

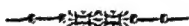
સામાજિક આવૃત્તિ.

બૃહત્

કાવ્યદોહનં

દશ અંકમાં—અંક ૧ લો.

સંગ્રહ કરી પ્રગટ કરનાર

ધર્મિયારામ સૂર્યરામ દેસાઈ.

પાંચમી આવૃત્તિ.

મુંબઈ,

“ગુજરાતી” પ્રીટીંગ પ્રેસ.

ઇ.સ. ૧૯૦૮.

સંવત્ ૧૯૬૫.

દ્વિતીય રૂપિયો દોઢ.

४५१.२

पुस्तक

२२२३

ફરી છપાવવાનો હક છપાવનારને સ્વાધીન છે.

THE HONOURABLE
JAYERILAL UMIASEANKAR
YAJNIK.

Honourable sir,

I beg respectfully to dedicate to you this Selection of Gujarati Poems in grateful recognition of the efforts which you, as a veteran leader of the Gujarati Community, have been making with all the strength of body, mind and means for the advancement of that community; of the extreme solicitude you have always been manifesting for the progress of Gujarati Literature and for the publication of the Poems of old Gurjar Poets with a view to bring them into special prominence; and of the kind feelings you have for long been entertaining towards me.

And I humbly trust you will be pleased to accept the same.

BOMBAY }
3rd May 1890. }

I. S. DESAI.

ઑનરબલ

રા. રા. ઝવેરીલાલ ઉમિયાશંકર યાજ્ઞિક.

સાહેબ—

ગુર્જર પ્રજાના એક અગ્રેસર તરીકે, આપ તન, મન, ધન અને બળથી, તેના અભ્યુદય માટે મથન કરો છો; ગુજરાતી સાહિત્યના ઉત્કર્ષ માટે, અને ગુર્જર પ્રાચીન કવિઓનાં કાવ્યો વિશેષ પ્રસિદ્ધિમાં આવે તે માટે પૂરતી કાળજી ધરાવો છો; અને મારા પ્રત્યે આજ ધણો લાંબો સમય થયાં પ્રીતિ રાખો છો; એ સર્વના સ્મરણાર્થ, ગુર્જર સાહિત્યનો આ ગ્રંથ આપને માનપૂર્વક અર્પણ કરું છું, તે સ્વીકારશો.

મુંબઈ,
નૃસિંહ જયંતિ
સંવત ૧૯૪૬.

ધનંજયારામ સૂર્યરામ દેશાઈ.

અંપ્રસિદ્ધ અને સુપ્રસિદ્ધ કાવ્યોત્તું સંશોધન કરી ગુજરાતી પ્રજામાં ફેલાવવાનો જે પ્રયત્ન આરંભ્યો છે તેમાં પ્રસિદ્ધકર્તા કેટલો અંશે વિજયી નિવડ્યો છે, તે આ ગ્રાંથી આવૃત્તિ બતાવે છે. ગુજરાતના જૂના કવિઓનાં કાવ્યોપર પ્રજાનો પ્રેમ છે ને તેનો સત્કાર કરવામાં તે સદા તત્પર છે, અને આ રીતે ગુજરાતના કવિઓની સેવા બજાવવામાં સંશોધન કર્તા પ્રજાની સેવા બજાવવામાં ભાગ્યશાળી થયો છે, તે માટે તે જૂના કવિઓની જ કૃપા માને છે.

ગુરુ પૂર્ણિમા }
૧૯૫૭.

ગુજરાતી કવિતા

કોઇપણ દેશનો ભાષા-વિદ્યા-જ્ઞાન-વ્યવહાર સંબંધી પ્રારંભ અત્યંત તે કવિતામાં હોય છે. યુરોપ, એશિયા, અમેરિકા અથવા આફ્રિકાના સિધ્ધિઓના મુલકની ભાષા જાણવાને જે સૌથી પહેલું સાધન આપણા હાથમાં આવશે, તે કવિતા છે. ભરતખંડની પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ સર્વમાન્ય સંસ્કૃત ભાષાનું પહેલવહેલું જે સ્વરૂપ આપણને જોવું હોય તો તે કવિતા સિવાય બીજે કોઈ પ્રકારે આપણને મળી શકશે નહિ. ભરતખંડના કવિઓએ પોતાની વાણીનું પહેલવહેલું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું, તેમાં માયા ને મહેશ્વર એ બેનાં વર્ણન હતાં, જે સર્વોત્તમ ગ્રંથ મનાય છે. તેમાં દેવતાઓની સ્તુતિ સિવાય બીજા કરાવતું વર્ણન જેવામાં આવતું નથી. એ કવિતાગ્રંથમાં અક્ષર વૃત્તથી શુદ્ધ મનોવૃત્તિના ઉદ્ગાર પ્રાર્થનાદ્વારે દર્શાવ્યા છે. પુરાણોમાં ઈશ્વરસ્તુતિ સાથે ઐતિહાસિક કથન કથેલું જેવામાં આવે છે, ને તેમાં વેદના કાળથી જે છંદો ઉપયોગમાં આવતા હતા, તેમાં ઘણો વધારો શ્રીવેદ-વ્યાસે કીધેલો જણાય છે. પણ કવિતાના વિષયની પસંદગીમાં ઈશ્વર સિવાય બીજે કોઈ પણ વિષય પૂર્વના આર્ય કવિઓએ પસંદ કીધેલો જણાતો નથી. કાળે કાળે સંસ્કૃત ભાષાની પડતી થઈ, ને તેમાંથી ઘણાક પ્રકારની પ્રાકૃત ભાષા થઈ, જેમાંનો એક કોટો તે આ ગૂજરાતી ભાષા છે. ગૂજરાતી ભાષાનું પ્રારંભસ્વરૂપ પણ કવિતામાં છે. ગુર્જર પ્રજાની રીતભાત તથા દેશાચાર ને ધર્મ ભક્તિ સંબંધી જે કંઈ જાણવાની ઈચ્છા થાય તો તે માટે કવિતા સિવાય બીજું કોઈ સાધન નથી. પણ ગૂજરાતી ભાષા જેટલી ખેડાયેલી હોવી જોઈએ તેટલી તે નથી. તે પોતાની બહેન સ્ત્રિજ, હિંદુસ્તાની અને મરેડી કરતાં ભાષા ને વિદ્યાસંગ્રહમાં ઘણી પાછળ પડી છે, તેથી તેનું જે ખરેખરું ભાષાસ્વરૂપ બાંધી શકાય, તે કાળ હજી વેગળો છે.

ગૂજરાતી ભાષાની કવિતાનો સંગ્રહ અને તેના ગદ્યનો સંગ્રહ અલગ સૂધીમાં જે પ્રસિદ્ધ થયો છે, તે પરથી મારે કહેવું પડશે કે, સામ્રાટ કાળના વિદ્વાનો ભાષાને જેવી તુચ્છ ગણે છે, તેવી તે નથી. કવિતાના-રસાલંકાર ને પિંગલના ભેદમાં આ ભાષા મરેડી ને હિંદુસ્તાનીથી ઘણી ઉતરતી છે, તદ્દપિ મનને આનંદ આપવામાં, પોતાની કુમળી વાણી દર્શાવવામાં તે બીજી ભાષાની કવિતા કરતાં ઉતરતી નથી જ અલખતાં જે વિષયોની પસંદગી કરવામાં આવી છે, તે ઈશ્વર સંબંધી છે.

તેમાં સઘળા જ કવિઓ પોતાનું ઐશ્વર્ય બતાવવામાં વિજયી થયા નથી; પણ જે ત્રણ ચાર કવિઓએ પોતાની છટાદાર બાનીમાં રસજ્ઞાન દર્શાવ્યું છે તે બીજા ભાષાના ઉત્તમ કવિઓની સાથે થોડે કિંવા ઘણે દરજ્જે પણ સ્પર્ધા કરી શકે છે—ને અર્વાચીન પ્રાકૃત ભાષાના કાંટાઓમાં ગૂજરાતી ભાષાની કવિતા કરુણારસ દર્શાવે પહેલે સ્થાને બિરાજે છે. રસાલંકારમાં ને કાવ્યશાસ્ત્રના નિયમોનું દર્શન કરાવવામાં મરેડી ને હિંદુસ્થાની ભાષાએ પોતાની પ્રતિષ્ઠા ધણી વધારી છે, પણ કવિતાની દ્રામળ રસમય લાલિત્યમય વાણીમાં ગૂજરાતી ભાષાની કવિતાએ કશી પણ ગ્રાંથપ રાખી નથી, ને જ્ઞાન માર્ગમાં ગૂજરાતી ભાષાની કવિતા જો કે ધણી થોડી છે, તોપણ તે થોડી કવિતા બૂના કવિઓની કીર્તિ ઉજવવા રખાવે એવી છે.

ગૂજરાતી ભાષાની કવિતાનો આ પહેલો સંગ્રહ અમારી તરફથી બહાર પાડતાં આપણી આ સુંદર કવિતા ને કવિ સંબંધી સહજ સંક્ષિપ્ત વર્ણન આપવાની વિશેષ અગત્ય હોવાથી આ ધણો દુર્ઘટ વિષય અમે હાથ ધર્યો છે, ને જો તેમાં કદાપિ અમારા વિચાર બૂદ્ધ પડે તો તે વાસ્તે વિદ્વજનો પ્રત્યે અમારી ક્ષમા માટે પ્રાર્થના છે. અંગ્રેજ કાવ્યશક્તિની કીર્તિ આજ કાલ આપણા દેશમાં ચોમેર ગાજ રહી છે, ને તેને મૂકાપલે દેશી સાહિત્યની ધણી અવગણના થાય છે. પણ આટલું તો નિર્વિવાદિત છે કે, જે માર્ગે ગુર્જર ભાષાના કવિઓએ પોતાની કવિત્વ શક્તિ દર્શાવી છે તે માર્ગ, ને અંગ્રેજ કવિઓનો માર્ગ તદ્દન નિરાજો છે. જેમાં ગુર્જર કવિઓ કીર્તિ ખાટયા છે. તેમાં અંગ્રેજ કવિઓ કીર્તિ મેળવવાનો દાવો બાંધી શકે તેમ નથી. અલંકાર અને કાવ્ય ચતુરાઈ એ અંગ્રેજ કવિઓમાં ઘણું થોડું જોવામાં આવે છે, ને તેઓએ તે બાબતપર જોઈતું લક્ષ દેવા યત્ન કરીએ હોય, એવું થોડા જ કવિઓની કવિતામાં જણાય છે; અને જ્ઞાનમાર્ગની કવિતામાં તેઓ પાછળ છે. એમ કહિયે તોપણ ચાલી શકે. અંગ્રેજ કવિઓની કવિતાની ઐશ્વર્યતા તેમના કાવ્યકૌશલ્યમાં નથી, પરંતુ તેઓ કુદરતનાં ચિત્ર ચિતરવામાં ઘણા આગળ વધી ગયા છે, તથા બહુ પ્રકાશી રહ્યા છે. કવિતા એ મનુષ્ય મનો-ભાવના સામાન્ય કાળની ઉર્મિઓ દર્શાવવાનું સાધન હોવાથી, તેવી આગ્રેહ્ય તાદસ્ય છબીઓ તરફ આપણો પ્રીતિભાવ ધણો છૂટે છે. એવી કવિતાની આપણી ભાષામાં ધણી ખોટ છે, એ તો આપણાથી ના પડાશે નહિ. અંગ્રેજમાં તે જથ્થાબંધ છે. કવિતાની જે બે પાઠશાળા અંગ્રેજ વિદ્વાનોએ સ્થાપી છે, તેમાં “લેક પોયટ” અને “આર્ટ્સ પોયટ” છે. અંગ્રેજોનો મોહ ‘લેક પોયટ’ પ્રત્યે ધણો છે, ને તેના પક્ષ ઉસ્તાદ વર્ણવર્થની કવિતાપર સૌ વારી નય છે—પણ આવી કુદરતી કવિતા રચવાપર ગુજરાતી ભાષાના કવિઓમાં એકાદ બે શિવાય

બીજા કોઈએ લક્ષ જ દીધું નથી— તેમની એ બાબતમાં શક્તિ નહોતી, એમ કહેવાનો દોષ એમને વહોરી લઈશું નહીં—ને તેથી અંગ્રેજ સાથેનો મુકાબલો વ્યર્થ છે, મુકાબલો સરખી વસ્તુનો જ થઈ શકે છે.

કવિતાના ત્રણ ભેદ ને ત્રણ ઉપભેદ રાખવામાં આવ્યા છે. ગીત કવિતા, વીર કવિતા ને શ્રવ્ય કે દર્શનાટ્યકાવ્ય કવિતા; અને ત્રણ ઉપભેદમાં વન—અથવા કુદરત સંબંધી કવિતા (જે વર્ણવ્ય પછીના કવિઓએ ઘણી પસંદ કરી છે,) યોધ-કવિતા ને વર્ણન કવિતા છે. અંગ્રેજ કવિઓની કીર્તિનો ઝળહળતો પ્રકાશ વીર, શ્રવ્ય ને દર્શનાટ્ય કાવ્યમાં ધણો છે; અને ત્રણ ઉપભેદમાં વનકવિતામાં વિશેષ છે. ગીત કવિતા તે અંગ્રેજોની નહિ જ—તેમાં તેઓ ઘણા મોળા છે. એ બાબતનું સઘળું માન એશિયાના જ કવિઓને માટે રાખવું જોઈએ. પણ ગુજરાતી ભાષામાં વીરકવિતા, નાટ્ય ને વનકવિતા વગર બીજી ભેદ ઉપભેદની બાબતમાં બહુ બહુ કાવ્યચતુરાઈ ધણાક કવિઓએ બતાવી છે. (જુઓ પ્રેમાનંદનો વિવેક વણુબરો, જીવરાજ શેઠની મુસાફરી.) એકજ વિષય પસંદ કરીને તેપર કાવ્યરચના કરવાને કોઈપણ ગુર્જર કવિએ પૂરેપૂરો પ્રયત્ન કરીધો નથી, ને તેથી અમુક પ્રકારનો તે કવિ છે એમ કહી શકાતું નથી અને તે જ કારણે ગુજરાતી કવિઓ પાછળ પડેલા અંગ્રેજ ભણેલાની નજરમાં આવે છે.

અંગ્રેજોમાં આદિ કવિ હોમર કહેવાય છે. સંસ્કૃતમાં વાલ્મિકિ, તેમ ગુજરાતીમાં નરસિંહ મહેતાને તે પદ પ્રાપ્ત થયું છે. પણ એક શોધક એમ જણાવે છે કે, સ્થંભ-તીર્થનો વિષ્ણુદાસ એ આદિ કવિ છે. વિષ્ણુદાસનો કાળ સંવત ૧૩૦૦ નો, સમય સૈકા ૧૪ નો જણાવવામાં આવે છે, પણ તે કાળની ભાષામાં જ એકે પુસ્તક હાથ લાગે નહિ ત્યાં સૂધી તેને આદિ કવિ ગણવો મુશ્કેલ થઈ પડશે. તેથી તુરતને માટે આદિ કવિનું પદ તો નરસિંહ મહેતાને માટે જ રાખવું પડશે. પણ નરસિંહ મહેતાના કાળની જૂની ભાષા મળવી દુર્લભ છે. મારા મિત્ર રા. હરિલાલ હર્પદરાય ધ્રુવે જૂની ભાષાનો એક ઘણો જૂનો—લગભગ ૩૦૦ વરસપર લખાયેલો એક ગ્રંથ મારા હાથમાં મૂક્યો હતો, તેમાં આ ગ્રંથમાં આવેલાં પહેલાંજ ૧૩ પદો હતાં, જે કંઈ પણ ફેરફાર કર્યા વગર જેવી ને તેવી ભાષામાં દાખલ કરીધાં છે, એપરથી નિશ્ચયપૂર્વક એમ કહી નહિ શકાશે કે, નરસિંહ મહેતાના કાળની ખરેખરી ભાષા તે એ જ છે. નરસિંહ મહેતા તો જૂનાગઢનો જ્ઞાતે નાગરબ્રાહ્મણ હતો. પરાપૂર્વથી નાગરો મુસ્લમી વર્ગના, કેળવાયલા ને નગરના સહવાસી હોવાથી તેમની ભાષા વિશેષ શુદ્ધ હોવાનો સંભવ રહે છે, ને તેથી કદાપિ નરસિંહ મહેતાની ભાષા પહેલાં પદોમાં છે તેવી હોય, પણ બીજી તેની કવિતામાં બહુ વિકૃતિ થઈ ગઈ છે,

પરંતુ નરસિંહ મહેતાનો સમકાલીન કવિ લાલણુ છે, ને એ બંનેની ભાષા થોડે દરજ્જે એક બીજાને અનુસરતી હોય તેમ જણાય છે. હાલમાં જે કવિતાનો સંગ્રહ બહાર પડ્યો છે, તેમાં જેટલી કવિતાઓ નરસિંહ મહેતાની છે, તેમાં થોડી સિવાય ઘણીક કવિતા પ્રકૃતિ વિકૃતિ થયેલી જણાય છે. એટલે નરસિંહ મહેતાની કાવ્યશક્તિ કેવી ને કેટલી હતી, તે ખરાબર રીતે કહી શકાશે નહીં. તથાપિ એ કવિની કવિતામાં પ્રેમલક્ષિત ને તે સાથે સામાન્ય બીજા કવિ કરતાં વન-વર્ણન કવિતાનો વિશેષ ભાગ છે. પ્રભાતનાં વર્ણનમાં જે કુદરતનું વર્ણન નરસિંહ મહેતાની કવિતામાં જોવામાં આવે છે તેવું બીજા કોઈ ગુજરાતી કવિની કવિતામાં નથી.

ગુજરાતીમાં આદિ કવિ નરસિંહ મહેતા છતાં, પહેલા વર્ગમાં પહેલે સ્થાનકે શોભતો એવો તો પ્રેમાનંદ છે, અને બીજે સ્થાનકે દયારામ છે. આ બંને કવિઓનું કાવ્ય જેટલું પ્રગટ થયું છે, તેપરથી એટલું તો કહી શકાય કે, તેઓ કુદરતી કવિઓના વર્ગના હતા. જનસ્થિતિ ને વર્ણન શક્તિમાં પ્રેમાનંદે જે શક્તિ પ્રકાશ કીધી છે, તેમાં જ તેની કીર્તિ સમા-યલી રહેતી નથી, પણ સંસારચિત્ર દર્શન કરાવે ને વર્ણનશૈલીમાં, રસ અને અલંકારમાં મનોભાવ અને સ્થિતિદર્શનમાં બીજા કોઈ એના જેવો ગુજરાતી કવિ થયો જ નથી. તેનું નળાખ્યાન એ સર્વોપરી ને ઉત્તમ કાવ્ય છે, ને તેમાં રસ, અલંકારચિત્ર, જનસ્થિતિ ને કંઈ કંઈ કુદરતને, એ સઘળાનો સામટો ચિતાર આપ્યો છે. પ્રેમાનંદનું આખાહરણ એ શૃંગાર કાવ્યમાં સર્વોપરી ગણાય છે, ને વીર કવિતામાં તેના રણયુદ્ધ મનોરંજક છે. ઈલિયડ જે જે યુદ્ધના ભેદ હોમરે વર્ણવ્યા છે, તેમાંના કેટલાક એ કાવ્યમાં જોવામાં આવે છે—ને આપણે એટલું તો ખાતરીથી જાણીએ છિયે કે, હોમરના ઈલિયડનું નામ નિશાન પ્રેમાનંદના જાણવામાં નહોતું. દયારામે મનુષ્યવૃત્તિ અને હૃદયભાવનું ચિત્ર મુખ્યત્વે કરીને આપ્યું છે, ને તેમાં પોતાની શક્તિ એટલી હૃદયહાર બતાવી છે કે, તેનાં કાવ્યનો ભાવ હૃદય પર પરિપૂર્ણ છાપ મારનાર થઈ પડ્યો છે. એની કવિતા એ ગુજરાતી સ્ત્રી ને પ્રબળ હૃદય છે, ને તેમાં કંઈ કંઈ તાદશ ચિત્ર પડેલાં છે, તે છક કરી નાંખનારાં છે. સામળભટ્ટ એ પહેલા વર્ગનો કવિ છે, પણ તેણે કુદરત વર્ણનપર બહુ થોડું લક્ષ આપ્યું છે—ને જે આપ્યું છે તે થોડું ને લુબ્ધ છે. પણ એની કવિતામાં તર્કશક્તિ ને બોધ બહાર પડતો છે. શામળે દૃષ્ટાંત આપવામાં કશી કચાસ રાખી નથી. આ દૃષ્ટાંતનો મોટો ભાગ છપ્પામાં છે ને તે છપ્પા એટલા બધા સુરસ છે કે, એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

“છંદ ચંદ પદ સૂરકે, દુહો બિહારીદાસ;
ચોપાઇતુલસીદાસકી, ઇખ્યશામળ ખાસ.”

તેમ છંપા તો શામળના જ કેહેવાય, ગુજરાતી કવિઓમાં પ્રભાતિયાં નરસિંહ મહેતાનાં, છંપા સામળભટ્ટના, ગરબા વલ્લભના અને ગરબીઓ દયારામભાઈની પોતાની જ ખાસ ગણાય છે. એ વિષયમાં ખીજા કવિઓની કવિતા દાવો કરી શકે નહીં.

પહેલા વર્ગમાં શોભતા ચાર કવિઓની કવિતા ગમે તેવી ઉંચા પ્રકારની હોય, તોપણ તે કવિતાઓ, જે ભાષા ખેડાયેલી છે, પૂર્ણપણાને પામી છે તેવી અંગ્રેજી ભાષાની કવિતા જેડે મુકાબલામાં લાવવા યોગ્ય નથી, એટલું જ નહિ પણ મરેડીને હિંદુસ્તાની સાથે પણ થોડો મુકાબલો થઈ શકશે. ભાષા હજી પણ ખીલી નથી તેમ પૂર્ણ ખેડાયેલી નથી, એટલે તેમાં બહુ ઉંચી કાવ્યશક્તિ ખીલી નિકળવી મુશ્કેલ છે; તથાપિ પહેલા વર્ગના કવિઓની કવિતાપરથી આટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે, ખીલતી ગુજરાતી ભાષાની એ કવિઓની કવિતા, ભાષા પૂર્ણપણાને પામ્યા પછી કોઈ પણ પ્રકારે પ્રાતિમાં ઉતરતી થશે નહીં. એ કવિતાઓ ભાષામાં મારા રૂપ રહેશે જ.

ખીજા વર્ગમાં ઘણા કવિઓ છે. તેમાં વલ્લભભટ્ટ, રત્નો, કાળિદાસ, મુક્તાનંદ, બ્રહ્માનંદ પ્રેમાનંદ સ્વામી ને ધીરે ઘણા સારા વખણાયલા છે. સઘળા કવિઓએ ઈશ્વરભક્તિ, કૃષ્ણકથા અને કૃષ્ણનો શૃંગાર ગાયો છે. વલ્લભભટ્ટની કવિતામાં શક્તિના ઉપાસના છે, પણ એની કવિતામાં જેવો ભુરસો છે તેવો ખીજા કોઈ પણ ગુજરાતી કવિએ ગાયો કે વર્ણવ્યો નથી. એ કવિમાં દેશભક્તિનો પૂર્ણ ભાવ હતો, તે પોતાના કળિકાળના ગરબામાં સ્પષ્ટપણે બતાવે છે. વીરકવિતામાં જે ભુરસો ભેદ્યે-ને વીરરસને શોભે તેવો-તો તેમાં વલ્લભ આગળ પડતો છે. જો એણે પોતાનું કાવ્યચતુર્થ કોઈ લંગાણુ વીરરસના કાવ્યમાં દાખવ્યું હોત તો એ બહુ દીપી નીકળત, પણ આપણા ગુજરાતી-કહે કે ભરતખડના સઘળા-કવિઓએ પોતાનું કાવ્યચતુર્થ ઈશ્વરભક્તિ સિવાય ખીજા વિષયમાં બતાવ્યું નથી-ને તે જ ઘેરણે વલ્લભની કવિતા છે. રત્નાએ ઋતુનાં વર્ણન સાથે કૃષ્ણનો વિરહ વર્ણવ્યો છે. તે શિવાય એણે ખીજી કવિતા કીધી હોય, એવું જણાતું નથી. કાળિદાસનું પ્રહ્લાદાખ્યાન ઘણુંખરું રૂઢ-વીરરસથી ભરપૂર છે-જો કે તે રસ ઉંચ પંક્તિના નથી. સ્વામીનારાયણસંપ્રદાયના સઘળા કવિઓનાં કાવ્ય પોતાના ગુરુ સહજનનંદની સ્તુતિપર, કૃષ્ણોપાસનાપર ને વૈરાગ્યપર છે. જે વૈરાગ્ય

છે તે ઉંચી પંક્તિનો છે. ધીરાનાં કાશીનાં પદોમાં વીરરસનો ઝેરસો ને યોધ સાથે આત્મજ્ઞાન ધણું ઉંચું છે. આ વર્ગના સઘળા કવિઓની કવિતાની ભાષા ધણુંકરીને સરળ ને પ્રેમભરી રસિક છે, એટલું જ નહીં પણ તેઓનું કાવ્ય પહેલા વર્ગના શુન્દરાતી કવિઓ ટક્કર ઝીલે તેવું છે.

જ્ઞાનમાર્ગનો યોધ કરવામાં અખો ભક્ત ધણો બહાર પડતો છે. એ કવિને કવિ કહેવો કે જ્ઞાની કહેવો તે હજી વિવાદિત વાત છે,—એણે પોતે લખ્યું છે કે, “જ્ઞાનીને કવિમાં ન ગણીશ.” તો પણ કવિ તરીકે એનું કાવ્ય જુદા જ પ્રકારનો ભાસ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે. કવિતા તરફ, કે રચના ને કાવ્યચાતુર્યપર એનું લક્ષ જણાતું નથી. એણે તો માત્ર પોતાના વિચાર જ દર્શાવવાપર લક્ષ દીધું છે. એના જ્ઞાનના વિચાર બહુ ઉંચા, ઠાક મારતા, ચિત્તવેધક છે, તેમ યોધક, શોધક, પૃચ્છક ને મનન કરવા યોગ્ય છે. વિચાર એટલા બધા તો પ્રૌઢ ને ગૂઢ છે કે, સહજમાં સમજાય નહીં, ને તેમાં પંડિતો પણ હાર પામી જાય. જે જે ઉંચા વિચાર ભલકભરી વાણીમાં એણે દર્શાવ્યા છે, તે સાધારણ સમજમાં ઉતરી શકે નહીં તેવા છે. જે ૭૪૬ છંદો આ ભાગમાં આપવામાં આવ્યા છે, તેમાં ઘણો મોટો ભાગ એવો છે કે, પૂર્ણ જ્ઞાની પણ વગર સમજે સમજવી શકે નહીં. તેમ ઘણા ટુંકા, પણ બહુ અમૂલ્ય એવા અનુભવબિંદુ તથા ચિત્તવિચારસંવાદમાં તો મોટા મોટા પંડિતો પણ ગોથાં ખાય છે, સાંખ્યજ્ઞાન તો આશરો શા ? પ્રીતમદસે વેદાંત તથા શૃંગાર બંને ગાયા છે, પણ એનો વેદાંતનો વિષય અખો જોવો પ્રૌઢ નથી.

સ્ત્રી કવિઓથી શુન્દરાતી ભાષા કમનસીબ નથી. મારવાડની પટ્ટરાણી રજપૂતાણી છતાં ભક્તરાણી મીરાંબાઈની કવિતા લોકોમાં એટલી બધી પ્રસિદ્ધ છે કે, ઠામઠામે ને ગામેગામે તેનું નામ ગવાય છે ને, તેને ભક્તમાન પ્રજા પ્રેમથી પૂજે છે. મેવાડના કુંભા રાણીની એ પટ્ટરાણી હતી, ને પોતાના પતિ સાથે રીસાધને દ્વારકાં જતાં તે શુન્દરાતમાં રહી હતી—તે વેળાએ શુન્દરાતી પદો બનાવેલાં કહેવાય છે; પણ તેમ માનવા કરતાં તેની કેટલીએક હિંદુસ્તાની કવિતા ધસાઇ ધસાઇને શુન્દરાતીના રૂપમાં બદલાઇ ગયેલી ધારવામાં આવે તો તે વધારે સંભવિત છે. ગમે તેમ હોય, પણ એની કવિતા શુન્દરાતણો, શુદ્ધ શુન્દરાતી સમજીને જ ગાય છે. નવિન જે કવિતા મળે છે, તેમાં મોટો ભાગ શુન્દરાતી જ કવિતાનો છે. એની સઘળી કવિતાઓ બહુ રસીક ને પ્રેમભરી વાણીમાં છે, જે વાંચતાં રસની લહરીઓ કહીં કહીં ઉઠે છે. પુરીબાઇ એ ઉમરેઠની રહે તારી હતી; તેણે એક કૃષ્ણલીલા બનાવેલી અમારી બાણમાં છે, ને આશરે

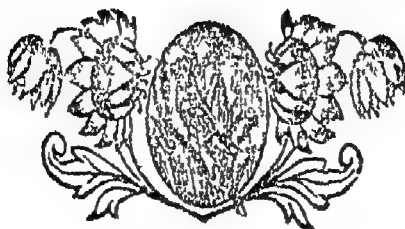
ત્રીસિક પદો છે. એ શિવાય તેની બીજી કવિતા ઘણી ધારવામાં આવે છે. ગવરીબાઇ એ નામની એક સ્ત્રી કવિની શોધ હમણા જ થઈ છે. તેની કવિતામાં જ્ઞાન ને વેદાંતનો જ સંધળો ભાગ છે. કવિ દલપત રામે “કવિનાં નામ વિનાની કવિતા”નાં મથાળાં નીચે સીતાજીની કાંચળી મૂકી છે, પણ વડનગરમાંથી હાથ આવેલી એક પ્રતપરથી કાંઈ કૃષ્ણાબાઇ નામની નાગરણુની એ કવિતા જણાય છે. કવિ દલપતરામનાં સંગ્રહમાં કેટલીક-ટુંકાં આછી છે. આ નાગરણુનું નામ લમ અવસરનાં ગીતોમાં ઘણું જોવામાં આવે છે. તેની કવિતાના છેલ્લા ભાગપરથી માલમ પડે છે કે, બીજી પણ તેણે કેટલીક કવિતાઓ રચેલી છે.

ગુજરાતી કવિતાના સંબંધમાં એક ત્રીજો વર્ગ પણ છે, જે જૈન કવિનો છે. જૈન ધર્મ સંબંધી ઘણા રાસો જૈન કવિઓએ લખ્યા છે. એ કવિતા રસભરી છે, એમ તો કહેવાય જ નહીં. ભાષામાં ઘણાક માગધી ને જૂની ગુજરાતીના શબ્દો જોવામાં આવે છે. જેથી તે કર્ણકઠોર થઈ પડીછે. તોપણ ધીર વિજય, ઉદયરાત્ર ને કુમુદચંદ્ર એ ત્રણ કવિની કવિતા સારી રીતે સમગ્ર્ય તેવી અને થોડીક રસિક છે.

આટલું તો ખરેખરું છે કે, ગુજરાતી ભાષાના કવિઓ જેટલા થયા છે તેમાં કવિ તરીકેની કીર્તિ મેળવનારા ઘણા થોડા છે. ઘણો ભાગ તો ભક્ત કવિનો છે. બીજા ભાગમાં ઘણો ભાગ કવિનાં નામ તો આવ્યો છે. તેમાં ઘણા ભક્તકવિઓ છે, તેઓનાં સંધળાં કાવ્યોમાં કૃષ્ણ-ગોપીનો શૃંગાર, નીતિ ને ભક્તિ એ જ મુખ્ય વિષય છે. એટલે આ સંધળા કવિઓ કવિના નામ કરતાં ભક્તનાં નામથી વધારે પ્રસિદ્ધ જણાય છે, ને પોતાના ભક્તિભાવના આવેશમાં જે જે કવિતાઓ લખી છે તે તે સંધળીમાં કવિતાની ખૂબીઓ થોડી જોવામાં આવે છે. પણ એ સંધળો સંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્યમાં તો ઉમેરો કરવામાં ઉપયોગી થાય જ. નવિન કલ્પિત વિષય પસંદ કરવામાં સામળભટ્ટ શિવાય બીજા કોઈએ પણ પ્રયત્ન કરેલો જણાતો નથી. સંધળા કવિઓએ ભાગવત, ભારત ને રામાયણમાંથી જ પોતાના વિષયો ચુંટી કાઢેલા છે. પુરાણની ઉપકથાઓ અથવા મુખ્ય કથાઓમાં પોતાની તરફના રસ અલંકારથી વિસ્તારીને કવિતાઓ રચવામાં આવેલી છે, એટલે તેમની તર્કશક્તિની અજમાયસ થઈ શકે નહિ. સામળભટે જે કે ત્રણ વાર્તાઓ કલ્પિત બનાવી છે, તોપણ તેમાંથી પ્રસન્નિ આદિ જૂની કવિતાઓમાંથી કંઈ જ સહાયતા લીધી નથી, એમ કહી શકાય નહીં.

અક્ષભજન, ઇશ્વરયજન ને કૃષ્ણકીર્તન એ ગુજરાતી ભાષાના કવિઓના મુખ્ય વિષય થઈ રહ્યા છે, ને તેમાં કેટલીક કવિતાઓ ગીત કવિતામાં ગવાતાં આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે, ને તાલીન થઈ જવાય છે. તેની કામળ મધુરી વાણીથી આનંદસાગરમાં જાણે તરતાં હોઈએ તેમ ભાસ થાય છે. ગમે તેમ કહેવામાં આવે તથા ગુર્જરી પ્રજાનું આ કવિતા સાહિત્ય ભાષાશાસ્ત્રમાં એક રુડો ભંડાર છે ને તે કવિતા વાંચતાં યોગાનંદ, અહ્લાનંદ ને પ્રેમાનંદનું ભાન જૂદે જૂદે પ્રસંગે જૂદી જૂદી રીતે કરાવે છે, એવી કવિતા વિશેષ કૌવતમંદ થઈ ગુર્જરી પ્રજાનો રંગ પ્રકાશિત કરે, એ રુડી ઈચ્છા દર્શાવી, આ કવિતાવિવેચન પૂર્ણ કરીશું.

ગુજરાતી ભાષાના જય શ્રીરંગ વિરાજો.

સાંકળીયું.

૫૪.

૫૪.

નરસિંહ મહેતો.

શૃંગાર.

કાણુ પુન્યે કરી.	૧
સફલ રજની હુઈ.	૧
હજી ન ધરાયો.	૨
નીત નીત લાજવર	૨
વહાલાજી તમેરે	૨
પાછલી રાતના	૨
પલંગ પાયે તને	૩
સાંભળો કામતી	૩
મેહેલ પીતાંબર	૩
અમથું કપટતણી	૪
સમીરે સાંજના	૪
ટળતો ટળતો હીંડીશ	૪
કેસર ભીના કહાનજી... ..	૪
મોહુરે લટકે	૫
કામળુંગારેરે	૫
કુમકુમને પગલે	૫
આ જોને કોઈ ઉભારે	૫
મોહ્યા મોહ્યા મુનિવર	૬
હરી આવ્યા છે	૬
આ શો ચતુરાનાં	૬
તારા દલજાની વાતો	૭
મને રોકે છે કાનવર... ..	૭
મારું વૃંદાવન છે	૭
તું મારે આંદલીએ	૭

ખંમખંમરે આંદલા	૮
પંથીજાને ન્યાળતી	૮
મીઠડા યોલા નાથરે	૯
બગેરે જશોદાના	૯
જશોદાના જીવન	૯
ભોળીરે ભરવાડજી	૧૦
વહાલાને જોતાંયે	૧૦
આજનો માંડવડો	૧૧
મારેરે આંગણિયે	૧૧
હું રંગ રાતી ને... ..	૧૧
હિડોળે હિંચે મારો	૧૨
આ દિસે સખી મેહૂલો	૧૨
મેહૂલો ગાજે ને માધવ	૧૨
ગાળ કોઈને નવ	૧૨
હવે કેમ વસીયે... ..	૧૩
લજિત.	
બગ્યને બદવા... ..	૧૩
સમરને શ્રી હરી.	૧૩
ધ્યાન ધર હરિતાણું	૧૪
હરિતાણું હેત તને	૧૪
કૃષ્ણ કિર્તન ચિના	૧૪
હરિ હરિ રટણુ કર	૧૫
બાપજી પાપ મેં	૧૫
તારા દાસના દાસતી	૧૫
સારમાં સાર અવતાર... ..	૧૬
રાત રહે બ્યારે... ..	૧૬

	પૃષ્ઠ.		પૃષ્ઠ.
નંદના નંદયું	૧૬	વિપ્ર ચાલ્યા વળી	૨૬
પ્રેમરસ પાને તુ	૧૬	ધન્ય તું ધન્ય તું	૨૬
બળિતણે દારે હરિ	૧૭	બાળલીલા.	
ધ્યાન ધર ધ્યાન ધર... ..	૧૭	હવે ક્યાં જઈયે... ..	૨૭
શા સુખે સૂતો સંભાર	૧૮	જશોદાજી જમવાને તેડે	૨૭
સાધુ સાચે લજ્જે	૧૮	જશોદાજીને ખોળે ખેડા	૨૭
પારકી હુંશે મહતા કરે	૧૮	જમો જમોરે નહાના... ..	૨૭
ધન્યરે ધન્ય મહા	૧૮	જળ કમળ છાંડી જાને	૨૮
ઉઠ ઉતાવળો, ચાલ્યને... ..	૧૯	જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય.	
મારા નાથજી સુજને	૧૯	જે ગમે જગતગુરુ	૨૯
ભૂતળ લક્ષિત પદારથ... ..	૧૯	અપિદ્ધ બ્રહ્માંડમાં	૨૯
આંખ અણિયાળી	૨૦	શરીર શોધ્યા વિના	૨૯
મન માન્યું શામળિયા... ..	૨૦	જગીને જોઈ તો	૩૦
એક ગમે ગોપીનો	૨૦	જીવાનીને દહાડેરે	૩૦
તારા દાસના ચરણની	૨૧	જ્યાંલગી આતમા	૩૦
ગિરિ તળાટી ને કુંડ... ..	૨૧	સુખ દુઃખ મનમાં ન... ..	૩૧
એવારે અમો એવારે... ..	૨૧	પ્રેમાનંદ ભટ.	
હળવે હળવે હળવે	૨૨	ઓખાહરંજી.	૩૨
દ્રૌપદીની આર્થના.		દાણુલીલા.	૧૦૫
દારકાના વાસીરે... ..	૨૨	નળાખ્યાન.	૧૧૫
ક્રોણ એ સમાના, કામની	૨૨	માસેરું	૨૧૮
સુદામા ચરિત.		સુદામા ચરિત	૨૪૧
જદુપતી નાથ તે	૨૩	અખો.	
સાંભળો ભામિની	૨૩	છપ્પા.	
સ્વામી સાચું કહ્યું	૨૩	વેપનિદા અંગ	૨૬૧
વીનતિ વળી કહું	૨૪	આલડછેટ અંગ	૨૬૨
આલિયો વાટમાં	૨૪	ગુરુ અંગ	૨૬૨
ભાગ્ય ભે ભે આઈ... ..	૨૫	સહજ અંગ	૨૬૩
છપ્પન ભોગ બ્યાં	૨૫		

पृष्ठ.	पृष्ठ.
अवि अंग. ... २६३	सगुणलक्षित अंग ... २६२
वैराग्य अंग. ... २६३	हंल लक्षित अंग ... २६३
विचार अंग. ... २६५	आत्मलक्ष अंग ... २६५
दोष अंग. ... २६६	ज्ञानद्वय अंग ... २६७
माया अंग. ... २६७	विक्रम अंग ... २६८
क्षमा अंग. ... २६८	आत्मा अंग ... ३०२
तीर्थ अंग. ... २६८	वेपविचार अंग ... ३०५
स्वातीत अंग ... २७१	लव अंग ... ३०८
चेतना अंग ... २७२	संत अंग ... ३०८
कृपा अंग. ... २७२	दशविधज्ञानी अंग ... ३११
धीरज अंग ... २७३	वेद अंग ... ३१२
सुख अंग ... २७३	अज्ञान अंग ... ३२१
महालक्ष्य अंग... २७६	मुक्ति अंग ... ३२३
विश्वरूप अंग ... २७६	पुटकण अंग ... ३२४
स्वभाव अंग ... २७७	
अपेय अंग ... २७८	सामग्यलक्ष.
ज्ञानी अंग ... २७८	नंदप्रतीशी ... ३३७
लव ध्विर् अंग... २७८	पंचदंड ... ३८४
आनंद अंग ... २८३	अंगदविष्टि ... ४२६
लक्षित अंग ... २८३	रावल्लु भंडोदरी संवाद ... ४८८
दोष अंग ... २८४	
अग्नि अंग ... २८५	काणिदास वसायडनो.
साया अंग ... २८६	अहलाहाभ्यास ... ५२२
प्रतीति अंग ... २८७	ध्रुवाभ्यास ... ६००
अणज्ञानी अंग... २८८	मुक्तानंद.
जडलक्षित अंग... २९०	उद्धवगीता ... ६०६

વિભાગ ૨ જો.

	પૃષ્ઠ.		પૃષ્ઠ.
ભાલાણુ.		પાતળિયો પ્રાણુ... ..	૭૨૦
શિવ ભીલડી સંવાદ. ...	૬૭૫	તનની પીડા સઉ ટળી... ..	૭૨૦
ગોપી ગોવિંદનો સંવાદ.		શામ સોહાગી	૭૨૦
ઝેણી વાટે ન જઈયે	૬૮૧	નવ રસના ભર્યા... ..	૭૨૧
દુધ પીયો જવા દો	૬૮૧	પામી પ્રેમ સ્નેહીને	૭૨૧
જન્યો નંદના ગોવળિયા	૬૮૨	સખી શામળીયો વર	૭૨૧
ઉભી રહેરે આહીરડી	૬૮૨	પ્રેમ સુધારસ પીછાએ	૭૨૧
ઓરા આવેરે આહીરડા	૬૮૨	સખી શ્યામ કિશોર	૭૨૨
ભીખુલાનં કેરી ખેટી	૬૮૩	જીવે જીવંતી જરુખે	૭૨૨
જખીલા નંદનારે	૬૮૩	ઓ આવેરે ઓ આવેરે	૭૨૨
બદ્ધભભટ.		ચાલ સખી જોવાને	૭૨૨
શણ્કુગારનો ગરબો	૬૮૪	સુરભી સંગ શામળિયો	૭૨૩
કળિકાળનો ગરબો	૬૮૮	સુંદર રૂપ રસિકવર	૭૨૩
રતો.		જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.	
ઓહવજીના મહિના... ..	૬૯૩	રામજી સત્ય છે... ..	૭૨૪
જીવરામ ભટ.		સંત વિના સંસારમાં	૭૨૪
જીવરાજ શેઠની મુસાફરી	૬૯૬	સંત તે તીરથ રૂપ છે	૭૨૫
પ્રીતમદાસ.		પ્રીત વિના પ્રભુ	૭૨૫
કંકડો ૧ લો.	૭૦૫	ગુરુ ગમે ધટમાં... ..	૭૨૬
કંકડો ૨ જો.	૭૦૬	આ તનમાં તીરથરે	૭૨૬
ગુરુ મહિમા	૭૧૧	સદ્ગુરુને શબ્દરે... ..	૭૨૬
જ્ઞાન માસ	૭૧૪	પુરણાનંદ પોતેરે	૭૨૬
શૃંગાર સંયોગ		ભુલ ઘણી ભાંગીરે	૭૨૭
રસીએ રંગ	૭૧૯	જગતનું સુખ આકળનું... ..	૭૨૭
સ્નેહ વધારી	૭૨૦	મિથ્યા માયામાં... ..	૭૨૮
		હું માહરું તે સંસારનું	૭૨૮
		રામ રસાયણુ	૭૨૯

પૃષ્ઠ.		પૃષ્ઠ.
જાણે નહીં જગજીવન...	... ૭૨૯	જા સદ્ગુરુને શરણે ... ૭૨૯
પરમારથ પ્રીછો નહીં ૭૩૦	કર હરિ સમગણ સાર્યું ... ૭૨૯
સાકુટ નરનો સંગ ૭૩૦	જે પરમારથ પ્રીછે ... ૭૪૦
જે મુખમાં નહીં ૭૩૦	સખી આજ આનંદ ... ૭૪૦
સત્ય મુખા શ્રીકૃષ્ણ ૭૩૦	શું ક્યું ગીતા ગાઈને ... ૭૪૧
કુરમ કહી પેરે અંગ ૭૩૧	
કાપારે તાહરી કામ ૭૩૧	વૈવાશંકર.
જે જન હરિનું ૭૩૧	આજલીલા ... ૭૪૨
આનંદકારી અગ્રજ ૭૩૨	કૃષ્ણ રામ.
સંપટરે તુંને લાજ ૭૩૨	કળિકાળનું વચ્ચન ... ૭૫૫
માયા સહુને મોહ ૭૩૨	દેવીદાસ.
કાયા કલ્પદ્રુમ ૭૩૨	નાનો ઈશ્વર વિવાહ ... ૭૬૦
નિરમળ નામ નિરંતર ૭૩૩	રણછોડ ભક્ત.
નામ વિના ગતિ મુક્તિ ૭૩૩	રાધા વિવાહ ... ૭૬૬
રામ મુધારસ ૭૩૩	નરભેરામ.
તું તારું તન દેખ તપાસી ૭૩૩	નાતિ પ્રેમ વિષે ... ૭૬૬
તું તો રામ રટણ કર ૭૩૪	રઘુનાથદાસ.
સંત પારસ અંદન ૭૩૪	ઓધવજીનો સન્દેશો.
સંત લક્ષણ ત્રીસ ૭૩૪	ઓધવજી આત્મારે ... ૭૮૩
સદ્ગુરુના તે શબ્દ ૭૩૫	ઓધવજી અમ સાથે ... ૭૮૩
કાયા બનીરે તાહરી ૭૩૫	ઓધવજી માધવરે ... ૭૮૪
મનમાં જાણે છે મરવું ૭૩૬	ઓધવજી સંદેશો ... ૭૮૫
જલ કચે શવડું ૭૩૬	ઓધવજી અખળા ... ૭૮૬
લંપટ શે નથી લાજનો ૭૩૭	
હરિનો મારગ છે શરોનો ૭૩૭	નિષ્કલાનંદ.
સંત સમાગમ જે જન ૭૩૭	વૈરાગ્ય વિષે.
હરિ મહિમા મોટા જન ૭૩૮	જનની શ્રવેરે ગોપીચંદ ... ૭૮૭
સંત કૃપાથી છૂટે માયા ૭૩૮	જંગલ વસાવ્યું ... ૭૮૭
ભજન કરી લે ભાવેરે ૭૩૯	હું અધિહારી એ વૈરાગને ... ૭૮૮

૫૪.

૫૪.

ત્યાગ ન ટકેરે વૈરાગ વિના ...	૭૮૯
અમેરે જડ ભરતી જોગી ...	૭૮૯
ઋપલ કુંવરની રીતને ...	૭૯૦
જડરે ભરતની જાતનાં ...	૭૯૦
જોગી છયોરે એવા ...	૭૯૦
પ્રથમ વૈરાગ જેને પ્રગટે ...	૭૯૧
વૈરાગને વિધન ધણાં ...	૭૯૧
વૈરાગ્ય વિણ એ વાણી ...	૭૯૨
જેનુંરે મન વનથું ...	૭૯૨
વાય વાય જો કુમતિ ...	૭૯૨
ધિક ધિક તારો જો ...	૭૯૩
બજો બજો કુમતિ ...	૭૯૩
એક અચંખા આવે ...	૭૯૩
સત વાત એક સાંભજો ...	૭૯૪
એક વાત વળી સાંભળી ...	૭૯૪
એક મૂરખને હાથ ...	૭૯૪
જેમ સર્પને પાળીને ...	૭૯૪
લટકાજો લટકંતોરે ...	૭૯૫
શામળિયો રોનેહુનો ...	૭૯૫
છખીલાની છખી જોધને ...	૭૯૫
છોગાળા તારા છોગલાં ...	૭૯૫

આંખડલિ શરદ સરોજ ...	૧૯૮
સખિ કેસર બીનો કાન ...	૭૯૮
લટકાળા તારે લટકેરે ...	૭૯૮
રુકું લાલ તિલક ...	૭૯૯
માણીગર મોલિકું ...	૭૯૯
વજ છવન શામ ...	૭૯૯
ચાલો ચાલો સૈયરનો ...	૮૦૦
જોને જોને સખી એનું ...	૮૦૦
આવો આવોને નંદજીના ...	૮૦૦
તારી આંખલડી અલબેલ ...	૮૦૧
સખી નંદતણે દરખાર ...	૮૦૧
ઓરા આવોને સુંદર શ્યામ ...	૮૦૨

ઈશ્વરને બજવા વિષે.

પ્રભુ સાથે કરને ...	૮૦૨
શરણું તું તો લેનેરે ...	૮૦૩
માનિ લે શિખામણુરે ...	૮૦૩
વિપયમાં વળુંધોરે ...	૮૦૩
રે સગપણ હરિવરનું ...	૮૦૪
રે લગની તો હરિવરથી ...	૮૦૪
રે શિર સાટે નટવરને ...	૮૦૪
રે ધરિયા અંતર ગિરિધારી ...	૮૦૫

અહ્વાનંદ.

શૃંગારનાં પદો.

હેલા આલંતા ગજઆલ ...	૭૯૬
ઓરા આવોને પ્રાણ આધાર ...	૭૯૬
વાલી લાગે છે વ્રજઅંદ ...	૭૯૭
રૂડી લાગે છે વ્રજરાજ ...	૭૯૭
હલિ જોને આ નંદકુમાર ...	૭૯૭
શોભે નટવરજીને શિશ ...	૭૯૭

દેવાનંદ.

પ્રભુ સાથે પ્રીતિ કરવા વિષે.

કર પ્રભુ સંગાથે ...	૮૦૬
મળ્યો મનુષ્યનો ...	૮૦૬
તારા મનમાં જાણે ...	૮૦૭
તારે માથે નગારાં વાગે ...	૮૦૭
માયાની મોહિનીમાં	
ઈશ્વરને ભૂલી ગયો.	

૫૪.

૫૪.

ભલ્યો નહીં ભગવાનને ... ૮૦૭

અંતે બન્યું છે એકલા... ૮૦૮

ભુલિ ગયો ભગવાનને... ૮૦૮

પ્રભુ ભણ લેને પ્રાણીઆ ... ૮૦૮

જનમ સંગાતી વિસર્થા ... ૮૦૯

ભવસાગરનો પાર ન ... ૮૦૯

સગપણ સાચું ... ૮૦૯

દેખ વિચારી દિલમાં ... ૮૧૦

હૈયાના કુટ્યા ... ૮૧૦

દુનિયામાં ડાહ્યો ... ૮૧૦

અજ્ઞાની તારા ... ૮૧૦

પામર તો પ્રાણી ... ૮૧૧

ઈશ્વરને ઓળખવા વિષે.

આવો રૂઝે અવસરે... ૮૧૧

કાયા માયા કુડીરે ... ૮૧૨

કાળ તારી કહેરે ... ૮૧૨

પ્રભુ ભજ પ્રાણીરે ... ૮૧૩

પ્રેમાનંદ.

રેવામી નારાયણનો વિલેગ.

સજની શ્રીજી મુજને ... ૮૧૪

મનકું મુર્તિમાં... ૮૧૪

સજની નિમખ ન વિસરે ... ૮૧૫

લટકાં લટકાળા ધનસ્યામ ... ૮૧૫

સહજાનંદ અંગવર્ણન.

શોભા શી કહીરે રૂડી ... ૮૧૬

હરિને નિરખ્યારે તેણે ... ૮૧૬

રંગનો ભીનેરે જોઈ ... ૮૧૬

ચરણ હરિનરિ શોભે ... ૮૧૭

એ ચરણનારે ભોગી ... ૮૧૭

સુંદર શોભેરે રસિયો ... ૮૧૭

શૃંગારનાં પદ.

હું તો વારીરે ગિરિધર લાજ ... ૮૧૮

આવો રસિયા રાજ્ય નેણ ... ૮૧૮

મારી પ્રીતિ પ્રાણ આધાર ... ૮૧૮

નહીં મેલુરે સુંદર શ્યામ... ૮૧૯

ધીરો ભક્ત.

આત્મજ્ઞાન વિષે.

આત્માતત્ત્વ શોધીરે ... ૮૨૦

સંત મળે સાચારે ... ૮૨૦

તરણા ઓથે કુંગરે ... ૮૨૧

મન તુંહી તુંહી જોલેરે ... ૮૨૧

અંતે સંતને તેડાવેરે ... ૮૨૨

ખખરદાર મનમુગ્ધાણ ... ૮૨૨

મુનિજન મોહારે... ૮૨૩

થાણુદાર થયારે ... ૮૨૩

જગજીવન મને મોહન ... ૮૨૪

આજ સાહેલી અમર વર ... ૮૨૪

રાસ લીલા.

મહારાજની વાંસલડી ... ૮૨૫

હરિ માટે ઘેર આવ્યા ... ૮૨૫

મંબુકેશાનંદ.

અજ્ઞાન નરને શિખામણ.

નર અજ્ઞાની સાંભળને ... ૮૨૬

શું સમજને મુખથી વેણાં ... ૮૨૬

જ્ઞને જગીને અંતરમાં ... ૮૨૭

નર તન પામી હાર્યો ... ૮૨૭

સારને અસારે... ૮૨૭

નામ તો ખતાવેરે ... ૮૨૮

૫૪.

૫૪.

મુખે પ્રહા ભાખેરે ... ૮૨૮

કાયાથી છવ ન્યારેરે ... ૮૨૯

ભોળે ભક્ત.

જ્ઞાનના આખઠા.

દેસિ સંતતણી લાવીરે... ૮૩૦

ભેખ તો ભાવરથકી ભુંડારે ... ૮૩૦

ભેષ લો જગતમાં આવારે ... ૮૩૦

ભરમાવી દુનિયા ભોળીરે ... ૮૩૧

મૂરખો રળી રળી કમાણોરે ... ૮૩૧

મૂરખો માની રહ્યો મારેરે ... ૮૩૧

ભક્તિ શિશતણું સાદુંરે ... ૮૩૧

દુનિયાં દીવાની કહેવાશેરે ... ૮૩૨

નામકૃષ્ણ ભક્ત.

કૃષ્ણલીલાનાં પદ.

પહેરેને પિતાંખર ... ૮૩૩

સુંદર કાંઈ ન દેખુંરે ... ૮૩૩

નામ તમારું સુણતારે... ૮૩૩

ટેવ પડી છે તમનેરે ... ૮૩૩

નિરખતાં નાથને મારી... ૮૩૪

સ્નેહે બાંધી સુંદરી ... ૮૩૪

મહારા કાનજી તમને ... ૮૩૪

વહાલા વિકુલજીરે ... ૮૩૪

મુજને તુજ વીણુ ... ૮૩૫

નંદના છેવ્યા છોજી હો... ૮૩૫

પ્રેમ પુષ્ટ કર્યા છો હો ... ૮૩૫

ગોપી ઘેલી દીસે હો ... ૮૩૫

આવ હરિ વહાલા આવરે ... ૮૩૬

નંદજીનો કુંવર કોડામણો ... ૮૩૬

પહેલે તે મોહન મીઠડો ... ૮૩૬

ધુતારા ધરણીધર તારી ... ૮૩૬

હસવા સરખી હરિસું ... ૮૩૭

નહીં જઈ તે જમના ... ૮૩૭

રાજે.

કૃષ્ણ પ્રત્યે ગોપીના પ્રેમ વિષે.

હરિ મેં-હાવે ક્યમ ... ૮૩૮

તેં તો બેહું કીધું ગામ ... ૮૩૮

વહાલા વાટે તે વાત ... ૮૩૯

મારા મન ગમતા મહારાજ ... ૮૩૯

કુંજુ ઘોલે તમારી સાથ... ૮૩૯

જેનો પીયુડો પરધેર જાય ... ૮૪૦

કાગળ મોકલુરે... ૮૪૦

ઉગોસરદ પુનમનો ચંદ... ૮૪૦

આજની ધરીરે ... ૮૪૧

આવોની લાલ ... ૮૪૧

આજને આવ્યા... ૮૪૨

રાધિકા સ્વપ્નામાં પરણ્યાં તે.

વિષે.

ઉગતે વહાણું રાધાની ... ૮૪૨

ઐટલે ત્યાં તો ઘોડ્યાં ... ૮૪૨

ઐટલે વળતી માતા ... ૮૪૩

માતા મારી કૃષ્ણને ... ૮૪૩

ભુખણુ ભક્ત.

ઈશ્વરને ભજવા વિષે.

કશી વાતનો ખરખરો... ૮૪૪

પિતા માત સંતાન ને... ૮૪૪

ધણા પુન્યના ભાવથી ... ૮૪૫

તમે અવતર્યાં લક્ષ ... ૮૪૬

રમ્યા રંગ તે ગોપિકા ... ૮૪૬

શાંતિદાસ.	પૃષ્ઠ.	આવોની મારે ઘેર માણવા.	પૃષ્ઠ.
કાનુડાની ખાળલીલા વિષે.		આંખ ભરો મા અલખેલડા ...	૮૬૮
કોઠ્યે દીઠડો કાન ...	૮૪૮	લલીતાછ આત્યાં પ્રેર્યાં ...	૮૬૯
જુઠડાને ક્યાં આલું ...	૮૪૮	શીખ સાસુછ દે છે ...	૮૬૯
કોઠ કન્યા નહિ આપે... ..	૮૪૮	એવાં વચન મુણીનેરે ...	૮૭૦
કાનુડો કાળજની કોર છે ...	૮૪૮	હું શું જાણું જે વહાલે ...	૮૭૧
કાનુડે કામણ કીધલાં ...	૮૪૯	હવે હું સખી નહીં જોડુરે ...	૮૭૧
જાને ગોવાલણી જૂઠી ...	૮૪૯	કાળજડું કોચું તે કોને ...	૮૭૧
મનડાં વ્યાકુળ હરિ આવતાં ...	૮૪૯	માનીતી તું છે મોહનતણી ...	૮૭૨
મન માને ત્યાં જાગ્યોછો છ ...	૮૪૯	ચાલ બેઠી અલખેલી ...	૮૭૩
વારો જશોદા માવડી ...	૮૪૯	ચતુરા ચેટક એવું જાણીરે ...	૮૭૪
જળ ભરવાને કેમ જાડીં ...	૮૫૦	મુને અંગોઅંગ લાગી ...	૮૭૪
આવો મારે ઘેર માણવા ...	૮૫૦	લોચન મનનોરે... ..	૮૭૫
ક્યારે મળશે કહાન ...	૮૫૦	નીતિ ભક્તિ.	
માછીડારે હોડી હલકાર ...	૮૫૦	હરિનામ માળા. ...	૮૭૫
યોભણદાસ.		ગુરુગોવિન્દ કૃપા... ..	૮૭૫
રાધિકાના રોષવિષે.		શરણ પડ્યો છુરે શ્રીહરિ ...	૮૭૬
રગભેર રમતાં રાસમારે ...	૮૫૧	દરશન ઘોનીરે દાસને ...	૮૭૭
રમણું મુકાને રાધિકારે ...	૮૫૧	જીવ જાણી લે ...	૮૭૭
મારો નાથ બન્યા નવ ...	૮૫૨	મોટાનું વચન મુખધામ ...	૮૭૮
કૃષ્ણ વિરહના મહિના. ...	૮૫૨	જે કોઈ જન કલ્યાણે ...	૮૭૯
ધ્યાનમ.		રૂટ શ્રી રાધા રાધાવર ...	૮૮૦
આતુરીનો ગરબો ...	૮૫૬	ચિત્ત તું શિદને ચિંતા... ..	૮૮૧
મીરાં અરિય ...	૮૬૦	સાંભળ શિક્ષા તું મન... ..	૮૮૧
પ્રેમ પરીક્ષા ...	૮૬૩	જે કોઈ પ્રેમ અંશ ...	૮૮૨
હનુમાન ગરુડસંવાદ ...	૮૬૫	સાધુ શ્રમ ના કરશેરે ...	૮૮૩
શૃંગાર ...	૮૬૭	સાચું તે સગપણુરે ...	૮૮૩
પ્રેમની પીડા તે ...	૮૬૭	મનજી મુસાફરે ...	૮૮૪
પ્રીતડીની રીત અતી ...	૮૬૭	મીરાંબાઈ.	
શ્યામરંગ સમીપે ન જાવું ...	૮૬૮	સતલામાનું રુશણું ...	૮૮૫

પૃષ્ઠ.

પૃષ્ઠ.

કૃષ્ણકીર્તનનાં પદ.

પૂર્ણ અક્ષ પુરી રહ્યો ... ૬૦૦

મુજ અમળાને મોટી ... ૮૮૭

જ્યજ્ય દીનદયાળ ... ૬૦૦

ક્યાં ગયોરે પેલો ... ૮૮૭

હરિનામ બીનારે ચોર ... ૬૦૧

બોલ મા બોલ મા ... ૮૮૮

આત્મજ્ઞાન વિના પ્રાણીને ... ૬૦૧

પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમનીરે ... ૮૮૮

અક્ષનો ભેદ જાણે જન ... ૬૦૨

લે લાગી મને તારી ... ૮૮૮

પ્રથમ પંચમ ભાગથી ... ૬૦૨

કાલે પરણાવશું ગોપી ... ૮૮૮

આદ અનાદિના એક છે ... ૬૦૩

હોરે કોઈ માધવ હ્યો ... ૮૮૮

મુખ સાગર શિવરાજ ... ૬૦૪

થનક થનક તાયેરે ... ૮૮૮

માયા તણી શોભા જોઈને ... ૬૦૪

ગોવિંદો પ્રાણ અમારોરે ... ૮૮૮

માયા મોહકો છાંડી કે ... ૬૦૪

કૃષ્ણાબાઈ.

જૈનકવિ.

સીતાજીની કાંચળી ... ૮૬૦

ઉદયરાત.

પુરીબાઈ.

સીતામંગળ ... ૮૬૬

શ્રીઓને શિખામણ ... ૬૦૫

ગવરીબાઈ.

કૃમુદચંદ્ર.

ઉપદેશનાં પદો.

પુરુષને શિખામણ ... ૬૦૬

સોહં સોહં અક્ષ એ ભજ ... ૬૦૦

કોશ ... ૬૦૬

બૃહત્ કાવ્યદોહન.

નરસિંહ મેહેતો.

જુનાગઢનો વડનગરો નાગર-ગુજરાતનો
સૌથી જુનો લક્ષ્મી કવિ.

શૃંગાર.

પદ ૧ હું.—રાગ પ્રભાત.

કાણુ પુન્યે કરી નાર હું અંવતરી, શ્રીહરિ દીન થઈ માન માગે;
અમર અવિગતિ કહે, અકલ કોં નવ લહે, તે કમલાવર કંઠ લાગે.
યજ્ઞ યાગે યજ્ઞ યોગ ધ્યાને ધરી, બહુ 'વ્રત' આદરી દેહ કળે;
તોય તે શ્રીહરી, સ્વપ્ને 'ન પેખીએ, તે હરી નિરખીએ પ્રેમ દળે.
શેષ સુખાસન શેજ સદા સહી, ભુવન જસૂં વૈકુંઠ કાલાવે;
તે પેં અધિક જે મંદીર માહકું, 'પ્રેમે પીતાંબર પલંગ આવે.
ભગતવચ્ચલતાણું બિરદ પોતે વહે, વેદ ધુરાણુ એમ શાસ્ત્ર વાણી;
નરસિંહાચો સ્વામી લલેરે મળિયો, કીધી કૃપા મુને દીન જાણી.

પદ ૨ જી.

સફલ રજની હુઈ આજની અભિનવી, પલંગ જેસાડી વાહાલે હાસ્ય કીધું;
કર દર્પણુ ધરી વદન અંબિકાકવા, પ્રેમનું સુંબન ગાલે દીધું.

જુનાગઢી સાહિત્ય ધર્મિયો લેખક

કુમુમના ટોડર કંઠ ભૂપણ ધરી, ભૂજ બીડી ભુધરે હૃદયા સાથે;
સુરત સંત્રામશું હું એને જઈ ભડી, જીત્યો યદુનાથ દય બાહુ બાથે.
મદનના સૈન્યશું માન માગ્યું ધણું, જુદા જીત્યું રણ હાથ આગ્યું;
ચૌદ ભુવનતાણો નાથ મેં વશ કર્યો, અજિત જીત્યાતાણું બિરદ કહાવ્યું.
જેમ ગજયુવતિ માતંગ મદગલીતા, સુંદરી જેજ હરિસિંહ આવ્યો;
નરસિંહાયા સ્વામી સુભટ સુરાસુર, કેસરી કાન સાહી નચાવ્યો.

પદ ૩ જું.

હજી ન ધરાયો રંગ તે રમતાં, ચાર પોહોર નીશા નિકર નિમગતાં—ટેક.
અધર સુધારસ પીજી પીજી પીધિરે, કેસરી કામને મેં પુંડી ન દીધિરે. હજી.
પીન પયોધર પાખર કીધિરે, સુરતસંત્રામે હું વડતી સૂધિરે. હજી.
નખ શીખા લગે તાકી તાકી મૂકીરે, કેસરી કામશું વડતી ન ચૂકીરે. હજી.
ઉઘો દિવાકર રજની વીતીરે, નરસિંહાયા સ્વામી સંગમ જીતીરે. હજી.

પદ ૪ થું.

નીત નીત લાજવર લક્ષણ રૂંડાં, મોટેરાં થઈએ રે ત્યમ બોલીએ કૂડાં.
માત યશોદા જાણેરે માહારો લાડકો પુત્ર, વાહાલાજીએ હામ હામ માંડ્યાં ધરસૂત્ર.
જેહનું જ્ઞાનાદિક ધ્યાન ધરે સુર મુનિ ગાયે, દષ્ટે પડી નાચ્ય વિના રમી ન જાયે.
શીખ દેતાં દુભાશો મા શામળા કાહાન, નરસિંહાએ એ નાચ્યને દીધું સનમાન.

પદ ૫ મું.

વાહાલાજી તમેરે નહાંનડીઆ, અમેરે નહાંનડલાં, સરખે સરખી જોડ મળી;
પેહેલું આલિંગન દો મારા વાહાલા, પછે અમે દેખશું લળીઅલળી.
સુંદરીઓનો સ્વભાવ છે એવો, પીયુને મળવા હિંડે ઘણું;
આલિંગન એણીપેર દો મહારા વાહાલા, રખે હમ દેખે હક જાણું.
તમે નહાના હું હજી નહાની, નણદી આઘાં પાઘાં કરે;
સાસુને ઘેર એ લાડકડીરે, તે અમ વારી કેમ વરે.
શું કરે, સાસુ શું કરે નણદી, જેહના હૃદમાં હું રે વસ્યો;
નરસિંહાયા સ્વામી મુજશું રમતાં, સંસારમાં તેને ભેય કંશે.

પદ ૬ હું.

પાછલી રાતના, પધારિયા નાથજી, ધૂમતે લોચને અંગ ડોલે;
બેહુ પાસાં સુંદરી, બાહે કંઠ ધરી, શોભિત લવન કો નહીરે તોલે.

હું રે સન્મુખ હુઈ, રીસ મનની ગઈ, ઉભી રહી ચક્રિત ગતિ પ્રેમ નિરખુ;
પ્રભુયને રસભરી, સુખદાજી શર્વરી, નાર સૌભાગ્યતા જોઈરે હરખું.
ચોકતણા ચાર, ચરણશું મુક્તિ ધરી, પ્રભુને પધરાવિયા પલંગ પીઠ;
ભોગ સંજોગથી, અધિક સુખ ભોગવ્યું, એરે સુરત એણીપેર દીઠ.
ભણે નરસિંહચો નિત નેહ તે નવનવા; જાહેરે ગોવિંદ શુણી સમાધી;
શું જાણે બ્રહ્મા સુર રનેહની વારતા, ભર્યા અધિકારની આધિવ્યાધિ.

પદ ૭ મું.

પલંગ પાયે તને કુસુમમાળાવડે, જોડુ કર જાંધો લાજ લોખી;
માહરે મંદિરથકિ કોણ મકાવશે, શું કરશે સહુ શોક્ય કોખી.
તું વનમાળી કાંહાવે, હું કુસુમ વનવેલડી, નીર નિત સીંચતો કાં અરોપી;
ભમર જાએ ઝૂલ, ઝૂલ મકરંદ વશ, કમળમાં હેત ન રહોરે રોપી.
પ્રીતનો કરનાર પ્રેમના પાત્રશું, તન મન પ્રાણ ત્યાં મેલે સોંપી;
ભણે નરસિંહચો જેમ રીસ ઉતરે, ત્યમ તું શિખ શાણી દે રે ગોપી.

પદ ૮ મું.

સાંભળો કામની કૃષ્ણ કાયર કહે, તાહરા મંદિરથકો નહીરે જાઉં;
અવર કો નાર નહીં તૂજ સારખી, જેહને ફૂલ કરી હું બંધાઉં.
તું વનવેલડી, હું વનમાળી, સીંચવે સમર્થ પ્રણિ કંડ;
તુજ પાસલે રાખું શીતલ પાણિ ધરી, પ્રેમની વાડ કંડ.
સાંભળો મુંદરી એમ કહે શ્રીહરિ, જેની ફૂલમાળા કરી હું રે જાંધો;
ચૌદ ભુવનતણાં બંધન છોડવું, મેં જાણ્યું તેં મોહનીં મંત્ર સાધ્યો.
માન તું માનની, માન માગી કહું, નહીં તજું મંદિર જોલ દીધો;
નરસિંહચો સ્વામી, સર્વે રસ લલો, સુરત સગ્રામ આધીન કીધો.

પદ ૯ મું.

મેહેલ પીતાંબર, અંબર માહરું, સુરજ ઉગ્યો સુઈ કયમ રહીએ;
અમ ધર સાસુ નણુંદ જૂડી વસે, કંથ પૂછે ત્યારે શુરે કહીએ.
સાવળ શબ્દ કરે અતિ સુંદર, દીપક તેજ તો ક્ષીણ થાએ;
કંઠથી કુસુમનો હાર કરમાઈયા, જાહેર રાગ પંચમ ગાયે.
તું તારે મંદિરે, પ્રેમશું પોઠીયા, માહરે મંદિર દૂર જાવું;
લોકની લાજ, લોખીરે લક્ષ્મીવર, હું રે વળતી હવે નહીં રે આતું.

ધન દોહોવી ઘેરે, વાછરૂ વલવલે, મંહીરે વલોવવું આજ ભાહરે;
કંઈથી બાહર કાઢિ કમલાપતિ, કાલ આવે હવે કાણુ તારે.
સુરત સંત્રામની, શાંતિજ હુઈ, રહીરે ઉજગરી, શીશ નામી;
નરસિંહાચો સ્વામી સુખસાગર પોઢિયો, વિરહની વેદના ત્યારે વામી.

૫૬ ૧૦ મું.

અમશું કપટતણી વાતજ છાંડ, મારે ઘેર આવો તો,
કાંઈ ઉઢાંડ મ માંડ, મારે ઘેર આવો તો.
જુઠાં જુઠાં મ જોલીશ, જાણું તારી વાત;
નીશા વશી રમી નાહારી, આવ્યો છે પ્રભાત.
અંગચેહેન તારે દીસે છે ઘણાં, જોઈને વીમાસી જોલે ચતુરસુજાણ;
ઘેર આવ્યોરે શું ન દીજે માન, નરસિંહાચો સ્વામી સુખનું નિધાન. મારે.

૫૬ ૧૧ મું.

સમીરે સાંજના સોડમાં સુતાં, નણદલીએ સાદ કીધોરે;
હવું પ્રભાત પીયુ થયો ઘેલો, ઉધરેટો જઈ મૂતોરે.
હરિનું પીતાંબર સેજે રહુરે, પાલટીને પટકૂલ ગયો;
કયમ કદી વનજાઉંરે મહી વેચવા, દુરિજન લોકે જોલ કહોરે.
દીઠડેડાઠ ગજે, અસતીઆખલુ બજે, તો અલિમાન શું કરીએ;
નરસિંહાચો સ્વામી ભલે મળિયો, ભવસાગર ઉતરીએરે.

૫૬ ૧૨ મું.

ટળતો ટળતો હીંડીશ મારે, આલિંગન દીધા વિના કયમ સરેરે;
આગે અમ ધર નણદલ જુડી, ઉડીને અદેખી હુરેરે.
સાસુ સસરો માત પીતારે, જે જોલે તે સહીએરે;
પૂર્વે એશું અનુભવ છેરે, તો મૂઝી કયમ જઈએરે.
એ રસ જાણે જવલોરે જોગી, કે વળી મુનિવર જાણેરે;
શુકે સનકાદિક નારદ જાણે, જેને વેદ વખાણેરે.
એ રસ જાણે પ્રજનીરે નારી, કે દેવે પીધોરે;
ઉગરતો રસ ઢળતો દૂતો. નરસિંહીએ જોડીને લીધોરે.

૫૬ ૧૩ મું.

કેસર બીના કહાનજી, કમુએ લીની નાર;
લોચન બીનાં ભાવશું, ઉભાં નંદદાર.

બેમાં સુંદર કોને કહીએ, વનિતા ને શ્રીજનાથ;
પરખી પરખી ધરો તમને, માણકડાં બેહુ હાથ.
વેગે કુંજે પધારીયા, તો લગ્યકે થઈ અગઝોળ;
નરસહિઆચો સ્વામી ભલે મળિયો, રંગતણુ બહુ રોળ.

૫૬ ૧૪ મું.

મોહુરે લટકે, માંડે મન મોહુરે લટકે.

ગાતરે ભગ કીધાં ગિરધારી, જેમરે માર્યાં ઝટકે; માંડે મન.
વેણુ વળગી વહાલે મારે વનમાં, રંગતણે કટકે; માંડે મન.
મન માંડે મોળીડેરે અટક્યું, પેલે પીતાંબર પટકે; માંડે મન.
નરસહના સ્વામીની સંગે રમતાં, રસ વાધ્યો અટકે; માંડે મન.

૫૬ ૧૫ મું.

કામણુગારેરે, કહાના તું તો કામણુગારેરે.

મને કાંઈ કામણુ કીધારે, મારાં ચિત્ત હરીને લીધાં; કહાના.
મારી સાસુડી સંતાપેરે, પેલી નણુદી આળંબ્યા આપે; કહાના.
મને ભોળંતીયાં નવ લાવેરે, મને નિદ્રા તેં ક્રમપેરે આપે; કહાના.
મને પગની ભરાવી આંટીરે, મને મુખનાં તંબોળે છાંટી; કહાના.
હું તો પૂરંણુ પદને પામીરે, મને મળ્યો નરસૈયાનો સ્વામી; કહાના.

૫૬ ૧૬ મું.

કુમકુમને પગલે પધારો, રાજ કુમકુમને પગલે.
મસમસતા મોહનજી પધાર્યા, ડગમગતે ડગલે; પધારો.
મસ્તક પાધ પિતાંબર સોહિયે, લીલાં અંબર રંગ લે; પધારો.
મુખ ઉપર શ્રમજળનારે મોતી, જોતાં મન હરી લે; પધારો.
સાકર કેરા કરા પજા છે, આંગણિયે સધળે; પધારો.
દૂધડે મેહ વુઝ્યો નરસૈયા, રસ વાધ્યો ઢગલે; પધારો.

૫૬ ૧૭ મું.-રાગ સોરઠ.

આ જોને કોઈ ઉભીરે, આળસ મોડે.

બાંયે બાળુબંધ બેરખા પુંચી, મનકું મોહું છે એને મોઢે; આ જોને.
ઝાંઝર અમકે ને વિંધુવા ઠમકેરે, હિંડે છે વાંકે અંબોડે; આ જોને.
સોવરણુ ઝારીને અતિરે સમારીરે, માંહી નીર ગંગોદક તોલે; આ જોને.
નરસૈયાને પાણી પાવાને કારણુ, હરિજી પધાંચ્યા કોડે; આ જોને.

૫૬ ૧૮ મું.

મોહ્યા મોહ્યા મુનિવર ગાયારે, ગોરી તારે તાણુક;
 રૂપ સ્વરૂપ કળ્યું નવ બપે, મેં તો જાણી છે ઈશ્વરી માયારે; ગોરી.
 રૂમઝૂમ રૂમઝૂમ નેપૂર આજે, પાવલે તે ચીર આતિ આંધેર;
 મુંઘટમાં મુખ એણીપેર શોભે, મોટા મુનીજનનાં મન કાંપેર; ગોરી.
 ગોઈ શું વદન ને ગળસ્થળ ઝળકે, ઉપર દામણી લળકેર;
 સાણુડાની કાર એણીપેર શોભે, જાણે ગગનમાં વીજળી ચળકેર; ગોરી.
 વશીકરણ વેણુ તમે કયારે ગુંથાવી, સુંદરી રાણુગટ વાળીરે;
 આ ચોળી તમે કયાં શીવડાવી, જેને મોહી છે વજની નારીરે; ગોરી.
 ચંચળ દૃષ્ટે ચોદેશ ન્યાળે, માંહી મદનનો આજોરે;
 નરસૈયાચો સ્વામી ભવા સરિખડો, કાઈ સુંદરીનું વદન નિહાજોરે; ગોરી.

૫૬ ૧૯ મું.

હરી આવ્યા છે નારીના વેશેર, એને કાઈ જીવોરે;
 શિવ બ્રહ્મા જેનું ધ્યાન ધરે છે, તેને ભેઈ ભેઈ દુઃખડાં ખુવોરે. એન. ૨૬.
 અંધવ એનો તતક્ષણ હિંચો, આવ્યો સંદિર જાણીરે;
 રતનખાઈ ધણું વ્યાકુળ ફેરે છે, તમો લ્યોને મેહેતા જળપાણીરે. એન.
 પરમેશ્વરે પુત્રી કરી જાણી, સભામધ્ય આણીરે;
 અંતરધ્યાન થયા અલખેલો, વાત સાહેકાએ જાણીરે. એન.
 જેજેકાર થયો જગમાંહી, હરખ વાધ્યો છે હૃદયગર.
 નરસૈયાચો સ્વામી ભલે મળીયો, એનાં ચરણ કમળ ચિત્તલયગર. એન.

૫૬ ૨૦ મું.

આ શો ચતુરાનાં ચિત્તનો આજોરે, એને કાઈ ન્યાજોરે. ૨૬.
 બ્રહ્માએ તો નથી ઘડી ભામિની, એ તો આપે બનીને આવીરે;
 ત્રણ લોકનું તેજ તારણી, એ તો છબિ છબિલે બનાવીરે. એન.
 ઘડ્યું ધરેણું એનેરે હાથે, હાથે ભરી છે ચોળીરે;
 સાણુડે ભાત નારી કુંજરની, કહ્યુંઆના રંગમાં જોળીરે. એન.
 વાસ પુરયો એણે વૃંદાવનમાં, ગોવરધન થપી આવેરે;
 એ નારીની જાત કાઈ જાણે, તેનો ફેરો ફાવેર. એન.
 કહીએ છીએ પણ કહ્યું ન માને, એ તો નારી નહિ ગીરધારીરે;
 બ્રહ્મા ઈન્દ્ર શેષ સારદા, એના ચરણતણા અધિકારીરે. એન.

અંતર હેત પોતાનું જાણી, એ તો આવે છે અંતરજનમરિ.
અભિચાર મૂકી જુઓ વિચારી, એ તો નરસૈયાઓ સ્વામીરિ. એને.

પદ ૨૧ મું.

તારા દલડાની વાતો મેં જાણુરિ, ગીરધરં દાણુરિ;
આણી શેરડીએ હુળો ને હુળો, પેલી દેખે છે સૈયર સમાણુરિ; ગીરધર.
સૌ સખીઓમાં વહાલા સરખુરે જાણી, ના ગણે દૂધ કે પાણુરિ;
છેલપણું મૂકી ઘોને છામીલા, અમે કહીયું નંદાજની રાણુરિ. ગીરધર.
વૃંદાવનને મારગ જતાં, મારી નવરંગ ચુંદડી તાણુરિ;
નરસૈયાના સ્વામી સંગે રમતાં, મારી અંતર પ્રીત લપટાણુરિ. ગીરધર.

પદ ૨૨ મું.

મને રોકે છે કાનવર દાણુરિ, નહિ જાઉં જમના પાણુરિ;
એકવાર જમના પાણુરિ ગયાંતાં વહાલા, મારી સાથે સૈયર સમાણુરિ. મને.
વૃંદાવનને મારગ જતાં, મારી નવરંગ ચુંદડી તાણુરિ;
જેરે પાણી મોકલવારે હોય તો, સાથે મોકલો સૈયર સમાણુરિ. મને.
મરકલકે મારાં મન હરી લીધાં, હું તો લાલચમાં લપટાણુરિ;
નરસૈયાઓ સ્વામીની સંગે રમતાં, હું તો મોહનસંગમાં માણુરિ. મને.

પદ ૨૩ મું.

માફ વૃંદાવન છે રૂકરે, વૈકુંઠ નહિ આવું,
નહી આવું નંદાજના લાલ, નહીં આવું.—ટેક.
એકાંતે રહેવું ને ટગટગ જોવું, નહીં ખાવું નહીં પીવું. વૈકુંઠ નહિ.
વૈભાન મોકલો તો મોકલો વેહેલું, હું આવીશ સૌના પેહેલું. વૈકુંઠ નહિ.
બલના લોક તો છે અતિ ફૂડાં, વાસી વ્રજના રૂડારે. વૈકુંઠ નહિ.
જે વિજે એ પોળીયા હુતાં, તેને તત્કાણું મેલ્યા કહાડારે. વૈકુંઠ નહિ.
નરસૈયાઓ સ્વામી અંતરજનમી, તમે સાંભળોને સારંગપાણુરિ. વૈકુંઠ નહિ.

પદ ૨૪ મું.—રાગ કેદારો.

તું મારે ચાંદલીએ ચોંટ્યો, સારા મુરતમાં શામળિયો;
ક્ષણું એક વહાલા અળગા ન થાઓ, પ્રાણુજવન વર પાતળિયો; તું મારે.
ખડકીએ જોઈં લારે અડકીને ઉભો, બારીએ જોઈં લારે બેઠારે;
શેરીએ જોઈં લારે સન્મુખ આવે, વહાલો અમૃતપે અતિ મીઠારે. તું મારે.

જમતાં જોડે સારે જોડે જોડા, સૂતો જોડે સારે સેજડીએ;
 વૃદ્ધાવનને મારગ જનતાં, આવીને : વળગ્યો ખેલડીએ. તું મારે.
 પ્રીત કરે તેની કેડ ન મેલે, રસ આપે. અતિ રસિયોરે;
 નરસૈયાઓ સ્વામી ભલે મળીયો, મારા હૃદય કમળમાં વસિયોરે. તું મારે.

પદ ૨૫ મું.

ખંમખંમરે ચાંદલા મા કરીશ વહાણું, મારા પ્રાણજીવન ઘેર આન્યારે;
 પ્રેમ જનમની પ્રીત જે દૂતી, પુરુષોત્તમ પધાર્યારે. ખંમખંમરે.
 પેલા ભવનો વાલમીઓરે, ચૌદ ભુવનનો સ્વામીરે;
 જનમ કોટી કોટી તપ કીધાં, સારે વિટલ વર પામીરે. ખંમખંમરે.
 બપૈયા પિયુ પિયુ કરેરે, કોયલ મધુરે વાસેરે;
 હું તને વાડું કુકડારે, રમે. વહાણું પ્રકાશેરે. ખંમખંમરે.
 ચંદ્ર વિંટ્યો જેમ ચાંદરણીએ, તરુવર વિંટ્યો વેલીરે;
 ગોવિંદ વિંટ્યો ગોવાલણીએ, હસાગવની હેલીરે. ખંમખંમરે.
 સાહર સાહીએ લેહેરે લેહેરે, જેસી લેહેર તુરંગરે;
 નરસૈયાઓ સ્વામી ભલે મળીયો, ગોપીવર ગોવિંદરે. ખંમખંમરે.

પદ ૨૬ મું.-રાગ પંથીડા.

પંથીડાને ન્યાળતીરે હો, જોતી હું તો પીતાંબર પગલાં;
 મધ્ય નીશા સમેરે હો, ભરતી હું તો લડસડતી ડગલાં.
 સ્યામા સ્યામનેરે હો, હીંકું હું તો મારગડો જોતી;
 નૈણામાંહે નીર ઝરે હો, ચતુરાં ચીરવડે લોહોતી.
 ચોદિશ ન્યાળતીરે હો, જાણે હું તો વન ચરતી હરણી;
 મુધમુધ વીસરીરે હો, પ્રભુ મારા એ તારી કરણી.
 ગોપી સહિ ટોળે મળરિ હો, મનડામાં કો ધારે એક વિચાર;
 ચાલોસૈયરોલાં જઈએરે હો, જ્યાં હોય નાગર નંદકુમાર.
 જઈને પૂછ્યું દુમનેરે હો, દીઠા કોઈ નાગર નંદકુમાર;
 આણે આણે મારગડે હો, આવ્યાં અમે લક્ષ ચોરાશી વાર.
 ભૂલી ભૂલી ત્યાં ગઈરે હો, જ્યાંહાં આ જમુનાજનાં તીર;
 વહાલો અહિંયાંએસતારે હો, જમતા કરમલડો ને ખીર.
 લેખણુ કર ગઈરે હો, અક્ષર લખવા નંદકુમાર;
 અક્ષરુંહું તો કેમ લખુરે હો, બાઈ મારે નયણે વહે જળધાર.

જેન્યન મેં તો જાળવ્યું હો, જાણ્યું મારા ભૂધરને ભેટ કરેશ;
જે હરિ નહિ મળે હો, બાઈ મારા પાપી પ્રાણ તજેશ.
જ્યારે એ શું પ્રીત કરી હો, મનડામાં હતીરે મોટી આશ;
નરસૈયાઓ સ્વામિ મળ્યો હો, વહાલે મારે પ્રી રમાબારે રાસ.

પદ ૨૭ મું.—રાગ સોહણી.

મીઠડા બોલા નાથરે, આવો મારા મીઠડા બોલા નાથરે;
એક ઘડી એકાંતે આવો તો, કહું મારાં મનડાં કેરી વાતરે. આવો.
આજ આનંદ મારે અતિ ઘણો, વહાલે પ્રેમે સહાયો મારો હાથરે;
તરીયાં તોરણુ મારે દારે બંધાવું, મંગળ ગવરાવું સારી રાતરે. આવો.
વૃદ્ધ તે વનની કુંજગલનમાં, સહુ સખીઓની સાંથરે;
નરસૈયાઓ સ્વામી સંગે રમતાં, હવે તો હવે પરભાતરે. આવો.

પદ ૨૮ મું.—રાગ પંચમ પ્રભાવ.

જગોરે જશોદાના જીવન, વાહાણેલાં વાયાં; જગોરે. ટેક.
તમારે આંશિકિ મારાં, ચીર ચંપાયાં. જગોરે. ટેક.
પાસુરે મરડો તો વહાલા, ચીર લેઉરે તાણી; જગો.
સરખી સમાંણી સૈયરો સાથે, જાવું છે પાણી. જગો.
પંખીડાં બોલેરે વહાલા, રજની રહી થોડી; જગો.
સેજલડીથી ઉઠા વહાલા, આળસડાં મોડી. જગો.
સાઢડી * પાડું તો વહાલા, લોકડીઆં જાગે; જગો.
અંશુદો મરડું તો પગના, ધૂધરા ગાજે. જગો.
સાસુડી જાગેરે વેરણુ, નણુદી જાગે; જગો.
આ પેલી પાડોસણુને ઘેર, વલોણું વાગે. જગો.
જેને જેવો ભાવ હોય તેને, તેવુરે થાગ્યે; જગો.
નરસૈયાઓ સ્વામી વિના રખે, વાહાણુલું વાગ્યે. જગો.

પદ ૨૯ મું.

જશોદાના જીવન ઊભા, જમનાને તીરે;
મોરલી વગડે મોહન, મધૂરી ધીરે. જશોદાના—ટેક.
પીતાંબરની પલવટ વાળી, ઉર લેહેકે માળા;
કાનખીચ કુંડળ લળકે, દીસે રૂપાળા. જશોદાના.

પરભાતે જાડીને ગોપી, ગૌને હેરાવે;
 ઝા કાનુડા ! ઝા કાનુડા ! કહીને ઝાલાવે. જશોદાના.
 આજ તો અમારી ઘેને, દૂધ થોડેરાં દીધાં
 રખેરે શામળિયે વહાલે, દોહીને પીધાં. જશોદાના.
 સાંભળરે સલ્લણી શ્યામા, વાતલડી મારી;
 તુજ સરખી સલક્ષણી છે, ગાવલડી તારી. જશોદાના.
 એવાં એવાં વચન સુણી, ગોપી આનંદ પામી;
 લકતવત્સલ ભૂધરજી મળ્યા, મહેતા નરસૈના સ્વામી. જશોદાના

પદ ૩૦ મું.

ભોળીરે ભરવાડણુ હરિને, વેચવા ચાલી;
 ઝાળ સહસ્ર ગોપીના વહાલો, મટુકીમાં ધાલી. ભોળીરિ-ટેક.
 અનાથના નાથને વેચે, આહીરની નારી;
 શેરીઝ શેરીઝ સાદ પાડે, લ્યો કોઈ મોશારી. ભોળીરિ.
 મટુકી ઉતારી માંહી, મોરલી વાગી;
 વ્રજનારીને સેજે જોતાં, મૂરછા લાગી. ભોળીરિ.
 બ્રહ્માદિક ઇંદ્રાદિક સરખા, કૌતક એ પેષે;
 ચૌદ લોકના નાથને કાંઈ, મટુકીમાં દેષે. ભોળીરિ.
 ગોવાલણીના ભાગ્યે પ્રગટયા, અંતરજનમી;
 દાસલડાંને લાડ લડાવે, નરસૈના સ્વામી. ભોળીરિ.

પદ ૩૧ મું.

વહાલાને જોતાંયે મહારી, ભૂખલડી લાંગી;
 ઘરમાં રહીને થું કંઈ માહારી, આંખડલી લાગી. વહાલાને-ટેક.
 શામળી સુરતે મન, મોહીને લીધું;
 કાંઈક શામળિયે વહાલે, કામણુ કીધું. વહાલાને.
 સંસારીનું સુખ હું તો, તજીને બેડી;
 મધુરી મૂરતી મારે, પાંજરીઝ પેડી; વહાલાને.
 સોનાની સાંકળીઝ મુને, બાંધીરિ તાણી;
 મનડાની વાતોરિ પેલે, મોહનિયે જાણી. વહાલાને.
 તુજ મુજ વચ્ચે વહાલા, અંતર નથી;
 નરસૈયાયા સ્વામીની લોકે, કંથની કંથી. વહાલાને.

૫૬ ૩૨ મું.

આજનો માંડવડો મારો, મોગરડો છાંયો;
રાધાજીને સંગે વહાલો, રંભવાને આયો. આજનો-૨૬.
ગોપાળીએ ધુધરડી ધમકે, રેશમની દોરી:
શામળીએ શામળો રંગે, રાધીકા ગોરી. આજનો.
દહી દૂધ ને કરમલડો, માંડી સાકર ઘોળી;
માહારા વહાલાજી આરોગે, પીરસે લમરભોળી. આજનો.
શોળે ને શણગાર સજ્યા સખી, ઝોલણુ સાડી;
શ્રી વૃંદાવનમાં વિકૃલ સાથે, રમત માંડી. આજનો.
અખંડ હેવાતણુ મારે, એ વર રૂડો;
નરસૈયાયા સ્વામીએ મુજને, પેહેરાયો ચૂડો. આજનો.

૫૬ ૩૩ મું.

મારેરે આંગણિયે, કાણે પંચમ ગાયો;
ધસમસ્યા આવીને વહાલે, પાલવડો સ્ફુલે. મારેરે.
પીતાંબર હાર ગળે, મૃગટ શોભંતો;
મદેરે લયોરે પ્રભુ, માનની મોહંતો. મારેરે.
વાંસવટી વાઢને વહાલે, મોહુ પમાડી;
પ્રેમશું પાતળિયે વહાલે, હૃદિયાશું ભીડી. મારેરે.
મંદરિયામાં આવી વહાલે, માંડ્યો વિહાર;
ભણે નરસૈયો પામી, પૂરણુ આધાર. મારેરે.

૫૬ ૩૪ મું.-રાગ કાલશે.

હું રંગરાત્રી ને છું મદમાત્રી, શામળિયા સંગ હૃદિયુરે,
કોડ લયો અતિ હુંવર નંદનો, આલિંગન દેઈ સીચુરે. હું રંગરાત્રી.
હૃદિગે હિયે મારો વહાલો, હિયંતાં કૃષિ કીજરે;
ધુમરડી ધુમાવે ગોકુલપતિ, લહાવો લડસડ લીજરે. હું રંગરાત્રી.
અસ જઈએ અસવેશર સાથે, વિસસત જમના માનુરે;
લેહેરી લેતાં અંગ સમાગમ, અધરપાન કીધું છાનુરે. હું રંગરાત્રી.
હિડોળે હુલરાવું તમને, હેતે કરીને ગાઉરે;
નરસૈયાયા સ્વામી સંગે રમતાં, કનજીને કંઠે વિટાઉરે. હું રંગરાત્રી.

૫૬ ૩૫ મું.

હિંડોળે હિંચે મારો વહાલો, હિંચતાં રંગ લાગ્યોદે;
 શામાને શામળિયા સાથે લાજતણો ભય લાગ્યોદે. હિંડોળે.
 શામાને સોહાવે દંપતી, રસિયાશું રસ વાધ્યોદે;
 લેહેરી લેતાં અંગસમાગમ, વીર્યતડો વર લાધ્યોદે. હિંડોળે.
 દીનોનાથ હિંડોળે હિંચે, ફલ્યો મદન મદમાતોદે;
 નરસૈયાચો સ્વામી ભલે મળિયો, માનુનીમાં રંગરતોદે. હિંડોળે.

૫૬ ૩૬ મું.

ઝાં દિસે સખી મેઢલો આવે, નાથ્યા મારા નાથ વિદેશીરે;
 અનંગ આહુડીએ ધનુષ્ય ચઢાવ્યું, અમે અગળાની પેર કેશીરે. ઝાં દિસે.
 ધન અતિ ગાળે ને વીજ અજૂદે, મેઢલીએ ઝડ માંડીરે;
 નગણા નાથને શું કહીએ મારી યેની, આણે અવસરે ગયો છાંડીરે. ઝાં દિસે.
 આગે દિન દોહલડાની ગમ, દાદુર મોર ખીવરાવેરે;
 વિરહણિયો વાહે જેમ આત્રક, સૂતાં સાલ જગાવેરે. ઝાં દિસે.
 આણીપેરે જેણે હરિ ના લખ્યારે, તે નર પશુડાં કહીએરે;
 નરસૈયાચો સ્વામી વિના દહાડલા, દૈવને લેખે લહીએરે. ઝાં દિસે.

૫૬ ૩૭ મું.

મેઢલો ગાળે ને માધવ નાચે, રમજીમ વાગે પાચે ધુધરડીરે;
 તાલ પખાજ વગડે રે ગોપી, કૃષ્ણ વગડે વેણુ વાંસલડીરે. મેહુલો.
 પેહેરણુ ચરણાં ને ચીર ચુંદડી, ચોટણુ આછી લોમલડીરે;
 દાદુર, મોર, બપૈયા યોલે, મધુરીશી યોલે કોયલડીરે. મેહુલો.
 ધન વંસીવટ ધન જમનાતટ, ધન વુંદાવનમાં અવતારે;
 ધન નરસૈયાની જીલલડીને, જેણે ગાયો રાગ મહારારે. મેહુલો.

૫૬ ૩૮ મું.—રાગ વસંત.

ગાળ કાઢને નવ દીજે મારા વહાલા, ગાળ કાઢને નવ દીજે;—ટેક.
 હુંદે ગોરી ને તુંદે શામળિયો, માંડું અંગ કાળું થાય; ગાળ.
 મારા ઘરમાં : પીંડારી માંડે, નારગડે નખ લાગે;
 અમ ઘેર નાવલીએરે અંતી, સાચો ઉત્તર માગે. ગાળ.
 અમ ઘેર નણુદી છે અદેખી, હેવા જોતી હીડે;
 નરસૈયાચો સ્વામી કહું તુજને, સાસરિયે નહિ તેડે. ગાળ.

પદ ૩૯ મું.

હવે કેમ વસીયે, શ્રી કૃદાવનમાં, લરાલર મંગણી;
નંદતણા નાનગીચા નરહરી, થઈ ખેડો છે દાણી. હવે.
એકનું ઢોળે ને એકનું શેડે, એકનું મહિ માથેથી પાડે;
એકને તો વહાણો અણુધર બોલે, એકને તો વઢારે. હવે.
એકને આપે ચીર પાટી, એકને આપે ચોળી;
એકને વહાણો ધક્કાજ મારે, એકને નાંખે ઢોળી. હવે.
સડળ સૈયરો ટોળે મળિને, રમવા ભમરમેળી;
નરસૈયાઓ સ્વામી નવલ રંગીણો, તે રમે છે હોળી. હવે.

ભક્તિ.

પદ ૧-૬૦.-રાગ પ્રભાત.

અગ્યને બદલા, કૃષ્ણ ગોવાળિયા, તુજ વિના ધનમાં કુણુ જશે ?
ત્રણસે ને સાઠ ગોવાળ ટોળે મળ્યા, વડોરે ગોવાળિયો કુણુ થાશે ? જ.
દહિતણાં દેશરાં, ઘીતણાં ઘેવરાં, કહિયલ દૂધ તે કુણુ પીશે ?
હરિ તાર્યો હાથિયો, કાળિનાગ નાથિયો, બૃમિનો ભાર તે કુણુ લેશે ? જ.
જમુનાને તીરે, ગાંધણુ ચરાવતાં, મધુરીસી મોરલી કુણુ વાશે ?
ભણે નરસૈયો તારા ગુણુ ગાઈરીજીયે, બૂડતાં બાંહેડી કુણુ સહાશે ? જ.

પદ ૨ ૬૦.

સમરને શ્રીહરી, મેઘ્ય મમતા પરી, ભેંને વિચારિને મૂળ તાકું;
તું અહ્યા કોણુ ને, કોને વળગી રહ્યો, વગર સમજે કહે મ્હાકું મ્હાકું. સ.
દેહ તારી નથી, ભેં તું લુગતે કરી, રાખતાં નવ રહે નિશ્ચે જાયે;
દેહ સંબંધ તજે, નવનવાં બહુ થશે, પુત્ર કલત્ર પરિવાર વહાળ્યે. સ.
ધનતણું ધ્યાન તું, અહોનિશ આદરે, એજ તારે અંતરણ મોટી;
પાસે છે પિયુ અહ્યા, તેને નવ પરખિયો, હાથથી આછ ગઈ થયોરે ખોટી. સ.
ભરનિદા ભર્યો, રોંધિ ઘેર્યો ઘણો, સંતના શબ્દ સુણિ કાં ન જાણે;
ન જાગતાં નરસૈયા લાજ છે અતિ ઘણી, જન્મોજન્મ તારી આંત ભાણે. સ.

પદ ૩. જું.

ધ્યાન ધર હરિતાળું, અલ્પમતિ આળસુ, જેથડી જન્મનાં દુઃખ બંધે;
 અવર ધંધો કરે, અરથ કાંઈ નવ સરે, માયા દેખાડિને મૃત્યુ વહાયે. ધ્યા..
 સકળ કલ્યાણુ શ્રીકૃષ્ણનાં ચરણમાં, શરણુ આવે મુખપાર નહેયે;
 અવર વેપાર તું, મેહેલ્ય મિથ્યા કરી, કૃષ્ણનું નામ તું રાખ મહેયે. ધ્યા..
 પટક માયા પરી, અટક ચરણે હરી, વટકય મા વાત મુણતાંજ સાચી;
 આશનું ભવન આકાશ સંધી રચ્યું, મૂઢ એ મૂળથી ભીંત કાચી. ધ્યા..
 અંગ જોખન ગયું, પલિત પિંજર થયું, તોય નથી લેહોતો શ્રીકૃષ્ણ કહેવું;
 ચેતરે ચેત દિન, ચાર છે લાભનાં, લીણુ લેહકાવતાં રાજ લેવું. ધ્યા..
 સરસ ગુણુ હરિતણા, જે જનો અનુસર્યા, તે તણા મુજશતો જગત જોલે;
 નરસૈયા રંકને, પ્રીત પ્રભુ શું ધણી, અવર વેપાર નહિ ભજન તોલે. ધ્યા..

પદ ૪. થું.

હરિતાળું હેત તને, કયમ ગયું વીસરી, પશુરે ફેડીને નરરૂપ કીધું;
 હાડ ને છેડ કરિ, સહુ તને હાંકતું, આજ વધારીને માન દીધું. હ..
 ધાંચીનું ગાળિયું, કંઠથી ટાળિયું, નેત્રના પાટા શ્રીનાથે છોડ્યા;
 તેતણાં ચરણને, નવ ભલ્યો કૃતમ્ની, તે ન ગુણ પાડના હાથ જોડ્યા. હ..
 પગ ઠેકી કરી, માગતો મૂઢ મતી, ઘાસ પાણી કરી શબ્દ ગ્રીણા;
 આજ ગોવિંદ ગુણ, ગાધને નાચતાં, લાજ આવે તને કર્મહીણા. હ..
 લાંબીશી ડોક ને કાંકોલ ચાવતો, ઊંટ જાણી ન્થણો ભાર લાદે;
 આજ અમૃત જમે, હરખે હળવો ભમે, વૈકુંઠનાથને નવ આરાધે. હ..
 પીઠ અંબાડી ને, અંકુશ માર સહિ, રણ ઉડાડતો ધરણી હેઠો;
 આજ ચુવા ચંદન, આભણુ અંગ ધરી, વેગે જાય છે તું વેહેલે જોહો. હ..
 અન્ન ને વસ્ત્ર ને ભૂખણુ સર્વ જે, તેહનો તૂજને હતો ઉધારો;
 નરસૈના સ્વામિએ સર્વ સાડું કર્યું, તે પ્રભુને તમે કાં વિસારો. હ..

પદ ૫. મું.

કૃષ્ણ કીર્તન વિના, નર સદા સૂતકી, વિમળ કીધે વપૂ શુદ્ધ ન થાયે;
 સકળ તીરથ શ્રીકૃષ્ણ કીર્તન કથા, હરિતણા દાસ જ્યાં હેતે ગાયે. ફ..
 પૂર્ણ પુરુષોત્તમ, નવલ રંગી તણ, અન્ય દેવે જેનું મન મોહે;
 કાટી ચિતામણિ, કામધેનુ તણ, મહિપિના પુત્રનું દૂધ દોહે. ફ..

ગર્ગ જોશી જશ, ગાય જોનો સદા, નારદ નામ મુખથી ન મૂકે;
તે બ્રહ્મ દ્વાર આવીને ઉભા રહ્યા, ગોપિકા મુખ જોવાને દૂકે. ૬.
અજ, લેવ, મુરપતિ, સ્વપ્ને પેષે નહીં, નેતિ નેતિ કહી નિગમ વામે;
નરસૈયો રંક, જશ ગાઇને રીઝવે, સહસ્ર મુખે શેષ પાર ન પામે. ૬

પદ ૬ મું.

હરિ હરિ રટણ કર, કંઠણ કળિ કાળમાં, દામ બેસે નહીં કામ સરશે;
લક્ષ્મિ આધીન છે, શ્યામસુંદર સદા, તે તારાં કારજ સિદ્ધ કરશે. હરિ.
અલ્પ મુખ સાડું શું, મૂઠ ફૂલ્યો ફેરે, શીશપર કાળ રહ્યો દંત કરડે;
પામર પલકની, ખબર તુજને નહીં, મૂઠ શું જોઇને મૂઠ મરડે. હરિ.
પ્રોઠ પાપે કરી, બુદ્ધિ પાછી પ્રરી, પરહરી થડ શું ડાળે વળગ્યો;
ધર્મને ધર્મી, છે નહીં જીવપર, આપણે અવગણે રહ્યો રે અળગો. હરિ.
પરપંચ પરહરો, સાર હુદિયે ધરો, ઉચરો હરિ મુખે અચળ વાણી;
નરસૈયા હરિતણી, લક્ષિત ભૂલીશ મા, લક્ષિતવિના બિહુનું ધૂળધાણી. હરિ.

પદ ૭ મું.

આપણ પાપ મેં, કવણ કીધાં હશે, નામ લેતાં તાંડે નિદ્રા આવે;
ઉંઘ આલસ્ય, આહાર મેં આદર્યો, લાભવિના લવ કરવી ભાવે. આપ.
દિન પુઠે દિન તો વહી જાય છે, દુરમતીનાં મેં ભર્યાં રે ડાલાં;
લક્ષિત ભૂતલ વિષે, નવ કરી તાહરી, ખાંજાં સંસારનાં થોથાં ઠાલાં. આપ.
દેહ છે જૂઠડી, કરમ છે જૂઠડાં, ભીડભંજન તાંડે નામ સાચું;
ફરિ ફરી વરણવું, શ્રીહરિ તૂજને, પતિતપાવન તાંડે નામ જાચું. આપ.
તારી કરણાવિના, કૃષ્ણ કોડામણા, કળ અને વિકળનું બળ ન દાવે;
નરસૈયા રંકને, જખના તાહરી, હેડ ખેડી ભાગો શરણ આવે. આપ.

પદ ૮ મું.

તારા દાસના દાસની, નિત્ય સંગતવિતા, બ્રહ્મ થાય ભૂધરા મંત્ર માંડે;
દુષ્ટની સંગતે, દુષ્ટ મતિ ઉપજે, શ્રવણ કીર્તન નવ થાય તાંડે. તા.
પૂર્ણ વિપપાનથી, દુરિજન દોહેલા, વિષ પીધે તન તેજ મરશે;
તુજથડી વેગળા, તેહની સંગતે, જન્મ કોટીતણાં મુકૂત હરશે. તા.
અમૃતની ઉપમા, સાધુને નવ ઘટે, રાહુની દુષ્ટતા ન ટાળી તેણે;
પ્રહલાદ નારદે ગર્ભસંગત કરી, વશ કચ્છા વૈકુંઠનાથ જણે. તા.
ચતુરથા મુક્તિ છે, જૂજની જૂક્તિની; તાહરા તેહને નવ રાગે;
બેહુ કરજોડીને, નરસૈયો વીનવે, જન્મોજનમ તારી લક્ષિત જાગે. તા.

નરસિંહ મહેતો.

પદ ૯ મું.

સારમાં સાર અવતાર અખંજાતણી, જે બળે ભગિર્ભદ્ર વીર રીઝે;
પુરુષપુરુષાતન, શું કંઈ હે સખી, જેથી નહિ માલકે કાજ સીજે. સાર.
મુક્તિ પર્યન્ત તો, પ્રાપ્તિ છે પુરુષને, સત્ય જો સેવકલાવ રાખે;
રસભર્યું રસાણું, નાથે નોહરા કરે, તે નહીં નારી અવતાર પાખે. સાર.
દ્વિદ્ આદિક અજ ઈશ ને મહામુનિ, ગોપિકા ચરણુજ તેહ વંદે;
ગોપીથી આપનું, અધમપણું લેખવે, નરપણું નવ રૂચે આપ નંદે. સાર.
વેદ, વેદાંત ઉપનિષદો ખટ મળી, જે મથીને રસ પ્રગટ કીધો;
તે રસ ભાગ્યનિધિ ભામની ભોગવે, અહોનિશ અનુભવ સંગ લીધો. સાર.
સ્વપ્ન સાચું કરે, ગિરિધર સ્યામળો, પ્રણમું હું પ્રાણપતિ પાણુ જોડી;
મંથનું જેમ પથ, પુંડળ વળગ્યું કરે, નરસૈના નાથજી નાથ તોડી. સાર.

પદ ૧૦ મું.

રાત રહે જ્યારે, પાછલી ખટ ઘડી, સાધુ પુરુષને સ્પર્ધ ન રહેવું;
નિદ્રાને પરહરી, સમરવા શ્રીહરી, એક તું એક તું એમ કહેવું. ટેક.
જોગિયા હોય તેણે જોગ-સંભાળવા, ભોગિયા હોય તેણે ભોગ તજવા;
વેદિયા હોય તેણે વેદ વિચારવા, વૈષ્ણવ હોય તેણે કૃષ્ણ ભજવા. રા.
સુકવિ હોય તેણે સદ્યંથ આધવા, દાતાર હોય તેણે દાન કરવું;
પતિવ્રતા નારિયે કંથને પૂછવું, કંથ કહે તે તો ચિત્ત ધરવું. રા.
આપણે આપણા, ધર્મ સંભાળવા, કર્મનો મર્મ લેવો વિચારી;
નરસૈના સ્વામિને, રનેહથી સમરતાં, ફરી નવ અવતરે નર ને નારી. રા.

પદ ૧૧ મું.

નંદના નંદશું, નેહ જેને નહીં, તેરે માનવ અર થાન તોલે;
ભૂતળ ભાર કરવાને એ અવતર્યા, પ્રેતની પેરે સંસાર ડોલે. નં.
દણ્ડયકી રજો, ભોગ તેના બજો, શિલા પડો તેના મુખ માથે;
હવતા જન તે તો જમ જેવા જાણવા, પ્રીત નહિ જેહને કૃષ્ણ સાથે. નં.
ક્રાંતિ આકૃષ્ણની, હલથી નવ ભણે, તેરે મુખે દેવરાય તાળું;
ભણે નરસૈયો જણે, હરિને જાણ્યા નહીં, તેહનું કુટુંબ સદાય કાળું. નં.

પદ ૧૨ મું.

પ્રેમરસ પાન તું, મોરના પીછધર, તત્ત્વનું હુંપણું તુચ્છ લાગે;
દૂષણા દોરનું, ફેશકે મન ચળે, ચતુરધા મુક્તિ તેઓ ન માગે. પ્રેમ.

નરસિંહ મેહેતો.

મોરલીની ધુની સુણી, વનિતા આકુળ થઈ, ગોપિકા કેરડાં વૃંદ આવે; .
નરસૈયાને મન, આનંદ અતિ ઘણો, પુણ્ય મુક્તાકુળ લેઈ વધાવે. ધ્યાન.

પદ ૧૫ મું.

શા સુખે સૂતો સંભાર શ્રીનાથને, હાથ તે હરિ વિના કાણુ સ્હાયે;
તાત ને માત સુત, બ્રાત ટોળે મળ્યાં, દોહિલી વેળા સૌ દૂર જાયે. શા.
ઉંઘે મસ્તક હતો, ઉત્તતપ આચરી, ભક્તિ કીધી ભગવાન કેરી;
અવતરી પાશ બંધાયો માયાતણે, લંપટી લાલચે લીધા ઘેરી. શા.
દિવસે ચોદશ ભખ્યો, રાત નિદ્રા વિષે, સ્વપ્નમાં સાંભરે મોટી માયા;
પલક પરવાર નહિ, હરિને ભજવાતણે, જ્યાં લગી જીવ સંજોગ કાયા. શા.
ધન ધામે કરી મોહિ રહ્યો લોભિયો, વેદના વીસરી ગર્ભ કેરી;
નાથ ત્રિલોકના, હરિ ન સંભારિયા, જ્યારે રાખ્યો તો જઠરામાં ઘેરી. શા.
જગ્યરે જીવડા, વાજ આવ્યો ઘણું, કેટલોએક પ્રતિષ્ઠા ધીજે;
નરસૈના સ્વામીને, નિત્ય સંભારતાં, દેહનાં દુકૃત દૂર કીજે. શા.

પદ ૧૬ મું.

સાધુ સાચે ભજ્ને, ચરણ ગોવિંદનાં, માનવી દેહ તે તત્ત્વ કહિયે;
કૃષ્ણ કહો કૃષ્ણ કહો, વળિ વળિ કૃષ્ણ કહો, કૃષ્ણ કહેતાં સઉ સુખ લહિયે. સાધુ.
કૃષ્ણ સેવાતણી, અમર ઇચ્છા કરે, મૃદમતિ માનવી કાંઈ ન જાણે;
કૃષ્ણનું નામ રખે, હૃદયથી વીસરે, ધન્યમાં ધન્ય કૃષ્ણ જ પ્રમાણે. સાધુ.
જેને જોવા મહા મુનિજન વન ભમે, વિકૃત વનમાં ગાયો ચારે;
ભણે નરસૈયો જે ચતુર નર તે ખરો, અહરનિશ કૃષ્ણ શ્રીકૃષ્ણ ધારે. સાધુ.

પદ ૧૭ મું.

પારકી હંશે મહતા કરે પ્રાણિયા, પુણ્ય પાખી સર્વ વાત ખોટી,
કે તેં તો કર્પણ કાદરા વાવિયા, ક્યાંથી જમે તું તો દાળ રોટી ! પારકી.
કે તેં તો દાન કદી આપ્યું અજ્ઞ તણું, ક્યાંથી દૂરે તું તો ઘેર ઝોટી !
કે તેં તો કથિર સોનારને આપિયું, ક્યાંથી પેહેરે તું તો કનક ટોટી ! પારકી.
પુણ્યથી રિક્કિ છે, પુણ્યથી સિદ્ધિ છે, પુણ્યથી પેહેરશે ડાગલો ડોટી;
ભણે નરસૈયો તું, પુણ્ય કર પ્રાણિયા, પુણ્યથી પામશે પદવી મોટી. પારકી.

પદ ૧૮ મું.

ધન્યરે ધન્ય મહાપુણ્ય જશેદાતાણું, પુત્રલાવે પરિવ્રજ રાજે;
નંદનો નંદ આનંદ થઈ અવતર્યા, શેષ અણિભદ્ર સંગે બિરાજે. ધન્યરે

લકિત.

અમર આહીર અરધાંગ ગોપાંગના, વૃક્ષવેલી સર્વ ઋષીરાણી;
લકિત તે રાધિકા, મુકિત જશોમતી, ત્રજ વૈકુંઠ તે વેદવાણી. ધન્યરે.
નિગમ વસુદેવજી, ગાય ગોપી ઋત્યા, દેવકી પ્રભવિવાદ કહાવે;
પ્રભા કરલાકડી, વેણુ મહાદેવજી, પંચવદન કરી ગાન ગાવે. ધન્યરે.
ઈંદ્ર અર્જુન અહકાર દુર્યોધન, દેવતા સર્વે અવતાર લીધા;
ધર્મ તે રાય યુધિષ્ઠિર જાણુજો, દાસનો દાસ નરસૈને કીધા. ધન્યરે.

પદ ૧૮ મું.

ઉઃ ઉતાવળો, આદ્યને વિદુલા, ગોવિંદ ગાયને વચ્ચ ધાવે;
જગ્યને જાદવા, જનની જશોદા પદે, કહાન કાં ધણી તને નિદ્રા આવે. ઉઃ.
દંતધાવન કરે, આજસ પરહરો, રજની તિમિર ગયું પોહો પ્રાટયું;
કર ને કરમજો, શે ન શીરાવતો, દહિરે દામોદરા થાય ખાટું. ઉઃ.
આરણા બાહાર બળિભદ્ર ઉભા રહ્યા, જોરે વાહાલા તારી વાટ જોયે;
નરસૈના સ્વામિતું, મૂખકું દીઠડે, માતાતું મનકું અતિરે મોહું. ઉઃ.

પદ ૨૦ મું.

મારા નાથજી મુજને, લકિત દેજો સદા, દીન જાણીને સંભાળ લેજો;
લકિત આપી લલા, ભાવથી ભૂધરા, અંતે આવી અહોનીશ રહેજો. મારા.
લકિત કારણ મારો, દેહ દુર્બલ હજો, દેહ કારણ રખે રનેહ જાયે;
આજ મન સાથ જહુનાથ જો વીસરે, વળતી વજ્રે મારી કુણુ થાયે. મારા.
કર્મ ફડાં કરી, ખાણુ ચારે ભરી, નાસવા નીસરચો નામ ખારી;
કૃપણુ કિર્તન વિના, જામ જાએ વૃથા, જેમ રહે જૂગટે સિદ્ધિ હારી. મારા.
હું ગર્ભ નાના કર્યો, નિત્ય ઉજગરો, નવ ઠયો નાથજી શરણુ પાખે;
ભવવિષે ખૂડતાં વાર ને છુમ નહિ, ખાંભાકી મુજને કોણુ રાખે. મારા.
અદ્ય આયુષ્યમાં, કલ્પના મનુષ્યને, આજ કીધું વળી કાલ કર્યું;
આસનો શો વિશ્વાસ નહિ નિમિષનો, આશ અધુરી અને એમ મર્યું. મારા.
ઉત્તમ મધ્યમ, વરણુ તું વિદુલા, પ્રકટ થઈને દરશન પમાડો;
નરસૈયા રંડને, ટંક કરાણા કરો, દીનખંધુ વળ્યો આંક આડો. મારા.

પદ ૨૧ મું.

ભૂતળ લકિત પદારથ મોટું, પ્રભલોકમાં નાંદીરે;
પુણ્ય કરી અમરા પુરી પામ્યા, અંતે ચોરાસી માંદીરિ. ભૂતળ.

હરિના જન તો મુક્તિ ન માગે, માગે જન્મો જન્મ અવતારે;
 નિત્ય સેવા નિત્ય કિર્તન આચર્ય, નિરખવા નંદકુમારે. ભૂતળ.
 ભરતખંડ ભૂતળમાં જનમી, જેણે ગોવિંદના શુભ ગાયારે;
 ધન ધનરે એનાં માત પિતાને, સફલ કરી એણે કાયારે. ભૂતળ.
 ધન વૃંદાવન ધન એ લીલા, ધન એ વ્રજના વાસીરે;
 અષ્ટમાહ સિદ્ધિ આંગણિયેરે ઊભી, મુક્તિ છે એમની દાસરે. ભૂતળ.
 એ રસનો સ્વાદ શંકર જાણે, કે જાણે શુદ્ધ જોગીરે;
 કાંઈએક જાણે વ્રજનીરે ગોપી, ભણે નરસૈંયો ભોગીરે. ભૂતળ.

પદ ૨૨ મું.

આંખ અણિયાળી સઉકે આંજે, આંજ્યામાં ઘણો વેહેરો રે;
 જ્યાંલગિ પિયુ પ્રેમે ન યોલાવે, આભરણ સઘણાં ડોહેરો રે. આંખ.
 મોહો મયકાડે મોહન ન રીઝે, હૃદયાભ્યંતર જોય રે;
 આવળ કંઈ ફલ અતિ સુંદર, શીશ ન ઘાલે કાય રે. આંખ.
 સાથે મને અને સત્ય વાદે, સદા શામળિયો રાચે રે;
 નરસૈંયાના સ્વામીનો રસ ઊડિો, ભરિ લેવો ઘટ કાયે રે. આંખ.

પદ ૨૩ મું.

મન માન્યું શામળિયા સાથે, વશ કરિ નેણની સાને રે;
 બ્રાહ્મું ન ગમે ખીજા કાનું, કામણ કોધાં કહાને રે. મન.
 મોરલી વગ્નડે જેમ વેધાયે, મૃગનાદ સાંભળિ કાને રે;
 તેમ વેધાર્થ રહ્યું મન માફ, ગોવિંદજીને ગાને રે. મન.
 જે જે રાગ જેને હોય વશભ, તે રીઝે તેને તાને રે;
 નરસૈંયો રીઝે મન બાને, હરિરસ અમૃત પાને રે. મન.

પદ ૨૪ મું.

એક ગમે ગોપીનો વહાલો, અવર ખીજનું મારે કામ કશું;
 બાપતણા સમ ખાઈને કહું છું, નંદલાલ વસ્યે ગામ વસ્યું. એક.
 શામળિયો સુંદર વર સજની, તેને દેખી માફ મન વિલસ્યું;
 એને મૂકી જે બિજાને ભજશે, તેનું કાળે લાળે કરમ ધસ્યું. એક.
 છેલ્લખીલા ને છોગાળો, ગોદડિયાળો શુભ ભંડાર;
 નરસૈંયાનો સ્વામી શામળિયો, વૈષ્ણવ જન કેરો દાનાર. એક.

પદ ૨૫ મું.

તારા દાસના અરણુની, રેણુ મસ્તક ધરે, જેથડી કોટિ કડ્યાણુ પામું; .
 નિરખતાં નેહરું, નેત્ર અમૃત ઠરે, ભવતણાં પાપ તે ક્ષણુમાં વામું. ટેક.
 ભક્તને ભેટતાં, કિલ્ખિપ નવ રહે, જ્ઞાનદીપકથડી તિમિર નામે;
 ધન્ય ધન્ય ભાગ્ય જે, સાધુ સંગત કરે, કૃષ્ણ કીર્તનથડી કૃષ્ણ ભાસે. તારા.
 એક ક્ષણુવાર જે, સતસંગત કરે, ધન્ય થડી જંતુની તે જ જાણો;
 ભણે નરસૈયો, ભવસાગર બ્રહ્માં, હરિજન નાવ નિશ્ચે પ્રમાણો. તારા.

પદ ૨૬ મું.

ગિરિ તળાડી ને કુંડ દામોદર, ત્યાં મેહેતાણ નહાવા જાય;
 દેઠ વરણુમાં દૃઢ હરિભક્તી, તે પ્રેમ ધરિને લાગ્યા પાય. ગિરિ.
 કર્ણેડીને પ્રાર્થના કીધી, વિનતિતણાં બહુ વધારે વચન;
 મહાંત પુરુષ અમારી અરજ એટલી, અમારે આંગણે કરેરે કીરતન. ગિરિ.
 પ્રેમ પદારથ અમો પામિયે, વામિયે જન્મ મરણુ જંગળ;
 કર્ણેડતામાં કરુણા ઉપણ, મેહેતાણ વૈષ્ણવ પરમ દયાળ. ગિરિ.
 પક્ષાપક્ષી ત્યાં નહિ પરમેશ્વર, સમ દષ્ટિને સર્વ સમાન;
 ગૌમૂત્ર તુલસી વૃક્ષ ક્ષીપન્ને, એવું વૈષ્ણવે આપ્યું વાક્યદાન. ગિરિ.
 મેહેતાણ નિશાએ આવ્યા, લાવ્યા પ્રસાદ ને કર્યો આચ્છવ;
 ભોર થયા લગિ ભજન કીધું, સંતોષ પામ્યા સહ વૈષ્ણવ. ગિરિ.
 ઘેર પધાર્યા હરિ જશ ગાતા, વાતા તાળ ને શંખ મૃદંગ;
 હસિ હસિ નાગર તાળિયો લે છે, આ શારે બ્રાહ્મણના * ઢંગ. ગિરિ.
 મૌન ગ્રહીને મેહેતાણ આલ્યા, અધવધરાને શો ઉત્તર દેઉં;
 જગ્યા લોક નર નારી પૂછે, મેહેતાણ તમે એવા શું ? ગિરિ.
 નાત ન જાણો ને જાત ન જાણો, ન જાણો કાંઈ વિવેકવિચાર;
 કર્ણેડીને કહે નરસૈયો, વૈષ્ણવતણો મને છે આધાર, ગિરિ.

પદ ૨૭ મું.

એવારે અમો એવારે એવા, તમે કહો છો વળિ તેવા રે;
 ભક્તિ કરતાં જો શ્રષ્ઠ કહેશો તો, કરશું દામોદરની સેવા રે. એવારે.
 જેતું મન જે સાથે બધાણું, પેહેલું હતું ઘર રાતું રે;
 હવે થયું છે હરિરસ માતું, ઘેર ઘેર હીડે છે ગાતું રે. એવારે.
 સઘળા સાથમાં હું એક લુંડો, લુંડાથી વળિ લુંડો રે;
 તમારે મન માને તે કહેજો, સ્નેહ લાગ્યો છે મને ઉડો રે. એવારે.

* એક પ્રતમાં “નાગરના” છે.

કર્મ ધર્મની વાત છે જોડકી, તે મુજને નવ લાવે રે;
 સઘળા પદારથ જોયકી પામે, મારા પ્રભુની તોલે નાવે રે. એવારે.
 હળવાં કર્મના હું નરસૈયા, મુજને તો વૈજલ્ય વાહલા રે;
 હરિજનથી જે અંતર ગણશે, તેના ફેગટ ફેરા હાલા રે. એવારે.

પદ ૨૮ મું.

હળવે હળવે હળવે હરજી, મારે મંદિર આબ્યારે;
 મોટે મોટે મોટે મેં તો, મોતીડે વધાબ્યારે. હળવે.
 કીધું કીધું કીધું મુજને, કાંઈક કામણ કીધુરે;
 લીધું લીધું લીધું માફે, ચિત્તહું ચોરી લીધુરે. હળવે.
 જાગી જાગી જાગી હું તો, હરિમુખ જોવા જાગીરે;
 લાગી લાગી લાગી મારા, લવની લાવટ લાગીરે. હળવે.
 ફૂલી ફૂલી ફૂલી હું તો, હરિમુખ જોઈને ફૂલીરે;
 ભૂલી ભૂલી ભૂલી મારા, ચરનો ધવો ભૂલીરે. હળવે.
 પામી પામી પામી હું તો, મહા પદવીને પામીરે;
 મળિયો મળિયો મળિયો મેહેતા, નરસૈયાઓ સ્વામીરે. હળવે.

પદ ૨૯ મું.—દ્રૌપદીની પ્રાર્થના.

દ્વારકાના વાસીરે, અવસરે આવજોરે, રાણી રુકમિણિકેરા કંથ;
 દુષ્ટ દુર્યોધનરે, લાગ્યો મને પીડવારે, પ્રભુ મારા યોદ્ધા ન્યાણું તારો પંથ.—ટેક.
 મોડ તાણીને રે, શુરે સુતો શામળારે, આજસ મોડીને ઉઠો આજ;
 લક્ષ્મીજી તાળાંસેરે, પાવન તારા પાવવાંરે, અમપર મેહેર કરે માહરાજ. દા.
 આહુ થકારે, ગજ મૂકાવિયો રે, કીધી તમે મુધન્ના સહાય;
 નરસિંહરૂપે રે હિરણ્યકશિપુ હણ્યોરે, પ્રહલાદ ઉગાર્યો લાગ્યો પાય. દા.
 છપ્પનકોડ રે જાદવ તાહરા રે, સાથ જાળિલડ સરીખા બ્રાત;
 કાળીનાગ નાથો રે, જરાસંધ છતિયોરે, તે જાળ ક્યાં ગયું મારા નાથ. દા.
 વસમી વેળામારે, વહુરે ચડો વિક્રવારે, ધાજો તમે છત્રપતી નિરધાર;
 અસવારી કરજોરે, ગરડની ઊપરે રે, નરસૈયા વિનવે વારંવાર. દા.

પદ ૩૦ મું.

કાણુ એ સમાના, કામની દત્ત પ્રણિયેલ રામા;
 દ્રૌપદીની લગ્ન રાખવા, હરિ હિલા છે સામા. કાણુ.
 વહુલોજી ગયાતા વાણિયે, સર્વે મુંદરી સાથે;
 શેલડીની છોઈ ઉતારતાં, છરી બેઠી છે હોથે. કાણુ

લકિત.

માનની મદિર સિધાવિયાં, ચીંથરકું રે લેવા;
 દ્રૌપદીએ ચીર વધેરિયું, હરિને હથે બંધેવા. કાણુ.
 ત્રીકમે તેના તાંતણા, લખી રાખ્યા છે લેખે;
 નવસે નવાણું ચીર પૂરિયાં, સઘળી સભા રે દેખે. કાણુ.
 ગરુડે ચઢીને ગોવિંદ આવિયા, આઠ્યા અંતરજામી;
 લકતઉદ્ધારણુ ભૂધરે, મેહેતા નરસૈનો સ્વામી. કાણુ.

પદ ૩૧ મું.-સુદામા ચરિત્ર.

જદુપતી નાથ તે, મિત્ર છે તમતણા, જાગ્યો વેગે કરી કૃપણ પાસે;
 પ્રીત પૂરવતણી, હેત ધરશે હરિ, મનના મનોરથ સરળ થાશે. જદુપતિ.
 ઘેર બાળક સાહુ, દુઃખ પામે બાહુ, અન્ન ને વસ્ત્રથી રહે છે બાણુ;
 નિરધન સરજિયાં, પુણ્ય કીધા વિના, કર્મના દોષ-તે આવી પૂણ્યા. જદુપતિ.
 જદુપતિ જાદવો, લકિતવશ માધવો, કરશે કરણા પ્રભુ દીન જાણી;
 ગોમતીરનાનથી, કોટી અધ નાશશે, નિર્ખતાં કૃપણને પ્રેમ આણી. જદુપતિ.
 કૃપણને હળિમળી, શિશુ આવો વળી, જાણશે દુઃખ અંતરજામી;
 વિનતિ મનમાં ધરો, આળસ પરહરો, સહાય થાશે નરસૈનો સ્વામી. જદુપતિ.

પદ ૩૨ મું.

સાંભળો ભામિની, કાન ધરિ કામિની, કવણુ કહાવું હું કૃપણ પાપી;
 ત્રભુવન નાથ તે, મહિપતી માધવો, કેમ જોલાય લાં વાત ચાંપી. સાંભળો.
 દિવસ ઝાઝા થયા, બાલપણુને ગયા, નરપતિ નવ પ્રીછે પ્રીત જુની;
 દુર્બલ રંક હું, ભિક્ષુક બાપડો, નવ લહું ચોકશી ખોટી ચુની. સાંભળો.
 ઉગ્રસેન અકુર, ગ્રોહવ છે લહાં, બળિભદ્ર ને અનિરૂદ્ધ પાસે;
 કોટી જોદ્ધા જયહાં, ઉભો રહીશ ક્યાં, દ્રાણુઆવી મ્હારો હાથસહારો. સાંભળો.
 જડિત રત્નો મણિ, કાંતિ ભાસે ધણી, તિમિર નાવે તેની ન્યોત પાસે;
 લાં કેમ જોલી શકું, વેણુ વદતો થકું, ધમણુ ધમતો રહું સ્વાસોસ્વાસે. સાંભળો.
 મૌન બેસી રહો, સુખ દુઃખ સહિ સહો, ભોગવો કર્મજે ભાગ્ય ચોટયું;
 દુરિજન લોક તે, છોને લવતાં રહે, નરસૈના સ્વામીનું બિરદ મોટું. સાંભળો.

પદ ૩૩ મું.

સ્વામિ સાચું કહ્યું, જોલવું નવ રહ્યું, કંથનાં વચન તે વેદ વાણી;
 ભવતાણું નાવ તે, લકિત ભૂધરતણી, તેહ હું પ્રીછું સ્નેહ આણી. સ્વામિ.

નથિ હરિ વેગળા, ભક્તિ ભાવે મળ્યા, રાય ને રંક તે એક ધાટે;
 લખપતી કોટિધ્વજ, મન નાણે રતી, શક સરિખાં ત્યાંહા નહિરે સાહે. સ્વામિ.
 બ્રહ્મણ્ય દેવ, દયાળ શ્રીકૃષ્ણજી, નિજ જન જાણિને સૂધ લેશે;
 પ્રીતની રીત તે, જન નહિ વીસરી, બાળલીલાતણાં ચરિત્ર કહેશે. સ્વામિ.
 “નથિ કાંઈ ઓઠવા, ભેટ લેષ જવા, કેમ કરી જાણશે કૃષ્ણ કામી;
 દત્ત નથિ આપણું, પ્રદન લગ્નમણું, નિરખતાં લાજે નરસૈના સ્વામી”. સ્વામિ.

પદ ૩૪ મું.

વીનતિ વળી કહું, ભેટ લાવી દઉં, પોતિયે તાંદુલ ગાંઠ બાંધી;
 જાણશે થોડે ધણું, ભાવ ભોજનતણું, ધન્ય કૃષ્ણમું રનેહ સાંધા. વીનતિ.
 ભિલડીનાં જોર તે, ભાવે આરોગિયાં, જૂઠું અન્ન આહિરનું લીધું;
 ભક્ત વિદૂરની, ભાજી ભાવે જમ્યા, ભૂખનું નોતડું પાછું કીધું. વીનતિ.
 પેરે પેરે પાંડવ, કષ્ટ નિવારિયાં, ભક્ત કારણ કંઈ દુષ્ટ તાર્યા;
 ઉંચ ને નીચનું, એને છે પારખું; પતિત અધર્મ કંઈ કોટી તાર્યા. વીનતિ.
 ભક્તિવશ વિદુલો, સંત સાથે મળ્યો, સમોવડને નવ ચૂકે ટાણે;
 સંત સમરે લહાં, આવી ઉભો રહે, ભક્તના મનતણો ભાવ જાણે. વીનતિ.
 જાઓ વેગે કરી, નિરખો મુક્તિપુરી, ધન્ય ધન્ય તારણી રનેહ ત્યાજો;
 નરસૈના નાથને, નિરખો નિશ્ચય કરી, કામનિયે કંથને બાંહે આલ્યો. વીનતિ.

પદ ૩૫ મું.

આલિયો વાટમાં, જ્ઞાનના ઘાટમાં, મિત્ર મોહનતણું નામ લેતો;
 ધન્ય એ નાર અવતાર સદૃશ કર્યો, કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ મુખ એમ કહેતો. આલિયો.
 માગવું મૃત્યુ પ્રમાણ છે પ્રાણિને, લોભ કીધે ત્યાંહાં પ્રીત તૂટે;
 કહું મેં અબલા, સૂખે જોસી રહો, માંગતાં તો બધા મર્મ ધૂટે. આલિયો.
 માગિયું મેં નથી, શું મુખે કહું કથી, ભોગવું કર્મ જે ભાગ્ય લાવ્યો;
 શ્રીપતિનાથે મને રંક સરજાવિયો, એમ કરતો દિજ દાર આવ્યો. આલિયો.
 આવી ઉભો રહ્યો, કંઈ ગદગદ થયો, કોટી સૂરજ શશિ જ્યોત ભાસે;
 ઉર દયા આણિને હરિજન જાણિને, પોણિયે જઈ કહું કૃષ્ણ ખાસે. આલિયો.
 મંદિરે તેડિયા, આલીને ભોટયા, ત્રિવિધિના તાપ તે સર્વ નાહ;
 હેમસિંહાસને, લેષ જોસાડિયા, તાંણતાં વિપ્રનાં વસ્ત્ર ફાટાં. આલિયો.
 તેલ ફૂલેલ મર્દન કરાવિયાં, શુદ્ધ ઉણોદકે સ્નાન કીધું;
 કનકની પાવડી, ચરણ આગળ ધરી, કૃષ્ણ ચરણોદક શીશ લીધું. આલિયો.

પુનિત પિતાંબર, પહેરવા આપિયું, કનકને થાળે પકવાંન દીધાં;
લાવતાં ભોજન કૃષ્ણ હાથે કર્યાં, લીધું આચમન ને કાજ સિધ્યાં. આલિયો.
કૃષ્ણે પદંગપર, પોતે પધરાવિયા, દધિસુતા વીંજણે વાયુ ભરતાં;
સલભામાદિક, નારી નિરખી રહી, નરસૈના નાથ પદસેવ કરતાં. આલિયો.

પદ ૩૬ મું.

લાગ્ય ને ને બાધ, કૃષ્ણ લિહુકતાણું, રુદ્ધિભી આદિ સૌ નારી જાલે;
હળધર નેગ્ય તે, ભોગ પહોંચાડિયા, અજ અંબરીધથી અધિક તોલે. ભા.
આ કૃષ્ણરૂપ તો, પ્રગટિયું કયાં થકી, વસ્ત્ર મેલાં દિસે કર્મ ફૂટયો;
ત્રિગુણને દુર્લભ, સેજ રસાતણી, વશ કરી નાથને પાપ છૂટયો. ભા.
અંગ અતિ કમકમે, ધમણ મ્હોડે ધમે, ઉધરસે ને વળી નાક ભૂતો;
ને ને કૌતક હરી, દેહ દશા પ્રી, કૃષ્ણ તે કૃષ્ણને સગ સૂતો. ભા.
પહોડીને ઉઠિયા, સ્નાને બેસાડિયા, વદન પપ્પાળવા નીર દીધું;
કનક ઝારી ભરી, શીત જળ આપિયું, કનક કટોરે તે પાણી પીધું. ભા.
આમુખે બોલિયા, કહોને બાંધવ તમો, બ્રહ્મચારી કે ગૃહધર્મ કીધો;
કુશળ છે બાલગોપાલ સહુ તમતણાં, ભાગ્ય મોટું મને ચિત્ત લીધો. ભા.
ગૃહસ્થના ધર્મમાં, હુંય વળગી રહ્યો, હું તે મારી વળી ગત્ય ભૂલ્યો;
મિત્ર સુદામાની, શુદ્ધ લીધી નહીં, કામિની કંઈમાં હું જ દૂલ્યો. ભા.
સાંદીપનિ ગોરને, ઘેર આપણુ ભણ્યા, ધન્ય ધન્ય દિવસ તે સદ્ગુણ કહાવ્યો;
એક રેણી રહ્યા, વન વિષે આપણે, સર્પણુ લાંગતાં મેધ આપ્યો. ભા.
અન્ન લીધા વિના, ભૂખ્યા બેસી રહ્યા, ગોરાણીએ આપણી પીડ જાણી;
વિસરી ગયું છે કે, વીર તને સાંભરે, સાંદીપનિ ગોરની અચળ વાણી. ભા.
ભાભીએ ભેટ જે, મોકલી મુજ ભણી, ભાવશું ભાધ તે લાગે મીઠી;
સંકાચતો ગાંઠડી, વિપ્ર આધી ઘરે, નરસૈના સ્વામીએ નજરે દીઠી. ભા.

પદ ૩૭ મું.

છપ્પન ભોગ જ્યાં, કવણુ તાંદૂલ લાં, આપતાં ભર સંકાચ આવે;
જે રે નેધએ તે, આવી મળે કૃષ્ણને, તાંદૂલ ભેટ તે તુચ્છ કહાવે. ૪.
(પણુ) ધાધ લીધા હરી, મૂઠી તાંદૂલ ભરી, પ્રેમે આરોગિયા તૃપ્તિ પામી;
ઈંદ્ર કુબેરથી, અધિક વૈભવ કર્યો, રુદ્ધિભી કર અલો શીશ નામી. ૪.
એક રહ્યાં અમો, એક બીજા તમો, ભકતને અંદળોક દોન કરતાં;
પ્રેમદાએ પ્રેમનાં, વચન એવાં કહ્યાં, હાથ સહાયો ત્રાણ મૂઠી ભરતાં. ૪.

નરસિંહ મહેતો.

વનિતા વચન તે, વિપ્ર સમજ્યો નહીં, ત્યાલવા ધર ભણી શીખ માગી;
નરસૈને નાથે દુર્બળપણું ટાળિયું, ભૂખનાં દુઃખની ભીડ ભાગી. છ.

૫૬ ૩૮ મું.

વિપ્ર ત્યાહ્યો વળી, કૃષ્ણ સાથે મળી, ચિત્તમાં શોચી વિચાર કરતો;
આપ્યું તો કાંઈ નહીં, ત્રિઠ જાણી નહીં, તે તણો શોચ હૃદયે જ ધરતો. વિપ્ર.
અષ્ટ મહાં સિદ્ધિતણી, રિદ્ધિનવ નિધિતણી, સંપત્તિમાં રહ્યો ભોગ માણી;
કામની કંથને હું, દ્વારિકાં આવિયો, અમતણી ત્રીઠ તો નવ જાણી. વિપ્ર.
બાલ ગોપાલ જે, વાટ જોતાં હશે, તેહને જોઈ અમો શુંય કહેશું;
મિત્ર મોહનતણું, હેત જ્યારે પૂછશે, કામનીને ઉત્તર કેમ દેશું. વિપ્ર.
અમ ચિંતા કરે, નેત્રથી નિર ઝરે, કર્મની વાત મનમાંહિ ધારી;
નરસૈનો નાથ તો, અતિ ઘણો લોભિયો, પીતાંબરી પણ લીધી ઉતારી. વિપ્ર.

૫૬ ૩૯ મું.

ધન્ય તું ધન્ય તું, રાય રણછોડજી, દીન જાણી મને માન દીધું;
નહિ મુંજ જોગ તે, ભોગ પહોંચાડિયા, આજ અંબરીપથી અધિક કીધું. ધન્ય.
કેનકને આસને, મુજને યેસાડિયો, રુદ્રમણી કૃષ્ણનો હાથ સહાંતાં;
હેત કરિ કરિ હરિ, ચરણ તળાસિયાં, ખટ રસ ભોજન ખાંતે ખાતાં. ધન્ય.
બાલપણાંતણો, રેનેહ નવ વિસરિયો, મિત્ર મોહનતણી પ્રીત સાચી;
હેતથી હળી મળી, માન દીધું મને, રંક યેસાડિયો કેનક માંચી. ધન્ય.
ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણજી, સંત સંવા કરી, ધ્યાન ધરતો હું નિજ દ્વાર આવ્યો;
રત્નજડિત મણિ, લવન શોભા ધણી, દેવ શું દ્વારિકા આંહિ લાવ્યો. ધન્ય.
કેનકની ભૂમિ ને રત્નના થાંભલા, અર્કની જ્યોત ઉઘોત દીસે;
ખાન ને પાન વિહાર સ્થાનક ધણાં, કામની નિરખતાં કામ હીસે. ધન્ય.
સમ નવ વરસની, દીડી ત્યાં સુંદરી, નારી નવજોખના બહુ રૂપાળી;
સોલ શણગાર તે, અંગ સુંદર ધર્યા, દેવ વિમાનથી રહ્યા નિહાળી. ધન્ય.
સહસ્ત દાસી મળી, દીશે વીંટી વળી, કામની કંથની પાસ આવી;
સ્વામી રે સ્વામી હું, દાસી છું તમતણી, ચાલો મંદિર વિષે પ્રેમ લાવી. ધન્ય.
ગોમતી સ્નાન કરિ, કૃષ્ણજી નિરખિયા, પુણ્ય પ્રકટ થયું પાપ નાહું;
તેથથી સમૃદ્ધિ આ, સકલ તે સાંપડી, મટી ગયું આપણું ભાગ્ય માહું. ધન્ય.
કૃષ્ણ કહેતા તે નિજ ધામ પધારિયા, નવલ જોખન થયાં નર ને નારી;
વિનતિ ઉચારતાં, રજનિ વીંટી ગઈ, નરસૈનો સ્વામીની પ્રીત ભારી. ધન્ય.

બાળલીલા.

પદ ૧ શું-રાગ વસંત.

હવે ક્યાં જઈએ શામળીઆ વહાલા, જોર અમારું કીધું;
નાનકડી ગોપીનું ગોરસ, વાટી વાટીને પીધું. હવે ક્યાં.
નાસતાં નહિ ધૂટે રે, દૃષ્ટિથી નહિ ચૂકું;
ઘેરીને લેઈ હું ધરમાં ધાલું, બાંધીને આજ મૂકું. હવે ક્યાં.
આશીઆજો આંગણિએ રે ઉસો, અન્યાય થયો અપાર;
ભલે મળ્યો મહેતા નરસૈયાઓ સ્વામી, ભક્તતણો દાતાર. હવે ક્યાં.

પદ ૨ શું.

જસોદાજી જમવાને તેડે, નાચંતા હરી આવે રે;
બોલે મીઠડા બોલડીઆ ને, અંગે અંગ નચાવે રે. જસોદાજી.
મુખની શોભા શી કહું જાણે, પૂનમચંદ બીરાજે રે;
નેત્ર કમળના ચાંળા જોઈ જોઈ, મનમથ મનમાં લાજે રે. જસોદાજી.
અંજન બેઠિએ નયણે સાચ્યાં, ઉર લટકે ગજમોતી રે;
તિલકતણી રેખા અતિ સુંદર, માતા હરખે જોતી રે. જસોદાજી.
સ્નેહ જણાવીને પુત્રનો કાંચે, આવીને દોટે વળગ્યો રે;
લાડકડો અતિ લાડ કરે છે, કાણું ના મેહેલું અળગો રે. જસોદાજી.
બોલે બેસાડીને ભોજન કરતાં, માતા આનંદ પામી રે;
ભક્તવચ્છલ ભૂધરજી મળ્યા, મહેતા નરસૈયાઓ સ્વામી રે. જસોદાજી.

પદ ૩ શું.

જસોદાજીને બોલે બેઠા, સુંદર વળનો નાથરે;
ભોજન કરતાં મેહેતે દીઠા, જેના જુહડા હાથરે. જસોદાજી.
ભોજન કરી રમવા સંચર્યા, જનુનીએ ભીડી બાથરે;
આબ્રણ સઘળાં એઠાં કીધાં, અંગે વળગ્યો ભાતરે. જસોદાજી.
મુખ કરાં મરકલડાં બૂલે, ગોપી જનનો સાથરે;
ભણે નરસૈયો આનંદ વાળ્યો, ગોવિંદના ગુણ ગાતરે. જસોદાજી.

પદ ૪ શું.-રાગ માલવ.

જમો જમોરે નહાના લાડકડા, માતા જસોદાના બાલકડા;
રાડ ના કોજે સામળીઆ વહાલા; તારી જનુની કરે કાલાવાલા. ટેક.

મધુરો શો કાળીચ્યા મહેલોમુખ મોહી, વાહાલાહળવે હળવે લીજેરે;
કઢયાં દૂધ સાકર સંગાથે, એકે ઘૂંટડે પીજેરે. જમો.
વેણુ વાગે વાહાલાહ. તમારી, બલસદ્રષે મોટી થાયરે;
સક્રાશિરોમણી જનુની વાહાલાને, એવે એવે વચને વાયરે. જમો.
કૌતક ભેતાં વ્રજની ગોપી, તન મન ધન ત્યાં વારેરે;
નરસૈયાચ્યા સ્વામીનું મુખડું, ફરી ફરી જસોદા ન્યાળેરે. જમો.

પદ ૫ મું.—પ્રભાતિયું.—નાગદમન.

જલકમલ છાંડી જનનેઆળા, સ્વામી અમારો જાગશે;
જાગશે તને મારશે, મને આળહત્યા લાગશે. જલ. ટેક.
કહે રે બાલક તું મારગ ભૂલ્યો, કેતારા વેરિએ વળાવિયો;
નિશ્ચય તારો કાળજ ખૂટ્યો, અહિંઆં તે શીદ આવિયો. જલ.
નથી નાગણું મારગ ભૂલ્યો, નથી મારા વેરિએ વળાવિયો;
મથુરા નગરીમાં જુગદું રમતાં, નાગનું શીશ હું હારિયો. જલ.
રંગે રૂઠો રૂપે પૂરો, દીસંતો કોડીલો કોડામણો;
તારી માતાએ કેટલા જન્મ્યા, તેમાં તું અળખામણો. જલ.
મારી માતાએ બેલુ જન્મ્યા, તેમાં હું નટવર નહાનડો;
જગાડ તારા નાગને, માઈ નામ કૃષ્ણ કહાનડો. જલ.
લાખ સવાનો મારો હાર આપું, આપું રે તુજને દોરિયો;
એટલું મારા નાગથી છાનું, આપું તુજને ચોરિયો. જલ.
શું કરું નાગણું હાર તારો, શું કરું તારો દોરિયો;
શાને કાજે નાગણું તારે, કરવી ધરમાં ચોરિયો. જલ.
ચરણ ચાંપી મુંઝ મરડી, નાગણું નાગ જગાવિયો;
ઉઠાને બળવંત કોષ, પારણે બાલક આવિયો. જલ.
બેઠ બળિયા બાથે વળગિયા, કૃષ્ણે કાલિનાગ નાથિયો;
સહસ્ર શ્રેણા હુંદવે જેમ, ગગન ગાજે હારિયો. જલ.
નાગણું સૌ વિલાપ કરે જે, નાગને બલુ દુઃખ આપશે;
મથુરા નગરીમાં લેધ જશે, પછી નાગનું શીશ કાપશે. જલ.
બેઠે કેર ભેડીને વીનવે, સ્વામી, મોઢા અમારા કંથને;
અમે અપરાધી કાંઈ નસમત્યાં, ન આળખ્યા ભગવંતને. જલ.
ચાળ ભરી શંગ માતિયે, શ્રીકૃષ્ણને રે વધાવિયો;
નરસૈયાના નાથ પાસેથી, નાગણું નાગ દોડાવિયો. જલ.

જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય.

પદ ૧ જી.—પ્રભાતિયાં.

જે ગમે જંગતશુરદેવ જંગદીશને, તે તણા ખરખરો ફાક કરવો;
આપણો ચિત્તવ્યો અર્થ કાંઈ નવસરે, ઉગરે એક ઉદ્દેગ ધરવો. ૧૬.
હું કરું હું કરું, એજ અજ્ઞાનતા, શક્ટનો ભાર જેમં આન તાણે;
સૃષ્ટિ મંડાણુ છે, સર્વ એણીધરે, જોગી જોગેશ્વરા કોઈક જાણે. ૧૭.
નીપજે નરથી તો, કોઈ ન રહે દુઃખી, શત્રુ મારીને સૌ મિત્ર રાખે;
રાય ને રંક કોઈ, દષ્ટે આવે નહીં, ભવનપર ભવનપર છત્ર દાખે. ૧૮.
ઋતુ લતા પત્ર ફળ, ફલ આપે યથા, માનવી મૂર્ખ મન વ્યર્થ શોચે;
જેહના ભાગ્યમાં, જેહને જે લખ્યું, તેહને તે સમે તે જ પોહોચે. ૧૯.
અંથ ગડખડ કરી, વાત ન કરી ખરી, જેહને જે ગમે તેને પૂજે;
મન કર્મ વચનથી, આપ માની લહે, સત્ય છે એ જ મન એમ સૂજે. ૨૦.
સૂખ સંસારિ મિથ્યા કરી માનજો, કૃષ્ણ વિના ખીજું સર્વ કાચું;
જુગલ કર જોડી કરી, નરસેયો એમ કહે, જન્મપ્રતિ જન્મહરિને જગત્રાં. ૨૧.

પદ ૨ જી.

અખિલ બ્રહ્માંડમાં, એક તું શ્રીહરી, જૂજવે રૂપે અનંત ભાગે;
દેહમાં દેવ તું, તેજમાં તત્ત્વ તું, શબ્દમાં શબ્દ અર્થ વેદ વાસે. ૨૨.
પવન તું પાણિ તું, ભૂમિ તું ભૂધરા, વૃક્ષ થઈ ફૂલી રહ્યો આકાશે;
વિવિધરચના કરી, અનેક રસ લેવાને, શિવથકી છવથયો એજ આશે. ૨૩.
વેદ તો એમ વહે, શ્રુતિ સ્મૃતિ શાખ દે, કનક ફુડલવિધે ભેદ નહોય;
ઘાટ ઘડિયા પછી, નામ રૂપ જુજવાં, અંતે તો હેમનું હેમ હોય. ૨૪.
વૃક્ષમાં ખીજ તું, ખીજમાં વૃક્ષ તું, જોઈ પટંતરો એ જ પાસે;
ભણે નરસેયો એ, મનતણી શોધનાં, પ્રીત કંઈ પ્રેમથી પ્રગટ થાશે. ૨૫.

પદ ૩ જી.

શરિર શોધ્યા વિના, સાર નહિ સાંપડે; પંડિતા પાર નહિ પામો પોથે;
તાંદુલ મેલીને, તુપને વળગી રહ્યો, ભૂખ નહિ ભાગે એમ દાવે થોથે. ૨૬.
રસના સ્વાદમાં, સર્વ રૂંધાઈ રહ્યા, વિગતિ શુરુ જ્ઞાન વિના રે ગુથે;
વાણી વિલાસમાં, વિવિધ વાણી વડે, ખરહરી વસ્ત્રને વળગે ચુંથે. ૨૭.

નરસિંહ મહેતો.

શબ્દ શીખે ખરો, સકલ વિધા ભણે, અધ્યાત્મ ઊગરે આવી આથે;
પ્રપંચ પિંડમાં રહ્યો, અહંકાર નવ ગયો, આથડ્યો એમ અનંત કોઠે. ૧૦
શાસ્ત્ર કથા કહે, રજનિમાં આથડે, એમ અજ્ઞાનમાં શીશ ગોઠે;
ભણે નરસૈયો જો, ભેદ બાણી બુઝ્યો, મેં તો રચી કહ્યું પદ આથે. ૧૦

પદ ૪ થું.

બાગીને જોઈ તો, જગત દીસે નહીં, ઉંઘમાં અટપટા ભોગ ભાસે;
ચિત્ત ચૈતન્ય વિલાસ વદન છે, બ્રહ્મ લટકાં કરે બ્રહ્મ પાસે. ૮૬.
પંચ મહાભૂત પરિબ્રહ્મ વિષે ઊપન્યાં, આણુ આણુમાંહિ રહ્યાં રે વળગી;
ફૂલ ને ફળ તે તો વૃક્ષનાં બાણુવાં, થડચક્રી ડાળ તે નહિ રે અળગી. ૧૦
વેદ તો એમ વદે, શ્રુતિ સ્મૃતિ શાખ દે, કનક દુંડળ વિષે ભેદ નોયે;
ઘાટ ધણા પછી, નામ રૂપ જૂજવાં, અંતે તો હેમતું હેમ હોયે. ૧૦
છવ ને શીવ તો, આપ ઇચ્છાએ થયા, રચી પરપંચ ચૈદ લોક કીધા;
ભણે નરસૈયો એ, તે જ તું તે જ તું, એને સમર્થથી કંઈ સંત સીધ્યા. ૧૦

પદ ૫ મું.

બુવાનીને દહાડે રે, હરિને બાણ્યા નહીં રે, મોહું પર દારા સાથે મન;
કાંઈકને મોહ્યો રે, કામિનીના કલ્પમાં રે, કાંઈએક જોડવા ધાયો ધન. જી.
પચીસ ને પચાસ રે, પરપંચમાં ગયારે, દોહિલા આઠ વર્ષના દન;
સિત્તેરને સંધી રે, કાંઈ સમન્થો નહીરે, પછે ચાલ્યો સાધન કરવા વન. જી.
આંખડીએ ન સૂઝેરે, ગળેબહુ નાસિકારે, જોલે તેતો સંભળાય નહીં કરણુ;
સાચા તો ન મૂકે રે, તૂટે નહીં તૃપણારે, જોળખાયા નહીં અશરણુ શરણુ. જી.
હાથમાં લાકડીરે, ચરણુ ચાલે નહીરે, તૂટીને સિથિલ થયું છે તન;
મુખમાંહી દંતરે, એકે દીસે નહીરે, તોય પાપી ઉદર માગે અન્ન. જી.
ભાગ્યજેનું ભહુરે, આ અવસરને જોળખ્યોરે, તેતો પ્રાણી જોહેવાય હરિના જન;
નરસૈના સ્વામીનેરે, સુખમાં સંભારજોરે, જો હોય પેલા ભવનું પુન્ય. જી.

પદ ૬ ઠું.

જ્યાંસગી આતમા તત્ત્વ ચિંતયો નહીં, ત્યાંસગી સાધના સર્વ જૂઠી;
માનુષ દેહ તારો, એમ એજે ગયો, માવઠાની જેમ વૃદ્ધિ વૂઠી. ત્યાં
શું થયું સ્નાન સેવા ને પૂજનચક્રી, શું થયું ઘેર રહિ દાન દીધે;
શું થયું ધરિ જટા ભરમ લેપન કરે, શું થયું * વાળ લોચન કીધે. ત્યાં

* વાળ લોચન-હુંચન કરાવવા-ચૂંરાવવા તે.

શું થયું તપ ને તિરથ કીધાથકી, શું થયું માલ ગ્રહી નામ લીધે;
 શું થયું તિલક ને તુલસી ધાર્યાથકી, શું થયું ગંગજલ પાન લીધે. જ્યાં
 શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વદે, શું થયું રાગ ને રંગ જાણે;
 શું થયું અદર્શન સેવાથકી, શું થયું વરણના ભેદ આણે. જ્યાં
 એ છે પરપંથ સહુ, પેટ ભરવાતણા, આત્મારામ પરિશ્રદ્ધ ન જાણે;
 જાણે નરસૈયો કે, તત્ત્વદર્શન વિના, રત્નચિંતામણિ જન્મ ખોયો. જ્યાં

પદ ૭ મું.-રાગ વેરાવળ.

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણિયે, ઘટ સાથે રે ધડિયાં;
 ટાળ્યાં તે કોઈનાં નવ ટળે, રઘુનાથનાં જડિયાં. સુખ દુઃખ-ટેક.
 નક સગ્ગ સરખો નર નહીં, જેની દમયંતી રાણી;
 અર્ધે વસ્ત્રે વનમાં ભમ્યાં, ન મળ્યાં અન્ન ને પાણી. સુખ દુઃખ.
 પાંચ પાંડવ સરખા અંધવા, જેને દ્રૌપદી રાણી;
 આર વરસ વન ભોગ્યાં, નયણે નિદ્રા ન આણી. સુખ દુઃખ.
 સીતા સરખી સતી નહીં, જેના રામજી સ્વામી;
 રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહા દુઃખ પામી. સુખ દુઃખ.
 રાવણ સરખો રાહ્યો, જેની મંદોદરી રાણી;
 દશ મસ્તક છેદાઈ ગયાં, અંધી લંકા હુંડાણી. સુખ દુઃખ.
 હરિશ્ચંદ્ર રાય સતવાદિયા, તારાબોચન રાણી;
 તેને વિપત્તિ અહુ પડી, ભર્યાં નિગ્ર થેર પાણી. સુખ દુઃખ.
 શિવજી સરખા સત્તા નહીં, જેની પાર્વતી રાણી;
 ભોળવાયા બીલડી થકી, તપમાં ખામી ગણાણી. સુખ દુઃખ.
 સર્વ દેવને જ્યારે ભિડ પડી, સમસ્ત્યા અંતરગ્નમી;
 ભાવટ ભાંગી બૃધરે, મેલેતા નરસૈને સ્વામી. સુખ દુઃખ.

પ્રેમાનંદ ભટ.

આ કવિ ગુજરાતી ભાષામાં સર્વોપરી છે.

આખાહરણ.

કડવું ૧ હું.-રાગ રામઝી.

શ્રી ગુરુ ગોવિંદને ચણે લાગુંછ, ગણપતિ સારદા વાણી સાગુંછ;
અંતર્ગતમાં ઇચ્છા છે ઘણીછ, ભાવે ભાખું કથા હરિતણીછ.
જે સાંભળતાં મુખ થાયેછ, મનની તે ચિંતા જાયેછ;
અતુર્દશ લોક જેને માનેછ, તેના ગુણ શું લખિયે પાનેછ.

ઢાળ.

પાને તે લખ્યા જાય નહીં, શ્રી ગણેશના ગુણઆમ;
સકળ કારજ સિદ્ધિ પામે, મુખેથી લેતાં નામ.
ગજવદન ગજનાસિકા, વણિ દંત. ઉજ્જવળ એક;
આયુક્ષ કરસી કર ગ્રહી, જણે હણ્યા અમુર અનેક.
શુદ્ધ શુદ્ધ બે સ્યામા છે; સૂત લાલ ને વળી લક્ષ;
સિદ્ધર અંગે શૌભિતું, મોદિક અમૃત ભક્ષ.
નીલાંબર પીતાંબર પેહેર્યા, ચઢે સેવંત્રા સેવ;
મારા પ્રભુજને પ્રથમ પૂજ્યે, જય હુંદળો દેવ.
ગૌરિનંદન વિશ્વવંદન, ભીડલંબન દેવ;
તેત્રીશ કોડમાં દીપતો, સુર નર કરે તારી સેવ.
મંદુ અલતનંયા સરસ્વતી, રૂપ મનોહર માત;
બ્રહ્મારિણી ભારતી, તું વૈષ્ણવી વિખ્યાત.
શ્વેત વસ્ત્ર ને શ્વેત વપુ, શ્વેત વાહન હંસ;
વિશ્વંભરી વરદાયિની, કરે કાઠી વિઘ્નનો ધ્વંશ.

ઝોખાહરણ.

કરુણાકટાક્ષી કમલનયની, કમળભૂ કન્યાય;
વેદ કર્મ જટા ઉપનિષદ, ધર્મશાસ્ત્ર ને ન્યાય.
અભિવિદ્યા ને યોગવિદ્યા, પુરાણ અષ્ટાદશ;
ગાન તાન રસાલ તાલ, એ સર્વ તારે વશ.
દુહા ગાથા ને કવિત કથા, શ્રદ્ધ ભેદ ને નાદ;
એ તરંગ તારા સરસ્વતી, છે શબ્દના સંવાદ.
અતુર્ભૂ ને આતુરી, વર્ણવું તારા ન્યાસ;
વૈશંપાયન વાલ્મિકી, તુને માને વેદન્યાસ.
જૈમિનિ ને સૂત પુરાણિક, તેને કૃપા તારી હવી;
તે જ ભટ્ટાચાર્ય કીધો, કાળિદાસ કીધો કવી.
કરુણાલ તું ને દયાળ તું, હું કિંકર તારો માય;
રંક જાણી આપ્ય વાણી, અંથ પ્રણય થાય.
સહકાર પ્રજા વામણો ઇચ્છે, અપંગ તરવા સિંધુ;
તેમ દાસ તારો હું ઇચ્છું છું, બાંધવા પદબંધ.

વલણ.

પદબંધ બાંધુ કથા કરો, આખ્યાન ઝોખાહરણરે;
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ મારું, મા કરો અંથ સંપૂર્ણરે.

કડવું ૨ બું-રાગ રામઝી.

એણી પેરે ઘોડ્યા શ્રીગુરુદેવજી, બાણામુરનો ઉતાર્યો અહમેવજી;
હરે આખ્યા સદસ હાથજી, ચક્રે છેઘા તે વૈકુંઠનાથજી.

દાળ.

વૈકુંઠનાથે હાથ છેદીને, ઉતાર્યું અભિમાન;
પરીક્ષિત પૃષ્ઠે ગુરુદેવને, કહો આખ્યાન આખ્યાન.
વ્યાસનંદન વદે વાણી, વર્ણવું પૂર્ણાનંદ;
રસિક કથા ભાગવતલણી, તે મધ્યે દશમસ્કંધ.
ગુરુદેવ કહો પરીક્ષિતને, સુણુ વ્યાસહમો અધ્યાય;
આખ્યાન ઝોખાહરણનું, અનિરુદ્ધહરણ કથાય.
પરબ્રહ્મથી એક પદ્ય પ્રગટ્યું, તેથી પ્રગટર;
પ્રગ્નપતિનો મરીચિ, તેના કસ્યપ નામે કુંવર.

તેથી હિરણ્યકશિપુ, પ્રહ્લાદજી, તેથી વિરોચનન;
 વિરોચનનો બળી બલિ, તેના બાણાસુર રાજન.
 તે શોણિતપુરમાં રાજ કરતો, ઉપન્યો મન વિચાર;
 વર પામું ઈશ્વર આરાધું, વશ વરતાવું સંસાર.
 તેણે શુક્રાચાર્યને પૂછીયું, લાગી ગુરુને પાય;
 કહે ગુરુજી તપ કર્યાનો, શુદ્ધ મને ઉપાય.
 શુક્ર યોલ્યા હેત કરીને, સંણુ બાણાસુર રાજન;
 સર્વથકી ઉત્તમ ઉપાસન, કહું પરમ નિધાન.
 ગંગા તટે જઈ તપ કરો, ઉપાસો મહાદેવ;
 ભોળો શંભુ પ્રસન્ન થઈ, વર આપશે તતખેવ.
 શુક્રનાં વાયક સાંભળી, થયો બાણુ મન ઉદ્ધાસ;
 તપ કરવાને ચાલિયો, મન ધરીને વિશ્વાસ.
 કૌલાંડ નામે મોટો મંત્રી, તેને સોંપ્યું પૂર;
 કૈલાસ નિકટ ગંગાતટે, જઈ તપ કરે અસૂર.
 આસન વાળીને લાગી તાળી, જપે ભોળો દૃઢ મન;
 શત વરસ એમ વહી ગયાં, ઉધધ વળગી તન.
 વૃષા, શીત ને ગ્રીષ્મ વેદે, યોદવા અવનિ ને ચાલ;
 શ્રવણે સુત્રીવે માળા ધાલ્યા, મસ્તકે ઉગ્યો ડાલ.
 ક્ષુધા તૃપા તણને ગેદો, અઘોર માંડ્યું તપ;
 માળા ફેરવે મનતણી, જપે ભ્રેજેશ્વરનો જપ.
 ઇંદ્રે મોકલી અપ્સરા, તપધ્યાન કરવા ભંગ;
 બાણાસુર ચૂકે નહીં, બરભવે નહીં અનંગ.
 વૃષભે ચઢી શિવ આવિયા, ધરી અતીત કેદે રૂપ;
 બાણાસુરને યોલાવિયો, ભાવે કરીને ભૂપ.
 નેત્ર ઉઘાડીને નિરખીયું, ત્યારે દીક્ષા શંકર બાણુ;
 ધશી હસીને ચરણે લાગ્યો, સ્તુતિ કરી નિરવાણુ.
 માગ્ય માગ્યરે મહીપતિ, એમ કહે છે ઉમિયાનાથ;
 બાણાસુર કહે નાથજી, મને આપો સહસ્ર જ હાથ.

વલાણુ.

સહસ્ર હાથ આપો હરજી, ગણો ગણુપતિ સમાનરે;
 વિપત પડે તો આવજો, એમ કહી શિવ હવા અંતરધ્યાનરે

ઝોખાહરણ.

કડવું ૩ જી.-રાગ યમન-કંઠ્યાણ.

આપ્યા આપ્યા ઉમયા સહિત મહાદેવ, દીડી દીડી અમુરતણી ધણી સેવ.
 નયણે નીરખ્યો આસ જ દેહ, દીઠો મુકાં કાશ્વત તેહ.
 તેને લાગી શંભુજીનું તાળી, આણાસુર જેહો આસન દહ વાળી.
 એવાં એવાં તપનો માંઝ્યો અભ્યાસ, માથા ઉપર પુટી નિકળ્યાં ધાસ.
 એના તપનો નહીં આંઝ્યો પાર, એમ વર્ષ ગયાં છે એક હજાર.
 એનું તપ ભેદને ઝોલ્યા ત્રિપુરારી, તમે સાંભળો પાર્વતી નારી.
 એને તપે ત્રેલોક આધું ડોલે, આણાસુર તો ઝોલાંઝ્યો નવ ઝોલે.
 તમે કહો તો એને વર આપું, ને હું સત્ય વચન કરી થાપું.
 વળતાં ઝોલ્યાં પાર્વતી રાણી, એવા દુષ્ટને નાપો શક્તપાણી.
 દૂધ પાધને ઉછેરો છો સાપ, તેથી તમે પાંમણો મહા સંતાપ.
 પહેલાં તમે ભસ્માંગદ વરદાન દીધું, વરદાન પામ્યો કારજ એનું સીધું.
 વરદાન રાવણાદિકને. આપ્યા, તેણે દુષ્ટે જનકીનાથ સંતાપ્યા.
 તે માટે ઝાઝું શું તમને કહિયે, હરિ એવા દુષ્ટથી વેગળા રહિયે.
 પછે તમને શી શીખામણુ દીજે, ભોળા શંભુ રૂઢું જાણો તેમ કીજે.
 જાણ્યો નારી પાનીએ બુદ્ધિ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી.
 એનું કહીને ઝોલ્યા તે ભોળોનાથ, દીધાં આણાસુરને શિર હાથ.
 'હા હા પુત્ર તું વર માગ્ય, તું તો સમાધી તળને જાગ્ય.
 વાણી શંભુની મુણીને જાણ્યો, તેણે શિવજી પાસે વર માંઝ્યો.
 સ્વામી મને સહસ્ર હાથ જ આપ્યો, મુજને પુત્ર કરીને થાપ્યો.
 એક એક હસ્ત એવો કીજે, હસ્તી સહસ્રતણું બળ દીજે.
 અસ્તુ અસ્તુ કહિને શિવે વર આપ્યો, તેને તો પુત્ર કરીને થાપ્યો.
 વરદાન લધને દાનવ ઘેર આંઝ્યો, તેને બધા નગ લોકેરે વધાવ્યો.

વલણ.

વધાવ્યો ત્યાં લોક સર્વે, આનંદ ધણો મન થાય રે;
 આવી રાજ જેહો આણાસુર, તેને ઉલટ અંગ ન માય રે.

કડવું ૪-થું.-રાગ કેદારો.

વર આપી વળ્યા વિપદારીર, સહસ્ર ભુજ પામ્યો અહંકારી રે;
 ઝોખારીને કહે પામ્યો હું જયરે, હું તો થયો હું અક્ષય રે.
 અભિમાની ઝોલે એમ ગર્વ વચન રે, પુર વિધે આંઝ્યો રાજન રે;
 સહુને આનંદ વાધ્યો મન રે,.....

ઢાળ.

પાય લાગે પ્રજ્ઞ પુરની, આવી મળ્યો પરધાન;
 સહસ્ર ભુજ અંબુજ ફૂલ્યાં, તસ્વરને સમાન..
 બાણે જગમાં વડાળ પુલી, હસ્ત એમ રાખતાણા:
 પોહોંચે પોહોંચી અગમજે, જેવી શેષનાગની પ્રણા.
 એકએક હસ્તે સહસ્ર હરિતબળ, વસુધાતળ વશકીધું;
 નાગવર્ગ ને સ્વર્ગ છતી, એક ચક્રે રાજ કીધું.
 ચોસઠ દેશ ને ચારે દિશા, આણે વરતાવી આણુ;
 પાયે પૃથ્વીને ધુળવે, જુદું જુદું વદે મુખ વાણુ..
 મંત્રી સાથે વહતું માગે, આથ બીડીને અંગ;
 માતંગ મારે હયને પગાડે, પાડે પર્વત શૃંગ.
 ભરાવે આથ ને હાથ આટકે, મુખે ભાખે મેઘસ્વર;
 વદનાર પાખે બાણુ શરીરે, પ્રગટયો પ્રાક્રમન્વર.
 ગુણુ ગાંધર્વ ને અપ્સરા સાથે, કૈલાસ ગયો રાજન;
 બાણુસુરે શંકરદારે, માંડ્યું સંગીત ગાન.
 ચૈત્યકાર ધમકાર ધુધરના, અખલા પગમાં ઠમઠમતા;
 મંદિરમાંથી મહાદેવ નિકળ્યા, રામાની સંગે રમતા.
 અસુર ઇશ્વર ને અપ્સરા નાચે, તે ઇન્દ્રાદિ જ્ઞેય..
 અંગ મૃદંગ ને વીણા રસના, શબ્દ એકઠા હોય.
 મહાદેવજી રસમગ્ન હવા, રાયને થયા તુષ્ટમાન::
 બાણુસુરને કહે ઉમયાવરં, 'માઝ્ય' માઝ્ય વરદાન.
 રાય કહે પ્રભુ પ્રથમ તમે, આપ્યા સહસ્ર હસ્ત..
 તેભુજબળમાં કોણે ન ભાગ્યું, મેં છલ્યા લોક સમસ્ત.
 સ્વામી બળ આપ્યું તો જ્ઞેહ્યો આપો, એ માંગવું છે મારે..
 તમે વદો કે વદનાર આપો, જે મારા મદને ઉતારે..
 તવરીસ ચઢી અંતર ઇશ્વરને, તું માગતાં ચુક્યો મૂર્ખ;
 તારા ભુજનો ભાર ઉતારશે, ત્રિલોક પૂજન પુરુષ.
 પુત્રી તારીનો વડસસરો તે, તારા ભુજને હણશે;
 થડથી છેદીને કર તારાના, કટકે કટકા કરશે.
 તવ બાણુસુરને શુદ્ધ હવી, એ તો મેં માંગ્યો શાપ..
 કડાક કડાક કટકા થાશે ત્યારે, કેમ ખમાસે અદાપ.

આખાહરણ.

અપ કહે સાંભળિયે સ્વામી, તમ વચન પ્રમાણ;
એટલું માગું આપ કને, આગળથી થાએ જાણ.
શિવ કહે તારી ધર્મધન, આપણિયે ભાંગી પડશે;
ત્યારે તો તું જાણજે, રિપૂ આવી ગડગડશે.

વલણ.

ગાજશે શત્રુ કહી વળાવ્યો, નયમાં આવ્યો સાય રે;
આસન બેસી દહાડી બાણાસુર, ધન સામું જોય રે.

કડવું ૫ મું.—રાગ બિલાવર.

વળિ વળિ પૂછ્યું પરીક્ષિત રાયજી, શુક દેવજી કહોને કથાયજી;
દેવ કન્યા પ્રગટી જોહજી, દૈત્ય પુત્રીતણો સંદેહજી.

ઢાળ.

દૈત્યપુત્રી કેમ હવી, શુકદેવજી કહોને સત્ય;
વિસ્તારીને વર્ણવો, આખાતણી ઉતપત્ય.
શુકદેવ વળતું બોલિયા, તમે ભલી પૂછી વાત;
આખાની ઉત્પત્ત ક્યમ હવી, કહું તમને સાક્ષાત.
એકવાર ગિરિ કૈલાસથી, શિવજી તે મધુવન જાય;
ઉમયાજી ઘેર એકલાં, તેણે વિચાર્યું મનમાંય.
શિવને દિવસ થાશે ઘણા, નંદી ને ભૂંગી સંગ;
સત્તાન મ્હારે કાંઈ નહીં, તે માટે જ્યોને સંગ.
શિવજી કહે કરજો પ્રગટ, ઇચ્છાથકી સંતાન;
તપ કરવાને જાઉં છું, ધરવાને હરિનું ધ્યાન.
એમ કહીને શંકર ચાલ્યા, આવ્યા તે ગંગાતીર;
દૃઢ આસન વાળીને બેઠા, મનમાં રાખી ધીર.
દિવસ કેટલા વહી ગયા, ને ચૈત્રમાસ તે આવ્યો;
પરમેવો ઉમયાને અજો, થયો તે તો નવ ભાવ્યો.
માર્જન કરવા ઇચ્છા કીધી, મલી ન દીધું અંગ;
નુગંધી તેલ કંકડાવિયાં, જલ ઉજણ મૂક્યું પ્રસંગ.
પાર્વતીએ મન વિચાર્યું, મંદીરમાં નથી કાય;
હું પુત્ર એક પ્રગટ કરું, જે દાર આગળ જોય.

પછે દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડ્યું પુત્રનું રૂપ;
 તેના હાથ પગ ને ઘુંટણ, પહાની, ટુંટું અંગસ્વરૂપ.
 ચતુર્ભુજ ને શાંદ મ્હોટી, મ્હોટું તે મસ્તક સંગ;
 કપોલ ગ્રીવા સુંદર શોભે, વિચિત્ર દીપ્ત અંગ.
 તેના વામ કરમાં કમળ આપ્યું, બીજે ઘેરખો જાણ;
 ત્રીજે હાથે જલકમંડલ, દક્ષિણ પ્રરશી પાણ.
 બાણબંધ ને ઘેરખા, ટુંડળ ઘાસ્યાં કર્યું;
 કટીએ શોભે મેખલા ને, ઘુઘરા બાંધ્યા ચર્યું.
 તેને સર્પનું ઉપવીત આપ્યું, મોદિક આપ્યો આહાર;
 મુપકનું વાહન આપ્યું, ઉર મેવંત્રાનો હાર.
 તેનું ધૃત સિંદૂરે અંગ ચરચ્યું, કાયા કાંચનની પરિધામ;
 પ્રતિહાર કરીને થાપીઆ, ગણપતિ ધરિયું નામ.
 મુખ વચન માતાજી બોલ્યાં, હું માર્જન કરું આ વાર;
 કાષ્ઠ પુરુષ આવે આંગણે તો, રાખજે ઉભો દાર.
 એકલો બાળક બારણે બીશે, વિચાર્યું મન માત;
 એની પાસે જોડ હોય તો, બેઠાં કરે બેઠે વાત.
 વામ અંગથી મેલ ઉતારી, ઘડ્યું કન્યાસ્વરૂપ;
 તેની શોભા શી વર્ણવું, શુદ્ધેવ કહે શુણુ ભૂપ.
 તેનું વદન પુનમચંદ્ર સરખું, નેન નિર્મળ જાણ;
 નાસિકા શુક્રચાંચ સરખી, દર્શન બીજ પ્રમાણ.
 તેના અધર અતિ આપે રાતા, કપોલ ગ્રીવા જોડ;
 ભુજદંડ છે ગજચુંદ સરખા, કુચ બીજેરાં તેહ.
 તેની જંઘા જાણે કદલી સરખી, ઉર ઉગ્ગત્વળ અંગ;
 તેના ચરણ જાણે પદ્મની, કેસરી કટીનો લંક.
 કર દંકણ ને મુદ્ધિકા, કંઠે પુષ્પનો હાર;
 કરણે જાલ જથુકે, પાંચે નેપુરનો અમદાર.
 મસ્તકે ગુંથી રાખડી, કંઠે મુક્તાનો હાર;
 અણુવટ પગે વીણુવા, કટીમેખલા શણુગાર.
 તેને ચણિયો ચોળી પેટેરાવિયાં, શિર ઘાટડી પરિધામ;
 શુદ્ધેવ કહે પરીક્ષિતને, તેનું આખા ધરિયું નામ.

ઝોખાહરણ.

તેને ઢીંગલાં ને ટોલડી, કુંડલી કાથળી જેહ;
પાંચ કોડાં દાખડી વેલણ, રમવા આખ્યાં તેહ.
કુંમકુંમ ચંદન ચાંદલો, કાજળ સિંદુર સંગ;
તેલ તંબાલ ને નાડાછડી, કરી તે પૂજા અંગ.

વલણ.

કરી પૂજા અંગ સાહિયે, કુંવરી કન્યા જેહરે;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, એમ ઝોખા પ્રગટી તેહ રે.

કડવું ૬ કું.-રાગ રામઘી.

વળી વળી પૂછયું પરીક્ષિત રાયજી, શુકદેવજી કહોને કથાયજી;
ઉમયા અંગથી ઉપની જેહજી, દૈત્ય પુત્રીતણો સંદેહજી.

ઢાળ.

સંદેહ મહારા મનતણો, તે ટાળીએ ઋષિરાય;
એ બ્રાત ભગિની દારે મૂકી, રચ્યો કુણુ ઉપાય.
ત્યારપુરે શું થયું, મુને સંભળાવોને એહ;
વિસ્તારીને વર્ણવો, શુકદેવજી સર્વે તેહ.
શુકદેવ વળતું યોલીયા, તું સાંભળ રાજકુમાર;
ઉમયાએ ઝોખાની પ્રત્યે, એમ કહ્યું તેણીવાર.
હું મંદિરમાં માર્જન કંઈ છું, ત્યાં દીધી શીખામણ;
કોઈ પુરુષ આવે આંગણે તો, કરજે મુજને બાણ.
એમ કહીને ગયાં ઘરમાં, ઉતારયું ઉણોદક સાર;
બાવનાં ચંદન ઘોળીયાં તે, કનકપાત્ર મોજાર.
વસ્ત્ર આભુષણ તણને, નહાય છે ઉમયા માત;
મોકળે કેશે નેત્ર મીચી, એહાં છે સાક્ષાત.

રાગ મારુની દેશી.

ઋષિ નારદજી તેણીવાર, દ્રતા બ્રહ્મસભા મોજાર;
ઋષિએ મન કર્યો વિચાર, હું તો જાઉં ત્યાં નિરધાર.
શિવ ઉમિયાને વઢવાડ, માંહોમાંહી કરાવું રાડ;
એવું વિચારયું ઋષિરાય, જ્યાં ઉમિયાજી એહાં નહાય.

આવ્યા અંતરિક્ષથી ઋષિરાય, ત્યારે દીડી પાર્વતીએ છાંય;
 બાણે પેહોં તે વસ્ત્ર સૂવેણે, રમે ઉઘાડું અંગરે દેખે.
 તે માટે શીરના કેશ, તેણે ઢાંક્યું તે અંગ સુવેશ;
 જ્ઞેષ્ઠ ઋષિ નારદ સિધાવ્યા, શિવ પાસે ગંગાતટે આવ્યા.
 આવી બોલ્યા શિવસું વાણી, મારી વાત સુણો શલપાણી;
 તમે ધરી બેઠા શું ખ્યાન, ઘેર પ્રગટ્યાં છે બે સંતાન.
 એવું સાંભળતાં તત્કાળ, ઉઠી અંગમાં મોટી નવાળ;
 એવું કહિને આવ્યા છે મુન્ય, મહાદેવ હવા અતિ શન્ય.
 શિવ ઘરમાં પેસે જ્યારે, પેલે જ્ઞેષ્ઠે વાચ્યા ત્યારે;
 અલ્યા ચોરટો છે કેલિખારી, નહાવા બેઠાં છે માત અમારી.
 શિવ ગરમાં પેસે જ્યારે, જ્ઞેષ્ઠે અટકાવ્યા ત્યારે;
 માંહોમાંહી થયો સંગ્રામ, બેમાં કોઈ ન છોડે ઠામ.
 જટા સાહીને નાખ્યા છે ધશ, મહાદેવને ચઢી અતિ રીસ;
 દીકા પાટુ ને ગડદા સાથ, અન્યોઅન્ય ભીડી બે બાથ.
 ધાયા ભુત ભૈરવ વૈતાળ, રણે કોપ્યો ઉમિયાનો બાળ;
 ઘણું કોપ્યા શ્રીનિપુરારી, ગાળ્યા ગણપતિ બહારીશ ધારી.
 બેઠું સરખા છે બલવંત, ઘણું કોપ્યા તે ઉમિયાના કંથ;
 કોપ્યા ગણપતિ તે બહુ અંગ, સર્વ સેનાનો કીધો ભંગ.
 નાડી સેના દેખી બળધીશ, કોપ્યા ગણપતિ કોપ્યા ધશ;
 બેનું રૂપ ભયંકર ભાસે, દેખી મુનિવર નાવે પાસે.
 જટા સાહીને નાખ્યા ધશ, ત્યારે શિવને ચઢી અતિ રીસ.

હાળ.

જટીલ જંગી વ ભરમભોગી, દીસતો અવધૂત;
 આજ્ઞા વિના અધિકાર ન જવા, જ્ઞે હોય પૃથ્વીનો ભૂપ.
 વચન એવું સાંભળીને, કોપીયા શિવ રાય;
 ત્રિશલ મારી શિર છેદ્યું, જઈ પડ્યું ચંદ્રચમાં.
 જ્યોત્ષ્ના મનમાં ત્રાસ પામી, દેખીને દારણુ કર્મ;
 માતાની પાસે ડેહવા ન ગઈ, નવ લલ્લો આગળ મર્મ.
 મહાદેવ મંદિરમાં ગયા, અપક્યાં તે ઉમયા મન;
 નેત્ર ઉઘાડીને નિરખ્યા, શિર કેશે ઢાંક્યું તન.

આખાહરણ.

વસ્ત્ર પેહેરીને થયાં યેઠાં, પૂછીયું શિવરાય;
 એ આલક તો ખારણે મૂક્યાં, કેમ આવ્યા મંદિરમાં.
 શિવ કહે શિર છેદિયું, પેલો પુરુષ દૂતો જોહ;
 સ્ત્રીહત્યા મેં નવ કરી, જીવતી તો મૂકી તેહ.
 એમ કહેતાં ઉમયા પશ્ચાં પૃથ્વી, એ શું કીધું શિવરાય;
 અંગથકી ઉપન કચ્યાં, એઉ આલક તમારાં થાય.
 હમણાં તે મારા પ્રાણુ કહાડું, કાં જીવાડો એહ;
 શિવ કહે શિર છેદીયું, જઈ પડ્યું પર્વત તેહ.
 એક મુરતમાંહી મસ્તક આણી, મેહેલો તે એને અંગ;
 નંદી ભંગીને મોહ્યા, જઈ જોયા પર્વતશૃંગ.
 મસ્તક તો લાધ્યું નહીં, એક હસ્તી દીઠા વંત;
 એકદંત ને મહા ઉન્મત્ત, જઈ વિદાર્યું તંત.
 મસ્તક લઈને આવિયા, શિવ ઉમયા કેરી પાસ;
 મહાદેવે મસ્તક ચ્હોડીયું, વરદાન દીધું હાથ.
 મ્હારે હાથે દુઃખ જ પામ્યો, મુજ પેહેલો પૂજય;
 શુભ કામે સ્મરણ કરે, તેનું સિદ્ધ કારજ થાય.

વલણુ.

વરદાન એવું આપીયું, શિવે તેણે ઠામરે;
 પેહેલી પૂજા કરી પોતે, ગજવદન ધરિયું નામરે.

કહવું ૭ મું.—રાગ મારૂ.

ઉમિયા આવ્યાં તે મંદીર બહાર, તવ દીડી તે આખા કુમાર;
 મિઠાની કોહડી હુતી ન્યાહિ, કન્યા નાશીને પેડી ત્યાહિ.
 ઉમિયાને ક્રોધ ચડ્યો અપાર, આખાને શાપ દીધો તેણી વાર;
 ત્યાર પછે તે શું થાય, તેની કહું હવે કથાય.

ઢાળ.

શાપ પુત્રીને હવો, તે સાંભળો કહું રાય;
 વરસ એક લગણુ પુત્રી, રહેજો લવણુની માંય.
 વચન એવું સાંભળીને, દુઃખ પામી મન;
 લવણુ મધ્યે ક્રોમળ કાયા, કેમ બશે વરસ દન.

પ્રેમાનંદ.

ગદગદ કંઠે ઝોખા યોલી, દયા કરેા મુજ માત;
અપરાધ દિવિતમાત્ર છે, તેમાં આવડી શી ધાત.
મેં શાપ તમારો શીશ ચડાવ્યો, અનુગ્રહ કેમ થાય;
માતા કહે મહિમા વાંધશે, તારો મૃત્યુલોકની માંય.
પછે પાર્વતીજીએ પ્રેમ આણી, કહ્યો માસ જ એક;
વરસ આઘે ઉત્તમ કહિયે, ચૈત્ર માસ વિશેક.
તે માસે તે લવણુ કરેા, કરે સંગ્રહ જોહ;
પાર્વતીજી પુત્રીને કહે, તે દુઃખ પામે દેહ.
ચૈત્ર માસે વ્રત અલ્પાણું, કરે જે સ્ત્રીજનન;
સંસારનાં સુખ ભોગવે, પામે પુત્ર કલત્ર ને ધન.
ચૈત્રકરો દિન ત્રીશે, અંન અલ્પાણું ખાય;
માતા કહે સત્ય જાણુજો, તે સ્વર્ગવાસી થાય.
માતા કહે મહિમા કહું, એવો ચૈત્ર નિર્મળ જાણુ;
એક માસ અલ્પાણું ન કરે, તેનું મિથ્યાજીવ્યું જાણુ.
વ્રત કરીને દાન કરવું, લવણુકેઈ જોહ;
આખ્યાન સાંભળે પાતક જાયે, નિર્મળ થાયે દેહ.
પાંચ દહાડા પાછલા, વ્રત કરે સ્ત્રી જનન;
કરે ભોજન લવણુ પામે, એક ઉચ્ચત્તળ અન્ન.
હું શાપમોચનપુજને કહું છું, ઝોખાને કહે છે માય;
શ્રી ભગવાનકુલમાં વર થશે, તે ગ્રહશે તારી ખાંય.
સર્વે દોષ ટળશે તેથકી, સાંભળ ઝોખાબાઈ;
સંતોષી એમ એ સર્વે કહી, આનંદ પામ્યાં સહી.
પછે ઝોખા લવણુમાં પેડી, શાપ મટાડવા કાજ;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહું બાણાસુરવું કાજ.

વલણુ.

કથા કહું તે સાંભળો, ધરીને એક ધ્યાનરે;
તે પછી શું નીપવ્યું, વિસ્તારું રાગન રે.

કહવું ૮ મું.—રાગ વેરાડી.

એક સમે ચંડાલણી, ઉભી રાજદ્વાર;
વાસીદં વાળી કરી, કીધું ઝાકઝમાળ. એક સમે—ટેક.

રાજ તે સૂતા ઉઠીયા, અતિ પ્રાતસકાળ;
 મુખ આડી સનમાર્જની, રાખીરે ચંડાળ. એક સમે.
 તે જોઈ બાણાસુરે પૂછિયો, સધળો વિસ્તાર;
 મુખ આડી સનમાર્જની, કેમ રાખી તે નાર. એક સમે.
 ચંડાલણી કહે રાયજી, સાંભળો મહારાજ;
 વહાણામાં મુખકેમ દાખવું, જાણી કીધી મેં લાજ. એક સમે.
 રાજ કહે સત્ય જોલ તું, નહિકર દેશુરે દંડ;
 શા માટે આડી ધરી, સનમાર્જની રંડ. એક સમે.
 વળતી ચંડાળણી એમ વદે, સાંભળોરે ભૂપાળ;
 સાચું જોલું છું હું હવે, રખે દેતારે ગાળ. એક સમે
 પ્રાતસમે જોવું નહીં, વાંઝીયાનું વદન;
 તમારે કાંઈ છોડ નથી, સાંભળોને રાજન. એક સમે.
 તે માટે સનમાર્જની, આડી કીધી મેં રાંચ;
 સાચું જોલી છું જે ઘટે, તેવો કરજોરે ન્યાય. એક સમે.
 રાજએ સત્ય માન્યું સહી, નવ કીધોરે કોધ;
 રાજ મૂકી કૈલાસે ગયો, બાણાસુર જોધ. એક સમે.
 તપ કરવા વેગે ગયો, દહ રાખી વિશ્વાસ;
 ધ્યાન ધર્યું મહાદેવનું, મુને પુત્રની આશ. એક સમે.

કહ્યું ૯ મું.—રાગ મારૂ.

તેણે સમે રાણી કહેવારે લાગી, જોઈ રાજનું રૂપ;
 બાણમતી એમ જોલીયાં, રાય થયો વૃક્ષસ્વરૂપ.
 રાય એ વરને શું લાવીયા, તમારી કોણ આવશે સંગ;
 અપત્ય સે નવ લાવીયા, હું દૂલાવત ઉજરંગ.
 બાણમતી દુઃખ પામી કહે, બહુ બળતણું શું કામ;
 સત્તાન મ્હારે કાંઈ નથી, શિર વાંઝીયાનું નામ.
 રાયે રિધસિધ ત્યાગ કીધી, ચાલીયો વનમાંહે;
 કૈલાસ ગિરિએ આવીયો, બેઠા છે શિવજી ન્યાંહે.
 તાતને ચરણે લાગીયો, તવ પૃથ્વું શિવરાય;
 સંતાન મ્હારે કાંઈ નથી, કાંઈ પુત્ર પુત્રી થાય.

ત્રિમાનંદ.

ત્યારે પાર્વતીજી જોલીયાં, મારે પુત્ર એક ગણેશ;
 તે તો આપ્યો જાય નહીં, ત્રિલોકનો દેવેશ.
 અપત્ય કે આપે નહીં, જે પોતાનું સંતાન;
 સૈંત્રીશ કોટીએ પૂજા કરી, મૃત્યુલોકમાં માન.
 દેવ દૈત્યમાં પ્રીત ન હોયે, પિતા પુત્ર ન થાય;
 વચન એવું સાંભળી, મન ઝાંખો થયો છે રાય.
 પછે ઉમાએ શિવને કહ્યું, પુત્રી લવણમાં છે જેહ;
 તેને ત્રીશ દહાડા થયા પૂરા, આપોને પુત્રી તેહ.
 ત્યારે પુત્રી કહેવા લાગી, સાંભળો મુજ માત;
 દૈલાએ હું ક્યારે આવું, સત્ય કહેને વાત.
 પ્રાણે વદ તૃતીયાને દીવસ, તું આવજે મુજ પાસ;
 ગોર કરીશ જે પુત્રી મહારી, તો પૂરીશ તારી આશ.
 તે ભરયું ભાજન લઈને ચાલ્યો, લવણ મધ્ય કુમાર;
 માથે ચડાવી થયો મારગ, આવ્યો નગર મોજર.
 પછે ભાજન લાંગીને કન્યા કહાડી, દીર્ઘ તે સુંદર રૂપ;
 પંચામૃતે પખાળી કરી, શણગાર સજ્જ્યા ભૂપ.
 ભાટ ચારણ શુણ ગાંધર્વને, ત્યાં આપીયાં બહુ દાન;
 તરીયાં તોરણ બાંધીયાં, જાણે પુત્રી પુત્ર સમાન;
 ગળે ઘેસાડી નગર મધ્યે, ફેરવી લાવ્યો રાય;
 વાહત્ર વાળે અતિ ઘણાં, વળી બંદી જશ બહુ ગાય.
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિત સુણો, પહેલી દેવકન્યા રાય;
 સંદેહ મનનો ટાળીએ, પછે દૈત્યપુત્રી થાય.
 નિત્ય રાજસભામાં બાણ ઘેશે, ઘરે બહુ અભિમાન;
 એવું જોઈને જોલિયો, કૌભાંડ જે પરધાન;
 ગર્વ ન કીજે રાયજી, કાંઈ મન વિચારી જોય;
 પાંચ દહાડા પુરુષને, કાંઈ જાયા ફરતી હોય.

વલણ.

જાયા ફરતી પુરુષને, સરખી સદા ન હોયરે;
 ગર્વ કદી નવ કીજીએ, માનો રાજ સોયરે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ સામેરી.

ખાણામુર નૃપ ઝોંચ્યો, દેશ તે કન્યાદાન;
તેને પુણ્યે પાંમરું, પ્રણ કંઈ ચત્ર સમાન.
આકાશ વાણી એમ હવી, સાંભળજે રાય નિરવાર;
પુત્રી ઇચ્છાવરે પરણશે, કારણરૂપ કુમાર.
ત્યારે રાજા વિસ્મય પામ્યો, છે કાંઈ કારણ વાત;
આકાશ વાણી એમ હવી, કાંઈ વરતશે ઉત્પાત.
શુક્રાચાર્યને તેડીયા, પ્રશ્ન પૂછ્યું રાય;
આકાશ વાણી સુણીને, મને જિતા મન બાહુ થાય.
જન્મપત્રિકા કરે એહની, અશુભ ગ્રહ જે હોય;
તેને હું કરું પાધરા, કર મૂલ વાલ્યો મોય.
શુક્રાચાર્ય જાં જોલીયા, એ જળતણું નહિ હામ;
વિચારીને જોને રાજા, મનમાં મોટી હામ.
તેલવિષ્ય ટાળ્યું નવ ટળે, સહુ કહે જે આંકે આંક;
નિમિત્ત કો ધૂરે નહીં, ત્યાં ગ્રહતણો શો વાંક.
જન્મપત્રિકા કરી એહની, સાંભળ રાજકુમાર;
એ કન્યા ત્યારે પરણશે, ત્યારે વરતશે હાહાકાર.
મન વિચારી રાજા જોલ્યો, શુક્ર પ્રત્યે એમ;
એ કન્યા નવ પરણાવું, એ વાતનો મારે નેમ.

વલણ.

નિયમ મારે એ વાતનો જે, પરણાવવાનો હું નહીં;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે ગોખાને, માળિએ ચઢાવીએ સહી.

* સાખી.

એમ કહિને માળીએ, રાખી ગોખાખાહરિ;
રખવાજો બાહુ મૂઝીયા, સુણો પરીક્ષિત રાયરે.

કડવું ૧૧ મું.—રાગ લલિત.

સાખી કહે સુણુ રાય અતુલવી, એક કથા મધ્ય ખીણ નવી;
ખાણામુર વર પામીને વલ્યો, તે એકલો મૂઝીયાએ પલ્યો.

મહા વનમાં ગયો રાય બાણ, સારંગને ક્યો સાવધાન;
 મૃગીયાએ ગયોરે વનમાં તાત, ઝોખા ચિત્રલેહાએ જાણીરે વાત.
 ચિત્રલેહાને કહે ઝોખાય, ચાલો સહિયર પુછ્યે ઉમિયાય;
 ચંદન પાત્ર કુસુમનારે હાર, શ્રીફળ ફોફળ મૂક્યાં સાર.
 નૈવેદ્ય ખીજેરાં ને શર્કરા સાર, પૂજા થાળ અહી કર નાર;
 ઉપહાર લઈને ચાલ્યાં સતી, મનમાં વિરહની થઈ ચટપટી.
 ગંગા નહાવાગયાં ઉમયા માત, તે ઝોખા ચિત્રલેહાએ જાણી વાત;
 સંગાથે લીધી સહસ્ર જ સખી, બાંધી આયુધ અબલા અંગરખી.
 મદને ઘેલી બંન્ધો રે જતી, થઈ છે ઉદય ભાગ્યની રતી;
 જઈ પાર્વતીને લાગ્યાં પાય, મસ્તકે કર મૂક્યો ઉમિયાય.
 લીધું ચરણામૃત અંજલિ ભરી, ઘોડશોપચારે માની પૂજા કરી;
 કુસુમહાર કંઠે ધરાવતી, અંગર ધૂપે કરી આરતી.
 પૂજા કરી ફરી લાગ્યાં પાગ, વહે દેવી દીકરી વર માગ;
 કન્યા કહે રૂપ કંદર્પ કોડ, એવા વરની માગું ભેડ.
 ઉમયા કહે માગ્ય ખીજ વાર, તોએ તેણે માગ્યો ભરથાર;
 ત્રીજ વાર કહ્યું માગ્ય ફરી, આપો સુંદર સ્વામી આચરી.
 દેવી કહે વરદાન હશે ખરાં, જા કન્યા પરણે ત્રણ વરાં*;
 ઝોખા કહે કમ્પે દઈ હાથ, ત્રણ નાથ તે મહા ઉપાત.
 મેં પૂજ્યાં તમને સ્વારથ, એમ પરણે લોકમાં હસારથ;
 દેવી કહે ટાળું સંદેહ, ત્રણવાર પરણીશ તેનો તેહ.
 શુભ સ્વામી ધ્રુવે જો તરત, તો જઈ કરજો અલ્પાણું વરત;
 દુન્ધરિ કહે કંથનું શું બાણ, વ્રત કર્યાતું કુણું એધાણ.
 દેવી કહે તેની ચિંતા કરી, વૈશાક સુદી દ્વાદશી;
 ભોગવશે સ્વામી અંગ તુજતાણું, મધ્ય રાત્રે આવશે સ્વપન્ન.
 તુજને પ્રેમ ઘણો વ્યાપશે, ચિત્રલેહા આણી આપશે;
 ગયાં ઉમિયાણું કરુણા કરી, ઝોખા પદાસ્યાં મંદિર ભણી.
 મૃગીયા રમીને આવ્યો તાત, પુત્રી વર પામ્યાની જાણી વાત;
 ચિન્તા ચિન્તામાં થઈ છે ઉદે, ભય દાવાનલ પ્રગટ્યો હ્રદે.
 વિચારે ઉપન્યો અંતર ઘણો, વડ સસરો જો પુત્રીતણે;
 તે સગાંધ કાંઈએ નહીં ગણે, નિશ્ચે મહારા ભુજને હણે.

પુત્રી ધડપણ પાળે શુંય, માટે ઝોખાને માફ હુંય;
 જ્યારે નાશ-પામે ઝોખારે બાઈ, નહીં વેવાઈને નહીં રે જમાઈ.
 વેવાઈ હોય તો છેદે પાણુ, માટે ઝોખાને માફ નિર્વાણુ;
 ભૂપતિ ક્રોધાતૂર જ થયો, નમ્ર ખડ્ગ ખેંચીને ગયો.
 જ્યાં પુત્રીને મારવા જાય, ત્યાં આવ્યા ઋષિ નારદ રાય;
 નારદ કહે રાય ખડ્ગ જ ધરી, ક્યાં ચાલ્યા તમે ક્રોધ જ કરી
 રાજા કહે છે માંડીને વાત, જાઉં છું પુત્રીની કરવા ધાત;
 ઋષિ કહે સાંભળ ભૂપાળ, શું કરે પુત્રી નહાનું આંળ.
 તુજને લાગશે સ્ત્રીહત્યાય, માટે કરોને એક ઉપાય;
 આપણુ બાળકને પરણાવીએ કાંય, રાખ્યું ફુંવારી પરણાવીશ માંય.
 નહીં જમાઈ વેહેવાઈ કાંય, પછે તારે શી ચિંતા હોય;
 ગયા નારદ એવું કહી, બાણે બાળકી મારી નહીં.
 ઢળાવ્યું શીશું દૈત્ય નરેશ, ન હોય ધરમાં પવન પ્રવેશ;
 દશ સહસ્ર મૃગ્યા રખવાળ, મેડી ઉપર ચઢાવી બાળ.
 પાસે મૃગ્યા બાળ સનેહ, વિધાત્રી નામે ચિત્રલેહા તેહ;
 જ્ઞેષ્ઠિએ અંન વસ્ત્ર ને પાણી, બાંધી દોરીએ લીએ છે તાણી,
 રહી સખી જે મનમાં મોદ, બાઈ પી કરે હાસ્ય વિનાદ;
 ઉપજે કામ દહ મન રાખતી, ઘણું દોણલા દહાડા નાખતી.

વલણ.

નાખતી દિવસ દોણલા, સાંભળ પરીક્ષિત ભૂપરે;

એમ કરતાં ઝોખાને આંબ્યું, વર વરવાનું રૂપરે.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ ગોડી.

વર વરવાને જોગ થઈ, પ્રગટ્યાં તે સ્ત્રીનાં ચેનજ;
 ઝોખા કહે છે ચિત્રલેહાને, એક વાત સાંભળને જોનરે;
 સૈયર શૂંરે કીજે, મારી જોનીરે, દહાડલા કેમ લીજે.—રેક.
 જમપે ભૂંડું મ્હાફ જોખનીયું ને, મદ પૂરણ મુજ કાપજ;
 પિતા તો પ્રીછે નહીં, મારો ફુંવારો ભવ કેમ જાય રે. સૈયર.
 સહુકે સાસરે જાય ને આવે, સૈયરો મુજ સમાણીજ;
 હું અપરાધવણુ ઘણું રે પિડાણી, આંખે ભડ નિત્ય પાણી રે. સૈયર
 એરે દુઃખે હું દુખણી, મુને અંન ઉદક નવ ભાવેજ;
 આ અવાસરૂપી શુળી રે સહેવી, નિદ્રા તેકેઈ પેરે આવે રે. સૈયર

પ્રેમાનંદ.

ધન્ય ધન્ય તે કામની, જોણે કંથને કંઠ ગ્રહી ગાખ્યોછ;
 હું અભાગણીએ પરણ્યા પીયુનો, અધરસુધારસ ન આખ્યો રે. સૈયર.
 મર્યાદા સહીત માટે માણસ, કરે આખ્યનો આણસારોછ;
 તે સુખ તો મેં સ્વપ્ને નદીહું, વ્યર્થ ગયો જન્મારેરે. સૈયર.
 સ્વામી કેરો સંગ નહીં નારીને, એથી બીજું શું નરતુંછ;
 હવે આશા શી પરણ્યાતણી, મારું જોખન જાયે ઝરતુંરે. સૈયર.
 બીજી વાત રુચે નહિ, ભરથારભોગમાં મગનછ;
 ધહાં વર આવે તો તરત-વરું, નવ પૂછું જોશીને લગનરે. સૈયર.
 વચન રસીક કહેતાં કરુણાભેર, આવે લટકતી ચાલેછ;
 પ્રેમ કટાક્ષે પીયુને ઓલાવે, તે હૃદિયા બીતર સાલેરે. સૈયર.
 મરકલડે મુખે ને મધુરે વચને, મર્યાદા મન આણીછ;
 શાક પાક મેં પીયુને ન પીરસ્યાં, આવો પાલવ તાણીરે. સૈયર.
 એવાં સુખ મેં નયણે નદીડાં, મારું કર્મ અતિ કઠોરછ;
 જન્મ મારો એળે ગયો, જેમ વગડાનું દોરરે. સૈયર.
 જલ વિના જેવું માનસરોવર, ચંદ્ર વિના નિશા જેવીછ,
 એમ કંથ વિનાની કામની, હું અભાગણી તેવીરે. સૈયર.
 અરણ્યમાં જેમ વેલી ફૂલી, ત્યાં નહીં ભોગી લમરછ;
 તેમ વપૂવેલી જોખન ફૂલ્યું, ન મળ્યો ભોગી વરરે. સૈયર.
 જળવિના જેવી વેલડી, લવણ વિના જેમ અનજછ;
 ભરથાર વિના જેમ લામની, તેને દોલલ નાખવા દનરે. સૈયર.
 એમ સૂખ હું મિથ્યા ગણું છું, હું તો લેવાઈ મારે પાપેછ;
 આ અંધોગીરી કરમે કીધી, શુણિયે ચઢાવી બાપેરે. સૈયર.
 અક્ષણ ગતિ છે ગોવિંદજીની, શું નિપજશે યેનીછ;
 ગોવિંદજીનું ગમતુંરે થાશે, મનકું મારું રહે નહીંરે. સૈયર.

વલણ.

મન મારું રહે નહીં, વિરહવહ્નિ થયો ઉદ્દેરે;
 એમ વલવલતી ઓખાને દેખિ, ચિત્રલેહાં વાણી વદેરે.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ મેંવાડાની દેશી.

શીખાંમણુ દે છે ચિત્રલેહા જો, તૂ તો સાંભળ બાળ સનેહા જો;
 એમ છોકરવાદી નવ કીજો જો, બાઈ બળિયા બાપથી બહીજો જો.

ઝેવું નીચ સમજવું તોરું જો, આપણ મહોટાં માખાપનાં છોરું જો;
 એમ લાંછન લાગે કુળમાં જો, અતિથા જાએ એક ધળમાં જો.
 કીજે કહ્યું હોય જે તાતે જો, નવ જઈએ ખીજ વારે જો;
 હું તો રહિ છું રક્ષા સારુ જો, યેની તું માણસ નહીં વારુ જો.
 મેં ન થયું તારું રક્ષણુ જો, બાધ તુજમાં પ્રગટ્યું અપલક્ષણુ જો;
 તુંમાં કામકટકદલ પ્રગટ્યું જો, હવે મારે રહેવું નથી ઘટતું જો.
 જોને રાય બાણાસુર જાણે જો, અંત આપણુ યેનો આણે જો;
 મત્રી દુઃખદાયક છે વળતી જો, હું તો ભુંડી કહેવાઈ તુંજ મળતી જો.
 મારા સમ જો તું કરે મન વ્યગ્ર જો, એમ સ્વામી ન પામીએ શીઘ્ર જો;
 થાકે ડગલાં ન ભરીએ લાંબાં જો, ઉતાવળે ન પાકે આંખા જો.
 હું પ્રીતી કામનું કારણુ જો, યેની રાખ્ય હૈયામાં ધારણુ જો;
 પિયુને મળવું કોને નથી ગમતું જો, સહને જોખન હીડે છે દમતું જો.
 તુંમાં જ્ઞાન અક્ષય નથી અર્થ જો, કારાગૃહમાં તે ક્યાંથી કંથ જો;
 મારી ઝોખાખાઈ સલણાં જો, તમે વ્રત કરોને અલણાં જો.
 આવ્યો યૈત્ર માસ એમ કરતાં જો, પછે ઝોખાજી વ્રત આવરતાં જો;
 અલણુ અત્ર જમી દિન ખુવે જો, દીપક બળે ને ભૂમિએ સુવે જો.
 માત ઉમિયાને આરાધે જો, દેહ દમન કરે મન વાધે જો;
 થયું પૂરણુ વ્રત એક માસે જો, કોણુ જાણુ એકાંત અવાસે જો.

વલણુ.

અવાસ એક સ્થલ વિધે, વ્રત કીધું ઝોખાધરે;
 થયો સ્વપ્નસંજોગ સ્વામીનો, તે ભટ પ્રેમાનંદ ગાયરે.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ કેદારો.

નાથ વિના હું એકલી, કેમ કરીને રહેવાય;
 કામજવર પ્રગટ થયો, જ્યાણા કેમરે સહેવાય. નાથ વિનાં ટેક.
 માતપિતા વેરી થયાં, જેણે દુઃખમાં નાખી;
 વાંક વિના વિપત ઘણી, આ શુભીએ રાખી. નાથ વિનાં
 મારો હરખ રહ્યો હૈડા વિધે, રંગપો વળખો;
 કંથ વિજોગ છે દોહલો, પ્રાણુજીવન અળગો. નાથ વિનાં
 શણુગાર સજીને હું શું કરું, દેખાડું કોને;
 સેજ બિછાવી સ્વામી વિના, જોઈ કોના મોને. નાથ વિનાં

પ્રેમાનંદ.

ઉઝડ વનમાં હું રહું, નહીં કાને જોઈ;
તરકરની જોમ માતને, કાઠીમાં રાતું. નાથ વિનાં
મારી દિન દિન કાયા દૂષણી, સૈયર શું કરીએ;
કંથ વિન્નગ છે દોહલો, પ્રાટીને મરીએ. નાથ વિનાં
હોએ સૂપ ઘણું પીયર વિષે, તોએ આછું આવે;
ભાઇ ભોજન ધ મેણાં દીએ, નહારી કહાવે. નાથ વિનાં
કાનો રે પીયુ મેં પરલવ્યો, પેલા લવનીરે માંહે;
તે દેવે મુને દંડ દિધો, આવી આ લવ માંહે. નાથ વિનાં
રાત વેરણુ થઇ માલરી, નહીં વહાણું વાએ;
પ્રેમાનંદ પ્રભૂ જો મળે, તો સુખકું થાએ. નાથ વિનાં

કડવું ૧૫ મું.-રાગ કેદારો.

શુકદેવજી વાણી વહે, આખા ભરી છે પૂરણુ મહે;
વૈશાખ સુદી દ્વાદશી દૂતી,, સ્વામી સ્વામી કરતી સૂતી.
સુખે નિદ્રા કરે છે બાળ, તન તમ ઉઠે મેહનવાળ;
મેહની જવાળાનો તાપ ન સમે, ઘણા દોહલા દિવસ નિર્ગમે.
સમય સંજોગ સૂર્યને અસ્તે, કુચમર્દન કરે છે સ્વહસ્તે;
અધર કરડે ચુંબન દે ઘેલી, જોઉં ચરણુ હૃદયેર મેહેલી.
લડથડતી: આવે હીંડી, ચિત્તલેહાને પાડે ભુજ ભીડી;
સુતાં સન્નજએ એકઠાં વળગી, સૈયરને ન કરે અળગી.
પર્યંક પ્રેમદા રમે, એમ આજે નિશા નિરગમે;
કાંઈ લખીત વાત છે ભાવી, જુગ્મ કામનીને નિદ્રા આવી.
આખા ઊંઘમાં ન જાણતી દૂતી, સખીની સંજે જઈને સૂતી;
તેને થાવા ન દે ઉપરાંટી, અન્યોઅન્ય ભરાવે આંટી.
સુતી સ્વામી સ્વામી કરતાં, થાવા લાગ્યાં સ્વપ્નાંતર ત્યાં;
થઇ સ્વપ્ને આંખો આનંદી, વર મળ્યો છે મેહનો પ્રંદી.
મડપ મનુષ્યે ભરાયો ખચખચી, દીડી નૌતમ ચોરી રચી;
એક સ્વામી તે રુપે રસાળો, તેની સાથે મળ્યો હથેવાળો.
આર મંગળ ફેરા પ્રિયાં, કંસારના ભોજન કરિયાં;
દાસી ગીત ગાયે છે વરણી, આખા પીયુષશું ઉડી પરણી.
લાયક સ્તંભ પોતાની મેડી, ત્યાં પિયુષને લાવ્યા તેડી;
પીળી પાદ ને વાઘો લાલ, શીર તોરો છે ફલ શુભાલ.

શોભે ભૂપણ તે નવરંગ, હાથે મીઠળ શોભે અંગ;
 જેહાં શય્યાએ સ્થામા ને સ્વામી, એવું સ્વપ્ન તે પ્રેમદા પામી.
 વાપ્યો વામાને ગ્રેહનો રોગ, સ્વપ્ને પામી સુખ સંભોગ;
 નાથ જોલાવે કરી આદર, પ્હોંતી શામાની સાદર.
 રતિસંગ્રામ કરે છે નિઃશંક, થઈ અધરે દેતી ડંખ;
 દુટ્યો હાર વધુટી મેખલા, રમે રતિ સુખ આસન કળા.
 સ્વપ્ને નારીને મળીઓ નૃપ, કન્યા ખલીત થઈ કંદ્રપ;
 ભાંગી નાખ્યો તે ભોગનો ભેદ, ઉપન્યો અમૃત પરસ્વેદ.
 મધુરી જોલે જંતરણી, એમ મ્હોડે વાત અંતરની;
 સ્વપનામાં રજની જાગે, તે તો કન્યાને રડું લાગે.
 મનમાંહી તે મન ગયું પેશી, ખાતું ખાધું તે એકહાં બેશી;
 બિડી અંરધી કરડી નાથે, આપી ઓખાણને હાથે.
 ખાતાં સુખ મરડ્યું બિડી જોડી, પિયુને રીસ થઈ પ્રીત જોડી;
 અનિરુદ્ધ વિમાસે મન, ચિત્ત લાગ્યું વિચાર ઉત્પન.
 કહે મુજ કલ જોઈ લાજ, રમે જાણે શ્રી મહારાજ;
 હું તો થઈ ગયો કામી અંધ, પરનારી સાથે શો સંબંધ.
 એમ વિચારે ભરથાર, વિરહાતૂર બાણક્રમાર;
 પતિને જોઈ મોહ જ પામી, પછે વિરહની વેદના વામી.
 બિડી પાનની અંરધી કરડી, ખાધી મન વિનાં સુખ મરડી;
 ભરથારને બ્રાંત જ આવી, એજેથી નાથ ગયો રીસાવી.

વલણ.

રીસાવી ગયો રમણ કરતાં, સ્વપ્નાંતરની વાતરે;
 આગ્રિતી ઉડી ઓખા જાગી, સાથે માંડ્યો આસુપાતરે.

કડવું ૧૬ મું—રાગ સામેરીની સાખી*.

સામેરી સજન વળાવિયો, તાતી વેલું માંહે;
 હું ન સરજવાદળી, પિયુને પળપળ કરતી છાંયરે.
 સાહેલી સાગર ઉલટ્યો, રતન તણાયાં જાય;
 કરમ હીણો ભરે મુંઝડી, તેના શંખલે હાથ ભરાયરે.

* જુદી જુદી ચાર પ્રતોમાં આ સાખીઓ જોવામાં આવી, તોપણ એ પ્રેમાનંદની જ હશે, એમ ખાતરીથી કહી શકાય નહિ.

સેજે મુંતાં સ્વપનો ભયો, પિયા ગૃહી મોરી બાંહે;
 ઝોગિતા ઝખમી, ગઇ, પીયુ ન દેખું ત્યાંહેરે.
 મુઝી ત્યારે. પિયુ સાંભરે, જાગું તો પિયુ જાય;
 રેન કે સ્વપ્નાંતરે, કયું જિજી મોરી માય.
 સ્વપ્નામેં પિયુ આવીયા, ઉઘે લાગો ધાય;
 બલિહારી એ સ્વપ્નાકારે, મત સ્વપ્ના હો જાયરે.
 સ્વપ્નાને તોરા કહા કીયા, મત જગાવે મોય;
 જો મેરા પિયા ના મીલે, તો મેં મડંગી સોયરે.

રાગ સામેરી.

જાગી જાગીરે રામા રસભરી, તપાસે સેજલડી પ્રરી પ્રરીરે.—રામા.
 હડીને સજ્જનપર ખેડી, વિચાર વિષે પેડીરે;
 ચતુરાં ચક્ષુને ચોળીને જોતી, પછે નેત્રે નિર ભરી રોતીરે. રામા.
 ભુજ દબને લલાટેરે ખેડી, વિરહભરી છે બાળીરે;
 થરથર ધ્રજે ને કાંઇ નવ સૂઝે, રૂવે છે આંસુડાં ઢાળીરે. રામા.
 મુખે કરડે છે આંગળી, મેં વણસાડ્યું થોડાને કળેરે;
 મેં મુઠ મોહોડું મચકોડ્યું, બિડી ન ખાધી તે દાઝેરે. રામા.
 લડથડતી ચાલે ન પાલવ જાલે, ભમર ભોળી ભાળેરે;
 કરે સ્વામીને સાદ સંભારી, નૈજે તે આંસુડાં ઢાળેરે; રામા.
 ધખ ધખ ગઇ નારી, તપાસી બારી, દિડી તે ભોગળ બીડીરે;
 જોઇ ચારે ખુણે, ને મસ્તક ધુણે, વિલપે વિભ્રમની પીડીરે. રામા.
 કરે કાલાવાલા, મનોરથ ઠાલા, હંજુહંજુતી દે, છે સમરે;
 તમારે હસવું, મહારે રોષ મરવું; ધીરજ રાખું ક્યમરે. રામા.
 આપી સંભોગ સુખ, પછી દેવું દુઃખ, મારી નિર્બળ કર્મની રેખારે;
 અતીશે મા તાણે, દયામન આણે, તમને બાપના સમ ઘો દેખારે. રામા.
 જુઓ પ્રીત તપાસી, હું છું દાસી, દંડ ઘો અપરાધ સારુરે;
 કરે સ્નેહ, કે બહાલા તબું દેહ, અતિ ઘણું તે નહીં વારુરે. રામા.
 મિટે મિટ માંડો, નેખટપટ જાંડો, ન જોલો તો કંઠ નાખું વહાડીરે;
 બીડી માટે થયાં મન ખાટાં, કહો તો મુખના તંબોળ લઈ કહાડીરે. રામા.
 અરે નાથજી ન જમ્યે હાડે, રાડ તે ફેગટ પ્રાંસરે;
 અમોપર ન આંવે દયા, દેખી મારી આંખડીએ આંસરે. રામા.

ઝોખાહરણ.

અનેક ઉપાય કીધા કન્યાએ, ન ઝોલ્યો નાથ આશા ભાગીરે;
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, થઈ ગતિ મંદ, પછે ઝોખા તે રેવા ભાગીરે. રામા.

કંઠ્યું ૧૭ મું.—રાગ રસિક મહુલાર.

મારો પીયુ પરદેશી થઈ રહ્યો, રિસાવ્યો ભરથાર;
રત્ન આવ્યુંતું હાથમાં, રાખી ન શકી આણીવારે. મારો.
હવે દોષ દેવો શો કર્મને, હાસ્યમાં થયું કદ્ધાંત;
મેં તો મરકલડે મુખ ફેરવ્યું, મારાનાથને પડી છે ભ્રાંતરે. મારો.
હવે વહેલા પધારોને નાથજી, ન્હારું હૃદય પ્રાટીરે જાય;
સુખસાગર વહી ચાલીયો, જોખન તણાયું જાયરે. મારો.
વ્યાકુળ મન કન્યાતાણું, કેશ છુટા છે ચારે દીશ;
હાથ ધમ્મે કદ્ધાંત કરે, હવે શું થાશે જગદીશ. મારો.
પેલે ભવે કર્મ શાં કસ્યાં, પાપી પતિ વિભ્રમગની જવાળ;
હુંશ રહી હૃદય વિષે, રંગમાં રશ્મિયોરે વ્યાળ. મારો.
ચો દિશા ભાળે ભામિની, આચિંતા ઘો દરશન;
ઉઠે યેસે અવની પડે, જેમ જળ વિના તલપે મીન. મારો.
એમ રહન કરે મુંઢરી, જગી ચિત્રલેહા તરકાળ;
તેણે હૃદિયા સાથે ચાંપીને, ચુંગન દીધું ગાલ. મારો.
તાત તારો જો જાણુશે, આપણુ યેનો આણુશે અંત;
સાચું કહેને મારી યેનડી, તે શું દીધું સ્વપ્ન. મારો.

વલણુ.

ઝોખા કહે મુણુ યેનડી, મુને ભાવ ન લગારે;
ભટ પ્રેમાનંદ એમ કહે, પ્રાણુ ભાવતાં શી વારે.

કંઠ્યું ૧૮ મું.—રાગ વેરાડી.

આશા ભંગ થઈ ભામીની, રૂવે સ્તુતિ કરે સ્વામીની;
ચિત્રલેહા ભણી તે ગઈ, ઉઠે યેનિ તું શું સ્મર રહી.
છે અતુર દૌભાંડ કુમારી, પૂછે વાત સકળ વિસ્તારી;
ચિત્રલેહા કહે મુણુ બાળી, કેમ રૂવે છે આંસુડાં ઢાળી.
જાગિ સૈયર યે બાઝળી, કેમ રૂવે છે કન્યા વ્યાઝળી;
આવડી ઝોખા શાને કાંપી, શકે ઝોથારે તુજને આંપી.

મારિ મીઠી તું રહે જાની, તને રક્ષા કરે રે ભવાની;
 કહે. જોનિ તને શું હવું, સ્વપ્નામાં દિઠું કાંઈ નવું.
 જોખા - કહે છે કર્મે દેઈ હાથ, થોડા સારુ દુષ્ટો મેં નાથ;
 હસતાં રમતાં ચઢી ગયો ક્રોધ, ફેડટ પ્રાંસુ થયો વિરોધ.
 કર દીવો નેધર નિહાળિયે, છે તો આટલામાં પિયુ માળિયે;
 ચિત્રલેહા કહે ઘેલી થઈ, દેવે અહિંયાં અવાયે નહીં.
 આવિ ન શકે પ્રાણી પંખના, જો તો સ્વમાની અંખના;
 પિયુ પિયુ કરતાં તું સૂતી, માટે સ્વપ્નામાં દીઠા પતી.
 સ્વપ્ને નિર્ધન પામે ધન, સ્વપ્ને વંજા પ્રસવે તન;
 જાગે ને ઠાલો ઉછંગ, સ્વપ્ન મૃગજળના તરંગ.
 ઈંદ્રજાળની જેવી વસ્ત, અહિંયે ને ઠાલો હસ્ત;
 લભ્ય ન થાય દીઠું સ્વપ્ને, દર્પણુ રૂપ ન આવે કને.
 ગાંધર્વ નગર ને ગગન કુસુમ, ભોગ અસ્થિર સ્વપ્નના તેમ;
 નિદ્રાવશ મન કયાંહીં ભમે, સ્વપ્ન સુખ નહિ સાચું કયમે.
 ચિત્રલેહાયે દીધિ હારણુ, સખી જોખાને આપે ધારણુ;
 કુંવરીનું મનાવા મન, કીધો દીપક ફેરવ્યો ભવન.
 તપાસ્યું માળિયું ચારે પાસ, પડિ જોખા થઈને નિરાશ;
 વાધિ વિરહતણી વેદના, મૂર્છાંગત થઈ અચેતના.
 ચિત્રલેહાજો જોડી કરી, હૃદયે આંખી જો ભુજ ભરી;
 કામવશથઈ મન લાજતું, વિરહતપ્ત છે તન દાઝતું.
 જાંટિ સખિયે પાથું નીર, વિરહે વ્યાકુળ સ્વેદ શરીર;
 ચિત્રલેહા કહે સૂણ સતી, સાવધાન થા તું, લાવું પતી.
 કેમ વિસર્યું ઉમાનું વચન, સ્વપ્ને વરણો સ્વામીન;
 જોખા કહે મને સ્મરણા થઈ, આણી આપ પ્રભૂને અહીં.
 વિધાત્રી કહે શું તેનું નામ, સ્વપ્ને સ્વામીનું કોણુ ગામ;
 કોણુ જાત પિતા ને માત, લઈ આવું કહે માંડી વાત.
 જોખા કહે કર્મે દેઈ ભૂજ, વારે વારે શું પૂછે મંદ;
 મન મળવા રહ્યું ટમટમી, તેનું રૂપ અંતર રહ્યું રમી.
 જોખા કહે હું તો ઘેલી થઈ, નામ હામ પુછાયું નહીં;
 નાત જાત ને માત પિતાય, પ્રીતિ નહિ જે પ્રથમ પૂછાય.

ઝોખાહરણ.

રુપ-કળા મને મન ગમી, તે સ્વરુપ રહ્યું ચિત્ત રમી;
 બાઈ તે નાથે મિથ્યા મને દમી; સુખ સુરજ ગયો આથમી.
 નિશા નહિ જાયે નિર્ગમી, મળવા મનકું રહ્યું ટમટમી;
 વિરહ દુઃખ ન રહેવાય ખમી, લાવ નાથને ચરણે નમી.
 સખી કહે કમળે દહ હાથ, તું માંડી કહે બધી વાત;
 મિથ્યા વાત કહે છે મને, નામ હામ વિના લાવું દેને.
 તું કાંઈએક આશરો વધ, તારા સ્વામીને લાવું સઘ;
 ઝોખા જોલે છે આલપંપાળ, આવેતો ઝોળખું તત્કાળ.
 ઘણું રુપ સખળ છે સારું, તેણે ચિત્તકું ચોર્યું છે મારું;
 લાવ સખિ શીઘ્ર તેહને, નહિ તો પાકું મારા દેહને;
 સ્વામી વીના તો જીવું વૃથા, માટે પિંડ પાકું સર્વથા.

વલણ.

પિંડ હું પાકું સર્વથા, આજ ન આવે સ્વામીરે;
 ચિત્રલેહા રુપ ચીતરે, કાગળમાં બહુ કામીરે.

કડવું ૧૯ મું.—રાગ નટની દેશી.

કાગળ રંગ લીધારે વિધાત્રી, લાત્યલાત્યનાં ચિતરે સ્વરુપ;	
સ્વર્ગના સુર પાતાળના પન્નગ, લખીયા તે ભૂમીના ભૂપ.	કાગળ.
વાયુ વરુણ ને પાવક લખીયા, જલરાય ને જંમ;	
ઝોખા કહે તૂં લધુને મૂકીને, વૃદ્ધને દેખાડે છે ક્યમ.	કાગળ.
ગણેશ ઇશ ને અંબુછશ લખીયા, લખીયા તે સેનાના ધીશ;	
જીગ્મ તુરૈયા સહ જોવડાવ્યા, તેએ ધુણાવે શીશ.	કાગળ.
પ્રલાકર સુધાકર લખીયા, ગિરીજાવર ગંભીર;	
ઝોખા કહે એમાં કોઈ નહીં, મારા સ્વામીજી કેરું શરીર.	કાગળ.
અષ્ટ વસુ ગુણુ ગાંધર્વ લખીયા, લખીયા તે આરે મેહ;	
સપ્ત જળનિધિ અષ્ટ ધાતુકર, લખી તે તેની દેહ.	કાગળ.
વેદ મુનિ ને જીગ્મ વિણાધર, લખીયા તે ચિત્રવિચિત્ર;	
મારુતગણુ ને લખીયા વિદ્યાધર, સપ્ત ઋષિજી પવિત્ર.	કાગળ.
શત કૌરવ ને પાંચ પાંડવ, દેશ દેશના રાય;	
કન્યાના કોઈ મનમાં ન આવે, આકુળ વ્યાકુળ થાય.	કાગળ.
ચિત્રલેહા મનમાંડી વિચારે, મેં લખીયા તે હામોહમ;	
વિષયી પુરુષ ભામનીનો ભોગી, શ્રીકૃષ્ણતાણું એ કામ.	કાગળ.

ચતુરભુજ પીતાંબરધારી, લખીયા તે શ્રીમહારાજ;
 દીઠા શ્રીકૃષ્ણ ને આખા ઉડી, કીધી વડસસરાની લાજ. કાગળ.
 અરે સહિયર એ લિયાનારે કુળમાં, છે મારો ભરથાર;
 તવ પ્રધુમ્નને લખી દેખાડ્યો, લાજ કીધી ખીછ વાર. કાગળ
 કન્યા કહે અવયવ પ્રભુના, આ પુરુષ દ્રોષ વૃદ્ધ;
 ચિત્રલેખાએ લખી દેખાડ્યો, કાગળમાં અનિરુદ્ધ. કાગળ.
 મુગટ ભમરપર વદન મુઘાકર, નેત્ર એ અમૃજ;
 ઘેલી આખા ધાધને ભેટી, કાગળને ભરી ભૂજ. કાગળ.
 ધન્ય ધન્ય નાથજી, હાથ ગ્રહીને, ન મૂકીએ તે ખીડી સારું;
 હૃદય અપ્પળાનું હોય કાચું, કુણુ ગળું છે મારું. કાગળ.
 ના ના ખોલો મારા સમ છે, લાભે છે શા મારે;
 ચિત્રલેખા કહે ન હોય સ્વામી, વળગ્યામાં કાગળ શ્રોટે. કાગળ.

વલણુ.

કાગળ શ્રોટે કામની, ચિત્રલેખા ગોલી વાણીરે;
 આખા કહે તું દારિકાથી, આપ્ય પ્રભૂને આણીરે.

કંઠવું ૨૦ મું.-રાગ મારૂ.

આખા કહે છે સણુ સાહેલી, લાવ નાથને વહેલી વહેલી;
 આપ તું છે સુખની દાતા, લાવ સ્વામીને થાય સુખ શાતા.
 આખા તને તો પડ્યા એ હેવા, સખી આણ્યાના ઉપાય કેવા;
 તને પરણ્યાતણું મન થાય, નથી લાવ્યાનો એક ઉપાય.
 દૂર પંથ છે દારામતી, કેમ જવાય મારી વતી;
 ત્યાં તો જઈ ન શકે રાય શક, રક્ષા કારણુ શ્રે છે ચક્ર.
 જીવતાં તો શ્રી ન અવાય, નિશ્ચયે મસ્તક છેદન થાય;
 જનું જોજન સંહસ્ર અગિયાર, તારો કેમ આવે ભરતાર.
 નયણે નીરની ધારા વહે છે, કર જોડીને કન્યા કહે છે;
 આઈ,તારી ગતિ છે મોટી, તને તો ન કરે દ્રોષ ખોટી.
 સહિયરને સહિયર હોય વાલી, આપ તે મને હાથે ઝાલી;
 આપણે એ બાળસંઘાતી, તું તો પ્રાણુદાતા છે વિધાતી.
 માખાપ વેરી થયાં મારાં, મેં તો ચરણ મેલ્યાં છે તારાં;
 ચિત્રલેખા તું દીન દયાળ, એમ કહિને. પગે લાગી બાળ.

ચિત્રલેહાએ ધારણા દીધી, પછી કાયા પેક્ષિણીની કીધી;
 બોલિ ચિત્રલેહા સત્ય વાણી, ક્ષણ એકમાં આપું આણી.
 તે શું પરણાવું રૂડી રીત, તો તું બાણજે મારી પ્રીત;
 આખા કહે રહેજે રૂડે આચરણે, રખે અનિરુદ્ધને તું પરણે.
 સખિ મુંદર વરને બાણી, રખે થાતી તું પટરાણી;
 એનો અતિશે છે હાથ રૂપાળો, રખે મેળવે તું હાથેવાળો.
 આઠ જલ્દ વર છે રૂડો, રખે પહેરીને એસતી યુડો;
 આઠ જળને આવજે તર્તે, રખે તે સાથે મંગળ વર્તે.
 સખિ આવજે વહેલી વહેલી, વહાણું વાતાં પહેલી પહેલી;
 આઠ તારો છે વિશ્વાસ, રખે કરતી મને નીરાસ.
 કાઠ ન બાણે એવું કરજે, વેગે સ્વામીને લઈને કરજે;
 જો બાણશે પીતા બાણ, તો તો આપણા લેશે પ્રાણ.
 તું તો કરજે સ્વામીનું જતન, મુજ રાંકને હાથ રતન;
 પછે પંથે વળાવિ વિધાત્રી, પેક્ષિણી મન. વેગે જતી.
 દ્વારિકા પહોંચી કામિની, છેલ્લી દોડ પહોર જમીની;
 જવા કીધું નગરમાં મન, એવે આગ્યું સૂદરશન.
 જેવું મસ્તક છેદે બળમાં, કન્યા પેઠિ ગોમતિના જળમાં;
 એવે નારદ ઋષિ ત્યાં આવી, ચક્રલયથકી કન્યા મૂકાવી.
 કહે નારદ સૂદરશન, એને લઈ જવા દેજે તન;
 એ તો કામ છે કૃપણને ગમતું, માટે રખે તું એને દમતું.
 પછે ઉદકની અંજલિ લીધી, મંત્રે વિધાત્રી નિર્ભય કીધી;
 તામસી વિદ્યા ઋષિએ આપી, પછે પીઠ પ્રેમદાની થાપી.
 હવે અલ્પ રહી છે રાત્રી, જા હો અનિરુદ્ધને તું વિધાત્રી;
 ગયું ચક્ર તે પશ્ચિમ પાસે, ઋષિ, નારદ વળિયા આકાશે.
 આલિ ચિત્રલેખા જોતિ ગામ, સામસામાં શોભિતાં છે ધામ;
 સમ ભોમિના લવન તે ભાસે, જોતાં ભૂખ તરસ તે નાસે.
 બહુ કળશ ધન બિરાજે, જોતાં અમરાપુરી તો લાજે;
 શોભે જીવન ઝરુખા ને માળ, મણીમય ચંભ ઝાંઝમાળ.
 વાંકી બારી ને ગોખે બાળી, લીલા કાચ મૂક્યા છે ઢાળી;
 લીંપી ભીતે સોનાની ગાર, ચળકે કામ તે મીનાકાર.

ભલાં ચૌટાં શેરી ને પોળ, સામસામી હાટનિ ઝાળ;
 ઘેર ઘેર તે વાટિકા કુંજ, કરે ભમર તે ગુંજગુંજ.
 મોટા માતંગ ધૂમે ને ડોલે, ગુણુગાન બંદીજન બોલે;
 દીસે દારિકા વૈકુંઠ સરખી, ચિત્રલેહાયે નગરી નરખી.
 દુર્ગ કોસીસાં રૂડાં બિરાજે, ચારે પાસે રતનાગર ગાજે;
 ત્યાં ગોમતિનો સગમ, ઉદ્ધરે સ્થાવર ને જંગમ.
 શકે અવાસ અડશે બ્યોમ, જાણે વૈકુંઠ આણ્યું ભોમ;
 ઘેર ઘેર હરિગુણ ગાય, ચિત્રલેહા તે ભેતી જાય.
 વસુદેવનાં ઘર નીહાળી, ગઈ જ્યાં વસે શ્રીવનમાળી;
 સોળ સહસ્ત્ર નારી વિહારી, દીઠા ઘેર ઘેર દેવ મુશરી.
 હરિના સાઠ લાખ છે તંન, જોયાં તેહતણાં ભવંન;
 જોયું કામધામ આતકાર, દીઠા મેડિયે કામકુમાર.
 અનિરુદ્ધ સુતો છે હિંડોળે, ત્યાં દાસીઓ વાપૂ દોળે;
 શોભે દીપક ચારે પાસ, જે ચરણ તળાંસે દાસ.
 ત્યાં બાવનાં ચંદન બેહેકે, બહુ હિંડોળે ફૂમતાં લેહેકે;
 કામકુંવર તે કામ જ જોવો, ચિત્રલેહાને ચોરી લેવો.
 લેવો કુંવરનું કારણ, સમર્થું નિદ્રાનું ધારણ;
 રાતે જે કાંઈ જાગતું હતું, તે તો જે જોમ તે તેમ સૂતું.
 ધારણ ભારણ ભારી કાયા, વ્યાપ્તમાન થઈ જોગમાયા;
 અનિરુદ્ધતણી કિંકરી, તે તો સૂતી નિદ્રાયે ભરી.
 ચિત્રલેહા ધરમાં ગઈ, પણ કુંવર જાગ્યો નહીં;
 ત્યાં વિચાર અંતરમાં કીધો, કડાં કાઢી હિંડોળો લીધો.
 જે જે ડાંડી કરમાં ઝાલી, ખેચર રીતે તે ચતુરા ચાલી;
 કરે યત્ન અંતરમાં વહાલ, એવિ ઉડિ જે આવે ન આવલ.
 ગોવિંદે ગોહવણી કીધી, જાણિ જોઈને જવા દીધી;
 ઘેર ઝાખા જીવે છે વાટ, નાખ્યા નાથ ને થાય ઉગ્રાટ.
 એવે સાંભળિ પાંખ જ વાગી, ત્યારે ઝાખાની આરત લાંગી;
 લાવિ ચિત્રલેહા કહેવા લાગી, આપ વધામણી મુખ માગી.
 આ નાથ તારો હિંડોળે, નર નારિ મળો તમે ટોળે.

સાખી.

ટોળે મળો તમે તારણી, આ તારો ભરથાર;
પછે ઝોખાએ ચિત્રલેહાને, દિધા સોળ શણગાર.

કડવું ૨૧ મું.—રાગ માઝની દેશી.

ઝોખા કહે છે ચિત્રલેહાને, તેં આપ્યું પ્રાણનું દાન;
સખી કહીને કેમ યોલાવું, તૂં છે દેવી સમાન.
દીપક જગતો કરીને કન્યા, પરણ્યાની પાસે આવી;
શું સુતા નિદ્રાવશ સ્વામી, હિંડોળે સોહાવી.
કામકુંવરને આ શી નિદ્રા, સુવું સારું લાગે;
હૂર પંથથી કુંથ પધાર્યા, તોએ સુતા નવ જાગે.
રજની અલ્પ રહી છે રાણા, ઉંધ તે તમને આ શી;
જને સખી એ ભીયા દિસે છે, કુંભકરણના ઉપાસી.
જિએ સ્વરે જાળને યોલાવે, ચરણ નેપૂર વળાડે;
હસ્યા મિષે હિંડોળો હલાવે, તોએ ન આંખ ઉધાડે.
વાયૂ ઢોળે ને ચરણ તળાંશે, મુખ કરે સ્તવન;
એવે સમે અનિરુદ્ધને આવ્યું, નિદ્રાવશમાં સ્વપન.
કોઇક નારી મુજને લાવી છે, હિંડોળો કરીને હરણ;
એકાંત વાસમાં રાજકન્યાનું, કીધું મેં પાણિગ્રહણ.
તેના પિતાએ મુજને બાંધ્યો, હાક તે ચોદશ વાગી;
લાલ્ય ભોગળ મારું સેનાને, સાચે તે ઉઠ્યો જાગી.
હસી ખસી ઝોખા રહી અજાગી, હાકી ઉઠ્યો આ શંક્ય;
અનિરુદ્ધ ગાભરો થઇને કહે છે, ક્યાં આવ્યો છું હૂં.
હિંડોળો એ નિશ્ચે મારો, નાહે એ મેડી મહારી;
દાસી ચાર દિસતી નથી, આ જે કોણ રાજકુમારી.
ઝોખાએ ચિત્રલેહાને પ્રેરી, તે યોલી શીર નામી;
હું તમને હરી લાવી છું, કોઇ ન કરશે સ્વામી.
આ બાલા છે બાણાસુરની, ઝોખા છે એનું નામ;
સ્વમાંતરમાં વરી ગયાં છે, તમ આવે થયો વિશ્રામ.
આ નારી પ્રભૂછ તમારી, સમાવો તનનો તાપ;
સ્ત્રી ભરથાર બંન્ધો રહો છાનાં, ન જાણે એનો બાપ.

વચન સાંભળી વિધાત્રીનાં, ચઢી અનિરુદ્ધને રીશ;
 શું કરું જે ખડગ નથી, નહિં તો છેદત બન્યોનાં રીશ.
 ગાંધ મુકાવ્યું ને ધામ મૂકાવ્યું, મુકાવ્યૂંરે કુટુંબ સ્વર્જન;
 કેમ વરું અમુરની કન્યા, હું જાણુ કુળનો તંન.
 ખરું જોધને યોખા કહે છે, જાણુ કુળ તો પવિત્ર;
 વિચારીને જોલો નાથજી, જાણું પિતામહનાં ચરિત્ર.
 રીંછમુતા ને કુખ્મ દાસી, તેથી હું નથી નરતી;
 તાત તમારો પરણીને લાવ્યા, તે તો પ્રગટ નથી કરતી.
 અનિરુદ્ધને તવ હાસ્ય આવ્યું, રીશ ગઈ ઉતરી;
 અવળે મુખે શું રે જોલો છો, જીવોને પાછાં ફરી.
 એવે સમે ઋષિ નારદ આવ્યા, ધધરી ધધાય;
 ગાંધર્વવિવાહ તત્કાલ કીધો, પરણાવ્યાં વર કન્યાય.

વલણું.

વરકન્યા પરણાવિયાં, નારદ હવા અંતરધ્યાનરે;
 નર નારી મુખ ભોગવે, ધંદ્ર ધંદ્રાણી સમાનરે.
 નર નારી આનંદ ઘણો, વાધ્યો પ્રેમ અપારરે;
 વિધાત્રી પુજને નમ્રું, મુને મેળવ્યો ભરથારરે.

કડવું ૨૨ મું.-રાગ યોપાધ.

શુકલ જોડ્યા પરમ વચન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન;
 મળી બેઠી બેઠી સૈયારી, જોડી વચન કૌભાંડ કુમારી.
 મુખ ભોગવે શ્યામા ને સ્વામી, ચિત્રલેહા કહે શિર નામી;
 અન્ન જેનું આપે છે રાય, ત્રીજું માણસ કેમ સમાય.
 તમે નર નારિ કીડા કીજે, આઈ મુજને તો જવા દીજે;
 રહતિ યોખા તે વળતું લાખે, આઈ કેમ છતું પુજ પાખે.
 તમે તાતને ઘેર ન જવાય, જો જાઓ તો વાત ચરચાય;
 રહિ એકલાં દહાડા નિર્ગમશું, આપણુ તણે વેહેંચી અન્ન જમશું.
 આઈ રહિશ કદી હું ભૂખી, નહિ પુજને થાવા દેઈ દુઃખી;
 તને આપીશ મારો ભાગ, નથી હંમણું જવાનો ભાગ.
 દુઃખ થાયે તો દેખશું થાવા, પણ નહિ દેઈ જેનડી જવા;
 ચિત્રલેહા કહે મુણ શાણી, રખે આંખે તું ભરતી પાણી.

ઝોખાહરણ.

પ્રધાનપુત્રી કહેવાઈ હું માત્ર, હું હું અભાણિ માનવ ગાત્ર;
 તુજઅર્થે લિધો અવતાર, માટે મેળવ્યાં સ્ત્રીહરતાર.
 એમ કહિને થઈ અદર્શન, ચિત્તલેહા ગઈ અલસદન;
 ઝોખાએ રોઈ આંખો ભરી, કંથે આસના વાસના કરી.
 સ્વામીએ સંખ્યાધી નારી, મુખે વિધાત્રી મેલી વિસારી;
 જેહને વિસરિ વિજેત્રની પીડા, નર નારિ કરે કામદ્વીડા.
 આસન ભેદે બંને છે પૂરાં, નર નારી રતિબુદ્ધે શૂરાં;
 જેની છે ચઢતી જોખન કાયા, પ્રીતિબંધને બાંધી માયા.
 સ્નેહઅર્ણવ ઝોખા નારી, ઝીલે અનિરુદ્ધ નાથ વિહારી;
 જે જે જોઈએ તે ઉપર આવે, ભક્ષ ભોજન કરે મન ભાવે.
 પહોંત્યો ઝોખાનો અભિલાષ, પછે આત્યો વૈશાખ માસ;
 જાણિયે બારિયે વાયુ વાયે, ત્યમ ત્યમ હર્ષ અધિક તે થાયે.
 આવ્યા વર્ષા કાળના દિન, ગાજે વરસે ને થાય પરજન્ય;
 થાય આકાશે વિજળી પૂરી, જોલે કાકિલા વાણી મધૂરી.
 ત્યાં તો મોર બપૈયા જોલે, મહા તપસીનાં મનડાં ડોલે;
 માળિયા તળે સાગર ગાજે, અંગે નવ સપ્ત શણુગાર સાજે.
 તેલમર્દન મંજન અંગે, ચરચે ચંદન કેસર સંગે;
 નેત્રે અંજન આભરણુ સાર, મુખે તાંબુલ કેરો આહાર.
 તપે નિલવટ આંદલો તેવો, ચન્દ્ર-શરદ પુનમના જેવો;
 શીર રાખડી શોભા ધણી, ચોટલો જાણે નાગની પ્રણી.
 શીશફલ સંથે સિદ્ધર, તેણે મોલો અનિરુદ્ધ શર;
 કાને કાલ અમૂલક જોઈ, કામદુંવર રહ્યો છે મોહી.
 નાંદ સોહ મોતીની વાળી, તેને અનિરુદ્ધ રહ્યો છે ન્યાળી;
 નારિ તારિ નાસિકાનો મોર, નોંય ભૂપણુ ચિત્તનો ચોર.
 રક્ત અધર હસે મંદ મંદ, નહિ હાસ્ય એ મોહનો દંદ;
 પંકજમાં મેઘબિંદુ પડતાં, મોતિ મોરનાં અધરે અડતાં.
 ચપળ નેત્ર ઝાણું અંજન, જાણે ગાલે પક્ષાં ખંજન;
 મોલો મોલો તે મુખને મોડે, મોલો મોલો ભુકુટિને જોડે.
 મોલો મોલો સ્નેહને સંધે, મોલો મોલો હાસ્ય ગળાંધે;
 મોલો મોલો તે હસ્તકમળે, મોલો મોલો ઉરગળસ્થળે.

મોહો મોહો અલકા લટે, મોહો મોહો કેસરી કટે;
 મોહો મોહો તે પેરણુ પ્રાણી, મોહો મોહો તે કુદ્રધંદાળી.
 મોહો મોહો અગરજને બેહેકે, મોહો મોહો ચાલને લેહેકે;
 મોહો મોહો ઝંઝરને ઝમકે, મોહો મોહો ધુધરીને ધ્રમકે.
 મોહો મોહો તે પ્રેમને પાશે, મોહો મોહો તે મંદ મંદ હાસે;
 દૃષ્ટિ એક સ્થંભનૂ ધામ, તેથી વિસર્યું દારિકા ગામ.
 ઘણું લક્ષ ભોજન પામ્યો આપ, તેણે વિસરિ ગયાં માખાપ;
 પામ્યો અધરામૃતનું પાન, ગયું વિસરી હરિનું ધ્યાન.
 નિરંકુશ વિપયનો સ્વાદ, તેણે વિસરી કુળમરજાદ;
 આખા સ્નેહતણો સાગર, તેણે વિસર્યો રત્નાગર.
 અનિરુદ્ધની ચાલ છે ગમતી, હીડે નારી નહથી નમતી;
 મહિલા મહિલા એમ આચરતો, હીડે નારિની પુઠે પ્રતો,
 લેલો કીધો છે મૃગયાનેણી, નવ જાણે દિવસ કે રેણી;
 અંગોઅંગ કામ રહ્યો રમી, ચારે નેત્રે ઝરી રહ્યો અમી.
 સ્ત્રીએ મોહની મદિરા પાઇ, આલિંગન દે ધાઇ ધાઇ;
 સુદ્ધ બુદ્ધ તો વિસરી ગઇ, એમ ચોમાસું ગયું વડી.

વલણું.

ગયું ચોમાસું વિપય રમતાં, આવ્યો આશ્વિન માસરે;
 કન્યા ટળી નારી હવી, આખા પામી વિલાસરે.

કડવું ૨૩ મું.—રાગ દેશાખ.

વર્ષા ઋતુ વહી ગઇરે, રમતાં રમતાં રંગ વિલાસ;
 સુખ પામ્યાં ઘણુરે, તવ આવ્યો આશ્વિન માસ.
 એક સમે સહીરે, શરદ ઋતુ સમે નર ને નાર;
 માણકહારી પૂર્ણિમારે, ઉત્તમ દિવસ આવ્યો સાર.
 ચંદ્રકિરણ ચાંદણીરે, બેઠાં હિંડોળે નર ને નાર;
 હાસ્યવિનાદશુરે, કરતાં કીડા વિવિધ પ્રકાર.
 રક્ષક રાયનારે, તેણે દીડી રાજકુમાર;
 કન્યા રૂપ ક્યાં ગયુરે, આખાછ દીસે છે હવે નાર.
 ચિત્રલેહા છે નહીરે, એકલડી દીસે છે એહ;
 રાત્રી રાત્રી આંખડીરે, પ્રકૃક્ષિત દીસે એની દેહ.

ઝોખાહરણ.

હિડ બિર હાંકતીરે, શક થયા છે નખપાત;
 અધરપર શામતારે, છે કોઇ પુરુષ દંતના થાત.
 સેવક સંચર્યોરે, કાંઈએક દેખી મન વિચાર;
 મંત્રી કૌભાંડનેરે, જઈને કહ્યા સમાચાર.
 પ્રધાન પરવર્યોરે, જ્યાં છે અસુર દેરે નાથ;
 રાયજી સાંભળોરે, મંત્રી કહે છે જોડી હાથ.
 લૌકિક વારતારે, કંઈક આપણને લાંછન;
 રસના છેદીએરે, હું કેમ કહું કહણુ વચન.
 બાળકી તમતણીરે, તે તો થઈ છે નારી રુપ;
 વારતા સાંભળીરે, આસનથી ડગીયો છે ભૂપ.
 ધન લાંગી પડીરે, તે તો આફડી અકસ્માત;
 બાણ કોપ્યો ધણુરે, મંત્રી સાચી કહોને વાત.
 શિવે કહ્યું તે થયુરે, તારી ધન થાશે પતન;
 સારે તું જાણજોરે, કોઈ શત્રુ થયો ઉત્પન.
 જાણ્યો મંત્રી તમેરે, જીવો પુત્રીની શી છે પેર;
 કોઈ જાણે નહીરે, તેમ તેડી લાવોને ચેર.
 પરધાન પરવર્યોરે, સાથે ડાહ્યા ડાહ્યા જન;
 ઝોખાજીને માળીએરે, હેઠા રહીને વહેરે વચન.
 કૌભાંડ બિચર્યોરે, ઝોખાજી ઘોને દર્શન;
 ચિત્રલેહા ક્યાં ગઈરે, ચાલો તેડે છે રાજન.
 થરથર ધૂજતીરે, પડી કાંઈ પેટડીયાંમાં પ્રાણ;
 શું થાશે નાથજોરે, આવી લાગી મહા જંજળ.
 તમે રખે જોલતારે, કંથજી દેશો મા દર્શન;
 મુખ ઉડી ગયુરે, થયાં સજળ બન્યો લોચન.
 ખાળા જેબાકળીરે, કંપે કદલિ સરખા ચર્ણ;
 કસણુ દરયા વીનારે, કંચુકી અવળાં છે આબ્રણ.
 ખારીએ બાળકીરે, ઉભી રહી છે લાં આવી;
 કૌભાંડે હુંવરીનેરે, અભય વચને જોલાવી.
 ચિત્રલેહા ક્યાં ગઈરે, તું એકલી ક્યમ દેખાય;
 કન્યારુપ ક્યાં ગયુરે, કેમ તું નારીવેશ જણાય.

શરીર સંકોચતીરે, કાં બેબાકળી તું બેહેની;
 ધરમાં કુણુ છેરે, શીઘ્રે સાચે સાચું કહેની.
 ગલસ્થળે કર દીસેરે, કોઇ પુરુષ દંતના ધાત;
 શણુગટ તાણુતીરે, બોલે આખી ભાગી વાત.
 દિલ વાઝ નથીરે, કીધું ચિત્તલેહાએ શયન;
 તેણે હું બ્યાકળીરે, દુઃખણી ભરુ છઉ લોચન.
 મંત્રી ગોચરેરે, બાઇ કાં બોલો આળપંપાળ;
 હેઠાં ઉતરેરે, નહીં તો ચઢીને જોશું માળ.

પલણુ.

માળ જોઇશું તમતણુ; ભાંગશે તમારો ભારે;
 એવું બળી હેઠાં ઉતરો, રાય કોપ્યો છે અપારે.

કડવું ૨૪ મું.—રાગ રામકલી.

કન્યાએ કોઇ જણાવિયો, હાટક્યો પરધાન;
 લંપટ બોલતો લાજે નહીં, ઘડપણે ગઇ સાન. કન્યાએ
 પાપીપ્રાણુલેવાક્યાંથી આવિયો, બોલતો ક્ષુદ્ર વચન;
 એવા સારુ કીધી જોઇશે, જીભલડી છેદન. કન્યાએ.
 હું તો ડાહ્યો દાનવ તુંને બાણુતી, ભારેખમ કૌભાંડ;
 એવું આળકોનેનચઢાવીએ, ભાંગી પડેરે બ્રહ્માંડ. કન્યાએ,
 કહેવા દેની તું મારી માતને, પછે તારીરે વાત;
 હત્યા આપું હું તુજને, 'કરું' અંપાપાત. કન્યાએ.
 કૌભાંડ લાગ્યો કેંપવા, પુત્રી પરમ પવિત્ર;
 પછે કાલાવાલા માંડીયા. ન જાણ્યું સ્ત્રીતું ચરીત્ર. કન્યાએ.
 બાઇ રાજાએ મુજને મોકલ્યો, લોકે પાડ્યો વિરોધ;
 પૂછ્યા માટે શું આવડો, રંક ઉપર કોઇ. કન્યાએ.
 એવું કહેતાં સેવક મોકલ્યો, બાણુસુરતીરે પાસ;
 રાજાએ મંત્રીને કહાવિયું, ચઢી જીવોને અવાસ. કન્યાએ.
 કૌભાંડ કોઇ કરી ગાજ્યો, વળંડાલ્યાં નિશાન;
 માળિએથી બંન્ધો ઉતરો, બાણુસુરતી આણુ. કન્યાએ.
 દાસને આપી આજ્ઞા, સ્થંભ કરોને છેદન;
 ગોખાએ આંસુડાં ઢાળિયાં, અંપાશે સ્વામીન. કન્યાએ.

આખાહરણ.

મોહકારો અમુરનો સાંભળી, ઉભો થયો અનિરુદ્ધ;
 મેઘની પેરે ગાણ્યો, કાંપી નગરીરે બદ્ધ. કન્યાઓ.
 મંત્રી કહે સુલટ સાંભળો, કો યોડ્યો ભેદો અહીં;
 આપણે નાદે હાંકી ઉડીયો, મેઘ શખ્તથી સહી. કન્યાઓ.
 આખાએ નાથ નાથ ઘાલીઓ, શું જાઓ છો વહી;
 ખરડી ખરડી જાઓ જુદાને, દેવડા જાઉં કહી. કન્યાઓ.
 આશો ઉજમ વડવાતણો, સામું નથી કામધામ;
 દાનવને માનવ જિતે નહીં, ન હોય ઋતુસંધામ. કન્યાઓ.
 નાથ કહે સુણો મુંદરી, વાત સઘળેરે થઈ;
 હવે ચોરી શાની આપણે, બેસીએ બારીએ જઈ. કન્યાઓ.

વલણ.

જઈ બેઠાં નર નારી બંન્ધો, વાત વિપરીત કીધીરે;
 જાજે લજે કામકુંવર, આખા બિછાજે લીધીરે.

કડવું ૨૫ સું.-રાગ રામઝી.

બેડી બેવા મળ્યા ભેદ ટોળેછ, આખા લીધી અનિરુદ્ધ ખોળેછ;
 કો બાંહેડી ગ્રહી છે બાળાછ, દેખી કૌલાંડને પ્રગટી જવાળાછ.

દાખા.

જવાળા પ્રગટી ને લાલ ભુટ્ટી, સુલટ તેજા જમવા;
 મંત્રી કહે લાઈ સખળ શોભે, જેમ હરિઆછંગે કમળા.
 કુકુરુપ કોઈ લક્ષણવંતો, સુતાની સંગે બેઠા;
 પ્રવેશ નહીં જ્યાં પવનકેરો, તો માળિયામાં કેમ પેઠા.
 નિરશંક નિર્ભય થઈને બેઠાં નિર્વજ્જ નર ને નારી;
 કુચગ્રહણ ચુંબન કરે, કાંઈ લલ્લ ન આણે હમારી.
 આખાએ ઉત્પાત માંડિયો, ધાઈ ધાઈને દે સાંધ;
 પ્રધાન કહે કોઈ પુરુષ મોટો, કારણ દીસે છે કાંઈ.
 અંબુજવરણી આંખડી, એ ભુટ્ટી મુગટે ચાંપી;
 રોમાવળી ઘાંકી વળી, વડવાને રહ્યો છે ટાંપી.
 માળ - ઘેર્યો - સુલટ - સર્વે, બોલતા અતાડ;
 અહો બલિચારી જન ઉતર હેઠો, એમ કહે કૌલાંડ.

અરે અલ્પ આયુષ્યના ધણી, યમપુરીના માર્ગસ્થઃ
અમુરેશ સરખો રીપૂ મસ્તક, કેમ બેઠો થઈ દ્વસ્થ.
બાણરાયની ટિંકરી, તેની અમરે ન થાયે આળઃ
તે તું ચળકન્યાની સંગે, ચઢી બેઠો કેમ માળ.
સાચું કહે જેમ શીશ રહે, કુણુ ન્યાત કુળ ને નામઃ
જથારથ હોય તે બોલજે, કેમ મેવ્યું ઓખાનું ધામ.
અનિરુદ્ધ વળતું બોલિયો, તમે સાંભળો સુભટ માનઃ
હું દ્વત્રીનંદન ઇચ્છાથી આવ્યો, બાણાસુરનો જામાન.
મંત્રી કહે અલ્યા બોલ્ય વિચારી, ઉતરશે અભિમાનઃ
જામાન શાને બાળકા, કોણે આપ્યું કન્યાદાન.
અપરાધી પ્રાણી ઉતર હેઠો, છે બાણાસુરની આણઃ
આ દૈત્ય તારા પ્રાણુ લેશે, મરણુ આવ્યું તુજ જાણુ.
જીવવાનો ઉપાય નહીં, પડી જેવારે ચૂકઃ
હોય કસરી તો હાંડી ઉઠે, પણ દીસે છે જંમૂક.
બોલ બળના સાંભળી, બળે બોલ્યો કામબાળઃ
બારીની ભોગળ કરમાં લીધી, ઇચ્છા કીધી દેવા પ્રાળ.

વલણુ.

દ્રાળ દેઈ ને અંત લેઈ, હોકારો જવ કીધારેઃ
ઓખાએ અનિરુદ્ધને, ઉચ્છાદી ઘરમાં લીધારે.

કહવું ૨૬ મું.—રાગ સોરઠી.

કામનાએ જ્યારે કટક જ દીઠું, અને થઈ નીરાશઃ
અરે દૈવ તં એ શું કીધું, મને હુતી મોટી આશ.

વાલા કેમ વડશેરે, મારા નાંધડીઆ ભરથાર. વાલા. ૮
બોલાવી બોલે નહીં, પડી થઈ આશા લંગઃ
ઉઠાડી બેડી કરી, તેનું વદન નિહાળે કંથ. વાલા.
સ્વામી તું કેમ સાંખીઓરે, રાંકને ઘેર રતનઃ
ઘાટે કાટે હું પામી, મારો મદન મનોહર કંથ. વાલા.
તીવ્ર બાણુ જારે છુટશેરે, કેમ સહેશે કામળ શરીરઃ
એવું અવણે સાંભળીને, હાંડી ઉઠ્યો વીર. વાલા.
મારા પીતાનેરે જાણુ થયું છે, કટક મોડલ્યું પ્રોઢઃ
બાણાસુર નથી જાણુતો, એવો કેમ થયો છે તે મૂઢ. વાલા.

ઝોખાદુરણ.

અરે સ્વામી તમે હાથે હાથે, આયુધ નયરિ એક;
 ચાર કાખ વીર પાઠ્યા, સામા થતાં ધરે વિવેક. વાકા.
 અમળા તુંને શું કહું રે, તું તો થઈ રે અનલ;
 બારતાણી ભોગળ કહાડીને, લેજી સર્વના પ્રાણ. વાકા.
 ઝોખા તુંને શું કહુંરે, તું તો ઘેલી નાર;
 તારા આપે વીર મોકલ્યા, તે તો મારે લેખે ચાર. વાકા.
 અનતણાં તાંડાં જૂથ મળીઆં, પંચાગ્નિન મળીઆ એક;
 તેનું પ્રાક્રમ કંટકું, તમે કહોની વિનતા વિશેક. વાકા.
 એમ કરતાં નહીં છુટીએરે, કાલાવાલા તે ફેક;
 જુઝોની વહાલી હું જુદા કરું, જેમ જુએ ગામનાં લોક. વાકા.
 અનિરુદ્ધ મરડીને નીસરોરે, ઝોખાએ સહાયા હાથ;
 પ્રીતમ વડવા નહીં દર્શી, મારા મદન મનોદુર નાથ. વાકા.

કડવું ૨૭ મું.—રાગ મારની દેશી.

ઝોખા કહે કંથ એમ ન કાળે, બળીયાશું વહતાં ખીડીએ;
 એ ઘણા તમે એક જાતે, મેના મોકલી મારે તાતે.
 દૈત્યને વાદન ને તમે પાળા, નાથજી તમે હાલામાલા;
 એને ટોપ કવચ ને અખતર, તમારે અંગે સોડે પીતાંબર.
 દૈત્યને સાંગ બાણ બાહુ ભાલા, એ કહણ તમે શુંવાળા;
 એ તો મદોન્મત બાહુ બળિયા, તમે સંક્રમણ પાતળિયા.
 સ્વામી પછે અચુરને ભેદો, પહેલાં મરતક મારું છેદો;
 તમને દેખી દેખીનેરે મોહું, તમે જુદા કરો તે કેમ જોડો?
 ઇચ્છા અંતરની ગઈ પ્રીતી, દૈત્યે માળીયું લીધુરે વીટી;
 પ્રભુ પ્રાણ કંપે છે મારા, મુવા દૈત્ય કરે છે હોંકારા.
 ઘણું કોધી વશિધી છે બાણ, હાકે ઈંદ્રનું જાએ ઝોસાન;
 જડત ભય પામે બાણની હાંકે, બાણે પૃથ્વી ચઢાવી ચાકે.
 જેને નાદે મેરુ હાથે, ચક્રવર્તી સાથે નહીં ચાલે;
 ક્ષત્રી સાથ રહે સર્વ બિહીતો, નાથજી તમે કઈપેરે છતો ?
 મંત્રી હાંત રહ્યો છે કરડી, શું જાએ હો મંજરે મરડી;
 મારે પહેલાં તે મુજને મારો, પછે નાથજી રણમાં પધારો.
 શશી સૂર્યવંશી નૃપ જેહ, તેની ઘરઘર ધુજે દેહ;
 પ્રધાન કોધી પાવકની જવાળ, તેથી વિશેષ બાણ બૂપાળ.

એમ કહી ભરતી લોચન, દેખી વારે છે સ્વામીન;
 કેંઈ કહે ન કરું સંગ્રામ, તો નાસી જ્વાનો કુણુ હામ.
 અંત્યે જીવતાં ધૂટશું નહીં, 'હાં ન' મરીએ સામા થઈ;
 નથી ઊગરવાનો ઉપાય, માટે ભય - પામે શું થાય ?
 નાઠે લાંછન લાગે કુળમાં, પ્રતિષ્ઠા જન્યે એક પળમાં;
 મૌઞ્યર જોલે ને મણિધર ડોલે, ન ડોલે તો સર્પને તોલે.
 ધન ગાજે કેસરિ દે પ્રાગ, ન ઉછળે તો જાણુવો શિયાળ;
 ક્ષત્રી નાસે દેખીને દળ, ન હોય પુરુષ જાણુવો વ્યંગળ.
 હાંક્યો વાધ ન મારે કાન, શાર્દૂલ નહીં જાણુવો શ્વાન;
 ઘરમાં ઘોઝરો રહે પેશી, યુદ્ધો ચરણ વહોણો રહે બેશી.
 એમ કહીને આખા અળગી કીધી, ભડગાળ્યો ને ભોગળ લીધી;
 અસુર સેનાપર કાપિયો, છજેયકી દુષ્ટાને પડિયો.
 જેમ ગ્રાહ પેસે બહુ બળમાં, તેમ અનિરુદ્ધ પેઠા દળમાં;
 જેમ ઇન્દુ પેસે વાદળમાં, તેમ અનિરુદ્ધ ધાયો બળમાં.
 દૈત્યને આગ્યો મૃત્યુનો દહાડો, ગાળ્યો અનિરુદ્ધ ધન અખાડો;
 પડતામાં બહુ પડતાબ્યા, ભોગળ પ્રહારે ધરણીએ ઢાલ્યા.
 કૌભાડે સેનાને પ્રેરી, બદલ ભેદો લીધો ઘેરી;
 ગજભુથમાં લધુ કેસરી, બહુ વીંટી વળ્યા છે વેરી.
 ચંદનને બાવળિએ ઝીટી, અસુરે અનિરુદ્ધ લીધો વીંટી-
 દાનવ કહે માનવ શંક, અમે સિંહમાં મૃગબાળ તંપ.
 મુગટ મંત્રીને ચરણે ધરે, તો તો મૃત્યુચક્રી ઊગરે;
 મંત્રીવાયક એવાં સાંભળી, ધાયો અનિરુદ્ધ બદ્ધ બિંદળી.
 નાંખે, દૈત્ય ભારી મુદ્ગલ, તેમ અનિરુદ્ધ ભૂજભોગળ;
 વીંશ સહસ્ર અસુર તૂટ્યા, એકીવારે શર બદ્ધ છુટ્યાં.
 આયુધવારા રહી છે વરસી, પડે પરીધ પટ્ટી ને. ફરસી;
 દાનવ થાયા છે ટોળે ટોળાં, વરસે લિંડીપાલ ને ગોળા.
 ધાય દુંદુભીનાં ગડગડાટ, થાય ખાંડતણા ખડખડાટ;
 હાંક્યો હસ્તી દે હલકાર, ધાય ખડ્ગતણા ચળકાર.
 મંત્ર અખીના ધુધવાટ, જોલે બાણતણા મુસવાટ;
 રથ ચક્ર ગાજે ગડગડાટ, હોય હયતણા હણુદગડાટ.

જૂરે. બાણો સણસણાટ, થાય ગગને ધન દડદડાટ;
 દેખિ દોહલો નાથનો ઘાટ, થાય ઝોખાને ઉઘાટ.
 દાનવનો વાલ્યો દાટ, અનિરુદ્ધ મુકાવે વ્રાટ;
 કોઈને ઝીક્યા અલીને કશે, કોઈને ઉડાડ્યા પગની દેશે.
 કોઈને હણ્યા ભોગળને ભડાકે, કોનાં મુખ ભાગ્યાં લપડાકે;
 કોઈ અધસસ્તા કોઈ પૂરા, એમ સેના કરી ચક ચૂરા.
 તે રણ લયાનક ભાસે, બળ દેખીને ઝોખા ઉલ્લાસે:
 મેં તો આવડું નહોતું જાણ્યું, ચિત્તલેહાએ રત્ન જ આપ્યું.
 શોણિતસ્પર્શ થયો છે દીલે, નાથજી રણ રૂંધીર ઝીલે;
 ભડ ગાળ્યો ને પડ્યું લંગાણુ, નાઠો કૌભાંડ લઈને પ્રાણુ.
 હવું બાણાસુરને જાણુ, એક પુરુષ વાલ્યો ધાણુ;
 અમુરેશને ચઢિયો કોપ, સન્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
 સર્વે સૈન્ય તે તત્પર કીધું, ચઢ્યો રાય દદામ્ દીધું;
 પ્રલય અમી જેવો જાનવલ્ય, બાણુરૂપ થયું મહતુલ્ય.
 ચઢ્યો રાય કોધેગડગડીયો, જાણ્યું ઝોખાએ રણ તાત ચઢિયો;
 સૈન્યના ભોલ આગળ આલ્યા, કરમાં બદ્ધ ભાલા આલ્યા.
 વાગી હાક ને ચઢિયો બાણુ, તે તો થયું ઝોખાને જાણુ.

વલણુ.

જાણુ થયું જે તાત ચઢિયો, કુણુ છતશે સહસ હાથરે;
 આંસુડાં ભરતી ને શોક ધરતી, ઝોખા સાદ કરતી નાથરે.

કડવું ૨૮ મું.—રાગ મારૂ.

મારાં સ્વામીજી ચતુરમુજાણુ, બાણુદળ આવ્યુરે જાનવણુ;
 દીગે સૈન્ય તે ચારેરે પાસે, હવે શું થાશેરે જાનવણુ.
 એ બળિયા સાથે બાથ, નાથ કેમ બીડેરે જાનવણુ;
 હું કહું છું તમારી દાસી, નાસીને હીડેરે જાનવણુ.
 ઝો દળ આવ્યું બળવંત દિગે, રીશે રાતારે જાનવણુ;
 એકલડા અસૂરને મુખે, રખે તમે જાનવણુ.
 ઝો ગજ આવે બળવંત, દંત કેમ સહેશેરે જાનવણુ;
 અસૂર અણુવ ધાયા, તણાયા જાનવણુ.
 એવું જાણીને ઝોસરિએ, ન કરિયે કોધરે જાનવણુ;
 એકલડાને આશરે શાનો, માનો પ્રતિજ્ઞાધરે જાનવણુ.

ધીરા થાઓ ને ધાઓ, વટો તો ફાંસૂરે જાવજી;
 મારી જમણી ફરકે છે આંખરે, વરસે આંખરે જાવજી.
 મને દિવસ લાગે છે અંખો, નાખોને ભોગળરે જાવજી;
 તે તો ન સમજે સમજવું, આવું જાણે જાવજી.
 તમે મુજ દેહડીના હંસ, મૂકીને જીવરે જાવજી;
 પાછા વળોજી લાગું પાય, માનો મારી જીવરે જાવજી.
 ઘેલી દીસે છે ઘરણી, તરણી તારી ટેવરે રાણીજી;
 અમો બાણધરી નહિ ઓસરશું, ફરશું મેવરે રાણીજી.
 અનિરુદ્ધ જે રણથી લાજે, લાજે શ્રી ગોપાળરે રાણીજી;
 નાહો અર્થ ન એકે સીઝે, શી ટીજે ચાલરે રાણીજી.

વલણ.

ચાલ શી ટીજે અંત આપ્યો, ઉગારશે મોરારરે;
 ધસ્યો નાથ ને હાથ ધસિયા, રેવા લાગી નારરે.

કંઠવું ૨૯ મું.—રાગ મેવાડો.

ઓખા ફરતી તે કંથને સાદ, હોરે હડીલા રાણા;
 એ શા સારુ ઉન્માદ, હોરે હડીલા રાણા.
 હં તો લાગું તમારે પાય, હોરે હડીલા રાણા;
 આવી એશો તૈ માળિયામાલ, હોરે હડીલા રાણા.
 હં તો બાણને ફરું પ્રણામ, હોરે હડીલા રાણા;
 છે કાલાવાલાતું કામ, હોરે હડીલા રાણા.
 એ તો બળિયા સાથે બાથ, હોરે હડીલા રાણા;
 તે તો ભેદને ભરિયે નાથ, હોરે હડીલા રાણા.
 એ તો તરવું છે સાગર નીર, હોરે હડીલા રાણા;
 બળે ન પામીએ પેલું તીર, હોરે હડીલા રાણા.
 અનેકમાં એક ટ્રાણુ માત્ર, હોરે હડીલા રાણા;
 સામા મળ્યા છે કુપાત્ર, હોરે હડીલા રાણા.
 મને થાય છે માનશુકન, હોરે હડીલા રાણા;
 મારું જમણું ફરકે લોચન, હોરે હડીલા રાણા.
 મારો વૃટ્યો મોતીનો હાર, હોરે હડીલા રાણા;
 રાખે નેત્રે પહે જળધાર, હોરે હડીલા રાણા.

ઝાખાહરણ.

દીસે નગરી તે ઉજ્જડ રાન,	હોરે હડીલા રાણા;
દીસે ગગને ઝાંખો લાણ,	હોરે હડીલા રાણા.
હવે શ્વાન વાયસ ને ગાય,	હોરે હડીલા રાણા;
ઝેવાં માઠાં શુકન થાય,	હોરે હડીલા રાણા.
હું તો ધ્રુજતી દેખું ધરણ,	હોરે હડીલા રાણા;
ઝે તો સાગર શોણિત વર્ણ,	હોરે હડીલા રાણા.
આવ્યા અગણિત અસ્વાર,	હોરે હડીલા રાણા;
અહીં થાય છે હાહોકાર,	હોરે હડીલા રાણા.
ઝા હુંદુભીઝે વાળિયો ધાય,	હોરે હડીલા રાણા;
ઝે તો સૈન્ય તમપર ધાય,	હોરે હડીલા રાણા.
ઝા આવ્યું દળવાદળ,	હોરે હડીલા રાણા;
ઝા ઝળકે લાલાનાં ધ્રજ,	હોરે હડીલા રાણા.
પાખર અખતર પહેસ્યા ટોપ,	હોરે હડીલા રાણા;
દૈત્ય ભરાંયા આવે કોપ,	હોરે હડીલા રાણા.
ઝા વાજે ધુધરમાળ,	હોરે હડીલા રાણા;
અશ્વ દેતા આવે ધ્રજ,	હોરે હડીલા રાણા.
ઝે તો શરવીર મહા કાળ,	હોરે હડીલા રાણા;
પડે પેટડિયામાં ધ્રજ,	હોરે હડીલા રાણા.
નાથ જીવે વિચારી મન,	હોરે હડીલા રાણા;
જીવે રહેવા ઘો રાજન,	હોરે હડીલા રાણા.
જો લોખો મારી વાણ,	હોરે હડીલા રાણા;
તમને પિતામહની આણ,	હોરે હડીલા રાણા.
આવ્યો આણ તે પ્રલય કાળ,	હોરે હડીલા રાણા;
મેઘાંખર છત્ર વિશાલ,	હોરે હડીલા રાણા.

વલણ.

મેઘાંખર છત્ર પિરાજે, ઉંઘટી નગરી અદરે;
અગણિત અસ્વાર આવિયા, તેણે વિંટી લીધો અનિરુદરે.

કહ્યું ૩૦ મું.—રાગ સામેરી.

આવી સેના અસુરની, અનિરુદ્ધ લીધો ઘેરી;
કામદુંવરને મધ્યે આણી, વીંટી લીધો ઝોફરી.

અમર કહે શું નીપજશે, ધચ્છા તે પરમેશ્વરી:
 રીપૂં ગજના યૂથમાં, અનિરુદ્ધ લધુ કેસરી.
 બાણુરાયને શું કરે, ભોગળ લીધી ક્રોધટ:
 વેરી વાયસ કોટી મળ્યા, ત્યાં કેમ હવે પોપટ.
 બાણુસુરે સુભટ વાર્યા, કોઈ ન કરશે ધાત;
 છે વીર થોડી વયતણો, હું પૃથ્વું એને વાત.
 માળીએથી ઓખા નિરખે, રુદન મૃદ્યું છોડી:
 ઓ હવન પુઠે યોદ્ધા ઉભા, રહ્યા બેઠું કર જોડી.
 બળવંત બહેકે અતિ ધણું, સેના છે બીહામણી;
 ઓ પવનવેગી પાખરા, હય આવા તે હણુહણી.
 ઓ સુભટે ભાથા ભીડીયા, હીંડીયા સ્વામી ભણી;
 ઓ ખડ્ગ ખેડાં ઝળકતાં, ચળકતાં ભાલાનાં અણી.
 ઓ ગજ આવા સામટા, હય હીસંતા હણુહણી;
 ટોપટોડર પહેર્યાં બખ્તર, છે સેના બીહામણી.
 આ દળ બળનું કેમ સહેશે, સ્વામી સકોમળ;
 પ્રાણનાથને પીડશે, પ્રગટ્યાં તે કર્મનાં ફળ.
 દેવના દીધા દૈત્યને, દયા નહીં લવલેશ;
 લધુ વયમાં છો કંથલ, નથી આવા મુછે કેશ.
 આર દ્વિસન્ ચાંદરણું, મુખડું ગયું તે વહી:
 પાપી પીડે છે પ્રભૂને, કરમડાં જાઉં કપહી.
 કંથલ મ્હારો એકલો, વીંટી વળ્યા અસૂર;
 એવું જાણીને સહાય કરજો, શામળિયા સ્વસૂર.
 કષ્ટ નિવારણ કૃષ્ણલ, હું થઈ તમારી વધુ;
 જો આશા અમારી ભાંગશે, લાજશે જદુકુળ બધું.
 પ્રજ્ઞ પ્રતિપાલન કરો છો, પનોતા શ્રી મોરારી.
 સંભાળ સર્વની કીલ્લે, ન મૂકીએ વીસારી..
 અમને આશા તમતણી છે, અમો તમારાં છોરું;
 લાજ લાગે વૃદ્ધને, કોઈ કહેશે કાળું ગોરું.
 એવું જાણી આવજો, છો દામોદરલ દક્ષ;
 પક્ષી પલાણો પ્રભૂલ, પુત્રની કરવા પક્ષ.

ગોખાહરણ.

લગવંત લજ્જતી લામની, લરતાર રિપુદલ મધ્યઃ
 ક્રોધ કહે પિતા ખાણુને, એ ખાળક ને તું વૃક્ષ
 ગદગદ કહે ગોરડી, ગતિ લંગ બાણે વેલીઃ
 એવું ધમ્યું છું જે ખાણુ જ કાઢું, મરું તે સંત્રામ પહેલી
 મુખ વક્ર બિહામણાં છે, મૂંઝ મ્હોટી, મ્હોટીઃ
 એવા અસુર આવી મળ્યા, સંખ્યા થઈ સમે કોટી.
 દળ વાદળ સૈન્ય ઉલટ્યું, મધ્ય આણ્યો અનિરુદ્ધઃ
 વીર વીંટયો વેરીએ, જેમ મલિકાએ મધ
 ધનુષ ધરિયાં પાંચશે, બાણે ચઢાવ્યાં બાણુઃ
 રાગ મારુ ગાય ગુણીજન, ગડગડિયાં નીશાન
 ગગને આલજ ઢાંકીયો, શોભિયો જેમ ઈંદ્રઃ
 ઉપમા તે ઉડુગણુતણી, લલાટે સ્વેદનાં ગિંદ્ર
 લઘુ કુંજરની સુંદ સરખા, શોભિતા જે ભૂજઃ
 શરાસન સરીખી ભુકુટી ને, નેત્ર જે અંબૂજ-
 તૂણ માત્ર ત્રેવડતો નથી, બાણુને તે મહાખાહ્રઃ
 અસુર સાથે શોભિયો, જેમ ચંદ્રમા ને રાહ-
 બદલે ભ્રમ્યું વક્ર દષ્ટે, રાતાં કીધાં ચક્ષઃ
 વપુ શોભે ભૂજ કૂલ્યું, જેમ અરણ્યનું વૃક્ષ-
 આ સમે ભે હોત કુહાડો, અથવા ભોગળે ધારઃ
 અસુરને હળવો કરત, ઉતારત ભૂજનો ભાર.
 શૂં વસ્યું બાણુનું દિલ છે, તેમાં વસે સર્પનો સાથઃ
 પંડમાં પૂર્વજ રહ્યા, પિંડ લેવા કહે હાથ.
 કાઢના કે લાખના, શૂં મીણુતા ચોહોડ્યા કરઃ
 અથવા કોઈ પક્ષી દીસે છે, વિકરાવ્યા છે પર ?
 તવ હાર્ય આણ્યું બાણુને, બાળક કેવળ બાળઃ
 કૌલાંડ કહે અજ્ઞાન નથી, રાય તમને દે છે ગાળ-
 બળીસુત અંતર બળ્યો, બોલ્યો બાળક બ્રજવાનઃ
 શૂં કરું જે લાંછન લાગે, નહિ તો દેત કંન્યાદાન-
 સુભટ નિકટ રાય સર્વે, બોલિયા બદ્ધ ગર્વઃ
 નિપટ લંપટ નથી બહીતો, ધાયા હણવા સર્વ

કુલ લગ્નમણી કુણ છે, તરુર નર નિર્લગ્ન;
 અપરાધ કરી કેમ ઉગરશે, સિદ્ધના મુખથી અળ.
 ગંભ નહીં અમરને, તો કેમ આવતાં શાખું;
 અજ્ઞાને આવી ચડ્યો, કે ભૂતે મનકું લમાખું ?
 શકે સ્વર્ગથી નાંખીયો, કાંઈ કારણ સરખું ભાસે;
 સાચું કહીશ તો નહીં હણું; આળ રહેજે વિશ્વાસે.
 કાણ કુળમાં અવતર્યો, કાણ માત તાત ને ગામ;
 અનિરુદ્ધ હલે વિહીવા મળ્યો, હવે ન્યાત કુળનું શું કામ ?
 પિતૃ પિતામહ માહરા, તે પ્રસિદ્ધ છે સંસાર;
 ચોરી છત્રપતીની કરી, તું ચતુર હોય તો વિચાર.
 વાદ્ય કુળ છે મુજતાણું, મુજ નામ છે અનિરુદ્ધ;
 જન છેડશો તો સમુદમાંથી, નાખીશ નગરી બદ્ધ.
 આણુ સાચું જોઈને, કૌભાંડ વળતું ભાખે;
 ચોરી કરી કન્યા વરે, કુણુ વિના વાદ્ય પાખે.
 પૌત્ર વાણી કૃષ્ણનો, આણુ તે ઘસિયા હર;
 નીચ વરે કન્યા વરી, હરમડા જોઈું ધર.
 રીશે તે અંતર પરજળ્યો, ધનુષ ધરિયાં આણુ;
 મંત્રીને મહારાજ હલે છે, જોદ્ધો મોટો વાણુ.
 હાકાને અનિરુદ્ધ વડાર્યો, થયો તે દારણુ શોર;
 ગ્યાખા નેત્રે નીર ભરે જ, કંથને પહોંચે જોર.
 અસુર બળિયા પ્રાકૃમી, ઉછળતા દે કાળ;
 દશો દિશાથી વણ્ણુદયા, હલે નવનય છવતો આળ.
 પરીધ પટ્ટી શુરજ ગદા, ત્રિશુલ ને તોમર;
 મોઢરી મૂસળ સરસ કાંતી, ઢાંકી લીધો કુંવર.
 અંધકાર માયા આસુરી, વરસે શલ્યાશિખર;
 ખડે હય હસ્તી ને ચંમર, વહે માંસ ને રંધીર.
 હય ગજ રથ લથળથ અટકે, લટકે છે વાહન;
 દુંદુભીગડગડે ખેડાં ખડખડે, રણમાં પડ્યા અહુનન.
 સાંગ સળકે અડગ ચળકે, ઝળકે ભાલાની અણી;
 રીપૂલાખતી લાખમાં, અનિરુદ્ધ જડીયો છે મણી.

ઝોખાદરણ.

કેરવી ભોગળ બળ કરી, રિપૂદ્ર દળ્યું જહુભેદ;
 તાલ્યા પછાલ્યા આડાં પાલ્યા, કરી કામકુંવરે કોથ.
 અંગ રાતાં શીશ ફાટ્યાં, શૂરા ધરણીએ પાલ્યા;
 પલવટ વાળી પ્રાક્રમી, બદ્ધ ભેદાને નસાલ્યા.
 ભુજ વિધે ભોગળ ધરી, દે તો અનિરુદ્ધ માર;
 હય ગજ રથ પાળા સર્વ નાહા, હવો તે હાહાકાર.
 પ્રહાર પૂરણ રથ ચૂરણ, ગજ અથ પાછા વળ્યા;
 શોણિતપૂરભણી આલિયા, વીર ધરણી ઉપર ઢળ્યા.
 રણમાં તે રોળી મૂકતો, અનિરુદ્ધ ઈંદ્ર સમાન;
 અમુર મુરથી નાસતા, શાર્ફલથી જેમ શ્વાન.
 હેંકું તે હરખ્યું નારનું, સુણી નાથનો હોકાર;
 અનિરુદ્ધ તારણી દેખતાં, કીધું સૈન્ય તારેતાર.
 દશ સહસ્ર ભેદા બાણના, મારી કીધા ચક્રચૂર;
 સમુદ્રમાં સંગમ હવો, વહું તે શોણિતપૂર.
 ખુંબાણ પરીધું રણવિધે, કરે અમુર નાસાનાસ;
 ભંગાણ દેખી બાણ ધસિયો, સન્યો તે નાગપાશ.
 ભોગળ છેદી ભુજતણી, મૂક્યા તે સહસ્રજ સર્પ;
 કામકુંવરને બાંધીયો, પછે ગાળ્યો છે નૃપ.

વસણ.

નરપત ગાળ્યો મેઘનીપેરે, ઉતરાવી ઝોખાયરે;
 વરદન્યા અંધન કરી, પછે બાણ મંદિર જાયરે.

કંડવું ૩૧ મું.—રાગ રામથી.

અન્યોને બાણે બાંધીયાં, નૌતમ નર ને નાર;	
અનિરુદ્ધ રાખ્યો મુખ આગળે, શુભ રાખી કુમાર.	અન્યોને.
ચૌટામાં ચોર જણાવિયો, હાંક્યો વ્યલિચાર;	
છાનીઝોખા મંદિર મોટલી, રાખ્યો કુળનેરે ભાર.	અન્યોને.
છે શરદ' ઋતુ તરફે ઘણો, તપે તાવડ શીર;	
કેસર રંગની અર્યના, ભીંજ્યું સઘળું શરીર.	અન્યોને.
વક્ષણવંતો હીંડે હોદ્દતો, બેહોદ્દતો બદ્ધ વાસ;	
દેખનું દળ ખુંદ પળે, દોરી હીંડે છે દાસ.	અન્યોને.

પેચ છુટયો પાધડીતણો, આન્યો પાગ પ્રમાણુ:
 ચોરે મોરજ મારીયા, કરે લોક વખાણુ. અન્યોને..
 ગોખા જો પુનરપિ પરણશે, હશે ભવ્ય ભરથાર:
 તે સ્વામી શું મુખ પામશે, લીધો ગણે સાર. અન્યોને.
 કો કહે દેવત ગેહમાં, દીસે રૂપ રસાળ:
 કટાક્ષમાં કામની પડે, જોવામાં મોહજાળ. અન્યોને..
 ભુલવણી ભુટ્ટી વિષે, લક્ષી ભૂલે નાર:
 કુંવારી કન્યાને કામણુ કરે, એવો કામકુમાર. અન્યોને.
 ચિહ્ન કંઈ કાંકણતણાં, પડ્યાં ભામનીભૂજદંડ:
 ગોખાએ અમૃત ચાખીયું, કીધો અધરને ખંડ. અન્યોને.
 સખી પ્રત્યે સખી કહે, દેખી અંગઅવેવ:
 બાંધ્યો એ ભુવે આપણુ લણી, એનીએવી શી ટેવ. અન્યોને.
 આશા પહોંતી માસ ચારમાં, લીધો સ્નેહનો સ્વાદ:
 મુખેથી ભરમ ભાંગ્યો ધણો, લાગ્યો લોકાપવાદ. અન્યોને..

વલણુ.

લાગ્યો લોક અપવાદે, પામ્યો દેવકન્યાયદે:
 બાણાસુરે અનિરુદ્ધને રાખ્યો, કારાગૃહની માંલદે.

કડવું ૩૨ મું.—રાગ જોગી આશાવરી.

શ્રી શુકલ એમ કહે કથા, સાંભળ પરીક્ષિત રાય:
 કામકુંવર ને કન્યા રાખ્યાં, કારાગૃહની માંલ.
 નાના વિધનાં બંધન બાંધ્યાં, કહાડી ન શકે શ્વાસ:
 એકએકનાં મુખ દેખી દયામણાં, થાય અતિ ઉદાસ.
 બીક બાણાસુરતણી, રાણી ભરે છે અલ્પ:
 પુત્રી જમાઈને ભૂખ્યાં જાણી, જાનું મોકલે લક્ષ.
 બંધન દેખી કંથનું, ગોખા ભરે છે નયણે નીર:
 અનિરુદ્ધ આપ બળે કરી, અબજાને આપે ધીર.
 આદરું તો અસુર કુળને, ત્રેવડું તણુ માત્ર:
 શોભા રાખવા સ્વશુરની, બંધાવ્યું છે મેં ગાત્ર.
 મરડીને ઉડું તો શીઘ્ર છુટું, દળું દાનવ દઇ દુઃખ:
 શું કરું જે સ્વશુરપક્ષમાં, રાખવું છે સખ.

ઝાખાહરણ.

શા માટે ચિન્તા કરે છે, ગોવિંદ છેદશે બંધ;
 આકાશ અવની એક થાશે, એવું કરશે જુદ.
 અગ્ન્યાસ્ત્રની ધૂમ ચાલશે, અમુર થાશે અંધ;
 સહાય કરશે શામે રામજી, બેઉના છુટશે બંધ.
 મહારા સમ જે સુંદરી, ઝાંખો કરે મુખચંદ;
 આ બંધનપે દુઃખ અધિક છે, તારાં આંસુડાંનાં જુદ.
 જેમ કીધી આસવાસના, હરિ આવ્યાનું હારદ;
 કાષ્ટએ ન જાણે તેમ કારાગૃહમાં, આવિયા કષ્ટિ નારદ.
 લગ્ન પામ્યો કામકુંવર ને, નીચી કીધી દૃષ્ટ;
 શરીર ધુજે અતિ ઘણું, બોલી ન શકે સ્પષ્ટ.
 શૈં લાગજી તું પ્રાક્રમી, હસી જોત્ય મુજ સંગાથ;
 બાણની બાળકી વરચો, તારી પૃથ્વીમાં થઈ ખ્યાત.
 દીપાઓ વંશ વાસુદેવનો, બંધાએ લાંછન શંક;
 કાલ્ય માધવ મોકલું જઈ, દ્વારિકાંથી હંપ.
 થોડે ચડે તે પડે પૃથ્વી, લણે તે નર ભૂલે;
 ઉડલમાં તે આલ લીધો, અંતર શૈં નહીં ફૂલે.

વલણ.

અંતર શૈં ન ફૂલે જુદા, મુકાવશે ભગવાનરે;
 અનિરુદ્ધની આજ્ઞા લઈ, કષ્ટિ હવા અંતરધ્યાનરે.

કડવું ૩૩. મું.-રાગ. બેહાગ.

દયા ન આવી ઝાખા રહે, છે દૈત્યપતી દુરમંત; મારી સજની.
 આકરી બાંધી બ્રીજવર સાથે, વેર વધાર્યું સત્ય; મારી સજની.
 પાતળિયા પંકજ પિયુજને, નાગપાશના બંધ; મારી સજની.
 બાંધી લીધો બળ કરીને, કામળરૂપ મંદન; મારી સજની.
 ધાજીરે ધરણીધર શ્રીવર, આપદા પામે નાથ; મારી સજની.
 પુત્ર તમારા ઉપર પ્રહાર જ, કરે છે દૈત્યનો સાથ; મારી સજની.
 ભારે દળ કૌભાંડે મહેલિયું, વધાર્યો બળી વીર; મારી સજની.
 તોએ રણથી નવ ઝાસરિયો, સાગરનું જેમ નીર; મારી સજની.
 ભેદ કરીને બાંધી લીધો, શા નાગપાશના બંધ; મારી સજની.
 શ્વાસ ન માંયે બદ્ધ અરુણાચલે, અંગ આકળ્યાં સંધ; મારી સજની.

તાપ સમાય નહીં સ્વામીને, હું કરું દેહની પાત; મારી સજની.
 વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને; તો થાશે મહા ઉત્પાત. મારી સજની.
 કમળમુખ શ્રમથી મુકાયું, કન્યા કરે આક્રંદ; મારી સજની.
 અનિરુદ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર ગોવિંદ. મારી સજની.
 ત્રાહે ત્રાહેરે ત્રિકમલ, સુતની કરજે સહાય; મારી સજની.
 વિપત વેળા વહારે ચઢીને, કરે લગતની રક્ષાય. મારી સજની.
 ગજ ગ્રાહથી મુક્ત પમાડ્યો, કીધી હરિશ્ચંદ્ર રક્ષાય; મારી સજની.
 દાનવ કુળ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રહ્લાદની સહાય. મારી સજની.
 આજ આંખેથી આંસૂડાં ચાલે, જશે મારા પ્રાણ; મારી સજની.
 સુખ શરીર શાતા નહીં અંગે, લાગ્યો દવ નિર્વાણ. મારી સજની.
 મનસા વાચા એ વર વરિયો, અવર તે મિથ્યા જાણ; મારી સજની.
 રૂપ અને ગુણવંતો સ્વામી, સત્ય કહું છું પ્રાણ. મારી સજની.
 તાત કંઠાર દયા નહીં હૃદયે, કામળ મ્હારો કંથ; મારી સજની.
 પ્રહાર કરીને બાંધીરે લીધો, શ્રીહરિ વેગજે પંથ. મારી સજની.
 કોણ સહોદર આવે અવસર, શોધ કરવાને જાય; મારી સજની.
 નાત બ્રાતને જાણ નહીં તો, કુણ ઉડીને ધાય. મારી સજની.
 પિતા પિયુજને વેરીરે દેખે, પરલવે બદ્ધ પેર; મારી સજની.
 નાગતણા ફટાર હળાહળ, ફેરવી નાંખે હોર; મારી સજની.
 રણવળે અંગ અગ્રિરે ઉડ્યો, કંઠે પડીયો શોષ; મારી સજની.
 પૂર્વતણાં કર્મ આપી નડીયાં, કોને દીજે દોષ. મારી સજની.
 તાત કહે તો કાપારે પાડું, વિષ ખાઉં આ વાર; મારી સજની.
 સ્નેહ ન જાણે કોઈ રે મનનો, કાં પીડે લચાર. મારી સજની.
 તાતતણે મન કાંઈ નહીં, મુને સજનો લાગે સ્નેહ; મારી સજની.
 છોડ પોતાનાં જાણી કીજે, દયાળ ન દીજે છેદ. મારી સજની.
 બાણાસુર મહા પુરુષ જ્ઞાતા, જેથી ચૂક ન થાય; મારી સજની.
 બાળક ઉપર પ્રહાર શો કરવો, જદપિ હોય અન્યાય. મારી સજની.
 વહાલા થઈને વેર જ વાળો, શું નથી આવતી લાજ; મારી સજની.
 નીચ પદારથ નથી કુળ નીચું, કૃષ્ણકુંવર મહારાજ. મારી સજની.
 નીચું નાક ન હોય એથી, નિર્ચય શો સંગ્રામ; મારી સજની.
 મોટા સાથે વિરોધ ન કરીજે, નહીં નિર્બળ હળધર સ્યામ. મારી સજની.

ઝોખાહરણ.

સકળ પૃથ્વી ચાકે ચઢાવી, અમુરનો ડ્રેડ્યો ડામ; મારી સજની.
 વેર વધારી વિદુલ સાથે, ક્યાં કરશે વિશ્રામ. મારી સજની.
 સ્વામી મારાને સીર સમરથ, તેને ચઢશે દોષ; મારી સજની.
 ભદ્ર ઇચ્છે ભે તાત પોતાનું, વિપનું બીજ મા રોષ. મારી સજની.
 જુદા સમે આકાશે રહીને, જુવે છે નારદ દેવ; મારી સજની.
 ભુવમા આણીશ અમો જનશું દ્વારામતી, જુદા કરશું તતખેવ. મા. સ.
 નિર્ભય રાખી વિણાધર ગયા, પરવરિયા આકાશ; મારી સજની.
 પહોંતા ઋષિ ઉતરિયા હેઠા, ભેટયા શ્રી અવિનાશ. મારી સજની.

વલણ.

ભેટયા શ્રી અવિનાશને, કુશળ વારતા પૂછે વળી;
 કહે નારદ અનિરુદ્ધને રાખ્યો, કારાગૃહમાં દૈવે મળી.

કડવું ૩૪ મું.—રાગ વેરાડીની ચાલ.

શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, બાંધ્યો તે જનદવ ભેધ;
 હવે દારીકાની કહું કથા, જનદવ કરે શોધાશોધ,
 હિંડાળા સહિત કુંવર હરિયો, રૂવે છે કિંકરી;
 હાહાકાર હવો પુર વિષે, અનિરુદ્ધની થઈ ચોરી.
 રતિ અતિ આકંઠ કરે છે, મળ્યાં વિનતાનાં વૃંદ;
 રુદિમણી રોહિણી દેવકી, સર્વે કરે આકંઠ.
 જનદવે સર્વે કહ્યું માધવને, શું બેઠા છો સ્વામી;
 વાર વિલંબ ન કરીએ, એમ કુળને લાગે ખામી.
 વસુદેવ કહે શામ રામને, શું બેઠા છો ભૂપ;
 શોધ કરો અનિરુદ્ધની, ક્યાં ગયો કુંવર અનૂપ.
 ઉત્તરેન કહે આશ્ચર્ય મહોદું, કેમ હયોં હીડોળો;
 દેવ દૈત્ય રાક્ષસનું કારણ, તે ખપ કરીને બોળો.
 સાથને જઘ્નાથ કહે છે, શાને કીજે શ્રમ;
 યોત્રદેવીને એમ જ ગમતું, કુંવર હર્યાનું કર્મ.
 અંગીઆર વરસ અમેં ગોકુળસેવ્યું, મામાજના ત્રાસે;
 પ્રજુન્નને શંખરે હયોં તે, આવ્યો સાળમે વરસે.
 પ્રરિ અનિરુદ્ધ તેમ આવશે, સાચવશે કુળ દેવી;
 કૃષ્ણે કુટુંબને રાતું રાખ્યું, આશા દીધી એવી.

પાંચ માસ એમ વહી ગયા, જાદવ છે સર્વે દુઃખી;
 શોણીતપુરથી કૃષ્ણસલામાં, આવ્યા નારદ ઝગપી.
 હરિ આદે જાદવ થયા હિલા, માન મુનીને દીધું;
 આદરશું આસન આપીને, અર્ધપૂજન કીધું.
 સમાચાર સર્વે કૃષ્ણે પૂછ્યા, નારદ વળતું ભાષે;
 ઉત્પાત વાત જે તમારા કુંવરને, બાણ બાંધીને રાખે.
 દરવરી ધ્રુવજ્યે ઓખાને પરણ્યો, સંબંધ એવો સાંધ્યો;
 આપદા અનિરુદ્ધ વેઠે, બાણાસૂરે બાંધ્યો.
 વાત સાંભળી વધામણીની, વજડાવ્યાં નિસાન;
 શામ રામ કામ થયા તત્પર, છતવા રાય બાણ.
 સજ્જન સર્વે અતિ સુખ પામ્યાં, છે કુંવરને કુશળ.
 ગરુડ ખેડ્યો ગોવિંદજ્યે, લીધી મેના સકળ.
 મંકર્ષણ ને સાત્યકી, સંગાથે ત્રીજે પ્રહુમન;
 ત્રણ જોદા પાસે બેસાડી, કૃષ્ણે ખેડ્યો ખગજન.
 એક પહોરમાં પંખી પહોંતો, અમુરે સાંભળી પંખ;
 રીપૂ હૃદય વિદારવા, શામજે તે કુંક્યો શંખ.

- વલણ.

શંખ કુંક્યો શામજે, બિજલ્યો સહસ્રપાણુરે;
 ત્રાસે નાસે લોક પુરના, પડ્યું બહુ બુંબાણુરે.

કડવું ૩૫ મું.-રાગ-સારંગ.

શંખ શબ્દ વિષે કારણ, રીપૂ દળનું વિદારણ;
 કૃષ્ણનું જાણ તે બાણને થયું, બાણ પ્રાક્રમ તે ક્યાં ગયું.
 અનિરુદ્ધ કહે મુણ મુંદરી, શંખ વાગિયો આવ્યા હરી;
 જુટ્યાં બંધન જાદવથકી, ગાળ્યા હળધર ને સાત્યકી.
 જોડે પ્રહુમન મ્હોટે સ્વરે, બાણ પાણ છેદાયા ખરે;
 ગોવિંદ ગત્ય ન જાએ કળી, જાદવમેના આવીને મળી.
 મંત્રી કહે મુણો અમુરેશ, દળ જાદવનું ચાંપે દેશ;
 અનુચર આવ્યા ને લાવ્યા વાત, દળ છે અસંખ્યાત.
 મંત્રીને કીધી નેત્રસમશ્ચાય, સૈન્ય તત્પર આપી આજાય;
 દુંદુબી નાનાવિધ ગડગડે, શસ્ત્ર ધરી વીર વાહન ચડે.

પાતાળના ભૂપ ક્ષહાયા લખી, સેના ટોપ સજે હવરખી;
 પાખર અખર કુવરમાગ, ટચકરે ઘોડા દે કાગ.
 મોર દામણી કુંમતડાં ફરકે, કાયા પોતાની દેખીને લઈકે.
 લલા અસ્વાર ઉપર હરકે, દીસિ હય દિઉં ને અરકે.
 વાઘગિયા વેગે નાચંત, હુટા પગ જેમ પાણિપંથ;
 કાપરા કાગા ને કચ્છી, પંખાગા કોડે છે અપલ્લી.
 કુમેદ લીલા ને પંચવરણ, ઉત્તલગ આરખી ઘોડા હરણ;
 પાધરા પવનવેગી ઘોડા, અસ્વાર અહુ લુદ્ધે નેડા.
 સજગ વાઘગ જેવા હાથી, તે ઉપર મોટા મહારથી;
 રથ પાગા અસ્વાર અનંત, ધીર ધસે ને કરડે રંત.
 પ્રચંડ પીઠ મ્હેટા પહાડ, સગકે હજ લક્ષકાવે દાડ;
 પૂર પેગે સેના નર માય, હણે નાદર કહેતા નાથ.
 ટોળાં ઉપર ટોળાં આવે, પગને પ્રહારે કરણી પ્રગવે;
 રીસે અંતરમાં હડહણિયો, લુદ્ધે નાથ આણાનુર ચડિયો.
 દ્યો દીસતા માર્ગ અહુ રાયા, કોટી રાંધ સાથે પૂરયા;
 ઝટકયા ભુજ આણાનુર મથુ, પૃથ્વી થવા માંડી ઉચ્છ્વ.
 ગર્જના કીધી મહીપાગ, ખગલગિયાં કાતે પાતાગ;
 જલસોટ જઈ પહોંચ્યો નાદ, શ્રીકૃષ્ણને આણે કીધો સાદ.
 ખગાનુદ આવ્યા છે અપ કરી, નહીં જાવા દીં કુશને ફરી;
 ઉન્મત નાદર ઉચ્છંકગ, તમેા દમેા સંસાર સકગ.
 હંવારી કન્યાને કપટે વરે, કાત્રી ખગનાં લક્ષણુ કરે;
 સુધને વાંકા થઈને ફરે, દરમાં સર્પ પેસે પાધરે.
 કુંકુ કર્મ કીધું કુંવરે, મું આવ્યા છે તે કાપરે;
 ત્યારે હસી બાલ્યા ભગવાન, અમેા લઈ આવ્યા હું જાન.
 જે વિધાવાએ કીધો સંબંધ, વર કન્યાના કોડે અંધ;
 આણુને મન ચડિયો કાગ, સંબંધ સાનેા રે જોવાગ.
 એવી આપીશ પેરામણી, સહને મોકલું જમપુરી લણી;
 એમ આણાનુર બાલ્યો વંક, શ્રીકૃષ્ણે સન્યું સારંગ.
 કાગુડ કટક બે થયાં, ઉઘાડાં આયુદ્ધ કરમાં ઘડાં;
 નેજાં ફરકે ફરે તરવાર, દંડ લુદ્ધ થયું તેણીવાર.

તોમર ત્રિશૂળ ધર્યાં મૂશળ, ગાળ્યા હળધર કર ધરી હળ;
 છપ્પન કોટી જાદવ ગડગડિયા, દાનવ ઉપર ત્રૂટી પડિયા.
 માનવથી દાનવ દળ દળાય, દેખી બાણાસુર અકળાય;
 જોડ્યો બાણુ ધરી અભિમાન, કૃષ્ણતાણું ઉતારું માન.
 વાઘ્યા જાદવ અસુર સમાન, બાણે ધરિયું શિવનું ધ્યાન;
 અગિયાર કોટી ગણની સેનાય, લઈ પધાર્યા શંકરરાય.
 ભૂત પ્રેત ભૈરવ વૈતાળ, સમ જ્વર વ્યાધિ ને વ્યાળ;
 શંક્રાતરી શાકણી સિંહારી, તે લઈને આવ્યા ત્રિપુરારી.
 વૃષભે ચડી આવ્યા બાણનાથ, જાદવ સેનાનો કરવા ધાત;
 વાગે શીંગ ડમરુ ને ડાક, ગાળ્યા હરિહર દધને હાક.

વલણુ.

હાક મારી શકરે, ક્યાં ગયા કેશવ રામરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હરિહરનો સંગ્રામરે.

કહયું ઉડ મું.—રાગ સામેરી.

આવ્યા જુદે તે શંકર રાયજી સેવકની કરવા સહાયજી;
 ભોજોનાથ ને શ્રી લગવાનજી, દેખી રીઝ્યો અસુર રાજનજી.

હાળ.

રાય રીઝ્યો અસૂરનો, તે શરણુ શંકરને ગયો;
 પાય લાગી પંચવદનને, સમાચાર સધળો કેલો.
 પુત્ર પ્રદ્યુમનતણો, તેણે લગાડયું લાંછન;
 જામાત્ર પદવી ભોગવી, જાનું સેવ્યું યોખાનું લવન.
 બંધને અનિરુદ્ધ રાખ્યો, મને હણુતાં તે દયા આવી;
 એવા અપરાધ ઉપર આવ્યા, કૃષ્ણ કટકને ચડાવી.
 વાત વિરોધની સાંભળી, શિવને તે ચડિયો કોધ;
 જાગ્યો જાદવની સેના સંહારો, શિવે વડાસ્યા જોધ.
 શાકણી શંક્રાતરી સંચરી, લક્ષ લક્ષ વદતી વાય;
 જુદે ચાલ્યા ભૂત ભૈરવ, પ્રેત ને પીશાય.
 મહા સુભટ બળિયા પ્રાક્રમી, દંડ જુદું કરું શું વખાણુ;
 ગડગડિયા સાત્યકી અહંકારી, સન્મુખ મૂકે બાણુ.

ઝાખાહરણ.

આણસુર બળિભદ્ર સામો, શંકર ને શ્રીકૃષ્ણ;
 સાત્યકી ને સ્વામી કાર્તિક, નંદી ને ચારુદ્ર.
 કૃતવર્મા કૌલાંડ સાંમો, સાંખ ને ધુન્નલોચન;
 શોણીતાક્ષ ને સોમકેતુ, ગણપતિ ને પ્રહુમન.
 રથી સામા રથી વ્યાવ્યા, હસ્તી સામા હસ્તી;
 જ્ઞદવને શ્રીહરિ હકારે, હણે શિવના ઉપસ્તી.
 અચુર જ્ઞદવ મળ્યા એકઠા, સામેસામા ધીર;
 છાપ્પન કોટી ને ઘોતેર કોટી, વહતાં પાડે વીર.
 ભોગળે ભોગળ પડે પ્રરસી, ચુરજના જળકારા;
 ગગનમાં જેમ વીજળિ ચમકે, તેમ ખડ્ગતણા ચળકારા.
 સાંગ લીધી પરીધ ભાલા, ભોગળ ને ભીંડીમાળ;
 શર ચક્રથી ચૂર થાતા, વહે વીર વિક્રાળ.
 સરખા ને મહા મુભટ બળિયા, થયો રણસંહાર;
 હસ્ત ચરણ ને શ્રવણ નાસિકા, છેદે થાય હાહાકાર.
 પ્રખળ માયા આસરી, થયો ઘોર અંધકાર;
 શર ચક્રે ચૂર થાતાં, વહી શોણિતની ધાર.
 અસ્તી ચર્મ ને મેદ કાદવ, જ્ઞદવ દૈત્ય દળાય;
 ધર્મ ચૂકી મામ મૂકી, કાયર પુરુષ પલાય.
 શોણિતની સરિતા વહી, લયાનક ભાસે ભોમ;
 પગ પ્રહારે રુધિર ઉડાડે, શું સાચર થાશે વ્યોમ.
 કુતૂહલ દેખિ દેવ કાંપ્યા, હવો તે હાહાકાર;
 બળભંગ ભુજંગ હવો, કેમ સહેશે તે ભૂમીભાર.
 નયણે નિરખી નવ શકે, શામ રુધીરપ્રવાહ;
 જોગણીનું ભક્ષ ચાલ્યું, મુખી સીંચાણા થાય.
 વ્યાઘ્ર સિંહ ને ભૂત પ્રેત, શીવ સેનાની વૃત્ય;
 સંતોષ પામી શાકીણી, કલ્લોલ કરતી કૃત્ય.
 ઝાખા અનિરુદ્ધ કારણે, રાલાણા તે રાણી બન્યા;
 કુસુમ સન્નમ્યે પહોડતા, તે રુધિર નદીએ તણાયા.
 સાગરશું સંગમ મલ્યો, શોણિતની સરીતા વહી;
 અસ્તી ચર્મ ને માંસની, જે પાળ બંધન થઈ રહી.

માતાંગ અંગ મસ્તક વિના, શું ગ્રાહ છે વિકાળ;
 કુંભસ્થળ બાણે કાચળા, નર શીશ કેશ શેવાળ.
 ભાસે ભુજંગ સમ નરકરો, મુખકમળશું કમળ;
 નેત્ર મન્દ્ર ને મુગટ બગલા, નર નામ શું વમળ.
 પ્રવાહે તાણાયા રથ જતા, શોભીતાં શું વહાણ;
 દેખીને દારણુ નદી, કાપે ચઢ્યા ત્રીશલપાણુ.

વલણુ.

ત્રીશલપાણી સોંઢીયા, વૃપલ હાંક્યો ભુધર ભણી;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે કહું રાડ હરિહરતણી.

કડવું ૩૭ મું.—રાગ સારંગ.

શંકર આવ્યા છે સંગ્રામે, ધરયું ચાપ તે સુંદર શ્યામે;
 ગાળે ગરુડે છેલછપીલો, હાંકે પોહીયો હરણ હસીલો.
 કૃષ્ણે ચક્ર ચડાવ્યું ચાક, મૂક્યું શંકરે પીનાક;
 આવી મળિયા બે ભગવાન, થયો સંસાર આંદુલમાન.
 વાગી હરિહરતણી હાક, પુરમાં રાંધ્યા રહ્યા છે પાક;
 ચઢ્યા વિધાત્રિના લેખ, ધ્રુવે ધરા ને સળક્યો શેપ.
 પ્રાટ્યું આકાશ ત્રુટયાં અભ્ર, પડ્યા ગર્ભવંતીના ગર્ભ;
 કરી ચાપ તે મડલાકાર, શિવે બાણ મૂક્યાં છે બાર.
 જાદવસેના નાખી ઉરાડી, લઈ સમુદ્રમાંહી પાડી;
 આવે બાણુ તે મેઘની ધાર, કરે ભૂત પ્રેત પૂકાર.
 તે પૂઠે મૂક્યાં પંચવીશ, છેઘાં આવતાં શ્રીભુગદીશ;
 શત સહસ્ર અયુત લક્ષ કોટ, વરસે બાણુ તે દોટાદોટ.
 છૂટે બંધુક નાળ ને ગોળા, ફેરવે ક્રોધે લિંડીમાળા;
 સણસણતાં શર બહુ છુટે, તેણે કપાળ ભડનાં ધ્રુટે.
 વળગે ભૂત પ્રેત આવર્ણુ, વઢે ચુડેલ અવળે ચાર્ણુ;
 મસ્તક શગડી ધીકધીકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે.
 હરખી શાકીણી ડાકણી સર્વ, આવ્યું બાણે ઉજાણીનું પર્વ;
 ચુસે કંઠ ને ધુંટડા ભરે, મુખે રધિરના રેલા ઉતરે.
 ફેટલી વારણીમાં થઈ મગ્ન, વસ્ત્ર વોણી પ્રે છે નમ્ન;
 ગ્રહી ભમાવે જોદ્ધ ગમ્, જાદવ સેના કીધી ભમ્.

આખાહરણ.

કેટલીની તે આંખ્ય કપોળ, કોનાં મુખ જાણે મહોટી પોળ;
 લંબસ્તની વિપરીત વાન, કોના ભૂમીએ ભરાએ કાન.
 જીભ સળકે સર્પાકાર, મુખે કિલકિલ કરે ઉચ્ચાર;
 ઘણા જાદવ ખાધા કરડી, નાહી સેના તે મારગ મરડી.
 ધાયા રાક્ષસ દેતા માર, જહુ સેનાએ ખાધી હાર;
 ધૂટે દુર્ગ નાળ ને ગોળા, નાહા જાદવ ટોળેટોળાં.
 પ્રગટયો મહાદેવને વળી ખાર, વાળ્યો જાદવનો સંહાર;
 વટે ડાકિની શાકિણી સંહારી, એમ કોપ્યા શ્રી ત્રિપુરારી.
 નાહું સૈન્ય દીહું ચોપાસ, ત્યારે કોપિયા શ્રી અવિનાશ;
 હરિયે ચક્ષુ કીધી વક્ર, પછે મૂક્યું સુદર્શન ચક્ર.
 છેઘાં ડાકિણીશાકિણીનાં શીશ, રંડા નાસે ને પાડે ચીસ;
 કોને ભાલા વાગ્યા ભયોભચ્ચ, કોઈનાં નાક છેઘાયાં ટચ્ચ.
 છેઘા હસ્ત શ્રવણ ને ચરણ, નયણે ઉડે રુધીરનાં ઝરણ;
 ધ્રુવી જાદવ જીરૂ વળિયા, ઠામઠામથી આવીને મળિયા.
 આઘ્યા સામા જાદવ જન, દેખી ખીન્યા પંચવદન;
 મૂકે શિવ અપરિમિત બાણ, ભલા મુલત તજે છે પ્રાણ.
 કૃષ્ણે મૂક્યું મોહાસ્ત્ર બાણ, મોહ પામ્યા પીનાકપાણ;
 કીધું પોઠિયા ઉપર શયન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન.
 રણે કોપ્યા બળીના બંધ, ધાયા ગણપતિ ને વળી રકંધ;
 મહાકોધ અબ્યંતર આણી, ધાયા ધનુષ વિષે શર તાણી.
 ઘણી જાદવ સેના મારી, કોધથકી કો ન ઉગારી;
 ધરયા રાક્ષસ કરતા માર, જાદવમાં થયો હાહાકાર.
 ત્યારે ધાયો સાધ્યકી શર, કીધી અસુર સેનાને ચૂર;
 પ્રગટ્યું માયાતણું તીમીર, મંત્રે નીવારે તે જહુવીર.
 છેઘાં કવચ ભાલા તે છેક, નાહા અસુર મૂકીને ટેક;
 ગાળ્યો બાણાસુર ઉન્મત્ત, તાણ્યાં ધનુષ તે પંચ શત.
 નાખે બાણ તે દાનવ દક્ષ, શત સહસ્ર અયુત ને લક્ષ;
 નાહી સેના તે લડલડાટ, હસ્તી ચીસ પાડે ચડચડાટ.
 પડે જાદવમાં જદ્દ લંગ, ત્યારે કોપ્યા શ્રી સારંગ;
 શામે આકરશ્યું સારંગ, બાણે ભેદ્યું તે બાણનું અંગ.

દૃખણે છેલ્લો ધ્વજનો દંડ, રથ કીધો તે શતખંડ;
 છેલ્લું જન અતિ અનોખ, કાપ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ.
 બાણે પાડ્યો મસ્તકનો ટોપ, દેખી દૃખણે અડિયો કોપ;
 કીધા વાહન વીના વીર, ગતિ ભંગ થયાં શરીર.
 છેલ્લા માંડ્યા જ્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
 કોટરા એનું તેનું નામ, દેખી નમ્ર ને લાગ્યા શામ.
 નવ મૂંચું સુદર્શન, નાસી છુટ્યો બાણ રાજન;
 પાછો ક્રોધ કરી તે વાર, થયો જુદા કરવા તૈયાર.
 રાંધે શરી કટક સજ કીધું, બાણે વડવા દદામું દીધું;
 જ્યાં ઉભા રયામ ને રામ, આવી કીધો મહા સત્રામ.
 પછે માંડ્યું આસુરી કર્મ, વરસે માંસ રુધીર ને ચર્મ;
 ધાયો સમુદ્ર વાઘે જોમ પર્ય, વરસે અસ્થિ ઉપડવ.
 નાસે જાદવ બળિયા સર્વ, ભક્ષા સુભટ તજો ગર્વ;
 હલધર નાહા મૂકી મામ, દૈત્યે દારણ કીધો સંત્રામ.
 નાખે કર્દમ કાંટા સર્પ, વગસે શલ્યા દાનવ નર્પ;
 પાડ્યું જાદવમાં ભંગાણુ, નાહા હલધર લઈને પ્રાણુ.
 દાનવ રાય મૂકે દોડ, કોની ગ્રહીને મરડે કોડ;
 ખેનાં ગ્રહી અક્રાણે શીશ, ખેદ પામ્યા શ્રી જુગદીશ.
 ગરુડ થયો છે ગતિ ભંગ, શલ્યા પ્રહારે ભાંગ્યું અંગ;
 રથ વોણા કીધા રામ, મૂકી મામ ને નાહા કામ.
 સુંદર સ્યામભ કીજો સહાય, જાદવ કરે છે ત્રાણ ત્રાણ;
 દેખીને દેવ પામ્યા બીક, બાણે વાળી રુધીરની નીક.
 પીળ્યા દૃખણ ખેડ્યો ખગજન, અતિ ક્રોધ ચડ્યો છે મન;
 ચક્ર લીધું છેલ્લા હાથ, કીધી ધમ્મજ તે વૈકુંઠ નાથ.
 એમ કોપ્યા શ્રી જહુનાથ, હવે છેડું બાણના હાથ;
 મૂંચું ચક્ર તે બીજવાર, દૈત્યોમાં થયો તે હાહાકાર,
 નાહો બાણ વાળીને મૂંઠ, હરિયે ચક્ર તે મૂંચું પૂંઠ;
 અંગો અંગમાં લાગી જવાળ, જોમ છેદે કો વડની ડાળ.
 એમ કપાય બાણના પાણુ, ત્રાણ ત્રાણ વહે મુખ વાણુ;
 અંગે વહે શોણિતની ધાર, કાપ્યા કર બાણના તે વાર.

ઝોખાહરણ.

આવી બેઠું સુદરશન, અકળાયો બાણ રાજન;
જેમ છેદે વૃક્ષની ડાળ, તેમ કર કાપ્યા ગોપાળ.
જેમ બુડે વૃક્ષને વન, તેમ કર કીધા છેદન;
પછે રાખ્યા કર ત્યાં ચાર, પડ્યો બાણ તે ભુમી મોજાર.
અંગે રુધીર વહે વિવર્ણ, જેમ પર્વતથી નીસરે ઝરણ;
સૂતો કરે શિવનું ધ્યાન, પ્રભુ રાખો સેવકનું માન.

વલણ.

બાણાસુર પૃથ્વી પડ્યો, પીડા પામ્યો પંડરે;
વળી સદાશિવ કોપે ચઢ્યા, કંપ્યા ચૌદ પ્રહારે.

કડવું ૩૮ મું.—રાગ રામઘી.

જાઓરે જોગી પુરણ કોધણ, છેક તણાયા વાધ્યો વિરોધણ;
બાણને લાવ્યો ઉગલી કૌલાંડણ, સેવક દીઠા માંસનો પિંડણ.

ચાલ.

પિંડ જાણે માંસનો ઝેવી, દીડી અસુરની કાય;
વિશ્વ પ્રલેની ધ્વજા કીધી, ધનુષ ધર્યું શિવરાય.
કોધે ભાળી કહે કપાળી, તેં ટાળી મારી મરજદ;
ઝે પાણુ મારું જે સર્વ સંહારું, ઉતારું ઉન્માદ.
વૃષભ હાંક્યો ને ગરુડ તાક્યો, મુખે બાલ્યો મેઘસ્વર;
મંત્ર ફૂંક્યો ને કૃષ્ણ ફૂંક્યો, મૂક્યો કાળન્વર.
જાદવ સેના થઈ આકળી, તાવે તે પીડ્યાં તન;
કૃષ્ણે મૂક્યો ઐકાંતરો, તેણે ખીન્યા પંચવંન.
શિવે હંકાર્યો ટાઢીચો, વરસે જેમ હુતાશન;
તરિચો મૂક્યો ત્રીકમે, તેણે દમ્યા દાવનજન.
પશુપાળે મૂક્યો પિત્તન્વર, વાતન્વર મૂક્યો લક્ષ્મીવર;
મહાદેવે પછે મૂક્યો, સદાધાત કાલન્વર.
લોહદંડ તેના હાથમાં છે, નેત્ર લોહીવરણ;
ધસ્યો પાણુ પાછો ખસ્યો, જોઈ અશરણશરણ.
કૃષ્ણે મૂક્યા જેટલા, તેણે રાખી શિવની લાજ;
સમન્વર સ્તુતિ કરે, તમે બન્યો છો મહારાજ.

ન્વરને વર હરિએ આપ્યો, હરિકથા ભજે જોહ;
 નિન્દા કરે શિવજીતણી, પીડાને તેની દેહ.
 ગ્રોખાહરણ જે સાંભળે, અંતર આણી વહાલ;
 કદ હોએ ભે ન્વરતાણું, મૂકેને તેનો ખ્યાલ.
 પછે અગ્ન્યાસ્ત્ર મૂક્યું શંકરે, પ્રગટ્યો તે હુતાશન;
 સેના દીડી દાઝતી, હરિએ ત્રેયો પરજન્ય.
 વરસાદે વદ્ધનિ સમાવીઓ, થઈ દેવ ઉપર વૃદ્ધ;
 પવનાસ્ત્ર મૂક્યું શંકરે, ટાળ્યું અસુરનું કદ.
 ધૂળ કોટ થયો વાયુથી, રજો ભરાણું બદ્ધ અક્ષ;
 સર્પાસ્ત્ર મૂક્યું ત્રિકમે, તેણે વાયુ કીધો ભક્ષ.
 સેના નાસે ખાણુની, પ્રગટ્યા તે સર્પ અપાર;
 પછે મહાદેવે ગરુડાસ્ત્ર મૂક્યું, તેણે કીધો નાગસંહાર.
 ખગે ચંચના પ્રહાર માંજા, દમ્યા બદ્ધ શર;
 કૃષ્ણે શલ્યા કોટ પ્રગટી, ગરુડ કીધો ચૂર.
 શંકરે વજ્રુસ્ત્ર મૂક્યું, પર્વત કીધો શત ખંડ;
 ભૂધરે બ્રહ્માસ્ત્ર મૂક્યું, ડોલ્યાં ત્રણ બ્રહ્માંડ.
 મહાદેવે રુદ્રરૂપ કીધું, બાળું સર્વ સંસાર;
 પશુપતાકા કહાડીઈ, ત્યારે હવો હાહાકાર.
 ધૂળે ધ્રુવ ને મેરુ ડગીઓ, ખળભળ્યાં પાતાળ;
 સાગરે મરબદ મૂકી, ડોલ્યા દશ દીગ્ગજાળ.
 શિવને ક્રોધ શેષ સળક્યો, ડોલીઆ દીગ્ગજ;
 ચંદ્ર સૂરજ ઝાંખા થયા, આપદા પામ્યો અજ.
 અષ્ટ પર્વત ગળ્યા ભૂમીએ, થઈ સુકી વનસ્પતી સર્વ;
 જહા કિન્નર વિદ્યાધર કાંખા, અપ્સરા ને ગંધર્વ.
 ચૂક્યા તાપસ તાપથી, ધ્યાનથી ચૂક્યા ભગત;
 ક્રોધન્વાળા ભોગેશ્વરની, બળે સંધું જંગત.
 ત્રૈલોક્યમાં ખુંબાણુ વરત્યું, થાએ ગર્ભના પાત;
 વાયુ રંધાથો વિશ્વનો થઈ કોટી જીવની ઘાત.
 કદ બાણી સૃષ્ટિનું, શ્રી વૈદ્યરબી વલ્લભ;
 બાણુ મૂક્યું સંજીવન, થયું જંગત નવ પક્ષવ.

પુનરપિ પ્રલ્લે માંડીઓ, વિષ્ણુએ માંડ્યો વાદ;
મુનિવર અમર આવીઆ, તે કરે આરત નાદ.
સુરરાય ને સરસ્વતી, કરે છે વેદસ્તવન;
તોએ ક્રોધ મૂકે નહીં, પછે આવ્યા કમલાસન.

વલણ.

કમળભૂ અંતરિક્ષથી આવ્યા, ક્ષમા ક્ષમા એમ ઓગરે;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, પછે બ્રહ્મા સ્તુતિ કેવી કરે.

કડવું ૩૯ મું.—રાગ કેદારો.

તે કરે છે બ્રહ્માયરે, નમો નમો; હું તો જેઉને લાગું પાયરે, નમો નમો.
ત્રિભોવનના તાતરે, નમો નમો; કાંઈ આરંભ્યો ઉત્પાતરે, નમો નમો.
મા જોડી ઉભા હાથરે, નમો નમો; જુદા મૂકી દો દીનાનાથરે, નમો નમો.
ગંગાધર પશુપાલરે, નમો નમો; તમો ગરુડ ચઢ્યા ગોપાળરે, નમો નમો.
ટાધારી ભસ્માધારરે, નમો નમો; મોર પીંછના ધરનારરે, નમો નમો.
મીયાવર જોગેશરે, નમો નમો; મહા સિદ્ધ છો ઋષી કેશરે, નમો નમો.
ય પીનાક ત્રીશલપાણીરે, નમો નમો; સારંગધર પુરુષ પુરાણીરે, નમો નમો.
મે જગત્પિતા કહેવાઓરે, નમો નમો; પ્રજાને કાં મૃત્યુ ઉપજાઓરે, નમો નમો.
અઆપીદુઃખ કોઈનાપેરે, નમો નમો; ઉછેરી વૃક્ષ કોઈ ન કાપેરે, નમો નમો.
ડી ધરમાંન કીજે ધાતરે, નમો નમો; સુધા કહિએ વિશ્વતી વાતરે, નમો નમો.
હન દીજે લાડ લડાવીરે, નમો નમો; નવ નાખીએ ઉઘાં ચડાવીરે, નમો નમો.
ધરે સ્નેહ તમ તૂટેરે, નમો નમો; તો પ્રજાનું આયુષ્ય ખુરેરે, નમો નમો.
ડીજે યુદ્ધ કરતા માતંગરે, નમો નમો; થાય દુઃખવેલીને ભંગરે, નમો નમો.
મામા સાગર જુદે જાયરે, નમો નમો; તેથી જગત બાંધું તણાયરે, નમો નમો.
માપ માંડ્યો સદાશીવેરે, નમો નમો; તો પ્રજા કંઈ પેરે છવેરે, નમો નમો.
આવી સ્તવે છે ઋષી સમરે, નમો નમો; સ્વામી વિશ્વ થયું છે તપ્તરે, નમો નમો.
સ્તવે ભારતીરહી એક મંત્રરે, નમો નમો; ગુણ ગાય ચાર નીગંભરે, નમો નમો.
સ્તવે નાગ પામ્યા છે કષ્ટરે, નમો નમો; સ્તવે શિવને પર્વત અશ્વરે, નમો નમો.
તમે તાપસ ને સંન્યાસીરે, નમો નમો; સ્તવે સહસ્ર ઋષી અઘ્યાશીરે, નમો નમો.
તમે દૈત્ય થયા કાયરરે, નમો નમો; કરે સ્તુતિ સાત સાયરરે, નમો નમો.
એમ સ્તુતિ સર્વે કીધીરે, નમો નમો; ન મૂકે શિવે વાત લીધીરે, નમો નમો.
હાકી ઉઘ્યા કૃષ્ણ ને હરરે, નમો નમો; ક્રોધ પૂરીત કમળાચરરે, નમો નમો.

કોષ દષ્ટિ અન્યો અન્યરે, નમો નમો; વ્યાખ્યા કાળ અન્યો ને મંતરે, નમો નમો
 શિવે વાદ વિપરીત માંડ્યોરે, નમો નમો; બેઉએભાર બ્રહ્માબ્જનો ઇંડ્યોરે, નમો નમો
 ચેત વનવાસી ગોવાળરે, નમો નમો; હું પ્રીત્યું પશુપાળરે, નમો નમો
 કામબહુશામાના સંજોગરે, નમો નમો; ખરા લિલડીકેરા ભોગીરે, નમો નમો
 સ્ત્રી હતાએ દેહથઈકાળીરે, નમો નમો; શું કેવડાવો છો કપાળીરે, નમો નમો
 હો નિર્દય મામાના મારણરે, નમો નમો; હો સ્વસુરના સંહારણરે, નમો નમો
 તે જાતી ઋષીની નારીરે, નમો નમો; ખરા જન્મતાણા ભીખારીરે, નમો નમો
 ગયો જન્મ આહતાંકંબળી, નમો નમો; કંઈ કથા રૂડી ન સાંભળી, નમો નમો
 હો બળિતા દ્વારપાળરે, નમો નમો; છોછ બાણ નથ રખેવાળરે, નમો નમો
 એવું કહેતાં શિવ દાધ્યારે, નમો નમો; ગયા હાડ અન્યો બુદ્ધે આધ્યારે, નમો નમો

વલણ.

આધ્યા અન્યો મરજદ મૂકી, જગત પ્રલે થાય રે;
 વાહન મૂકી ધસ્યા અન્યો, મધ્યે પડ્યા બ્રહ્માયરે.

કડવું ૪૦ મું.—રાગ કેદારો.

ફરી સ્તુતિ બ્રહ્મા કરે, નમો નમો; વિનય વાયક આચરે, નમો નમો.
 જ્ય જ્ય ત્રિભૂવનરાયરે, નમો નમો; શિવતમનેનમુંધું પાયરે, નમો નમો.
 જે જે વૈકુંઠ રાયરે, નમો નમો; જે જે પતિ કૈલાસરે, નમો નમો.
 જે જે દેવ મુરારીરે, નમો નમો; જે જે ત્રીપુરારીરે, નમો નમો.
 જે જે ત્રીગુણાતીતરે, નમો નમો; જે જે ઈંદ્રજીતરે, નમો નમો.
 જે જે ગરુડાસ્થરે, નમો નમો; જે જે વાહન પશુ પ્રીઠરે, નમો નમો.
 જે જે કમળાવરે, નમો નમો; જે જે ઉમયાધરે, નમો નમો.
 જે જે કાટી મદનરે, નમો નમો; જે જે પંચ વદનરે, નમો નમો.
 જે જે પીતાંબરરે, નમો નમો; જે જે વાઘાંબરરે, નમો નમો.
 જે જેરૂપે ચિત્ત ચોરરે, નમો નમો; જે જે કર્પૂરગૌરરે, નમો નમો.
 જે જે પરત્પરરે, નમો નમો; જે જે દીગાંબરરે, નમો નમો.
 પ્રભૂ પરમેશ્વરરે, નમો નમો; જે જે ભ્રોગેશ્વરરે, નમો નમો.
 જે જે પતિ વૈકુંઠરે, નમો નમો; જે જે નીલકંઠરે, નમો નમો.
 જે જે દાજો જગના તાપરે, નમો નમો; જે જે ઉતારો બેઉ ચાપરે, નમો નમો.
 જે જે સ્તવે ચતુર્ભુજરે, નમો નમો; ત્યારે શિવે નાંખ્યું ધનૂષરે, નમો નમો.
 જે જે અશરણશરણરે, નમો નમો; જે જે બિતંત્યા ધણુરે, નમો નમો.

જે આદિ અંતરે, નમો નમો; જે જે ભોળા બળવંતરે, નમો નમો.
અન બ્રહ્માએ ભાંખ્યારે, નમો નમો; ત્યારે ધનુષ બન્નોએ નાખ્યારે, નમો નમો.
હરિહર ભેટાચારે, નમો નમો; પડ્યા ભેદા ફરીને ઉઠાચારે, નમો નમો.
તેડો બાણાસુર રાયરે, નમો નમો; તે તો નમ્યો હરિને પાયરે, નમો નમો.

વલણ.

સંસાર આનંદ પામીયો, પ્રસન્ન થયા બ્રહ્માયરે;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કયા, હવે વિવાહ કેઇ પેરે થાયરે,

કડવું ૪૧ મું.—રાગ સારંગ.

વળી શુકલ વદેરે વચન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન.
બ્રહ્માએ હરિહરને ભેટાચા, પછા ભેદા તે ફરીને ઉઠાચા.
તમો બંન્નો કરો એવાં કામ, તો પૃથ્વીનો કુણ ઠામ.
ઇંદ્ર કીધો અમૃત પરજન, ઉઠ્યા ભેદા તે નવજનબંન.
છુટયું બંધન અનિરુદ્ધ મળિયા, ધણા દિવસના વિભેગ ટળિયા.
બાણાસુર તે પાએ નમીયો, હાથ કાપ્યા તે દ્વંષ સમીયો.
જ્વર પ્રગટ્યાં હુતા જે સાત, બ્રહ્મા પ્રત્યે કહે છે વાત.
જ્વરે બ્રહ્મા પ્રત્યે કહ્યું, સ્વામી આજ્ઞા આપો ત્યાં રહું.
બ્રહ્માણ કહે છે વાણી, તમે રહેજો જગતમાં જાણી.
અર્ધાં મનુષ્ય દેહને દ્વાર, અર્ધાં વનસ્પતી મોજર.
ત્યાં રહેજો તમારો વાસ, એમ જ્વરની પૂરી આશ.
ઝોખાહરણ સૂણે ધરી ભાવ, તેનો જાય અછરણ તાવ.
શુકદેવ કહે સુણ રાય, હરિ હરતણો સમુદાય.
કહે હરિને તેડાવો જન, વિધિએ આપું કન્યાદાન.
આપી આજ્ઞા શ્રીકૃષ્ણે આવી, જાદવને લાવો સમજાવી.
અકુર સાત્યકી બંન્નો ગયા, જાદવ કુટુંબ સદ્ લાવીયા.
હીડે જાદવરાણી મોડામોડ, ટોળે થાતી તે જીવન કોડ.
રાય લખી લખી પત્ર તેડાવે, ઠામ ઠામથી સહુકો આવે.
રાયે રચના કીધી સારી, લીધો મંડપ કનકની ગારી.
હેમગિરી વિંધ્યાચળ બોલાવ્યા, ઉદ્યાચળ અસ્તાચળ આવ્યા.
ત્રિકુટાચળ મેરુ મૈનાક, ગંધમાદનગિરિ ચક્રવાક.
અજમેલ ગીરી સુશીલશૃંગ, બ્રહ્મગીરી નતાલ અલંગ.

માગ્યા તુંગ્યા શહેરમાં ભેર, ઘડ માદવગીરી શાહહેર.
 દેવગીરી કનકાચળ પધરાગ્યા, અષ્ટદૂળ પર્વત ત્યાં આગ્યા.
 આવ્યા દેવ કોટી તેત્રીશ; ઋષી સર્વે દે આશીશ.
 નવ કુળ તેડાગ્યા નાગ, આવ્યા મોટા રાય મુહાગ.
 તેણ્યાં રાજકુળ છત્રીશ, જાયક જન આવ્યા બહુ દીશ.
 અનિરુદ્ધને પીડી ચોળાય, શુભ નારીયો મગળ ગાય.
 પીડી ચડાવો પટરાણી, જાદવ સ્ત્રીઓ ગાયે સાધુ વાણી.
 પંચ શબ્દ દુંદુભીનાદ, વાળે વાણત શોભા વાદ.
 જોવા ત્રીભૂવનથી સહુ આગ્યા, રાય બાણુને મન ધણું લાગ્યા.
 બાણુ ઉતારે ઉતારાવે, કૃષ્ણુછ ગ્રહશાંતિક કરાવે.
 વિવાહ મંગળની રચનાય, સન્મધ વરઘોડાની થાય.

વલણુ.

વરઘોડો ચઢે અનિરુદ્ધનો, જાદવ તત્પર થાયરે;
 બાણુસુરને માંડવે, જાદવ રાણી ગીત ગાયરે.

કડવું ૪૨ મું-રાગ દેશ.

આદિતની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, રાંદલ જગવોરે.
 બ્રહ્માની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, સાવિત્રીને જગવોરે.
 ચંદ્રમાની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 છાવરને તેલ સીંચારો કે, રોહીણીને જગવોરે.
 શ્રી કૃષ્ણની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, લક્ષ્મીને જગવોરે.
 પ્રહુમ્તની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો.
 અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, રતી વડુને જગવોરે.
 મહાદેવની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 ઝોખાને તેલ સીંચારો કે, ઉમીયાને જગવોરે.
 ગણપતિની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 ઝોખાને તેલ સીંચારો કે, મુધબુધને જગવોરે.
 બાણુસુરની ધરણી, હારે તમે નિદ્રામાં પોહોડો;
 ઝોખાને તેલ સીંચારો કે, બાણુમતી જગવોરે.

વલણ.

તેલ ચંપેલ ચડાવો સજની, સવે મળીને આવો;
નિદ્રામાંથી જાગૃત થઈને, ગીત મધુરાં ગાવો.

રાગ ઘોળ.

પીડી ઝોજો પીડી ઝોજો પટરાણીરે, મગ દળો મગ દળો હો રાણીરે.
પગ ધ્રુવો પગ ધ્રુવો વરની લાભીરે, ઝોખાજી તો રહેજો અખંડ સોહાગીરે.
ચંદન ચરચ્યાં છે અપારરે, ભૂપણ પહેરાવ્યાં છે સારરે.
વર તો વરઘોડે ચડિયારે, અશ્વ અનુપમ ને હીરા જડિયારે.
તેના તેજતણો નહીં પારરે, ત્યાં તો નિરખે છે નરનારરે.
નિરખી નિરખી દીપ્તિ છે આશિશરે, જીવાવર જીવજો કોડ વરીશરે.

કડવું ૩૪ મું.-રાગ ધન્યાશ્રી.

વળી તે વિહિવા માંડીયોને, જીત્યા જાદવરાય;
રૂઝિણી મન આનંદ ધણીરે, ત્યાં તો માનુની મંગળ ગાય.

અનિરુદ્ધજીની ઘોડલી.

સજન સદ્ ટોજે મળ્યાં ને, સુરિનર મળ્યા છે અપાર;
પાનનાં આપ્યાં ખીડલાં, તેપર શ્રીધ્વજ દ્વેષધ્વજ સાર. અનિરુદ્ધજીની.
ચુવા ચંદન જાંટણીરે, કેસર કુંમકુમ સાર;
ભાટ બંદીજન બહુ મળ્યા, તે તો જોલે છે જ્યજ્યકાર. અનિરુદ્ધજીની.
વાજીત વાગે અતિ ધણું ને, માંહી ભેરીનો નાદ;
દોલ દદામાં ગડગડેરે, ત્યાં તો સરણાઈએ લીધો વાદ. અનિરુદ્ધજીની.
અપ્સરા નાચે ધ્રુવની, માંહી નારદ તુંબરુ ગાય;
મધુરીસી વેણા વાજતી, એનો આનંદ આજીવ થાય. અનિરુદ્ધજીની.
સાંધેલાં સવે શોભતાં ને, અસ્વાર થયા વરરાય;
થનગન તેજ નચાવતારે, એવા સુર નર અતિ હરખાય. અનિરુદ્ધજીની.
શોણીતપૂર પાટણુ લલૂરે, ધ્રુવડે સોહાવી વાટ;
અનિરુદ્ધ વરઘોડે ચઢ્યારે, ત્યાં શેરીએ સોહાવ્યાં હાટ. અનિરુદ્ધજીની.
ચંચળ ચાલે ચાલતી ને, રંગે રાતે વાનં;
મખીઅરડે મોતી જાગારે, ઘોડીનું પંચકલ્યાણી નામ. અનિરુદ્ધજીની.
પલાણુ પરવાનાતણાં ને, નંગ પીરિજાં સાર;
રતન જડિત જે પિંગડારે, તેની જગમગ જ્યોત અપાર. અનિરુદ્ધજીની.

ઘાટ તે પહેર્યો શોભતોને, રામણ દીવો હાથ;
 મોડ બાંધ્યો રાણી રૂઢિણીરે, જેને શ્રીકૃષ્ણ સરખા નાથ. અનિરુદ્ધની.
 છત્ર આમર ને વાવટારે, દીવાનો નહીં પાર;
 પુઠે તે આવે જનરડીરે, તે તો મંગલ ગાતી નાર. અનિરુદ્ધની.
 વર વહેલા થંધ તોરણ ચઢ્યારે, સાજો છાંટે નીર;
 તેને મનવાંચિત આપ્યુરે, પછે બાજઠે ઉભા વીર. અનિરુદ્ધની.
 સાસુ આવી સજ થઈરે, પોહોંતી મનની આશ;
 જોખાને અનિરુદ્ધ પરણુરે, ગુણ ગાય પ્રેમાનંદદાસ. અનિરુદ્ધની.

કડતું ૪૪ મું.--રાગ ત્રિતાલી ચોપાધ.

અનિરુદ્ધ ત્યાં મંડપે આવ્યા, બાણાસુરને મન ધણું લાવ્યા.
 મુખથી જોડ્યા અમૃત વાણી, પૂંખે પારવતી પટરાણી.
 ધુંશળ મૂશલ રવાઇ ને ત્રાક, પૂંખી તાણ્યું જીવાવરનું નાક.

બિભાસ.

ધુંસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, ધુંશળે વૃષભનું જ્વેતરુરે;
 મૂંસળે મા પૂંખીશ ઉમયા, મૂંસળે અમૃત ખાંડણુરે.
 રવાઇએ મા પૂંખીશ ઉમયા, રવાઇયે મહિનું વલોવણુરે;
 તરાકે મા પૂંખીશ ઉમયા, તરાક એ વિશ્વનું ઢાંકણુરે.
 સરૈયે મા પૂંખીશ ઉમયા, સરૈયા વૃષભનું આરણુરે;
 ઇંડી પીંડીએ મા પૂંખીશ ઉમયા, ઇંડી પીંડીએ ઉંદર વોખણુરે.

રાગ ત્રિતાલી ચોપાધ.

ક્રાંતી નાખી છે ઇંડી પિંડી, ઉમયા હરખે હરખે હીંડી;
 ગળે ઘાટ ઘાલીને તાણ્યા, જીવાવરને માયરામાં આણ્યા.
 આડા અંતરપટ ધરાય, હસ્તે હસ્તમેલાપક થાય;
 જ્વેશી કહે છે સાવધાન, ગર્ગાચાર્યને દે અતિ માન.
 સદ્ગ મળી ત્યાં મંગળ ગાય, એવા આનંદ જોગ્યથ થાય;
 આવી જોડા મોટા રાગન, બાણાસુર તે દે ધણું માન.

વલણુ.

ક્રોડ પોહોંતા મનતાણા, પ્રેમે આપ્યાં પાનરે;
 વર વહુ આવ્યાં ચોરીયે, દે બાણુ કન્યાદાનરે.

કડવું ૪૫ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

સુર અસૂર તો આવી મળ્યા, મનમાં તે આનંદ ભર;
ખાણુરાય ને પ્રદ્યુમન, કરવા જેઠા મધુપર્ક.
હરિ હર સભામાં જેઠા, સુર તે તેત્રીશ કોડ;
અવર રાણા ને રાયણ, સરખા તે સરખી જોડ.
વાણત્ર વાગે અતિ ઘણાં ને, અંદીજન કહે શુભ કૃત્ય;
રાગ રંગ થઈકાર થાય છે, કરે અસર નૃત્ય.
શુક્રાચાર્ય કહે ખાણુરાયને, ઘોને કન્યાદાન;
અંધ દિવસ નહીં આવે પ્રરી, સાંનિધ્ય શ્રી ભગવાન.
ખાણુરાય કહે શીઘ્ર મંગાવું, જે જોષ્ઠ્ય તે આજ;
કન્યાદાન દહિં કોડથી, અનિરુદ્ધને શ્રી મહારાજ.
જળપાત્ર કુંમકુંમ દધી દૂર્વા, શ્રીપ્રજા કોપણ જેહ;
કનકપાત્ર કર ગ્રહીને, રાણીણ લાલ્યાં તેહ.
વેદમંત્ર ઉચ્ચારથી, કરે પૂજા તતખેવ;
પૂજાપો વિધવિધ ચડાવે, લણીને ઝપી દેવ.
કર અંજલિ લેધને, પછે જોલીયો રાય ખાણુ;
કન્યાદાન લીયો અનિરુદ્ધ, જોડું છું જે પાણુ.
અનિરુદ્ધ કર આગળ કરે, મનમાં અતિ ઉલાસ;
ઝોખા અનિરુદ્ધ રાણ થયાં, કીધું નેત્રમાં હાસ્ય.
મુતાનો સંકલ્પ કરીને, હરખ્યો રાય ખાણુ;
તે દાનની દક્ષણા પછી, આપિયાં કોટિક દાન.
ગજ અશ્વ ને ભૂમી દારી, કનકપાત્ર અનેક;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહેતાં ન આવે છેક.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ ત્રિતાલી ચોપાઈ.

મંગળ ફેરા ત્યારે ફરાય, મળી માનુની મંગળ ગાય;
હર્ષ ધરે ખાણુ મનમાંય, સાંનિધ્ય શ્રી વૈકુંઠરાય.
પહેલે મંગળે ત્યાં સાર, આપ્યા રથ સહીત તોખાર;
ખીજે ઘેનૂ આપી અપાર, ત્રીજે હુજરકેરી હાર.
ચોથે હુચી સહિત ભંડાર, આપી કીધો છે નમસ્કાર;
ખાણુસુર જોડ્યો મુખ વાણુ, સપુટ કરી જે પાણુ.

હું તો સેવિશ તમારાં ચર્ણુ, સૂધ રાખજો અંતરકર્ણુ;
એમ રાધે કન્યાદાન દીધું, વિવાહ કર્મ સંપૂર્ણુ કીધું.
હરિનો કાંઈ ન જોણે પાર, બંન્ધો કીધાં સ્ત્રી ભરતાર.

વલણુ.

કારજ પૂરણુ મંગળ વરત્યાં, જોવા મળ્યો સંસારરે;
ચોરીમાં દંપતી બનો, આરોગે કંસારરે.

કડવું ૪૭ મું.-રાગ ખિલાસ.

કંસાર જમો જમોરે જમાઈ, તારી રૂડી દીસે છે કમાઈ;
છોરા તૂં તો કાળો ન કળીયો, છોરા તૂં તો સીંગામાંથી સળીયો.
છોરા તૂં તો નખ જેવડો ન્હાનો, કેમ આવ્યો છૈયા જાનો;
મારી ભોળી આખા જોન, તારાં ચોરતણાં છે ચેન.
મારી કન્યા ન જાણે કાંઈ, તેને કપટે કીધું તે સાંઈ;
છૈયા છત્રપતિએ ઝાલ્યો, કેવો કારાગૃહમાં ધાલ્યો.
તારા બાપનો બાપ તેડાવ્યો, તેણે પગે લાગીને છોડાવ્યો;
તારી કમળા માતા છે ધાડી, તૂંને નવ દેખાડે ઘીની વ્હાડી.
તારો પીતા જે છે કામ; તેનું ચંચળ ચિત્ત નહીં કામ;
શામરામે શું લડાવ્યાં લાડ, જેણે ખાધું અંન ભરવાડ.
અમને દાનવને માનવ જોતાં ખામી, નીચ વરે ઉંચ કન્યા પામી;
તારો વંશ તો કીયો કામ, તેણે લગ્નવ્યૂ બાણાસુરનું નામ.
ક્યાંથી પેદા તું ખંખોળી, તેં તો છેતરી આખા ભોળી;
તારા પુણ્યતણે નહીં પાર, રાજપુત્રી પામ્યો પીંડાર.
રૂડી વહ પામ્યો તૂં રાત્ર, એક વાર અમ આગળ નાત્ર;
એમ રામા કરે બહુ રીત, અન્યોન્ય ગાય છે ગીત.
વળતી દેવ કન્યા ગાય વરણી, તે તો કેશવની જનરણી;
તમે લાંબી શું લૂલી હલાવો, રૂપે ભુંડણુ સરખી લાવો.
અમારો અનિરુદ્ધ તીજો મરી, એ તો સ્વપ્નામાં ગયો વરી;
કન્યાને મન એ વર લાવ્યો, તેણે આદર દધને તેડાવ્યો.
વર વહુ બંન્ધો એકઠાં મળીયાં, બાણાસુરનાં તે હાઈડાં દળીયાં;
તેણે કીધો એ ઉપર કોપ, લાંબ્યાં કવચ ને વળી ટોપ.

શું થયું સિંહસૂતને સહાયા, હરિ હજધર કેવા ધાયા.
અમારા શ્યામ રામ ન્યારે રૂઠા, ત્યારે વેવાઈ કીધા હૂંઠા.
રણમાં રઝળ્યા રાણાના અંગૂઠા, છોડી આપિને જીવતા છૂટ્યા.
મ્હું મારીને કન્યા લીધી, ધર વસાવવા વહ્નઅર કીધી.
એમ ગીત ગાય છે વરણી, વર કન્યા તે ઉઠ્યાં પરણી.
અપિ સહસ્ર અઠવાશી ધીશ, દે છે વધુ વરને આશીશ.
માગણુ ઉગ્રિત પામ્યાં દાન, સહુને સંતોષે ભગવાન.
અતિ આનંદ ઝોખાવ થાય, નારી ગીત અનૂપમ ગાય.

વલણુ.

ધર વસાવવા વહ્નઅર કીધી, ઘેર જશું આનંદરે;
પરસ્પર વિનોદની વારતા, કહે ભટ પ્રેમાનંદરે.

કડવું ૪૭ મું.—રાગ રામઝી.

સાંભળો પરીક્ષિત રાયજી, કંસાર પૂરો થાળી માંયજી;
ધૂત ખાંડ નાખી લાવીજી, રાણી માયરા મધ્યે આવીજી.

ઢાળા.

કંસાર રીતે ને પરમ પ્રીતે, આરોગે નર નાર;
સ્વજન નરખે ને મન હરખે, ઉલટ અંગ અપાર.
જાદવ સધળા જાનખ્યા, માનીયા જેમ દેવ;
તેલ મર્દન અંગ મંજન, કરે છે સેવક સેવ.
ખાન પાન ભક્ષ ભોજન, નાનાવિધ પકવાન;
જાનને ધણું માન દીધું, રીઝવ્યા ભગવાન.
ધુધરા ધમકે ઢોલ ઢમકે, થાય છે સંગીત ગાન;
અસર નાચે ને રાય રાચે, જાગ્રક પામે દાન.
હાથા તોરણુ ખારણુ, કેસર અંગ ઢોળાય;
ભાતભાતના સુગંધાદિક, અંગ લેપન થાય.
મંડપ શોભા મહા મનોહર, વિધવિધ પેરનાં કામ;
કહે કવિ ત્યાં શું વખાણું, દીઠિ પહોંચે હામ.
શ્રીકૃષ્ણ શિવ સભા મધ્ય યેઠા, જાદવ છપ્પન કોડ;
અનિરુદ્ધ ઝોખા ધીરાજતાં, જણિ માલતી ચંપક છોડ.

શ્રીકૃષ્ણ જાદવ વદે વાણી, સાંભળો બાણરાય;
 પેરામણી પદ્મને કરીને, જન કરો વિદાય.
 વિદાય આપો રાય અમને, થાય છે બહુ દીન;
 બાણસુર કહે વેગે કરીને, આજ્ઞા દેશું સ્વામીન.
 ચરણરેણુ હું તમારો, મારો શો અધિકાર;
 જે જોઈએ તે લખાવો, હું આપી કરું નમસ્કાર.

કડવું ૪૮ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

સાત્યકી કહે છે લખો કાગળમાં, એક લાખ ભારંગ; રાયજી.
 સાજસંગાથે પાણીપંથા, પંચ લાખ તુરંગ; રાયજી.
 રથ પટકુળ પામરી સુરબી, ધટે જે રોકરોક; રાયજી.
 મન ધમ્ધમું અમે માગીને લીજે, ન રહે મનમાં શોક; રાયજી.
 છપ્પન કોડ જાદવને કાજે, આયુધ સહિત શણગાર; રાયજી.
 જાદવજીવતી જે કાઠ ઘેર છે, તેને પટકુળ સાર; રાયજી.
 દેવકી રૂમિણી રોહણી રેવતીને, આપો સોળ શણગાર; રાયજી.
 સુભદ્રાને ચીર પાંચ વરણું, વળી સોળે શણગાર; રાયજી.
 અનેક ગામ ને દેશજ આપો, તો હાથ ધરે શ્રીરામ; રાયજી.
 લક્ષ ગામ ચાર દેશ આપીને, કરો પ્રભૂને પ્રણામ; રાયજી.
 રોક જોઈએ તો સોનું રૂપું, બળીભદ્રને પૂછો તેહ; રાયજી.
 પ્રદ્યુમ્ન વેહેવાઈ તમારો, મનગમતી વસ્તુ જેહ; રાયજી.
 ધણું અમે શું લખાવિયે રાણા, સગપણ સાંધ્યાં હાડ; રાયજી.
 જમાઈ જે માગે તે આપો, તેમાં અમને શો પાડ; રાયજી.
 ભુરસી દક્ષિણા બ્રાહ્મણને આપો, તેનો અહીં સો આંક; રાયજી.
 જન જાતકને સહુ કાઠ આપે, જે હોય દરિદ્રી રાંક; રાયજી.
 રીતભાત સાત્યકીએ લખાવી, તે સર્વે આપી બાણ રાય; રાયજી.
 કર જોડીને ઉભો સન્મુખ, શ્રીકૃષ્ણને નમ્યો પાય; રાયજી.

વલણ.

પાય નમ્યો પરિબ્રહ્મને, આનંદ અંગ ન માયરે;
 છપ્પન કોડને પેરામણી કરી, પૂજ્યા ત્રિભુવન રાયરે.
 ત્રિભુવનપતિ સંતોષિયા, આપ્યાં વસ્ત્ર વાહનરે;
 પુત્રી આપી પાયે લાગ્યો, કીધી સ્તુતિ સ્તવનરે.

૬૩૪૮ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રી પંધારેરે, સૌભાગ્ય સાસરે, ભાગ્ય તમારેરે તૂલના કુણ કરે;
મેં અપરાધી બહુ, અવગણુ ભર્યાં, પુત્રી તમનેરે, અતિ દુખિયાં કર્યાં.

રાગ બીભાસની.

દુઃખ પામી દીકરી તે, મરણ લગી કેમ બીસરે;
માતા પિતાવેરી થયાં તારાં, મનની ખટપટ કેમ નીસરે.
બાઈ આપે તુંને અંધનમાં રાખી, દુઃખ વેઠ્યું બહુ દીકરી;
મોટું ઘર કુળ પામી તે તો, તું તારે ભાગ્યે કરી.
ઉત્ર પુણ્યે આખાખાઈ તમો, પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથને;
તે સુખઆગળ દુઃખ વિસાર્યું, જોખમ ખાણના હાથને.
શિક્ષા દઈ તને દીકરી, મારી તારી લાજ વધારજે;
જો પ્રીતે પીયુ આજ્ઞા આપે, તો પિયરભણી પધારજે.
ઉત્તમેન હળધર પ્રણમન, વાસુદેવ ત્રિભુવન ધણી;
સ્વમુર પક્ષમાં સર્વ કુટુંબની, સેવા ભક્તિ કરજો ધણી.
રુક્મિણી જંજીવતી ને ભદ્રા, સત્યભામા સત્યા મુંદરી;
લક્ષ્મણા કાલિદી વંદા, અષ્ટ પટગણી ખરી.
રતી રંભાવતી દેવકી, માયાવતી સતી રેવતી;
રખે દીકરી આગસ કરતી, તું ચરણ તેનાં સેવતી.
રુડી ભુંડી વાત સાંભળિ હોય, કોઈ આગળ નવ ચેહેરીયે;
ઉઘાડા દેશ ન સૂઝીએ, ઘણું ઝીણું વસ્ત્ર ન પેહેરીએ.
કામ ધરનાં અતાવ્યાં કરિયે, ન કરિયે કાંઈ અરૂંપરું;
પૂજ્યા પૂઠે સદ્ગુણ સાદે, બોલીએ જઈને ખરું.
પાત્ર પગે નવ ઠેલિયે, ક્ષમા રાખીએ બહુ ઉદરે;
આધું બોલી વાલીએ, રાખીએ દષ્ટિ ભૂમિપરે.
સંતાપ સાસરે ન કીજીએ, પિયરને ન વખાણિયે;
લક્ષ દુઃખ હોય સાસરે, પણ સ્વામીને ન જણાવિયે.
દાસી માણસને સંગ ન કીજે, નીચને મળે મારું સહી;
સાસુ રીસ કરે ઘણી, પણ સામો બોલ કરિયે નહિ.
સાસુ નાણું ને જોહાણીની, સેવા ભક્તિ કરજો ધણી;
પર ઘેર નિત્ય જઈએ નહીં, ગયે હલકાઈ થાયે આપણી.

મોઢે સ્વરે હસીએ નહીં, કોઈ સાથે તાળી નવ દીછએ;
 ઉભાં રહી ઉઘાડે માથે, પુત્રી પાણી ન પીછએ.
 ભરથાર પેહેલું જમીએ નહીં, બાઈ ઉચ્છિષ્ટ જમીએ નાથનું;
 તુંકારીએ નહીં સેવક આદે, મન રાખીએ સર્વ સાથનું.
 માત પિતા ને બ્રાત ભગિની, પિયર સુખ ન સંભારીએ;
 આવો બેસો છૂછ કહીને, કુળની લાજ વધારીએ.
 સહુને ગમતું બોલીએ, બાઈ અહંકાર કરીએ નહીં;
 હસતું વદન નિત્ય રાખીએ, સુખ દુઃખ સમાન ગણીએ સહી.
 દિવસે ન સુષ્પે દીકરી, બેહેન વચન પિયનું પાળીએ;
 સાસુ છ બ્યારે સાદ કરે, ત્યારે છૂછ કરી ઉત્તર આલીએ.
 સ્વસુર જોઈની લાજ કીજે, ન બોલીએ ઉંચે સ્વરે;
 એમ ઘણી શીક્ષા દઇ માતા, પુત્રીને વિદાય કરે.

વલણ.

વિદાય કરે પુત્રીને, ધન વસ્ત્ર દઈ અપારે;
 માત પિતા વળાવવા આવ્યાં, સાથે કુટુંબ પરિવારે.

કડવું ૫૦ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

બાણાસુર મળી ઘેર જાયરે, સહુ સુવાસણ ગીત ગાયરે;
 અનિરુદ્ધ પામ્યો શુભ કન્યાયરે, ત્યાં જાદવ હસતા જાયરે.
 સાહેલી મળી સહુ ટોળેરે, અન્યોન્ય મળીને બોલેરે;
 પછે ગીત ગાય છે વરણીરે, આખાને લઇ જાય છે પરણીરે.

રાગ કટાણાની ચાલ.

આવ્યો આવ્યો દુવારકાને ચોર, એના વડપિતાએ ચાચ્યાં ઢોર,
 લાખેણી લાડી લઇ ગયોરે. ટેક.
 એનું શું કરીએ વખાણ, એણે જિત્યો તે રાય બાણ, લાખેણી.
 આવ્યો આવ્યો કામકુમાર, જદુકલનો એ શૃંગાર, લાખેણી.
 આવ્યો આવ્યો નંદતણો ગોવાળ, એ તો મામા કંસનો કાળ, લાખેણી.
 આવ્યો આવ્યો હળધરદેરો વીર, ગાયો ચારી તે જમના તીર, લાખેણી.
 આવ્યો ગોપીચાનો માખણ ચોર, એ તો નાગર નંદકીશોર, લાખેણી.
 એની મધુરી છે બહુ વાણી, એનો વડપિતા મહીનો દાણી, લાખેણી.
 એને મન આનંદ બહુ થાય, સખી આખાને લઇ જાય, લાખેણી.

એમ સૈયરો ગાયો ગીત, મન આણીને બહુ પ્રીત, લાખેણી.
તીહાં આનંદ સહુને થાય, ભટ પ્રેમાનંદ જશ ગાય, લાખેણી.

રાગ કેદારો.

ગોપા બાઈ ચાલ્યાં ચાલણહાર, સાથ મૂક્યો સહિયરતણેર;
મૂક્યાં માતપીતા પરીવાર, સાથ લીધો જનદવતણેર.
ગોપા બાઈએ ભરીયાં નયણેનીર, મનમાં આનંદ અતિ ઘણેર;
ચિત્રલેહા આવી દેવા ધીર, મિલાપ કરી ગોપાતણેર.
બન્યો ભેટયાં હૈડાં સાથ, મનમાં આનંદ પામ્યાર,
ભલે પામી તું અનિરુદ્ધ નાથ, દુઃખ તે સઘળાં વાખ્યાર.
આપણુ રમતાં સહિયર સાથ, સુખમાં તે બહુ મહાલતારે;
હવે લીધો બાઈ જનદવ સાથ, અમને મૂકી થયાં ચાલતારે.
મોહોડું ધર પામી સહિયર તું, રાજ્ય હું મનમાં થઈર;
સુખમાં તારે બાકી શું, પીડા તુજ મનતણી ગઈર.
એની ડાહ્યાં થાજે આપ, માયા મનમાં રાખજોર;
ખોલ્યું ચાલ્યું કરજો માફ, વેહેલાં તે દર્શન દાખજોર.
ત્યારે કહે છે ગોપાબાઈ, ચિત્રલેહાને પાયે પડીર;
એની તુજ સાચી સગાઈ, સહુ સહિયરમાં તું વડીર.
બાઈ તે જાણ્યો મારો હાથ, રક્ષા કીધી મુજતણીર;
મેળવી આધો તે અનિરુદ્ધ નાથ, દયા આણી તે ઘણીર.
જ્યારે જપતિ પતિ મનની માંહી, વ્યાકુળ એની હું થતીર;
સુખોધ કરતી મુજને ત્યાંહી, સમજ મુજમાં ન હતીર.
અનેક શુણુ છે તારા એન, તે મુજને નહીં વિસરેર;
તુજ વિના મુજને નહીં એન, હેતે મુંજ હૈકું ઠરેર.
બાઈ તુજને કહું આપોઆપ, સહિયર કે દિન આવશુર;
અપરાધ મારો કરજો માફ, કુશળતા અમો કહાવશુર.
એમ કહી ભરતી નયણેનીર, ચિત્રલેહા છાની રાખતીર;
એની ભીજે તારાં ચીર, હૈડાં સાથે આપતીર.
એટલે આવી ગોપાની માત, નયણેનીરધારા વહેર;
પુત્રી મારી સાંભળે વાત, મુજ શીખામણુ મન લહેર.

તુજને કહેતી ગુંજની વાત, દૂર પધારશેા દીકરીરે;
હવે મુજને કોણ કરશે શાંત, કેને જ્ઞેધને રહું ઠરીરે.
બેની મધુરી બોલતી વાણુ, તે મુજને બહુ સાંભરેરે;
વહાલી તું તો મારા ગ્રાણુ, વિસારી નહીં વિસરેરે.
બેની રૂડાં તારાં ભાગ્ય, દીપાવ્યો બદલ સાથનેરે;
પુત્રી રહેજે અખંડ સૌભાગ્ય, પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથનેરે.
એમ દીધો ત્યાં આશીર્વાદ, મહિયર વહેલાં આવજેરે;
સેવો પવિત્ર સાસુના પાદ, દુઃખ હોય દોહલાં કહાવજેરે.
આખાખાઈ રહેજે દારીકાંમાંહી, ત્યાં અમને સંભાળેરે;
ગોમતી નહાજે જઈને ત્યાંહી, ત્રણે પક્ષને તારજેરે.
એમ કહી દૂર રહી ત્યાં માત, નિરખે છે નયણાં ભરીરે;
એટલે આવ્યો સહિયર સાથ, મળવા તૈયારી કરીરે.
સાસરે જાઓ છો તમે બેન, ગમશે નહીં અમને કંઈરે;
તુજ વિના નહીં અમને ચેન, સહિ તું સમી કે નહીરે.
બેની રમતાં આપણુ સાથ, સહિયર ટોળે સહુ મળીરે;
હવે પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથ, પાછાં પિયર આવજે વળીરે.
બેની તું મા આંસુ પાડ, જાની રહેને તું જરીરે;
એટલે ત્યાં આવ્યો કૌલાંડ, બેની વાત કહું ખરીરે.
અછી એછી કહી હોય વાત, તે મનમાં નવ રાખજેરે;
ક્ષમા કરજે માહારી માત, વહેલાં મુખડું દાખજેરે.
એમ સર્વે મળી ભેટયાં ત્યાંહે, માતપિતા સહિયર સહુરે;
વાત કરે છે માંહોમાંહે, મનમાં આનંદ છે બહુરે.

વલણ.

આખાને સંતોષિયાં, ન્યૂન ન રાખી કાંયરે;
જનીવાસે ગોત્રજ આગળ, દોરડો કેમ છોડાયરે.

કડવું ૫૧ મું.—રાગ ધોળ મંગળ.

બ્રહ્માએ વાળી ગાંઠ, છખીલી દોરડો નવ છુટે;
તારો મહાદેવ બાપ તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે.
તારી પાર્વતી માત તેડાવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારો ગણપતી બ્રાત તેડાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે.

તારો ઝાણામુર યાપ તેગવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારી ઝાણમતી માત તેગવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે.
તારો કાંલાંડ કાંકો તેગવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
સગાં સવેને વેગે કહાવ, છખીલી દોરડો નવ છુટે.
હવે કન્યાની જનરડી ગાય, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
ત્યાં તો આનંદ ઝોચ્છવ થાય, છખીલા દોરડો નવ છુટે.
જહાઝમે વાળી ગાંઠ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારો શ્રીકૃષ્ણ વડો તેગવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે.
તારો પ્રદુમ્ન યાપ તેગવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારો હજધર કાંકો તેગવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે.
તારી રતિ માત તેગવ, હો લાડી દોરડો નવ છુટે;
તારી ગોવાળ મંડળીને કહાવ, છખીલા દોરડો નવ છુટે.

વલણ.

ઐમ રીતલાત ત્યાં કરી, ગોવજને લાગ્યાં પાયરે;
ગોર આશીશ દે ઘણી, ઝાણામુરની કીધી રક્ષાયરે.

કડવું પર મું.-રાગ સિંધુડો.

પવિત્ર કીધું અમુર કુલ જે, વેહેવાઈ વિશ્વંભર થયા;
પુણ્ય મારાં પૂર્વ જન્મનાં, પ્રભુજીએ કીધી દ્યા.
પ્રદલાદ અર્થે નૃસિંહ હવા ને, હિરણ્યકશિપુ ઉદ્ધારિયો;
બલિ કારણ વામન હવા, મારા ભુજનો ભાર ઉતારિયો.
હિરણ્યાક્ષ માટે વરાહ હવા, ઐમ યાણે વાણી ઝોચરી;
સર્વપે મુને ઘણી કૃપા જે, અનિરુદ્ધે ઝોખા વરી.
અપરાધ મારો ક્ષમા કરિયે, હરિ તમ સાંધો હું વડયો;
ઐવું કહીને રાય ઝાણામુર, કૃષ્ણને પાજે પડયો.
ગેહો કીધો કર ગ્રહી, શ્રીકૃષ્ણે વખાણ્યો બહુ;
જહુકુલ દીપાવું અમારું જે, તમ પુત્રી થયાં વહુ;
અન્યોન્યે માન દીધું, જાદવ સહુ તત્પર થાય;
સાસરે વળાવી ઝોખાને તે વારે, માતા દે શીક્ષાય.
પુત્રી પિયરને દીપાવજે, જે પાગ્યાં મોટું સાસરું;
જશ કમાજે દીકરી, કહાપણ જશ રાખો ખરું.

ઝ્યેમ કહીને ઝોખા વળાવ્યાં, ભેટયાં પુત્રી માય;
 જન વળાવી વળ્યો પાછો, આનંદે બાણરાય.
 દૈલાસ ગયા ગિરિજાપતિ, કૃષ્ણ પદાસ્યા દ્વારામતી;
 ઝોખા અનિરુદ્ધ ઘેર આવ્યાં, ભેટયાં રુક્મિણી રેવતી.
 ઉત્તમ કથા ભાગવતતણી, સાંભળતાં સુખકારી;
 પાપ સઘળાં પ્રલય થાયે, પરમ પદ પામે ભારી.
 વ્યાધિ ને સમ જનર સમે, જો સાંભળે રનેહે કરી;
 સુખ સંપત્તિ પરિવાર વાઘે, મનકામના પૂરે હરી.
 શ્રી રામચંદ્ર પ્રતાપથી, પદબંધ કથા હવી;
 કાલાવાલા માની લેજો, જથારથ કહે કવી.
 વીરક્ષેત્ર વડોદરું, ગુજરાત મધ્યે ગામ;
 ચતુર્વેશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, કૃષ્ણમુત પ્રેમાનંદ નામ.

વલણ.

નામ નારાયણુતણું, ભાંગે ભવજંજળરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ભજો શ્રી ગોપાળરે.

સમાપ્ત.

દાણુલીલા.

કડવું ૧ લું.—રાગ સામેરી.

શ્રી ગુરુ ગણપતિને શિર નામી, પ્રથમે પ્રણમું ત્રિભુવનસ્વામી;
દેવી સરસ્વતી વાણી દીજે, દાણુલીલા પદ્યબંધ કીજે.

કાળ.

- પદ્યબંધ કરું એક દાણુલીલા, માંહી શબ્દના બહુ સ્વાદ;
હરિજનને પ્રિય લાગશે, કૃષ્ણ ગોપીના સંવાદ.
- લોભીને ધન વંડાને તન, તસ્કરને કાળી જમની;
ત્યમ હરિજનને વક્ષલ લાગે, કથા સુંદરસ્યામની;
માનુષી દેહ દોહલે પામ્યો, સ્મરણ કીર્તન નવ કર્યું;
નિષ્પ્રજા જન્મ તેનો ગયો, યૌવન માતાનું હર્યું.
સંવાદ ગોપી કૃષ્ણનો, જે ગાય શીખે. સાંભળે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, તેને સાચી પ્રીતે સદા મળે.

રાગ—કાનડો.

મોહનજી મથુરાને મારગ, થઈ બેઠા છે દાણુરિ;
મહિયારીનાં મહી લૂટે એ, વાત રાધાજીએ જાણુરિ. મોહન.
ચંદ્રાવળી, રાઈ, ચંદ્રભાગા, લલિતા વિશાખા દાસીરિ;
મનોરમા, રતનાવળી રૂપાં, તેડી સાત સાહેલી પાસેરે. મોહન.
ગોલ્લબંધ કીધો સખી સાથે, ચાલો આપણુ જમના જઈરિ;
ગોરસની ગોળી લ્યો માથે, સહુકો મહિયારી થઈરે. મોહન.
સખી દહે કાં નહિ રાધાજી, સહુ અલ્લખેલી સોડરિ;
દાણુ રીત લાંબો ભૂધરની, નથી આપવી એક કોડરિ. મોહન.
ઘેર ઘેરથી ગોપી થઈ ટોળે, ગોષ્ઠિ ગોવિંદની વહાલીરિ;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને, જિતવા સહુકો ચાલીરિ. મોહન.

* અત્રે કવિની ભૂલ જણાય છે. શ્રી રાધિકાજીની અણ સખી છે ને તેનાં
મ આ પ્રમાણે છે:—લલિતા, વિશાખા, ચંદ્રભાગા, સંધ્યાવળી, તુંગભદ્રા,
ભા, ભામા ને તુલસી.

કડવું ૨ જી.-રાગ મારુ.

જોલખંધ કીધો વ્રજનારીરિ, આજ નિતવા હુંજખિહારીરિ;
 એમ જોલ્યાં રાધિકા રાણીરિ, જોખ્ય કેમ થયા પ્રભુ દાણીરિ.
 રખે કો આપો એકે કોડીરિ, સહુ અગડો કરવા દોડીરિ;
 આપ આપણા સાથની ટોળીરિ, માથે લીધી ગોરસની ગોળીરિ.
 તાજી છાસ ને સઘ વલોવીરિ, કંઠયાં દૂધમાં સાકર ઘોળીરિ;
 દૂધી માખણ ને ઘૂત થીણીરિ, મેવા મીઠાઇ મગદળ શીણીરિ.
 ભાત ભાતનાં ભોજન ભરિયારિ, પ્રેમદાએ મસ્તક ધરિયારિ;
 પંચરંગી આદણી માથેર, આજુબંધ ચૂડા હથેર.
 વીંટી અંગુડી કેકણ ચૂડીર, જોતાં અળલા દીસે ધણું રૂડીર;
 શીષકૂલ રાખડી ને ત્રોડીર, જાણે દિનકર પ્રગટયા કોડીર.
 નાકે વેસર ભાલે ટીલીર, શોભે આંખ આંજી છે રસીલીર;
 ગલુબંધ ગોશણો માળારે, શોભે દાંત રંજ્યા છે કાળીર.
 અમકે ઇમકે કેકણ કેલીર, જાણે જુગમ થઈ હેમવેલીર;
 કેસર ચંદન ને કસ્તૂરીર, વપુલેપન વાસ મધૂરીર.
 પેચ્યાં ચીર ચરણાં ને ચોળીર, લાંબી લોખરી સાણ પટોળીર;
 કાઠ પદ્મની ચિત્ત ચકોરીર, કાઠ શામલડી કાઠ ગોરીર.
 કાઠ મુગધા આળકિશોરીર, કાઠ છેલજખીલી છોરીર;
 નાખે પ્રેમપાશની દોરીર, લે માધવનું ચિત્ત ચોરીર.
 કરે વાત દેધ દેધ તાળીર, આજ નિતવા શ્રી વનમાળીર;
 એમ જોલ્યાં રાધિકા રાણીર, તમે સાંભળો સહિયર સમાણીર.
 તમે ખીશો મા મન આધરિ, કદી આવે ગોવાળા ધાધરિ;
 તમે ઉત્તર હાંકીને દેજોર, સુખે નામ જ અમારું લેજોર.
 આજ નિતવા હુંજખિહારીર, સહુ ટોળે મળી પ્રીજનારીર;
 તમે સૈયર રાખજો ટેકરે, નથી આપવી કોડી એકરે.
 અમો અગડો હરિયું કરશુંર, આજ નિતીને પાછાં પ્રરશુંર;
 જો હું કૃષ્ણનો નાદ ઉતારુંર, તો નામ રાધિકા મારુંર.
 દીઠા દૂર થકી શ્રી વનમાળીર, ખીજે માર્ગ ગઈ અજાણીર;
 ભટ પ્રેમાનંદના સ્વામીર, સહુ સમેળ્યા અંતરજામીર.

કડવું ૩ જું.—રાગ સાખી.

ખીજનારી આણુંદ ભરી, તેણે દીઠો દાણુનો ધાટ;
તે મારગને પરહરી ગોપી, લીધી ખીજ વાટ.
જાતી દીડી સુંદરી, ત્યારે બોલ્યા શ્રી અવિનાશ;
ગોપને આપી આજ્ઞા, તેડી લાવો અમારી પાસ.

વલણુ.

મદોન્મત સહુ જાતી દીડી, દૂરથી વ્રજબાળારે;
શ્રી હરિએ તે અવસરે, હંકાર્યા સહુ ગોવાળારે.

છંદની ચાલ (ભુજંગી).

માથે માટ ગોરસનાં જાય ગોપી, ચાલી ચોરટી આપણું દાણુ લોખી;
જઈ રીત ત્યો આપણી રાખો ખાળી, નાપે દાણુ તો લાવજો પાછી વાળી.
ધાયા ગોપ ઉતાવળા અરણુ ખેડી, ગ્રહી લાકડી પાવડી હાથ ગેડી;
આવ્યા વેગે ધાઈ પહોંતા પાઉંધ્યાદા, ઉન્મત અદ્ભૂત આહીરબદા.
રહ્યા આણુ દષ્ટ આંતરી વાટ રેડી, ક્યાહાં જાઓછો ચોરટી નાર ટોંકી;
નંદલાલ સાથે તમે રાઢ માંડી, ક્યાહાં જાઓ છો પાધરો પંથ છાંડી.
આપો દાણુ દયાળનું ગોપ માગે, જાવા દીજે તો અમારી રીત ભાંગે;
ઘેરી વાટ ગોવાળીયા ગર્વ ભાખે, બોલી બોલ સખિયો કે નવ સાંખે.
રેડો પ્રેમદાને મહીમાટ માથે, બોલી નાયકા બોલ સખિ સર્વ સાથે;
ઓળખ્યા વિના રાઢ મિથ્યા વધારો, શુણુહીણુ ગોવાળીયા ગાય ચારો.
કરો વાત મોટાઈની વેર વધારો, ખોશો લાજ કે આજે પાછા પધારો;
નહીં દાણુ પામો તમો એક કોડી, હુતી તાત મીરાંત કે આવ્યા કોડી.
ધણો લાલ લેશો તમો આજ ખેડી, કાને સાંભળી છે અપ્રભૂલાન ખેડી;
છઉ ધણિયાતાં નહીં જાઉં હાર્યાં, આજ રાધિકા આંહિ પોતે પધાર્યાં.
સુણી ગોપનો સાથ બહુ ખેદ પામ્યો, આવ્યો કૃષ્ણ પાસે ત્યાં ગોપ સુદામો;
કહે ગોપ ગોવિંદને ગદ્ વાણી, છે એ ગોપીના જુથમાં રાધા રાણી.
બોલાવી ન બોલે અહીં નવ આવે, ધાયે મારવા સર્વ કાને બિહાવે;
આપો આજ્ઞા તો જઈ જુદા કીજે, અપ્રભૂલાનસુતાથકી નવ બીજે.
કરી આંખ રાતી વદે કૃષ્ણ વાણી, એવી રાધિકા કોણુ રાજની રાણી;
મુને ગોપિએ જાણ્યો આહીર ભોજો, રોડો માટ માથાતણાં મહીરે ઢોજો.

આવે ધંદ્ર રાણી તોય દાણુ લેશું, લૂટે ગોરસાં રે અમો જવાળ દેશું;
 મુણી ગોપ કોપ્યા લડ સખળ ધાયા, તાણી તારણીના ત્યાં પાલવ સાલા.
 ગેડી આંકડે મોતીની માળા તૂટે, પડે લાકડી પાવરી માટ ધુટે;
 પીયે છાસ ગોવાળિયા મહીરે લૂટે, નાના ગોપના ગોપીઆ ગાલ ચુટે.
 ગાત્યાં રાધિકા ગોપિકા સર્વ વારી, ચાલોદૃખણ પાસે સહુકો મહિયારી;
 બથુપાળ પિંડારિયા દાણુ માગે, ખોટા વાદ વિવાદમાં ખોડ લાગે;
 વઢવાડ વણસાડવા વિવેક લાવી, ત્રેમાનંદ પ્રભુતણે પાસ આવી.

કંઠવું ૪ થું.—રાગ મારુની દેશી.

આવી મદોન્મત્ત સહુ નાર, જ્યાં વનમાળી છે;
 છે ઝગડો કીધાને વિચાર, ગોપે ખાળી છે.
 સંભળાય પરસ્પર વાત, એટલે ઉભી છે;
 જેનાં ફોજાં મહીનાં માટ, ગોવાળે દૂભી છે.
 છે ક્રોધે રાતી આંખ, મનમાં મળવું છે;
 મનમાંહે છે અલિલાખ, જિતીને વળવું છે.
 જેણે ફોજાં મહીનાં માટ, તેના કર સાલા છે;
 તેને છોડાવવાને ગોપ, ખીજ સૌ ધાયા છે.
 જેહેને થયું છે જન, તે વઢવા આલી છે;
 લાંગી દોળી નાખી છે છાશ, ગોળી કર બાલી છે.
 રાધાએ મોકલી નાર, નામ તેનું રાધ છે;
 છે રૂપે મુંદર ખાળ, ધણું એક ડાહી છે.
 આવી અલખેલી તત્કાળ, જ્યાં વનમાળી છે;
 છે યૌવનનું અલિમાન, શોભા સહુ ન્યાળી છે.
 એકા જ્યાં ગોપુળનાથ, કદમની છાંયા છે;
 કંદર્પ કોટિ લાવણ્ય, પ્રભુની કાયા છે.
 આવી રાધાએ કર્યો પ્રણામ, છ વિનતિ મારી છે;
 ગોપુળની આ સહુ નાર, દાસી તમારી છે.
 માહોમાંહે લેવું શું દાણુ, એ લધુતાઇ છે;
 'જનશે નંદરાયની' લાજ, જે પ્રભુતાઈ છે.
 ભોળી ગોપુળની સહુ નાર, જે વાયક સાંખ્યું છે;
 જાણશે કંસાસુર કાળ, નંદને વાંકું છે.

ખીજ નારી કને લો દાણ, તેમાં રી આધા છે;
આજ નથી લીધાનો લાગ, ટોળામાં રાધા છે.
વારો ગોવાળિયાને નાથ, ઘણું સંતાપે છે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ શ્રાદ્ધપ્રભુ, ઉત્તર શો આપે છે.

કડવું ૫ મું.—રાગ કાલેરેઃ.

અરે રાધ તું ડાહી થઈ આવી, પ્રીતમાં લય દેખાડે;
કહે તારી રાધા રાણીને, જે દાણ અમારું પહોંચાડે. અરે રાધ.
ગોકુળ વૃંદાવન છે મારું, તેમાં કંસતાણું શું ચાલેરે;
જે રાધિકાનો પિતા આવે તો, દાણ અમારું આલેરે. અરે રાધ.
ડહાપણ આણી બાલે છે વાણી, તું રીત અમારી ભાગેરે;
દાણ દંધીનું આપતાં ગોપી, એવડું દુઃખ શું લાગેરે. અરે રાધ.
વઢો ઝગડો કે સાંજ પડે, પણ દાણ ગોરસનું લેશું રે;
એ વાતે જે જન દુભાશે, તેહને ઉત્તર દેશું રે. અરે રાધ.
આત્મા આપી ગોપ સર્વને, જાવા નવ કા પામે રે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુને ચરણે, રતનાવળી શીર નામે રે. અરે રાધ.

કડવું ૬ મું.—રાગ ખંડ.

સુંદર શ્યામબારે, આ પ્રીતમ પાતળા રે.—ટેક.
પ્રાણજીવન પ્રભુ છે મારા, નાગર નંદકિશોર;
અમે મહિયારી પાગડી નારી, ન કીજીએ આવડું જોર. સુંદર.
નંદરાયની આણ માનું છું, શ્યામ સાંભળ કાન;
મહી માટે ઉખળણું બાંધ્યો, તોય ન આવી સાન. સુંદર.
કહણ રાજ છે કંસનું રે, આવડો ન કરિયે વાદ;
કોઈ મળશે મથાની નારી, ઉતારશે તારો નાદ. સુંદર.
લલા ગોપની વહુ બેટીનાં, નિત્ય ભંગાવો માટ;
દાણ નોહે પણ ભીખ માગવી, લોકમાં કહેશે લાંઠ. સુંદર.
લાંઠ કહો કે ભીખ કહો કે, કોહો કૃપણ અજાણ;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ કહે ગોપીને, આપો અમારું દાણ. સુંદર.

કડવું ૭ મું.—રાગ કારી.

દાણ માગે રે, કાનુડો દાણ મંગે રે;
આજ લગે નહીં સાંભળ્યું, કાણે લીધું આગે રે. કાનુડો. ટેક.

આગે સવાયાનું ગોરસું, તારે પૈસા બાધ્યે રે;
 વેપારદીઠા આ વળનો, શું મૂળમાંથી બાધ્યે રે. કાનુડો.
 મરુકીમાં મિરાત આ મોટી, છે જાશનું પાણી રે;
 તે જત ઉપર નહોતું બાધ્યું, દોષજેસરો દાણીરે. કાનુડો.
 દાણની દોલત બેડતામાં, મૂળગું ખોશો રે;
 મહિમા જશે નંદનો તે, લાલજી બેશો રે. કાનુડો.
 લાંગી કોરી ભૂધરા, નહીં આપિયે બહોણી રે;
 અમો ફરી જાશું ગોકુળ, રાખો જાશની દોણી રે. કાનુડો.
 પ્રેમાનંદ પ્રભૂ બોલિયા, શાને આકળાં થાઓ રે;
 જાશની દોણી શું કરું, દાણ આપીને જાઓ રે. કાનુડો.

કડવું ૮ મું.—રાગ પરજ.

સ્થામ શોહામણરે, કહાન કોહામણરે;
 સાંભળ અલ્યા સ્થામણિયારે, ગોકુળના શોહામણરે.—ટક.
 તું પતિવ્રતાને બંધુ કહાવે, તારી કીકીમાંહે કામણરે. સ્થામ.
 તું ચોર ચિત્ત નવનીત લણો, ખુટ્યાં ગૌનાં દામણરે;
 માત જશોદાએ ઉપજે બાંધ્યો, તોયે ન લાગી શીખામણરે. સ્થામ.
 તે તો ગોકુળ રાખ્યું રેલતું, ધરિયો ગોવર્ધનરે;
 માસી મારી ધાવતાં, તે વશ કર્યા વળજનરે. સ્થામ.
 બ્રહ્માદિકને ભોળ્યા, તે પીધો દાવાનળરે;
 ચૌદ ભુવન માતાને દેખાણ્યાં, એવું તારું બળરે. સ્થામ.
 કંસરાયનું કોણુ ગળું, તે માર્યો છે દશસ્કંધરે;
 અન માને તે કરો પ્રભુજી, કહે લેટ પ્રેમાનંદરે. સ્થામ.

કડવું ૯ મું.—રાગ ખટ.

મુક્યા પિંડારિયા પ્રેરી, રાધાને લીધી ઘેરી;
 હ્રદમાં રોશ આણી, બાલ્યા પછે ચક્રપાણી.
 જાએ ક્યમ દાણ લોપી, મળી આવી છે ગોપી;
 દાણની રીત લાગે, ગોપને લાજ લાગે.
 ખળકે વેણ કાળી, ધૂતારી ધાવળા વાળી;
 મહીનાં માટ માથે, સોનેરી ચૂડા હાથે.
 હીડે છે કેડ ઘોળી, કસમસ થાયે ચોળી;
 લટકે નાકે મોતી, મરકલડે જાય બેતી.

ફેરવે કીકી કાળી, માંહોમાંહે દેતી તાળી;
મનમાં ગાળ દેતી, મુખે કંઈ જાય કહેતી.
પોતાના ગુણને ગાતી, મહિયારી મદમાતી;
છેડો ન આંદે શીશે, જ્યેનનું જોર દીશે.
લટકે પાગ માંડે, પોતાની હઠ ન છોડે;
એની જો હઠ મૂકવું, તો દાણી નામ કહાવું.
વઢતાં વાય જો વહાણું, સહુને વાજ આણું;
પ્રભુનો રાશ જાણી, રાધાજી જોડ્યાં વાણી.

વલણ.

રાધા કહે સહુ નારને, તમે રખે મેલો ટેકરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ કૃષ્ણને, નથી આપવી કોડી એકરે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ સોરઠી.

લૂટે લૂટે મારગમાં ચોર, વસ્તીની વારે;
એ તો નાગર નંદકીશોર, જમનાને ધારે.—ટેક.

ક્યમ જઈએ મથુરા નગરી, જોઈ દાણી જમના ધારેરે;
ગોપીજનને ખાળી રાખે, દાણની કોડી માટેરે. વસ્તીં લૂં લૂં
કંસરાયની આણુ ન માને, એને વાધ્યો ધણો ઉન્માદરે;
મજ નારીનાં દૂધ દહીના, સ્થામળિયો લે સ્વાદ. વસ્તીં લૂં લૂં
નંદ સાહુ ને સતી જશોદા, આ કાનુડો કોણુ સરખોરે;
સર્વાંગે ચંચળ ખોટારો, નખ શિખ આઈ તેને નરખોરે. વસ્તીં લૂં લૂં
એણે વેલાં કીધાં ગોપ ગોપીને, વળી વશ કર્યું વજગામરે;
જમના ધારે દાણુ દહીનાં, કાઢ્યું કુળમાં નામરે. વસ્તીં લૂં લૂં
ધરમાંથી મહી માંખણુ ચોરે, વળી માર્ગમાંહી મહી લૂટેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુએ મુખ માગ્યું, દાણુ આપે તે છૂટેરે. વસ્તીં લૂં લૂં

કડવું ૧૧ મું.—રાગ કાફી.

એની મેં જાત જાણી, નંદનો કુંવર દાણી;
ચોરીને છાશ પીતો, હાંકતાં ત્યારે ખીતો—ટેક.
મેં જાણ્યું જે કંસરાયે, એસાડ્યો છે દાણી;
આલો ચોરને લઈને આપણુ, મથુરામાં તાણી. એની મેં.
મા આપે બહુ લાડ લડાવ્યાં, તેણે પડી કુટેવ;
તો નામ મારું રાધિકા, એનો ઉતારું અહ મેવ. એની મેં.

મોરલીમાંહે મારી નાંખે, યાલે મીઠાં વેણુ;
 સાધવીનારીનાં સત્ય ચૂકાવે, કામણુગારાં નેણુ. એની મેં.
 કદમ ઉપર ચઢીને ખેઠો, ચોરી આપણાં ચીર;
 ધરથકી ધૂતારો લંપટ, જ્ઞેયાં નય શરીર. એની મેં.
 પાંપણુ ઉપર પાધજ લેહેકે, લોખરી ચાઢીલાલ;
 આઆવે આપણી લણી, એની લટકતી છે ચાલ. એની મેં.
 મુખે વાણી વઢવાની ને, અંતરમાં આહલાદ;
 પ્રેમાનંદ કહે કૃષ્ણલીલા, રાધા કૃષ્ણનો સંવાદ. એની મેં.

કડવું ૧૨ સું.—રાગ ખટ.

શ્રીકૃષ્ણ—ધૂતારી ધુમટાવાળીરે, આંજ્યા વિના આંખડી કાળીરે;
 જાણો કાઠાં આપ્યા પાખીરે, રાધાને રાકી રાખીરે.
 વઢતાં વાયે વહાણુરે, સહુએને વાજ આણુરે—ટેક.
 ઉચી ને અલબેલડી રે, મુખ ધણું શુભાન;
 જ્ઞેયનિયાનું જોર જણાવે, હું ઉતારું અભિમાન. ધૂ. આં.

રાધિકા—નાનડી વયમાં નામ જ કાઢ્યું, લોક કરે વખાણુ;
 મોં ખાયે ને આંખ જ લાજે, માંહે માંહે શું દાણુ.
 ચાલો પાધરી વાટેરે, સાંખું છું નંદને માટે રે.—ટેક.

શ્રીકૃષ્ણ—આ ગોકુળમાં વસે ધણી રે, મોટી જાત આહીર;
 વહેવારની વાતે લગ્ન શાની, દીસે વઢકણુની પીર. ધૂ. આં.

રાધિકા—પાધરી વાટે તે લડેરે, જોને હોયે એ આપ;
 દાણુની શું તેં મહોર કરાવી, કંસે કીધી શું જાપ. ચાં સાં

શ્રીકૃષ્ણ—જાપ તો તારો આપ કરાવે, રાંડો વૃષભાન;
 અમો કુંવર નંદજીતણા, કોની નવ માનું આણુ. ધૂ. આં.

રાધિકા—સમજ યાલો સ્વામળા વહાલા, લોક સાથે શાં લાડ;
 ભીખ માગીને પેટ ભરો તો, પરમેશ્વરનો પાડ. ચાં સાં

શ્રીકૃષ્ણ—ગોપી ગાળ દીધો અદ્દેરી, છે જોરાવરનો પોરો;
 ભીખ માઆની પેર કહું, તું કોન ધરની ચોરો. ધૂ. આ.

રાધિકા—કાન ધર્યાનું કામકાજ શું છે, સમજ્યાં મનની વાત;
 એવો કો દેખતી નથી જો, મુને અડાડે હાથ. ચાં સાં

શ્રીકૃષ્ણ—જો આવે રાણી ઇંદ્રાણી, તો મૂઢી જાણે માન;
 તારું સર્વસ્વ લેઉં મુંદરી, તો નામ ધરાવું કાન. ધૂ. આં.

ધિકા-તું ૭ વર્ષ છેકરો ને, ચોરી ખીતો ઝાસ;
 સર્વસ્ય આપું શ્યામળા, તું આવે જો મુજ પાસ. ચાં સાં
 ધિકા-તું મદમાતી આહીરડી, હું નિપડ નાતું બાળ;
 બાળપણું દેખાડશું, થવા દેની સંધ્યા કાળ. ધૂ. બ્યાં.
 સંવાદ કરતાં દિવસ વીત્યો, અબળા આકળી થાય;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ જાવા દીજે, ગોપિકા લાગે પાય. ચાં સાં

કડવું ૧૩ મું.-રાગ કાશી.

મુંદર શ્યામળા રે, અમો હાર્યો ને જિત્યો તુંયરે;
 ત્યારે લેતો તેલે હમણાં, તારે જોઈએ મુંય મુંદર શ્યામળારે.-ટેક.
 દિવાકર અસ્તાચળ પહોંચ્યો, પડી પ્રભુજી. સાંજરે;
 પરણ્યા પિયુજીને ઉત્તર દેવા, ક્યમ તજીએ ધર માઝ. મું. શ્યામ.
 સાસુ વાઘણ નણુદી નાગણ, જેઠ તે જેવો જમરે;
 મુરલિસુત સરખો સ્વામી, તેને ઉત્તર દીજે ક્યંમ. મું. શ્યામ.
 અંત્યે લ્યો તે લ્યો હમણાથી, અમુર અમને થાય રે;
 ગૃહસ્થાશ્રમની જોડી મોટી, જઈ દોવી છે ગાય. મું. શ્યામ.
 તમો પુરુષ ને અમો નારી, દોહલો લોકાચારે;
 હુંકારા માટે મરતું પડશે, અબળાનો અવતાર. મું. શ્યામ.
 તમો અમ સાથે કૌંતક કીધું, અમો કીધું છે હાસરે;
 આજ થકી તમારી નિકમ, મૂલે લીધી દાસ. મું. શ્યામ.
 પ્રથમ આવીને તમ સંધાતે, કીધો જે સંવાદરે;
 અધરતું જોલાયું હોય તે, ક્ષમા કરો અપરાધ. મું. શ્યામ.
 અમો આવશું મહી વેચવા, તમો તે લેજો દાણરે;
 ગોરસંકેરું શું ગજું છે, અમો તે સોંપ્યા પ્રાણ. મું. શ્યામ.
 અમને તો નવ ગમે દીધું કે, તમ વિણુ ગોઝળનાથરે;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, વેચાયાં તમારે હાથ. મું. શ્યામ.

પદ ૧૪ મું.-રાગ ખર.

જિત્યા જીવણ ને હારી મુંદરિ લોલ;
 લોકાચાર ને ધર ગઈ વીસરિ લોલ.
 વિદ્વંજી વાહી વાંસળીરિ લોલ;
 ગોપી વિલ્વંજ થઈ સહુ વ્યાકુળીરિ લોલ.

અકળ ગતિ તે નવ જાયે કળીરે લોલ;
 ગોપીન ગધ તે ગોપની મંડળીરે લોલ.
 દાણુ વિવાદ ત્યાં ભાંગી ગયોરે લોલ;
 રસ ઓધ હૃદયા હર્ષજ થયોરે લોલ.
 શ્યામળિયોજી તો ત્યાં સજ થયારે લોલ;
 ગોપી સાથે તે કુંજભવન ગયારે લોલ.
 ગોરસ ગોળી મેલી તે સહુએ વેગળીરે લોલ;
 સહુ વહાલાલજીને વીંટી વળીરે લોલ.
 ત્યારે રાધાજીને કહે શ્રીહરિરે લોલ;
 લજ્જા મંનથી મૂકે પરહરીરે લોલ.
 એવું સુણતામાં રાધા હસીરે લોલ;
 ભાગ્યે ધુધટ, ચીર ગયું ખશીરે લોલ.
 દીધું આલિંગન હેત આપિયુરે લોલ;
 કુંજમાંહે રહી રતિ સુખ આપિયુરે લોલ.
 જોટલી ફૂતી મજ સુંદરીરે લોલ;
 તેટલાં રૂપ ધરિયાં શ્રી હરિરે લોલ.
 દાણુ મિસે તે લીલા યીજી થઈરે લોલ;
 રંગવિલાસમાં રજની વહી ગઈરે લોલ.
 ગયો ચંદ્ર ને ભાનુ ઉગ્યો સહીરે લોલ;
 ત્યારે મજ વનિતાને સાન થઈરે લોલ.
 પ્રેમાનંદ પ્રભુને પાયે પડીરે લોલ;
 સહુ ગોપીએ વિદાય માગી લળીરે લોલ.

પદ ૧૫ મું.—રાગ ધન્યાશ્રી.

નમો નારાયણુ રાધા રાણી, દુઃખ લંજન દામોદર દાણી;
 ઘેર ગધ ગોપિકા આનંદ આણી, પ્રભુજીની માયા કોણે ન કળાણી. નમો.
 પડોશણુ સાસુ નણુંદ જોઠાણી, કરે વાત પરસ્પર અંગ ઐંધાણી;
 સુણે ભણે દાણુલીલા ધન્ય તે પ્રાણી, જમકંકર ન શકે તેનેરે તાણી. નમો.
 એ અદ્ભુત લીલા બુદ્ધ સારુ વખાણી, જેમ સાગરથી ભર્યું ચંચળ પાણી;
 તેમ પ્રેમાનંદ દાણુલીલા વખાણી, શરણાગત રાખે સારંગપાણી. નમો.

દાણુલીલા સમાપ્ત.

નળાખ્યાન.

કંઠ્યું ૧ લું.—રાગ કેદારો.

શંભુમુતલું ધ્યાન જ ધરું, સરસ્વતીને પ્રણામ જ કરું;
આદરું, રહેા નૈપધનાથ રે.

ઢાળ.

નૈપધનાથની કહું કથા, પુણ્યશ્લોક જે રાય;
વૈશંપાયન વાણી વદે, અણિક પર્વ મહિમાય.
રાત્ર્ય હારી ગયા પાંડવ, વસ્યા દત વનમોગ્ધર;
એકલો અર્જુન ગયો કૈલાસે, આરાધ્યા ત્રિપુરાર.
પશુપતાકાશ્ત્ર પશુપતિયે આપ્યું, પછે ગયો સ્વર્ગમાંહે;
કાલકેતુ પુલોમા માર્યો, પંચ વર્ષ રહ્યો તાંહે.
યુધિષ્ઠિરાય અતિ દુઃખ પામ્યા, હિપત્યો ઉદ્દેગ;
પુનરપિ પારથ નહીંઆવ્યો, ભાષ્યેકીધોતાંહાંનવોનેગ.
એવે સમે એક તાપસ આવ્યો, બૃહદ્રશ્વ અવું નામ;
પૂજન કીધી પાંડવે, આપ્યો વસવાનો ઠામ.
આતુર માસ તાંહાં રહ્યા, કુંતીમુત કરે સેવાય;
રાત રાતના વારા ફરતી, પાંડવ ચાંપે પાય.
એક વાર યુધિષ્ઠિ ખેઠા, તળાંસવાને ચર્ણુ;
તે સમે અર્જુન સાંભર્યો, ભરાયું અંતરકર્ણુ.
ધર્મરાયને ઋષિશ્ર પૂછે, જળે ભીના પગ માહારા;
શે દુઃખે સતવાદી રાજ, નેત્રે ભરે જળધારા.
ધર્મ કહે સાંભળીએ સ્વામી, ઉડી ગયો અર્જુન;
અવળા સવળા સાસે સવ્યસાચી, માટે કરું છાં રુદન.
ભીમસેનની પાસે જ્ને હું, મારું દાતણ પાણી;
બળ્યડોતો જાએ રીસાવી, લાવે વૃક્ષ મોહોડું તાણી.
પ્રાતઃસામગ્રી નકુળ પાસે, કદાપિ જ્ને મેં માંગી;
એક પોહોર તો વાર લગાડે, એટલી કરે વરણાગી.

સહદેવને જો કામ દેઉં, સાધુ મંત્ર ન આણે શેષ;
 પણ મધ્યાહને ધરમાંથી નીસરે, જોતો જોતો જોત.
 દક્ષિણ દિશાએ જોગણી જો, જાઉં તો દુઃખ પામું;
 પૂર્વ દિશાએ પરવરું તો, ચંદ્રનું ધર છે સાહામું.
 એવી રીત તો ત્રણે ભાઈની, મુજથી નવ સહેવાય;
 દ્રૌપદીને મોકલું તો, હરણ કરી કો જાય.
 વણ માગે વેળાએ આપે, જે જોધયે તે આણી;
 ફળ જળ મુખ આગળ લેઈ મેહેલે, તે તો ગાંજવપાણી.
 તેહેના ગુણ હું નથી વિસરતો, રહ્યો છૌં હૃદય રાખી;
 સુખ સંતોષ વિના છૌં સૂનો, મુનિ હું પારથ પાખી.
 નિઃસ્વાસ મૂકી ધર્મ એમ પૂછે, કોહોને બૃહદશ્વ ઋખી,
 વન વસતું ને વિજોગ પડીચો, હું સરખો કો દૂખી.
 રાજ્યાસન ધન ભુવન રિધ, તેહ અમો સર્વ હારી;
 એહેતું કોને હવું હશે સ્વામી, પીડા પામે નારી.
 વળતા વાણી વદે બૃહદશ્વજી, શું આણે વૈરાગ;
 નળ દુઃખ પામ્યો અરે પાંડવ, નથી તેહેનો સોમો ભાગ.
 રૂપ રાજ્ય ને ધન બળ તે, ન મળે નળસમાન;
 અનેક કષ્ટ તેહેના જેવું, કો ન ભોગવે રાજન.
 ભીમકુમારી નળની નારી, રૂપ શું કહું મુખ માંડી;
 તે રાણી જાહાં નહીં ફળ પાણી, નજે વનમાં છાંડી.
 દાસીરૂપ ધર્યું દમયંતી, કુબકુ થયું નળગાત્ર;
 તેહેનાં દુઃખ આગળ યુધિષ્ઠિર, તાહારું દુઃખ કોણ માત્ર.
 કર જોડીને ધર્મ એમ પૂછે, કોહો મુજને ઋપિરાય;
 ધણું દુઃખ પામ્યો નળરાજ, શા કારણ કહેવાય.
 કોણ દેશનો નરેશ કહાવે, કેમ પરણ્યો દમયંતી;
 તે રાણી નજે કેમ છાંડી ને, કાંહાં મૂકી લમયંતી.
 હિતપત્ય કોહો નળદમયંતીની, અથ ઇતિ કથાય;
 દૂખીઆનું દુઃખ સાંભળતાં માહારી, ભાગે મનની વ્યથાય.

વલણ.

અથા ભાગે માહારા મનની, કહે યુધિષ્ઠિર રાજનરે;
 વદે વિષ્ર પ્રેમાનંદ તે, નળતણું આખ્યાનરે.

કંડવું ૨ જી. - રાગ ગોડી.

બૃહદશ્વજી મુખ વાણી વદે, રાય યુધિષ્ઠિર ધરતા હ્રદે;
 નૈપથ નામે દેશ વિશાળ, રાજ્ય કરે વીરસેન ભુપાળ.
 તેહને સુરસેન બાંધવ જન, તે જોહુને અંકેકા તન;
 તે રૂપે પુટડા જેવા કામ, નળ પુષ્કર બંન્ધોનાં નામ.
 પછે નળને આપી રાજ્યાસન, પિતા કાકા બંન્ધો ગયા વન;
 ચલાવે રાજ્ય નળ મહામતિ, પુષ્કરને કીધો સેનાપતિ.
 જિત્યા દેશ વધારી ખ્યાત, શત્રુ માત્ર પમાણ્યા શાંત;
 ભૂપતી સર્વ નૈપથને ભજે, નળ પુષ્કરે કીધો દિવિજે.
 પ્રજા સુખે ઉઘાડે બાર, ન કરે ચોરી ચોર ચખાર;
 સત્યે યમપતિ કીધો સાધ, પુરમાંહે કોને નહીં વ્યાધ.
 કનકે ભરીઆ છે કોઠાર, જેહવાં ધન તેવા દાતાર;
 જનચકના દારિદ્ર્ય કાપીઆં, નળે મુખ માઆં ધન આપીઆં.
 લિક્ષુક કહે ભલું નળનું રાજ, ગયું દુઃખ હોલાણી દાજ;
 કીર્તિ થઈ નળની વિસ્તીર્ણ, જેમ સૂરજનાં પ્રસરે કીર્ણ.
 પુણ્યશ્લોક ધરાવ્યું નામ, વૈજણ્વ કીધું બાધું ગામ;
 ઘેર ઘેર હરિકીર્તન, એકાદશી વ્રત કરે હરિજન.
 ચારે વરણ પાળે નિજધર્મ, ધ્યાયે દેવ વ્યાપક પરિશ્રમ;
 નળે લીધો એટલો નેમ, માગ્યું દાન આપે કરી પ્રેમ.
 જે આવે મસ્તક માગનાર, તો આપતાં ન લગાડે વાર;
 ઉત્તર દક્ષિણ પૂરવ દશ, વીરસેન સુતનો વાધ્યો યશ.
 ત્યારે પુષ્કરને થઈ અદેખાઈ, મુજથકી વાધ્યો પિતરાઈ;
 નળને નમે પ્રજા સમસ્ત, એ આગળ હું પામ્યો અસ્ત.
 એહવું જાણી મન આણી વૈરાગ્ય, ગયો વન ધર કીધું ત્યાગ;
 નળનો વાળ્યો તે નવ વાળ્યો, દારુણ વનમાં પોતે પાળ્યો.
 જનને સેવ્યું પર્વત શૃંગ, તળે વહે છે નિર્મળ ગંગ;
 શલ્યાનું કીધું આસન, પાંદડાંનું કીધું છત્ર રાજન.
 માનસી રાજ માંડ્યું વનતણું, કાકિલા ગાન કરે છે થણું;
 આ મૃગ તે અશ્વ માહારે કારણે, દુમ પ્રતિહાર ઉભા બારણે.
 ભુંડ હસ્તી પૃથ્વી પરજંગ, એ રાજ કેમે ન પામે ભંગ;
 કો લુંટી લેવા આવી નવ ચડે, ઉઘાડે બાર ખાતર નવ પડે.

એણી પેરે માંડયું રાજ્યાસન, આણ્યાલતે વશ કીધું મન;
એ કથા એટલેથી રહી, નળ રાજા શું કરતો તહી.
ન્યારે પુષ્કર ઉડી વનમાં ગયો, લાઇ વિના ભૂપ એકલો રહ્યો;
નિષ્કંટક રાજ્ય એકલો કરે, ધર્મ આણ રાજની શ્રે.
માગાં મોકલે દેશ દેશના ભૂપ, નળ જોવડાવે કન્યાનું રૂપ;
શરીર કુળમાંહે કાઢાડે ખોડ, કહે ન મળે કો મારી જોડ.
ખત્રીસ હોય લક્ષણ સંપૂર્ણ, તેહેનું હું કરું પાણિગ્રહણ;
એમ કરતાં વહી ગયા દિન, એવે આવ્યા નારદ મુન.

વલણ.

નારદ મુનિ પધારીઆ, સુણ સુધિધિર ભૂપાળરે;
પછે વેણાપાણીએ કેમ મેળવ્યું, નળનું વેવીસાળરે.

કડવું ૩ જી. — રાગ રામઝીની દેશી.

એણીપેર ખોલ્યા બૃહદ્સ્વ વાણીજી, નળને ઘેર આવ્યા વેણાપાણીજી;
વીરસેન સુતે દીધું માનજી, અર્ધપાછે પૂન્યા લગવાનજી.

ઢાળ.

પૂન્યા નારદ આદર આણી, હૃદેમાં અતિ પ્રેમ;
અન્યોન્યે પૂછીઆ, સમાચાર કુશળ હેમ.
રાજ્યાસન સનું નળનું દેખી, નારદ ઋષિ એમ પૂછે;
પટરાણી દિસતાં નથી એ, કોહોની કારણ શું છે.
આસને બેસવું રાણી વિના, તેહેનો મોટો દોષ;
પછે પ્રતિહત્તર વિચારી નળ, બોલીઆ ધરી શોષ.
નળ કહે તમે પ્રજાપતિના, પુત્ર વેણાધારી;
જાણતા હશે બ્રહ્માજીએ, માહરે નરમી છે કો નારી.
સમદ્વીપ નવખંડમાંહે કાંઈ કન્યા કોટકોટ;
ઋષિ હું વરું એવી નવ મળે, શકે છે કન્યાની ખોટ.
રૂપ તાંહાં કુળ નહીં, કુળ તાંહાં નહીં ચાતુરી ચાલ;
કો સકળ લક્ષણ હોય પૂરણ, તો હું પરણું તત્કાળ.
નારદ ઋષિ તવ આચર્યા, એમ ન કીજે ભૂપ;
તારા સરખું નવ મળે, કો સ્વામાનું સ્વરૂપ.

પણ તે કન્યા અલૌકિક છે, વેદ જોહેને વરણુ;
 તે ઇંદ્રને ઇંચછે નહીં તો, તુંને કાંઠાંથી પરણુ.
 નળ કહે યો મહા મુનિ તે, કન્યાનું કોણુ નામ;
 કવણુ રાયની દીકરી ને, કવણુ તેહનું ગામ.
 નારદ કહે સકળ દેશ મધ્યે, ઉત્તમ વિદર્ભ દેશ;
 તાંહાં રાજ્યાસન કરે છે, ભીમક નામ નરેશ.
 તેહને ઘેર એક તારણી, વન્નૂતી નામ નિદાન;
 પુણ્યદાન અપાર કીધાં, પણ પેટે નહીં સંતાન.
 એવે સમે એક દમન નામે, આવીઆ તાપસ;
 આતિથ્ય કીધું તેહનું ને, જમાડ્યો ખટ રસ.
 ધણા દિવસની ગઇ ક્ષુધા, ને પામીઆ સંતોષ;
 ત્રિકાળ જ્ઞાને જાણીઆ, રાણીનો વંજા દોષ.
 પૂછીને ત્યાં ખરું કીધું, નિશ્ચે નહિ સંતાન;
 કરુણા આણી આપિયું, રાય રાણીને વરદાન.
 ત્રણ પુત્ર ને એક પુત્રી, હશે રૂપનાં ધામ;
 એંધાણી રાખજે એટલી, જે માહારે નામે નામ.
 એહેવું કહીને ઋષિજી, પામીઆ અંતરધાન;
 ફટલે દિવસે રાણીને પછે, આવીઆ સંતાન.
 દમન દંતુ દુર્દમન, દમયંતી નામ જ ધર્યાં;
 હર્ષ પામ્યો ભૂપતિ, બાળક ચારે ઉછર્યાં.
 દમયંતી જે દીકરી તે, મુખે વરણી ન જાય;
 અંગ તણી તો હિપમા, નળ કશીએ ન અપાય.

વલણુ.

હિપમા ન અપાય નળ મેં, એમ યોલ્યા વેણાધારી રે;
 નળ કહે નારદ પ્રત્યે, તેહનું રૂપ કહો વિસ્તારી રે.

કડવું ૪-થું. રાગ આશાવરી.

નારદનાં વચન સુણી, યોલ્યા નૈષધધણી;
 ભીમક તણી કુંવરી છે, કહેવી ફૂટડી રે.

ઢાળ.

ફૂટડી કહેવી દમયંતી, કહો તેહેનું વીખાણુ;
 નારદ કહે રે સાંભળો, વીરસેન સુત સુખાણુ.

ગુણ ચાલ ને ચાતુરી, અદ્ભુત સુંદર વેશ;
 તેહને હું કેમ વર્ણવું, વર્ણવી ન શકે શેષ.
 બુદ્ધિ પ્રમાણે માનનીનું, કરું છું વરણનું;
 જ્યમ સાગરમાંથી ચાંચ જળની, ભરે પક્ષીજન.
 દમયંતીના ચોટલો, દેખી અતિ સોહાગ;
 અભિમાન મૂકી લજ્જા આણી, પાતાળ પેઢા નાગ.
 ભીમક સુતાનું વદન સુધાકર, દેખીને શોભાય;
 ચંદ્રમા તો ક્ષીણ પામી, આલમાં સંતાય.
 સૃષ્ટિ કરતાં બ્રહ્માજીએ, ભર્યું તેજનું પાત્ર;
 તે તેજનું પ્રજાપતિયે ધડ્યું, દમયંતીનું ગાત્ર.
 તેમાંથી કાંઈ શેષ વાધ્યું, ઘડતાં ખેરે પડિયો;
 બ્રહ્માજી એકદું કરીને, તેના ચંદ્રમા ઘડિયો.
 નળ કહે નારદને, એ વખાણુ ભાવ ન પહોતો;
 દમયંતી હમણાં અવતરી, ચંદ્ર પહેલો નહોતો ?
 નારદ કહે બ્રહ્માજીએ, સહિ પહેલી ધરીને રાખી;
 પણ પૃથ્વીમાં અવતારી નહિ, ભરથાર એવા પાખી.
 વિરંચિએ વૈદર્ભી નાંખી, ઉદય હવડે પામી;
 તે જો અહિંયાં અવતરી, તો નિમ્નો હશે કે સ્વામી.
 નળ કહે આગળ વિસ્તારો, એ ભેદ મેં સાંભળિયો;
 ચંદ્ર પહેલી ચતુરાં, સંદેહ મનના ટળિયો.
 નારદ કહે સાંભળો રાજા, મીન ને મધુકર;
 નેત્ર ભુકુટી દેખિને, જળ કમળ કીધાં ધર.
 નાસિકા વેશર દેખીને, કળાધર ને કીર;
 તેણે અરણ્ય પર્વત સેવિયાં, ધારી શક્યા નહિ ધીર.
 દમયંતીના અધર દેખી, પેટ વેધ્યું પ્રવાળી;
 એ કામિનીના કંઠ સાંભળી, કોકિલા થઈ કાળી.
 રસના વાણી સાંભળી, સરસ્વતીને આવ્યો વૈરાગ;
 હુંવારી પોતે રહી, સંસાર કીધો સાગ.
 દંત દેખી દાડમ ફાટ્યું, કપોત સંતાડે મહોને;
 તે નાદ કરતો શ્રે વનમાં, કહે દુઃખ કહું હું કેને.

દમયંતીનાં કુચ દેખી, હાર્યું કુંજર કૂળ.
તે હોડતાં ચાલતાં હાથી, માથે ધાલે ધૂળ.
હસ્તકમળથી કમળ હાર્યું, જળમાં કીધું ઘર;
ઉદર દેખી દમયંતીનું, સુકાયું સરોવર.

વલણ.

સરોવર સુકાયું સાંભળી, નળરાય મનમાં રંજ્યા;
દમયંતીની જંઘા દેખી, કેળ રહી કાક વંઝા.

કડવું ૫ મું.—રાગ સામેરી.

દમયંતી છે દોષ રહીતા, તેના ગુણની ગાઊં ગીતા;
નારદજી વાયક એમ બોલે, નહિ ઉપમા તારુણીની તોલે.
દમયંતી દોષ રહીતા, તેના ગુણની ગાઊં ગીતા. ટેક.
જોઈ ભિમક સુતાની કટી, સિંહની જાત વનમાં ઘટી;
હંસને પણ થઈ ચટપટી, ચાલ્ય ગોરીની આગળ મટી. દમયંતી.
રામા અંગની રોમાવળી, વનસ્પતી દવે મરે છે બળી;
તેનાં વસ્ત્ર રહ્યાં જળહળી, દેખી આભમાં પેસે વીજળી. દમયંતી.
પગપાનીથી હાર્યો અળતો, રહે અબળાને પાગે લળતો;
નેપુરનો નાદ સાંભળતો, રહે ગાંધર્વનો સાથ બળતો. દમયંતી.
વરણથી ચંપક નવ ભજિયો, માટે મધુકરે તેને તજિયો;
એવું રૂપ બ્રહ્માએ સજિયું, બીજું કોઈ નથી નીપજિયું. દમયંતી.
હવે શણગાર વખાણું સોળ, મંજન ચીર હાર તંબોળ;
ઉઠે સુગંધના કદલોલ, અંગે અરગજના રોળ. દમયંતી.
શીશફૂલ રત્નરાખડી, શોભે ભમરમાં ચુની જડી;
ગોપ્રણો રહ્યો અગશું અડી, કટિમેખલાશું પડે વડી. દમયંતી.
ગળબંધ કંઠે નવરંગ, મુક્તાહાર છે બે સંગ;
શકે ગિરિ કરીને ભંગ, સ્તન મધ્યે વહે છે ગંગ. દમયંતી.
વાયે આદણી રહિ છે ઉડી, ખળકે કંકણ ને કર ચુડી;
રૂપે રતિ તો સંભ્રમે બુડી, એવી કોઈ મળે નહિ રૂડી. દમયંતી.
વાજે નેપુર કેરો અણકો, અંગુઠે અણવટનો ઢણકો;
અણલિયે વીજવાનો રણકો, બોલે મધુર અંઝરિનો અણકો. દમયંતી.
જેણે દમયંતી નવ જોઈ, તેણે ઉમર એળે જોઈ;
જાણે કાયા કનકની લોઈ, એવી જગમાં બીજી ન કોઈ. દમયંતી.

જેમ નદીમાં ભાગીરથી, તેમ સ્યામામાં શ્રેષ્ઠ સર્વથી;
 ત્રણ લોકમાં જોડી નથી, જાણે સાગરથી કાઢી મથી. દમયંતી.
 ઈંદ્રાદિક પરણવા ફરે, મહીલા મનમાં નવ ધરે;
 અશ્વિની કુમાર આગળ પળે, તે ન આવે આંખ્ય જ તળે. દમયંતી.
 જ્યારથી એ પુતળું અવતરિયું, નારી માત્રનું માન ઉતરિયું;
 દમ્યું જગત સ્વરૂપ ઉદે કરિયું, માટે દમયંતીનામ ધરિયું. દમયંતી.
 જોગી થઈ તજ્યું હશે સર્વસ્ત, તીર્થ નાહ્યો હશે સમસ્ત;
 ગાળ્યાં હશે હીમાળે અસ્ત, તે અસશે દમયંતીનો હસ્ત. દમયંતી.
 વખાણુ સાંભળિને સખળ, રુધિર અટવાયું પળ પળ;
 નારદ પ્રત્યે બોલ્યો નળ, સ્વામી પરણવાની કહ્યો કળ. દમયંતી.
 નારદ કહે મારું કહેણુ ન લાગે, હું નવ જાણી તારે માર્ગે;
 મને મોહનાં બાણુ વાગે, બ્રહ્મચર્યવ્રત મારું ભાગે. દમયંતી.
 એવું કહી પામ્યા અતરધાન, મોહ પામ્યો નળ રાજન;
 લાગ્યું દમયંતીનું ધ્યાન, કામજ્વર થયો વહ્નિ સમાન. દમયંતી.
 વૈદ મોટા મોટા આવે, વગડાની ઔષધિ લાવે;
 તાપ ક્રોધે ન શમાવે, મંત્રી કહે શું થાશે હાવે દમયંતી.

વલણુ.

હવે શું થાશે કહે મંત્રી, વિચારે છે મનરે;
 નીલાં વસ્ત્ર પહેરી અશ્વે બેસી, નળ રાય ચાલ્યો વનરે.

કંઠ્યું ૬ કુંડ-રાગ વસંત.

અનંગ અનળ તે નળને પ્રગટ્યો, વનગયો વહ્નિ સમાવા;
 હયે બેઠો ચિંતામાં પેટો, લાગ્યો આકુળ વ્યાકુળ થાવા. અનંગ. ટેક.
 નીલાં વસ્ત્ર ને નીલો વાઘો, મૃગયાનો શણગાર;
 અધોર વનમાં રાયે દીર્ઘ, માનસરોવર સાર. અનંગ.
 સુલટ સાથે ક્રોધ મળે નહિ, એકલો ન પડે ગમ્ય;
 હયથકો હેઠો ઉતરીને, વન જોવા લાગ્યો રમ્ય. અનંગ.
 વૃક્ષ વારુ ચારોળીનાં, ચંદન ચંપા અનંક;
 નાનાવિધનાં પુષ્પને ભારે, વળિ રહ્યાં છે વંક. અનંગ.
 મોગરો મરડાઈ રહ્યો ને, મગી અરણી ને મરેહી;
 આંખલિ આવળ ને અગથિયા, એખરા ને અરેહી. અનંગ.

કદલિ થંભ શોભે અતિ સુંદર, સાકર સરખી શેલડી;
 લવિંગલતા ને લિંથુ લલિત વળી, વિરાજે વૃક્ષવેલડી. અનંગ.
 નાળીઝેરી નારંગી નૌતમ, નીચાં નમ્યાં બહુ નેત્ર;
 દ્રોણિ પ્રાલસિ સુંદર દીસે, ખજુર ખારેકનાં ક્ષેત્ર. અનંગ.
 પીપળા પીપળિ વડ ને ગુલર, 'દાડમડી ને પલાશ;
 અશ્વથિ ઉતરી નળ રાજ્યે, વન નિરખ્યું ચોપાસ. અનંગ.
 જળ પ્રળ સખળ દેખી નળ હરખ્યો, ઉત્તમ આંખા સાખ;
 બાબચિ બીજેરી ને ચિનિક્યાલા, શુભે શુભખા દ્રાખ. અનંગ.
 સુંદર કુમુદનિ સરોવરમાંહે, વાયુ પ્રહારે નમંતી;
 દેખી અનળ તે બમણો બાપ્યો, સાંભરી દમયંતી. અનંગ.
 શીતળ વાયુ વહ્નિ સરખો, લાગે રાયને તંન;
 નમ્ર વૃક્ષ છે કદળીનાં, તેને દેતો આલિંગન. અનંગ.
 રંભન ચુંબન કરે કેળને, થડથી મરડી પાડે;
 મુખથી શબ્દ કરે જેમ કોઈ, મોટો મેગળ ત્રાડે. અનંગ.
 એવે સમે બહુ હંસ ત્યાં દીઠા, સુવર્ણનાં છે અંગ;
 તે દેખી દમયંતી વિસરી, ટળી ગયો અનંગ. અનંગ.
 નહોતું દીધું તે મેં દીધું, આવ્યો દીસ અતુક્રમી;
 આવી કનકની જાત પંખીની, બ્રહ્માયે ક્યારે નિરમી. અનંગ.
 એક હાથ પડે એમાંથી, પાળું પાસે રાખું;
 રમાડું જમાડું એને, દુઃખદહાડા ખોઈ નાખું. અનંગ.
 શરપ્રહાર કરું જો એને, તો એ થાય નિધન;
 ગ્રહણ કરવું જોઈએ જીવતું, ભૂપ વિમાસે મન. અનંગ.
 એવે સકળ પંખીનો રાજ, દીઠો પૃથ્વીમાંય;
 વૃક્ષતણે થડ નિદ્રા કરીને, હિમો છે એક પાય. અનંગ.
 તેને દેખી નળ મનમાં હરખ્યો, ભેદ કરી પરવરિયો;
 અંખર ઝોઢી અંગ સંકોડી, શ્વાસ રુંધન કરિયો. અનંગ.
 દુમ થડ પુઠે નળ ભડ આવ્યો, યેશી આઘો ચાલ્યો;
 લાંબો કર કરી લઘુલાઘવીમાં, પંખીનો પગ આવ્યો. અનંગ.

વલણ.

આલ્યો પંખી જાગી ઉઠ્યો, નળને કીધા ચંચંના પ્રહારરે;
 પછે પોતાની વાણીએ કરી, કરવા લાગ્યો પોકારરે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારુ.

હસે માંડ્યોરે વિલાપ, પાપી માણસારે; શું પ્રગટ્યું મારું પાપ. પાં
 ઝો કાળા માથાનાં ઘણી, પાં જેને નિર્દયતા હોયે ઘણી. પાં
 એ તો જીવને મારે તતખેવ, પાં હવે હું મુઝો અશ્વમેવ. પાં
 ટૂંપી નાખશે માહારી પંખાય, પાં મુને શેકશે અગ્નિમહાય. પાં
 કોણ મૂકાવે કરી પક્ષ, પાં માહારે મરવું ને એહેને ભક્ષ. પાં
 આ મજ સરખું રતન, પાં તે એજે થાશે નીર્ધન. પાં
 ટળવળી મરશે માહારી નાર, પાં તે જીવશે કહેને આધાર. પાં
 ગ્રહો નારીએ દીઠો નાથ, પાં ધાયો સહસ્ર સ્ત્રીનો સાથ. પાં
 નાથ ઉપર ભમે સ્ત્રીવૃંદ, પાં ઘણું કરવા લાગ્યાં આકંદ. પાં
 હંસીએ દીધો શાપ, પાં તારી સ્ત્રી એમ કરજો વિલાપ. પાં
 હંસ નારીને કહે વચન, હંસી સાંભળોરે;

તમે જાઓ સર્વ ભુવન, આંહાંથી પાછાં વળોરે.

જે કાંઈ લખ્યું હશે પ્રહાય, હં તે અક્ષર નવ ધોવાય. આં
 કેમ છૂટીએ કર્મના બંધ, હં આપણે એટલો હશે સંબંધ. આં
 જે આણુધટું કીધું અમે, હં મને વારી રાખ્યો નહિ તમે. આં
 આપણે વસવું વૃક્ષ ને વ્યોમ, હં આજ મેં નિદ્રા કીધી ભોમ. આં
 જે આમે થાનકભ્રષ્ટ, હં તે પામે મહારી પેર કષ્ટ. આં
 સર્વને દેહિ છૌં શીખામણ, હં તમે ધરણિ મા મૂકશો ચણ. આં
 એમ કહેતો સ્ત્રીને ભરતાર, હં દેખી નજે કીધો વિચાર. આં
 પંખી સર્વ પામ્યાં છે રોપ, હં તે દે છે મુજને દોપ. આં
 તમે હંસ ધરો વિશ્વાસ, હં હું નવ કરવાનો નાશ. આં

વલણ.

નવ કરવાનો નાશ એહેવી, વાળી નજે કહીરે;
 વચન સુણી નજરાયનાં, હંસને વાચા થઈરે

કડવું ૮ મું.—રાગ મારુ.

મનુષની પેરે પંખી જોલ્યો, મુને મુકી જુઓ એક વાર;
 પ્રાણદાન તું આપીશ તો, કાંઈ કરીશ ઉપકાર.
 મૂક મુજને સર્વથા આ, રુવે છે સહસ્ર સુંદરી;
 એહેને આસના વાસના કરીને, હું આવીશ તુજ કને ફરી.

વચન સુણી વીર વિરમે પામ્યો, અત્યા હવે નહિ મૃદુ;
 રૂપ ને વાણી જે શુણુ તુજમાં, મરતાં લગે નવ મૃદુ.
 હંસ કહે વિશ્વાસ આણો, અમો અત્માના વાહન;
 આકાશ અવની એક થાયે તો, જુહું ન જોણું વચન.
 નળ કહે હું વીરસેન મૃત છૌં, નૈપથ માહારં ગામ;
 દેશપતિ ને ક્ષત્રી કેવળ, નળરાય માહારં નામ.
 હૃથી વિદ્ય થાયે નહીં, પ્રાણની પેરે પાણું;
 અમો રાજવંશીને રુદ્ધ લાગે, તાહારં જોણતું રહીઆણું.
 ખટપટ ટાળો મરણની ને, રમે આણો શોક;
 એમ બાણી રોડો મુજ પાસે, બવાની આશા ફેક.
 પંખી કહેરે પુણ્યજ્યોત માહારી, માતા રોષ રોષ મરશે;
 એકનો એક છૌં તેહને, માતા કહેને જોઈ ઠરશે.
 એક સહસ્ર રુએ છે નારી, ઘેર તણુ છે પટરાણી;
 માહારં અંધન બાણી સર્વકા, તક્ષણુ તજશે પ્રાણી.
 વાહાલી જીએ પુત્ર પ્રસવ્યો, મેં તેહનું મુખ નથી જોયું;
 અરે નળરાજા હું રંકતું તેં, મૃતનું મુખ કાં જોયું.
 આપણુ બન્ધો મિત્ર થયા, તેહનો સૂરજ દેવતા સાખી;
 રૌંરવ નરકે હું પડું જો, ન પાણું વાચા લાખી.
 ગુરુદ્રોહી સ્વામીદ્રોહી, એ પાતિક લાગે મુજને;
 જો નારીને મળી આવી, શીશ ન નમાવું તુજને.
 ત્રાહે ત્રાહે કરી નળ જોલ્યો, મૃદુ હું નિરધાર;
 તું જાણે પરમેશ્વર જાણે, સમતણો વિચાર.
 પ્રતિજ્ઞા માટે મૃદુ હું, મળવાને તારી નાર;
 નહિઆવે તોશું કટક વડાવું, કે તુંને કહાડું ન્યાતખદાર.
 એહવું કહીને પંખી મૃદ્યો, હંસ ઉડ્યો આકાશ;
 રુદન મા કરશે એમ કહેતો, આવ્યો પ્રેમદા પાસ.
 સમાચાર કહ્યો સ્થામાને, સમજાવી સુંદરી;
 વળાવી નારીને પોતે, આવ્યો નળકને કરી.
 જેમ કે અંધ આનંદ પામે, કરી આવે લોચન;
 તેમ રાયનું હંસને દેખી, દરખ્યું અતિસે મન.

ભૂપ કહે આ કાળને વિષે, પંખી બહુ સતવંત;
 પ્રતિજ્ઞા પાળી પોતાની તુંને, વાહલા હશે ભગવંત.
 હંસ કહે હો ભૂપતિ, સાંભળ માહરા મિત્ર;
 જોડ્યું વાયક પાળીએ નહિ તો, કાગ ને અમો શો અંત.

વલણ.

અંતર શો અમો કાગ કરતાં, મિત્ર જો અમારી પેર રે;
 હંસ સાથે અશ્વ યેસી, નળરાય ચાલ્યો ઘેર રે.

કડવું ૯ મું—રાગ દેશાખ.

નળરાજ મંદિર આવીઓ, સુભટ હંસ સાથે લાવીઓ;
 સૈન્ય સધળું સાહાયું જય, હંસને દેખી વિસ્મૃત થાય.
 આ વસ્ત કાંઠાંથી પામ્યા રાજન, એણી પેરે પૂછે પરધાન;
 નળ કહે સરોવર માન, તાંઠાંથી મૂને આપ્યો ભગવાન.
 એ માહારે થયો છે વીર, એમ કહી આવ્યો મંદીર;
 કનકતું કીધું પિંજર, હંસને રહેવાનું ધર.
 એકઠા યેસી બન્યો જમે, ઘૂત કીડા તે રસિયા રમે;
 અન્યોન્ય કાઢી લે તંબોલ, મુખે વાણી કરતા કલ્લોલ.
 હંસવિના ન ચાલે ધડી, પ્રેમ રહેણું પ્રીત જે જડી;
 અશોક વાટિકામાં એક વાર, બન્યો યેઠા ગુણુ ભંડાર.
 હંસે વાત વેહેની કરી, સારે નળને દમયંતી સાંભરી;
 દીઠા જામ્યો અકસ્માત, નેત્રે કીધું આંસુપાત.
 હંસ પૂછે મારા વીર, તાહારે નયને કાં વહે છે નીર;
 નળ કહે શું પૂછે મૂને, એટલું સૂજ નહીં પડે તૂને.
 પરણ્યા કુંવારા ન જુઓ અમો, ધરમાં ભાભી દીડી હશે તમો;
 હંસ જોલે ને કર ધસે, મેં જાણ્યું ભાભી પીઠેર હશે.
 તમો કુંવારા ન જાણ્યા માટ, શું પૃથ્વીમાં કન્યાનો દાટ;
 પોતાની પાંખે લોહું જળ, ખગે રોતો રાખ્યો નળ.
 મરકલડું કરી મહીપતિ, મિત્ર સાથે જોલ્યો વીનતિ;
 જે દહાડે મેં તમને ગ્રહ્યા, તે જોલ શું વિસરી ગયા.
 તેં કહ્યું નળ મૂક એક વાર, કાંઈ હું એ કરીશ ઉપગાર;
 ભાઈ તેજોલ્યું કહી એ પાળશો, અમોહોડું દુઃખ આરે ટાળશો.

વળતો હંસ કહે મહારાજ, હું સરખું કાંઈ સોંપો કાજ;
મહા કઠણુ જે કારજ હશે, તે હું સેવકથી સર્વે થશે.
નળકહે તમો કરો સર્વથી, પણ મહારી જીભ ઉપડતી નથી;
કપરું કામ કેમ દેવાય, કદાપિ થાય કે નવ થાય.
ન થાય તો તમો પામો ખેદ, લાજે ઘેર નાવો વાયક વેદ;
હંસ કહે અમથો નવ વળું, હું રીસાવાનું નોહું પૂતળું.
ચૌદ લોકમાં ગયાની ગલ, તાહારું કારજ થાશે સલ્ય;
નળ કહે હો પંખીજન, શરીર સુનાનું ચંચ રતન.
એહેવી તમારી દીસે દેહ, કાંહાંથી વર પામ્યા ભાઈ એહ;
હંસ ભણે સાંભળ હો નળ, સરોવરમાં છે સોનાનાં કમળ.
નિલ ભોજન કરવું તેહ, જેવું જમવું તેવી દેહ;
પાળ પગથીએ જહ્યાં રતન, ચંચ ધસું અમો પંખીજન.
તેહેની વળગે છે રેખાય, માટે રતનજડિત ચંચાય;
હવે માં પૂછશે આડી વાત, કામ શું છે કોહોની બ્રાત.
નળ કહે એક વિદર્ભ દેશ, કુંદનપુર ભીમક નરેશ;
તેહને દમયંતી દીકરી, કારણરૂપે તે અવતરી.

વલણ.

કારણરૂપે તે અવતરી, વણુ દીઠે મોહ થયો અમને;
તે નારીસું વેહેવા મેળવો, એહવું માણું છૌં તમકને.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ રામઘી.

હસીને યોલ્યો વિહંગમ વાણીજી, બ્રાત શું માગ્યું લજ્જા આણીજી.

ઢાળ.

માગી માગીને શુરે માગ્યું, એક દમયંતી નારી;
દેવકન્યા આણી આપું તો, કવણુ ભીમક કુમારી.
વિદ્યાધરી ને કિન્નરી, ગાંધવી તે રૂપનિધાન;
તે નારીનાં રૂપ આગળ, દમયંતી મૂકે માન.
કોટી કન્યા પરણાવું, પદ્મની. ગૌર ગાત્ર;
તેહેની કાંતિ આગળ દમયંતી, તે દીસે દાસી માત્ર.
અતળ વિતળ સુતળ તળાતળ, રસાતળ પાતાળ;
ત્યાં પેસી નાગકન્યા આણી આપું, કોણુ ભીમકની આળ.

નળ કહે હું સકળ સ્યામા, પામ્યો પંખીરાય;
 કોટી કારજ તો કર્યા, મેળવ વૈદર્ભીસું વેહેવાય.
 એક માસનો વાયદો, હંસે કર્યો સુખાણ;
 ત્યારે નળ કહે ત્રીસ દહાડા, ત્રીસ જુગ પ્રમાણ.
 ત્યારે દિવસ આઠની અવધ કરી, કહેતો ગયો ગુણવાન;
 પીડી કરજો રાજજી, તત્પર કરજો જન.
 ભૂપ કહે પ્રયાણુ તે, હંસ મેં ન કહેવાય;
 હું તો તું વિના એકલો, પ્રાણુ વિના જેમ કાય.
 હવે એમ જાણી વિલંબ મા કરશે, રખે કરતા કોસું રનેહ;
 જો અવધ વટશે આવ્યાની તો, પડશે માહારો દેહ.
 વિશ્વાસ આપ્યો વીરને, પછે પરવર્યો ખગેશ;
 થોડે કાળે આવીઓ, જાંઠાં વિદર્ભ દેશ.
 ભીમક રાયના ઘરની વાડી, ત્યાં દમયંતીનું ધામ;
 તે વાડી મધ્યે આવી હંસે, લીધું નળનું નામ.
 ચંદ્રમા મસ્તકે આવ્યો, પૂર્ણિમા મધ્ય જામની;
 સખી સાથે છૂત રમે છે, દમયંતી જે ભામની.
 તેણે સમે તાંઠાં હંસલે, વખાણ્યો નળ રાજન;
 શબ્દ સુંદર સાંભળી, સ્યામાએ ધરિયો કાન.
 હરિ વદનીએ હંસ દીઠો, ઘેઠો ચંપક છોડ;
 આ શું સુનાતું સાવજનું, થયું આલવાનું કોડ.
 શોભતું ને જોલતું, કરે નળની વિખાણ;
 એ પંખી કર ચડે નહીં તો, તનું માહારો પ્રાણ.
 અખળા હેડી ઉતરી, અંજર કાઢ્યાં તત્કાળ;
 હંસે દીડી કામની, ત્યારે ઘેઠો નીચી ડાળ.
 દોડે આડી અવળી અંગના, કરે આલવાનો ઉપાય;
 હાથમાંથી હંસ નાહાસે, ચપળ નવ અલાય.
 પંખી કહેરે પ્રેમદા, અમો કમળના રહેનાર;
 નળ વિના કો ન આલે, તું કાણુ જે ગ્રેહેનાર.

વલણુ.

ગ્રેહેનાર તું કાણુ મૂર્ખી, તુંને કાંઠાંથી નળની શુદ્ધરે;
 વચન સુણીને વામાએ, વિચારી આલવાની શુદ્ધ રે.

કડવું ૧૧ મું.—રાગ મારુ.

ચતુર ભીમકની કુમારી, તેણે અકલિત વાત વિચારી;
 નથી હંસ દે તો મુને સહાવા, પણ નવ દેહં એહેને જવા.
 પંખી ધીરે કમળને કાળે, હાથ આપ્યા મને મહારાજે;
 જોગવાઈ જગદીશે મેલી, મહારી કમળ જેવી હથેલી.
 શરીર સધળું કહીંચે સતાડું, પાણુપંકજ એહેને દેખાડું;
 પોતાનાં વસ્ત્ર દાસીને પેહેરાવી, બેઠી એહેબચામાં આવી.
 મસ્તક મૂક્યું પલાશનું પાન, વિકાસી હથેલી કમળ સમાન;
 મધ્ય મૂક્યું જંબુનું ફળ, જાણે ભ્રમર લે છે પીમળ.
 પોતે નાસિકાએ ગણગણતી, લામા ભમરાની પેરે ભણતી;
 હંસે હરિવદની જાણી, ન હોય પંકજ પ્રેમદાનો પાણી.
 બેસું જઈ થઈ અજ્ઞાન, પરણાવવો છે નળ રાજન;
 આનંદ આણી અંબુજભણી આલ્યો, બેસતાં અબળાએ આલ્યો.
 દમયંતી કહે શેં ન નાહો, હલ્યા ગાહુઓ થઈને ગાહો;
 મુને દોડાવી કીધી દુઃખી, મુવા પહેલાં હું ન આજખી.
 તારા અવગુણ નહીં સંભારું, મુને આપના સમ જો મારું;
 હંસ કહે શું જાણ્યો છો ફૂલી, નથી બેઠો હું ભ્રમે ભૂલી.
 હુંમાં પ્રાક્રમ છે અતિ ઘણું, ચંચપ્રહારે તારા હસ્ત હણું;
 દમયંતી કહે હંસ ભાઈ, તારે મારે થઈ મિત્રાઈ.
 અન્યોન્યે તે બોલ જ દીધો, હાથેથી મૂકીને બોલે લીધો;
 તમે વિખાણુ કીધું સખળ, તે ભીઆ કોણુ છે નળ.
 તેનાં કોણુ માત ને તાત, મુને વિખાણી કહો વાત;
 હંસ બોલ્યો મુખે તવ હસી, અબળા દીસે ઘેલી કશી.
 તેના ગુણુ જ્ઞાનસલામાં ગવાય, નળ તે વિજ્ઞાન આગળ વખણાય;
 એ ભીઆ મોટા ચતુરસુખાણુ, જે હું નળની કરૂંરે વિખાણુ.
 નળ દીઠો નહીં તે નર રોઝ, સાંભળ્યો નહીં તે વખડોજ;
 જોયો નહીં તેનાં લોચન કહેવાં, મોરપીછ ચાંદલીઆ જેવાં.
 એટલામાં મન વિહ્વલ કીધું, ચિત્ત મહિલાનું આકરશી લીધું;
 બેહુ કર જોડીને નમયંતી, હંસ પ્રત્યે કહે દમયંતી.
 હું પૂછું છૌં બીહીતી બીહીતી, નળની કથા કહો અથ ધત્તિ;
 છે આળક વૃદ્ધ જોયન ધામ, શે અર્થે નળ ધરાવ્યું નામ.

તમે આવડો છલે વરણ્યો, છે કુંઆરો કે પરણ્યો;
 એવાં વચનને સાંભળી, ત્યારે હંસ યોલ્યો કળકળી.
 નળ છે કુંવારો નથી કન્યા, છે બ્રહ્માનો મોટો અન્યા;
 અમો દોડાનકોટ નારી નિરખી, ન મળે નળને પરણવા સરખી.
 એકવાર બ્રહ્માએ શું કરીલું, સકળ તેજ એક પાત્રમાં ભરીલું;
 તે તેજનો ઘડ્યો નળરાય, કાંઈએક રજ વાધી પાત્રમાંય.
 તેની એક થપોલી હવી, આકાશે ઉપન્યો રવી;
 વાહાણે સાંજે નળ બાહર નીસરે, તેજવંત વનમાં ફરે.
 સૂરજ ઝાંખી કહાડે કાર, વાહાણું સાંજ તેણે ટાહાડો પોહોર;
 અદૃષ્ટ બ્યારે થાય રાગન, નિશ્ચંત ભાનુ તપે મધ્યાહ્ન.

વલણ.

મધ્યાહ્ને નળ જાય મંદિરમાં, માટે સૂરજ તપે ધણું;
 હંસ કહે હો હરિવદની, શું વિખાણુ કરું તે નળતાણું.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ જૈતશ્રી.

હંસ લણે હો ભામની, બ્રહ્માંડ ત્રણ જ્યાં સહી;
 નળની તુલના મેળવું પણ, મહીતળમાં તુલના કે નહીં.—તુલનાં
 જુગમ રવિસુત રૂપ, આગળ જાય નાખી વાટ;
 ગંભીરતાએ વર્ણવું, પણ આર્ણવમાં ખારાટ.—તુલનાં
 શીતળતાએ શશિ હાર્યો, મૂકે કળા પામે કષ્ટ;
 તેજથી આદિત ફરે નાઠો, મેરુ કેરી પૃથ્.—તુલનાં
 ઐશ્વર્ય સુદ્ધે ઈંદ્ર હાર્યો, ઉપાય કીધા લાખ;
 નળ આગળ મહિમા ગયો માટે, મહાદેવ ચોળે રાખ.—તુલનાં
 નૈષધ રાયના રૂપ આગળ, દેવને થઈ ચિંતાય;
 રખે આપણી સ્ત્રિયો વરે નળને, સર્વે માંડી રક્ષાય.—તુલનાં
 લક્ષ્મીનું મન ચંચળ જાણી, વિષ્ણુ મન વિમાસે;
 પ્રેમદાને લઈ પાણીમાં પેઠા, યેઠા શેષને વાંસે.—તુલનાં
 હીમસુતાને હર લેઈ નાઠા, ગયા ગૃહમાંય;
 સહસ્ર આંખો ધન્દ્રે કરી, કરવા નારીની રક્ષાય.—તુલનાં
 સિદ્ધિ બુદ્ધિને ધીરે નહીં, રાખે ગણપતિ આહોનિશ પાસ;
 ઋષિપત્નીને ઋષિ લેઈ નાઠા, જઈ રહ્યા વનવાસ.—તુલનાં

પાતાળમાં લેઇ પદ્મનીને, વસિયા વરુણ તે' ભૂપ;
સ્વાહાને સાચવવા વહનિયે, ધર્યાં અડતાળિશ રૂપ.—તુલના૦
ચંદ્ર ને સૂરજ નાહા ફેરે છે, રખે વરતી નારી;
નારદજી આગળથી ચેત્યા, માટે રહ્યા બ્રહ્મચારી.—તુલના૦
હંસ ભણે હો ભામની, એમ સહજે શ્યામા સંતાડી;
નળના વપુના વાનથી, સર્વે સૃષ્ટી કષ્ટ પમાડી.—તુલના૦
પુરુષને અદેખાઇનું બળતું, નારીને દહે કામ;
અનલ પ્રગટ્યો સર્વને, માટે નળ ધરાવ્યું નામ.—તુલના૦
જપ વ્રત જોણીએ કર્યાં હશે, સેવ્યો હિમપર્વત;
તે નારી નળને પરણશે જોણે, કાશી મૂકાવ્યું દરવત.—તુલના૦
બ્રહ્માજીની સૃષ્ટિમાં કો, ન મળે જગત્ક રૂપ;
નળને દાને દારિદ્ર્ય છેઘાં, લિપ્તુક કીધા ભૂપ.—તુલના૦
ત્યારે નરમ થઇ દમયંતી ખોલી, નિર્મળ નળ ભૂપાળ;
જેમ તેમ કરતાં ભાઇ મારો, ત્યાં મેળાવ વેવિસાળ.—તુલના૦
હંસ કહે શોકટ શાંદાં જેમ, વામણો ઇચ્છે આંખાકળ;
તેમ તુજને ઇચ્છા થઈ, ભરતાર પામવા નળ.—તુલના૦
હજાર હંસ હું સરખા ફેરે છે, નૈપથપતિના દૂત;
અપ કરી પરણાવીએ, તો તું સરખું કંઈ ભૂત.—તુલના૦
વચન સુણી વિહંગમનાં, અબળાએ મૂંઝ્યો અહંકાર;
ભુડા એમ શું મુને નિબંધ, આપણે મિત્રાચાર.—તુલના૦
સ્નેહ તે સત્કર્મનો એમ, વદે વેદ ને ન્યાય;
એમ જાણી પરણાવ મુજશું, લાગું તારે પાય.—તુલના૦

વલણુ.

પાયે લાગું ને નળ માગું, હવે આવી તારે શણેર;
નહીંતર પ્રાણુ જાશે માહરા, ને પીડ પડશે ધણેર.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ વેરાડી.

ભણે હો લગિની મારી, ભીમક રાજ કુમારી;
૧૫ નળ તુજને પરણાવું, મુને દયા આવે છે તારી. હંસ ભણે.
મે મળતાં ને પ્રાણુ જ આપું, પૂરું મનની આશ;
૨ મોહ લગાડું નળને, નાખી ઉંચા નીચા પાશ. હંસ ભણે.

એક જડીભુટ્ટી સુંધારું નળને, તત્કાણુ થાશે ઘેહેલો;
 આદ્રણીએ આંહાં આવીને રહેશે, વેહેલો સર્વની પેહેલો. હંસ ભણે.
 નળને તું નિરધાર પરણશે, એ માહરો સંકેત;
 રખે ત્યાર પેહેલી કાને વરે, પછે હું થાઉં શ્રેયેત. હંસ ભણે.
 આવશે નળનાં રૂપ લેખને, દેવતા મોટા ધાતી;
 વણુ તપાસે વરીશ મા, રખે ડાહી થઇ વહવાતી. હંસ ભણે.
 નળ અમરમાં વેહેરો શું છે, આળખાવ્યો તે વેશ;
 દેવ રહેશે અંતિક્ષ ઉભા, નવ મળે નીમેષ. હંસ ભણે.
 સ્વયંવર તું ધર રચાવે, વળી કરે એક વાનું;
 તારો પિતા નોહોતરું મોકલે, તું પત્ર લખજે છાનું. હંસ ભણે.
 હંસ રાયનાં વચન સુણીને, વામા કરે વિદાય;
 જાઓ કહું તો મારી જીલ કાપું, ગયા વિના કામ ન થાય. હંસ ભણે.
 હોરે વિહંગમ હોરે વિહંગમ, મારો વિરહનો વહ્નિ સમાવો;
 વીરસેનસુતને વિવાહ અર્થે, વીરા વેહેલા વેહેલા લાવો. હોરે વિં
 તારા વહોણી નળનો વિભ્રમે છે, હું એ એ દુઃખે દુઃખાળી;
 અન્ન ન ભાવે નિદ્રા ન આવે, મેળાપ તમારા રાળી. હોરે વિં
 વિશ્વાસ આપીને વાત વેહેવાની, રખે જતા વીસરી;
 સ્વયંવરમાં નળ નહીં આવે તો, પ્રાણુ જશે નીસરી. હોરે વિં
 જો તમો નાથ આણી નહિ આપો, તો કોણુ આપશે વળતું;
 મોટું પૂન્ય છે મનુષ્ય રાખ્યાનું, અનંગ અમિતી બળતું. હોરે વિં
 માત તાત ને સગા ભાઈ હું, તેને લાગું કહેતી.
 કેમ કહું નળને પરણાવો મુને, સર્વે કહે અલેતી. હોરે વિં
 ગુહ વાત તે મિત્રને કહીએ, વહાલાની હોય ચોરી;
 વણુ રોગે આ વધુની વેદના, તું હંસ જાણે મોરી. હોરે વિં
 તારી આશા સૂત્રનો તંતુ, પ્રાણુ રહ્યો છે વળગી;
 વેહેવા વાત મિથ્યા સાંભળતાં, દેહ થાશે પ્રાણુથી અળગી. હોરે વિં
 વિશ્વાસવાતનું પાપ છે મોટું, તમો ડાહ્યાને શું કહીએ;
 વૃદ્ધની વાત કરી જાઓ છો, નથી કીધી નાહાને છેએ. હોરે વિં
 હંસ કહે હો ભામિની, નિશ્ચે રહે તું વિશ્વાસ;
 એમ કહીને ખગ તાંહાંથકી, ઉડી ગયો આકાશે. હોરે વિં

આવી મળ્યો નળ રાજને, વાત કહી જે વીતી;
સમાચાર કહ્યો જઈ હંસે, નળને અથ ધતિ. હોરે વિ.
પંખી કહે પુણ્યસ્ત્રોકજી, વીતી વાત શું કરું;
દિન દશ પાંચમાં આવ્યું દેખશો, પરણ્યાનું નોહોતરું. હોરે વિ.

વલણ.

નોહોતરું આવશે સ્વયંવરનું, હંસે વાત નળને કહીરે;
વેવિશાળ મળ્યું, દ્વતત્વ પ્રજ્યું, તેમાં કાંઈ સંદેહ નહીર.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ મહુલારની દેશી.

અન્યો મિત્ર મળીને જોડા, પૂછે નળ ભૂપાળજી;
વીર વિહંગમ કોહોને વારતા, કેમ મેળ્યો વેવિસાળજી.
ગામ ઠામ ને રૂપ ભૂપ ગુણ, ગોત્ર ને આચાર્યજી;
સર્વાંગે સંપૂર્ણ સ્થામા, માન્યું તારું અંતસ્કર્ણજી.
કેમ ગયો કેમ દૂત થયો, વાત કહો મુને માંડીજી;
તે કન્યા કેમ જોલી તુજ સાથે, લગ્ન મનની જાંડીજી.
પંખી કહે સાંભળીએ સ્વામી, કન્યા વર્ણન વિવેકજી;
શેષ છેક ન પામે સ્તવતાં, શું કહું જિહ્વા એકજી.
કુંદનપુર તે કુંદન જેવું, જોતાં મોહ ઉપજવેજી;
વૈકુંઠ સાં આણ્યું પ્રસ્થાને, અમરાપુરીને લગવેજી.
ચારે વર્ણુ ધર્મને પાળે, જે પોતાનાં કર્મજી;
સુખનિવૃત્ત નિરમે પ્રજા ને, આણુ ભીમકની ધર્મજી.
આનંદ આનંદ ને હરિસેવા, ઘેર ઘેર વાણંત વાજેજી.
વાસવ વિજય વિરંચિ ધન્ય, વાસ સુખને કાજેજી.
વિદ્યા મૃદાવી નિશાચરની, તે શીખ્યા દિશાચર કામજી;
જીગમ કપાટ વિજેગપુરમાં, જીઆં રહે અષ્ટ જામજી.
કર્મત્યાગ પારથિએ કીધાં, ગુણિકાએ ગ્રહી લગ્નજી;
ઉચાટ એક અધર્મને વર્તે, સકંપ એક ધ્વજજી.
ભુવન ભવ્ય ભૂપ ભીમકનાં, ભુવન ત્રણ વ્યતિરેકજી;
ઘરની વાડી પરમ મનોહર, મધ્યે અવાસ છે એકજી.
સસ ભોમ તે વ્યોમ સમાને, પ્રતી બારી જાળીજી;
દશ સહસ્ત્ર નારી આયુધધારી, કરે કન્યા રખેવાળીજી.

ચંદન ચંપક ચારોળી ને, વટ વાળો વેલડીજ;
 ફણસી ફોફળી, ને શ્રીફળી, આંખા સાખ સેલડીજ.
 ખીલી કોડી દ્રાખ દાડમી, નારંગી ને નેત્રજ;
 અખોડ ખજુર ને લવંગલતા, બહુ ખારેકનાં ખેત્રજ.
 શીતળ જળાશય કમળ કેતકી, કુસુમપૂરણ કુંજજ;
 મલિઆગર મોગરા માલતી, ખટપટ ગુંગગુંજજ.
 વેલ વળી એખરો કળી, શીતળ વાય સમીરજ;
 વયણ પંખી રણણ યોલે, ડોલે રાજ ગીરજ.
 સાગ શીશમ ને શરગવા, સાદડીઆ તાલ તમાલજ;
 કરેણ કામ બાળચી બદ્રિકા, જવંત્રી જયફલજ.
 વાડ વાટિકા વંક વોલામણી, કેળ વંન ખીન્નેરીજ;
 બેલડીએ સાહેલડી વળગી, હીડે ગુણવંત ગોરીજ.
 તે વનમાંહે હું ગયો ને, હવો તે હર્ષ પૂર્ણજ;
 વૃક્ષજીવમાં પેસી બેઠો, ગોપવીને ચર્ણજ.
 દાસી સર્વ થઈ નિદ્રાવશ, ઇંદુ આવ્યો માથેજ;
 દમયંતીએ છુત આરંભ્યુ, માધવી સખી સાથેજ.
 તેણે સમે મેં તમો વર્ણવ્યા, સ્યામાએ ધરીઆ શ્રવણજ;
 ઉડી બાળી અટાળીએ આવી, જોતી નેત્રે તીક્ષ્ણજ.
 પાસે દાસી બંન્ધો રાખી, ચતુરા ચોદશ લાળેજ;
 આવનમાંકોઈ જન આવ્યો છે, બોલીકરેઆ કાળેજ.

વલણ.

આ કાળે બોલી કાણુ કરે છે, જીએ વનમાંફરી ફરીરે;
 હંસ કહે હું હવો વિસ્મય, શું વખાણું એ સુંદરીરે.

કંઠવું ૧૫ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

ભૂપ મેં દીડી ગર્વલેલડી, સખી બે મધ્ય ઉભી અલબેલડી;
 કદળીસ્થંભ જુગલ સાહેલડી, વચ્ચે વૈદર્ભી કનકની વેલડી

ઢાળ.

વેલ જાણે હેમની, અવેવ ફૂલે ફૂલી;
 ચક્રિત ચિત થયું માહરું, ને ગયો દૂતત્વ ભૂલી

સામસામા રહ્યા શોભે, વ્યોમ ભોમ યે સોમ;
 ઈંદુમાં બિંદુ બિરાજે, બાણે ઉડાણુ ભોમ.
 ઉભે અમિનિધિ કીરણ પ્રગટ્યાં, કળા થઈ પ્રકાશ;
 ન્યોતેન્યોતથી સ્થંભ પ્રગટ્યો, શું એથી થંભ્યો આકાશ.
 કામનીનો પરિમળ ખેલેકે, કળા શોભે લક્ષ;
 શકે ધરાધર વાસ લેવા, ચડ્યો ચંદનવૃક્ષ.
 કુરંગ મીનની અપળતા, શું ખંજન બળે પડ્યાં;
 નેત્રઅણિઅગ્રે અવણુ વિંધ્યા, સોય થઈ નીમડ્યાં.
 શકે નેત્ર ખેત્ર છે મોહનું, ડોડાળાં અંખૂજ;
 ભુવ શરાસન દષ્ટિ શર, હાવ ભાવ યે ભૂજ.
 ગળસ્થળ નારંગ પ્રળશા, આદિલ ઈંદુ અકોટી;
 અધર પ્રવાળી દંત કનકરેખા, જિજ્ઞાસા બાણે કસોટી.
 કીર આનનપર શ્રીખંડ શોભે, કાયલ ખોલે અણુછતી;
 વનલતાપર પંખી ખેઠા, નવ રહેવાયું મારી વતી.
 અધરરસ પર શ્વેત બિંદુ, મેં બાણું કરું ગ્રાસ;
 ઉદર સર આભરણુ અંખુજ, જઈને પુરું વાસ.
 નાભી નીકટ મેખલા, રહે ગમન સાથ અમારો;
 રોમાવળિ દુમ કુચ ટોડા, ઉરમંડળ શું ઉવારો.
 અંગ રંગ તરંગ યૌવન, જોતાં તૃપ્ત ન થઈયે;
 ક્ષુધા તૃપા પીડે નહીં, રૂપસુધામાં રહિયે.
 કચ્છપણુ કદળી પત્ર ઉપર, શબ્દ તેનો જીઠે;
 તાં ખોલે પંચાનન પ્રહારથી, શું લાગે મેગલ પૂઠે.
 કેળશાખાએ જલજ ભુગમચઢ્યાં, ગજ એથી પામે ખેદ;
 યુગ્મ અંખુજ તાંહાં મળીયાં, મળ્યા મધુકર વેદ.
 સ્કંધ પદના તે કદળી સરખા, ખટ તોયજ તોય પાખે;
 સુદ્ધ ભુદ્ધ નવ રહી મારી, હું ખોલિઉઠ્યો અલિલાખે.
 વદી વાણી વ્યોમચરની, પડ્યો મૂર્ચ્છા ખાઈ;
 હાટકે રૂપ દેખી સખિ સાથે, મુજને ગ્રહવા ધાઈ.
 મોહવારુણી પી પડ્યો, કન્યાએ ગ્રહો આવી;
 ભુજઅંખુજ મેં પણ ભેઠાં, તોએ મન નવ લાવી.

નાત ગામ ને નામ પૂછ્યું, સ્વામી તારો ફળુ;
 રટણ રસનાયે કરે બાધી, એવો વરણ નિપૂણ.
 સ્વામી નળ ને વર્ણન નળનું, દૂત નળનો હુંય;
 ગિરિ તરુવર કે ધાતુ ફળ કે, કુસુમ નળ તે શુંય.
 પ્રાણ નળ કે ઉદર નળ, કે જળ નળ ગ્રેહનો;
 રહે તુજ મળ્યો કાંતિ કમળે, એ વરણ તેની દેહનો.
 પરઅગ્ર વૃશ્ચિક આંકડો, ભેદું નિજ ભુજતળ;
 શકે તારા નાથની એવી, કાયા છે ક્રામળ.
 શબ્દ સુંણી શ્યામા તણો, હું સહિ રહ્યો તે કાળ;
 તમ પ્રતાપે તારુણીને મેં નાખી મોહજળ.
 અમૃતઘટ થાયે જો ઊણો, અમર પાન જ્યારે કરે;
 વૈદર્ભીની વાણી સુધા જાણી, લેખ કુંભ પૂરો ભરે.
 વિનતાવદન વિધિએ કીધું, સાર શશીનું લીધું;
 નક્ષત્રનાથને લાંછન ભાસે, કલંક લાગટ કીધું.
 ગ્રહેશ ને શર્વરીપતિ તે, ગોપ્ય ઉભા ફરે;
 વૈદર્ભીના વક્ત્ર આગળ, અમર તે આરતિ કરે.
 કચસમ્રાટની રાવ કરવા, વિધિકને કળાધર ગયો;
 કર અધર ચંદ્ર કાઢ્યો ઢેશે, તે અઘાપિ અંતરિક્ષ રહ્યો.
 સંસાર સર્વનું સાર લીધું, દિવ્ય દેહડી થવા;
 ઘડિ દમયંતી ને ભુજ ખંખેર્યાં, તેના તો તારા હવા.
 જરા જગ ને ધર્મ ધ્યાન તીરથ, કીધાં હશે સમસ્ત;
 તેને પુણ્યે પુણ્યસ્ત્રોતજી, ગ્રહશો દમયંતીનો હસ્ત.
 ભાગ્ય ભૂપ એ તમતાણું, જે વશ વૈદરભી વળી;
 વેવિશાળ મળ્યું ને દૂત ફળ્યું, નવ શકે તેનું મન ચળી;
 કાલ આમંત્રણ આવશે, તમે કરો તત્પર જાન;
 એ વાત નિશ્ચે જાણજો, તેના સાક્ષી શ્રીભગવાન.
 આનંદ નળ પામ્યો ઘણો, પણ સ્વમા સરખું ભાસે;
 વિશ્વાસ મન નથી આવતો, જે વિવાહ કેષ પેરે થાશે.

વલણ.

થાશે સંબંધ લિમકસુતાનો, એ આશ્ચર્ય મોહું સર્વથા;
 કહે પ્રેમાનંદ કહું હવે, દમયંતીની કથા.

કહતું ૧૬ મું.—રાગ ગોડી.

હંસ વળાવિને વળી વનિતા, બ્યાં પોતાનું ધામ;
 દમવાં લાગ્યો દમયંતીને, નળના વિરહનો કામ.
 વખાણુખાણુ શ્યામાને વાગ્યાં, પંખી ગયો મોહ મેલી;
 રોમે રોમે વહ્નિ પ્રગટયો, લાગી તાલાવેલી.
 ઘડિયે ધરથી બહાર નિસરે, જ્યેષ્ઠ જઘને અટાળી;
 ચંદ્રદિશુ અશિથી અદકાં મારશે મુજને બાળી.
 વણુ પરણ્યાંને વ્યાકુળ કરવા, વ્યોમ વસ્યો છે પાપી;
 શું કહિયે કમળાપતિને રાહનું, મસ્તક નાખ્યું કાપી.
 સિદ્ધિકામુતને શરીર હોત તો, મુજને ચિંતા થોડી;
 સુધાકરને ગળત પેટમાં, બળી થાત રાખોડી.
 જળપાત્ર વિષે ઇંદુબિંબ દીકું, સખીને કીધી શાન;
 લાવ્ય ભોગળ રિપુને મારું, પ્રહારે પિષ્ટ સમાન.
 એમ કરતાં પ્રાતઃકાળ થયો, તારણીને આવ્યો તાવ;
 અન્ન ન ભાવે નિદ્રા ન આવે, વાતતણે નહિ ભાવ.
 અશિના તણુખા સરખા લાગે, ટાઢક ચરચે જેહ;
 વાયુ વ્યાધના બાણુ સરીખો, નિસરે સોસરો દેહ.
 દુઃખતું જાણી આવી રાણી, જ્યેષ્ઠ વસ્ત્ર ઉધાડી;
 ચુંબન કરીને પૂછે માતા, શું દુઃખ છે તને માડી.
 લાડકવાઈ ક્યાં થકિ જીવે, છે કર્મ અમારાં દોખી;
 અક્ષત ઉતારો દષ્ટિ જોડી હોય, દ્રોષની મેલી ચોખી.
 પરણ્યાનો ઓરિયો નવ વીત્યો, જાત સાસરે સમોતી;
 રત્ન દીકરી ક્યાંથી જીવે, ત્રણ ભાઈની જોહેન પનોતી,
 આવડો તાવ તે તારણિને શો, દૈવને ઘેર વળ્યો ડાટ;
 કહે કુંવરી અંતરની આપદા, અમને થાય ઉચાટ.
 મુખ મરડી દમયંતી જોલી, ધરડાં માણુસ નઠોર;
 પરણ્યાં કુંવારાં કાંઈ ન પ્રીછે, ફેકટ કરવો સોર.
 હું સમાણી જાય સાસરે, તેના જ્ઞેને ભોગ;
 તેનીપેરે મારે થાશે, આપુરો જાશે રોગ.
 વચન સુણીને સમન્યાં રાણી, પુત્રી થઈ પરણનારી;
 ભામિનીએ કહ્યું ભીમકને, પુત્રી કાં લગી રાખશે કુંઆરી.

વહાણું વાય ને દુઃખવા આવે, જો છવે આ વારણી;
 કોહોને ભાગ્યે કાળથી ઉગરે, પરણાવી કરો પારણી.
 દીકરી માણસ મોટી થઈ ત્યારે, પીઠેર નવ સોહાયે;
 સ્વયંવર કરીને પરણાવો, જાંઠાં એની ધજાયે.
 રાયે પુત્ર તેડાવ્યા પોતાના, કહ્યું બેહેનને પરણાવો;
 દેશ દેશના જે રાજા, દૂત મોકલી તેડાવો.
 અંન ધન તૃણ સામગ્રી, મંડપને રચાવો;
 ધવળ મંગળ ગીત નેરે, અપહર નચાવો.
 સ્વયંવરની સામગ્રી માંડી, મોટા મળ્યા રાજા;
 નળને તેડવા બીમકે મોકલ્યો, સુદેવ નામે પ્રધાન.

વલણ.

પ્રધાન નૈપથ મોકલ્યો નારદે, કીધું હતું વિખાણુરે;
 દમયંતીએ પત્ર પાઠવ્યો, વાંચી નળે દીધાં નિશાણુરે.

કડવું ૧૭ મું.—રાગ સારંગ.

આવી સુદેવે આપ્યો કાગળ, હૃદયા ચાંપી વાંચે નળ;
 સ્વસ્ત શ્રી નૈપથપુર ગામ, પુણ્યવંત પુણ્યસ્થાન નામ.
 છે કાલાવાલાની કંકાતરી, લખીતંગ દમયંતી કિંકરી;
 આંહાં આવી ગયા ખગપત, કહે તે વારતા માનજો સત.
 મેં તમને સમર્પ્યું ગાત્ર, આ સ્વયંવર તે નિમિત્ત માત્ર;
 મીન નીરની કરજો પ્રીત, માહારા સરખું કરજો ચિત.
 વાંચ્યો કાગળ ને હરખ્યો નળ, તત્પર કીધું જાનતું દળ;
 અતિ શીઘ્રે સાંચરે રાય, શુક્રને મળી સવચ્છી ગાય.
 કારંગ કારંગનીને સાથ, સાહામાં ઉતર્યાં દક્ષિણ હાથ;
 હંસ લણે લલાં શકન, તું દમયંતી પામે રાજન.
 વિદર્ભ જઈને સિંધ કીજ્યો, મને આજ્ઞા હવે દીજ્યો;
 વળિ કો સમે આવિશ રાજન, તું છે મારો પ્રાણુજન.
 ભાઈ તુજને કહું વીનતી, ઘૂત ના રમશે નૈપથપતી;
 નવ કરશે સ્ત્રીનો વિશ્વાસ, એ બે થઈ ચાય વિનાશ.
 ચાલ્યો ખગપતિ વીનતી કરી, નળ રાજ્યએ આંખડી લરી;
 હંસ કહે સાંભળ રાજન, એમ કરિયે ન કાર્યું મન.

માત પિતા મૃત બાંધવ જોહ, સર્વે વેર સંબંધે મળ્યું તેહ;
 તારે કાળે મેં રાજા એહ, ખગપતિનો ધાર્યો દેહ.
 હું છું બ્રાહ્મણ ને તું છે ભીલરાય, પૂર્વ જન્મની કહું કથાય;
 મારા ઘરમાં હું દુઃખિયો થયો, કાશિ કરવત મુકાવા ગયો.
 એવો સમો મનમાં ધરી, આલ્યો વનમાં સમર્થા હરી;
 અઘોર વનમાં ભૂલો પડ્યો, તારે સ્થાનક આવી અડ્યો.
 તેવામાંહે રજની થઈ, દ્વાદશ કોશમાં વસ્તી નહીં;
 તેવા વનમાંહિ રહેતો તુંય, ત્યાં આવીને અડિયો હુંય.
 તારે સ્થાનક આવી રહ્યો, ત્યાં તું પણ ગિતાતુર થયો;
 મારી આગતા સ્વાગતા કરી, પણ સૂતાની ગિતા ધરી.
 નહાનિ હતી ગુફા છેક, આવ્યું માણસ માય ન એક;
 તારી સાધવી નારી મુગ્ધણ, મારું આસન કર્યું નિર્વાણ.
 તું તો વીરા બાહર રહિયો, રાક્ષસે આવી તને મારિયો;
 માંસ ચરણ હસ્ત હેઠે રહ્યું, નવ બાણું તેનું શું થયું.
 તારી સ્ત્રીએ તત્કાલે ત્યાં પ્રાણ, કાષ્ઠ ભક્ષ કરી નિવારણ;
 મરતાં એવું બોલી સતી, એ જ વર દેને કમળાપતિ.
 એવું બ્યારે સ્ત્રી બોલી વચન, ત્યારે મેં વિચાર્યું મન;
 શું જીવું હત્યા લઈ કરી, એને તું મેળવજો હરી.
 એવું કહીને હું તે વાર, પડ્યો બળતા અગ્નિમોજર;
 તે માટે પંખી અવતાર, લીધો નૈપથમાં આ વાર.
 એવો બોલ ખગપતિયે કહ્યો, શીર નામીને ઉભો રહ્યો;
 આજ્ઞા આપો તો તત્પર થાઉં, અમો અમારે સ્થાનક જાઉં.
 એવી વિનંતી હંસે કરી, નળરાયે આંખડિ ભરી;
 એ શું બોલ્યો તું મારા વીર, તારા વિના ધરું કેમ ધીર.
 આપ્યું તેં મને પ્રાણનું દાન, તું છે મારા બંધુ સમાન;
 હંસ કહે તેં ખરું કહ્યું વીર, પણ સાંભળ પરમ સુધીર.
 તારું ઝણ છુટ્યો હું બ્રાત, હવે રહેવાની કરિશ ન વાત;
 એમ કહીને ઉડ્યો આકાશ, ત્યારે નજો મુક્યો નિઃશ્વાસ.
 નળ પોહોતો વિદ્રભ દેશ, તાંહાં મળ્યા મોટા નરેશ;
 ચોહોફેર સખીરનાં ધામ, વસ્યા રાજા તેટલાં ગામ.

સાગરમાં નાવ હોયે જેમ, ભીમકનું નથ દીસે તેમ;
 ગજદળ હયદળ ને માનવ, તેણે અંન થયું મોઢું સરવ.
 રસકસ સાહામું નવ જોવાય, તૂણ જળ ટાંકે તોળાય;
 રંકે લોકની ચાલે અરજના, માગ્યાં મૂલ આપે ગરજના.
 ભીમક લે સર્વનો તપાસ, જે જોધે તે ફેરવે દાસ;
 નગર - ભરાયું ખચખચી, રાયે મંડપ રચના રચી.
 હીડાળા બાંધ્યા ધારણે, કદળીસ્તંભ રોપ્યા બારણે;
 ચિત્રામણ ચિતરિયાં ભીત, નાના પ્રકારની કરી રીત.
 મંડપ લીધો કનકની ગાર, સાહામાં સાહામી આસનની હાર;
 જેહેને જાંહાં બેઠાનો ઠામ, તાંહાં રાજનાં લખિયાં નામ.
 એ કથા એટલેથી રહી, એક નવીન વારતાં થઈ;
 નારદને કલહની ટેવ, ગયા સ્વર્ગ જાંહાં બેઠા દેવ.
 પૂજ્યા અર્ચ્યા પ્રીત અપાર, તવ ઇન્દ્ર પૂછે સમાચાર;
 કહો ઋષિ પૃથ્વીની પેર, કેા પુરુષ ન આવે અમારે ઘેર.
 પૃથ્વીમાં પડતી સાધુની કાયે, તે આવતા સ્વર્ગ માંહે;
 અમરાવતીનો સુનો ઘાટ, જમપુરની વેહે છે વાટ.
 જમપુર ભરાઈ વસ્યું, આહાં કેા નાવે તે કારણ કથું;
 કહે નારદ સાંભળીએ સત્ય, હવડાં મનુષ જાયે અવગત્ય.
 દમયંતી દમયંતી કરતા મરે, તે સર્વ જમપુરી સાંચરે;
 ત્યાં સ્વયંવર મંડાવો આજ, મળ્યા છે પૃથ્વીના રાજ.
 શું અપ્સરાનાં વોહો છો વના, દમયંતીની દાસી દેવાંગના;
 વિદર્ભ દેશ ને કુંદનપૂર, જાઓ જોવા શું બેઠા સૂર;
 કહી નારદ થયા અંતરધાન, જાના દેવ થયા સાવધાન.
 સંભારી રૂપ મનમાં ફૂલતા, ચાર દેવને લાગી લૂલતા;
 ઈંદ્ર અગ્નિ વરુણ ને જમ, ઉડી ચાલ્યા જે જયમ ત્યમ.

વલણુ.

જયમ લમ ચાલ્યા દેવતા, ધરી જીજ્ઞવાં રૂપરે;
 વિદર્ભ ગયા મનભંગ થયા, દેખી નળનું રૂપરે.

કડવું ૧૮ મું.—રાગ સારંગ.

નળને જોવા ઈંદ્ર રહ્યા છે, એટલે આવ્યા જમજ;
 અગ્નિ વરુણ પૂઠેથી આવ્યા, પૂછે માંહોમાંહે ક્યમજ.

અન્યોન્યે ચોરી કરતા, જોલે જુજવાં કામછ;
 ચારે દેવ માંહોમાંહે છેતરે, ન લે પરપ્યાનું નામછ.
 અગ્નિ કહે શું અધર્મ જોલવું, સર્વ દમયંતીના લોભીછ;
 મનના મનોરથ રાખો મનમાં, નળ આગળ કાંતિ ન શોભીછ.
 પછે તાળી દેઇ હસ્યા માંહોમાંહે, કપટ કીધું લાગછ;
 સ્વયંવરમાં ચારે જઇ જોઇએ, કોહોનું લળશે લાગ્યછ.
 વરુણ લણે વૈદર્ભી વર્ષાની, મૂકા મનની આશાછ;
 પરણશે નળ આપણી પ્રજેતી, છેદાશે અધરસું નાસાછ.
 અગ્નિ કહે હો વાસવ રાજ, મૂકા હૈયાનો હર્ષછ;
 દમયંતીને તમે ન પામે, જો તપો શત વર્ષછ.
 ભીમક મુતાને આલિંગન નહિ દે, અલાગિયાં આપણાં ગાત્રછ;
 વીરસેન મુત આગળ વિખળુ ન પામે, તો આપણુ કોણુ માત્રછ.
 જદપિ મનસા નળની મૂકી, આપણી મમતા કરે છ;
 ગુણુ વોહોણી જો હોય દમયંતી, બધા આપણી વરેછ.
 લક્ષણુ વોહોણી દમયંતી છે, રૂપ યૌવન ઉનમત્તછ;
 ગોળ મૂકીને જોળને ખાથે, નોહે ચતુર પશુવત્તછ.
 જોહુ પ્રકારે એહેને ન વરવી, માટે પાછા પ્રવુંછ;
 માણસ વરે ન દેવ પ્રે એથી, આપે લલું મરવુંછ,
 શક કહે નળરાજને, જમરાજ લો જમલોકછ;
 આપણીએ આપણને વરશે, થશે હસુંનું કીધું ક્રોડછ.
 વરુણ લણે જે એ શી લલુતા, વણુ ખુટે મરે ક્યમછ;
 એમ આલતું હોય તો લઈ દમયંતીને, એમ કહેવા લાગ્યા જમછ.
 અગ્નિ કહેરે લલો શ્રમ કીજે, કદાપિ થાય સાચોછ;
 દમયંતી લણી દૂત થૈ જાય, ચારે નળને જાણોછ.
 પછે નળ પાસે આવ્યા સ્વર્ગવાસી, વેશ વિપ્રનો ધારીછ;
 ત્રિપુંડ તાણ્યાં પુસ્તક કરમાં, ગ્રહી સુંદર ઝારીછ.
 નળે નિર્મળ આત્મણુ દીઠા, આખ્યાં આદરમાનછ;
 આસન આપી પૂજા કીધી, પછે પૂછે રાજનછ.
 કામકાજ અમ સર્વું કહીએ, હરિ મોહોટા છે કરનારછ;
 વિપ્ર કહે અમે આવ્યા છીએ, તુંને જાણી ગુણસંગરછ.

નળ કહે જે માગો તે આપું, માનજો અવશ્યમેવજી;
વચન લેષ વિપ્ર વેશ મૂકીને, થયા પ્રલક્ષ દેવજી.
વજ્ર પાશ જ્વાળા ગ્રહી, જમે ગ્રહો જમદંડજી;
જળહળ મંદિર થઇ રહ્યાં, જાણે ઉદયા માર્તંડજી.
ચક્રીત રાજ યર્ષ રહ્યો, કરતો દંડપ્રણામજી;
નળ વિના કો દેખે નહીરે, દેવ રૂપનાં ધામજી.

વલણ.

રૂપધામ તે દેવતા, વિનતિ નળરાયને કરેરે;
તું દૂત થઇ જા કન્યા કને જો, દમયંતી અમને વરેરે.

કડવું ૧૯ મું.—રાગ બેહાગડા.

દેવ કહે હો રાજ મિત્ર, પુણ્ય શ્લોક પરમ પવિત્ર;
કૃપા કરી કન્યા કને જાઓ, વેવિશાળિયા અમારા થાઓ.
મહિલાને મારો મોહનાં બાણ, ચારે ચતુરનાં કરજો વખાણ;
ભાગ્ય હોશે તેહેને વરશે, જેહેના કર્મનું પાંદડું ફરશે.
નળ કહે રક્ષક બળીયા હોય, મુને પેસવા નવ દે કોય;
દેવ કહે જાઓ જોગીને વેષે, દમયંતી વિના કો નવ દેખે.
ચારે કરે નળને અણસારા, એ ગુણ અદકા બોલજો મારા;
એવું સાંભળી આલ્યો નળરાય, ત્યારે દેવને વિમાસણ થાય.
રૂપવંત નળનેરે જોશે, કન્યાનું સર્વ મન મોહોશે;
વાત કહે નહીં આપણી વરણી, વેવિશાળિયો બેસશે પરણી.
દૃષ્ટે દૃષ્ટ જ્યારે મળશે, ગુણ આપણા નવ સાંભળશે;
નળને લેવરાવ્યો જોગીના વેષ, શીખવ્યું તેમ કરજો વિશેષ.
રૂપ પાલટીને નળ પળીયો, દેવે અનુચર એક મોકલીઓ;
દૂતને દેખે નહીં નળરાય, આગળ પાછળ બંન્ધો જાય.
પેઠા ધરમાં પાધરા દોર, કો નવ દેખે દિવસના ચોર;
જ્યાં દમયંતીનું અંતઃપૂર, ત્યાં આવ્યો નળ રાય શર.
દીડી દેવકન્યા જેવી દાસ, જે રમતી રાણીને પાસ;
કોઇ નાયકા તો ત્યાં નાહાતી, કોઇ કન્યાના ગુણ ગાતી.
કોઇ શ્યામળી ને કોઇ ગોરી, કોઇ મુગ્ધા ને કોઇ છોરી;
કોઇ કામ કરતી હાલે માલે, કોઇ વસ્ત્ર આધે ધડી વાજે.

રહે આપઆપણે સાજે, હાર ગુંથતી કન્યા કાજે;
 એમ જોયો હેઠલો માળ, પછે ખીજે ચડ્યો ભૂપાળ.
 ત્યાં દાસીનું જુથ જોયું, પછે ચડ્યો ન્યાં ત્રીભોયું;
 વસે છે દમયંતી નારી, સહસ્ર દાસી સેવા કરનારી.
 કેટલી ગાન કરે સ્વર ઝીણા, કેા નાચે વળડે વીણા;
 વાતે રીજવતી ચતુરસુબણ, કેટલી કરતી કન્યાનું વિખાણ.
 એકાંત ત્યાં છે આરડી, હીડીજે હીર દોરડી;
 હરિવદની ખેડી હીંચે, દાસી કેશમાં ધૂપેલ સીંચે.
 કિકરી પાસે માથું ગુંથાવે, કહે સેથા રખે વાંકા આવે;
 ભીંત માંહે જડીઆ ખાપ, વણુ ધરે દીસે છે આપ.
 આગળ દમયંતી પાછળદાસી, સાહામાં પ્રતિર્જિખ રહ્યાં પ્રકાશી;
 મુખકમળ કન્યાનું ઝળકે, સામો ચંદ્ર ખીજે જાણે ચળકે.
 શોભે નારી જોખનધામ, મુખે નળરાજનું નામ;
 એવું ભૂપતિએ રૂપ જોયું, મોહબાણે મનડું પરોયું.
 અંગરંગથી આડો આંક, મોહ્યા દેવતણો શો વાંક;
 ચારમાં કેાનું ભાયગ ભળશે, રત્ન આ કર કેાને ચઢશે.
 મુને પરણત મનની રુચે, અંત્રાઇ થયા દેવ આવી વચે;
 ભલું ભાવી પદાર્થ થયો, નજે વિવેક મનમાં ગ્રહ્યો.

વલણ.

ગ્રહ્યો વિવેક શોકને તણ, જ્ઞાન તે હૃદયે ધરેર;
 સત્ય પોતાનું પાળવા, દેવનું માર્ગ કરેર;

કડવું ૨૦ મું.—રાગ સામેરી.

ખેડી દમયંતી શીશ ગુંથાવા, સ્વયંવરને સાંતરી થાવા;
 સામી ભીતમાં જડી છે ખાપ, વણુ ધરે દીસે છે આપ.

ઢાળ.

આપ દીસે વણુ ધરે, પ્રતિર્જિખ જોતી દષ્ટ;
 દાસી ને દમયંતી ખેડાં, નળ આવી રહ્યો છે પૃષ્ઠ.
 પ્રતિર્જિખ પડ્યું દર્પણમાં, પ્રેમદાએ દીઠા પૂર્વ;
 ગઈ ખુણે નાહાસી તેડી દાસી, શું ખેસી રહી છે મૂર્ખ.

માધવી વળતું વદે બાઈ, શા માટે નાહારી થયાં;
 મેં કા ન દીધું તમે દેખી, આવડું શું વિસ્મય થયાં.
 ઘેલી તાહારી મીટ મસ્તકમાં, મેં દર્પણ રાખ્યું દષ્ટિમાં;
 સ્વરૂપ દીધું દિવ્ય નળનું, ન મળે બીજા સૃષ્ટિમાં.
 વેશ છે વેરાગીના જાણે, નાટક કોયેક લાવ્યો;
 શકે તો એ પ્રાણજીવન, નળરાય નિશ્ચય આવ્યો.
 સાહેલી કહે પ્રીછો તમો, કાં દીધું છે જે અંખના;
 નળ આવીને કેમ શકે જ્યાં, નાં આવે પ્રાણી પંખના.
 કામની કહે તે પ્રીછીયું, તું દારી માણસનો અવતાર;
 ન માને તો આવ કૌતક, દેખાડું બીજાગર.
 પુનરપિ જ્યાં પૂઠે પૂઠે, દર્પણમાં મીટ જોડ;
 સ્વરૂપ નળનું દેખાડ્યું, જેની કાંતિ કંદર્પ કોડ.
 દારી રાણી થયાં જ્યાં, અખડારે અખડી વિજળી;
 દમયંતી કહે દારીને કાં, માહારી વાત કહેવી મળી.
 પછે સ્તુતિ માંડી સ્યામાએ, અંતરપટ આડો ધરી;
 દેવસ્વરૂપ થાઓ દેખતા, ત્યારે નજે દેહ પ્રગટ કરી.
 આપી આસન કરી પૂજન, પછે પૂછે કિંકરી;
 કહો દેવપુરુષ કાંઠાંથી આવ્યા, વેશ જોગીનો ધરી.
 નળ કહે તું નીચ માણસ, કેમ વદું હું વૈખરી;
 દમયંતી પૂછે તો જોહું, નહીંતર જાઉં પાછો ફરી.
 દમયંતી કહે દેવજીવની, પણ થઈ આવ્યા સંન્યાસી;
 કપટ રૂપને કન્યા કેમ પૂછે, માટે પૂછે દારી.

વલણ.

દારી સંન્યાસી જોગ છે, કેવળ નોહે અતીતરે;
 વચન સુણીને નળ મન હરખ્યો, હરી લીધું ચિત્તરે.

કડવું ૨૧ સું.—રાગ મારુ.

મન મોહ પામ્યો મહિપતી, ધન્ય દેવ જે વરશે સતી;
 ભોગી લૂપને લાભિની ભોગ્ય, ઘટે દેવને અમો અયોગ્ય.
 નારિ પ્રત્યે નળ એમ કહે છે, જો તું જોગીરૂપને લહે છે;
 અમો ન જાઉં વિપયાની વાટે, અહિંયાં આવ્યો હું સાધવી માટે.

હું તો દૂત છું દેવતા તણો, પાળું છું આચાર આપણો;
 તારું પૂર્વ જનમનું પૂન્ય, ભાગ્યમાંહિ કાંઈ નથી ન્યૂત.
 જે દેવદૂત ઘેર આવ્યો, મોદવર્ધન વારતા લાવ્યો;
 અળગું કરોને અંતરપટ, કરું વાત આણીને ઉલટ.
 અમો રૂપ કોટાનકોટ ધરું, તણ સ્વાસ્થ્ય પરમાર્થ કરું;
 સાંભળીને ખોલ રસાળા, પટ તણને નીસરી બાળા.
 પરિસ્વેદ મુક્તા રહ્યાં ટબકી, બહાર નીસરિ વીજળી ઝબકી;
 હિડતાં હાલે ન્યમ કુમવેલી, નળ નિકટ ગઇ ગર્વઘેલી.
 તારુણીનો પ્રતાપ ન માયો, ઝબકારે નળ અંખવાયો;
 દીઠી મદપૂરણ માતંગી, નળ તકિયે બેઠો ઉઠંગી.
 ધુધરિ ઝાંઝરની ઝણઝણતી, પગને અંગુઠો પૃથ્વી ખણતી;
 કર દીધા છે ગળસ્થળે, એવી નારી દીઠી નળે.
 પ્રેમે પ્રેમે થયાં બે ભેળાં, મોહો મહીપતિ દેખી મહિલા;
 સલવાદિયે સલ જ રાખ્યું, મનથી પરણવું કાઢી નાખ્યું.
 રખે. ઇન્દ્ર નારીને નરખે, નળ મન પાછું આકરખે;
 બેઠો આસને આસન વાળી, માંડી વાત તે સલ સંભાળી.
 પરમાર્યે દેવની વતી, ગોષ્ઠિ માંડિ છે નૈષધપતી;
 અહો લલિતા અંબુજલોચની, મુખવર્ધનિ દુઃખમોચની.
 બેસો આસને લલજા છાંડી, પૂછું વાત કહો મુખ માંડી;
 કન્યા કહે કહો જે કહેવું, મને ઘટે છે ઉભાં રહેવું.
 પર પુરુષ બેઠાં કેમ બેસું, જાણે નળ તો કહેશે એ શું;
 વારુ થયું જે તમે મળીયા, શું નૈષધનાથે મોકલીયા.
 વળી કહેને કહાવ્યું જેહ, સાંભળવા ઇચ્છું છું તેહ;
 વળતા બોલ્યા વીરસેનસુત, નહિ હું નળનો દેવનો દૂત.
 નળ નળ મુખ શું ભાખે, તણ સુધા વિષ કાં વાખે;
 તણ સ્વજન શત્રુને કેમ મળીએ, મૂકી ચંદનકાંવળગે બાવળીએ.
 તણ રત્ન કોડી કો આણે, તણ મદગળ મહીષ પલાણે;
 તણ ધેનુ અન્ન કો બાંધે, તણ સાળ કુસકા કોણુ રાંધે.
 માટે હું છૌં તારો નેગીયો, દેવ તેજપુંજ નળ આગીયો;
 ઘેલી નળ માનવ શા લેખે, અમરને તું કાં ભવેખે.

.વાસવ વહ્નિ ને વરુણ રાય, જમ આદે વર્ધાની ઇચ્છાય;
 .મોકલ્યો છૌં મળીને ચારે, તો હું આગ્યો છૌં માનવી દ્વારે.
 .તું ત્રિભોવનપતિને ભજ, નળ અલ્પ જીવને તજ;
 .ભાગ અમરાવતીનો વાસ, અમર ઇશુ ને નળ ધાસ.
 .સુર પરણે તુંને નહીં મર્ત, નળ વરે દુઃખનું નહીં નિવર્ત;
 .સુરસંગે ભોગવવા ભોગ, નળ અલ્પ આયુષ ભર્યો રોગ.
 .મનુષ્યને વ્યાધિ શત ને આહ, મરિ મરિ અવતારનો હાહ;
 .મનુષ્યને વિભ્રેગ પીડે, આયુષ્ય ઉતાવળું હીડે.
 .મનુષ્યને ધડિયે શત ધાત, પીડે જ્વર શિત સન્નિપાત;
 .માનવ ભર્યા હોય મળ મૂત, ઘેલી તે સાથે ધરસૂત.
 .ગંગાજળ તજ દૂધનું આણાવે, તજ કીર કો કાગ લણાવે;
 .દેવ સુખ સમૃદ્ધતા દાતા, નવ આસરે અમૃત પાતા.
 .ઈંદ્ર મંદિર હીડોળે હીંચ, તુંથી દેવાંગના વંદ નીચ;
 .પી સુધા ભોગની વારુણી, થા ત્રૈલોકપતિની તારુણી.
 .થઈશ અમર સુધાને પીતી, પરણુ ઈંદ્રને જગ જિતી;
 .છાસઠ સહસ્ર રંભા આદે, થઈ તૃપ્ત વાસવ સંગસ્વાદે.
 .ધન્દ્રાણીને છે તારી બીક, રખે દમયંતી. થાતી અધીક.
 .પરણી ઈંદ્ર સાચવ આ તક, જ્ઞેતી કલ્પવૃક્ષ પારિજાતક.
 .રથ ઐરાવતનું સુખ ભેરે, વરવા વાસવને હા કહેરે;
 .કરી શણગાર સર્વાંગે, ઘટે રહેવું ધન્દ્ર અધાંગે.
 .વર વહ્નિને હો બાળી, નહીં સમો આવે વળી વળી;
 .સર્વ દેવતાનું એ વંદન, અગ્નિરૂપ તે કાટી મંદન.
 .વળી વરવા ઇચ્છે છે જમ, તેને ના કહેવાશે ક્યમ;
 .છે વરુણને ઇચ્છા ઘણી, રઠ લાગી છે તમંતણી.
 .મુઠ્ઠા બાળ અવસ્થાની દેવ, ફરી માગું ન મોકલે દેવ;
 .મુહૂર્ત મિથ્યા કરી ગયો લવ, રૂપ હીણુ છે નળ માનવ.

વલણુ.

નળ માનવ કદરૂપ કાંયા, નળ નિમ્નજ્યો નજેર;
 પોતે પોતાનું આપ નિમ્નજ્યુ, તે દેવતાનો દૂત સાંભજેર.

કડવું ૨૨ મું. - રાગ રામગ્રી.

નળને નિંદો પ્રેમંદ દાધીજી, દૂતત્વ ન સીધું વિષ્ટિ ન વાધીજી;
એ દુઃખ દાધી ગુણવંત ગોરીજી, વહ્નિ વિભોગેનો મૂક્યો સંકારીજી.

ઢાળ.

નિન્દા કીધી નળતણી છે, વિભોગ વહ્નિ પ્રથમ;
કોમળ કદળી કુંહાડાના, ધાવ સહે કહો કંપમ.
વિરહિણી ધણી વિકળ થઈને, પડી પૃથ્વી માંહે;
સાહેલી ચાપે હદે ને, મુખે વદે ત્રાહે ત્રાહે.
આશ્વાસના કરતી કિંકરી, વળી શ્યામાને સાન;
દૂત પ્રત્યે કહે કન્યા, શું કરું સુર રાગન.
અપ્રાપ્તિ અમને અમરની ને, અલ્પ માનવ કાય;
જઈ કહો તમો દેવને જો, એ કારજ નવ થાય.
હિંદુષ્ટ અમર નિકુષ્ટ નળ મેં, તમથી જાણ્યું આજ;
પણ નૈષધપતિને પિંડ સોંપ્યો, અન્યતાણું નવ કાજ.
અકળ અજ ને અનંગ અરિ જો, વરવા આવે તણ;
તોહે પણ મૂકું નહીં ચિત્ત, ચોહોટ્યું નળને ચર્ણ.
વીરસેન સુતનો દૂત હંસ, મેં દીધી તેને આશ;
ના કહું તો લાજે જતુની, જનમાં હોએ હાસ.
તમો પધાર્યા દૂત થઈને, દેવનું કરવા હેત;
શકે તો નળ વિષ્ટિએ આવ્યા, સુરસું કરી સંકેત.
જથારથ જોલારે જોગી, ભોગી છે ભૂપાળ;
મનમાં છે તેવા દેખું છૌં, હંસે નાંખી મોહ જળ.
સંન્યાસી કહે સુંદરી, કોણ માત્ર નૈષધપત્ય;
દેવ વિના નોહે મનુષ્યને, અગોપ આવ્યાની ગત્ય.
શુદ્ધિ હીણુ આળા દેખાય છે, માનવ ઉપર મોહ;
સ્વર્ગ સદન મૂકીને કાં, ધ્રુષ્ટિ નળ ધર જોહ.
તું નહીં વરે તો દેવ ચારે, કરશે બલાતકાર;
કલ્પ વૃક્ષ તુંને તાણી લેશે, જો જાગ્યશે સુર લગાર.
દમયંતી કહે દેહ પાકું, જળમાં કરું જળશાયી;
વરણુ વસે છે નીરમાં તુંને, સદા જશે સાહી.

પાવક પ્રગટી કાઢ સીંચી, માંહે કરું ઝંપાપાત;
 વહ્નિ વરવા રહ્યો ઘેશી, વારુ વિવાહની વાત.
 કંઠપાશ કરું કે વિષ પીયું, જેમ તેમ પાડું કાય;
 તો અવગતે જમલોક પામે, સદા વરે જમરાય.
 અનશન પ્રતે તપ કરું, મરું ગુફામાં પેસી;
 તે પુન્યે તું સ્વર્ગ પામશે, ઇન્દ્ર રહ્યો છે ઘેસી.

વલણુ.

ઘેસી રહ્યો છે સુરપતી, તું મુંઝે ન છુટશે ઘેલીરે;
 અંતે અમર વરે ખરા માટે, પરણુ પ્રેમદા પહેલીરે.

કડવું ૨૩ મું.—રાગ દેશાખ.

દૂત કહે સાંભળ સુંદરી, અમર ન મૂકે પરણુ ખરી;
 તવ કન્યા કહે જોગી જનન, તમારું નળના જેવું રે વદન.
 જેવું હંસે રૂપ વર્ણવ્યું, તેવું તમારું દર્શન હવું;
 નૈ હું નળ દેવનો દાસ, નારી કહે ન આવે વિશ્વાસ.
 બ્રહ્મા કરે કોટી ઉપાય, નળ જેવો અન્ય નહીં નિરમાય;
 જો સત્યવાદી હો તો સત્ય વદો, તાતના સમ જો મિથ્યા વદો.
 સાંભળી નળને આવ્યું હાસ્ય, દેખી દમયંતી ગદ્ય પ્રભુ પાસ;
 શીદ નહાસો છો અપરાધ, પ્રીછ્યા સ્વામી તમે ખરા.
 તોયે નળ સત્યથી નવ ચળે, તે સર્વ દેવનો દૂત સાંભળે;
 ધસી દમયંતી ગદ્ય પ્રભુ પાસ, નળ અંતર્યામિ હવો આકાશ.
 જ્યારે મીટામીટ જ ટળી, ત્યારે ભીમક તનયા ધરણી ઢળી;
 મૂળ સ્વામીની લે છે સદા, મળી જતાં વાધી આપદા.
 દાસી પ્રતિજ્ઞા છે સખળ, બાઈ તમને વરશે નળ;
 વદે બૃહસ્પતિ હો ધર્મ રાય, નળ પહેલો દૂત શીદે જાય.
 વદે સેવક ઇન્દ્રને નમી, શે અર્ચે રહ્યા છો દમટમી;
 નળનું કાંઈ અંત ન લાગ્યું કહેણુ, ન છૂટે હંસે આર્યું પ્રેમ રેણુ.
 કામિની કુંદન નળ હીરો સાર, જડનારો હંસ સોનણુકાર;
 નળે દૂતવ મન મૂકી કર્યું, પણ કન્યાયે શ્રવણે નવ ધર્યું.
 જેમ ગતિ કરે બળીયો મારુત, તેમ વત્યો વીરસેનનો સુત;
 નળને સત્યે મેઘ વૃષ્ટિ કરે, નળને સત્યે ધરા શેષ ધરે.

નળ નોહો તો મેરુ નિશ્ચે ડગે, ધર્મ રહ્યો છે નળ રાય લગે;
તમે ન પરણો તો કર્મનો વાંક, બાકી નજે વાલ્યો આડો આંક.
એવે સમે રાય આવ્યા તહીં, અથ ધતિ વાર્તા સહુ કહી;
સ્વામી મારું કહ્યું મન ન ધરે, બીજે મોકલો જોનું કહ્યું કરે.
મારે વિષે લીનતા તો હવી, બીજી ન ગમે વાર્તા નવી;
ત્યારે દેવતા કરે વિચાર, ફરી જાતાં હશે સંસાર.
આપણો શ્રમ કેમ જાણે વૃથા, તે માટે વરવી સર્વથા;
જો કન્યાને ગમ્યો નળ ભૂપ, તો આપણુ લીજે નળનાં રૂપ.
દેવ કહે સુણો નૈપધરાય, અમો ધરું તમારી કાય;
પંચ નળ રહિયે એક હાર, લાગ્ય હોય તેને વરશે નાર.
નળ કહે રે કાં નહીં સ્વામ, મેં આવવું તમારે કામ;
માનવ ક્યાંથી સુરની સંગત, દેવ ચારની પામું પંગત.
બોલ બંધ કીધો નળ દેવ, કાલે એમ કરવું અવશ્યમેવ;
એ કથા કરી ધર્મ એટલે, હવે કન્યાની કાણુ થઈ વલે.
ગઈ દમયંતી બ્યાં છે માત, તવ સ્વયંવરની કીધી વાત;
લાડ વચન કન્યાનાં ગમે, ધરમાં ભીમક આવ્યા તે સમે.
પુત્રીને શીર મૂક્યો ભુજ, કાલે વરને વરજે તુંજ;
જંખના તુંને છે જોતણી, તે આવ્યો છે નૈપધધણી.
પુત્રી મનમાં પ્રસન્ન થઈ, પોતાને અંતઃપુર ગઈ;
રાય ભીમક સભામાં આવ્યા, શત પડાદારને તેડાવ્યા.
આગના દીધી વૈદર્ભ રાય, જાણ્યો વળગડો પડો સેના માંહે;
આવજો સભામાં રાજકુમાર, કાલ કન્યા આરોપશે હાર.
પ્રાણી માત્ર આવજો સજ થઈ, જાણ્યો પડો વળગડો એમ કહી;
જેણે શિબિર ઉતર્યા હોય ધણા, ત્યાં સેવક ફરે ભીમકતાણા.
કામ કામ પડા વાજતા, ક્ષત્રી શણુગારે સાજતા;
મલસ્નાન કરે ને અંગ ઉલટ, ફરી ફરી બાંધે મુગટ,
રાતમાં શીખે ચાતુરી ચાલ, રખે વીસરી જતા કાલ;
આખી રાત થયા સાંતરા, ઢળી ઢળી પડે છે ઉજગરા.

વલણુ.

ઉજગરા આખી રાતના, શણુગાર સજતાં થયું વહાણુરે;
સ્વયંવરમાં ભૂપતિ મળિયા, કવિ કહે શું વખાણુરે.

કડવું ૨૪ મું.-રાગ સોરઠી.

વૈશંપાયન કહે રાજન, સાંભળ સ્વયંવરનું વર્ણન;
 પડે વાળ્યો સુણ્યો સર્વ રાતે, ઉઠ્યા ઉજમ થાતે પ્રભાતે.
 શીઘ્રે જાણ્યે વર્યાની તકે, તેડાં મોકલ્યાં ભાષ્યો ભીમકે;
 નોહે અતિ કાળ કીધાનું કામ, માંડવે નવ મળશે જેસવાના કામ.
 ભીડ ભરાઈ ગામ ભાગળથી, રંક જાયે રાય આગળથી;
 મળે શકન સામા તેડે, શકન વઢે ને રથ ખેડે.
 કરે તિરસ્કાર સેવકપર રીસ, પડે મુગટ ઉઘાડાં શીશ;
 જાયે અસ્વાર બહુ અલખેલા, હય હીડે જાણે જળના રેલા.
 ભરાયે રથ માંહેમાંહે અટકે, ત્રાડે હસ્તી ઘોડા ભડકે;
 અસ્વાર પડે છે નીસરી, તે મળે કહોંએ નવ ફરી.
 વાહન પડધાનો આલ્યો જામ, ચરણ રેણુએ છાયે નભ;
 અધ રહ્યું છે અંધારું ઘોર, પડી રહ્યો છે શોહોરાશોહોર.
 બોલે દુંદુભીના બહુ ડંક, અકળાંમણનો વળ્યો અંક;
 સર્વને દમયંતીનું ધ્યાન, પ્રાણી માત્ર વર નહિ કે જન.
 સ્વયંવર જોવા કારણે, પ્રજા મળી મંડપ ખારણે;
 દ્વારે ઉભા છે જ્યેષ્ઠિકાદાર, તેડે જેને જોવા અધિકાર.
 ડાહ્યા થઈ મંડપમાં પેશે, નામ વાંચે ને આસને બેસે;
 એક મંત્રી સેવક ખવાસ, ત્રણ ત્રણ સેવક રાયને પાસ.
 કાણુ રૂપ મંડપની રચના, વર્ણવી શકે શું એક રસના;
 કદલીસ્તંભ રોખ્યા દ્વારે, માંજ્યાં આસન હરોહરે.
 યશગીત બંદીજન બોલે, મહા ઉન્મત્ત મેગલ ડોલે;
 નાનાવિધ ચિત્ર ચિતરીયાં, જાણે દેવવંદ ઉતરીયાં.
 ઉડે અખીલ ગુલાલના છંટા, વાજે ઢોલ ને ધુધરા ઘંટા;
 સભામાંહે બેઠા મહા મુનિ, લાગી વેદશાસ્ત્રની ધુની.
 જતિ જોગી બેઠા પાવન, રાયનાં ભાટ ભણે ભાવન;
 રાયને છત્ર ચામર ઢળે, મુગટે મણિ જળહળે.
 અગર ધૂપ ત્યાં ઉવેખે, વાજત્ર નાદ આવે અલેખે;
 નૃદ્યુઆ કરે છે નર્ત, ફરે ફૂદડી કહાડે સર્ત.

ખોલે ધુધરી ફેરા રણુકા, ગર્વ ઘેલી નાચે ગુણિકા;
 પગ પાનીએ શોભે ધરા, વાળે કંકણ ને ધુધરા.
 ગીત ગાએ કોઠીલસ્યરા, અનગ વધારે અપ્સરા;
 બાણે મંડપ નગરી અમરા, નાચે નારી નરચિત્તહરા.
 ભીમક ભૂપને દે છે માન, આવી રહ્યા સર્વ રાજન;
 ગાનારી ગાએ ગીત ગાથા, આંખ્યાં તોરણ દેવાય હાથા.
 વસ્ત્ર કેસરમાંહે ઝકઝોળ, ખેસે આસને આરોગે તંબોળ;
 વર થઈ ખેઠા પ્રાણી માત્ર, સમાં કર્યાં છે વરવાં ગાત્ર.
 શરીર ક્ષુદ્ર કાષ્ટનાં ખોડ, તેને દમયંતી પરણ્યાનાં કોડ;
 બાળ યોવન ને વળી વૃદ્ધા, તેને દમયંતી પરણ્યાની શ્રદ્ધા.
 કો તો મોટા ધરના કુંઝર, કો કહે આઘ અમારું ધર;
 આશા અભિમાને ભસ્યા નર, વાંકા મુગટ ધર્યાં શિરપર.
 ધરડા થયા નાના વર, વત્તાં કરાવતાં વાગ્યા છર;
 તન મન કન્યાને અર્પણુ, આગળથી નહીં ટાળે દર્પણુ.
 કેટલાક કરે તિલકની રેપ, કેટલાક કરે માંહોમાંહે દ્રેપ;
 કેટલાક કરે પૂછાપૂછ, હું કહેવો કહી મરડે મૂછ.
 જેનાં મુખ માંહે નહીં દંત, તેને પરણવાનું ચંત;
 કેવળ વૃદ્ધ ડાચાં ગયાં મળી, તે ખેઠા કુંપાવી પળી.
 જ્ઞેશીની પ્રણિપત કરી, દેખાડે હાથ ને જન્મોતરી;
 જ્ઞે દમયંતી મુને પરણે, તો જ્ઞેશી હું લાગું ચરણે.
 જ્ઞેનાં ખેસી ગયાં ગળસ્થળ, મુખમાં રાખ્યાં બળએ કોપ્પળ;
 એમ ઉંચાં કરી ગલોઠાં, ઘેલા જુએ કાચમાં કોઠાં.
 પૂરણુ આશાએ સર્વ કોય, પણ કન્યા નળની વાટ જોય.

વલણુ.

વાટ જુએ છે નળતણી, દાસીને કહે છે સતીરે;
 હું મંડપમાં પછે આવું, પ્રથમ આવે નૈષધપતીરે.

કંડવું રપ મું.—રાગ રામગ્રી.

મંડપમાંહે ભૂપતિ મળીયાણ, અભિમાને ભસ્યા રૂપજુદ્ધિ બળીયાણ;
 તેડો કન્યાને ભીમક આચરેણ, વૈદર્ભી શણગાર અંગે ધરેણ.

ઢાળ.

શણુગાર સજતી સુંદરી તે, શોભતી શ્રીકાર;
 નળ નથી આવ્યો મંડપે, માટે લગાડે વાર.
 કૃષ્ણાગર મર્દન વાસવર્ધન, મહીલા કરે મંજન;
 બહુ નાર આવે વધાવે, વરસે મુક્તા પરજન.
 શુભ વચન બોલે શકુન વંદે, ઉદયો હર્ષ અનંત;
 ભેરી નાદ થાય ને ગીત ગાયે, બહુ કિંકરી નાયંત.
 માનપૂરણ માનુની, મહીપત મોહવા કાજ;
 સ્વયંવરના સુભટ જિતવા, ધરે સ્થામા સાજ.
 પ્રેમપાશ લીધો પ્રેમદા, નાંખવા મંડપ ક્ષેત્ર;
 ભુકુટીધનુષ આકર્શિયું ને, બાણ બંન્ધો નેત્ર.
 તારુણીને તેડાં મોકલે, રાય ભીમક વારોવાર;
 ડુંવરી બાહેર નીસરો, કરમાં ગ્રહીને હાર.
 વાજત્ર વાજે ઘોષ ગાજે, થાય કુસુમની વૃષ્ટ;
 રાજા માત્ર જુએ બારણે, કેમ મળે દષ્ટે દષ્ટ.
 ઝો કન્યા આવી, ઝો કન્યા આવી, ઘોષ એવો થાય;
 શર શબ્દ વાજે ગાન થાયે, વાંકા વળી જુએ રાય.

વલણ.

જુએ રાજા ફરી ફરી, કેવું હશે કન્યાનું રૂપરે;
 એવે સમે દેવ ચાર સાથે, આવિયો નળ ભૂપરે.

કડવું ૨૬ મું.—રાગ મારુ.

વાગી સ્વયંવરમાં હાક, તે નળ આવ્યોરે;
 ભાંગાં ભૂપ સર્વનાં નાક, ઝો નળ આવ્યોરે.
 જાણે ઉદયો નૈપધલાણ, તે નળ આવ્યોરે;
 અસ્તથયા સહુ તારા સમાન, ઝો નળ આવ્યોરે.
 તેજ અનંત અનંગનું અંગ, તે નળ આવ્યોરે;
 જાણે કનક કાયાનો રંગ, ઝો નળ આવ્યોરે.
 અળકે અળહળ જ્યોત, તે નળ આવ્યોરે;
 મુગટપર ચળકે ઉદ્યોત, ઝો નળ આવ્યોરે.

જ્યોત રવિની પેર કુંડળ લહેકે, તે નળ આવ્યોરે;
 અરગળ અંગે બહેકે, આ નળ આવ્યોરે.
 શોભે વદન પુનેમનો ચંદ, તે નળ આવ્યોરે;
 કમળનયન પ્રેમના ફંદ, આ નળ આવ્યોરે.
 જાણે નાસા કીરની ચંચ, તે નળ આવ્યોરે;
 કાચે ન દેખે સરખા પંચ, આ નળ આવ્યોરે.
 કંઠે ગજમુક્તાનો હાર, તે નળ આવ્યોરે;
 કર કુંજર શુંડાકાર, આ નળ આવ્યોરે.
 હાદે નાલિકમળ શોભાળ, તે નળ આવ્યોરે;
 કટીએ જિત્યો કુંજરકાળ, આ નળ આવ્યોરે.
 ચાલતો શાર્દૂલની ગલ, તે નળ આવ્યોરે;
 નિરાશ થયા નરપત્ય, આ નળ આવ્યોરે.
 એ તો દમયંતીનો પ્રાણ, તે નળ આવ્યોરે;
 હવે એ પરણે નિર્વાણ, આ નળ આવ્યોરે.
 કન્યાને થયું તવ જાણ, આ નળ આવ્યોરે;
 જેનું હંસે કાધું વિખાણ, તે નળ આવ્યોરે.
 તેજે તો તપે જાણે ભાણ, આ નળ આવ્યોરે;
 શીતળતાએ સોમ સમાન, તે નળ આવ્યોરે.
 ગતે કરીને જેવો વાય, આ નળ આવ્યોરે;
 મહિમાએ શંકર રાય, તે નળ આવ્યોરે.
 મન સ્થિરતાએ જેમ મેર, આ નળ આવ્યોરે;
 જાણે ધને ખીજે કુખેર, તે નળ આવ્યોરે.
 સત્યવાદી શિખિ સમાન, આ નળ આવ્યોરે;
 ઐશ્વર્યે નિઘોષ રાજન, તે નળ આવ્યોરે.
 એ તો જુદે જાણે ઈર્ષ, તે નળ આવ્યોરે;
 ત્યાગી જેવો હરિશ્ચંદ્ર, આ નળ આવ્યોરે.
 વિદ્યાયે ગુરુ શુક જેમ, આ નળ આવ્યોરે;
 દુઃખહર્તા ધન્વંતરિ તેમ, આ નળ આવ્યોરે.
 દમયંતી ધણું હરખે, આ નળ આવ્યોરે;
 રખે વાર લાગે મન ફેર, આ નળ આવ્યોરે.

એક આસને બેઠી નાર, યો નળ આવ્યોરે;
દારી ઉંચલી ચાલે ચાર, યો નળ આવ્યોરે.
શોભે સુંદર અતિ સકુમાર, યો નળ આવ્યોરે;
જઈ પહોંતાં મંડપદાર, યો નળ આવ્યોરે.

વલણુ.

બાહેર પધાચ્યાં પ્રેમદા, ચતુરાં ઉંચલે ચારે;
નળ બેઠો સિંહાસન, ચતુરા ચિતતી તેણી વારે.

કડવું રંગ મું.—રાગ સારંગ.

મંડપ મધ્યે માનુની, આસન બેઠી જાય;

સ્વયંવર સુલટ ને સુંદરી, વર્ણવું તે શોભાય.

છંદ હરિગીતની ચાલ.

નૃપભિમક તનયા, રૂપ બનયા, રસીલી રંગ પૂરણા;
નર અંગના, દેવાંગના, માનિની મનમદ ચૂરણા.
દુઃખમોચની, મૃગલોચની, છે લલિત લક્ષણવંતિ એ;
નિજ મન ઉલાસી, વેણુ વાસી, અલક લટ વિલસંતિ એ.
રાખડિ અમુલ્યે, શીશ પુલે, સૈથે સીંદુર શોભિયાં;
શુભ ઝાલ ઝળકિત, રત્ન ચળકિત, ભૂપનાં મન લોભિયાં.
મુખ સુધાસિંધુ, અધર બિંદુ, ભુકુટિ ભમર બે ગુંજ છે;
બે નેત્ર નિર્મળ, દિસે છે કમળ, ફૂલ ફૂલ્યાં ફુંજ છે.
આંજલ અંજન, ચપલ ખંજન, મીન મૃગ બે હારિયાં;
પદ્મા રાય શૂરા, જાય પૂરા, બાણ કટાક્ષે મારિયાં.
જુએ વિવિધ ઘેરે, નયન ઘેરે, તિલક ભાલે કીધલાં;
દીપક પ્રકાશા, એમ નાસા, કીરનાં મન લીધલાં.
શોભીત દાડમ, ખીજ રદ જયમ, ચિણુક મધુકર બાળરે;
ગળબંધ જુગતા, હાર મુકતા, માણિકમય શોભાળરે.
અબળાના અંબુજ, જયમ જુગમ ભુજ, બાળુબંધ પ્રમતાં બુલે;
થાય નાદ રણજણ, ચૂડિ કંકણ, મુદ્રિકા કર બહુ મુલે.
દશ આંગળી, મગની ફળી, નખ જોત્ય જયમ પુષ્પરાજ છે;
ફૂલના મનોહર, હાર ઉપર, આભૂષણ બહુ સાજરે.
પડિ વેણુ કટિપર, બાણે વિષધર, આવી કરે પયપાનરે;
ગુચ્છ કુસુમ ઉદે, કુચ્છ હેદે, ફુંજર ફુંલસ્થળ માનરે.

અલકાવલિ લલતિ, વહે સલિતા, ઉદર પોયણુપાનરે;
 છે ચિત્રલંકી, કટી વંકી, મેખલા ધુધર ગાનરે.
 યે જંધા રંભા, તણા થંભા, હંસગત્ય પગ છાંડતી;
 સુખપાળ મૂકી, રાય હુંકી, જાય પગલાં માંડતી.
 નેપૂર ઝમકે, આલુવટ ઠમકે, ધુધરિનો ધમકાર છે;
 ધાધરે ધુધર, અમુદ્ય અંબર, પુલેલ છાંટ્યાં અપાર છે.
 ત્યાં અગરખતિ બળે, અમર શિર ઢળે, રસિલિ રામા રાજતી;
 ગાય ગીત કલોલક, ચંગ ઢાળક, મૃદંગ વેણા વાજતી.
 વળિ કીર્તિ અતિ ધણિ, બોલે બંદણિ, આલે ન્યેષ્ટિકદારત્યાં;
 પંચ કામબાણે, કરિ સંધાણે, રાજપુત્રને માર ત્યાં.
 ભરમાધને લુપ, પજ્યા મોહકુપ, પ્રેમપારો બાંધિયા;
 ઠામથી ડગિયા, સ્વાર્થ રગિયા, સામી મીટે સાંધિયા.
 કો આડા ઉતરે, ખુંખારા કરે, ભામિનિ નિચું ભાળેરે;
 કો આસને પજ્યા, લડથજ્યા, શકે આવી લીધા કાળેરે.
 બોલી ન શકિયા, ચિત્ર લખિયા, કો નમે વારે વારેરે;
 કો સમિપ ધશિયા, મુગટ ખશિયા, પુઠુંથિ સેવક ધારેરે.
 કો કનક કાપે, લાંચ આપે, સાહેલીને સાધેરે;
 જ્ઞેધ્યે તે લીજે, વખાણુ કીજે, વિવાહ મારો વાધેરે.
 લાંબિ ડોક કરતા, નથી નરતા, કહે હાર આરોપરે;
 ફરી મુગટ બાંધે, પ્રેમ સાંધે, પજ્યા નવ ગ્રહ કોપરે.
 રાય ગોરાં ગાત્રે, તૃણ માત્રે, તારણી નવ લેખતી;
 જ્ઞેધ્ય મૂખ મરડે, આંખ થરડે, સર્વને ઉવેખતી.

વલણુ.

અનેકને ઉવેખતી, આઘી આલી નારરે;
 ગઈ એક નળ જાણી કરી, દીકી પંચ નળની હારરે.

કડવું ૨૮ મું.—રાગ સારંગ.

મન ઇચ્છા નૈષધ રાયતણી, કન્યા ગઈ પંચ નળ લણી;
 જુએ તો ઉભા છે નળ પંચ, કન્યા કહે આ ખોટો સંચ.
 હંસનું કહું અવરથા ગયું, નળ નાથનું, વરવું રહું;
 એક નળ સાંભળીઓ ધરા, આ કપટી કો આવ્યા ખરા.

પાંચે નળ એજાને કરે, લેવા માળ કંઠ આગળ ધરે;
 ત્યારે દમયંતી થઈ ગાભરી, દીકું વિપરીત ને પાછી ફરી.
 આવી જાંઠાં પિતા ભીમક, અરે તાત જીવ્યો કૌતક;
 હું એક નળને આરોપું હાર, દેખી પંચને પડ્યો વિચાર.
 ભીમક કહે આશ્ચર્ય જ હોય, તું વિણ પંચ ન દેખે કાય;
 શકે દેવતા તાંહાં નિરધાર, થઈ આવ્યા નળને આકાર.
 એ પરીક્ષા નિમેષ નહીં ચક્ષ, વીરજ વસ્ત્ર ઉભા અંતરીક્ષ;
 વાત સાંભળી ભીમકતણી, કન્યા આવી પંચ નળ ભણી.
 પિતાએ મારગ દેખાડ્યો, નારીએ નળ શોધી કહાડ્યો;
 દમયંતી જેમ વરવાને જાયે, ધસી ઈંદ્ર નળ આગળ થાયે.
 એક એકને અળગા કરે, લેવા હાર કંઠ આગળ ધરે;
 નહીં આવે સંચ ફરી, ત્યારે દમયંતી થઈ ગાભરી.
 ઈંદ્ર મનમાં શાપો હુતાશન, વાંદરાના જેવું થયું વદન;
 અગ્નિએ જાણ્યું એ ઈંદ્રનું કાજ, રીંછમુખ થાજે મહારાજ.
 વરુણે શાપ મનમાંહે દીધા, જમને માંજર મુખે કીધા;
 ધર્મે અંતર ધમ્મયું એવું, વરુણનું મુખ થાજે શ્વાનના જેવું.
 રીંછ, વાનર, શ્વાન, માંજર, કન્યા કહે વર રૂડા ચાર;
 ઈંદ્ર રાય વાણી એમ ભણે, ખાધાવેધ માંડ્યો આપણે.
 જમ કહે કાં હસાવો લોક, શાપ કીધા માંહોમાંહે ફોક;
 'દમયંતી વિચારે વળી, સમાન શોભે પંચ નળી.
 કેને વરીએ કેને ઉવેખીએ, વરમાળ કેને આરોપીએ;
 જોવાને મળ્યા રાજકુમાર, તે એક નળ દેખે નિરધાર.
 શુદ્ધિમાન નારી છે ધણું, માન મૂકાવે દેવતાતણું;
 ચારોને પૂછે કરી પ્રજ્ઞામ, તમારા તાતનાં શાં શાં નામ.
 લોભવિષે નહીં ગણ્યું પાપ, વીરસેન પાંચેનો આપ;
 કન્યા વળતી કરને ધસે, સખી સામું જોઈ જોઈ હસે.
 સખી કહે શું વેલાં થયાં, શું કપટરૂપને વળગી રહ્યાં;
 બીજા પુરુષ છે રૂપનાં ધામ, સાંભળો દેશ દેશનાં નામ.
 દેશ સકળ નરેશનાં નામ, દાસી કહે વર્ણવી ગુણગ્રામ;
 તોયે કન્યાને ન ગમ્યા કોય, ફરી ફરી પાંચે નળને જોય.

હું હું નળ પાંચે ઝોઝરે, પણ કન્યા કોને નજ વઝે;
 નારદજી અંતરીક્ષ આવીઆ, ઈંદ્રાણી આદે તેડી લાવીઆ.
 ચારે દેવની ચારે નાર, ગંગે દીડી ભરતાર;
 લગ્ન પામ્યા લોભી ઘણું, એ કારજ તે નારદતાણું.
 કન્યાએ દીડી દેવાંગના, અમર જાણીને માંડી વંદના;
 અમો અલ્પ જીવ કરૂપ, તમો ભારેખમ છો ભૂપ.
 અમો જમ જરાથી ત્રાસીએ, પૂજનીક તમને ઉપાસીએ;
 તમો અમને ભીમક રાજન, હું તમને પુત્રી સમાન.
 એમ કહીને ભરીયાં ચક્ષ, લાલ્યા દેવ થયા પ્રત્યક્ષ;
 ઈંદ્ર વરણુ વહ્નિ જળરાય, શોભે મંડપે જય જય થાય.
 નળને થયા તુષ્ઠમાન, દેવ કહે માગો વરદાન;
 બળે વર આપે સુરરાજ, નળનું સહજે સરીયું કાજ.
 કમળમાળ આપી ઈંદ્રરાય, લક્ષ વર્ષે નહીં સુકાય;
 અશ્વમત્ર આપ્યો રાજન, દિન એકે હાંકે શત જ્ઞેજન.
 કહે અગ્નિ નવ દાઝે તુંય, જ્યાં સમરે ત્યાં પ્રગટું હુંય;
 ધર્મ કહે ભોગવે રાજભોગ, ત્યાં લગે પુર મધ્યે નહીં રોગ.
 જે કરશે તારી કથા વાંછના, તેને નવ હોયે જમજનના;
 વરણુ ભણે સાંભળ નળ રાય, શુકું વૃક્ષ નવપક્ષવ થાય.
 સમરયું જળ ઉપજે તત્કાળ, આઠે વર પામ્યો ભુપાળ;
 પછી દમયંતીને આપ્યો વર, અમૃતસ્રાવીયા થજે તુંજ કર.
 સર્વે સ્તુતિ કીધી દેવતાણી, વિમાને બેસી ગયા સ્વર્ગભણી;
 દમયંતી હરખી તત્કાળ, નળને કંઠે આરોપી માળ.
 સાધુ રાજ સર્વે બેસી રહ્યા, અદેખિયા ઉડીને ગયા;
 વરકન્યા પરણ્યાં રીત કરી, ભીમકે પહેરામણી ભલી કરી.
 લાડ કોડ પહોંતાં હુંવરીતણાં, નળને વાનાં કીધાં ઘણાં;
 નળ દમયંતી બન્ધો જય, વોળાવી વલ્યો ભીમક રાય.
 વાજતે ગાજતે નળ વલ્યો, એવે કલિયુગ સામો મલ્યો;
 વરવા વૈદર્ભી નારદે મોકલ્યો, આવે ઉતાવળે સ્વાસે હળદલ્યો.
 બેઠો મહીપ બપર કળીકાળ, કંઠે મનીષનાં શીશની માળ;
 કરમાં કાંતુ લોહશૃંગાર, શિર સગડી ધીકે અંગાર.

જે વરુ દમયંતી રૂપનિધાન, જુએ તો મળી સામી જન;
 જાણ્યો કન્યાને નળ વરયો, કળી ક્રોધે પાછો ફર્યો.
 જો નજે પરણવા દીધો નહીં, આજથી લાગું પૂઠે થઈ;
 નળ રાજા આવ્યા પુરવિષે, કરે રાજ નારીનું મુખે.
 ભોગવે ભોગ વિવિધ પેર, સ્વર્ગતાણું મુખ પામે ઘેર;
 પ્રભુ પત્નીને વાઘ્યો પ્રેમ, સાચવે બહુ સત્ય ને નેમ.
 ચોહો વર્ણ પાળે કુળધર્મ, ચાલે યજ્ઞદિકનાં કર્મ;
 તેણે કળીનું ચાલે નહીં, હીડે છિદ્ર જોતો અહીં તહીં.
 નગર પૂઠે ફેરા બહુ ખાય, સંત આગળ પ્રવેશ ન થાય;
 સહસ્ત્ર વર્ષ વહીને ગયાં, દમયંતીને જે બાળક થયાં.
 જુગમ બાળ સાથે પ્રસવ્યાં, પુત્રપુત્રીરૂપે અભિનવાં;
 નળ દમયંતી હરખે ઘણું, બાળક વડે શોભે આંગણું.
 એક દિવસે નળ ભૂપાળ, મગાવ્યું જળ થયો સંધ્યાકાળ;
 રહી પાહાની કોરડી ઘાતાં પાગ, કળી પામ્યો પેહાને લાગ.
 સંધ્યાવંદન કીધું રાજન, પ્રવેશ કળીના થયો તે સ્થાન;
 ન્યાં શય્યા સૂતો ભૂપાળ, સર્વાંગે વાઘ્યો કળીકાળ.

વલણ.

કળીકાળ વાઘ્યો રાયને, બ્રહ્મ થયો નૈપધધણીરે;
 હવે વહરાકું પીત્રાધને, કહી ચાલ્યો પુષ્કર ભણીરે.

કડવું ૨૯ મું.—રાગ કહાલેરો.

કળીજુગ દ્વાપર મળીને આવ્યા, પુષ્કરકેરે પાસરે;
 હસ્ત ધસે ને મસ્તક ધણે, મુખે મૂકે નિઃશ્વાસરે. કળીજુગ.
 વેશ વિપ્રનો ધર્યો અધર્મી, ને બન્યો મસ્તક ડોલેરે;
 નૈપધપતિ જોઈ તપ કરવા, થઈ તરણાંને તોલેરે. કળીજુગ.
 એક કુળમાં ઉદય બન્યોના, તું જોગી નળ રાણીરે;
 તે ભોગ ભોગવે નાના વિધના, તારે નહા જળ દાણીરે. કળીજુગ.
 કળિ કહે છે જો જો ભાષ્યો, કર્મે વાલ્યો આડો આકોરે;
 એક જ જોરડીના જે કાંટા, એક પાધરો એક વાંકોરે. કળીજુગ.
 તારા પિતાનું અમારે મૈત્રી, તે માટે હિત કીજોરે;
 એમ કહી કર ગ્રહી ઉઠાયો, આવ આલિંગન દીજોરે. કળીજુગ.

ભેટતામાં પિડ પુષ્કરના મધ્યે, કીધો કળીએ પ્રવેશરે;
 તેડી ચાલ્યો નૈપધપુર ભાણી, કરવા નળનું કલેશરે. કળીભુગ.
 વાટે ભતાં વારતા પરડી, ન મળવું નાંખો નંશારે;
 કળી કહે તું છૂત રમજો, હું થાઉં એ પાશારે. કળીભુગ.
 પ્રથમ પોણુ કરજો વૃષભનું, દ્વાપર ઘાશે પોડીરે;
 સર્વસ્વ હરાવી લેજો નળનું, એ વાત ગમતી ગોડીરે. કળીભુગ.
 જલ્પિ પુષ્કર પવિત્ર હોતો, નોહોતી રાજની અભિલાષારે;
 ઉપજી અરિયા નળરાય ઉપર, મલ્યા ભુગ એ અદેખારે. કળીભુગ.
 વૃષભવાહન પાસા કરમાં, ચાલ્યો રાજસભાધરે
 બાંધવ નાણી દયા મન આણી, નળ ઉડી બેઠો થાયરે. કળીભુગ.
 ભલે પદ્માચ્ચ પુષ્કર ભાષ, ભેગી વેશને છાંડેરે;
 આ ઘર રાજ તમારું વીરા, રાજની રીતિ માંડેરે. કળીભુગ.
 આસન આપી કરે પૂજન, પૂછે કુશળી ક્ષેમરે;
 નળને કહે બીજી વાતે ન રાચું, છૂત રમવાનો પ્રેમરે. કળીભુગ.
 નળ કહે બાંધવ છૂત ન રમીએ, એ અનર્થનું મૂળરે;
 તું ભેગેશ્વર કાં ઉપજાવે, ઉદર ચોળીને શૂળરે. કળીભુગ.
 પુષ્કર કહે મારો પાંચ મુદ્રાનો, પોડી જિતું કે હારંરે;
 એકી પાસે બળદ મારો, એકી પાસે રાજ તારું રે. કળીભુગ.
 કળીને સંગે પુણ્યલોકને, પાપતણી મતિ આવીરે;
 છૂત રમવું અપ્રમાણ છે પણ, વાત આગળ ભાવીરે. કળીભુગ.

વલણ.

ભાવી પદારથ ભૂપને, વેઠવું છે બહુ કપરે;
 છૂત રમવા બેઠો રાજ, કીધો કળીએ બ્રથરે.

કહતું ૩૦ મું.—રાગ મેવાડો.

નળ રાજએ છૂત આરંભ્યું, સત્ય થયું સર્વ ફેકજી;
 નય મધ્યે વારતા નાણી, ત્રાહે ત્રાહે કરે લોકજી.
 દમયંતીએ નળને કહાવ્યું, બળદ ભણી માં ભેશોજી;
 એ વૃષભમાં વેરી છે કારમો, રાજ રમતાં ખોશોજી.
 ડાહ્યા લોક નગરના વારે, ઘણું વારે પરધાનજી;
 કળીભુગે યુદ્ધ બ્રથ જ કીધી, કહ્યું કાનું ન ધરે કાનજી.

ઘેઠા બાંધવ પોણુ પરડીને, ડોલે પુષ્કર રાયજી;
 જે હારે તે રાજ મેલી, ત્રણ વરસ વન જાયજી.
 ત્રણ વરસ ગુમ જ રહેવું, વેપ અન્ય ધરીજી;
 કહાવિત પ્રીત્યું પડે તો, વંન ભોગવે ફરીજી.
 મહિમા મોટો કળીજીગ કરો, નળને ગમી તે વાતજી;
 નળ કહેરે નાખ પાસા, ત્યારે વરસ્યો શોણિત વરસાદજી.
 હાહાકાર હવો પુર મધ્યે, વાયુ સામટો વાયજી;
 નાખ્યા પાસા પુષ્કર જિત્યો, સર્વસ્વ હાર્યો રાયજી.
 હાર્યો નળ ને પુષ્કર જિત્યો, જૈ ઘેઠો સિંહાસનજી;
 આણુ પોતાની વર્તાવી પુરમાં, કહે નળને જાણ્યો વનજી.
 વનકુળ પહેરી વંન વસો ને, કરો વનફળ આહારજી;
 એક વસ્ત્ર રાખો શરીરે, બાકી ઉતારો શણગારજી.
 સર્વ તજી એક વસ્ત્ર રાખી, ઉઠ્યો નળ ભૂપાળજી;
 દમયંતીને કહાવિયું તું, પીયેર જાજો આ કાળજી.
 રુદન કરતી રાણી આવી, બાળક આત્યાં હાથજી;
 શીશ નામીને સ્વામીને કહે, મુને તેડો સાથજી.
 સુખ દુઃખની કહીએ વારતા, એકલાં નવ સોહાયજી;
 હું સેવાને આપું સહીરે, થાકો તો આપું પાયજી.
 કંથ કહે હો કામિની, તું આવે મુજને જંજળજી;
 એ દુઃખ સઘળાં વેડીએ પણુ, ટળવળી મરે બંને બાળજી.
 રાતી કહે છે કામિનીરિ, જેમ છાયા દેહને વળગીજી;
 તેમ હું તમારી તારણીરિ, કેમે ન થાઉં અળગીજી.

વલણુ.

જો અળગી કરશે નાથજી, તો પ્રાણુ તજું તત્કાળરે;
 નળ કહે આવો વન વિષે તો, પીયેર વળાવો બાળરે.

કડવું ૩૧ મું.—રાગ મેવાડો.

મોસાળ પધારેરે, મોસાળ પધારે—
 મોસાળ પધારે બાહુઆરે, મારાં લાડવાયાં એ બાળ;
 નમાયાં થઈ વરતજો, સહેજો મામીની ગાળ—મોસાળ૦

હૃદયા ચાંપેરે; રાણી હૃદયા ચાંપે,-
 હૃદયા ચાંપે પેટનેરે, એ છેલ્લું વેહેલું લાડ;
 હવે મળવાં દોહવારે, મળીએ તો પ્રભુનો પાડ-મોસાળ.
 થયાં માત વોહોણારે, થયાં માત વોહોણાં,-
 માત વોહોણાં થયાં દામણારે, નહીં કો રૂડો સાથ;
 રુએ રાણી હૃદયા ફાટે રે, કોણ માથે ફેરવશે હાથ-મોસાળ.
 મંદિરના ગુરુજરે, મંદિરના ગુરુજ,-
 મંદિરના ગુરુજ સુદેવજરે, તમારે ખોળે સોંપું એ તંન;
 જઈ કહેજો મારી માતનેરે, જીવની પેરે કરજો જતન-મોસાળ.
 પુત્રી જમાઈરે, તમતણાં પુત્રી જમાઈ,-
 પુત્રી જમાઈ તમતણાં, કહેજો વનમાં પુર્યો વાસ;
 જઈ કહેજો મારા તાતનેરે, અમ જોગીના લે તપાસ-મોસાળ.
 ચુંબન કરતીરે, માવડી ચુંબન કરતી,-
 ચુંબન કરતી માવડીરે, ફરી ફરી મુખ જોય;
 હૈયેથકાં નવ ઉતરેરે, એમ કહી દમયંતી રાય-મોસાળ.

વલણ.

રોયે રાણી અતિ ધણું, વત્સ સોંપ્યાં ગુરુકર માંહેરે;
 ઋષિ સાથે એ બાળકાં, વોળાવ્યાં નળરાયેરે.

કડકું ડર મું.-રાગ વેરાડી.

બાળકાં વોળાવ્યાં ઋષિ સંગાતે, દમયંતી કરે આકંદ;
 હાહાકાર હવો પુર મધ્યે, મળ્યાં સહિયરનાં વૃંદ.
 પડો વાગો પુષ્કર પાપીના, નળને કો નવ રાખે;
 એક અંજળી જળ ન પામ્યાં, જો લમ્યાં પુર આખે.
 દાર અડકાવે નળને દેખી, જે પોતાનાં લોક;
 તરશી દમયંતી પાણી ન પામી, કંઠે પડીઆ શોષ.
 એક રાત રહ્યાં નગરમાં, ચાલ્યાં વાહાણું વાતે;
 પુણ્યશ્લોકની પૂઠ જ લીધી, કળી થયો સંગાતે.
 ન્યાં વાવ સરોવર કુવા આવે, પાકાં ફળની વાડી;
 રીપુ કળીબુગ આગળ જઈને, સર્વ મેહેલે ઉડાડી.

ફળ જળ ને પત્ર ન પામ્યાં, રાણી કરે આંસુપાત;
 વનમાં ફરતાં રુદન કરતાં, વહી ગયા દીન સાત.
 અકેદું પટકૂળ પહેર્યું, પ્રેમદા કામળ કાયા દાઝે;
 પાય પંકજપત્ર જોવા, તીવ્ર કાંટા લાંબે.
 એક માન સરોવર આગળ આવ્યું, તેમાં દીર્ઘ પાણી;
 ધણા દિવસની તૃષા સમાવવા, પીધું રાય ને રાણી.
 વારંવાર પાણી પીએ ને, જોસે વળી હીરે;
 નર નારી વારિએ તૃપ્ત થયાં, પણ ક્ષુધા પાપણી પીડે.
 સ્વામી કહે સાંસતાં થઈએ, શ્યામા જોશ થઈને સ્વસ્થ;
 જો સરોવરમાં શોધી લાવું, જો જડે એક જો મચ્છ.
 થોડા જળમાં પેઠા નળ રાજ, ઢીમરતું આચરણ;
 સાધુ રાયને શ્રમ કરતાં, મચ્છ જડીઆં ત્રણ.
 આણીને અળળાને આપ્યાં, વામા કહે થયું વાર;
 નળ કહે આપણુ જો પ્રાણીને, શું હોશે એટલા સાર.
 ભાર્યાના ભુજ મધ્યે સોંપી, ભૂપ ગયો બીજી વરાં;
 કળીભુગ સર્પ થઈને બીહાવે, મચ્છ નાશે અરાંપરાં.
 નજે શ્રમ કીધો ઘટી જો, મચ્છ ન ચઢીયાં હાથ;
 પેલાં ત્રણે મચ્છ વહેંચીને લીજો, વિચાર્યું મન સાથ.
 નળ આવ્યો નિરાશ થઈને, ત્રણ મીનમાં ચિત;
 એટલામાં દમયંતીજીને, થઈ આવ્યું વિપરીત.
 અમૃતસ્રવિયા કર અળળાના, સજવન થયાં મચ્છ પળમાં;
 હાલ્યાં મહીલા મૂકી દીધાં, ઉડી પક્ષાં જઈ જળમાં.
 ઘેલી સરખી મીનને કાળે, પાણીમાં વેવલાં વીણે;
 હવે સ્વામીને શો ઉત્તર આપીશ, રુદન કરે સ્વર ઝાણે.
 વીહીલે મુખ દીડી વૈદરબી, નાથ આવતો નીરખે;
 ચોહોદશ લાળે આંસુ ઢાળે, સ્વાતિર્ણિદુ શું વરષે.
 રાત્રી પત્ની પતિએ દીડી, ઘોળું મુખ થયું દીન;
 કહેરે પાપિણી શકે મુજ પાખે, લક્ષ કચ્ચાં તે મીન.
 હું ક્ષુધાતુર ફરીને આવ્યો, રજવ્યો પાણી માંહે;
 દોઢ દોઢ મચ્છ ભોજન કીજો, લાવ પાપિણી કાંહે.

હૃદે ફાટતે બોલી રાણી, આંસુ પડે મોતી દાણા;
 ક્ષુધાતુર પાપણીએ મચ્છ ભક્ષ્યાં, મેં ન રહેવાયું રાણા.
 નળ કહે હંસે શીખામણુ કીધી, વિદાય થયો આકાશ;
 એક ઘૂત ન રમીએ, બીજું ન કીજે, નારીનો વિશ્વાસ.
 એ વાનાં વાર્યાં તે કીધાં, હાથે દુઃખ લીધું માગી;
 હું લુખ્યો તે તેં મચ્છ ખાધાં, શું આગ પેટમાં લાગી.
 દમયંતી હા હા કરે, જાણે સમ ખાઉં સાંને;
 સજીવન થયાં ઉડી ગયાં, કહું તો રાય નવ માને.

વલણુ.

ન માને રાજા એ આશ્ચર્ય મોટું, ઉડી ચાલ્યો નળ રાયરે;
 અણતેડી રાણી દમયંતી, પતિની પૂઠે ધાયરે.

કડવું ૩૩ મું.—રાગ વેરાડી.

આગળ નળ પૂઠે પ્રેમદા, સતીને અંતર આપદા;
 નળ તિરસ્કાર હીડતા કરે, હૃદે ફાટે અળળા આંખ ભરે.
 ખાધાં મચ્છ હશે ગત ધણી, તો હીડે છેરે પાપણી;
 પીરે પાણી ફરી ફરી, કાં જે મચ્છ ખાધાં પેટ ભરી.
 એ મારગ આવ્યા આગળે, વિદાય કીધી નારી નજે;
 તું નહીં નારી હું નહી કંથ, આ તારા પીયરનો પંથ.
 મારો સંગ તુજને નહીં ગમે, પીયરમાં પેટ ભરીને જમે;
 મુને નાથજી કરજો ક્ષમા, મારે નથી પીયરની તમા.
 શેકટ કરે મુજપર રીસ, અણુગત આળ ચડાવો શીશ;
 દેવતાતું મુને વરદાન, તે કાં નવ જાણો રાગન.
 હોતી વાત કામનીએ કહી, કળીને જોગે નળ માને નહીં;
 આગળ પાછળ બંને જાય, કળીએ કીધી અગની કાય.
 થોડી પાંખ ને માંસ જ ધણું, લોભાણું મન રાજતણું;
 પંખીમાં દિસે ધણો ભાર, નર નારીનો પૂરણ આહાર.
 કોણ પ્રકારે અગને હણું, ઉપર વસ્ત્ર નાખું મુજતણું;
 ઉફરાટી કરી સુંદરી, નળ ચાલ્યો દેહ નમ્ર કરી.
 લાન્ધ્યાં પંખી ને લાન્ધ્યું વંન, લાન્ધ્યો સૂરજ મીઝ્યાં લોચનં;
 સ્વાદ ઈંદ્રિયે પીડ્યો મહારાજ, થયો નમ્ર લોખીને લાજ.

પીતાંબર ઝાલી ભૂપાળ, જેમ માછી ગ્રહી નાખે જાળ;
 બગ નિકટ ગયો જવ રાય, તેમ તેમ કળી આધેરો જાય.
 ધાઇ વસ્ત્રનો નાંખ્યો પાસ, કળીજીગ લૈ ઉડ્યો આકાશ;
 એક વસ્ત્ર પંખી ગયો લેઇ, નળ યેઠા કપાળે કર દેઇ.
 અરે દૈવ તૈં એ શું કર્યું, વસ્ત્ર જતાં કાંઈ ન ઉગર્યું;
 ગયું રાજ છત્ર મહિમા ધણો, ન રહ્યો અંગે સૂત્ર તાંતણો.
 વિહંગમ વસ્ત્ર ગયોરે હરી, દમયંતી મા જ્ઞેશો ફરી;
 પાછે પગે ગઇ સ્ત્રીજનન, આપ્યું અર્ધું વસ્ત્ર સ્વામી ઢાંકા તન.
 એકેકા છેડો પહેર્યો ઉભે, તીરથ નાહે તેવાં શોભે;
 અંન વિના અડવડીયાં ખાય, સતને આધારે આલ્યાં જાય.
 મહા વનની આવી જંખજળ, તે સ્થાનકે થયો સંધ્યાકાળ,
 બને યેઠાં દુમને તળે, ચુંટી પત્ર પાથર્યાં નળે.
 દુઃખની વાત કરી નવ નવી, દમયંતી નિદ્રાવશ હવી;
 ક્ષુધા અંગોઅંગ રહી હસી, મુખ જાણે પૂનેમનો શશી.
 નળે સુતી દીડી સુંદરી, નિઃસ્વાસ મૂક્યો યે નયણાં ભરી;
 કોણ દિવસ આવ્યો શ્રીહરી, એ દુઃખે પ્રાણ ન જાય નીસરી.
 વૈદરભી વસુધાવશ પડી, દુઃખ નોતું દીઠું એક ધડી;
 ધણે દોહલે વરી મેં એહ, રુએ રાજ જ્ઞેષ્ઠને દેહ.
 નખથી નિરખતાં જ્ઞેયું મુખ, ત્યારે મનમાં લાગું દુઃખ;
 કળિ વળી તેનું ચિત્ત ફેરવે, રાજ મનમાં દ્વેષ મેળવે.
 શી સગાઇ પરતનયાતણી, દુષ્ટ દમયંતી એ પાપિણી;
 શી પ્રીત છેહ દીધો જણીએ, હું વિના મચ્છ ખાધાં એણીએ.
 મલીન મન એનું નિર્ધાર, કો સમે મારો કરે આહાર;
 ન ઘટે એસું રહેવું મળી, રાયને ઉપજાવે ખુદ્ધિ કળી.
 તે સમેની હૃદેની દાઝ, મૂકું વનમાં એકલી આજ;
 ખુદ્ધિ બ્રષ્ટ મન રાજતાણું, કળીના પ્રેર્યો કોઘે ધણું.
 મનમાંહે આશંકા ગણે, એક વસ્ત્ર પહેર્યું યે જાણે;
 મધ્યે ચીર ફાડું બળ કરી, થાય શબ્દ જગે સુંદરી.
 હોય છુરી તો છેહું પટકૂળ, કળી થયો કાતું અનર્થનું મૂળ;
 નંજે લીધું છુરીકા શસ્ત્ર, વચ્ચેથી વહેયું અડધું વસ્ત્ર.

કટકા જે પટકુળના કરી, મૂઝી નળ આલ્યો સુંદરી;
 ગયો ડગલાં સાત જ ભરી, પ્રીત શ્યામાની સાંભરી.
 નળ વિમાસણ મનમાં કરે, એકલી એ ફાટીને મરે;
 વર્યો હું દેવતા પરહરી, વળી વનમાં સાથે નીસરી.
 ત્રૈલોક્ય મોહન એ માનિની, કેમ વેદના સહેશે રાનની,
 ન ધટે મૂઝી જાવું મને, નળ આલ્યો દમયંતી કને.
 દીકું મુખ અંતર પરજાલ્યો, સંભારી મચ્છ ને પાછો વાલ્યો;
 કળી તાણે વાટ મનતણી, પ્રેમ તાણે દમયંતી ભણી.
 વિચાર વારિનિધિમાં પડ્યો, આવાગમન હીડાળે ચલ્યો;
 સાત વાર આલ્યો ફરી ફરી, તજી ન જાયે સાધુ સુંદરી.
 બળ પ્રબળ કળીનું થયું, પ્રેમ બંધન જુટીને ગયું;
 સર્પ કંચુકીને તળે જેમ, મેં દમયંતી તજવી તેમ.
 વૃક્ષ પત્રને જેમ પરહરે, પુનરપિ તે અંગી નવ કરે;
 જેવું હોય વમનનું અંન, તેવી મારે એ સ્ત્રી જન.
 કેા વેળા મુને મારે નેટ, હુંપે વહાલું એને પેટ;
 એવું કહીને મૂઝી દોટ, ઉવાટે દોડ્યો સાસોટ;
 ત્યાં લગે ધાયો ભૂપાળ, રહ્યો જ્યાં થયો પ્રાતઃકાળ.

વલણ.

કાળ ઉદે અરુણ તણો, ત્યાં લગે ધાયો ધીશરે;
 જાગ્યો હુદે થયું દુઃખ ઉદે, જ્યારે દીઠો દીશરે.

કડવું ૩૪ મું.—રાગ રામઘી.

નળ જળ નયણે ભરે ને, કરે વિવિધ વિલાપ;
 વ્યાકુળ અંગ પોતાતાણું, અવની પછાડે આપ.
 વૈદરભી વામા, રંક રામા, એકલડી વન મધ્ય;
 ભય ધરશે, ને ફાટી મરશે, જીવ્યાની ટળી અવધ્ય.
 નહીં મળે ફરી, કાઢીલા સ્વરી, શે ઉપન્યો વિખવાદ;
 મનગમયંતી, જોલ દમયંતી, નળે માંડ્યો સાદ.
 વિશ્વ મોહિની, સૃષ્ટિ દોહિની, સુંદરી સુગળ;
 વિરહિણી વલ્લભ, દર્શન દુર્લભ, જોલ પિયુના પ્રાણ.

વન ફરતો, રુદન કરતો, જોતો આવ્યાની વાટ;
 કળીએ ચરણ ધરણનાં લુંસ્યા, વન કીધું નિર્વાટ.
 વડાણે ભૂપાળ વળગ્યો, તે રુએ હૃદય કાટે;
 મોહ ધારણ, કર્મ કારણ, કહે ભૂજ દેઈ લલાટે.
 રાય વિલપે, ઘણું કળપે, સંભારે મુખ સ્નેહ;
 કબુધ આવી, મન લાવી, અન્યાએ દીધા છેહ.
 અજગર, વાધ, વરુ નાગ, છે દારણ વનની હઘ;
 કરાડ કોતર, સિંહના સ્વર, શ્યામા પ્રાટી મરશે સઘ.
 દોહલે પામી, ગજગામી, દેવ ગયા નિર્મુખ;
 સ્વયંવર સાથ, સાંભળી વાત, સર્વ પામશે મુખ.
 કોણ નેત્ર લુહે, રાય રુએ, એવે શબ્દ સાંભલ્યો ગાઠો;
 લોહ પ્રેમજળ, મૂકાવ રાય નળ, બળતાને બાહેર કાઠો.
 સાંભળી ધાણી, બાણી રાણી, રોઈ રોઈ બેઠા સ્વર;
 હરએ ભરાયો, સ્થરે ધાયો, વીરસેન કુંવર.
 પાડે બરાડા, બળે દવાડા, તરફડે મોટા વ્યાળ;
 કહે દયાસિંધુ, દીનબંધુ, કાઠ નળ ભૂપાળ.
 વહ્નિ વરદાન, ગયો મુજણ, નાગે કીધા નમસ્કાર;
 આપ પ્રાણદાન, હો ગુણવાન, કાંઈ હું એ કરીશ ઉપકાર.
 વિપત્તી ન બીધા, નાગ લીધા, જોજન દેહ પ્રમાણ;
 ખાંધે અહડાવી, મૂક્યો બહાર લાવી, શાતા પામ્યો પ્રાણ.
 પુણ્યશ્લોક સાચા, વિપ્ર વાચ્યા, મલ્યો વૈદર્ભીકાંત;
 પૂછે નળ, દાધા સખળ, મુને કહે માંડી વૃત્તાંત.

વલણ.

વૃત્તાંત કહે ભાષ કોણ છે, પામ્યો બહુ પરિતાપરે;
 સર્પ કહે રાય સાંભળો, મુને હવો ઋષિનો શાપરે.

કકવું ૩૫ મું—રાગ દેશાખ.

બાલ્યો નાગ ફરી પ્રણામ, રાય મારું કરકોટક નામ;
 હું પ્રાચીન કર્મે પામ્યો સંતાપ, સમ ઋષિએ દીધા શાપ.
 વિમાન બાતું હતું સ્વર્ગ લાણી, અજ્ઞાનતા બગી મુજ તણી;
 પ્રહારી ફણા નાખી નવાળ, દાધા સમ ઋષિ અહડપો કાળ.

પતિત તે નાંખી વિપની લેહેર, બળ દવમાં અવની ઉપેર;
 બહુ કાળ લગે વસો વહીમાંય, ભોગવ દુઃખ છવ નહીં જાય.
 મેં જાણ્યું શાપ ટળે નહીં ખરો, મુને શાપનો અનુગ્રહ કરો;
 વહિ વેદના દોહેલી ધણું, કહ્યું દર્શન થાશે નળતાણું.
 પુણ્યશ્લોક બાહેર કહાડશે, તે તુંને શાતા પમાડશે;
 તે દિવસનો વન દાણું છોં અહીં; સાત સહસ્ર વરસ ગયાં વહી.
 તે તમે આજ દુઃખ ટાળીયું; પુણ્યશ્લોકપાણું પાળીયું;
 મારી દેહને અતિ મુખ થયું, ઋષિ વચનતું ફળ લણું.
 એવું કહીને સર્પ જ ધસ્યો, કરકાટક નળને કંઠે ડસ્યો;
 લાગી વિપન્નાળ દાઘો ભૂપ, કાળી કાયા થયું. કુખકું રૂપ.
 કાળજપે સ્યામતા વિશેષ, વાંકું મુખ પચવણું કેશ;
 છતે દાંતે ડાઘાં ગયાં મળી, નીસરી ખુંધ કટી ખેવડ વળી.
 નળ કહે ધન્ય કદ્દુમાર, ઘણો રૂડો કર્યો ઉપકાર;
 તુંને મેં આપ્યું પ્રાણદાન, તે હુંને કીધો સાહી સમાન.
 નાગ કહે રે રખે દુઃખ ધરો, જોતાં એ ઉપકાર છે ખરો;
 શુભ રહેવું સંવત્સર ત્રણ, કો નવ ઝાળખે એવું વર્ણ.
 ત્રણ વસ્ત્ર આપું છઉં ભૂપ, પરિધાને થાશે મૂળગું રૂપ;
 તે જોયાં પહેરી પરીક્ષા કરી, તત્ક્ષણ કાંતિ ભૂપની ફરી.
 હરખ્યો નળ થયું દિવ્ય કામ, નાગે બાહુક ધરિયું નામ;
 ભૂપાળ વ્યાળ થયા વિદાય, ગયો અયોધ્યા નૈપધરાય.
 દેખી માણસ નાહાસે અરાંપરાં ધાયે બાહુક પૂઠે છોકરાં;
 જે જે મારગ મહીપતિ પળે, ત્યાં માણસ જોવાને મળે.
 હસે લોક રૂપે લીહ વાળી, પૂઠે છોકરાં પાડે તાળી;
 રાજસલામાં રાજા ગયો, પ્રતિહાર સાથ ખસીને રણો.
 હસી સલા હસ્યો ઋતુપર્ણ, વિધિએ આ ક્યાં નિર્મ્યું વર્ણ;
 હારે કાળજ ને જાંબુફળ, જાણે રૂપે ખીજો નળ.
 કહો કોણ છો સ્વરૂપના ધામ, કેમ આવવું પડ્યું શું કામ;
 નળ કહે મારું બાહુક નામ, આવ્યો ઉદર ભરવા કામ.
 અશ્વમંત્ર જાણું રાજનં, એક દિવસે ખેડું શત જોજનં;
 કહે ઋતુપર્ણ મોટું કારણ, આ રૂપ ને વિદ્યા અસાધારણ.

નળ ધૈર્ય વિના કો જાણે નહીં, મંત્રપ્રાપ્તિ તુંને ક્યાંથી થઈ;
મંત્રપાઠ કરતા નળરાય, હું નળનો સેવક શીખ્યો વિદ્યાય.
કો સમે પ્રકાશી ભણતા તેહ, સાંથી વિદ્યા હું પામ્યો એહ;
નૈષધનાથ તે વનમાં ગયો, તે દુઃખે હું આવો થયો.
આવ્યો છઉં રહેવા તમકને, અનવસ્ત્ર આપજો મને;
નહીં કરું હું નીચું કામ, નહીં ધરાવું સેવક નામ.
રાયજી તમને નહીં નસું, સ્વયંપાક કરીને જમું;
રાજા કહે રહો જેમ તેમ, વિદ્યાવાન જવા દેઉં કેમ.
હયદાસપતિનો અધિકાર, સેવક માત્ર કરે નમસ્કાર;
જઘપિ માન પામે ધણું, પણ કહેવાયે દાસત્વપણું.
અશ્વપતિ મહારાજ થયો, હયશાળામાં વાસો રહ્યો;
છે વિજેગની વેદના ધણી, નિત્યે સુચ્છે શ્લોક એક ભણી.

શ્લોકઃ સ્વાગતાવૃત્તં.

આતપે ધૃતિમતા સહ વધ્વા યામિનીવિરહિણા વિહગેન ।
સેહિરે ન કિરણા હિમરશ્મેર્દુઃખિતે મનસિ સર્વમસહ્યમ્ ॥

સાવાર્થ-વસંતતિલકા છંદ.

જે ચક્રવાક દિવસે વહુ સાથ રાખે, તે સંગ રંગ રમતાં રવિતાપ સાં
રાતે વિજેગથકિ ચંદ્રપ્રકાશ ખૂંચે, જો દુઃખ હોય દિલમાં કશુંએ ન રું
રાગ ચાલતો.

એવું કહિને કરે શયન, વિસ્મય થાય પાડોશી જન;
બાળ ખીહામણો આવી વસ્યો, કદરજને વિજેગ તે કશે.
તે સ્ત્રીએ સુકૃત શું કર્યું, જેણે આ સ્વરૂપને વર્યું;
વારુ થયું જે વીપત પડી, આ ભૂતથી ધૂટી બાપડી.

વલણ.

બાપડી ધૂટી લોક કહે, રહ્યો રાયને રીઝવીર;
બૃહસ્પતિ કહે યુધિષ્ઠિરને, દમયંતીની શી ગત હવીર.

કડવું ૩૬ મું.-રાગ દોહરા.

સ્વપ્નું આવ્યું નારને, મૂડી જાય છે નાથ;
જાગી ઉઠી અચાનકે, ઝેહેવા પ્રભુનો હાથ.

વૈદર્ભી થઈ ગાભરી, વળી જુએ ચોપાસ;
અમ અખળાના હૃદે કારમાં, ખીલું તમારે હાસ.
જેયું વંન ફરી ફરી, સમ દેઘ કીધા સાદ;
પછી રુએ બહુ વિધકરી, પામી અતિ વિષાદ.

રાગ મારુ.

અમો અખળા માણસ ખીજે, નવ કીજે હાસ, હો નળરાય;
કેમ ધીરજ ધરું હું નારી, તમારી દાસ, હો નળ
રાત્ર અંધારી તો માહરી, વલે કાણુ. થાશે, હો નળ
તમ ચર્ણકરી આણુ, પ્રાણુ મુજ જશે, હો નળ
આંહાં તો જોલે સાવજ, નાગ વાધ ને વરુ, હો નળ
જોલો જોલો વાહો છો ક્યમ, સમ હું તો મરું, હો નળ
હાંહાંજી જાઓ છો હાડ, રાડ થશે પ્રાંસુ, હો નળ
અગોપરજ્ઞાનઆવે દંયા, દેખી આંખડીએ આંસુ, હો નળ
તમારાં પગલાં નવ પેખું કંથ, પંથ કેમ લહુંરે, હો નળ
નિશા અંધારી ભયાનક, સ્થાનક કેમ રહુંરે, હો નળ
નૈષધ દેશની રાણી, તાણી અતીસેં રાયરે, હો નળ
પ્રભુજી અંગ અવેવ મારા, તારા જોયરે, હો નળ
ઘેલી સરખી આલે, વાહાલે વછોડીરે, હો નળ
માંડયું વલવલતું, જોતું રોતું. મૂક્યું છોડી, હો નળ
વલવલતી વૈદરભી વાટે, ઉચાટે ભરી, હો નળ
કારણુ સ્વામી શુંય, હુંય પરહરી, હો નળ
વહાલા નવ દીજે છેય, નેહ વિચારો, હો નળ
કર્મે વાળ્યો આડો આંક, શો મારો, હો નળ

વલણુ.

શો અપરાધ મારો સ્વામી, દારણુ વનમાં મૂકી ગયારે;
અલ્પ ભ્રાંતે હું તજી, અંતર ન ઉપજી દ્યારે.

કડવું ૩૭ મું.—રાગ રામઝી.

વૈદરભી વનમાં વલવલે, અંધારી રાત;
ભામિની ભય પામે ધણું, એકલડીરે જાત. વૈદરભી.

રસનાયે નામ જ નળતાણું, મુખ જપતીરે જાય;
 શુદ્ધ નથી શરીરની, ભાંજે કંટક પાય. વૈદરભી.
 રોષ રોષ રાતી આંખડી, ભરે આંસુ નીર;
 નયણે ધારા બળ્યે ઝરે, વહે અંગ રુધીર. વૈદરભી.
 હીંડતાં તે આખડે, પગમાં વાગે ઠેસ;
 આલંતી ઉભી રહે, ભરાયે કાંટે કેશ. વૈદરભી.
 અંગે ઉઝરડા પડ્યા ઘણા, વહે શોણિતધાર;
 હો નળ હો નળ જોલતી, ખીન્ને નહીં વિચાર. વૈદરભી.
 ઉંડા કોતર ઉતરે, ચઢે ગિરિ કરાડ;
 અશુદ્ધે ઉધડકે નહીં, પાડે વાઘ બરાડ. વૈદરભી.
 વાંકી વાટ દીખા ટેકરા, લયાનક ખોહ;
 રાફ માંહે સાપ કુંપ્રવે, ધણું ધુધવે ઘોહ. વૈદરભી.
 શબ્દ પશુ પંખીતણા, ન પડે કાંઈ પ્રીછં;
 વરુવણીઅર ખીહાવે અરણ્યમાં, ધાયે વળગવા રીંછ. વૈદરભી.
 શૂકર રોઝ ચિકારડાં, ચીતરા દે ફાળ;
 ફાલુ નાદ હોયે ઘણા, બહુ જોલે શીઆળ. વૈદરભી.
 આંખા આંખલી લીમડા, અરીઠા અપાર;
 શીમળ સમળી સેગઠા, ન સૂઝે પંથ વિચાર. વૈદરભી.
 ખેર ખાખર ને કાચકી, કંટાળા યુગ્ગર;
 બાવળીયા બહુ બોરડી, સરગુવા સમેર. વૈદરભી.
 આખડી પડતી સુંદરી, અરણે વેલા વિંટાય;
 ધૂટા કેશ કામિનીતાણા, ઝાંખરે ઝીંટાય. વૈદરભી.
 વૃક્ષ અથડાએ અંગસું, મૂકે કાંટામાં પાય;
 શુદ્ધ નથી રે શરીરની, ભજતી નળરાય. વૈદરભી.
 દિવસ નિશા પ્રીછે નહીં, એવું ધારું અરણ્ય;
 દમયંતી ભૂલી ભમી, ત્યાં દિવસ ત્રણ. વૈદરભી.
 અંન ઉદક પામી નહીં, નહિ ખેસવું શયન;
 ત્રણ દિવસ એમ વહી ગયા, ભમયંતાં વન. વૈદરભી.

વડાણ.

વન લયાનક ભામિની ભમી, દિવસ ત્રણ ગયા વહીરે;
 વાટ ઘાટ ને ગામ હામ કાંઈ, પ્રેમદા પામી નહીરે.

કડવું ૩૮ મું.-રાગ રામઝી.

બૂલી ભમે છે ભામિની, નૈપથનાથની નારે; ભૂલી.
 હો નળ હો નળ યોગતી, ભીમદરાજ કુમારે. ભૂલી.
 ધોવાયું ડાબળ આંસુએ કરી, વેદનાએ વ્યાકુળે; ભૂલી.
 અર્ધ ઉઘાડી દેહડી, નાથે શણું છે પટકુળે. ભૂલી.
 એવે દીઠા એક ચીતરે, ધાઇ દમયંતી ઉલટરે; ભૂલી.
 પૂછે ભાળ નળ ભૂપાળની, છે તારા જેવી કટરે. ભૂલી.
 શાર્દૂલ દીઠા વાટમાં, વૈદરબી પૂછે ધરી વહાલરે; ભૂલી.
 નૈપથનરેશ વાટે મળ્યા, છે તારા જેવી ચાલરે. ભૂલી.
 સાવજ થાયે ગાભરા, ભય પામી નાશી બંધરે; ભૂલી.
 રખે વનદેવી અમને ઝાલતી, પશુઅરિ કંપાથરે. ભૂલી.
 પૂછે ઉંઘ્યાં કૂમને, તારી ગગને ગઇ ડાળરે; ભૂલી.
 તરુવર જે મારી વતી, કહીં દીસે ભૂપાળરે. ભૂલી.
 પર ઉપકારી સદા તમે, વળી શીતળ તારી ઇંધરે; ભૂલી.
 નૈપથનાથ ક્યહું દીઠડા, જેઉં છૌં વનમાંથરે. ભૂલી.
 તરુ ઉત્તર આપે નહીં, તેમ તેમ રાણી રાયરે; ભૂલી.
 પુણ્યશ્લોકે જ્યારે પરહયાં, શત્રુ થયાં સર્વ ક્રોધરે. ભૂલી.
 અજગર પડ્યો છે વાટમાં, વીકારી મુખ ભાગરે; ભૂલી.
 દમયંતીએ જાણ્યું નહીં, તેનાં મુખમાં મૂક્યો પાગરે. ભૂલી.
 ચરણ ગળ્યો બનું લગે, વિપ ચઢી ગયું શરીર રે; ભૂલી.
 પડી ભોમ સાદ નળને કરે, મુખે પાડે રીર રે. ભૂલી.
 અજગર આનંદ પામીઓ, લહું જડ્યું લક્ષ રે; ભૂલી.
 વૈદર્ભી ધણું વલ્લવલે, ઉંઘ્યાં ચઢી ગયાં ચક્ષ રે. ભૂલી.
 કંઠે બંધાઈ ટાગકી, મુખે પડીઓ શોષ રે; ભૂલી.
 મરણ સમે મૂકે નહીં, હૃદે રસના પુણ્યશ્લોક રે. ભૂલી.
 રોતી રાણી સાંભળી, પાર્ધી આઘ્યો ધાઇ રે; ભૂલી.
 પગ દીઠા અજગર મૂખમાં, તેણે સ્થામાને સાહી રે. ભૂલી.
 પાર્ધીએ અજગર મારીઓ, કોહોવાડાને ધાય રે; ભૂલી.
 જલ કરીને મૂઠાવીઓ, નળપત્નીના પાય રે. ભૂલી.
 વૈદર્ભીને વિપ ચઢ્યું નહીં, છે વાસવનું વરદાન રે; ભૂલી.
 કરતળ વાસ મુઘાતણો, દેહી રહી પરમ નિધાન રે. ભૂલી.

વલણ.

દેહી રહી પરમ નિધાન, હળાહળ ગયું ઉતરી રે;
કહે ભટ પ્રેમાનંદ પછે, શું દુઃખ પામી સુંદરી રે.

કહ્યું ઉદ મું.—રાગ મારુ.

વિષધર માર્યો વ્યાધે આવી, મહીલા મૃત્યુથકી મૂકાવી;
વ્યાધે અજગર લીધો હાથે, આલ્યો તેડી દમયંતી સાથે.
પારધી હીંડ્યો જગને જિતી, વૈદર્ભી જાય બીહીતી બીહીતી;
ગયો એક તળાવની તીર, પ્રક્ષાલન કીધું સર્પ શરીર.
દેખતાં દમયંતી પ્રલક્ષ, તે અજગર કીધો ભક્ષ;
મુખનું પાસું રહેવા દીધું, બાકી શરીરનું ભોજન કીધું.
દમયંતી વિસ્મય હવી, આ તો વાતાં દીકી નવી;
જ્વાંતક કહે હો નારી, તમે દીકી વિદ્યા અમારી.
મનની ખટપટ સધળી છાંડો, પ્રેમ કટાક્ષ મુજપર મોડો;
હું તો પારધીપતિ છોં વ્યાધિ, પટરાણી કરું ભલે લાધી.
કુણ માત તાત કુણ સ્વામી, વન નીસર્યાં વૈરાગ પામી;
એકલાં આવ્યાં આણી દશે, કોણુ નામ જોલો રળી રસે.
કોણે વચન કહ્યું કવરધું, કાં અંબર અંગે અરધું;
શું નળ નળ મુખે જપો, છો ડાહ્યાં ઘેલામાં ખપો.
જઘપિ દુઃખ તમને પડિયું, પણ ભાગ્ય મારું ઉધડિયું;
એમ કહિને ગયો સ્પર્શ કરવા, સારે અબલા લાગી આસરવા.
ધસ્યો રાહુ ચંદ્રને ચાંપે, તેમ દમયંતી થરથર કાંપે;
મા ભરિશ આરું ડગ, તુજ પર ત્રૂટી પડશે ખડગ.
હું તો ભીમક રાયની બાળી, અલ્યા હું નહિ ચૂકવાવાળી;
હું તો દમયંતી નળની નારી, પારધિ કહે ભાગ્યદશા મારી.
એવું કહીને પારધિ ધસિયો, અબજાને કોધ મન વસિયો;
મૂર્ખ કહ્યું માનરે મારું, હો જમપુરના વટે સારુ.
ઉપકાર તારો હું જાણું, તે માટે હું દયા કાંઈ આણું;
બળ મા કર તું મુજ સાથે, મૂર્ખ મરણુ અઢ્યું છે માથે.
કેમ જાવા દેઉં ભોળી ભામ, મુજ વિરહીતણો વિશ્રામ;
હુંમાં શો અવગુણ જ દેખો, મને શા માટે ઉવેજો.

મારે મંદિર સ્ત્રી છે તરણ, તે રહેશે તમારે ચરણ;
આપણુ ખે છવ છવશું જડિયાં, કોણુ સુદૃતથી સાંપડિયાં.
થનાર હશે તે દેઈશ થાવા, પણ નહિ દેઈ તમને જાવા;
સુખે પારધિ વંશમાં વરતો, હું નળથી નથી કાંઈ નરતો.
લક્ષણવંતિ મને લોભાવો, પૂરી વાસ સદન શોભાવો;
અન્ન વસ્ત્ર વિના ન દુભાવો, લ્યો ગૃહસ્થાશ્રમનો લાવો.
લક્ષ દુઃખ ન ધરશે ચિત્ત, શત પશુ વેધું છું નિત્ય;
ઉચું જોઈ કહે ધન્ય વિધાતા, મને દમયંતીનો દાતા.
મારી કર્મ દશા છે ચઢતી, વૈદર્ભી પામ્યો રડવડતી;
દેવ નહીં પામ્યા ખપ કરતાં, મને વાર ન લાગી વરતાં.
તૃણનો મેરુ ને મેરુનું તરણ, તારી લીલા અશરણુશરણ;
ભોગવી ન શર્યો નૈપથ સ્વામી, નળે ખોઈ નારી મેં પામી.
શું નળ નળ જંખના લાગી, પહોર નિશાયે ગયો ત્યાગી;
શે લોભે લ્યો નળનું નામ, જોણુ દુખિયાં કીધાં આમ.
ખોલો આધાર પ્રાણુજીવન, ધાયો દેવાને આલિંગન;
કોઈ સતિયે સંભાળ્યું સત્ય, રોઈ સમર્યા કમળાપત્ય.
વિદુલજી ચડજો વારે, હું તો રહી છું તમ આધારે;
છો વિપત સમેના શ્યામ, મધુસૂદન રાખો મામ.
આખું પ્રદ ધ્રુવને અવિચળ, ગ્રાહ્યી મૂકાવ્યો મદગળ;
રાખ્યો પ્રહલાદ વસિષ્ઠા ચંભ, રક્ષા કરે ધરો ન વિલંબ.
સત્ય હોય સદા નિરંતર, અસત્યથી હોઈ સ્વતંતર;
ન મૂક્યા હોય નળ મનથી, કુદૃષ્ટે ન જોયું હોય અન્યથી.
આપલ્કાળ રહી હોઈ સત્યે, નળ સમરી રહી હોઈ શુભ મતે;
પંચ મહાભૂત સાક્ષી ભાણ, ન ચૂકી હોઈ નળનું ધ્યાન.
સત્ય બળે દેઈ છોં શાપ, ભસ્મ થજો વ્યાધિનું આપ;
વચન નીસરયું મહિલાનાં મુખથી, અગ્નિ લાગ્યો પગના નખથી.
સ્તવન કીધું બેહુ કર જોડી, નમતામાં થયો રાખોડી;
ત્રેમદા પામી પરિતાપ, ઉપકારીને દીધો શાપ.
જયપિ વ્રત ન લાગું, પણ લૌકિક લાંછન લાગું;
લોકને પારધિનો સંદેહ, માટે પાડું હું મારી દેહ.

પ્રાણુત્યાગે નથી હું ખીતી, શું કરું સ્વામી પાપે છવી;
 કેશનો પાંગરો ગુંથી ંથે, લેઈ ભરાવ્યો શંસો કંઠે.
 હો વિષ્ણુ એટલું માગતી મરું, નળની દાસી થઈ અવતરું;
 એવે કળબુગે ધાર્યું મન, કરું કૌતક હું ઉપન.
 મરણથી ઉગારી લીધી, ત્યાં માયા કળીએ કીધી;
 દીડી તાપસ આશ્રમ વાડી, ગઈ દમયંતી શંસો કાહાડી.
 નમ દિગંબર છે મહંત, થઈ પાસે હરખ્યું ચંત;
 જોલે કળીબુગ નાસા ગ્રહી, અપ્રીત મચ્છ માટ થઈ.
 શકે ભીમકસુતા દમયંતી, તણ નાથે હીડે ભમયંતી;
 અલ્પ અપરાધની બ્રાંતે, કામની તણ છે કાંતે.
 ભીમક સુતા આનંદી અપાર, જોગી જગદીશને અવતાર;
 ફરી ફરીને પાગે નમે; નળનું પ્રશ્ન કરોજી તમે.
 મુનિ કહે નળને છે ક્ષેમ, પણ ઉતર્યો તુજથી પ્રેમ;
 નળ નારી શોધે છે અન્ય, તું કરજે જે ઉપજે મન.
 તવ હરખ્યો પ્રેમદાનો પ્રાણ, મારા પ્રભુને છે કલ્યાણ;
 લક્ષ્મી નારી કરે રાગન, પણ મારે નળનું ધ્યાન.
 ઠરી ઠાર તે જાણી નળ, નારીએ લીધાં જળ પ્રણ;
 પામી વિરામ કીધું શયન, નિદ્રાવશ થઈ સ્ત્રીજનન;
 સ્વપ્નાંતર દીઠા નળ રાય, જગી તો દુઃખ બમણું થાય.

વલણ.

નળની સ્ત્રી નિંદ્રામાં, સ્વપ્નવિષે પુણ્યશ્લોકરે;
 ચાર ઘડીએ જગી ચતુરા તો, આશ્રમ વાડી ફેકરે.

કહ્યું ૪૦ મું.—રાગ મહુલાર.

ભીમકસુતા જગી કરીને, ચારે દિશાએ જાયરે;
 નહોં તાપસ વન ખીલામણું, નળની નારી રાયરે.
 હું પોપણીને પગલે કરીને, મુનિએ મૂક્યો ઠામરે;
 મેં કોણ કૃત્ય રે આચર્યાં જે, વિપત પડે છે આમરે.
 હીડે સાદ કરંતી વનમાં, ત્રિભોવન નાયક નરરે;
 ગગને રહ્યા હરખે ધણું, મેં ઉવેખ્યા અમરરે.

લક્ષણવતે લોક હસાવ્યા, સ્વયંવરના સર્વે;
અજ રિપુને વહી જાય છે, કૌતક કરું પર્વે.
એવું જાણી મારા નાથજી, દાસીની લેજે સંભાળે;
હો વિહંગમ વેવિશાળિયા, મને મૂઝી નળ ભુષાળે.
હો વજ્રવતી માવડી મારું, ઢાંક ઉઘાડું ગાત્રે;
હો ભીમક મારા તાતજી, શોધી મનાવજે જામાત્રે.
હો નૈપથ દેશના રાજ્યા, અણુચિત્યું દો દર્શનરે;
ભૂપરૂપને જાળી લામણે, હો સહુણા સ્વામીનરે.
વૈદરભી નાથ વિજેગણી, વિરહે વ્યાકુળ શરીરે;
ચતુરાને વન ચાલતાં, આવ્યું સરિતા તીરે.
આનંદી અખળા અતિ ધણું, ઉતરતા દીઠા લોકરે.
ધાધને પૂછે પ્રેમદા ભાઈ, દીઠા કહીં પુણ્યલોકરે.

વલણ.

પુણ્યલોક છે એ સાથમાં, પૂછે નળની નારીરે
નદી ઉતરતાં આશ્ચર્ય પામ્યા, પરદેશી વેપારીરે.

કડવું ૪૧ મું.—રાગ મારુ.

ભરી પૂછે સતી, વેપારીરે, કાંઈ દીઠા છે નૈપથપતિ, વેપારીરે.
ગયા છે પરહરી, વેપારીરે; છે તમમાં વાત કહો ખરી વેપારીરે.
દેખાડો નળ નાથને, વેપારીરે; રૂડું હજે સધળા સાથને, વેપારીરે.
બોલો જળ તીર છે, વેપારીરે; તમે વિપત સમેના વીર છે, વેપારીરે.
બ્રહ્માએ વાળી હથેરે, વેપારીરે; મારો સ્વામી જાળખીએ સઘરે, વેપારીરે.
અદ્ભુત ગોરું ગાત્રે, વેપારીરે; દીઠે અડમેઠ વળે જત્રે, વેપારીરે.
મુખ મુંજ વાંકડી, વેપારીરે; મોટી આંખ ચાલ છે ફાંકડી, વેપારીરે.
જેની છે લટકતી, વેપારીરે; કાંતિ મણિ જેવી ચળકતી, વેપારીરે.
મોતીનું લેહેરીયું, વેપારીરે; અરધું પટકુળ પેહેરીયું, વેપારીરે.
માણેક ચળકતાં, વેપારીરે; કરણે કુંડળ લળકતાં, વેપારીરે.
આંખાની કાતળી, વેપારીરે; વિશાળ હુદે કટિ પાતળી, વેપારીરે.
સાકરપે મીઠડા, વેપારીરે; એવા નૈપથનાથ દીઠડા, વેપારીરે.
જરા એમ જોયરે, મુણ સ્યામારે, નિર્લજ વનમાં થું ફરે, મુણ સ્યામારે.
કહે કૃષ્ણ વન વસી, મુણ સ્યામારે; જા કહે દીસે રાક્ષસી, મુણ સ્યામારે.

૧ કહે મોટી પાપિણી, મુણુ સ્યામારે; કા કહે દીસે શાકિણી, મુણુ સ્યા
 ૨ કહે હું નૈપધપતિ, હો ઘેલીરે; આવ આલિગન દીજે સતી, હો ઘેલી
 ૩ કાંઈ દષ્ટે ભેયે ધણા, હો ઘેલીરે; દુઃખ પામ્યામાં નહીં મણા, હો ઘેલી
 ૪ રાતી નાવ બેડી સુંદરી, મુણુ રાયરે; લોકમાંહે મળી ઉતરી, ધર્મરાય
 ૫ વેપારી ત્યાં વાસો રહ્યા, મુણુ રાયરે; બે પોહોર નિશાના ગયા, ધર્મ
 ૬ નયણે આંમુડાં ગળે, મુણુ રાયરે; દમયંતી બેડી ઝાડ તળે, ધર્મ
 ૭ ગળજૂથ જળ પીવા આવ્યાં, મુણુ રાયરે; સિંહ ચાલ કળીએ બીહાવીઆં, ધર્મ
 ૮ લાકડી મેગળમંડળી, મુણુ રાયરે; વેપારી માત્યા મગદળી, ધર્મ
 ૯ જેસતીને કુત્સિત વાક્ય બોલીયા, મુણુ રાયરે; તે પાપી ગળે રંગદોળીયા, ધર્મ
 ૧૦ અધિષ્ઠાતા વેપારીતણો, મુણુ રાયરે; તેડ્યો જીવતો સાથ આપણો, ધર્મ
 ૧૧ લાકડ્યા કુત્સલ મોટું હતું, મુણુ રાયરે; મુને ઘટે છે વન બીજે જતું, ધર્મ
 ૧૨ એવે કળીભુગ પાપી આવીયો, મુણુ રાયરે; વેષ તે ભેશીનો લાવીયો, ધર્મ
 ૧૩ તિથિપત્ર વાંચીને એમ કહે, મુણુ રાયરે; ચેતો વેપારી કા જીવતો ન રહે, ધર્મ

વલણુ.

નહીં રહે કા જીવતા, ઉત્પાત દારણુ હોયરે;
 એ કૃત્યા આવી કાલની, તેણીએ ખાધા સર્વ કાયરે.

કડવું ૪૨ મું.—રાગ મેવાડા.

દેખાડી દીધી હો, કળિયે સુંદરી; ધાયા વેપારી હો, લાવ્યા બંધન કરી.
 સર્વે ઠરાવી હો, અબળા શાકિણી; નળને સમરે હો, મધુર ભાવિણી.
 બોલ્યો અધિકારી હો, મારો સર્વે મળી; પડ્યા તુટી હો, અબળાને નાંખી દળી.
 ગડદા ને પાટુ હો, પહાણા ને લાકડી; એણી પેરે મારી હો, બાળા બે ધડી.
 રહ્યું બોલાતું હો, કંટે કાંટા પડે; બંધન તુટ્યું હો, નાહાસતી આપડે.
 હું વધૂ દેખી હો, પૂર્વજ લાજ્યા; મુને રાખો હો, નૈપધ રાજ્યા.
 ત્રાસે નાહાસે હો, પાછું ફરી ભુજ્યે; રાજ માર્ગે હો, દમયંતી રુજ્યે.
 અંગે દીમાં હો, રુધિર ધારા ઝરે; બહુ સળ ઉઠ્યા હો, અવિલોકન કરે.
 ઉજણુ જ રેણુ હો, ચરણે દાઝેરે; કળી પુઠે પડીયો હો, દેવા દુઃખ કાઝેરે.
 નય એક આંબ્યું હો, અબળા આહોવાસીરે; રાજ કરે છે હો, ભાનુમતી મારીરે.
 પુરમાં પેડી હો, આપત અવસ્તારે; ઘેલી જાણી હો, લોક સહ હસતારે.
 બાળક પૂઠે હો, તાળી પાડેરે, શે લોકે કાયા હો, રેણુ ઉરાડેરે.
 વૈદરબી વીહીલી હો, શેરી ચહુટે ફરેરે; નાંખે કાંકરા હો, કર આડો ધરેરે.
 જજે બેડી હો, માસી ભાનુમતીરે, મોકલી દાસી હો, તેડાવી સતીરે.

વલણ.

સતી તેડાવી રાણીએ, જે અખળા ઉભી રહીરે;
ભાણેજે માસી ઓળખી પણ, માસીએ ભાણેજ ઓળખી નહીરે.

૬૬૩ું ૪૩ મું.—રાગ ગોડી.

દમયંતી મંદિરમાં પળે, અવાસ ન આવે આંખડી તળે;
ભાનુમતી જોઈ વિસ્મય હવી, કહે પ્રેમદા કાણે પરભવી.
પ્રભુતા તારા તનમાં રમે, ભાવ્યવાન દીસે કાં વન ભમે;
છો સ્નાણી બ્રહ્માણીકે વૈષ્ણવી, કાણુ કારણુ રૂપ ધર્યું માનવી.
લૌકિક કષ્ટ વેડો છો માત, દહો મન મૂઢી જથારથ વાત;
બાધ હું માનવી સર્વથા, કર્મ જોગે ભોગવવી બધા.
નર નારીએ તીર્થ જાત્રા માંડી, અંતરિયાળ પ્રભુ ગયા છાંડી;
ન જાણીએ શું દુઃખ મનમાં ધરી, નિશાએ નાથ ગયો પરહરી.
કર્મ કથા એ માતા મારી, માસી કહે સાંભળ નારી;
કહી એક તું દીડી છે ખરી, જાણે ભગિનીની દીકરી.
પણ તેને નોહો અવસ્થા એવી, રૂપે છે તું દમયંતી જેવી;
મુખે રહે સદનમાં સતી, તું મારે જેવી ઈંદુમતી.
મુખાહુ મારો મુત જોહ, જોન કહીને રાખશે તેહ;
કહે દમયંતી રાખી મામ, નહીં કરું હું નીચું કામ.
દહાડી એક વિપ્રને આપું અંન, હવિષ્યાત્ત કરું ભોજન;
એવું સાંભળી હરખ્યાં રાણી, રાખી પ્રેમદા ઉલ્લસ આણી.
સતી નામ ધરાવી રહી, દમયંતી ઓળખાઈ નહીં;
રાત દિન કરે નળનું ધ્યાન, વિદેશી વિપ્રને આપે આમાન.
તેડાવે ટેહેલીએ વારે જતો, જાણે નળ સ્વામી થાય છતો;
હવિષ્યાત્ત જમે ને અવની સૂએ, દેહ દમન કરી દિન ખૂએ.
સાંભળરે મુખ ત્યારે તન તપે, રાત દિવસ નળને જપે;
એમ બ્રહ્મા દિવસ ગયા વહી, કળીને મન ચિન્તા થઈ.
નળથી મન ચળે નહીં સતી, તો કેમ વરાય મારી વતી;
જો દેવ આણે નળ સાથે, તો દમયંતી આવે દાયે.
કાંઈ વળી વિપત પાડું, એને માસી સાથે વઢાડું;
માસીની કુંવરી ઈંદુમતી, એક દિવસે નહાતી હતી.

દમયંતી પાસે તે સમે, સંગ ઈંદુમતીને ગમે;
 મોતીનો હાર કઠેથી કાઢાડ્યો, ભીંતને ટોડલે વળગાડ્યો.
 ટોડલામાં પેઠો પાપી કળી, મુક્તાદળની માળા ગળી;
 ઈંદુમતીએ માંડ્યો શણગાર, જુએ તો નવ દેખે હાર.
 અહરો પહરો તે ખોલ્યો ધણું, વિચાર્યું એ કૃત્ય દાસી તણું;
 પૂછ્યું તેડીને એકાંત, બાધ તુજપર આવે છે બ્રાંત.
 લાવ વહેલી ક્યાં મૂકી માળા, દમયંતીને લાગી જવાળા;
 બાધ જન મા અહડાવો આળ, પૃથ્વી જાશે રસાતાળ.
 જોઈ ખોલતું વદને વાંક, સ્વામીદોહી પડે કુંભીપાક.

વલણુ.

કુંભીપાક પડે સર્વથા, સાચું ન જોલે જોહરે;
 ઘેર રાખી રંક જાણી, હશે કાં આપો છોહરે.

કડવું ૪૪ મું.—રાગ પરજયો.

ઈંદુમતી કહે બાધ સાંભળ, લોકને કાં સંભળાવો;
 કહે વૈદરભી વણુ ચોરીએ, શા મારે અકળાવો.
 હાથમાંહેથી હાર લઈને, ના કહે કેમ આલે;
 તરફ કરીને તો બાધે, જો વસ્તુ હાથે જાલે.
 મિથ્યા હું કહેતી નથી, કાણ માળા લે તુજ પાખે;
 એવી ચોરટી હું હઉં તો, રાજમાતા કેમ રાખે.
 માતા મારીએ માન દીધું, સતી સરખી જાણી;
 અસાધવી મુને કેમ ઓળખી, શું લેતાં પ્રલો છે પાણી.
 અમે પરીક્ષા તારી કરી, જો ભરતારે પરહરી;
 બાધ હું મેળાં જોગ થઈ, તમારા ઘરની પેટભરી.
 ચોરી કરવી આંખ ભરવી, એ તે ક્યાંના ન્યાય;
 એવે રાજમાતા પદાસ્યાં, રોઈ બંને કન્યાય.
 આંખ આપણું દુઃખ કહે માતાને, નયણે ઢાળી આંસુ;
 એક કહે મારો હાર લીધો, એક કહે ચોરી પ્રાંસુ.
 અતુર શિરોમણી રાજમાતા, અંતરમાં વિમાસે;
 આળી ગઈ તે મોટું અચરજ, સતીને કેમ કહેવાશે.

તું તો દેવી જેવી દીસ છે, નારાયણની દાસ;
આપો હાર કલેશ નિવર્તે, જે કીધું હોય હાસ.
સરખે સરખાંમાં હોય કૌતક, આપો હાર મોંતી તણો;
રાજકુંવર રીસાળ ઘણું છે, જાણે થશે કલેશ ઘણો.
માળા હોયે આપણા ધરની, તો ફરી શોધ નવ કીજે;
છે શ્વસુર પક્ષની સર્વે જાણે, તેને શો ઉત્તર દીજે.
હદે ફાટતે કહે દમયંતી, અપવાદ દીધો એવો;
હાં હાં બાધજી હાર તમારો, લીધો છે મેં દેવો.
ન ઘટે રાજમાતાજી તમને, દુઃખ દેવું ઘેર રાખી;
અમો ન હોઈ ચોરી કરનારાં, છો જશનાં અલિલાખી.
ઇન્દુમતી કહે આપે ધૂટશો, શો શોહોર કરવો ઠાવો;
માળા મારી કરમાં મૂકો, જે જસ હોયે વહાવો.
સેવક સખીઓ એમ કહે છે, એણીએ માળા લીધી;
મારો બાંધો તાણો પછાડો, અબળા આકળી કીધી.

વસણ

કીધી એ નિશ્ચે ચોરડી, રાજમાતાએ જણાવી રીસરે;
દમયંતી દુઃખ પામી ઘણું, પછે સમયાં શ્રી ભુગદીશરે.

કડવું ૪૫ મું.—રાગ મારુ.

હો હરિ સસતણા સંધાની, હરિ હું કહીએ નથી સમાતી;
હરિ મારે કોણુ જન્મના કરતું, પ્રભુ ચોરીથકી શું નરતું.
હરિ હું શા માટે દુઃખ પામું, પ્રભુ જુઓ હું રાંકડી સામું;
હરિ તમે ગ્રાહ્યી ગજ મૂકાવ્યો, તો હું ઉપર શો રોપ આવ્યો.
હરિ હું નથી દુઃખની ધીર, તમે છો વિપત સમેના વીર;
હરિ તમે મન અપરાધ ન લાવો, હરિ તમે અનાથ બંધુ કલાવો.
હરિ હું હરખે હણાઇ, હરિ હું ચોરડીમાં ગણાઈ;
હરિ હું કેની ને કોણુતણી, હરિ જુઓ હું રાંકડી લણી.
હરિ હું તારી સેના ચૂકી, તો નજે વનમાં મૂકી;
હરિ મેં વિપ્ર ન પૂજ્યા હાથે, તેથી શું તરછોડી નાથે.
હરિ મેં શિવ ન પૂજ્યા જળે, તો શું રોતી મૂકી નજે;
હરિ દોહુલે ઉદર ભરતું, હરિ મુજને ઘટે છે મરતું.

હરિ હું ભરતારે જાંડી, હવે દુઃખ કહું કેને માંડી;
 હરિ મેં કાણુ પાતક કીધાં, હરિ મેં સાધુને મેણાં દીધાં.
 હરિ મેં રાખ્યું હોય સત્ય, જે વહાલા હોય નળપત્ય;
 મારા કોટિક છે અવગુણ, પણ તમે તો છો રે નિપુણ.
 અપરાધ સર્વ વિસારી, ચઢો વિકૃતા વહારે મારી;
 જે નહિ આવો જગદીશ, તો પ્રાણુ મારો હું તણશ.
 એવું કહિને આંખે ભર્યું જળ, અમો અબળાતણું શું બળ;
 એવું મનમાં ધરીયું ધ્યાન, સતીની વારે ચઢ્યા ભગવાન.
 અંતરજ્ઞમીએ બુધ દીધી, સતીએ આંખ રાતડી કીધી;
 કહે માસીને કરી ક્રોધ, ફરી કરો હારની શોધ.
 સાખી સૂરજ વિખળુ ને વાય, જે મેં કીધો હોય અન્યાય;
 બાઇ હાર તમારો જડભે, લેનારો ફાટી પડભે.
 એવું કહેતામાં કળીભુગ નાહો, ત્યારે તડાક ટોડલો ફાટ્યો;
 માંહે થંકા પડ્યો નિસરી હાર, સતીને ત્રુટ્યા વિશ્વાધાર.
 અંત્રિક્ષથી અકસ્માત, વરસ્યો હારતણો વરસાદ;
 એક એકપેં અદકાં મોતી, રાજમાતા ટગટગ ભેતી.
 પછે દમયંતીને પાગે, રાજમાતા ફરી ફરી લાગે;
 બાઇ તું છે મોટી સાધ, મારો ક્ષમા કરો અપરાધ.
 ઇંદુભતી થઇ. આશીયાળી, મુખડું ન દેખાડે વાળી.

વલણુ.

વાળી મુખ દેખાડે નહીં, સત સતીનું ત્રણું રે;
 બૃહદ્શ્વ કહે યુધિષ્ઠિરને, વૈદર્ભ દેશમાં શું થયું રે.

કડવું ૪૬ મું.—રાગ દેશાખ.

બૃહદ્શ્વળ કહે કથારે, સુણોઁ ધર્મ ભૂપાળ;
 સુદેવ સાંચર્યોરે, લેખને તે બંને બાળ.
 માધવી કેશવીરે, સખી દમયંતીની જેહ;
 શોભે સાહેલડીરે, જેમ પ્રાણુ વહોણી દેહ.
 હુંદનપુર આવિયારે, ઋષિ સખી ને સૂત;
 દેખીને દોહલારે, ભીમકે બાણ્યું થયું અકૃત.

છોરુ છેહ પામીયારે, રાયે હૃદયાસું લીધાં;
 માખાપે મૂકીયારે, દીસે દામણા બીધાં.
 સુદેવ શોકે ભયોરે, દુઃખે દાંધી દારીની બેડી;
 મીટે મીટ મળીરે, મોટે સ્વર રુદન મૂક્યાં છોડી.
 જાતાં જામાત્રનેરે, જાણ્યું જોગી થઈને જાવું;
 સજન સાંભર્યું રે, માંડ્યું નળના ગુણનું ગાવું.
 પૂછે વજ્રવતીરે, જાણે સુત સાહેલી;
 દીકરી ક્યાં ગઈરે, જો બાળકડાંને મેલી.
 નાથ નૈષધતણેરે, ગયો માયા ઉતારી;
 સુદેવે વાતારે, ભૂપને કરી વિસ્તારી.
 વિલપે વિદર્ભપતીરે, નિઃશ્વાસે સાગર સૂકે;
 ભીમકની ભામિનીરે, બાળક હૃદયે નવ મૂકે.
 કુટુંબ ટોળે મળીરે, ભૂમિ સ્વયંવરની નીરખે;
 દમયંતીએ જ્યાં નળવયોરે, હીલ્યાનાં પગલાં પરખે;
 રાણી કહે રાયજીરે, પ્રી શોધ પૂજ્યની કીજે;
 જમાઈજી નવ જડેરે, તો આપણુ જોગવટો લીજે.
 શોધી કહાડો સર્વથારે, જો મારું જીવું જાણો;
 દીકરી મળ્યા વિનારે, મુખે નવ મૂકું જળ દાણો.
 ભીમકે મોકલ્યારે, સેવક સહસ્ર એક;
 ખપ કરી જોળજોરે, કહાડજો ક્ષિતિ કેરો છેક.
 ઉડતી વાતારે, ભીમકે સાંભળી કાન;
 દમયંતી એકલીરે, નળે રોતી મૂકી રાન.
 વણુજીરે કહ્યુંરે, અમે દીઠી સરિતાને તીર;
 રૂપ ધણું હતુંરે, જાણ્યું શક્તિનું શરીર.
 કેશ ધૂટા હતારે, વસ્ત્ર તે અડધું અંગ જાણુ;
 વાત ખરી મળીરે, વદતી હતી નળ નળ વાણુ.
 માતા વિલપે ધણુરે, દુઃખે દાધું અંતઃકર્ણુ;
 મેળાવો ક્યાં હશેરે, દીકરી રવડી પામશે મર્ણુ.
 વજ્રવતી માતનેરે, નીર આવે નેણુ અપાડ;
 પુત્રોને શોધવારે, સુદેવને ચહડાવ્યો પાડ.

વલણ.

પાડં અહુડાવ્યો સુદેવને, કહે રાણીને રાયરે;
ગુરુજી તમ વિના અર્થ ન સરે, એમ કહી લાગ્યાં પાયર.

કડવું ૪૭ મું.-રાગ રામગ્રી.

પ્રાણણ ચાલ્યો અનુચર વેશજી, અટણ કરતો દેશદેશજી;
કળા પાડી વરવું ગાત્રજી, જીર્ણ વસ્ત્ર અહું તુંખીપાત્રજી.

ઢાળ.

પાત્ર કરમાં રહિત જોખમ, જ્યેષ્ઠિકા જીર્ણ વસંત;
દુઃખી દરિદ્રી સરખો દેખીએ, જહ્નપિ છે સંપંન
નિરખે આવારા નવાણના, જ્યાં નીર ભરતી નાર;
જોયાં જીવ્ય જીવતીતણા, પણ ન જડી ભીમકકુમાર.
તીર્થ જત્રા જગન જાગ્રણ, જ્યાં સ્ત્રીઓનો સંવાય;
અજ્ઞાણો થઈ જીવ્યે પ્રાણણ, શીશ ધુણીને જાય.
પગે અટણ રસનાએ રટણ, મુખે દમયંતીનું નામ;
એમ કરતાં સુદેવ આવ્યો, રાજમાતાને ગામ.
વિપ્ર પુરમાં આવિયો, વધામણી પામ્યો તર્ત;
સાંભળ્યું જે રાજમાતા, ઉજવે છે વર્ત
પૂર્ણાહુતિ વેળા હુતી, જોવા મળ્યાં બહુ જન;
દાસી સાથે દમયંતી કરે, પંથીનું દર્શન.
અપૂર્વ મનુષ્યનું કરે દર્શન, નીરખે નરની કાય;
વિચાર એવો વૈદર્ભીને, આવી મળે નળરાય.
વેદ અધ્યયન કરે વાડવ, અભિષેક આશીર્વાદ;
કિકરી બહુ ગીત ગાયે, હોય ભેરી નાદ.
દીક્ષા લેઈ સુખાહુ, ખેઠો તેજસ્વી જન;
હુતદ્રવ્ય હોમાએ વિવિધ પેરે, ધુત્ર ગયોરે ગગન.
દાન આપે ગાય સવચ્છી, રાય ભર્યો અહમેવ;
જંગન કેરા કુંડની આગળ, આવી રહ્યો સુદેવ.
દેહ દુર્બળ રેણુએ ભર્યો, જ્યેષ્ઠિકાએ તુંખી ભરાવ્યું;
સલા સર્વ ખડખડ હસી, આ રત્ન ક્યાંથી આવ્યું.

જમમંડપ જોયો નહીં, નહીં જોયો દિક્ષિત નરેશ;
 ઘેલો જસો આવ્યો ધસ્યો, સર્વને મારે ઠેસ.
 લોક કહે હો ઘેલીયા, ટેહેલીયા અંતરના અંધ;
 લિશ્તુક બ્રષ્ટ વિકળ દષ્ટ, શો સ્ત્રી સાથે સંબંધ.
 કહ્યું કોનું નવ સાંભળે, છે કલેવરમાં કષ્ટ;
 એવે સુદેવ ને દમયંતીની, મળી દુષ્ટે દષ્ટ.
 નિમેષ થાતી રહી નયણે, વિચારમાં પડ્યાં બેહ;
 મારે પિયરથી પધારિયો, સુદેવ સાચો એહ.
 વિપ્ર કો વિદર્ભનો એ, નહાનપણ મધ્ય નેહ;
 માંહોમાંહે જોયાં કરે, સર્વને થયો સંદેહ.
 ગુરુએ ગોરી આળખી, જડ્યું અળખાનું અંધાણ;
 ભામિનીના ભાલ ઉપર, વિધિએ નિમ્યોં ભાણ;
 અગોપ રાખતી માસી મંદિર, કેશકેરી લટ;
 ખસી વેણી સૂરજ ઝળક્યો, હ્રદે ભરાયું ઉલંટ.
 સમીપ આવ્યાં સામ સામાં, નેત્ર જળ જેમ નેવ;
 સાથે બંન્નો બોલિયાં, હો દમયંતી સુદેવ.

વલણ.

સુદેવ દમયંતી મળ્યાં, ધરણી ઢળ્યાં મૂર્છાં હવીરે;
 સભા સર્વ વિસ્મય થઈ, આ તો વાર્તા દીસે નવીરે.

કડવું ૪૮ મું.—રાગ વેરાડી.

મૂર્છાંથી મહીલા જાગી, પૂછ્યું ગોરને પાગે લાગી;
 શકે છો ધરના મુની, હો દીકરી કાં તું સુની.
 દુર્બળ કોણ કારણે, દાસી માસીને બારણે;
 આળખી નહીં તુંને માડી, મેં દેહીની કળા પાડી.
 શું માસીએ દુઃખ દીધું, નાજી પાછળ કીધું;
 નાથજીએ તને કાં મૂકી, હું નેટ કાંઈએક ચૂકી.
 નથી બાધ તું ચુકવાવાળી, નહીં તજે અન્યા ટાળી;
 માતા પિતા જે તારાં, રોતાં હશે તે ચોધારાં.
 પીયરથી આવ્યો સતી, શું પ્રગટ્યા નૈપધપતી;
 હો નળની થઈ છે શોધ, મુજને ઘો છો પ્રતિજોધ.

હા નિશ્ચય નળ પ્રગટ, છે વાણીમાંહે કપટ;
 છોરને છેહ કાં આપ્યાં, છતે બાપે થયાં નઆપાં.
 રાજમાતાજી એમ પૂછે, ઋપિ તારે ને એને શું છે;
 એ કોણ કોને બાણેજી, એ તો તમારી બાણેજી.
 કેમ બાણેજી એ મારી, દમયંતી નળની નારી;
 એ વાત તે કેમ નીપજી, ભરતારે એને કાં તજી.
 દુત રમીને નૈપધ હાથ્યા, તે માટે વન પધાર્યા;
 શું બાણીએ શા કાજે, લાજ કરી મહારાજે.
 તું દમયંતી દીકરી, હા થઇ રહી કિંકરી;
 મુણી માસી ધરણી ઢળી, સભા થઈ વ્યાકુળી.
 સુદેવ કહે છે નાટ, એમ જુલ્યાં તે શ્યામાટ;
 જે પોતાનું પેટ, તેને કેમ વિસરીએ નેટ.
 હું વરાંસીરે બાપ, એમ માસી કરે વિકાપ;
 લાં થઇ રહ્યો હાહાકાર, સુદેવ કરે સૌને ધિકાર.

વલણુ.

સુદેવ કહે ધિકાર રે, જાળખી નહીં સુંદરી સતીરે;
 રાજકુંવર લાલ્યો ઘણું, રુએ અતિસે ઈંદુમતીરે.

કડવું ૪૯ મું.—રાગ ગાડી.

કાયા કુસુમરુપે કિંકરીને, દેખી દાઘો સુદેવ;
 અબાણ્યાં થઇને ઇલાં રલાં, થઈ દાસી કીધી સેવ.
 અન્યોન્યે વાત પૂછી ને, હૃદયે પામ્યાં શોક;
 રાજમાતા મુબાહુને, સુદેવે દીધો દોષ.
 માસી મૂર્છા પામ્યાં રે, હવે હાહાકાર;
 દમયંતી પરદાસત્વ ભોગવ્યું, પ્રીજ્યો નહિ પરિવાર.
 રાજમાતા લજ્જા પામ્યારે, આવ્યાં દમયંતી પાસ;
 દીકરી દુઃખે દહાડા નિર્ગમ્યારે, વસ્ત્રાં થઇને દાસ.
 અધર્મ આજ ચહડાવિયું, જોઈું આપ્યું અન્ન;
 ભોજન પેટ ભરી નવ પામિયારે, વસતું લેખ્યું વન,
 છળીલી તું મુજને જાનું કહેત, તો નિશ્ચય ન પ્રગટત નેટ;
 પરાધીન પિંડ પોખિયોરે, પરવશ ભરિયું પેટ.

રતન મારી દીકરી, મેં ગણી દીકરી સમાન;
 વૈદરભી વિપત વેડી ધણીરિ, ખોયું વપુનું વાન.
 દાસપણે રહી આપડીરિ, તેણે દુઃખે હું આળી;
 દુર્બળ દારિદ્ર્ય જણાવિયુરિ, નહીં વાલની વાળી.
 સુવાને કાળે સાથરેરિ, વસ્ત્ર પહેરવાને જાકું;
 શીતળ નીરે નાહી દીકરી ને, નહીં નેહરી ને નાકું.
 દાકું કલેવર મારુંરે, ચીરી કાયલા કહાકું;
 યુલયુલી મારી દીકરી રે, અન્ન જમી દીધું ટહાકું.
 હવે જીવીને શું કરુંરે, વિપ આધને પોહોકું;
 થઈ ગોઝારી બેન આગળેરે, શું દેખાડીશ મોહોકું.
 ઈંદુમતી મુખ સંતાડતીરે, હું થઈ છેક છોઝારી;
 હું ભુંડી લવોલવ વાર્તારે, ચહડાવી હારતી ચોરી.
 લજ્જા સાગરમાં ઝૂડી ગયોરે, મસીઆઈ જે સુખાહુ;
 સુત સૂરજને આવી ગ્રસ્યોરે, અપરાધ રૂપીઓ રાહુ.
 એમ ઓશિયાળાં સર્વ થયારિ, બોલી દમયંતી વાણુ;
 માસી તમ ઘેર સુખ પામી ધણુંરે, સાખી સારંગપાણુ.
 દોહેલા દહાડા ઉતર્યારે, રહી મારી લાજ;
 પુત્રી સરખી હું ગણીરિ, ન દીધું નીચું કાજ.
 માસી ભાણેજ બન્યો મળ્યારિ, ઓળખ્યાનાં આલિંગન;
 શત સહસ્ર સ્વાગત માંડી પછેરે, માન્યો ધણું મુનિજન.
 વસ્ત્ર વાહન આપિયારે, વિનવિયો વિપ્રરાય;
 ધણુંએક દમયંતીને આપ્યુરે, માસી લાગી પાય.
 સુખાહુ સાથે મોડલ્યોરે, વળાવ્યાં કુન્દતપૂર;
 સુખ શોભાએ જાયે મુંદરીરિ, પંથ ધણા છે દૂર.
 ભાનુમતી ભેટી ધણુરે, દીકરી મારી સાથ;
 તું છે છત્રપતીની અંગનારે, મારો ક્ષમા કરો અપરાધ.
 પગે લાગી માગી આજારે, બેસી બેડી સુખપાલ;
 બેન માસી જાતાં માગીયુરે, વૈદરભી રાખે વહાલ.

વલણુ.

વહાલ રાખે વૈદરભી, ક્ષેમે મળજે નૈપધધણીરિ;
 થોડે કાળે પહોંતી પ્રેમદા, પીયર ગંધ વધામણીરિ.

કડવું ૫, મું.—રાગ મેવાડો.

દરખ લયો મુદેવે વાણી ભણી, હો દમયંતી.
 જો આવી નગરી ભીમકતણી, હો દમયંતી.
 કહે તે લખ જાણી વધામણી, હો દમયંતી.
 પીયર પુરી જુઓ, નળની વિજેગણી, હો દમયંતી.
 જો દીસે ગઢકેરા કાંગરા, હો દમયંતી.
 જો હસ્તી સાંકળ લાંગર્યા, હો દમયંતી.
 જો પેલાં ઘર વાડી જાડુઆં, હો મુનિજ.
 શું કરતાં હશે મારાં બાદુઆં, હો ગુરજ.
 કેમ છવી હશે જે સાહેલડી, હો મુનિજ.
 મુને દેખીને માતા યાશે ઘેલડી, હો ગુરજ.
 જો જાય સ્ત્રીનાં ભેડલાં, હો મુનિજ.
 જો હણદણે બાપજી કેરાં ઘોડલાં, હો ગુરજ.
 જો દીસે સ્થળ સ્વયંવરતાણું, હો મુનિજ.
 છાં હાર્યું દેવે દેવતાપણું, હો ગુરજ.
 મુને ન વિસરે અવસ્થા રાનની, હો મુનિજ.
 ક્યારે દેખું જાત જન્મમાનની, હો ગુરજ.
 પિયુ વિના પિયરિયું અસે, હો મુનિજ.
 નળ વિના ઉજળડ કે નવ વસે, હો ગુરજ,
 સ્વાસ લયો મુદેવ પુરમાં સાંચર્યો, સુણ રાયજ.
 વધામણી વધામણી જોમ જોઅય્યાં, સુણ રાયજ.
 સભા સર્વ વિસ્મય હવી, સુણ રાયજ.
 જાણે પ્રગટ્યો નૈપથ રવી, સુણ રાયજ.
 હરખે ભીમક પૂછે પ્રરી પ્રરી, હો મુનિજ.
 જો આવે રાય તમારી દીકરી, કહે મુનિજ.
 ચાલ્યો ભીમક કુંવરી ભણી, ક્યાં દમયંતી.
 વજાવતી જાતી હરખે ઘણી, ક્યાં દમયંતી.
 ધાયાં લાઇ ને ભોજાઇ લજ્જા વિસરી, ક્યાં દમયંતી.
 હરખે ભરયાં ઝાંઝર પડે નિસરી, ક્યાં દમયંતી.
 ઘેલી સરખી સાહેલી મળવા ધસી, ક્યાં દમયંતી.

શીશ ઉઘાડાં પાલવિયા જાય ખસી, ક્યાં દમયંતી.
વાયુ ભરયા કેશ શોભે મોકળા, ક્યાં દમયંતી.
અંખર ઘૂટે તૂટે કટિમેખલા, ક્યાં દમયંતી.
આવીરે પીયર પ્રજા મોહામણી, હો દમયંતી.
દીડીરે દીકરી દુઃખે દાંમણી, હો દમયંતી.
ભૂજ ભરી મહિયરીયાંને મળે, હો દમયંતી.
ભુજે માવડી ભુજ મૂઝી ગળે, હો દમયંતી.
મારી માવડી આવડી શે દુર્બળી, હો દમયંતી.
શું પૂછે માત પ્રીત પીયુની ટળી, કહે દમયંતી.
આંસુ ફેડી તેડી મંદિરમાં ગયાં, સુણુ રાયજી.
દાસી વેપનાં વસ્ત્ર મૂકાવિયાં, સુણુ રાયજી.

વલણુ.

મૂકાવ્યો વેપ માત તાતે, બાળક મૂક્યાં ખોળેરે;
ખે વરસે બાળકાં તે, માતાને મળીયાં ટોળેરે.

કહવું પર મું.—રાગ આશાવરી.

વૈશંપાયન વાણી વદે, સુણુ જનમેજય ભૂપાળરે;
બૃહદશ્વ કહે યુધિષ્ઠિરને, મળ્યાં બંન્ધો બાળરે.
સાથ બ્રાત ને ભોળાઈ મળ્યાં, માતા ને વળી તાતરે;
દમયંતીને નાથ વિયોગે, અંતર માંહે અશાતરે.
કુટુંબ સર્વે પૂછે પ્રેમે, શી શી વાર્તા વીતિરે;
ઘટે તેવો સમાચાર સતીએ, કહ્યો અથ ધતિરે.
ફરી શોધ નળની મંડાવી, ભીમકે મોકલ્યા દાસરે;
પ્રભુ પાખે દમયંતી, પાળવા લાગી સંન્યાસરે.
અલવણુ અંન અશન કરવું, અવનીપર શયંનરે;
આભૂષણ રહિત અંગ અબળાનું, કાળજી વિના નયંનરે.
નિયમ રાખ્યો નાનાવિધનો, ઉઘ આખડી પાળેરે;
પતિવ્રતા તો પિયુનેલજે ને, અન્ય પુરુષ નવ ભાળેરે.
નામ નળનું, ખ્યાન નળનું, સખીસું નળની વાતરે;
દુઃખે જાયે દિવસ ને રાયણી, નયણે વરસે વરસાદરે.

પરદેશી પંચ વિપ્રને, નિત્ય આપે આમાનરે;
 વૈદરભી જાણે વાડવ વેષે, આવી મળે રાજનરે.
 એવે આવી ઋતુ વર્ષાની, વૈદરભી વિરહ વધારણરે;
 ગાજે મેહ ઉઘડકે દેહ, સખી આપે હૈયાધારણરે.
 વિનતા હીડે વાડી માંહે, દુમ લતાને તળેરે;
 સુગંધ સંધાતે બિન્દુ શીતળ, ગોરી ઉપર ગળેરે.
 કાકિલા બપૈયા જાણે, તે શબ્દ ભેદે અંગરે;
 વિરહિણી તે વીજળી જાણે, ભેદે હૃદયા સંગરે.
 વર્ષાકાળે વિજ્ઞેગ પીડે, માનિનીને મન લાલેરે;
 વૈદરભીને વર્ષા કાળ વીચો, આવ્યો શત્રુ શિયાળોરે.
 આકાશ અંગિયા અંબુજ ઉધણાં, નિર્મળ ઈંદુ શરદેરે;
 પતિવિજ્ઞેગ પીડે છે પાપી, સતિ રહેછે સત્ય બરદેરે.
 દુઃખે દિવસ નાંખે દમયંતી, એક વરસ ગયું વહીરે;
 ત્રણ સંવત્સરની અવધ વીતી, નાથ આવ્યો નહીરે.
 સુદેવને તેડી સ્તુતિ કીધી, આંસુ નયણે ઢાળીરે;
 નૈપધનાથને કાણુ મેળવે, હો ગુરુજી તમ ટાળીરે.
 જન્મના તમો છો હેતરવી, કારજ મનથી કરવુંરે;
 ન ધટે કલ્યાની વાટ જોવી, શોધવા નિસરવુંરે.
 ધીરજ આપી નૈપધનારને, વેશ નાનાવિધ ધરતોરે;
 દમયંતીએ શીખવ્યો હીડે, ટેહેલ સધળે કરતોરે.
 રથે જોઠા ફરે મુનિવર, સેવક સેવા કરેરે;
 જ્યાં ગામઆવે ત્યાં કળા પાડી, વેશ ટેહેલીઆનો ધરેરે.
 ડોઢ માસ ગયો અટણુ કરતાં, આવ્યો અયોધ્યા માંયરે;
 સભા માંહે ટેહેલ નાખી, જ્યાં જોઠા ઋતુપર્ણ રાયરે.
 અલભ્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઇ, પરિભ્રમણ તેના કીધોરે;
 ધર્મધોરિંધર ધિક્ક તુજને, ફરી તપાસ ન લીધોરે.
 રોકે રત્નનું જલ ન થાયે, જાત નીવડી નેટરે;
 વિલપેછે વસ્તુવોહોરતીઆવિના, કાં ભરે પરધેર પેટરે.
 કુળ લજ્જાનું કરમી માણસે, કીર્તિ કીધી ઝાંખીરે;
 જ્ઞાની પુરુષ વિચારી જોજો, ટેહેલ સુદેવે નાખીરે.

સલા સહુ વિસ્મય થઈ કાંઈ, ટેલેલ છે મરમાળારિ;
 જેહેલીયો ટેહેલીયો કરીને કહાડ્યો, કાંઈ ઉત્તર નાપે વાળારિ.
 સુદેવ ગયો હયશાળા મધ્યે, ટેલેલ નાખી તેણે ઠારે;
 મહીલાનાં કહાડ્યાં વચન સુણીને, બાહુક નિસર્યો બહારે.
 કદુપ કાયા કામળ ગ્રાહી, કરમાંહે ખરેરેરે;
 પ્રગટ ખારે ખંખારીને બાલ્યો, તીખો ને તરેરેરે.
 કારમો સરખો કપોળ ચહડાવે, ફુંકડા કર નચાવેરે;
 નાસિકાએ સડકા તાણે ને, નયણાં મચમચાવેરે.
 ભારે વચન કલાં તેં બ્રાહ્મણ, નિસર્યો મેહેણાં દેવારે;
 વસ્તુને વિપત તો વોહોરતીઓ, કરતો હશે પરધેર સેવારે.
 વોહોર્યું તે કાંઈ રત્ન જાણીને, કાચ થઈ નિવડીયુરે;
 તત્ત્વ રહિત માટે તજ્યું છે, નથી ધૂરી પડીયુરે.
 તેહ મિત્રને તણ્યો જેનું, મળવું મન વિના ઠાહુરે;
 તે સ્ત્રીને પરહરિયો જેનું, પિયુ કરતાં પેટ વહાહુરે.
 વાંક નહીં હોયે વોહોરતીઆનો, રહ્યો હોશે નિજધર્મેરે;
 વસ્તુ વિપત પામતી હશે તે, પોતે પોતાને કર્મેરે.
 ગૂઢ વચન કહી ઘોડારમાં, બાહુક જઈને બેઠારે;
 સુદેવ તો સાંસાંમાં પડ્યો, પ્રાણુ વિચારમાં પેઠારે.
 એ બોલી તો નૈપધનાથની, હારદ અનાદ્યતરે;
 નળ ભૂપ એને કેમ કરી માનું, રૂપે બીજે ભૂતરે.
 જહરભરણુ કા રીપનું જાણું, પ્રરી ન જાય બોલાવ્યોરે;
 પડોશીને પૂછી કહાડ્યું, તણુ વરસ થયાં આવ્યોરે.
 રાજાએ પ્રીત કરીને રાખ્યો, અસ્વવિદ્યા કાંઈ બાણેરે;
 પવિત્ર નૈવેદ્યને પાળે, વિભેગનું દુઃખ આણેરે.
 એવું સાંભળી સુદેવ ચાલ્યો, આવ્યો વિદર્ભ દેશરે;
 વૈદર્ભી તવ આનંદ પામી, વિપ્ર પૂત્યો વિશેષરે.
 શ્યામાએ સમાચાર પૂછ્યો, કહી સ્વામીની ભાળરે;
 સુદેવ કહે નિસાસો મૂઢી, જડ્યો નહીં ભૂપાળરે.
 દેશ વિદેશ ગામ ઉપગામ, અવની ખોળી આધીરે;
 અટણુ કરતાં અયોધ્યામાં, શોધ કાંઈએક લાધીરે.

સલા નવ સમજી ઋતુપર્ણી, રહ્યાં મસ્તક ડોલીરે;
 બાળબીહામણો ઘોડારમાંહેથી, બાહુક ઉઠ્યો યોલીરે.
 સ્વરૂપ જોઇ હું છલ્યો છલું, સ્વપ્નામાં બીહાવેરે;
 નાઠો આવ્યો છલું ફરી ફરી જોતો, રખે પૂઠથી આવેરે.
 ભૂત પિશાચ કે જમકંકર, પ્રેત અથવા રાહુરે;
 અયોધ્યામાં રોતાં રાખવા, બાળકને તે હાઉરે.
 તેણે ટેહેલનો ઉત્તર આપ્યો, કાંઈ સ્વાદ ધન્દ્રિનો વાંકરે;
 કહે વસ્ત ખોટી થઈ નિવડી, શું કરે વોહોરતીઓ રાંકરે.
 પિયુજનથી પેટ જ વહાલું, તેનો સંગ તે માઠોરે;
 બેહુને દુઃખ સરખાં હોશે, કહી ઘોડારમાં નાઠોરે.
 એ યોલી તો બાહુકીઆની, જુઓ વિચારી બાધરે;
 મર્મવચન સુણી મહિલાનું, હૃદે આવ્યું ભરાધરે.

વલણ.

ભરાયું હૃદે રાણીતાણું, ને આંસુ મૂક્યાં રેડીરે;
 બાહુક નાહે એ નૈપધપતી, સુદેવ લાવો તેડીરે.

કડવું પર મું.-રાગ સોરઠી મારુ.

આંસુ ભરીને કામની કરે, વાણીનો વિચાર, ગુરુજ;
 એ નાહે બાહુકના બોલડા, હોયે વીરસેન કુમાર, ગુરુજ.
 એ જીવન પ્રાણાધાર, ગુરુજ, જાઓ મા લગાડો વાર, ગુરુજ.
 બ્રાંત પડે છે રૂપની, તે પ્રગટ્યાં મારાં પાપ, ગુરુજ.
 રૂપ ખોયું કહીં રાયજ, એ કોણે દીધા હશે શાપ, ગુરુજ.
 મારા જાએ તનના તાપ, ગુરુજ, તમવડે થાય મેળાપ, ગુરુજ.
 અશ્વરક્ષકનો નાહે આશરોરે, જાણે અંતરની વાત, ગુરુજ.
 બોલે બોલ જ મારીઓરે, નાહે ઘોડારીઆની ઘાટ, ગુરુજ.
 હું બાણું બોલ્યાની જાત, ગુરુજ, હોય પુષ્કરજનો બ્રાત, ગુરુજ.
 પુનરપિ જાઓ તેડવારે, જીવન વસે છે જાંહે, ગુરુજ.
 પરીક્ષા એ પુણ્યશ્લોકની, એકે દિવસે આવે આંહે, ગુરુજ.
 જાઓ અયોધ્યામાંહે, ગુરુજ, હવે બેસી રહ્યા તે કાંહે, ગુરુજ.
 જઈ કહો ઋતુપર્ણ રાયને, તજ વૈદર્ભી નળ મહારાજ, ગુરુજ.
 સ્વયંવર ફરી માંડિયોરે, છે લગ્નનો દહાડો આજ, ગુરુજ.

એ વાતે નથી લાજ, ગુરુજી, જેમ તેમ કરવું કાજ, ગુરુજી;
કપટે લખી કંકાતરીરે, ઋતુપર્ણને નિમંત્રણ, ગુરુજી.
સુદેવ તેડી લાવજો, જોઈએ બાહુકીઆનાં આચરણ, ગુરુજી;
એનું કેવું છે અંતઃકર્ણ, ગુરુજી, એનાં જોઈએ વપુનેવર્ણ, ગુરુજી.

વલણ.

આચરણ અશ્વપાલકતાણાં, હાં આવે ઓળખાયરે;
પત્ર લેઈ પરપંચનો સુદેવ, આવ્યો અયોધ્યા માંયરે.

કહવું ૫૩ મું.—રાગ સમરી.

સુદેવ સભામાં આવિયો ન્યાં, ખેઠો છે ઋતુપર્ણ;
કરમાંહે આપી કંકાતરી, ઉપર લખ્યું નિમંત્રણ.
પ્રીત વિશેષે પત્ર લીધું, કીધું અવિલોકન;
સ્વતિ શ્રી અયોધ્યાપુરી, ઋતુપર્ણ રાય પાવન.
વિદર્ભ દેશથી લખીતંગ ભીમક, નજે દમયંતી પરહરી;
એને દેવનું વરદાન છે માટે, સ્વયંવર કીજે શ્રી.
પૃથ્વીના ભૂપતી આવશે, તમે આવજો ખપ કરી;
સૂરજ વંશીને વરવો નિશ્ચે, કુંવરીએ ઇચ્છા ધરી.
ભૂપતિ આનંદે લયો, સભામાંહે એમ ભાખે;
ભાઈ વેદવાણી દમયંતી, કોને નહીં વરે મુજ પાખે.
અધર ડસે કર ધસે, વિપ્ર ઉપર આંખ કહાડે;
નોહોતરીયો નિર્માલ્ય દીસે, આવ્યો લગને દહાડે.
સુદેવ કહે હું ક્યમ કરું, વેગળું તમારું ગામ;
શત ઠામ થાતાં આવવું, કંકાતરીનું કામ.
ધાઈ ગયા સર્વ ભૂપ જે, પ્રથમ રૂપના પળકા;
ઋતુપર્ણ આસનથી ઉઠે ખેસે, થાય પરણવાના સળકા.
આહા ગઈ દમયંતી હાથથી, કંકાતરી આવી મોડી;
એક નિશાનો આંતરો હોત તો, જાત જેમ તેમ દોડી.
ત્રાહે ત્રાહે બોલે ભસ્તક ડોલે, નિસાસા મૂકે ઊંડા;
વૈદરબી વરતાં વેર વાળ્યું, અરે બ્રાહ્મણ ભુંડા.
સાંઠ તો સાંપડી નહીં, નહીં પવનવેગી વોડા;
કેસાર દમયંતીના કરનો, નહીં જમે આ મોહોડા.

સલામાં બેઠો નિરાશ થઈ, પ્રધાન બોલ્યો વચન;
 પેલો બાહુકીઓ શે અર્થ આવશે, બેઠો વણસાડે અંન.
 ઋતુપર્ણ આનંદ પામ્યો, મોકલ્યો સેવક;
 લાવ તેડી બાહુકીઆને, જે બાણે ગયાની તક.
 શ્વાસ ભરાયો દાસ આવ્યો, અશ્વપાલકની પાસ;
 ઉઠો લાઈ ભૂપ તેડે છે, ગ્રહો પેરાણો રાસ.
 બાહુક આલ્યો ચાખક આલ્યો, મુખે તે બડબડતો;
 આવ્યો નીચી નાડે નરખતો, નાકે તે સરડકાં ભરતો.
 સલા મધ્યે સર્વ હસ્યા, આ રત્ન રથખેડણ;
 ઋતુપર્ણ બોલ્યો માન દેઈ, આવો દુઃખદેડણ.
 ધણે દિવસે કારજ પડ્યું છે, રાખો અમારી લાજ;
 તમો પરણાવો વૈદરભીને, વિદ્રલા જાવું આજ.
 સમુદ્ર સેવ્યો રત્ન આપે, મેં સેવ્યા એમ જાણી;
 આજ વિદલ્લાં લેઈ જાઓ, ગ્રહું દમયંતીનો પાણી.
 બાહુક વળતો બોલિયો, ફૂલાવિને નાસા;
 આ લિયા પરણશે દમયંતીને, અરે પાપિણી આશા.
 હંસ કન્યા કેમ કરે, વાયસસું સંકેત;
 નિર્લજ્જની સાથે અમે આવું, તો પછે થાઈ ફળેત.
 છછોરા ન થઈએ રાયજી, પરપત્નીસું તલખાં;
 કેમ વરે વર જીવતે તો, મિથ્યા મારવાં વલખાં.
 પુણ્યશ્લોકની પ્રેમદા ને, ભીમક રાજકુમારી;
 તમો વિપત્તીને લજ્જા શાની, થાય ફળેતી મારી.
 રાય કહે હયપતી, મારીવતી હયને હાકો;
 મારે તો સર્વસ્વ ગયુંરે, તમો જેવારે ના દોહો.
 બાહુક વળતો બોલિયો, ન્યાં હોયે સ્વયંવર;
 અંતર નહીં સેવકસ્વામીમાં, આપણુ બંન્નો વર.
 હાસ્ય કરીને કહે રાય, વર તમો પરથમ;
 ભાગ્ય ભડશે કન્યા જડશે, ત્યાં જઈએ નયમ ત્યમ.
 દુખળા ઘોડા ચાર જોડ્યા, રથ કયોં સાવધાન;
 શીઘ્રે ત્યાં શણગાર સજ્જા, સાંચયોં રાગન.

રાણી કહે ઋતુપર્ણને, પરહરી હુંપર ગ્રેમ;
 ક્ષત્રી થઈને કરો ધધરણું, નવ હોયે અંતે ક્ષેમ.
 પતિએ તણ તે અણુછતી, કાંઈએક ગોરી ગૂધ;
 બાહુક વડે પરણવી રાય, થયું ઉજળુ દૂધ.
 સૂરજ વંશતણી એ શોભા, તમથી ઝાંખી હોય;
 રીસ ચડી ઋતુપર્ણને, પછી ધણીઆણીને ધાય.
 અમો ભ્રમર કોટિ કુસુમ સેવું, તું શું ચલાવીશ ચાલ;
 વીજળી સરખી લાવું વૈદરભી, કરું સૌક્યતું સાલ.
 એમ કહી સલામાં આવ્યો, દુદુભિ રહ્યાં છે ગાણ;
 રીસ કરી કહ્યું બાહુકને, કાં જોડ્યા દુર્ભળ વાણ.
 કરણ લૂલા ને ચરણ રાંટા, બગાધ બહુ ગણગણે;
 અસ્થિ નિસર્યા તવગા ગાઠી, ભયાનક હણહણે.
 ચારે નોહે ચાલવાના, આગળ નીચા પાછળ ઊંચા;
 ખુંધા ને ખોડે ભર્યા, બે કરડકણા બે બૂચા.
 ઋતુપર્ણ જોઈ શીશ ધુણાવીને, બોલ્યો વળતી ખીણ;
 એ જોડી શું કુરૂપ લાવ્યા, જોડ ધણી છે ખીણ.
 પવન વેગે પાણીપંથા, રાત જોજન હીડે ઠંઠ;
 એવા ઘોડા મૂકીને કાં, જોડ્યા દૈવની વેઠ.
 બાહુક કહે શી ચેષ્ટા માંડી, શું આગળો અશ્વતી જાત;
 જો પુષ્ટ હયને જોડશો તો, હું ન આવું સાથ.
 એ અશ્વ રાખવો ને રથ હાંકવો, ચડી બેઠો ભૂપાળ;
 રાસ પરોણો પછાડીઓ, બાહુકને ચડ્યો કાળ.
 આટલીવાર લગે લજ્જા રાખી, બોલ્યો નહીં મા મૂચ;
 તું આગળથી રથે કેમ બેઠો, હુંપે તું શું ઉંચ.
 ઋતુપર્ણ હેઠો ઉતર્યો, વિધવિધ વિનય કરતો;
 જાય રાય પાસે બાહુક નાસે, તે રથ પૂઠે કરતો.
 પ્રણિપત્ત કીધું ઋતુપર્ણે, હયપતિ હઠ મૂકે;
 ઉપકારી જન અપરાધ મારો, બેઠો તે હું ચૂકો.
 બાહુક કહે યદ્યપિ રાસ ઝાલું, બેસીએ બંન્ધો જોડે;
 તુંને હરખ પરણાતણો ત્યમ, હુંએ ભર્યો છોં કોડે.

સામસામા ચક્ર ધરીને, બંને સાથે ચઢ્યા;
 ચેડી દીધી બાહુકે સારે, અશ્વ ઢળીને પડ્યા.
 મુગટ ખસી ગયો રાખંજનો, માન શુકન હુઆ;
 બાહુકે અશ્વ ઉઠાડ્યા, હાંકે ને કહે ધણી મુઆ.
 અંન એવા અશ્વ નિર્બળ, ખાંચે ખીછ ખીછ;
 રાય કહે લોક સાંભળે, એ વિના ગાળ દ્યો ખીછ.
 સુદેવ તાણી યેસાડીઓ, રાય કહાડે છે ડોળા;
 શેરીએ શેરીએ જન જોવા, ઉભાં લોકનાં ટોળાં.
 દુર્બળ ઘોડા દરિદ્ર આહણ, જોગ સારથિનો જોડો;
 વૈદર્ભીને વરવા આલ્યા, ભલો ભજ્યો વરઘોડો.
 હાંકે ને હીડે પાછા પાછા, જુંસરી કહાડી નાંખે;
 તાણી દોડે ધરભણી, ઉભા રહે વણ રાખે.
 પૃથ્વિ ઉપર પડે પરેણા, કરડવા પાછા પ્રેરે;
 પોહોળે પગે રહે ઉભા, વારે વારે મળ મૂત કરે.
 રાય કહે હો હયપતિ, નથી વાત એકો સરવી;
 બાહુકે કહે ચિંતા ધણી છે, મારે દમયંતી વરવી.
 ધણે દોહલે ગામ મૂક્યું, રાયે નિસાસા મૂક્યા;
 પુણ્યલોકે હેઠા ઊતરી, કાન અશ્વના ફૂંક્યા.
 અશ્વમંત્ર ભણ્યો ભૂપતિએ, ધંત્રિનું ધર્યું ધ્યાન;
 અશ્વ ચારે ઉતપત્યા, ઉચ્ચૈઃશ્રવા સમાન.
 અવનિએ અડકે નહીં, રથ અંતરિક્ષ જાય;
 દોટ મૂંઝી જોઠો બાહુકે, રખે પડતા રાય.
 માંહોમાંહે વળગીને જોઠા, ભૂપ ને આહણ;
 રાય વિમાસે વરે કન્યા, વરુઆમાં વશીકર્ણ.
 કામણગારો કાળિયો, એના ગુણ રસાળ;
 ત્રણ કોડીનાં ટટુઆં, એણે કર્યા પંખાળ.
 હસી રાજા જોલિયા, થાબડી બાહુકની ખંધ;
 તારે પુણ્યે મારે થારો, વૈદર્ભીનું સંબંધ.
 વાજ વિદ્યા વાસવની, તુજ કને પરિપૂર્ણ;
 નાની વાત નોહે ભાષ, રહે વિદ્યાનું સ્મરણ.

ઐરાવત ને ઉચ્ચૈઃશ્રવા, હારયો ગરુડનો વેગ;
 તારે હાંકવે હમણાં થઈશું, વિદર્ભ ભેગાભેગ.
 વિખાણે પોતાનાં ભાગ્યને, ભૂપ કહાડે ઘેલાં;
 ભે દમયંતી મુજને વરે તો, બાહુક પૂજું પહેલાં.
 ભીમકસુતાસું હસ્તમેળાપક, ભે થાશે હયપતિ;
 બાહુક કહે વિલંબ શો છે, પ્રખળ તારી રતિ.
 વાટ ઓસરે વાત કરતાં, ઉડતા ચાલે અશ્વ;
 રાય વિદ્યાને વખાણે, ન જાણે મનનું રહસ્ય.
 તાણ્યા ન રહે ત્રેહેકત, દે દોટ ઉપર દોટો;
 એક ઝાંખરે વળગી રહ્યો, રાયની પામરીનો ભેટો.
 હાં હાં રાખ કહેતાં હય દોઝ્યા, રથ ગયો ભેજનન;
 બાહુકે રથ રાખ્યો કહે, લઈ આવો રાજન.
 રાય વળતો જોલિયો, શ્રમ મન વિચારી;
 દમયંતીના નામ ઉપર, નાખી પામરી આવારી.
 જા લાવ બાહુક તુંને આપી, પામરી બેહુ ભેડ;
 બાહુક કહે દમયંતી ઉપર, તું સરખા આવારું ક્રોડ.
 રાય મોટા દાનેશ્વરી જોડ્યા, બાહુક જાગ્યક તું થા;
 પરણ્યા જાઉં દમયંતી, લેઉં તારી પામરીના ચુંથા.
 એવું કહી રથ ખેડીઆ ને, રાય મન વિમાસે;
 રંક હોય તો સઘ લાવે, મોટો કેમ વરાંસે.
 હયપતિ તમમાં વિદ્યા મોટી, ગુણે વળિયો છેક;
 તારે પ્રતાપે મુજ કને છે, અક્ષ વિદ્યા એક.
 ગણિત શાસ્ત્રને હું જાણું છઉં, કહો તો દેખાડું કરી;
 એક બેહેડાનું વૃક્ષ આવ્યું, બાહુક પડ્યો ઉતરી.
 રાય પ્રત્યે કહેરે બાહુક, ગર્વ વચન શાં આવડાં;
 બેહેડાંની જમણી ડાળે, કેટલાં છે પાંદડાં.
 રાયે વિચારીને કહ્યું, સહસ્ર ત્રણ ને શત ત્રણ;
 બાહુકે જઈ વૃક્ષ છેદી, ડાળ પાડી ધરણ.
 ગણી ભેયાં બાહુકે, ઉતર્યાં તંતોતંત;
 ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા દેખીને, હરખ્યું નળનું ચંત.

ફરી આવ્યો રથ પાસે, કહ્યું રાય તમો ધન્ય;
 ભૂપ કહે જો મન મજે તો, વિદ્યા લીજે અન્યોન્ય.
 માંહોમાંહે મંત્ર આપ્યા, મને મન ગયાં મળી;
 પરીક્ષા કરવા વિદ્યાની, નજે ડાળ છેદી વળી.
 કહ્યાં તેટલાં પત્ર ઉતર્યાં, ગણિત સંખ્યા મળી;
 ખીજી વિદ્યાને પ્રતાપે, દેહમાંથી નિસર્થો કળી.
 પાડાનું ચર્મ પહેરીયું, ઉંટ ચર્મનાં ઉપરણાં;
 ટુંકડા ચરણ ને શ્યામ વરણ, કેશ છે પંચવરણ.
 કરમાં કાતી આંખ રાતી, મુખે રુધિરના આધરાણા;
 ભરજો રીસે સગડી શીશે, ઉડે અગ્નિની જ્વાળા,
 નિસરી નાહો ભયે ત્રાહો, ઊઠ્યો નળ નરેશ;
 લપડાક મારી સગડી પાડી, ગ્રહા કળીના કેશ.
 વીજળી સરખું ખડ્ગ કહાડયું, ન જાય જીવતો પાપી;
 રાજબ્રજ કીધો દુઃખ દીધું, રહ્યો દેહમાં વ્યાપી.
 રગદોલ્યો રેણુ માંહે રોલ્યો, કેમ પડ્યો હુતો પૂઠે;
 આંખ તરડે દાંત કરડે, મારે ખડ્ગની મૂઠે.
 ઉઠે અડવડે અવની પડે, અકળાવ્યો અલેખે;
 બાહુકના હસ્ત કળીનાં અસ્થ, ઝડપણું નવ દેખે.
 રુદન કરતો આંખ ભરતો, કળી પાગે લાગે;
 પુણ્યશ્લોકજી ઉગારીએ, નવ મારીએ ધણું વાગે.
 અરે અધર્મનાં મૂળિયાં, તુને જીવતો કેમ મૂકું;
 અમો ધણું તે રવડાવ્યા, નથી નેત્રનું જળ સૂક્યું.
 અરે પાપી ધર્મછેદન, વિશ્વ વેદનાકારી;
 વિજેગદાતા છેદન શાતા, તે તળવી નારી.
 અવગુણ કહેવા કરાવી, સેવા પારકે મંદિર;
 વદે દીન વાણી મરણુ જાણી, નેત્રે ભરિયાં નીર.
 મહારાજ વળતી મારજો, ગુણ અવગુણ જો જોઈ;
 નળ કહે અવગુણ ભાજન તે, સૃષ્ટિ સર્વ વગોઈ.
 સ્વામી જો ગુણ મોટા મુજમાં, અવગુણના છેદન;
 નળ કહે ગુણ અવગુણ તું, જોઉં કર વર્ણન.

સ્વામી પ્રથમ અવગુણ વર્ણવું, મારું જે આચરણ;
 જ્યાં હું ગયો ત્યાં ધર્મ નહીં, ને બ્રહ્મ ચારે વર્ણ.
 દંભી લોભી ને લલૂતા, બ્રાહ્મણને કરું બ્રહ્મ;
 અલ્પ આયુષ ને અલ્પ વિદ્યા, અલ્પ મેઘની વૃષ્ટ.
 અનાચાર ને અપરાધ બહુ, અનંત આલડછેટ;
 સિદ્ધ હોય સંન્યાસી શીળિયો, બ્રહ્મ કરું હું નેટ.
 મર્યાદા લાજને મૂકાવું, ઉન્માર્ગ મંડાવું;
 જપ તપ તીરથ ને જત્રા, દાન દયા છંડાવું.
 પ્વસ કરું હું ધ્યાનમાં, તાપસને ડોલાવું;
 અભક્ષાભક્ષ અસ્પર્શસ્પર્શ, અસત્ય વાક્ય યોલાવું.
 સ્વજન વૈર ને પરશું મૈત્રી, હોય નીચ સંગત્ય;
 વૈષ્ણવતા ફેડી વિષય સ્થાપું, એવી મારી મત્ય.
 માત પિતાને પુત્ર ઊવેએ, દેએ શ્યામામાં સાર;
 ક્રીડા કામે આઠે જામે, સ્ત્રીમાં તદાકાર.
 વિખવાદ કરતાં જન્મ જાય, ગાય ગોરીના ગુણઆમ;
 લંપટ નિલેજ થઈ અતિ, જપે નારીનું નામ.
 હેલામાં બ્રહ્મચર્ય મૂકાવું, જતિ પડે મોહમાંજ;
 પાખંડી લાંઠ સુએ જીવે, એવું મારું રાજ.
 હું વ્યાપું ત્યાં હરિ, હર નહી, નહિ દેવ દેવસ્થળ;
 જ્ઞાન ગોષ્ઠિ કથા નહીં, એવું મારું બળ.
 સ્વામીદ્રોહી ને મિત્રદ્રોહી, ગુરુદ્રોહી નર ધણા;
 વચનદ્રોહી ને બ્રહ્મદ્રોહી, એ સહ ગુણ આપણા.
 પ્રજા ખોટી રાજા લોભી, નિરંકુશ લંપટ નાર;
 બલિચારિણી દ્રોહકારિણી, લમતી હીડે બહાર.
 ભરથાર પહેલી કરે ભોજન, સૂએ સ્વામી પહેલી;
 થોકે નહીં તે વાત કરતાં, વઢકણી મન મેલી.
 ક્રોધમુખી ને ચોરટી, લોભણી ને લડતી;
 સાચી વાત મળે નહીં ને, આઠે પહોર બડબડતી.
 થોડા યોલી સાધુમુખી તે, સુતો સ્વામીને વેચે;
 પૂછ્યો ઉત્તર આપે નહીં ને, બોલે પેચે પેચે.

અભડાવે રસોઈ અન્ન ચાખે, જાણાય પરમ પવિત્ર;
 કળિ કહે છે મારે પ્રતાપે, એવાં સ્ત્રીનાં ચરિત્ર.
 પંડિત દુઃખિયા ને મૂર્ખ સુખિયા, ભોગી રોગે ભરિયા;
 અસાધુ મુખે અન્ન પામે, સાધુ ઘડિયે નહિ ઠરિયા.
 દાતાર જ્યાં ત્યાં ધન નહીં, દાતાર નહીં ત્યાં ધન;
 ખાનાર જ્યાં ત્યાં અન્ન નહીં, ખાનાર નહીં ત્યાં અન્ન.
 રૂપ હોય ત્યાં ગુણ નહીં, ને ગુણ ત્યાં નહીં રૂપ;
 શા શા અવગુણ વરણું, છે પ્રતાપ મારે અનૂપ.
 શિષ્યની સેવા શુરુ કરે, સાધુ અસાધુનું આચરણ;
 સ્ત્રીની સેવા કરે સ્વામી, શરૂને સેવે બ્રાહ્મણ.
 જળ જળભેદ અધિક અધિકારી, અધટિત કરે અન્યાય;
 અન્ન વિક્રય હય વિક્રય, કરે વિક્રય ગાય.
 પરપતિસંગ ને પરનિદા, ઇર્ષ્યા અપલક્ષણ;
 ઉપવીત અન્ન સીમંત અન્ન, ક્રિયા અન્ન ભક્ષણ.
 કન્યા વિક્રય ભૂમિવિક્રય, કરે અકરાનું કામ;
 શય્યા લે ને ગોદાન લે, ને જોળે બાપનું નામ.
 વાટ પડાવે વિશ્વાસઘાતી, માંહેમાંહે વૈર સાંધે;
 પંચ દેવનું પૂજન તણને, અસુરને આરાધે.
 વૈરાગી વિપત્તિ ને ભેગી તે ભોગી, ખોટા વણજ વેપારી;
 વિષય સેવન કરે ને ગર્ભ ધરે, નવ વરસની નારી.
 સુરભિ દૂધ થોડું કરે ને, દુકાળ ને દુર્લભ;
 શોક રોગ વિભ્રમ ઘેર ઘેર, સદા ભરે જળ ચક્ષ.
 કાનું રુડું નવ દેખી શકું, મારે કા સાથે નહિ સ્નેહ;
 કળિ કહે નળ રાયજી, છે અવગુણ મારા અહ.
 વિશેષ કેશ આમળી આલ્યો, ચડી રાયને રીસ;
 હવે ન મરું અધર્મી, હું છેદું તારું શીશ.
 અધર્મી અવનિ વિષે, આવડો તારો ઉન્માદ;
 તારો વધ જાણી મને, સઉ દેશે આશીર્વાદ.
 ભયને ધરતો રુદન કરતો, રાયને કહે કળી;
 પછે મુજને મારજો, જો ગુણ મારા સાંભળી.

કૃત ત્રેતા. દ્વાપરે, શત વર્ષ તાપસ તાપે;
 તોય તેને હરિ હર ખલા, દર્શન દ્રેય ન આપે.
 કુળી કહે મારા રાજ્યમાંહે, ધ્યાન ધરે વિશ્વાસે;
 તો તેને ઇષ્ટદેવતા તે, આવી મળે ખટ માસે.
 એ ગુણ છે એક માહરો, હવે બિન્ને કહું વિસ્તારી;
 શત વાર દાન કરે ત્રણ યુગે, એકવાર પામે પ્રી.
 ભાવે કલાવે મારા વારામાં, જે હેતે નર નાર;
 પુણ્ય કરે ને એક વારે, તો પામે શત વાર.
 નળ કહે ન નહિ હણું, ઉપજ મુજને માયા;
 અનંત અવગુણ તાહરા તે, જે ગુણે ઢંકાયા.
 મારા રાજ્યમાં તું નહીં, ને હોય જીવ્યાનું કામ;
 કળિ કહે હું ક્યાં વસું, વસવાનો આપો ઠામ.
 ન્યાં નહિ ત્યાં નામ તમારું, તો ક્યાં રહું હું દાસ;
 નળ કહે ખેડાના દુમમાંહે, સદા તારો વાસ.
 ન્યાં કયા હોય મહારી, અથવા હરિષ્ઠીર્તન;
 એવે સ્થાનક તું નહીં, તેનું લીધું વચન.
 રાય ખેઠો રથ ઉપર, ઋતુપર્ણ સમન્વે નહીં;
 હર્ષ પૂર્ણાં હય હાંક્યા, નણે પ્રેમસરિતા વહી.

વલણ.

વહી આવ્યો પ્રેમરસ, રથ ગાજતો ગડગડાટરે;
 કહે ભટ પ્રેમાનંદ નાથની, વૈદરબી જુએ વાટરે.

કહ્યું ૫૪ મું.—રાગ ગોડી.

દમયંતી કહે દાસીને, મુણ સાધવી;
 છે વિગ્રનો વાલ્યદો આજ, મહિલા માધવી.
 ઠેઠ ઋતુપર્ણ આવશે, મુણ સાધવી;
 ને હોશે નળ મહારાજ, મહિલા માધવી.
 અવધ પહોંતી છે વનતણી, મુણ સાધવી;
 થયા ત્રણ સંવત્સર, મહિલા માધવી.
 એવડા અવિનય શા વસ્યા, મુણ સાધવી;
 પ્રભુ પ્રી ન તપાસ્યું ધર, મહિલા માધવી.

ન સંભાર્યાં બાળક બાહુઆં, સુણુ સાધવી;
 કઠણુ પુરુષનાં મન, મહિલા માધવી.
 હું મોઢ જીવી જોઈ નહીં, સુણુ સાધવી;
 વેઠયું હશે કેમ વંન, મહિલા માધવી.
 આ વાયસ જોલે બારણે, સુણુ સાધવી;
 આજ ફરકે ડાખી આંખડી, સુણુ સાધવી.
 વળી ફરકે ડાખું અંગ, મહિલા માધવી;
 શું મનનો માન્યો આવશે, સુણુ સાધવી;
 થાશે શુકનકેરાં ફળ, મહિલા માધવી.
 શ્રવણે વધામણી સાંભળું, સુણુ સાધવી;
 કે કહે પધાર્યાં નળ, મહિલા માધવી.
 વધ થાશે વેરી વિયોગનો, સુણુ સાધવી;
 ગયો જડશે સંજોગ, મહિલા માધવી.
 વીરસેન સુત આવશે, સુણુ સાધવી;
 સારે ટળશે સધજો રોગ, મહિલા માધવી.
 કે કહેશે આવી વધામણી, સુણુ સાધવી;
 નથી આપવા સરખી વસ્ત, મહિલા માધવી.
 અર્પીશ હાર હૃદયાતણે, સુણુ સાધવી;
 પ્રણમીશ જોડીને હસ્ત, મહિલા માધવી.
 બારીએ બેસી નિહાળીએ, સુણુ સાધવી;
 એવે ઉડતી દીડી રજ, મહિલા માધવી.
 આ રથ આવે છે ગરજતો, સુણુ સાધવી;
 વળી ફરકે ગગને ધ્વજ, મહિલા માધવી.
 આ પડવી પડે અસ્વચરણની, સુણુ સાધવી;
 એ હાંકણીમાં છે વિચાર, મહિલા માધવી.
 આ પરાણો ઉઘો ઉછળે, સુણુ સાધવી;
 હોય નળમુખનો ટચકાર, મહિલા માધવી.
 રથ આવ્યો ગામને ગોવાંદરે, સુણુ સાધવી;
 હાહા હોય અયોધ્યાભૂપ, મહિલા માધવી.
 દીક્ષિ મુદેવ મેલે લુગડે, સુણુ સાધવી;
 પણ હાંકણહાર કરૂપ, મહિલા માધવી.

વલણ.

કરૂપ ખેડણ રથતણો, ક્યમ કહીએ એ નળરાયરે;
અવસ્થા જોઈ ગામની, ઋતુપર્ણ, દુખિયો થાયરે.

કડવું ૫૫ મું.—રાગ કેદારો.

ઋતુપર્ણ કહે છે વિપ્રને એ, શું કારણ સુદેવરે;
બ્રાંત પડે છે મુજને, નથી સ્વયંવરનો આવેવરે.
મુનિ મુને મિથ્યા લાવિયો, કાંઈ દીસે છે કપટરે;
રિપુલોક હસાવીયા, ફેરો પડ્યો ફેગટરે.
વિવાહકર્મ નથી દીસતું, નથી રચ્યો માંડવરે;
દુંદુભિ શે નથી બોલતાં, નથી થતું તાંડવરે.
સુદેવ વળતો બોલીયો, છે છાનું વિવાહનું કમરે;
કંકાતરી કાને લખી નથી, નહીં ભાંજવો ભીમકને ભર્મરે.
ક્ષણુએક રહીને આવજો, પુઠ્ઠી મહારાજરે;
આગળથી તે સાંચર્યો, વધામણી લેવા કાજરે.
વૈદરભી જુએ વાટડી, વિપ્ર આવ્યો ઘર માંયરે;
હરખે ભરી તવ સુંદરી, મુનિને લાગી પાયરે.
રુડી કહેજો વધામણી, શું પધારે પ્રાણનાથરે;
બાઈ રુડી પેરે નથી આગખ્યો, શત જોજન કીધો સાથરે.
છે રૂપ તેહેનું બીહામાણું, જાણે બીજો નળરે;
બાહુકને પરીક્ષાને તેડજો, એકાંત વાડી સ્થળરે.
દમયંતી હરખે ધણું, જો આવ્યા છે ઋતુપર્ણરે;
નગરલોક હસે ધણું, જોઈ સારથિકરે વર્ણરે.
ભીમક રાય સામા ગયા, રથથી ઉતરયા રાયરે;
ત્રણે રાજકુંવર આવી મળ્યા, ઉઠી સર્વ સભાયરે.

વલણ.

સભા સર્વ બેઠી થઈ, આસને બેઠો ભૂપ રે;
ભીમક આદે સર્વ કો, જુએ સારથિનું રૂપ રે.

કડવું ૫૬ મું.—રાગ કેદારો.

ભૂપ ભીમક સ્તુતિ કરે ઘણીરે, લલે પધાર્યા અયોધ્યા ધણીરે;
થાકા અવેવ દીસે દેહેનારે, એકલા શે નથી સેનારે.

હય દુર્બળે વળીયો છેકરે, સારથિ સંસાર વત્તેકરે;
 કાંઈ અટપટું સરખું દીસરે, એહવે બાહુક બોલ્યો રીસરે.
 ઋતુપર્ણ મુકા રથ તાણીરે, ઉઠા ઘોડાને કરે ચારપાણીરે;
 નાખ્યો પરાણો ને રાંસરે, જઈ ખેઠા ઋતુપર્ણ પાસરે.
 આવે લાગતો રાય આઘો ખસરે, સલા મુખે વસ્ત્ર દેઈ હસરે;
 તેમ મયમચાવે આંખડીરે, ખોળામાં વસ્ત્રની ગાંઠડીરે.
 ઋતુપર્ણને બાહુક પૂછેરે, કાં વહેવાનો વિલંબ શું છેરે;
 રાજા રાખે સાને વારીરે, તેમ બાહુક બોલે ખંખારીરે.
 ઋતુપર્ણને પૂછે ભીમકરે, આ શું સખા કરે છે જકરે;
 એ મિત્ર ક્યાંથી ઉપરાજ્યોરે, જેથી કામ હીડે છે લાજ્યોરે.
 કોહો કાંઠાંથી આવ્યા રાણારે, ધણું યાકા રેણુ ભરણારે;
 ઋતુપર્ણ કહે આ ભીયા ગુણીરે, નથી એક વિદ્યા ઉણીરે.
 કોઈ વિદ્યાએ ન જાય વાધીરે, તે માટે મૈત્રી બાંધીરે;
 રથહાંકણી વિદ્યા હાથેરે, મેં મૃગયા તેજ્યા સાથેરે.
 વન ભમતાં થયો અતિક્રાળરે, આંહાં આવી ચહ્યા ભૂપાળરે;
 ભીમક કહે કીધી કરુણારે, આજ સહેજે સ્વામી પહરુણારે.
 ભૂપ ભીમકે હલશ્લ કીધીરે, રસોઈની આજ્ઞા લીધીરે;
 ભૂપ બાહુક છે તે ભેદીરે, આ ભીયા છે આત્મનિવેદીરે.

વલણ.

આત્મનિવેદી છે સારથિ, હસ્યો ભીમક ભૂપાળરે;
 અનં વમન થાય દર્શને તે, આવડો શો સુગાળરે.

કડવું ૫૭ મું.—રાગ નટની.

બાહુક મોકલ્યો વાડીમાંહે, રસોઈ સ્થળ એકાંત;
 કહે વૈદરબી કીજે પરીક્ષા, પુણ્યશ્લોકની પડે બ્રાંત.
 ભીમક રાયે આજ્ઞા આપી, અશ્વનો લ્યો તપાસ;
 ઋતુપર્ણ ઉતર્યા ભવ્ય ભુવને, કરે સેવા દાસ.
 દમયંતીયે ભીમકને કહાલ્યું, આજ્ઞા તમારી લીજે;
 બાહુકમાં છે ગુણ નળરાયના, અમે પરીક્ષા કીજે.
 એકાંત વાડી દમયંતીની, કીધું રસોઈનું સ્થળ;
 ઘણો ફુલ આણીને મુક્યો, મુક્યાં કાંઈ નહીં અનળ.

ખીન્ન પાત્ર મુક્યાં નાનાવિધ, મુક્યું નહોં મેક્ષણું;
 માધવી કેશવી મુખી સેવાને, જાણે સર્વ લક્ષણ.
 દમયંતી બેઠી ઝરખે, અંતરપટ આડો ખાંધી;
 તેડી લાવો રૂપાળાને, જુઓ કેમ જમે છે રાંધી.
 દાસી એક તેડવાને આવી, આવો કંદર્પ કોડ;
 અમારી વાડીને શોભાવો, આવો અંપક છોડ.
 ઉઠ્યો નળ આવ્યો અંતઃપુરમાં, આનંદ અંતર આણી;
 સખી સાહેલી આશ્ચર્ય પામે, હસે તે સણુગટ તાણી.
 જુએ હેરીને દમયંતી, વિસ્મે થઈ મનમાંહે;
 આ સ્વરૂપની ન મળે જોડી, જોતાં ત્રણ ભુવનમાંહે.
 શરીર દીસે દ્વતું દાઢું, સ્કંધે જડો પગે પાતળો;
 હુંકડા કર ને નસ નીસરી, મોટો પેટનો નજો.
 કાંઠાં નળ કાંઠાં બાહુક, કાંઠાં સુરજ રાહુ મંડળ;
 વાંકું મુખ ને મસ્તક મોટું, પાંચડી ઉંડળ ગુંડળ.
 એ સાથે શી ગોઠડી, ઋતુપર્ણને લાવેટલાગી ભવની;
 હોડતાં પગને સ્પર્શે કરીને, કાળી થાય છે અવની.
 પણ એહેને વિદ્યા હય હાંકયાની, આશ્ચર્ય સરખું દીસે;
 કતરાતો આવે નાક પુલાવે, ભુકુટી ભરી છે રીસે.
 દમયંતી પાસે હસતી હસતી, ભાભી આવી ત્રણ;
 બાઈ આ પુતળું કયમ પધરાવ્યું, વારુ રૂપ ને વર્ણ.
 કદાચિત નળજી નીવડશે, ને રહેશે એહેવું અંગ;
 કાહો બાઈ તમે એ પુરુષનો, કહી પેરે કરશે સંગ;
 શાપ હશે કોઈ તાપસનો, ન જશે કોઈ ઉપાંગે;
 આ ભીયા આસન બેસશે તમે, કેમ રહેશે વામાંગે.
 જાંઠાં હશે તાંહાંથી કાલ આવશે, બાઈ તમારો સ્વામી;
 એમ વલખાં શું મારો છો, કાંઈ ધીરજ ધરો ગજગામી.
 વૈદ્યરબી કહે કૌતુક મુકે, બેશી કરે પરીક્ષા;
 જાઓ સેવા કરે બાહુકની, દાસીને દીધી શિક્ષા.
 કેશવી માધવી બંને આવી, બાહુકજની પાસ;
 હૃદે ભરાયું નળરાજનું, જાળખી બંને દાસ.

સુકાં વૃક્ષને સ્પર્શ કર્યો તે, તે થયું નવપક્ષવ;
 દાસી તવ આનંદ પામી, હોય વૈદરભીનો વલ્લભ.
 કહે સહીયારી હો આચારી, મન ન આણુશો ઘોષા;
 દુમ તળે સ્થળ પવિત્ર કીધું, અમો દીધો છે ચોષા.
 નહાવાનું તાંહાં વસ્ત્ર પહેરે, પાઘડી પછેડી વરજે;
 જંઘાયે ગુંઝળાં કેશતણાં ને, શરીર ભર્યું છે ખરજે.
 નિચું ઉંચું ભાળે શરીર ખંજવાળે, દાસીયે અવિલોકન કીધો;
 રાંટે પાયે હીડે બડબડતો, ઠાલો કુંભ જઈ લીધો.
 વરુણમંત્ર ભણ્યો નળરાયે, તલ્લણ કુંભ ભરાયો;
 વીસ ઘડા રેઝા શીર ઉપર, ઉભો રહીને નાહયો.
 દાસી અતિ આનંદ પામી, કૌતુક દીઠું વળતું;
 ચુહલા મધ્યે કાઠ મુક્યાં, અગ્નિવિણ થયું બળતું.
 ઉભરાતું અંન કરે હલાવે, કડછીનું નહીં કામ;
 દાસી ગઈ દમયંતી પાસે, બોલી કરી પ્રણામ.
 વાજી વૃક્ષ ને જળ અનળ, એ ચાર પરીક્ષા મળી;
 અંનલાવો અભડાવી એહેતું, વૈદરભી કહે જાઓ વળી.
 રમતી રમતી નેહે નમતી, નિરખતી નિજ ગાત્ર;
 એકે બાહુક વાતે વળગાડ્યો, એક લેછ નાકી અંનપાત્ર.
 અરે પાપિણી કહી બાહુક ઉઠ્યો, દાસીયે મૂકી દોડ;
 માધવી કહે ફરી કરો રસોષ, હું દેખ આપું અખોટ.
 ફરી પાક નીપાવ્યો નળરાય, બેઠો કરવા ભોજન;
 પછે દમયંતીયે ભ્રેયું ચાખી, અણાવ્યું જે અંન.
 સ્વાદ આળખ્યો એ નળ નિશ્ચે, પાક પરમ રસાળ;
 કિંકરી ફરીને મોકલી ભારે, સાથે બંને બાળ.

વલણ.

સાથે બંને બાળ ને, નળ કને આવી કિંકરી;
 બાહુકે દીઠાં બાહુઆં તાહારે, આંખડી જળે ભરીરે.

કડવું ૫૮ મું.—રાગ રામગ્રી.

બાહુકે દીઠાં બાહુઆં, ઉત્તરયું અંતઃકર્ણ;
 દામણાં માહારાં બાળકાંને, દેખીને આવે મર્ણ. બાહુકે

કળભુજે કલ્પાંતજ કીધું, બાળક વસ્ત્રાં મોસાળ;
કોણ કૃત્ય મેં આચર્યાં, તજી અબળા અંતરિયાળ. બાહુકે૦
સન્નેગ સાગર ઉલટ્યો, નયણાં શ્રવણ સમાન;
આલિંગન દેવા કારણે, સુતને કીધી સાન. બાહુકે૦
મળવાને તેજાં મીઠડાં, કર લાંબા કીધા ધીશ;
છલ્યાં બીનાં બાળકાં તે, પાડે ચીસે ચીસ. બાહુકે૦
દારીએ આંખ્યાં હ્રદે સાથે, કીધા બાહુકનો તિરસ્કાર;
રહેવા દે તારું રમાડવું ભાષ, રુએ છે રાજકુમાર. બાહુકે૦
બાહુક કહે બાળકને મુને, સાંધી દેવાનો રનેહ;
નારે ભાષડા ભેટતાં થાયે, કાળી કુંવરની દેહ. બાહુકે૦
છે છત્રપતિનાં છોકરાં, તુંને મળવાનું કેમ મન;
શે દુઃખે થાય છે ગળગળો, રોતાં કૂટશે લોચન. બાહુકે૦
બાહુક વળતો બોલિયો મારે, એવાં બાળકની ભેડ;
આ દેખીને તે સાંભર્યાં, થયું રમડવાનું કોડ. બાહુકે૦
દાસીએ કહ્યું દમયંતીને, બોલ્યો બાહુક જે વાત;
બાષ આશ્ચર્ય દીધું અતિધણું, કાળો કરે આંસુપાત. બાહુકે૦
દમયંતીએ પૂછ્યું ભીમકને; નળની પડે છે બ્રાંત;
આજ્ઞા હોય તો બાહુકને, પૂછું તેડી એકાંત. બાહુકે૦
ભીમક કહે સતી સુતા, તુંને શું દેઉં શીક્ષા;
સુખે બોલાવો બાહુકિયાને, કરો નળની પરીક્ષા. બાહુકે૦
વૈદરભી આલ્યાં અંતઃપુરમાં, ન્યાં પોતાની મેડી;
આજ્ઞા આપી દાસીને, લાવો બાહુકને તેડી. બાહુકે૦
શીઘ્ર આવી સાહેલડી, અંતરમાંહિ ઉલ્લાસ;
ઉઠો બાહુકજી ઉતાવળા, દમયંતીની પાસ. બાહુકે૦
રાયજી વળતો બોલિયો, હું છું દીન કંગાલ;
વરુવા સાથે વૈદર્ભીને, વાત કર્યાનું શું વહાલ. બાહુકે૦
સોમવદની સુંદરી, સારંગનયના સુગ્મણ;
વાત કરતાં બ્રહ્મચર્ય ભાંગે, વાગે મોહનાં બાણ. બાહુકે૦
પરધરમાંહે અમો નવ પેસું, સ્ત્રીનાં ચંચળ મન;
સાધુ પુરુષને સઘ પાડે, આવીને દે આલિંગન. બાહુકે૦

દાસીને તવ હાસ્ય આવ્યું, દૈવનાં કૌતુક જ્ઞેય;
 વિશ્વ મોહિનીદમયંતી તે, આ લિયાને કયમ નહિ મોહાય. આહુકે
 ઘોર ન ખાય કો કરતાણું, વિપરીત વપુનું વાન;
 એવા ઉપર વળી કર્મ લક્ષ્યાં, વળી રૂપનું અભિમાન. આહુકે
 બલાતકારે તેડ્યો આહુક, દાસી થઈ બાંહેધર;
 નીચી નાડે નળ ચાલિયો, જ્યાં ગૃહિણીનું ધર. આહુકે
 જાતાં કહે છે કિંકરીને, બ્રહ્મચર્યને છે ધાત;
 વૈદરભી વિકારે ભરી, મને વશ કરવાની વાત. આહુકે
 માધવી કહે જોલ વિચારી, કાણું ભાંગે છે ધર્મ;
 વૈદરભી તને કયમ નહિ વરે, કરે અગ્નિ કર્મ. આહુકે
 નથી આશરો ગયા તણો, કહિ ભીડાવ્યાં કપાટ;
 દાસીએ દેખાડી આંખડી, ત્યારે ચાલ્યો પાધરી વાટ. આહુકે
 આહુકને આરણે જેસાડ્યો, ઢાળિ રૂપાનો બાજઠ;
 દમયંતી ઉમરા ઉપર બેઠી, આડું ધરિ અંતરપટ. આહુકે
 આહુક ખુંખારે આળસ મોડે, માંજ્યાં વિપત્તીનાં ચિહ્ન;
 ચિત્ત મળ્યું ત્યાં ચક્ર કશેરે, જ્ઞે નથી લિન્નાલિન્ન. આહુકે

વલણ.

જ્ઞે નથી લિન્નાલિન્ન તો, મધ્યે અંતરપટ કશું;
 નહિ જોલો જ્ઞે મન મૂઢી, તો અમો ઉઠીને જશું.

કડવું પદ મું.—રાગ કાશી.

વિનય સગાથે જોલ્યાં, વૈદરભી સુંદરી;
 શા માટે ઉઠી જાણ્યો છો, તેડાવ્યા ખપ કરી.
 અમને રહેવું ઘટે, બાંધી અંતરપટે;
 જોલું કેમ પ્રગટે, પરપુરુષ નિકટે.
 જેસાણ બાજઠે, જોલોણ ઉલટે;
 ન પૂછું કપટે, જોલવું નિર્મળ ઘટે.
 પુરુષ છેડાયો હઠે, ચાલે પોતાની ચટે;
 હીડે નારીને નટે, લાજે નહીં રાજવટે.
 જે નર જન મને કાળા, મુખે વિષની જવાળા;
 મૂકે વિજેગનાં ભાલાં, કેમ સહી શકે બાળા.

બાહુકજી છો આચારી, સુણો વિનતિ મારી;
 કા એમ મૂકે વિસારી, દોહલે પામી નારી.
 નવનવા નેહ ઉદે, વહાવાના વાયક વહે;
 ભરી હોય જો મદે, પુરુષનાં કંઠણુ હદે.
 વળગી હીડે કાંડે, નવનવી પ્રીત માંડે;
 જણાય દુઃખને ટાંડે, સ્નેહીને નિશ્ચે છાંડે.
 જાણિયે મળિયે વહેલાં, દેખીને થઈએ ઘેલાં;
 નારી ન પ્રીછે પહેલાં, પુરુષનાં મન મેલાં.
 વહાલપણું કહીએ ગયાં, મુખે કહેતા આલૈયા;
 વજ્રપે કંઠણુ હૈયાં, તરછોડ્યાં નાનાં હૈયાં.
 બ્રહ્માએ પુરુષ ધડિયા, નારીને જીવે જડિયા;
 દુઃખના દહાડા પડિયા, વેરીડા થઈ નિવડિયા.
 પ્રીતડી જેની વ્યાપિ, તેને મારે અઘાપિ;
 ફળ એ રૂડાં આપે, વૃક્ષને થડથી કાપે.
 રખે મારી વેલ શકે, પ્રવાસ જળ વહેતું મૂકે;
 તે જાણી ચતુરા શું ચૂકે, ફરી આવી ન ઢૂકે.
 જે સ્થળનું જળ પીજે, શલ્યા લાં કેમ દીજે;
 જેપર દયા ધરીજે, તેના જીવડો નવ લીજે.
 જેનો હાથ ગ્રહીએ, તેને મૂકી નવ જઈએ;
 અમો અખળા છઈએ, વેદના કોને કહીએ.
 જેને પામી માનવ જને, દેવતા ન આણ્યા મને;
 તેને ન મૂકીએ વને, રાખીએ પોતાકને.
 ઘેસી એક પાટે, કામિની કપટધાટે;
 થોડા અન્યાય માટે, ન મૂકીએ ઉજડ વાટે.
 અખળાનાં કોણુ બળ, કદળીપેં કામળ;
 નયણે ભરે જળ, કડવાં કર્મનાં ફળ.
 વનમાં વાઘ ગાજે, પાવલીએ કાંટા ભાંજે;
 ખીન્ન લોકને દાઝે, શઠ સ્વામી નવ લાજે.
 વનમાં રામા રહે, કોણુ આંસુડાં લુએ;
 ફરી તપાસી ન જીએ, પોતાનું કુળ વગુએ.

આઘી ધરે અલેખે, વગડામાં ઉવેખે;
 સ્વામી ન આવે તેખે, વેરીડા દેવ દેખે.
 ન જાણે નાર મોરી, છે છત્રપતિની છોરી;
 અજગરે ગળી ગોરી, ચતુરાની શી ચોરી.
 નયણે આંસુ રેડે, પારધિ લાગે ક્રેડે;
 તારુણીને તેડે, છબીલીને છંછેડે.
 મળ્યા લંપટ લોકો કામી, કેમ જીવે ગજગામી;
 કુળને લાગે ખામી, ન જોલે શઠ સ્વામી.
 નીચપણું નફેટ, કુળ લગ્નચું નેટ;
 કરી માસીની વેઠ, પ્રેમદાએ ભર્યું પેટ.
 કર્મની લાંબી દોરી, ચઢી શિર હારતી ચોરી;
 ન જાગે નાથ અધોરી, લાંગો શીર ઈંધણધોરી.
 ન કરે પ્રેમદાની મીટ, વળી હવે આડી લીટ;
 પુરુષ હૈયાના ધીટ, મન જેહેવાં વળકીટ.
 કહેતાં નહીં આવડે, દુઃખે હૈયાં ધડધડે;
 ખોદું આળ ચહડે, ગગન ઝુટી પડે.
 પૃથ્વી જાય પાતાળે, સતીને જૂટે આળે;
 વિચાર ભણી ન ભાળે, જાણે કૂડી ગાળે.
 જે કો વિશ્વાસ કરે, પુરુષનો આધાર ધરે;
 તે ઘેલી શીઠ ઠરે, રોષરાધને મરે.
 ખપ કરીને વરી, દુઃખની અંતે કરી;
 બાહુકે કહો વાત એ ખરી, તેને કાંઈ પૂછશે હરિ.
 છે કર્મની વસમી ગતિ, ભૂશી નવ જાયે રતિ;
 શત્રુ થયો પ્રજાપતિ, બ્રહ્માને દયા નથી.
 ભલાનો વેરી બ્રહ્મા, કંઠણ તે કૃતવર્મા;
 લખે લેખ કર્મધર્મા, કલેશને ઘાલે ધરમાં.

વલણ.

કલેશ ઘાલે ધરવિષે, પ્રજાપતિ કંઠણ ધણું;
 બાહુકજીને પ્રશ્ન પૂછે, જ્યેષ્ઠ ઉદાપણ તમતાણું.

કડવું ૬૦ મું.—રાગ છંદ ભુજંગીની ચાલ.

દોહો દેહ વિભેગની વેદજ્વાળા, મારે મર્મનાં આણુ પૂછે પ્રશ્ન બાળા;
તારી સુદ્ધ બાહુક બળવંત દીસે, કાંઈ જાણવા ભેદ મમ મન હીસે.
દિસે શારદા વાસ તમ છલ અગ્રે, લહું કીધું પદાગ્યા ભીમક નગ્રે;
વિનય યુક્ત દિસો સર્વ સિદ્ધિવાન, ભૂત લવિધ્ય જાણો તમે વર્તમાન.
એક શોભિતા પુરુષ તે મૂર્ખ મોટા, જેવા સીપમાં મોતીના દાણા ખોટા;
એક રૂપહીણુ પુરુષ બહુ ગુણ ભરિયા, જેમ સાચા હીરા રજુગુપ્ત કરીયા.
બાહુક આપના સમ જે વૃથા ભાખું, તમ ઉપર વિશ્વ ઓવારી નાખું;
છંવાડણીનાં કૃણ કરમાં સાથે, પણ ભક્ષ કરતાં તેના પ્રાણુ જાણે.
એક રૂપવંત નારી કા નર નીરખ્યો, તેજવંત શોભે કોટિ કંદર્પ સરખો;
ધરે છત્ર સર્વત્ર જેની આણુ વરતે, કરે નવનવા ભોગ જન નિત્ય પ્રત્યે.
એવા પુરુષને મોહી કોઈ નાર પહેલી, તપ તેજ સરખી છવે ગર્વ ઘેલી;
વર અમર મુનિવરતણી આશ ત્રોડી, પંખીરાજનાં વચનપર પ્રીત ભેડી.
તત્ત્વાં માત ને તાત પીયર પડોશી, નવ જાણ્યું જે નાથજી છે સદોશી;
સૌખ્યાં તન મન પ્રાણુ નિર્દોષ જાણી, સુણો બાહુકજી કહું કર્મ કદાણી.
જેમ પારધિ કપટના કણ ચણાવી, પાટે પંખીને ફંદમાં રેનેહ જણાવી;
વેધે મૃગને જેમ ઘંટા વગડી, તેમ પ્રેમદા પ્રેમને પાશ પાડી.
બહુ રંગ વિદ્યાસનાં મુખ દેખાડી, ગયા હાડ અંતે તે વિપત્ત પાડી;
જ્યાં કંદ ને મૂળ નહીં કૃણ પાણી, તેવે હામ મૂકી કરી અનાથ રાણી.
ન કાંચે કરે એવું કર્મ કીધું, અપરાધ પાપે ધણું દુઃખ કીધું;
શત ખંડ કીધી તે વિભેગ શસ્ત્રે, ફરી વંનમાં તારણી અર્ધ વસ્ત્રે.
ત્રણ દિવસ ત્રણ રચણી વનમાંહે ભટકી, નિર્દય નાથને વાત શી મન અટકી;
ઝહી અજગરે મુંઢરી શિથિલ કીધી, મળ્યો પારધિ ઈશ્વરે રાખી લીધી.
કહી ગાદણી શાકિણી ને સિહારી, પાશ પહાણુ પાડુ બહુ માર મારી;
પરાધીન થઈને નીચું હામ કરિયું, ધરી દાસી નામે દુર્લભ ભરિયું.
ચહડી ચોરી માથે મોતી માળકેરી, કરતાં પ્રીત વહાલાં થયાં સર્વ વેરી;
ત્રણ વર્ષ નાખ્યાં શ્વેત વસ્ત્ર પહેરી, નહીં કુંકું કાળજી નહીં નાકું નેહેરી.
હવિધ્યાન પરાધીન અન્ન પામી, તોય તેણીએ ન તત્ત્વો નિજ સ્વામી;
તપ નિયમ રાખી નિજ દેહ બાળ્યો, ગૃહસ્થરાજની નારે સંન્યાસ પાળ્યો.
કહો બાહુક રાય એ ધર્મ કેવો, ઘટે નાથને એવો છેદ દેવો;
સર્વ પાપમાં શ્રેષ્ઠ વિશ્વાસઘાત, તેને પૂછશે કહો કાંઈ વેદુંનાથ.

બાહુક એહ પ્રશ્નનો ઉત્તર દીજે, એવા કપટી પુરુષને શુંય કાજે
 'સુણી મર્મવાણી નળનાથ રીઝ્યો, જોવા પ્રિત વિશેષ મહારાજ બીજો.
 'સુણો પ્રશ્નના ઉત્તર ભીમક બાળા, તે પુરુષને પ્રલવી પ્રેહજનાળા,
 'પરી સુંદરી પ્રેમદા સાધુ જાણી, મોહો નાથ તેને કાધી પટ્ટરાણી.
 'બીજી નારીનાં સામું સ્વપ્ને ન જોયું, ગુણહીણ સ્ત્રીસાથ આયુષ્ય ખોયું
 'સગાં મિત્રની પ્રીત તે નાથે ફેડી, ગયો પુરુષ તીર્થે નારી સાથ તેડી
 'વને સાત અપવાસ ભમતારે કાધા, મચ્છ રાખવા નારને ત્રણ દીધા
 'કાધા શ્રમ બીજાં મચ્છ નવ લાધાં, પેલી પાપિણી નારે તે મચ્છ ખાધાં.
 'કહો ભીમકબાળા થઈ વાત એવી, પૂછે બાહુક પ્રશ્ન તે નાર કેવી;
 'જોતાં છે અપરાધ એ નાહું નહાનો, તેને મૂકતાં નાથનો વાંક શાનો
 'અહીં અજગરે-સુંદરી આંસુ ઢાળે, તેમ કંથ ડચ્ચો હશે સર્વ કાળે;
 'થયું શાકિની નામ અપવાદ એવો, કહો હશે ભરતારને ભૂત જોવો.
 'જેમ સ્ત્રીએ કાધી પરધેર વેઠ, તેમ તેણે ભરયું હશે પરધેર પેઠ;
 'કાણુ કોનાં દુઃખને કહીને રોશે, બુદ્ધિવાન પ્રાણી કર્મ સામું જોશે.
 'ધોળો સાળુ પહેરી સ્ત્રીએ પિંડ પીડ્યો, કાણું કામળુ આઢીને કંથ હીંક્યો;
 'એ પ્રશ્ન ઉત્તર કહ્યા મેં વિચારી, વળી પૂછવું હોય તો પૂછ નારી.
 'કહી મર્મની વાત નિજ નાથ જાણ્યો, ભાંગ્યો ભેદ મનમાંહે ઉત્સાહ આણ્યો;
 'જોવી ગુણ વાણી બીજો કાણુ ભાખે, એવું કાણુ જોલે નળ નાથ પાખે.
 'થયું ભેટવા મન મર્યાદ નાહી, અંતરપટનું વસ્ત્ર ગયુરે પ્રાટી;
 'અજગામિની ભામિની પ્રેમ માતી, આવી નાથ પાસે ગુણગ્રામ ગાતી.
 'કરી પ્રદક્ષિણા પછે પાય લાગી, જોલો નૈષધનાથ કહું માન માગી;
 'અપરાધ પ્રાણીતણા કાટિ હોયે, પરિવ્રજા તો કરુણા મીટ જોયે.
 'વન માંહે મૂકી અપરાધ પાખી, છે મચ્છ આહારના વિષણુ સાખી;
 'તમ ચરણુ વિષે મમ મન રાખું, તમ પાખે હું પેટમાં ધૂળ નાખું.
 'અમો અબળા નારીમાં બુદ્ધિ થોડી, કરે વિનતિ પ્રેમદા પ્રાણુ જોડી;
 'નથી રૂપનું કામરે ભૂપ મારા, થઈ કિંકરી અનુસરે ચરણુ તારાં.
 'સુણી વિનતિ નારની દીન વાણી, ઉઠ્યો બાહુક અંતર પ્રીત આણી;
 'કરકાટક નાગનો મંત્ર ભાખી, જીર્ણ કામળું દૂર દીધુરે નાખી.
 'ત્રણુ નાગનાં વસ્ત્ર પરિધાન કાધાં, હરખી સુંદરી કારજ સર્વ સીધ્યાં;
 'જવ મૂળજું રૂપ મહારાજ ધરિયું, શ્વસુર ધામનું તિમિર તે સઘ હરિયું.
 'જેમ તરુવર પુઠે વિટલાય વેલી, તેમ કંથને વળગી રહી હર્ષધેલી.

વલણુ.

હુધેં ઘેલી સુંદરી, ભેટી ભીડી બાથરે;
જ્યજ્યકાર ઘરમાં થયો, દેખી નૈષધનાથરે.

કંકતું ૬૧ મું.—રાગ સારંગ.

વરત્યો જ્યજ્યકાર હો, નૈષધ નાથને નિરખીછ;
ફરી ફરી લાગે પાય હો, સાહેલી હૃદય હરખીછ.
નળ દમયંતી ભેડી હો, ભેધ દોડી દાસછ,
સાસ ભરી સાહેલી હો, આવી ભીમકની પાસછ.
રાયછ વધામણી દીજે હો, અદ્ભુત હર્ષની વાતછ;
ઋતુપર્ણનો સેવક હો, નિવડિયો નળનાથછ.
બાહુક રૂપ પરહરયું હો, ધરયું મૂળયું સ્વરૂપછ;
સુણી સૈરંદ્રીની વાણી હો, હરખ્યો ભીમક ભૂપછ.
વાળે પંચશબ્દ નિશાન હો, ગુણીજન ગાયે વધાઇછ;
પુણ્યશ્લોકને મળવા હો, વર્ણ અઠારે ધાઇછ.
નાના ભાતની ભેટ હો, પ્રજા ભૂપને લાવેછ;
કરે પૂજા વિવિધ પ્રકારે હો, મુક્તાશ્ન કુસુમ વધાવેછ.
તોરણ હાથા દેવાએ હો, માનુની મગળ ગાએછ;
દે મુનિવર આશિષ હો, અભિષેક બહુ થાએછ.
વાળે દોલ નિશાન હો, મૃદંગ ભેર નફેરીછ;
સમગ્ર નગરે આનંદ વરત્યો હો, શણગાર્યાં ચૌટાં શેરીછ.
મન ઉત્સાહ પૂરણ વ્યાપ્યો હો, ભીમકદીપે બહુ દાનછ;
ગયા અંત.પુરમાં રાય હો, દીઠું રૂપનિધાનછ.
કાંતિ તપે ચંદ્ર ભાનુ હો, વિલસે શક સમાનછ;
કંદર્પ દ્રોષિ લાવણ્ય હો, દીડો જમાઇ જનવલ્લભાનછ.
પડ્યો ભીમક પૂજ્યને પાપે હો, હસી આલિંગન દીધુંછ;
આપ્યું આસન આદરમાન હો, પ્રીતે પૂજન કીધુંછ.
અર્ધ આરતિ ધૂપ હો, ભૂપતિને પૂજે ભૂપછ;
નખ શિખ લગે પ્રી નિરખે હો, ભેધ ભેધ રૂપછ.
શ્વસુર શ્વસુરપત્ની હો, શાલક શાલાહેલીછ;
દમયંતીને ઘણું પૂજે હો, ગાયે દાસી સાહેલીછ.

લક્ષ્મી નારાયણુ શિવ ઉભયા હો, તેવું દંપતી દીશેછ;
દીધું માન શ્વસુરવર્ગે હો, પૂછ્યું નૈષધ ધશેછ.

વલણુ.

નૈષધ ધશે પૂછ્યું, કુશળ ક્ષેમની વાતરે;
સમાચાર પરસ્પર જાણ્યો, હરખ્યો સઘજો સાથરે.

કહવું ફર મું.—રાગ સામેરી.

નળરાયનું રૂપ પ્રગટ સાંભળી, સંસાર સુખિયો થાયરે;
પરમ લજ્જા પામિયો, દુઃખી થયો ઋતુપર્ણ રાય. હાવાં હું થું
મેં સેવક કરીને જોલાવિયો, નવ જાણ્યો નૈષધરાયરે;
ધિક્ષ પાપી હું આત્મા, હવે પારું મારી કાય. હાવાં હું થું
જય મન કીધું દેહ મૂકવા, તવ હવો હાહાકારરે;
જાણુ થયું અંતઃપુરમાં, નળ ભીમક આવ્યા બહાર. હાવાં હું થું
હાં હાં કહીને હાથ આપ્યો, મળ્યા નળ ઋતુપર્ણરે;
આશિયાજો અયોધ્યાપતિ, જઈ પડ્યો નળને ચરણુ. હાવાં હું થું
પુણ્યશ્લોક પાવન સસ સાધુ, જય પાતિક લેતાં નામરે;
તેવા પુરુષને મેં કરાવ્યું, અશ્વનું નીચું કામ. હાવાં હું થું
જેનું દર્શન દેવ ઇચ્છે, એવે સહુ નરનાથરે;
તે થઈ બેઠા મમ સારથિ, ગ્રહી પરાણો હાથ. હાવાં હું થું
શત સહસ્ર જેણે જમ કીધા, મેસ્તુલ્ય ખરચ્યાં ધનરે;
તે પેટભરી નવ પામિયા, હું પાપીને ઘેર અંન. હાવાં હું થું
જેનાં વસ્ત્રથી લાજે વિદ્યુલ્લતા, હાટક મૂકે માનરે;
તે મહારાજ મારે ઘેર વસ્યા, કરી કાંબળું પરિધાન. હાવાં હું થું
મેં હુંકારે તિરસ્કાર કીધો, હસ્યાં પુરનાં લોકરે;
ત્રણ વરસ દોહલે ભોગવ્યાં, મેં ન જાણ્યા પુણ્યશ્લોક. હાવાં હું થું
આળસુને ઘેર, ગંગા આવ્યાં, ઉડી નહીં નહાયો. મૂર્ખરે;
તે ગતિ મારે આજ થઈ, મેં જાણ્યા નહીં મહાપુરુષ. હાવાં હું થું
આવણુકીટને ઘેર જાયે, જેમ ધરાધર શેષરે;
જેમ નીચ મનુષ્યને ઘેર જાયે, લિક્ષાને મહેશ. હાવાં હું થું
જેમ ચકલીને માળે આવે, ગરુડ ગુણભંડારરે;
તેમ મારે ઘેર આવી વસ્યા, વીરસેનકુમાર. હાવાં હું

કૃપણને ઘેર કમળા વસિયાં, ઘેર ન પ્રીછે વ્યયતણીર;
 મારે ઘેર નળ વસ્યા જેમ, ભીલને ઘેર પારસમણી. હાવાં હું શું કરું
 અંધપત્નીતણાં આભૂષણ તે, વૃથા સહુ શણગારે;
 તીવ્ર આયુધ કાયરને કર, મર્કટ મુક્તાહાર. હાવાં હું શું કરું.
 અમૃતનો ભર્યો કો, મુરખને પ્રાપ્તિ થઈર;
 ભૂર ભોગી વારુણીનો, સુધાપાન પ્રીછે નહીં. હાવાં હું શું કરું.
 ભાસ મૂકે ને કંઠ સૂકે, થઈ ભૂપને વેદનાયરે;
 રાધ વિચારી પોતાનો, ઋતુપર્ણ દુઃખિયો થાય. હાવાં હું શું કરું.
 અશ્લોકને પાથે લાગે, ફરી ફરી કરે વિનતિરે;
 કૃતકર્મનાં કાણુ પ્રાયશ્ચિત્ત, ભર્યાં લોચન ભૂપતિ. હાવાં હું શું કરું.
 કે માંહે પરજળુ કે, હળાહળ ભક્ષ કરુંરે;
 શું મારું ધિક્ક છે, દેહ હું નિશ્ચયે પરહરું. હાવાં હું શું કરું.

વલણ.

પરહરું દેહ, માહરો, ગોખરો છવીને શું કરુંરે;
 ઋતુપર્ણનું પરમદુઃખ દેખી, સમાધાન નળે કર્યુંરે.

કહતું ૬૩ મું.—રાગ મારુ.

ઋતુપર્ણની પીડા જાણી, નૈષધનાથ જોત્યા ત્યાં વાણી;
 ન થઈએ કાયર આંસુ આણી, એમ કહી લોભાં લોચન પાણી.
 આપતકાળ કર્મ શું કહીએ, જે જે દુઃખ પડે તે સહીએ;
 કોને આસરે નિશ્ચે જઈએ, પંચ રાત્રિ સેવક થઈ રહીએ.
 શુભ રહ્યાનું કારજ સીધું, મારું દુઃખ તમે હરી લીધું;
 જે જીતુનીનું પય મેં પીધું, તેણે એવડું સુખ નથી લીધું.
 દશ માસ તે પેટમાં રાખે, અધિક થાય તો ઝાણું ભાખે;
 ત્રણ વરસ લગી કાણુ રાખે, લલાઈ તમારી થઈ જુગ આખે.
 જ્યાં લગે સંપત્તિ હોય, ત્યાં લગે પ્રીત કરે સર્વ કાય;
 ફર્યો સમો ત્યારે સદ્ય વિયોગ, નમતાં તે સાંમું ન જોય.
 જે લોભના લીધા માયા માડે, થાય પરીક્ષા દુઃખને દહાડે;
 ક્ષત્રી જણાએ ઉઘાડે ખાંડે, જુડા મિત્ર તે ભીડે છાંડે.
 કર્મકથા મેં મારી જાણી, ચોહો વર્ણનાં પોખ્યાં પ્રાણી;
 ન્યારે વન નીસર્યાં હું ને રાણી, પ્રજાએ ન પાચું પાણી.

થયો પુષ્કર બાંધવ વેરી, અક્રેકું અંબડ નીકળ્યાં પહેરી;
 કીધાં કૌતક લોકે શેરી શેરી, તે દુઃખસાગરની આવે છે લહેરી.
 મને ભાઈ પ્રજાએ કહાડી નાખ્યો, સ્વાદ સંસારસગાઈના ચાખ્યો;
 ઋતુપર્ણ તમો શરણ રાખ્યો તે ઉપકાર ન જાયે ભાખ્યો.
 શત કલ્પ કરે કો ગંગાસ્નાન, કરે કોટી જગન દે દાન;
 કુરુક્ષેત્ર કરે જપધ્યાન, નહિ ફળ શરણદાન સમાન.
 દુઃખ દેખી કલ્પે પુરના લોક, શુભ સમે આંસુ ભરે તે ફોક;
 એમ કહી ભેટયા પુણ્યલોક, ટાળ્યો ઋતુપર્ણનો શોક.
 ત્યારે ઋતુપર્ણ કહે છે શીશ નામી, અપકીર્તિ મેં બહુ પામી;
 તમો સકળ નરપતિ સ્વામી, સ્વારથ અંધ થયો હું કામી.
 ભીમકતનયા જનેતા જેવી, પતિવ્રતા સાધવી દેવી;
 તે ઉપર કુદૃષ્ટિ એવી, એથી અન્યાય વાત ખીજ કવી.

વલણ.

તેવી વારતા અધર્મ છે, શું કરું હું દેહધારીર;
 વૈદરભી મુજમાતા જેવી, વરવાની મેં બુધ કરીર.

કડવું ૬૪ મું.—રાગ ધવલ ધન્યાશ્રી.

લજ્જાકૂપમાં ભૂપતિ પડ્યો, ઉચું ન શકે ભાળીજી;
 ચતુરશિરોમણી નૈષધનાથે, વેળા વાત સંભાળીજી.
 ભીમકરાયના પુત્રની પુત્રી, સુલોચના એવું નામજી;
 દમનકુંવરતણી તે કુંવરી, શુભ લક્ષણ ગુણધામજી.
 અનંગ અંગના સરખી સુંદર, દમયંતી શું ખીજજી;
 ઋતુપર્ણને તે પરણાવી, દમયંતીની ભત્રીજીજી.
 પહેરામણી ધણું પ્રીતિ આપી, સંતોષ્યો ઋતુપર્ણજી;
 અયોધ્યાપતિ આલ્યો અયોધ્યા, નમી નળને ચર્ણજી.
 પરસ્પરે આલિંગન દીધાં, નળે આપી અશ્વવિદ્યાયજી;
 પંચ રાત્રી રહ્યાં સ્ત્રીપુત્ર સાથે, પછે વિદાય થયા નળરાયજી.
 પ્રજા સર્વ સંગાથે લઈને, ભેટી- નૈષધ જાયજી;
 નાના વિધનાં વાજીત્ર વાળે, શોભા ન વર્ણી શકાયજી.
 ચતુરંગ સૈન્ય બહુ ભીમકે આપ્યું, સાથે થયો નરેશજી;
 નળ રાજા ધણા જોદ્ધા સંગાથે, આવ્યા નૈષધ દેશજી.

તે સમાચાર પુષ્કરને પોહોતો, તેમજ ઉઠ્યો રાયજી;
 પ્રભસંગાથે સામે મળવા, પ્રીતે પાળો પળાયજી.
 હયદળ પાયદળ ગજદળ રથદળ, કળ ન પડે કેકાણુજી;
 પ્રખળદળ સકળ પુરવાસી, નિરખવા નળ તરસે પ્રાણુજી.
 વાહન કુંજર ધન અંબાડી, મેઘાંબર છત્રજી;
 કનક કળશ ઘંટા બહુ ધમકે, શોભે સુરીયાં પત્રજી.
 ભેરી ભેર મૃદંગ દુદુભિ, પટહ ઢોલ બહુ ગાજેજી;
 વેણુ વેણુ શરણાષ્ટ શંખધુની, તાળ ઝાંઝ ધણું વાજેજી.
 ઉદ્ધિ પર્વણી બાણે ઉલટ્યો, ચંદ્ર પૂર્ણ નળ માટજી;
 અવણ પડ્યું સંભળાય નહીં, થઈ ભારે ભીડ પુરવાટજી.
 ભીમકનંદન કહે નળ પ્રત્યે, સૈન્યને આજ્ઞા દીજેજી;
 પુષ્કર આવ્યો ક્રોધ ધરીને, સજ થાગ્યો ભુદ્ધ કીજેજી.
 નળ કહે ત્રણે શાલક પ્રત્યે, મિથ્યા વિરોધ વિચારજી;
 પુષ્કરનું મન થયું નિર્મળ, નાશ પામ્યો કળી વિકારજી.
 સાધુ પુરુષને કુભુદ્ધિ આવે, તે તો પૂર્વકર્મનો દોષજી;
 પુષ્કરે કીધું કળીનું પ્રેર્યું, કહે વિચારી પુણ્યશ્લોકજી.
 ધ્રુવ ગળે રવિ પશ્ચિમ પ્રગટે, પાવક શીતળ હાથજી;
 વિધિ ભૂલે નિધિ સાતે સૂકે, પુષ્કર ધનુષ ન સાયજી.
 એમ ગોષ્ઠિ કરતો પુષ્કર આવ્યો, બંધનકરી નિજ હાથજી;
 દંડવત્ કરતો ડગલાં ભરતો, ધણું લાજતો મન સાથજી.
 નળ ઉઠ્યો બાંધવને દેખી, ગ્રહી કર બેઠો કીધોજી;
 મસ્તક સુંઘી પ્રશંસા કીધી, ભુજ ભરી હૃદયા લીધોજી.
 એક આસને બેઠા બંને બાંધવ, શોભે કામ વસંતજી;
 સારે પ્રભાએ ઘણી પૂજા કીધી, આપી ભેટ અનંતજી.
 પુષ્કરે ધણું દીન જ લાખ્યું, થયાં સઘળ લોચનજી;
 હું કૃતધી કઠણુ ગોઝારો, મેં દંપતી કહાડ્યાં વંનજી.
 તણ અપરાધિ વિપરીત કીધું, દીધું દારણુ દુઃખજી;
 સાત સમુદ્ર ન જાય સ્થામતા, ઘાતાં મારું મુખજી.
 પુષ્કર વીરને નળે સમજાવ્યો, કહીને આત્મજ્ઞાનજી;
 એક ગળે બેઠા બેહુ બાંધવ, આવ્યા પુરનિધાનજી.

ધ્વજ પતાકા તોરણ બાંધ્યાં, ચિત્ર સાથિયા શેરીછ;
 અગર ધૂપ આરતિ થાયે, વાળે ભેરી નદેરીછ.
 ધવળ મંગળ કીર્તન ગાથા, હાથા કુંકુમરોળછ;
 ચહુટાં ચોક રસ્તાને નાકે, પ્રજા ઉભી ટોળે ટોળછ.
 કુસુમ મુક્તાકળે વધાવે, ગોખ ચહડી નર નારીછ;
 નૈષધ નગરીની શોભા સુંદર, શું અમરાપુરી ઉતારીછ.
 અભિજિત લક્ષ મુદ્દર્ત સાધી, નળ બેઠો સિંહાસનછ;
 મળવા સર્વ સગાં આવ્યાં તે, વોળાવ્યાં રાજનછ.
 જીદ્ધપતિ પુષ્કરને કીધા, નળે કીધા જન્મ અનંતછ;
 ધર્મરાજ કીધું નળરાયે, વરસ સહસ્ર છત્રીસ પર્યંતછ.
 નળના રાજ્યમાં બંધન નામે, એક પુસ્તકને બંધનછ;
 દંડ એક શ્રીપાતને હાથે, ધન્ય વીરસેનનંદનછ.
 કંપારવ ધજાને વરતે, પવન રહે આકાશછ;
 કુળકર્મ પારધિ મૂક્યાં, જીવનો ન કરે નાશછ.
 ભય એક તસ્કરને વરતે, કમાડને વિઝેગછ;
 હરખ શોક સમતોલ લેખવે, ત્યાજ વિષયના ભોગછ.
 ચતુર્વરણ તો સર્વે શરી, જ્ઞાનખડ્ગ તીવ્ર ધારેછ;
 દેહ ગેહ મધ્યે ખટ તસ્કર, પીડી ન શકે લગારેછ.
 શૌચ ધર્મ દયા તત્પરી, આપે તે ગુપ્ત દાનછ;
 હરિભક્તિ નથી તેનું નામ દરિદ્રી, જેને ભક્તિ તે રાજનછ.
 તેહ મુઝો જેની અપકીર્તિ પુઠે, અકાળ મૃત્યુ ન થાયછ;
 માગ્યા મેહ વરસે વસુધામાં, દૂધ ઘણું કરે ગાયછ.
 માતપિતા ગુરુ વિપ્ર વિજયુની, સેવા કરે સર્વ કાયછ;
 પરનિંદા પરધન પરનારી, કુદૃષ્ટે નવ જોયછ.
 એવું રાજ નળનાથે કીધું, પુણ્યસ્થાનકં ધરાવ્યું નામછ;
 પછે પુત્રને રાજ આપી ગયા, તપ કરવા ગુણગ્રામછ.
 અનશન વ્રત લેખ દેહ મૂક્યો, આવ્યું દિવ્ય વિમાનછ;
 વૈકુંઠ નળ દમયંતી પહોંતાં, પામ્યાં પદ અવિધાનછ.
 બૃહદશ્વ કહે હો રાય યુધિષ્ઠિર, એવા હવા ન હોયછ;
 એ દુઃખ આગળ તારાં દુઃખને, યુધિષ્ઠિર શું રાયછ.

કાલે અર્જુન આવશે રાયજી, કરીને ઉત્તમ કાજજી;
કથા સાંભળી પાચે લાગ્યો, મુનિવરને મહારાજજી.
યુધિષ્ઠિર કહે પરિતાપ ગયો મનનો, સાંભળી સાધુચરિત્રજી;
અવિચળ વાણી ઋષિ તમારી, સુણી હું થયો પવિત્રજી.
થોડે દિવસે અર્જુન આવ્યા, રીઝ્યા ધર્મરાજનજી;
વૈશંપાયન કહે જનમેજય, પૂર્ણ થયું આખ્યાનજી.
કરકોટક ને નળ દમયંતી, મુદેવ ઋતુપર્ણ રાયજી;
એ પાંચેનાં નામ લેતાં, કળજીગ સાંથી જાયજી.
પુત્ર પૌત્ર ધન ધાન્ય સમૃદ્ધિ, પામે વળી નર નારજી;
અલ્પહત્યાદિક પાપ ટળે ને, ઉતરે ભવજળ પારજી.
વીરક્ષેત્ર વડોદરા કહાવે, ગરવો દેશ ગુજરાતજી;
કૃષ્ણસુત કવિ ભટ પ્રેમાનંદ, વાડવ ચોવીસા ન્યાતજી.
ગુરુપ્રતાપે પદબંધ કીધો, કાલાવાલા લાખીજી;
આરણ્યક પર્વની મૂળ કથામાં, નૈપધ લીલા દાખીજી.
મુદ્ધર્ત કીધું મુરતમાંહે, થયું પૂર્ણ નંદરખારજી;
કથા એ નળ દમયંતી કેરી, સારમાંહે સારજી.
સંવત સત્તર યેતાજો વર્ષે, પોપ સુદિ ગુરુવારજી;
દ્વિતીયા ચંદ્ર દર્શનની વેળા, થઈ કથા પૂર્ણ વિસ્તારજી.
તે દિવસે પરિપૂરણ કીધો, અંથ પુનિત પદબંધજી;
ઓતા વક્તા સહુને થાશે, શ્રીહરિકેરે સંબંધજી.

નળાખ્યાન સંપૂર્ણ.

મામેરું.

કડવું ૧ લું.—રાગ આશાવરી.

શ્રીગુરુ ગણુપતિ શારદા, હું સમરું સુખે સર્વદા;
મનમુદા કહું મામેરું, મહેતાતાણુરે.

હાળ.

મામેરું મહેતાતાણું, પદબંધ કરવા આશ;
નરસિંહ મહેતો ભક્ત બ્રાહ્મણ, જુનાગઢમાં વાસ.
ભાભીએ એક વચન કહ્યું, મહેતાને લાગી દાજ;
પરિત્યાગ કીધો ધરતણે, મહેતો વન ગયા તપકાજ.
તે વનવિષે એક દેહેરું દીઠું, અપૂર્ણ શિવનું લિંગ;
નરસૈયે તેની પૂજા કીધી, અંતરમાંહિ ઉમંગ.
ઉપવાસ સાત મહેતે કર્યા, તવ રીઝ્યા શ્રીમહાદેવ;
કમળની પેરે લિંગ વિકાસ્યું, પ્રભુ પ્રગટ થયા તતખેવ.
કર્પૂર ગૌર સ્વરૂપ શોભા, ધર્યા ઉમથા ડામે પાસ;
ખિરાજે જટામાં જાહનવી, નિલવટ ચંદ્ર પ્રકાશ.
છે રંદમાળા સર્પભૂષણ, વાઘાંખર ગજ ચર્મ;
વાળે ડાક ડમરુ શંખ શૃંગી, મહેતે દીઠા પરિવ્રલ.
તવ નરસૈયો જઈ પાથે લાગ્યો, ત્યારે મસ્તક મૂક્યો હાથ;
માઝ માઝ હું કૃપાળ છું, એમ બોલ્યા ઉમથાનાથ.
મહેતો કહે મહાદેવજી, એક માગું છું સ્વામીન;
તમતણું દર્શન પામિયો, હવે વિજયનું દર્શન.
ધન્ય ધન્ય સાધુ શિવ કહે, તને ભક્તિની છે આશ;
અખંડ વ્રજમાં ગયા તેડી બ્યાં, હરિ રમે છે રાસ.

વલણ.

રાસમંડળતણી રચના, લીલા શી વખાણે કવી;
નરસૈયો કૃતારથ થયો, તે કૃપા શ્રીહરની હવી.

કડવું ૨ જી.-રાગ ધન્યાશ્રી.

અદ્ભુત લીલા રાસ વિરાજેજી, દર્શન કીધે ભવદુઃખ ભાજેજી;
ગોપિકા ગાય વાજિત્ર વાજેજી, મહા મુખ દીધું શિવ મહારાજેજી.

ઠાળ.

મહારાજ શિવ મહારાજજીએ, ગ્રહો મહેતાનો હાથ;
તે સદાશિવને દેખીને, સામા આપ્યા વૈકુંઠનાથ.
હરિ હર હરખીને મળ્યા, નમી ગોપી શિવને પાય;
નરસૈયો જઈ નમ્યો નાથને, તવ પૂછે ગોકુળરાય.
કહો સદાશિવ આ કોણુ છે, તમે દેખાડ્યો આ ઠામ;
મહાદેવ કહે એ દાસ તમારો, વિપ્ર નરસિંહ નામ.
ભક્તિ ધજ્યે તમારી, કીર્તન કરે ગુણુ ગાય;
કરુણા કરો શ્રીકૃષ્ણજી, તવ જોડ્યા વૈકુંઠરાય.
હાથ ગ્રહી તમે તેડી લાવ્યા, સદાશિવ ભગવાન;
એ નરસૈયો મેં ભક્ત કીધો, ઉદ્ધવ વિદુર સમાન.
મસ્તક ઉપર હાથ મૂકી, કહે શ્રીગોપાળરે;
દુઃખ વેળા મને સંભારજે, હું ધાઈ આવીશ તત્કાળ.
કરજે તું કીર્તન ભક્તિ મારી, તરીશ ભવસંસાર;
આ દીડી તેવી લીલા ગાજે, કેવળ રસ શણુગાર.
પછી રાસમંડળતણી રચના, દેખાડી તેણીવાર;
નરસિંહ મહેતા પ્રત્યે જોડ્યા, સ્વામી શ્રીત્રિપુરારીર.
રમે લોકાચાર મનમાંહિ ગણુતો, મસ્તક સાટે ભક્તિ;
રાધાકૃષ્ણનો વિહાર ગાજે, જુએ તેવી જુક્તિ.
અર્પતધ્યાન થયા એમ કહિને, ભોળા શંકર દેવ;
પળ માત્રમાં નરસૈને મૂક્યો, જુનેગઢ તતખેવ.
થઈ નરસૈયાની નિર્મળવાણિ, કવિ શક્તિ ભક્તિ અપાર;
રાધાકૃષ્ણશું રંગ લાગ્યો, ગણે તૃણવત સંસાર.
પછી તાલ વાતા ગીત ગાતા, પધાર્યા પુરમાંય;
નરસિંહ મહેતા જઈને નમિયા, ભાભીકરે પાય.
તમને ગોરાણી મેં પ્રમાણી, હુંને કહ્યું કંઠણ વચન;
હરિ હર બંને મુજને મળ્યા, તે ભાભી તમા રું પુણ્ય.

વલણ.

પુણ્ય તમારું માત્ર મારી, મને મળ્યા શ્રીપરિશ્વરે;
છે સાધવી સ્ત્રી મહેતાતણી, પછી માંડ્યો ગૃહસ્થાશ્રમરે.

કહ્યું ૩ જી.—રાગ વેરાડી.

મહેતે માંડ્યો ગૃહસ્થાશ્રમ, પતિવ્રતા ઘેર નારી પર્મ;
દામોદરની સેવા કરે, માળા તિલક ને મુદ્રા ધરે.
સાધુ વેરાગી વૈષ્ણવ સંગ, શંખ તાળ ને વાજે યંગ;
ચોક માંહી તુળસીનાં વન, અહર્નિશ થાયે કિર્તન.
નહિ ખેતી ઉદ્યમ વેપાર, હરિભગત મહેતો તદાકાર;
જે આવે તે વૈષ્ણવ જામે, ગુણ ગાધને દહાડા નિર્ગમે.
વિશ્વંસર પૂરું પાડે અન્ન, વિશ્વાસ ધણો મહેતાને મન;
એ સંતાન આપ્યાં ગોપાળ, એક પુત્રી ને એક જ બાળ.
શામળદાસ કુંવરનું નામ, તે પરણાવ્યો રૂડે ઠામ;
કુંવરબાઈ નામે દીકરી, પરણાવ્યાં રૂડો વિવાહ કરી.
પામ્યાં મરણ પત્ની ને પુત્ર, મહેતાનું ભાંચું ધરસત્ર;
પતિવ્રતા વહુ વિધવા થઈ, કુંવર બાઈ તે કુશળી રહી.
સ્ત્રી પુત્ર મરતે રોયાં લોક, મહેતાને તંત્ર માત્ર ન શોક;
લક્ષં થયું ભાંચ્યો જંબળ, સુખે લજશું શ્રીગોપાળ.
કુંવર બાઈપછે મોટી થઈ, આણું આવ્યું ને સાસરે ગઈ;
સસરો શ્રીરંગમહેતો નામ, મોટું ધર કહાવે બહુ દામ.
છે સાસરિયાંને ધણું અભિમાન, ધનનું તે અતિ કરે ગુમાન;
નાણું જેઠાણી વાંકું લણે, કુંવર બાઈને દુખળી ગણે.
આવો વૈષ્ણવની દીકરી, સાસરવેલ સૌ પાવન કરી;
એજા કરે સાસુ ગવેલરી, કુંવરબાઈ નવ ખોલે પ્રી.
છે લઘુવેષ નહાનો ભરથાર, તે નવ પ્રીછે વિવેક વિચાર;
કુંવર બાઈનું આવ્યું સીમંત, સાદર વાત ન પૂછે કંથ.
રૂપ દેખી અતિ વહુવરતાણું, સાસરિયાં મન હરખે ધણું;
કહે મહેતો હરિનો છે દાસ, મોસાળાંની શી કરવી આશ.
વહુનો ઓરિયો વિંતે ખરો, કાંઈક મોસાળું ધરથી કરો;
દુર્બળની દિકરી રાંકડી, આચાર કરી બાધો રાખડી.

ન કહાવ્યું પિયર નકોને કહ્યું, પંચમાસી તો એજે ગયું;
 સીમંતના રહ્યા થોડા દંન, કુંવર બાધને થઈ ચિંતા મંન.
 એશિયાળી દીસે દામણી, વહુવર આવી સાસુ ભણી;
 બોલી અબળા નામી શીશ, બાઈજી રખે કરતાં રીશ.
 આપણો ગોર પંડ્યો ખોખલો, જુનાગઢ સૂધી મોકલો;
 મોકલો લખાવી કંકોતરી, તવ સાસુ બોલી ગર્વે ભરી.
 કાંવહુવર તને વેલું લાગ્યું, મા મુઠ સારે મહિયર ભાંગ્યું;
 તાળ વળડે કીર્તન કરે, નાચી ખુંદીને જિદર ભરે.
 દરિઠ ધરમાં ફેરા ફરે, તે મોસાળું ક્યાંથી કરે;
 જે સગાંથી અર્થ નવ સરે, શું થાયે તેને નોતર્યે.
 મહેતાને વહાલું હરિનું નામ, જોવા મળશે બાધું ગામ;
 તમનેડોસો મળવાનું હેત, અમો નાતમાં થઈએ પ્રજેત.
 તમારો સસરો લાજે બાઈ, વણુ આવે સરશે વેવાઈ;
 કુંવર બાઈ તવ આંસુ ભરી, સાસુ પ્રત્યે બોલી ફરી.
 બાઈજી એમ બોલતાં શું ફગો, દુર્બળ પણ પોતાનો સગો;
 અહિં આવી પાછા જશે ફરી, એમિષે મળશું બાપ દિકરી.
 સાસુને મન કરુણા થઈ, પોતાના સ્વામીને પૂછ્યું જઈ;
 રહ્યા સીમંતના થોડા દહાડા, કુંવર વહુ લે છે આડા.
 લખી મોકલો કંકોતરી, મળવા દોને બાપ દિકરી;
 વેવાઈને લખીએ એક પત્ર, જેમ તેમ કરતાં આવજો અત્ર.
 શ્રીરંગ મહેતો પરમ દયાળ, કાગળ એક લખ્યો તત્કાળ;
 સ્વસ્તિશ્રી જુનાગઢ ગામ, જે હરિ વૈષ્ણવનો વિશ્રામ.
 નાગરી નાતતણા શણગાર, સાધુ શિરોમણિ પરમ ઉદાર;
 ભક્ત નાયક વૈષ્ણવના ધણી, સદા કૃપા હોય કેશવતણી.
 સર્વોપમા જોગ કરુણાધામ, મહેતા શ્રીપંચ નરસૈં નામ;
 અહિં સહુને છે કુશળ ક્ષેમ, લખજો પત્ર તમો આણી પ્રેમ.
 એક વધામણિતણો સમાચાર, અમારાં ભાગ્યતણો નહિ પાર;
 કુંવર વહુને આવ્યું સીમંત, અમ ઉપર ત્રાડ ભગવંત.
 માધ શુદ્ધિ સપ્તમી રવિવાર, મુદ્દર્ત અમે લીધું નિર્ધાર;
 તમો તે દિન નિશ્ચય આવજો, સગાં મિત્ર સાથે લાવજો.

ન આણુશેા મનમાં આશંક, તમ આવે પામ્યા લખ ટંક;
 ઉજળો સગો આવ્યો ખારણે, સેનાનો મેરુ કીજે વારણે.
 જો મહેતાજી નહિ આવો તમો, ખરેખર દૂભાઈશું અમો;
 આપ્યું પત્ર ગુસ્તા કરમાંય, પંડ્યો જોખલો કર્યો વિદાય.
 કુંવરખાઈએ તેજા ઝપિરાય, એકાંતે બેસાડી લાગી પાય;
 ત્યાં બે દહાડા પરણા રહેજો, મહેતાને સમજાવી કહેજો.
 કાંઈ મોસાળું સારું લાવજો, સંપત્તિ હોય તો ત્યાં આવજો;
 કાંઈ નામ થાય જો પૃથ્વી તળે, સાસરિયાનું મેળું ટળે.
 જો અવસર આ સૂનો જશે, લવનું મેળું મુજને થશે;
 બાલ બાણ નણુદી મારશે, શત્રુનું કામ દિયર સારશે.
 રખે નાગરી નાતે કૌતક થાય, તમારે માથે છે વૈકુંઠ રાય;
 પંડ્યો જોખલો કીધો વિદાય, સઘ પહોંતો જુનાગઢ માંય.

વલણુ.

જુનાગઢમાં આવિયા, મહેતો લાગ્યા પાય રે;
 સ્તવનસ્તુતિ પૂજ કરી, પછે માંડી પાટ સુખદાયરે.

કડવું ૪ થું.—રાગ ધનાશ્રી.

જોખલે પંડે પત્ર જ આપ્યું, મહેતાજીને હાથજી;
 વધામણી કાગળમાં વાંચી, સમર્થા વૈકુંઠનાથજી.
 મામેરું પુત્રીને કરવું, ઘરમાં નથી ખોટો દામજી;
 ત્રિમકજી ત્રેવડમાં રહેજો, દ્રવ્યતાણું છે કામજી.
 ભોજન કરાવી દક્ષિણા આપી, મહેતો લાગ્યા પાયજી;
 મોસાળું લેઈ અમો આવિશું, પંડ્યો કીધો વિદાયજી.
 નરસૈં મહેતે ઘેર તેડાવ્યા, સગા તે વૈષ્ણવ સંતજી;
 મોસાળું લઈ આપણે જાવું, છે કુંવર બાઈનું શ્રીમંતજી.
 જુની વેલ ને ધૂંસરિ વાંકી, સાંગી સોટા લાગીજી;
 કોના તળાયા ને કોની પિંજણિયો, બળદ આણ્યા બે માગીજી.
 મહેતોજી મામેરે ચાલ્યા, સમર્થા શ્રી જગદીશજી;
 ત્રણ સપ્તિયો સંઘાતે ચાલી, વેરાગી દશ વીશજી.
 સંપુટ ત્રાંખાની ડાખલીનો, તેમાં બાળમુકુંદજી;
 કંઠે હાર કરીને રાખ્યા, દામોદર નંદનનંદજી.

વલની પૂંઠે કાચળો બાંધ્યો, માંડી ભર્યાં વાજિત્રણ;
 ગાંઠી એક ગોપીચંદનની, તુળશી કાષ્ટ પવિત્રણ.
 મોસાળાંની સામગ્રીમાં, તિલક ને તુળસીમાળણ;
 નરસૈયાને નિર્ભય છે જે, ભોગવશે ગોપાળણ.
 બળ હીણા બળદો શું હીડે, ઠેલે વૈષ્ણવ સાથણ;
 સાર પાડે ને ઢાળ ચઢાવે, જે જે વૈકુંઠ નાથણ.
 એક બળદ ગળિયો થઈ બેસે, આખલો તાણી બપણ;
 પંજાને પુંછ ગ્રહી ઉઠાડે, કૌતુક કોટી થાપણ.
 સાલે સાલ જૂજવાં દીસે, રથતાણાં બહુ વઢણ;
 સાંગીના બહુ શબ્દ જ ઉઠે, ચૂચવે છે બહુ ચઢણ.
 ચડે બેસે ને વળિ ઉતરે, લે રામ કૃષ્ણનું નામણ;
 મધ્યાહને મહેતાણ આગ્યા, જોવા મળ્યું ઉંના ગામણ.
 શું જાણે વૈષ્ણવનો મહિમા, વિપથી પુરનાં લોકણ;
 દોડ પહોંતા કુવર વહુના, મામેરું છે રોકણ.

વલણ.

રોક મામેરું મહેતો લાગ્યા, જુઓ વૈષ્ણવની વસાતરે;
 અકેદી માળા આપશે તો, પહેરશે નાગરી નાતરે.

કડવું ૫ મું.—રાગ મારું.

સુણી શ્રીરંગ મહેતો આગ્યાધાઇ, ભાવે ભેટ્યા બંને વેવાઇ;
 મળ્યો જમાઇ જમાઇના બ્રાત, મળ્યો સહુ નાગરનો સાથ.
 કપટે ભેટી પાછા ખસે, જોઇ જોઇ સામગ્રીને હસે;
 ઉતરવા ઘર આપ્યું એક, આઝાં ચાંચડ મચ્છર વિશેક.
 ખાડા ટેકરા વસમો ઠામ, ઉપર નળિયાનું નહિ નામ;
 કોણું યાજ ને જૂની વળી, ભોંલો દોદશ બેવડ વળી.
 આઝા માંકણ આઝા જૂઝ્યા, ત્યાં મહેતાના ઉતારાહૂઝ્યા;
 વેવાઇ ગયા ભિતારો કરી, બોલે હસણી નાત નાગરી.
 કુવર વહુનો વૈષ્ણવ બાપ, દર્શન કરીને ખોઈએ પાપ;
 મહેતાને જોવા હરખે ભરી, ઘેર ઘેરથી આલી સુંદરી.
 મન વિના મહેતાને નમે, સારું થયું જે આગ્યા તમે;
 માંહો માંહિ કહે સુંદરી, મહેતો દીઠો દીઠા હરિ.

ભુજો સાથ કેવો ફૂટડો, એને પરમેશ્વર ત્રુટડો;
 કુંવર વહનું લાગ્યું દુઃખ, એવું કહીને મરડે મુખ.
 ભુજો બળદ મહેતાજી તણા, બગાઈગ્યા શબ્દ કરે છે ઘણા;
 વળડશે મંડપમાં ચંગ, નાગરી નાતમાં રહેશે રંગ.
 આ ગાંઠડી વળગાડી લટકે, તાળના જોડા બાંધ્યા પટકે;
 તુળસી કાષ્ટતણો એ ભારો, હવે મામેરાનો શો ઉધારો.
 છાજમાં તુળશી દળ મૂકશે, ઉભો રહીને શંખ ફૂંકશે;
 વેરાગી હરિના ગુણ ગાશે, એટલે મોસાણું પૂરું થાશે.
 એમ નાગરી કૌતુક કરે, ટોળ કરીને પાછી ફરે;
 કુંવર બાધએ જાણી વાત, મોસાણું લઇ આવ્યા તાત.
 ઉતાવળી મળવાને ધશી, જોલી નણુદી મર્મે હશી;
 આ શું પિતા પુત્રીનું હેત, શાને કરવા આવ્યો ફજેત.
 લગ્નવ્યું સાત પેઢીનું નામ, સાથે વેરાગીનું શું કામ;
 શું મળવા આલ્યાં એકલાં, એ બાપથી ન બાપાં લલાં.
 કહણુ જોલ એવો સાંભળી, કુંવર બાધ જોલી પાછી વળી;
 નણુદી શું મચ્છર આવડો, પુંઠળથી બાધ શું બડબડો.
 સુખી પિતા હશે જે તણો, તે પુત્રીને લાલ જ ધણો;
 કોનો પિતા લખેશરિ કહાવે, તે તો મારે શે ખપ આવે.
 રાંક પિતા આવ્યો મુજ ઘેર, એક કાપડું સોનાનો મેર;
 તમે મન માને તે કહો, એ પિતા મારે જીવતો રહો.
 મર્મ વચન નણુદીને કહી, પછે પિતા પાસે પુત્રી ગઇ;
 દૂરથકી દીદી દીકરી, મહેતાએ સમચ્યા શ્રીહરિ.
 અન્યોન્ય નયણાં ભરી, ભેટયાં બેઠાં આદર કરી;
 મહેતે મસ્તક મૂકી હાથ, પાસે બેસાડી પૂછી વાત.
 કુંવર બાધ કહો કુશળક્ષેમ, સાસરિયાં કાંઇ આવ્યું છે પ્રેમ;
 રૂડો દિવસ આવ્યો દીકરી, તો મોસાણું કરશે શ્રીહરિ.
 કુંવર બાધ જોલી વીનતિ, 'મોસાણું કાંઈ લાવ્યા નથી;
 નાગરી નાતે રહેશે કેમલાંજ, વિનાદ્રવ્ય આવ્યા શે કાજ.
 નિર્માલ્ય નિર્ધનનો અવતાર, નિર્ધનતું જીવ્યું ધિક્કાર;
 નિર્ધનને કોઈ નવ ગણે, નવ રાખે ભોમો આંગણે.

ચતુરપાણું નિર્ધનનું જેહ, થેલામાંડી ગણાએ તેહ;
 લોક બોલાવે દુર્બળ કહી, એથી માદું કાંઈ બીજું નહીં.
 પિતાજી કાંઈ ઉઘમ નવ કરે, ધનનો નવ રાખો સંધરો;
 આ અવસર સચવાશે કેમ, પિતાજી તમે વિચારો એમ.
 નથી લાવ્યા કંકુની પડી, નથી લાવ્યા મોડ નાડાજડી;
 નથી માટલી ચોળી ને ઘાટ, એમ શું આવ્યા બારેવાટ.
 કેમ કરી લજ્જા રહેશે તાત, હું શે ન મુર્ખ મરતે માત;
 માતા વિના મુનો સંસાર, માતા વિના તે શો અવતાર.
 જેબાળકની માતા ગર્ભમરી, બાપની સગાઈ સાથે છીતરી;
 જેવું આથમતા રવિનું તેજ, મા વિના એવું બાપનું હેત.
 મુરલિ મરતાં જેવું વચ્છ, જળ વિણ જેવું તલકે મચ્છ;
 ટોળાં વજોઈ જેવી મૃગલી, મા વિના દીકરી એટલી.
 લવણ વિના જેવું શીકું અન્ન, લાવ વિના જેવું ભોજન;
 કીકી વિના જેવું લોચન, મા વિના તેવું બાપનું મન.
 ધડો ફટે રજીળે કીકરી, મા વિના એવી દીકરી;
 ગોળ વિના મોળો કંસાર, માતા વિના મુનો સંસાર.
 શીદ કરવા આવ્યા ઉપહાસ, સાથે વેરાગી પાંચ પગાસ;
 શંખ તાળ ને માળા ચંગ, એ મોસાણું દરવાના ઢંગ.
 ન હોય તો પિતા જાણે પાછા ફરી, એવું કહીને રોઈ દીકરી;
 મહેતે મસ્તક મૂક્યો હાથ, કરશે મોસાણું વૈકુંઠનાથ.
 પહેરામણી દરવી હોય જેટલી, આસામી લખી લાવો તેટલી;
 લખજો સાસરિયાં સમસ્ત, વિસારશે મા એક વસ્ત.
 વચન મહેતાજીનાં મુણી, કુંવરબાઈ આવ્યાં સામુલણી;
 મારે પિતાએ મોટલી દૂય, લખો કાગળમાં બેઠએ શૂંય.
 મુખ મરડીને બોલી સાસુ, શો કાગળ ચીતરવો કાંસુ;
 જાખમાં તુળસીદળ મૂકશે, બિભો રહીને શંખ કૂકશે.

વલણ.

કૂકશે શંખ બિભો રહી, નરસેયો મોસાણું શું કરે;
 સંવાદ વલુઅરનો સાંભળી, પછે વડ સાસુ એમ ગોચરે.

કડવું ૬ કું.—રાગ સામેરી.

વડ સાસુ ધણું ભારે માણસ, બોલ્યાં પરમ વચન; વહુજી;
 વડી વહુઅર તમે કાંઈ નવ બાણો, છે મહેતો વૈજ્ઞાન. વહુજી.
 જેને સ્નેહ સ્યામળિયા સાથે, તેને શાની ખોટ; વહુજી;
 પહેરામણી મન ગમતી માગો, કરો નાગરી ગોઠ. વહુજી.
 કુંવર બાઈને કાગળ આપો, લખો લખાવું જેમ; વહુજી;
 રુડો વેવાઈ આંગણે આવે, કોડ ન પહોંચે કેમ. વહુજી.
 લખો પાંચ શેર કંકુ નેધએ, શ્રીફળ લખો સે સાત; વહુજી;
 વીશ મણુ વાંકડિયાં ફાફળ, મળશે મોટી નાત. વહુજી.
 પાંચ વસ્ત્રના પંચવિશ વાઘા, ચાર ચોકડી તાસ; વહુજી;
 લખો પછેડી પંદર કોડી, પટોળાં પચાસ. વહુજી.
 સાઠેક મુગટા ને સોએક સણિયાં, ચીર લખો ચાલીસ; વહુજી;
 ઘોતિયાં તો બ્રાહ્મણને નેધએ, તે લખો કોડી સાર. વહુજી.
 બે કોડી જરકશીની સાડી, રેશમી કોડી બાર; વહુજી;
 સાદી સાડિયો લખો ત્રણસે, જાયલ લખો સે ચાર. વહુજી.
 ધરસાડી લખો દશ વિશ કોડી, સોળ કોડી લખો ધાટ; વહુજી;
 છોટ મોરવી કુંકડી સોએક, નવ કોડી લખો નાટ. વહુજી.
 મશરુ ગળિયાણી દરિયાર્ધ, લખો થાન પંચાસ; વહુજી;
 હજાર બારસે લખો કાપડાં, લોક કરે બહુ આશ. વહુજી.
 સોલસે લખો શેલા સાળુ, તેલ પાનનો શો આંક; વહુજી;
 આશરા પડતું મેં લખાવ્યું, બાપ તમારો રાંક. વહુજી.
 તમને સોળ શણુગાર ધડાવે, બાપ લડાવે લાડ; વહુજી;
 ઘટે જમાઈને સોનાનાં સાંકળાં, તેમાં અમને શો પાડ. વહુજી.
 સહસ્ર મહેર સોનાની રોકડી, કહેતાં પામું લોભ; વહુજી;
 ધરડાં અમે માટે ધર્મે લખાવ્યું, ન મળે ઝાઝો લોભ. વહુજી.
 એ લખ્યાથી અદકું કરો તો, તમારા ધરની લાજ; વહુજી;
 તવ મુખ મરડી નણુદી બોલી, સિદ્ધ થયાં સર્વ કાજ. વહુજી.
 ભારે મોટા બે પહાણુ લખોની, જે મહેતાથી અપાય; વહુજી;
 ડોશી કહે શો શોર કરો છો, લખતાં તારું શું બય. વહુજી.

વલણ.

શું જાય લખતાં તાહરું, વડ સાસુ વિકરાળ રે;
કાગળઆખો હાથમાં, પડી પેટડિયામાં ફાળ રે.

કડવું ૭ મું.—રાગ મારું.

ડાટ વાલ્યો રે, ડોસીએ ડાટ વાલ્યો રે;
વડ સાસુ વેરણ થઈ મારી. હરખ હોયાનો ટાલ્યો રે. ડોસીએ.
મીઠાં વચની ન થોડા બોલી, હાડિ હરિશુણ ગાતી રે;
પરમારથી . થઈ પત્ર લખાવ્યું, મનમાં મોટી કાતી. ડોસીએ.
કાગળ લઈને કુંવર બાઈ આવ્યાં, પિતા ફેરે પાસે રે;
વડ સાસુએ વિપરીત લખાવ્યું, કહો હવે શું થાશે. ડોસીએ.
લખેશ્વરીથી ન પડે પૂરું, એવું માંહી લખાવ્યું રે;
સાધુ પિતાને મહા દુઃખ દેવા, મુને સિમંત શાને આવ્યું. ડોસીએ.
સહસ્ર મહોર સોનાની રોકડી, વસ્ત્રતાણું નહિ લેખું રે;
તાતણ હું તમારી પાસે, કોડી એક ન દેખું. ડોસીએ.
પિતાણ તમે પાછા પધારો, અહિં રહે ધન્યજીત જશે રે;
મહેતાણ કહે પુત્રી મારી, રહો તમે વિશ્વાસે;
ડોસીએ રુકું કીધુરે, આપણું કારજ સિધ્યું રે. ડોસીએ.
શ્યામળિયો અવસર નહિ ભૂલે, તું કાં આંસુડાં પાડે રે;
દામોદર કાંઈ નથી દોહલો, નહિ કરજે કાઢે. ડોસીએ.
કુંવરબાઈ તમે ઘેર પધારો, આપણું એમાં શું જશે રે;
જો મામેરું હરિ નહિ કરે તો, ઉપહાસ એનો થાશે. ડોસીએ.
પંચાળીનાં પટકુળ પૂર્યાં, નવસેં ને નવાણું રે;
તે રીતે મામેરું કરશે, તું થાવા દેને વહાણું. ડોસીએ.
વિશ્વાસ હૃદયમાં રાખો તમે, છો વૈષ્ણવની બાળ રે;
આપણું એ પ્રતિપાલન કરશે, શ્યામળિયો . ગોપાળ. ડોસીએ.
હૈડે હેત દીકરીને આવ્યું, સુણી તાતની વાણી રે;
કુંવર બાઈ ફરી મંદિર આવ્યાં, વિશ્વાસ ઉરમાં આણી. ડોસીએ.

કડવું ૮ મું.—રાગ ગોડી.

જોજો રે કૌતક કલિબુગનાં, વૈષ્ણવની એજા થાયરે;
વાંકા બોલી નાત નાગરી, સહેજે બોલે અન્યાયરે. કૌતક. ટેક.

ભોજન કરવા મહેતાજી તેજા, સાથે બહુ વેરાગીરે;
 ટોળે મળે સહુ નાત નાગરી, જોઈ જોઈ હસવા લાગીરે. કૌતક.
 ચીર્યાં તિલક ને તુળસીની માળા, છાપાં ચંગ બિરાજેરે;
 વેવાધનાં રૂપ જુઓરે બાધઓ, કોટિક કંદર્પ લાજેરે. કૌતક
 મલાર ગાશે નહાતી વેળા, વરસશે વરસાદરે;
 પ્રસાદ કરતાં થાળ ગાશે, જમશે જાદવનાથરે. કૌતક
 રનાત કરી સહિ નાગર બેઠા, જેને જેયું મળતુરે;
 મહેતાજીને નહાવા અર્થે, જળ મેલ્યું કળકળતુરે. કૌતક
 જેમ તેલ કઢા તાતી ઉકાળી, સુધનવાને તળવારે;
 તેમ વેવાણે જળ ઉકાલ્યું, મહેતાજીને જળવારે. કૌતક.
 ઉજ્જોદક ઉનું દેખીને મહેતે, માગ્યું ટાહું પાણીરે;
 મર્મ વચન મુખ મરડીને બોલી, કુંવર બાધતી જેઠાણી. કૌતક.
 માગ્યા મેહ વરસે મહેતાજી, તો અમ પાસે શું માગોરે;
 બાજઠે બેઠાં તાળ મંગાવી, બોલ હૃદમાં વાગ્યો. કૌતક..
 રમરણ કીધું શ્યામળિયાનું, આલાપ્યો રાગ મલારરે;
 નાગર લોક જોવાને મળિયા, બોલે બંગ ઉચ્ચાર. કૌતક.

કડવું ૯ મું.—રાગ સૌરઠ મલાર.

મહેતાજી બેઠા બાજઠે, સમર્થા શ્રીગોપાલ;
 મલાર ગાયો પ્રીતમથું, મેઘ ગળ્યો વજડી તાળ. મહેતાજી.
 ઉપહાસ થાય તારા દાસનો, શ્યામળા કરો સહાય;
 નાંખ્યું ઉજ્જોદક અતિ ઉકલ્યું, શ્રીફળ ફાટી જાય. મહેતાજી.
 જેમ કઢા ઉકાળી તેલની, કોપ્યો હસધ્વજરાય;
 તારી કૃપાએ ટાહું થયું, ઉગાર્યો સુધન્વાય. મહેતાજી.
 હુડી શીકારી તે શ્યામળા, આપ્યા રૂપેયા સે સાત;
 તે વિશ્વાસે વળગી રહ્યો, વિકલ મોકલજને વરસાદ. મહેતાજી.
 સમોવણું નહિ આપો શ્યામળા, કરશે મામેરું કયમ;
 વિનતિ નરસૈયાની સાંભળી, પ્રેર્યો ધન પરિચલ. મહેતાજી.
 પળમાંહિ આમે ઘટા થઈ, ચોદશ ચઢ્યો અંધકાર;
 ગગન વિષે ધન ગડગડે, થાય વીજતણા ચમકાર. મહેતાજી

ઉડે ક્રારણ બહુ કાંકરા, વરસે મૂશળધાર;
 વહેવાઈતા ઘરમાં જળ ધસ્યું, કરે લોક પોકાર. મહેતાજી.
 સર્વ નાગરીઓ પાયે પડે, ક્ષમા કરે અપરાધ;
 અમે અજ્ઞાને ન ઓળખ્યા, તમે શિરોમણી સાધ. મહેતાજી.
 શ્રીરંગ મહેતો સ્તુતિ કરે, વહેવાણો માગે માન;
 વરસાદ વિસર્જન થયો, કીધું મહેતાજીએ સ્નાન. મહેતાજી.
 ઠગ નાગર કહે થયું માવડું, એમ થાય છે બહુ વાર;
 પ્રતીત ન પત્યક્ષ પારખે, કલિજીગનો પ્રકાર. મહેતાજી.

વલણ.

મહેતોજી ભોજને બેઠા, કરમાં લીધી તાળરે;
 ટોળું વેરાગી તણું, તેણે ગાવા માંડી થાળરે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ સામેરી.

મહેતે ગાઇ પ્રસાદની થાળી, આરોગાવ્યા શ્રીવનમાળી;
 લીધા પ્રસાદ પૂરણ પ્રીતે, પછે શું થયું રજની વીતે.

ઢાળ.

વીતી રજની કીર્તન કરતાં, થયો પ્રાતઃકાળરે;
 હુંવરબાઇઆવ્યાં પિતાપાસે, હવે મોસાળાંની કરો વ્યાલરે.
 મહેતાજી કહે પુત્રી મારી, જઇ ન્યાતને તેડાં કરે;
 વિશ્વાસ આણી મંડપમાંડી, એક જાળ ઠાલી જઇ ધરે.
 જ્ઞાતિ સગાં સહિત પધરાવો, સર્વકુટુંબ પરિવારજી;
 છે વાર જ્ઞાતિ મળ્યાતણી, નથી મોસાળાંની વારજી.
 હુંવરબાઇ કહે તાતજી મને, કેમ આવે વિશ્વાસરે;
 ઠાલી જાળ હું કેમ ધરું, થાય લોકમાં ઉપહાસરે.
 મહેતોજી કહે પુત્રી મારી, છો વૈષ્ણવની દીકરી;
 તારે મારે ચિંતા શાની, મોસાળું કરશે શ્રીહરી.
 મર્મ વચન સુણી તાતનું, સાસુ કને આંવી વડુ;
 મારો પિતા મોસાળું કરે છે, સગાં મિત્ર તેડો સહુ.
 જોખલે પંડ્યે તેડાં કીધાં, મેળવ્યું બધું ગામ;
 વહેવાઇ વરગ એણીપેરે બોલે, મહેતો મૂકીને જશે મામ.

મંડપમાં મહેતાજી આવ્યા, હાથ ઘસી છે તાળરે;
નાગર સહિ હિલા થઇ, કહે પ્રેમે જોગોપાળરે
મંગાવી એક જાળ દાલી, તે એકમાં આણી ધરી;
મહેતાજીએ શંખ પૂર્યો, વિનતિ શ્રીહરિની કરી.

કડવું ૧૧. મું.—રાગ મારુ.

મહેતે વજડયો શંખ, સમર્યા વનમાળી;
લાગી હસવા ચારે વર્ણુ, માંહોમાંહિ દેતાળી.
જુઓ મોસાળાના ઢંગ, વહેવાઇએ માંઝા;
નાગરના વહેવાર, એણે સર્વ જાંઝા.
જાપાં તિલક ને તાળ, જુઓ તુળશી માળા;
નરસૈયો કરશે નૃત્ય, ગાશે ટોપીવાળા.
જોવા મળી નાગરી નાત્ય, બહુ ટોળેટોળાં;
મુખ મરડી કરે વાત, આપશે ધરચોળાં.
બહુ નહાની મોટી નાર, મંડપમાં જ મળી;
કરે વાંકી જાની વાત, સાકરપે જ ગળી.
મહેતાને કરે જોશ્રીકૃષ્ણ, દશી પરં જોતી;
મુખ ઊપર લળકે સાર, વેસરનાં મોતી.
સળ્યા સોલ શણગાર, ચરણા ને ચોળી;
જોખન મદભરી નાર, કરે બહુ ઢંઢાળી.
માળા મોતી હાર, ઊરપર લળકે છે;
જડાવ ચૂડો હાથ, કંકણ ખળકે છે.
સમી રહી ઓઢે ચીર, શણગટ વાળે છે;
અણિયાળાં લોચન, કટાક્ષે ભાળે છે.
ધૂટે અંબોડે નાર, વેણી લાંબી છે;
ઝંઝર ઝમકે પાય, કડલાં કાંબી છે.
કેસર તિલક વિશાળ, ભાલે કીધાં છે;
કોઇએ નહાનાં બાળ, કેડે લીધાં છે.
કોઈ જોવા દાલી જાળ, અળળા ઉઠે છે
કોઈ વહુવાર લજવાળ, નણદી પુઠે છે

કો શીખવી જોલાવે જાળ, વારી રાખે છે;
કો વાંકા જોલી નાર, વાંકું લાખે છે.
એવાં કૌંતક અનેક, સહુકો દેખે છે;
સહેજે જોલે અન્યાય, હરિને લેખે છે.
બાઈ હુંવર વહુનો બાપ, કરશે મામેરું;
લઘશ પટોળી સાર, સાડી નહિ પહેરું.
વૈજલ્યવને શી ખોટ, કોટે માળા છે;
વહેવારિયા દશ વીશ, ટોપીવાળા છે.
હુંવર વહુ ધન્ય ધન્ય, પિયર પનોતી છે;
બાપે વગાડ્યો શંખ, સાદર પોતી છે.
વાંકા જોલા વિગ્ર, જોલે ઉપહાસ;
મૂકો જાળમાં પહાણ, વાયે ઉડી જશે.
મૂક્યો દીકરીએ નિઃશ્વાસ, આવી પિતાપાસ;
મહેતે કીધી સાન, રહેજે વિશ્વાસ.

વલણ.

વિશ્વાસ રાખો દીકરી, કરમાં લીધી તાળરે;
કાગળ મૂક્યો જાળમાં, મહેતે સમર્થા શ્રીગોપાળરે.

કડવું ૧૨ મું.—રાગ સારંગ.

હાલિ જાળમાં કાગળ ધરિ, નરસિંહ મહેતે સમર્થા હરિ;
વેરાગી સર્વ પુઠે ગાય, નાગરને મન કૌંતક થાય.
વાંકાં વચન જોલે વેદિયા, મહેતો માધવમાં ભેદિયા;
જુઓ જાળમાં મૂક્યું સાર, આ દિસે કમખાની હાર.
તે જોલે અંતર નવ ધરે, મહેતો સ્તુતિ માધવની કરે;
જ્ય દામોદર બાલમુકુન્દ, નરકનિવારણ નંદાનંદ.
વિશ્વેશ્વર વૃન્દાવનચંદ, દેવકિનંદન આનંદકંદ;
ગોપિનાથ ગોવિંદ ગોપાળ, અનાથમંદુ દીનદયાળ.
હું સેવકની લેખે સંભાળ, મોસાળાંની કર્જે આસ;
મુખે કીર્તન હાથે તાળ, નાલ નાગરી જોલે આળ.
છે દોહલો લોકાચાર, લજ્જા રાખજે આણીવાર;
મારો શેઠ તું નંદકુમાર, શું કરશે પાપી સંસાર.

તમે પ્રતિપાળો પોતાના દાસ, માટે મુજને છે વિશ્વાસ;
 અંબરીષનો નિવાર્યો ત્રાસ, તમે ભોગવ્યા છે ગર્ભવાસ.
 લીધો મચ્છતણો અવતાર, શંખાસુરનો કીધો સંહાર;
 કચ્છપરૂષ ધર્યું મોરાર, ચૌદ રત્ન મથી કાઢ્યાં બહાર.
 માર્યો હિરણ્યાક્ષ મહા પાપી, ધરણી સ્થિર કરીને સ્થાપી;
 અન્તમેલ સરખો મહા પાપી, પુત્રને નામે પદવી આપી.
 પ્રહ્લાદની દોહલી જાણી વેળા, પરમેશ્વર પ્રગટ થયા વહેલા;
 ધ્રુવનો જન્મમરણ ભય હર્યો, અવિચળ પોતા સરખો કર્યો.
 પોપટ પઢાવતી પુંશ્રલી, વૈમાને બેશી વૈકુંઠ પળી;
 તમે ઉચ્છિષ્ટ આરોગ્યા બદરી, તો પરમ ગતિ પામી શબરી.
 લગાર ચરણ નમાવ્યું શીશ, વિભીષણ કીધો લંકાધીશ;
 તાર્યો કુટુંબ સહિત તે માછી, નવ પામ્યો જન્મ પીડા પાછી.
 છો દોહેલી વેળાના સાથી, તમે ગ્રાહથી મૂકાવ્યો હાથી;
 બટુક વેષ થયા વામન, જાતું રાખ્યું ઈંદ્રાસન.
 પ્રભુ પાંચાલિનું દુઃખ જાણ્યું, પૂર્યા ચીર નવસે નવાણું;
 કૌરવથી જિતાડ્યો પારથ, કુરુક્ષેત્રમાં હાંક્યો રથ.
 રુક્માંગદ તાર્યો સંસાર, હરિશ્ચંદ્રની કીધી વાર;
 શંખ પૂજતો રાજકુમાર, ચંદ્રહાસ રાખ્યો ત્રણ વાર.
 તમે સુધન્વા બળતો રાખ્યો, જો પિતાએ કઢામાં નાંખ્યો;
 વહેરાતાં નવ રોયો રજ, મુક્તિ પામ્યો મુરધ્વજ.
 ખાંડવ વન ખગ લીધાં રાખી, ગજવંટા તે ઉપર નાંખી;
 વિદુરની આરોગ્યા ભાણ, તેની પ્રીતે થયા તમે રાણ.
 સુદામાના લેઈ તાંદૂલ, નવનિધ, આપી તે અમૂલ્ય;
 મદ મધવાના મનનો હર્યો લીલાએ ગોવર્ધન ધર્યો.
 દાવાનળ પીધો જદુરાય, બળતાં રાખ્યાં ગોપી ગાય;
 કુબ્જની તમે લીધી અર્યા, તમે લોકતણી સહિ અર્યા.
 અનાથબંધુ દીનદયાળ, હું સેવકની લેજો સંભાળ;
 તમે છો દામોદર દક્ષ, હું સરખા સેવક છે લક્ષ.
 મારે એક તમારી પક્ષ, પરમેશ્વર થાજે પ્રલક્ષ;
 મારે માથે દુઃખનાં વૃક્ષ, તેથી લાજે તમારો પક્ષ.

ધનવત છે નાગરી નાલ, તેમાં દુર્બળ મારી જાલ;
 દુઃખે દુલાયે તેત્રીસ કોડ, કલ્પવૃક્ષને લાગે ખોડ.
 શોભા વૈષ્ણવની જો ગઈ, કળા તમારી ઝાંખી થઈ;
 મુને સગાં થઈ લાગ્યાં જમ, તમને નિદ્રા આવે ક્યમ.
 સગાં સૌ જેસાઝ્યાં આણી, પુત્રીના કરમાંહિ પિંગાણી;
 છે કંડુવોણી કંકાવટી, પુત્રીને થાએ ચટપટી.
 મધ્યાહ્ન ઉપર થઈ જો ધટી, વહેલા આવો વેળા વટી;
 કુંવરઆઈ તારે આશરે, હું દુર્બળથી અર્થ ન સરે.
 શું સૂતો વંદાવન માંય, ત્યાં શું રાધાજી ચાંપે પાય;
 લલિતા વિશાખા ચંદ્રાવળી, તને ઉત્તમ નારી કા મળી.
 રંગમાં જાએ શર્વરી, તેણે ભક્ત ગયો વીસરી;
 જાગી જો રે જાદવપતિ, સાંભળ સેવકની વીનતિ.
 કબીરને જેમ કરણા કરી, સમયે દર્શન દીધું હરિ;
 ભક્ત એક દામોદરજી, તેનું પય પીધું તમે હરજી.
 ત્રિલોચનનું મહા દુઃખ હર્યું, સેવક થઈને પાણી ભર્યું;
 અભયદાન કાળીને દીધું, મીરાંઆઈ તણું વિપ પીધું.
 શેના માટે નાપિક થયા, વપન કરવાને પ્રભુજી ગયા;
 હું તમને કદી નવ સંભારતો, લાવતો ઘાસ મહિષી ચારતો.
 નવ જાણતો ઘોળાપર કાળો, ભાભીએ મને કીધો ગોવાળો;
 સદાશિવે મને કીધો દાસ, દેખાડ્યો મને અખંડ રાસ.
 મેં જોયો તમારો વિલાસ, તેવો મેં કીધો અભ્યાસ,
 લોક યોલે મને ઉપહાસ, મારે મન તારો વિશ્વાસ.
 યોલાવિએ પોતાનો કહી, તેને ત્રિકમ તજિએ નહીં;
 ખીચડો જમાડવા આવ્યા નાથ, હું માટે કીધા પંચ હાથ.
 હું મધ્ય રાતે તરસ્યો જાણી, ઝારી લઈને પાતું પાણી;
 મને સાચો કીધો કેટી વાર, હુંડી શિકારી શ્રીમોરાર.
 તમે તે રીતે મોસાળું કરો, હાલી જાળ સોનૈએ ભરો;
 જો નહિ આવો સુંદરશ્યામ, તો નાગર સાથે છે કામ.

વલણ.

નાગર સાથે કામ છે, સમજી લેજો વાતરે;
 સુણી નરસૈની વિનતિ, ઉડી ધાયા વૈકુંઠનાથરે.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ પ્રભાતી.

ઉધડકી ભિંચો, વેગે વૈકુંઠપતિ, ગરુડ ક્યાં ગરુડ ક્યાં વદત વાણી;
 ચાલ્ય ચતુરાં, ચતુર્ભુજ ભણે ભામિની, નજ નાગરે મારી ગલ્ય જાણી. ઉ.
 નરસૈયો નાગરો, ભક્ત તે માહરો, છાપ્ય ભરો તેહની શીઘ્ર થાઓ;
 જન ધણા હઠ કરે, ગયા વિના નવ સરે, રિદ્ધિ સિદ્ધિ લેધ સખી જાઓ. ઉ.
 હાથ હેમ સાંકળાં, નંગ બહુ નિર્મળાં, શુભ શણુગાર જઈ અંગ સારો;
 રીત ને ભાસ, રોકડ રખે વિસરો, દીર્ઘ થઈ કરગરે દાસ મારો. ઉ.
 ચીર ચરણાં ધણાં, હોય ચતુરે વણ્યાં, અધિક એક એકથી અમૂલ્ય જાણો;
 સ્વપ્ને કો નવ પડે, નામે કો નવ જડે, અંગ આળસ તજી તેહ આણો. ઉ.
 ઈર્દ્ર બ્રહ્મા જેનો, પાર પામે નહીં, માગે મુખ્ય ખોલતાં વદત વાણી;
 નાથ લક્ષ્મીતણો, એણીપેરે આવિયો, અગણિત ગાંઠડી સંગ આણી. ઉ.

રાગ મારુ.

ભક્ત નરસૈયાનું દુઃખ જાણીરે, ઉડી ધાયા પુરુષપુરાણીરે;
 થયા શેઠ તે સારંગપાણીરે, સાથે લક્ષ્મી થયાં શેઠાણીરે.
 નંદ સુનંદ ગરુડ સાથેરે, વસ્ત્ર ગાંઠડિયો તેને માથેરે;
 રથે ખેડા શ્રીગોપાળરે, ધમકે ધોરીને ધુધરમાળરે.
 લોકે આળખ્યા નાહ જગદીશરે, સાથે વાણોતર દશ વીશરે;
 સર્વે ભેદ ભેદ વિસ્મય થાયરે, પ્રભુ આવ્યા મંડપમાંયરે.
 છડીદારે વાડ મૂકાવીરે, નાગરી નાત જેવાને આવીરે;
 આ વહેવારિયો કોઈ આવ્યોરે, સાથે ગાંઠડિયો ધણી લાવ્યોરે.
 કોઈ જાણે ન ત્રિભુવન ભૂપરે, વહાલે લીધું વણિકનું રૂપરે;
 રથ ઉપરથી ઉતરિયારે, હરિ સભામાંડી સાચરિયારે.
 ખટ દર્શને ખોલ્યો ન લાઘેરે, જેને ઉમયાવર આરાધેરે;
 ન જડે ધ્યાને દાને બહુ જાગેરે, તે હરિ અણુવાણે પાગેરે.
 જે ચૌદ લોકનો મહારાજરે, મહેતા માટે થયા બળજરે;
 વાઘો શાભે કેશર છાંટેરે, બાંધી પાધડી અવળે આંટેરે.
 કાને કુંડળ હીરે જડિયારે, નેત્ર પ્રલંબ શ્રવણે અડિયારે;
 એક લેખણ કાને ખોશીરે, નામ ધર્યું દામોદર દોશીરે.
 ઝીણા જામા ને પટકા ભારેરે, હરિ હળવે હળવે પધારેરે;
 બાંધે પછેડી ચોઢી નાથેરે, ખેડે છેડા પ્રહા છે હાથેરે.

વિટી વેઠ દશે આગળીએ, સાદાં મોજાં પહેયા સામળીએ;
 ધણા વાણોતર છે સાથે, કાણે ઝોળા ગ્રહા છે હાથે.
 ધણા સેવક સેવામાં સજરે, ઉદ્ધવના હાથમાં ગજરે;
 પ્રભુ પુઠે કમળા રાણીરે, સભા મોહી જોઈ શેઠાણીરે.
 ઉતર્યા નાગરીઓનાં અભિમાનરે, જાણે ઉગ્યા શશિયર ભાણરે;
 ભલું ભાલ ભમર રૂડી રાજેરે, રત્ન જડિત રાખડી જાળેરે.
 વિશાળ લોચન ચંચળ આલેરે, કે શું ખંજન પડિયાં ગાલેરે;
 છે અધર બિંબ પરવાળીરે, મસ્તક ઉપર વેણુ વિશાળીરે.
 બાણબંધ ગણબંધ માળરે, નાકવેસર ઝાકઝમાળરે;
 કટી ધમકે કુદ્ર ઘંટાળીરે, પહેરણુ ચંપકવરણી સાડીરે.
 ઝમકે ઝાંઝર ઉજ્જવલ પાગેરે, વિધુવા અણવટ બહુ વાગેરે;
 જડાવ ચૂડો કંકણુ ખળકાવેરે, માયા મહેતી રૂપે આવેરે.
 મોહી સભા લક્ષ્મ નેનિરખીરે, દેવી દીક્ષે વાણિયણુ સરખીરે;
 લલિતાવિશાખા બે ખવાસીરે, છે ભક્તિ મુક્તિ ચારે દાસીરે.
 આવ્યા સન્નેડે દેવાધિદેવરે, મહેતે હરિ ઝાળખ્યા તતખેવરે;
 ભલે આવ્યા શેઠ શ્યામળિયારે, મહેતો માધવજીશું મળિયારે.
 મળતાં બોલ્યા મુંદરસ્થામરે, મારું પ્રગટ ન લેશો નામરે;
 રખે વાત અમારી ચરચેરે, તમારે જે જોઈએ તે ખરચેરે.
 કુંવર બાધનાં પૂરો કાડે, એમ કહી બેઠા રણુછાડે;
 પછે સભા સહુ સાંભળતારે, હરિ વચન બોલ્યા છે વળતારે.
 જાઓ શેઠાણી દુઃખ કાપેરે, કુંવર બાધને હૃદિયાશું ચાંપેરે;
 એવું કહેતામાં કમળાહીડયારે, કુંવર બાધને હૃદિયાશું ભીડયારે.
 મારી મીઠી ન ભરીએ આંસુરે, તેડો ક્યાં છે તમારી સાંસુરે;
 મળી નાગરીઓ સૌ બેચારે, જોઈ રૂપ મેલ્યો અહંકારે.
 વેવાણુ કમળાને એમ પૂછેરે, મહેતા સાથે સગપણુ શું છેરે;
 કાકિલા સ્વરે અમૃત વાણીરે, લારે હસીને બોલ્યાં શેઠાણીરે.
 વેવાણુ તમેએ શું નવ જાણિયારે, તમે બ્રાહ્મણ ને અમો વાણિયારે;
 વેપાર દોરીને ઘેર કાઢીરે, અમારે ઝાથ નરસૈયાની મોટીરે.
 અમો ધન મહેતાજીનું લીજેરે, વેપાર કાપડનો કીજેરે;
 અમો આવ્યાં મોસાળું કરવારે, ઠાલી જાખ મોનંએ ભરવારે.

મહેતે જે જે વસ્ત્ર મંગાવ્યારે, અમો લખ્યા પ્રમાણે લાવ્યારે;
 એવું કહીને બેઠાં શેઠાણીરે, સહુ નાગરી સાંસે ભરાણીરે.
 તેજા શ્રીરંગ મહેતો વહેવાઈરે, ભાવે ભેટયા શ્રીજદુરાઈરે;
 ત્યારે વિસ્મય થયા સહુ નાગરરે, છાપ ભરી તે કરુણા સાગરરે.
 મહેતાને કહે વનમાળીરે, કરો પહેરામણી સંભાળીરે

વલણ.

સંભાળી કરો પહેરામણી, એવું કહે સુંદરશ્યામરે;
 વળી ઘટે તે માગજો, અમો વાણેતર સરખું કામરે.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ મારુ.

મહેતે તેડાવી દીકરી, આ છાપ જુઓ સોનૈએ ભરી;
 પહેરાવો સહુ નાત નાગરી, આવો અવસર નહિ આવે ફરી.
 કંકાવટીને કરમાં ધરી, સાસુ પાસે વહુ સંચરી;
 હાંકીને ગવેં ઓચરી, જુઓ છાપ સોનૈએ ભરી.
 વૈષ્ણવ કહીને દેતાં ગાળ, એ શું મોસાળું કરશે કપાળ;
 તમો નિંદતાં તુળસી ને તાળ, તેણે વશ કીધા ગોપાળ.
 જુઓ કમાઈ દુર્બળતાણી, જીવે છે હરિના શુભ ભણી;
 જો લખ્યાથી આશા હોય ઘણી, તો માગી લેજો પહેરામણી.
 સાંભળી કુંવર વહુની વાણી, સાસુએ તેજાં ગોર ગોરાણી;
 પૂજ્યા પાગ કરમાં પિગાણી, આઠ વસ્ત્ર આપ્યાં તેને આણી.
 પછે નાગરની બીડ ઘણી ભાળી, પછેડીની પલવટ વાળી;
 આવ્યા છાપ પાસે વનમાળી, છોડે ગાંઠ આપે વસ્ત્ર ટાળી.
 મહેતાજી કહે લ્યો દીકરી, સસરાને આપો પામરી;
 ગડી જરકશી વાઘાની કરી, હેમ સાંકળી ઉપર ધરી.
 એ વરના મુખ આગળ ધરો, નીચું જોઈને પાછાં ફરો;
 પહેરામણી મન ગમતી કરો, રખે પગલું પાછું ભરો.
 સજોડે તેજાં જો જોઠાણી, આઠ વસ્ત્ર ત્યાં આપ્યાં આણી;
 પ્રીતે પૂજ્યાં દીયર દેરાણી, બુસદિયો તવ બોલ્યાં વાણી.
 જ્યાં નરસૈયો ત્યાં નવ નીધ, દીયરિયો જોઈ હર કીધ;
 પંચ મોર સોનાની લીધી, પછી પહેરામણી ચાલતી કીધી.

પહેરામણી નણદીએ અટકાવી, કુંવર બાઈ પિતા કને આવી;
જે તોલાની રાખડી લાવી, દશ તોલા આપી સમજાવી.
આખા સાસુને સોળ શણગાર, પહેરાવી કીધા નમસ્કાર;
તવ કાપ્યાં વડ સાસુ અપાર, સર્વ કુટુંબનો કીધો તિરસ્કાર.

વલણ.

તિરસ્કાર કીધો ડોસીએ, હવે પહેરામણી પહેરું નહીર;
વડી વહુઅર આગળ થઈ, ને હું ઘરડી બેસી રહીરે.

કડવું ૧૫ મું.—રાગ મેવાડો.

વડી વહેવાણ રીસાયાં જાણી, લક્ષ્મીજી પાસે આવ્યાંજી;
સારું ખીરાદક ખાંધે મૂકી, ડોસીને સમજાવ્યાંજી.
જે જેકાર થયો મંડપમાં, ગીત ગાય છે રામાજી;
મોસાણું તે મહેતાજીનું, બીજા સર્વે ભામાજી.
પોતે પોતાનાં સગાં તેડ્યાં, જેનો જ્યાં સગવેડજી;
મનવાંછિત પહેરામણી દેખી, માંડી તેડાતેડજી.
ઘેર ઘેર વાત થઈ નાગરમાં, મહેતો કરે મામેરુંજી;
વિચાર કરતી અળખા દોડી, મનમાની સાડી પહેરુંજી.
ચાર વરણ સહ ચરણે ચાલી, આવ્યાં મંડપમાંયજી;
પદ્મવટ વાળી શ્રીવનમાળી, તતક્ષણ આવ્યાં લાયજી.
મહેતોજી ઊભા તાળ વજાડે, ગાય વેરાગી ગીતજી;
વડસાસુ કુંવર વહુને કહે, પહેરામણીની રીતજી.
આરંગજી ને શામળ મહેતો પામ્યા ધોળાં શેલાંજી;
હેમજી ખેમજી મહેતાને. દશેક ખાંધે મેલ્યાંજી.
કંભાચ કાને પામરી પટકા, નામ ન જાણે ગણિયાંજી;
કાને મુગટા કાને પિતાંબર, કાને શેલાં શણિયાંજી.
મણિયાં દોરિયા અસાવળી કાને, શેલાં પદ સાલજી;
શુભ પેચ પાઘડીઓ તોરા, દીસે ઝાક અમાલજી.
પાયજામા નીમા પછેડી, જામા અવળા બંધજી;
વસ્ત્રતણો તો વરસાદ વરસ્યો, જ્યાં દોશી કરુણાસિંધજી.
બાબુબંધ બેરખા અતિ સુંદર, વેડ વીટિયો જાપજી;
દુગદુગી માળા ને માદળિયાં, આખ્યાં મોતી અમાપજી.

કોને કંદોરા ને કંડી પહોંચી, કોને સાંકળી માળજી;
 કનક કડાં ને કાંને કુંડળ, જડાવ ઝાક ઝમાળજી.
 પહેરામણી પુરુષોને પહોંતી, તેડયો અપ્પળા સાથજી;
 પિયળ કાઢીને ખાંધે અમૂકયાં, પટકુળ નાના ભાલજી.
 ગંગા વહુને ગળ્યાણી સાડી, સુંદર વહુને સાળજી;
 ગોરે અંગે સુંદર શોભે, માંહે કાપડું કાળજી.
 છખીલી વહુને છાયલ ભારે, ભાલ્ય તે રાતી ઘોળીજી;
 કોડ વહુને કલગેર આપી, ત્રેમ વહુને પટોળીજી.
 રામકુંવરને કૃષ્ણકુંવરને, આપ્યા ઉત્તમ ધાટજી;
 છેલ વહુને છોંટ જ આપી, નહાની વહુને નાટજી.
 પાંન વહુ તો પીતાંબર પહેરે, તાકે બચ્ચીબાઇજી;
 રૂપકુંવરને રોતો સાળ, દેવકુંવર દરિયાઇજી.
 શ્યામકુંવરને સોનેરી સાળ, ગુણકુંવરને ઘરચોળજી;
 લક્ષ્મી વહુને, લાજા વહુને, લાલ વહુને પટોળજી.
 જશમાંદે જશોદા જીવી, જમુના જનકી વહુવજી;
 ચરણા ચોળી ને ઘરસાડી, પહેરી ઉભાં સહુવજી.
 માનબાઇ ને વેલ વહુ ને, રંભાવતી ને રૈયાંજી;
 જૂનાં કાઢીને નવાં પહેરાવ્યાં, હેઠાં મૂકી છેયાંજી.
 જાળની પાસે જખીલો ઘેઠા, જે જોઇએ તે આપેજી;
 મશરુ ગળિયાં ને ગળિયાંણી, ગજ ભરીને કાપેજી.
 પાટ પીતાંબર અતલસ અંબર, ચોળે રંગે ચીરજી;
 શોભે સુંદર ભાલ્ય નવરંગી, પુતળીઓ ને કીરજી.
 સાડી જરકશીની આઢણી, ચળકે સુંદર જોરજી;
 કેસર છાંટ્યા ઘોળા સાળ, ફરતી કસબી ફોરજી.
 ચંદ્રકળા ને મોરવી શોભે, દરિયાઇમાં દોરજી;
 અતલસ પાંચ પટા આભૂષણ, સોના રૂપાની મહોરજી.
 કોને અકોટી કોને ટોટી, ગળુખંધ બહુ મૂલજી;
 કોને ભમરી કોને સંથો, ત્રસંથિયાં શીરાફૂલજી.
 કો મહેતા પાસે માળા માગે, ઉભી રહી કર જોડેજી;
 કેટલીએક પોતાનાં બાળક, મહેતા આગળ આડેજી.

વલણ.

ઝાડે બાળક જાણે કંઈ આપે, મનવાંછિત પામ્યાં સહુ;
સાસરિયાનું મહેણું ટળ્યું, પિયર પનોતી કુંવર વહુ.

કડવું ૧૬ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

કોડ પહોંત્યા કુંવર વહુના, લાગ્યું ભવનું મહેણુંજ;
મનવાંછિત પહેરામણી પામ્યાં, જેને જેવું લેણુંજ.
નાગરી નાત્ય કુટુંબ પાડોશી, આકર કોળી માળીજ;
પહેરામણી સહુકોને પહોંતી, વાચા પ્રભુએ પાળીજ.
સોળે શણગાર કુંવરબાઈને, આપી દીધું માનજ;
કનક પહાણુ એ જાળમાં મૂક્યા, હરિથયા અંતર્ધ્યાનજ.
સભા સહુકો વિસ્મય પામી, અલૌકિક શેઠ શેઠાણીજ;
મહેતાને સહુ પાયે લાગે, ભક્તિ સાચી જાણીજ.
કુંવરબાઈની નણદી આવી, બડબડતી મુખ મોડેજ;
પહેરામણી કોઈને નવ પહોંતી, વેવાઈને અવખોડેજ.
પહેરામણી પરનાતિ પામ્યાં, ધરનાં માણસ ગયાં ભૂલીજ;
એક કટકો કાપડું નવ પામી, પુત્રી મારી પુલપુલીજ.
મને આપ્યું તે લ્યો ભાભી પાછું, રાખડીબંધામણજ;
નામ મહેતો પણ નોહે નાગર, દીસે દુર્બળ બ્રાહ્મણજ.
કુંવરબાઈ પિતા કને આવી, તાત હવે શું થાશેજ;
આટલું ખરચતે મેણું રહ્યું તે, હવે ક્યમ જવાશેજ.
વિસરી દિકરી નણદી ફેરી, નાનબાઈ તેનું નામજ;
છ મહિનાની છે તે છોકરી, એક કાપડાનું કામજ.
મહેતાજ કહે પુત્રી મારી, સમરો શ્રીગોપાળજ;
એક તાંતણો મુજથી ન પામો, બેઠો વળકું તાળજ.
ફરી ધ્યાન ધર્મ માધવનું, ત્રિકમ રાખજો ટેકજ;
પચરંગી ત્યાં કાપડું સુંદર, આકાશથી પડ્યું એકજ.
નણદી સંતોષી કુંવર બાઈની, મહેતાજ માગે વિદાયજ;
સહસ્ર મહેર સોનાના પહાણા, મૂક્યા તે જાળમાંયજ.
નાગર લોક સહુ પાયે લાગે, પ્રભ કરે વખાણજ;
નાગરી નાત્યે મોટો નરસિંહ, માથે સારંગપાણજ.

ધન્ય મહેતાજી તમ સમૌવડ, આ કલિયુગમાં નોયજી;
 નાગરી નાત્યનો મહિમા રાખ્યો, ઉજળું કિધું સહુ કોયજી.
 અમને તો વિશ્વાસ નોતો જે, મહેનો કરે મામેરુંજી;
 સર્વની લજ્જા પ્રભુએ રાખી, મેળું દળું ભવ ફેરજી.
 પછે મહેતાજી વિદાય માગે, બોલે બેઠ કર ચોડીજી.
 કુંવરબાઈને વોળાવો, વેલ્ય આણી છે જોડીજી.
 પછે કુંવરબાઈ વેલે બેસી, જુનેગઢ તે જાયજી;
 સહુકો વોળાવી પાછાં વળિયાં, ધન્ય ધન્ય વૈકુંઠરાયજી.
 પીર ક્ષેત્ર વડોદરું, ગુજરાત મધ્યે ગામજી;
 ચાતુર્વેશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, ભટ પ્રેમાનંદજી નામજી.
 સંવત સત્તર ચોગણચાલો, આસો શુદ્ધિ નવમી રવિવારજી;
 પૂરણ ગ્રંથ થયો તે દિવસે, યથા બુદ્ધિ વિસ્તારજી.
 પ્રીતે કરી જે ગાય સાંભળે, દારિદ્ર્ય તેનું જાયજી;
 એવું જાણી ભક્તિ કરે તેને, સન્મુખ વૈકુંઠરાયજી.

વલણ.

વૈકુંઠનાથ સન્મુખ હોય, જે નિર્મળ મને સાંભળે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, તેને માધવજી નિશ્ચયે મળે.

મામેરું સંપૂર્ણ.

સુદામા ચરિત્ર.

કલ્પું ૧ હું.—રાગ આશાવરી.

શ્રીગુરુદેવ ને ગણપતિ, સમરું અંખા ને સરસ્વતી;
પ્રમળ ગતિ, વિમળ મતિ અતિ પામીએરે.

ઢાળ.

શુક સ્વામી કહે સાંભળ રાગ, પરીક્ષિત પુણ્ય પવિત્ર;
દશમસ્કંધ અધ્યાય એશીમે, કહું સુદામાચરિત્ર.
સાંદીપનિ ઋષિ સુર ગુરુ સરખા, વિદ્યાવંત અનંત;
તેને મઠ ભણવાને આવ્યા, હળધર ને ભગવંત.
તેની નિશાળે વડો વિદ્યાર્થી, ઋષિ સુદામો કહાવે;
પાટી લખી દેખાડવા રામ કૃષ્ણ, સુદામા પાસે આવે.
સુદામો, શ્યામ, સંકર્ષણ, અન્ન લિક્ષા માગી લાવે;
એકઠા બેસી અશન કરે તે, ભૂધરને મન લાવે.
સાથે સ્વર બાંધીને ભણતા, થાય વેદની ધુન્ય;
એક સાથે રાયન કરતા, મોરલિધર, બળ, મુન્ય.
ચોસઠ દહાડે ચૌદ વિદ્યા, શીખ્યા બેઉ ભાઈ;
ગુરુને ગુરુદક્ષિણા આપી, વિકુલ થયા વિદ્યાર્થી.
કૃષ્ણ સુદામો ભેટી રોયા, બોલ્યા વિશ્વાધાર;
માનુભાવ ફરીને મળજે, માગું હું એક વાર.
ગદ્ ગદ્ કંઠે કહે સુદામો, માગું દેવ મોરારી;
સદૈવ તમારા ચરણ વિષે, મનસા રહેજે મારી.
મથુરામાંથી કૃષ્ણ પધાર્યા, પૂરી દ્વારિકાવાસી;
સુદામે ગૃહસ્થાશ્રમ માંડ્યો, મન જેનું સંન્યાસી.
પતિવ્રતા પત્ની છે પાવન, પતિને પ્રભુ કરી પ્રીછે;
સ્વામી સેવાનું સુખ વાંછે, માયા સુખ નવ ઇચ્છે.
દશ બાળક થયાં સુદામાને, દુઃખ દરિદ્રે ભરિયાં;
શીતળાએ અમી છાટો નાંખ્યો, થોડે અન્ને ઉછરિયાં.

અબળચક વ્રત પાળે સુદામો, હરિ વિના હાથ ન ઝોડે;
આવી મળ્યું તો અશન કરે, નહિ તો ભૂખ્યાં સાથરે પોઢે.

વલણ.

પોઢે ઋષિ સંતોષ આણી, સુખ ન ધર્યે ધરસૂત્રનું;
ઋષિપત્ની લિક્ષા માગીને લાવે, પૂરું પાડે પતિ પુત્રનું.

કડવું ૨ જી.—રાગ વેરાડી.

શુકળ કહે સાંભળ નરપતિ, છે સુદામાની નિર્મળ મતિ;
માયાસુખ નવ ધર્યે રતિ, સદા મન છે જેનું જતિ.
મુનિનો મર્મ કોઈ નવ લહે, સજી મેલો ઘેલો દરિદ્રી કહે;
માઝ્યા વિના કોઈ કેમ આપે, ઘણે દુઃખે કરી દેહ કાપે.
લિક્ષાનું કામ કામિની કરે, કોનાં વસ્ત્ર ધુવ્યે ને પાણી ભરે;
જેમ તેમ કરીને લાવે અન્ન, નિજ કુટુંબ પોષે સ્ત્રીજન.
ઘણા દિવસ દુઃખ ધરતું સહ્યું, પુરમાં પછે અન્ન જડતું રહ્યું;
બાળકને થયા બે ઉપવાસ, ભારે સ્ત્રી આવી સુદામા પાસ.
હું વિનવું જોડી બે હાથ, અબળા કહે સાંભળીએ નાથ;
બાળક ભૂખ્યાં કરે રૂદન, નગરમાં નથી મળતું અન્ન.
ન મળે કંદ મૂળ કે ફળ, બે દિવસ થયાં લેઈ રહે જળ;
સુખ શય્યા ભૂષણ પટકૂળ, પ્રભુ ક્યારે થશે સાતકૂળ.
ભૂખ્યાં બાળક જીવ્યે માતું મુખ, સ્ત્રી કહે સ્વામીને દુઃખ;
હું કહેતાં લાગીશ અળખામણી, સ્વામી જીવ્યો આપણા ધરભણી.
ધાતુપાત્ર નહીં કર સહાવા, સાજું વસ્ત્ર નથી સમ ખાવા;
જેમ જળવિણુ વાડી ઝાડવાં, તેમ અન્નવિણુ બાળક બાઢવાં.
વાયે દાઢ બાળકડાં રુવ્યે, ભસ્મમાંહિ પેશીને સૂવ્યે;
હું તે ધીરજ ક્રોધપેરે ધરું, છોકરાંનું દુઃખ દેખીને મરું.
નીચાં ઘર ભીંતડિયો પડી, શ્વાન માંબર આવે છે ચડી;
અતિથિ ફરી નિર્મુખ બળ્ય, ગવાનિક નવ પામે ગાય.
કરો છો મંત્ર ભણીને સેવ, નૈવેદ્ય વિના પૂજે છો દેવ;
પૂજ્ય પર્વણી કો નવ જમે, જેવો ઉગે તેવો આથમે,
આ બાળક પરણાવવાં પડશે, સત કુળની કન્યા ક્યાંથી જડશે;
શ્રાદ્ધ સંવત્સરી સહુકો કરે, આપણા પિત્રી નિર્મુખ ફરે.

અન્ન વિના પુત્ર મારે વાગલાં, તો ક્યાંથી ટોપી આંગણાં;
અળોડિયું પોતિયું નવ મળે, સ્નાન કરે છે શીતળ જળે.
નખ વાધ્યા ને વાધી જટા, માંહિ ઉઠે રક્ષાની ઘટા;
દર્ભતણી તૂટી સાદડી, નાથજી તેપર રહો છો પડી.
ખીજે ત્રીજે પામો છો આહાર, તે મુજને દહે છે અંગાર;
હું તો દરિદ્રસમુદ્રમાં ઝૂડી, એવાતણમાં એક જ ચૂડી.
સૌભાગ્યના નથી શણગાર, નહિ કાળજી નહીં કિડિયાં હાર;
નહિ લલાટે દેવા કંકુ, અન્ન વિના શરીર રજું થકું.
હું પૂછું છું લાગી પાય, આવું દુઃખ ક્યાંસૂધી સેવાય;
તમે દહાડી કરો છો ભરધાર, માધવ સાથે છે મિત્રાચાર.
જે રહે કલ્પ વૃક્ષની તળે, તેને શી વસ્તુ નવ મળે;
જે જીવ જગમાં ફીડા કરે, તે પ્રાણી ક્યમ તરશે મરે.
પ્રગટ કરી સેવે હુતાશ, તેને શીત આવે ક્યમ પાસ;
અમૃત પાન ટીકું જે નરે, જન્મક્રિંકરનો ભય ક્યમ ધરે.
જેને સરસ્વતી જીમે વશી, તેને અધ્યાત્મ ચિંતા કશી;
સદ્ગુરનાં જેણે સેવ્યાં ચરણ, તેને શાનું માયાવરણ.
જે જન સેવે હરિને સદા, તેને જન્મ મરણ શી આપદા;
જેનું મન હરિચરણે વસ્યું, તે પ્રાણીને પાતક કશું.
જેને સ્નેહ શામળિયા સાથ, તેનું ઘર નવ હોય અનાથ;
છેલી વિનતિ દાસીતણી, પ્રભુ પધારો ભૂંધર ભણી;
તે છે ચૌદ લોકના મહારાજ, આલણને ભીખતાં શી લાજ.

વલણ.

લાજ ન કીજે નાથ મારા, માધવ મનવાંછિત આપશેરે;
દીન જાણીને દયા આણી, દરિદ્રનાં દુઃખ કાપશેરે.

કંકરું ૩ જુનું-રાગ ગોડી.

જઈને જાઓ જાદવ રાય, ભાવઃ ભાંગશેરે;
હું તો કંકરું છું લાગીને પાય, ભાવઃ ભાંગશેરે.
ધન નહિ જડે તો ગોમતિમાં જઈ, દર્શન કરી નહિ જાય; ભાવઃ-ટોક.
સુદામો કરે સ્ત્રીને, નથી માગતાં પ્રતિવાય;
પણ મિત્ર આગળ મમ મૂંઝી, માગતાં જીવ જાય. મામ ન મૂંઝીએરે.

ઉદર કારણે નીચ કને જઈ, કીજે વિનય પ્રણામ;
 તો આ સ્થાનક છે મળવાતણું, મામે વણુશે કામ. ભાવઠ.
 જાલવ સઘળા દેખતાં કેમ, ઓડું જમણો હાથ;
 હું દુર્બળતું રૂપ દેખીને, લાજે લક્ષ્મી નાથ. મામ ન.
 જે પુરુષ તે ઉઘમીરે, જઈ કરે પોતાનું કાજ;
 બ્રાહ્મણનો કુળ ધર્મ છે, તેમાં ભીખતાં શી લાજ. ભાવઠ.
 અંતર્યામી અજ્ઞાણ નથીરે, સ્ત્રી તમને કહું વારંવાર;
 દશ માસ ગર્ભવાસ પ્રાણીની, રક્ષા કરે મોરાર. મામ ન.
 શો ઉઘમ કરિયે એવું જાણી, સંતોષ આણિયે મન;
 સુખ લીલામાં હરિ વિસરે, ભાવ થાય આપણો ભિન્ન. મામ ન.
 જાનવા ન જાણે ને પડિરહિયેતો, ક્યમ જીવે પરિવાર;
 એક વાર જાણો જાલવા, તમને નહિ કહું બીજવાર. ભાવઠ.
 રાજા થઈવિલીષણ જાન્યા, મહા વીર ધીર જગદીશ;
 પ્રભુ સામાં પગલાં ભરે તો, ટળે દારીદ્ર્ય ને રીસ. ભાવઠ.
 જ્ઞાનવા પાણીદીન બોલવીવાણી, થાય વદન પીણું વરણ;
 એ ચિહ્ન છે જાનકતણાં, જાનવાથી રુકું મરણ. મામ ન.
 જગતના મનની વાર્તા જાણે, અંતરજામી રામ;
 ઇહાં બેઠાં નવનીધ આપશે, ત્યાં ગયાનું શું કામ. મામ ન.
 સુદામો કહે નારને, ક્યમ ચાલે મારા પાય;
 ભિન્ન આગળ મામ મૂકિયે, ધિક્ક પડે મારી કાય. મામ ન.
 કહેવું નહિ પડે કૃષ્ણજીને, નથી અંતરજામી અજ્ઞાણ;
 ઘટ ઘટમાં વ્યાપી રહ્યો છે, પૂરણ પુરુષ પુરાણ. ભાવઠ.
 દશ માસ ગર્ભવાસ પ્રાણી, શો કરે ઉઘમ;
 એવું જાણી સંતોષ આણો, હરિ વિસારશે ક્યમ. મામ ન.
 તમો જ્ઞાની વૈરાગી ત્યાગી થઈબેઠા, પંડિત ગુણહંડાર;
 હું જુગતે જાનું ક્યમ કરી, અજાણાનો અવતાર. ભાવઠ ભાંગશેરે.

વલણ.

અવતાર સ્ત્રીનો અધમ કહિને, ઋષિપત્ની આંસુ ભરે;
 દુઃખ પામતી જાણી પ્રેમદા, પછે સુદામોજી ઉચરે.

કડવું ૪ થું.—રાગ રામઝી.

પછે સુદામોજી ઝોલિયા, સુણ સુંદરીર;
 શી કહું હું શિખામણ, ઘેલી કાણે કરીર.
 જે નિમ્યું છે તે પામિયે, સુણ સુંદરીર;
 વિધિયે લખિ વૃદ્ધિ હાણું, ઘેલી કાણે કરીર.
 દીધા વિના ક્યાંથી પામિયે, સુણ સુંદરીર;
 નથી આપ્યું જમણે હાથ, ઘેલી કાણે કરીર.
 જે ખડધાનજ વાવિયે, સુણ સુંદરીર;
 તે ક્યાંથી જમિયે શાળ, ઘેલી કાણે કરીર.
 જળ વહી ગયે શી શોચના, સુણ સુંદરીર;
 જે પ્રથમ ન બાંધી પાળે, ઘેલી કાણે કરીર.
 એકાદશી વત નવ કર્યાં, સુણ સુંદરીર;
 નવ કીધા તીર્થોપવાસ, ઘેલી કાણે કરીર.
 અગ્નિ તૃપ્ત કીધા નહીં, સુણ સુંદરીર;
 નહિ શ્વાન વાયસ ગૌગ્રાસ, ઘેલી કાણે કરીર.
 બ્રહ્મભોજન કીધાં નહીં, સુણ સુંદરીર;
 નથી કીધા હોમ હવન, ઘેલી કાણે કરીર.
 અતિથિ નિર્મૂળ વાળિયા, સુણ સુંદરીર;
 તે ક્યાંથી પામિયે અન્ન, ઘેલી કાણે કરીર.
 હરિપ્રસાદ લીધા નહીં, સુણ સુંદરીર;
 નિલ અશુદ્ધ કીધા આહાર, ઘેલી કાણે કરીર.
 આપ ઉદર પાપે ભર્યું, સુણ સુંદરીર;
 છૂટ્યાં પશુતણો અવતાર, ઘેલી કાણે કરીર.
 સંતોષ અમૃત ચાખિયે, સુણ સુંદરીર;
 હરિચરણે સોંપી મંન, ઘેલી કાણે કરીર.
 ભક્તિયે નવનિધ્ય આપશે, સુણ સુંદરીર;
 ધરે ધીર તમે સ્ત્રીજન, ઘેલી કાણે કરીર.
 આપ્ય ભરી અબળા કહે, ઋષિરાયજીર;
 મારું જડ થયું છે મંન, લાગું પાયજીરે
 એ તો જ્ઞાન મને ગમતું નથી, ઋષિરાયજીર;
 રુએ બાળક લાવે અન્ન, લાગું પાયજીરે.

અત્ર વિના ચાલે નહીં, ઋષિરાયજીરે;
 મોટા જ્ઞેગેશ્વર - હરિભક્ત, લાગું પાયજીરે.
 અત્રવિણ ભજન સૂઝે નહીં, ઋષિરાયજીરે;
 જીવે અન્ને આખું જગત, લાગું પાયજીરે.
 શિવે અત્રપૂર્ણા ઘેર રાખિયાં, ઋષિરાયજીરે;
 સૂર્યે રાખ્યું અક્ષયપાત્ર, લાગું પાયજીરે.
 ઈંદ્ર સેવે કામધેનુને, ઋષિરાયજીરે;
 તો આપણે તે કોણ માત્ર, લાગું પાયજીરે.
 સુર સેવે કલ્પ વૃક્ષને, ઋષિરાયજીરે;
 મનવાંછિત પામે આહાર, લાગું પાયજીરે.
 ધર્મ પ્રાણ અત્ર વિના નહી, ઋષિરાયજીરે;
 ઉભો અત્રે સકળ સંસાર, લાગું પાયજીરે.
 ફેરાનું ફળ જાણે નહીં, ઋષિરાયજીરે;
 જર્ઠ જત્યો કૃષ્ણ બળદેવ, લાગું પાયજીરે.
 વિધિયે લખ્યા અક્ષર દરિદ્રના, ઋષિરાયજીરે;
 ઘોશે ધરણીધર તતખેવ, લાગું પાયજીરે.

પલણ.

તતક્ષણ ત્રિકમ છેદશે, દરિદ્રકેરાં જાડ રે;
 નાથ પધારો દારિકા, હું માનું તમારો પાડરે.

કડવું ૫ મું.—રાગ સામઘ્રી.

કહે શુક જ્ઞેગી સાંભળો રાયજી, ફરી ફરી પ્રેમદા લાગે પાયજી;
 વિપ્ર સુદામો આપ વિચારેજી, નિશ્ચે જાણવા જવું પડશે મારેજી.

ઢાળ.

જવું પડશે સર્વથા, ઘણું રુચે અબળા રાંક;
 અત્ર વિના બાળક ટળવળે, એમાં માતતણો શો વાંક.
 પત્નીપ્રત્યે કહે સુદામો, તું સાંભળ મારી વાત;
 કહો લામિની ભગવંત આગળ, ભેટ શી મૂકું હાથ.
 કાકા કહીને કુવર આવે, કૃષ્ણસુતસમુદાય;
 ખાવા માગે મુજકને, ત્યારે શું મેલું કરમાંય.

સુણી હરખ પામી પ્રેમદા, ગદ્ય પાડેશણની પાસ;
 બાઈઆજ કામકરો મારે, જાણે વણ મૂલે લીધી દાસ.
 દ્વારામતી મમ પતિ જય છે, જન્યવા જનદવાય;
 અમો બમણું કરીને આપશું કાંઈ આપો ઉઝીતું માય.
 પાડેશણને દયા આવી, આ દુર્બળ આવી લેવા;
 મુપડું ભરીને કાંગ આપ્યા, આ બાઈ તમારે દેવા.
 ઉખળે થાલી આખણ્યા, તેને કીધા શ્વેત;
 તગતગતા કરી કરમાં આપ્યા, ઋપિય પામ્યા હેત.
 મારગમાં છેવાય નહીં, છે ત્રિકમના તાંદળ;
 લેઈ જવા છે દ્વારામતિ, નથિ આંધવા પટદળ.
 ઉપરાઉપરી અંધન આંધ્યાં, ચીથરાં દશ વીશ;
 રતનની પેરે જાત કીધું, જ્યમ ચરે છેડતાં રીશ.
 ઋપિ સુદામાને કહે બાળકડાં, કરીને રોતાં મૂખ;
 પિતાજી એવું લાવજો, જ્યમ જય આપણી બૂખ.
 દીન વાણી સાંભળીને, મુનિએ મૂઝો નિઃશ્વાસ;
 સુદામો કહે પુત્રને, પરિશ્રમ પૂરશે આશ.
 ઋપિ સુદામો સંચર્યાં, વોળાવી વળ્યો પરિવાર;
 સાગી વૈરાગી ત્રિપ્ર છે, ને ભક્તના શણગાર.
 ભાલ તિલક ને માળા કંઠે, રસનાએ ભણુતો જય;
 મુખ કુખનું* જાણું વાધું, કંદુપ દીસે કાય.
 પવને જટામાંથી ભરમ છીડે, ધૂમ્ર ગોટાગોટ;
 ઉપાનરેણુંએ અન્ન જાયે, ભેજન કોટાન કોટ.
 ધસમસે ને ધાય મુનિવર, મુખે શ્વાસ ન માય;
 જે મારગમાં સામું મળે તે, દેખી વિસ્મય થાય.
 તૈલાભ્યંગ સ્વપ્ને ન ઈચ્છે, છે લૂખું ઋપિનું ગાત્ર;
 એક હાથમાં જેણિકા, એક હાથે ત્રણું તુંગિપાત્ર.
 કૌંપીન છરણ વસ્ત્રનું, વનદળ છે પરિધાન;
 પણુ ભાગ્યભાનુ ઉદેશ્યો, હરિકરશે આપ સમાન.

કુખનું-કરાતું; કરાતું જાણું વાધું અર્થાત્ રાખના બોયાની માફક ઉમેલા અને એળ્યાએળ્ય
 જાણાની માફક લાગતા મોંપરના વાળ વધેલા તે.

વલણ.

આપ સમાન કરશે કૃષ્ણજી, શુકજી કહે મુણો નરપતિ;
થોડે શ્રમે ઋપિ સુદામો, પહોંતા પુરી દ્વારામતિ.

કંડવું ૬ કું.-રાગ સારંગ

ઋપિ કહે સાંભળ નરપતિ, સુદામે દિહી દ્વારામતિ;
કનક કોટ ચળકારા કરે, મણિમય રત્ન જ્યાં કાંગરે.
કોઠા કાશિસાં શોભે પર્મ, જેવું વિશ્વકર્માનું કર્મ;
દુર્ગે ધન્ય ધણી ફરફરે, દુદુલિ દોલ ત્યાં ગડગડે.
સુદર્શન ફરતું ત્યાં શોહે, ગંભીર નાદ સાગર મન મોહે;
ત્યાં તો ગોમતી સંગમ થાય, આરે વર્ણ ત્યાં આવી નહાય.
પરમ ગતિ પ્રાણી પામે ધણા, નથી મુક્તિપુરીમાં મણા;
ઋપિ સુદામે કીધું સ્નાન, પછી પુરમાં પેઠા ભગવાન.
રૂપ ભેદ ભેવા સૌ મળે, ખીજવે બાળક પુંઠળ પળે;
બદવત્રી તાળી દેધ હસે, ધન્ય નગર આવો નર વસે.
કીધાં હશે વ્રત તપ અપાર, તે સ્ત્રી પાગી હશે આ ભરથાર;
કોઈ કહે ઇંદુ કોઈ કહે કામ, એને રૂપે હારશે કેશવ રામ.
પતિવ્રતાનાં મોહશે મન, મર્મ વચન બોલે સ્ત્રીજન;
કોઈ કહે હાઉં આવ્યો વિકાળ, દેખાડો રોતાં રહેશે બાળ.
ધણી એટા પુંઠળથી થાય, સુણી સુદામો હસતા જાય;
પુઠે બાળક કાંકરા નાખે, ઋપિજી રામકૃષ્ણ મુખથી ભાંખે.
પાડે તાળી વજ્રડે ગાલ, પુઠે ફરિ વળ્યાં નહાનાં બાળ;
કોઈ વૃદ્ધ બદવે દીઠા ઋખી, સાધુની દૃષ્ટિ તેણે આળખી.
તેણે બાળક સહુ કાજ્યાં હાંકી, પૂછ્યા સમાચાર બિલા રાખી;
કૃપાનાથ ક્યાંથી આવ્યા, આ પુરને ક્યમ કીધી મયા.
પ્રત્યુત્તર બોલ્યા ઋપિજન, મને હરિ દર્શનનું મન;
તે બદવે કીધો ઉપકાર, દેખાડી દીધું રાજદ્વાર.
હરિ મંદિર આવ્યા ઋપિ રાય, બિલા રસ્તે આવ્યું નવ જાય;
દ્વારપાળ દિગ્પાળ સમાન, ધામ આટલે ઉગ્યા લાણ.
શોભે હાટ ચોટાં ને ચોક, જળં ઝરુખાં બારી ગોખ;
અટારી બળી મેડી માળ, જડિત કંઠોડા અકંઠમાળ.

ચળકે કામ ત્યાં મીનાકારી, અમરાપુરી નાંખું ઝાવારી;
 સલામાં સ્ફટિકમણિના થંભ, થઈ રહ્યો છે નાટારંભ.
 મૃદંગ ઉપંગ મધુરાં તાળ, ગાયે હરિણનાં ગીત રસાળ;
 રમક ઝમક ધુધરી થાય, તે સુદામોજી જોતા બપ.
 ધબ્બ પતાકા કળશ બિરાજે, બંગડ બંગડ દુંદુભિ વાજે;
 બોલે . શરણાર્થ નજેરી, ઉત્સવ મંગળ શેરિએ શેરિ.
 હરતા ફરતા હીડે ઘોડા, બાંધ્યા હેમતણા અછોડા;
 ડોલે મદ્દગળતા માતંગ, ગજશાળાનો નવલો રંગ.
 હેમકળસ ભરી લાવે પાણી, દાસીઓ બાણીએ ઈંદ્રાણી;
 છાપન કોટી બદવની સલા, નવ રાખે દાનવની પ્રલા.
 અનંત યોદ્ધા ઉભા પ્રતિહાર, સાચવે શામળિયાનું દાર;
 ત્યાં સુદામો ફેરા ફેરે, સંકલ્પ વિકલ્પ મનમાં કરે.
 ગહન દીપ્તે છે કર્મની ગતિ, એક ગુરુના વિદ્યારથી;
 એ થઈ બેઠો પૃથ્વીપતિ, મારા ઘરમાં ખાવા રજ નથી.
 રમાડતો ગોકુલ માંકડાં, ગુરુને ઘેર લાવતો લાકડાં;
 તે આજ બેઠો સિંહાસન ચડી, મારે તુંબડી ને લાકડી.
 વળી ઋષિને આવ્યું જ્ઞાન, અલ્પ જીવ હું એ ભગવાન;
 એકવાર પામું દર્શન, તો હું બાણે પામ્યો ઈંદ્રાસન.
 છે વિવેકી હરિના છડિદાર, પૂછ્યા સુદામાને સમાચાર;
 માનુભાવ કેમ કરુણા કરી, તવ સુદામે વાણી ઝાચરી,
 છું દુર્બલ બ્રાહ્મણ અવતાર, માધવ સાથે છે મિત્રાચાર;
 પ્રભુને જઈ કહો મારો પ્રણામ, આવ્યો છે વિપ્ર સુદામો નામ.

વલણ.

નામ સુદામો જઈ કહો, ગયો ઘરમાં પ્રતિહારરે;
 એક દાસી સાથે કહાવિયો, શ્રીકૃષ્ણને સમાચારરે.

કંડવું ૭ મું.—રાગ મારુ.

સૂતા શય્યાએ શ્રીઅવિનાશરે, અષ્ટ પટરાણીઓ છે બે પાસરે;
 રુક્મિણી તળાસે પાયરે, મિત્રવિન્દા ઢોળે છે વાયરે.
 ધર્યું દર્પણુ ભદ્રા નારીરે, બંધુવતિયે ગ્રહી જળ આરીરે;
 યક્ષકર્દમ સત્યા . સેવેરે, કાલિદીજી અગર ઉસેવેરે.

લક્ષ્મણા તાંબુલ લાવેરે, સત્યભામા ખીડી ખવરાવેરે;
 હરિ પોઢ્યા હિંડોળા ખાટરે, પાસે પટરાણી છે આઠરે.
 ખીજ સોળ સહસ્ત્ર શત સ્યામારે, કોઈ હંસગતિ ગજગામારે;
 મૃગાનેણી ને ચંદ્ર ચકોરીરે, કોઈ સ્યામલડી કોઈ ગોરીરે.
 કોઈ મુઝ્યા બાળ કીશોરીરે, ખળકાવે કંકણ મોરીરે;
 ચપળા ચિતકું લે ચોરીરે, કોટે હાર કંચુકી કોરીરે.
 કોઈ ચતુરા સંગિત નાચેરે, કોઈ રીઝવે ને ઘણું રાચેરે;
 એક ખીજને વાત વાસેરે, સરખા સરખી ઉભી પાસેરે.
 હરિ આગળ હરિગુણ ગાતીરે, વસ્ત્ર વિરાજે નાનાભાતીરે;
 ચંગ ઉપંગ મૃદંગ ઘણાં ગાજેરે, શ્રીમંડળ વેણા વાજેરે.
 ગાંધર્વીકળા કોઈ કરતીરે, શુભ વાયક મુખ ઉચ્ચરતીરે;
 ચતુરા નવ ચૂકે તાળીરે, બોલે મર્મવચન મરમાળીરે.
 જેથી રીજે પ્રાણાધારે, એમ થઈ રહ્યો થેષથેષકારે;
 એવે દાસી ધાતી આવીરે, જોઈ નાથે પાસે જોલાવીરે.
 બોલી સાહેલી શિર નામીરે, દારે દિગ્ગ આલ્યો કોઈ સ્વામીરે;
 ન હોય નારદ અવસ્યમેવરે, નહીં વસિષ્ઠ ને વામદેવરે.
 ન હોય દુર્વાસા ને અગસ્થરે, મેં તો ઋષિ જોયા છે સમસ્તરે;
 નહોં વિશ્વામિત્ર કે અત્રીરે, નથી લાલ્યો ત્રિહિ કે પત્રીરે.
 દુઃખી દરિદ્ર સરખો ભાસેરે, એક તુંખી પાત્ર છે પ્રાસારે;
 પિંગળ જટા ભસ્મે ભરિયોરે, ક્ષુધારૂપી નારીને વરિયોરે.
 શરિયે શરિયે થોકથોકરે, તેને જોવા મળ્યાં બહુ લોકરે;
 તેણે કહાવ્યું કરી પ્રણામરે, મારું વિષ્ર સુદામો છે નામરે.
 એમ દાસી કહે કર જોડેરે, ખરો ખરો કહે રણુછોડરે;
 મારો બાળા સ્નેહી સુદામોરે, હું દુઃખિયાનો વિસામોરે.
 ઉઠી ધાયા જાદવ રાયરે, નવ પહેર્યાં મોજાં પાયરે;
 પીતાંબર ભૂમિ ભરાયરે, રાણી રુક્મિણી ઉંચાં સાયરે.
 અતિ આનંદે ફૂલી કાયરે, હરિ દોડે ને શ્વાસે ભરાયરે;
 પડે આખડે બેઠા થાયરે, એક પળ તે જીગ જેવી જાયરે.
 સ્ત્રીઓને કહી ગયા ભગવાનરે, પૂજા થાળ કરો સાવધાનરે;
 હું જે ભોગવું રાખ્યાસંનરે, તે તો એ બ્રાહ્મણનું પુત્રરે.

જે કાષ્ઠનમશે એનાં ચરણ આધારિ, તે નારી સહુમે મને વહાધારિ;
તવ સ્ત્રી સહુ પાછી ફરતારિ, સામગ્રી પૂજનની કરતારિ.
સહુ કહે માંહો માંહી આધારિ, કેવા હશે શ્રીકૃષ્ણના ભાધારિ;
જેને શ્યામળિયાશું સ્નેહરે, હશે કંઠર્પ સરખો દેહરે.
લઈ પૂજના ઉપહારરે, રહી ઉભી સ્રાળ દબારરે;
આઈ લોચનનું સુખ લીજરે, આજ જેહનું દર્શન કીજરે.
ઋષિ શુકલ કહે સુણ રાયરે, શ્યામળિયોલ મળવા નયરે;
છપીલેછમે ધૂરી ચાલેરે, 'દીધી દોટ તે દીનદયાજેરે.
સુદામે દીઠા કૃષ્ણ દેવરે, ધૂર્યાં આંસુ આવણુ નેવરે;
જૂએ કૌતક ચારે વર્ણરે, ક્યાં આ વિપ્ર ક્યાં અશરણુશર્ણરે.
જૂએ દેવ વિમાને ચડિયારે, પ્રભુ ઋષિજને પાય પડિયારે;
હરિ ઉઠાડ્યા ગ્રહી હાથરે, ઋષિજ લીધા દૈડા સાથરે.
મલ્યા નદવ જોવા પૂરે, પ્રેમનાં આલિંગન નવ ધૂરે;
સુખ અન્યોન્યે જોયારે, હરિનાં આંસુ સુદામે લોયારિ.
તુંખિપાત્ર ઉઘાળિને લીધુરે, દાસત્વ ધ્યાળે કીધુરે;
ઋષિ પાવન કર્યું મુજગામરે, તમે પવિત્રકર્યો રંક ધામરે.
તેડી આવ્યા વિશ્વાધારરે, મંદિરમાં હરખથી અપારરે;
હસ્ત આધી હરખે મુરારિરે, જોઈ હાસ્ય કરે સહુ નારિરે.
ધણું વાંકાં જોલાં સસલામારે, આવા કુટડા મિત્ર સુદામારે;
હરિ તેને ઉઠીને શું ધાયારે, ભલી નહાનપણાંની માયારે.
ભલી જોવા સરખી જોડીરે, હરિને સોંધો એને રાખોડીરે;
જો કાષ્ઠ બાળક આર નિકળશેરે, તે તો કાકાને દેખી જગશેરે.
તવ જોલાં રૂઝમિણી રાણીરે, તમે જોલો છો શું બાણીરે.

વલણ.

શું જોલો વિસ્મય થઈ, હરિલક્ષ્મીને ઝાળખો નહીં;
જેસાડા મિત્રને શય્યા ઉપર, ઢોળે વાસુ હરિ ઉભા રહી.

કડવું ૮ મું.—રાગ સોરઠી.

લક્ષ્મીધીન દીનને પૂજે, દાસ પોતાનો બાણી;
સુખ શય્યાપર ઋષિને જોસાડી, ચમર કરે ચક્રપાણીરે. લક્ષ્મી.
નેત્રશમસ્યા નાથે કીધી, આવી અષ્ટ પટરાણી;
મંદ મંદ હમે સસલામા, આલો ધુંધટ તાણી રે. લક્ષ્મી.

જેની નાલિકમળથી અહ્યા પ્રગટ્યા, આ જગ પળમાં કીધું;
 જેણે મુખમાં જગત દેખાડ્યું, માતાનું મન લીધું રે. ભક્તા.
 વિશ્વામિત્ર સરખા તાપસને, દોહેલે દર્શન દીધું;
 તેણે સુદામાના પગ પંખાળી, પ્રીતે પાદોદક પીધું રે. ભક્તા.
 પોતાને ઝોઢવાની પીત પછેડીએ, લોહા ઋષિના પાય;
 ઊભા રહી કર વિંઝણો ગ્રહીને, વિકૃલ ઢોળે વાયરે. ભક્તા.
 થાળ ભરી વૈદર્ભી લાવ્યાં, ધૃતપદ્મ પદ્માન;
 શર્કરા સંયુક્ત ઋષિને, કરાવ્યાં પયપાનરે. ભક્તા.
 શુદ્ધાચમન તંબોળ ખવરાવ્યાં, ધરી ત્રેમ શામળવાન;
 વાળ્યું તે પ્રસાદ પ્રમાણે, આરોગ્યા ભગવાનરે. ભક્તા.
 જે સુખ આપ્યું સુદામાને, તે હરિ અહ્યાદિકને નાપે;
 ફરી ફરી મુખ જૂએ મુનિનું, આનંદ મુહુંદને વ્યાપેરે. ભક્તા.
 સુદામાને ચિંતા મોટી, રખે દેખે કાયા કાંપે;
 પેલી ગાંઠડી તાંદુલતણી તે, જંધા નીચે લેઈ ચાંપેરે. ભક્તા.

વલણ.

જંધા નીચે ચાંપે ઋષિ, ગાંઠડી તાંદુલતણી;
 ત્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને, જાણ્યાતણી ગત્ય છે ધણી.

કડવું ૯ મું.—રાગ મલાર.

ગોવિંદે માંડી ગોઠડી, કહોને મિત્ર અમારા;
 સાંભળવા આતુર છું, સમાચાર તમારા, ગોવિંદે.
 શે દુઃખે તમો દૂખળા, એવી ચિંતા કેહી;
 મન મૂકીને કહો મને, મારા બાળ સનેહી. ગોવિંદે.
 કોઈ સદ્ગુરુ તમને મળ્યો, તેણે કાન શું કુંકયો;
 વેરાગી ત્યાગી થયા, સંસાર શું મૂક્યો. ગોવિંદે.
 શરીર પ્રજાલ્યું જોગથી, તપે દુઃખે દેહી;
 છો તે કિયે દુઃખે દૂખળા, મારા પૂર્વ સનેહી. ગોવિંદે.
 કે શત્રુ કોઈ માથે થયો, ઘણાં દુઃખનો દાતા;
 કે કાંઈ ચોરીએ ગયું, તેણે નહિ સુખશાતા. ગોવિંદે.
 કાંઈ ધાતુપાત્ર કને નહીં, આવ્યા તુંબડું લેઈ;
 વસ્ત્ર નથી કાંઈ પહેરવા, મારા બાળસનેહી. ગોવિંદે.

કે સુખ નથી સંસારનું, કાંઈ કર્મને દોષે;
 ભાલી અમારાં વડકણાં, તે શું લોહિકું શોષે. ગોવિંદે.
 કે શું ઉદર ભરાતું નથી, તેણે સૂઝી દેહી;
 એ દુઃખમાં કીધું દુઃખ છે, મારા પૂર્વ સનેહી. ગોવિંદે.
 પછી સુદામોણ યોડિયા, પ્રભુને શીશ નામી;
 તમારું અન્નપ્તું કાંઈ નથી, છો અંતરજ્વળી. ગોવિંદે.
 અમને તો દુઃખ વિજેગતું, નહીં પ્રમુછ પાસે;
 આજ હરિ હુંને જે મળ્યા, પિંડ પુટજ થાશે. ગોવિંદે.

કડવું ૧૦ મું.—રાગ રામયી.

પછી શામળિયો યોડિયા, તને સાંભરેરે;
 હાથ નહાનપણાંની પેર, મને કેમ વિસરેરે.

આપણુ એ મહિના પાસે રહ્યા, તને. હાથ સાંદીપનિ ઋષિને ઘેર. મને.
 અન્નલિક્ષા માગી લાવતા, તને. હાથ જમતા ત્રણે બ્રાત; મને.
 આપણુ સૂતા એક સાથે, તને. સુખ દુઃખની કરતા વાત. મને.
 પાછલી રાતના જગતા, તને. હાથ કરતા વેદની ધુન્ય; મને.
 ગુરુ આપણા ગામે ગયા, તને. હાથ જાયવા કાઠકિ મુન્ય. મને.
 કામ દીધું ગોરાણિયે, તને. કહ્યું લેઈ આવોને કાષ; મને.
 શરીર આપણાં બિડળ્યાં, તને. હાથ માથે તપ્પો અરીષ્ટ. મને.
 રકંઘે કહોવાડા ધર્યા, તને. ઘણું દૂર ગયા રણછોડ. મને.
 આપણે વાદ વદા ત્રણે બાંધવા, તને. હાથ કાડ્યું મોટું ખોડ. મને.
 ત્રણે ભારા બાંધ્યા દોરડે, તને. હાથ આવ્યા બારે મેહ. મને.
 શીતળ વાયુ વાયો ઘણો, તને. ટાકે થરથર ધુળે દેહ. મને.
 નદિયે પૂર આવ્યું ઘણું, તને. ધન વરસ્યો મૂશળધાર. મને.
 એકે દિશા સૂઝી નહીં, તને. થયા વીજતણા ચમકાર. મને.
 ગુરુછ ખોળવા નીસર્યા, તને. કહ્યું સ્ત્રીને કીધો તેં કેર. મને.
 આપણને હૃદિયા શું ચાંપિયા, તને. પછે તેડીને લાવ્યા ઘેર. મને.
 ગોરાણી ગૌ દોતાં હતાં, તને. હતી દોણી માગ્યાની ટેવ. મને.
 મેં નિશાળેથી કર વધારિયો, તને. હાથ દીધી દોણી તતખેવ. મને.
 જ્ઞાન થયું ગુરુપત્નીને, તને. તમને જાણ્યા જગદધાર. મને.
 ગુરુદક્ષિણામાં માગિયું, તને. હાથ મૃત્યુ પામ્યો જે કુમાર. મને.

પ્રેમાનંદ.

મેં સાગરમાં ઝંપાવિયું, તને. તમે શોધ્યાં સમ પાતાળ; મને.
હું પંચાનન શંખ લાવિયો, તને. હાજી દૈસનો આણ્યો કાળ. મને.
સંયમની પુરી હું ગયો, તને, પછે આવી મળ્યો જમરાય; મને.
પુત્ર ગોરાણીને આપિયો, તને. હાજી પછે થયા વિદાય. મને.
આપણે તે દિનથી જૂદા પડ્યા, તને. હાજી ફરિને મળિયા આજ; મને.
હું તુજ પાસે વિદ્યા લણ્યો, તને. મને મોટો કર્યો મહારાજ. મને.

વલણ.

મહારાજ લાજ નિજ દાસની, વધારે છે શ્રીહરી;
પછિ દરિદ્ર ખોવા દાસનાં, સૌમ્ય દષ્ટિ સ્યામે કરી.

કડવું ૧૧ મું.—રાગ વસંત.

સકળ સુંદરીઓ દેખતાં, ગોણિ ગોવિંદે કીધી;
પછે દરિદ્ર ખોવા દાસનાં, ગાંઠડી દષ્ટિમાં લીધી. સકળ. ટેક.
મનવાંછિત ફળ આજ હું પામ્યો, મિત્રજી મળવા આવ્યા;
ચતુર લાભીએ ભેટ મોકલી, કહો સખા શું લાવ્યા. સકળ.
અઢળક ઢળિયોરે સ્યામળિયો, મુદ્ધિ તાંદુલ માટે;
ધંદ્રનો વૈભવ સેજમાં આપ્યો, સ્વલ્પ સુખડી સાટે. સકળ.
ચરણ તળે ચાંપી રહ્યો સુદામો, કૃષ્ણજી કહે છે કહાડો;
અમભેગ જે ભેટ ન હોય તો, દૂરથકી દેખાડો. સકળ.
એ દેવતાને દુર્લભ દીસે, જાએ જાદવ રાય;
જે પવિત્ર સુખડી પ્રેમે આપો, તો ભવની લાવટ જાય. સકળ.
ભગવાનની સ્ત્રીઓ ભર્મમાં ભૂલી, જૂએ મળી સમસ્ત;
અમૃત ફળ કે સંજવન મળિ, હરિ હોડે છે હસ્ત. સકળ.
આમ હરિ જ્યારે હાથ લગાડે, ઋષિ ખસેડે આમ;
ભક્તાહેત પોતે દેખાડે, સઉને સુંદરસ્થામ. સકળ.
અવલોકવા ગિલી સઉ નારી, કર ધરી કનકનાં પાત્ર;
જદુપતિને જાએ સઉ નારી, અમને આપજો તિલ માત્ર. સકળ.
સુદામો ચિંતામાં પડ્યો, લજ્જા મારી જાશે;
ભર્મ ભાંગશે તાંદુલ દેખી, કૌતક મારું થાશે. સકળ.
સ્ત્રીને કહેથી હું થયો લોભી, તુચ્છ ભેટ અહિંયાં આણી;
લજ્જા લાખ દકાની ખોઈ, ધર ઘાલ્યું ધણિયાણી. સકળ.

સુદામાના મનની શોચના, શ્યામળીએ સહિ જાણી;
 હસતાં ખસતાં પાસે આવી, તાંદુલ લીધા તાણી. સકળ.
 હેઠળ હેમની થાળી મેલી, વસ્તુ લેવા જગદીશ;
 છોડે છબીલો પાર ન આવે, ચીથરાં દશ વીશ. સકળ.
 પટરાણિયા જેઠ અચરજ પામી, છે પારશ કે રત્ન;
 અમર પ્રળ કે સંજવન મણિ, આવડું કીધું છે જલ્ન. સકળ
 કણ વેરાણાને પાત્ર ભરાણું, જેઠ રહ્યો જીવતીનો સાથ;
 તાંદુલના કણ હૃદયે આંખી, બોલ્યા લક્ષ્મીનાથ. સકળ.
 સુદામા મેં આ અવનીમાં, લીધા બહુ અવતાર;
 આ તાંદુલનો સ્વાદ છે એવો; નથી આરોગ્યો એકે વાર. સકળ.
 મોટા મોટા મિત્ર મેં જોયા, ધ્રુવ અંબરીષ પ્રહલાદ;
 આ તાંદુલનો એક મિત્રે, દેખાડ્યો નથી સ્વાદ. સકળ.
 તુચ્છ ભેટ ભારે કરી માની, વિચાર્યું ભગવાન;
 સાત જન્મસૂંધી સુદામે, નથી કિંધાં પુણ્યદાન. સકળ.
 જન્યક રૂપ થયા જગજીવન, પ્રીત હૃદેમાં આપી;
 મુખમાં મુશ્કી તાંદુલ મૂક્યા, દારિદ્ર્ય નાંખ્યાં કાપી. સકળ.
 કર મરડીને ગાંઠડી લીધી, સાથેનાં દુઃખ મોજ્યાં;
 જેમ જેમ ચીથરાં છોજ્યાં નાથે, ભવનાં બંધન તોજ્યાં. સકળ.
 જ્યારે તાંદુલ મુખમાં મૂક્યા, ઉડી છાપરી આકાશ;
 તેણે સ્થાનક સુદામાને થયા, સમ ભૂમિના અવાસ. સકળ.
 ઋષિપત્ની થયાં રુક્મિણીસરખાં, શ્યામ સરીખા પુત્ર;
 એ વૈભવને કવિ શું વખાણે, જેવું કૃષ્ણનું ધર સૂત્ર. સકળ.
 બીજી મુડી જ્યારે મુખમાં મૂકે, ત્યાં ગ્રહો રુક્મિણીએ પાણુ;
 એમાં શું આણું છે સ્વામી, અમને આપો ચતુરસુજાણુ. સકળ.
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ને નવ નિધી, તે મોકલી વણુ માગી;
 તે સુદામો નથી જાણતા, જે ભવની ભાવડ ભાંગી. સકળ.
 હાથી ડોલે ને દુદુલિ બોલે, ગુણિજન ગાયે સાખી;
 જડિત હિંડોળો હેમનો બાંધી, હીચે છે હરિણાક્ષી. સકળ.
 હીરા રત્ન કનકમય કાટી, હાયોં દ્રવ્યે કુચેર;
 ક્રાંતિધ્વજ લાખેણાં વાળે, છપ્પન ઉપર ભેર. સકળ.

વલણ.

વાળે ભેર અખુટ લાંડારની, તુઠા શ્રીગોપાળરે;
એમ રાત વાતમાં વહી ગઇ, થયો પ્રાતઃકાળરે.

કહ્યું ૧૨ મું.—રાગ મેવાડો.

શુકલ કહે સાંભળ રાજન, પરમ કથા પ્રાઠી પાવન;
વળી વિચારે કમળાપતી, મેં સુદામા સરખું આપ્યું નથી.
અકેકા કણ જે તાંદુલતણો, ઈદ્રાસનપે મોઢો ધણો;
દુર્બળ દાસના લાવની ભેટ, પરમ વિધિએ ભરાયું પેટ.
હું એ સરખો થઇ વનમાં તાપું, વૈકુંઠની રિદ્ધિ એને આપું;
સોળ સહસ્ર સાથે રુક્મિણી, સેવા કરે સુદામાતણી.
દ્વારિકા આપવા ઇચ્છા કરી, વળિ મુંડી શ્રીનાથે ભરી;
ત્યારે રુક્મિણીએ સહાયો હાથ, અમે અપરાધ શોકીધા નાથ.
સામું જોઇ રહ્યાં દંપતી, શોળ સહસ્રમાં પ્રીછતી નથી;
સકળ નારીને કરુણા કરી, તાંદુલ વહેંચી આપ્યા કરી.
તેમાં મૂક્યો સ્વાદ અપાર, સ્ત્રી આગળ રાખ્યો મિત્રનો ભાર;
હાસ્ય વિનાદ કરતાં વહી શર્વરી, થયો પ્રાત સુદામે જાગ્યા હરિ.
મને વિદાય કરો જગજીવન, હરિ કહે પધારિયે સ્વામીન;
વળી કૃપા કરજો કોઇ સમે, ઠાલે હાથે નરહરિ નમે.
પ્રભુ પોણ લગી વોળાવા જાય, કોડી એક ન મૂકી કર માંય;
સત્યલાભા કહે સુણો જાણવતી, કૃપણ થયા કેમ કમળાપતી.
બ્રાહ્મણ વળિ મિત્ર પોતાતણો, દરિદ્ર દુઃખે પીડેલો ધણો;
તેને વાળ્યો નિર્મુખ કરી, રુક્મિણી કહે શું સમજે સુંદરી.
બેલડિયે વળગ્યા વિશ્વાધાર, સુદામે જાતાં કયો વિચાર;
એના વૈભવ આગળ વળિયો છેક, પણ મને ન આપી કોડી એક.
સ્ત્રીની ચોરી મનમાં ધરી, પણ કાંઇક ગુપ્ત મને આપશે હરી;
માધવ માર્ગે વોળાવા ગયા, પછી સુદામોજી બિલા રહ્યા.
વિકુલજી હવે પાછા વળે, તવ ભેટીને રોયા શ્યામજી;
વળ્યા કૃષ્ણ પ્રરિ મળજો કહી, પણ કરમાં કાંઇ મૂક્યું નહીં.
ઋષિ સુદામે મૂક્યો નિઃશ્વાસ, આલ્યો બ્રાહ્મણ થઇને નિરાશ;
ઋષિ પાંચો મનમાં સંતાપ, નિદા કરવા લાગ્યો આપ.

હું માગવા આવ્યો મિત્ર કને, તેપે મૃત્યુ શે નાવ્યું મને;
સ્ત્રીજિત નર તે શય સમાન, રંગાયે ઉપજાવ્યું અપમાન.
એકાંતરાં જો મળે જે અન્ન, કંદમૂળ કીજે પ્રાશન;
ભૂખે મરે બાળક નહાનડાં, ખવરાવિયે સૂકાં પાંદડાં.
પવન પ્રાશીને ભરીએ પેટ, નીચ પુરુષની કરીએ વેઠ,
કાક કે તૂણનો વિક્રય કરી, અર્થવા પર ઘેર પાણી ભરી.
અથવા વિપ પીને પોઠીએ; પણ મિત્ર કને કર નવ, આડિયે;
અન્નચક્ર વ્રત મૂક્યું આજ, ખોઈ લાખ ટકાની લાજ.
દામોદરે મને કીધી દયા, મૂળગા મારા તાંદુલ ગયા;
કૃપણને ધન હોયે ધણું, એને નગર છે સોનાતણું.
બાંધી મુકી ને મિત્રાચાર, મોટા નિર્દય નંદકુમાર;
એને આપતાં શું આણું થાત, હું દુર્બળની લાવઠ જાત.
સામા મળી મને ભેટયા હરિ, પાગ પખાળીને પૂજા કરી;
આસન વ્યંજન ભોજન ભણું, મુજ રાંકને કોણ કરે એટલું.
એ સર્વ ધૂર્ત કપટીની સેવા, લટપટ કરી મારા તાંદુલ લેવા;
જેનું લે તેનો નવ રાખે ભાર, હરિને નિંદુ તો મને ધિક્કાર.
જો ગોપીનાં મન લીધાં હરી, તો કમળાનું સુખ પામ્યાં સુંદરી;
ઋષિપત્નીનાં ખાધાં અન્ન, તો સાયુજ્ય મુકિત પામ્યાં સ્ત્રીજન.
ચંદન કુળજીનું લીધ, સ્વરૂપ લક્ષ્મી સમાણું કીધ;
જો ભાણ પત્રનો કીધો આહાર, તો વિદુર તાર્યો સંસાર.
કૃપા કરી મને જગદાધાર, પણ મારું કર્મ કઠોર અપાર;
વિવેક જ્ઞાન સુદામે અણું, ધન નાખું તો સારું થયું.
ધને કરી મદ મુજને થાત, ભક્તિ પ્રભુની ભૂલી જાત;
કૃષ્ણે મુજને કરુણા કરી, દારિદ્ર દુઃખ ન લીધું હરી.
સુખમાં વ્યાપે ક્રોધ ને કામ, દુઃખમાં સાંભરે, કેરાવ રામ.

વસણ.

રામ સાંભરે વૈરાગ્યથી, ઋષિ જ્ઞાનધોડે ગ્યા;

વિચાર કરતાં ગામ આવ્યું, ધામ દેખી ભૂલા પડ્યા.

કડવું ૧૩ મું.—રાગ રામગા.

શુકલ ભાષે હરિગુણ ગામળ, દીધું સુંદર કંચન ધામળ;
મેડી અટારી અદ્ભુત કામળ, ઋષિ વિચારે ભૂલ્યો ધામળ.

ઢાળ.

ઠામ ભૂલ્યો પણ ગ્રામ નિશ્ચે, ધામ કાઢ ધનવંતનાં;
 એ ભુવનમાં વસતા હશે, જોણે સેવ્યાં ચરણ ભગવંતનાં.
 એવું વિચારી વિપ્ર વળિયો, બધું નગર અવલોકન કરી;
 ઋષિ ધ્રુવ આણી સર્વ જોતા, તે ભુવન પાછળ દેરા કરી.
 પછી સુદામો પડ્યા સાંસામાં, વિચાર કરે વેગળા જઈ;
 આ ભુવન કાણે કર્યાં હશે, પર્ણકુટી મારી ક્યાં ગઈ.
 એ વિશ્વકર્મા રચી રચના, મનુષ્ય પામર શું કરે;
 કુટુંબ મારું ક્યાં ગયું, ઋષિ વામ દક્ષિણ દેરા પ્રેરે.
 કાઢ કીર્તિ જોલે હસ્તી ડોલે, હયશાળામાં હય હણહણે;
 દારી કનક કલશ ભરી પાણી લાવે, ઉભા અયુતસેવક આંગણે.
 હુંદુલિ વાળે ઢોલ ગાળે, મંડપ તાંડવ થાય છે;
 મૃદંગ ધમકે ધ્રુધરી ધમકે, ગીત ગુણિજન ગાય છે.
 જોઈ સુદામે નિઃશ્વાસ મૂક્યો, કાઢ જીવપતિનાં ઘર થયાં;
 આશ્રમ ગયાનું દુઃખ નથી, પણ બાળક મારાં ક્યાં ગયાં.
 હોમશાળા રુદ્રાક્ષમાળા, મારી પત્ર કુશની સાદડી;
 ગોપીચંદન સન્માર્જની ગઈ, વિપત્તિ આવડી ક્યમ પડી.
 દૈવની ગત્ય ગહન દીસે, પડ્યો પ્રાણ કર્મ આધીન;
 કુટુંબ વિટંબની વેદના, હુંને દૈવે દંડ્યો દીન.
 પુટી સરખી ઝુંપડી ને, હુંડી સરખી નાર;
 સજાં સરખાં છોકરાં, નવ મળ્યાં બીજી વાર.
 સંકલ્પ વિકલ્પ કોટી કરતાં, ઋષિ આવાગમન હિંકોળે ચઢ્યા;
 આરીએ જોશી પંથ જોતાં, નિજ કંથ સ્ત્રીની દૃષ્ટે પડ્યા.
 સાહેલી એક સહસ્ર લેધને, સતી ગર્ભ પતીને તેડવા;
 જળઝારી ભરીને નારી જાણે, જાણે હસ્તિની કલશ રેડવા.
 હસગમિની ને હર્ષ પૂરણ, અલિલાષ મનમાં ધમ્મિયા;
 ઝાંઝર ઝમકે ધ્રુધરી ધમકે, વાળે અણુવટ વીંછિયા.
 સુદામે જાણી આવી રાણી, ઈંદ્રાણી કે રુદ્રમિણી;
 સાવિત્રી કે સરસ્વતી, કે શક્તિ શિવશંકરતણી.
 સાહેલી સહુ વીંટી વળી, પદ્મિની લાગી પાય;
 પૂજા કરીને પાલવ ગ્રહો, તવ ઋષિજી નાહા જાય.

થર થર ધ્રુજે ને કાંઈ ન સૂજે, ધૂટિ જટા ઉઘાડે શીશ;
હસ્ત ગ્રહેવા જાય સુંદરી, તવ ઋપિજી પાડે ચીશ.
હું તો સેજે જોઈ હું ઘર નવાં, મને નથી કપટ વિચાર;
હું તો વૃદ્ધ ને તમે જોખન નારી, છે કંઠણ લોકાચાર.
ભોગાસકત હું નથી આવ્યો, મને પરમેશ્વરની આણ;
જવા ઘો મને કાં દમો છે, તમને હજો કલ્યાણ.
આંગણમાં કોઈ નર નથી, આ દીસે સ્ત્રીનું રાજ્ય;
તમને પાપણિયો પરમેશ્વર પૂછશે, હુંને કાં આણો છો વાજ્ય.
ઋપિપત્ની કહે સ્વામી મારા, તમે રખે દેતા શાપ;
દારીદ્ર્ય ગયાં નવાં ઘર થયાં, શ્રીકૃષ્ણ ચરણપ્રતાપ.
એવું કહી કર ગ્રહીને ચાલી, તું સાંભળ પરીક્ષિત ભૂપ;
સુદામો પેઠા પોળમાં, થયું કૃષ્ણ સરખું રૂપ.

વલણ.

રૂપે ખીજા કૃષ્ણજી, જરા ગઈ ને જોખન આવિયું;
બેલડિયે વળગ્યાં દંપતી, જાણે કામ જોડું લગાવિયું.

કડવું ૧૪ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

નિજ મંદિર સુદામો ગયા, તતક્ષણ કૃષ્ણજી સરખા થયા;
દંપતી રાજ્ય શોભાએ ભર્યાં, શ્રીકૃષ્ણે દુઃખ દોહિલાં હર્યાં.

ઢાળ.

દોહિલાં ગયાં ને શોહેલાં થયાં, ભર્યાં ભવન લક્ષ્મીવડે;
એક મુદિ તાંદુલ આરોગ્યા, તે લક્ષ જરૂ નવ જડે.
વસન, વાહન, ભોજન, ભૂષણ ભવ્ય ભડાર;
આમર, આસન, છત્ર બિરાજે, ઇન્દ્રનો અધિકાર.
મેડી અટારી છત્ર જાળી, ઝમકે મીણકારી કામ;
સ્ક્રુટિક મણિએ સ્થંભ જડ્યાછે, કૈલાસ સરખું ધામ.
વિશ્વકર્મા ભૂલે પ્રહા, જોઈ ભવનનો ભાવ;
માણક મુકતા રત્ન હીરા, ઝવેર જોત્ય જડાવ.
ગોળી ગોળા ઘડા ગાગર, સર્વ કનકનાં પાત્ર;
સુદામાના વૈભવ આગળ, કુબેર તે કોણ માત્ર.

ત્યાં જગતનાં બહુ જીવ આવે, નિર્મુખ કોઈ નવ જાય;
 જેને સુદામો દાન આપે, લક્ષ્મણ તે થાય.
 ઋષિ સુદામાના પુર વિષે, ન મળે દરિદ્રી કોય;
 કોટિધ્વજ ને લક્ષ્મણે, અકાળ મૃત્યુ ન હોય.
 યદ્યપિ વૈભવ ધનનો મણ, ઋષિ રહે છે ઉદાસ;
 વિભ્રમ રાખે ભ્રમનો, થઈ ગૃહસ્થ પાળે સંન્યાસ.
 વેદાધ્યયન અગ્નિહોત્ર હોમે, રાખે પ્રભુનું ધ્યાન;
 માળાનમ્રે લક્ષ્મણ ચૂકે, એવા વૈષ્ણવ ઋષિ ભગવાન.
 સુદામાનું ચરિત્ર સાંભળે, તેનું દુઃખ દારીદ્ર્ય જાય;
 ભવ દુઃખ વામે મુક્તિ પામે, મળે માધવરાય.
 વીરક્ષેત્ર વડોદરં, ગુજરાત મધ્યે ગામ;
 ચતુર્વર્ણી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, ભટ પ્રેમાનંદ નામ.
 સંવત સત્તર આડત્રીશમાં, આવણ શુદ્ધી નિદાન;
 તિથિ તૃતીયા ને ભગુવારે, પદબંધ કીધું આખ્યાન.
 ઉદર નિમિત્તે મુરત સેવ્યું, ને ગામ નંદરખાર;
 નંદી પુરામાં કીધી કથા, જ્યાં બુદ્ધિ અનુસાર.

વલણ.

બુદ્ધિમાને કથા કીધી, કરનારે લીલા કરી;
 ભટ પ્રેમાનંદ નામ મિથ્યા, શ્રોતા બોલો જે હરિ.

સુદામાચરિત્ર સંપૂર્ણ.

અખો.

અમદાવાદનો સોની તથા સહુથી શ્રેષ્ઠ વેદાંતી કવિ.

છરખા.

વેષનિદા અંગ.

સૂતર આવે તેમ તું રહે, જય લમ કરિને હરિને લહે;
 વેષ ટેક છે આડી ગલી, પેઢા તે ન શકે નિકળી;
 અખા કૃત્યનો ચડશે કપાય, રખે તું કાંઈ કરવા જાય. ૧

રંગ ચઢે તે જાણો મેલ, પોત રહે તે સાચું સેહેલ;
 આપે આતમ સ્વયંપ્રકાશ, કર્મ ધર્મનો કાઠી પાશ;
 અખા એવી સદ્ગુરુની કથા, સમજે નહીં તો વાઘે ખલા. ૨

ખડ્ દર્શનના બુજવા મતા, માહો માંહી ખાધા ખતા;
 એકનું થાપ્યું બીજને હણે, અન્યથી આપને અધિકા ગણે;
 અખા એ જ અંધારો કુવો, ઝગડો ભાંગી કોય ન મુવો. ૩

સમજી રહે તો સઘળો લાલ, કાયકલેશે વાઘે ગાલ;
 હું માને તો હોય સંતાન, આતમતાનું થાએ જનન;
 અખા હરિ જાણી હું ટાળ, જન્મ કોટિની ઉતરે ગાળ. ૪

માની લાં માયાનો ભાગ, માને માયા પામે ભાગ;
 કેવળમાં જે બીજું લખે, કલ્પિત ભ્રમ ટાલ્યો નવ ટળે;
 અખા નિજ આતમને સાધ્ય, આપધ વોણી જાયે વ્યાધ્ય. ૫

હું ટાળી અજોતો થઈ રહે, હરિ પ્રભા માંહેથી વહે;
 પોતાપણેથી જે નર ટળે, અણુ આયાસે હરિમાં લળે;
 અખા વાત સમજી લે વિધે, જ્યાં છે લાં આકાશ જ મધ્યે. ૬

પડે નહીં જે પૃથ્વી સુવે, કને નહા તે કહો શું ખુવે;
 ટાહું ઉતું નોહો આકાશ, પાણીમાં નોહો માંખણુ જાશ;
 પ્રહ્લજ્ઞાન એવું છે અખો, જ્યાં નહિ સ્વામી સેવક સખા. ૭
 એક નહીં સાં જીજ્ઞું કરું, બાણું નહીં શું વાસો વસું;
 પંચ નહીં ત્યાં કેની શાખ્ય, વણુ રસના અચલ્યો રસ આખ્ય;
 અખા સમજે તો સમજી જીવે, બાપના બાપને ઘેલાં રવે. ૮

આભડછેટ અંગ.

આભડછેટ અંત્યજની જણી, પ્રાણણુ વૈષ્ણવ કીધા ધણી;
 બારે માસ ભોગવે એ બેય, સૌને ઘેર આવી ગઈ રેય;
 અખા હરિ જાણે જડ જાય, નહીં તો મનસા વાચા પેશીરે કયાંય. ૯
 પોતાનાં પડખાં નવ જીવે, હાડ ચામડાં મરખ ધુવે;
 શુદ્ધ કેમ થાય જો ચામડું, મોડું માહે એ વાંકડું;
 હરિ જાણ્યા વિના ભૂલ્યા ભમે, અખા પાર ન પામે કયમે. ૧૦
 ઇશ્વર જાણે તે આચાર, એ તો છે ઉપસો ઉપચાર;
 મીઠાં મહુડાં માન્યાં દ્રાખ, અંત નોય અંતમાંની રાખ;
 સોનામુખી સોતું નવ થાય, અખા આંધળીને પાથરતાં વાણું વાય. ૧૧

ગુરુ અંગ.

ગુરુ થઈ બેઠો હોશે કરી, કંઠે પહાણુ શકે કયમ તરી;
 (જયમ) નાર નાંનડી હવું પ્રસૂત, વળતી વાઘે નહીં અદ્ભુત;
 શિષ્યને ભારે ભારે રહ્યો, અખા એમ મૂળગેથો ગયો. ૧૨
 પોતે હરિ નહીં જાણે લેશ, કાઢી બેઠો ગુરુનો વેશ;
 સાપને ઘેર પેરાણો સાપ, મુખ ચાટી ચાલ્યો ઘેર આપ;
 એવા ગુરુ ધણા સંસાર, તે અખા શું મૂકે ભવ પાર. ૧૩
 તું તારું સમજીને બેશ, કાં ચોળે દિલે પ્યારી મેશ;
 તુંબડું જયમ માહિયું મરે, જે લઈ પેશે તે સૌ તરે;
 તરુવર ફળ દેવા નવ જાય, અખા આવી જાયે તે ખાય. ૧૪
 પહેલો તું પરમારથ પ્રીછ, પછે ગુરુ થવાને ઇચ્છ;
 પારો મુવો તે રોગ નિર્ગમે, પછે ભોજન બોણું તે જમે;
 ત્યમ નિરાશે મળે નારાયણ, અખા તું પહેલે એવું જાણુ. ૧૫

તું તારા મનમાંહી પ્રીછ, શાને મોટપ લે છે શીશ;
 ઝીણું મળતાં મોટું થાય, મોટું કણકા થઈને જાય;
 અખા તાત વિચારે વિધ્યે, રિધ્ય ઘણી તો રહે સાંનધ્યે. ૧૬
 આપે આપ પૂરણુ અલ્લ હરિ, પોત પસાર્યું રચના કરી;
 ચૈતન્ય અલ્લશલાનું ચિત્ર, ઋપિ જહા માનવ પરુ પિત્ર;
 થાય જાય એ માયા ભેર, અખા ચૈતન્ય નોહે ઉચ્છેદ. ૧૭

સહજ અંગ.

ધર્મ સતવાદી ભીમવંત, સહદેવ જોશી જાણે તંત;
 અર્જુન બાણાવળી નકુળ ચતૂર, સહાય જેને શ્રીકૃષ્ણ હજૂર;
 વન ભોગવતા દુઃખિયા થયા, પામી રાજ્ય અધૂરા ગયા;
 સહેજે જે થાયે તે થાય, કર્તવ્યનું બળ અખો ન ગાય. ૧૮
 સુધું સમજ સુખિયો થા, મૂઝી આપ ધધરમાં જ;
 ધર્મ અર્થ મોક્ષ ને કામ, એ માયા પગ મૂક્યાં ઠામ;
 નિરુપદી તે નિરાજો રહે, અખા લાલચિયો લીધે વહે. ૧૯
 સમજે ત્યાં અવળું છે તાન, બીજું ઈછે એહ જ જ્યાન;
 સોના માંહે બીજું લજે, મૂળ રૂપ તેનું જ્યમ ટજે;
 જ્યમ છે જ્યમ એ છે આતમા, અખા કેતી એવી છે ક્ષમા. ૨૦

કવિ અંગ.

કવિતા ધણા કવિ કવી ગયા, અઘાપિ કવે પ્રત્યક્ષ રહ્યાં;
 વળી આગળ કવસે બહુ કવિ, મનની વૃત્ય જો જો અનુભવિ;
 અખા મનાતીત જ્યમનું જ્યમ, મનની વૃત્યમાં મનની ગમ્ય. ૨૧
 જ્ઞાનીની કવિતા ન ગણીશ, કિરણ સૂર્યનાં કેમ વરણીશ;
 શબ્દ તણો છેડો કેમ થાય, આકાશને કેમ તોલ્યું જાય;
 એવું વચન અલિંગીતણું, અખા નહિ કોય પર આપણું. ૨૨
 સ્થિત્ય નહીં આશા પર તણી, પિંડ અહ્માંડનો થાએ ધણી;
 અચળું સરખું દીસે આપ, ભૂત ભવિષ્યનો નોહે થાપ;
 અખા જોજન ચિદ્વ્યાકાશ, આવિર્ભાવ વિના સ્યો નાશ. ૨૩

વૈરાગ્ય અંગ.

જો ઉપજે તો ભક્તો વૈરાગ્ય, બીજનું કૃત્યનો ન છોમે પાગ;
 હેલામાં હરિ પામે વેદ, જો ઉપજે સાચો નિર્વેદ;
 જ્યમ ટુલ પાછળથું પ્રજા નિદાન, અખા વૈરાગ્ય તે પરમ નિધાન. ૨૪

વૈરાગ્ય વિના તે ઉપજે ખેદ, મારું તારું ભેદાભેદ;
 એ સત્ય વૈરાગ્ય ગોળીની ખોટ, લાગે તો થાએ લોટપોટ;
 જે ભાગે અખા પર કે પાગ, તોય ટળે તે ઉડ્યા લાગ. ૨૫
 સત્ય વૈરાગ્ય સ્વામીનું હૃદે, મહા પુરુષ સર્વે એમ વદે;
 જે વૈરાગ્ય દેખાડે કરી, એ તો મન ફેરી મશ્કરી;
 પલકે પલકે પલટે ઢંગ, એ તો અખા માયાનો રંગ. ૨૬
 સૂરજ તેમ સાચો વૈરાગ્ય, પડતાં ન જીવે જાગ્ય કુળગ્ય;
 સંહુને તેજ કરે તે સહી, પડછાયો પોતામાં નહીં;
 જ્યાં ઉપજે સાચો નિર્વેદ, નોહું અખા ત્યાં ભેદાભેદ. ૨૭
 સત્ય વૈરાગ્ય રવે જાણો હરિ, ત્યાં માયાને શું ગ્રહિયે આદરી;
 જેમ નવ ગૃહનાં રત્ન મૂલવાય, પણ પારસનું મૂલ ન થાય;
 અખા તે વૈરાગ્ય વિચાર, વેશ તુંને નહિ મૂકે પાર. ૨૮
 પતિ કહાયે તો મનને જિત્ય, બાકી જે કરશે તે રીત્ય;
 ચાર વર્ણુ ને આશ્રમ ચાર, જ્યાં અવતરે ત્યાં વેષ વહેવાર;
 અખા વાત પામ્યો શી નવી, એ લાગું તે ધૂટ્યો ભોગવી. ૨૯
 એમ સમજે નર પામે પાર, જે તું પ્રથમ હોતો કર્તાર;
 મુજ જાતે જે રે છે હરિ, વચ્ચે હું રહ્યો માથે કરી;
 અખા એમ વિચારી રહે, શીશ પોટલો નાખી વહે. ૩૦
 ગોળે મરે કાં શોધે વખ, તપી ભમી કાં પામે દખ;
 ફરતા ફરતા દીસે ધણા, જેમ તાતી વેળુમાંહે ચણા;
 અખા ઉડી જે અળગો પડે, વસ્તુ વિચાર સદ્ગુરુથી જડે. ૩૧
 હેત વિના પ્રવૃત્તિ વધે, હોસે કુચુદ્ધિ એસે ગધે;
 દેખાદેખી સહુ કોઈ કરે, કોણુ જીવે જે શું છે સરે;
 અખા જે વિચારી જીવે, રેતાં દેખી સહુ કોઈ રુવે. ૩૨
 ધંરમાં ધાયલ મન કામના, કરે કર્મ મોહાં દામ ચામનાં;
 કુંલે શેકે કેમ નિર્વાણુ, જે નહીં ઉપજે આતમ જાણ્ય;
 સૌનામાં સૌ ઉપજે મરે, અખા સમજ તે મોટી સરે. ૩૩
 લૂનાં લાંડ એક જ્ઞેતાં શરુ, લાગ્યો અગ્નિ કહાળ્યું ઠીકરુ;
 તેમ જીવ શિવ વસ્તુગત એક, અહંતા ફેરી લાગી ટેક;
 અખા જીવ અહંતા ભાગ, ઉજ્જવલમાં જેમ કાળો ડાઘ. ૩૪

અગમ પંથમાં મોટો ભદ્ર, ચાલી શકે કોય એકલમદ્ધ;
સામે મળે નવ વોકે જાય, નિજ બળ બળિયો ત્યાં ઠેરાય;
બાકી અખા હોકારા કરે, ભૂમિ વિના કોઈક પગ ધરે. ૩૫
વણ ખાંડે જગતીમાં જિત્ય, જો કોઈ સમજે આતમ રીત્ય;
જાગ્રશ માં ખોવા પામવા, ધ્રુવિજશ માં ટળવા ને થવા;
પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ દાસી છે એ, જો અખા તો એ ઘેર રહે. ૩૬

વિચાર અંગ.

આપ વિચારે મળશે રામ, વણ સમજ્યો લે કોનું નામ;
ખોલે ચાલે જેવડે સુણે, તેને જીવ લેખે નવ ગણે;
કેમ અખા હરિ મળશે તને, કંઠે હાર પાછળ પડ્યો કને. ૩૭
પૂરો તે જે પૂરણ લહે, ખીજા વેતાકેડે વહે;
જે નર દેખે સઘળે હરી, પૂર્ણ ભક્તિ તો તેણે કરી;
જ્યાં જેવો ત્યાં તેવો રામ, અખા સઘળાં એનાં નામ. ૩૮
ધીર ધીર મન ધસતું રાખ્ય, કર્મ શાસ્ત્રની ન પૂછે સાખ્ય;
આગળ મને વિપયે લાલચી, તેને જ્ઞાન દેખાડ્યું રચી;
અખા મોહું છે એ વાંકડું, જેમ કરડ્યું વિંધીએ માંકડું. ૩૯
સારું કહેતાં જુડું સમે, પણ સુધી વાત સૌને નવ ગમે;
જેમ દીવે અંધારું ટળે, જ્ઞાનજ્ઞાને પરપંચ પળે;
જગતતણી જુગતી શું પ્રીત, અખા ન સમજે આતમ રીત. ૪૦
ત્રણ ગુણનો સઘળો સંસાર, ગુણવડે ચાલે દેહવ્યાપાર;
કાલ ભરાવ્યે ચાલે ગાંઠ, મન આદિ સઘળો આ ઠાંઠ;
અખા વસ્તુની ચૈતન શક્તિ, જે સમજ્યા તે પાખ્યા મુક્તિ. ૪૧
હું નહીં ગુણ ઈંદ્રિ. દેહવાન, પ્રકૃતિ પુરુષનું નહિ મુજ માન;
મુજમાં સહુ હું સર્વાતીત, હું છું ત્યાં નહીં દ્વૈતાદ્વૈત;
અખા એમ સમજ રહે જેહ, જિવ-મુક્ત યોગેશ્વર તેહ. ૪૨
પ્રીછે તો ગુણ પારે રહે, ગુણમાં આવે તેને દહે;
જે ઉડ્યો જાયે આકાશ, તે નોહે પૃથ્વીની પાસ;
અખા એમ સમજ્યો તે હરિ, તેને સરખી દરી સુંદરી. ૪૩
આહ જ્ઞાન જાણીને રહે, શબ્દ પ્રવાહમાં શેને વહે;
વસ્તુ વિચાર વિના અન્ય અભ્યસે, જેમ કંચન તે કથીરે ધસે;
અખા સમજરે તું મનમાંહી, ખીજાની નવ આલીશ ખાંહી. ૪૪

દોષ અંગ.

દોષ ન જોઈશ કેના ભૂર, તો હરિ દેખીશ બહુ ભરપૂર;
 મેલી આંખે ક્યમ દીસે વસ્ત, જોણે જોયાં આમિષ ને અસ્ત;
 અખા તો જ દીસે આતમા, જો નાવે રસના તાસમાં. ૪૫
 હરિ જન સ્વે હરિ નહિ માનવી, જેમ સરિતામાં ભલિ જાહનવી;
 તેની નિંદા કરતાં કૂર, નિજ આતમથી પડશે દૂર;
 હરિ જન સર્વાંગે હરિવડે, અખા વેલો તાણ્યો આવે થડે. ૪૬
 પુરુષાકારે પૂરણુ બ્રહ્મ, જોણે સમજ્યો મૂળગો મર્મ;
 કર્મ વાક્ય જીવ બુદ્ધિ ગાય, સ્વયં વિના સિદ્ધાંત ન થાય;
 નિજનું જ્ઞાન નિજ રૂપે હોય, પાળો અખા ન્યમ થાયે તોય. ૪૭
 પૂરણુતામાં સર્વ સમાય, નદીવડે સાગર ન ભરાય;
 જેમ દાવાનલ બાળે સર્વ, તેમ જ્ઞાનદોષ દહે સર્વ;
 દેહવિકાર હરિ જનને કશા, અખા જેહની મોટી દશા. ૪૮
 અણુલંગી હરિ જનની કળા, કર્મને બાંધે આઘી બલા;
 અહંતા પોત વિના નોહે ભાત્ય, દિવસ વિના તે શેની રાત્ય;
 લૌકિક લેખું રહે લોકમાં, અખા જિત નહિ શેકશેકમાં. ૪૯
 રૂકું જાણી નથી રાખવા, ફૂકું જાણી નથી ત્યાગવા;
 તન તપાશી મુજને સૌધ્ય, બાણ ઉપચાર મૂકી છુધ્ય બોધ્ય;
 તજ્યા ભજ્યા વણુ તે યોગેશ, અખા જો માને ઉપદેશ. ૫૦
 તજતાં ભજતાં નહિ પૂરવે, જૂનું તજ્યે મન લાગે નવે;
 ન્યાં જેવો જીવ કાઢે વેશ, તે સાથે મન કરે પ્રવેશ;
 મનની રીત્ય જે ગુથે જાળ, કાઢ્ય અખા આતમની ભાજ્ય. ૫૧
 હરિ જાણીને સુવે નચ્યંત્ય, સુલ્લભ મારગ સમજ્યા સંત;
 સનકાદિકે ન ભજ્યો પ્રપંચ, જનકાદિકે ન તજ્યો રંચ;
 તજ્યું ભજ્યું તે સંસાર, અખા સમજતાં આવે પાર. ૫૨
 સર્વાતીત શ્રુતિ કહેતા હવા, માયા રંગ બીજા નવનવા;
 મનને જોડ માયાશું ઘણો, કરે ઉપાય તે ભજવાતણો;
 વસ્તુ વિષે છે મનનો અંત, તેહ અખા લે વિરલા સંત. ૫૩
 હું નહીં તું નહીં તે ન કહેવાય, જે જોતાં જોનારો. જાય;
 ત્રણ પ્રકાર વિના જેમ તેમ, તેથી હેઠો મનનો વેમ;
 નહોં પદાર્થ જોવા અલવા અખાં સરખું છે નહિ પ્રીતવા. ૫૪

વસ્તુ અનોપમ છે તે માંય, તો તે કહીએ કેમ ઉપાય;
 ઉપમા સર્વ છે માયાવડે, તે ત્યાં કૈવલ્યે નહિ અડે;
 અખા વસ્તુ ગુંગાનો ગોળ, ત્યાં ઉપમા તે માયાની ટોળ. ૫૫
 સગુણને ઉપમા સર્વે ઘટે, જે ઉપમા ને ગુણ બંને વટે;
 ન્યાં થાવા ને જાવા નથી, ત્યાં વાણી શું કાદે કથી;
 અખા તેવડે સર્વે જાણ્ય, તેને કથી શકે કયમ વાણ્ય. ૫૬

માયા અંગ.

માયાના ગુણ કર્મ રૂપ નામ, માયાના ગુણ ચેત ને આમ;
 માયાને મારા પારકા, દેવ દાનવ જે માયા થકા;
 માયાના ગુણ ન્યાં નવ છબે, તેને અખા તે કોણ આકંઠે. ૫૭
 વસ્તુ નથી ધન્દિયને આણ, શાથી જંતુ ટળે શું બાણ;
 બાણ મધ્ય અંતરપટવડે, અંતરપટ માયા રહી ઘડે;
 માયાનાં કૃત્ય માયા લગે, અખા વિચારે પડશે વગે. ૫૮
 ક્ષર પિંડને અક્ષર આતમા, જે સમસ્તો સરખો વાતમા;
 તત્ત્વ ચોવીશતણો સમુદાય, મુજવડે સહુ આવે જાય;
 હું પૂરણ ચૈતન્યન એક, નામ રૂપ ગુણ કર્મ અનેક;
 અખા જે સમખો તે આવ્યો, જેણે એ માર્ગ અનુભવ્યો. ૫૯
 મનશું વાત વિચારી અખે, જ્ઞાની તે માયા ભખે;
 નાહો છૂટે નહીં એથકી, અળગી નહીં છાયા દેહથકી;
 જે આશ્રમ દર્શનને ગ્રહે, રસબસ થઇ માયા ત્યાં રહે. ૬૦
 ભેદુ માયા સમૂળી ગળે, સામું ટળે ને આપે ટળે;
 આપાપર ટળતે ઉગરે, સેજ લક્ષ તેમાં સ્થિત કરે;
 અખા જિત્યું ન ધરે માન, જિત્યો હારે અલે કાન. ૬૧
 મહા વળગણી માયા પાપિણી, જેમ સેવતાં ડસે સાપણી;
 સિદ્ધિ કાજે યોગી જન, થાવા અજર કરે છે જતન;
 મંત્ર અગોર ખવાડે નર્ક, અખા ન દેખાડે આતમ અર્ક. ૬૨
 દેહ ધંદિય ગુણનાં સર્વ કૃત, દીસે માયા કરતી તર્ક;
 તે ક્યાંથી તાણી લે અખા, માન વિના પણ રહેશે કખા;
 સર્વે જાણ્યે ભૂતવિકાર, સમજે સેજે પામે પાર. ૬૩

અખ્યા જીવંતણી એ વળ, અજને ઠામે પૂજે અખન;
 ઈંદ્રિય ગ્રાહ્ય નહીં હરિલિંગ, જીવને જોધએ નાના રંગ;
 રંગ ઢંગ માયામાં ઘણા, સૌકા સેવક માયાતણા. ૬૪
 સૌકાની માયા છે માત, મળવા ન દીએ કેને તાત;
 પિતાતણું વદન જે જીવે, માતાને ખોળે નવ સુવે;
 તાત ભજંતાં આડી થાય, અખ્યા સહુ માયાગુણ ગાય. ૬૫
 મુક્તિવાંચવી એજ બંધનનામ, (જેમ) ઘડી માપતાં પ્રગટ્યો જમ;
 વસ્તુ અમોઘ ઈંદ્રિય ગુણવત્ય, માયાની જાણે સંસત્ય;
 અખ્યા વિચારે ત્યમનું ત્યમ, તો સમજે જો હોય ગુરુગમ. ૬૬
 જ્યમ સર્પે નર સમણે ડસ્યો, તે દેખે વેળે મરતક જશે;
 મણિમંત્ર મેલી ઔષધિ, મૃત્યુ પામ્યો કરતાં વિધિ;
 સર્વ મંત્ર ઔષધ ઊપચાર, જાગે અખ્યા ટલ્યો સંસાર. ૬૭
 અખ્યા સર્વ માને ત્યાં ભેદ, માને તેને વિધિ નિવેધ;
 બંધ મોક્ષ ચૈતનને કશા, જોતાં જડની જડશે દશા;
 એ તો વિચાર વિના ઉધરે, દીસે ફરતું ફરતાં ફરે. ૬૮
 માનણહાર શોધ્યે નવ જડે, વણસોધ્યે નવ ભમવું પડે;
 પડછંદો નર માન્યો નરે, જેમ જોલે તેમ ઉત્તર કરે;
 મૂળ તપાસી જોયું અખે, મારો ભ્રમ પૂર્યો મુજ વિખે. ૬૯
 અણલિંગી કરતાની કથી, માંછ બહાર ચસમાને નથી;
 તો તેજ બળ પોખે આંખ્યને, જો જો ભેદ યોગસાંખ્યને;
 કહેતામાં તે સમજી જશે, અખ્યા ગુરુનો કર શિર હશે. ૭૦

ક્ષમા અંગ.

કિલ્બિષ જન્મ કાલનાં જાય, જેનાં નામતણો મહિમાય;
 એવાં નામતણો જે ધણી, તેની મોટપ જોતાં ધણી;
 તેની ભક્તિ કરે આજખી, એ સમરેથી અખ્યા નર સુખી. ૭૧
 જે જોલે ચાલે સાંભળે, કરતાથકા કેમાં નવ ભળે;
 નર નારી ને નપુંસકલિંગ, જળચર થળચર ખેચર અંગ;
 કર્તા ભર્તા હર્તા જેહ, અખ્યા ભક્ત જે જાણે એહ. ૭૨
 પૂજ્ય તેને સમજી આજખી, જે વચને વચને ટાળે દુઃખી;
 નરવેશે હરિ પૂરણ બ્રહ્મ, સૂકેતે કરી સમજાવે મર્મ;
 ગુણાતીત ગુણ અંગી કરી, આપે આપ સમજાવે હરી. ૭૩

પૂજતાં પ્રતિમા ગુણ સેજ, પણ જોલતી મૂર્તિમાં હરિ છેજ;
 જડ મૂર્તિ મુખ જોલે નહીં, ચેતન રહે તુજ સેવા સહી;
 પિંડ ન જોઈશ જોજો વસ્ત, અખા મજે હરિ હસ્તેહસ્ત. ૭૪
 અખિલ જગત મૂર્તિ રામની, મહા જ્ઞાનીની મૂરત કામની;
 જડથી ચેતન મૂરત લલી, જ્ઞાની મૂરત સર્વોપરી;
 કારણ તેનું એક વિશેષ, અખા હું ન મજે જ્યાં શેષ. ૭૫
 કોટિ વર્ષ પ્રતિમા પૂજિયે, પણ જ્ઞાની મૂરત પામી સેવિયે;
 પોતા સરખો હરિજન કરે, મોટું માતમ જ્ઞાતા ધરે;
 જડ ચેતન્ય ગમે તે પૂજ, અખા સેવન તેની સૂજ. ૭૬
 પૂજનો એ લાજે ભેવ, જે પૂજ નિપન્યા શુકદેવ;
 જનક વિદેહી સેવ્યા દ્વિજે, તે જોડા જ્ઞાનીને ખજે;
 અખા જ્ઞાનીનો મહિમા ઘણો, ધશે ધશ રખે કોઈ ગણો. ૭૭
 દીસે સૌ સરખાં વરતાં; ખાતાં પીતાં મરતાં જંત;
 એક અધિકતા જ્ઞાની ધરે, હરિશું વૃત્ય સ્વતંત્રજ કરે;
 અખા તે વૃત્યમાં બહુ લાવ, જળને ભારે તરું જાય નાવ. ૭૮
 ભક્તિ એકાસી પૂરી થઇ, બ્યાસીમી શુધ્ધ આત્મી રહી;
 તેવો ભક્ત જ્ઞાનીને લજે, નવ નીકાશ નહીં રહે રજે;
 પંચ કરે તે સૌકા કરે, અખા એવું વિરલા મન ધરે. ૭૯
 સોજે અંશે હરિ જાણી હદે, જેની વાણી બીજું નવ વદે;
 જેમ અગ્નિથી દિવો થયો, દીવામાં દાવાનલ રહ્યો;
 તે માટે હરિજન સ્વે હરી, અખા રખે કો પૂજો કરી. ૮૦

તીર્થ ઝંગ.

તીર્થ કોટિ હરિજનને ચરણ, કૃપા હશે તે જાશે શરણ;
 બારે કાળે હરિજનને હદે, હરિ જોડાવે તે જન વદે;
 મહા મોટા જનનો પ્રતાપ, અખા થાય હરિ આપેઆપ. ૮૧
 જો મુક્તિ વાંછે માનવી, તો એ કાશી એ જાહવી;
 પ્રગટ મુક્તિ આપે હરિદાસ, હરિ દેખાડે સર્વાવાસ;
 અખા નહીં ઉધારે પડી, હરિજન મુક્તિ આપે રોકડી. ૮૨
 રામ રસવડતાં હુકે મળ્યો, ઘેલો તે ધર સુખથી ટળ્યો;
 હું મારે ખોયાશું કામ, મજે અખા ધર જોડા રામ;
 હરિવણ જાણે ક્ષેપણ કાળ, ધોયે હીર ન થાયે વાળ. ૮૩

છળ નિંદા જો નહીં વિસરે, ખડિયો કાંધે શું નિસરે;
 મન જાણે હું પાવન થયો, પણ રેખ દોષ પેલો નવ ગયો;
 અખા પડી એ સઘળી વેઠ, જો નહીં લાધી હરિની પેઠ. ૮૪
 હેતેશું હરિજનને મળે, મૂકી માન માર્ગમાં લળે;
 હરિની તું પ્રીછી લે પેચ્ય, પછી ફર્ય કે બેશી રહે ઘેચ્ય;
 અખા આ તંન જોને હાડ, દહી મથી ઘી અળગું કાઢ્ય. ૮૫
 એમ સમજે તે પામે પાર, હરિથી ખીજો તે સંસાર;
 તપ ત્યાગે કરી તીરથ ફેર, વને તપે બેસી રહેજે ઘેર;
 કાળા ઘાળા સઘળા કેશ, અખા હરિ જાણીને બેશ. ૮૬
 લોભે લોક બડાઈતણો, ઊંદર કાળે ડુંગર ખણો;
 આગળ એક રીઝવતું મન, તેને કાળે બદ્ધ જતન;
 અખા શું છે કીધે થવા, બસની ચાલ્યો ખાવા હવા. ૮૭
 જે કરતવ મોટા આદરે, કરતાં દેખી સૌ કા કરે;
 માયા મત નિરંતર સાવ, સૌ બેઠા પણ એક જ નાવ;
 અખો તેહને મોટો વદે, જોને રામ રમે છે હદે. ૮૮
 ધન્ય તને કોય મોટો કુળે, કોય વિદ્યા કોય ખાંડા બળે;
 એ મોટમ સઘળી જાય ટળી, આતસબાજી પલકે બળી;
 અખા કારણ વિના વડપણ વડું, જેમ અલ્પ મૂલે તારે તુંબડું. ૮૯
 કૃત્યે ન મળે વસ્તુ અમૂલ, મટે જાજ્ય તો ભાગે ભૂલ;
 કોય શર કોય દાતા દયા, કોય તપસી સતવાદી થયા;
 સૌને જોજ્ય અધિક થઈ મળે, અખા વસ્તુથી સૌ કા ટળે. ૯૦
 સાચી વાત ન માને રંગે, સૌ લાગ્યા માયાની ડંગે;
 પ્રત્યક્ષ દેવ પોતામાં વસે, મૂરખ સામો જાણી ધસે;
 જેમ છે તેમ ન શકે જોળખી, અખા શી પેરે ચારે સુખી. ૯૧
 ચુસે અસ્થિ શ્વાન મહા દુઃખે, નિસરે રુધિર પોતાને મુખે;
 રાતો રંગ દેખી મલકાય, પણ કારણ પડતું પોતામાંય;
 સઘળે રચાણું તારું મન, અખા ગમે તેમ કરે જતન. ૯૨
 શબ્દતણી માંડી છે જાળ, ચાળા કરે છે માયા કાળ;
 ચણુ મૂકે માંહી ફળકામના, મોહ્યા પશુ પડે દામ ચામના;
 તણુ ભુવનમાં એક પારધી, અખા કોક ઊગરે સારધી. ૯૩

જ્યારે ઊપની મન કામના, ત્યારે ફેર પડ્યા ગામના;
 સેજે નર થાયે નિષ્કામ, તો નથી લેવા જવો રામ;
 જેમ સૂર ઉગેથી વાદળ ટળ્યું, અખા ધામ દિસે નિર્મળું. ૯૫
 અર્થ સમજે ધૂટે અનરથ, ન્યમ અળગો છોડી નાંખ્યો રથ;
 કટકે નામ જુજવાં સહી, પણ વેલ વચ્ચેથી દિસે નહીં;
 અખા દેહ ગુણના વ્યાપાર, વાસ્તે તું રાખે નિર્ધાર. ૯૫
 સ્વામીતું પદ સર્વાતીત, જે કાય સમજે આતમ રીત;
 ચુંબક દેખી લોહ ચેતન થાય, ચુંબક તેમનો તેમ છે પ્રાય;
 હીણું ગુણ તેમ છે દેહ વ્યાપાર, અખા આત્મા આપ વિચાર. ૯૬

સ્વાતીત અંગ.

દેશ કાલનો મહિમા ક્રમ, લાવ ભેદ નહીં પદ મર્મ;
 સત્ય જુગ ત્રેતા દ્વાપર કળી, લઘુ દીર્ઘ હસ્તે આંગળી;
 અખા હાથ ચેતન તેમ એક, એમ સમજવો વસ્તુવિવેક. ૯૭
 હીસે મન જુગ મહિમા સુણી, અદકે ઓછે નહીં કાય ધણી;
 જુગ જુગના વર્તમાન, ક્યાં રે જપ તપ યજ્ઞ ને ધ્યાન;
 અખા એ માયા વિસ્તાર, ચારેના ઊદરમાં ચાર. ૯૮
 મુક્તિબંધ નહીં જુગ માટ, અણુનાણ્યા જીવ બાંધે ઘાટ;
 સાઠ સહસ્ર સાગરના તન, થયા અવગતિયા પાખ્યા પતન;
 ત્યારે અખા કલિજુગ ક્યાં હતો, એ બારે કાળ માયાનો મતો. ૯૯
 અચાનક જ્ઞાન ઉપજે એમ જાણ, કાંઈ દેશ કાલનું નહીં પ્રમાણ;
 જેમ અકસ્માત પડે પર્જન્ય, ઝડપ કઝડત નહીં મેઘને મન્ય;
 વય વર્ણુ દેશ કાળ જ કશા, અખા જ્ઞાનની મોટી દશા. ૧૦૦
 ધરા અવતાર યોગિશે વિખણ, તેમાં પૂરણ બ્રહ્મા કહાવ્યા કૃષ્ણ;
 તેથી બળિયા બીજા હતા, માનવ દાનવ બહુ દેવતા;
 છતે પિંડે કેવળ કૃષ્ણ રહ્યા, અખા અધિક તે તેણે કહ્યા. ૧૦૧
 કૈવલ્યને આધારે સહુ, બ્રહ્મા વિખણ મહેશ જ બહુ;
 સહુ તેમાં થઈ રહે જાય, અદ્ધી ઓછી વસ્તુ ન થાય;
 તું તદ્દપ વિચારે અખા, બાકી શબ્દ સઘળાં મોં રખા. ૧૦૨

ચેતના અંગ.

વારંવાર માનવદેહ નથી, પામ્યો તો ચેતે ધરથી;
 ત્યારે જર્જર થાશે અંગ, ધન્વિય મૂકી જશે સંગ;
 ત્યારે અખા જપમાલા ગ્રહે, ભાંગ્યે ઘડે પાણી કેમ રહે. ૧૦૩
 તાપ મેલે જેમ લોહાતણો, વાયે અગ્નિ કાંઈ થોડો ધણો;
 તકેતક થઈ આવે કાજ, હાજર રાખે સધળો સાજ;
 એમ અખા પરમેશ્વર ભજે, પડ્યે મને કાંઈ નહીં નીપજે. ૧૦૪
 અવસર ચેતે તે નર ભલો, શૂરો જેમ ઝુકે એકલો;
 મહારથી તેમ સાચા હરિજન, મનમાં નાણે તન કે ધન;
 જેમ તેમ કરી સારે નિજ કાજ, અખા જાણ્યો કે રેન્ને લાજ. ૧૦૫
 વૃદ્ધ થયો વંઠ્યું મન તન, ઉપાય ટળ્યો ને ખુટ્યું ધન;
 ત્યારે ધર્મ સાધવા જાય, કાધું કાપડ સોદો થાય;
 અખો ભજી નહીં જાણ્યો નાથ, ભાંગ્યે પાજ્યા ચારે હાથ. ૧૦૬
 હરિ ભજતાં જોઈએ હેત પ્રીત, માંહે આતુરતા સંતની રીત;
 સદ્ગુરુનું શરણુ ગ્રહેવું ખપે, હરિને કાજે મન બહુ તપે;
 તે નર હરિને પામે નિર્વેદ, અખા એજ ભજવાનો ભેદ. ૧૦૭
 આરત વિના ભજે શું થશે, પીતળ સોનામાં કેમ જસે;
 દુઃખિયો દુઃખ નિગમવા કાજ, નવરો રૂડી ચલાવા બાજ;
 કથા કિર્તન બહુ કરતા ફરે, અખા હરિ પ્રાપ્ત લેખે સરે. ૧૦૮
 આતુરતા આણી આરાધ, સન્મુખ થઈ સદ્ગુરુને સાધ્ય;
 સદ્ગુરુ મળે તો સેજે તરે, સમજ વિના સૌ ફેરા ફરે;
 હરિ વિના ફોકટ ફાંફાં જાણુ, અખા રામ નોહે પાણી પહાણુ. ૧૦૯

કૃપા અંગ.

પૂરણુ બ્રહ્મ પ્રીતવા કાજ, નવધા ભક્તિ વૈશ્યુન સાજ;
 જેમ કશી વસ્ત કનેથી પડી, આદર કરતાં પાછી જડી;
 અલ્પ આદરે જો આવે હાથ, તો અખા કાજ શું શોધ્યા સાથ. ૧૧૦
 હરિમણિકંઠે પોતાને અમૂલ્ય, તે પડ્યો જાણી બહાર ખોળે ધૂળ;
 કર્મ કાચની કણિકા જડી, વ્યસને લાગ્યો કાઢે હડી;
 અલ્પ પ્રાપ્ત ને અતિ આયાસ, અખના જાણે આતમ પાસ. ૧૧૧

હરિની ઇચ્છાયે હરિ મળે, તે તો અખા અંતરમાં ગળે.
 જનક ખટ્વાંગે ક્યાં નવધા કરી, વિચાર કરતાં પામ્યા હરી;
 કૃપા હરિ હસ્તણીશું કાજ, ઢોળે કળશ તો પામે રાજ. ૧૧૨
 સાત દને પરીક્ષિત રાજન, ભ્રમ ગયો ભેટ્યા ભગવાન;
 બીજા બહુ ત્યાં બેઠા હતા, શુકના મુખની સુલતા કથા;
 તે તેવાના તેવા રહ્યા, અખા હરિની ભેદ્યે મયા. ૧૧૩
 અખા દામ છે સમન્યા સાથ, પણ કૃપારૂપિણી ભેદ્યે આથ;
 બીજે સધળો દેહવ્યાપાર, જન્મ મરણ ન રળે સંસાર;
 કૃપા સમજ અર્થ સર્વે કૃત્ય, ભે ઉપજે તો પામે તર્ત. ૧૧૪
 વણ સમજે સખળો સંસાર, સમજે જાયે સધળો ભાર;
 જેમ જેમ સારું માને જન, તેમ તેમ વાધે દંને દંન;
 અખા પ્રેત બીહીનાને ખાય, (પણ) ધીરજવાન તે કુશળે જાય. ૧૧૫
 એક અશીણ બીજે સંસારી રસ, અધિક કરે તેમ આપે કસ;
 જેમ જેમ અધિકું ખાતો જાય, અંગે અદલે હીણો થાય;
 ભે મૂકે તો મુવે સરે, નહીં તો અખા તે ખાતો મરે. ૧૧૬
 ત્યમ એ ભોગતણો સંસાર, છૂર્ણ થયો તો પડિયો આહાર;
 નવો નીપજે તેમ લાગે સ્વાદ, તો કેમ જાયે ભવની વ્યાધ;
 અખા ખસજેમચંચાળ્યે થાય, (અને) ઘસી ફેદી તો સમૂળી જાય. ૧૧૭
 જાય સમૂળો તેમ સંસાર, કરતાં આત્માતત્ત્વવિચાર;
 અન્ય હિપાય નથી એ જવા, સામા બંધ બંધાયે નવા;
 કર્મ કરતાં નાવે છેક, અખા વિચારે ન મળે શેષ. ૧૧૮

ધીરજ અંગ.

બ્રહ્માદિક નવ પામ્યા પાર, એમ જાણીને ખાશો માર;
 અગમ અગોચર સૌને હરિ, બ્રહ્મા કીટ લગી માંચા આવરી;
 અખા હરિ ભે મળનારા થાય, ન ગણે કોંચ નીચ રંક રાય. ૧૧૯
 કુળ અધિકાર અધ્યયન ચાતુરી, પાપી મૂર્ખ ત્યાં ન જીવે હરિ;
 જેમ વાયની વલણે લાગે લાય, પણ ડાખું જમાણું ન ગણે વાય;
 ત્યમ કોંચ નીચ ન ગણે નારાયણ, અખા એમ ખરાખરી જાણ. ૧૨૦

સુજ અંગ.

સગી સુજ સુજે તે પામ, સુજવિના સૌ ગ્રાધ્યા ગ્રામ;
 સુજે દુઃખ તે સુખ નીવડે, સુન્યા વિના જ્યાં ત્યાં ગ્રાધ્યડે;
 અખા સુખ આલે નરહરિ, અણલિંગી સુજ આવી ખરી. ૧૨૧

સુજે ભજવા તજવા નથી, રાજ કરે કે ભીખે ઘેરથી;
 દુઃખ સુખ કાળે આવે જાય, પણ સુખજો તે ધણી ન થાય;
 અખા સુજ વોહોણી તે હાણ્ય, રાજે ભીખે ન ટળે તાણ્ય. ૧૨૨
 સુખજાને સરખું સદા, કારણ વિના તે પામ્યો મુદા;
 ચારે જુગ સુજ આગળ ફરે, (પણ) જુગ બળ તેને નવ આવરે;
 સુજ વસ્તુ નિરંતર ભજે, અખા અચાનક જો ઉપજે. ૧૨૩
 ન્યારે હવી અણલિંગી સૂજ, આપપર વિનાની જે છુજ;
 એકલમલ અણલિંગી ઝોજ, ચિદ અચાનક પામી ઝોજ;
 તે સ્થળનો સાથી ત્યાં તેજ, ધારવું જોનું ગુણ પારે હેજ. ૧૨૪
 નિર્ગુણમાં ગુણની ઉપાધ્ય, જીવપણની લાગી વાધ્ય;
 ગુણી જીવ નિર્ગુણ સાચા હદે, તે ધ્યેય ધ્યાતા સત્ય જાણી વદે;
 દ્વૈત રોગ લાગ્યો મન વિષે, અખા અદ્વૈતપણું સમન્યા પમે. ૧૨૫
 સાધન લખિરે વેદ પુરાણ, અદ્વૈતની ઉપજવા જાણ્ય;
 ધ્યે ધ્યાતા જાણવા એક, નવધા લક્ષિતનો કીધો વિવેક;
 સાધુખારે પટ ઉજાવળ થાય, અખા લક્ષિત વૈરાગ્યે દ્વૈત પળાય. ૧૨૬
 ચૈતન્ય બ્રહ્મ સદોદિત સદા, સેજ કલ્લોલ કરે છે ચિદા;
 નાટક ચાલ્યું જાય સદાય, કો કહે કર્મ કો કહે માય;
 પણ એવાનું એવું અખા, વચે અણછતી કરે પખપખા. ૧૨૭
 અંત જુઓ જેની નહીં આદ્ય, કાયે કાળ પડે નહીં ખાધ્ય;
 નિત નિત થાતું જાય નવું, કો ન કહે મુજ આગળ હવું;
 અખા વિચારી જો એહને, પણ વળગીશ નહીં તું દેહને. ૧૨૮
 જ્યારે જગત વિચાર્યું જને, તે ઊંઠ હાથને ન રહે તને;
 દિસે સ્વતંત્ર ભૂતમાં ભૂત, અદકું ઝોણું નહીં અદ્ભૂત.
 અખા વિચાર વિના સંસાર, જો સમજે તો ધરમાં પાર; ૧૨૯
 જન કાય ભૂખ્યો ઊંઘી ગયો, કરે આહાર સ્વપ્નવશ થયો.
 ભક્ષ કરે પણ માંહે ભૂખ, ઠાલીની ઠાલી રહે કુખ;
 તેમ અખા સધજો સંસાર, ત્રિગુણ ભોગનો કરતો આહાર. ૧૩૦
 પ્રત્યક્ષ મૂઢી જીવે પેરોક્ષ, કર્તવ્યને શિર મૂકે દોષ;
 સભર ભરાઈ રહ્યો છે નાથ, હિંડતાં લાગે હરિને હાથ;
 અખો કહે ફેરવવું મન, જો જાણો તો જાણો જન. ૧૩૧

એમ જાણે તે હરિના જન, મારે પોતે ક્યાંથું મન;
 દેહ હરિ ઈચ્છાયે થયો, અણુછતો હું તે આવી ગયો;
 તારું કર્યું ને તું છે નાથ, એમ જાણી અખે આટક્યા હાથ. ૧૩૨
 અહંકાર વિચારે ક્યોં નિરધાર, હરિસાગરનો ભ્રમએ પાર;
 અહંકાર પાર કાઢવા ગયો, વિચાર વિચારી ખેશી રહ્યો;
 પાર કાઢતાં અહંકાર ટળ્યો, વિચાર અખા વત્યોં હરિ લલો. ૧૩૩
 મળે વિચારે હરિ તે ખરો, બીજા સરોડાં કાં સાંભરો;
 કૃષ્ણ ઉદ્ધવનો એ નિરધાર, સ્વરૂપ મારું લહે સદ્વિચાર;
 ગુણ ગુણને કાળે અવતરે, અખા દ્વેત નોહે માહરે. ૧૩૪
 જોને જગત માને હરિ કરી, તે કૃષ્ણે ગીતા ઉચરી;
 અર્જુન મહારે નહીં અવતાર, ગુણ ગુણ શું વરતે નિરધાર;
 મારું ને હું એ જ્યાં નહીં, તે જ શકે અખા મુજ લહી; ૧૩૫
 હરિના હોય તે હરિને લહે, બીજા હરિની મોટપ કહે;
 સાગર ઉંદર માહેલો મર્મ, માલમ જાણે જે કુળધર્મ;
 બીજા જળવડે કરે વ્યાપાર, અખા જ્ઞાનિજન લે નિર્ધાર. ૧૩૬
 હરિ સેવક ને કો હરિપુત્ર, કુંવરનું બાંધ્યું ધરસૂત્ર;
 સેવક તે જાણે નિજ દાસ, આપ અન્ય ને રાખે પાસ;
 આત્મજ છે તો એક આત્મા, ત્યાં અખા કેની શી તમા. ૧૩૭
 તાત્પર્યમાં તાણાતાણ, સેજમાં નહિ વૃદ્ધ ને હાણ;
 સેજ તેજ સ્વે હરિનું રૂપ, તાત્પર્ય તે જીવ સ્વરૂપ;
 અખા તે માટે સેજ જ સાર, ચૈતન્ય તે પરમેશ્વર નિર્ધાર. ૧૩૮
 માયા મૂઢીશ મા તું અખા, નવરો થઈને સુધને જા;
 મરતાં પહેલો જાને મરી, અણુહાલ્યું જળ રહે નીતરી;
 ત્યાં કર્મરૂપિયાં ધાલ્યાં ઢોર, મેલું મન અંધારું ઘોર. ૧૩૯
 અખા જીવનો અવજો ન્યાય, મેલું વેલું પ્રાટી જાય;
 ઉન્મત્ત મનને યોગ સાધવો, જો કર્મ આધ કરે નહીં નવો;
 જેમ છુટી ધેનુ ભારતી ફરે, અંધારે બાંધે ટેવ વિસરે;
 અખા તે જાણી ક્યોં ઉપાય, ત્યાં સિદ્ધિ લાગી બગાય. ૧૪૦
 એક જ્ઞાની બીજા સાધનવંત, જેનો લક્ષ મળે નહીં તંત;
 રિથિતિ બાંધી સૌ સાધન કરે, અચળ્યું આપ તત્તજ ઉચ્ચરે;
 જેમ અનલ અવનિપર નાવ કયમે, અખા ભૂચરતે ભુપર શમે. ૧૪૧

અખો.

મહાલક્ષ્ય અંગ.

તત્ત્વમસિ પદ કહાવે ત્રણ, વેદે જેનું કથું વિવર્ણ;
કૈવલ્ય ધ્વજર ત્રીજો જંત, તેને જાણે પંડિત સંત;
જુક્ત લલી સમજવા મન, એ જ અખા અધ્યારોપણ અન્ય. ૧૪૨
જેમ છે તેમ રહી શકતો નથી, જીવને ટેવ પડી ધરથી;
અંતર્ભૂતને પ્રેરે માય, સંકલ્પ વિકલ્પ મન કરતું જાય;
અખા એ બીજો અહંકાર, આપ નહીં તો નહીં સંસાર. ૧૪૩
થયું નોતું હમણું નથી થવા, રહ્યા સંકલ્પ ઉપજતા નવા;
નિયંતા ધ્વજર હું નિમિત્ત જીવ, મારે પુરાતન કર્મ સદૈવ;
એક કેવા ને કેા નવ રહ્યો, જ્યારે અખાભ્રમ મૂળગો ગયો. ૧૪૪
અંતર ઉપજી મોટી બલા, હું ભુંડો ને હરિ તે ભલા;
એ આરોપણ જેને વિષે, એને વેદ માયા કરી લખે;
અખા ઉપજતું રહે જો એહ, પ્રાયે જાણે કૈવલ્ય તેહ. ૧૪૫
અદ્વયદ્વમાં ઉપજે તે જીવ, જીવના કલ્પ્યા ધ્વજર શિવ;
જ્યારે જંતે તપાયું આપ, રજજી નહિ તો શેનો શાપ;
અખા તેમનું તેમ સદાય, બંધ મોક્ષ વણસમજ્યા માંય. ૧૪૬
વાત અલૌકિક અનુભવતણી, પ્રપંચ પારે રહેણુ આપણી;
પંખી આજાયો પડિયો જાળ, પણ પોતે ઉડે ચલગ નિરાળ;
અખા જ્ઞાનીની એવી કળા, વર્ત્યા જાય તે ઉપરજળા. ૧૪૭
અખા સમજ તે સાધન રાજ, બેઠાં બેસાર્યાં સીઝે કાજ;
નર નૌકામાં આસન કરે, બેઠો બાધી પૃથ્વી પ્રેરે;
કાયકલેશ કરવો નવ પડે, સૂજ સમજમાં સર્વે જડે. ૧૪૮
સૂજ વિના સંઘળાં સાધન, વાઘે અદ્વકાં દંનેદન;
ધાણીનો બળદ ધરમાં પ્રેરે, દશ ડગમાંહે થાકી મરે;
એમ અખા સંઘળો સંસાર, સમજવિના નહીં પામે પાર. ૧૪૯

વિશ્વરૂપ અંગ.

આળાં ચર્મ કેરાં બહુ રૂપ, નટ દેખાડે ભાત્ય અનૂપ;
ચામ ખેડામાં બેઠો છપી, રમી રૂપ છપાવી લે ખપી;
બેલ ચાલે જે દીપક વડે, તેને અખા કાંચે નવ નડે. ૧૫૦

લક્ષ ચોરાશી ખાણે જંત, પડતાં ન મળે ઈશ્વર અંત;
દીપક તે પર્મ ચૈતન પ્રહ, જેવડે ચાણે ઈશ્વર કર્મ;
અખા એમ સમજી રે જોહ, તેને નથી કાંઈ કાળે દેહ. ૧૫૧
પ્રભુ પામવા મારગ એક, સદ્ગુરુ શરણે જ્ઞાન વિવેક;
બીજા મારગ કોટાનકોટ, રહે આવયાં ગુણની ઓઠ્ય;
અખા નૌકાના મુખક જથા, વાર પાર ન જાણે કથા. ૧૫૨
નસ્તુ જાણવા સાધન કાજ, આરોપી યોલ્યા કવિરાજ;
ક્રૂણ તેનું તે જ્ઞાન વિવેક, જેમ તેમ કરિ હરિ જાણે એક;
સમગ્રી અખા સર્વ ઘોષકાઢ્ય, નહીંતો હરિ માર્ગમાં થાશે આજ્ય. ૧૫૩

સ્વભાવ અંગ.

સ્વયં ભાવે નભ ઉલ્લસે સદા, જેમ હેમ પર્વત અદ્યદા;
ધન ધટા વિના થાયે વૃષ્ટ, એમ જ્ઞાની તે હોએ પુષ્ટ;
ગળી પાલો ગંગા થઈ વહે, ત્યાં અખો શું સાધન કહે. ૧૫૪
નિરાધાર નાટક અટુપટું, સ્વતઃ સિદ્ધ દીસે સામટું;
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય સેજે થાય, પ્રવાહતણી પેરે ચાલ્યું જાય;
તેમાં આચાર્યે કીધી ભુક્તિ, કલ્પો બંધ ને માની મુક્તિ. ૧૫૫
દર્શન ભેદ દાવા મત ઘણા, ગઢ બાંધી રહ્યા આપ આપણા;
એક એકપે હુકી રહ્યા, અમે પામ્યા બીજા વહેતા ગયા;
અખા નાટકની એવી રીત, મન લાગે છે દ્વૈતાદ્વૈત. ૧૫૬
જે છે તે ત્યાં આપોઆપ, બીજા તે નારાયણ થાપ;
સમી સમજ સમજ્યાવિના સૌ, આપાપણા મત તાણે બૌ;
અખા ચાલ્યો મત માયાતણો, દ્વૈત અધ્યાસ સૌને છે ધણો. ૧૫૭
પંડિત ડાહ્યા વિચારો સાત, પણ સાતવાતની એક જ વાત;
જો પ્રગટ હરિ વસનારા થાય, ત્યાં સાધન ધર્મ ન જીવે કાંઈ;
અખા સાધન બીજાં જે બૌ, કાળ કર્મ કર સૌંધ્યાં સૌ. ૧૫૮
ભણે ગણે હરિ નાવે હાથ, દાન તપસ્યા કાળને સાથ;
વ્યાકરણુ વેદ સમાધિ અભંગ, જોતાં સર્વ માયાનું અંગ;
અખા અણલિંગી પદ અનૂપ, જ્યાં ધ્યેય આતા ન રહે રૂપ. ૧૫૯
પૂર્વજન્મ કર્મ અનુસાર, ઉત્તમ મધ્યમ ભોગ સંસાર;
જોણે હું મમતા સહ માન્યો દેહ, ત્રિવિધ કર્મ કલ્પે છે તેહ;
પ્રાય અખા જ્યાં દ્વૈત અભાવ, ત્યાં પૂર્વ જન્મનો શિયો ડરાવ. ૧૬૦

મહા વિચાર વિચાર્યો અખે, જે ગગનચંદ નાવે જલવિષે;
વચ્ચે લહરી તરંગ બુદ્ધબુદ્ધ, બિંદુ વિકાર ઈંદુને નહિ કદા;
એમ પરમાત્મા જાણે પિંડચં, તે મહાત્મા તારક ભૂમંજ્ય. ૧૬૧

પ્રપંચ અંગ.

પ્રાય પ્રપંચ આળ પંપાળ, પંડિતે તેનાં ગુંથ્યાં જાળ;
સ્લોક સુભાષિત મીઠી વાણ્ય, તેણે મોહા કવિ અજાણ;
કહે અખો મર્મ સમજ્યા પખે, સંસ્કૃતતું પ્રાકૃત કરી લખે. ૧૬૨
કવિએ શક્ય જણાવા કાજ, ગાજે જેમ રોહિણીને ગાજ;
વૃષ્ટિ થવાને નવ ગડગડે, સામો અવધ્યથો પાછો પડે;
મિથ્યા સંસાર સાચો કવિ કવે, રખે અખા તું એવું લવે. ૧૬૩
પૂજવા મનમાં બહુ કોડ, શબ્દતણા જોડે છે જોડ;
ભૂખ્યો નરબહુતક જ પિયે, જાણે ઉદર ભરીને પુષ્ટિ પામિયે;
તેણે પ્રાય નહીં ને વાઘે રોગ, એમ અખા નોહે આતમભોગ. ૧૬૪
કવિ થઇને અધિકું શું કહ્યું, જોતાં નહીં બ્રહ્મ અણુચલ્યું;
રોગ દ્વેષની પૂંછ કરી, કવી વ્યાપાર જોડો આદરી;
તેમાં અખા શું પામે લાભ, વાપે ગયો જેમ સ્ત્રીને ગાભ. ૧૬૫
કહે અખો હું ધણુંએ રટ્યો, હરિને કાજે મન આવટ્યો;
ધણાં કૃત્ય કર્યાં મેં બાહ્ય, તોય ન ભાગી મનની દાઝ;
દર્શન વેષ જોઇ બહુ રહ્યો, પછે ગુરુ કરવાને ગોકુળ ગયો. ૧૬૬
ગુરુ કર્યાં મેં ગોકુલનાથ, ગુરુએ મુજને ધાલી નાથ;
મન મનાવી સદ્ગુરુ થયો, પણ વિચાર નગરાનો રયો;
વિચાર કહે પામ્યો શું અખા, જન્મ જન્મનો કયાં છે સખા. ૧૬૭
બહુ કાળ હું રોતો રયો, આવી અચાનક હરિ પ્રગટ થયો;
ત્રણ મહા પુરુષ ને ચોથો આપ, જેનો ન થાયે વેદે ઉથાપ;
અખે ઉર અતર લીધો જાણ, ત્યાર પછી ઉઘડી મુજવાણ. ૧૬૮
પરાત્પરબ્રહ્મ પ્રગટ થયા, ગુણ દોષો તે દિનંતા ગયા;
અચ્યુત આવ્યાનું એ અંધાણ, ચલ્યું નયાવે અખો અજાણ;
જે નરને આત્મા ગુરુ થશે, કહ્યું અખાનું તે પ્રીતશે. ૧૬૯

જ્ઞાની અંગ.

સકળ લોક ત્યમ જ્ઞાતા પુરુષ, એમ જાણે તે નર છે મૂરખ;
દેહ વિષે સૌ સરખા ગણે, જેમ કંચન તાર ત્રાપડમાં વણે;
અખા અમૃત તે પાણી નોય, રસ જાણી ગણશે મા તોય. ૧૭૦

જ્ઞાનીનો લક્ષ પરપંચપાર, જેમ નાવ ચાલે ક્રુવને આધાર;
વણ પાળી જેમ વહે છે નદી, આવી મેલાણ કરે ઉદ્ધવી;
જેમ દીપકકેરી ગલ્ય ગગન એમ, પરચ્છેમાં અખા તું ગણુ. ૧૭૧
સેજ સ્વભાવે સર્વાતીત, દ્વૈત તેજ ભાસ્તું અદ્વૈત;
જેમ દુમાસ વિષે બહુ દીસે ભાલ, પણ પોતથકી નહિ અળગી જાય;
અખા જ્ઞાતા દેખે અશું, અદ્ભુત કારણ જ્યાં ઉલ્લસ્યું. ૧૭૨
સમજ્યો સમજ્યાની ગત લહે, જેમ સ્વપ્નસાખ્ય ખીન્ને નવ કહે;
નિજ પિંડ આદે ચૌદે લોક, વસતાં રહે તે દેખે કોક;
સમજણહાર વિના સમજવું, કહે અખો હું એવું કવું. ૧૭૩
ભવન ત્રણ સ્પર્શ મનતાણું, જેમ સૂર્ય કારણ રેણી દિનતાણું;
સૂરજ વિના નોહે દિન રાત, તેમ તે વિના કોણ દેખે ભાત;
અખા તેમ જે મનને લહે, ત્યારે સેજે પરમ કારણ રહે. ૧૭૪
પરાપાર પરમેશ્વર વસે, સેજે સેજ ત્યાંથી ઉદ્ધસે;
આપે આપની પામે ભાલ્ય, ત્યારે જાય જગતજંગળ;
અખા વાત એ સાચી જાણ, તેહ વિના મનરખતી વાણ. ૧૭૫

જીવ ઈશ્વર અંગ.

કામ સકળ હરિથી નીપજે, પણ હરિ શિર પોતે નવ લે રજે;
જીવથકી કાંઈ નવ થાય, હું હું થૈ કોગટ બંધાય;
શકટ ટળે જેમ ચાલે શ્વાન, એમ અખા ધરવું સૌ માન. ૧૭૬
લહું જાણુ તો હરિમાં ભળ, વાંકો જતો વારે વળ;
કર્મ કરે ને ફળની આશ, એ તો હરિમાર્ગમાં મેવાસ;
લોભે લાગો ચાલે ગામ, અખા સુવાનું નાવે ઠામ. ૧૭૭
ખરા વચ્ચતા પંડિત જાણુ, કર્મતાણું બાંધ્યું બંધાણુ;
ભણી ગણી થઈ બેઠા પૂજ, પણ અળગું રહ્યું આત્માનું ગુણ;
ભેદ ન લહ્યો વાંચ્યાં કાંકડાં, કાળે અખા ફેરવ્યાં માંકડાં. ૧૭૮
હરિજન તો હરિલક્ષણે રહે, બાહ્ય ઈન્દ્રિય વિષય સર્વ ગ્રહે;
અંતર રહે અકર્તા થઈ, ત્યારે કર્મ કરતાં લાગે નહીં;
તેમ ભાંજે ઘડે સેજે સંસાર, પણ અકર્તા રહે કિરતાર. ૧૭૯
દેહદમન મુંડાનું કર્મ, મૂરખ જાણે માંડ્યો ધર્મ;
પીડે પિંડ તે પેટને કાજ, કાયા કશી જાણે મહારાજ;
વિષે વળૂંધ્યો વ્યસની થયો, અખા આત્મપરિચય ગયો. ૧૮૦

ભક્ત જકતને વેર સદાય, હરિજન આપ્યું. હરિનું ખાય;
 દ્રવ્ય હરિ ને હરિ દાતાર, વચ્ચે વેતાગરો જીવ વહે ઉપકાર;
 એ તો હરિનો શત્રૂકાર, સ્થાવરજંગમ પામે આહાર;
 એમ જાણે દીધે હરિ ફળે, અખા અહંકારે આણું વળે. ૧૮૧
 આપોપું ગાળે અર્થ સરે, મન મૂકી અણુજતું ઉભું કરે;
 મિથ્યા હુંપણું માને સત્ય, કર્મ સંધાયે તેને સત્ય;
 પચ્યા વિના બહુ કાચાં મરે, અખા સદ્ગુરુ ન મળ્યો શું સરે. ૧૮૨
 શિર ફેરે શિવજાણ્યા માટય, જીવતે મૃત તે બેઠું નહીં ધાટ;
 કાળ કર્મ ને પિતૃ ગ્રહ દેવ, કેડે થઈ વહેતો અહમેવ;
 હરિ અણુજાણ્યે સર્વે ખરું, અખા પ્રભુ પ્રીછે પાધરું. ૧૮૩
 હરિજન હોય તો હીંશી બોલ, રાજપુત્રને શેની દોલ;
 ચોલ મલપતો નહિ ચાસંધ, ભર્મ કર્મના ભાગ્યા બંધ;
 અર્કથકો નાશે અંધકાર, અખા હરિજનને શો સંસાર. ૧૮૪
 હરિજન જકતની અળગી દશા, જળચર સ્થળચર એકઠા વસ્યા;
 અવની ઉપર લાગી લાય, જળચર હોય તે જળમાં જાય;
 ભૂચરની કાંઈ બીજી પેર, એમ જાણી અખા આદેર્ય. ૧૮૫
 હરિ હો તો હરિ ઓળખો, વણચાલ્યું બીડું કાં ભખો;
 સ્વાદ ન આવે રંગનથાય, તેમ ભક્ત ભક્ત કહિ લોકો ગાય;
 જ્યાં હું હુવો ત્યાં હરિ તો ખરો, વંદો તેની નિંદા કાં કરો. ૧૮૬
 જેમ મચ્છ પ્રત્યે માછી દે દાન, તેમ દમે ભક્ત દુભાય ભગવાન;
 લોક લોભ ઉપાય બહુ કરે, જેમ જમતાં રમતાં સુખ સરે;
 તે દેખી ન શકે સંસાર; કરે નિંદા અખા લે શિર ભાર. ૧૮૭
 ભક્ત તો તે જે પ્રીછી ભજે, ફેતરાં ભાંગે નહીં તાંદુળ તજે;
 સર્વાવાસ લહે હરિ મળે, નહીં તો બેઠો કંકાડી દળે;
 એક સ્વામી સધળે વિસ્તરો, એમ અખા જાણો તે કરો. ૧૮૮
 ખટપટને ખટપટવા દે, તું અળગો આવી પ્રીછી લે;
 જંગી ઢોલ ઘણા ગડગડે, ત્યાં ઝીણી વાત કાને નવ પડે;
 નિરદાવાના જનને ખોળ, તે અખા બેસાડે બોલે બોલ. ૧૮૯
 માંને પોથે લખિયા હરિ, જેમ વેળમાં ખાંડ વિખરી;
 સંતે ખાધી કીડી થઈ, અને વંચકે તો સખુદિ વહી;
 તે માટે તે તેવા રહ્યા, અખા સંગ પારંગત થયા. ૧૯૦

ભણ્યું ગણ્યું તે એટલું કરે, જેમ જેમ વાયુ સુકલ્ય વૈતરે;
 તેણે કૃણે કરી પંડિત પૂજ્ય, સંતને સૂકલ્યની પડ સૂજ્ય;
 સંત તે જ હરિધનના ધણી, અખા ગત્ય આપે આપણી. ૧૮૧
 પંડિત તે વિદ્યા કર્પણી, સંત તો છે તે પ્રજના ધણી;
 ખી પાણી હરિનું નિર્ધાર, ઉપાય કરાવી આપે આહાર;
 અખા ભોગ ભોગીને કાજ, વઢે સેવક રાજને રાજ. ૧૮૨
 પુલિશ મા નામ વૈષ્ણવ ધરે, શું થયું ઘેર ઘેર ખાતો ફરે;
 કોઈ રાજ નામ ધર્યો નાય રાજ, નરપતિ થયે નરપતિનું કાજ;
 અખા અર્થ ધિગ્ધિશ મા કશા, અખા તે જ મોટાની દશા. ૧૮૩
 કાય આળસ કાય કોઈ થયો, વાટે વેપ પહેરીને ગયો;
 નહિ મહેનત વેઠે નહિ સાય, વંદે વિશ્વ એ કૃણ મહિમાય;
 હરિને અર્થે અખા એક વિચાર, પછે સમું પડે તેમ રહે સંસાર. ૧૮૪
 વિશ્વ વિચારે કાંઈ નવ લહે, વહેતા સાથે સૌ કો વહે;
 આડખર કરે મોઢે કરી, જે ન્યાં તે ત્યાં જેઠા ઠરી;
 અખા પશુ જેમ યવનને હજે, મહાજન મૂઢી તે સંગે પજે. ૧૮૫
 આણસમન્યો જીવ ને ખીનું ઝાંખરું, ન્યાં દેખે ત્યાં વળગે ખરું;
 પ્રકૃતિ મળે તો ત્યાં તે અડે, નહીં તો પાછું વાટે પડે;
 એમ અખા સંધળો સંસાર, ઝામર ઝોળે કરે વ્યાપાર. ૧૮૬
 ભલું બાણે તો પાછો ભાજ, પય ટળે જેમ પ્રગટે આજ;
 દૂધ રહે તો થાય નહીં નવું, ધૂત સાહત પડે ડાટવું;
 એમ અખા વિશ્વ કાચું શમે, જામણ વિના બહુ ધૂત નિર્ગમે. ૧૮૭
 વિશ્વ વસ્તુમાં શાનો ફેર, જે મણ એકના આળીશ શેર;
 નાના કાટલે સંધળા પિંડ, મણ કહિયે વૈરાટ અહાંડ;
 હરિમાં વિશ્વ ને વિશ્વમાં હરિ, એમ અખા સૌ ધરનું ધર કરી. ૧૮૮
 વિશ્વ ભજતાં વસ્તુ ભજાય, નીર નદીને સાગરે જાય;
 લોક સંકળ હરિ વેદ જ વદે, આહાણ મુખ ને સંતને હદે;
 મુખે જમે વાણી ઉચ્ચરે, પણ દૈયામાં હોય તે કરે;
 તે માટે હરિ ભજવા સંત, અખા ભવનો આણો અંત. ૧૮૯
 મોટમ દીધી હરિજન ખમે, હરિશું જોલે હરિશું રમે;
 જનને દીઠે હરિ સાંભરે, તે જે હરિજન સાથે ફરે;
 જેમ દીવે સમરસ ઊભસ, એમ અખા હરિ ને હરિદાસ. ૨૦૦

હરિજનને ગ્રહ કહો શું કરે, જે ગ્રહ આપડા પરવશ ફરે;
 રવિ લમતો ને શશિનો ખે, રાહુ તો ધડવાણો વહે;
 કાણો શક ને લુલો શનિ, બહુસ્પતિયે સ્ત્રી ખોઈ આપણી;
 ગ્રહોનો ગ્રહ હરિ તે મુજ હદે, અખા દીન વચન કાણુ વદે. ૨૦૧

એક પરમેશ્વર ને સધળા પંથ, એ તો અળગું ચાલ્યું ભુથ;
 જેમ અગ્નિ અગ્નિને સ્થાનક રહ્યો, અને ધુંવાડો આકાશે ગયો;
 અળગો ચાલ્યો તે કેમ મળે, એમ અખા સૌ અવળા વળે. ૨૦૨

નળજેા જીવ જુગત શું કરે, પ્રકૃતિ પાપિણી પૂઠે ફરે;
 જે જે સાધન સાધે સહાય, તેજ વાતના મળ અંધાય;
 અખા અમર થયાનું કામ, રાખવા હીડે સૌ કો નામ. ૨૦૩

કીધું સર્વ હરિનું થાય, મૂરખ કર્મતણા ગુણુ ગાય;
 નૃગ રાજા કાકિડો કર્યો, વિભીષણુને શિર ફર ધર્યો;
 સત્ય પાળતો હરિશ્ચંદ્ર દુઃખી થયો, જરાસંહ વેરી તે વૈકુંઠ ગયો.
 એવો અસંભાવ્ય હરિમન વસ્યો, એમ જાણી અખો આજસ્યો. ૨૦૪

ક્રય વિક્રય બાળત શોભવા, સ્વામી સેવક રંગ નવનવા;
 વચ્ચે લોભની વીટણુ કરી, રસથી જીવ કરે આદરી;
 આપ લે નિશ્ચે નારાયણુ, અખા તું તે એવું જાણુ. ૨૦૫

કર્મ નામ તે હરિના વતાં, તુંમાં પ્રથમ સકળ ક્યાં હતાં;
 મતુ ઊપજતાં, ક્ષત્રી થયા, સનકાદિક તે યોગી રહ્યા;
 જગત નોતું ત્યાં ક્યાંથી કર્મ, અખા હરિનો મોટો મર્મ. ૨૦૬

જીવ ભકિત કરે શ્યાવકે, સામગ્રી હરિની નીવડે;
 તેનું લાવી તેને સજે, પોતાને તો મળે નહીં રજે;
 જાણ્યું આપ સમર્પું હસ્ત, તે તો નીવડી તેની વસ્ત;
 અખો જે જે કરવા ગયો, ત્યાં એમ અણુખોલ્યો રહ્યો. ૨૦૭

સમજી રહિયે તો સમું પડે, નહિ તો કાંઈનું કાંઈ નીવડે;
 જે જે કરવું તે અહંકાર, તે ત્યાં હરિને લાગે ભાર;
 ભાર ચઢ્યો નિશ્ચે ઉતરે, એમ જાણી અખો શું કરે. ૨૦૮

ધામધૂમ તે ધનનો ધગા, મોહ અહંકાર મહેલીને ગા;
 માવઠો મહે વરસે ગડગડે, ફળ ન ઉમટે ને લાગાં પડે;
 રત વિના કર્પણ ક્યાંથી પ્રજે, એમ અખા હરિ ક્યાંથી મળે. ૨૦૯

મર્મ ન સમજે ભર્મે પહ્યા, કરે અહંકાર હીડિ ઉચ્છ્વા;
 ટીલાં ટપકાં કાઢે ખાસ, જણ્યો મારગ પણ છે મેવાસ;
 વંદે ચરણ ને નંદે પિડ, લક્ષિત નામે અખા પાખંડ. ૨૧૦
 પોતે પરતક્ષ દેવ ઉપાસ્ય, અન્ય ઉપાસન માયા હાસ;
 જેમ જેમ મેલ ચઢે ભૂગડે, તેટલું ઘાયે પોત ઉઘડે;
 આદરવો આતમઅભ્યાસ, અખા સંભાળે આપણુ પાસ. ૨૧૧
 કુષ્ઠુદ્ધિ જીવ અને કપાસ, તે પીડ્યાવોણા નાવે રાશ;
 તે માટે કહે છે ભગવાન, જાણે દેહદમને આવે સાન;
 ઘેન ઉછળતી ને ડેહેરો ગળે, અખા જો હરિ વળણે વળે. ૨૧૨

આનંદ અંગ.

હઃ કરિ નહિ આજાખ્યા હરી, કાચો જીવ જાશે નિસરી;
 જેમ નિલાડે ભાજન કાર્યું રહ્યું, ન સર્યું કામ માટીથી ગર્યું;
 છતી બુધ્યે હરિ. નહિ અભ્યસ્યો, તો ડાહ્યા થતા ઢેકાણે થશે. ૨૧૩
 ભણ્યા ગણ્યા ભલ પાંકે પંચ, ન્યાય ઉંડેલે જાણે સંચ;
 સભાપતિ થઇ જોસે મધ્ય, આતમની નવ જાણે વિધ;
 અખા ક્યાંય ન કુંવારિ ગાય, ઠાલા આવ્યા ને ભૂલા જાય. ૨૧૪
 મૂક્ય મચ્છર ને પરહર માન, ચતુરાઇ સાર્યું છે જાન;
 કરકરો થયે કાળ નવ બિયે, જોરે જમ જિત્યો છે કિયે;
 ગલિત થયે ઉતરશે ગાળ, અખા હરિ મળવાનો એ કાળ. ૨૧૫
 નિલ નિમિત્ત જો માથે પહ્યાં, જેમ બાળક હીડિ કાંધે ચહ્યાં;
 પુન્ય ન લાગે પાડ ન થાય, પેટ પહ્યાં કેમ નાખ્યાં જાય;
 નિષ્કર્મ થઇ નર હરિને જાણ્ય, તોજ અખા ટળશે તું જ તાણ્ય. ૨૧૬

લક્ષિત અંગ.

ભલું ભૂંડું કહે પૂરવતું નથી, પેરે પેરે મેં જોયું મથી;
 એક પિડ અવેરતાં બહુ, નામ રૂપ ગુણુ કર્મ તેમ સહુ;
 એક શરીર અવેવ તે ઘણાં, ઉત્તમ મધ્યમ ઇન્દ્રિય હરિતાણાં. ૨૧૭
 જે ઇન્દ્રિયે જે કરવા કર્યું, તેથી કામ ત્યાં તેવું સર્યું;
 મુખે બોલ બોલે છે બહુ, અને શુદ્ધે બોલે તો નંદે સહુ;
 કુષ્ઠુદ્ધિ એ જીવ છે હરિવડે, અખા એ ઠામે જોડ નવ પડે. ૨૧૮

સસવાદી ને સૂર્ય એ બે, બોધ પ્રકાશ સૌ કોને દે;
જેમ અર્કે ઉગેલું કમળ શમે, તેમ કુણ્ડિને સાચું નવ ગમે;
અખા અદ્રોહી બુદ્ધે બોલે સમ, રવિની રીત જે ટાળે તમ. ૨૧૯
જ્ઞાની થઈ કહિ મારે ગાલ, મુક્ત થઈ વઢવાને ખ્યાલ;
લક્ષિત જ્ઞાન ત્યાં ઠામે હશે, એ તો બેઉ લઢે છે રસે;
અખા એ જ નિઃકારણુ વેર, જેમ ચૌટે લેંશ ને વઢવાડ ઘેર. ૨૨૦
લક્ષ્મી દેખે સધળે લગવંત, તેને દુભે તો શાના સંત;
જ્ઞાનીને નિર્દોષો ધટે, તે નિત્યે બેશીને આથડે;
લક્ષિત જ્ઞાન નોહે એ ખેદ, વંઠા જીવ અખો કહે વેદ. ૨૨૧

દોષ અંગ.

નહિ પાપી ને નહીં પુન્યવંત, એકલ મલ તે સાચા સંત;
કાળયક તે સ્વભાવે ફરે, સંજે ઉપજે સંજે મરે;
એમ જાણીને અખા જા લખી, પુનરપિની કચકચ ગઈ ટળી. ૨૨૨
ગ્રંથમાંહી જેમ હોય તેમ હો, ગણતરી નીસરે તેને શેનો ભો;
તું જાને જીવતો મરી, પછી દોષું લોષું રેશે ઠરી;
તાણ્યો જીવ અખા ગયો ટળી, હવે શાંશો વાણો રેશે મળી. ૨૨૩
સદ્ગુરુ મારગ સદા અળગ, જેમ પંખીને ગલ સળંગ;
પગ નહિ દીસે પંથ કપાય, તેમ સદ્ગુરુ મારગ ઉપર જાય;
ઉપાય અખા નહિ લક્ષ શું કામ, કર્મ ધર્મ તો ત્યાં રૂપ નામ. ૨૨૪
ડાંડી પાધડાં કર ને ઠામ, જો નહીં જાણો આતમરામ;
મરડી મૂછ મુખ વાંકા બોલ, કાલ વાગશે દીલા દોલ;
અખા વરણાગી વણુશી જશે, ભુંડાં લગળ ઉધાડાં થશે. ૨૨૫
ખાટા થઈને નહિ ખરી વળો, કાં ધાટા થઈ ગોવિંદથા ટળો;
એક મેલો મંત્ર ને બીજો કુતર્ક, સાધકને મુખે મૂકે નર્ક;
અખા ઇશ્વરને નહીં છેતરે, લાંબો દાંતો વેલો ખરે. ૨૨૬
કળ વકળ કાળ મન કશી, શું બાળક છે જે છેતરશે હશી;
હિરણ્યકશ્યપે વર માગ્યો છળે, હરિયે તે ધાટ ધાલ્યું કળે;
તો અખા તે હરિયું શી હેડ, હથેલીથી ઉજળો તે કાદ. ૨૨૭
અણુજતો જીવ તું કાં થાય જતો, જોને વિચારિ પહેલો ક્યાં હતો;
જે કાળથા નિરમ્યા જીવ, સાર પહેલો ત્યાં હતો શિવ;
વચ્ચે બીજું ક્યાંથી વળી, એમ જાણી અખા જા ટળી. ૨૨૮

વા પાણી સઘળો સંસાર, તેનો શું આણું ઇતપ્યાર;
 મારુત મારીને લઈ ચડે, તેનું નામ તે પિંડજ પડે;
 વંટોળે તે વપુ વાવડે, અખા આતમને કાંઈ નવ અડે. ૨૨૬
 વડપણું મેલી વસ્તુવિચાર, તન તપાસી રહે સંસાર;
 કોઈ વર્ણુ વેપ અહંકારે મરે, વહાણુ સોનાનું તે નવ તરે;
 એક મિશાલે બ્રહ્મા કીટ, ભેઈ વિચારી અખા શુર મીટ. ૨૨૭
 ભૂત પંચનો આ સંસાર, મુરખ વહે તે વરણુ અહંકાર;
 ભાત ચાલવા વર્ણુવર્ણુ, કોહિ મસ્તક હસ્ત કટિ ચર્ણુ;
 બ્રાહ્મણુ ક્ષત્રિય વૈશ્ય ને શૂદ્ર, હરિના પિંડ અખા કોણુ કૂદ્ર. ૨૨૮
 જાણુપણું મેલીને જાણુ, આક્રણિયે રે, શે નિરવાણુ;
 જાણુ થયે જાણુનું નહિ જાય, જાણુજાણુ હરે બીજે થાય;
 ઓછાયો નરને શું કળે, સ્વે થાય અખા જો પોતે ટળે. ૨૨૯
 પિંડ બ્રહ્માડે ને બ્રહ્માંડ પિંડે, વસ્તુ વિચારે જો તે અખાંડ;
 શું શાથી કો અખાણું પડે, જો સમરસ પિંડ બ્રહ્માંડજ વડે;
 જેમ વૃક્ષને પત્ર આવે ને ખરે, તો સ્વર્ગ નર્ક અખા શું કરે. ૨૩૦
 ભમે ભાવના બીજ થઈ, જેમ જાત્રત અવસ્થા સ્વપ્ને ગઈ;
 તેજ મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર, સ્થૂલ થઈ પસર્યો સંસાર;
 સ્વપ્ન સંસાર જાત્રતમાં ટળે, એમ અખા વિશ્વ બ્રહ્મમાં ભળે. ૨૩૧
 જરે આત્રમે મન જેતાણું, તેને નિદ્રા ઘેરે ઘણું;
 નિજ રૂપે ત્યાં રહી નવ શકે, નાના કર્મ ધર્મ બહુ બંધ;
 મધ્યે વ્યસન લાગ કરી જીવ, અખા આદિ અંત્યે તે શિવ. ૨૩૨
 કોઈ એક ઉત્તમ વ્યસની થયા, કોઈએક મધ્યમ વ્યસનમાં વહ્યા;
 ઉત્તમ મધ્યમ જોયે વ્યસન, જેમ મઘ કપુર જો ઘેરે તન;
 સતકર્મ વિકર્મ જોયે વિહાર, અખા નિજરૂપે રહે નિરંધાર. ૨૩૩

પ્રાપ્તિ અંગ.

બાહું બોલે આચ્યું રાજ, બેઠાં બેસાર્યાં સીધું કાજ;
 વણુ કીધે મરિ લેખે રહ્યો, પ્રીતે કરી પારંગત થયો;
 હવે મારે સઘળે મુખરાસ, અખા સ્વર્ગતર દીઠો વાસ. ૨૩૪
 કામ સકળ મુજ પૂરણુ થયું, બ્રહ્મ સાગરમાંહિ મળી ગયું;
 બોહું ચાહું હરિની સાથ, અતિ પોતે જે રેને આથ;
 હું હરિમાં અને મુજમાં હરિ, એમ અખા નખશિખ રહ્યો ભરી. ૨૩૫

આયું બહિં જો અળગો હોય, જેમ વેધુ માર ન ભૂલે કોય;
 વ્યાપકની વ્યક્તિ કેમ થાય, કો' આકાશ કેમ વહેયું જાય;
 સલંગ બાળ્યું તાં તું તો અળગ, પાંખ આવી પડતું રહ્યું ખગ. ૨૩૯
 મારે એમ પડ્યું પાધરું, હુંપણું મટ્યું એજ આદ્યું;
 કર્મ અહંકારતાણું ગયું મૂળ, જેમ આકાશનાં ઉડે તૂલ;
 ન લલા સરખું મેં ત્યાં લહ્યું, એમ અખા જ્યારથ થયું. ૨૪૦
 વાંકું સમું જાણું ત્યાં હરી, હું તો મારે બેઠો ઠરી;
 લલા ગૃહસ્થને વાડે ગાય, એમ આપ સોંપ્યું હરિમાંય;
 છીંકું ખોળતાં લાધી પોળ, હવે અખા કર ઝાકમઝોળ. ૨૪૧
 ખાવનેથી મુઘ આઘી વટી, લણ્યા ગણ્યાથી રહિ ઉલટી;
 ઉધડ લાંગરું ટાળ્યું આપ, સેજે ટળિયો દ્વિતનો થાપ;
 હવે રહ્યો તે હું કે હરી, વિગત કરે અખો શ્યે કરી. ૨૪૨
 મારે મોટો હુન્નર જડ્યો, જે ઇશ્વરરૂપી જહાજે ચડ્યો;
 પંચ સહિત ઉતરિયો પાર, પગ નહીં ખોળું જળ સંસાર;
 હું હસ્તો રમતો હરિમાં લળ્યો, અખો જાણે તે વળણે વળ્યો. ૨૪૩
 એ મુખમારગ મેલીને શઠ, કાયકલેશ કરે કાં હઠ;
 ગીતામાં ગોવિંદ મુખ કહે, જે 'મારું શરણુ અહિને રહે;
 મુજ વાયક જે માને અખા, તેને સ્કંધ લહિ ઉતારું સખા. ૨૪૪
 પરમ ગુણ હરિનું એ હૃદે, મહા પુરુષ મુનિ એમ વહે;
 જે અહંબ્રહ્મા જાણીને રહે, શરણુ જાવું શિવ એને કહે;
 અળગું નથી અખા શું કજો, આકાશને કેમ લાગે રાજો. ૨૪૫

લાખા અંગ.

લાખાને શું વળગે ભૂર, જે રણમાં જિતે તે શર;
 સંસ્કૃત જોલે તે શું થયું, કાંઈ પ્રાકૃતમાંથી નાશી ગયું;
 ખાવનનો સઘજો વિસ્તાર, અખા ત્રેપનમો જાણે પાર. ૨૪૬
 સંસ્કૃત પ્રાકૃત જે વડે લણે, જેમ કાષ્ટ વિષે રહ્યો લાથા કણે;
 તે છોડ્યાં જાણો નાવે અર્થ, તેમ પ્રાકૃત વિના સંસ્કૃત તે વ્યર્થ;
 બધા દામ વેપારી લખે, અખા બ્યાજ નોય છુટા પખે. ૨૪૭
 હરખે કરખે અનુભવ કશા, આકાશ ઊદરમાં વરતે દશે દિશા;
 ન્યારે જેનું રાજ જ જાણુ, ત્યારે માનવી તેની આણુ;
 જ્ઞાનગગનમાં નોહેદેશ કાળ, એ તો અખા અનણ્યા જોલે આળ. ૨૪૮

જ્ઞાનાધિક નોય સિદ્ધિ વડે, સિદ્ધિ નામ શણુગારે પડે;
 એક મની કહાવે સાધવી, તેમ સેજ ન ઇચ્છે સિધિ વાધવી;
 અખા અણલિંગી નાવે સંસાર, એ તો ફેકટ માયા ઉડાવે વાર. ૨૪૯
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ઇશ્વરને વિષે, તેને વેદ માયા કરિ લખે;
 તેની કણકા તે આ જીવ, તો સિદ્ધિ સહિત કેમ થાએ શિવ;
 લોક પતીજે તે સિધ્ધ વડે, અખા અનુભવને કાંઈ ન અડે. ૨૫૦
 મૂળગો અહરોગ નહીં ટલ્યો, તેમાં સિદ્ધિરૂપી ભરમજ ભલ્યો;
 જેમ પેલો ઘેલો હોય શુધ્ધવિષે, વળી વ્યસને લાગ્યો માદક ભણે;
 અખા અહંકારને ટાળી જોય, તું નરહો તો સિદ્ધિ સાથે સિદ્ધ મો'ય. ૨૫૧
 પોત ન લહું પછે પોતે થયા, ઉત્તમ મધ્યમ વ્યસને વહ્યા;
 માયાકૃતનો નાવે અંત, માને નહીં તો જો વેદાંત;
 અખા ઉપનું ન માને આઘ, ક્ય વિક્રય વિના શી વ્રધ્ય. ૨૫૨
 પ્રપંચ પ્રીછી જોયો ખરો, નહીં ઉપજ ને નહીં તો વરો;
 જ્યાંથું ઉપનું નવ ધટે, શદ ન વળે જ્યાં જઈ આવડે;
 જાતું મરતું દીસે ખરું, અંતે અખા ભક્ત્યાનું ભરયું. ૨૫૩
 જેમ દુધે શીણુ શીસોટા થાય, તોલ ન વધે આકાશ રૂધાય;
 જેમ અસિ જોગે જળ ઉભરે, તેમ તત્ત્વે તત્ત્વ જગત અવતરે;
 વક્યાં તત્ત્વ ધરે રૂપ નામ, અખા ઉત્પત્ત લે ઠામનું ઠામ. ૨૫૪
 પંચતણા પંચવીશે તત્ત્વ, વાસનાલિંગ તે તેનું સત્ત્વ;
 ભૂત ભૂત પ્રત્યે વિચરે, અને મૃત્યુ નામ પરપોટો મરે;
 ભૂતકલ્લોલ સદા સર્વદા, ત્રિહિલાસ અખા મન મુદા. ૨૫૫
 અલન વલણુ તે ચેતનતણી, પંચરૂપે આપે થયો ધણી;
 આપ આપમાંહી વિસ્તર્યું, ન કર્યાં સરખું તે ત્યાં કર્યું;
 જેમ છે તેમનું તેમ છે જાણુ, સમજે સાન અખા નિર્વાણુ. ૨૫૬

પ્રતીતિ અંગ.

હરિ પામવા સૌ તપ કરે, અખો હરિમાં મેજે ફરે;
 મારે સમરસ સેજ સંજોગ, સાવ સ્વતંતર પામ્યો ભોગ;
 જેમ ભર સાગરે તીર્થિંગલ રમે, હું હરિમાં તો દેહ કાણુ દમે. ૨૫૭
 પેરે પેરે મેં જોયું મથી, જે હરિવિના પદારથ નથી;
 તો આઃ વેતનો હું જે ધડ્યો, તે તે ક્યાં અળગો જઈ પડ્યો;
 એમ જોતાં હરિ લાગ્યો હાથ, ટલ્યો અખે ન એ રહી આથ. ૨૫૮

ઉમેરણ જે ઉસરણ કર્મ, હરિમારગમાં જાણે શ્રમ;
 સ્વાયું લઈને શ્યામાં ભરું; અખંડ બ્રહ્મની ખંડણા કરું;
 અખા એ ત્યાં છે અદ્વૈત, અહંપણની ચુકી હૃદ. ૨૫૯
 અનુભવી જ્ઞાન ત્યાં એવું કથે, કર્મધર્મ ભાણ કરે જથે;
 આતમતત્ત્વ માંહેથી ધરે, નામ રૂપ કુચા શું કરે;
 એમ અખા ત્યાં કીધી આશ્ય, હવે કામ શું ઝાલે હાથ. ૨૬૦
 છાંછળ માંછળની નહીં વાત, એ તો રમવી વાત અધાત;
 ખોવું મન ને લેવી વસ્ત, નાખ્ય નસંક લાધે નહીં અસ્ત;
 કે તુટે કે અડે ન આજ્ય, અખા હરી અર્થે હડિયું કાઢ્ય. ૨૬૧
 ક્યાંથી અવસર પામ્યો વળી, મોતી વેહે પેરાવા વીજળી;
 મરે ત્યાં તો સૌં કે મરે, પણ સુરતે જે સ્વામી અર્થ કરે;
 અખા પામું હરિ કે ખોળી સંસાર, સર્વ નિગમું કે પાકું બાર. ૨૬૨
 તપ તીરથ શ્યા વડે હથિયાર, પુરુષ ચીંથરાનો એ સંસાર;
 તે ઉપર આયુધ શ્યાં વહે, મારિશ કેને તું તું કહે;
 પેસ ખેતરમાં ધાલી હામ, ભ્રમ કરો ન અખા રૂપ નામ. ૨૬૩

ખળજ્ઞાની અંગ.

જ્ઞાન કથી શું કીધું ઘાટ, અંતર અવિદ્યાયે વેધ્યાં હાડ;
 અનુભવ કરે ત્યારે એક આતમા, મુખ નિંદ્રા દીસે નહીં ક્ષમા;
 અખા કથ્યું પણ ન લહું જ્ઞાન, શું ગુરુ આગળ માંડયાતાં કાન. ૨૬૪
 ભલો કહાવ્યો પણ ભલપણ ક્યાં, જેમ ગોખર હિંડે ગોધણમાં;
 વેષ પે 'રે વીટંબના વધી, વંઠ્યું દૂધ થયું નહિ દધી;
 કવિતા થયે ન કાઢ્યું કર્મ, અખા ન સમજે મૂળગો મર્મ. ૨૬૫
 મહા પુરુષ કહાવે માંખલી, વેષ પેયોં પણ ટેવ ન ટળી;
 સ્તુતિ નિંદા અદેખાઈ આદ્ય, પે 'રે ખાય પણ વાધી વ્યાધ્ય;
 અખા કૃપા વિના જીવ કણુધી, પાકું ઇંદ્રારણું ને કદુતા વધી. ૨૬૬
 કથા સુણી ઓતા શું ખટ્યો, ગુણ ગાઈને ગાનારો વડ્યો;
 થયા ગયા તે પોથે લખ્યા, પણ વણુ થયાની લહો પારખ્યા;
 વણુ થયો વિગત સર્વે કરે, તેને લહે અખા અર્થ સરે. ૨૬૭
 બાણુ બાધ્યાને સૌં કે મોહ, પણ બાંણુવળીને કોષક જ્ઞેય;
 ઓતાવકતા બિન્નુ આણુ, ટલે એ ને રહે નિરવાણુ;
 નામ હુય વંચકને સલા, અખા સહુ વહે કાળની પ્રલા. ૨૬૮

સાચો જુઠાના ગુણ ગાય, જુઠે સાચો નવ લેવાય;
 દર્પણ તો મુખ મુખને ગ્રહે, પ્રતિબિંબ કેમ બિંબને લહે;
 આદર્શ સ્થાની જે નામ રૂપ, અખા શુંતેલહે સત્ય હરિભૂપ. ૨૬૯
 અખે વિચાર વિચાર્યો ખરો, જે વાંક સર્વ આપણમાં ભર્યો;
 બુદ્ધિ વોણો જીવ લૈ નવ શકે, પટે જક્તદોષ કાઢી મુખ બકે;
 સદ્ગુરુ જો ઉઘાડે ખાર, અખા હરિ દીસે સંસાર. ૨૭૦
 કામ ક્રોધ જે જક્ત આચરે, તે દેખી જીવ નિંદા કરે;
 એ તો પાંચે રૂપે માયા રમે, કળ ભરાવિને ભવમાં ભમે;
 વિચાર વિચારી હરિને જાણુ, નિંદા કરે અખા છે હાણ્ય. ૨૭૧
 જીવ નીચ દેખે તે ભર્મ, ભર્મે થાપ્યા કર્તા કર્મ;
 વળી ડાહ્યો ભ્રમ કહે કર્તા રહી, પણ વસ્તુ વિચાર ગયો વિસરી;
 ધર્મ કર્મ નહીં કર્તા કાય, અખા પોતે વિચારી જોય. ૨૭૨
 શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, વ્યસને જીવ પમાડ્યો ધંધ;
 લોભ મોહ પાંચે થયાં છતાં, પ્રાયઃ પ્રકૃતિ ઉદરમાં હતાં;
 તેણે મોહ્યો જીવ રાગિલો થયો, ત્યારે અખા વસ્તુ વિચારજ ગયો. ૨૭૩
 વર્ણ ધર્મ તું રહે મૂળગે, જેણે સર્વ પડે ત્યાં વગે;
 જાત વિચારે તે આતમા, અને આત્રમ તો તારા તુજમાં;
 તે જાણ્યો છે તે નોહે ધર્મ, અખા કુસકા કુટ્યે શ્રમ. ૨૭૪
 ધરે પિંડ કાંઈ એકતા કરે, તેમાં જીવ આપોપું ધરે;
 જડ દેહ સંગે જડતા ગ્રહે, ચૈતન પક્ષ મૂકીને દહે;
 અખા કુબુદ્ધે પ્રીછે પિંડ, પણ આત્મા પ્રીછે છે અખંડ. ૨૭૫
 શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, પંચ ભૂતનો એ સંબંધ;
 પ્રાયઃ પ્રકૃતિ છે સંસાર, વિચરે ભૂત ધરે અવતાર;
 અખા તન તપાશી જીવે, કાં જીવપણે જન્મારો ખુવે. ૨૭૬
 જ્ઞાની સુર સૌ કા થઈ ફરે, સુભટ તે જે અવસરે મરે;
 સુખે ઘેર બેઠા સૌ જાણુ, પણ વરતે જે ચોભે ધમસાણુ;
 અખા કથણીથી અનુભવ તે અલગ, ઉંચા ચડે આકાશે જસલગ. ૨૭૭
 પ્રપંચ આધારે પરબ્રહ્મને કથે, મહી વિના પાણી જેમ મથે;
 શ્રમ કરે પણ નાવે સાર, જેમ નપુંસક વહે હથિયાર;
 એમ અખા નોહે સદ્જ્ઞાન, માદક કેમ કરે જળપાન. ૨૭૮

કર્મ, ધર્મ એ ભર્મને ભલાં, એકે ન રહે એક એકલાં;
 બુધ વાણી. ઘેનુ ચાટે ચર્મ, કર્મ ત્યાં ભર્મ ત્યાં કર્મ;
 વસ્તુ વિચાર પથુને કશો, અખા ભર્મે ભર્મ અભ્યસો. ૨૭૯
 મરતું દીસે તે નાય મર્ત, ચાલે સચરાચર કાળનું કૃત્ય;
 વેતું ફરવત કાઢે ગાર, તેમ શનૈઃ શનૈઃ મરે સંસાર;
 તો અખા પરને ક્યાં રુવે, આપ વિચારી શે નવ જીવે. ૨૮૦
 નહીં ઉપજ ને નહીં ત્યાં વરો, ક્યાં આકાશ ને ભેળું કરો;
 એ ભર્મે ભ્રમ માન્યો ઉપન્યો, ત્રાય સુવર્ણને ક્યાંથી બન્યો;
 અખો નહીં તો કેને કવે, થાશે માપ માપણહાર મુવે. ૨૮૧

જડભક્તિ અંગ.

પંડ પખાળે પૂજે પાણુ, મનમાં જાણે હું તે જાણુ;
 આપે આતમ બારે ભમે, મુરખ સામું માંડી નમે;
 ડાહ્યો પંડિત થઈ આદરે, તે અખા ધાર્યું કેમ કરે. ૨૮૨
 ગુણુ જોઈએ તો ગુરુને શોધ, જે ગુરુ આપે તત્ત્વનો બોધ;
 પરને વળગ્યો હોડિ અંધ, આંખ્યાળો નવ વળગે અંધ;
 સદ્ગુરુ વિના ગળે બાંધી શલા, એમ અખા ભર્યાં ભલભલા. ૨૮૩
 હરિ કહે છે તે કહે ક્યાં વસે, તેને જાણુ કાયા કાં કસે;
 બ્રહ્મજ્ઞાનમાં સર્વે વળે, જેમ બહુ મહોર સોનું એકલે;
 તૃણ માર્યે કેમ પાડો મરે, એમ અખા સૌ સાધન કરે. ૨૮૪
 ગુણુ ગાવા તે ગુણિનું કર્મ, ધારણા ધ્યાન યોગીનો ધર્મ;
 ભક્તિવૈરાગ્યવૈષ્ણવ કહે કથી, પણ વસ્તુપણામાં કર્તવ્ય નથી;
 અખા પ્રપંચ હોય વિધવિધે, જ્ઞાન પિધું સાધકે જે દીધું સંધે. ૨૮૫
 સુધ માંડી સાધન તે કશું, તેજમાં રૂપ કાંઈ વાસો વસ્તું;
 જેમ મીનને તરતું તે સહેજ, પંખી જેમ આકાશે રહે જ;
 તેમ જ્ઞાતાને સાધન તે સુઝ, એમ અખા સાને કરી યુઝ. ૨૮૬
 જોલે ચાલે તે હરિ વડે, પથુ પથ્થરને લાગી પડે;
 કાચ પત્ર એવે કોને વસ્ત્રપૂજ, એમ ગઈ આતમની સૂઝ;
 મોદ ભર્યાં માને નહીં વાત, અખા આણુજાણે આતમઘાત. ૨૮૭
 હરિમાં રહે તે ગુણુ શું ગાય, પાપી પાવન થાવા જાય;
 દુવારી લે વસ્તું નામ, સદા શોહાણુ સંગે સ્વામ;
 પોતે પોતાને કરવો સાદ, એ તો અખા ઘેલાંનો વાદ. ૨૮૮

હરિ મળે જન રસખસ થાય, જે અળગો તે લેવા જાય;
 કાંઈ તરે શું કહેતું કરે, કાને વ્યંજન કેને વરે;
 દ્વેત નહીં ભાં રીત જ કરી, એમ અખા જોજો અમ્યસી. ૨૮૯

કરતા કાણુ ને સાધન કશું, મુણિ માની મન કરવા ધર્યું;
 વાતે વાત વાધ્યો વિસ્તાર, જેમ ધુંવાડો થયો નવસાર;
 અખા વિચારી જોતાં કાક, જેમ ઊંડો કુવો ને કાટી ખોખ. ૨૯૦

ઉંઘ્યો કહે ઉંઘ્યો સાંભળે, તેણે જડપણું બેનું નવ ટળે;
 જેમ ત્રિત્રામણના દીવા વડે, કેમ રાત અધાની દુષ્ટે પડે;
 શું સાંભળે ને અખો શું કહે, જો માયા લાલચથી ખીલે. ૨૯૧

પ્રપંચ પારે રહે છે રામ, સદા સર્વદા ન્યારું ધામ;
 તેવડે ચાલે આ સંસાર, આગમાપાછ તે નીરધાર;
 અખે રામ આળખિયો તેહ, ઉદર આભ્યંતર નાવે જેહ. ૨૯૨

શબ્દજ્ઞાન કર્મના ગ્રંથ, એમાં સાર ન લાધે અંત;
 સાચું સાધન જે કો કરો, વાગવિલાસ સક્ષણ પરહરો;
 શબ્દાતીતને જાણે જેહ, અખા સાચું સાધન એહ. ૨૯૩

સાચું સાધન શુદ્ધ વિચાર, જે હું મારાનો કાઢે પાર;
 એ મૂઢી અન્ય સાધન કરે, જેમ ભ્રમરોગી વિન્યા વાવરે;
 નિજ આત્મ જાણ્યા વિન ભર્મ, અખા નહિ છૂટે કર્તા કર્મ. ૨૯૪

શબ્દજ્ઞાન માયાનું કુંડ, ભાં નર પશુ પડે મતિ મૂઢ;
 શણગારી વાણી સૌ ગાય, મોહ્યા છવ સાંભળવા જાય;
 અખા શું વાંચ્યું સમજ્યો કશું, આંખનું કાજળ ગાલે ધર્યું. ૨૯૫

અજ્ઞાની ને ઉંટ ખચકું, જાણ્યું મૂંઢે નહિ મુખ થકું;
 અખા અણુજાણ્યો પેદું કાન, ચાલ્યો પંથ દર્શન ને માન;
 કેને કર્તા ન જાણ્યો જડે, વઢે હીક ને કટારી કડે. ૨૯૬

ભણે ગણે શી સાધી વાત, અવળાં પડ વળ્યાં વળી સાત;
 જિય નીચ હૃદિયામાં હતાં, અખા થાપીને કીધાં છતાં;
 પાંડિત્ય કરતાં લાગું પાપ, પાઈ દૂધ ઉછેર્યો સાપ. ૨૯૭

શું સમજ્યો ગુરુશરણે જઈ, જો બ્રાંત્ય છોત્ય ઘર વાંસે રહી;
 અજ્ઞાન તો રંચે નવ ગયું, વાધ્યો ભર્મ એ અદ્ભુત થયું;
 અખા, હલાલ્યો કાલો હલ્યો, એ સગુરાથી નગરો ભલો. ૨૯૮

પ્રાપ્ત રામ કહે તે ગુરુ, ખીજ ગુરુ તે લાગ્યાં વરુ;
 ધન હરે ઘોખો નહિ હરે, સંબંધ સંસારી સાચો કરે;
 અખા શું સમજ્યો ગુરુ કરી, સચરાચર દીક્ષા નહીં હરી. ૨૯૯
 કર્મ કરી શું હરખે હળ્યા, એ તો દામ ઉલેખે પળ્યા;
 જેને લેખે જીવ જ દખે, તે જ સમજતાં નામું વળે;
 તત્ત્વજ્ઞાન વિણ ખીજું અખા, તે રમવું જેમ કાચ કાંચકા. ૩૦૦
 કહે અખો મુજ આવે હમું, એ ક્યાંયું દીખળ મનમાં વચું;
 હિરણ્યગર્ભ હરિ આપોઆપ, ભાં દૈત અચાનક લાગ્યું પાપ;
 કોણ મુણે ને અખા કોણ કહે, હરિની વાત તો એહ જ લહે. ૩૦૧
 હું તું થૈ જોલ્યા એ ખરું, તે હું જ નહીં તો શું ઉચરું;
 જેમ મૌચરમાં વાજે સાદ, એકલો ગારુડી પૂરે નાદ;
 એહ અખા એવો શો ભેદ, તો હું માને શો વિધિ નિષેધ. ૩૦૨
 આંખે આપમાં ઉડી બલા, એક કહે રામ ને એક કહે અક્ષા;
 અક્ષા રામ તે કેનું નામ, કોણ સંભાળે તે નિજ ધામ;
 કહે અખો ઉપજાવ્યો કળા, કળકલે બાળ રમે એકલો. ૩૦૩

સગુણભક્તિ અંગ.

સગુણ ભક્તિ મોતી ધુધરી, મનમોહન દીક્ષિ તે ખરી;
 અંતર તાપ ક્ષુધા નવ સમે, સામા મનોરથ પેરે દમે;
 એ અખા સમજ દેહ વેહવાર, જન્મમરણ ન દખે સંસાર. ૩૦૪
 પડતું સુવર્ણ ને ખીજું મન, તેનું ધોવું ધોવું નોપ જતન;
 જો મર્મખાર અગ્નિને મળે, તો થાય ચૌદું મન પાછું વળે;
 મનની કીધી સર્વ ઉપાધ્ય, મનાતીત અખા આરાધ્ય. ૩૦૫
 અણુજણ્યે જ્યાં ગુરુ કરી પડે, લાલ્ય પટોળેથી કેમ ખડે;
 અવળા શબ્દ પેદા કાનમાં, વાધ્યો રોગ નાવે માનમાં;
 અખા આત્મ વિન અવળી વળ, પ્રેરે કાણ પણ ન ફેરે કળ. ૩૦૬
 બહુ વિધ છે શાસ્ત્રનું જાળ, ઉર્ણનાભિ મૂકે નિજ લાળ;
 જીવ શુદ્ધ્યે કરી ગુંથ્યા ગ્રંથ, મમતે સહુ વધારે પંથ;
 પણ જ્ઞાન તો છે આતમસૂત્ર, અખા અનુભવ હોય તો ખૂત્ર. ૩૦૭
 મુક્તિ ભક્તિ બે વાંછે ભ્રમ, પણ બેઉથી અળગો આતમ ધર્મ;
 જીવ થઈ થાપે ભક્તિ ભગવંત, જીવ થઈ મુક્તિ મન માને જંત;
 એ તો તેમનું તેમ છે અખા, દૈત વિના નોહે પખપખા. ૩૦૮

આત્મ લક્ષ માને પર આપ, વણ સંતાને કેનો બાપ;
વણ જોનારે દર્પણ જથા, બિંબ પ્રતિબિંબની કોણ કહે કથા;
અખા દૈત થયે ઉપાધ્ય, તન મન વિના એ સાધન સાધ્ય. ૩૦૯

દંડ લક્ષિત અંગ.

જો હરિ માર્ગે ચાલે જંત, વેષ અભિમાન શું કાઢ્યા દંત;
જેમ તેમ પંથ કાપ્યાસું કામ, તો આવે હરિરૂપી ગામ;
અખા મોહો પંથે ભમ્યો, વાદ કરતાં આયુર નિર્ગમ્યો. ૩૧૦
વેષતાણું રાખે અભિમાન, સામું તેણે થાયે જનન;
સંસારી મળ ઘોવા કાજ, સાથુ મેલને દીધે વાજ;
અખા મેલ જો નવ નીકળે, તો મેલું તે કઈ ચેર ટળે. ૩૧૧
નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ સમાનું ધન, ઉંઘ્યા નર તેનું કરે જતન;
જાગ્યે રુકું કુકું ટળે, જ્ઞાની તે જે પાછો વળે;
અખા પ્રપંચ નહીં મારણુ, ઠાલો શું થઈ બેસે જાણુ. ૩૧૨
તપ તીરથ દેહ દમવા કાજ, જાણી ઉન્નત આવે વાજ;
ફળ સંભાળાવી કીધું ખરું, હરિ મળવાનું કારણ પરહર્યું;
અખા એ સર્વ મનનો તોર, કોડી વટાવે નાવે મોહોર. ૩૧૩
હરિ જાણીજે તે હરિવડે, મન જનથી જે અળગે પડે;
ખીજાં કર્મ મનથી નીપજે, મન સૂઝે જે તેને લંજે;
અખા તે માટે ત્યાં રહે ચેત, ત્યાં રહીને નિગમ કહે નેત. ૩૧૪
અખા તે જ નર ચેત્યો ખરો, જે ચાલ્યો માથે ઉશ્કરો;
ઊંઠ હાથમાં સૌ કો રમે, જાગ જોગ એટલામાં ભમે;
મુક્તિ ચતુર્ધા એટલા લગે, પણ પદ રહી જોતાં પડશે વગે. ૩૧૫
આણલિંગી મોહોટો ઉપદેશ, જે ઈચ્છે અજ વિષણુ મહેશ;
લિંગ ચતુષ્પથી પર યથા; ત્યાં ન મળે જકત સંબંધી કથા;
અખા એ ત્યાં ચિદ્વ્યાકાશ, પણ પ્રાયઃ શબ્દ નોહે સમાસ. ૩૧૬
લક્ષિત કરતાં ભરમે બહુ, પણ લજનભેદ ન જાણે સૌ;
ત્યાં શુચિ અગ્ર રહેવા નહીં ઠામ, એમ ભરી પૂરણુ રહ્યો રામ;
ત્યાં તો કરતા દીસે ધાત, તો એમ અખા કેમ ધાતે વાત. ૩૧૭
પેલે આળખ્યા હરિ પછી લજે, કાં વોરે જોયા વિના વળે;
ચૈતન્ય બ્રહ્મ કહે વેદ વાણ્ય, તું તો માને પીતળ પાણુ;
આતમની અવગણના કરે, અખા લક્ષિત કેમ પડશે વરે. ૩૧૮

જ્ઞાન વિના ભક્તિ તે અશી, લસસે શ્વાન જેમ ઉઠે ભશી;
 લારે લાર. જેમ ચાલ્યો સોર, ત્યાં ઢાલે દીઠો તો ચોર;
 જે જેણે દીઠું સાંભળ્યું, અખા તે તે વળણે વળ્યું. ૩૧૯
 જેવી શાસ્ત્ર સંત વાણી વેદે, તેવું નરને આવે હ્રદે;
 હું મમતા દેહ જે ઝાળખાય, સર્વાવાસ હરિ'ત્યારે જાણાય;
 સચરાચર જાણ્યાવિણ હરી, અખા દ્રોહબુદ્ધી ન્યાં ત્યાં કરી. ૩૨૦
 જ્ઞાન વિના ભક્તિ નવ થાય, જેમ ચક્ષુ હીણો ન્યાં ત્યાં અથડાય;
 તે માટે જ્ઞાની ગુરુ કરો, હરિ દેખાડે સભરો ભયો;
 ગુરુ જ અખા નવ જાણે રામ, તે શિષ્યને શું આપે નામ. ૩૨૧
 જેતાં વિચારી સ્વે નિજ ધામ, ઉપાધિ આવવા નોતું ઠામ;
 આવી અચાનક ઉઠી બલા, સુખી દુઃખી નર ભુંડા ભલા;
 પંડિત જાણુ થાપે જીવ કર્મ, અખે માયાનો પ્રીછયો મર્મ. ૩૨૨
 નિજ શક્તિએ કર્યું આકાશ, તત્ત્વે તત્ત્વ હવે પ્રકાશ;
 અંશે અંશ ભૂતિક પિંડ થયા, સત્તા બળવડે ચાલી ગયા;
 જેમ ખડક્યાં પાત્ર અગ્નિથી ઉજ્જુ, એમ અખા બળ વ્યાધું વિજ્જુ. ૩૨૩
 પાત્ર માત્રમાં હોય વરાળ, પિંડ સાથે હોય મનની જાળ;
 મનને જેધ્યે સર્વે વિષય, પણ મૂળ અગ્નિને નવ લખેય;
 વિષયને મન તે આ સંસાર, અખે એવી વિધ્યે કોઢ્યો પાર. ૩૨૪
 મુજ જેતાં એ મન સુધી દુઃખી, પણ મનાતીત ન શકે પારખી;
 મનના માર્યા જાએ એહ, એમ સમજણુ નહિ સમજે તેહ;
 ઔદ લોક રૂપે મન થયું, અખા મનાતીત જેમનું તેમ રહ્યું. ૩૨૫
 પ્રપંચપાર પરમેશ્વર રહે, કાં ગુણનાં કૃત તે સાચાં કહે;
 ગુણુ તે જાય મરે અવતરે, તેને સત્ય જાણે તે ફેરા ફરે;
 ગુણુ પારે જેનો અધ્યાસ, અખા તે નોહે સ્વામી દાસ. ૩૨૬
 અખે જગતથી અવળું કર્યું, જીવત મૂકી મૃતક આદર્યું;
 મૃતક શમું મીઠું કાંઈ નથી, સારમાંથી સાર કાઢ્યું મથી;
 પ્રત્યક્ષ પરાક્ષ જીવતાને લાય, પણ અખા મુવો તે નિર્ભય. ૩૨૭
 રામ નામ પ્રીછે ગુણુ ઘણો, જેમ અમૃતમાં ગુણુ પીધાતણો;
 વણુ સમજ્યો સુડો નિત્ય કહે, રામ કેઠ પંજરમાં રહે;
 ક્યાં પૂજે ગાયો પરીક્ષિતે, અખા મુક્તિ પામ્યો પ્રીછતે. ૩૨૮

આત્મલક્ષ અંગ.

આકાશ આધેરી જાણો વસ્ત, ત્યાં નહિ મળે ઉદય ને અસ્ત;
 ઉદય અસ્ત તો જ્યાં આકાર, તે જાણો સધળો સંસાર;
 તે સંસાર સ્થાન છે શૂન્ય, આંહીં અખા રાખે જો મૂન્ય. ૩૨૯
 જે આકારને માને સત્ય, તે શૂન્યવાદી તેમાં નહિ વ્રત;
 આકાર નિરાકારને જે કે નથી, મિથ્યા વાદ કરતાં મરે જે મથી;
 શૂન્યવાદી એ જેનું નામ, અખા જેથી પર હરિનું ધામ. ૩૩૦
 ગુણવાદી ગુણને કહે હરિ, તે માયા રચિત જાય ઉસરી;
 તે માટે ગુણને સ્થળ શૂન્ય, ખટદર્શન મત પાપ ને પુન્ય;
 કુટસ્તાની કહે સત્ય આકાશ, અખા એ મિથ્યા અધ્યાસ. ૩૩૧
 વસ્તુને ઉપમા શૂન્યતણી, તે માટે વસ્તુ તે શૂન્ય જ ધણી;
 તે માટે શૂન્યવાદી નામ, શૂન્ય કને લહું મૂળગું ધામ;
 તે માટે તે તેવા અખા, પ્રપંચ પાર નવ ગયા લખા. ૩૩૨
 અતિ ધણો આઘો પરમેશ, મન તણો ત્યાં નોહો પ્રવેશ;
 અમન તે નર આધેરો જાય, ત્યાં શબ્દ પહોંચે નહિ કાય;
 સહુ ઉપાસે મનની વૃત્ત, અખા ન લાધે હરિની નર્ત્ય. ૩૩૩
 શૂન્યવાદિ શૂન્ય કુચા લખે, પણ શૂન્ય તત્ત્વને નવ ઝોળખે;
 સાકારી આકારને ગાય, તે ત્યાં કાળે શીટી જાય;
 તે માટે તત્ત્વદર્શી ખરો, અખા જે સર્વે ઉદ્ધરો. ૩૩૪
 સાચો અંતરજ્ઞમી ગોર, બીજો ગુરુ બાહ્યગર મોહોર;
 તેનો અર્થ કહેવા શોભવા, સંસારીનું મન લોભવા;
 પાંચુ રીધે આવેજેમ રૂપૈયાવડે, તેમ અખા આતમથી આતમ જડે. ૨૩૫
 સ્થાપર પરપંચ જેસે ઘાટ, જેનું મૂળ મિથ્યા છે નાટ;
 જગત થયું તે ત્રણ ગુણ વડે, ત્રણ ગુણને તે માયા ધડે;
 તે માયા તો નહીં પ્રમાણ, તો અખા શું થાયે જાણ. ૩૩૬
 ઉધ્યા ખરલે પંડિત કવી, જે મનની વૃત્તિ રહ્યા અનુભવી;
 એક એકનું જોલ્યું નવ મળે, ખટ દર્શન જુજવાં આદળે;
 સૌને હું મારાનો થાપ, અખા ન સમજે આપે આપ. ૩૩૭
 દષ્ટ પદારથ થાયે ફેક, ચર અચર ને ચૌદે લોક
 ગુંથે ગ્રંથ વાંચે સાંભળે, તે ત્યાં કાળે સધળા ટળે;
 અખા શો રાખે નિરધાર, જે જોલું તે થાય સંસાર. ૩૩૮

મનવા કરતાં મનશું અખે, પ્રપંચ દીઠો ચૈતન વિષે;
 નિર્મળ દર્પણ હોય અતિ સાર, તેમાં ભાસે બહુ આકાર;
 જેમ તે તેમ જાણે આતમા, તે નર કહિયે સર્વોત્તમા. ૩૩૯
 આતમ સમજ્યો તે નર જતી, શું થયું ઘાળાં ભગવાંવતી;
 જોડે તોડે જોડે વાળ, એ તો સર્વ ઉપલો જન્મળ;
 પ્રીછીને સંકોડે વ્યાપ, તો અખા રહે આપે આપ. ૩૪૦
 વણુ સમજે દાવાગિર ધણુ, વેષ વખાણે આપ આપણુ;
 ટળવું ઘટે ત્યાં સામો થાય, વણુ સમજે એમ વોકો જાય;
 પેયો વેષ ને વાધી ઠેક, એમ અખા કેમ થાયે એક. ૩૪૧
 અખો શું કવિતાપણું કરે, જે વાત કરી ન પહોંચે શરે;
 કે લેવું કે મૂકવું કહે, તે તો ત્યાં આધેરું રહે;
 કેવું કરતાં આવે લાજ, સમજ્યા સરખો છે મહારાજ. ૩૪૨
 ઉકલ પડે તે જોડ્યું ખરું, જેણે જીવપણું જાયે પરં;
 બાકી સઘળો મોહ જોડાય, મનનું ગમતું સૌ કો ગાય;
 અખા અર્થ સહિત કે જે સાત, નાચે પૂત તવ લાજે માત. ૩૪૩
 આપ ઇચ્છાએ સગુણ જથ્થો, ત્યાં કોણુ શિખામણુ દેવા ગયો;
 પસર્યું પોત તે અકસ્માત, કાળ કર્મ શિર મૂકે વાત;
 અખા તે ઇચ્છા છે સદા, પણ જકત સત્ય માની જે જદા. ૩૪૪
 જકતભાવ નહીં જ્યાં લેશ, ત્યાં સત્ય મિથ્યાનો શું ઉપદેશ;
 કેનાં જન્મ કર્મ રૂપ નામ, સીમ કરી જ્યાં ન મળે ગામ;
 અખા નહીં જ્યાં પ્રાયઃ પિંડ, એ તો જેમનું તેમ અખંડ. ૩૪૫
 કૈવલ્યને કો કેમ કરી કવે, પોતે પોતાને શું સૂચવે;
 દૈત વિના નહીં જોસે ઘાટ, એકલો ત્યાં નવ જોલે નાટ;
 અખા લક્ષ સહિત જે દૈત, તે કે તે કવતે છે અદૈત. ૩૪૬
 કોષક સત્ય થાપે સંસાર, કોષક સત્ય કહે નિરાકાર;
 ખેના થાપણુદારા ટળે, જેમ છે તેમ ત્યાં કો નવ કળે;
 અખે મૂળ વિચાર્યું આપ, થાપણુહારનો રાખ્યો થાપ. ૩૪૭
 સગુણ નિર્ગુણ કથવો રહ્યો, બાંધ્યો રંધ્યો સ્વામી લહ્યો;
 સદા હરિ જોલતો ચાલતો, ખાતો પીતો ને માલતો;
 અખો કહે વેદાંતનો સાર, કૈવલ્ય બ્રહ્મ પ્રભા આકાર. ૩૪૮

ભોગ ધ્યાન તપ તીરથ ત્યાગ, ભક્તિ કર્મ ને વૃક્ષ વૈરાગ;
 વિપય વર્ત્ય નાના વિધ ભોગ, ચાલ્યો જાય છે ચેતન ભોગ;
 અખા સર્વ સ્વામીના રંગ, સદા સર્વદા આપ અભંગ. ૩૪૯
 અખા ભોતાં ત્યાં વસ્તુ વડે, ખીજું આપોપું નવ જડે;
 એમ ભોતાં કોણુ કેને ભજે, પામણુદાર ન લાધે રજે;
 અદમ્યદ સ્વામી અટલ અનાદ, એ સમન્થા વિના સધળો વાદ. ૩૫૦
 હાથ પગાળો સુંદર સ્યામ, એવો અટકલ્યો લોકે રામ;
 એવા પ્રભુતાણા અમે દાસ, જેનો હશે વૈકુંઠમાં વાસ;
 ક્યારે કે તે લે અવતાર, તો એમ અખા કેમ પામે પાર. ૩૫૧
 સકળ ચરણ શિર કર અવેવ, સકળ રાખ્દ જોલે જે દેવ;
 તેમાં ઉગી નીકળ્યું સહુ, નિત્ય ખરે નિત્ય વાધે બહુ;
 કેમ કહું કો કાળે અવતાર, ભો તે વડે ચાલે સંસાર, ૩૫૨
 કદલીસ્થંભ ઘણાં પડ વળે, વચમાંથી હુળો નીકળે;
 જકત કાતરો ફેલ મહા ભૂત, જે વડે રંભા તે અદ્ભુત;
 અખા અરૂપી ઉગ્યો ભોધ, પૂર્વપક્ષ ન કરશે કોષ. ૩૫૩
 એમ અખાને હરિ ત્યાં જડ્યો, કાયકલેશ કરવો નવ પડ્યો;
 ત્યાં લગે ધૂપ પૂજનપર વાલ્ય, ત્યાં નહિ લાધી હરિની ભાલ્ય;
 અજ્ઞાન સહુને મૂસળ માંય, અળગા અળગા સૌ કો ધાય. ૩૫૪
 તરણા એથે કુંગર રહે, એવો ઉખાણો સર્વે કહે;
 તરણું તે જીવનો અહંકાર, તે પાછળે રહ્યો કર્તાર;
 અખા અહંકાર વધાર્યો ગમે, તે માટે જીવ ભવમાં ભમે. ૩૫૫
 કર્મ ગ્રહે એવું શું સદા, સુખમાંથી આવે આપદા;
 જેમ વગડામાં કીજે તાપણું, તેણે સૂઝે ન સૂઝે થોડું ઘણું;
 કર્મતણી એવી ચઝચુંધ, અખા ન ભાગે મનની રંધ. ૩૫૬

જ્ઞાનદગ્ધ અંગ.

જ્ઞાનદગ્ધ તે બળ્યા ઝોગણા, કથતાં વધતાં દીસે ઘણા;
 વાળ્યાં ન ઉગે અન્ન ન થાય, તેમ બ્રહ્મ કર્મ જેઉંયાં જાય;
 કહે અખો નર વંઠ્યા શરે, નર નારીની નિંદા કરે. ૩૫૭
 બ્રહ્મ કર્મ ઉમેથા બ્રહ્મ, જેમ અધણેલાં કુકટને કટ;
 સંપ્રદાય શુદ્ધ નાભ્યું જ્ઞાન, મનમાં તે જ્ઞાનીનું માન;
 કહે અખો નર મુક્તા પ્રે, નગર છૂટી ઘેનુ ઝોખર કરે. ૩૫૮

દોષ દષ્ટિ દુર્મતિ નવ ટળી, તો શું સાધ્યું કથા સાંભળી;
 ગુરુવચન પાળે તે સંત, ધાટ ઘણેરા કોટે દંત;
 કહે અખો હરિની નહિ મયા, સાંભળીને સામા શઠ થયા. ૩૫૯
 એક શકું જ્ઞાન ક્ષે દામણા, તે હરિ કૃપા પામે વામણા;
 પાપ પુણ્યના ભેદ અખો લલા, જે હતું તે સમઝી રલા;
 કહે આપે મૂકે વાઘે માન, અખા એહ તે શકું જ્ઞાન. ૩૬૦
 શકું જ્ઞાન ને વ્યંડળ મૂંછ, કરપી ધન કૂતરાતું પૂછ;
 એ ચારેથી અર્થ ન થાય, સામું એખ ઉધારે કાય;
 અખા અમલ વિન હાકમ જશે, કથ્યું જ્ઞાન પણુ હરિ નવ વસે. ૩૬૧
 જ્ઞાનીનાં નોયે ટોળાં ટોળ, મુક્તા નોયે સર્વ ગજકપોલ;
 શબ્દવેધિ જ્ઞેયા કોય સંત, શંખ સકળ નોય દક્ષણાવંત;
 ખેડિમાં નિપજે કો એક જન, બાપી અખા રમાડે મન. ૩૬૨

વિભ્રમ અંગ.

કોને ક્યાં થઇ ખેશે જંત, જ્ઞેતાં સૌનો આઘે અંત;
 જેતું જેતું વાંછે શરણુ, તે ત્યાં સધળા પામે મરણુ;
 જેમ નાળગોળે તુંબડીની આજ, એમ ન ભાંગે મનની જાજ. ૩૬૩
 ત્યારે મન પામ્યું નિજ ભાન, જ્યારે થઇ રહ્યું સર્વ સમાન;
 સત્ય પુરી મધ્ય મારું આજ, સર્વ સરખું જ્યારે ભાંગી જાજ;
 જેમ કરી ક્વાથ રોગીને વિષે, અખા અરોગી સર્વે લખે. ૩૬૪
 હોંશિ જીવ કર્મધીન થાય, વ્યસને વ્યસની માદક ખાય;
 પોતે જ્ઞેતાં પૂરણુ બ્રહ્મ, ભાત્યે જ્ઞેતાં સર્વે ચર્મ;
 ગ્રોદે લોક અખા એક ઠાઠ, ત્યાં ઉંચ નીચ તે મનનો ધાટ. ૩૬૫
 અખા શોધીને શળ ખેસાજ, સદ્ગુરુ સંગે જાદશ પાર;
 ઈદ્રિય ગ્રાહ પરમેશ્વર નથી; ભર્મે કોઇ ન મરશે મથી;
 દષ્ટ પદારથ માન્યે સિધે, તારો સંકલ્પ જાણુ તે વિધે. ૩૬૬
 સ્વયં પરમેશ્વર વ્યાપી રહ્યો, અનંત કોટિ રૂપે એક થયો;
 જેમ જાર છોડ સહિત પાનોહ્ય, તેમ એક બ્રહ્મસધને આઠોહ્ય;
 એમ જ્ઞેતાં તું બીજને નથી, ફેકડ અખા તું ન મરીશ મથી. ૩૬૭
 મૂળ ડાળ પત્ર કૃષ્ણ ફૂલ, સુવર્ણુ ઝાડ જેમ એક જ મૂલ;
 રૂપ રંગ શોભા એકાંત, તેમાં બીજું દેખે બ્રાંત;
 અન્ય નથી અખા કો કાળ, આપ આદે દષ્ટ એવું લાખ્ય. ૩૬૮

શ્વાન સ્વપચ ગૌ બ્રાહ્મણુ જ્ઞેય,, રામ થકી અળગો નહીં ક્રોધ;
 તત્ત્વ એક ને ચૈતન એક, નામ રૂપ ગુણુ કર્મ અનેક;
 આપે અખા ચલાવે ખેલ, એમ સમજતાં પડે ઉકલ. ૩૬૯
 ઉંચ ખરા તે ઉંચ ન જાણુ, નીચ તે નોહે નીચ નિર્વાણુ;
 ઉંચમાં રામ બમણો નથી ભયો, નીચ પિંડ ઠાલો નથી ક્યો;
 કહે અખો સ્વપ્નામાં બક્યો, જેમ છે તેમ જોઈ નવ શક્યો. ૩૭૦
 મૂલ સૂજ જેને ઉપજે, તે નર કાંઈ ભજે ન કે તજે;
 માલ જોઈને વોરે ઘાટ, અધિકું ન ગણે નખશિખ માટ;
 અખા સધજો મોહબાપાર, જોતાં વસ્તુ વિચારે પાર. ૩૭૧
 એક જ્ઞાની ને ખીજું નાવ, તાર્યાં તાર્યાંનો ઘેને ભાવ;
 ભૂપતિ ભીખારી ગર્દભ ગાય, ચેતન જાણી તાર્યાં જાય;
 આદ્ય અંત ન ગણે ને વહે, અખા વસ્તુવિચારે રહે. ૩૭૨
 સર્વાતીત સર્વ રૂપે સદા, એવું ચેતન સમજે સદા;
 તેમાં આઘ્યા ચૌદ લોક, અદ્દું ગોણું થઈ ગયું ફોક;
 અખા મોટા તે અનુભવ વડે, હૈયે ઉપાધ્ય કરવી નવ પડે. ૩૭૩
 કાં પરોક્ષ જીવે પરમેશ, તે રહેશે આપોપું શેષ;
 ભાવાંતરનો પડિયો ફેર, અહંભાવ મોહું અંધર;
 અહં બ્રહ્મ સત્ય માનો ભાવ, સારે અખા સ્વતંત્ર જ સાવ. ૩૭૪
 અહં બ્રહ્મ રોપી રહે થંભ, પ્રાત્યે પરમેશ્વર ઉગ્યો શંભ;
 સદા સર્વદા ચાહ્યું જાય, તું અણુછતો ઉભો શાને થાય;
 અખા તપાસી જો તું તુને, તન જડે બાર જે ભૂલ્યો કને. ૩૭૫
 વેદવચન માને સત્ય કરી, આપોપું સંભાળે ફરી;
 એ મૂકીને થઈશ મા ભલો, તો વલોણે પડશે વલો;
 નહીં પામે આતમ નવનીત, અખા આણ્ય તું નીજ પરતીત. ૩૭૬
 પુણ્ય રાખ્યે નવ જાણે પાપ, અગ્નિ રાખ્યો તો રાખ્યો તાપ;
 જોત્ય કરે પણ લાગે આળ, શોભે તેમ વધે જંજળ;
 અખા તે માટે વસ્તુ વિચાર, જે હસતો રમતો પામે પાર. ૩૭૭
 વસ્તુ વિચારે એટલો લાભ, નિર્વિકાર સદા રે આભ;
 દ્રાટિ બ્રહ્માંડ ઉદરમાં રમે, આપ આયાસ નહીં કેા સમે;
 અચળ્યો લક્ષ એવો છે સદા, અખા નોહે દૈત આપદા. ૩૭૮

સવેં સુખની સીમા જ્ઞાન, જે સકલ તેજનું આપે ભાન;
 રવિ રથ જોઠે જે નર પ્રે, તેને તિમિર કેમ આવરે;
 લક્ષાલક્ષ વિના જે લક્ષ, અખા ન મળે પક્ષાપક્ષ. ૩૭૬
 જ્યાં પ્રાણી ત્યાં છે પ્રાણેશ, તું જોતો હીડે પરદેશ;
 પેલું ત્યાં એક વાંકું થયું, અખા આપોપું વિસરી ગયું;
 વિસર્યું તો સંતને જઈ પૂછ, તોડે જોડે કાં ડાઘી મૂંછ. ૩૮૦
 જીવતણી છે અવળી સૂજ, ધાય ધૂપે કો પાટલ પૂજ;
 બાહ્ય કર્મ કરતાં ધુંચાઈ, મતદર્શનના મળ બંધાઈ;
 અખા જાઓ છે અહંતા કાટ, ત્યાં ભીજ્યાં છે કર્મકપાટ. ૩૮૧
 પટદર્શન કરતા વિખવાદ, મધ્યે માયા પોષે સ્વાદ;
 દાન દયા શીળ કહેતાં જાય, મંત્ર જાપ તીરથ મહિમાય;
 અખા બાળકની પેરે થયું, જોરાં સાટે ધરેણું ગયું. ૩૮૨
 ખરાય થયો જીવ વ્યસને કરી, કર્મ વોર્યાં ને ખોયા હરિ;
 આગદયા ભવને સારુ કરે, ધન તન મન ત્યાં બહુ વાવરે;
 મને જાણે એ હરિ ભજન, વાધે વેળ અખા એ અવતરણ. ૩૮૩
 અતિ જીની મહા મોહની જાળ, કંઠે પજ્યાં થયા બહુ કાળ;
 અળગાં ઉપાસન અળગા દેવ, કરી હિમ્મત બાંધે અહમેવ;
 અખા એહ મોટો ઉત્પાત, ઘણા પરમેશ્વર ક્યાંની વાત. ૩૮૪
 સાર હતું તે ક્યાંયે રહ્યું, વ્યસની મન ક્યાંયે વડી ગયું;
 ચોર બોલાવ્યા સાથે ઘણા, તે ડગતા જાય થઈ આપણા;
 પરબ્રહ્મ મૂળગું ધર અખા, કેમ પામે જેને એવા સખા. ૩૮૫
 કોય કહે મોટો શિવદેવ, કોય કહે વિષ્ણુ મોટો અહમેવ;
 કોય કહે આદ્ય ભવાની સદા, બુધ કલ્પીના કરે વાયદા;
 જૈન કર્મની સદા દે શીખ, યવન માને કલમે શરીર;
 અખા સૌ બાંધે બાકરી, ક્યાંય ન જીવે હરિ પાછો પ્રી. ૩૮૬
 ઘણા શબ્દ પજ્યા જે કાન, તેને તેનું લાગ્યું ધ્યાન;
 કોય મુશળ પરવાહે વહા, કોઈ શબ્દને ગ્રાહે ગ્રહા;
 એમ ગોથાં ખાતો સંસાર, અખા વિના વસ્તુવિચાર. ૩૮૭
 લોક ચૌદ ચૈતનનો ઠાઠ, નિપજતાં જાય ઘાટે ઘાટ;
 સુર અસુર પશુ નર નાગ, સેજે પડતા જાએ ભાગ;
 પિંડ પહેલો ત્યાં નોતો જીવ, અખા પરવા છે એમ જ સદૈવ. ૩૮૮

પ્રવાહ પુરાતન ચાલ્યો જાય, આગળ દીસે ને પાછળ ભુંસાય;
 મોઢે ફૂલ્યા ને પાછળ અદીઠ, ખપે ખરું ને રહે અનીઠ;
 અખા ભે જોસે એ ઘાટ, એ સમજ્યા વિના સર્વ અટાટ. ૩૮૯
 પોતામાં વીખે વીખણું, નહીં સંભાળે ધર આપણું;
 થઈ ગયું ને વળિ આગળ થશે, તેની વાત કરે સૌ રસે;
 એમ ચાલ્યો અવળો સંસાર, અખા ધરમાં ખોયો સાર. ૩૯૦
 વેલ ન દીસે દીસે પાન, દીસે કીરણ ન દીસે ભાન;
 પ્રવાહ ન દીસે દીસે તરંગ, તેમ ચિદ્ ન દીસે દીસે અંગ;
 અખા દેખણહારો દેત, ટળતે રહે તે સર્વાતીત. ૩૯૧
 સર્વાતીતમાં ઉત્પત્તિ અંત, શેપનાગ વૈકુંઠ પરજંત;
 ચૈતન કારણ કારજ ભૂત, પટ કારજ ને કારણ સૂત;
 અખા જાણુ અરૂપી વડે, તે જોતાં અનુભવ નીવડે. ૩૯૨
 એમ જાણ્યા વિણુ ઠાલા સહુ, ઘણું આચરણ આચરે બોહુ;
 સર્વે સ્વર્માંતરના ભોગ, જપ તપ સંયમ સાધન ભોગ;
 કહે અખો જે ખરો જાગશે, તેને એવો અનુભવ હશે. ૩૯૩
 લોહનાં ખાર ને રૂપાના દેવ, એક દેરાસરમાં થાતી સેવ;
 તેમાં આવી પારસ રહ્યો, સર્વ સાજ સોનાનો થયો;
 ઉત્તમ મધ્યમ કર્મ જ્ઞાનવડે, અખા સર્વે હરિ નીવડે. ૩૯૪
 અખા શમશ્યા સરખી ખરી, ભે. સમજે તો નીપજે હરી;
 ઉડા જળમાં રત્ન જ પડ્યું, કેમ ડબકી ખાય-કને તુંબકું;
 છોડ તુંખીપ્રજા જડશે રત્ન, અખા સમજ તો મોહું જાત. ૩૯૫
 ડહાપણ ભોળપણ છાંડી રહે, આડય કરે હરિ મારગ બે;
 ભોળાને અસુજની આડય, વિચક્ષણ પડ્યો અતુરાધની ખાડય;
 અખા તરવું તેને માથે ભાર, હીરા છાર બે નાખે પાર. ૩૯૬
 ઘણું પંડિત ડાહ્યા ગુણવાન, ન્યાય પારખું સંગિત ગાન;
 અષ્ટાવધાની પિંગળ કવી, મંત્રભેદ આપધ અનુભવી;
 અખા એટલે જોહરિ નવખટ્યો, તો ભોળપણથો આઘો વટ્યો? ૩૯૭
 જેમ શિલા એક ટાંકી ચીતરી, અણુધડી બીજી મેલે ભરી;
 બે નાખી ઉડા જળ વિષે, પણ સરખી બેઉ તરવ વિષે;
 પંડિત મૂરખ સરખા નીવડે, અખા દૈતને રૂપક ચડે. ૩૯૮

ચતુર તે જે ચતુરાઈ વમે, વર્તન માત્ર જગતમાં રમે;
લક્ષ સદા રહે ત્રિગુણાતીત, વહ્નિને લાગે નહીં શીત;
લવજલથી ઢોરો નીસરે, અખા એવો ચતુર તે તરે. ૩૯૯
અખા રામ સ્વતંત્ર ભાવ્ય, જેણે જાય સર્વ જંજળ;
ઉઠ હાથનું ગણતાં આપ, તે નર જણે નહીં અમાપ;
ઉત્પત્તિ લય કેવા માત્ર, રામરસે ભરવાનું પાત્ર. ૪૦૦
તે તારાની વિદ્યા સરે, સામે પ્રવાહે જે કાચ તરે;
કર્મ ધર્મનો વહે છે પ્રભા, તેમાં તણાતા ઠોકે સઉ ખલા;
અખા જે બ્રહ્મ સામે જાય, તેવા ભક્તને ગીતા ગાય. ૪૦૧
પરબ્રહ્મ પ્રાય પોતામાં વસે, સદ્ગુરુ ગમે તે જો અભ્યસે;
ત્રાંખાં પીતળ નિપજે ધાત, પ્રાય છે સુવર્ણની જાત;
કાષ પાપાણુ ન થાયે હેમ, અખા જ્ઞાનવણુ ખીજું તેમ. ૪૦૨
તું તીરથ કાં સામું જીવે, કાં પોતાને પ્રતિબિંબે રુવે;
એવી બુધ જેણે આદરી, તેણે આપથી ખીજે કીધો હરિ;
તું કલ્પદ્રુમ કાં કલ્પી રમે, અખા એમ પ્રીછે અર્થ શમે. ૪૦૩

આત્મા અંગ.

તન તીરથ તું આતમ દેવ, સદા સનાતન જણે ભેવ;
અડસઠનું અધિદેવત સદા, તે જણે ટળે કોટી આપદા;
તીરથ માર્ગન કીધું અખે, જન્મ મરણ નહીં તેને વિષે. ૪૦૪
જન્મલો છે જોજો જગદીશ, તું પડછદો ને તે ધશ;
ઉલટ ભેદ પામે આરામ, જો તારું મૂળગું નિજ ધામ;
અખા અક્ષર તું ક્ષર નાય, પ્રતીત તુંને જો તારી હોય. ૪૦૫
સુધું કહેતાં ન માનો દુઃખ, વેહેતે જળે ન દીસે સુખ;
ઠેરાણે ભાસે જેવું યથા, વણુ ઠેરાણે પામ્યો વ્યથા;
જ્ઞાન એક સઘળે પિડ વસે, અખા કૃસની પૂજા હશે. ૪૦૬
અહંમાયા બહુ રૂપે કરી, આપોપે સહુએ આદરી;
કાય કહે દેખું પરચરંગ, કાય શેષશાયી દેખે સુચંગ;
કાને સુક્રાક્ષ્ણ દોરે પડે, કાય કે મારે જ્યોતિ જળહળ;
મનના મત સર્વે આદર્યા, અખેપદથી સઘળા ખર્યા. ૪૦૭

દીઠાને કાં વળગે ભૂર, અણદીઠું વેધે તે શર;,
 દષ્ટ પદારથ ભુઠો થશે, વૈકુંઠદિ સર્વે જશે;
 ધ્યાન ધરે દીસે જંજળ, અખા નોય એ હરિની ભાળ. ૪૦૮
 ધ્યાને દીસે તે જાણે જાય, ખોટાનો શો કરો ઉપાય;
 ઇન્દ્રજાળની વિદ્યા કાં મોહાય, એ તો કર્તવ્ય છોકરાં જાય;
 ભરમીશ માં એ, દેખી ભાત, અખા કૃત્ય રહિત છે વાત. ૪૦૯
 કર્તવ્ય સધળું મનનું જાણ્ય, મન ઉભેથી ટળે નહિ તાણ્ય;
 મન ઉભે ઉભો સંસાર, ફોકટ કેમ વહે છે ભાર;
 અર્થ અખા તો થાય ખરો, જે ઉપાય મન અમનનો કરો. ૪૧૦
 કલ્પે જલ્પે કથતે જ્ઞાન, વળી નવરો થઈને ધરશે ધ્યાન;
 મૂકેટ રાજ ખેસાડયું જેમ, ફળ દીઠે વળિ હું તું તેમ;
 અખા એમ નહિ રીઝે રામ, અંતરના સાક્ષીથી કામ. ૪૧૧
 નિગમે ગાયો સમ્યક્ નવ લલો, નવ આવ્યો ને નવ ગયો;
 સદા સનાતન છે અવિકાર, છતે અહંકારે ન લહે પાર;
 અખા વસ્તુ સરીખો થાય, તો હીરે હીરો વેંધાય. ૪૧૨
 વણાંત્રમ શું વળગે અંધ, જાણે એ માયાનો દંડ;
 લેહેર વળગ્યો કો તવ તર્યો, નિજ બળ આવ્યું તે ઉગર્યો;
 હાડ અર્થ કાં દેખે ભૂર, અખા બ્રહ્મ રહ્યો ભરપૂર. ૪૧૩
 અણછતો ખોલ સૌ કાને અડ્યો, પણ કોણ કીયાંથો અળગો પડ્યો;
 પાંચતણી સધળી માંડણી, આપે બોલે માંહે ધણી;
 આપોપાથી બુધ્ય જ પડી, અખા દૈતની કાળપ પડી. ૪૧૪
 પ્રીતીને હરિભક્તિ આદરે, તો અંત્યે પડે સહુ વરે;
 હું તે કોણ હરિ શી વસ્ત, જે જાણી અહું જઈ હસ્ત;
 એમ જાણી જપે મળે ભગવાન, નહિ તો અખા વરવોણી જન. ૪૧૫
 સદ્વિચાર તે સાચિ ભક્તિ, જેણે જીવ શીવની લહિયે વિક્તિ;
 જીવશિવતાણું લીધું હેત, તે પોતો જ્યાં વેદ કહે નેત;
 એમ ભક્તિ આવે કણસડે, નહિ તો અખા ભુગભુગ રડવડે. ૪૧૬
 એક મૂળ મંત્ર સાંભળજે સત્ય, જેણે પદાર્થ લહિયે નિત્ય;
 જીવતાણું જે જીવજપાણું, અને અર્થ જે ઇશ્વરતાણું;
 એ બેના બે વિકાર જો તજે, તો શેષ ભાગ અખા નીપજે. ૪૧૭

હવપણું વિચારે વળગે, સદ્યુરુવચને પડશે જાગે;
 રત્નભુ ભુજંગ જેમ દીપવડે ટળે, વણુ વિચારે ભર્મ જ પ્રજે;
 ભર્મ કર્મનો વ્યસની થયો, ત્યારે અખા ધધર સાક્ષી રહ્યો. ૪૧૮
 હવ ટળવા સૌ જતનજ કરે, તેમ તેમ તે યોહાળો વિસ્તરે;
 જેમ મૂર્ખ ખસ ખણી નિર્ગમે, તેમ તેમ તે ધણું ધણું દમે;
 આંધ્રે કંડુ થાએ શાંત, તેમ સદ્વિચારે અખા હવ શાંત. ૪૧૯
 ભક્તિ જ્ઞાન કથે વૈરાગ, દેહ દર્શન તે ન કરે ત્યાગ;
 ત્યાં લગે એકે નવ ફળે, શુદ્ધ શરો ઉપરથો બળે;
 અંતર અગ્નિ ન લાગે ક્યમે, ફેકટ દંન અખા નિર્ગમે. ૪૨૦
 વિચારે ભક્તિ થાય વણુ કરી, જ્ઞાન કથા વિણુ પામે હરી;
 વણુ ત્યાગે જ પ્રજે વૈરાગ્ય, સદ્વિચાર ત્યારે આવ્યો ભાગ્ય;
 હરિ જાણ્યા વિણુ જે જે કરે, તેને અખા કલેશ ઉગરે. ૪૨૧
 તપ તીર્થ દાન વ્રત નેમ, ધર બેઠાં તે પામે ખેમ;
 સદ્વિચાર થડ જેણે ગ્રહ્યું, તેને શાખા પત્ર બારું નવ રહ્યું;
 સદ્વિચાર વિણુ કરે જે ધણું, તે ધુણુ ઉપર અખા લીપણું. ૪૨૨
 રહેણી વિના કહેણી જે કથે, મહિ વિના પાણી જે મથે;
 જેમ કાચલમ્બતને પાળે કાગ, વસંત ઋતુએ ઉડિ જાય જાગ;
 લક્ષ વિના કહેણી જેમ અખે; ભક્તિ દંભ કુતર્ક જ્ઞાન લાખે. ૪૨૩
 જ્ઞાની છે હરિનું નિજ રૂપ, ચિહ્ન વિના કેમ કહિયે ભૂપ;
 રાજપૂત દળણું નવ દળે, કાળ માયા જેને દારે રળે;
 શેષ શંકરનું હવન જ્ઞાન, એવી નિધિ અખા વિણુ સાન. ૪૨૪
 કુષુદ્ધિ કુતર્ક ને જ્ઞાન જ કહે, વિષય દંભ ભક્તિ કરે ગ્રહે;
 કોધિ કોધને કહે વૈરાગ, હંસઆસને બેસાડ્યો કાગ;
 ત્રણનેનાવ્યો અખા હરિ હાથ, જેમ રૂપા ભરોસે શીપની આથ. ૪૨૫
 જ્ઞાનતણો મહિમા અતિ ધણો, તે જાણે જે વિરલો જાણ્યો;
 ધ્યે ધ્યાતા તેણે પદ નથી, નિરાલંબ પદ એટલા વતી;
 કથા ભણ્યાનું નહીં ત્યાં કામ, જે ગ્રીછે અખા નિજ ધામ. ૪૨૬
 ઉઠા હાથ તરુ ચંદનતણો, ઉગે વણુ વાવ્યો હોય નહીં ધણો;
 બ્રહ્મવેતાનું એ દર્શાંત, કૃત્ય રહિત જે હોય મહાંત;
 એકે ચિહ્ન ન હોય તે વિષે, તે સરખો અખા તેને લખે. ૪૨૭

હાયા તરુએ તરુ નવ ફરે, તેમ અલ્લવેતા કાંઈએ નવ ફરે;
કૃત્ય એક નોહે તે વિષે, અચિત તરુકેરાં ફળ લખે;
નિજપદ જેઠો રહે તે વીર, નિલાનંદ અખા છે ધીર. ૪૨૮
જેમ કલ્પદ્રુમથી રિધ નીપજે, પોતે કાંઈ લજે નવ તજે;
સામાનો સંકલ્પ જ ફળે, પોતાનો અનુલવ ન ચળે;
વિદેહીતણી હોય એવી રીત, ગ્રહે અખા જે ધ્રુવે છત. ૪૨૯
અહરસ જેને ધટ ઠરે, તે ત્રિલોકની સ્થિતિ નવ કરે;
નવ દીસે તેને પદ રહે, દીસે તેને જાણી ખહે;
થાતાં પહેલો જેવો હતો, તે એવો અખા છે છતો. ૪૩૦
ધ્યાતા ને ધ્યેય જે જે રહેય, તો કૃત્ય ન ખુટે ન ટળે ભેય;
ધ્યાતા ધ્યેય જ્યારે થાય, તો દ્વૈત ઉપાધ્ય સર્વે રહી જાય;
કથે રહે સ્વસ્વરૂપ જ વિષે, તો જ્ઞાનવંત અખા વેદ લખે. ૪૩૧

વેપવિચાર અંગ.

દર્શન વેપતણી કહું વાત, પંથ પુરાતન સધળી ધાત;
સ્વેચ્છાએ અવધૂત જરણા, પછે કાલ્યા આલ્યા ક્યાં તેને ગ્રહા;
શિવે વેપ ધર્મો અભિનવો, તે પહેલો અખા ફેણે અનુલવ્યો. ૪૩૨
રાજવેપ ધરે નાય રાજ, પંથ રહે કાંઈ ન સરે કાજ;
અંત કારણ એનું કાંઈ નથી, નિર્દાવે વર્તે તે જતી;
સેજમાહે મહા પુરુષ જ રહે, બાહ્ય દષ્ટિ અખા વેશને ગ્રહે. ૪૩૩
શેષ શંકર મુનિ જે પદ રમે, તે પદ ગ્રીષ્ઠ અખા કાં ભમે;
શુક મોટા કહાવ્યા જે વડે, રખે કલુષ તુંને આશા નડે;
જ્ઞાન બ્રહ્મ તે આશા કરે, સત્ત્વ છાંડી અખો નહીં ગૃહે. ૪૩૪
જીવ કલંક અખા ટાળે ટળે, આશાએ જીવ ભ્રમમાં લખે;
આશાવાનતાણું નામ જીવ, પદ નિરાશ જેઠો તે શિવ;
મર્કટ મન તે આશા લગે, જોય વિચારે અખા તું વગે. ૪૩૫
જકતનામ જગદીશજતાણું, જોયામાં કારણ છે ધણું;
ચિત્ત સહિત જોતાં તો જકત, ચિત્ત રહિત હરિ છે અવ્યકત;
શાર્દૂલસુત માતાને મળે, અન્ય અખા રિપુ જાણી પળે. ૪૩૬
મોઢું વૈશુધ્ય ચિત્તનું પડયું, વસ્તુ વિષે દ્વૈત પડ ચડયું;
પડે ભાત નાનાવિધતણી, ચિત્ત ઉપાધ્ય વાધી અંત્ય ધણી;
માદક પુરુષને ઘેલો કરે સ્વસ્વરૂપ અખા તેને વીસરે. ૪૩૭

ચિત્ત સમતે નિશ્ચળ મન થાય, નિશ્ચળ મન તે શિવ સદાય;
 શિવતાણે પદ દ્વૈત જ નથી, ચિત્ત ઉપાધિ વાધી અણુછતી;
 ચિત્ત કલ્પિત અખા અવતાર, એ સત્શાસ્ત્ર જાણો નિર્ધાર. ૪૩૮
 વિષય માદક પુરુષે લક્ષ કર્યો, ત્યારે બુધ નેત્રે ભર્મ જ સ્પ્રયો;
 ભ્રમ પડતે હરિ દૃષ્ટિ ગર્ભ, નેત્રેમાયા આવી રહી;
 માયાખળ છે અખા પ્રગંડ, તેનાં દર્શન છતું પાખડ. ૪૩૯
 સર્વ વિકાર એ મનનો જાણુ, ચોર્યાંશી લક્ષ ને ચારે ખાણુ;
 દૃષ્ટ પદારથ ચિત્તનો ધડ્યો, ચિત્તવત એને ચિત્તસું જડ્યો;
 ચિત્તરૂપી રોગ મનને થયો, અખા આપોપું ભૂલી ગયો. ૪૪૦
 પહેલું મન તે સામું ધસ્યું, જઈ માયા કરે ચિત્ત વસ્યું;
 માયાતાણો ત્યાં બહુ વિસ્તાર, હરિને પરડવા દશ અવતાર;
 ચિત્ત અંગી કરતે ભ્રષ્ટ થયો, અખા દોષ હરિનો ગ્રહો. ૪૪૧
 અખિલ બ્રહ્મનો શું અવતાર, ચિત્ત ઉપાધિતાણો વિસ્તાર;
 કહી જાય તો ફરી અવતારે, વણુ સમજે દોષ સ્થાપન કરે;
 ચિદ્ આર્ણવ સદા ભરપૂર, અખા ઉત્પત્ય લય લહેરે પૂર. ૪૪૨
 ચિદાનંદ કરાં સૌ રૂપ, દૃષ્ટ પદારથ આપે ભૂપ;
 અખિલ ભુવનમાં રહ્યો પરવરી, નિત્યાનંદ આપે કરે હરી;
 સદા સર્વદા છે અવિનાશ, અખા નિરંતર સર્વાવાસ. ૪૪૩
 વણુ વિચારે વિશ્વનું ભાન, ન્યાં લગે નવ કાઢ્યું માન;
 વસ્તુ વિચારે વિશ્વ જ નથી, હરિને કર્તા કહું શ્યાવતી;
 હરિ કર્તાને કહો શ્યાતાણો, જો કલ્પિત ભ્રમ અખા આપણો. ૪૪૪
 ગુરુ મારે એમ જ પ્રીછવ્યો, હરિ દેખાડ્યો તે અણુઅણુ;
 વિશ્વનિયંતા જો કહેવાય, અખંડ બ્રહ્મની ખંડણા થાય;
 ગુરુ ગોવિંદ જેને ત્યાં હશે, અખા આપોપું દેખાડશે. ૪૪૫
 સાચો ગુરુ કેને નવ ભજે, જુઠાથી કાંઈ નવ નીપજે;
 રસાયન કેને નવ મજે, ધૂર્ત વિત્ત લાઈને પજે;
 એ જો જોતી સદાએ ખોટ, અખા નહીં મજે કોટાનંકોટ. ૪૪૬
 સાચો ગુરુ જાણી જે જક્ત, કનક કામિની નોહો આસક્ત;
 બીજા સઘળા આળપંપાળ, ધનને અર્થે મારે જાળ;
 તેથી કહો તે શું નીપજે, અખા અંતર માયાને ભજે. ૪૪૭

ગુરુ શિષ્યની ત્યાં એવી વાત, શુદ્ધ પારસને સઘળી ધાત;
 શુદ્ધ પારસને જે જે અડે, તે તે કંચન થઈ નીવડે;
 તે આદર કેનો નવ કરે, સેજ એશ્વર્ય અખા તે ધરે. ૪૪૮
 સદ્ગુરુ શિષ્યને વચન જ કહે, જિજ્ઞાસુ શિષ્ય તત્ક્ષણુ ગ્રહે;
 મોરપત્નિ પડતું બિંદુ ધરે, તેનો તદ્વત બરહી થઈ પરવરે;
 પડયું ગ્રહે તેની થાય ઢેલ, ગુરુ શિષ્યનો અખા આ ખેલ. ૪૪૯
 ગુરુ શિષ્ય કેરી સાંભળ જુકા, સ્વાંતયુંદે જેમ જામે શુકત;
 જેવે આદરે કરીને ગ્રહે, તેવું મુકતા જામી રહે;
 આદરવંત તે વચન જ ઠરે, જો અખા સદ્ગુરુ આદરે. ૪૫૦
 ગુરુ શિષ્યની સાંભળ તંત્ર, એકે પોહોરે મુદ્રા જંત્ર;
 કર્તા ધર્તા હોય સાવધાન, ઉઠે મુદ્રા સઘળી સમાન;
 ચંત્ર ચળે જો એકેતાણું, મિથ્યા કાર્ય હોય અખા ઘણું. ૪૫૧
 ભક્તિ જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય, પદાર્થ એક ત્રણ નામ વિભાગ;
 તેને અભણ્યો કહે જુજવા, સમજ્યાને તે એક જ હુવા;
 અનુભવતાં જાણીજો ભેદ, ભક્ત જ્ઞાન અખા નિર્વેદ. ૪૫૨
 જકતભાવ હૃદયેથી ગયો, ત્યારે ત્યાં વૈરાગ્ય જ ગયો;
 જ્યાં જીવે હરિ દષ્ટે પડે, ત્યારે ભક્તિ સરાણે ચડે;
 દ્વૈતભાવ અખા જ્યારે ગયું, ત્રણ પ્રકારે જ્ઞાન જ થયું. ૪૫૩
 જો ભક્તિ કરે ને નંદે જ્ઞાન, તો ભક્તિ નંદી આણે અભિમાન;
 વૈરાગી કહે જુકા ખેય, સાચો સંસાર મૂકી રેય;
 એ દેષે હરિ કહિએ રહિ ગયો, અખા અહંકાર આગળ થયો. ૪૫૪
 હરિમય સર્વ દેખે તે ભક્ત, જ્ઞાની આપે છે અવ્યક્ત;
 અહર્નિશ મન જો વેધ્યું રહે, તો કાણુ નંદે ને કાને કહે;
 વણુ પામે બકવાદ જ કરે, ગળે ગર્જના અખા ઉગરે. ૪૫૫
 કુળવધુ તે પરને નવ ભજે, તેમ સાધવી તે ત્યાં નીપજે;
 આપ છુપાડે પોતાતાણું, કંથમાન હોયે ત્યાં ઘણું;
 તે ભક્તની ત્યાં એવી રીત, નમ્રપણે અખા છે છત. ૪૫૬
 જ્ઞાનીને પર કાણે નથી, મન અમન થયું તે વતી;
 ઉત્તમ મધ્યમ સઘણું ગયું, મન જાતે સર્વે લીન થયું;
 ગત દિવસનું સ્વપ્ન જ જેમ, હું તું ભાવ અખા થયો તેમ. ૪૫૭

જીવ અંગ.

સ્થાવર જંગમ કેરી વાત, નિકટ દેખાડ્યું છે સાક્ષાત;
 પંચ મહાભૂત તે સ્થાવર જાણુ, જંગમ ચૈતન્ય એ વેદ વાણુ;
 એક પિંડમાં 'વરતે' બે, ઉગ્ર બુદ્ધે અખા જોઈ લે. ૪૫૮
 સ્થાવર જંગમ કેરો ભેદ, બુદ્ધ માને કહું માને વેદ;
 ખહાર જોતાં નાવે પાર, પંચભૂતમાંહિ વિસ્તાર;
 જંગમ પવન નીર ને તેજ, સ્થાવર આકાશ મહિ એજ. ૪૫૯
 પિંડને લેખે છે બ્રહ્માંડ, બ્રહ્મા આદ્ય કીટ ને અંડ;
 પ્રાક્રમ વિષે અધિકું ન્યૂન હોય, કારણ પ્રત્યે સમતા સોય;
 અખા એ અનુભવ હૃદે રાખ, જેની ભાગવત ગીતા પૂરે સાખ. ૪૬૦
 એમ જોતાં ભાસે નહીં સિત્ત, માયાચિત્રથી ઉતરે મન;
 કારણવેધી બુદ્ધિ જ રહે, કારજકેરું ચિત્ર ન લહે;
 ચિત્તવિચિત્ત દષ્ટેયું ગયું, ત્યારે અખા ધામ મૂળગું રહ્યું. ૪૬૧
 મૂળગે પદ તો દ્વૈત જ નથી, સ્વપ્ન ઉપાધ્ય જગત નહીં રતી;
 ઉત્તમ મધ્યમ કર્મકાંડ જોગ, નિદ્રાવાનને સધળો ભોગ;
 જગતને સ્વપ્નનાં કૃત્ય, મૂલગી વૃત્તે અખા છે વૃત્ય. ૪૬૨
 આપ થાતે વ્યાપે સત્ય થયો, વ્યાપ્યો આપોયું ભૂલી ગયો;
 ચતુર પુરુષ જેમ શીતળ થયો, સ્વસ્વરૂપ તેને વિસરી ગયો;
 અખા નિજ બુદ્ધે અંગી કરે, શિથિલપાણું સમ્યક્ વિસ્તરે. ૪૬૩
 ચિદ્ અર્ણવકેરા બુદ્ધબુદ્ધા, ઉપજે ખપે સ્વભાવે સદા;
 અસ્તિ નાસ્તિ એની ન કેવાય, નર છાયા જેમ સાથે થાય;
 સૂરજધામ કેવાને બે, એમ જીવ શિવ અખા જોઈ લે. ૪૬૪
 નવ દીસે તેને સત્ય જાણુ, દીસે તેને નાશ પ્રમાણુ;
 દષ્ટ પદારથ જુઠો થાય, ઘાટ દષ્ટ હેમે ઠેરાય;
 પસરયુ આપ સચરાચર વિષે, એમ જોતાં પદ પામ્યું અખે. ૪૬૫
 અણુછતે છતાનો ભ્રમ, પણ બ્રહ્મવેત્તા જાણે એ મર્મ;
 વાગ્વિલાસ તે સાચો થયો, જૂઠું સાચું ભૂલી ગયો;
 માયા ઇચ્છા નારદને થઈ, ત્યારે પૂર્વ બુદ્ધિ અખા ભૂલી ગઈ. ૪૬૬
 અરૂપીનો પંચ આવાસ, પંચે પસર્યો સર્વાવાસ;
 ઇંદ્રજાળ અવિદ્યારૂં જાળ, દીસે સત્ય ને આળપંપાળ;
 અણુચવિયું આપાપું લખો, એટલા ઉપર શું કહે અખો. ૪૬૭

સંત અંગ.

દશરથ પહેલો હતો જે રામ, નંદ વસુદેવ પહેલું કૃષ્ણ નામ;
 ચોવીશે તેમાંથી થાય, પણ તે કાંઈ આવે ન કે જાય;
 અવિનાશી લેશે તે સંત, ત્યાં કારણ નહિ દર્શન ને પંથ. ૪૬૮
 દૈતભાસી તે નોહે સંત, જેમ જે આજુના હસ્તીદંત;
 મનમાં આશા માયાતણી, કીરત બહાર ચલાવે ઘણી;
 અહમ્ભરોસે આવ્યો બ્રમ, અખા સરાણે ઊગર્યો શ્રમ. ૪૬૯
 અગમ પંથ તે જઈ નવ શકે, જૂઠું અન્ન જ્ઞાન જ લખે;
 પરાધીન રહે દેહવાન, શુદ્ધિવોણાને નહિ ત્યાં સાન;
 અખા અણુજાણું રહ્યું આપ, જન્મ ધરે સાથે પુણ્ય પાપ. ૪૭૦
 જો ભુંડા તું છે ચિદ્ અંશ, જોને વિચારી તારો વંશ;
 તું રાજપુત્ર કાં દીનમાં લજે, કાં વિચાર વોણો ધરધર ફરે;
 નિજ પદ યેસ ટળી જા જંત, એમ અખા પદ પામ્યા સંત. ૪૭૧
 પૃથ્વી અપ તેજ વાયુ આકાશ, એ જાણજો પોતે અવિનાશ;
 હંસ લખે કમળના તંત, તેમ આપ વિચાર કરે મહંત;
 કલણારહિત કોઈ નિર્બંધ, નર આકારે અખા ગોવિંદ. ૪૭૨
 નિર્દોષ અંતર્ગત મુદ્ધ, કૃપાવાન ધીરજવંત સદા;
 રાગ વિરાગ નહિ તે વિષે, અહંકાર નિરહંકાર કો નવ લખે;
 નિરાધાર અખો કે વીર, જગત તૃણવત સહિત શરીર. ૪૭૩
 અહમ્ભેતા રહે તુર્યાપાર, તો બાહ્યદષ્ટિ શો કરે નિર્ધાર;
 ત્રણ અવસ્થા સૌને વિષે, તુર્યા બિલ્વંધીને કોણ લખે;
 જેહ લખે તેવા તે થાય, જથારથ અખા રહીને જાય. ૪૭૪
 અહમ્ભેતાને જીવ નવ કળે, રાત દિવસ એકઠાં નવ મળે;
 ત્યાં કળણ નહીં ને જીવ અચેત, શિવપદ યેઠાં સર્વ લે હેત;
 હંચે આસન યેસે કાય, નીચી ભૂમીકા દેખે સ્થાય. ૪૭૫
 જગતદષ્ટિ તે ચર્મને વિષે, બોલનારાને કાય નવ લખે;
 પાંચ તત્ત્વની આથે રહે, હાથોહાથ અખા બોલે લાહે;
 દર્શ્યો હોય તો કહેજો હા, વિનદર્શન મન વાયો વા. ૪૭૬
 સુવર્ણાંગર સોનીને ભોગ, બીજા લોકને ન મળે જોગ;
 તે સસલાં જાણી મૂકી જાય, અનુભવી હોય તે કરે ઉપાય;
 અનાયાસ થાય એક લવી, રિદ્ધ પામે અખા અભિનવી. ૪૭૭

અણુ પામી રિધ્નનું ધર લહું, ચિત્ર વિચિત્ર જેને વિષે રહું;
 શુદ્ધ થુદ્ધે વિચાર જ કર્યો, બીજને ઉપાય નથી ઉકલ્યો;
 ઉત્તમ મધ્યમ સ્વમાં કૃત્ય, જાગે અખા થાય સર્વે વ્યર્થ. ૪૭૮
 દેહ સૌ એની દૃષ્ટે પડે, દેહી કાચ ન મીટે ચડે;
 ભાત પડે છે પોત જ વિષે, રચન ઘાટ ધાલે પારખે;
 કેવામાં પ્રીછે જે સાન, અખા અગમનું આવે માન. ૪૭૯
 બીજે ઉપાયે હરિ નવ મળે, કાઠી જન્મ લગે આશ્રણે;
 કમળ ઉપર જળ ઝાકળ પડે, તેમ તેમ તે સૂકે કે સડે;
 જેથી ઉપન્યો તેજ હજૂર, બીજને ઉપાય અખા પડે દૂર. ૪૮૦
 જેને તું જાણે આકાશ, તે તુંજ વિચારી જોને પાસ;
 તે નોહે ખુણે ખાંચરે, પ્રત્યક્ષ મુખે મુખ વાતો કરે;
 સંકલ્પ ચઢ્યા ન દીસે દેહ, તેમ અખા રહ્યો છે તેહ. ૪૮૧
 ભોગ કાજ ઉદ્ધમ કાં કરે, તુજને ભોગ ખોળતો ફરે;
 વણ વાંછ્યો આવે જેમ રાગ, એણે લેખે જાણે ભોગ;
 કર્તાએ કીધું તુજ કાજ, નવ મૂકે અખા મહારાજ. ૪૮૨
 કાળે દુમ વિણ વાંછા ફળે, ઋતુવિના ફળ શોધ્યાં નવ મળે;
 જેમ મૂર્ખ સૂર્યને લેવા જાય, વાણે ઉદય આફળીએ થાય;
 અખા એમ કાં લેવાને ધસે, અવધ વોણો તે કેમ આવશે. ૪૮૩
 એમ જાણી ધીરજ મન ધરે, અજગર વ્રત મહાપુરુષ આદરે;
 જો જાણે મધ્યે કિર્તાર, ફોકટ હું થઈ કાં વહે ભાર;
 ચક્રચૂડામણ તારો તાત, ધીરજ ધરે અખા સાક્ષાત. ૪૮૪
 આહાર આશાએ જીવ સૌ થાય, આશાએ દેવ ક્ષીરસાગર જાય;
 આશાએ તપિયા દેહને દમે, આશાએ વ્રત તીર્થ સૌ ભમે;
 રાય રંક આશાના દાસ, આશા અખા માયાનો પાશ. ૪૮૫
 ન્યારે પદ જોદો નહિ રાસ, ત્યારે રવિ ન્યોતિ હોય પ્રકાશ;
 કૃતકૃત્ય કહીએ મહાપુરુષ, જેનો આસપાસ ગયો અગ્રખ;
 જેમ વાદળ ટળે નિરાળો સૂર્ય, અખા પ્રકાશ તો આશા દૂર. ૪૮૬
 જીવશિવમાં અંતર કાંઈ નથી, જેમ રૂપું નરું કહાવે જળવંતી;
 જળ નામે રૂપુ સંત તેમ, આશા ઘટે શિવ અચકત જેમ;
 સદ્વિચારે આશા જાય, અનાયાસે અખા વસ્તુ થાય. ૪૮૭

સદ્વિચાર વડે હરિ મળે, ખીજે ઉપાયે કલેશ નવ દળે;
જેમ જેમ તેના કહે ઉપાય, તેમ છત્રપાણું બાંધું થાય;
ત્યારે પદ યેશે નહિ રાશ, ત્યારે સ્વે અખા સચરાચર વાસ. ૪૮૮

દશવિધજ્ઞાની અંગ.

દશવિધ જ્ઞાની લક્ષણુ લક્ષ, તેનાં કર્તુ આચરણો મુખ્ય;
નામ એક પણ લક્ષણુ જીજ્ઞવાં, પૃથ્વી એક ને સિન્ન સિન્ન ક્રુવા;
કૃપ કૃપ જીજ્ઞવા નિસ્વાદ, એમ અખા મન વણિયા વાદ. ૪૮૯
શુષ્ક જ્ઞાની કહાય કેટલા, જ્ઞાનદગ્ધ જ્ઞેતાં એકલા;
કે વિતંડા કહાવે નરા, જ્ઞાનખળ કેટલાએક ખરા;
નિદંક જ્ઞાની નિપજે ધણા, કે ભ્રમજ્ઞાની અખા મનતણા. ૪૯૦
હુંજ્ઞાની ધણા મન વિષે, શંકજ્ઞાની સૂઝું નવ લખે;
શૂન્યવાદી તે નવમો જાણ્ય, શુદ્ધ જ્ઞાની દશમો પરમાણુ;
એ દશે જ્ઞાનીના નામ કહ્યાં, હવે લક્ષણુ કર્તુ અખા જે રહ્યાં. ૪૯૧
શુષ્ક જ્ઞાની નિરસ હોય હૃદે, વાણી બાણી લુપ્ત વદે;
હિસે નહિ તે સર્વાંવાસ, ચૈતન બાણી નાય ઉદ્ધાસ;
એ લક્ષણુ શુષ્ક જ્ઞાની તણું, જ્ઞાનદગ્ધ અખા હવે બાણું. ૪૯૨
જ્ઞાનદગ્ધ હોયે અધખળ્યો, સંગ સમાગમે રહે તે મળ્યો;
ખાલ્ય કર્મે ઝલાણી મલ, માહે આપોપું હંતા સત્ય;
અનુભવ અંદર ન પુટે ત્યાંહાં, જેમાં અખા દગ્ધ છે સ્પૃહા. ૪૯૩
વિતંડ નર હોએ તે અસો, પોતાને નિશ્ચય નહીં કરો;
વાદ કર્યા ઉપર બાહુ હામ, લક્ષ વિના વિદ્યાની મામ;
કલેશ કરતાં કાપે કાળ, અખે વિતંડની કાઢી લાળ. ૪૯૪
જ્ઞાનખળને ખળતાનો થાપ, કુટિલ જીહ્વિત ઉપજે બાહુ આપ;
જ્ઞાનવચનને આગળ કરે, આથે રહી વિક્રમ આચરે;
વંદે ખરો પણ ખળતા કાળ, અખા તે સરખો અંતર્યાલ. ૪૯૫
હવે નિદંક જ્ઞાની કહિયે સાચ, પહેલું દોષનું દર્શન હોય;
સંત સમાગમમાં તે કરે, લાંછન જોઈને હૃદિયે ધરે;
આત્મજ્ઞાનતણી કરે વાત, પણ નિદંકની અખા એવી ધાત. ૪૯૬
બલ જ્ઞાનીને અંતર ભર્મ, હૃદે વચ્ચું પણ ન સમજે ભર્મ;
અંતર અન્ય ઉપાસન કરે, કર્તા હર્તા આપ ઉચ્ચરે;
અખા તે ન સમજે સાંગ ઉપાંગ, બ્રમે ન દળે વાસના લિંગ. ૪૯૭

હઠ જ્ઞાની સિદ્ધિને વસ્તુલખે, કહે અહ જ્ઞાન નોહે સિદ્ધિ પખે;
 કહે ચૈતન્યે લરયું અહાંડ, સિદ્ધિ વિના પણ કાચો પિંડ;
 અખા લક્ષ હઠ જ્ઞાની તણે, સિદ્ધિ ત્યાં પૂર્ણ અહ ગણ્યો. ૪૯૮
 શઠ જ્ઞાની તે ગ્રંથ બહુ સુણે, બહુ વાંચે બહુ પાઠે લણે;
 ગ્રંથ પ્રતીતે માને વાત, સમ્યક્ ભાસે નહીં સાક્ષાત;
 શઠપણે ન ટળે ચક્રચૂંધ, અખા અંતરથી ન ટળે રૂંધ. ૪૯૯
 શૂન્યવાદીને શૂન્યે શૂન્ય, વિશ્વ નહીં નહીં પાપ ને પુન્ય;
 ઉત્પત્તિ નહીં, નહીં સમાસ, સ્વપર નહીં, નહિ સ્વામી દાસ;
 એમ વર્તે શૂન્યવાદી ખરો, પણ અખા ન ચાલે શૂન્ય ઉકરો. ૫૦૦
 શુદ્ધ જ્ઞાની તે રૂપ અરૂપ, મીઠિ નિધ આશે છે તદ્રૂપ;
 સર્વ સહિત છે સર્વાતીત, જે પોષક આઘે ઊદ્ગીત;
 અખા અનિર્વચનીય તે આપ, લક્ષ લાગે તે લહે અમાપ. ૫૦૧
 દશ પ્રકારના જ્ઞાની લખ્યા, પણ નવે તે દશમા વિણ મથ્યા;
 નવેના લક્ષત્યારે શુદ્ધ થાય, જ્યારે અનુલવ દશમા ઘેર જાય;
 અખા જે છે સદા અવાચ્ય, જો સમજે તો સમજી રાખ્ય. ૫૦૨

વેદ અંગ.

વેદ વિચારી જોયો અહ, વિશ્વ તે શું ને કેનો કર્યો મમ;
 વિચાર કરતાં ખેડું ઘાટ, એમ ચાલ્યો જાય સત મિથ્યા ઠાંડ;
 સત ચૈતન્ય ને મિથ્યા માય, અખા એમ દીઠો પરવાહ. ૫૦૩
 ઠેરાવીને લખ્યો લેખ, પંચભૂતને તેવો શેષ;
 તત્ત્વે તત્ત્વની ઉપજ ગણી, માંય ચૈતન્યતા ચૈતન ધણી;
 લક્ષ ચોરાશી ખીખે ભાત્ય, એ અખા વેદના મનની વાત. ૫૦૪
 પ્રવાહ ચાલ્યો જાય એણે મર્મ, જીવાપતિ આજેખ્યાં કર્મ;
 તેર કાંડ ધ્રુમમારગ લખ્યો, છેલી વારે અર્ચી આજખ્યો;
 ઉપન્યા કેરો કર્યો નિષેધ, અખા ઉપનિષદ માયું વેદ. ૫૦૫
 નેતિ નેતિનો એહ જ અર્થ, ઉપન્યું ગયું તે જાણ્યું વર્થ;
 શેષ લહી કહ્યું નેતિ નેત, હાથ ખંખેચોં એણે હેત;
 અખા ચૌદમું પ્રિછ્યા પખે, જીવ ગુંથાણો તેરને વિષે. ૫૦૬
 તેર કાંડ માયાનું જાળ, કર્મ ફળ જીવ ધશ્વર કાળ;
 એ સર્વ ઘાટ ખેસાડયું વેદ, વિપત કલ્પિ કાઢ્યો ભેદ;
 અખા ખટકે ત્રહિ જે તેર, ચૌદ વાળિ તે ચાલી શેર. ૫૦૭

વેદની ભુક્તિ પુરાણે ગ્રહિ, તેણે ઇશ્વરપદ રાખ્યું સહિ;
 મોટાં ચરિત્ર ત્યાં ઇશ્વર કહ્યાં, સાધારણુ તે જીવમાં ગયાં;
 સામર્થ્ય દેખી બાંધ્યું માન, અખા એ પુરાણુતાણું નિદાન. ૫૦૮

વેદનો લક્ષ તે કૈવલ્ય રહ્યો, ઇશ્વર લક્ષ તે પુરાણુ ગ્રહ્યો;
 ઇશ્વરના ચોવીસ અવતાર, તે માંહે વળી સાર ઉદ્ધાર;
 તેને સ્થળ વળી પ્રતિમા કરી, એમ અખા માયા વિસ્તરી. ૫૦૯

ચારે ભુગનું એ વર્તમાન, પરંપરા જોતાં અનુમાન;
 જ્ઞાનતણી નિરંતર સૂન્ય, પ્રવાહ પડે કર્મ પ્રતિમા પૂન્ય;
 અખા ન ટળે દેહ અધ્યાસ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે વાસ. ૫૧૦

છે પોતે પરમેશ્વર આપ, રાખ્યો ત્યારે દ્વૈતનો થાપ;
 એ આશ્ચર્ય તે કોને કહ્યું, જે પોતા સરખું સૌને લહ્યું;
 અખા વિચાર્યા સરખી વાત, પૂછ્યું ત્યાં પરંતર ભાત. ૫૧૧

ભ્યાં જેમ થાય તેમ સેજે થાય, કર્તવ્યને શિર તે દેવાય;
 અટક્યું ન રહે કાંઈ કાજ, આગળ આગળથી થાએ સાજ;
 કરણહાર ન દીસે કોય, અખા સૌ એ કર્તા હોય. ૫૧૨

અખા પરમેશ્વર જોતાં અશો, કહ્યો ન જાએ કોયે કર્શો;
 કોણુ કળે ને કેને કળે, એકવડે સઘળા ચળવળે;
 જેમ મેઘ બહુ બુંદે કરી, બિંદુ મેઘને ભુવે કેમ ફરી. ૫૧૩

માંહિ બહાર ન જાયે કહ્યો, બાંધ્યો રુંધ્યો પોતે લહ્યો;
 સહેજ સહેજ પુલ્યું આકાશ, ઉપજ સાથે અખા સમાસ;
 આગળ સગણુ નિપજતું જાય, પાછળ નિર્ગુણ થઈ ભૂસાય. ૫૧૪

પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ ચાલ્યું જાય સદા, કોઈ સંભાળી ભુવે જદા;
 નિવેદ વિના સર્વે અવિવેક, મહાનિધમાંથી સર્વે ભેવ;
 રમી રમી પાછે રસ થાય, અખો રામ એવાને ગાય. ૫૧૫

જે ઉપજે તે પાછું વળે, ચૌદ લોક લોકપાળે ટળે;
 સત્તું ન રહે શીટ્યા માટ, તેમનું તે જેહું રહે ઘાટ;
 દષ્ટ પદાર્થ તે દષ્ટમાન, અખા તેમનું તેમ નિધાન. ૫૧૬

એમ જોતાં અખો તે કર્શો, બાધા મેઘમાં એક બુંદ જ શો;
 શેરાનું તે શું પ્રમાણુ, સાવ નિરંતર પાણી જાણુ;
 જેમ છે તેમ છે જ નિદાન, અળગું જાણુવું એક જ જાન. ૫૧૭

અખો રામ એવો ઝોળખ્યો, કાગળ મશે ન જાણે લખ્યો;
 પ્રતે જોઈ તે નવ મળે, નખશિખ લગે તે નવ ચળે;
 સહેજે સહેજ ધલાણી હામ, અખા નિરંતર ફાવ્યો રામ. ૫૧૮
 વસ્તે અસ્ત પામ્યું મન જાદા, દરિદ્ર હો કે હો સંપદા;
 દરિદ્ર નવ ધન સુખનું માન, જ્યારે પામ્યું મૂળ નિધાન;
 આઘ કર્મ કીધે જીવ થયા, કારણ આઘ શાના પર રહ્યા. ૫૧૯
 અખા વિચારે જોઈું ઘાટ, આપેઆપ ચૈતનનો ઠાઠ;
 પંડિત જાણુ કહો એ મર્મ, અણુજાણુ શું સાધન ધર્મ;
 વ્યક્ત કરે તે વક્તા ખરો, અખા અણુજાણુ ભૂલા ફરો. ૫૨૦
 કરતો રહે તો ખૂટે કર્મ, એ આશય જાણ્યાનો મર્મ;
 જો તું જીવતો કર્તા હરી, જો તું શિવ તો વસ્તુ ખરી;
 અખા એમ જાણે તે આપોઆપ, ગીતા વિષે હરિ રાખ્યો થાપ. ૫૨૧
 ગીતાને અધ્યાય સાતમે, ભક્ત ચાર કહ્યા તે સમે;
 તેમાં ત્રણતણો હરિ કહે હું ભૂપ, પણ જ્ઞાતા તે મારું નિજરૂપ;
 કાર્ય પ્રત્યે બહારે રમું, અખા અંતે ત્યાં વિરમું. ૫૨૨
 શાને સમજે તે નર ખરો, ભણ્યે ગણ્યે માણે આફરો;
 ભણિયા બહુ ભમતા ભવમાં, ભાત કુલાત વચ્ચે ન રહેવાય;
 રઢ્યથી વાત કરે હરિતણી, અખા અક્ષર મતિ નહિ આપણી. ૫૨૩
 જે વિરલા રશિયા હરિતણા, કેસરિસિંહ દીસે નહિ ધણા;
 સુભટના સૈન્ય મધ્યે વિચાર, તેમ માળા મુદ્રા સારોહાર;
 અનળ પંખી અતિ ઉચો ચડે, અખા કાચ દર્શન નવ કરે. ૫૨૪
 અખા અક્ષરપદ તું ત્યાં રમે, જ્યાં ચલે નહિ ત્યાં વિરમે;
 નિત્ય નિવેદન એહ જ જાણ્ય, આત્મતત્ત્વ સધળે પરમાણુ;
 ત્યારે સર્વ પડે પાધરું, જ્યારે હુંપણાનું આવે શરું. ૫૨૫
 ઝોળખ આપ હવડાં હરિ મળે, બાલ્યથકા અંતર્ગત વળે;
 અન્વય વ્યતિરેકે હરિ ભાળ, તુપને ત્યાગે રહે તે સાળ;
 અક્ષર આપ અવસ્થા ફરે; અખા તુંજ આઘે મધ્યે સરે. ૫૨૬
 પહેલી હરિયું લાગી પ્રીત, તેણે ભાંગી લૌકિક રીત;
 એમ કરતાં સગપણ નીકળ્યું, તેણે ત્યાં કાંઈ કહેવું ટળ્યું;
 સ્વામી સેવક પ્રીતે હતો ભાવ, સગપણ અખા સ્વતંત્ર સાવ. ૫૨૭

માતા તન સધળો સંસાર, પિતા પુત્રનો એક નિર્ધાર;
 પિતા પુત્રને શરીર જ નથી, લાગે તે બ્રમની મોરથી;
 માતા તન ને પિતા ધ્યેય, પિતા પુત્ર અખા નિઃશ્રેય. ૫૨૮
 કાંઈ ન જાણ્યે જાણ્યો રામ, જાણપણે બૂઝો નિજ ધામ;
 જેમ જેમ અદ્ભુત જાણતો જાય, તેમ તેમ હુંના મગ બંધાય;
 યદ્યપિ ક્યે જીવ પ્રભજ્ઞાન, તોય અખા નહીં મૂકે માન. ૫૨૯
 જાણુ થાય બહુ વિદ્યાવડે, તેમ તેમ આવરણ અદ્ભુત ચડે;
 નિત્ય ધાતાં ૫૮ રાતું થાય, પાણીનું ૫૩ ચડતું જાય;
 મૂળગું ૫૮ જ્ઞેતાં તે મેલ, અખા અજઞ્ઞિગીપણું અલેલ. ૫૩૦
 નિજ પાણીની ભૂલ્યે કરિ જીવ, બૂલ ટળી તો સદા એ શિવ;
 તે શિવ તો પોતે છે સદા, વિદ્યાના મગ નોહે કદા;
 અખા વસ્તુ તો સહેજે સહેજ, જીવ રહે, તો પ્રાયઃ મગ રહેજ. ૫૩૧
 સમજ્યો નર શો બાંધે ઘાટ, આપાપર ટળી ગયો છે નાટ;
 અકસ્માત ઉપન્યો વિચાર, અસત્ય નિત્ય બાંધો સંસાર;
 અનંત પ્રહાંડનો દ્રષ્ટા આપ, અખો કહે શરીર આદે દષ બામ. ૫૩૨
 અખા વિચાર્યાં સરખી વાત, વિચાર્યાં વિના થાય ઉત્પાત;
 વેદ ગ્રામ પ્રહાના કહ્યા, સ્મૃતિ પુરાણ ઋષિ ઉચ્ચરયા;
 અખો પદારથ સર્વે કહ્યો, અચ્ચો ત્યાં અભોગત રહ્યો. ૫૩૩
 જે રહ્યો વ્યાપી વિસ્તરી, તેની ત્યાં કયા નવ કરી;
 ધર્મે કર્મે કાચ્યા બહુ લોક, સોદો ન થયો રોકરોક;
 નગદ માલ ઉધારે પડ્યો, એમ અખા જીવ તો રજવડ્યો. ૫૩૪
 ક્યાં અખા કાંઈ શું કરે, જ્ઞે માયા આડિ પરપંચ ધરે;
 જેમ અશ્વ અશ્વિનીને ભોગવે, નેત્રે ૫૮ બાંધ્યો જ્ઞેગવે;
 ૫૮ છોડી દેખાડે તુરિ, અખા એવી નિપજ ખરી. ૫૩૫
 એણી પેરે એ ત્યાં થાય, જે વડે પરવાહ ચાલ્યો જાય;
 તેનો કાચ ન જાણે મર્મ, દેખે જીવને જીવનાં કર્મ;
 અદૃષ્ટ પદારથ થાય દૃષ્ટમાન, અખા સમજ તો સમજે સાન. ૫૩૬
 અમૃતિ મૃતિ આ સહુ, અણનામીનાં નામ જ બહુ;
 અકર્તા કર્મ સર્વે કરે, અનિર્વચનીય વચન ઉચ્ચરે;
 અખા એમ ખરા તે માન, ખીજ વાર્તા ન ઘાલીશ કાન. ૫૩૭

પરશ્વત્ત જ્ઞેવાને મન, બહુ ભાંતનાં કરે જાતન;
 પૂતળિને કેમ જીવે ચક્ષ, દેખણહાર પૂતળિ છે મુખ્ય;
 દર્પણ માંડી જ્ઞેવા જાય, તેહ અખા નિજ જાયા પ્રાય. ૫૩
 રૂપધારિ રામ જ્ઞેવા કાજ, શરીર કૃત કરતા બહુ બાહ્ય;
 ધ્યે ધ્યાતા થઈ આવે સેજ, એ તો ચેતનમાં ગુણ છે જ;
 હવ અહાને બાથે સાય, એ અખા હોય જ નહિ પ્રાય. ૫૩
 વિચાર અણલિંગી કેમ ઉપજે, જેમ કાચ નરને ઘેલા લજે;
 શિથિલ થઈ જાય તેની વૃત્ત, તેમ કેવળપણું પામે તર્ક;
 ભાવના ફેર પડે છે મન, અખા નહીં કો સાક્ષી અન્ય. ૫૪
 પ્રાપ્તે સર્વ ચેતન્યનો ઠાઠ, સત્ય મિથ્યા રૂપ આઠ કાઠ;
 શેષનાગ વૈકુંઠ પર્યંત, મણિગણ બહુ ને એક જ તંત;
 દેવ નર નાગરૂપ સિદ્ધમાં ફેર, સમજે અખા ટળે અંધિર. ૫૪
 સર્વ એક કારજનાં રૂપ, કારણ સમજવું તે જ અનૂપ;
 કારજ કીટ પતંગ અભાય, કારણ વડે સૌ આશ્ચું જાય;
 જે ઘટ અખા કારણ ઉલ્લસે, તે તો સ્વયં થઈ વિલસે. ૫૪
 લોક ચૌદ હીરાની ખાણ, આપાણે તે થયો નિર્વાણ;
 વણુ આપાણે સૌ કાંકરા, જાત વિષે સર્વે આકરા;
 જે ઘટ હુવો પોતે પ્રકાશ, તે અખા નાથ સ્વામી દાસ. ૫૪
 આજ અવિદ્યા સૌને વિષે, તેણે આપોયું નવ આજખે;
 ભરમે દેહ અધ્યાસી થયો, કર્મ કરી ચૌદ લોક વહો;
 તેહ ભૂલ ટાળવા માટ, અખા ભક્તિ ધાલી છે ઘાટ. ૫૪
 જાણ્યું હવ નવધા આદરે, ભક્તિરસે કર્મરસ વિસરે;
 ધૈર્ય સાથે રતિ બંધાય, તો કાંઈ સુરત ચેતનમય થાય;
 સાં સગુણભક્તિ ગાયો સાકાર, અખા મડાણે મોહબાપાર. ૫૪
 ભક્તિ દેખાડી એટલા માટ, કર્મ ગહનમાં પાડી વાટય;
 જાણ્યું સુધે મારગ જશે, સર્વાવાસ હરિને જાણશે;
 અખા અવતરી ધ્યેયને બંધે, પોતાથી છૂટી કેમ શકે. ૫૪
 સર્વાવાસ જાણ્યા વિણુ રામ, અખા થયું નથી કેવું કામ;
 બીજી ભક્તિ તે મોહનો ઘાટ, રાજમાર્ગમાં પડે છે વાટ;
 પુષ્પિત વાણી તે મેવાસ, મુખ સરખું પાણુ મહા આવાસ. ૫૪

એક વસ્તુવિચાર વિચાર્યો મને, પરબ્રહ્મ જાણવો જને;
આપ આલે દે ચૌદે લોક, પંચશ્રુતકેરે સૌ થોક;
લોક લોક પ્રયે લોકપાળ, એવું ધર છે અખા વિશાળ. ૫૪૮
વૈદ્યહાદિ ઉંચા માળ, નીચા જ્ઞેતાં આદિ પાતાળ;
તેમાં બળિયા બળિયા બહુ, એક અધિપતિ ને પ્રજા સહુ;
અખા જ્ઞેતાં એક માંડણી, મહા કારણ તે અળગો ઘણી. ૫૪૯
તેમાં નિધ સધળે પોપાય, અવિરલ પ્રવાહ ચાલ્યો જાય;
વિષ્ણુ બ્રહ્મા શિવ ને શેષનાગ, ઐશ્વર્ય ગ્રાણાં અદકાં ભાગ;
ત્રિશુભ્રાતીતવડે એ સહુ, અખા સમજે તો સારું બહુ. ૫૫૦
લોક ચૌદ ત્રણ ગુણના કર્યા, અષ્ટાદશ વર્ણે આવર્યા;
એણે લેખે બહુ બ્રહ્માંડ, બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડે બહુ વિધિ માંડ્ય;
લૌકિક લેખું એ સાં કહ્યું, અખા અલૌકિક અળગું રહ્યું. ૫૫૧
જેમ ચિતારે ચિત્રશાળા કરે, અનંત ભાવનાં રૂપ ચિતરે;
અનંત અવયવ ભાવ ભેદ નામ, જ્ઞેતાં ચિતારાનાં કામ;
દીડી સુણી વાત બહુ લખે, અખા ન નિપજે જ્ઞેયા પખે. ૫૫૨
એ ચિતારાની પેરે નથી, જે સર્વ કાંઈયું અપામાંદીથી;
રૂપે રૂપે સંચાર્યું આપ, તેણે ચૌદે વ્યાપ્યો વ્યાપ;
કળને ભરાવી ચૈતનવિષે, માટે તે નાટક છે અખે. ૫૫૩
અદ્ભુત કળા ચિતારાતણી, આપે આપની નીપજ ઘણી;
ખીણે ખીણું ભરાતું જાય, ચૌદ લોકની નીપજ થાય;
થાય ભાત પણ સામર્થ્ય પોત, એમ અખા જ્ઞે જ્ઞાતપ્રોત. ૫૫૪
અરૂપી તે રૂપે બહુ થયો, સ્વસ્વરૂપે જેમ હોતો તેમ રહ્યો;
જેમ અગ્નિથી દીપક થાય, પછે દીવા આલ્યા જાય;
હુતાશન તેમનો તેમ અખે, હાણ્ય વૃદ્ધિ નહીં ચૈતન વિષે. ૫૫૫
નાટકનો એમ નીપજે ભેદ, હું નથી કહેતો કહે છે વેદ;
જેને સ્વસ્વરૂપ પામ્યાનો અર્થ, માયા મોહ કરવો હોય વ્યર્થ;
પ્રગટ પ્રમાણુ કહે છે અખે, જાણો તે એ પેરે લખો. ૫૫૬
સુખિયા દુઃખિયા દીગે બહુ, પણ માયાના કીધા છે સહુ;
સુખિયા પલમાં દુઃખિયા થાય, ધન તન લક્ષ્મી પ્રીતી જાય;
રૂંડે હોય તે શ્રાવ્યે રાય, અખા એહ માયામહિમાય. ૫૫૭

માયાનાં મર્કટ સહુ લોક, પલકે સુખ ને પલકે શોક;
 કપિને જેમ શણગાર્યો નટે, ભીખ મગાવે રહ્યો ચૌવટે;
 અખા લે સર્વે ઉદાત્ત, કંઠે દોરડી પુઠે કાળ. ૫૫૮
 પલકે રિધ સિધ આવે ઘણી, જીવ જાણે હું સૌનો ઘણી;
 જેમ વરઘોડે મળિ બહુ વના, પલક રહી ને થાએ પ્રના;
 અખા માયા કરે પ્રજેત, ખાતાં ખાંડ ને આવતાં રેત. ૫૫૯
 બાળકપે ધરડો તે શૂન્ય, સત્ય માન્યું સ્વમાનું ધન;
 બાળક રમતને માને ફોક, ધરડો સત્ય માને હર્ષ શોક;
 પશુ મુવો કે ભૂત ન થાય, માણસ અખા અવગત કહેવાય. ૫૬૦
 પંચ ઈંદ્રિયનું અતિશય જ્ઞાન, એ માણસને આપ્યું માન;
 સામું તેને ચડ્યો અહંકાર, કર્યા મૂક્યાનો રાખે ભાર;
 અવળી સુજ્ય અખા જીવની, અંતર માયા અતિ પ્રિય બની. ૫૬૧
 કાંઈ ન દીસે જીવને હાથ, થઈ બેસે તે સૌનો નાથ;
 ધન તન દોલત ઉડી જાય, રહ્યો રૂવે પણ કાંઈ ન થાય;
 મરડે મૂછ પણ માંહે કલૈભ્ય, અખા એહનું લક્ષણ જીવ. ૫૬૨
 નાટક ચાલે માયાતાણું, સકળ જીવ શણગારી ધણું;
 કાળ ફેરવે ચૌદ ચોવટે, એકને આપે એકનું ઝટે;
 અખા વગોવે માયા કાળ, જાણુ પંડિત શ્રીમંત ભૂપાળ. ૫૬૩
 બાળક જેમ રમાડે શ્યાન, દૂરથકી દેખાડે ધાન;
 પુંજ હલાવે ચાટે લાળ, ઉંચું કરી ભરાવે પ્રાળ;
 લલચાવ્યો દેશાંતર જાય, અખા એમ રમાડે માય. ૫૬૪
 આશા જનને બહુ પરભાવે, દેવ આગળ જઈ દુઃખ દાખવે;
 દશે આંગળાં મુખમાં ધરે, દીન વચન નેત્રે નિર ભરે;
 ત્યાંથી ટાંક ન પામે ધૂળ, અખા લાલચે ન મળે મૂળ. ૫૬૫
 કહે અમને કાણ શકે છેતરી, એવું બાંધે બરદ આઢરી;
 ક્ષણે ક્ષણે હુંટાતો જાય, ધન તન સંજ્ઞન સૌને ખાય;
 છાનો નહીં પ્રગટે ઠગે કાળ, પંડિત જાણુ શ્રીમંત ભૂપાળ. ૫૬૬
 જોડી લે રાજનાં રાજ, તપસીનાં તપ કરે અકાજ;
 શ્રીમંત કરાં ધનને હરે, પંડિતની વિદ્યા લક્ષ કરે;
 યુવતીનાં યૌવન હરે કાળ, તોય અખા નવ જાગે બાળ. ૫૬૭

કાળજમાંથી જાય કપૂર, શોદે સૌને એનું વૃદ્ધ;
 ગર્વ ગાંઠથી મોહે અબજ, સૌને પીલે એક જ ધાણ;
 ખોખાં કરી નાંખે તટાળ, અખા એવો કરડો કાળ. ૫૬૮
 ઘોડા પૂર આવે જેમ નદી, ફાણમાં સંપત દીસે વધી;
 પળમાં તેનો થાયે વરો, જેવો જાશતણો આદરો;
 એમ સંસાર આવે ને જાય, અખા તેને ક્યાં પ્રતિવાર. ૫૬૯
 સહિત દેશ વૈકુંઠ ગયા રામ, કુળ લઈ કૃષ્ણ પહોંતા નિજ ધામ;
 પ્રાકૃત જીવતાણી શી વાત, મોટે ઠામે ધાલ્યો ઘાટ;
 થયો પદારથ ટાળે કાળ, વળગ અખા નિર્ગુણની ચાલ. ૫૭૦
 પુન્ય પાપ લખ્યાં ઋષિ જને, જેણે જેનું માન્યું મને;
 આદિણ કહે સત્ય કરવા યત્ન, પશુવધ કીધે હોય પુન્ય;
 જૈન કહે એ હિંસા પાપ, અખા ધર્મ પણ જીજ્ઞાસાપ. ૫૭૧
 લખ્યા પ્રમાણે સહુ કો વદે, ધર્મ રાખવો સૌને હદે;
 યોલ્યું ન મળે કેનું એક, આપ આપણી રાખે ટેક;
 જંગલ રાખી સૌ યોચરે, અખા સહુ કો વદતા મરે. ૫૭૨
 માણસપે દેવ ઉત્તમ લખે, ત્યાં મદ્ય માંસને લખે;
 તેને માથે ન ગણે પાપ, બળી આપીને સૌ કહે બાપ;
 અખા ગહન એ આલ્યું જાય, રામ જાણે નિસ્તારો થાય. ૫૭૩
 બહુ સામર્થ્ય હોય છે જ્યાં, શુદ્ધનું બળ નહિ ચાલે ત્યાં;
 દેવી દેવ રાક્ષસ સિદ્ધિવંત, તેનાં ચરિત્ર ન સમજે જંત;
 તેને શિર ન ગણાએ પાપ, અખા શુદ્ધ લગણુ આલાપ. ૫૭૪
 શુદ્ધિ પ્રમાણે લખી લખી ગયા, શુદ્ધિ પ્રમાણે વાંચે રહ્યા;
 શુદ્ધિ પ્રમાણે સૌ સાંભળે, શુદ્ધાતીતથી સૌ ચળવળે;
 તેને અખા સમજે જે કાય, પરાતીતથી પોપણુ હોય. ૫૭૫
 જેમ અરૂપ અગ્નિ રહે ચમક વિષે, પ્રગટ થયા પછિ સહુ લખે;
 રૂપ ધરી બહુ પરાક્રમ કરે, શુદ્ધ વિલાસ સહુ કો આદરે;
 પણ પ્રગટયાને કાળની દંધા, અરૂપ અખા સદોદિત સદા. ૫૭૬
 અરૂપી અગોચરથી બળ કરે, દુઃખ વિષે જેમ નિર પરવરે;
 થડ મૂળ શાખા પત્રને ફૂલ, રંગો રંગે નીર ચડ્યું અમ્લ;
 પાણુ સદા અખા અવિનાશ, પણથઈ આવ્યું તે થાએ નાશ. ૫૭૭

ફળ જોવા હીડે નીરને, પણ કેમ દેખે અંતરથી હીરને;
 ફળ સ્થાનક દેહાદિક રૂપ, અને જળસ્થાની તે વસ્ત અરૂપ;
 અખા જોતાં તો સર્વે રાત, પણ ઉપન્યું તે ટળે રૂપ નામ. ૫૭૮
 અખા એમ જ ધરજો ધ્યાન, આપ્રણિયે જડશે સ્વસ્થાન;
 ખીજું તે મનની શોચના, અંતરજાલ ન ટળે રોચના;
 પરાપાર પ્રાણેશ્વર નાથ, નહિ સમજે તે ઘસશે હાથ. ૫૭૯
 પિંડ શોધ પ્રાણેશ્વર જડે, ખીજું તેને રૂપક ચડે;
 પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ સેવક બહુ સ્વાદ, પરાક્ષ ઉમેદ કરે બહુ વાદ;
 ગળી ચોપડી સઘળી વાત, હુખો રામ અખા સાક્ષાત. ૫૮૦
 રામ નોહે પ્રત્યક્ષ પરાક્ષ, સ્વયં રહેશે આપોપું શોષ;
 ત્રિગુણ ધુવાડે આખ્ય બહુ ભરી, ચૌદ લોક રહ્યા આવરી;
 આતમ અખા સદોદિત સદા, જીવને ત્રિગુણની લાગી દધા. ૫૮૧
 સૂઝ પડે તે સમજે સાર, અન્ય કલ્પે ઉપલો વહેવાર;
 વાદળ ખોખું શોષે નીર, કાદવમાંથી પીએ હીર;
 એમ પ્રપંચ પરમેશ્વર લહે, અખો દેખી આખી કહે. ૫૮૨
 સ્વામી અખાનો સઘળે મળે, લોક ચૌદે તેમાં આદ્યજે;
 બ્રહ્મા આયુષ પંથમાં જાય, રામરૂપ પૂરે ન પમાય;
 એવું અદબદ એજે જડ્યું, તે માયલું સર્વ ઘાટે ઘડ્યું. ૫૮૩
 અખા અદ્ભુત મોટી વાત, પ્રાકૃત જીવ કહે ઉત્પાત;
 ભવ્ય જીવ કહે એ ભલું, સિદ્ધતું બાળ રમે એકલું;
 કેશરીકેરી મોટી ક્ષણ, પ્રાકૃત જીવો બિયે શિયાળ. ૫૮૪
 પ્રાય: પરમેશ્વર છે મનાતીત, પાણીથી અળગેરું શીત;
 શીત યોગે જેમ નીર જમાય, તે ઉપર સૌ હીડી જાય;
 વસ્તુ વડે એમ જાણો મન, એમ અખા સમજે હરિજન. ૫૮૫
 જળ જામે ને જળ વિધરે, તે બાધી અવની પરવરે;
 હીમ ન દીસે તેમાં રંચ, તેમ એ જાણો મનના સંચ;
 ત્યાં હીમ તેમ હ્યાં રામ, અખા મન સત્તાનાં કામ. ૫૮૬
 અખા લાઘવ સમઝવામાંય, જે અંતર્યામી થાયે સહાય;
 સામો હોય તો સાહે હાથ, પોતે પોતાના લેખો નાથ;
 છે હુમાયુ પંખીની પંઠે, કાચ હેતુ વાદ કરશે મા હઠે. ૫૮૭

અસિ કાઠ મેલીને પંખ, ઉપર ઉડી નાખે નિસ્શંક;
 નિજ ઇચ્છાએ બાળે કાચ, સ્વાંત યુદ્ધ ફરિ પરગટ ગાય;
 એમ અખા હોય પ્રભુવિચાર, ઉત્પન્ન લય ત્યાં તું તું સાર. ૫૮૮
 અખે વિચાર્યું મનની સાથ, જે કાંઈ ન દીસે તારે હાથ;
 તો કાંઈ શિદ રાખે મામ, કશું ન નિપજે તો શું કામ;
 શરીર તારું તારે વશ નહિ, તો બહાર બળ દેખાડે કદી. ૫૮૯
 ઈન્દ્રિય વલુશે વલુશે કાચ, ગમે નહીં વાળ ઘોળા થાય;
 સ્વર્ગ સૂધી તે ઘાલે હામ, પોતાનું નિર્ભાગે ચામ;
 ફેકડે ગાડાં લૂંટી પડે, અખા ન કાચે પારે પડે. ૫૯૦
 અખા ઇચ્છે જો આતમભોગ, નિવૃત્તિ વિના તે ન મળે જોગ;
 કથે જ્ઞાન પણ બાંધ્યો વાધ, તેને મુક્ત ન પામે જગત;
 મુવે મુક્ત હશે તેમ હશે, છવતે વાધ જો પાંજર વડે. ૫૯૧
 છૂટા છો પણ બાંધ્યાં હેઠ, જેમ સકરાને દોરે પેટ;
 ઉડે ખરો પણ નાવે બપ, પેટે બાંધ્યો દોર તણાય;
 અખા એમ નિવૃત્તિ વિના, છવને તે ન દળે જોમના. ૫૯૨
 અજ્ઞાનીથી જ્ઞાની ભલો, જે 'મન' વડે ચુકવ્યો કોણ;
 પણ વર્તવા પ્રવૃત્તિમાં ધાંખ, જેમ પોપટની કાઢી પાંખ;
 કદાચ અખા તે ઉડી બપ, પાછો તેને પ્રવૃત્તિ સાપ. ૫૯૩

અજ્ઞાન અંગ,

અજ્ઞાને જે પહેરે વેપ, બહાર નીકળે દેખાદેખ;
 જેમ વાધ ગૌધણને હજ્યો, વર્તી તે માંદી રે ભજ્યો;
 તેને છે આભિપનો આહાર, પ્રસંગ મળે અખા પ્રતિકાર. ૫૯૪
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિની અજગી વાત, વિચાર વિના નવ આવે ધાત;
 જેમ કો ભાડે રથ બેઠો બપ, બળદ મરે રથ કટકા થાય;
 નોહે ચિંતા તેને પ્રતિકાર, અખા જેને સલ વિચાર. ૫૯૫
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિને બેઠો વરી, જેમ વેસ્યા રાખી ચુલિલી કરી;
 પ્રસંગ મળે કરતી તે કરે, વિચાર વિના સૌ એમ ઝોઝરે;
 મન ઇન્દ્રિય ત્યાં ન કરે કશું, અખા એમ એક વાંદું વશું. ૫૯૬
 યથારથ વર્તે તો જ્ઞાન, જેમ કો રેંક ચણે રાગતન;
 જેમ કરતો તેમ વળતું દરે, બાંધું છળ વિક્રમ આગરે;
 અખા કરી ન બાણું રાજ, શું થયું જો તો પાખ્યો સાજ. ૫૯૭

જો અખા યોગખે આતમા, તો સર્વ વાતની ભાગે તમા;
 લાલચ લોભ જૂઠો પ્રતિકાર, સૂર્ય ધામમાં નોહે અંધકાર;
 શીખી સાંભળી વાતો કરે, પોતે અગ્નિ કેમ ટાઢે મરે. ૫૯૮
 જ્ઞાનતણો છે સત્ય ઉપદેશ, ત્યાં જૂઠું ન રહે લેશ;
 સાચી કથણી કથતા નય, ઉદર અર્થ કરે અન્યાય;
 કહે અખો એનું શું ભણ્યું, ગુંજતાપ વાંતરતાપણું. ૫૯૯
 બ્યારે જ્ઞાનનો ઉગ્યો રવી, રાત ગઈ રત પ્રગટી નવી;
 કૃત્ય જશે અંધારાતણાં, મોહ નિશામાં ધરતા ધણા;
 અખા નોય દરિદ્રની વાત, અમૃત ભોગ કે લાંઘણુ સાત. ૬૦૦
 આતમાનું તે કરે અકાજ, સંસારની તે રાખે લાજ;
 દેહમુખને આતમમુખ કહે, જેમાંનું કાંઈએ નવ રહે;
 જીવને મૃત્યુ છે જેવડે, એક સત્ય વાક્યે તે શું તૂટી પડે. ૬૦૧
 ધન આયુર વિદ્યા બળ રૂપ, સ્વર આતુરી ન્યાય સિદ્ધ ભૂપ;
 જ્ઞાન ભક્તિ વિવેક વૈરાગ્ય, ચારે વ્રત તપ તીરથ ત્યાગ;
 અખો કહે સર્વે એ ભાલ, જોતાં આપે આપનો માલ. ૬૦૨
 જીવ જીવને રે અનુમાન, તાણ્યું ધનુષ આવી રે કાન;
 જે જે દારોમાં જીવ ભળે, તેજ રૂપી કલણમાં કળે;
 મૂળશું અખા અદ્ભુત છે યોજ, સમજે તો સમજી લે યોજ. ૬૦૩
 જેને નથી રૂપ ગુણ નામ, જોતાં તેનાં સધળાં કામ;
 પંસર્યું આપ વિચિત્રતા ભાત, વેદે કહી એ મુખની વાત;
 બહુ મુખનો મોટો મહારાજ, તો અખો શું કહે તેનાં કાજ. ૬૦૪
 પ્રણવ પ્રકારે ધાલ્યો ધાટ, એક બાહેર દેખાડી વાટ;
 જે છે તે ત્યાં અસંખ્યાત, શબ્દે કહિયે શબ્દની વાત;
 જે છે તેને અખો કેમ કહે, તેની વાત તો તેજ જ લહે. ૬૦૫
 કહે અખો મૂકી નિઃશ્વાસ, હું તો છું તારો આભાસ;
 તારી વાત કરે છે તું, યોજાંયા મધ્યે વર્ષો હું;
 બહુ તેજ મધ્યે હું રહ્યો, તારે શેષ યોજાયો ગયો. ૬૦૬
 અખા સધળાં આ વસ્તુવિનોદ, હાંસી કહો કે તત્ત્વનો બોધ;
 પોતાની દગ પોતા સાથ, ઇચ્છા અમલ ખાંધી તે હાથ;
 તારું ઘેલપણું તે હું, સાજો તેજ ત્યાં તુંનો. ૬૦૭

એમ - અખા સહીયારી વૃત્ત, હાથોહાથ દીસે છે તર્ત;
નટતણી હાલે આંગળી, હું હાલું જાણે પૂતળી;
તેના બોલ પોતે નટ કહે, ઉડે વિચારે અમથું રહે. ૬૦૮

મુક્તિ અંગ.

મુક્તિ પામવા મુખ્ય વૈરાગ્ય, જે બહુ પાસથોં છૂટે રાગ;
ધ્યેય ધ્યાતાથી આઘો વટે, તે અનુભવતાં ચોક્ક ચોવટે;
બીજી અખા રસાળી વાત, સર્વાતીત નોહે સાક્ષાત. ૬૦૯
જે કીજે તે સર્વે રાગ, રાગ વિના નવ ઉપડે પાગ;
રાગ જેવારે પાછો વળે, ત્યારે નિજ આતમને મળે;
દષ્ટ પદારથસું વૈરાગ્ય, ત્યાં અખા જડે તુ જ ત્યાગ. ૬૧૦
જન જાણે છે જે વૈરાગ, તે ત્યાં સામો ઉપજે રાગ;
વૈરાગ હોય ત્યાં નોહે દ્વેષ, તે ત્યાં શામો બાંધે કલેશ;
આપોપાનો થાયે ત્યાગ, ત્યારે અખા સાચો વૈરાગ. ૬૧૧
જેહ વડે તપ તીરથ કરે, વિષય ભોગ કે મુખ આદરે;
જેણે કરી નિપજે બહુ કામ, તે શોધી કાઢવો આ કામ;
તે વિશુ જાણો રાગ વિરાગ, અખા ઉછળી લાંગવો પાગ. ૬૧૨
જેમ તેમ કરી સમજવો મર્મ, હું તે શું ચૈતન કે અર્મ;
એ જ સમજવું પરથમ જને, પછે ઘેર રહેજે કે જાજે વને;
એ સમજ્યા વિશુ ગૃહસ્થ અતીત, વર વિવાહ વિશુ ગાવાં ગીત. ૬૧૩
સમજણમાં નથી રાગ વિરાગ, જેમ વાયુ હીડે વિના પરાગ;
લોક ચોક્ક લગી પરવરે, સમજણથી અર્થ સઘળો સરે;
અખા રામ નથી ઘેર કે વને, જ્યાં જાણે ત્યાં પોતા કને. ૬૧૪
પાદ પાણી નેત્ર મુખ નાક, સકળ અંગનો સમજે તાક;
એમાંનું એકે જે જાય, ધણી માટે શુભે ન રખાય;
અખા ન દીસે તારો લાગ, પર સાચે શો રાગવિરાગ. ૬૧૫
વેલ પરાઈ બેઠો જન, હું જ ધણી એમ માને મન;
કાળ સદા ખેડે સારથિ, બેઠો પ્રેરે અવિનાશી રથી;
અખા એમ જાણે સઘળો પંજ, લેવું મૂકવું ટળે પાખંડ. ૬૧૬
ગેખી નીપજ થઈ પિડતણી, ત્યારે તું ત્યાં ન હોતો ધણી;
સહેજે ઉપન્યું વંદ્યું તન, ત્યારે કાંઈ ન આલ્યું મન;
વચ્ચે શિદ પાડે છે ડાઘ, અખા કશો તુ જ રાગ વિરાગ. ૬૧૭

ઉપર છલ્યો માર્ગ લે અખા, નહીં કો સાથી કો નહીં સખા;
 ધણી થયામાં સધળો ધંધ, જેમ રૂપ નહીં દેખે અંધ;
 ગગનગામિને નહીં અટકાવ, યુવતીને મન બહુ ભાવ. ૬૧૮
 ઉંધ્યાને સ્વમાંતર ધણાં, ઉત્તમ મધ્યમ વેદે ભણ્યાં;
 જગ્યા ઉંધ્યાથી અળગું હૃદય, ત્યાં અખો આરોપી વદેય;
 સમજ્યાને છે સરખું સદા, અણસમજ્યો ભોગવે આપદા. ૬૧૯
 અખો જેહુ નર રહે અમન, તેવું કરવું સર્વ જતાંન;
 જેમ જિહ્વા પંચામૃત ખાય, ખાતી કરતી નહીં લેપાય;
 વણુ ખાઈ કર થાય ચીકણો, એવો ભેદ અણલિંગીત ૧. ૬૨૦
 અખા અલિંગી વાત અગાધ, લિંગી નરને નહીં તે સાધ્ય;
 સકળ લોક તે વૃક્ષ જ કહે, પણ છે ન કહે જે ખીજે રહે;
 જોતાં સધળો લક્ષમાં ફેર, લક્ષ ઉઘોત ને લક્ષ અંધેર. ૬૨૧
 સામો કો દુઃખ દાતા નથી, જેમ તાળી ન પડે એક હથી;
 સ્વપ્ને દીસે નરો અનંત, તેમ જ અજ્ઞતાં પ્રગટે જંત;
 અખા વસ્તુપણે જાગશે, તેને એનો અનુભવ હશે. ૬૨૨
 અજ્ઞતો દ્વેષ ને અજ્ઞતો રાગ, રાગ દ્વેષ માયાનો ભાગ;
 જે તજશે તે દ્વેષે કરી, જે ભજશે તે રાગ. આદરી:
 સ્વસ્વરૂપ ત્યાં બેઠિએ નહી, ગુરુલક્ષે અખા જો ઘેરથી. ૬૨૩
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિના સધળા વેશ, લિશ્તુક થાકે થાય નરેશ;
 રમત રમે છે માયા કાળ, મધ્ય અહંકાર વહે છે ગાળ;
 મહાનિધમાં રાગની દષ્ટ, અખા રમત પાસે નહીં સ્પષ્ટ. ૬૨૪
 કારણ દષ્ટિ હોયે જન, તેનો અનુભવ નોય અસન;
 દેખે કારણ સરિખાં સૂર, જેનું વસ્તુ વિષે છે ઊર;
 અખા અશ્તુ આંજે ગુરુદેવ, તે કોઈ સમજે એનો ભેવ. ૬૨૫
 સમજી તે અણસમજી થાય, અણસમજી સરખું સમજાય;
 એની કાંઈ દીયે નહિ સાખ્ય, અનુભવ જે ઉપન્યો તે દાખ્ય;
 નિજ ઘર વરતી જે કો હશે, અખા તે એકમાં પહોંચશે. ૬૨૬

કુટકળ અંગ.

તિલક કરતાં ત્રેપન વહાં, જપમાળાનાં નાકાં ગયાં;
 તીર્થ ફરી ફરી થાક્યા ચર્ણુ, તોય ન પહોંતા હરિને શર્ણુ;
 કયા સુણી સુણી કૂટ્યા કાન, અખા તોય નાળું બ્રહ્મજ્ઞાન. ૬૨૭

એક મૂર્ખને એવી દેવ, પથ્થર એટલા પૂજે દેવ;
 પાણીને દેખી કરે સ્નાન, તુળશી દેખી તોડે પાન;
 એ તો અખા બહુ ઉપાત, ધણા પરમેશ્વર એ ક્યાંની વાત. ૬૨૮
 મુક્તિ બંધ પૂછે મતિમદ, શોધી જ્ઞેતાં રુવે ગોવિંદ;
 પ્રાણ પિંડમાં હું કે હરિ, જ્ઞે જુવે અખા વૃત્તિ કરી;
 અંધ મોક્ષ ન કરે ઉચ્ચાર, આકાશ કુસુમનો નોહું હાર. ૬૨૯
 પિંડ જ્ઞેતાં કા મુકતો નથી, ત્રિવિધ તાપ ભોગવે ધરથી;
 સકળ ઈન્દ્રિયે ધૂરો રમે, રાગ દ્વેશ કાએ નવ દમે;
 સલ સંકલ્પ ને અમર કાય, સર્વ રૂપ જાણે મહિમાય;
 સારે અખા મુમુક્ષુ મન, જાણે તે જાણી લે જન. ૬૩૦
 જે ધરી આબો ભૌતિક કાય, દેવ નર નાગ કલો નવ જાય;
 કાળ સત્તામાં તે સાં ખરો, એ તો મન કાદો કાંકરો;
 મન વચન કર્મ હરિમાં ટોળ, અખો સમજ્યો અંશે સોળ. ૬૩૧
 ગહન ગતિ છે કાળજતણી, જેણે જે જે વાતો લણી;
 તે તેનાં પામ્યાં પરમાણુ, પડછંદાની પેરે જાણુ;
 માંહોમાંહે દુર્વૃત્તિ અગાધ્ય, અખા જીવને નાવે સાધ્ય. ૬૩૨
 અનુભવી આગળ વાદ જ વદે, ઉંટ આગળ જેમ પાળો ખદે;
 ઉંટતણું આદ્યાં મેલાંણુ, પાળાના તો છડે પ્રાણુ;
 અખા અનુભવી ઈશ્વર રૂપ, સાગર આગળ શું કુદે કૃપ. ૬૩૩
 આંવી નગરીમાં લાગી લાય, પંખીને શ્યો ધાખો થાય;
 ઉંદર ખીચારા કરતા સોર, જેને નહીં ઉજાનું જોર;
 અખા જ્ઞાંતી ભવથી ક્યમ ડરે, જેની અનુભવ પાંખ આકાશે કરે. ૬૩૪
 જ્ઞે જ્ઞે રે મહોટાના જોડ, ઉજાડ ખેડે વાગ્યો ટોડ;
 અંધ અંધ અધારે મળ્યા, જેમ તલમાંહિ કોદરા લળ્યા;
 વેંસ ન થાય ન થાયે ધાણી, કહે અખો એ વાતો જાણી, ૬૩૫
 આંધળો સસરો ને શણગટ વહુ, કથા મુણવા ચાલ્યું સહુ;
 કહ્યું કાંઈ ને સમજ્યાં કશું, આંખ્યનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું;
 ઉંડા કુવો ને કાટી જોખ, શિખ્યું સાંભળ્યું સર્વે કોટ. ૬૩૬
 વ્યાસ વેશ્યાની એક જ પેર, વિદ્યા બેટી ઉછેરી ઘેર;
 વ્યાસ કથા કરે ને રડે, જાણે દ્રવ્ય અદેકે જડે;
 જ્ઞે જાણે વાંચ્યાની પેર, અખા કાં ન વાંચે પોતાને ઘેર. ૬૩૭

ગજા પ્રમાણે પ્રખોધે જીવ, બંધનમાંથી રાખે સદૈવ;
 સાચી વાતને સંત જ વદે, તેને મૂર્ખ ઉલટો નિન્દે;
 અખા આંધળે હુંટયો બજાર, સંત ગુરુનો એવો વિચાર. ૬૩૮

જગતપ્રમોદી દાઝ ન ટળે, કુવાડામાંથી કાઢે જલે;
 સમજીને છે સરખો લાવ, તે ગુરુના મનમાંથી અલાવ;
 એમ બાણીને રીશે બળે, અખા જ્ઞાનીની નિંદા કરે. ૬૩૯

વિષયી જીવથી પ્રીત જ કરે, તત્ત્વદર્શી ઉપર અલાવ જ ધરે;
 ખાન પાન વિષયાદિક ભોગ, તત્ત્વદર્શીને સર્વે રોગ;
 અખા તે ગુરુના મનમાં ખરા, જીવ આવકાર દઈએસાડે પરા. ૬૪૦

ગુરુ થઈ બેઠા સેના સાધ, સ્વામીપણાંની વળગી વ્યાધ;
 તે પીડાથી દુઃખિયો થયો, રોગ કરાર અનુભવથી ગયો;
 વાંચક જાળમાં ધુંચવી મરે, અખા જ્ઞાનીનું કહ્યું કેમ કરે. ૬૪૧

જ્ઞાનીને તો સર્વે ફેક, બ્રહ્માદિ લગી કલ્પ્યા લોક;
 ત્રણ કાંડ કાળની માંડણી, તત્ત્વવેત્તાએ એવી ગણી;
 તેની વાત ન જાણે ગૂઢ, અખા ગુરુ થઈ બેઠા મૂઢ. ૬૪૨

સ્વામી થઈને બેઠા આપ, એ તો મનને વળગ્યું પાપ;
 શિષ્ય રાખ્યાનો શિરપર ભાર, ઉપર લાગ ને અંતર પ્યાર;
 આશા રજીવે બાંધ્યો પાશ, અખા શું જાણે જ્ઞાનીની આશ. ૬૪૩

જ્ઞાની ગુરુ ન થાયે કેનો, બ્રહ્મા વિષય મહેશ્વર તેનો;
 અન્ય જીવની તેને શી પડી, જે તેને ઘેર નિલ કાઢે હડી;
 સેજ સુભાવે વાત જ કરે, અખા ગુરુપણું મનમાં નવ ધરે. ૬૪૪

ગુરુ થઈ મૂર્ખ જગમાં ફરે, બ્રહ્મવેત્તાની નિંદા કરે;
 ભૂત કાળમાં જે થઈ ગયા, તેની મનમાં ઇચ્છે મયા;
 અખા વેલી કેમ ટાળે વ્યથા, જે નિલ વાંચે મડદાંની કથા. ૬૪૫

જે પગલાં અગ્નિમાં જળે, તેને શરણે કાળ કેમ ટળે;
 પડતું પક્ષી રાખે આકાશ, એમ પગલાં તે આપે વાસ;
 નહીં પગલાંને શરણે જા, ત્યારે અખા ભવની મટે અજા. ૬૪૬

ચરણ શરણ તો ખોટી કરી, વણ ચરણોનો દીઠો હરી;
 ચરણ જળે કે ભૂમાં દાટય, જ્ઞાને શિયાળિયાં કરડે કાટ;
 તેની શરણ અખો શું ગ્રહે, જે સમજે તે એવું લહે. ૬૪૭

ભે ભે રે ભાઇ વાતનું મૂળ, પેટ ચોળી ઉપાડ્યું શૂળ;
 એક સમે ખર ભાડે ગયો, કાંદા દેખી ગળિયો થયો;
 ખરે આપી તેજને પેર, એવું બાણી અખા જુતો ઘેર. ૬૪૮
 કથા કરી તે શુકળ ખરી, પરીક્ષિતને મેળાવ્યા હરી;
 શીખ થઈ ત્યારે આપ્યું શું, નમ્ર થઈ ગયા વનમાં પશુ;
 નિઃપૃહિની એવી છે કથા, અખા બીજી પેટ ભર્યાની વ્યથા. ૬૪૯
 રઘુ જહુરાજની વાત જ રહે, દત્ત ભરથનું ઝોડું લહે;
 અનગર વરતી વનમાં પડ્યા, તે ક્યાંથી આવી ચડ્યા;
 તેને પોતા સરખા કર્યા, અખા ઘેર ઘેર ઉપદેશ ન કહ્યા. ૬૫૦
 દેહાભિમાન હતું પાશેર, વિદ્યા ભણતાં વાધ્યું શેર;
 ચર્યા વદતાં તોલું થયો, ગુરુ થયો ત્યાં મણુમાં ગયો;
 અખા એમ હલકાથી ભારે હોય, આત્મજ્ઞાન તે મૂળનું ખોય. ૬૫૧
 શશશૃંગનું વહાણુ જ કર્યું, મૃગ તૃણુમાં જઈને તર્યું;
 વંઝ્યાસુત બે વહાણે ચડ્યા, ખપુષ્પનાં વસાણાં ભર્યાં;
 જેવી શેખશલીની કથા, અખા હમણાં આગળ એવા હતા. ૬૫૨
 જ્યાં જોઈએ ત્યાં ફૂડે ફૂડ, સામે સામાં બેઠાં ધૂડ;
 કોય આવી વાત સૂરજની કરે, તે આગળ જઈ ચાંચ જ ધરે;
 અમારે હજાર વર્ષ અંધારે ગયાં, તમે આવાડાલા ક્યાંથી થયા;
 અખા મોટાની તો એવી બણ્ય, મૂકી હીરા ઉપાડ્યો પાણુ. ૬૫૩
 લીલાં વૃક્ષને ઓથે રહે, જેમ પારધી પશુને ગ્રહે;
 એમ હરિને ઓથે ધૂતારા ધણા, ઉપાય કરે કનક કામનીતણા;
 અખા ગુરુ શું મૂકે પાર, જેના શિષ્ય ગર્દભ ને ગુરુ હુંભાર. ૬૫૪
 અંગ આળસ ને તપશી થયો, ઘર મેલીને વનમાં ગયો;
 કામ બાણુ ન શક્યો બળવી, રડવડતી એક આણી નવી;
 શ્વાન ભસાવે હીડે છક્યો, અખા હજ્યો નહીં ઘર નવ રખ્યો. ૬૫૫
 ગોરીના થાવા વડ ભાગ, માતા પાસે આજ્ઞા ભાગ;
 બળધની તે કેમ થાય ગાય, મૂરખ મિથ્યા કરે ઉપાય;
 જ્ઞાન વિના તે સાધન એવાં, અખા તેમાં ન લેવા દેવા. ૬૫૬
 સો અંધામાં કાણો રાવ, આંધળાને કાણુપર ભાવ;
 સૌનાં નેત્રો ફટી ગયાં, ગુરુ આચાર્ય જ કાણુ થયા;
 શાસ્ત્રતણી છે એક જ આંખ, અખા અનુભવની ઉધડી નહિ ઝાંખ. ૬૫૭

મુંડ મુંડાવી હરિને કાળ, લોક પૂજે ને કહે મહારાજ;
 મન જાણે હરિએ કૃપા કરી, માયામાં લપટાણો ફરી;
 સૌને મન તે કરે કલ્યાણ, અખા એને હરિ મળ્યાની હાણ. ૬૫૮
 જ્ઞાતાનો એવો ઉપદેશ, પંચના ગુરુ તે સધળો વેશ;
 ઘર ઘર મહાત્મ્ય વધારતા ફરે, દામ આમનાં જતન જ કરે;
 અખા જ્ઞાતાની ન માને વાત, સાચું કહેતાં ખીજે સાત. ૬૫૯
 હરિને કાળે ઘાટ જ ઘડે, નિજ સ્વરૂપથી પાછો પડે;
 પાણી હું પર્વત લહું, એ આશ્ચર્ય તે કેને કહું;
 અખાથકી તે ખીજે હરી, જેમ પર્વતમાંથી પાણી જ ખરી. ૬૬૦
 જાણુપણામાં જડા થયા, ડહાપણુ ડોળી રાખડ રહ્યા;
 નીર હતું તે કીચમાં ગયું, આત્મ થકી તે અળગું રહ્યું;
 છે તો ધણો નવ દીસે ચંદ્ર, કહે અખો માયાનો ફંદ. ૬૬૧
 અનંત કાળમાં અદકા ખરા, બ્રહ્મવેત્તા એ સૌથી પરા;
 વેદ બ્રહ્મએ પૂજ્યા હરિ, તેથી લક્ષ તે જ્ઞાનો દૂરી;
 ભૂત ભવિષ્ય ને અજપા જાપ, અખો નહીં તો શેનો થાપ. ૬૬૨
 વૈષ્ણવ ભેખ ધારીને ફરે, પ્રસાદ ટાણે પત્રાવળાં ભરે;
 રાંધ્યાં ધાન વખાણુતા જાય, જેમ પીરશે તેમ ઝાઝા ખાય;
 કીર્તન ગાઇને તોડે તોડ, અખો કહે જીવાનીતું જોર. ૬૬૩
 જ્યારે મન પામ્યું નિજ ભાન, ત્યારે સર્વે થયું સમાન;
 સમ પુરી મધ્યમ માત્રે આજ્ય, સર્વસ્વ હાર્યે ભાંગે જાજ્ય;
 જેમકરી કવાથ રોગીને વિષે, પણ અખા અરોગી સર્વે લખે. ૬૬૪
 કે આજસ કે કોઘે થયો, વાટે વેષ પહેરીને ગયો;
 નહિ મહેનત વેઠે નહિ શાય, વંદે વિશ્વ એ ફળ મહિમાય;
 હરિને અર્થે એક વિચાર, અખા સમું પડે તેમ રહે સંસાર. ૬૬૫
 જાય સમૂળો સઘ સંસાર, કરતાં આત્મતત્ત્વ વિચાર;
 અન્ય ઉપાયે મથી એ જવા, સામા બંધ બંધાએ નવા;
 કર્મ કરતાં નાવે છેક, અખા વિચારે ન મળે શેષ. ૬૬૬
 અખા વસ્તુ વિચારે બ્રહ્મ, અંતરભૂત જાણવાં કર્મ;
 જેમ પ્રત્યક્ષ પોગર દિશે લોહ માંય, ગાળે ત્યારે શ્રીટી જાય;
 પાછો વળી ધડાએ ઘાટ, ત્યમનો તેમ પોગરનો ઠાઠ. ૬૬૭

તેજ લોહતું જ્યારે દર્પણ કરે, શિકલ કરીને મશકલો પ્રે;
તેજ નીકળે પોગર ઢંકાય, આપોપું દીસે તે માંહે;
અખા જ્ઞાનની એવી પેર, કોટી જુગે કાં આજ આદર્શ. ૬૬૮

લોહ ગળતે દીસે પોગર ગળ્યા, ઘાટ થાતાં તે પાછા વળ્યા;
અહંતારૂપી લોહ છે સદા, ઘાટ થયા વિના રહે કદા;
અખા અહંતા લોહું માર્ય, મયો પછી તે તરશે વાર્ય. ૬૬૯

જે જળમાં લોહ ખૂડી જતું, તે ઉપર દીસે રમતું;
તેમ ભવસાગર હરિસાગર થયો, જ્યારે આપોપાનો ભાર જ ગયો;
અખા મધ્યથો જા તું ટળી, બંધ ને મોક્ષ થકી ક્ષમા મળી. ૬૭૦

અખા બ્રહ્મ છે બાધું નામ, તે મધ્યે અળગાં અળગાં ગામ;
જેમ બાધું જ્ઞેતાં એક જ ઝાડ, વિગતે જ્ઞેતાં ભાંગે જાશ્ય;
રંગ સ્વાદ પત્ર ફળ ફૂલ, સદ્ ગુરુ મળે તો ભાંગે ભૂલ. ૬૭૧

જાગ જોગ મંત્ર પ્રજા ને સિદ્ધિ, એ બ્રહ્મ ઉદરમાંહેલી રિદ્ધિ;
અંશી નર ઉધ્યો આપમાંહી, સ્વપ્ને ભોગવે ત્રણ તાંપ ત્યાંહી;
વિધિ સહિત પરબ્રહ્મને જાણુ, ત્યારે અખા ટળે ભવતાણુ. ૬૭૨

આત્મલક્ષમાં નહિ પર આપ, વણુ સંતાને કેનો બાપ;
વણુ જ્ઞેનારે દર્પણ જ્યા, ળિંબ પ્રતિળિંબની કાણુ કહે કયા;
અખા દ્વૈત થયે ઉપાધ્ય, તન મન વિના એ સાધન સાધ્ય. ૬૭૩

બ્રહ્મજ્ઞાની બહુ ભેળા થઇ, બ્રહ્મના દેશની વાત જ કહી;
બ્રહ્મવિદ્યા રહી બ્રહ્મને દેશ, પોતામાં નવ આવ્યો લેશ;
થઇ ઠગ વાતો સહુ કોઇ કહે, અખા અણુચવ્યો કોક જ રહે. ૬૭૪

અણુચવિયાનાં એ અંધાણુ, જે સારાં માઠાં ઝીલે બાણુ;
અધ્યાત્મ ન જાણુ આત્મ થકી, નાખો નાખો કહે છે બકી;
પોતે જાણુ હું આત્મવેત્તા થયો, તે થાવામાં દેહ ભાગ જ રહ્યો. ૬૭૫

પોતે ટળીને સઘળું પ્રીત, વાટે ચાલતાં આંખ્ય મ વીચ;
અદ્વૈત દ્વૈતનાં કરે છે કામ, સગણુ નિર્ગુણ ધાર્યાં નામ;
સગણુ નિર્ગુણ એ એ છે જોગ, પોતે ટળશે પડશે ભોગ. ૬૭૬

પોતે ટળ્યા તે પિછવા જાણુ, તેને શોભે સઘળી વાણુ;
પોતે ટળ્યા વિન્યા શા કામના, એ તો અકૃતે વધારી કામના;
કહે અખો કાં ફેકટ પ્રુલ્ય, લણ્યા ગણ્યા પણ ન ટળી ભૂલ. ૬૭૭

ભણ્યા ગણ્યા તો તે પરમાણુ, જે નાણુપણું ટાળીને નાણુ;
 મૂળ સ્વરૂપે જે કોઈ થયો, તેને ભણ્યાનો સ્વભાવ ગયો;
 અખા એમ સમજ્યા તે મહંત, તેને સત્ચિત્ત આનંદ વદે વેદાંત. ૬૭૮
 વેદાંતે વાત વિચારી અશી, ને શ્રોતા વક્તા સમજ્યા જશી;
 વેદાંત વાયક મોટો ભેદ, આસુરીના કર્યો ઉચ્છેદ;
 દૈવી તો ધણીનું રૂપ, અખા આસુરી ઉડે કૂપ. ૬૭૯
 આસુરી દૈવીને ગડબડ થઈ, દીસે દૈવી તેમાં આસુરી રહી;
 મોટે જ્ઞાની ટળતા પ્રે, જેમ રૂડે ઘેર જાતાં શ્વાનથી ડરે;
 અખા શ્વાન જે પ્રલ્હે થાય, તો રૂડાને ઘેર રૂડો જાય. ૬૮૦
 ધર તો સઘળાં રૂડાં કર્યાં, ત્યાં અસુરી રૂપે ભસે કૂતરાં;
 સમજી ધણા પણુ શ્વાનનો સંગ, વણુ ટેવે જેમ વણુશે રંગ;
 અખા આસુરી કુતરાં નાણુ, આશાની ભક્તિ મોટી હાણુ. ૬૮૧
 નિરાશી ભક્તિ જે કોઈ કરે, તેનું સહેજે કારજ સરે;
 સ્વરૂપ તે અરૂપે અદ્વૈત થાય, દ્વૈતાદ્વૈતનો લેશ જ જાય;
 આત્મ અનુભવે હોય પ્રકાશ, અખા અહંકાર તે પામે નાશ. ૬૮૨
 અહંકૃતિ તણુ સ્મરણુ કરો, મન ક્રમ વચન હરિવડે આદરો;
 ગવરાવ્યા જશ હરિના ગાઓ, હરિના છો ને હરિના થાઓ;
 અહંતે અણુછતા ન થયા, છતાં ધણીથી છેટા રહ્યા. ૬૮૩
 છતો ધણી તું છખીલો નાણુ, જેની શોભે સઘળે વાણુ;
 છતો ધણી છે વાણી રહિત, છતો ધણી છે શબ્દાતીત.
 એમ વાચ્ય અવાચ્ય જેને સખળું હ્યું, અખા તેહનું કારજ સર્પું. ૬૮૪
 સાચો મારગ જે કોઈ લિયે, મિથ્યા મારગ મૂકી દિયે;
 અટળ વસ્તુને અહોનિશ ધાય, ટળણે ખાંધણે ખાંધ્યો ન જાય;
 ટળમાં રહે અટળશું પ્રીત, અખા એવા પુરુષની થાશે છત. ૬૮૫
 નાણી વસ્તુ ને ઊપનો વૈરાગ, આણુછતું આત્રણુ ન પામે લાગ;
 ઝોળખ્યા ચોર ને સાવચેત થયા, વળતા તે તો કુશળ રહ્યા;
 અચેતને ચોર હુંડી ગયા ભાઈ, સાવચેતને ઘેર આનંદ વધાઈ. ૬૮૬
 આનંદ વધાઈ અનુભવથી થાય, અજ્ઞાન ગાઠો ઝૂટી જાય;
 અનેક જીગતું આત્રણુ જેહ, જ્ઞાનવજ્રથી ભાંગે તેહ;
 ધન ધન જ્ઞાની જનનું ગાત્ર, જગત જાણ્યું જેણે તૃણમાત્ર. ૬૮૭

જ્ઞાતી તે જે કરે વિચાર, પરપંચ તજે ને સંધરે સાર;
 સકળ કામના સવળી કરે, વાસના વધુ દેડાણે ઠરે;
 ટાળે આપ ને ભાળે ઈશ, અખા એવા પુરુષને મળે જગદીશ. ૬૮૮
 મોટી તાણુ છે પંથજતાણી, નથી જુજવા એક છે ધણી;
 પોતાના ઈષ્ટની પાળવી રેક, સકળ ઈષ્ટને અધિપતિ એક;
 જેમ રાજ એક ને પ્રજા જુજવી, અખો એ રીતે જુવે અનુભવી. ૬૮૯
 રાજાનું જેમ શેહેર જ એક, પ્રજા જુજવી વર્ણુ વિવેક;
 દંભી હોય તે રહ્યા ચડભડે, તેનું નામ તે ખરડે પડે;
 સર્વેને મળતો થઈ નય, અખા આખું શેહેર તેના ગુણુ ગાય. ૬૯૦
 એ દષ્ટાંત ન સમજે કોય, સહુનું બળ સહુમાંહે હોય;
 જ્ઞાતી જ્ઞાને કરીને કહે, મતિયો મતના મતમાં રહે;
 બધા ઘો બણે તેમ થાઓ, આપણુ આપણા અવગુણુ ગાઓ. ૬૯૧
 અવગુણુ મ જોશો પ્રભુ મહારાજ, તમારા બાનાની તમને લાજ;
 જેમ કોઈ દેના થઈને કરે, તે તો તેની પક્ષ જ કરે;
 તમે તમારાની પ્રભુ કરો સાર, અખા કરું વિનતિ તણઅહંકાર. ૬૯૨
 અહંકાર તણને ઓરો રહ્યો, મન કર્મ વચને તમારો થયો;
 જેમ કાષ્ટની પુતળી નાચે નરી, તે કળ સુતારે તમારે કરી;
 વાળું વળડો તો વાળે તદા, વણુ વળડયું ન વાળે કદા. ૬૯૩
 વાળું હું તમો વળવણુહાર, તે વાળું શ્યાને ધરે અહંકાર;
 તે જતાં સર્વ તમારાં કામ, આ અછતાનું અછતું નામ;
 ધણુધણુ વાળું ધનિકર થવે, અખા આસુરી કર્તવ્ય અવળું લવે. ૬૯૪
 આસુરીના દેરા કરે છે જન, તે નવ બણે વસ્તુ તન;
 મૂળ. આસુરી નવ ઓળખે અંધ, તો દૈવીના ક્યાં મળે સંમંધ;
 ચોર શાહાની ચિંતા કરે, અખા વળતો શાહ ચોરથી ડરે. ૬૯૫
 ડર્યા શાહ તે પારે થયા, જખ મારીને ચોર જ રહ્યા;
 કાઠી મૂક્યા કોધ ને લોભ, સાથી કીધા શીળ સંતોષ;
 જ્ઞાનેન્દ્રિય કર્મેન્દ્રિય જેહ, સર્વ સવળી થઈ છે તેહ;
 અંતઃકરણુ કહિયે જે ચાર, થાય અહર્નિશ જ્ઞાનવિહાર; ૬૯૬
 જ્ઞાતી વિહારી ગોપી જશા, તેમ જ્ઞાતી જેને ગોપીની દશા;
 ગોપી ભૂલી ઘર ને બાર, ગોપી ભૂલી કુટુમ્બ પરીવાર;
 પોતાની દેહ પણ ભૂલી ગઈ, અખા કામની કુળવંત થઈ. ૬૯૭

પ્રસન્ન થઈ પ્રભુ પ્રેમે મળ્યો, જોગ જોગારથ કરવો ટલ્યો;
 વિધિ નિષેધ ને થાપ ઉથાપ, સંકલ્પ વિકલ્પ ટલ્યો સંતાપ;
 પ્રગટ્યો ઉરમાં પ્રેમાનંદ, પિયે સુધારસ પ્રેમદા વૃંદ;
 સખી સમાગમ સદા નિજધામ, અખા એ રસ તેનું નામ. ૬૯૮
 અખે રસની ચાલે છે નદી, તે અહલવેત્તા પીએ ભગવદી;
 આળખંપાળ જેને આળસ્યું, સમ દષ્ટિ સમજ્યા તે સમું;
 કંઈ કંઈ કહેણી કથતા ફરે, અખા અહલવેત્તા ભાગ્યે નીસરે. ૬૯૯
 અહલવેત્તા કેમ દર્શો ભાઈ, જે અહલ કલામાં રહ્યા સમાઈ;
 મેલી આંખે જે કોઈ ધાય, અહલવેત્તા કેમ દ્વેષ્યા જાય;
 અખા આંખ જે ઉપજે નવી, તો અહલવેત્તા દર્શો અનુભવી. ૭૦૦
 મેલી આંખને જોસે મજો, કથા કીર્તન કરે થઈ ભલો;
 પછી સામસામા થઈ કરે જખાપ, અહંકૃતિ જ્ઞાને વાઘે આપ;
 કેટલાકને જુદા કથ્યાનું જોર, અખા સિદ્ધાંતન સમજે કરે બકાર. ૭૦૧
 સમજીને સમજીને સંગ, અણસમજીને આપે અંગ;
 સમજી અણસમજી મર ભેળા ભમે, ભેળા જોસે ને ભેળા જમે;
 અણસમજી તે આંધળા કુવા, સમજી સજ્જન સરસો ગાઉ જુવા. ૭૦૨
 વસે વેગળા મર સમજી સજ્જન, તોયે ત્યાંથી અર્પે મન;
 પ્રપંચ રીતે ન રાચો ભાઈ, એવી પરાપરની છે સગાઈ;
 એમ અનુભવી અનુભવીને લખે, અળગો રહે વિંધાણા પખે. ૭૦૩
 મેહે વેંધ્યા તે જાણે આપ, સાજીને શ્યો મેહેનો સંતાપ;
 સાજી તે સાજીને ગાય, મેહની વેદના વેંધ્યાને થાય;
 સાજી તો શાકટને જાણુ, મેહનો વેંધ્યા તે જ્ઞાની વખાણુ. ૭૦૪
 શાકટને તો અનીતિ સાર, જેમ કાગને અશુભનો આહાર;
 તો તો તેનું માને સુખ, કાળો કાળનાં ભોગવે દુઃખ;
 શાકટને લાગે સુધારસ ખાણુ, પણ જ્ઞાનીના તો વેંધે પ્રાણુ. ૭૦૫
 જ્ઞાની વજીને સુધા કરિ ગણે, શાકટ તો સુધાને વિષ ભણે;
 શાકટ જ્ઞાની બેઠે જાણવા માંય, અળગા કોઈકોઈ મ ક્રોધાંય;
 શાકટનો પ્રવૃત્તિ પરિવાર, જ્ઞાનીનો તો નિવૃત્તિ કુમાર. ૭૦૬
 એ બેઠેને કરિયે એક, તો ગાદિયે જોસે જ્ઞાન વિવેક;
 જ્ઞાની વિવેકી ઠેરાવ્યા રાય, આસુરીનાં થાણાં ઉડી જાય;
 અદલ થયું ત્યારે સંવાશેર, વિશિ કરતાં ચૂક્યું વેર. ૭૦૭

આનંદ મંગળ ઓઝવ થાય, હરિનાં જન તે હરિજશ ગાય;
 હરિજશ ગાય તે શું કહે, આપ ટાળી લજનમાં રહે;
 ઉછીઆખા શહેરની શોભા નવી, જેમ વીતી રજની પ્રગટ્યો રવી. ૭૦૮
 હું હું રૂપી વીતે રાત, તેને ટળતાં થાય પ્રભાત;
 જેને પુરુષોત્તમ થાય પસાય, તેને સર્વે સવળું થાય;
 આખા વસ્તુ આકરડી નવ મળે, આરત રાખી ધણીને બળે. ૭૦૯
 આરત વિના ન ઉપજે હેત, આરત વિના પૂજારો પ્રેત;
 પુંશ્યલી ભેંશ ન માંડે પગ, ભેર કરીને શાક્યા ઇગ;
 ઉપાડે ધણા પણ ઉભી ન થાય, આખા ભેર કરનારા પાછા બાય. ૭૧૦
 નથી વાંક વિશ્વંભર તણો, જે કહ્યે તે વાંક આપણો;
 જેમ કોઈ ભોજન જમાડવા કરે, ત્યાં રીશાણો તે રીશે ફરે;
 પૂર્ણાનંદ પીરસનારો રહે, આખા અભાગિયાને કોણ કહે. ૭૧૧
 પૂર્ણાનંદ તે પૂર્ણ દયાળ, સર્વ જીવની કરે સંભાળ;
 દયા સારુ લે દશ. અવતાર, અસુરનિકન્દન ભક્ત ઉદ્ધાર;
 દયાએ કીધું ગીતા ભાગવત, દયા કરી સમગ્રવ્યા સંત;
 દયા સારુ દાખવ્યા ધર્મ, આખા હરિના મોટા મર્મ. ૭૧૨
 આત્મ ઉપદાર કઈ પેરે કરે, કોણ ઉપદાર આત્મા ઠરે;
 ભક્ત યથારથ જે કોઈ હોય, આત્મા સહિત સમર્પે સેય;
 કરી સમરણું નિર્મળો થાય, આખા ધણીના થકા ઠેરાય. ૭૧૩
 દેહ કાળ દૈત પદને નડે, જેમ સજીવન સાથે સજીવન લડે;
 પણ જીવન્મૃત જે વિરલા નમે, તેને તે સજીવન શું દમે;
 જડ ચૈતન્ય તે શયના સમાન, આખા તે જ સજીવન જેને વસ્તુ જ્ઞાન. ૭૧૪
 જગત પ્રપંચ એમ આલ્યો બાય, જીવપણે જીવે તે સજીવ કહેવાય;
 જડવત જીવનો એવો મતો, જીવન્મૃત જ્ઞાની ગણવો અણજીતો;
 મૃતક જ્ઞાની તે સજીવન સહી, આખા જીવપણે જીવે તે જીવતો નહીં. ૭૧૫
 મૂળ સ્વરૂપ કહ્યું નવ બાય, એક સ્વરૂપ તે કેમ કહેવાય;
 પ્રભુ આદારથી ઉંચા ધણા, ઉડાપણની નહિ કંઈ મણા;
 દશે દીશામાં વ્યાપક અનૂપ, એ હ્રદે થાય કેમ અક્ષણ સ્વરૂપ;
 પૂર્ણાનંદ કરી વિચાર, સ્વરૂપ ધારણ કયો ઉપદાર. ૭૧૬
 જેને જડયું તેને સમું કહ્યું, જેમ ખીચે રૂપ ઢળે વણ ધડયું;
 વંણ ધડ્યો જેમ ઉપજે ઘાટ, અહંકૃત જ્ઞાન એ મોટા ઉચ્ચાટ;
 નિલ અનિલ સમગ્રયું ખરું, આખા પ્રપંચને મેલે - પરું. ૭૧૭

સમજી શાખી અર્ધ ઓચરે, તેની તરોવડ શું પંડિત કરે;
 પંડિતને પંડિતાઈનું જોર, પણ અંતઃકરણમાં અંધારું ધોર;
 અખા તેથકી પ્રાકૃત લલા, જો આવે સમજ્યાની કળા. ૭૧૮
 શબરી સંસ્કૃત શું લણી હતી ભાઈ, કયા વેદવાંચ્યા કરમાખાઈ;
 વ્યાધ તે શું લણ્યો તો વેદ, ગણકા શું સમજતી હતી ભેદ;
 વળી સ્વપચની સમજ્યોરીત, અખા હરિ તેના જોવી સાચી પ્રીત. ૭૧૯
 ઝીણી માયા તે જાની જરી, મીઠી થઈને મારે ખરી;
 વળગી પછી અળગી નવ થાય, જ્ઞાની પંડિતને માંહિથી ખાય;
 પણ ઝીણો થઈને ઝીણી હણે, અખો સાચી પ્રીત તેની ગણે. ૭૨૦
 નહાયા ઘોયા રૂરે પુટડા, ખાઈ પીને થયા ખુંટડા;
 જગત પ્રેમોદે જડા થઈ, પણ ઝીણી માયા તે માંહી રઈ;
 કાય કરે તે ઝીણાની પક્ષ, તે ઝીણી જડાને કરશે લક્ષ. ૭૨૧
 જીતી આંખને જઈ આથડે, જેમ પતંગિયો દીવામાં પડે;
 જો કદાપિ ઉપજે વૈરાગ, તો મીઠી માંહિથી ન દોષ્ય માગ;
 કોઈ કમાય ને કોઈ ખાય, કહે અખો મુડી કયાંથી થાય. ૭૨૨
 મુડી વણુ કંઈ મહીપતિ વહ્યા, મુડી વણુ કંઈ લોક જ રહ્યા;
 મુડી વણુ કંઈ કહાવે મહંત, મૂડી વણુ કંઈ ભેખ અનંત;
 મુડી વણુ કંઈ ધનવંત ઘણા, હીરા માણેકની નહીં કંઈ મણા;
 અખારહેણી આંક લખ્યો નહિ એક, એમ એકડા વોણાં મીડાં અનેક. ૭૨૩
 અનેક રૂપે માયા રમે, ત્યાં તેવી ત્યાં જેવું ગમે;
 વળી જો કોઈને જ્ઞાન ઉપજે, તો જ્ઞાની થઈને ભેળી લજે;
 જે કર્મ હોય મૂકવા જોગ, અખા તેનો જ પડાવે ભોગ. ૭૨૪
 એવા માયાના ઘણા છે ઘાટ, ત્યાં જોઈયે ત્યાં માયાનાં હાટ;
 હાટે હાટે વહોરતા હોય, કોય ખાટે કોય મૂળગું ખોય;
 ધન વોહોરતિયા જોણે વસ્તુ જોઈ, અખા પ્રેમનાં પાત્ર વડા નર સોઈ; ૭૨૫
 મોહ માયા નરમાઈને શું કરે, બળતી અગ્નિ પણ જળમાં ડરે;
 તૃણ તરુવરને અગ્નિનો ભેય, આકાશ દાઝ્યું તે કોય ન કહેય;
 એમ અલ્પ આનંદિસદા અલ્પાય, અખા પ્રેમાનંદનો પ્રસયન થાય. ૭૨૬
 પ્રેમાનંદની લકિત આકરી, વસમી વાટ મહા ખરે ખરી;
 કામ રહિત તે કામનો વેશ, તેનો જ્ઞાની પંડિતને ન લાઈ દેશ;
 પ્રેમાનંદી ત્યાં ગાય ને વાય, અલ્પાનંદીને અલ્પ પડું જણાય. ૭૨૭

અલ્પાનંદી પોતાને પ્રેમાનંદી ભણે, જેમ વાંઝણી પુત્ર ખોળામાં ગણે;
 વાંઝણી પુત્ર શોભા અભિમાન, પણ ઉદરમાં નથી ઉપન્યુ ગણે સંતાન;
 એમ અલ્પાનંદી પોતાને ગણે ભલ, અખા પ્રેમાનંદનથી ઉપન્યો પલ. ૭૨૮
 ગાય વળડે ગુણિજન ધણા, રંગે રૂપાળા નહિ કાંઈ મણા;
 કંઠે સુર : તાળી ને તાન, ગમે ગંધર્વ ને પાતરનું ગાન;
 પણ અખા એ તો કસબણ કહેવાયે, પતિવ્રતા પૂર્વે તેમ ગાય. ૭૨૯
 પતિવ્રતા જે પિયુને લજે, અનાયાસે અવરને તજે;
 તેનાં વસ્ત્ર સાંધ્યાં જેમ તેમ, તેની ખરાખરી વેશ્યા : કરશે કેમ;
 અખા પતિવ્રતા કરૂપણી હોય, પણ મોટો ગુણ માંહે પતિવ્રતા જોય ૭૩૦
 પતિવ્રતા તે જે સાચું વદે, સાચું બોલ્યું કેને ન સદે;
 સાચું જેમ લીંબડાંનું પાન, તેમ કરવું લાગે સર્વે જ્ઞાન;
 કડવે રોગ કાયાનો જાય, અખા મીઠાણે રોગ બમણો થાય. ૭૩૧
 રોગીને તો કડવું ધટે, લીંબડો પીધે રોગ માંહિથી માટે;
 નિર્ગુણ લીંબડો જો રોગ નિર્ગમે, તો સગુણ ભોજન મુખે જમે;
 નિર્ગુણ થઈ સગુણમાં મળે, તો અખા દૂધમાં સાકર ભળે. ૭૩૨
 વિષય સગુણ તે વિપનું રૂપ, હરિ લીલા સગુણ તે અમૃત રૂપ;
 વિષ અમૃત જો ભેળાં થાય, તો વળતું સર્વે વિષ થઈ જાય;
 નિર્વિષપણે કરે પ્રેમકલ્પલ, અખા સર્વે મીઠું જેમ ઘીને ગોળ. ૭૩૩
 નિર્વિષપણું તે સજીવન દશા, વિકાર સહિત તે મુડદાં જશાં;
 મુડદાંની આલડશેઠ ઘણી, તે આલડશેઠ કાષ્ટએ નવ ગણી;
 અજગી આલડશેઠ જોવા જાય, પોતાની આલડશેઠ પ્રલેન થાય. ૭૩૪
 પોતાનું કાષ્ટ ન જુવે મૂળ, કાણુ છે જીવ ને કાણુ છે સ્થૂળ;
 ક્યો જીવ ને ક્યો એ દેશ, ક્યાંથી આવી ક્યો પ્રવેશ;
 જાતો ક્યાં તે સમાશે જઈ, અખા એ અન્નણપણ સર્વ માંહી. ૭૩૫
 અન્નણી વસ્તુ મહા અનૂપ, ઘણીના અંશ ને ઘણીનું રૂપ;
 જેમ અર્ણવ જળ વનમાં પરવરે, જામે ત્યારે નામ તેનું નાખું ઠરે;
 તેમ ઘણીના અંશમાં પરવર્યા ભાઈ, અસુરી રણમાં રહી સમાઈ. ૭૩૬
 અજ્ઞાની કહે હરિ એમ કેમ હોય, નાખો નાખો ઘણું વગોય;
 સુખિયો દુઃખિયો થઈને દળાય, એવી ગંડબડ કેમ કળાય;
 અખા તેનો આણુ જવાબ, જે મુખ દુઃખથી હરિ અજગા આપ. ૭૩૭

જેમ લુણ આવી આંધ્રણમાં ઉકળે, તો આર્ણવ તેથી શે ન બળે;
 તેમ સુખ દુઃખ સઘળાં જીવને, તેમાંથી કાંઈ નથી શિવને;
 લુણ જળ થઈ જળમાં ભળે, એમ સુખદુઃખ અખા દાસ થઈ ટળે. ૭૩૮
 લુણ તો જળમાં જઈ જળ થયું, સાચું લુણપણનું નખોદ ગયું;
 ધણી દહે ન્યોતમાં ન્યોત સમાઈ, એમ દાસનું નખોદ નહોય ભાઈ;
 જળનું લુણ તે જળમાં ખપે, અખા હરિના દાસ તે હજુરમાં ખપે. ૭૩૯
 નકલ એમ ઉરમાં નહિ આણ્ય, હરિજનરૂપ અસલ કરી જાણ્ય;
 એ દીઠ આપણો સરશે અર્થ, ભ્રમ્યા કરે મર જીવ્યા અથ;
 થડથડી તો ડાળે ચાહડાય, અખા ડાળેથી થડે ઉતરાય. ૭૪૦
 થડને ગ્રહો એમ સઘળા દહે, પણ ડાળ્ય વિના ફળ ક્યાંથી લહે;
 એકલું થડનું થડ ભ્રે હોત, તો કાણુ દહેનાર ને કાણુ આ ભ્રેત;
 અખા ડાળ પત્ર પુષ્પફળ થડમાં, તેમ લીલા અવતાર નામ સર્વે અટકમાં ૭૪૧
 ઉપમા સહિત જે આત્મા કથે, તે મહી વિના જેમ પાણી મથે;
 પાણી વિના જે મહી ડાળવું, તે ભાંગે ધણું પણ થાય ધોળવું;
 જીવતી અણ્યા વિના ભ્રે એકલું ધાય, તો અખા એકલે નવનીત થાય. ૭૪૨
 તેમ આપ ટાળી ભ્રે જીવ આચરે, તો ગુણવડે ગુણાતીતને વરે;
 ગોરસને જળ ભેગાં મળે, મથે તો રૂપ મહી જળનું ટળે;
 મથતાં માખણુ થાય પ્રકાશ, અખા પાછી રહી તે પરડી છાશ. ૭૪૩
 નવનીત કમાયો જીવતે કરી, જેમ દેહ આત્મા વડિયે ગોળખ્યા હરી;
 તે વિવેકી સદ્ગુરુએ વલોવ્યું જદા, નવનીત નિરાણું પામ્યો તદા;
 અનુભવ અગ્નિએ કાઢ્યું તૂપ, અખા ભાળ્ય એ ક્ષત્ત્વસ્વરૂપ. ૭૪૪
 મન મૂકી જેણે ભક્તિ કરી, તેણે દીઠા નિરંતર હરી;
 પૈની પેરે ધરમાં વસ્યો, તે શોકે ન ગેયો ન હર્ષે હસ્યો;
 અખા તે જ નર સુખિયો થયો, દંદાતીત નર સુખમાં રચો. ૭૪૫
 આદિ કર્મ કાઢી જીવ થાય, જેને કારણુ અહંતા પરહાય;
 પંડિત જાણે કવિનો મર્મ, અખો જાણે જીવ સાધિ ધર્મ;
 એ વિગત કરે તે વક્તા ખરો, અણુઅણ્યે ભૂલા કાં ફરો. ૭૪૬

સામળાસ.

સંસારી વાતચિત્ત રચનાર એક મહા કવિ.

ન દખત્રાશી.

ચોપાઈ.

શ્રી શારદાને નમાવું શિવ, આરાધું ઉમયાપતિ ઈશિ;
 શ્રી ગણપતિના પૂજું પાય, જેથી કામ સકલ સિદ્ધ થાય. ૧
 શ્રી ગણપતિ ને શ્રી રણછોડ, આરાધું બેઠું કરજેડ;
 બટુકનાથ મોટો મહારાજ, લક્ષવસા એ રાખે લાજ. ૨
 નાધારાની વાહારે ચઢે, સંકટ સમયે આવી અડે;
 બહુચર માતની કરુણા ઘણી, કહું કથા નંદખતરીશીતણી. ૩
 કવિતા સદ્ગતણો પરતાપ, ભૂલચૂક સહુ કરજે માફ;
 પ્રાભિણુ ભાટ ચારણ સહુ વરણ, વંદુ શ્રી હરિકેશ ચરણ. ૪
 પદબંધ ચાતુરી લિલાવિદાસ, કહે કરજેડી સામળદાસ.

દોહરા.

પશ્ચિમ દિશાએ નન્દનગર, નન્દસેન રાજન;
 રાજ્યકાજ અધિકાર છે, વૈદ્યાચન પ્રધાન. ૫
 તે રાજ ધણો શિળગુણી, ભોજસમો દાતાર;
 દોકસમાને રૂપ છે, કામતણો અવતાર. ૬
 સકલ શાસ્ત્ર જાણે બુક્તિમું, ચતુર શિરામણિ મ્હેણ;
 હંસાનગર નાટક વિષે, નહિ સમોવડ કાવ. ૭
 મહાલક્ષ્મી ભગવાનનો, કામ સમાને રૂપ;
 અવિદ્યા એકે નહીં, શિલવંત ભડ ભૂપ. ૮
 મદ પ્રમાણે મલપતો, છે ઈશ્વર સમ તેજ;
 પરજા પાળે પ્રીતશું, સહુથી રાખે હેજ. ૯

દાન દયા કરે ઘણું, લાયક સકલ શુભ ધામ;	
ધીર વીર કવિ ચાતુરી, કરે પરમારથ કામ.	૧૦
સ્ત્રી સેવે ભલી ભાતશું, ચતુર શિરોમણિ હોય;	
સહુ નાયક નાટક વિષે, નહીં સમોવડ કોય.	૧૧
પ્રતાપવંત પ્રધાન છે, રાજ્યતણો સૌભાર;	
અષ્ટાદશ સહુ વર્ણ જે, દક્ષ અને દાતાર;	૧૨
નગર અતિ રણિયામણું, ઈંદ્ર પુરી નિર્વાણ;	
રાજ પંડિત પ્રધાન સૌ, નીતિ સકલના જાણ.	૧૩
ઘેર ઘેર મંડપ દ્રાક્ષના, વારુ એલચી વન;	
પાન ફેણ લીલા ધણી, કદલી આમ્રનાં વન.	૧૪
કમળ ખીલ્યાં સરોવર વિષે, બોલે ચાતક મોર;	
વેલ ફૂલી વાડિયો ભલી, શુક મેના ચકોર.	૧૫
ઘેર ઘેર દદામા ગડગડે, આચ્છવ અધિકો હોય;	
વર્ણવ કરીએ કેટલાં, સાચું કહું છું સાચ.	૧૬
રામરાજ સરીખડું, કોઇને ન ગાળે કોય;	
રાજ અને રંકજન, ધર્મ રાજે સૌ રહોય.	૧૭
ભાર અઢાર રૂળે સદા, સુખ પામે સહુ લોક;	
વ્યાધિ રોગ વ્યાપે નહિ, નહિ સંકટ નહિ શોક.	૧૮

ચોપાઈ.

એક સમે પોતે રાજન, મહિપતિયે વિચાર્યું મન;	
તેહ સમે ગદ્ય છે મધરાત, રાય વિચારે હાંદયા સાથ.	૧૯
બધા નગરની ચર્ચા જોઈ; મારા મનનો સંદેહ જોઈ;	
અનેક વાત તે કેમ બોલાય, ન્યાય અન્યાય કેવો તોળાય.	૨૦
સુણી વાત અધી બહુમુખી, જોઈ પ્રજા સુખી કે દુઃખી;	
ચર્ચા જોવા થયો અસવાર, અંગે ધર્યાં સોળ હથીયાર.	૨૧
વારુ ધર મંડપ જોઈ વલ્લ્યો, આપ એકલો પથે પલ્લ્યો;	
જેયું ચોડું ચાવડિ ન ચોક, જેયાં મહોલ મેડિને ગોખ.	૨૨
ગલી કુચી શેરી ને પોળ, જોઈ દુકાન દોશીની જાળ;	
જેયાં વેપારી કરાં હાટ, જોઈ દશ દિશાની વાટ.	૨૩
જેયું નગર પછિ આવ્યો બહાર, દીડું સરોવર ભરીયું વાર;	
તે વેળા એક ઘોળી ધૂવે, તે તો રાજા અચરજ જૂવે.	૨૪

કરે વિચાર નગરનો ધણી, આ વેળા કોણ ધોવાતણી;
ભૂત પ્રેત કે વ્યંતર હશે, જોલાવતામાં નાશી જશે. ૨૫
જાનોમાનો પામે ગયો, એટલે ધોખી ધોતો રહ્યો;
સંગાથે જોડ્યા જેહુ જણા, લય પામ્યા તે મનમાં ઘણા. ૨૬
કોણ કોણ કોણ કરી દીધા સાદ, માંહોમાંહે લાગ્યો વાદ;
રાજા જાણે કોઈ ધોખી મુવો, લડલડતો કે ભૂત જ થયો. ૨૭
પરિચર જાણે કોઈ આવ્યો પ્રેત, કપટે કરવા મુજશું. હેત;
એવો મનમાં સંદેહ પડ્યો, રાજાને મન કોઈ જ ચડ્યો. ૨૮

દોહરો.

રાજા કહે તું કુણ છે, આ વેળા આ દિશ;
જોલ સાચું ઉતાવળો, નહિ તો છેદું શીશ. ૨૯
ભૂત ભેગો ખિતો નથી, ડાકણ કહાડું દૂર;
રાક્ષસને રાજું અમો, તુજને કરું ચક્રચૂર. ૩૦
તારે પરિચર જોલિયો, આણી મનમાં તાપ;
તુજથડી ખિહિતો નથી, શું છે ભૂતના બાપ ? ૩૧
રાજા કહે પ્રથમ કહું, હું તો મારું નામ;
તાર પંડી કહે તાહરું, થાય આપણું કામ. ૩૨

છપો.-સમસ્યા.

કરું રકને રાય, રાયને રંક કરીજે;
મારે વશ સહુ કોય, કોઈ વશ અમો ન રહીજે;
અનમી ને હંકારિ, વાત સહુ દિલમાં દાખું;
પુત્ર મિત્ર સહુ જન, તેમને લેખે રાખું;
મારણ પાલણ માનવ અમો, પરદેહી જીવધાલું નહીં;
લક્ષ જીવસાથે નિત નીસરું, તે એકલો આવ્યો અહીં. ૩૩

જોપાઈ.

તે પરિચરે વિચાર્યું મન, એ તો મારો નંદરાજન;
ચતુરશિરોમણિ એ છે રાય, હું છું પણ એની પ્રભવ. ૩૪
એણે નામ સમસ્યામાં કહ્યું, લક્ષણ જોતામાં મેં લઈું;
હું પણ રાખું મારી મામ, કહું પંદરે મારું નામ. ૩૫

* છર્યો.-સમસ્યા.

ધરે અંગ રાય ને રંક, રંક રાજશો દીસે;
 શોભે શાહ મુલતાન, માન પામે મન હીસે;
 એક વસાને જન, કરે હું લક્ષ વસાનો;
 મૂજ રીસથી બને, માનવી અધ દકાનો;
 જે હાંકણુ સહુ જગ વિષે, રૂપ સમારે તાહરું;
 અમો સમારું તેહને, નામ સમજી લ્યો માહરું. ૩૬

ચોપાઈ.

અરસ પરસ ઝાળખિયા બેય, લાગ્યો મનતણો સંદેહ;
 હરખ બેહિના મનમાં થયો, રાજ પરિચિત પાસે ગયો. ૩૭
 આ વેળા તે શું છે કાજ, એકલા કેમ આવ્યા મહારાજ;
 નહિ સાથે હસ્તી ઘોડલા, નહિ સાથે પાવક જોડલા. ૩૮
 રૂપ અનૂપમ કોમળ જાત, કાળી અંધારી માજમરાત;
 મુણુ રે પરિચિત રાજ કહે, કહું સંદેહ તે મનમાં લહે. ૩૯
 નગરચર્યા જોવા આવિયો, માટે સાથે નથિ કો લાવિયો;
 સંદેહ એક ઉપ-યો છે મુને, તે માટે પૂછું છું તુંને. ૪૦
 મધ્ય નિશાએ કેમ આવિયો, શા કાજે કોનાં લાવિયો;
 મધરાતે તું બેઠો ધૂવે, બીક કોની મનમાં નવ જૂવે. ૪૧
 સાચી વાત કહેને આજ, લેશ માત્ર નવ રાખિશ લાજ;
 પરિચિત કહે સાંભળીએ રાય, એ સમજી લેજો સમસ્યાય. ૪૨
 કહું સમસ્યા તે મનમાં ધરો, મુણી વાત ને પાછા ફરો.

છર્યો.-સમસ્યા.

લિયે લંક લપટેણુ, ઠેઠ નહિ રામ જ રાવણુ;
 હરણુ સીતાને નામ, કામ નહિ પતિત રાવણુ;
 હણ્યા કૌરવ જે વીર, વીર મન જો તું વિચારી;
 કામિનીને મન નેહ, ન શોભે તેવણુ નારી;
 એક દંતધાવનની બે કરો, તેના નામે નામ છે;
 નવસે નવાણું પૂર્યાં હરી, તેહ સમારણુ કામ છે. ૪૩

ચોપાઠ.

નવસે નવાણું પૂરી સુઝ લીધી, તેતું દહી સમસ્યા પૂરી કીધી;
નંદરાય.-

દિવસે સમરે નરિ શામાર, અરધી રાતે કેમ આઝ્યો થાર. ૪૪
એ અચરત તો મુઝને થાણું, સારું વચન મુણવા તુઝતણું;
એણી પેરે બોલ્યો રાગન, ત્યારે પરિયટ દહું વચન. ૪૫

છપો.-સમસ્યા.

દો લોચન ખટ ચરણ, વરણ તો સ્યામ સરીખો;
થોર નાદ મુખ પીત, સ્વાદિયો તે પુરરસિયો;
પીએ પ્રેમ નિશદિત, શીરા મોટો સહુ અંગે;
રસિદ મધુર કરિ ગાન, રહે મુગંધી સંગે;
મુઝડ છેલ નર સ્વાદિયો, મદ પ્રેમલ છે અતિ થાણું;
તેથી આઝ્યો હું આ સમે, મુઝને ભય છે તે તણું. ૪૬

ચોપાઠ.

રાગ મનમાં રીઝ્યો થાણું, વચન મુણીને પરિયટતણું;
અરે ભાઈ એવી કુણુ નાર, મુઝને દેખાડો આ વાર. ૪૭
જેના પ્રેમલ પટલ પાસ, દેખી ભમર ઉતરે આકાશ;
એવી રામા રાણી કે તણી, પૂછે એમ નગરનો ઘણી. ૪૮
દેવાંગના એવી કોણુ દોષ, શીઘ્ર મહીપતિ બોલ્યો મોષ;
તે સંભળાવો મારા વીર, મારે દંડે નવ રહે ધીર. ૪૯
રહે પરિયટ સાંભળો દો રાય, મારા મુખથી કેમ બોલાય;
સતિ નિંદા કેમ કરીએ આપ, થાએ સ્ત્રીદન્યાનું પાપ. ૫૦
સ્ત્રીદન્યાથી ખોઈએ પ્રાણ, સમજે કાંઈ ચતુરમુગ્ધ;
નારીનો મહુ થોડો કરે, તો ભવસાગર સરેજે તરે. ૫૧

શ્લોક.

અહિક્રોધા વાણકમિત્રં લીલયા વિયમોજનમ્ ।
ત્યજેચ્ચ યોષિતાં સંગં યાદ કલ્યાણમિચ્છતિ. ॥ ૧૨ ॥

ચોપાઠ.

નંદ રાજ એમ પૂછે ફરી, પ્રયોધ શિક્ષા પરિચે ફરી;
રાજ કહે શું દેછે શાખ, એવી હું બાણું લાખ. ૫૩
સાંભળજો નરપતિ શ્રી નાથ, આખર તારો ઉપર હાથ;
જે સમસ્યા અમો કીડીએ, તે એંધાણે આળખી લીડીએ. ૫૪

છપો.-સમસ્યા.

વર્ણ સદુધી રંક, અંક રાજથી ઝાઝો;
વરતે અધિષ્ઠી આણુ, લોક માને જશ આઝો;
તમને છતે તેહ, તે તમથી ન જિતાયે;
તેહ વચન તમને કહું, એ નર જિતો હો રાય;
ભોગી તમ સરખો ધણો, આઘ અધિકાર અતિ ધણો;
પરખો બત પ્રમદાતણી, પદ્મિની નાર ધરતે તણો. ૫૫

ચોપાઠ.

રાજસલામાં આવે કામ, તેનું જે કહેવાએ નામ;
રાંધ્યુ અંન જેને કહેવાય, તેનું નામ વિચારો રાય. ૫૬
એ ખેનો કરો એક વિચાર, મેં કહ્યું તે નરધેર નાર;
પંખી ઉડે જેને ભેર, એ વાતનો અટલો અંકાર. ૫૭
જેને આધારે રહે છે પ્રાણ, એતો નામરે ચતુરચુનાણ;
એ જે પ્રીછી ફરીએ પેર, મેં કહી સ્ત્રી છે તેને ધેર. ૫૮
એતો રાજ સર્વે લહ્યું, પરિચે જે વચન જ કહ્યું;
પ્રીત ફરીને લીધો પાર, ભુગતે તેને કરિયો ભુદાર. ૫૯
સ્ત્રીનું નામ સમજ્યો સ્નાનમાં, શુભવંત રાય ગયો ગામમાં;
થયા અંગ ન ચિત્ત પરવશ, જીવ થયો તે સ્ત્રીને હસ્ત. ૬૦
થયું મન ચિતાતુર અંગ, લાગ્યો તે રામાયું રંગ;
મોહ પામ્યો મન વ્યાકુળ થયો, રંગ મહોલમાં રાજ ગયો. ૬૧
ન આવે નિદ્રા ન ભાવે અંન, પ્રેહે વ્યાકુળ રાજનું મન.

શ્લોક.

दर्शनाद्धरते चितं स्पर्शनाद्धरते बलम् ।

संभोगाद्धरते वीर्यं नारी प्रत्यक्षराक्षसी ॥ ६२ ॥

નંદનત્રીશી.

છપો.

કાને સુણી તખ કોડ, લાખ જખ નયણે નરખી;
 ઘોલી તખ હજાર, સર્વ વાતે પૂર પરખી;
 નજર લઈ રસખસ, દશ મૂલ પાલવગ્રહી;
 આલિંગન તખ એક, છુટો મોહ નગન જખ જોઈ;
 સ્ત્રી ભાર પટંતરે, અમૂલખ કોડી દ્રામકી;
 આખી તખ ચિત્તથી ગઈ, નહિ કોડી કામકી. ૬૩

ચોપાઈ.

કાને સુણી તવ લાખ કરોડ, માટે મહિપતિને લાગી હોડ;
 દુઃખે પાપે વીતી જામિની, વિચાર કરે જોઈશું કામિની. ૬૪
 જો જાણે મારો પરધાન, એ વાતે ઘટે મુજ માન;
 આઘ હૈયે રચ્યો પરપંચ, સ્ત્રીને મળવા કીધા સંચ. ૬૫
 પ્રાતરકાલે ઉઠ્યો રાય, સંપૂરણ કીધી સલાય;
 તે વેળા આવ્યો પરધાન, મંનથકી દીધાં બહુ માન. ૬૬
 કહે રાજા હું કહું તે કરો, કચ્છ દેશમાં જઈ પરવરો;
 હ્યો ટકા દશ વીશ કરોડ, લાવો ઘોડા મનગમતી જોડ. ૬૭
 સર્વ સૈન્ય સુંઢાડો સાથ, દ્રવ્ય અનંત રાખોની હાથ;
 જો જોઈએ તે લેજો સહી, કરી વાતની ન્યૂનતા નહીં. ૬૮
 ખીજ વાત મા કહેશો વળી, ઊઠો શીઘ્ર કરો આ ધરી;
 જો મુજને ઉપજાવો સુખ, એ વાતનું ન ધરશો દુઃખ. ૬૯
 કહે પ્રધાન સાંભળો મહારાજ, શું ઘોડાનું હુમણું કાજ;
 રિકતા તિથિ વૈધત વ્યતિપાત, આજ જાતાં થાએ ઉત્પાત. ૭૦
 કાલ પરમ માહે ચાલશું, અશ્વ તમને આણી ચાલશું;
 કહે રાજા સાંભળરે ખ્યાત, મારા મનની ન લહે વાત. ૭૧
 જો વાતનો કેટો લીજાએ, સિદ્ધ પાર તેનો કીજાએ;
 સભા મધ્ય જો જાય વચન, ત્યારે હું શાનો રાજન? ૭૨
 અવજોગ તે તો પહેલો મુંને, ત્યાર પછી તો નડશે તુંને;
 હુમણું જાવાનું ન કરો સહી, આજથકી પરધાન જ નહીં. ૭૩
 ચાકર તે જો પાળે ઘોલ, માણસ તે જો પાળે કોલ;
 સ્ત્રી જો પાળે પતિવ્રતધર્મ, બ્રાહ્મણ જો પાળે ખટકર્મ. ૭૪

પવિત્ર તે પાળે આચાર, હરિજન જે મૂકે સંસાર;
 રાજા જેહ પ્રજાપ્રતિપાળ, સત્યવાદી નવ યોલે આળ. ૭૫
 પંડિત જે પરખે પુરાણ, સાવિક જે હોય સુખાણ;
 જોગી તે જે પાળે જોગ, સંસારી જે સમજે ભોગ. ૭૬
 વાર્તિક તે જે વ્રત આચરે, દુઃખભંજન તે સૌ દુઃખ હરે;
 પુત્ર તે જે ગયાયે જાય, જિત્યો તે જે ગંગા નહાય. ૭૭
 ધનપતિ તે જે ધારે ધરમ, સંન્યાસી જે જાણે બ્રહ્મ;
 રાજ્યો તે જે ખરચે હાથ, સારી સ્ત્રી જે સ્વર્ગ સાથ. ૭૮
 જ્ઞાની તે જે જ્ઞાને સજે, ભક્ત હોય તે ભગવાનને ભજે;
 વૈભવ તે જે વિભૂતિ ધરે, આશાત્યાગી તે આશ ન કરે. ૭૯
 મહિપતિનું જે રાખે માન, તેનું નામ પૂરે પરધાન;
 મારો વશ્વર ખાસો છે તું, જા આ વેળા કહું છું હું. ૮૦
 કહે પ્રધાન મુણે પુરપતિ, રોષ મા ધરશે રાજા રતિ;
 જે પાસો પડે તે દાય, જે રાજા યોલે તે ન્યાય. ૮૧
 જે નિર્ધન યોલે તે નોય, યોલ પાળે તે શાહ જ હોય;
 પંચ પ્રમાણ કરે તે ન્યાય, જે મારે મરે તે ધાય. ૮૨
 નાઠો રાહ જડે ત્યાં જાય, આચાર બ્રહ્મ તે તો અન્યાય;
 ભૂખ્યો તે જે ગમે તે ખાય, વંઠ્યો તે જે ગમે તે ગાય. ૮૩
 અણુચાલે થયું તે થાય, બહેક્યો મન ગમે ત્યાં જાય;
 ધનવતી ચિત્તવે તે થાય, અતિ બળિયો જે વજ્રરકાય. ૮૪
 આંધળો જાર જે ધરમાં રમે, બેલા નાર ગમે તે કરે;
 આંચળ મુખ આપે તે ગાય, ઝોસડ તે જે રોગ મૂકાય. ૮૫
 જે પૃથ્વી પાળે તે રાય, પયપાન કરાવે તે સત માય;
 કાયા ચિત્ત વશ કરે તે મુન્ય, અતિ બળિયો જેનું બહુ પુન્ય. ૮૬
 દુખીઆ જેહ વિદેશે જાય, ગૃહસ્થ તે જે લહાણું લાય;
 પૂન્ય તે જે પરમારથિ થાય, સુખિયો જે નીરાગી કાય. ૮૭
 ભહું કરે તે ભૂપત રાય, વાંક વિના કોપે અન્યાય;
 આતુર તે જે કીર્તિ ચાહે, વિવેકી જે વિચારે મનમાહે. ૮૮
 રાજા કહે તે સારો દીસ, આકર બોલ ચડાવે શીશ;
 જ્યમ કહી ઉઠ્યો તે ધડી, સેના સુંઢાડી પોતાતણી. ૮૯

લક્ષ્મી અનર્ગળ લીધી ઘણી, આજ્ઞા માગી મહિપતતણી;
પ્રધાન ચાલી કચ્છમાં ગયો, રાખને મન આચ્છવ થયો. ૯૦
અરુણા અસ્ત પડી છે રાત, રાયે વિચાર્યું હૃદિયા સાથ;
ખીખ કોઇને નવ કહિ વાત, આપે એકલો ચાલ્યો જાતો જાત. ૯૧
ક્યાંહાં નર ને વળિ કહિયે નાર, જરને મન શાનો વિચાર;
પહોંચે કે નવ પહોંચે હામ, કર મનનું ગમતું કામ. ૯૨

શ્લોક.

કામાતુરાણાં ન મયં ન ભજ્યા હર્ષાતુરાણાં ન ચ વંધુમિત્રમ્ ।
ચિંતાતુરાણાં ન મુખં ન નિદ્રા કુષ્ઠાતુરાણાં ન વઠં ન તેજઃ ॥ ૯૩ ॥

ચોપાઈ.

જાર શુદ્ધિ જેને મન વસી, લાજ મર્યાદા તેને કરી;
ગુણિકાને મન શેની લાજ, આજસુને મન શેનું કાજ. ૯૪.
ભિક્ષા તેને શાનો ભોગ, જોરાવરી તે શાનો જોગ;
લંગીને મન શાની નાત, વ્યસનીને મન શાની જાત. ૯૫
મદ્યપાન પીએ તે શાનો પવિત્ર, ભુંડું લાગે તે શાનો મિત્ર;
અકરમીને મન ઉદય કરશે, સૂમ હોય તો શાનો હશે. ૯૬
શેઠાર્થમાં તે શાનું સત્ય, પટેવાર્થમાં શાની પલ્ય;
પરમારથમાં શાનું પાપ, સિદ્ધાર્થ લાગે શાનો શાપ. ૯૭
સત્ય વિના તે શાની સતી, પીડા દે તે શાનો પતિ;
સંતોષીને શાનું દુઃખ, ધન વિના તે શાનું સુખ. ૯૮
દાતાને મન શાનું ધન, શરને મન શાનું તન;
ભામિની ભત્રી વિના શો ભોગ, શુદ્ધ ચિત્ત વણુ શાનો જોગ. ૯૯
દરિદ્રી હોય ત્યાં ડાહ્યાણુ કરું, પુત્ર વિના ધર સૂત્ર જ કરું;
નાત નહિ ત્યાં શાની રીત, હેત વિના તે શાની પ્રીત. ૧૦૦
ગુણ વિના તે શાનું રૂપ, પ્રજા પીડે તે શાનો ભૂપ;
વિવેક વિના તે શી વિદ્યાય, નિર્વજને મન શી નિંદાય. ૧૦૧
કંઠ વિના તે શાનું ગાન, જર વિના તે શાનું જન;
દયા વિના તે શાનું દાન, મોટમ પામે શાનું માન. ૧૦૨
હરિજનને શાનો સંસાર, ખરી વાતમાં શાનો ખાર;
કહું કથે તે શાનો કવિ, શીખી વાત તે શાની નવી. ૧૦૩

ચોર્યું કહે તે શાનો પાડ, પરચું લે તે શાનો પાડ;
 વેહેવાર નહિ તો શો વેપાર, કમાઈ નહિ તો શાનો કાર. ૧૦૪
 જર જનને લય નહિ મન, નિર્લય અર્થ આવ્યો રાજન;
 દરબાર દિવાનનો દીકો દર, આવ્યો રાત ગઈ એક પૂર. ૧૦૫
 વચ્ચર મહેલે છે લોહનાં બાર, કીધો રાયે કરનો પ્રહાર;
 ધીર પ્રતિહાર ત્યાં જાગિયો, મનમાંહી બિહિવા લાગિયો. ૧૦૬
 જાગે જે કોઈ ધનનો ધણી, જાગે જેને ચિન્તા ધણી;
 જાગે રાત અંધારી ચોર, જાગે ધન વરસતે મોર. ૧૦૭
 જાગે જેના ધરમાં સાપ, જાગે દીકરીઆનો આપ;
 જાગે જેને માથે વેર, જાગે જેહ કરે અહુ કર. ૧૦૮
 જાગે જે જપતો જુગદીશ, જાગે જેને દેવું શીશ;
 જાગે જે કોઈ હોયે જર, જાગે કુલ સુકુલની નાર. ૧૦૯
 જાગે જેના દેહમાં રોગ, જાગે જે કોઈ સાધે જોગ;
 જાગે જે કોઈ ચોકી કરે, જાગે જે પ્રતિહાર કરે. ૧૧૦
 કોણુ છે રે ભાઈ માઝમરાત, જે હોય તે આવજો પ્રભાત;
 નહિ ઉઘાડું મારું બાર, ખોટી થશે ને લાગશે વાર. ૧૧૧
 તેવારે ખોલ્યો નંદરાય, મનમાં ધરતો બ્રહ્મ લજ્જાય;
 લાજે જે કોઈ હોયે જર, લાજે જેહ સુકુલની નાર. ૧૧૨
 લાજે મૂરખ બ્રાહ્મણુ ભાટ, લાજે મોટા માનલંગ માટ;
 વચનલંગથી લાજે રાય, તપલંગથી યોગી લજ્જાય. ૧૧૩
 લાજે લંપટ મૂકે ખોલ, લાજે ત્રિયા ઉતરે જ્યાં તોલ;
 નીચ કામે નરપતિ ગયો, લજ્જા પામીને ખોલ જ કહ્યો. ૧૧૪
 ઉઘાડ ભાઈ હું નંદ નરેશ, પ્રધાન ઘેર કરવો છે પ્રવેશ;
 ધણું જરૂરું મારે કામ, તે માટે આવ્યો આ કામ. ૧૧૫
 શીઘ્ર ઉઘાડી ચરણુ લાગ, જે જોયે તે મૂજપાસે માગ.

દોહરા.

રાય પ્રેયે કહે ખોળીઆ, સાંભળિયે રાજન;
 બાર તો નહિ બિધાડીએ, વરલું ત્હારું મન. ૧૧૬
 આ વેળા તરકર નીસરે, (કે)રમવા નીસરે જર;
 માટે જાઓ પાછા ફરી, રાખી આપનો ભાર. ૧૧૭

પ્રધાન ઘેર નહિ માહરો, સ્ત્રી સાથે શું કામ;
અરધી રાતે એકલા, ક્યમ આવ્યા આ કામ.

૧૧૮

ચોપાઇ.

ઉંદર બિલાડીને શાનો મેળ, અગ્નિ વાઘતણો શો ખેલ;
સિંહ ગળ એકઠાં કેમ રમે, ગરુડ સર્પ એકઠાં કેમ ગમે. ૧૧૯
અગ્નિ ધૂત કેમ થાએ એક, વિપરીત એ દિસે છે વિવેક;
તમે રાય પુરુષની જાત, વિનતાશું શી કરવી વાત. ૧૨૦
રાજા કહે ઘડે શા ઘાટ, ઉઘાડ બાર જવા દે વાટ;
હું જેમ જેમ રાખું છું ભાર, તેમ તેમ તું લગાડે વાર. ૧૨૧
હમણાં વાત કરું છું સહેલ, નહિ તો ચીરાવું છું મહેલ;
પ્રધાનના તો પ્રાણ જ લેઉં, ભારે દંડ તો તુજને દેઉં. ૧૨૨
ત્યારે તારું શું છે જોર, નગર વિષે તું મારો ચોર;
રુકું ચિંતવ જો સ્વામિતાણું, આપ માન મુજને તો ધણું. ૧૨૩
જો રાખે દોહોણી ને દૂધ, તો તું કાંઈ વિચારની બુદ્ધ;
મારે મન તો નથી કાંઈ ખેદ, તું મનમાં આણે કાં ભેદ. ૧૨૪
મૂરખ મિત્ર વેરીને કામ, વણસાડે સ્વામીનું કામ;
મનમાં ડહાપણ હોયે આજ, ઉઘાડ તુજનાં સરસે કાજ. ૧૨૫
આવડો શો રાખે છે અંક, આખર હું રાજા તું રંક.

દોહરા.

કહે પ્રતિહાર રાજા સુણો, હું બિવરાલ્યો નહિ જાઉં;
મન સમજી લાલચ દિયો, કાંઈક પ્રસન્ન થાઉં. ૧૨૬
રાય એક જેને ક્યજ, ખીજો તક જે રાય;
ત્રીજો રાજા, ગરજ્યો, ચોથો ચોશિયાજો થાય. ૧૨૭
હુંડળ કાઢ્યાં કાનથી, મૂલ જેનું નવ કોડ;
આપ્યાં રાયે પ્રતિહારને, જેહ અમૂલ્ય જોડ. ૧૨૮

ચોપાઈ.

દ્રવ્ય દેખી સહુ કરે પ્રીત, દ્રવ્ય દેખીને કરે વિપરીત;
દ્રવ્ય દેખીને નારી ચળે, દ્રવ્ય દેખીને લોભી ભૂલે. ૧૨૯
દ્રવ્યે લાલ ને દ્રવ્યે હાણ, દ્રવ્યે આસવાસના જાણ;
દ્રવ્યે જીવ જાણે ને રહે, દ્રવ્યે ઘેલાને ડહા કહે. ૧૩૦

દ્રવ્યે કાયર ને દ્રવ્યે શર, દ્રવ્યે મેલો ને દ્રવ્યે નર;
 દ્રવ્યે ચોર ને દ્રવ્યે શાહ, દ્રવ્યે રંક, ને દ્રવ્યે રાહ. ૧૩૧
 દ્રવ્યે કર્પી (ને) દ્રવ્યે દાતાર, દ્રવ્ય ઉગારે ને દ્રવ્યે માર;
 દ્રવ્યે શત્રુ ને દ્રવ્યે મિત્ર, દ્રવ્યે નીચ ને દ્રવ્યે પાવત્ર. ૧૩૨
 પૃથ્વીનું કારણ તે દ્રવ્ય, દ્રવ્ય થકી તે શોભે સર્વ;
 કુંડળ જ્ય દીઠાં પ્રતિહાર, તવ તેણે ઉઘાડ્યાં ખાર. ૧૩૩
 ગયો મહેલ મધ્યે રાજન, દીકું જેવું ઈંદ્રાસન;
 દીઠા પ્રધાનકેરો મહેલ, તે આગળ શોભા સહુ સહેલ. ૧૩૪
 દીકું પાંજરું પોપટતાણું, પચરંગે રંગેલું ઘણું;
 તે હેઠળ માંડ્યો છે પાટ, રાજા ચાલી આવ્યો વાટ. ૧૩૫
 ખેડી દીડી ત્યાં કામિની, એવી નહિ ભૂતળ ભામિની;
 ચંદ્રવદની ભૂકુટી શુભ વાંક, સિંહાકારે કટિનો લાંક. ૧૩૬
 હંસાગમિની ગજગામિની, શરદચંદ્ર શોભે જામિની;
 જેવી પુષ્પ લતાની વેલ, જેવી વાડીમાંની કેળ. ૧૩૭
 જેવી ચંપાકેરી કળી, જેવી વીજળી અંધકે ભલી;
 જેવી રત્નાકરકુંવરી, જેવી શોભે સુરસુંદરી. ૧૩૮
 જેવી કોઇ દીપે નાગણી, નહિ શામા એની સામણી;
 જેવી રત્ન કમળ દીવડી, જેવી કાશ્મીરી પુતળી. ૧૩૯
 જેવી ઈંદ્રતણી અંસરા, એવી એ માનુની મનહરા;
 કામિની તેહ કમળનો વંદ, મુખ જાણે પૂનમનો ચંદ. ૧૪૦
 અંબુજદલ આકારે નેણ, અમૃત જેવાં ઘોલે વેણ;
 પોયણુપાન સરીખા પાય, કરેણકાંજ સરખી શ્રીકાય. ૧૪૧
 લાયક તેમાં લક્ષણુ ઘણાં, જે કહીએ તે સોહામણાં;
 રામા રૂપતણો ભંડાર, નવ દીડી એવી કોઇ નાર. ૧૪૨

કોહુરા.

ચપળ નેન ખંજન સમાં, ચક્રવાક જુગ જોડ;
 કનકકળશ ઉર આપતાં, ક્ષણમાત્ર નહિ ખોડ. ૧૪૩
 ઉદર ઉપર ત્રિવલી પડી, પેટ તે પોયણુ પાન;
 ગ્રીવા કપોત સરીખડી, ઉન્નવળ આપિત પાન. ૧૪૪
 નખશિખ શોભા નિરખતાં, ચતુરા ચતુરસુજાણ;
 બ્રેહે વ્યાપિક રાજ થયો, વાગ્યાં મોહનાં બાણ. ૧૪૫

પાપાણુ ધર્ષથી અગ્નિ ઝરે, અગ્નિથી જેમ ઘૃત;
અંગ અનંગ અગ્નિ વધ્યો, આકળો થયો તર્ત. ૧૪૬
ધર્મ કર્મ સહુ વિસર્યો, થયું કામવશ અંગ;
બીજું કાંઈ સૂઝે નહિ, રામાંશું લાગ્યો રંગ. ૧૪૭
વિસર્યો ધૃષ્ટ ગુરુ દેવતા, વિસર્યો કુળ મરણદ;
વિસર્યો મહેલ ને મંડિર્યો, પ્રેમદાશું લાગ્યો વાદ. ૧૪૮
આવ્યો નિકટ તે નિરખતાં, ભયાભિત તે ધનધોર;
દષ્ટિ ન ચૂકે તે થકી, જ્યમ ચન્દ્રથી ચકોર. ૧૪૯

ચોપાઠ.

પોપટ પક્ષિની બેઠાં જ્યાંય, મહોલે મહિપતિ આવ્યો ત્યાંય;
સમજ્યો પોપટ સમજી નાર, ચતુર મળી બે કરે વિચાર. ૧૫૦
આવતામાં વરત્યું છે મન, કામ આકળો છે રાજન;
ધન્ય આપણી રાખશે લાજ, કામિની કહે શું કરવું કાજ. ૧૫૧
કહે પોપટ નવ ધરશે બીક, દેઈ છું નંદ રાગને શીખ;
એમ કરતાં તે બોલ્યો વાણિ, અધિક ચાતુરી મનમાં આણિ. ૧૫૨
તું મુજને જાણે છે અજાણ, આજ થઈ હું ચતુરસુજાણ.

દોહરા.

કહે પોપટ ભલે આવિયા, પૃથ્વીપતિ ભૂપાણ;
આનંદકંદ નંદરાયજી, પ્રજાતણા પ્રતિપાણ. ૧૫૩
તાત તમો છો જગતના, પ્રધાન તમારો પુત્ર;
હું જાણું છું નિહાળવા, આવ્યા છો ધરસૂત્ર. ૧૫૪
તંન નથી ઘેર તાહરો, હાજર છે સુતનાર;
પણ તે તારે આસરે, તમ પુત્રીને ઠાર. ૧૫૫
ખબર લેવી તમને ઘટે, ઘેર નથી જવ તંન;
પુત્ર પ્રજા સૌ તાહેરી, પિતા નંદ રાજન. ૧૫૬
રાજ તે તો તાત છે, પ્રજા તે તો પુત્ર;
શાસ્ત્ર સાખ પૂરે સદા, સાચો અક્ષર સૂત્ર. ૧૫૭
બાધ આવો બેસો બારણે, આવ્યા છે તમ તાત;
પિતા પાસે બેસો જઈ, કરો સુખદુઃખની વાત. ૧૫૮
બાધ આવોની બારણે, એહ તાત નંદરાય;
સાસરવાસો લેઈ આવિયા, તેની શી લજ્જાય. ૧૫૯

આપણુ એનાં છોકરાં, એહ આપણો તાત;
પિતા પાસ બેસો સુખે, કહો મનની સૌ વાત.

૧૬૦

ચોપાદ.

નારી બોલી આણી ધીર, સાંભળ પોપટ મારા વીર;
અધિક બોલ તું ના બોલીશ, ચઢશે નંદ રાજને રીશ. ૧૬૧
હુકમ રાજજનો લીજ્યે, પછી ઉત્તર તેનો દીજ્યે;
એ છે ધર્મતણો અવતાર, જાણે સકળ વિવેક વિચાર. ૧૬૨
એ છે યૌદ વિદ્યાગુણ જાણુ, માટે ધણું શું કરું વખાણુ;
ચતુર પુરુષ માટે સાંખશે, મૂરખ કોઇ મારી નાંખશે. ૧૬૩
તે માટે જાનો રહે બ્રાત, અધિક શાને કરે છે વાત;
વિવેક વાત માહારે દિલ વસી, નંદરાયની ખીક જ કશી. ૧૬૪
કંચન આગળ કથિર તે કશી, ચતુર આગળ કેવી પારશી;
હનુમાન આગળ શા ઢેકડા, કરોડ આગળ શા એકડા. ૧૬૫
યૌદ જાણે તેને શા ચાર, સંસવાદીને શાનો ભાર;
પુત્ર આગળ ખીજી શી પ્રીત, વેદ આગળ ખીજી શાં ગીત. ૧૬૬
પરબ્રહ્મ આગળ શા પાખડ, દૈવગત આગળ તે શા દંડ;
દારિદ્ર આગળ ખીજું શું દુઃખ, સ્ત્રી સતીથી ખીજું શું સુખ. ૧૬૭
વિપ્ર આગળ ખીજી શી નાત, ખરો કહેવાય તેની શી ખ્યાત;
જાર આગળ સ્ત્રીતું નવ જોર, હેમગિરિ આગળ નવ હોય ચોર. ૧૬૮
ગંગા આગળ ખીજી શી નદી, ચક્રાર આગળ ખીજી શી સુદ્ધિ;
શિવપૂજન આગળ શી સિદ્ધ, રાજરસોઇ આગળ શી રિદ્ધ. ૧૬૯
લીખથકી તે ભુંકું કિયું, દેહ ભુંડી જેહનું રોગીયું;
ચન્દ્ર આગળ તે તારો કરો, રવિ આગળ આગીઓ જ શો. ૧૭૦
મૂરખ આગળ શી દુઃખની વાત, મર્ણથકી ખીજી શી વ્રાત;
પૂન્ય આગળ ખીજું શું કામ, રામ આગળ ખીજું શું નામ. ૧૭૧
કાશી આગળ ખીજી શો વાસ, સુગંધમાં જેવો બરાસ;
નંદરાયને શિખ દે જેહ, બ્રહ્માએ સન્યાં નથી તેહ. ૧૭૨
સ્વર્ગતાણું તે સુખ જ ધણું, વખાણુ કરી શકે કેમ તેતાણું;
તેને વશ વરતે સહુ લોક, તે આગળ ડહાપણુ સહુ ફોક. ૧૭૩
નારી કહે સુણ પોપટ સહી, એ સરખો કો ભૂતળમાં નહિ.

દોહરા.

ત્યારે પોપટ જોલીઝા, સાંભળ મારી જન;
માખાપ આગળ આલે સહી, જે કરીએ તે જન. ૧૭૪
બાળક અતિ અન્યા કરે, મન ન ધારે માખાપ;
એવું જાણીને હું કહું, વેદ પૂરાણે જાપ. ૧૭૫
ગાંડું ઘેલું જોલવું, મનમાં ન આણે સોય;
તેમ હું રાજને કહું, ખેદ મ ધરશો કોય. ૧૭૬

ચોપાઈ.

વાડ થઈને ચિલડાં ગળે, સાંધી વસ્તુ ક્યાંથી મળે ?
ખળું ખાતું હોય જે અન્ન, તો જીવે નહિ એ કે જન. ૧૭૭
કલ્પવૃક્ષ જે ફેરી ખાય, તેનો ચોર ન પેદા થાય;
નવાણું પીતું હોયે નીર, જીવજંતુ ક્યમ ધરે શરીર. ૧૭૮
મા મારે પય પીતાં બાળ, સત્યવાદી જે જોલે આળ,
રાજ થઈને લૂટી લેય, પ્રજા કોણ આગળ જઈ કહેય. ૧૭૯
રામ જપંતા નેકે જશે, કહો કલ્યાણ જ કોનું થશે;
પિતા પુત્રિશું રમશે જર, તે વાતનો કો ગ્રીછે પાર. ૧૮૦
ગંગા નહાતાં પાપી થશે, વેદવચન કેમ સાચાં હશે;
વાહાર ત્યાંથી આવે ધાડ, તો પછી ક્યાંની કરશું આડ. ૧૮૧
મેઘ વરસંતા પથ્થર પડે, તેનો વાંકે કોને શિર ચડે;
ઘણીને વિખ દે ધરની નાર, કોણ સાચવે તેણે ઠાર. ૧૮૨
પુષ્પહાર થઈ વળગે સાપ, ત્યાં તે કોણ જાળવશે આપ;
અમૃત જાણી આપે પીછાએ, વિખ થાય દોષ કેને દીછાએ. ૧૮૩
હુંડળ કરડી ખાએ કાન, કોણ આગળ જઈ કરિયે જાણ;
ચંદન જાણી ધરીએ આપ, થાય અગ્નિ તો પૂરણ પાપ. ૧૮૪
મોટા જાણી જઈએ શરણ, દે ધાત તો પામિયે મરણ;
ધરનો દિવાન આડી ખાય, તો તે દુઃખ કોને કહેવાય. ૧૮૫
જે રજનારો ચોરી કરે, તો ભંડાર શી પેરે ભરે;
જાની થાપણ લોભે લે, તો શાખ આવી ડુણ દે. ૧૮૬
કોઈ જાણી દુઃખ દિયે પ્રચંડ, તેને તો રાજા દે દંડ.
(પણ) રાજા થઈ લૂટી લે આપ, તો પ્રજાનું પૂરણ પાપ. ૧૮૭

રમયત ઉપર કોપે રાય, રાંક માણસ શું કરે ઉપાય;
 તેને પુછનારો ધ્રુવર એક, વેદવચન કરિ જીવો વિવેક. ૧૮૮
 રાજા પ્રબળને દુઃખ જ દે, તો તે આગળ નહિ સુખ લે;
 મોટા જો કરે દૂડાં કાજ, તો નહિ પામે રૂડાં રાજ. ૧૮૯
 શામા શુક બે વાતો. કરે, રાજા નંદ રહેમાં ધરે;
 લયભીત થઈને જ આવિયો, કાંઈક જ્ઞાન રહે લાવિયો. ૧૯૦
 એ કહે છે પુત્રી ને બહેન, તે આગળ ક્યમ થાયે રહેન;
 એકે વાતનો ન સૂઝે ઘાટ, રાજા જઈને બેઠો પાટ. ૧૯૧
 આગતાસ્વાગતા. દીધાં માન, આગળ મહેલ્યાં ફાળપાન;
 બોલ્યો શુક સુણ તું સુંદરી, બોલો તાતસું હેત જ કરી. ૧૯૨
 પુત્રી ધર્મ કરી થાપશે, મનવાંછિત માગ્યું આપશે;
 લાગ્યા પસલી આપણે ઘેર, રાજા આગ્યા સ્ત્રી પેર. ૧૯૩
 બ્રાત તાત ને એ મોશાળ, આપણ ઉપર અદકું બહાલ;
 એ છે નોધરા આંધાર, એને શિર પૃથ્વીનો ભાર. ૧૯૪
 બેટી બહેન ને તું ભાણેજ, આપણ ઉપર અદકું હેજ;
 હેત કરીને દગો જો દેય, નરકતાણાં ફળ તે તો લેય. ૧૯૫
 નાનાં મોટાં આપક જન, શરણાગતનું એ છે ધન;

દોહરા.

માનિતી મુખ સનમુખ કરી, શુકસું કીધી વાત;
 કામભયોં જો કોપશે, તો કરશે તુજ ધાત. ૧૯૬
 કામી કામે આંધળો, ન ગણે. બહેન ને બાઈ;
 માટે તુજને મારશે, છાનો રહેને ભાઈ. ૧૯૭

એપાઈ.

જોખનમદ પહેલો આંધળો, બીજો અંધ કામે આકળો;
 ત્રીજો અંધ ધનમદ જોહને, ચોથો મદ જેતી દેહને. ૧૯૮
 પંચમ અંધ જે જીવ આદરે, છઠ્ઠા અંધ જે કોપે ભરે;
 સાતમો અંધ દુખાણો જેહ, આઠમો અંધ વ્યસનીની દેહ. ૧૯૯
 એટલા અંધ વિચાર ન કરે, ના કહિયે તો નિશ્ચે મરે.

દોહરા.

વચન સુણી વનિતાતણું, શુક કહે સાંભળ વાત;
 કામમદ જોખન શું કરે; જગતપિતા સાક્ષાત. ૨૦૦

અજ્ઞાન બબળા તું સમી, મેં નવ દીડી કોય; ...
કહું વાત પટતરે, મનમાં અમલ જાય. , ૨૦૧

ચોપાઈ.

રાગ આવે કપટે કરી, તો કાણુ પૂછે એને ફરી;
ગામ પ્રધાનને શિદ મોકલ્યો, આપ કેમ આવે એકલા. ૨૦૨
એને કરવું સધળું સહેલ, ખરે બપોરે ચિરાવે મહેલ;
પ્રધાનને રાખે કાળાગૃહ વિષે, કાણુ જોરાવર છે એ પામે. ૨૦૩
એને માથે બળિયો ધર્મ, તો દૂડાં ક્યમ કરશે કર્મ;
નંદરાયનું જાશે સત્ય, શી થાશે પરજનની ગત્ય? ૨૦૪
જો એકે રાગની દેહ, તો વૃષ્ટિ કેમ કરશે મેહ;
વણુ વાંક ગળ દે દંડ, નિશ્ચે તુટી પડે બ્રહ્માંડ. ૨૦૫
જો નંદરાય અડાવે આળ, નિશ્ચે પૃથ્વી જાય પાતાળ;
વાત કહું એક તુજને હું, કાને સાંભળ કામિની તું. ૨૦૬
જોવા કારણ આવ્યો તેહ, આપણે દૂધે વૂહ્યાં મેહ;
આગસુ ઘેર પધાર્યાં ગગ, ઉચ્છવ આજ થયો નવરંગ. ૨૦૭
આપણે ઘેર એ બ્રહ્મા ધરા, અનદાતા જાણુ જગદીશ;
જાણો એમને રડા તાત, જાણો માડી જાયા બ્રાતાં. ૨૦૮
દિયો માન સમજી બહુ પેર, લાંબ પધાર્યાં આપણે ઘેર;
પોપટે જેહ વચન જ કહ્યું, સુણતાં જ્ઞાન રાગને થયું. ૨૦૯
જોહા આસન હેત જ કરી, પાસે ઉભી છે સુંદરી;
માનિની કહે સુણિયે મહારાજ, કાંઈક કહો અમ સરખું કાજ. ૨૧૦
દર્શન થયું પિતા તાહરું, પવિત્ર મંદિર થયું માહરું;
અમો આશરે છું તમતણે, અમપર હેત ગેખો છો ધણે. ૨૧૧
(પછે) પ્રમદ મંદિરમાં પરવરી, શાક પાક સામગ્રી કરીને
કરવા માંડ્યા ઉત્તમ પાક, રસોઈ બાંતરી સુંદર શાક. ૨૧૨
મીઠાં મધુરાં શુભ સેવરાં, ખાટાં તીખાં અથાણાં ખરાં;
વાર ન લાગી એકે ઘડી, જુગતે કરી રસોઈ ત્રેવડી. ૨૧૩
કસ્તૂરી લેપન કર્યું શરીર, નહાવા કારણ મૂક્યું નીર;
મર્દન કીધું રાગે શરીર, લુછી પીતાંબર પહેર્યું ધીર. ૨૧૪
જ્ઞાન ધારી થયો નરેશ, પછે રસોડે કર્યો પ્રવેશ;
માંડી થાળ જે કંચનતણી, પીરશી માહે સામગ્રી ધણી. ૨૧૫

ભાવથકી કીધું ભોજન, રિઝયો ઘણો મનમાં રાજન;
 ભાત વેળા થઇ બહારે, સ્ત્રી સામું જોયું તાહારે. ૨૧૬
 માનિનીએ વરયું છે મન, (હજી) કામ આકળો છે રાજન;
 વનિતાએ ત્યાં ક્યોં વિવેક, દેખાડ્યું દષ્ટાંત જ એક. ૨૧૭
 ત્રાંખા પાત્રથી કાઢ્યો ભાત, તેનો રંગ ઉજળળ સાક્ષાત;
 બીજે પીરસ્યો રૂપાથકી, દીધો રંગ પીળો નવલખી. ૨૧૮
 ત્રીજે પીરસ્યો સોનાને પાત્ર, લીલો રંગ દીધો તે ભાત;
 ચોથો પીતળને પાત્ર સુરંગ, દીધો કસુંબીતણો રંગ. ૨૧૯
 પાંચમો પીરસ્યો માટીને ઠામ, ત્યાં પણ રંગ જ દીધો સ્યામ;
 જુવે ભાત પચરંગીતણો, રાજ અચરત પામ્યો ઘણો. ૨૨૦
 રંગ જુવે અતિશે અનૂપ, હૃદિએ વિસ્મય પામ્યો ભૂપ;
 ભરે કોળિયો આણી વહાલ, મુખમાં જતાં એક જ સ્વાદ. ૨૨૧
 જમે કોળિયો રંગ વિશેક, મુખમાં સ્વાદ આવે છે એક;
 સ્યામ શ્વેત કસુંબી ખાય, મુખમાં એક ગમીએ જાય. ૨૨૨
 માત્ર દિઠાનું છે તે સૂખ, ગળે ગયું તવ મોળું મૂખ;
 દેખતામાં શોભા છે ઘણી, મુખમાં એક મળ તે તણી. ૨૨૩
 રાજમાં લક્ષણ બત્રીશ, હૈડામાં નવ આણી રીશ;
 સમંજ્યો શીખામણ છે એક, ભાંગ્યો મનતણો સંદેહ. ૨૨૪
 અજ્ઞાન હતું તે સર્વે ખોયું, યુવતીનાં મુખ સામું નવ જોયું;
 કામિની કહે કરવો અન્ય ઉપાય, રખે મન કાચો રહે રાય. ૨૨૫
 મનમાંહે વિચારી બુદ્ધ, ઘોળી ઘેનનું દોહું દૂધ;
 કાળી રાતી ઘેન કાળરી, મૂક્યા દૂધનાં પ્યાલા ભરી. ૨૨૬
 વિવિધ પ્રકારે ક્યોં વિવેક, સ્વાદ દૂધનો સર્વે એક;
 પામ્યો શીખામણ સઘળી તેહ, ભાંગ્યો મનતણો સંદેહ. ૨૨૭
 અર્ધું મન પોપટથી પળ્યું, અર્ધું નારી ગુણથી ગળ્યું;
 ઉઠ્યો ભોજન સંપૂર્ણ કરી, આપ્યું બીડું શુભ સુંદરી. ૨૨૮
 અમૂલખ અંગુડી જેહ, પંડિની કરમાં સોંપી તેહ;
 મનમાં ન આપ્યો બીજે મર્મ, ધધિરે રાખ્યો બેઉનો ધર્મ. ૨૨૯
 કરી પ્રણામ તે પાછો વળ્યો, પ્રતિહારને જાન મળ્યો;
 ઉઘાડ રે મંદિર તાહરું, કુંડળ આપ પાછું માહરું. ૨૩૦

તે પ્રતિહારે કહ્યું વચન, સાંભળ હો રૂડા રાજન;
સત્યવાદી મોટો છે રાય, તારી શોભા કહી નવ જાય. ૨૩૧

દોહરા.

કહે પ્રતિહાર સુણ નરપતિ, કહાવો ચતુરસુબાણ;
સઘળાં ડહાપણ તુજમાં, કાં જોલો થઈ અબાણ. ૨૩૨

આપી કુંડળ ને ગયા, રાય મંદિર મોબર;
પાછું માગો છો વળી, તે ક્યાંનો વહેવાર. ૨૩૩

રાયવચન-જે કામે કુંડળ આપિયાં, ક્યોં ધરમાં પ્રવેશ;
તે કામ ક્યોં વિણુ આવિયો, માટે કુંડળ લેશ. ૨૩૪

ચોપાઈ.

કહે પ્રતિહાર સાંભળો રાય, મુજ આગળ અન્યા નહિ થાય;
જોલ્યું અજોલ્યું કરશે તમે, કુંડળ પાછું આપશું અમો. ૨૩૫

વળી કહું બીજાં દષ્ટાંત, જે રાજજી છે એકાંત;
ન્યારે પશુને તરશા થઈ, સઘળાં દોર હવાડે જઈ. ૨૩૬

કોઈ પીએ ને કોઈ નહિ પીએ, કાશિયો પીયાવો ભરિ લીએ;
ધનુ હાંકી ગોવાળો જાય, કોઈ જોશે કોઈ તરણું ખાય. ૨૩૭

ગામ જમાડે રૂડી પેર, દિયે નોતરું ઘેરે ઘેર. ૨૩૮
કોઈના અંગમાં હોયે દુઃખ, કોઈકને નવ લાગે ભૂખ;

જમાડનારો તે શું કરે, ચતુર હોય તે મનમાં ધરે. ૨૩૯
ખેતર વાવવાને આપિયું, તે ગણવત કરીને થાપિયું;

પડતર રાખ કે બમણું વાવ, પરંપરા પ્રમાણે મારું લાવ. ૨૪૦
લીધા હાથી લોડા ઠામ, પતીજ જોઈને આપ્યા દામ;

ગળિયો થાય કે મોતે મરે, વેચનાર તેમાં શું કરે. ૨૪૧
રાખે ચાકર ધન્ય ધરી, રહ્યો કબૂલ કરી નોકરી;

જેસાડી મેલે કે દે કામ, માસ થયો કે લે તે દામ. ૨૪૨
ગૃહસ્થતણે ઘેર આવ્યો પુત્ર, શોભાવ્યું બધું ઘર સુત્ર;

વધામણીએ જોલ જ કહ્યો, પામ્યો દામ ને ન્યાલ જ થયો. ૨૪૩
રાજક દૈવક તેને થાય છે, પાછું લેવા કોણ જાય છે;

વેવિશાળીએ વિવાહ કરે, વર રૂડો કન્યાને વરે. ૨૪૪

મોજ કરે કે ભૂખે મરે, વેવિશાળીઓં તે શું કરે;
 આપે સમૃદ્ધિ મૂકી ધણી, થયો પુત્ર સર્વેનો ધણી. ૨૪૫
 રમ્યો જૂગટું હાર્યો સર્વ, ધરખાર સહિત ખોયું દ્રવ્ય;
 તેમાં શું કરે મા ને આપ, જીંધું કર્મ કુંવરનું આપ. ૨૪૬
 નહાનો પુત્ર મૂકે નિશાળ, ગુરુએ લાણાવ્યો આણી વહાલ;
 બત્રીશ લક્ષણો કીધા ધણો, સંગ થયો પછી ગુણિકાતણો. ૨૪૭
 વિસરી વિદ્યા આડે આંક, તેમાં લાણાવનારનો શો વાંક;
 એવાં કૌતિક લાખ કરોડ, કહું તમ આગળ જેહુ કર જોડ. ૨૪૮
 શું જાણું શા કામે ગયા, સરથો અર્થ કે અમથા રહ્યા;
 તે વાતનો હું નહીં જમાન, હું જેઠો રહું મારે સ્થાન. ૨૪૯
 બિધાડીને જવા દેઉં, તેટલા માટે કુંડળ લેઈ;
 રાખું બહાર તો પોછા ફરો, બીજે દહાડે જાણો તે કરો. ૨૫૦
 મેં તો મારો ધર્મ મૂકીઓ, કુંડળને લોભે ચૂકીઓ;
 તે કુંડળ કેમ આપ્યું જાય, ઘેર જાઓ સમજીને રાય. ૨૫૧
 તમે નહિ કર્યું હોય ફૂડું કર્મ, આગળ જતાં રહેશે ધર્મ;
 તરે સત્ય ને ખૂડે પાપ, તેની વેદ પુરાણે છાપ. ૨૫૨
 ઉપજ્યું રાજને મન વહાલ, કુંડળ ઉપર આપી શાલ;
 સાખાશ કહ્યું તે રૂડી પેર, મહીપતિ આવ્યો પોતાને ઘેર. ૨૫૩
 સમજ્યો પોતે પુરુષપુરાણ, બીજા કોને ન કર્યું જાણ;
 રાજ પોપટ ત્રીજી નાર, ચોથો એક જાણે પ્રતિહાર. ૨૫૪
 એ વાત એટલેથી રહી, પ્રધાનની ત્યાં શી ગત થઈ;
 કવિ કહે હું કાંઈ નવ લહું, પ્રભુ પ્રતાપે આગળ કહું. ૨૫૫
 હાહર.

પૂર્ણ પંચ પૂરણ થયા, વૈલોચન પરધાન;
 રાજસંભોમાં આવિયો, મહીપતિ દીધાં માન. ૨૫૬
 લાવ્યો ઘોડા અતિ ભલા, હરખ્યું સહનું મન;
 વજર વોસ પધારિયો, હુકમ કર્યો રાજન. ૨૫૭
 મહાપંથો મોહોલે આવિયો, પ્રતિહારે દીધાં માન;
 કુંડળ જે નવ કાટીમાં, દીધાં તેને કાન. ૨૫૮
 શાલે દીડી સંવા લાખની, જે ચોઢી પ્રતિહાર;
 બળીને પ્રલે થઈ ગયો, કોધ આપ્યો અપાર. ૨૫૯

ચોપાઈ.

પ્રતિહાર ઉપર કીધી રીઝ, લમર આપ ચઢાવી શીઝ;
 મેં સોંપ્યું હતું ગુજને કામ, કેમ સુનો મુઝ્યો તેં કામ. ૨૬૦
 કાણુ આપ્યું ને કોણુ જ ગયું, લોભે મન તારું વડા થયું;
 રેડો મુકે નહિ જે કામ, પ્રતિહારનું તે પૂરણુ કામ. ૨૬૧
 પાપી કવ્યથકી ચિત્ત ચાલ્યું, ફટ ફટ તારું જીવ્યું બાલ્યું;
 અરે પાપી તું પ્રતો પ્રતે, એમ કહીને કોઈ જ કરે. ૨૬૨
 સાચું જોઈ રે કરેને વાત, નહિ તો તારી કીરીઝ થાત;
 પ્રતિહાર કરે મુણો વડર, આપ હુકેમાં રાખો ધીર. ૨૬૩
 જુહા સાથ દાવો તાહરો, તલ માત્ર વાંક નથી માહરો;
 જે દિવસના ગયા છે ગામ, સુનો નથી મુઝ્યો મેં કામ. ૨૬૪
 રાંધે માણસ નહિ જાણે કોણ, આપ મન વિચારી જાણ;
 જે પ્રત્યે નવ આવે તમો, વારી કેમ રાહિયેજી અમો. ૨૬૫
 અમો તેહ રાહ્યો નવ જાણ, મુકું કામ તો સાચો જાણ;
 તસ્કર હોય પ્રગટ ક્યમ કરે, ધરમાં જાહેન ખૂલે ધરે. ૨૬૬
 હડામાં અન્યા ન સમાજિ, તમ આગળ ચુગલી ક્યમ ખાજિ;
 ચુગલરૂપી કુંડળ ને શાલ, સમજે મનમાં જોઈ માલ. ૨૬૭
 મેં જાણ્યું હું પામીશ વડાલ, વધામણીમાં પામ્યો ગાળ;
 પ્રતિહારનાં વચન સાંભળી, પ્રધાન રહ્યો મનમારિ બળી. ૨૬૮
 બની વાત તે પ્રતિહારે કરી, મેહેલે ગયો તે તેની ઘડી.

દોહરા.

રાખી રીસ હૃદિયા વિષે, આપ્યો મંદિર માંધ;
 પોપટ પંક્તિની જે બહાં, વાટ જુલે છે ત્યાં. ૨૬૯
 વૈલોચન ત્યાં નિરખિયો, કૃતાંત સુરીખો કાળ;
 રીશે લમર ચઢાવિયું, અતિ રાતો વિદ્યાળ. ૨૭૦
 પોપટ પંક્તિની સમજ્યાં, પગે નમાવ્યું શીઝ;
 કોમ કુશળ છે આપણે, છડો હૃદયી રીઝ. ૨૭૧
 કરે પોપટ આ અવસરે, રખે કરે મન લર્મ;
 તારા પુણ્ય પ્રતાપથી, પ્રમુખે રાખ્યો ધર્મ. ૨૭૨
 પ્રણામ કરીને પંક્તિની, જોલી પતિની સાથ;
 વિંટી ત્યાં નંદરાયની, દીડી જમણે હાથ. ૨૭૩

અગ્નિ આળ અદકી હતી, તેમાં રેડ્યું ધૂત;
 અગ્નિ રાળ ભેગાં મળ્યાં, લડકા ઉઠ્યો તર્ત. ૨૭૪
 નવ ખાએ નવ જળ પીએ, સુખે નિદ્રા નવ થાય;
 એક વાત ઉકલે નહીં, ચિત્ત લાગી ચિંતાય. ૨૭૫
 તે તો ટાળી નહિ ટળે, લાગી હૃદયા સાથ;
 જ્યમ અક્ષર છટીતણા, (ને) પડી પટોળે ભાત. ૨૭૬

ચોપાઈ.

કહે છે શુક નામીને શીશ, તજે રાજ હૃદયે શીશ;
 સમજે મનમાં આણી પેર, નથી ખાપણુ આવી તમ ઘેર. ૨૭૭
 તે વાતે પ્રતિજ્ઞા કરું, દેહ વાચા સત્ય ધી જ હું કરું;
 વાત ત્રીતી તે માંડી કહી, વિસ્તારીને સઘળી સહી. ૨૭૮
 હરિએ તો રાખ્યું છે આપ, જૂઠું જોલતાં ખેશે પાપ;
 સમજાવ્યો વજર બહુ રીત, કહે પાણુ જોડી બહુ પ્રીત. ૨૭૯
 જર આલ્યો તે જનક જ થયો, પસલી આપી મંદિર ગયો;
 કહી બહેન મુખ આણી વહાલ, આપી વિંટી આપી શાલ. ૨૮૦
 તે વાતે સૂરજ સાખિયો, સતિનો ધર્મ રામે રાખિયો;
 સાચી વાત કહું તમ સાથ, કહો તો અગ્નિમાં ઘાલું હાથ. ૨૮૧
 પશ્ચિની પોપટ કહ્યા બહુ ભેદ, તેણે તો નવ મૂંઝ્યો ખેદ;
 જેમ જેમ જે જુણ વાતો કરે, તેમ તેમ રોશ અદકેરો ધરે. ૨૮૨
 એને મારું કે હું મરું, ભારે દુઃખ હૃદયા ક્યમ ધરું;
 એને મારું તો કોપે રાય, પ્રધાનપણું તો મારું જાય. ૨૮૩
 હળવે હળવે વેર લેખશું, રાગને ઘણું દુઃખ દેખશું;
 એવો મનમાં રાખ્યો ક્રોધ, માને નહિ ક્રોધનો પ્રતિજોધ. ૨૮૪

વૈલોચન વચન-મૂંઝ પોપટ ગુણહિણુ ગૃહ, શું મુખથી જોલે છે મૂંઝ;
 મુજને કાઢી મૂંઝ્યો જે દેન, તે દહાડે મેં વરત્યું મન. ૨૮૫
 કાને સાંભળી તારી ખ્યાત, આપી ફુંડળ રહી ગયો રાત;
 કામમદ ભરી, જેની દેહ, દષ્ટિ પડી કેમ મૂકે તેહ. ૨૮૬
 ભાઈ ખાપની વાતો ઘણી, તે તો મુજને કહેવાતણી;
 મૂંઝ નારે એ જિત્યો રાય, તેના ગુણ મુજ આગળ ગાય. ૨૮૭
 સ્ત્રી ચરિત્ર વખાણો તમો, તે ડહાપણુ કેમ માનું અમે;
 હું સ્ત્રી ચરિત્ર લખ્યો છું ઘણું, જાણું એન ચતુરાતણું. ૨૮૮

ક્રોધ ડાહી થઇ ફડી નવ થાય, શરી થઈને બાળે કાય;
સમ પ્રતિજ્ઞા ઝાઝી કરે, દે બાધા અગ્નિમાં ધરે. ૨૮૯
વળી દુઃખિણી થઈને રોય, એળે શ્વ પોતાનો ખોય;
ક્રોધી લાખ કરે ઉપાય, તેહ આપે બૂઝી નવ થાય. ૨૯૦
ભામિની સ્નેહ માને ભરથાર, ગુણ વાજત ને હોય ગુમાર.

દેહર.

પ્રતિજ્ઞા હું માનું નહીં, જે જે બોલો બોલ;
કામાતુરની વારતા, ગણવી મૂરખ તોલ. ૨૮૧
જેમ લી લોહા ઉપરે, પડી પટોળે ભાત;
જેમ અક્ષર છટીતણા, જેમ ખીખું જેમ જાત. ૨૮૨
અનેક ઉપાય તમે કરો, પથ્થર ઉપર નીર;
સંદેહ ટળે નહિ માહરો, કયમ કરી રાખું ધીર. ૨૮૩
એ પાણીએ મગનવ ચડે, સો માણુ બાળો કાઢ;
ધશ્વર આણુ માનું નહીં, પડી હેડે જે ગાંઠ. ૨૮૪
પડી ભાત શીટે નહીં, સ્ત્રીચરિત્રના ઠાઠ;
છોડી પણ ધૂટે નહીં પડી હદેમાં આંટ. ૨૮૫

ચોપાઇ.

સ્ત્રીના સમ, વ્યસનીની પ્રીત, છૂત સાચું ભંગીની રીત;
ઝોરમાઇનું હેત, ગુણિકાની પ્રીત, દુઃખમાં દુઃખ વધે તે નીત. ૨૮૬
મઘપાની ડાહ્યો, કાગ પવિત્ર, વિપધર અમૃત રાજન મિત્ર;
સ્વદેહે ઝોલગ, પાલક પુત્ર, ઈચ્છે સ્વર્ગ ઉપાસે ભૂત. ૨૮૭
સોની સાહ, લિશ્તુક શો ભોગ, નાગર સ્નેહ, જતિનો જોગ;
જનરિણી જાત, લંપટનો કોલ, સ્ત્રીના સમ ફોગટના બોલ. ૨૮૮
મોઢે મૂંછ નપુંસકનું નર, વેરી વિશ્વાસ કુશકાનો ફર;
વિપ્ર હીમત, કણખી કુલ રૂપ, ધર ગોઝરો, લિશ્તુક ભૂપ. ૨૮૯
નિર્લોભી, નાતરાનું પુન્ય, જોગીનું ગાણું, નાપિટનું મુન્ય;
કવિ સાચો, ભોળો જન ભાટ, વાળદ વેશ્યા તે કૃત્રિમ ઠાઠ. ૩૦૦
ચૂગલ સાચો તે ચોરનું ચિત્ત, અસુર આચાર, રજપૂતની પ્રીત;
આચારે અન્યા, ગુણિકા સતી, ભીખ માગતો દીઠો નરપતી. ૩૦૧
એટલાં વાનાં માને જેહ, મૂરખનો મહીપતિ કહિએ તેહ;
શુક કહે એ સાચું કહ્યું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહ્યું. ૩૦૨

- હું નહીં પક્ષીની જાત, મારી સાચી માનો વાત;
અધિક રાગનો શો વિશ્વાસ, ફૂડ રાખે હૈડાની સાથ. ૩૦૩
- સર્વ સરખું નથી ત્યાં કોય, કહું પદંતર તે તું જોય;
એક શંખ નદીમાં પડ્યો, બીજો વિષ્ણુને કર ચડ્યો. ૩૦૪
- એક શીપ શંખલા સમતુલ્ય, બીજામાં માતી અણુમૂલ્ય;
એક પથ્થર દેવળ પૂજાય, બીજો પરિવટ શલ્યા થાય. ૩૦૫
- એક કવિ પાખંડ જ લાણે, બીજો ગુણ શ્રીહરિના ગણે;
એક મણિનું કોડે કામ, બીજા મણિનું દોડે દામ. ૩૦૬
- એક નારી હોતે શંખિણી, બીજી પદ્મિણી કે ચિત્રિણી;
એક મુત્રથી પરિયા તરે, બીજો કુળ સંહારણ કરે. ૩૦૭
- એક પુત્ર ગયા શ્રાદ્ધે જાય, બીજો કુળ દૂખાડવા જાય;
એક કણુબી પસાયતું કરે, બીજા ચોરી ચાડીએ ધન હરે. ૩૦૮
- એક વિમ્બ તે ખેતી કરે, બીજો ચાર વેદ ઉચ્ચરે;
એક નીર સરોવર તીર, બીજું ગંગાકિંકરી નીર ૩૦૯
- એક બંધુ દુર્બલ હવાલ, બીજો તે બેશે સુખપાલ;
એક કાષ્ઠતણાં ઈંધણાં, બીજાં બાવના ચંદનતણાં. ૩૧૦
- એક સૂત્ર સવાયે શેર, બીજું બેશે મોંધું મેર;
એક તિલ ઘાણી પીલાય, બીજો શિવશંકર પૂજાય. ૩૧૧
- એક ડાળો કર અશુદ્ધ ગણાય, બીજો જમણે ભોજન થાય;
એક અગ્નિ હુતદ્રવ્ય હોમાય, બીજો ઠામ કુઠામે જાય. ૩૧૨
- એક ઘોડો તે હળને વહે, બીજો રાજદરબારે રહે;
એક જળ તે ખાળનું નીર, બીજું ગંગોદક સુચીર. ૩૧૩
- એકને પાંચ પુત્ર જ હોય, બીજો વાંકીયો સુત વિન રોય;
એકને વહાણતણો વેપાર, બીજો શીર ઉપાડે ભાર. ૩૧૪
- એક તો નાગરવેલનું પાન. બીજાં રખડે આડે રાન;
એક અમરે પુલ શ્રીકાર, બીજું પુલ આવળનો હાર. ૩૧૫
- એક નારી સ્વામીસું બળી, બીજી જાર પુરુષસું હળી;
એક ધર ધર ભીખે જોડલાં, બીજો લે ઘણાં ઘોડલાં. ૧૧૬
- એકને ગામ પોતાનું જાય, બીજો રાય પૃથ્વીપતિ થાય;
એક તુંબીએ જોગી લિક્ષ્મી ભરે, બીજી જંતરદરબારે ઉચ્ચરે. ૩૧૭

એક લોહું શેર પૈસે ધણું, બીજું અમૂલ્ય સમશેરતણું;
 એક વસ્તુ તે દોકડે ગળ, બીજી વસ્તુ અમૂલ્ય ધળ. ૩૧૮
 એક નર શરાતણુ લણે, બીજે કાયર પોખારાં ગણે;
 એક શાળ અમૂલ્ય પ્રમાણુ, બીજે સામો કણકી જાણુ. ૩૧૯
 એક યોદ્ધા ભલું ભોજન, બીજું કુશકંકરે અન;
 એક જન પરમારથ કરે, બીજે પ્રાણુ લોકાના હરે. ૩૨૦
 એક સદાવ્રત આપે શીખ, બીજે ધર ધર માંગે ભીખ;
 એક ભાઈ હસ્તીપર ચઢે, બીજે અણુવાણો રડવડે. ૩૨૧
 એક શાસ્ત્ર નવ નિત્યે લણે, બીજે ભૂલી ફરી સ્વર લણે;
 એક અનેરાં વાસે ગામ, બીજે ઉદવસ્ત ટાળે હામ. ૩૨૨
 એક રોપાવે વૃક્ષો આજ, બીજે કાપે સર્પણુ કાજ;
 એક કુંજમાં મહાલે રાજ, બીજે રણમાં ઉપાડે યોજ. ૩૨૩
 એવાં કહું દષ્ટાંત અનેક, જે જે મનમાં કરી વિવેક;
 નામ એક પણ ગુણુ છે ધણુ, એક રાય બી રજપુતતણુ. ૩૨૪
 સૌને સરખાં ગણો ન આપ, તે વાતે લાગે મહા પાપ.

દોહરા.

કહે પ્રધાન તું શું કહે, એ તલમાં નહીં તેલ;
 મારું મન માને નહીં, મિથ્યા લવરી મેલ. ૩૨૫
 પ્રધાને પરહરી પશિણી, તે જઈ રહી પિયેર;
 અનેક દિવસ એમ વહી ગયા, કોઈ ન જાણે પેર. ૩૨૬
 રાજા તો ભોળવાઈ ગયો, વજ્રરતણે મન વેર;
 હૃદયે વેર જવ વ્યાપિયું, રાખ્યું હૃદેમાં ઝેર. ૩૨૭
 એક વરસ એમ વહી ગયું, થયું રાયને જાણુ;
 મુજ માટે તો પરહરી, ચતુરાં ચતુરસુજાણુ. ૩૨૮
 પરસ્પરે બહુ પ્રીછ્યો, વૈલોચન પરધાન;
 હેત દેખાડે અતિ ધણું, દેભરી સલામાં માન. ૩૨૯
 તેણે તો માન્યું નહીં, તેડી નહીં ઘેર નાર;
 એક દિવસ નંદ રાયજી, કીધો મન વિચાર. ૩૩૦
 રાય પ્રધાન જે નીસર્યા, રમવા શુભ શિકાર;
 સૈન્ય સાથે બીજું નહીં, પ્રધાન રાજકુમાર. ૩૩૧

રમી શિકાર પાછા ફરત્યા, નયનાવતી શુભ ગામ;	
નેનકમલશા વહેવારીયો, આવ્યો તેણે ઠામ.	૩૩૨
તે સસરો પ્રધાનનો, આવી લાગ્યો પાય;	
આદરભાવ અદેકો કર્યો, બહુ વિધિ કરી પસાય.	૩૩૩
ધન્ય ગામ ધન્ય ગોદને, ધન્ય આજનો દીસ;	
રાય પ્રધાન પધારિયા, પ્રસન્ન થયો મુજ ઇશ.	૩૩૪
ઢાલ્યો પાટ કનકતણે, વેશ્યાં પુષ્પ ચોપાસ;	
કુંમકુંમ છાંટા દેવડાવિયા, રંગમહોલ અવાસ.	૩૩૫
તરિયાં તોરણ આંધિયાં, મોતિયે પુરાવ્યાં ચોક;	
દૂધે ઉમર ઘોવડાવિયા, અજુવાળ્યા બહુ ગોખ.	૩૩૬
ચંદન ને વળિ અરગળ, મર્દન કર્યું શરીર;	
પ્રુલેલ અંગે સારિયાં, ઉત્તમ ગંગોદક નીર.	૩૩૭
ભાવતાં ભોજન કરાવિયાં, વિવિધ મેવા પકવાન;	
મુખવાસ લવિંગ એલચી, ખીડલે ખાસઠ પાન.	૩૩૮
ભોજન કરિને જીઠિયા, ઢાલ્યો ઢોલિયો એકાંત;	
આણ્યા પાસા સોગઠાં, ભાંગવા મનની બ્રાંત.	૩૩૯
વહેવારીયો કરે ચાકરી, દીપક સ્ત્રીને હાથ;	
રાય પ્રધાન ત્યાં બેઠો છે, અન્ય નહીં કો સાથ.	૩૪૦
રાય વનિતાની વાત જ, બાણે છે સાહુ આપ;	
સતી કન્યા સલક્ષણી, એ વેદપુરાણે છાપ.	૩૪૧
વાત કહાડી રમવાતણી, પવિત્ર વાત વિચાર;	
ચાર વિના રમવું કશું, બેનો શો વહેવાર.	૩૪૨
રાય પ્રધાન ભિલ્લુ થયા, ભેવા સરખી વાત;	
એક મેર તો પન્નિની, સામે તેનો તાત.	૩૪૩
ચારે બાજુ બહુ ચતુર છે, ભેવા સરખી વાત;	
લાગી ઝડ પાસાતણી, સહુ હરખે મન સાથ.	૩૪૪
પહેલી વાત સસરો કહે, ભાંગવા મનનો ભેદ;	
હવે પોખાર પડે જોહના, તે સત્ય સાચો વેદ.	૩૪૫
ન પડે (તો) જૂઠો બાણુવો, ખેદ ન કરશો કાંય;	
એમ કહીને ઢાળિયા, ચોપટ પાસા ત્યાં.	૩૪૬

- પ્રધાન કહે અરજ કરી, નાંખો પાસા સત્ય;
પડશે તેને પાધરું, નહિતર જાશે પ્રત્ય. ૩૪૭
- સાહુ કહે સાખી સત્યનો, ઇશ્વર આપોઆપ;
સાચું જૂઠું સહેજમાં, પરઠે પુણ્ય ને પાપ. ૩૪૮
- વચમાં ઇશ્વર આણિયા, સત્ય સાક્ષી કહેવાય;
રમત ત્યાં હાજર કરી, ન્યાય અન્યાય તોળાય. ૩૪૯
- (શેઠ)—ગંગોદક નિર્મળ જસું, સદા પવિત્ર જ સાર;
તેવું કુળ હોય માહરું, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૦
- (રાજા)—હંસ ગયો સરોવર વિષે, દીઠું અમૃત વાર;
પિધા વિના પાછો વળ્યો, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૧
- (પદ્મિની) સિંહ મૂછ ભોરિંગ મણિ, કરતી ધન સતિ નાર;
જીવતાં પર કર જાય નહિ, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૨
- (વેલોચન)—જે માર્ગે સિંહ સાંચ્યો, ઊભાં તરણ અપાર;
તે તુણ ઊભાં સૂકશે, પડ પાસા પોખાર. ૩૫૩

ચોપાઈ.

પ્રથમ નાંખ્યા સસરે તે ઠાર, ખેરા પજ્યા તેના પોખાર;
વહેવારીયાને હાથે ચજ્યા, તેના તરત પોખાર જ પજ્યા. ૩૫૪

ઢાળ્યા રાય ને ત્રીજી નાર, બહુ વિધથી પડિયા પોખાર;
ચોથી વાર નાંખ્યા પ્રધાન, ન પજ્યા પોખાર ઉતરયું માન. ૩૫૫

હસી પજ્યા માંહોમાંહિ સાથ, પરસ્પરે તાળી દધ હાથ;
ત્યારે વજર વાણિ યોલિયો, મનતણો પડદો ખોલિયો. ૩૫૬

ખીજી વારના ખોટા પડે, મારે મન અચરત તો અડે;
એક વાર પાધરું આવે સોય, તે સાચું નવ માને કોય. ૩૫૭

ત્યારે સસરે યોલ્યો વાણ, સાંભળો સર્વે ચતુરસુખાણ;
સાચો ઇશ્વર પૂરો સાખ, નાંખો વાર હજારો લાખ. ૩૫૮

ઉઠ્યાં તેલ તે ટાઢાં કરે, દુઃખ પડે માણસનાં હરે;
અમ કહી હસિયા સાથમાં, લીધા પાસા સસરે હાથમાં. ૩૫૯

દોહરા.

- (શેઠ)—આંખે અંબદળ ઊતરે, કેળાં કેદળી સાર;
ખરાસ વાંસ તજે નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૦

- (રાજા)-દેવળ દેખીને ગયો, દર્શન કરવા દ્વાર;
દર્શન પણ સ્પર્શન નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૧
- (પત્નિની)-તેણ ન સહે તાજણો, શૂન ન સહે માર;
કુવચન સતી સહે નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૨
- (પ્રધાન)-શ્યામા સોજે સંચર્યો, સઘ દેખિ વળી નાર;
રમવાને મન ગમ્યું નહીં, તો પડ પાસા પોખાર. ૩૬૩

ચોપાઈ.

સસરો રાજા ત્રીજ નાર, ત્રણ જણના પડિયા પોખાર;
ન પડ્યા પ્રધાનના ઝાંખો થયો, કાણું એક રહી ગોત્ર જ કલો. ૩૬૪

ત્રીજ વાર પડે પોખાર, તો હું વાત માનું નિરધાર;
કહેતામાં અણા તે વાર, નાંખે છે લેછ તેણી વાર. ૩૬૫

દોહડા.

- (શેઠ)-સીતા સરખી સુંદરી, કીધા ધર્મવિચાર;
સોને શ્યામ અડે નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૬
- (રાજા)-અમૃત પિરચું થાળમાં, આપે કરવા આહાર.
દીર્ઘ પણ ચાખ્યું નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૭
- (પત્નિની)-ઈશ્વર જેલી સર્વનો, નોધારાં આધાર;
સત્ય રાખે સતીતણું, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૮
- (પ્રધાન)-મીની આગળ પય રહે, અમિ આગળ ધૂત સાર;
ભૂખ્યા આગળ ભોજન રહે, પડ પાસા પોખાર. ૩૬૯

ચોપાઈ.

પડ્યા પોખાર હરખ્યા જણ ત્રણ, વજર વાત સંભળાવે કરણ;
વેદ વચન કહેવાયે ચાર, તો તે વાત માનું નિરધાર. ૩૭૦

સસરો હરખ્યો તત્ક્ષણ લીધ, નાખ્યા દાવ કરીને સિદ્ધ;
રાખ્યું સત્ય જે દેવજતાણું, તે ત્રણ મનમાં હરખ્યાં ઘણું. ૩૭૧

દોહડા.

- (શેઠ)-સત્યે બાંધી મેદિની, સત્યે બાંધ્યો સંસાર;
હોય સત્ય જો આ સમે, પડ પાસા પોખાર. ૩૭૨
- (રાજા)-રત્ન અમૂલ્ય સુહામણું, લોભે ગયો તે દાર;
દીર્ઘ પણ લીધું નહીં, પડ પાસા પોખાર. ૩૭૩

- (પદ્મિની)—સત્ય ચુકે ભે સાધવી, ધરા ન ઝીલે ભાર;
તે ગુણ હોયે મૂળમાં, પડ પાસા પોભાર. ૩૭૪
- (પ્રધાન)—અરુણ આગળ આગિયો, ઇંદુ આગળ અંધાર;
જનર આગળ જીવતી રહે, પડ પાસા પોભાર. ૩૭૫

ચોપાઈ.

પડ્યા પોભાર ત્રણે જણ તણા, ન પડ્યા પ્રધાન નાંખ્યા ધણા;
વજ્ર અપમાન થયો બહુ પેર, તેણે રાખ્યું હૃદિયામાં ઝેર. ૩૭૬

પંચમાં ભૂંડો કહે છે સહુ, મનમાં ખેદ પામે છે બહુ;
પંચ પ્રમાણ કરે છે ખરું, બાકી સર્વ જૂઠું તાહરું. ૩૭૭

પંચ કહે તે જે નવ કરે, તે સુકૃત પોતાનું હરે;
એકવાર સહુ નાખો આપ, ફરિ બોલે તેને શિર પાપ. ૩૭૮

પંચવારથી પાછો જાય, તે હીણો ફૂડો કહેવાય;
એવાં વાયક સુણીને કરણ, હરખ્યાં પેલાં જે જણ તરણ. ૩૭૯

લીધા પાસા ત્રણે હાથમાં, નાંખ્યા સત્યવાદી સાથમાં.

દોહરો.

- (શેઠ)—અહલ્યા તારા દ્રૌપદી, સીતા મદોદરિ નાર;
તેડું કુળ હોય માહરું, પડ પાસા પોભાર. ૩૮૦
- (રાજા)—અમૃત પી અમર થયો, રત્ન ધર્યું મન સાર;
અડવા લાલચ નવ કરી, પડ પાસા પોભાર. ૩૮૧
- (પદ્મિની)—પાપ રહે કાશી ગયે, બ્રહ્મ નિંદે બ્રાહ્મણ સાર;
સ્વામી વિયોગે સતી રહે, તો પડ પાસા પોભાર. ૩૮૨
- (પ્રધાન)—અહીંમુખે અમૃત ઝરે, ચોર આગળ લંડાર;
કામી આગળ રહે કામિની, તો પડ પાસા પોભાર. ૩૮૩

ચોપાઈ.

ન પડ્યા બાર ને ઝાંખો થયો, બોલ્યાનો મારગ નવ રહ્યો;
પ્રધાન કષ્ટ પામ્યો બહુ પેર, હૃદિયામાંહે રાખ્યું ઝેર. ૩૮૪

હસી વાત હૃદયામાં સહી, નારી વેર સહેવાએ નહીં;
શસ્ત્રતણો ધા રુઝે સહી, કુપત્તી વેર વીસરે નહીં. ૩૮૫

કોઈને મુખે નવ કહેવાય, પટાંતરે તે પારખી જાય;
હસતે રમતે વીતી રાત, પોહો ફાટ્યો ને થયું પ્રભાત. ૩૮૬

પ્રધાનનું નવ માન્યું ચિત્ત, અથ ગડીને આલ્યો ધીર;
 વનિતાને કરિયો વાયદો, કાયામાં રાખ્યો કાયદો. ૩૮૭
 એર રાખી આલ્યો પરધાન, સતીવચન નવ મુશ્કિયું કાન;
 મહા લયાનક વનમાં જાય, નથી ખીજો કોઈ સાથ સહાય. ૩૮૮
 સુંદર વાવ્ય ને શીતળ નીર, ઝાડ ચંપાનું તેને તીર;
 જઈ ઉતરિયા તેની છાંય, જળ પીવા નૃપ પેઠો માંય. ૩૮૯
 પીધું નીર ને શાતા થઈ, લખ્યો દોહરો લીતે જઈ.

દોહરો.

રાય—હણે વાધ સહુ જીવેને, માંસાહારિ ગણાય;
 દહ વિશ્વાસ કરે સહુ, આપ બચ્યાં નવ ખાય. ૩૯૦
 એમ લખી પાછો વળ્યો, આવ્યો જળથી બહાર;
 પછી પ્રધાન પીવા ગયો, લખ્યા આંક જે ઠાર. ૩૯૧
 વાંચી અક્ષર ખીજ્યો ધણું, પોતે લખ્યો અંક;
 આપે ડહાપણ શું કરે, પરનો કહાડે વંક. ૩૯૨
 પ્રતિઉત્તર પોતે લખ્યો, સૂઝે જેવી પેર;
 પ્રધાન—સાચો હોય શિદ્ધ પરવરે, કપટ કરી મુજ ઘેર. ૩૯૩
 ભૂખ્યાને આણુભોજ્ય શું ? અનાથની શી આથ;
 જરને મન શી દીકરી, ઉન્નતને શી સાથ. ૩૯૪
 ખીજી વાર જળમાં ગયો; રાયે વાંચ્યો લેખ;
 ખોટો આણું ખરખરો, દુઃખ ન ધરતો રેખ. ૩૯૫
 રાય—ગર્જ વશ અંકુશને, નારી તે વશ શર્મ;
 અર્જુવ વશ મરજદને, રાજ તે વશ ધર્મ. ૩૯૬

ચોપાઈ.

એહ લખી આવ્યો રાજાન, જળ પીવા પેઠો પરધાન;
 તે વાંચી ઉત્તર આપે લખ્યો, કોધ અતિશે- મનમાં રખ્યો. ૩૯૭

દોહરો.

પ્રધાન—તરસ્યો જાય તળાવમાં, દેખી અમૃત તોય;
 ભ્રમે તરસ છિપે નહો, પાછો ન વળે કોય. ૩૯૮

ચોપાઈ.

એમ લખીને આવ્યો બહાર, પછી રાજ ગયો તે ઠાર;
 વાંચ્યા અક્ષર ચેત્યો ચિત્ત, કાપ-તણને લખ્યું કવિત. ૩૯૯

દોહરો.

રાય-ધેર જોઈ મોતી નવ હોરીએ, પ્રમાણ કરીએ બહુ પેર;
કબુલ સૌ (તે) જોઈ કરે, (જો) ગરજે બધે ધેર. ૪૦૦

ચોપાઇ.

વજરે આપે વિચાર્યું - ચિત્ત, જોવા ચાલ્યો વાવડી ભીત;
વાંચી વિચાર્યું મનડા સાથ, લીધો રાયને આડે હાથ. ૪૦૧

દોહરો.

પ્રધાન-મન વશ હોયે જોઈનું; સત્ય તજે ન નિર્વાણ;
કંપટ કરી નવ મોકલે, લેવાને કેકાણ. ૪૦૨

ચોપાઇ.

એમ લખી બાહર આવિયો, ખાર હદેમાં અધિક લાવિયો;
વળી રાયે લખ્યો એક મર્મ, રાખવા શ્યામા ફેરી શર્મ. ૪૦૩

દોહરો.

રાય-નીચ દષ્ટિ તે નવ કરે, જે મોટા કહેવાય;
શત લાંબણુ જો સિંહ કરે, તોએ તૂણુ નવ ખાય. ૪૦૪
રત્ન જડિત હોય મોજડી, શીશ ન બાંધે નેટ;
કનક છરી હાથે ધરી, કાચ ન મારે પેટ. ૪૦૫

ચોપાઇ.

વળી પ્રધાને તો વાંચિયું, અદકું વેર દિલમાં સાંચિયું;
ફરી લખ્યું દિલ આણી દુઃખ જો મુજને ઉપજાવે સુખ. ૪૦૬

દોહરો.

પ્રધાન-હેતે શું વિખ પીજ્યે, સૌ અમૃતને ખાય;
પેટે પાળી ન મારિયે, જેના તેવી રક્ષાય. ૪૦૭
તે વાંચી રાજા લખે, છેલ્લો અક્ષર આંક;
રાય-ચતુર ચિત્ત ક્ષમા કરે, પરનો હોય જો વાંક. ૪૦૮

મૂરખ તો માને નહીં, માને ચતુરસુજાણ;
સત્ય ગયું સર્વે ગયું, જોલે વેદ મુરાણ. ૪૦૯

સત્ય આધારે મેદની, સત્ય દિવાકર સૂર;
તે સત્ય જોણે મૂકિયું, તેને હત્યા પૂર. ૪૧૦

રાખી પ્રીત પટાંતરે, તે વારુ વહેવાર;
તે પડદો જો ભાગિયો, તો રહે કેમ જ કાર. ૪૧૧

તેહ વજરે વાંચિયું, લખિયો છેલ્લો ભેદ;	
પ્રધાન-અળ બાપડી શું કરે, સિંહસું રાખી ખેદ.	૪૧૨
પુત્ર મિત્ર વહાલા નહીં, નહીં સ્વારથ કે દામ;	
પંડિત પ્રિય વહાલા નહીં, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૩
સત્ય શીલ ડહાપણ ગયું, જામે નિર્મળ નામ;	
સત્ય પાણી વહેતું રહ્યું, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૪
નાત જાતનો ભય નહીં, ગોત્ર નહીં ગુંથ્યામ;	
રાજ્ય પ્રજાનો ભય નહીં, જ્યારે પ્રજાનો કામ.	૪૧૫
જીએન મરદ ન મેરી એ, જીએન શિવ કેશ્યામ;	
આત્માનાત્મા નવ જીએ, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૬
સુખ નહિ સૂતાં સેજડી, સુખ નહિ આઠે જામ;	
જળ ભોજન નિદ્રા નહીં, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૭
ગમે ન ઘર પુર મેડિઆ, ગમે ન ઉઘમ કામ;	
ગમે ન વાત વિઘાતણી, જ્યારે પ્રગટયો કામ.	૪૧૮

ચોપાધ.

એવાં લખ્યાં પ્રધાન વચન, તે રાજાને લાગ્યાં મન;
કાંઈ કાંઈને સુખે નવ કહે, લખી પટાંતરે છાના રહે. ૪૧૯
રાજા કહે લખું એક વાર, જો મૂરખ મૂકે અહંકાર.

દોહરા.

રાય-કમળ જળમાં નિત્ય રહે, નિમેષ, ન ભેદે નીર;	
કામ ન ભેદે તેહને, જેનું શુદ્ધ શરીર.	૪૨૦
જલને ચિકટ આડે નહીં, સોને ન આડે શ્યામ;	
શુણને અવગુણ નવ આડે, જ્ઞાનીને ન આડે કામ.	૪૨૧
નીરને અગ્નિ નવ આડે, દુષ્ટ હ્રદે નહિ રામ;	
લોભને લાજ આડે નહીં, જ્ઞાનીને ન આડે કામ.	૪૨૨
અહને કર્મ આડે નહીં, સંતોષીને ન આડે દુઃખ;	
ભ્રેજીને ભોગ આડે નહીં, રોગીને ન આડે સુખ.	૪૨૩
અસ્થુને તિમિર નવ આડે, સિદ્ધને નવ આડે શાપ;	
સિંહને શિયાળ આડે નહીં, પરિવ્રજાને ન આડે પાપ.	૪૨૪
વેદને ભેદ આડે નહીં, ખળને ન આડે સત્ય;	
સાચાને જૂઠું આડે નહીં, જો પ્રભુ રાખે પત્ય.	૪૨૫

અગ્નિ ખાળે સર્વને, જીવ ખાળ્યો નવ જાય;
મન્મથ જિતે સર્વને, જ્ઞાની નવ જિતાય. ૪૨૬
વહાલાં પાખંડ અજાણને, હરિ જનને વહાલા રામ;
સત્યને વહાલો ધર્મ છે, પાપીને વહાલો કામ. ૪૨૭

ચોપાઈ.

રાય લખી આળ્યો ખારણે, પ્રતિત પ્રધાનતણે કારણે;
પ્રધાને લખ્યો એક જ ખોલ, ઉતારવા રાજનો તોલ. ૪૨૮

દોહરા.

પ્રધાન—ઉમથા ધશે નવ જિત્યો, જિત્યો નહિ શ્રીરામ;
બ્રહ્માદિક જિત્યો નહિ, એવો અજિત છે કામ. ૪૨૯
જિત્યો નહિ મહા મુનિવરે, નવ જિત્યો રવિ ચંદ્ર;
જિત્યો નહિ વ્યાસ વિગ્ધણે, જિત્યો નહિ સુર ધંદ્ર. ૪૩૦
જિત્યો નહિ પાંચ પાંડવે, જિત્યો ન રાવણ રાય;
જિત્યો નહિ જોરાવરે, કામ અજિત કહેવાય. ૪૩૧
જિત્યો નહિ કો દેવતા, જિત્યો નહિ કો લોક;
જિત્યો કોઈ કહે કામને, તે તો જાણવો શોક. ૪૩૨
વેદ પઠન કવિ આતુરી, સધળી વાત છે સહેલ;
કામદહન મન વશકરણુ, ગગનચઢણુ મુશ્કેલ. ૪૩૩
મૂર્ખ જિત્યો કહે કામને, માનો તેનાં પાપ;
સહુને હુદે વ્યાપી રહ્યો, કામ અજિત છે આપ. ૪૩૪
કોઈ ડાહ્યો થઈ ખોલશે, રાખી પોતાનો ભાર;
તેને લેજો આળખી, મૂરખનો સરદાર. ૪૩૫
પંચ કણુ પ્રાશે અનંના, ચિત્ત લંગ થાયે નેણુ;
ઉડી ઝેરું થવાય નહિ, (પણુ) કામ ન મેલે ચેન. ૪૩૬
કાં નારી કાં નર પશુ, વૃદ્ધ જોખન ને ખાળ;
કાં મૂરખ પડિત વડા, કામતણે વશ કાળ. ૪૩૭
મર્યાદાથી માન રહે, અણુસમર્થ રહે આપ;
એકાંતે આરાધન રહે, વેદ પુરાણે છાપ. ૪૩૮
કાં મન્દોદરિ દ્રૌપદી, અહલ્યા સીતા શરીર;
રાખ્યું આપ જ ઈશ્વરે, કામને વશ છે હીર. ૪૩૯

સામળ ભટ્ટ.

નહૂપ સરખો સાધવી, શત યજ્ઞનો કરનાર;
કામ અર્થે કર જોડિયા, પૂછી લેજો પાર. ૪૪૦
પારાશર પંડિત ઘણો, નવ ખંડ જેનું નામ;
મચ્છગન્ધા મનમાં વસી, કર્તવ્ય કહિયે કામ. ૪૪૧
ઈદ્ર સરીખો અધિપતિ, ઈદ્રાસન સુખ ધામ;
ગૌતમ નારી સંગે રમ્યો, કર્તવ્ય કહિયે કામ. ૪૪૨
ચતુર ચંદ્ર સરીખડો, રાહિણી સરખી રાણ;
ગુરુની નારી ભોળવી, કર્તવ્ય કહિયે કામ. ૪૪૩
કહેતાં પાર ન પામિયે, પ્રકાશિયે શિદ્ધ પાપ;
સહુકોને મન સિદ્ધ છે, જાણો આપોઆપ. ૪૪૪
હવે અક્ષર રખે લખો, ડાહ્યા થઈને આપ;
મને સિદ્ધ માન્યું અમો, (લખે) બ્રહ્મહત્યાદિક પાપ. ૪૪૫

ચોપાઈ.

ખેડા જેઉ જણુ સ્થાનક ઠરી, હેત પ્રીતશું વાતો કરી;
વીસારી મૂકી તે વાત, સ્નેહ વધાર્યો મનડાં સાથ. ૪૪૬
ઉજણ કાળ અગ્નિની જ્વાળ, ખરા થયા મધ્યાહ્ન જ કાળ;
પ્રધાન ખોળે મૂક્યું શીશ, સૂતો રાજા તેણે દીશ. ૪૪૭
ભર નિદ્રા થઈ જ્યાંહરે, વજર વિચાર કરે ત્યાંહરે;
જેના હૈડામાંહે ડાઘ, આવો ક્યાંથી પામીશ લાગ. ૪૪૮
અર્થો દોષ મનમાં કેમ ગણે, જોગી ભોગીને કેમ બને;
શરા કાયરનો ન મળે મેળ, પાપી ધર્મીને ન હોય બેલ. ૪૪૯
સતી શુણિકાને ન હોય પ્રીત, રાય રંકની ન હોય એક રીત;
મૂર્ખ પંડિતને ન દે માન, સાચ જૂઠું ન એક તાન. ૪૫૦
રાજા સાચો વહેગી પ્રધાન, ત્રીજું નહિ તેમાં અનુમાન;
અરૂપરૂં ચોપાસે જોય, માનવી માત્ર મળે નહિ કોય. ૪૫૧
કહોડી પાળી રાખી તળે, મારી તે રાજાને ગળે;
થયો અધર્મી તેહ અજાણ, માર્યો રાજા ચતુરસુજાણ. ૪૫૨
ન ગણી હત્યા પોતે મન, મૂક્યો અશ્વ છોડીને વંત;
ઘાલ્યો રાયને ભોમી ખણી, પાપ શંકા મનમાં નવ ગણી. ૪૫૩
અંપે જેટલો માળી ચડી, દીડું અચરત નજરે અડી;
મનમાંહે થરથર ધ્રુજિયો, સંઘળી વાતે સાં જુઝિયો. ૪૫૪

નિશા સમે તળિયો તે હામ, આવ્યો વહર પોતાને ગામ;
 પ્રથમ ઘેર રાગને ગયો, પૂછી વાત ને સાંચો થયો. ૪૫૫
 સૂતા કે ખેડા છે રાય, ગયા વાડી કે છે ઘરમાંય;
 ગયા એકલા લુગવા વળ્યા, પાંચ દિવસ થયા નથી મળ્યા. ૪૫૬
 મળ્યા વર્ણુ અહારે લોક, સહુકોને મન પ્રગટ્યો શોક;
 આવ્યો અથ વનથી રડવડ્યો, ધારકો પ્રભ સહુકોને પડ્યો. ૪૫૭
 રાણી પુત્રે દુઃખ બાહુ ધર્યું, જે કરવું ઘટવું તે કર્યું;
 ચિત્તમાં ચિંતા વાંધી ધણી, આશા મૂકી રાગતણી. ૪૫૮
 વાટ જોતાં થયો એક માસ, મનસા સિદ્ધથી મૂકી આશ;
 કાંઈકે શોક કર્યો મન ત્યાજ, પછી પુત્ર જોસાડ્યો રાજ. ૪૫૯
 મોટો વહર ને નહાનો રાય, કારભાર એમ આવ્યો બાય;
 માળી આવ્યો પોતાને ઘેર, નિરખી પાપી પ્રધાનની પેર. ૪૬૦
 સમજીને રહ્યા હૃદિયા સાથ, વાત ન સોંપી પરને હાથ;
 મોટા જનની વાતો ક્યમ કરું, શાને વણુ ખૂટે હું મરું. ૪૬૧
 એત્યો પોપટ પોતે મન, પાપીએ માર્યો રાજન;
 શું કરું જે લૂણુ જ ખાઉં, નહિ તો હમણાં કહેવા જાઉં. ૪૬૨
 અનેક પાપ ખીજાં છે ધણાં, નથી કો લૂણુહરામી સમાં;
 એતું કર્યું ભોગવશે એહ, એહ વાતનો નહિ સંદેહ. ૪૬૩
 એમ કરતાં સંવત્સર થયું, ત્યારસૂધી સૌ જાનું રહ્યું;
 કો કોને મોટે નવ કહે, પાપ કર્યું કેમ જાનું રહે. ૪૬૪
 જાનો ન રહે થયો પ્રભાત, જાની ન રહે પડી જે રાત;
 જાનો ન રહે ખોદો કૂપ, જાનો ન રહે પાપી ભૂપ. ૪૬૫
 જાનું ન રહે દેહમાં દુઃખ, જાની ન રહે લાગી ભૂખ;
 જાની ન રહે સ્ત્રીની પ્રીત, ઉત્તમ મધ્યમની એ રીત. ૪૬૬
 જાનું ન રહે જે અમલ પીએ, જાનું ન રહે જે દાન જ દીએ;
 જાની ન રહે વ્યસનીની જાત, જાની ન રહે લોંતરની દાઝ. ૪૬૭
 જાની ન રહે કીર્તિ કોઈતણી, જાની ન રહે વિદ્યા લેણી;
 જાનો ન રહે દાતાર ને બર, જાનો ન રહે રાગ ગાનાર. ૪૬૮
 જાની ન રહે વાતો જે નવી, જાનો ન રહે કહેવાયો કવિ;
 જાનો ન રહે કસખી જેહ, રૂડો કેપછી ભૂડો તેહ. ૪૬૯

છાનો ન રહે વૂઠ્યો મેહ, છાનો ન રહે દુઃખિયો દેહ;
મની ઉન્નરમાં ન રહે ખીર, છાનું ન રહે નપુંસકનું નીર. ૪૭૦
પારો પડે તેમાં ન રહે કુકડો, છાનો ન રહે બહુચરનો કુકડો;
છાનું ન રહે કાઠનું આપ, છાનું ન રહે હડકાયું પાપ. ૪૭૧
ધધિરને ધર્મ વહાલો સહી, માટે માળીએ દીકું તહી.

દાહરા.

ચંપો લેધન આલિયો, વજરતણે તે ઘેર;
કાં તું અસુરો આલિયો, વજરે કહી બહુ પેર. ૪૭૨
કયો પ્રહાર ત્યાં દંડનો, હુદે ધરીને રીશ;
આજ્યક્ષી તું ચૂકશે, છેદીશ તારું શીશ. ૪૭૩

ચોપાઇ.

ઘેર આવ્યો પતિ માલણતણે, આપ્યો ક્રોધ હૃદમાં ધણે;
પેલી વાત થઇ જેટલી, તારણી આગળ કહી તેટલી. ૪૭૪
એ વજર પાપી કહેવાય, માર્યો આપણે એણે રાય;
ચંપા ઉપરથી મેં લહ્યું, આજ મેં તુજ આગળ તો કહ્યું. ૪૭૫
માલણ કહે રાણી પાસે જાઉં, તે વાતની વધામણી ખાઉં;
રાજાનું લેવડાવું વેર, કેમ સાંખું હું એવડું ઝેર. ૪૭૬
ત્યારે માળીએ ધસિયા હાથ, મેં સીદ કરી સ્ત્રીથી વાત;
ત્યારે માળી આવ્યો અંક, એ મોટા ને આપણું રંક. ૪૭૭
રંક વણું ના જીરવે ધન, જીરવે લાંધણું કરીને અન;
કાયરને મન ના રહે ધીર, બિલ્લિ પેટમાં ન રહે ખીર. ૪૭૮
વનિતા પેટમાં ન રહે વાત, રૂડી કે ભુડી સાક્ષાત;
માલણ માળીની વારી ન રહી, ચેતાવા રાણી પાસે ગર્હ. ૪૭૯
કહ્યું સર્વ પેલું વૃત્તાંત, ભાંગી મનડાંકરી બ્રાંત;
ચંપા હેઠળ માર્યો રાય, હજી અસ્થિ પથ્થાં છે ત્યાંય. ૪૮૦
માન્યું રાણીએ સાચું સત, પાસે તેડાવ્યો પોતાનો પુત;
સર્વ વાત સમજાવી કહી, નિશા કુંવરને પૂરી થઈ. ૪૮૧
અંતઃકરણમાં આપી રીશ, પગની જ્વાળે ભેદ્યું શીશ;
તેડ્યો વજર પાસે ત્યાંહાં, કહે તાત માર્યો છે ત્યાંહાં ? ૪૮૨
રખે વજર જૂઠું ઝોચરે, આવ્યો કાળ વણુ ખૂટે મરે;
નહિ મેકું તુજને આ દીશ, નીચ પાસે છેદાવું શીશ. ૪૮૩

પ્રધાન ત્યાંહાં નામુકર ગયો, કોટી ઉપાયે નવ જૂઠો થયો;
 તેને સાથે તેડી પૂર પળે, ગયો વૃક્ષ ચંપાને તળે. ૪૮૪
 દાંટ્યાં હતાં તે કહાણ્યાં અસ્થ, નિકળી સાચે સાચી વસ્ત;
 નગર લોકે તે દીઠું દૃષ્ટ, કોટિ પ્રકારે પામ્યાં કષ્ટ. ૪૮૫
 નાખ્યાં અસ્થ ગંગાને તીર, ઘેર આવ્યાં મન રાખી ધીર;
 પ્રધાનને બાંધી આણિયો, પિતાતણો ખૂની જાણિયો. ૪૮૬
 યોલ સાચું ઉભો રહી ધાટ, મહીપતિને માર્યો શા માટ;
 જૂઠી વાત રખે તું કરે, આવ્યે કાળ ખૂટે તું મરે. ૪૮૭
 કહે વજ્ર સુણ નૃપના પુત્ર, સાચું કહું તમ આગળ સૂત્ર;
 મુજને હવે લેવા મોકલ્યો, રાતે મહોલે આવ્યો એકલો. ૪૮૮
 પ્રતિહાર કર કુંડળ દીધ, પ્રવેશ ધર મારામાં કીધ;
 સુવતી સાથે ભોજન જમ્યો, વીંટી આપી રંજે રમ્યો. ૪૮૯
 કામ આંધળો થયો તે જર, તે માટે મુજને લાગ્યો ખાર;
 નારી પોપટ ત્રીજે રાય, મારે મુંખે નામુકર જાય. ૪૯૦
 તે તો ખાર હમડે ધારિયો, તારો તાત તેથી મારિયો;
 કામવાસના એણે કરી, પાપ બુદ્ધિ મેં હેડે ધરી. ૪૯૧
 માર્યો મહીપતિ મેં નિશ્શંક, સાચો અક્ષર એ છે અંક;
 માર્યો રાજ કીધો સ્ત્રીસંગ, એ વાતનો એટલો છે અંક. ૪૯૨

દાહરા.

કહે કુંવર વજ્રને, એવો નહિ મુજ બાપ;
 પતી જ પાડો મૂજને, તો ખૂન કરું હું માપ. ૪૯૩
 જરબુદ્ધિ થઈ જનકને, તે જો સાચું હોય;
 મુંખે મંદિર પરવરો, પૂછી ન શકે કોય. ૪૯૪
 પોપટ આવ્યો પાંજરેથી, હયા દીધી ચાર;
 કોઈની પક્ષ રાખીશ મા, કહેજો સત્ય વહેવાર. ૪૯૫
 શુક કહે મેં પહેલું કહું, માન્યું નહિ પરધાન;
 શું કહિયે એ મૂઢને, હૃદયે રહી નહિ સાન. ૪૯૬

ચોપાઇ.

કહું સંક્ષેપે શુક કહે વાણ, જૂઠું યોલું તો ઈશ્વર આણ;
 સ્ત્રી ઉપર રાયે મન ધર્યું, કહાડ્યો પ્રધાનને તે યણ ખરું. ૪૯૭

નરશુદ્ધિ કે જોવા કાજ, તે તો જાણે શ્રીમહારાજ;
 કુંડળ જે આપ્યાં પ્રતિહાર, મધરાતે આવ્યો તે ઠાર. ૪૯૮
 કલો મેં અતિશય પ્રતિગ્રાધ, નવ આણ્યો નંદરાયે ક્રોધ;
 પશ્ચિનીએ કીધી બહુ પેર, ભલે પધાર્યા મારે ઘેર. ૪૯૯
 દેખાડ્યું પટાંતરે ધણું, ગળ્યું મન નંદ રાજતણું;
 રાજન સંલવાદી તે ગળ્યો, પસલી આપી પાછો વળ્યો. ૫૦૦
 નરશુદ્ધિ તે જનક જ હોય, તેમાં ખેદ ન કરશો કાય;
 ઘેર વજર આવ્યો જ્યાહરે, સાચાં દૃષ્ટાંત દીધાં ત્યાહરે. ૫૦૧
 મેં ત્યારે સમજાવ્યો મર્મ, રાખ્યો ધૃશ્વરે તારો ધર્મ;
 એ મૂર્ખતણો શો વાંક, દીઠા સાચા અક્ષર આંક. ૫૦૨
 મારું કહ્યું તે એ ક્યમ કરે, સહુકોનું તેજ જ ન્યાં હરે;
 એને તો મન માન્યું ખરું, જેનું હૈકું કપટે ભર્યું. ૫૦૩
 દુર્બળ પરાણો કોણ રાધે ખીર, કાંબળીએ કો ન ધીર ચીર;
 એ તો સાચું બોલ્યા અમો, મન જાણો તે કરજે તમે. ૫૦૪
 એવી વાત પોપટ કહી રહ્યો, ૪૮ પ્રધાનને સહુએ કહ્યો;
 બહુ અન્યા તે કીધો ખરો, માટે સહુ કહે તે ચિત્ત ધરો. ૫૦૫

દાહરા.

કહે વજર મેં મારિયો, પોપટને બહુ માર;
 માટે મુજને મરાવવા, રાખે છે બહુ ખાર. ૫૦૬
 આજ હું સંકટમાં પડ્યો, જે કરશો તે સ્હેશ;
 વણ વાંકે જો મારશો, પેલે ભવ વેર લેશ. ૫૦૭
 ધૃશ્વર આગળ અરજ કરું, પ્રણામ કરું બહુ પેર;
 પેલે ભવ તારી કને, લેઇશ મારું વેર. ૫૦૮

ચોપાઈ.

કહે કુંવર સાંભળ રે તું, ખરા વિના નહિ મારું હું;
 તેડી આણી વજરની નાર, તેને હત્યા દીધી ચાર. ૫૦૯
 સાચું બોલ જે હોય વહેવાર, ઉગરશે તારો ભરથાર;
 નહિ તો એને મારું આ દીશ, તે હત્યા બેશે તુજ શીશ. ૫૧૦
 ત્યારે તે બોલી છે નાર, સહુકોને કરીને નમસ્કાર;
 સતી જૂઠું બોલે જ્યાહરે, બ્રહ્માંડ તૂટી પડે ત્યાહરે. ૫૧૧

સતી નાર જે બોલે આળ, તો પૃથ્વી જન્યે પાતાળ;
સતી સત્ય જે મૂકે આળ, તો વિશ્વાસનું કાણુ રહે કાળ. ૫૧૨
અસત્ય નવ બોલું નિર્ધાર, સત્યનો ધરણીને આધાર.

દોહરા.

સતી સત્ય જે ચૂકશે, શેષ ન બીલે ભાર;
બ્રહ્માંડ બધું ભાંગી પડે, રહે તે સત્ય આધાર. ૫૧૩
સત્યનો સૂરજ સાખીએ, સત્યનો બેલી સહુ કાય;
સતી સત્ય ચૂકે નહીં, જે કુળ ઉજ્જવલ હોય. ૫૧૪
કહો તો અગ્નિ ઉપાસિયે, કહો તો રાંધું ખીર;
હરતી બાંધું (કાચે) તાંતણે, એટલી રાખું ધીર. ૫૧૫
કહો તો જળ બાંધું ગાંઠડે, કહો તે કરું ઉપાય;
કરી દેખારું પારખું, જેમ પતિજ તમારી થાય. ૫૧૬

ચોપાઈ.

કહે પ્રધાન જેને માથે પડે, તે વણુ પાગે મેરુ ચડે;
રાંધે ખીર અગ્નિમાં જાય, સતી નહીં શરી કહેવાય. ૫૧૭
કાચે તાંતણે બાંધે ગજ, તે સ્ત્રીચરિત્ર ઉપાસે ધજ;
તે માટે જૂઠી છે નાર, જે ગમે તો વણુ વાંકે માર. ૫૧૮
એકે વાત ન પહોંચે સાખ, જોઈ સતી કરેડાં લાખ;
અન્યોન્ય સાં વાતો કરે, દ્વિધા ચિત્ત દેનું નવ ઠરે. ૫૧૯
કા જૂઠું કા સાચું કહે, જેવું જેના મનમાં લહે;
કોઈ કહે નારી જૂઠી એહ, કોઈ કહે સાચી સતીની દેહ. ૫૨૦
કોઈ કહે સાચો પરધાન, કોઈ કહે જૂઠો છે રાગન;
સાચા જૂઠાની પરીક્ષા થાય, ન્યાય અન્યાય સાં તોળાય. ૫૨૧
કોઈ કહે સતવાદી એ ભૂપ, એવી વાતો થાય અનૂપ;
હાલે જીભ જેમ પીપળ પાન, કામિનીએ સાંભળિયું કાન. ૫૨૨
વિપરીત વાત લોડોની સુણી, સ્ત્રી ચાલી તે સરિતાભણી;
કૌતુક જેવા મળિયાં લોક, સાથે ધોઈ ચાલ્યા સહુ થોક. ૫૨૩
નદીમહી જઈ નહાવણુ કરયું, ઈશ્વરનું તે ધ્યાન જ ધરયું;
રેતતણે. કીધો અંખાર, તે ઉપર જઈ બીડી નાર. ૫૨૪
અગ્નિ ઈંધણુ નહીં કંઈ પાસ, સકળ લોક કરે ઉપહાસ;
સ્તુતિ કરે છે સૂરજતણી, તું છે નાધારાનો ધણી. ૫૨૫

જૂઠી લોક કરે છે આળ, ઉતાર મુજ માથેથી ગાળ;
 જૂઠી હોઈ તો નિર્મુખ મેલ, નહિ તો સદ્ સતીમાં ભેળ. ૫૨૬
 વિના અગ્નિ બાળે મૂળને, પ્રત્યક્ષ દેવ બાળું તૂળને;
 સ્તુતિ કીધી ધટિકા બ્યાહરે, આપ આદિત્ય આવ્યા ત્યાહરે, ૫૨૭
 પ્રત્યક્ષ દેવનું પ્રગટ્યું રૂપ, ભામિનીએ દીઠા તે ભૂપ;
 સાક્ષાત્કાર જગતનો નાથ, આવી આડા દીધા હાથ. ૫૨૮
 તે તો અન્ય ન બાણે કાપ, નારી એકલી દૃષ્ટે જોય;
 કહે પદ્મિણી સુણ હે સ્વામ, મહેલ તું મનથી અભિમાન. ૫૨૯
 અગ્નિ વિના બાળું હું દેહ, તારા મનનો ભાંગે સંદેહ;
 એમ કહીને નારી નમી, તેહ વાત સહુકાને ગમી. ૫૩૦
 જો સત્યવાદી હશે પુરપતિ, વિના અગ્નિ બળશે એ સતી;
 સાચું સાચું કહે સહુ કાપ, વજ્ર તે તો દૃષ્ટે જોય. ૫૩૧
 એહ વાત માની સહુ મન, ત્યારે બોલ્યો રાયનો તન;
 પ્રધાન પાપી સાંભળ વાત, તારે મુખે કહે સાક્ષાત. ૫૩૨
 વિના અગ્નિ સતી બાળે દેહ, તું જૂઠો ને સાચી એહ;
 રખે હવે કોઈ સાથે વઢો, લોક દેખતાં શળી ચઢો. ૫૩૩
 તારે મોઢે નફી વાંક, ચઢાવીશ શળી આડે આંક;
 કુંવર, કહે સાંભળરે તું, ધણું વિચારી મારીશ હું. ૫૩૪

દોહરા.

કહે વજ્ર સુણ રાયજી, સાચો માનો મર્મ;	
મુખે મને તું મારજે, નવ ચૂકિશ તુજ ધર્મ.	૫૩૫
માનિની માથા ઉપરે, વરસે અગ્નિમેહ;	
બાધી એહ બળી રહી, શું બળશે હવે દેહ ?	૫૩૬
ઉદરમાં અગ્નિ ભર્યો, તે બાળે જળ અન્ન;	
તેને એહ પ્રગટ કરે, તેથી બાળે તન.	૫૩૭
નિશા જળ નારી લહે, બાણે નાળી કર્મ;	
તેથી દેહ બાળી શકે, તેમાં શાનો ધર્મ.	૫૩૮
એક શરાપણું એહમાં, ખીજે દેહમાં કોધ;	
ત્રીજું કલંક ઉતારવા, દે છે બહુ પ્રતિજ્ઞાધ.	૫૩૯
જૂઠો રાગ મેં હણ્યો, જૂઠી બળશે નાર;	
જૂઠો, તું મારિશ મુને, એમાં શો વહેવાર.	૫૪૦

ચોપાઈ.

અખળા બળતી હતી તેટલે, કાને વચન સુણ્યું તેટલે;
 કલંક મારે માથે કહ્યું, અરે દૈવ આ તે શું થયું. ૫૪૧
 અગ્નિમાંથી ઊભી થઈ, કર જોડીને વાણી કહી;
 સાંભળો સહુ નગરનાં લોક, વજ્રનો સમે કેમ શોક. ૫૪૨
 શી વાતે એ માને મૂઢ, પૂછો એ પાપીને પ્રોઢ;
 મહેલી માન કેમ શૂળી ચઢે, એને મન કેમ અચરજ અડે. ૫૪૩
 એની કેમ હોલાએ દાઝ, તે પ્રતીત દેખાડું આજ;
 સાચું તેમાં સધળું જોર, જૂઠું તે તો ચિત્તમાં ચોર. ૫૪૪
 સહુકેએ પૂછ્યું પરધાન, ઉતારીએ માનિનીનું માન;
 તું કહે તે સર્વે કરે એહ, તો સાચી નારીની દેહ. ૫૪૫
 પછે વાત માનો નહિ તમો, પંચ ઇટાળી કરશું અમો;
 સાચાનો પરમેશ્વર જોલ, જૂઠાતણો વળી શો મેળ. ૫૪૬
 એહ વાતનો પાર જ લઉં, પછે શૂળીએ તમને દઉં.

દોહરા.

વૈલોચન કહે સહુ સુણો, સાચી હોય જો આપ;
 સતી જાણું હું એહને, જીવે રાયનો બાપ. ૫૪૭
 સાચું હશે તો જિઠ્ઠો, સજીવન રાયજી થાય;
 તો મન માને માહરું, એ સત-ગાદી કહેવાય. ૫૪૮
 ટાઢાં તેલ ઉનાં કરે, બિનાં શીતળ હોય;
 જળને સ્થાનક સ્થળ કરે, પાર ન પામે કોય. ૫૪૯
 બ્રહ્માંડ બાધે લાગે ધડે, આપ છે અકળ સ્વરૂપ;
 પતિત મુજને સાચી પડે, જો એ જીવે ભૂપ. ૫૫૦
 ત્યાર વિના માનું નહીં, સાચો અક્ષર અંક;
 જો રાજ થાય જીવતો, તો માનું મુજ વંક. ૫૫૧
 (પછે) પંચ ઇટાળી સહુ કરો, મારો મુજને ઠાર;
 એને વધાવજો મોતીએ, છે સાચો વહેવાર. ૫૫૨
 બાકી પતિત દેખાડવી, એ તો આળપ્યાળ;
 કરે મુવાને જીવતો, એવો દીનદ્યાળ. ૫૫૩

ચોપાઈ.

સહુ સાંભળીને જાના રહ્યા, પ્રતિઉત્તર તેના નવ થયા;
 અચરજ વાત અનેરી હોય, સ્ત્રી સામું ત્યાં સહુકો જોય. ૫૫૪
 તાળી પાડી લોક જ હસ્યા, મર્મ જોલ વનિતાને વસ્યા;
 કામિનીને મન ભેદું કષ્ટ, પ્રત્યક્ષ દેવ દેખાડે દષ્ટ. ૫૫૫
 મહારાજ મોટા મહીપતિ, સ્તુતિ કરવા તવ મંડી સતી;
 સુધન્વા તેલ તલ્પો ન્યારે, શીતળ તેલ કરચું ત્યારે. ૫૫૬
 પંચાળીનાં પૂર્યા ચીર, અનેક ભક્તની રાખી ધીર;
 કાષ્ટ ભક્ષ સીતાએ કરચું, શાખ દશરથ રામએ પૂરચું. ૫૫૭
 મહારાજ સંકટ અતિશે પડચું, કલંક વણ વાંકે શિર ચડચું;
 એમ કહીને જોજ્યા હાથ, ધરતી વેહેર દેજે મુજ માત. ૫૫૮
 દીધા વેહેર માતાએ માગ, સ્ત્રીએ જાવાનો જોયો લાગ;
 સ્ત્રી ધરતીમાં જાય જોટલે, કૌતુક એક થયું તેટલે. ૫૫૯
 થયો કડાકો મહા ધનધાર અધિકાર અધિક, જુગજોર;
 પ્રલય કાળમાં થાય છે જેમ, આ વેળામાં થયું છે તેમ. ૫૬૦
 ધરતીએ ન્યાં દીધો માગ, સાક્ષાત ત્યાં આવ્યો શેપનાગ;
 મહા જોગેશ્વરકેરૂં રૂપ, અમૃતકુપ હાથે અકળ સ્વરૂપ. ૫૬૧
 નારી ઉપર આણે સ્નેહ, મનુષાકાર દેવાંશી દેહ;
 પ્રમદાએ જોજ્યા જેઉ પાણુ, મોહ્યા જોગેશ્વર સત્ય વાણુ. ૫૬૨
 કહે જોગી સાંભળ રે સતી, જીવતો થશે નગરનો પતી;
 ચંપા તળે દાટ્યો રાય ન્યાં, પડ્યો છે અસ્થિનો કકડો ત્યાં. ૫૬૩
 ચંપા આડ તળે તું જા, આશા તું કરવાને ધા;
 અમરત છાંટજે જીવશે રાય, શા માટે પાતોળે જાય. ૫૬૪
 નંદ નરેશ ત્યાં જીવતો થશે, સહુના મનના સંદેહ જશે;
 હું શેપનાગ આવ્યો તુજ સહાય, તારો વધારવા મહિમાય. ૫૬૫
 હૃદિયા માહે રાખી ધીર, અસ્થ ઉપરે સૌંચજે નીર;
 તારા દુઃખનો લલો મેં ભર્મ, ધૃશ્વિર રાખશે સૌનો ધર્મ. ૫૬૬
 આશા દીધી શ્રીશેપનાગ, નારી પામી નવલો લાગ;
 પછી નાગ અલોપ જ હોય, તે તો અન્ય ન દેખે કાય. ૫૬૭
 પ્રકાશ રવિતણો ત્યાં થયો, રાપના પુત્રે જોલ જ કહ્યો;
 કારે બાઈ સતી છે તું, તે તો એકલો જાણું હું. ૫૬૮

કુડાં આળ યોલે સહુ લોક, આળખંપાળ યોલે છે ફોક;
આ જન માને તેવું કરો, નહિ તો મંદિર ચાણં પરવરો. ૫૬૯
મુવે કલંક તારું નવ જાય, મેણું તારા શિરપર થાય;
સતી નારી પાછી કયમ વળે, ગઘ ઝાડ ચંપાના તળે. ૫૭૦
નિકળ્યો અસ્થિનો કકડો એક, જીવે લોક ત્યાં કરી વિવેક;
વિશ્વનાથનું દેહેરું ન્યાંય, નાખ્યું અસ્થ જઘને ત્યાંય. ૫૭૧
તે ઉપર તવ ઢાંક્યું ચીર, સિંચ્યું અમૃતકેરું નીર;
ધટિકા ત્રણ થઈ ન્યારે, સજ્જન પુરુષ થયો ત્યારે. ૫૭૨
સાચાનો બેલી ઈશ્વર એહ, એ વાતનો નહીં સંદેહ;
સાચી વાતે દેવ પ્રગટ હોય, પ્રત્યક્ષ જાણો સદ્દેહ. ૫૭૩
અંતરિક્ષથી ઉતરિયો ધર્મ, જે હોય સાચો મહિમા મર્મ;
સાચી સતી કહે સહુ કોય, સાચી સતીને સૌ જન જ્ઞેય. ૫૭૪
અધવસો સત્યનો છે સાર, તેણે બધા ચાલે સંસાર;
પાપે બૂડે પાપે તરે, સત્ય થકી સૌ સંકટ હરે. ૫૭૫
સત્ય સ્વર્ગ ને સત્યે મોક્ષ, સત્ય થકી જાયે સૌ દોષ;
સત્ય આધારે રહે છે આકાશ, સત્ય તે જ પૂરણ પ્રકાશ. ૫૭૬
સત્ય જળમાં પૃથ્વી રહે, સત્ય તરે તે સહુકો કહે;
સત્યે સાક્ષી યોલે સહુ વેદ, સાચું સત્ય તેમાં નહિ ભેદ. ૫૭૭
સત્ય ત્યાં ઈશ્વરકેરો વાસ, સત્યે સ્મરજ રહે આકાશ;
સત્યે કોટી બ્રહ્માંડ જ જેહ, સત્ય આધારે વરસે મેહ. ૫૭૮
સત્યનું બાંધ્યું પાકે અંત, સત્ય વસે ન્યાં નહિ અભિમાન;
ક્ષણ માત્ર સૂધી સુણે સૌ ધર્મ, એ વાતનો જાણ્યો સહુએ મર્મ. ૫૭૯
સત્યનું મૂળ ગયું ન્યારે, પ્રણય કાળ થયો ત્યારે;
સૃષ્ટિ પહેલું સરજ્યું સત્ય, મોટા પુરુષ વિચારો મત્ય.; ૫૮૦
સત્ય હોનાર હોય તે હોય, સત્ય વિના બીજું નહિ કોય;
આઘ પુરુષ જેનું છે કૂળ, સતી સત્ય કેરું છે મૂળ. ૫૮૧
અસત્યથકી ઈશ્વર છે દૂર, સત્ય તે નારાયણનું નર;
સજનનાર તે સત્ય જ હોય, સત્ય વિના બીજું નવ કોય. ૫૮૨
સત્ય તે ઈશ્વર કેરો અંશ, સત્યે સત્ય પૂરણ પ્રશંસ;
આદિ નિરંજન કરતા કામ, સત્ય સ્વરૂપ તે તેનું નામ. ૫૮૩

સત્ય ધરા ધરે નાગેન્દ્ર, સત્યે તપે દિવાકર ચંદ્ર;
 અસત્ય ત્યાં અદ્દકેરુ દુઃખ, સત્ય વાતમાં સધળું સુખ. ૫૮૪
 જિત્યો જગ જેનું સત્ય રહ્યું, સત્ય મૂઝ્યું તેનું સર્વસ્વ ગયું;
 સ્વર્ગે જવાની વાટ જ જેહ, સત્ય નામે ઝાળખાએ તેહ. ૫૮૫
 બ્રહ્મ પદમાં મોટેરી મત્ય, તેનું તત્ત્વ સાચું તે સત્ય;
 સત્ય ઉપર જેની હોડ, તે આગળ ઇશ્વર રહે કર્મોડ. ૫૮૬
 સત્ય સાથે જેનો વહેવાર, તે બાણવો ઇશ્વર અવતાર;
 સત્ય ઉપરે નિર્મળ સ્નેહ, તે બાણવો ઇશ્વરની દેહ. ૫૮૭
 આગસ મરડી ઉઠ્યો રાય, પુષ્પવૃષ્ટિ તે સ્થાનકે થાય;
 સાબાશ સતી સહુકોએ કહી, જેજેકાર જગતમાં થઈ. ૫૮૮
 પાપી પ્રધાનને સૌ કેહ, નથી રાયને કંઈ સંદેહ;
 નથી નંદ રાજને જ્ઞાન, કે શા કારણે બાંધ્યો પ્રધાન. ૫૮૯
 શા માટે બાંધ્યો પ્રધાનને, શા માટે માગે એ રાંકને;
 કહો મુજને એના વાંકને, ત્યારે ખખર થાએ મને. ૫૯૦
 પૂર્વ વૃત્તાંત રાજને કહ્યું, ત્યારે જ્ઞાન પોતાને થયું;
 જ્ઞેતાંમાં છે મારો વાંક, શું કરે એ બાપડો રાંક. ૫૯૧
 અતિ અંધટિત મેં આચરણ કર્યું, એને તેથી દુઃખસાગર ભર્યું;
 સ્ત્રી વેર દવ નવ થાય, કામ અજિત તે નવ જિતાય. ૫૯૨
 એ શું બાણે સતિ ને રાય, નિસ્સંશય મન કેમ એનું થાય;
 ભલે એણે માર્યો છે મને, ભલો ન્યાય તો સૂઝ્યો તને. ૫૯૩
 એમ કરતાં સતિપાણું સિદ્ધ થયું; કલંક એ નારીનું ગયું;
 હવે એને મારશો માકાઈ, હોનાર વસ્તુ તે મિથ્યા નવ હોય. ૫૯૪
 છોડ્યો વંછર સરપાવ જ દીધો, જીવ્યાથકી તે વહાલો કીધો;
 તે ઉપર નવ રાખી દાઝ, નંદપુત્ર જેસાડ્યો રાજ. ૫૯૫
 ભંલી ભાત રાખી માનિની, કથને તે સોંપી કામિની;
 જ્ઞેષ્ઠા તેહ વંછરે હાથ, સ્તુતિ કરી રાજની સાથ. ૫૯૬
 હું છર્જી અપરાધી તારો, હવે સંદેહ લાંબો માહરો;
 મોતીપુષ્પે વધાવી નાર, ગયાં સહ પોતાને હાર. ૫૯૭
 નિશ્ચે નિષ્કલંક નારી દેહ, સત્યવાદી નંદરાયનો સ્નેહ;
 માનતા નારીની ચાલી ઘણી, સાચી શક્તિ તે દેવી તણી. ૫૯૮

દોહરા.

પ્રીત કર પરનારની, કેવલ જાએ પ્રાણ;	
લેશે અંત પરનારનો, તેનું નામ અજાણ	૫૬૯
નારી કરુણે ફટકી, તેને રુઝ્યો દૈવ;	
પરનારીના પ્રીતથી, જાશે મુખ સદૈવ.	૬૦૦
ચતુર હોય ન ચેતજે, એક ઘડીનું મુખ;	
પરનારીના ભોગથી, લક્ષ કાટિયા દુઃખ.	૬૦૧
પરનારી પાળીચકી, ભુડી જાણે એહ;	
ક્ષણું ક્ષણું કાયા કાંપશે, સદૈવ દમશે દેહ.	૬૦૨
પરસ્ત્રી દીઠે દુઃખ છે, ખોય છે ખેદે જીવ;	
પરસ્ત્રી કેરી પ્રીત કરે, જાણે રુઝ્યો શિવ.	૬૦૩
આ લોકે અતિ દુઃખ છે, પરલોકે બહુ પીડ;	
નારી નરકની ખાણ છે, કાટિ લક્ષ્યા કીડ.	૬૦૪
પરનારી નિરખી નહીં, તે જિત્યો સંસાર;	
જેગી જન તે તો ખરો, ઉતર્યો તે ભવપાર.	૬૦૫

ચોપાઈ

રાવણે દશમુખ કીધાં લાજ, ખોયું લકાગડનું રાજ;	
સ્ત્રીથી ખાંપણ લાગી ચંદ્ર, સહસ્ર ભગ પામ્યો આપે ઈંદ્ર.	૬૦૬
સ્ત્રીથી કૌરવો શેષે શમ્યા, સ્ત્રીથી પાંડવ વનમાં ભમ્યા;	
સ્ત્રીથી કીચક હેડે દણ્યા, સ્ત્રીથી દુઃખ પામ્યા નર વણ્યા.	૬૦૭
સ્ત્રીસંગથી થયા એ હાલ, સ્ત્રીસંગથી આવેરે કાળ;	
પરનારી તે જીવનો કાળ, માથે મૂકે બૂંડું આળ.	૬૦૮
સ્ત્રીને તો પગે લાગીએ, મૂકી માન દુરથી ભાગિયે;	
સ્ત્રી તે આઘશક્તિ કહેવાય, અજિત એ જિતી નવ જાય.	૬૦૯
સ્ત્રી ખાણ રત્નાકરતણી, સ્ત્રી બળવંત અતીશે દણી;	
સૃષ્ટિનું મંડાણ સ્ત્રીથી હોય, તેમાં સદેહ ન રાખો કાળ.	૬૧૦
ઘણાક ગુણ સ્ત્રીમાંહે હોય, નારી જિતી શકે ન કાળ;	
નિર્ગોખ ને વિક્રમ રાય, તે પરદુઃખભંજન કહેવાય.	૬૧૧
ભોજરાજ જેવો ભડ ભૂપ, સકળ સૃષ્ટિ રામાથી રૂપ;	
કર્ણ વિકર્ણ યુધિષ્ઠિર જોય, જનક સરખા જીવતિથી હોય.	૬૧૨

વ્યાસ વસિષ્ઠ માર્કંડેય મુની, લાગી વેદતણી ત્યાં ધુની;
 અનમી અહંકારી જે શર, નારીથી પ્રગટ્યાં એ નર. ૬૧૩
 ભેગી ભોગી સિદ્ધ સુખણુ, સૌનાં વનિતા થકી વખાણુ;
 પંડિત ન્યાયી ડાહ્યા ધણુ, તે સૌ તન છે તરણીતણુ. ૬૧૪
 નારી મોટી નરથી 'ધણું, સર્વે તેજ તે નારી તણું;
 સ્ત્રી અંખે આરામુરતણી, તેયું પ્રીત કીજે અતિ ઘણી. ૬૧૫
 તે આગળ રહીએ કર ભેડ, જુગમાં સ્ત્રીકરી નહિ ભેડ;
 તેથી જશ જગમાં પામિયે, વેદના દુઃખ સર્વે વામિયે. ૬૧૬
 પરનારીપર ન ધરો કામ, રાખે પ્રીત તો રુઝ્યો રામ;
 પરનારી તે વિષની શળ, ડાહ્યા નર તે રહેજો દૂર. ૬૧૭
 પરનારીપર ધરે જે સ્નેહ, તેના તો વાંકા નવ ગ્રેહ;
 કામિનીને જિતી જેહણે, જુગ આઘા જિત્યો તેહણે. ૬૧૮
 છેલ્લો અક્ષર કહું છું સહી, પરનારી સંગ કરવો નહો.

દોહરા.

નંદરાયતણી કથા, કવિત ચાતુરી ભેદ;
 ઐતા વક્તા સાંભળો, કાંઈ ન ધરશો ખેદ. ૬૧૯
 કથા પુનિત નંદરાયની, સુણે શીખે કે ગાય;
 વિભેગ ભાંગે તેહનો, આશા પૂરણ થાય. ૬૨૦
 જ્ઞાન હૃદયમાં ઉપજે, કુબુદ્ધિ ન વ્યાપે દેહ;
 સત્ય ઉપર મનસા રહે, નારાયણસું સ્નેહ. ૬૨૧
 સત્ય રાખ્યું સતીતણું, રાખ્યું જગમાં નામ;
 લાજ રાખેા સહુ લોકની, કરજો રુડું કામ. ૬૨૨
 શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, અમદાવાદમાં વાસ;
 સુત શ્રી વીરેશ્વરતણે, વારુ બુદ્ધિવિલાસ. ૬૨૩
 સેવક સહુ કવિતાતણે, શિવ પૂજન પરતાપ;
 સામળભટ કવિતા કહે, ધંદકૃપાથી આપ. ૬૨૪
 માતર પ્રગણામાં રવિ, સિંહુજ સકળ શુભ ગામ;
 કણ્ણી કરણ સમો વસે, રખીયલ રુડું નામ. ૬૨૫
 તેણે કથા એ સાંભળી, સામળ ભટની પાસ;
 અથ પૂરણ કર્યો સહી, નૌતમ રસિક વિલાસ. ૬૨૬

કવિ રાખ્યો કોડે કરી, સંતોખ્યો દર્ઠ માન;	
વસ્ત્રાભૂષણ આખ્યાં ભલાં, ભાવે ભૂમિ દાન.	૬૨૭
ધન કણખી કુળ કાઢિય, માવણ સુત મેરાણ;	
રખીદાસ છે ભોજ સમો, સકળ શાસ્ત્રનો, જાણ.	૬૨૮
નંદરાયતણી કથા, સુણી ઘણું દર્ઠ માન;	
સંસ્કૃતમાંથી પ્રાકૃત કહ્યું, નંદ તણું આખ્યાન.	૬૨૯
ભક્તિ કરે મનભાવશું, ઇષ્ટ ઉપાસી એહ;	
સામળભટે શુભ કહ્યું, સહુનો બેલી તેહ.	૬૩૦
ગાય શીખે ને સાંભળે, તેને ગંગાસ્નાન;	
આ લોકે જશ પામશે, પરલોકે બહુ માન.	૬૩૧
શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ, વેગણપુરમાં વાસ;	
નંદરાય તણી કથા, કહી કવિ સામળદાસ.	૬૩૨

પંચદંડ.

દોહરા.

- શ્રી સરસ્વતિને હું નમું, પ્રીતે પૂજું પાય; કરુણા દષ્ટે જુઓ તમો, સપ્રણ મનોરથ થાય. ૧
- આઘશક્તિ તું ઈશ્વરી, આરાધુરપતિ જેહ; નવે પંડ વ્યાપી રહી, સ્થાવર જંગમ તેહ. ૨
- જેને તુજ કિરપા હવી, હવું, તેને કલ્યાણ; ન્યૂનતા એકે નવ રહી, જ્ઞેતાં એહ પ્રમાણ. ૩
- દશરથનંદન હું સ્તવું, નરકનિવારણ નામ; મહારાજ રાજ રાજેશ્વર, રાહુવ લોચન રામ. ૪
- ભોજરાજ મન હરખિયો, લાયક મુદ્દરત લીધ; સિંહાસન શુદ્ધ કરાવિયું, શોભા વિધવિધ કીધ. ૫
- પંડિત પુરાણિક વેદિયા, મળિયા વિપ્ર મુળજી; કીધી શોભા અવનવી, ઝળહળ ઝળક્યો ભાણ. ૬
- સિંહાસનપર પગ ધરે, ભૂપતિ ભોજ રાગધ; જોલી હંસા પૂતળી, હાં હાં ન ધરશે પાય. ૭
- એ સિંહાસન ઈંદ્રનું, અતુલ તેજ મહા મુલ્ય; એ ઉપર જશે તમો, થાઓ વિક્રમ તુલ્ય. ૮
- એ આસન છે દેવનું, ઈંદ્રાસનનું સાર; આભૂષણ એ સ્વર્ગનું, તેજતણો અંધાર. ૯
- પાળક ગૌઆહણતણો, પરનાર સહોદર જેહ; એવો જે ઉત્પન્ન થશે, આસન જશે તેહ. ૧૦
- કહે ભોજ મુણ પૂતળી, આસન એ અણમુલ્ય; વિક્રમ હાથ કેમ આપિયું, સ્વર્ગસૂખ સમતુલ્ય. ૧૧
- પંચદંડ એને જાણ્યા, તેણે તે શું થાય; તે ક્યમ જિતી લાવિયો, પોતે વિક્રમરાય. ૧૨

શું દંડે પરાક્રમ કર્યું, પ્રતાપ કરવો શી પેર;
જિલ્લા દંડ શા પરાક્રમે, હતા કોણને ઘેર. ૧૩
તે શુણ્ણવા ધમ્મ્યું અમો, શું કરિયું પર કામ;
તેવાં પરાક્રમ હું કરું, તો જોશું એ ઠામ. ૧૪

ચોપાદ.

હંસા પુતળી જોલી વાણ, સાંભળ રાજ ચતુરસુજાણ;
ઉજ્જેણીનું કરતો રાજ, અસત્ય અન્યા તેને ત્યાજ. ૧૫
તેણે પરાક્રમ કીધું ધણું, ચક્રવે રાજ તે વિક્રમતાણું;
ધર્મવંત સહુ પુરનાં લોક, નહીં કાને વ્યાધિ કે શોક. ૧૬
સિંહાસન સોનાનું પત્ર, મસ્તક ધરે પંચદંડનું છત્ર;
ઉત્પત તે સિંહાસનતણી, વિસ્તારી કહી શોભા ધણી. ૧૭
કહી વાત તેની વિસ્તરી, શુણ્ણ મહારાજ હેતે કરી;
નગર ઉજ્જેણી અતિ અનૂપ, રાજ કરે વિક્રમ નર ભૂપ. ૧૮
અતિ પવિત્ર અષ્ટાદશ વર્ણ, કૃષ્ણકથા શુણે નિત્ય કર્ણ;
વિમ્ર સહુકો પ્રશ્નોતરી, વેદપાઠી ને અગ્નોતરી. ૧૯
ક્ષત્રી રણવટ ફૂદી પડે, ગૌ બ્રાહ્મણની વહારે ચડે;
વૈશ્ય કરે વેપારી હાટ, ધર્મતણી ચલાવે વાટ. ૨૦
શીલવ્રત સહુ લોક જ અતિ, પતિવ્રતા ધર્મ પાળે સતી;
એવો રાજ ચતુરસુજાણ, કોઈ કોઈની નવ લોપે આણ. ૨૧

દોહરા.

એક સમે રાજ ચઢ્યો, દેઈ દદામે ઠોર;
ધમકારે પૃથ્વી ગડગડે, વાજે વાજાં ઘોર. ૨૨
આગળ હાર હસ્તીતણી, મદ ઝરતા માતંગ;
ધન નેજા અતિ ફરકતાં, સિંદૂર ઓપિત અંગ. ૨૩
અંબાડી અંકુશ ભલાં, ઐરાવત આકાર;
બીજગજ તો અતિ ધણા, એવા સહસ્રજ બાર. ૨૪
હય ચરખી કચ્છી ભલા, ખુરાસાની કાશ્મીર;
કુંતલ કાળા કાખરા, શરૂ પૂર રણધીર. ૨૫
ઉજ્જવલ અખલખ ભૂખરા, નીલા પીળા રંગ;
જડિત પલાણુહીરે જઘ્યાં, અતિ અતળીબળ અંગ. ૨૬

અનેક રથ ને પાલખી, અનખી અતિ અસવાર;	
ચઢ્યા વેડાંગ બહુ વાંકડા, ઝૂએ મહા ઝુઝાર.	૨૭
કંઈ પાળા કંઈ પાખરી, કંઈ વાળાં ચેહેચાટ;	
કંઈ નાટક ચેટક ભલાં, ભણુતા ભૂપતભાટ.	૨૮
જશવંતોના જશ ભણે, પિંગળ પાઠ પુરાણ;	
ગુણ ભેદ ગણ બહુ ગણે, દે મનગમતાં દાન.	૨૯
વિક્રમ વાડી સચર્યો, રમવા કારણ આપ;	
શેષનાગ લાગ્યો સળકવા, દુશ્મન લાગ્યો તાપ.	૩૦
સામદ સાથે સંચર્યા, તેથી શોભે દેહ;	
ચઢ્યા રાય દેઈ દુંદુભિં, જેમ અપાડો મેહ.	૩૧
જેમ ગાજે સિંહ વન વિષે, જેમ પરાંડી પૂર;	
વિક્રમ સંગ સેના ચઢી, સામદ સધળા શર.	૩૨
જેમ ચઢે લંકાપતિ, જેમ અવનવો ઈંદ્ર;	
જેવો ગાંડીવધર ચઢે, તારામાં જેમ ચંદ્ર.	૩૩
પુણ્ય તણો પરતાપ છે, ભલપણ કેરો ભાણ;	
એહ પ્રકારે નિસર્યો, વિક્રમ વીર સુખણ.	૩૪
આગ્યોવાડિએ અતિ સુખે, દિવસ ચડ્યો ધડી ચાર;	
નૃત્ય કરે છે નાચિકા, શોભા અપરમ પાર.	૩૫
રંગ ચોછવ અદેકો કર્યો, સજ્જનને સન્માન;	
પુણ્ય કચ્યાં બહુ પ્રીતશું, દાનપાત્રને દાન.	૩૬
તે શોભા સુખ નિર્ભતાં, દાતા હરખે મન;	
કરપી કળાઈ ખાઈ મરે, ને સૂમ છંડે તન.	૩૭
દિવસ પોહોર રહ્યો પાછલો, ફરી અસવારી પેર;	
કંચન મેહ વરસાવતે, જવા માંડ્યું ઘેર.	૩૮
જાણુ ઉજોણુ મધ્યે થયું, આવે રૂડો રાય;	
શોભા જેવા કારણે, નર નારી સૌ ધાય.	૩૯
કાંમ અધવચ કાનાં કલાં, અધવચ મહેલ્યાં અન;	
વેપાર મૂક્યો વેપારીએ, તરણી મહેલ્યાં તન.	૪૦
વણિક તોળતા ત્યાં રહ્યા, કર્યો લાભ તે ત્યાંજ;	
આણણુ ભણુતા ઉડિયા, નરપત જેવા કાજ.	૪૧

કાંઈ મહેલે કાંઈ માળિયે, કાંઈ ધરમાં કાંઈ બહાર;
 અટારિયે નારી ચઢે, નાનાં મોટાં નરનાર. ૪૨
 રાખનું મુખ નિરખવા, ઉલટ અંગ અપાર;
 ધશ્વરને વહાલો ધણો, દાતાને જૂઝાર. ૪૩
 એમ વિચારી સંચરે, નહાના મોહોટા લાગ;
 મળી અસંખ્ય મેદનિ તહીં, નહિ પગમેલણ માગ. ૪૪
 કાન પડયું સંભળાય નહિ, વાળે ઘેર નિશાન;
 એ રીતે આવ્યો નગરમાં, વિક્રમ વીર સુખળ. ૪૫
 ગળ ગિપર વાહન કર્યું, છત ફરે છે શીશ;
 રનેહ સાથ બહુ સંચર્યા, પોહોર પાછલે દીશ. ૪૬
 પુર અધવચમાં આવિયું, જ્યાં ધાંચણનું બાર;
 ત્યાં એક કૌતુક નિપળ્યું, કહું સંક્ષેપ સાર. ૪૭

ચોપાઈ.

દેવદમની ધાંચણનું નામ, એ સ્ત્રી રહે તેણે ઠામ;
 મહિપત આવ્યો મોહોલા પાસ, તેણે ઘેર બોલાવી દાસ. ૪૮
 નવ્યા માળિયે વાળો છાર, કરો અજવાળું ધર ધર બાર;
 કહે દાસી કાંઈ આણો લાજ, આવે છે મહીપત મહારાજ. ૪૯
 હવડાં છાર તે ક્યમ વાળિયે, ગિડે રજ મોહોલે માળિયે;
 તો આપણે શિર દંડ જ થાય, ધરબાર ખૂંચી લે રાય. ૫૦
 વચન સાંભળ્યું દાસીતાણું, દમની મનમાં કાપી ધણું;
 છાર વાળ રે ભુંડી રંડ, મોટો રાય શું દેશે દંડ. ૫૧
 તને મારે તો દંડ જ દર્શી, કહે તો સર્વસ્વ ખૂંચી લઈ;
 કહે તો ઉડાડું આકાશ, એટલું જોર રાખું હું પાસ. ૫૨
 તારો રાજ ક્યમ કહું હું, મારું વચન ક્યમ લોપે તું;
 જ ઉતાવળી વાળજ છાર, રાજ જાય ને લાગે વાર. ૫૩
 શુણી વાત વિમાસણ પ્રડી, તત્ક્ષણ દાસી મેડે ચડી;
 ઉડાડી રજ દશોદશ ઘણી, આવી અસ્વારી રાયજીતણી. ૫૪
 ઉડતી દીડી અદકી છેહ, રજે ભરાણી નૃપની દેહ;
 ઉડાડે રીસે બહુ છાર, છારે છવાઈ થયો અંધકાર. ૫૫

૫૮ ફટ રે ઓ રંડ ગુમાર, શું હિડાડે છે હમણું છાર;
 અધિપતિ આવે ભિચો લાણુ, કયમ રંડા છાટે અણુજાણુ. ૫૬
 તે વારી કોની નવ રહી, ન્યમ વારે લયમ જમણી વહી;
 સાં છૂટ્યા દશ વીશક જોધ, અંતઃકરણમાં આણી કોધ. ૫૭
 કોણે મુઝી કોણે લાત, કોણે ફુદાકેરી ધાત;
 છૂટી હાથથી નાકી ત્યાંહ, આવી ખેડી દમની ન્યાંહ. ૫૮
 તમારે કલે હું તો ગધ, અર્ધમુર્ધ મારથકી હું થઈ;
 મારી લક ને લાંબ્યાં હાડ, તુજમાં બળ હોય તે દેખાડ. ૫૯
 મુજને મારી મહોકમપણું, તેથી પાણી ગયું તમતણું;
 કોપી દમની શુણતાં વાત, લીધા દંડ ધરમાંથી હાથ. ૬૦
 આગળ ન્યાં હાથીની હાર, સ્યામા આવી તેણે ઠાર;
 કોપી વાત શુણીને કરણુ, મારગ રેખા કીધી તરણુ. ૬૧
 રસ્તા વચ રેખા ત્રણ કરી, ઘેર પોતાને પાછી પ્રરી;
 અકરમાત ભીતિ ત્રણ થઈ, અસ્વારી થંભી સાં રહી. ૬૨
 રોક્યા મારગ રૂંધી વાટ, જઈ ન શકે કો આગળ ધાટ;
 સૈન્ય સહુકો થંભી રહ્યું, જાણુ રાય વિક્રમને થયું. ૬૩
 કોક કામિનિયે કીધા કોપ, મારગ વાટ થઈ છે લોપ;
 રૂંધી વાટ જવાની માપ, રાજ આગ્યો આપોઆપ. ૬૪
 ન ખોદી ખોદાય ન પાડી પડે, અધિપતને મન અચરજઅડે;
 અનેક પેરે કીધા બહુ ભેદ, તોયે પાર ન પામ્યા ખેદ. ૬૫
 અડાડ્યા હાથી તે સાથ, બેલદાર વળગાડ્યા હાથ;
 ટાંકે ટાંકી નવ ટંકાય, ખુણો એક આછો નવ થાય. ૬૬
 આવી દમની દંડ લઈ હાથ, ખોલી રાય વિક્રમની સાથ;
 બળતાણું નહીં રાજ કામ, અભેદ ભીત છે એનું નામ. ૬૭
 પંચ દંડ ધરાવે જોહ, પાછી ભીત કરે જન તેહ.

દાહુરા.

સુંઠં તણો એક ગાંઠિયો, નથી ખાધો કો માય;
 નથી મૂંછ મુખ કો તણે, જે ભીત પાછીહાંય. ૬૮
 વચન સાંભળ્યું તે તણું, મનમાં થયો ઉચાર;
 પાછો પ્રિયો રાયજી, બીજી લીધી વાટ. ૬૯

ઘેર આબો મહા દુઃખમાં, નવ કીધું ભોજન;	
પ્રાતઃકાળ સભા કરી, ઘેઠા ત્યાં રાજન.	૭૦
ઠામ ઠામ વાતો કરે, ટોળે ટોળાં લોક;	
શત્રુને સુખ બિપલ્યું, રાખજીને મન શોક.	૭૧
રાયે તેડું મોકલ્યું, માનથી દમની ઘેર;	
મહેણું દીધું પંચ દંડનું, પ્રીતે કહો તે પેર.	૭૨
પંચ દંડ એ નામ શું, તે છે કાને દાર;	
કેવું છે કારણ વડું, હું જાણી તેણે ઠાર.	૭૩
તે મુજ શું બોલો તમો, સાચી જે શુભ વાણ;	
તેમાં ખેદ ધરું અમો, તો ઈશ્વરની આણ.	૭૪

ચોપાઇ.

દમની કહે સમ ન વહો તમો, હવડાં નવ કહિયે તે અમો;	
વગર સમજે કહું જો વાણ, પૃથ્વીપત ખોશો કંઈ પ્રાણ.	૭૫
કન્યા અમારે ઘેર અનૂપ, પ્રથમ તેહને જિતો ભૂપ;	
રમત સહુ કરો એકઠી, સૈનેજ ગંજી સારઠી.	૭૬
રમો તમો જે ઉપર હોડ, મારી પુત્રી કેરી જોડ;	
એ જિત્યાનો જશ કહાવશો, પંચ દંડ જિતી લાવશો.	૭૭
નાહ જિતો પુત્રીની પાસ, દંડ જિત્યાની મૂકો આશી.	

દોહરા.

તને જો તમો જિતશો, તો મુજને વિશ્વાસ;	
નહિ તો કામ સરે નહીં, મૂકો દંડની આશ.	૭૮
એવું કહી પાછી વળી, મંદિર તે તત્કાળ;	
કુંવરી તેડું મોકલ્યું, મોકલિ છે સુખપાલ.	૭૯
શણગારઅંગસોજે સજ્યા, મોતી પહોવ્યાં વાળ;	
પીતાંબર પટ પહેરિયાં, ભહું તિલક છે ભાલ.	૮૦
હામ કામ મૃગલોચની, સિંહલંકા સુખણ;	
વનિતા સોલ જ વરસની બુગુટી કામનું આણ.	૮૧
દેવદમનીની દીકરી, નિર્મળ દમની નામ;	
શશિવદની મૃગલોચની, રૂપતાણું કેઈ ધામ.	૮૨

- શીખ લેઇ માતાતણી, ચાલી ચતુરસુખણુ;
અહંકાર અતિ મન ધર્યો, રાજ તરણા સમાને. ૮૩
- સુખપાલેથી બિતરી, રાયે દીધાં માન;
આદરભાવ જ કરી ધણો, મહેલ્યાં ફેફળપાન. ૮૪
- શી શી રમત જાણો તમે, તે આચરીએ આજં;
તમે કહે તે સાંભળું, કરિયે રૂડાં કાજ. ૮૫
- દમની કહે તમને ગમે, રમત માંડો જે ભેડ;
હું કહું તે પછે પરડિયે, હાર જિતની હોડ. ૮૬

ચોપાઇ.

- હરખ્યો રાજ મનમાં ધાટ, માંડ્યો ત્રણપાસાનો પાટ;
રાજ કહે જે તારે કોડ, તેની મુખથી બોલો હોડ. ૮૭
- તું કહે તે મારે મન ખરું, કોટિ ઉપાય કર્યે નવ ફરું;

દોહરા.

- દમની કહે હારું અમે, મૂલખરીદી દાસ;
પરણું તમને પ્રીતથી, રહું તમારી પાસ. ૮૮
- બે તમે હારે રાયજી, દેશ કરવું ત્યાજ;
સેવક કરિ રાખું અમે, ભોગવું ઉજેણી રાજ. ૮૯
- ચાર દિવસનો વાયદો, થોડે અદકી ધાત;
તેનો સૂરજ સાખિયો, ફરિ બોલે જે વાત. ૯૦

ચોપાઇ.

- રાજ બાંધ્યો કાલે કરી, રમત રાજસભામાં ધરી;
વાયુવેગે વાત જ થઈ, બધા નગરમાં ચર્ચા થઈ. ૯૧
- પ્રધાન પંડિત ભેદનિ રહ્યા, મુણી વાત સહુ અચરજ થયા;
રમત-રમે જે પોહોર જ હોય, નવ હારે નવ જિતે કોય. ૯૨
- રાજને નવ સૂઝે ધાટ, અંતરમાં ઉપજ્યો ઉચ્ચાટ;
તે દિવસ રમત એમ રહી, દમની ઘેર પોતાને ગઈ. ૯૩
- દિવાસતે કીધું રાજનં, ભાવતાં કીધાં ભોજનં;
બીજે દિવસ થયો જેટલે, રમત કરી બરી તેટલે. ૯૪
- કોઈ કોઈથી નવ પામે હાર, ઢાળે પાસા વારંવાર;
જે પહેરિ મધ્યાહ્ન જ થયા, રાજમાહોલમાં રાજ ગયા. ૯૫

ગધ જીવતી પોતાને ઘેર, કરે કામ મન વાંછિત પેર;
 દુરાચાર જોલે સહુ લોક, રાજને મન પ્રગટ્યો શોક. ૯૬
 ત્રીજે દિવસ થયું પ્રભાત, નગર વિષે ચાલી વિખ્યાત;
 રાજસભામાં નારી ગધ, રમત હતી તે જારી થઇ. ૯૭
 અનેક ઉપાય રાજજી કરે, તેણે અર્થ-એકે નવ સરે;
 ખરા મધ્યાહ્ન થયા જ્યાહરે, રમત ઢાંકિ મૂકી ત્યાહરે. ૯૮

દાહુરા.

નિર્મળ દમની તવ કહે, રહ્યો કાલનો દીસ;
 કાલે પહેલાં જિતશે, પાળ નમાવું શીશ; ૯૯
 એતાવું હું ચતુર નર, સભા શુણ્ણતાં પરમાણુ;
 વળતી કહેશે કહ્યું નહિ, પાળું પરઠણુ વાણુ. ૧૦૦
 કાલ પહેલાં જિતો નહીં, તો પાળું મારું વ્રત;
 સેવક સહુ દેખતાં કરું, રાજ તજવું તરત. ૧૦૧
 વિક્રમ કહે વનિતા સુણો, રહેશે હુંશ તમ પાસ;
 તુ જ સરખી લાખો કરી, મૂલ વિનાની દાસ. ૧૨

ચોપાઇ.

એવું કહી સ્વસ્થાનક ગધ, રાજને મન ચિંતા થઇ;
 રખે રાંડ જિતીને જાય, તેનો કાંઈક કરું ઉપાય. ૧૦૩
 નિશા ચર્ચા જ્ઞેઉં બાધે ગામ, લોક વહેવાર જોલે તે ઠામ;
 ગલી ફૂંચીને હાટેહાટ, ચોરે ચકલે વાટેવાટ. ૧૦૪
 માનવી ટોળે મળિયાં બહુ, કરે વાત મુખેથી સહુ;
 જિતે કાલ ધાંચણની બાળ, લેશે રાજજીનો માલ. ૧૦૫
 કોઇ કહે એ મારું થયું, રામરાજ વિક્રમનું ગયું;
 કોઇ કહે એ તો વિપરીત, નીચ સંગાથે શાની પ્રીત. ૧૦૬
 કોઇ કહે રાજ લેલો થયો, મમતે જોલ કામિનીને ક્યો;
 કો કહે થાશે ખીજ વાત, એને માથે હરસત માત. ૧૦૭
 કો કહે એ વાચા ચૂકશે, કામિનિને કહાડી મૂકશે;
 કોઇ કહે માઠો કરશે મરમ, કેમ મૂકશે રાજ ધરમ. ૧૦૮
 કો કહે હાથદર્પણ શું કરે, જે તે કાલ વહાણમાં ઠરે;
 એવું સાંભળે વિક્રમ વીર, સ્વાચ્છા ભરે ન્યાં નિર્મળ નીર. ૧૦૯

જુથ મળ્યાંતાં જુવતીતણાં, વર્ણન થાય રાજનાં ઘણાં;
 એમ કહે એ રુકું થયું, માન મોટમ રાજનું ગયું. ૧૧૦
 દહાડી બિડી ચરચા જુવે, નરનારીના પ્રાણ જ ખુવે;
 કોઇએ છાની વાત ન થાય, ઘેર જઈને રહે રાય. ૧૧૧
 કોઇએ હશી ન ગવાએ ગીત, કોઇએ કોઇશું ન થાયે પ્રીત;
 સખી સખીમાં સુખ કે દુઃખ, યોલી ન શકે કોઇએ મૂખ. ૧૧૨
 જાણે રાજ સુણશે કાન, એમ સ્ત્રીનાં ઉતર્યા માન;
 ધાંચણ નીચશું કીધો વાદ, ઊતરશે નરપતનો નાદ. ૧૧૩
 બહુ મુખે બહુ વાતો કરે, હસે તાળી દધ પાણી ભરે;
 કોઇ માફું કોઇ રુકું કહે, લક્ષણવંતો મનમાં લહે. ૧૧૪
 ન્યાં ન્યાં રાજ દષ્ટે જોય, ખીજ વાત કરે નહિ કોય;
 લીધો ગામ બધાનો પાર, નવં સૂઝે એકે વિચાર. ૧૧૫
 પડી પૂર નિશા જ્યાહરે, મન વિચાર કરે ત્યાહરે;
 મોટા જન માન લંગ જ થાય, પ્રાણ તજે કે વિદેશ જાય. ૧૧૬
 માટે પ્રાણ તજું સર્વથી, ઉપાય બીજો એકે નથી;
 કોઇને વાત જણાવી નહીં, વાત આપ હદમાં લહી. ૧૧૭
 ભરી પૂજન સામગ્રી સાથ, વૈતાળ વીર લીધો છે હાથ;
 ન્યાં છે હરસત મોટી માય, પાળો પંથ ગયો છે રાય. ૧૧૮
 ચાચર દેવી નગરજતણી, ચાલ્યો મહિપતિ માતા ભણી;
 ત્યાં ધરણીપત ધરિયું ધ્યાન, ધૂપ દીપ ને ફેફળપાન. ૧૧૯
 કુમકુમ ચંદન અક્ષત ઘણા, પૂજ બહુ વિધ કરિ નહિ મણા;
 પ્રથમ પહોર એક નિશા ગઈ, પૂજ પૂરણ ત્યારે થઈ. ૧૨૦
 ખડ્ગ પોતાની કોટે ધર્યું, આવાહન ચંડીનું કર્યું;
 પ્રસન્ન થઈ છે મોટી માત, માં માં કહિને આલ્યો હાથ. ૧૨૧
 શા માટે તજે છે પ્રાણ, માગ માગ રે વીર સુજાણ;
 માતા સર્વે જાણો તમે, મુખથી શું કહું આજે અમો. ૧૨૨
 અંતરમાં પેડી છે લાજ, પાળો લાજ ને સારો કાજ;
 નીચ જાત ધાંચણ છોકરી, મહેણું દીધું તે ડોકરી. ૧૨૩
 પંચ દડ ધરાવે જોહ, રમે ઘૂત દમનીશું તેહ;
 તે સંગાથે પાડી હોડ, જિતાડો તો પહોંચે કોડ. ૧૨૪
 દિગ્વિજય તે સાથે કરે, પંચ દડ શિર છત્ર જ ધરે.

દોહરા.

ત્યારે હરસત યોલિયાં, એની ઉત્તમ જાત;	
એમાં પ્રાકૃમ છે ધણું, આગળ જોશો ખ્યાત.	૧૨૫
પ્રપંચ એ જિત્યાતણો, તે તમને કહું આજ;	
તમે જાઓ ઈંદ્રાસને, ત્યાં રહેશે તમ લાજ.	૧૨૬
વૈતાળ સંગાથે પરવરો, મારો તુંજ શિર હાથ;	
ઈંદ્રાસન શોભા ધણી, ત્યાં મળશે સઉ વાત.	૧૨૭
કામ કરી ઘેર આવશે, પહોંચશે મનનાં કોડ;	
એ જીવતીને જિતશે, હુંશ કરીને હોડ.	૧૨૮
છત્ર મળે પંચ દંડનું, થાશે જીગજીગ નામ;	
તુંજને જિતી નવ શેકે, એ નહિ સહેલું કામ.	૧૨૯
પુણ્યે ગ્રહ પીડે નહીં, પુણ્યે નાસે પાપ;	
ત્રિદશ વશ એક પુણ્યને, ત્રૂંઠે ઇશ્વર આપ.	૧૩૦
વચન શીશ ચડાવિયું, તેડો વીર અનૂપ;	
પવન પહેલો પરવરો, વીર તે વિક્રમ ભૂપ.	૧૩૧
ત્યાં આચ્છવ છે અતિધણો, શોભા નૌતમ હોય;	
નાચ કરે દમની તિહાં, રાજ દબે જોય.	૧૩૨
અચરજ પામ્યો અતિ ધણું, જોશું પાડી હોડ;	
નૃત્ય કરે તે તો અહીં, ઊર્વશીની જોડ.	૧૩૩
દમની નહિ કોઇ દેવતા, નહિ માનવીનું રૂપ;	
એ જિતે અચરજ કરું, ભાગ્યો સંદેહ ભૂપ.	૧૩૪
સલા સદ્ ભરપૂર છે, પછવાડે છે વીર;	
આ દશ્ય રાજ ત્યાં રહ્યો, મનમાં આણી ધીર.	૧૩૫
રાય ઈંદ્ર રીઝ્યો ધણું, દીડી રમત અપાર;	
દમનીને ત્યાં આપિયો, અમૂલ્ય એકાવલ હાર.	૧૩૬

ચોપાઇ.

પાછળ હાથ દમનીએ કર્યો, હાર વીર વૈતાળે હર્યો;	
તે દમની નવ જાણે કોય, રહ્યો દેવ સહુ દબે જોય.	૧૩૭
બીજી રમતે આપ્યાં પાન, પામી દમની મોટપ માન;	
પાછળ આપ્યાં પાન તે ફરી, વૈતાળે લીધાં તે વળી.	૧૩૮

પછે કાનની લીધી આલ, એવો વીર મોટો વૈતાળ;
 પછે પગનું લીધું ઝેર, દમનીને નિદ્રાની ઘેર. ૧૩૯
 હિંગો સૂર ઊઠી સભાય, આપ આપને સ્થાનક જાય;
 પ્રણમ્યો સુરનાયક બહુ પેર, વહાણે રાજ આવ્યો ઘેર. ૧૪૦
 પુર મધ્યે પ્રયાણ જ કર્યું, સ્નાન દાન વ્રત પુણ્ય આચર્યું;
 આવી ખેઠો રાજ સભાય, દમનીને ઘેર તેડું જાય. ૧૪૧

દાહરા.

ક્યમ ધર સુએ સુષ રહી, પ્રીતે માની પાસે;
 રાજ તુજને જિતશે, મૂલ ખરીદી દાસ. ૧૪૨
 નોહે કામ નાઠાતાણું, મોટાણું પાડી હોડ;
 બોલ્યાં બોલ અહંકારનો, પહોંચાડે તે કોડ. ૧૪૩

ચોપાઇ.

ખેડી સુખપાલે તે નાર, આવી રાજને દરબાર;
 મહિપતિએ મુંઝ નાંખ્યો હાથ, વધો વચન દમનીની સાથ. ૧૪૪
 ત્રણ દિવસ રમાડ્યાં તમો, તેમાં પરાક્રમ જોઈએ અમો;
 છેલ્લે દહાડે જિતે હોડ, પહોંચે તેના મનનાં કોડ. ૧૪૫
 ત્યારે દમની બોલી વાણ, સાંભળ રાજ ચતુર સુજણ;
 મારાથી કંઈ હારી ગયા, તે તો મારા સેવક થયા. ૧૪૬
 મૂક્યો વાદ બેઠા તે ઠરી, રમત હતી તે ભરી કરી;
 જોવા મળ્યું છે બાધું ગામ, અચરજ બોલે ઠામોઠામ. ૧૪૭
 બેમાં કેતું પાણી જાય, જોરાવરની જિતજ થાય;
 ધડી એક બે રમત જ થઈ, દમની પ્રયે વાણી કહી. ૧૪૮
 સ્વમાફેરી કહું એક વાત, દીડું ગઈ રાતે સાક્ષાત;
 જોયો ઈદ્રાસનનો નાય, નારી તું કરતીતી નાય. ૧૪૯
 રીઝ્યો નરપત તુજશું સાર, હેતે આપ્યો એકાવલ હાર;
 તે સાચી કે જૂઠી વાણ, સાચું કહે જે હોય પ્રમાણ. ૧૫૦
 ત્યારે બુવતી ઓખી થઈ, જૂઠી વાત રાંજને કહી;
 આળપપાળ જૂડું એ હોય, સ્વપ્નું સાચું કહી ન હોય. ૧૫૧
 પ્રત્યક્ષ ત્યાં દેખાડ્યો હાર, ઓખી દમની નવ લાગી વાર;
 માનભંગ થઈ જેટલે, ચુકી દાવ દેતાં તેટલે. ૧૫૨

ચટકી અદકી પેડી ચિત્ત, એક ભાગ રાજની જિત;
 બીજી વાર જોડ્યા છે ભૂપ, સાંભળ નારી વાત અનૂપ. ૧૫૩
 પાસે . બેઠો તો ઈંદ્રતણે, નૃત્ય કરતીતી હેતે ધણે;
 માનિની તુજને દીધાં માન, તુજને ઈંદ્રે આપ્યાં પાન. ૧૫૪
 દીઠાં પાન જાંખી થઇ ગઈ, બેહુબાકુળી જોતામાં થઈ;
 બે ભાગે જિત્યો તે રાય, વિમાસણ વનિતાને થાય. ૧૫૫
 ત્રીજી ઘડિયે વાણી ભણી, હું જોતો તો તેણી ધડી;
 જાલ કાનની તારી પડી, તે મારે હાથે તો ચડી. ૧૫૬
 દમની કહે એ જૂઠી પેર, જાલ ઉતારી મૂકી ઘેર;
 રાજ કહે તું સાચી હોય, આપી જાલ પ્રગટ તું જોય. ૧૫૭
 ત્યારે જાંખી થઈ તે નાર, ત્રીજી હાર થઇ તે ઠાર.

દાહરો.

એ ક્યાંથી ઈંદ્રાસને, લાલ્યો ખરાં એંધાણ;
 પડી વિમાસણ માનિની, પરવશ પડિયો પ્રાણ. ૧૫૮
 કહે રાજ સુણ કામિની, જૂઠી જાતે ફેર;
 કહો નારી તે ક્યાં ગયું, પગ તારાનું ઝેર. ૧૫૯
 સ્ત્રી કહે મૂક્યું ધર વિષે, પડી પેટમાં ફાળ;
 મનથકી મહિપત વદે, તરુણીયું તત્કાળ. ૧૬૦
 મૂક્યું ઝેર તે આગળે, નિર્મળ થઈ તે નાર;
 પાણીથી થઈ પાતળી, - ચૂકી ગઈ તે ઠાર. ૧૬૧
 પછે તે પાસા ઢાળતાં, થર થર ધૂળે હાથ;
 હારી હારી સહુ કહે, હસી પડ્યો સહુ સાથ. ૧૬૨
 વાગી હાક હાસ્યાતણી, જિત્યો વડહથ વીર;
 પ્રતાપ પુન્ય પોતાતણો, રાખ્યું પ્રભુએ નીર. ૧૬૩
 વાગ્યાં વાજાં જિતનાં, ગડગડિયાં નીશાન;
 હારી દમની હોડયું, જિત્યો વીર સુજાણ. ૧૬૪
 ગાંધર્વ વિવાહ સહિ કર્યો, ક્ષણું ન લાગી વાર;
 તે ચનિતા વિક્રમ વરયો, પ્રાક્રમ અપરંપાર. ૧૬૫
 સાસુને વિક્રમ કહે, જોડીને બે હાથ;
 વાત કહો પંચ દંડની, જે જોડ્યાં મુજ સાથ. ૧૬૬

મુણે આપે સજ થઈ, ધીર વીર સજ થાવ;
 પ્રથમ કહું છું એટલું, કુંકણ દેશે જાવ. ૧૬૭
 ધ્યાન ધરો પરશુરામનું, સોપારાધડ ગામ;
 તેમાં વિપ્ર એક વેદિઓ, શિવશર્મા છે નામ. ૧૬૮
 રહેજે વાસો ઘેર તે, જો જો એ એધાણ;
 સ્ત્રી ઉમાદે તેહની, ચતુરા ચતુર મુજણ. ૧૬૯
 ચર્ચા જોધને આવજો, ગામ ઠામ ધર એહ;
 જાગશે તો તો જીવશે, જોધે જોશે દેહ. ૧૭૦

ચોપાઈ.

રાયે મન માન્યું તે સાચ, માની દમની સાસુ વાત;
 વડા વજીરને સોપ્યું રાજ, ચાલ્યો કુંકણ જોવા કાજ; ૧૭૧
 વૈતાળ સાથે તેડ્યો વીર, ચાલ્યો મન ધરીને ધીર;
 અનેક દિવસ હિંડતાં થયા, કોડ ધરી કુંકણમાં ગયા. ૧૭૨
 દીકું નગર થયો આહ્વાદ, દીઠો શિવ મુંદર પ્રાસાદ;
 હરખ્યો મહીપતિ પોતે મન, પ્રીતે કીધું છે પુજન. ૧૭૩
 પામ્યો મોહોર પુજારો સાત, કર જોડીને પૂછી વાત;
 શિવશર્મા છે વિપ્રજ નામ, કોને લાઈ વસે કુણ ઠામ. ૧૭૪
 કહે પુજારો આજણુ ઘણા, શિવશર્માની શી છે મણા;
 જોયા નીચા ને વામણા, કો ગોરા દેહે દામણા. ૧૭૫
 કાંઈ તેનું એધાણુ જ હોય, તેહ વિના પ્રીતે નહિ કોય;
 શુભ એધાણુ રાખ્યું છે સાર, ઉમાદે જોને ઘેર નાર. ૧૭૬
 જાણ્યો ડાલી પોળ નિશાળ, યેઠો વિપ્ર લાણુવે બાળ;
 શીતળ છાંયાને કારણે, વૃક્ષ આંબલીનું બારણે. ૧૭૭
 તેનું વચન હૈડામાં ધરી, લઘુલાઘવી વિદ્યા કરી;
 રાજવંશી રઢિયાળું રૂપ, શિવશર્મા ઘેર આવ્યો ભૂપ. ૧૭૮
 દડવત કરુણાએ કર્યો, ચરણામૃત લઈ મુખમાં ધર્યો;
 વિદ્યા લાણુવા આવ્યા અમો, કૃપા કરી રાખોજી તમો. ૧૭૯
 ગોરાણી બાહેર નીસરી, જોઈ વિક્રમને દષ્ટે ભરી;
 આનંદ અદકો મનમાં થયો, રીઝીને રાજ ત્યાં રહ્યો. ૧૮૦

ઘેર વિદ્યાર્થી મારે ઘણા, સુખે રહો અહિંયાં શી મણા;
 માનુભાવ મોટો જે મુખી, વિદ્યાર્થી થયો ત્યાંમુખી. ૧૮૧
 કરે ગોરાણી હેત જ ધણાં, આપે સાકરિયાં શેષ્યા ચણાં;
 ઉદરતણો જેવો હોય તંન, એથી અદકું રાખે મન. ૧૮૨
 બાસઠ પહેલા નાના તંન, ત્રેસઠમો વિક્રમ રાજન;
 રમે જમે ભણે મન મોહ, રાત દિવસ તે ચર્યા જ્ઞેય. ૧૮૩
 એક દિવસ ગઈ છે મધ રાત, સુતા માનવી જતોજત;
 સહુ કોને છે ધારણુ ધણું, જાગે રાજા વિક્રમ ભણું. ૧૮૪
 જીડી ઉમાદે પ્રચંડ, લીધો હાથમાં જીડણુ દંડ;
 નિકળી બહાર રાખી મન ધીર, તે તો દીઠું વિક્રમ વીર. ૧૮૫
 માઝમ રાત ને જાતે નાર, કેમ નીકળી એકલી બહાર;
 અરૂપરૂ જ્ઞેયું અર્ધધડી, વૃક્ષ આંબલી ટોચે ચઢી. ૧૮૬
 આંબલિ થડ પોલી ગુફાય, અદૃષ્ટ થઇ ત્યાં જોડો રાય;
 ચઢી ઝાડ ઉમાદે નાર, કીધા દંડના ત્રણ પ્રહાર. ૧૮૭
 જીડ જીડ કહું મુખથી વળી, ગયું વૃક્ષ બાધું જિયળી;
 ઉપર ઉમાદે હેડો રાય, સો જ્ઞેજન સૂધી તે જાય. ૧૮૮
 ત્યાં એક પ્રૌઢું છે મશાણુ, સઘળું ભૂતળનું રાણુ;
 ભૂત પ્રેત અસિ દેવ બળે, સિદ્ધ લક્ષ ચોરાશી મળે. ૧૮૯
 બાવન વીર ચોસઠ જ્ઞેગણી, ભારે ભોગતણી ભોગણી;
 ચોસઠ જેડી ચામુંડા જ્યાં, દેવ દુદ્ધલિ વાજે ત્યાં. ૧૯૦
 તે ઠંકાણે શોભા હોય, વર્ણન કરી શકે નહિ કોય;
 જુહાર જુહાર ઉમાદે કહે, જ્ઞેગણી સહુ સાંભળવા રહે. ૧૯૧
 જૂઠી જૂઠી સહુકો કરે, ઉમાદે હેડી જિતરે;
 તું સાચી ન પડી એક દીસ, આવે દુઃખવા દહાડી શીશ. ૧૯૨

દોહરા.

ઉમાદે કહે જ્ઞેગણી, સાચી છું હું આજ;
 ચોસઠમો આવી ભળે, થાય આપણું કાજ. ૧૯૩
 બાસઠ ઘેર પહેલા હતા, ત્રેસઠમો મુજ કંથ;
 ચોસઠમો આવી મળ્યો, આનંદ ઉપન્યો મન. ૧૯૪

અત્રીસ લક્ષણા મળ્યા નહીં, તો શી કરિયે પેર;

ભોગ આપવા ભવાનીને, થયા ચોસઠ મુજ ઘેર.

૧૯૫

તમો કહો તેમ હું કરું, ટાળે આપણો રોગ;

મને કરો તમો જોગણી, ભરું ભરપૂરણ ભોગ.

૧૯૬

ચોપાઈ.

હરખ્યાં જોગણી પ્રીતે પાસ, ઉમાદે તુજને શાખાશ;

અમો કહ્યું તે મનમાં ધરો, ચૌદશ દિન નૈવેદ્ય કરો. ૧૯૭

વડાં બાકળા લાડુ ખીર, કરો પાક મન આણી ધીર;

ચોસઠને સ્નાન કરાવજે, હાર કરેણુના ધરાવજે. ૧૯૮

સિદુર તીલક કરજો ભાલ, પાસપાસે બેસાડી બાળ;

ભાણુ માંહે ભરજો ખંડ, હાથથી હેઠો મૂકજો દંડ. ૧૯૯

તે પાછળ પ્રદક્ષણા કરો, ઉડો ઉડો મુખથી ચોચરો;

ઉદક અંજલી ભરવી હાથ, લેજો ભોગ ભવાની માત. ૨૦૦

અમો હુંકારો ત્યારે દેખશું, અંકેકો વેહંચી લેખશું;

આવ્યાં અમો પાછાં નહિ ફરું, નહિ તો તુજને ભક્ષ જ કરું. ૨૦૧

એવી તેણે દીધી શીખ, વિદાય થઈ મન આણી ખીક;

માત્યા દંડ તેણે પ્રત્યક્ષ, ચઢી આંખલીકરે વૃક્ષ. ૨૦૨

એક ઘડીમાં આવી ઘેર, નરપત નિરખે સઘળી પેર;

ઉતરી હેઠી ધરમાં ગઈ, રાગને મન ચિંતા થઈ. ૨૦૩

દેખાડી સાસૂએ વાટ, મોકલ્યો ધડવા મારો ધાટ;

વડું દુઃખ મારી દેહને, ઉગારું ત્રેસઠ એહને. ૨૦૪

પરાક્રમ એમાં છે પ્રચંડ, કરામત સઘળી તે દંડ;

આવે હાથ તો જિતી લઉં, નહિ તો પ્રાણ આ સ્થાનક દઉં. ૨૦૫

કયો વિચાર પોતાને મન, પ્રાતઃકાળે ઉઝ્યો દન;

શિષ્ય સર્વ સૂતા જાગિયાં, ગુરુજીને પાયે લાગિયા. ૨૦૬

સર્વે નહાવણ કરવા ગયા, વિગ્ર કર્મ કરી સુખિયા થયા;

નરપત કહે જોડીને હાથ, ગુરુસંગે બેઠા સહુ સાથ. ૨૦૭

એક પ્રશ્ન બુઝ્યો ઋષિ જન, આપણે માથે કાંઈ વિધન;

બુઝ્યો જ્ઞાન વિચાર જ કરી, સ્વપ્નામાં ભેટ્યા મન ધરી. ૨૦૮

ત્યારે સહુકો યોલ્યા બાળ, સ્વપ્નું એ તો આળ પંપાળ;
આજ કાલનો તું આવિયો, કાલો થઈ ડિંગ જ લાવિયો. ૨૦૯

દોહરા.

ત્યારે ગુરુજી યોલ્યા, તમો ન સમજો કોય;	
હા ભાઈ કહે તું મુજને, સ્વપ્નું શું તુજને હેય.	૨૧૦
આજયકી ચોથે દિવસ, છે ચૌદશનો દેન;	
ઉમાદે નૈવેદ્ય વહેંચશે, કરશે ચંડીપૂજન.	૨૧૧
એસાડી ખંડ પૂરશે, કંઠ આરોપશે માળ;	
ભોગ આપશે ભવાનીને, ચોસઃ ખૂટ્યો કાળ.	૨૧૨
બત્રિશ લક્ષણા સર્વ છે, તેણે માન્યું સત્ય;	
ગુરુ સમેત કળે સહુ, કહે તે કરિયે ગત્ય.	૨૧૩
બિહિને નાશી નવ જશે, નહિ દેવા દેહ નામ;	
કહું તે મારગ ચાલજો, થશે તમારું કામ.	૨૧૪
દંડ લેઈ નાશું અમો, દેડે આવજો તરત;	
પાછું જોવા જે રહે, તે તો પામે મરત.	૨૧૫
ધિરજ રાખી સહુકો રહ્યા, થાશે શુભ કલ્યાણ;	
જો એ સાચું માનજો, નહિ તો કહેજો અજાણ.	૨૧૬
કો-કહે જૂઠું યોલિયો, કો કહે સાચું ખાસ;	
સાચુ માન્યું ગુરુજીએ, કીધો દૃઢ વિશ્વાસ.	૨૧૭
પ્રતિજ્ઞા કરી આવીઆ, કોઈનું ન બેઠું મન;	
ત્રણ દિવસ એમ વહિ ગયા, આવ્યો તેરશ દેન.	૨૧૮
ત્યારે ઉમાદે ઊતરી, સાંભળો મારા સ્વામ;	
મારે બાપા નૈવેદની, કહો તો કંઈ શિર નામ.	૨૧૯

ચોપાઈ.

વારુ કહીને દીધી આશ, સૌને આવ્યો દૃઢ વિશ્વાસ;
દાળ પલાળી અડદજીતણી, સામગ્રી તે કીધી વણી. ૨૨૦
નોતર્યા સર્વ વિપ્રના તન, વહાણામાં ચૌદશને દેન;
રસોઈ સર્વે કીધી સાર, તેડી વિપ્ર તણા કુમાર. ૨૨૧
તમો એસજો સર્વે સાથ, સંકલ્પ કરવો મારે હાથ;
ચોસઃ જોગણી સંતોખવી, પૂરણ પ્રીતે તે પોંખવી. ૨૨૨

સમળવ્યા પોતે રાજન, કોઈ ખીક ધરશે મા મન;
 નાહો સર્વ તે ક્ષુધારથી, છે પરવશ સૌ વિદ્યારથી. ૨૨૩
 ગુરુપત્નીનું વચન જ જાય, વિદ્યા ભણી તે મિથ્યા થાય;
 કુમકુમ ચંદન સિંદુર સાર, ઘાલ્યા કંઠ કુસુમના હાર. ૨૨૪
 ભાણામાં પીરસ્યા ભોજન, સ્વામી સહિત બેઠા સૌ જન;
 પંચામૃત લાડૂ ને ધૃત, પીરસી પાક સામગ્રી તરત, ૨૨૫
 કહાડી કુંડ વચ્ચે આણિયા, ખત્રીશ લક્ષણ જુગતે જાણિયા;
 ઉમાદે વચમાં આવિયાં, ઉડણું દંડ કરમાં લાવિયાં. ૨૨૬
 મંત્ર હતો તે સુણમાં લીધ, ભેગણીનું આવાહન કીધ;
 મહેલ્યો દંડ ને નીચી વળી, પ્રદક્ષિણા કરવાને ફરી. ૨૨૭
 ઉડો ભવાની લેજે ભોગ, મનવાંછિત ટાળો મુજ રોગ.

દોહરા.

ઐટલે વિક્રમ બીડીચો, મારી હાક પરચંડ;
 નાહો ચેતાવી સર્વને, લીધા બીડણું દંડ. ૨૨૮
 ગુરુ સહિત તે દોડિયા, પાછું ન જુવે કોય;
 ઐટલે આવી ભેગણી, કારમું કૌતુક હોય. ૨૨૯
 ખાઈ ખાઈ કરતી ઉતરી, નર ન દીઠા તે ઠાર;
 વેહેચી ભાગ ચોસઠ કચ્ચા, લક્ષ કરી તે નાર. ૨૩૦
 હાહાકાર સધળે થયો, કોપ્યાં ત્યાંનાં લોક;
 ચોસઠ ખાધા ભવાનિચે, સળંગ પામ્યા શોક. ૨૩૧
 નાહો ચોસઠ એકલા, કર્યો મન વિચાર;
 વહાણું વાતે નીસર્યા, ત્યાંથી ભેજન ખાર. ૨૩૨

ચોપાઈ.

થાક્યા ઘણી લાગી છે ભૂખ, સહુ કષ્ટી વેઠે મહા દુઃખ;
 નગર સીમાંડે આંખો એક, રાજ ખોલ્યો ફરી વિવેક. ૨૩૩
 સહુ ખેસો ઠરીને આ ઠામ, હું જઈને જોઈ આવું ગામ;
 રહ્યા ત્રેસઠ ઠરી તે ઠામ, રાજ ચાલ્યો ભેવા ગામ. ૨૩૪
 વળ્યો નગર ભણી તે વાટ, નહિ માનવી ઉઘાડા હાટ;
 ભચ્યા માલ ખજાના દ્રવ્ય, મનુષ્ય વિના સૂનાં છે સર્વ. ૨૩૫

હાટ ઉઘાડાં દોસીતણાં, ભયારી વસ્ત્ર અમૂલક ધણાં;
 પારખ સુખડીઆ સોનાર, દુકાન હાટ છે અપરમપાર. ૨૩૬
 ખોળ કરી પરાં ને કોટ, નહિ પશુ પંખી માનવી ઝોટ;
 અચરત પામ્યો અદકું રાય, જોતો જોતો આધો જાય. ૨૩૭
 રાય ધીર મનથી નવ ડરે, કાપર નિશ્ચે બિહિને મરે;
 જોયું નગર ને લીધો પાર, એટલે આવ્યો રાજદરબાર. ૨૩૮
 પેઠો મોહોલા ઉપર અડ્યો, જોયી અટારી ઉપર ચઢ્યો;
 પાથરી છે શય્યા એક સાંહે, બેઠી બિલાડી એક તે માંહે. ૨૩૯
 જોઈ રહ્યો છે તેને ભૂપ, નહીં બિલાડી કારણરૂપ;
 સુના મંદિરમાં બેસી રહ્યાં, નગરતણાં માણસ ક્યાં ગયાં. ૨૪૦
 હું ઉજ્જવણપતિ વિક્રમ રાય, આવ્યો તારા મોલ જ માંય;
 બિાલ્લ બોલ શું છે રે દુઃખ, ઇશ્વર તારી ભાગે ભૂખ. ૨૪૧
 બીલાડીએ સાન જ કરી, કાળજી કાળલી આગળ ધરી;
 અંજન કીધું છે જોડેલે, નવજોખના થઈ, તેટલે. ૨૪૨
 રાજા કહે તારું શું નામ, ઉજ્જડ થયું ક્યમ તારું ગામ;
 ત્યારે સ્ત્રી સાં બોલી વાત, ચંદ્રશેખર તે મારો તાત. ૨૪૩
 દૈત્યે માત્યાં માણસ ધણાં, નગર ઉજ્જડ કીધાં અમતણાં;
 લોક સહુ તો દુઃખિયા થયા, કોઈ ખાધો કોઈ નાશી ગયા. ૨૪૪
 મને એકલી જાલી બાંહ, રાખી છે કારાગૃહમાંહ;
 અંજન કરી બિલાડી કરે, ચારા અર્થે વનમાં ફરે. ૨૪૫
 આવે છે રાતે આ ઠાર, ખીજે અંજનથી કરે છે નાર;
 મુજ પર રાખે છે બહુ મન, જોવી પેટની હોયે તન. ૨૪૬
 હવડાં આવશે કરતાં વાત, જોતાં કરશે તુજની ધાત;
 તારો ડરાવ્યો તે નહિ ડરે, કોઈનો માર્યો તે નહિ મરે. ૨૪૭
 એવું બળ છે મહા પ્રચંડ, અનિત એની પાસે દંડ;
 તે દંડ જ્યારે વાગે શીશ, એ પાપી મરશે તે દીશ. ૨૪૮
 તે દંડની નિત્ય પૂજા કરે, તે પાછળ પ્રદક્ષિણા ફરે;
 હેઠો મૂકે એટલી વાર, તેનો છે એને આધાર. ૨૪૯
 લીધી વાત એનાં મનતણી, વળતી બોલ્યો ઉજ્જણી ધણી;
 છાનો રાખ મને તું ઘેર, હું જ કરું પાપીની પેર. ૨૫૦
 સ્ત્રીએ જોઈ તેની સુજ, ઠામ એક દેખાડી ગૂંજ.

દોહરા.

અંજન આંજ્યું એહને, કરી બિલાડી ત્યાંહ;
 રાજા જઈ છાંનો રહ્યો, તેનાં મંદિર માંહ. ૨૫૧

એટલે પાપી આવિયો, સેજ હુતી ન્યાં ઠાર;
 અંજન આંજ્યું તેહને, તલ્લણુ થઈ તે નાર. ૨૫૨

સ્નાનકર્મ તેણે કર્યું, પછે કસ્યું સ્મરણુ;
 હંડ હતો જે હાથમાં, તેને મેલ્યો ધરણુ. ૨૫૩

પ્રદક્ષિણા પોતે કરી, નમીને લાગ્યો પાય;
 નિરખીને પછે નિસર્યો, મહા બળિયો તે રાય, ૨૫૪

ચેત ચેત રાજા કહે, ચઢાવીને બહુ રીશ;
 હંડ હતો તે આપટ્યો, તે પાપીને શીશ. ૨૫૫

ચોપાઇ.

તરફડી પડ્યો દૈત્ય ત્યાં તરત, પામ્યો એક પલકમાં મરત;
 વાયું વેગે વાત જ થઈ, ખખર દશ દિશા ફરી ગઈ. ૨૫૬

તરત લોક આવી ત્યાં વસ્ત્યાં, સુખ પામ્યાં સહુ હેતે હસ્ત્યાં;
 સ્ત્રીને ઘેર આવ્યાં માળાપ, ટાળ્યા સહુ લોકોના તાપ. ૨૫૭

ન રહ્યું દુઃખ કોને મન કશું, તરત આવીને ગામ જ વસ્તું;
 ત્રેસઠ જે પોતાના જન, મનવાંછિત પામ્યા ભોજન. ૨૫૮

રાયે જાણ્યાં વિક્રમ રાય, તલ્લણુ જઈને પડિયા પાય;
 મુજને આશીર્વાણુ કીજીએ, એ કન્યા રાયજી લીજીએ. ૨૫૯

તે કન્યાને પ્રીતે વરી, હુંકણમાં તે આવ્યા ફરી;
 પ્રકાશ થયું પોતાનું નામ, મળવા આવ્યું બાધું ગામ. ૨૬૦

હુંકણરાયે વિનતિ કરી, પરણાવી પોતે દીકરી;
 પુરોહિતને ઘેર કન્યા એક, ગુરુને પરણાવી વિવેક. ૨૬૧

વિદ્યાર્થીને ઘેર મોકલ્યા, રાય ઉજોણુ આવ્યા એકલા;
 ત્રેસઠનાં ત્યાં ટાળ્યાં દુઃખ, લાંગી જન્મ જન્મની ભૂખ. ૨૬૨

જેય હંડ જે કન્યા રૂપ, લઈ આવ્યો ઉજોણીભૂપ;
 ચતુરાં લાવ્યા ચતુરસુખણુ, હરખે ગડગડિયાં નિશાન. ૨૬૩

મહેલે ઉતર્યાં તે નર નાર, મુંદર શોભા તેણે ઠાર.

દોહરા.

જઈ દમની ચરણે નમ્યો, પોતે વિક્રમ રાય;	
દંડ જિલ્લા દેખાડ્યા, મહેલ્યા જઈને પાય.	૨૬૪
ધન્ય અજિત ધરણીપતી, ત્રંખાવટીએ જાઓ;	
જે જે ચર્યા મહોલની, મહિસાગરમાં નહાઓ.	૨૬૫
કરે રાજ ત્રંખાવટી, ત્રંખક તેનું નામ;	
ત્રંખકસેન તો બહુ થયા, પણ એ સાચું નામ.	૨૬૬
વચન લઈ તે સંચર્યો, સાસુએ દીધી શીખ;	
સાથે વીર વધતાળ છે, મન નવ આણી ખીક.	૨૬૭
પહોંત્યો ગઢ ત્રંખાવટી, નિશા સમે તે ભૂપ;	
અદૃષ્ટ વિદ્યાએ કરી, દીર્ઘ નગર અનૂપ.	૨૬૮
મહિસાગર નાહ્યા જઈ, જોયા ઘાટે ઘાટ;	
નગર જ નિરખ્યું સ્નેહશું, ગયા રાજની વાટ.	૨૬૯
જોયાં ધર પુર મેડીઓ, જોયા મહેલ અવાસ,	
અઢ્યો ઉઝો અટારીએ, સ્ત્રી દીડી તે પાસ;	૨૭૦
ત્રિયા તેર વરસતણી, લક્ષણ શુભ શુભ રૂપ;	
તે હામે હરિને રહ્યો, પોતે વિક્રમ ભૂપ.	૨૭૧
ચર્યા જુએ તેહની, નિશા ગઈ છે પહોર;	
સાંઢ ઉપર વાહન કરી, આવ્યો દૂત તે ઠોર.	૨૭૨
મેલી ઉંટને ખારણે, આવ્યો ધરમાં તેહ;	
વાટ જોતીતી માનિની, જેમ અપૈયો મેહ.	૨૭૩
તારી સાથે આવું છું, ઘેસો બહાર જ હામ;	
એટલે પોપટ આવિયો, દામોદર શુભ નામ.	૨૭૪
કાગળ કોટે બાંધિયો, આવ્યો સ્ત્રીની પાસ;	
પ્રણામ કીધો પોપટે, સ્ત્રીએ દીધી આશ.	૨૭૫
રાજ વિક્રમ તે જુવે, પરાક્રમ તેનાં પ્રૌઢ;	
પોપટ દીઠો પોતાતણો, થઈ રહ્યો દિગ્મુદ્ધ;	૨૭૬
કાગળ ઉડ્યો કામિની, તે વાંચીને જોય;	
પાછળ રાજ ઉભો રહ્યો, તે નવ જાણે કાવ.	૨૭૭

સ્વસ્તિશ્રી ત્રંબાવટી, રતનમંજરી નામ;
 લખિતગ ધાંચણુ દમની, વાસ ઉજેણી ગામ. ૨૭૮
 સમાચાર એક પ્રીઝલે, પાડી વિક્રમશું હોડ;
 મુજને જિતી તે વરયો, લાગી મુજને ખોડ. ૨૭૯
 હુંશ ન પાહોતી આપણી, જે ધારીતી પેર;
 કાળાગૃહે પડી કામિની, વિક્રમસેનને ઘેર. ૨૮૦
 ભલું દુઃખ દારિદ્ર્યનું, ભલી વેઠવી ભૂખ;
 તેથી ભુંડું ભૂપ ધર, સ્ત્રી માણસને દુઃખ. ૨૮૧
 વાત કોષશું થાય નહિ, બહાર નવ જવાય;
 રુંડું ભુંડું જણાય નહિ, રહિ કાળાગૃહમાંય. ૨૮૨
 વચને બાંધી હું રહી, જોડીને બે હાથ;
 આપણુ રહિયે એકઠાં, વાત કરે તમ સાથ. ૨૮૩
 તમ ભણી રાજ મોકલ્યા, આવ્યાછે તુજ પાસ;
 તેને તો વરજે તમે, પહોંચે મનની આશ. ૨૮૪
 લખનાર નાર પોતાતણી, અચરત મોડું એહ;
 પોપટ ધર પોતાતણો, મહિપત મન સંદેહ. ૨૮૫

ચોપાઈ.

રતનમંજરિયે વાંચ્યો પત્ર, રાય વિક્રમે વાંચ્યો તત્ર;
 તેનો ઉત્તર લખિયો આટ, બાંધ્યો તે પોપટની કોટ. ૨૮૬
 ત્યાં જઈને તો કેજે નાય, રતનમંજરી વરે કોષ રાય;
 સુણી શુક ચાલ્યો જોડલે, કાગળ શાડી નાંખ્યો તેડલે. ૨૮૭
 ઘેલી રાંડ ધાંચણુ દીકરી, તારું પાપ જે એને વરી;
 મારું રતનમંજરી નામ, નવ રહું વિક્રમ ગુલામ. ૨૮૮
 એવા કંઈ આવે કંઈ જાય, વિક્રમ તો તુજને ગંધાય;
 હશી પડી તે સૈયર સાથ, જે આવે વિક્રમ મુજ હાથ. ૨૮૯
 મહિપત બાંધું. મારે ઘેર, કોષ ન જાણે તેવી પેર;
 દાસીને હેડી મોકલી, ઉપર રહી રાણી એકલી. ૨૯૦
 આવ્યો તો જે પેલો દૂત, તેજો ધરમાં ભંગડભૂત;
 કહો તમે ક્યાંથી આવિયા, સમાચાર શા શા લાવિયા. ૨૯૧
 તમને નરપત તેડે આજ, સચ્યાં સર્વ આપણનાં કાજ;
 લીધા ધરમાંથી શણગાર, બીજે માલ તો અપરમ પાર. ૨૯૨

રતન પેટી લીધો અભેદંડ, આપ્યાં દૂતને તે પરચંડ;
 જાઓ મૂકા ઊંટ ઉપર જઈ, પછી આપણુ જે જઈએ વહી. ૨૯૩
 સાંઢણી ઉપર તે તો ધરચું, પછે વિક્રમે મન આચરચું;
 દંડ પ્રતાપે નાશી જશે, હાથ ન રહી તો શી ગત થશે. ૨૯૪
 દંડ પેટી ઉંટપર મૂકિયો, મૂરખ મન તે તો ચૂકિયો;
 વૈતાળ ગયો તે વસ્તુ જ હરી, બેઠો રાય ધીરજ મન ધરી. ૨૯૫
 ચેતવ્યા વણુ તો નવ મારિયે, ક્ષત્રી ધર્મ તે ક્યમ હારિયે;
 પૂછે રાય કાણુ કરે જોર, દૂત જોર કે સ્ત્રીનો ચોર. ૨૯૬
 ત્યારે દૂતને ચઢી છે રીશ, ગાળો દીધી ત્યાં દશ વીશ;
 મારચું ખડ્ગ લીધા છે પ્રાણ, પડ્યો વાટમાં તેહ અજાણ. ૨૯૭
 પછે દૂતનું લીધું રૂપ, સ્ત્રી પાસે આવ્યો છે ભૂપ;
 જો ગમે તો આવો તમો, ચાલો ખોટી ચાઉં છું અમો. ૨૯૮
 ઉઠી નાર તે આગળ થઈ, ઊંટ ઉપર બેઠી તે જઈ;
 ખીક ન આણી કાની ચંત, ખેડી સાંઢણી લીધો પંથ. ૨૯૯
 પૂર્વ દિશા હાંક્યો જેટલે, નારી તે બોલી તેટલે;
 આપણે જવું પશ્ચિમ દેશ, કેમ કરો પૂર્વમાં પ્રવેશ. ૩૦૦
 મારે શું પશ્ચિમનું કામ, તેડી જાઉં છું મારે ગામ;
 વાંકું વચન તે સાથે કરચું, રૂપ પોતાનું પ્રગટ જ કરચું. ૩૦૧
 દંડ અને પેટી તો ગઈ, તે નારી તો નરવશ થઈ;
 પેટી દંડનું ભાંગ્યું જોર, થઈ ગઈ નારી ત્યાં તો ચોર. ૩૦૨
 શું નામ તાહરું ક્યાં રહે, ક્યાં લઈ જાઓ મુજને કહે;
 મારું તો જુગારી નામ, વસવું મારે માળવ ગામ. ૩૦૩
 કરું કામ અણુચિતવ્યાં ઘોર, સ્ત્રીમાણસનો હું છું ચોર.

દોહરા.

નિઃશ્વાસ મૂક્યો નારીએ, દૈવ ન પહોંતી આશ;
 મનનો માન્યો મૂકીઓ, પડ્યાં જુગારી પાસ. ૩૦૪
 જુગારી હાથે સાંકળ, મર્કટ કંઠે હાર;
 ઘેલી સ્ત્રી નાર બેડહું, રહે કેટલી વાર. ૩૦૫
 લંગી વસની આળસ, લંપટ જુગારી આપ;
 એવો કંથ જે કામિની, તેનાં પૂરણુ પાપ. ૩૦૬

નમેરા નિદ્રાળુઓ, દીન દયાહિન રોગ;	
એવો કંથ જે કામિની, તે કામિનીના ભોગ.	૩૦૭
કાળળ પોપટ લાવિયો, મુજ સહિયરનો મર્મ;	
તે વિક્રમને નવ વરી, ત્યાં ફૂટયું મુજ કર્મ.	૩૦૮
પરદુઃખભંજન સુખકરણ, અજિત અભેદી આપ;	
એવો પુરુષ મેં પરલગ્યો, ભોગવું તેનાં પાપ.	૩૦૯
નવ ખંડ જેની નામના, પવિત્ર જેનો દેહ;	
તેવો પુરુષ મેં પરલગ્યો, તેનું કળ આ તેહ.	૩૧૦
સુરજ દેવ સાક્ષી તમે, નિર્ભળ તારું નામ;	
મેળો કરજે મહીપતિ, કરો કામિનીનું કામ.	૩૧૧
અલ્યા શાપ દેહ છું તને, હું અખળા સ્ત્રી જાત;	
ક્યમ લાગ્યો મને છેતરી, કીધી મોટી ઘાત.	૩૧૨

ચોપાઈ.

ત્યારે તે જાણ્યો રાજન, તારું કોના ઉપર મન;
ત્યાં પહોંચાડી મૂકું તેને, શાને રીથ કરે છે મને. ૩૧૩
તારા મનમાં જે હોય આપ, સત્ય ન કહે તો તુજને પાપ.

દોહરા.

ત્યારે નારી જાણિ સહિ, વિક્રમ ઉજેણુ ભૂપ;	
સકળ કળા ગુણુ જાણુ છે, શીળવંત સ્વરૂપ.	૩૧૪
રાજ રાજેશ્વર છે ગુણી, હરસત માત હજાર;	
તેને મળવા મન ધણું, જે નારાયણુ નર.	૩૧૫
વચન પાળ તું તાહરું, મેળવ વિક્રમ રાય;	
સરે અર્થ તવ માહરો, હૈકું શીતળ થાય.	૩૧૬
ત્યારે જુગારી જાણિયો, કંઈ વિક્રમ અંધાણુ;	
તેને તું ક્યમ જાળખે, જોલ ચતુરસુખણુ.	૩૧૭
પ્રેમે પદ છે તેહને, હીંગણુ સૂધી હાથ;	
જમણે હાથે ચક છે, તે પૃથ્વીનો નાથ.	૩૧૮
કમળપત્રમાં નેત્ર છે, અરુણવત છે તેજ;	
ચંદ્રવદન ચંચળ માતિ, નારાયણુનું હેજ.	૩૧૯

છોડ્યો મણિ ગાંઠે થકી, આપ્યો સ્ત્રીને હાથ;
 બાણે દિનકર ઉગીઆ, દીઠો તે નરનાથ. ૩૨૦
 પાગે લાગી પદ્મિની, શું છે તમારું નામ;
 વીશ-વસા વિક્રમ તમો, તેજપુંજ મહા કામ. ૩૨૧
 ચોપાઇ.

સાબાશ શ્યામા ડાહ્યાં તમો, જોયા વિક્રમ તે તો અમો;
 નગર ચર્ચા જોવા આવિયો, પોપટ કાગળ ત્યાં લાવિયો. ૩૨૨
 તે પૂંઠથી મેં વાંચિયો, પેટી દડ મેં તો સાંચિયો;
 દૂત હતો તે મેં મારિયો, ચેતાવ્યો જુદે હારિયો. ૩૨૩
 તમને ઘેસાડી સાંઢે કરી, લાવ્યો પંથે જાઉં નહિ હરી;
 મારા સમ તમને હોય મન, ત્યાં પહોંચાઉં આણે દન. ૩૨૪
 વચન સાંભળ્યું વિક્રમતાણું, હરખી નાર તે મનમાં ધણું;
 ગાંધર્વવિવાહ હેતે કરી, રતનમંજરી વિક્રમશું વરી. ૩૨૫
 ચાલ્યાં આવે છે તે વાટ, મટયા મનતણા ઉચ્ચાટ;
 એહ વાત અહિંયાથી રહી, પેલા પોપટની શી ગત થઇ. ૩૨૬

કોહરા.

કાગળ રતનમંજરીતણો, લેધને ચાલ્યો પંથ;
 તેણે વિચાર્યું આવતાં, થઇ વિસામણ ચંત. ૩૨૭
 દીઠું દમલપુર વાટમાં, જુગતે જોતો જાઉં;
 મળે જો મારો બંધવો, સહેજે સુખિયો થાઉં. ૩૨૮
 મળવાને પરદેશડે, બાંધવકેરે કાજ;
 તે રહે છે આ ગામમાં, લાગું મારી દાઝ. ૩૨૯
 એમ કહિ વળિયો ગામમાં, મળવા મિત્ર જ પેર;
 બાંધ્યો રહે તે પાંજરે, નીલી ગુણિકા ઘેર. ૩૩૦
 બાંધ્યું પાંજરું બારણે, ગંગારામ છે નામ;
 ત્યાં દામોદર આવિયો, બંધવકેરે ઠામ. ૩૩૧
 દબે દબ મળ્યા એહ, પહોંચ્યા મનના કોડ;
 ગુંજ કરવા માંડી ત્યાં, બાંધવ જુગતે જોડ. ૩૩૨
 કહો બાંધવ ક્યમ આવિયો, ગયા હતા કુણુ દેશ;
 સુખ દુઃખ કહો તમતાણું, કાં વેઠો પરદેશ. ૩૩૩

ઉજેણીપત રાજ્યો, પવિત્ર મનશું પેર;
 પરણ્યો ઘાંચણ દીકરી, હું છું તેને ઘેર. ૩૩૪
 કાગળ લઈને નીસર્યો, ગયો ત્રંખાવડી ગામ;
 તે રાજની ખેટડી, રતનમંજરી નામ. ૩૩૫
 મહારાજ વિક્રમ આપિયા, ચર્ચા જોવા કાજ;
 કરે રાજ શ્રી રામનું, મોટા જે મહારાજ. ૩૩૬
 રતનમંજરી પરણશે, મારા કાગળ માટ;
 વહાણું વાતે આવશે, આજ ગામની વાટ. ૩૩૭
 શુભ અસ્વારી સાંઢ છે, રતન પેટી પરચંડ;
 કન્યા છે તે પંદ્રિની, પાસે અભેજિત દંડ. ૩૩૮
 તે પહેલાં હું નિસર્યો, ખાઉં વધાઈ વરત;
 તે દમની મને આપશે, હાર અમૂલક તરત. ૩૩૯
 સુખશાતા છે અતિ ઘણી, આનંદ અદકો અંત;
 મળ્યા ભેટ્યા શીખ ઘો, જઈ મારે પંથ. ૩૪૦

ચોપાઇ.

વારુ કહી તે થયો વિદાય, એક એકની કહી કથાય;
 પેલે ચોપટે વચન જ કહ્યું, તે ગુણિકાએ સર્વે લહ્યું. ૩૪૧
 સુણ્યું વચન એ મારું લાગ્યું, એવો હું પામું ક્યાં લાગ;
 અપંચ કરું હવે રૂડી પેર, પેટી પંદ્રિની આણું ઘેર. ૩૪૨
 એવો મનમાં ઘડિયો ઘાટ, જઈ ખેડી રોડીને વાટ;
 પ્રાતઃકાળ થયો જેટલે, આવી સાંઢ નિકટ તેટલે. ૩૪૩
 હેઠાં ઉતર્યાં નર ને નાર, તેણે મનમાં કર્યો વિચાર;
 ભક્ષ ભોજન અહિંથી લીજીએ, પછે પંથ આપણુ કીજીએ. ૩૪૪
 ગયા રાય તો ગામ જ માંહ, નાર સાંઢ રહી રણમાંય;
 એટલે આવી ગુણિકા પાસ, મળી ભેટીને દીધી આશ. ૩૪૫
 મુજને તુજશું અદકું હેત, તું તો મારી સગી લાણેજ;
 તું સગી ભગિનીની દીકરી, વારુ થઈ વિક્રમશું વરી. ૩૪૬
 વિક્રમ ઉતર્યા મારે ઘેર, તેડવા મોકલી તમને ઘેર;
 તેનું કપટ તો નવ જાણિયું, જ્ઞાન હૃદયમાં નવ આણિયું. ૩૪૭
 મળ્યાં વળગ્યાં બાહે હાથ, ગઈ નારી તે ગુણિકા સાથ;
 રતન પેટી ને સાંઢ જ લીધ, કારજ ગુણિકાનું તો સીધ. ૩૪૮

રતનમંજરી ગઈ ઘરમાંહ, ચર્યા લુંડી દીડી ત્યાંહ;
ક્યાં ગયો મારો ભરથાર, જે મારો હપડાનો હાર. ૩૪૯
તે નર પાખે દેહ ન ધરું, કરડી જીભને હવડાં મરું;
તારા કુળમાં શો વહેવાર, મુજને કયમ લાવી આ ઠાર. ૩૫૦

દોહરા.

ત્યારે ગુણિકા બિચરી, સન્ને રૂડા શણગાર;	
જેવા મન તારે ગમે, ભોગવી લે ભરથાર.	૩૫૧
ગુણિકા જાત છે આપણી, મોટા જનશું પ્રીત;	
નિત્ય દિવાળી આપણે, નવલા રંગ નિતનિત.	૩૫૨
પલંગ પાન ને હારડા, શુભ સક્રામણ સેજ;	
નર રૂડા નિત્યે નવા, ભોગવ આણી હેજ.	૩૫૩
રાજાને તો સ્ત્રી ઘણી, સંભવે નહિ સભોગ;	
વાંગ ન આવે વરસમાં, ત્યાં તો પૂરા ભોગ.	૩૫૪
નીચ વાત નારે સુણી, અગે બીડી બાળ;	
કે મારું કે હું મરું આણું મારો કાળ.	૩૫૫
પરવશ પડી તે શું કરે, ધારણ રાખી મન;	
મોટાં મંદિર માળિયાં, લાભિની રહિ ભૂવંન.	૩૫૬
સોદો લીધો વિક્રમે, આવ્યો તેવો આપ;	
વનિતા ન દીડી વાટમાં, તનમાં પ્રગટયો તાપ.	૩૫૭
વળ્યો ગામમાં વીર તે, દંડ પોતાને હાથ;	
ગલી ડુંચીએ ખોળતો, વિચાર કરે મન સાથ.	૩૫૮
એમ કરતાં નિશા થઈ, દુઃખ પામી તે નાર;	
તે નાહી ઘરમાં થકી, જૂમ મારતી બહાર.	૩૫૯
મળી બહાર બહુ મેદની, માનવ જોતાં વાટ;	
તે નગરના નરપતિયે, જાણી સઘળી વાત.	૩૬૦
કહે બાપ તું ક્યાં રહે, શું દુઃખ નિશ્ચે દેહ;	
વિભેગ પડ્યો પરજ્યાતણો, સાચું માનો એહ.	૩૬૧
કાજ લક્ષિને હું મરું, એટલું મારે કામ;	
ખીજ શું બોલું નહીં, કાચ ન લેશો નામ.	૩૬૨
કાજ ભરાવ્યાં શકટ ભરી, ચાલી સરિતા તીર;	
એટલે જોવા ત્યાં ગયો, પોતે વિક્રમ વીર.	૩૬૩

ચોપાઈ.

પોતાનો પાત દીડો દષ્ટ, ગયું મન થકી સઘળું કષ્ટ;
 દીડી પ્રીત બે જાણની ઘણી, પૂછ્યું ગામકરે તે ઘણી. ૩૬૪
 ક્યાંથી આવ્યા કુણ જ ગામ, પ્રકાશ કર્યું પોતાનું નામ;
 દેવરૂપ દેવાંશી દેહ, અધિક પૃથ્વીપતિ પોતે તેહ. ૩૬૫
 કહી પ્રતિજ્ઞા સાચી વાત, જાળખિયો અવનિપતિ તરત;
 તેડયો ઘેર દેધ બહુ માન, મૂક્યાં પાન મેવા પકવાન. ૩૬૬
 કેંગાલને કરુણા કીજિએ, કાંઈ હુકમ મુજને દીજિએ;
 તારા નગરમાં નીલી નાર, તેને તેડાવો આ ઠાર. ૩૬૭
 અણાવી સાંઠ પેટી ને ગર્ય, ઘેર બોલાવી સાર્યો અર્થ;
 શીશ મુંડી ખર વાહન કરી, બધા નગરમાંહે ફેરવી. ૩૬૮
 ઠરી રહ્યો ત્યાં વીર મુજાણ, ત્રખાવટીએ થયું છે જાણ;
 પગલે પગલે કટજ ચઢ્યું, પગલું દમલપુર માંહે પડ્યું. ૩૬૯
 લાગી રાઠ આવણીને ક્રોધ, માંહેમાંહે વળગ્યા જોધ;
 વઢતાં દિન વિત્યા છે ચાર, માંડણરાયે કર્યો વિચાર. ૩૭૦
 આપણા ઉપર ત્રંબક વઢે, શે વાકે સેના એ ચઢે;
 ગયા લાટ નિવારણ કાજ, વઢો કુણ દિવસની દાઝ. ૩૭૧
 તારા નગરમાં મારા ચોર, તેણે કામ કર્યું છે ઘોર;
 રતન પેટી ને રતનમંજરી, તે તો ચોર લાવ્યો છેતરી. ૩૭૨
 તેને કહાડી આપો મને, તો તો જીવતો મૂકું તને.

દોહરા.

રાજ શું જાણો નહીં, મન વિચારો જાણ;
 રતનમંજરી લાવિયો, વિક્રમ વીર મુજાણ. ૩૭૩
 મુણતે આનંદ ઉપન્યો, શીતળ થઈ સૌ કાય;
 પ્રદક્ષિણા દેધને નમ્યો, વિક્રમ કરે પાય. ૩૭૪
 ધન હું ધન એ દીકરી, ધન મારો અવતાર;
 હેતે આવો નગરમાં, શોભે સહુ સંસાર. ૩૭૫
 દમલપુરનો રાજિયો, બોલ્યો માંડણ રાય;
 વરો બેટિ એક માહરી, સકળ મનોરથ યાય. ૩૭૬

ચોપાઈ.

એક પરણી તેની કન્યાય, પાછા ત્રંયાવટીએ જાય;
રીત ભાત તે પૂરણ કરી, ખીછ વાર તે કન્યા વરી. ૩૭૭
હરખે વાગ્યાં ઢોલ નિશાન, આવ્યો વિક્રમ વીર મુગ્ધાણ;
કન્યા પેટી દંડ રતન, લાવ્યો ઘેરે કરી જતન. ૩૭૮
સ્ત્રીએ ઉતારી મહોલાં પાસ, દેવદમનીને દીધી આશ;
વચન તમારું મસ્તક ધરું, હવે હુકમ દો તેવું કરું. ૩૭૯
આણ્યા તરણ દંડ તે દીશ, કહો તે વાત ચહડાવું શીશ.

ઢોલરા.

કહો દમની કહું તે કરો, આપ નગર ભૂપાળ.
વીર લટ નામે વિપ્ર છે, તેડીને ધન આલ. ૩૮૦
આળક પુત્રી તેહની, તેનું સરસ સ્વરૂપ;
ચર્ચાં જો જો તેહની, ભોળા ન થશે ભૂપ. ૩૮૧

ચોપાઈ.

પ્રાતઃકાળ થયો જોડલે, વીર લટ તેડયો તેડલે;
માન દીધું રીઝીને રાય, કુમકુમ ચંદન પૂછ પાય. ૩૮૨
રત્નથાળ તે આગળ કરી, હેતે હેમની મોરો ધરી;
મહારાજ હેતે લીજિએ, પતિતને પાવન કીજિએ. ૩૮૩
લાગ્યું બ્રાહ્મણને અદકું દુઃખ, રાજ ઉપર મરજ્યું મૂખ;
ભાઈ મારે શો એનો અર્થ, રાજદ્વારમાં જોઈએ ગર્થ. ૩૮૪
માંસ રઘિરનો ભુંડો આહાર, રાજપ્રતિગ્રહ ભારે ભાર;
દશ ખાટકી કરે જોડલું, એક ચક્રીને ઘેર તેડલું. ૩૮૫
દશ ચક્રી કરે જે આપ, તેડલું એક ગુણિકાનું પાય;
દશ ગુણિકાતણું અથ જોહ, એક નરપતિને ઘેર તેહ. ૩૮૬
નિદા કરીને નાશી ગયો, કોડી એક લેવા નવ રહ્યો;
એમ કરતાં પડી જવ રાત, રાયે વિચારયું હૃદિયા સાથ. ૩૮૭
જોઈ ચર્ચાં એના ધરતણી, સમૃદ્ધિ છે એને ઘેર ઘણી;
લાવ્યો કાજડો ફેટો કશી, ચાલ્યો તે બ્રાહ્મણ ઘર ધરી. ૩૮૮
કોઈને વાત ન કહી તે રાય, જાના વીર ધીર જો જાય;
અદૃષ્ટવિદ્યા મનમાં ધરી, ઘર ચર્ચાં જુએ તે કરી. ૩૮૯

ઘટિકા જેથ નિશા વિસ્તરી, આઠાણની પુત્રી નીસરી;
 સકલ કળા ગુણુ જોખન સાર, લક્ષણુ બુદ્ધિવંત છે બાળ. ૩૯૦
 તેની પાસે દંડ જ એક, તેની શોભા વિવિધ વિશેક;
 નિકળી ઘર મેલી બારણે, રાય નિકળ્યો જોવા કારણે. ૩૯૧
 ચૌટે જમને ઊભી રહી, પ્રધાનપુત્રી તે સ્થાનક ગઈ;
 ત્રીજી તનયા વણિકજવણી, તે સહુની શોભા છે ઘણી. ૩૯૨
 ચોથી છે ક્ષત્રીની નાર, મળ્યાં એકઠાં ટોળે ચાર;
 મળી સહુ વિચાર જ કરે, અરાંપરાં ચૌઠામાં ફરે. ૩૯૩
 લીધાં પાન ફેફળ ને હાર, લીધા મેવા અપરમપાર;
 લીધી સામગ્રી પરણ્યાતણી, લીધા ચૂડા ચુંડી ઘણી. ૩૯૪
 વસ્ત્રતણો લીધો અખાર, થયો મણુ ઝાઝરો ભાર;
 આપ માથે કાઠી નવ ધરે, તું લે તું લે એમ સૌ કરે. ૩૯૫
 લાવો મજુરને આણે દીશ, આંપે લઈ ઉપાડે શીશ;
 એક આધી તેડવાને ગઈ, ઊભો રાય મજૂરજ થઈ. ૩૯૬
 ભાર ઉપાડવાનું છે મંન, પેટ ભરી જમાડો અંન;
 ઉપાડ ગાંસડી તું અમતણી, આપશું અંન સામગ્રી ઘણી. ૩૯૭
 કંગાળ સરખું દીકું રૂપ, નવ ઓળખાણો ભારે ભૂપ;
 પોતાના મદમાં ચાલી જાય, ન ગણે કોને લેખામાંય. ૩૯૮
 અલ્યા તું રહે છે કુણુ ગામ, તારું શું કહે છે સહુ નામ;
 માટકો મજુરજ નામ માહરું, કામ કરું નિત્યે તાહરું. ૩૯૯
 બોલ્યો બોલ ગરીબ કંગાળ, હસે સહુ લાગે છે વહાલ;
 રાગને શિર મેલ્યો ભાર, નિકળ્યાં નગરથકી તે બહાર. ૪૦૦
 વહેળા પર્વત નદી ને પહાડ, જે દેખીને ધૂલે હાડ;
 ચાલે ચારે ચતુરસુજાણુ, બ્યાં હતું ગાંધિયું મસાણુ. ૪૦૧
 તેમાં ગયાં આણી આઠાદ, બ્યાં હરસત તણો પરસાદ;
 ભૂત પ્રેત ને બ્યંતર ઘણાં, ટોળાં જલ્લ કિન્નર તે તણાં. ૪૦૨
 અનેક જોગણી આકાશે ભમે, તે આવીને ચરણે નમે;
 જઈ હરસતની પૂજા કરી, નૈવેદ્યતણી તે થાળી ભરી. ૪૦૩
 સતુષ્ટ કરીને અંગે માત, પછે તેહને પૂજી વાત;
 મળ્યાં એકઠાં આપે ચાર, કયમ આવ્યાં છો આણે ઠાર. ૪૦૪

ત્યારે બોલી ચારે જણી, પરણે છે સધયર અમતણી;
 પાતાળે વસે છે તેહ, કુંમકુમ વરણી તેની દેહ. ૪૦૫
 પરણવા આવી હશે ત્યાં જન, અમને દેશે જાઝાં માન;
 કુંમકુમવતી પરણે જેહને, અમ ચારે પરણું તેહને. ૪૦૬
 અમને જવા આપો માગ, આજે વર વરવાનો લાગ;
 દંડતણી ત્રણ રેખા કરો, સુખે તે સ્થાનક પરવરો. ૪૦૭
 માટકા તું બેસી રહે આંહ, અમો આવશું વહાણાંમાંહ;
 ત્યારે માટકો અદકું રોય, મુજને મારી નાંખે કોય. ૪૦૮
 હું તો નહિ જવા દેઉં તને, હતો ત્યાં મૂકી આવો મને;
 અનેક ચરિત્ર એવાં બહુ કહ્યાં, સજની ચારે મનમાં લહ્યાં. ૪૦૯
 એક કહે એને મા છેડ, સુખે આપણી સાથે તેડ;
 ખાશે પેટ ભરીને ધાન, કહીયું તે કરશે નિદાન. ૪૧૦
 તે સ્થાનક માર્યો એક દંડ, પડી ગુહા એક મહા પ્રચંડ;
 પેઠાં સહુકા વળગી હાથ, તેડ્યો માટકો પોતા સાથ. ૪૧૧

દોહરા.

નગર સમીપે જઈ રહ્યાં, દીકું સરોવર નીર;
 નહાવા કેરે કારણે, જઈ ઊભી તે તીર. ૪૧૨
 દંડ વસ્ત્ર ને ગાંઠડી, બીજા શુભ શણગાર;
 તે સૌંધું મળુરને, કાણું ન લાગી વાર. ૪૧૩
 થઈ નગન નહાવા ગઈ, જળમાં ઝાકમઝોળ;
 છાંટે નીર એક એકને, કરે આપ કલ્લોલ. ૪૧૪
 સમયોં વીર વૈતાળને, પ્રત્યક્ષ પ્રગટ હોય;
 વસ્ત્ર દંડ હરી ગયો, પાર ન પ્રીછે કોય. ૪૧૫
 વર આવ્યો ત્યાં પરણવા, તિલક કર્યુંતું લાલ;
 તેને વીર હરી ગયો, જનમાંથી તટકાળ. ૪૧૬
 જળમાં રહીને માગિયાં, માટકા લાવ શણગાર;
 હાથ ખંખેરી ઊડીઆ, બોલ્યો મુખ ઉચ્ચાર. ૪૧૭
 એ તો કાષ્ઠક લેઈ ગયું, ન રહ્યું મારી પાસ;
 માતા હવે હું શું કરું, બોલ્યો મૂકી આશ. ૪૧૮
 ફટ ભુંડા જા ગામમાં, કુંમકુમવતીની પાસ;
 જળમાં સૌ ઊભાં રહ્યાં, થઈ મોટી ઉપહાસ. ૪૧૯

સામળ ભટ.

કર્યું જાણુ જઈ માટકે, મોકલાવ્યા શણુગાર;
 થઈ પાંચે ઘેર એકઠી, ક્ષણુ ન લાગી વાર. ૪૨૦
 લગ્ન વેળા તતપર થઈ, હું જોતીતી વાટ;
 ભલે આવ્યાં તમે આ તકે, મનનો ટલ્યો ઉચ્ચાટ. ૪૨૧
 લાવો વર ઉતાવળો, લગન જ વેળા જાય;
 વર તો ક્યાંઈ જડે નહીં, આકુળવ્યાકુળ થાય. ૪૨૨
 વિક્રમ રૂપ પોતે ધર્યું, ગયો આવી જ્યાં જાન;
 દીઠો સુંદર મહિપતિ, દીધાં ઝાઝાં માન. ૪૨૩
 હવડાં એ પરણાવિયે, રીતભાત કરી પેર;
 પછે હાંકી કહાડ્યું, કન્યા લગ્નશું ઘેર. ૪૨૪

ચોપાઈ.

પીઠી ચોળી રાય શરીર, પચરંગી પહેરાવ્યાં ચીર;
 લક્ષ્મણી તો વેળા થઈ, બેસાડ્યો ચોરીમાં જઈ. ૪૨૫
 દીઠો વર શરદનો ચન્દ્ર, દીઠો અવનવો જેવો ધન્દ્ર;
 દીઠો જેમ ઉગમતો ભાણુ, તેવો વિક્રમ વીર સુગણુ. ૪૨૬
 હેત પ્રીત નારીને કરી, પાંચે કન્યા તે વર વરી;
 મંગળ વત્યાં ખાધો કંસાર, સનજન કહે જિત્યો સંસાર. ૪૨૭
 ગોત્રજાતણી જઈ પૂજા કરી, વર જોઈ સહુની આંખડી ઠરી.

દોહરા.

રાજા કહે તમે બોલિયાં, પાળો તેહ વચન;
 હું તે પેલો માટકો, આપોને ભોજન. ૪૨૮
 મુજને ભાડે મોકલ્યો, જે આવી છે જાન;
 તેને ઘેર જશે તમે, શું દો છો મુજ માન. ૪૨૯
 હું તો સમજી આવિયો, પેટ ભરવાને કાજ;
 શિખ ઘો તો અમો સંચરે, તમે કરોજી રાજ. ૪૩૦
 સુણીને સહુ વિરમે થયું, ન હોય માટકાનું કામ;
 એ તો ઉજોળપત ખરો, વિક્રમસેન તુજ નામ. ૪૩૧
 પ્રદક્ષિણા કરી પાંચે નમ્યાં, કીધાં શિવપૂજન;
 અન્નાણે અધિપત વયોં, સફળ થયો એ દન. ૪૩૨

ચોપાઈ.

વીર હરી ગયો જોડલું, તરત જ આપ્યું છે તેડલું;
 વિક્રમેત્યાં સાધી ગતી, નાની ખેન એક તેની હતી. ૪૩૩
 જનવાળો વર ત્યાં આણિયો, રાંક આપ હુદે જાણિયો;
 ખીજી કન્યા પરણ્યો અનૂપ, માન દેધ બોલાવ્યો ભૂપ;
 ઝાળખ્યો રૂડો તે રાજન, નગર હરખ પામ્યું સહુ મન. ૪૩૪
 ધન્ય લાગ્ય આ ધરતીતાણું, આવાગમન થયું તમતાણું;
 કન્યા પાંચ ને લાવ્યો દંડ, કર્યું કામ ભારે પરચંડ. ૪૩૫
 ઘેર આવ્યો ઉજ્જેણીરાય, જઈ દમનીને લાગ્યો પાય;
 વળી કહો તે હું આચરું, વચન તમારું મસ્તક ધરું. ૪૩૬

દોહરા.

કહે દમની સુણ રાયજી, જુઓ ઉજ્જેણી ગામ;
 એક વૃદ્ધ વહેવારીઓ, ધનવંત શેઠ છે નામ. ૪૩૭
 ચર્ચા જુઓ ઘેર તેહને, જાળવજો શુભ પેર;
 ત્યાંથી કામ સધળું થશે, બેશી રહો પછે ઘેર. ૪૩૮

ચોપાઈ.

સભા ભરીને બેઠો રાય, સૌ કોને પૂછે છે ત્યાંય;
 ધનવંત શેઠ તે કોનું નામ, વસે આપ ઉજ્જેણી ગામ. ૪૩૯
 એક વજર કહે છે વાત, એ નામે વસે છે સાત;
 એક કહે નવ કરશો રીશ, ધનવંત શેઠ તો છે દશ વીશ. ૪૪૦
 બીજો એક કહ્યો વિચાર, મારી પાસે છે દશબાર;
 નવ તેરી ઉજ્જેણી ગામ, ધનવંત શેઠ હજારો નામ. ૪૪૧
 નાત અડક કાંઈ છે એંધાણુ, શી છે પેર તેની પરમાણુ;
 સર્વતણી વાતો સાંભળી, નાવ્યો મનમાં એકે વળી. ૪૪૨
 આવ્યો એક જન પ્રીતે પાસ, કર જોડીને કીધું હાસ;
 મારી પાસે ધનવંતો સાર, થયાં વરસ એકસો ને બાર. ૪૪૩
 વૃદ્ધ જરા જૂરણ આંધળો, ગાત્ર શિથિલ ને છે પાંગળો.

દોહરા.

ધન અલેખે તેહને, પેટ નથી કાંઈ તન;
 સેવા કારણે ઇચ્છતો, પરણ્યા ઉપર મન. ૪૪૪

તેને કુણુ દે દીકરી, કાણો વૃદ્ધ કરૂપ;	
દીપક હાથે લેધને, કાણુ પડે જઈ દૂપ.	૪૪૫
સોળ વરસની ઘેટડી, શ્યામકુંવર છે નામ;	
ભરજેખનમાં ભામિની, રહે ઉજ્જેણી ગામ.	૪૪૬
મહાસત્યવંતી સાધવી, સતીતણો અવતાર;	
વ્રત કુંવારું આચરે, રૂપતણો ભંડાર.	૪૪૭
મા આપ પરણુવા કહે, એહ ધરે નહિ મન;	
ધરસૂત્ર માંડું નહીં, જીવે નહીં નર જન.	૪૪૮
વિશ્વ આવીને વિનવે, તોય ધરે નહિ કાન;	
શું કરું હું છું જોખના, નહિ કર જાણી રાન.	૪૪૯
નરનું મુખ જોવું નહીં, નરશું ન કરું પ્રીત;	
કુંવારી થઇને રહું, રાચું એણી રીત.	૪૫૦
પંડિતે બહુ પ્રીછવી, વિખાણુ કરિને વેદ;	
શાસ્ત્રવચન તમને કહું, ખરી વાતે શો ખેદ.	૪૫૧
ન્યાયશાસ્ત્ર એવું કહે, કુંવારી શિર પાપ;	
ખાપણુ માથે તેહને, સતીતણો છે શાપ.	૪૫૨
કુંવારી અખળા રહી, મૂકે પૃથ્વી પાપ;	
અલહત્યા એક ડગ ભરે, નિત્ય પોકારે નાથ.	૪૫૩
ભક્તિ કરે ભરથારની, નિત નિત ગંગાસ્નાન;	
મદક્ષિણા પૃથ્વીતણી, ડગે ડગે ગૌદાન.	૪૫૪
શાસ્ત્ર નારિએ સાંભળ્યું, મુખ કર્યું સૌ તાજ;	
તેહ વરી ધનવંતને, સેવા કરવા કાજ.	૪૫૫
ચરણુ તળાસે તેહના, પીરસે તે ભોજન;	
ભક્તિ કરે ભલી ભાતશું, માનિની નિર્મળ મન.	૪૫૬
અવિદ્યા એકે નહીં, સતી શિરોમાણુ સાર;	
દર્શન કરવા કારણે, આવે લોક અપાર.	૪૫૭
આભૂપણુ આ દેશમાં, દર્શન દિવ્ય સ્વરૂપ;	
એક ધનવંત તો એહ છે, માન્યો ભારે ભૂપ.	૪૫૮
પોળને મોઢે પીપળો, તેની રૂડી છાંય;	
ત્રીજું ધર તો તે થકી, ધનવંત રહે છે ત્યાં.	૪૫૯

ચોપાઈ.

વારુ કહી તે રાજા હસ્યો, તેનો બોલ હૃદમાં વસ્યો;
 શાંતે જોઈ હું બાધું ગામ, થાશે મારું એથી કામ. ૪૬૦
 રાજા ઉઠી બેઠા થયા, સહુ સહુને ઠેકાણે ગયા;
 પડી ઘોર નિશા બ્યાહરે, જોવા સજ્જ થયો ત્યાહરે. ૪૬૧
 વાળ્યો કાઢડો ઘાટડી ધણી, ચાલ્યો વીર ધુરંધર ધણી;
 સાંભળ્યુંતું ધરતું એંધાણુ, ત્યાં જઈ બેઠો ચતુરસુબાણુ. ૪૬૨
 બેઠો બારણે સ્થાનક ઠરી, વિપરીત વેશ પોતાનો ધરી;
 અદૃષ્ટ વિદ્યા આપ હોય, નવ દેખે તે માનવી કાય. ૪૬૩
 જેવી કહીતી તેવી સતી, ચર્યાં જૂએ પૃથ્વીપતી;
 કરે ભરથારની આપે સેવ, જેવી દયાળુ દેવી દેવ. ૪૬૪
 કંથ કેરાં ચાંપે છે ચરણુ, પછે આપ પોઢે છે ધરણુ;
 દીન બે ચારેક જોયું રાય, ચિત્તમાં લાવે છે ચર્યાંય. ૪૬૫
 એક દિવસ જૂએ જોડલે, કૌતક એક થયું તેડલે;
 મધ્યરાત ગઈ છે ધનધોર, એટલે એક ત્યાં આવ્યો ચોર. ૪૬૬
 પાડી ખાતર પેઠો ધરમાંહ, બળે દીપક જોતજ ત્યાંહ;
 દીલે જાડો ન ફૂટડો, તેવો સ્ત્રીની દૃષ્ટે પડ્યો. ૪૬૭
 રક્ત ફેટો બાંધ્યો છે શીશ, સુંદર ઘાટડી ભીડી દીસ;
 રુડો કાછ પહેચ્યો છે પાય, બળવંત છે વળી તેની કાય. ૪૬૮
 જ્યાં પોઢીતી ધરણે નાર, આવ્યો તસ્કર તેને ઠાર;
 તસ્કર તે નારીએ દીઠ, અમૃતથી લાગ્યો તે મીઠ. ૪૬૯
 રામા રુદ્રમાં તે ઠામ, તતક્ષણુ પ્રગટ્યો તેને કામ;
 અગ્નિથકા ગળે જેમ ધૂત, ગળી નાર તસ્કરથી તૂત. ૪૭૦
 વિચાર તેના મનમાં થયો, જન્મારો એજે મૂજ ગયો;
 ભોગવ્યો નહી સંપૂરણુ ભોગ, વાત કરી નવ સાધ્યો ભોગ. ૪૭૧
 કંથસ્વાદ કાયા નવ અડ્યો, એ જન્મારો ધૂટી પડ્યો;
 એવો ધડીઆ મનમાં ઘાટ, દીઠો તસ્કરનો બહુ ઠાઠ. ૪૭૨
 નિરખ્યું રૂપ તે તસ્કરતણું, હરખી નારિ હૈડામાં ધણું;
 ક્યમ આવ્યો છે અડધી રાત, સાચી કહે તું મૂજને વાત. ૪૭૩
 ત્યારે તસ્કર બોલ્યો વળી, દીડી નારી ચિત્તે ચળી;
 મારે મન છે એટલો અરથ, આવ્યો ચોરવા ધરથી ગરથ. ૪૭૪

શિર માટે આવ્યો અહીં હું, પુછે છે તો સાંભળ તું;
પાડે ખૂમ કે જોલે વાણુ, મારી ખડ્ગ કાડું તુજ પ્રાણુ. ૪૭૫

દોહરા.

તરુણી તસ્કરને કહે, પ્રીતિ અમથું ભેડ;
હેતે ધન આપું તને, પહોંચાડું મનકેડ. ૪૭૬
મુજશું મન કરી રમો, ટાલ્ય જેહેની આગ;
નિત્યે દહાડી આવજો, જેહ ગમે તે માગ. ૪૭૭
ત્યારે તસ્કર જોલિયો, માનિની સાંભળ મર્મ;
દેખે કંથ આ તાહરો, તે નહી મારો ધર્મ. ૪૭૮
લોપું લાજ નહિ એહની, જે નવ દેખે દષ્ટ;
એ સનિધ તુજશું રમું, તો થાઉં હું બ્રષ્ટ. ૪૭૯

ચોપાઈ.

કામિની કહે કંથ મારું હું, ફરીફરી શું કહે છે તું;
તસ્કર કહે મારો એહને, સંગ કરું તાહારી દેહને. ૪૮૦
દીંચણ મુકી પાસા તણે, અંગુઠો દીધો જઈ ગણે;
પલક એકમાં નીકળ્યો પ્રાણુ, જીવે વિક્રમ વીર મુગ્ધણ. ૪૮૧
હરખ ઉપન્યો જેહને ઘણો, સંગ કર્યો પછે તસ્કર તણો;
તેને આપ્યું અદકું ધન, અત્રત જેવાં કલાં વચન. ૪૮૨
નીત નીત રમવા આવજો, સામગ્રી સાથે લાવજો;
ચોર કાઢી મૂક્યો બારણે, રહ્યો રોય જેવા કારણે. ૪૮૩
દીઠો તે તસ્કરને દષ્ટ, મહિપતિ મનમાં પામ્યો કષ્ટ;
ખુની તસ્કર ને ત્રિજો જ્વર, એને માચ્યાના વહેવાર. ૪૮૪
મહેલ્યું ખડ્ગ કરીને રીસ, છેલું તે તસ્કરનું શીશ;
પડતાં ચીસ નાંખી તે ઠાર, ત્યાં સ્ત્રીએ ઉઘાડ્યાં બાર. ૪૮૫
દીઠો બારણે તસ્કર પડ્યો, સ્ત્રીને મન અચરત અડ્યો;
દીડી રાત અધારી ઘોર, માચ્યો ચોકીવાળે ચોર. ૪૮૬
નારી મનથી મુકી મામ, મેં તો કુંડું કીધું કામ;
કંથની હત્યા માથે લીધ, પાડી 'ખૂમ પછે તો સીધ. ૪૮૭
અરે રાયના લોક જ ધાગ્યા, મારી જનારાને તો સાગ્યા;
મળ્યા એકઠા લાખેક લોક, શેઠ માર્યો તે પામ્યા શોક. ૪૮૮
પૃથ્વીપતે ભેઈ છે પેર, આવ્યો રાય પોતાને ઘેર;

દોહરા.

પ્રાતઃકાલ ન્યારે થયો, સ્ત્રીએ વિચાર્યું મન;	
દાનપાત્ર મળ્યા ધણા, લુટાવી દીધું ધન.	૪૮૯
મહેલ મેડિ ને માળિયાં, વળી જે કણ કોઠાર;	
કૃષ્ણાર્પણ સરવે કર્યું, અન વસ્ત્ર શણગાર.	૪૯૦
આલ્યો ફેલ એ નગરમાં, ફેગટ બાધે દેશ;	
સતી થાય છે સાધવી, જોખન બાળાવેશ.	૪૯૧
સતી સુંદરી નીસરી, સળ્યા સોળ શણગાર;	
ચોખા વેરે ચોદશા, અશ્વિનીએ અધાર.	૪૯૨
વાજન વાળે અતિ ધણાં, શરણાધ્યો ચોદ્યાટ;	
જોવા નગર બાંધું મળ્યું, જશ કહે ભારે ભાટ.	૪૯૩
માગણુ જાએ માગવા, દક્ષણા લેવા દેવ;	
નમે લોક સહુ નગરના, બહુ કરે છે સેવ.	૪૯૪
મળ્યા દુઃખિયા રોગિયા, ભુવન ભુવનથી ધાય;	
નાનાં મોટાં નગરનાં, ભુવતી જોવા જાય.	૪૯૫
થાપા દે કુમકુમતણા ઉઠે અખિલ ગુલાલ;	
જે જે જોલે મુખ ધણા, ભરી ફૂલની થાળ.	૪૯૬
કોને કહે સુત આવશે, કોને આપે ધન;	
કોને કહે જશ પામશે, એમ મનાવે મન.	૪૯૭
લોક મળીને આવિયાં, ન્યાં જોડા છે રાજ;	
સતી થાય છે સાધવી, હુકમ કરો મહારાજ.	૪૯૮
રાજા કહે ક્યાં છે સતી, મારું મન પરસન;	
છડી અસ્વારી આવશું, કરવા સતી દરશન.	૪૯૯
શુભ કામી સતી સંચરે, દેહે વેઠે દુઃખ;	
ક્ષિપ્રા તીરે આવશું, જોવા તેનું મૂખ.	૫૦૦
પ્રધાન રાયે સાંભળી, કામ કસ્યાં છે તાજ;	
ગયા મશાણે મહિપતિ, સતિ સત જોવા કાજ.	૫૦૧
મળિ છે ત્યાં બહુ મેદની, થાય ધણા કલ્લોલ;	
થાપા દે છે હોંશથી, કરે છે કુમકુમ રોળ.	૫૦૨
રાખ્યા સહુને વેગળા, રાય ઉભો સતિ પાસ;	
પ્રણામ કરીને પ્રેમશું, દીધી તેણે આશ.	૫૦૩

રાગ કહે પાછાં વળો, જાઓ તમારે ઘેર;
ખાઓ પિઓ ખેલો જઈ, રમો જમો સુલ પેર.

૫૦૪

ચોપાઈ.

બળ કરીને તે બોલી નાર, હુકમ આપ લાગે છે વાર;
મારે કંથને છેડું પડે, દેવ સતીને તે તો નડે. ૫૦૫
રીજું તો પ્રસન્ન થઈશ આપ, જો કાપું તો દેઈશ શ્રાપ;
રીજું તો ચાલે તૂજ રાજ, કાપું તો જગ હોયે તાજ. ૫૦૬
ડાહ્યા ને શું કહિયે કથી, તું સતિને આજાળખતો નથી;
માટે લાગ્ય તું મારે પાગ, વરદાન જોઈ ગમે તે માગ. ૫૦૭
દે હુકમ ખોટી થાઉં છું, સ્વર્ગલુવન પ્રસક્ત જાઉં છું;
પુષ્પ વૈમાન ખોટી થાય છે, દેવ દરશન માહરું ચ્હાય છે. ૫૦૮
સતવાદી માટે સાંખિયે, નિકર હવડાં ઉધા નાંખિયે;
કદાચ કાપ હૈડામાં ધરું, તો તુજને હું પ્રાજે કરું. ૫૦૯
સાંભળ્યો તેહ સતીના બોલ, દીઠાં પુલ રાયે અતોલ.

દોહરા.

કહે વિક્રમ સાંભળ સતી, જાણું સધળો મર્મ;
કાલતણી સમિ સાંજનો, જોઉં તારું કર્મ. ૫૧૦
ફાગટ પુલ કરે ધણી, દેખે બાધું ગામ;
જ તું મંદિર તાહરે, રાખી મનની મામ. ૫૧૧
અંશુઠા દીધા ગળે, પ્રથમ જ મારયો કંથ;
પછે જારવિદ્યા રમી, તે જ વિચારો મન. ૫૧૨
પછિ તેને ધન આપિયું, કાડી મૂક્યો ખહાર;
મેં સાં મારી નાંખિયો, જાણ્યો તસ્કર જાર. ૫૧૩
તે દીઠો તસ્કર પડ્યો, સાંભળી બ્યારે ચીસ;
ધરમાં જઈને છેદિયું, ધનવંતકરું શીશ. ૫૧૪
પછે માલ લુંટાવિયો, સતી ધરાવ્યું નામ;
ફેલ કરે છે તું ધણું, દેખે બાધું ગામ. ૫૧૫
શિશ મુંડણ તારું કરું, ચુનો ચોપડું તાંહ;
ખરવાહન કરી ફેરવું, બધા નગરની માંહ. ૫૧૬
કાન નાક છેદાવશું, છેદું પગ ને હાથ;
મારું માથે મોજડાં, જો બોલે મુજ સાથ. ૫૧૭

અડધી ડટાવું બેટમાં, પંચદંટાળી માર;
જીલ કઢાવું તાળવે, દેખે સહુ સંસાર. ૫૧૮
માનિતી સમજી મન વિષે, સાચાં સરવ ઐંધાણ;
બાંધું એશું બાકરી, થાય હસારથ હાણ. ૫૧૯

ચોપાઈ.

ત્યારે વળતી બોલી સતી, મહારાજ સૂણો મહિપતી;
ફેલ કચ્ચાંતાં તે જાણિયાં, મારા મનમાં પરમાણિયાં. ૫૨૦
જાણી સારીપેરે મને, રાયજી ફરી શું કહિયે તને;
કરવા દો મુજને મુજ કાજ, લોક દેખતાં રાખો લાજ. ૫૨૧
ઝાંઝું ડહાપણુ નવ કીજીએ, કેડો નારિનો નવ લિજીએ;
ઘેર ઘેર નારી છે એહ, તેમાં રાખશો માં સંદેહ. ૫૨૨
સર્વ સૃષ્ટમાં સઘળી નાર, અંતર આણો ના જ લગાર;
લાખે એક કોઈ નારી નરી, કોટીવાર શું કહિયે ફરી. ૫૨૩
મસ્તક મારે ચરણે ધરે, જગત દેખતાં મોટી કરે;
સહુ સરખી તે ક્યમ કહેવાય, રાજ કહે ક્યમ સંદેહ જાય. ૫૨૪
નારી કહે પ્રીછો તે પેર, જાઓ કુંચી કંદોયણુ ઘેર;
ત્યાં જતાં સંદેહ લાગશો, કામ કરી પાગે લાગશો. ૫૨૫
રાએ તેનું માન્યું વરત, સ્ત્રીને બળવા દીધી તરત;
રાખ્યો તે નારીનો ભાર, વળ્યો રાય આપે દરબાર. ૫૨૬
રાખ્યો જશ સતી તે થઈ, મળી મેદની તે ઘેર ગઈ;
એમ કરતાં વિતી ગઈ રાત, રાયે વિચાર્યું હૃદય સાથ. ૫૨૭
કુંચી કંદોયણુ રહે જ્યાં, ગયો એકલો રાજ ત્યાં;
અદશ્યવિદ્યા આપે કરી, રહ્યો કુંચીના ઘરમાં ઠરી. ૫૨૮
કુંચીને મન અદકું જ્ઞાન, મહિપતને દીધાં બહુ માન;
ધન્ય ભાગ્ય અમારું આજ, આવ્યા છો નરપત શા કાજ. ૫૨૯
અદશ્યવિદ્યા મનમાં ધરે, તેથી અરથ એકે નવ સરે;
કપટકાજ આવ્યા છો તમો, તે સરવે જાણું છું અમો. ૫૩૦
રાજાએ જે જોડ્યા હાથ, બોલ્યો તે શ્યામાની સાથ;
મોટી વિદ્યા જે માહરી, તે ક્યમ દષ્ટ પડી તાહરી. ૫૩૧
પૃથ્વીમાં નવ પ્રીછે કોય, તે કારણુ તુજમાં ક્યમ હોય;
કુંચી કહે જાણું હું પેર, જ્ઞાનદંડ છે મારે ઘેર. ૫૩૨

સામળ ભટ

મજ આગળ ચાલે નહીં ચાર, ભૂત પ્રેત કરે નહીં ભર;
 ઘડી એકમાં બાઈ ફરે, કામ ચિતવ્યાં કોડે કરે. ૫૩૩
 આવ્યા છે મારે દરબાર, મોકલ્યા ધનવંતની નાર;
 પ્રથમ નારી નરને નમી, તરુકર સાથે રંગે રમી. ૫૩૪
 પછે તેણિએ મારયો પતિ, સવારે થવા ગઇ સતી;
 કૌતક તે સઘળાં તે લલાં, કામિની આગળ માંડી કલાં. ૫૩૫
 સરખી નારી સરવે કહી, ત્યાંથી ચાનક તમને થઈ;
 તેણે પારખું ભેવા કાજ, મોકલ્યા છે મહિપત મહારાજ. ૫૩૬

ઢાહરા.

ત્યારે વિક્રમ જોલિયો, ખરી તમારી ખ્યાત;
 આગળથી તમે આગળખી, વીગતકેરી વાત. ૫૩૭
 અદસ્ય વિદ્યા કેમ પારખી, ક્યમ દીઠો મૂજ દેહ;
 ગૌહત્યા તુજ શીર છે, ભાંગ મૂજ સદેહ. ૫૩૮
 કંદોયણુ તવ ઉચરી, કહું એક તુજને ગૂંજ;
 તપાસું ત્રણ લોકને, એવી મારા સૂજ. ૫૩૯
 પ્રતાપદંડ મુજ પાસ છે, જે દુર્લભ છે દેવ;
 તેથી જાણુ જશ છે મને, સદા કરું છું સેવ. ૫૪૦
 રાજ કહે તું છે લલી, પ્રથમ સદેહ ભાંજ;
 સ્ત્રીઓ સરવે એક છે, તેની મોટી દાજ. ૫૪૧
 દેખાડો તે પારખું, માને મહારું મન;
 સદેહ ભાંજ્યો મનતણો, આવ્યો આણે દન ૫૪૨
 વચન સાત પરિધાતાણું, આપો મુજને હાથ;
 દેખીને દાઝો નહીં, તો ઉચરું તમ સાથ. ૫૪૩
 વચન દીધું ત્યાં વિક્રમે, કુંચી કરમાં આપ;
 ભે કાપે કા ઉપરે, સ્ત્રીહત્યાદિક પાપ. ૫૪૪

ચોપાઈ.

કુંચી કહે સાંભળરે રાય, કૌતક ભે મમ મંદિર માંય;
 ઘરમાં બેઠા ખાએ પાન, એટલે ત્યાં આવ્યો પ્રધાન. ૫૪૫
 ગુપ્ત મળુસમાં ધાલ્યો રાય, પ્રધાનને દીધો પસાય;
 આવો બેસો સુખે રહો, કામ હોય તો મુજને કહો. ૫૪૬

સાંભળ કુંચી મહારી વાત, આજ રાણિએ કરાવી વાત;
સ્ત્રીહૃત્યાદિક ખાધા સમ, માટે મહોલ જાઉં નહિ ક્યમ. ૫૪૭
મહિપતકેરો મહોલજ બ્યાંહ, હવડાં મુજને મોકલ ત્યાંહ;
વડી રાણી જે વિક્રમતણી, તે શું પ્રીત મારે, છે ઘણી. ૫૪૮
જાવાનો નવ પામું લાગ, મનુષ્ય આગળ કો નથી માગ;
મોકલ્યાં તેડાં રાત જ સાત, મેળવવાની કરને વાત. ૫૪૯

દોહરા.

/ કહે કુંચી મનુસપર, આપ અસ્વારી થાઓ;
કરો પ્રહાર ત્રણ દંડના, સુખે મહોલમાં જાઓ. ૫૫૦
તાણું દીધું પેટિએ, પોતે રાજ પાસ;
પ્રધાન બેઠો ઉપરે, રાણી મળવા આશ. ૫૫૧

ચોપાઇ.

ઉડી મનુસ તે પ્રીતે કરી, જઈ રાણીને મહોલે ચઢી;
મનસા સિધ દીધાં બહુ માન, આપું બેસણું પૂરણ પાન. ૫૫૨
આજ તાપ હેડાનો ગયો, સફલ જન્મ અમારો થયો;
દહાડી ઉડી જોતી વાટ, આજથડી લાગ્યો ઉચાટ. ૫૫૩
પ્રધાન રાણી પાસે રહ્યો, પ્રીતેથી પ્રભાત જ થયો;
વનિતા કહે વહેલા આવજો, વધાઈ આગળથી કહાવજો. ૫૫૪
વજર જઈ મનુસે ઠર્યો, પ્રહાર દંડનો ઉપર કર્યો;
આવ્યો પ્રધાન કુંચીને ઘેર, નિરખી રાજાએ સઉ પેર. ૫૫૫
વાટ જોશે શ્રી વિક્રમ રાય, એવું કહીને થયો વિદાય;
નિકળ્યો નરપત ત્યાંથી તેહ, મંતવણો લાગ્યો સંદેહ. ૫૫૬
સતવાદી તે સાંખી રહ્યો, પ્રતિઉત્તર કોને નવ કહ્યો;
કુંચી કહે સાંભળરે રાજ, સફળ થયાં તારાં મનકાજ. ૫૫૭
પ્રતાપદંડ છે મારે ઘેર, તુજને આપું પ્રીતે પેર;
ખીજા દંડ જિતે જોહને, પ્રતાપદંડ આપું તેહને. ૫૫૮
મૃત્યુ લોકમાં શાલા જોહ, પંચદંડમાં વશી છે તેહ;
મારે મન હતું એક વરત, તે મેં તમને આપું તરત. ૫૫૯
રાય કુંખ દેહનાં વામિયો, પંચદંડ પુણ્યે પામિયો.

દોહરા.

માન જ દીધાં મહિપતે, કહિ દમનીને વાત;	
જિલ્યો જશ પૃથ્વીતણો, વાધી છે જુગ ખ્યાત.	૫૬૦
વાઝ્યાં જજીર જીતનાં, ભારે હુતી ભીંત;	
કરી નાંખી તે કરકડા, આપે થયો નચિત.	૫૬૧
અખિલ રાજ તેણે કર્યું, અજિત રહ્યો નહિ કોય;	
શક ચાલ્યો છે શાસ્ત્રમાં, ભેતીક લખિયો ભેય.	૫૬૨
પંચદંડ પરતાપથી, થયું ઈંદ્રને જાણુ;	
કરામત બાધા કલ્પની, પામ્યો એ પરમાણુ.	૫૬૩
ઉણી એકે નવ રહી, થયો ઈંદ્રવત તેહ;	
માનવરૂપે મહિપતિ, થયો દેવરૂપ દેહ.	૫૬૪
દૈવત ઈંદ્રાસનતાણું, ઈંદ્રતાણું આસન;	
મન રીઝીને મોકલ્યું, ભૂપતને ભોવન.	૫૬૫
અંતરિક્ષ વિમાન ઉતર્યું, શુભ સભા મધ્ય સાર;	
પાછળ જડિત પૂતળી, પુરણ વિશ ને આર.	૫૬૬
સાક્ષાત્કાર કંચનતાણું, જડિત રત્ન અમૂલ;	
વસ્તુલ આકાર તેનો, જેવું કમળનું ફૂલ.	૫૬૭
ફરતું ગજ બતરીસનું, અતુલ્ય તેજ અપાર;	
હાથ હાથ છેટે પુતળિ, શણગાર સહિત તે સાર.	૫૬૮
વાળાં તેના હાથમાં, વસ્ત્ર વિવેકે અંગ;	
શોભા કોણ કહી શકે, રાજસ રુડો રંગ.	૫૬૯
પંચદંડ તેણે જજ્ઞા, પુંઠળ શોભા પત્ર;	
સ્પ્રાટિક મણી હીરે જજ્ઞું, શીર સાહાવ્યું જત્ર.	૫૭૦
મહા પુણ્યથી પામિયો, દેવને દુર્લભ જેહ;	
સ્વર્ગપુરીથી ઉતર્યું, શુભ આસન તો તેહ.	૫૭૧
અધિપતિ આસન ભોગવ્યું, બેઠા એ આસન;	
પછે સ્વર્ગ રાજ ગયો, મહિપતિ મોટે મન.	૫૭૨
શાલિવાહન શક કન્યો, સ્વર્ગ ગયો ભડ ભૂપ;	
પૃથ્વીમાં આસન ઉતર્યું, જેનું રુદું રૂપ.	૫૭૩
કહે પૂતળી ભોજ સુણ, એવો થયો તે રાય;	
તેવાં ભે પરાક્રમ કરો, ધરો સિંહાસન પાય.	૫૭૪

વિક્રમ મહિમા સાંભળે, આણીને મન ભાવ;	
વ્યાધિ શોક પિડે નહી, સ્વપ્ને નાવે તાવ.	૫૭૫
હરસત કિરપા કરે, મહાકાળેશ્વર નાથ;	
ગાય શિખે ને સાંભળે, નવનિધ ઉપર હાથ.	૫૭૬
પરમારથપર પ્રીતડી, સાહસીક ને શર;	
દાતા જનને દિલ વસે, નિરગુણ જનને નૂર.	૫૭૭
ચરિત્ર એ ચિત્તમાં ધરે, કરે પુણ્ય મહા દાન;	
આ લોકે મુખ ભોગવે, પરલોકે જશ માન.	૫૭૮
એવું કહીને પૂતળી, આપે ગઈ આકાશ;	
એહ કથા પૂરણ થઇ, કહે કવિ સામળદાસ.	૫૭૯
શ્રીતા વક્તા સાંભળો, કહે કવિતા કરજોડ;	
સામળભટ્ટ કહે જોલજો, જે જે શ્રી રણજોડ.	૫૮૦

અંગદવિષ્ટિ.

ઝુલણા છંદ.

આરાધું અનપૂરણા ચિંતા કર ચૂરણા, કરુણા કર તું ઘણું કામ થાશે;
પૂન્ય પરબ્રહ્મને ધારી એ ધરમને, કરમ ને શરમથી ધર ધાસે.
લંડાર અભરે ભરે સુખસાગર તરે, સકળ સંકટ હરે ગંગ નહારે;
કહે કવિરાજ રાખે લખ લાજ, જે કોઈ બહુચરી ચરણ સ્હારે. ૧
ધરમ ને અરથ ને કામ સફળ ફળે, મોક્ષ મહિમા મળે ધરમ ધામે;
સૂત્ર ને પુત્ર સપુત્ર સુખસાગરે, દિવ્ય દાતાર ઠાર ઠામ ઠામે;
સત્ય ને શીળ સંતોષ શ્રીવંતસુખ, કોટિક જનમથી કીધ કામે;
કહત સામળ સળે તાપ ત્રિવિધ તળે, રિક્ષિ ને સિક્ષિ શ્રી રામનામે. ૨

હુહો.

શ્રીપતિ ગણપતિ સરસ્વતિ, કરણ કોટિધા કામ;
કહે કવિ સામળ કરજોડી, ચરિત્ર હ્રદે ધરે રામ.
રાજરાજેશ્વર રામજી, જગતપાવન જશરૂપ;
લંકાગઢ કોશીસ વડે, પોત્યા ભારે ભૂપ.
સેતુપાજ બાંધી સખલ, હિતરીયા ત્રઠ તીર;
દ્યાવંત દાતા નિધિ, શ્રી રાજસ રઘુવીર.
રામ હ્રદે વિચારિયું, પૂરણ આણી પ્રીત;
બુદ્ધ જોર થાએ નહીં, તો તો રૂડી રીત.
વિચારયું વિષ્ટિકારણે, નર કુણ નિર્ભે હોય;
એમ વિચારી આપથી, સેના સામું જોય.

છપય.

હનુમાન હડીલો હોય, જોતાં રાડ જ માંડે;
ટુંકારો નવ સહે તંન, મનથી રોપ ન છાંડે;
સુગ્રીવસિંહાસનઠામ, કામક્યમ એવું કહિયે.
નલલીલ જાંબુવાન, ચિત્ત વિશ્વાસ ન લહિયે;
શરપૂર દઢ ધીર મહા, સાહસીક લાયક લહું;
માન સન્માન સુલટ સહિત, ક્યમ અંગદ પ્રત્યે કહું.

કૃહો.

નિર્મળનજર નિશ્ચળ કરી, આતુર નર ચિત્ત ચહાય;
પ્રીછયો અંગદ પેર પ્રિય, પ્રીતે પ્રણમ્યો પાય. ૯
રાજ મુને શી આગન્યા, હુકમ ચડાવું શીશ;
વાત તમારા મનતણી, ધારી મેં જગદીશ. ૧૦

કાવ્ય છંદ.

અંગદકું કહે રામ, કામ કરનેકું જાઓ;
રાવનસેં કર ખાત, વિધિ કર જોગે આઓ. ૧૧
જ્યો બાઢે નહિ જોર, પેર ઐસી તુમ કીજો;
રાજ કરો ગઢલંક, સીત લજમનકું દીજો. ૧૨
તકસિર બકસિર તોય, કોય નહિ જોર હમારે;
ઐસી કરલે આજ, ચિત્ત જ્યો ચાહતુમારે. ૧૩

છપય.

નતરુ ચઢે કપિરાજ, લાજ લોપે ગઢ ભેલે;
જહં સુખસેજા ઠામ, ગામમેં બંદર ખેલે;
બંશ વિપ્રકો તાંન, મનમુ રાઢ ન સાંધે,
નતરુ હર સખ જોર, ચોર કર પલમેં બાંધે.
પુનિ રાવનકું રીઝાવ લ્યો, કહો સીત દેવે સહી;
સામળ કહે ઐસી ખાતમેં, રોપ દોષ દેવે નહીં. ૧૪

કૃહો.

અં—કહે અંગદ કર જોરકે, નિર્ગુનસો કહા નેહ;
કહા અગર ખર કાકકું, જૈસા બીખર મેહ. ૧૫
રામ—સ્વભાવ યહ સત ખાતકો, અકલ બડીકો અંક;
રામ કહે આપનો પ્રિછે, બડા ન કાઢે અંક. ૧૬

છપય.

કહા કપૂત કું ધન, મન કહા મૂરખ સંગા;
કહા કાકકું કનક, કહા ગર્દભકું ગંગા;
કહા ખરકું અગર, કહા નિર્ગુનસોં નેહા;
કહા સુતકી સેવ, કહા ગરુની પિન ગેહા.
પુનિ કહા બહેરેશું ગાન, કહા ચોરસોં ચાતરી;
કહા રાવનમું રીઝાવન, જૈસા દેવ ઐસી પાતરી. ૧૭

હુહો.

રામ-અઘરાક્ષય એ ભૂપતિ, ખરી રત્નાકર ખાણ;
દશે શીશ રણ રાજતાં, હણતાં મોટી હાણ.

૧૮

છપય.

અં-કહા મૂરખસે મેલ, કહા કાયાબિન માયા;
કહા રંકસે રૂઠ, કહા સૈના બિન રાયા;
કહા નપુંસકસે નાર, અપંગસે કહા અટારી;
કહા દરિદ્રકું દામ, કહા પરસ્ત્રીસે યારી;
પુનિ કહા કુદસકો કૂટનો, કહા ધડિતસો પારસી;
કહા રાવનકો રીઝબન, જ્યૌં અંધે આગે આરસી.

૧૯

હુહો.

રામ-૪૨ શિષ્ય દશક્રંધ એ, રિધ સિધ રહે રાજ;
સીતા દે તો સૌંતિએ, ક્રોધ કરે કુણ કાજ.

૨૦

છપય.

અં-કહા લંડકું લાજ, કહા ચાડીમે ચાતર;
કહા ભીખમે ભોગ, કહા જલબિન બે જાતર;
કહા જૂઠકી જીત, કહા ગોવિંદબિન ગાનો;
કહા ડાપણ દારિદ્ર, કહા સતબિને જ્યુશાનો;
પુનિ કહા મરકટ કેઠે મનિ, જુહારી ઘર ઘોડલા;
કહા રાવનકું રીઝબન, જ્યૌં આવરીકે શિર બેડલા.

૨૧

હુહો.

રામ-ગુન કેહે અવગુણ કરે, એ પાપીકી પ્રીત;
અવગુણ કેહે ગુણ કરે, તેજ રુડાની રીત.

૨૨

છપય.

અં-કહા ખલકે સંગ ખ્યાલ, કહા કુશિષ્યકું બિદ્યા;
કહા બિપ્રસો બેદ, કહા નિર્મલકી નિંદા;
કહા બેદસો ભેદ, કહા નિર્ગુનસો નેહા;
કહા બેરી બિસવાસ, કહા બિન રતકો મેહા;
પુનિ કહા કીરત કહો સુમકી, રામનામ બિન બોલવો;
રાવનકું કહા રીઝબન, જ્યૌં કૌંવચકો ફોલવો.

૨૩

દુહો.

રામ—સો બાતનકી બાત ચે, મોકું સુખ મીલાઓ;
તો અંગદ તુંમ લંકમેં, બિણિ કરને બાઓ. ૨૪
રામ કહે અંગદ સુનો, વિણિ કરને બાઓ;
રાવનસોં બાતાં કરો, મિલ સીતા ફિર આઓ. ૨૫
રાવનસોં ધતનો કહો, સીતા દે ગૂમાર;
નતરુ હમસોં બુધ કરો, ઘડી મેં લ્યાઓ બાર. ૨૬

ઝૂલના છંદ.

૧—આજ મહારાજ કરુણા કરો તો કહું, પ્રીતશું દીજએ પાણુ જોકું;
ગડગડે નાદ નિશાણુ નિર્ધોષના, તે તણા ટેક જઈ તર્ત તોકું;
કોડશું જોડ ઘેરા દશાનનતણા, કોટિ બાણુતણાં માન મોકું;
દુષ્ટની સેવથી દેવ મૃકાવીને, ગ્રહ છય ત્રણુતણા બંધ છોકું. ૨૭

સોરઠા.

રામ—રામ કહે સુન ખીર, ધીર બડે જ્યોં હારીએ;
જોલોં મરે ગુડ ખીર, તોલોં વિપ ન મારીએ. ૨૮
અં—કહો લ્યાજોં દશ શીશ, બાંધી લ્યાજ સખ ધીરમું;
કહો તોકું ગઢ બંક, નાખું લંક સખ નીરમું. ૨૯
રામ—સુન અંગ કહે રામ, કહો વચન જો તુંમ ઘટે;
અબતો એહીં કામ, બિણિ કરવે બાતમું. ૩૦

ઝૂલના છંદ.

કથન અંગદ કહે શીશ નામી પ્રણુ, કોડ મુજને અતિ હોડ હામું;
આગન્યા હોય તો જાઈ એ ગામમાં, નામ પ્રતાપથી નહિજ નામું;
શીશ દશ છેદીને વીશ ભુજ ભેદિને, દુર્ગ પાડી કરું ક્ષેત્ર ખામું;
રાવણો રંક રજ ચરણ પ્રતાપથી, લંક ઉદવસ્ત કરી હરણ વામું! ૩૧

દુહો.

રામ—કરુનાનિધ કહે કા કહું, અંગદ જો સુન આજ;
વચન ન માને બાવરો, કરવો ધસ બિધ કાજ. ૩૨

કવિત.

અં—કહો તો બલવંત બાનું, કોડકું મેં બાંધ લ્યાજે,
કહો તો આકાશમેં, ઉડાજે છેક છેકમેં;

કહો તો સાઠ લાખ, કામનિકે કેશ અહું;
કહો તો નગર અધર, નિર્બંશ કરું નેકમેં;
કહો તો દશકંધકે, દશકંધકું નિકંદ કરું;
કહો તો કર ખીસકે, ચાળીસ કરું ટેકમેં;
કહો તો લંક અંકભરી, નાખુંહો નિસંક નીર;
પાઉં હુકમ લાઉં સીત, આઉં ઘડી એકમેં;

૩૩

હુહો.

રામ—ડાપણ છે દશ કોટિધા, અંગદ તુજમાં એન;
એ વિદ્યાએ વિદિ કરો, ચિત્ત ચતુરાઈ રહેન.

૩૪

સોરઠો.

અં—અંગદ કહે મહારાજ, ક્ષમા કરો મોયે બંકકું;
ખિશ્વપતિકો બચન, કા કહું રાવન રંકકું.

૩૫

હુહો.

રામ—એર એર મેં કા કહું, અંગદ તુજસેં આપ;
ગુનહો તકસિર દશકંધકો, મેલ કરો તુમ માફ.

૩૬

જૂલના છંદ.

અં—ઘોડલા જોડલા ટોડલા એહના, પોળિયા પોળ પરચંડ પાળ;
મેડિયાં ડેરિયાં માળિયાં જાળિયાં, રાવણા કેરલા રખવાળ;
રાળિયે ઢાળિયે નીરમાં જોળિયે, જોળિયે એહના ચિત્ત ચાળા;
પ્રતાપ એ નામનો હુકમ હોય રામનો, લંકાખાળી કરું સ્તંભકાળા.

૩૭

હુહો.

રામ—લંક ખાળવી નવ પડે, રૈયત નવ લૂંટાય;
શત ગાયોનાં શિંગડાં, તેથી ટાઢાં થાય.

૩૮

છપય.

અં—કહો તો ઉદયાચળ ધ્રુવ, સહિત અસ્તાચળ આપું;
કહો તો મેરું મંડાણુ, રીત પ્રાચીદિશ રોપું;
કહો તો ભૂ અલ્યાંડ, તોલ તરતીયે તોળું;
કહો તો લંક પરલંક, બહુ જલનિધમાં જોળું;
રજ માત્ર સેવક હું રામનો, કયમજાઉં કાસદ કારણે;
સિંહની વાતશિયાળવાં ધરે, બને ન બહુ સ્તુત આરણે.

૩૯

રામ-સાચાશ કહે શ્રી રામ, અંગદ પંચાયન પૂરે;
 વીરાધિવીર દહ ધીર, પૂર સામદ ગુલ શૂરે;
 શુદ્ધિનિધાન બત્રીશ, બાબત બોતેરી બૂઝે;
 સોળકળા સંપૂર્ણ, શાસ્ત્રગત સધળી સૂઝે;
 ડાહ્યણ તત્ત્વ ત્રિલોકનું, કોડવાર શું કહું કથી;
 સકળ સૈન્ય મેં નિરખ્યું, નર બીજે નિર્ભય નથી. ૪૦

અંગ-માહારાજ રાજઅધિરાજ, તતુ તતુ સેવક તારો;
 વાંક ગુન્હો તકસીર, ક્ષમા કરોછ મારો;
 એક કરે છું અર્જ, રીસ ન કરો તો બોલું;
 કિંકરનો કિંકર કહેણ, પ્રીત પરંતર બોલું;
 જાને સોપો છો મોરચા, શૂર સામદ ગુણ સુદિગ્યે;
 ક્યમ મુજને સોંપ્યું કાસદું, જે વાત વિખણો વિદિગ્યે. ૪૧

હોહો.

રામ-પદ્મ અદાર પ્લવંગમાં, બહુ રીછ બોતેર કોડ;
 વિદિ કામ સુત વાલિ ત્રિણ, જડે ન બીછ ભેડ. ૪૨
 સવૈયો.

અંગદ-હુકમ હોય હબુરી કરો, સોપી નાંખુ ગાયો સાયર;
 હુકમ હોય હબુરી કરો, મહા કામ કરવા છું માયર;
 હુકમ હોય હબુરી કરો, લુદ્ધે જોર કરે ત્યાં બહર;
 કાસદ કામ સોંપ્યું ક્યમ મુજને, છેક મુને કેમ કીધો કાયર. ૪૩

હોહો.

રામ-કાયર તુંજને ક્યમ કહું, સાયર શૂર સરદાર;
 બહર છો મહા ભેદમાં અપરંપાર અપાર. ૪૪
 સવૈયો.

અંગ-અંગદ કહે બાજા દો મુજને, ભેરે લુદ્ધ કરે ત્યાં આજું;
 હાથી ભાથી સાથી એના, દેખી દિલ મારામાં દાજું;
 મંત્ર રામનો મુખ છે મારે, ભરતાં ભૂપતથી નહિ ભાજું;
 નીચ કામ કાસદનું કરવા, લંકામાં બતાં દું લાજું. ૪૫

હોહો.

રામ-કાસદ કામ એ તો નહિ, એ મોટમ પદ મેર;
 લંકપત શું છત દાખવે, તેહ સવાયો શેર. ૪૬

ઝૂલના છંદ.

અં-કોતો ગઢ લંકના સહસ્ર કટકા કરું, ઢંદોળિને કરું ધૂળધાણી;
કોતો હું સાત સાગરજળ સોષિને, આળપંખાળ કરું પૂરપાણી;
કોતો રાક્ષસબધારોળિ નાખું વળી, ભે વદો વદન મહારાજવાણી;
કોતો દશકંધનું દેહવટ વાળિને, રોવરાવું બધી રાવરાણી. ૪૭

સવૈયા.

રામ-રામ કહે સાંભળરે અંગદ, પર્મશુદ્ધિ હમણાં તો ધારે;
કહ્યું કરશે નહીં એ હંકારી, ભારે સર્પતણે છે ભારે;
સાગટિ નામે માર કહું નહિ, મોટા વાંક ન કાઢે મારે;
પાપી પ્હેલ કાઢે આગળથી, પૂઠે રાજ તમારો વારો. ૪૮

અં-કોતો બાંધી સાહું બળવંતો, લંકાપતિ લંકાથી લાવું;
કોતો અશોક વાડીને સોપું, કાચર નામ ક્યમે નહિ કહાવું;
કોતો પુત્ર એના પરજળું, જરૂરપણે નવ પામે જાવું;
હુકમ દિયો સામળના સ્વામી, એક ધડીમાં શરણે આવું. ૪૯

રામ-બ્રહ્મરાક્ષસ એ ભૂપત ભુંડો, સંધારવા ન પડે તો સારું;
લૂંટાય નહિ લંકાની લક્ષ્મી, ધર્મશુદ્ધિ તે માટે ધારું;
ઈંદ્રજીત સરખું રત્ન રોળાશે, માટે મન માને નહિ મારું;
વિદિ કરે માને નહિ મૂરખ, કામ પડશેજી તારું. ૫૦

અં-વિદિ કામ કરવું તે શાને, કરગરિ જોલ શા માટે કહિયે;
નગર ઝંઘર કરવું નિરવંશી, શત્રુવચન શા માટે સહિયે;
સુત પરિવાર સંધારું એના, હવે રાજ બેશી ક્યમ રહિયે;
લક્ષવસા સીતા અહીં લાવું, જરૂરપણે અયોધ્યા જાવે. ૫૧

રામ-અદિકા જોલ કહો છો અંગદ, શરપણું જાણે છે સદ્ધિ;
મારું મન તેથી નવ માને, રાડથકી નવ ચપ્પે રદ્ધિ;
શિવસેવકને માર્યા ઉપર, નથી ચાલતી મારી દદ્ધિ;
મુજને સુખ ઉપજવો અંગદ, વિવેકવાત કરો ત્યાં વિદિ. ૫૨

અં-રાજ તમારે મુખ ક્યમ જોલું, જાણે હુકમ થયો તે જવાયું;
ગુણહીણો દેશે મુખ ગોળો, ભાંડ જોલશે એહ ભવાયું;
શત્રુવચન ક્યમ સાંખી રહિશું, તેહ દુઃખે મુજ તંન સવાયું;
સામળ સ્વામી કહો તે કહિયે, લક્ષવસા એવચન સવાયું. ૫૩

છરપા.

રામ-સામદ શર સાખાશ, વખાણુ કરું શાં વાતે;
 હેંતે મુક્યો શિર હાથ, રીઝ્યો રઘુનાથે;
 મમત ન મુક્યો માન, નૃપતિને ન કરે નમણાં;
 ગુણુહીણો દે ગાળ, બોલ કરેજી ત્યાં બમણાં;
 વળિ સામ દામ ભેદે કરી, વિદિ વધારી વાવજી;
 મૂરખનું મન માને નહીં, શરપણું ત્યાં સાવજી. ૫૪

અંગદ હરખ્યો મન, હવે મન માન્યું મારું;
 ગંમતી કરશું ગોઠ, ધીયમાં જેતી ધારું;
 સવાયે દોઢ શત સહસ્ત્ર, વાદ કરતાં વાધું;
 રઠિયાળો રાવણુ રાખ, શત્રુવટ શોભિત સાધું;
 પછે પરાક્રમથી પ્રાજે કરું, અંગદે વિચાર્યું અંકમાં;
 સામળે કરે સેવક રામનો, જઈ લૂટ પડાવું લંકમાં. ૫૫

કવિત.

બચન ચડાયો શીઘ્ર, ધાયો મહા ધીરવીશ;
 દીસ ધરી ચાર ચદે, ગયો ગુન ગાય કે,
 લંક સો અતિ અનૂપ, દેખતહી રીઝ્યો બૂપ;
 કૃપ બાગ પુલ્લ ફલ, ચેત્યો ચિત ચહાયકે;
 મહીપત મહેલ આગે, જોર ચેલ બેલ દેખ;
 પહેલ પ્રતિહાર કરે, વજ્ર કર સહાયકે;
 બિદર બાટ ટેડી ડેડી, પર સાત માલ મેડી;
 ગેડી લીધે રહ્યો ઉભો, અંગદ વ્યાધો આયકે. ૫૬

છરપા.

સગેવર સમુદ્રાકાર, પંડજ સહસ્ત્ર ખીલે;
 સ્ફટિક મણિની પાળ, ગોપ ગુણવંતા ઝીલે;
 દંતુરી બહેલ બંરાસ, વેર્યા કેસર બહુ વારે;
 હીરા જડિત ઘણી ઘેડ, ધુમર ઘણી ઘાટે વારે;
 ઇંદ્રપૂરીની ઉપમા, દહેતાં વિમાસણુ કરે કવિ;
 લંકલીલા લખ કોટિયા, નિરખે અંગદ નવનવી. ૫૭

નક્ષત્ર સરખી નાર, અવેરની ન્યોતો સરખી;
ચંપકવરણાં ચીર, પન્નિની પૂરણુ પરખી;
કનક મણીમય કુંભ, પ્રેમદા પરવરી પાણી;
આભૂષણુ ઉપમાય, ઈંદ્રિકરી ઈંદ્રાણી;
એ લાખ જિહ્વાએ કવિ કહે, ભાટ ભાત ન શકે ભણી;
સામળ કહે હું કેમ કહિ શકું, લીલા લહર લંકાતણી. ૫૮

દુહા.

આલ્યો અંગદ ચોપથી, મુખ જપતો શ્રી રામ;
પોતે આવ્યો પાંસરો, ન્યાં રાવણનું ધામ. ૫૯
રિદ્ધિ ઉપમા રાવણતણી, કેમ કહે કવિરાજ;
મહિપત મહેલ મધવા સમા, લંક દેશકે લાજ. ૬૦
પ્રતિહાર યેઠો પોળપર, યોલ્યો મુખથી વાણ;
કહાં જાયરે વાંદરા, મૂરખ મહા અજ્ઞાણ. ૬૧

છાંપા.

જળહળ જ્યોત ઉદ્યોત, મણિ જળહળતા જડિયા;
ચિતામણિ ભરભીત, નવે ગ્રહ આવી અડિયા;
પરવાળા પર પોળ, સ્ફોટિક સ્તંભ ઠર્યા છે;
ચુડામણિ ચોપાસ, કનક કોઠાર કર્યા છે;
અષ્ટમાસિક્ષિ નવનિધિ રિધિ, મહાલક્ષ્મિ વાસે વસી;
શિવની આપી સમૃદ્ધિ ન્યાં, સાં ઉપમા કરવી કર્યા. ૬૨
ઝાળંગ કરે ન્યાં ઈંદ્ર, ચંદ્ર ન્યાં છત્ર ધરે છે;
દ્વિવાકર કર દીપ, વરુણ ન્યાં નીર ભરે છે;
ચાર વદનથી વેદ, બ્રહ્માજી પાઠે ભણે છે;
ધણહણ તજી ધર્મરાય, ગાનગુણ એહ ગણે છે;
રતન ખાણ રતનાવળી, કલ્પદ્રુમ મોટાં મણી;
રિદ્ધિ ધણી રાવણ ધરે, અલખત ઈંદ્રાસનતણી. ૬૩
સાત સોનેરી કોટ, અધિક એક જોજન ઉંચા;
પાંચસે પાંસઠે પોળ, ઝાળ ખરા ન્યાં ખુંચા;
દરવાજા દશ વીશ, બસે બાસઠ છે બારી;
ત્યાં યેઠા બળવંત, ચીર નર ધનુષો ધારી;
વણુ આજાએ વિચરે નહીં, વાયુ સરખો પાણુ જિહ્વા;
એ અતળિયાળ અંગદ અધિક, પલક એક પહોંત્યો તિહાં. ૬૪

સત્તર સહસ્ત્ર સંગીત, વિવિધ પેર વાગ્ગં વાગે;
 ઘંટ ઘડિયાળાં ઘેર, ઘણાં નિશાન જ ગાગે;
 નવ લાખ નવે હજાર, નવિન નૃત્ય દિત્તર નાગે;
 નાંટક ચેટક નવરંગ, રાય દેખી મન રાગે;
 વળી દેવદુંદુભિ ગડગડે, શોભા સુરનાયકતાણી;
 આણું દોડ સામદ સદિત, લાયક બેઠો લંકાધણી. ૬૫
 પુખરાજ પ્રવાળાં પાટ, ઝવેરની જ્યોતે જગ્યાં;
 ચોરાણી જ્વેજન ચોક, મહેલ મણિમાણિક મઢિયાં;
 જ્વેજન સોલ સલાય, સિંહાસન શોભા ચોદિયે;
 મધવાથી બહુ માન, મહેલ દેખી મન મોદિયે;
 વૈમાન દેવ વૈદુંદનાં, શિવ આપી સમૃદ્ધિ ધણી;
 બહો સમૃદ્ધ વિધ બારણે, લાયક બેઠો લંકાધણી. ૬૬
 સહસ્ત્ર ક્ષોણી સૈન્ય, શોભે રાવણની સાથે;
 મંદરાચળ મંડાણ, હેતે ધરે એક હાથે;
 સાઠ લાખ સરદાર, પ્રેમદા પ્રીતે પરણી;
 અણુવરી એંશી લાખ, વિવિધ રૂપાળી વરણી;
 છે સાત લાખ સીતેર સૂત, ઈન્દ્રિજિત આદે અતિ;
 અનમી અદંકારી અંશગ્રત, રાવણ મોટો મહિપતિ. ૬૭
 એક જન ધર રાજ, પ્રતાપ પામ્યો તે પ્રોટે;
 દેવ દાનવ નર નાગ, કિંકરો સહુ કર જોડે;
 દશ મસ્તક ભુજ વીશ, ધ્રુવ વરદાન જ દીધું;
 ચૌદ ચોકડી રાજ, કણ્ણવ એ કર્મે કીધું;
 ક્રોધ થયો નથી થાશે નહીં, બળવંત રાવણ સારખો;
 રામ વણુ ક્રોધ જિતે નહીં, પંડિત રહે પારખ્યો; ૬૮
 પાંચ લાખ પરધાન, પાંચ અયુતો પાગેરી;
 છે દશ લાખ દિવાન, વીશ હજાર વહરી;
 સામદ સોલ હજાર, લાખ બહુતેરે રાજ;
 મંડળિક જન્નું લાખ, મુગટધર જોદા ઝાઝ;
 બાણું દોડ બેઠા રહે, આઠ જનમ દુરનિશ જિહાં;
 સામળ કહે અંગદબળ અધિક, પદક એક પદોત્તો તિહાં. ૬૯

દુહો.

પ્રતિહાર અંચરજ પામિયો, લેખી લહર લંગૂર;
રહે રહે ઉભો વનચરા, સામદ ખોલ્યો શર.

૭૦

છપો.

પ્રતિ-પેશી ન શકે પવન, લવન ઉભો રહે ઇંદર;
સુર સહુ સેવા કાજ, ચાકરીમાં રહે ચંદર;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, આણુ અવનીમાં જેની;
ઇશ સરીખા ધીશ, રહે આત્મામાં એની;
તું પશુ પોણે ક્યમ પરવરે, હજી લગણુ ધીરજ ધરું;
જારે જ્યાંથી આવ્યો તિહાં, નહિતર કોટી કટકા ફરું.

૭૧

દુહો.

આણુસમન્વો આણું ચલે, દેખત ઘોણે દીશ;
મારું મુદ્ગર જોરથી, તોડિશ તારું શીશ.

૭૨

ઝૂલણુ છંદ.

અં-કહે અંગદ પ્રતિહાર સુણુ પુરતણા, રાત દહાડો જોઠો દેહ દાખે;
ઝોળખે નહિ અલ્યા મૂઢ મૂરખ મને, લાર ખોવા લલો ભૂર ભાખે;
હાથ દીઠા નથી હોંસથું માહરા, ચોરટા દેહનો સ્વાદ ચાખે;
સત્ય કહેરે અલ્યા કેમ જોઠો અહીં, કોતણાં ઝુંપડાં રીઝી રાખે.

૭૩

દુહો.

પ્ર-એ મંદિર રાવણુતણાં, હીરા કનક. જડાવ;
તું જાવા સમસ્થ નહીં, બહાર રહી-તું કહાવ.

૭૪

અં-પ્રતિહાર કહે પોકારીને, કેવી તારી લંક;
રાવણની સમૃદ્ધિ કહે, રાવણુ રાય કે રંક.

૭૫

ઝૂલણુ છંદ.

પ્ર-લંક શોભા તે લંગૂર તું રું લહે, ચિંતામણિ ચંદ ચોપાસ ચળકે;
ઈંદ્રજિત ઉપમા પૂછ તું ઇંદ્રને, શરપણું સાંભળી શેષ સળકે;
દશકંધ ડરથી દિગ્પાળ ડોલે દશે, કોડ પચાસ પ્રતિ આણુ ચલકે;
પોળિયો કહે પશુ પેર પ્રીછે નહીં, કુંભકર્ણુ દેખી તુજ કુંભ ઢળકે.

૭૬

અમ્—લંકલીલા લંગૂર લખ લૂટશે, મેલ મૂરખ મન માન મટકાં;
 ઈંદ્રજિત ઉપમા પુણ્ય પરવારિયું, ચાર દિવસતણાં ચોળ ચટકાં;
 દશકંધશીશ દશરથસુત છેદશે, લૂંટિ લેશે તાહારાં લાખ લટકાં;
 રામ પરતાપથી કામ એ તો કરું, કુંભકરણુતણા કોડ કટકાં.૭૭
 મ—લાજ ને કાજ લોપે ક્યમ માહરી, બહરી બેખમાં કેમ બાઉ;
 કેમ બપ દોહિયે માનશું મેડિયે, મારશું મેડિયે પૂછ સાહુ;
 પ્રાણે કરું પિંડ આકાશ ઉડાડિશ હું, ચંચળપણું તારું ચિત્ત ચલાઉ;
 પ્રતિહાર કે પશુતણીગાળક્યમસાંખું હું, લંકપતિનું અમો લાણ ખાઈ.૭૮
 અમ્—કપિવર કોપિયો લાજ લખ લોપિયો, આપિયો આપથી કોધ કૂંડી;
 રણજંગ રોપિયો ચોદિશ ચોપિયો, લમર ચંકાવિયાં દષ્ટિ ભુંડી;
 શેલશું ખેલશું રેલસું નગરમાં, કેશ બાધામાં તે લાખું હુંડી;
 તારે મન અલ્યા લંકપતિ છત્રપતિ, મારે મન લંકપતિ એક હુંડી.૭૯

હુહા.

છત્રપતિ તો એક છે, રિદ્ધિપતિ રઘુનાથ;
 એમ કહી પ્રતિહારનો, હોડે સહયો હાથ. ૮૦
 મ—વણુ આજ્ઞાએ વાંદરા, પાગ ધરે પુરમાંય;
 કાયા કોડ કટકા કરું, રહે રહે ઉભો ત્યાંય. ૮૧
 અમ્—અંગદ હસીને બોલિયો, રાવણ છે બહુ દૂર;
 જાવાને અટકાવ ક્યમ, દશકંધની હજૂર. ૮૨
 મ—વડો મૂરખ તું વાંદરા, વડિ વડિ કરે શું વાત;
 પોણ બીજાએ પાહવું, દિન ઉભો રહે સાત. ૮૩
 એવી પોણો સાત છે, દિન ઉભો રે પચાશ;
 અરજ સુણે જો રાયજી, મનની પહોંચે આશ. ૮૪
 કહાં મળવા તું આવિયો, શું લાગ્યો છે ભેટ;
 શું આપે છે મૂળને, વાત પહોંચાડું દેહ. ૮૫
 અંગદે મન વિચારિયું, મળવા ન દે આ દિશ;
 કોપ કરીને કર ગ્રહો, પ્રતિહાર ચઢી રીશ. ૮૬

છપો.

પોકારી પ્રતિહાર, ધીર ઉપર તે ધાયો;
 દીધી ગાળ દશ વીશ, પૂછ શત્રુનો સહાયો.

અંગદપર એક પ્રહાર, કાપ કરીને કીધો;
કચમ લોપે મુજ લાજ, દાવ દોષીએ દીધો;
પછિ અંગદ ખીન્યો અંગમાં, ઘાટ પ્રથમ એનો ધડું;
સામળ કહે સેવક રામનો, નરપતિને વળતે નડું. ૮૭

કવિત.

પ્રતિહારે દીધી ગાળ, અંગદને ઉડી આળ;
ઉઠ્યો ત્યાંથી તતકાળ, દાવે દાંત કરડીને;
એ ચારેક ભરી ફાળ, કૃતાંત સરીખો ફાળ;
અધિક કરતો આળ, ઘણી રીસ ધરડીને;
સંવાયો ધવાયો વાળ, ભલેરું તિલક લાળ;
બુદ્ધિનિધિતણો આળ, આઝ્યો વધુ વરડીને;
પકડ્યો ત્યાં પ્રતિહાર, મહોકમ દીધો માર;
કહ્યું કે શી વાર ? લીધાં પાંચે શીર મરડીને. ૮૮

કહેા.

દુસરી ખિડકી સંચર્યો, ખીલીક નહીં કહ્યું મન;
વે પોચુકી તુલ હને, યે ખાનરકા તન. ૮૯

કવિત.

અડાવીને દીધી દોટ, ચાતુરીથી કીધી ચોટ;
કચાં લોટપોટ સહુ, ધીરપણે ધાધને;
મસ્તકની માણી મોટ, કુદિયો કનક કોટ;
અધિક ભેરની ચોટ, ચઢ્યો ચિત્ત ચાહીને;
હલાવતો હાથ હોઠ, પૂછતો પ્રહાર પોટ;
ધણા ગુણતણો ગોટ, ગયો ગુણ ગાધને;
એઠા બિહાં લંકાધીશ, હદેમાહે રાખી રીશ;
પાંતરીશ શીશ ઉભો, સભામાહે સાહીને. ૯૦

ઝૂલણા છંદ.

ચતુર નર ચાલિયો, મન સમા માલિયો, પાણિયો ખાલ અધીક એથું;
નગર શુભ નરખતો, હૃદયમાં હરખતો, વરખતો એહેરનો વરખવેથું;
દશકંધશું ડોલશું, અઘ વિધ જોલશું, જોલશે લંડ તો દડ દેશું;
શરવીરપાણું સાધશું, વિષ્ટિયે વાધશું, રામની પાસથી લાણ લેશું. ૯૧

છાંપા.

હાલક હલક ત્રાસ, પજો ડોઢી ને ડોઢી;
 બૂંબારવ ચોપાસ; વિકટ વાટો ત્યાં ટેડી;
 પ્રાજે કીધા પ્રતિહાર, દ્વાર ઉઘાડી ધાયો;
 પાંત્રીશ શીશ કરમાય, અતિ અહંકારી આયો;
 તે જોદ્ધા સહુ જોઈ રહ્યા, કર ઊઘો કે નવ થયો;
 સામળ કહે સેવક રામનો, તે ઘાહડ મલ ધરમાં ગયો. ૯૨
 ધાયો અંગદ ધીર, નીર ઉતાર્યા નરનાં;
 દેવટ કીધો દરબાર, વખાણ શાં કહું વાનરનાં;
 પુરમાં પજો પુકાર, છે કે હિમ્મત છુટાણી;
 વાયે આલી વાર્ત, લંક બાધી લુંટાણી;
 ત્યાં ખલક બાધિ ખળલળી, નાસવા લાગી નારિયો;
 કાઈ ઉઘી અઢે અટારિયે, બંધ કરે કાઈ બારિયો. ૯૩
 લપેટી વાટે લાખ, અપેટી કીધો જોયો;
 અટપટી કરતો આળ, ટેક દેખાજો તેરો;
 કરતો દૂકાદૂક, ઊડતો એ આકાશે;
 કુદતો કરતો પ્રહાર, વખાણ ધણેરાં વાસે;
 પ્રતિહારને મારી પરવર્યો, ઘાટ ધણા જાણુનો ધજો;
 પછી રાવ થઈ ત્યાં રાવલે, રાવણુ પણ રાવે ચંદ્રજો. ૯૪
 ગદલંકા ઘેર ઘેર, વાત વાયુવત વાધી;
 અદ્યું રામનું સેન, લંક લુંટાણી બાધી;
 કહે માર્યો કુંભકર્ણ, કહે રાવણુ રણુ રાલ્યો;
 કહે ઈંદ્રજિત અજિત તે ચાંચડવત ચોલ્યો;
 સુવખાન ધણું ગલિ કુંચિએ, લાખ કરોડ લોકે લલ્યો;
 કહે રુદ્રો રામ રાવણુપરે, ઉદ્ધ્રપાત એવો થયો. ૯૫
 દેશ બધે ડમડોલ, થયો લંકા ગુણુ ગામે;
 લૂટ્યા મહીપના મહેલ, કીધી અસ્વારી રામે;
 માથે લીધી મોટ, રૈયત નાડી દશ દેશે;
 બહાણે લીધાં બાળ, કામિની છૂટે કેશે;
 કહે કટ પ્રટરે તું રાવણુ, સતિ સીતા શાને હરી;
 સામળનો સ્વામી કાપિયો, કનકલંક લોહની કરી. ૯૬

મરડતોં મૂછ ને પૂંછ, હીંગ જંઘ પોતો ઠૂઠ;
 પાંત્રીશ શીશ જે પ્રાણ, સૂપતને કરશું ભેટ;
 કો સાથ કરશું વાત, કો સાથ બોલજ બોલું;
 મુજ પરાક્રમ બળશુદ્ધ, તે કો આંગળ જઈ ખોલું.
 વાંકાં વેણ વઘાં વિતા, એ જૂઠો જાહર નહીં જડે;
 અંગદ એમ વિચાર કરી, નરપતને વચને નડે ૧૧૨

દુહો.

દશકંધને દુઃખ મનાવવા, અધિપત આળખવા એન;
 ઇષ્ટ ભારી અંગદો તિહાં, વિદ્યો વિપરીત વેણ, ૧૧૩

કવિત.

અં-અહોતસેં બેઠે તૈસે, દેએ જવ અંગદને;
 ભૂપકો હૈ રૂપ કેન, બોલ્યો કોધ કરકે;
 લંકાપત એક સુન્યો, બાલીકો કક્ષમાંકો;
 માસ ખટ પાસ રહ્યો, ભાગ્યો પાઉં પરકે;
 દુન્ને કાર્તવીર્ય ધર, બાંધ લિયો પારણેમે;
 બાલકકો પીછાડીસેં, પડી ટાલ સરકે;
 નંગાશીર કરે જો તો, એધાનીસેં બોલેખુરે;
 લંપટ લરાક ચોર, લાંચો રત્ન હેરકે. ૧૧૪

સા-સામદ એકસલાકો, બોલ્યો બલ જોર આપ;
 ત્રિલોક સકલ માને, લંકાપત સાજકો;
 બોલી તું જાને નહીં. મહીપકે મુખ આંગે;
 જંગલી જટીલ જેસો, કાસદ કે કાજકો;
 તંતુ દુક દુક કરે, તારો અબ શાયત મે;
 ગુંદતાહો ગુન્હો તેરો, ઇષ્ટ બલી આજકો;
 અકલસેં આળખ લે, ભૂપ રૂપ રાવનકો;
 નતરુ અવસાન આયો, તેરી દેહ તાજકો. ૧૧૫

જૂલણા. છંદ.

અં-બોલિયો બાળ રિતે શુદ્ધિ નિધાન ત્યાં, અંગદ કહે સાંભળો ધર્મધૂતી;
 કોણ રંગએ રાવણો જનમિયો, વૃશ્ચિકી સર્પણી હરણિ કૃતી;
 કરકટી મંદ્રી કે અળ, અર્લકી, જૂઠ જપે તે તો ખાય જૂતી;
 સંદેહ ભાગો અલ્યા એવકો માહરો, રાવણની માત તે કણશુદ્ધતી ? ૧૧૬

સા-લંબ પૂછા અલ્યા લંબ લવરી કરે, મરખા મન ગમી મોગ માણે;
 કાસલ કાસલ લેખ કામી લાવિયો, નીચ નિર્માલ્ય શુભુ ગાન નાણે?
 કોડ તેનીય કર જોડી હિસા રહે, હોડ દારે જોડા તેડ તાણે;
 જગતણો રૂપ એ જૂષ જૂમંજો, લંકપતને ત્રણુ લોક જાણે. ૧૧૭

અં-જોગખાવ અનલુઅલ્યશુદ્ધ અધિપતિને, તોલકે પાડમાનીશ તારિ;
 માળ દુંકાર તારો નહો સાંખીએ, પાંતિશ ત્યમ તારો જાણુ વારિ;
 શિક્ષિ રાવણુ તણી પુણ્ય પરવારિયું, આવી રહ્યો એટલો આણુઆરિ;
 દશકંધ એ અધ એ વંધ ધાયે ધણો, ચિનમાં ચેત એ ચોર મારો. ૧૧૮

સા-ઉવકર્મા અલ્યા અસાગિયા વાનરા, ચેતરે ચેત ચોપશ્ચ ચિને;
 કોણુ ગળું તાલુકું કિંકરા કાસલ, યોધી ન જાણે નરપતી નીને;
 પાગ તું ધાગ પરણામ કર જોડીને, પામીય લદાણુ પુરપત ધને;
 રાજ મહારાજ રાજેનો રાજ્યો, રાજ સલાતણી યોગ રીતે. ૧૧૯

કરખા.

અં-રામચંડની નાર, સિતા સતિ માતા મોરી;
 દેવ દાનવ કો દુષ્ટ, ચંદ્રાગ કરી કાચો ચોરી;
 દ્યનિધિ દાતાર, ધર્મ દણુ મનમાં ધારે;
 પાછી આપે જો સીત, તો એને નવ મારે;
 નહિતર દેવ દેવદર કરે, એવી આજ્ઞા આપી મુને;
 ચતુર દોષ તો ચેતજો, ચેતાવા આવ્યો તુને. ૧૨૦

સા-મરદ મુંઝાળો વીર, રામની રામા લાચો;
 ચૂર પૂર દડ ધીર, કોડ કંઈવત્ કદાચો;
 દશકંધ નામ દરિયાવ, તરવાર તાલી ત્રિલોક;
 જોર દોષ તો જુઓ, સિતા મૂઢી અશોક;
 પાછી લેતામાં પ્રીતજો, અદકું યોગે અનર્થ યશે;
 લાડ કંતા આવો કો લંકમાં, જરૂર જવ સદુના જશે. ૧૨૧

હુદા.

અં-જનની કુણુ રાવણુતણી, અદુ ઉપન્યા આળ;
 જાત જાન કે મરૂરી, ભુગણુ કે શિયાળ. ૧૨૨
 કે વીંછણુ કે નાગણી, કે કરકરની નાર;
 કે અન્ન એ કાણુ છે, યોધો નહો ગમાર. ૧૨૩

જોલત નહિ કહ્યું નીચ હો, કે મુંગા કે દોર;
કે અમારો દીન હો, કે જાતિકે ચોર. ૧૨૪
પૂછત હું બડિ બેરકા, ફેર ન પાઉં બ્યાન;
કે ફરીહો આંખરી, કે મુનતે નહિ કાન ? ૧૨૫

ઝૂંસણા છંદ.

પોકાર કરતાં ધરી પાંચ પૂરણ થઈ, જોલતાં શે નથી કર્મ ફૂટ્યા;
રીસ અદશે મુને શીશ તમ તોડ્યું, ફૂંતાં કોપતાં કાળ ખૂટ્યા;
ચોર માટે બીહો છો સહુ ચિત્તમાં, તોલ અહકારના ટેક ફૂટ્યા;
અંગદ કહે ઉત્તર શે નથી આપતા, સર્વની આંખ કે કાન ફૂટ્યા ? ૧૨૬

દુહા.

વાંકાં વચન શ્રવણે સુણી, અઢિ રાવણને શીશ;
પગની બ્વાળા પ્રગટિ તે, જઈને ભેદી શીશ. ૧૨૭
વાંધને વળી વકારિયા, શુભ છંછેડ્યો સાપ;
સિંહ પંખાળો પાખરો, અતલીખળ એ આપ. ૧૨૮

ઝૂંસણા છંદ.

દેહ દાઝ્યો દેશાનન ધણું દિલ વિષે, એક આપે થયો તેહ તાથે;
ઉછળ્યો એક કર આપ આસન થકી, મુખ મૂછ મરડિ હીત હોડ હાથે;
રા-કાણુ તુજ નામ ને ગામ ને કામ કહે, કામ કશું છે પશુ ભૂપ સાથે;
કો તણો મોકલ્યો હો લંગી આવિયો, આલ બાધો ભરે બાંધ આથે ? ૧૨૯
અં-વાળીનો પુત્ર ધરસૂત્ર શુભ પર્વતે, નામ અંગદ મારું હરખ અવા;
શરણુ રહું છું રઘુનાથના ચરણની, દેવનો દેવ અધિદેવ દેવા;
ધુત્રપાને કરી બ્યાન જોગી ધરે, ઈંદ્ર બ્રહ્મા કરે ઇશ સેવા;
તે તણી નારને તરકરી લાવિયો, લંક લગિ આવિયો સૂધ લેવા. ૧૩૦

દુહા.

રાવણુ-કહેરે અંગદ કાન હો, જોલ બહેરો અંદ;
મુખસે જોલ સમાલકે, જનું ભરિયો ધંદ. ૧૩૧

કવિત.

અં-તાતકી નિશાની એહ, દેહ પરચંડ જાકી;
મેઘ ધન ગાજે એસો, તોર રહે તનમં;
શર મહા સુભટ હો, પૂરહે પ્રતાપનકો;
નારાનકો નર આપ, પશુ જાત જનમં;

સુગ્રીવકો સંહોદર, મિત્ર હનુમાન બુદ્ધિ;
નામ નવ ખંડ જાને, બાલી પિટ્ટ બનમે,
કક્ષિપટ રાખ્યો પાસ, પૂર ખટમાસ તાકું;
શાનપને શાન આન, સમઝ મૂઢ મનમે; ૧૩૨

હુહા.

રાવણુ-અંબા તેરો આદર ભયો, અંગદ આયો અંત;
સાંચો જોલ બતાય તું, કોનહિ હે હનુમંત. ૧૩૩

કવિત.

અં-બુજ્યો હનુમાનજી જો, સેવક શ્રી રામજીકો;
અંજની કુમાર હે, આધાર થહ રંકકો;
પવનકો પુત્ર, અવંતાર મહારુદ્રજીકો;
મહેરનકો તારન, મારન દુષ્ટ બંકકો;
જનમકો જતિ આપ, સતીકો શોક હરન;
પ્રરન ખંડ ખંડનમે, ક્રન નાદ હંકકો;
અક્ષયકું માર ડાયો, સંધાયો પ્રધાન તેરો;
અંગદ કહે રાવનસું, લૂટનહાર લંકકો. ૧૩૪

હુહા.

શત યોજન સાધર તયો, શિરકર લાજમન હોય;
અંગન ઉડાંઈ લંકમે, વે હનુમંતો જોય. ૧૩૫

રાવણુ-સુગ્રીવમે ક્યા સાનપન, કહા સુગ્રીવમે શર;
આનર આનરકી ઉપમા, નીચ ગમાવે નર. ૧૩૬

છર્યો.

અં-શું સુગ્રીવનું શર, અતુરપણે લે ચાહી;
વાળી સરખા વડહથ, ભુપ ભારે શુભ સાધ;
હનુમંત સરખો બગવંત, હરોલ હડીલો હાથી;
લૂટી લીધી લંક, તેહ સુગ્રીવના સાથી;
અનમી નરો નમાવિયા, બળિયાશું બાંધે બાકરી;
અદાર પદ જોતેર કોડ નર, તે કરે સુગ્રીવની આકરી. ૧૩૭

હુહા.

પ્રાણે કરે પલ-ચોકમાં; કરે જે ઉપર કોધ;
શર સામદ સુગ્રીવનો, બંબુવાન છે જોધ. ૧૩૮

રાવણ-અધિક જોલે ક્યમ અંગદા, જંબુવાન તે કોણ;
નથી દીઠો નથી સાંભળ્યો, ક્યમ મેદા થયો ઝાણ. ૧૩૯

છર્યો.

અં-જેળનવંત જશવંત, અધિક પરાક્રમ આપે;
કરે સુગ્રીવ જે રાજ, તેહ એને પરતાપે;
નલ નીલ જેનાં નામ, તેહ કિંકર છે જેના;
અદાર પદ્માનો પ્રધાન, તોલ ત્રહો પક્ષે તેના;
જિતે જંબુવાનને, સરજ્યો નથી કાષ્ટ સૃષ્ટમાં;
સામળ કહે અધિક પરાક્રમી, નથી વળ્યા કાષ્ટ વૃષ્ટમાં. ૧૪૦

હુહો.

રાવણ-નલ વાનર તે કોણ નર, વાનર કરે વખાણ;
નીચ ઉપમા કરે બીચ તું, અગઃ નામ અજાણ. ૧૪૧

છર્યો.

અં-નલ વાનર નર તેહ, હોડ કરી તે હાર્યા;
નલ વાનર નર તેહ, પાણુ પાણી પર તાર્યા;
નલ વાનર નર તેહ, સાગર ખાખડ કીધ્યા;
નલ વાનર નર તેહ, પયોધિ પયવંત પીધ્યા;
જળ ઉપર જેણે સ્થળ કયો, વિકટ વાટ જળવંકમાં;
સામળ કહે નર તે નીલ નલ, લસકર લાવ્યો લંકમાં. ૧૪૨

હુહો.

રાવણ-કિંકર ઉપમા સિદ્ધ કરે, નીચ જાત કોણ નીલ;
મારે મન તો પિપીલિકા, તારે મન તો રીલ. ૧૪૩

કવિત.

અં-સહસાર્જુન સુર ખડો, નવ ખડકો નરેદ્ર;
જોકે દરબાર ઠાઠો, રાવણ તું રહ્યોહે;
રમાડ્યો જમાડ્યો રીત, પશુ જાન પ્રીત કીની;
દીની શીખ દોડ આયો, લજ્જત સખ લલો હે;
એક દીસ નીલ ગયો, નરેન્દ્રકે નગરમેં;
પકરી પુરપતિકું, આકાશ ખીર બલો હે;
જેરકે પ્રનામ કિયો, નીલમનિ ભેટ દિયો;
લિયો જશ ઘેર આયો, નીલ નામ કલો હે. ૧૪૪

કુહા.

નીલ નરકું નહિ જાનિયો, તાકો નામ અજ્ઞન;
દશકંધ જાન તું દિલ બિખે, બાનરકો બિખાન. ૧૪૫
સહુસાર્જુનકી પેશકશ, લ્યાયો નીલ શુનકામ;
નિરખ્યો નિલમનિ નમ્રમે, નીલ ધરાયો નામ. ૧૪૬
લાયક લંછમન સારખે, પ્રીતે રખે જે પાસ;
ઓલખ લો તુમ આપસે, અસસે તોરે બાસ. ૧૪૭
રાવણુ-કહેરે લંછમન કાન હે, બકો કરે બિખાન;
જૂકી બાત જલ્યે યહાં, તો પરહે તુજ પ્રાન. ૧૪૮

કવિત.

અં-સુમિત્રાછકો નંદન, જગતકો હે અંદન;
દુષ્ટકો નિકંદન અંદનતર, સિદ્ધ સજાકો;
રઘુબહુરકો ખીર, ધર્મકો ધુરંધર ધીર;
શુદ્ધ હે શરીર સલ, જાતિ જોગે દહાકો;
નરપતકો નાયક, સખ શુનમે લાયક;
સાયક કવિ સામર્થકો, પૂર્ન પ્રીત પજાકો;
આપ ઘેર જાય પૂજ, બૃજ લંછમનછકો;
કાન નાક છેદે નેરી, જ્યેન સૂર્યનજાકો. ૧૪૯

કુહા.

લગિનીકું જ્યો ભેટિયો, હોરમું બાંધી હાથ;
કાન નાક કો છેદિયે, સોઈ રામકો બ્રાતા; ૧૫૦
રાવણુ-કેસો તોરો રામ હૈ, કિસ બિધ કીનો કામ;
ફેર ફેર અપે બહો, રસનામે શ્રી રામ. ૧૫૧

કવિત.

અં-પુછે કહા રામનકું, જગતકો સર્જનાર;
ઈસ જૈસે બ્યાન ધરે, બ્યાકો તું ચોરહે;
મરીખનકો નિવાજ, નાય હું અનાથનકો;
પતિતકો પાવન પ્રતિપાલ જગત ક્રેદે
તાટકકો પ્રાન લિયો, ખર દુખર દુર કિયો;
ત્રિશિરાકું તોયો અખ, આદર તો તેરો હે;

સામળ કહે સધારે, પાનીપર પહાન તારે;
અલખત અલખસેતી, આલાસો રામ મેરોહે. ૧૫૨

દુહો.

અંબક ત્રોડ સીતા વયો, નીચે આણે પાન;
તોડું છોડાયો તિહાં, સોહી રઘુબર જાન. ૧૫૩

ઝૂલણા છંદ.

રાવણ-વખાણ કરે અલ્યા વાનરા રામનું, કેટલું સાંભળ્યું જૂઠ જોવું.
શીશ સાટે કરી લંક લગિ આવિયો, લોણિયું લાલનું શુંજ લેવું;
દેહ માનવતણી એહમાં બળ કથું, સિદ્ધશ્રી જાણીને શીદ સેવું;
જાણતો હોય તો કહે અલ્યા વાનરા, જોર કરતૂત આક્રમ કહેવું. ૧૫૪

છરપા.

અં-હણ્યો જેણે હિરણ્યાક્ષ સાક્ષ પ્રહલાદાં દીધી;
ફરશીધર ફરશુરામ, નેક નક્ષત્રી કીધી;
બલિ આંધ્યો પાતાળ, સહજમાં અહલ્યા તારી;
દુષ્ટનો દ્રેણ્યો ઠામ, વાળિને નાંખ્યો મારી;
પાપાણુ તાર્યા પયોનિધિ, સેતુપાજ આંધ્યો હવે;
મમત મૂઢ મૂરખ કરે, એ નર આળખશો અળે. ૧૫૫

રાવણ-મૂરખ મૂઢ અજાણુ, પહાણથી દીસે પોટો;
શઠ કેરો સરદાર, જગતમાં નહિ કો જોડો;
બાપડિયાં કાપડિયાં, જટાળાં જોડાં જોગી;
લુખ દુઃખ લિખારી જૂર, કહે તેને એ ભોગી;
એવા અસંખ્ય અલેખધા, ચરણ આંખે નિલે માહરા;
મુજ સાથે જુદ એ શું કરે, રામ લક્ષ્મણ જે તાહરા. ૧૫૬

અં-રિક્ષિ હીરો રઘુનાથ, પથ્થર રાવણ પ્રચિયટનો;
તે શું જાણે તોલ, રોજસ જાલી વટનો;
રિક્ષિ અમૃત રઘુનાથ, એરથી રાવણ કડુઓ;
દાતાને દુઃખ દેનાર, સુદ્ધિહીણ સુદ્ધિ સુડીઓ;
વળિ કિપાસક તું ઇશનો, જેવડે તું જોરોં કરે;
અંગદ કહે છટ મારા તાણું, અહર્નિશ ધ્યાન ધર્મે ધરે. ૧૫૭

મૂલણા છંદ.

રાવ-જા અત્યા છવતો કહે તારા રામને, ગામ કેમ આવિયો ધામ ધાતો;
દેહ દીકી નથી તે દશાનન તણી, કાન મુણી નથી વેણ વાતો;
કુંભકર્ણ આળસ તણ ઉઠશે, લાખ સવા મણ ખીચ ખાતો;
કોડ ખોતેર ને પદ્મ અકારમાં, અંખશે નહિ કોણ એક જતો.

અં-અત્યા રામ આગળ કરી વાત તે તાહરી, આનની વાત શી સિદ્ધ સાથે;
રક કીરત કહે રાજ રાજેદને, લાભ શો લીછ્યે તેહ સાથે;
દેખાડ તાહરો ગણરો દળપતિ, માહરો બળ સહે બાંધ બાથે;
કોડ કુંભાતણા માન મોડું અતિ, એવી હું હોસ રાખું છું હાથે.

દુહા.

રાવણુ-વઢવાં આવ્યો વાંદરા, તો તે કરીએ પેર;
જા મુદું છું છવતો, ઘણા હેતથી ઘેર. ૧૬૦

અં-નહી લકને મેં આવ્યો હું, કહેને આવ્યો ખાત;
જો સુનો તો મેં કહું, જો કહાવી રઘુનાથ. ૧૬૧

રાવણુ-દેહી દુહાઈ રામકી, જો મુખ બોલે જુઠું;
એક ખાત એસી કહે, પ્રતિ ઉત્તર લે જી.

કવિત.

અંગદ-મુનો ચું લંકાવીય, દસહી ધરાયો શીય;
ધસકે પ્રતાપ આપે, એકે હો જુ પાંચમે;
રામછહું સીત દીજે, રાજ એકે લંક કીજે;
ખીજે નહી કોઈ સિદ્ધ, પામોગે સાંચમે;
ન તો ગદલંક લુટ્યો, જનો આપ કાલ ખુટ્યો;
રુઝો જામ રામ નામ, કાલ લિયો સાંચમે;
સાલમકી યેહિ ખાત, અંગદ જ્યુ કહે સાચ;
મન રાચ નાચ કરે, થયે આધર્યે આંગમે. ૧૬૩

રાવણુ-આનરા બિપ્રીત ખાત, કહા કહે રામછહું;
તેરે કછુ ચાહીએ, મનમે કા મોર હે;
જા તું તેરે રામ આણું, શીશદિ પજાર કેમે;
લે આવ્યો લંકમે જ્યો, કરનેકા કોર હે;

જંગલી પ્રધાન જાકા, તાથે મે માલ દેખો;
લેખો હે તું દૂત જેસા, એસા તેરા ભેર હે;
એકલી ગુલામ મેરો, મારી ચકચૂર કરે;
રામ જેસે સેવકાહ, લાખાહિ કરેર હે.

૧૬૪

અં—સુન યે દશકંધ અંધ, ચોરતકો તું હે ચોર;
જગતમાતા જાનકી, કિકર હર લાયો હે;
અથ તેરી સમૃદ્ધ ગઘ, ગઘલંકા ચોર જાન;
નવ ગ્રહ છોર ડારે, દેવ સુખ પાયો હે;
વાકું તું નવ યુએ, સુએ નહીં તોય જાયે;
તું પ્રતીત જાકે ગુન, બેઠ જેસે ગાયો હે;
પ્રચંડ દંડ તોકું દેગો, અયે કલ્હો મેરો માન;
તેરો ઘાટ ધડનેકું, આપ રામ આયો હે.

૧૬૫

રાવણ—મસ્તકમેં જટાધારી, કહાવતે બ્રહ્મચારી;
બનફલ અહારી સારી, આયુધ ધરી ફરતા હે;
કહાજાને કોન કોજ, ગામ લોક કિયે તાજ;
સંગ નહીં કોઈ સાજ, રાજ કોકે કરતા હે;
દેખનમેં ખીર દોષ, એસે નહિ ધીર કોષ;
અપની ચોરત ખોઈ, બાનર મેં ઠરતા હે;
સામલ કહે સુવેખી, સેના મેં બહોત પેખી;
માંકડે અલેખે દેખી, રાવણ કા ડરતા હે !

૧૬૬

કુહો.

લખ મણિયા ઘાપા ગડગડે, પોઢા જેની પીઠ;
મેરોડે મણિધરતણી, ક્યાં ડરે દેડક દીઠ ?

૧૬૭

કવિત.

અંગદ—ધકટેમેં ધરા ધુજે, ખેહમેં ન દિન સુએ;
યુએ નહિ તોય માન, મરદુકે મોરેગો;
નાલ ગોલ બાન છુટે, ગામ કોટ લંક લૂટે;
રુઠેગો રણાયો દાગો, દેક ગ્રહ છોરેગો;
હનુમાનકું હકારે, ડરેગો તું તો ડકારે;
નગારે સખ ફૂટ ફૂટ, શ્રીટશટ ફેરેગો;
સામલ કહે ખેર ખેર, આયો હે અછત શેર;
ઘેર લેગો ફરી રીશ, અપ રામ તોરેગો.

૧૬૮

મૂલણા છંદ.

૧-અંગદ અંગમાં શે તું સમજે નહીં, કૂખ કાયરતણી તુંજ આવ્યો !
કપુત વાળીતણા કુળ વિષે અવતર્યો, કે શકે નીચનું થાન ધાવ્યો !
શતકે કટકા કર્યા તાત તારાતણા, તેતણી ભક્તિમાં ભરે ભાવ્યો !
વાનરા સર્વનો ઘાટ ધડાવવા, લખવસા લક્ષમણો આહીં લાવ્યો !

મં-પાષાણુ અગ્નને પ્રોછવું કેટલું, જેહમાં ગુંણ નહિ જ્ઞાન જ્ઞાતા;
વીશ છે નેત્ર પણુ અંધ વપુએ થયો, શોધતો શે નથી ચિત્ત ચહાતા;
જે કરે જેટલું ભોગ તે ભોગવે, તે તમે દેખશે ધંધ ધાતા;
વાળિ વૈકુંઠ પદ પામિયો પ્રીતથી, રામજી મુક્તિપદ દિવ્ય દાતા.

૨-કાપડી વેષ લઇ વન વિષે જે ફરે, શીશ જટા ધરે સંગ સારો;
સીતની શુદ્ધ નવ માસ નિરખી નહીં, આજ સાગરતણો દીઠ આરો;
લાવિએ રીંછ લંગૂર લખ કોટિધા, માનવી મૂળ મુખવાસ મારો;
લંકપતિ છત્રપતિ રાવ રાવણ સાથે, રાઠમાં જીતશે રામ તારો !

૩-એક કિંકર અહીં આવશે રામનો, તે નહીં તાહરો બોલ સાંખે;
તાત મારાતણી કીર્તિના કંવિ તમે, હું ખમું બોલ જે ભુંડે ભાખે;
અન્ય જાણુને આશિઆળ શી તાહરી, જે ઘડી એકમાં જોરે ભાખે;
લંક પરલંક એ અંકઃએકે ભરી, નિમિષમાં નિધિતાણે નીર નાંખે !

૪-કહે દશાનન સુણો વાળિકા દીકરા, પ્રીત સંભાર તું પેર પૂરી;
રામ ઉપર તને હેત ક્યમ ઉપજે, તાતને મારિયો કાળ ફરી;
પિંડ પાળે તારું વેર વાળે નહીં, પેટની વેઠમાં વાટ ઉડી;
કરે અહિં આકરી આંધ્ય લાંબા આકરી, રામશું રાઠ કરે આવ્ય ઉડી.

મં-શુદ્ધિખળીણુ તું ક્ષીણ આયુષ થયો, રાવણ મૂઠ મુખ શું જ લાખું;
રાજમહારાજ અધિરાજજી કેરડાં, દર્શનો નિલ હું દિવ્ય દાખું;
સહ અમૃત રત્નખાણુ પૂર પ્રેમની, તે તજી એર નીરવત આખું;
સ્વામી સામંતતણા ચરણ પ્રતાપથી, તુંજ સમા કિંકરા કોડ રાખું !

૫-વેદ અવસાન આવ્યો હવે વાનરા, પશુપ જાણી નોતા દંડ લેતા;
પંડ તારો શત ખંડ કટકા કરે, કોષથી ઉઠશે જોધ જેતા;
ખાલ નખ નખ લઇ દુઃખ દધને દમે, લંકથી છુટશે લાલ લેતા !
રામની આણુ જો સલ તું કહે નહીં, જે તું સમા સેનમાં સુલટ કેતા ?

અં-શબ સુલટ ધણા જુગ જોડે જમા, તે થકી લક્ષ્યા હરખ હેમે;
 રૂપાતણા રાયમાં ભોજ્ય લાવે કરે, કાંસની થાળ કંઈ પત્ર પ્રેમે;
 મૃતિકામાંથી અશન કંઈ કોટિયા, એમ મરજદ સહુ નરત નેમે;
 તેતણી જુઠ વીણી અમો જીવીએ, હું હવેમંત જો ખંત ખેમે-
 છર્યો.

રા-મરખ મૂઠ અજાણુ, જૂઠું જોલે ક્યમ આજું;
 કોણ ગણતીમાં રામ, લવરી સુણતાં હું લાજું;
 કોઠ ખીલાં ખાનાર, લંગૂરાં કોટિક લાવ્યો;
 વાઘજુકેરાં દૂધ, મણિધર મણિ લેવા આવ્યો;
 વળી તારુણી મારી તાટક, તે પરાક્રમ દીઠું તમે;
 વળી હોય પરાક્રમ રામજું, કહે કિંકર મુણિયે અમો. ૧૭૬

જલણાં છંદ.

અં-કરતૂક પૂછે કશ્યાં એહ કરતારનાં, જોહમાં જોરના જુગત આઝા;
 કોટિ બ્રહ્માંડ મંડાણ સંસ્થિતણો, મોક્ષ મહિમાતણો મૂળ માઝા;
 અવતાર અંશે કરી વંશ દિલિપ કુળ, કોધ પરમારથ કોટિ કાળ;
 ગરવરાંજણુનિધિ તારિયાં તુંજ ન્યમ, શીશ રણ રોળશે રામ રાજ.
 રા-વંધતું વેણુ વદે અલ્યા વનચરા, કેટલી છુદ્ધિ તરતીય તારી;
 પ્રાશન કરે પિલવા વાલિઓ વાનરો, મોટાઈ જુઓ એણે નાંખ્યો મારી;
 તાટક તારુણી રાંકડી રંડ એ, જીતિયો નીચ નિર્માલ્ય નારી;
 રામનાં કામ જાણે બધા જગતમાં, ધીર એ વીર એ ધર્મધારી.
 અં-ત્રયંબક ત્યાં મોડિયું માન તુજ મોડિયું, જોડિયો ત્યાં તુંને ધર્મ ધાયો;
 દશ મસ્તક દક્ષમાં રાખિયો દક્ષમાં, પલક એક પક્ષમાં હોડ હાયો;
 કોટિ રાક્ષસ હણ્યા, ભય તેના નવ ગણ્યા, વેદ લણિયા હવે તુજ વારો;
 મારવો રંકને લૂટવી લંકને, પાપથી યોસરે રામ મારો!
 વણુ-માનવી માનવી સંગ રહે છે સહુ, માંકડા સાથ મન એનું મોથું;
 નાતપણુમાંહિથી નામ કાઢ્યું જુઓ, પરવર્ચા પુરથકી રાજ ખોથું;
 ક્ષત્રીવટ ખોદને જોગ જટા ધરી, શરમ ને કરમ ને ધરમ ધોથું;
 મંત્રી તુજ સારખા પ્રાકમી પારખ્યા, દશકંધ રામજું જોર જોથું.

ચોખોલો.

અંદગ-મંત્રી તે પુણ્યવંતા પૂરણ, ધર એકા લખ લૂટે છે;
 શ્રી દશરથના નંદન સાથે, ધારા વેદની છૂટે છે;

લાયક લીલા લક્ષ્મણ સાથે; અમૃતના ધન ઉઠે છે;
અભાગિયો અકરમી અંગદ, રત્ન પથ્થરશું ફેટે છે ? ૧૮૨

છપ્યા.

રાવણ-ખોલે વધતા ખોલ, તોલ ખુલે છે તારું;
રવિ સામા નાખે રેણું, માન ઘટે નહિ મારું;
આયુષ તારું અદ્ધ, એક ઘડીમાં આન્યું;
તાતનું લેતાં વેર, ભાગ્ય ભુંડું ભાન્યું;
અવતાર અદ્ધ તારો ગયો, વેર ન વાળ્યું વેઠમાં;
શત્રુને જઈ શરણે રહ્યો, પાવક ઉઠો તુજ પેટમાં ! ૧૮૩

અંગદ-અન્યાય ખોલે આળ, ગાળ ગુણ હીણા દે છે;
અધર્મી અવતાર, ભાર શું માથે લે છે;
મુજને તુજપર હેત, ખેદ રાખી નહીં ખીલું;
આપણું બન્ને બ્રાત, બતાવું કારણ ખીલું;
જે વાળિ તાત છે આપણો, છેયે સહોદર મુખમાં;
તુજને રાખ્યો તો કાખમાં, મુજને રાખ્યો તો કૂખમાં ! ૧૮૪

રાવણ-વાળી સરખા કોડ, ચરણ મારાં ચાપે છે;
સુગ્રીવ સરખા લાખ, ફૂલ દેખી કાપે છે;
ધૃત આદિ મુર સાથ, હાથ જોડે જન ઝાઝા;
નથી સાંભળ્યો કાન, રિદ્ધિપતિ રાવણ રાજા;
કોલાવું દશ દિક્ષાળને, સળકાવું શેષ ધામને;
તું અદ્ધ બુદ્ધિ સમજે નહીં, રહ્યો વખાણે રામને. ૧૮૫

અંગદ-શેષતણો અવતાર, તોહ લક્ષ્મણજી લાયક;
ફરશીધર પ્રશુરામ, રામ નરપતનો નાયક;
મહાલક્ષ્મી અવતાર, માત એ સીત સતી છે;
એકાદશમે રુદ્ર, જોગ હનુમાન જતી છે;
ખસખોઈ કેસરતણી, બહો ગુણ બેહેક બરાસનો;
તરણ તારણ ત્રેલોકનું, તે સ્વામી સામળદાસનો. ૧૮૬

સવૈયો.

રાવણ-કીડીથી કુંજર ક્યમ ખીહીશે, કડર કરી દેખાડે કડરી;
સ્વપ્નામાં સીતા નહીં આપું, પકર અમે પકરી તે પકરી;

જીવજનન તુજ જોખમ થાશે, મેલ જનાવર ઝાઝી જકરી;
શાર્દૂલ શેર સિંહસો રાવણ, બીજા બળવંતા તે બકરી ! ૧૮૭

ઝૂલણા છંદ.

અં—જોડિને કંર કહું વાત તુજ કામની, નરપતિ ગર્વ તુજ એ ખે જોશે;
સીત શું પ્રીત તે મોતનીરીત છે, ચાંચડવત ચોળશે ચિત્તચહાશે;
ધસ હતા તૂજ શીશ પર ગાજતા, તે સાથે શત્રુતા બહુજ થાશે;
સામળતણા સ્વામીની નીચ નિંદા કરે, ચોકડી ચોદનું રાજ જાશે. ૧૮૮

સચ્ચેયો.

રા—રાંકની જાત તે રત્ન શું ચોળખે, આખર ચૈતન આકરનો;
ગરીબતણે ઘેર પેટ ભરે તે, ઠાઠ શું જાણે ઠાકરનો;
મેરુતણો મહિમા નવ પ્રીછે, કરે વખાણુ તે કાંકરનો;
“આખરની ખીલોડી” અંગદ, સ્વાદ શું જાણે સાકરનો ? ૧૮૯

ઝૂલણા છંદ.

અં—આરોગિયાં અમૃતપ્રજા જેણે અતિ ધણાં, તેહને ઝેર તે કુણુ લેખે;
હાર પહેર્યા જેણે હેમ મોતીતણા, કાચ કથીર કુણુ પૂઠ પેખે;
પદ્મિની પારખી જેમણે પ્રેમદા, શંખણી દાખુ તે લાલ લેખે;
રામ હૃદયે વશ્યો ત્યાંય રાવણુ કશ્યો, માન સાચું નહીં મીનપેખે. ૧૯૦

રા—કપુત ઉડ્યો અલ્યા પેટ વાળીતણે, તાતની દાઝ તો તે ન જાણી;
તાત જેણે હણ્યો, લય તેનો નવ ગણ્યો, પેટ ભરે તેના ગુણુ વખાણી;
મુંખ શું લેખ મુજ સાથ જોલે બકે, એહ પ્રતીતથી જોર જાણી;
એ જીવ્યાપે મળ્યું મોત માથે ભલું, ઘુડ ભરિ ઢાંકણી પૂર પાણી ૧૯૧

અં—મંદોદરી શુભ સતી તેહનો તું પતિ, તેટલા માટે હું જોલ્યું સાખું;
દિવસ દશ બારમાં મોત હવે આવિયું, સંભાર કોઈ ઈશ્વરને સત્ય લાખું;
કુંજરતણે આગળે કીટ શું કાપશે, એ વિધે તાહરું જોર ઝાંખું;
રામ દે આજા હવડાં હું કરું, લંક બાંધી તુંને નીરે નાખું. ૧૯૨

રા—કરગરે કોડ દહાડા થઈ કિંકરો, કામિની કાજ્યી દીન દાસ;
લેતો નથી પ્રાક્રમ લંકપતિ કેરલાં, દેવ દાનવ રહે ઘેર વાસ;
આપ અસ્વાર આસન થકી ઉડશું, બાંધશું નરપતિ નાગ પાસ;
કારાગૃહ નાંખીને કોડ પહોંચાડશું, આજ અયોધ્યાતણી મેલ આશ. ૧૯૩

કવિત.

અંગદ—હહા બને મૂરખ, તું દશરથકે નંદનકુંડુ;
 સનકાદિ જોગી જોસે, પીર પ્યાન કરત હે;
 પતિતકો પાવન એ, ખાવન હે ખલકકો;
 ભક્તનકો અચ્છવ, કામ કરના કરત હે;
 શશિ રોષ શારદા જુ, નારદ અસિદ્ધ બર;
 ભૂપર હવા જો ન વાકું, ભરતપુર ભરત હે;
 સામળ બ્યુકે સ્વામીકી, પ્રતિત તું પર્ષ દેખ;
 ગિરિવર ગંભીર ધીર, નીર પર તરત હે. ૧૬૪

મૂલણા છંદ.

રા—સીત લેતાં થણું સમજ્યો સો વસા, વાટ વાંછી વણી વિહર વાંટા;
 બિશુલ સૂકાં બજે લક્ષ લાગે નહીં, ચોદ પથ્થર પરે છે છેક હાંટા;
 રેત પીડ્યા થઈ તેલ તે ધ્યાં થઈ, અધિક અંતર વિષે આર આંટા;
 રામને કામ છે સાથ રાવણતણે, ખાવો છે શુદ્ધ મર્દિ કોટ હાંટા ! ૧૬૫

છરપો.

અંગદ—અંધ થયો દશરથ, ધન્ય થારી શું બેસો;
 દુગ અંગારો આપ, પાપરૂપી થઈ પેસો;
 દશ હેત્રશે સીરા, દીસ થયા તુજ વંદો;
 દશ થયા ઉદરાંટ, લક્ષ લૂટાશે લંદો;
 પુત્ર તારા પ્રાજે થશે, વિધવા નાર તારી થશે;
 સમજ મહા મન મૂરખ મને, ચોદ ચોદી ચોવટ જશે. ૧૬૬

મૂલણા છંદ.

રા—શર સામદ છે મુલર કો દાગરે, વાનરો મૂરખો મોગ માલે;
 પૂછે પ્રહી ફેરવો સીરા પાછળથઈ, વખાણનાં નામની લાણ આ લે;
 કોટ પહોંચારી કરતુક એના તણાં, હલ ઝાલી કરી જિન ચાલે;
 મેન એનું જુવે તેમ દરકા કરો, પેસવા લંદમાં ન કો લામ થાલે.
 અ—સુદિ અલ્લાતણી સરગિયા કો નથી, રામ સેવક તણે મુખ બોલે;
 ત્રિલોકના નાથનાં ચરણ મેલું અમે, તેહ પ્રતાપ તું કોણુ તોલે;
 રાવણ રંદ બળી તને શુભકે, લંદ ઉદ્વસ્ત કંદે ખાંત બોલે;
 સામળતણા સ્વામીની રેણુ વંદનથઈ, લેઈ લેચારી હું માન મોલે.

કવિત.

રાવણુ—આણુંવકો નીર આટે, કનકકો દુર્ગ કોટ;
ખોટ એકે નહીં લંક, દેખનેકી ભત્રે;
આલગ કરત ઈંદ્ર, અહુર્નિશ દશ દીશ;
ભુજ વીશ ધશ ધીશ, પૂજવેકો પ્રાત્રહે;
સામલકે સદા ભેર, સાત લાખ પુત્ર કોર;
તોર ટેક દેખ મેરો, પ્રોહ શુન ગાત્ર હે;
ખાલ સૂત ખાલકેરે, ઉતારે અંકાર તેરે;
મેરે આગુ રામ લક્ષ્મન, માનવી કુન માત્ર હે.

૧૯૯

અંગદ—રઘુવંશી રઘુપત, નિર્મળહે ભટ્ટી મત;
સેનાપત સુગ્રીવ જેસે, ભુક્ત ભેડ ભેડ હે;
શુભકે સુભટ સિન્ધુ, લક્ષ્મનકે આંધ બંધુ;
ઈંદુપત અભેધાકે, બંદી છોડ છોડ હે;
સેવકકું સાધારન, દુષ્ટનકું નિવારન;
તારક કવિ સામલકો, હિત હોડ હોડ હે;
પતિતકો પાવન શુની, જન જથ ગાવત;
રાવન જેસે રામ અંગે, રામ કોડ કોડહે.

૨૦૦

છપા.

રાવણુ—દશે શીશ ભુજ વીશ, ધશિનો આઘ ઉપાસી;
ધરે છત્ર શિર અંદ્ર, ઈંદ્ર ઘેર ખાસ ખવાસી;
વરુણુ ભરે નિત નીર, વીર ફેલકર્ણુ અભીતો;
અગ્નિ નિપાવે અગ્ન, તન જેણે શકકું જિત્યો;
બ્રહ્મા લણે ઘેર વેદ, ખેદ કરે નહીં કોઈ;
વિષ્ણુ માને શરમ, કરમ ભેરાવર હોઈ;
રજપતિ જમરાય, વાયુ મુજ મહેલ સમારે;
નંદ અહ કરે સખ સેવ, દેવ ભુલસે હારે;
કહે સામળ સમૃદ્ધ ઘણી, શશિલંક ઘેર ગામડાં;
રાવન કહે અંગદ સુનો, કોન માત્ર હે રામડા.

૨૦૧

અંગદ—મનિકે આગે મોહાર, મેરે આગું બપો કંકર;
રાખકે આગું રેક, લંકે આગું બપો છપર;

પંડિત આગું ભેદ, બેદ આગું ન્યૌં જ્ઞેનો;
 કુંજર આગું કીટ, ગીત આગું ન્યૌં રેનો;
 લજ્જમન આગે કુંભ, કાયલ આગે ન્યૌં કગા;
 સિહકે આગું શ્વાન, હંસ આગું ન્યૌં બગ્ગા,
 અમૃત આગું બિખ ન્યૌં, ઇશ આગું ન્યૌં ખાવના;
 અંગદ કહે એહી પદંતરે, રામકે આગું રાવના. ૨૦૨

ઝૂલણા છંદ.

રા—કોડ તેત્રીસ તો દેવ સેવે સદા, સાત સાગરતણી ખાડ ખાધ;
 ધરસૂત્ર કંચનતણા પુત્ર શત લખસવા, કુંભકો પ્રાક્રમી ભરત ભાધ;
 દશ શીશવીસ ભુજ બાહુબળબળધણું, જગત જીવે મારા ગુણ ગાધ;
 અંગદ અંગ શતખંડ તારાં કં, રામની વાનરા શી બગાધ.
 અં—શેપની આગળે અળશિયાં જ્યમ ફરે, સિહને આગળે શ્વાન સોતું;
 કંચન કથીર જ્યમ કેળ ને કાચકીને, અમૃતરસ આગળે વિખબોણું;
 વેદ જોડે જ્યમ ભેદ પાખંડના, દર્શન આગળ જોય બાણું;
 રામજી આગળે રાવણુ સમ તમો, ગાનગુણ આગળે રાંડરોણું.

કવિત.

રા—ચલતી હું આગું, આગું બનચર જીલ તેરી;
 ગુદર્તાહું ગુદના તેરા, પશુ બાત બની મેં;
 બહાવરે આગું કહે, બાત તો બનાય બડી;
 મેરે આગું સ્વરૂપ સમે, પથર જ્યું પાનીમેં;
 અનમિ અહંકારી નૃપ, નવખંડ ભૂમિમેંકે,
 બલમેં બતા કો દેહ, મુજ સમો માની હું?
 તેરી તે રસનાહિ મેં, તાલુસે નીકાલ ડાલું,
 બાંદરેલ તેલ કાહું, પીલું ઘાલ ઘાનીમેં? ૨૦૫

અં—મેરી તો બલાય બોલે, મૂરખકે ભૂપ આગું;
 ચલતા ચેતાય તોહું, જો તું ચિત્ત ચહાયગો;
 ખાવન હુકમ નહિ, તેરે સાથ લહનેકો;
 નાતરુ સમઝાવું તોયે, આપ દુઃખ પાયગો;
 બતાઈ ઉપાય એક, રાવન તું ઉગરે તો;
 સીત દેકે શીશ નામ, શેષ ગુન ગાયગો;

સામલકે સ્વામી સાથ, રાવન તું રહા રહે;
અંગદ કહે અંધ તુહી, જોત માર ખાયગો. ૨૦૬

ઝૂલણા છંદ.

રા-દેવ દાનવ સહુ જિતિયા જગતપત, આણુ ત્રણ લોક અહંકાર મારો;
સૂર્ય ને ચંદ્રમાં ઇંદ્ર તે જિતિયા, શેષથી આઘ સંસાર સારો;
પશુ પંખી માનવી દેવ ને દાનવી, ચેતરે ચિત્ત ચિત્તવ્યો ચારો;
રાવણુ. કહે અંગદ એક છે જિતવો, ભૂપતિ નરપતિ રામ તારો.
અં-રામ અજિત એ કોણે નથી જિતિયો, વેદ વચનથકી થીર થાપી;
તમે કહ્યા જેટલા તેટલા કિંકરા, અલખત ભોગવે એની આપી;
લક્ષ્મણસહ એહ નાથ અનાથનો, નાંખે કોટિક કલિ કષ્ટ કાપી;
સામળતણું સ્વામીને સાધુજનઝાળખે, પ્રીછે નહીં રાવણો દુષ્ટ પાપી.
રા-હુડહુડ્યો દશાનન દશ વદનથકી, તારા તનનું તોલ તોલ્યું;
તાતના વેરથી તન વધાર્યું તુંએ, ગુણપણું તારું ઘેર ઘોલ્યું;
માંકડતણો મહિપતિ કહે તું તે નરપતિ, ભેગ લીધો જેણે રાજ રોલ્યું;
બાળબુદ્ધિ હાપણુ અલ્યા તાહરું, તાત વાળીતણું નામ ઘોલ્યું.
અં-લંક બાધી બળી તોય સમજ્યો નહિ, અશોક વાડીતણો શોક કીધો;
આળપંપાળ કર્યા નીર અર્ણવતણું, ઝાંઝ પયોનિધિ પાજ પીધો;
દુંવર તુજ રત્નસ્યો રણમાં રાજિયો, સીત આણ્યાથી શો લાલ લીધો;
જો વિભીષણુ મળ્યો બ્રાત રઘુનાથને, દેશ લંકાતણો નાથ કીધો.
રા-કહે એક પુત્રથી આંહિ આંહું કરું, જેમ પટ આગળે એક ધાગો;
સમૃદ્ધ ધણી ભાઇની ભોમ લીધી અમો, એક એકાકીએ ભૂર ભાગ્યો;
રત્નચિંતામણી ખાણુ કંઈ કોટિધા, નાગા નર જેવાને એક વાગો;
સિંધુમાં બિંદુ મુંડામાંય મુઠ્ઠી, “એક ખજુરાતણો ચરણુ ભાંગ્યો !”
અં-દુષ્ટ દુર્જનને સળજન તે કશ્યો, બ્રહ્મ પાપિષ્ઠ આચાર કહાવ્યો;
જાર જન જીવતીને જનેતા કહે ન્યાં, જાર તે શું કરે ચિત્ત ચહાયો!
અધર્મી અકર્મી ધર્મ ધારે નહિ, પાપની બુદ્ધિનો પાય પાયો;
નકટ પૂઠે વૃક્ષ આવળ કિગીચો, “તો કહે મારે હીક છાયો !”
રા-આપનું નામ ઘોલ્યું બુદ્ધિહીણુ તૈ, સેવક થઇ શત્રૂને રહે છે શરણે;
પેટને કાજ પ્રપંચ એ સ્યો કરે, વખાણુ કરે વેરીનાં વિવિધ વરણે;
લાજ રે લાજ કંઈ માલ હોય મૂળમાં, તાત હણનારનાં ચાપે ચરણે;
અંગદ તુજ સમો અખિલઅવનિ વિષે, કપૂતનથિસાંભલ્યો કોઇ કરણ !

છપ્પથ.

અંગદ- કપૂત નામ તો તેહ, સંતાડે સીત સતીને;
કપૂત નામ તો તેહ, જપે નદી જોગ જતીને;
કપૂત નામ તો તેહ, રામ શું રહે રીઝે;
કપૂત નામ તો તેહ, ખરું કહેતામાં ખીજે;
અહંકારી વિચારે એ આપમાં, મોત ભાગ મનમાં બિયો;
સામળ કહે સેવક રામનો, કપૂત રાવણથી બીજને કિયો. ૨૧૪

રાવણ-બોલે બીજને બળવંત, મુજાળો હોયે મારું;
પૂજાળો મારે પાપ, હોડ તે માટે હારું;
વાનર વનચર જાત, જનાવરપર શો ભેદિ;
રાત્રીને રહે શરણુ, તેહ ઉપર શો તોરિ;
કાન કાસદીઆ તણા, છેદેથી મોટમ નહિ મૂને;
લંકાપતિ કહે રે લંચરિયા, તેથી જીવતો મુકું તૂને. ૨૧૫

અંગદ-જેનાર મુજ સામું કોય, નથી જન્મ્યો કો જાતે;
જેનાર મુજ સામું કોય, મુંડ નથી ખાધી માતે;
જેનાર મુજ સામું કોય, નથી સરજ્યો પ્રભસૂટે;
જેનાર મુજ સામું કોય, નથી વખ્યાં કો વખે;
મુજ સામું નથી બોલતો, જીવ રજો લ્યાં જરી;
બોલે આયુશ આવી રહ્યું, જમલોડ પડ્યોઆકું તે ઘડી. ૨૧૬

રાવણ-જમ બોલી કરનાર, લંકા કહે હરનીશે;
અહે ન દે કોઈ નામ, વરદાન એ આપ્યું બંશે;
આપે પનોતી ચણુ, કરમ કર ભેડી રહે છે;
અપોત્તર શત વ્યાધ, ખમા ખમાનિત્ય કહે છે;
નિહટ મોત નહીં નગરમાં, માઝા કુણુ લોપે મારી;
જશવંતા રાવણુ ઝીતે જશ, જુગ બાધામાં જરી. ૨૧૭

અંગદ-ઈશ હતા તુજ શીશ, તે શુણુ ઘાટ ઘોળાણું;
ચોદ ચોક્કડી રાજ, રિદ્ધ સિધ સર્વ રોળાણું;
આયુશ અર્ધ ગયું અદ્ય, સતી સીતાને શાપે;
પરવાર્યું જપ પુણ્ય, પ્રેમદા હરિ તે પાપે;
દિવસ એ ચાર દશ ચારમાં, લંકાગઢ તારું ગયું;
હવુર માત આપ્યું હવે, રાજ વિબાપણું થયું. ૨૧૮

રાવણુ-વિભીષણકેરી ભોમ, લક્ષ્મી મેં લીધી લૂટી;
 પ્રેમદા સહિત પરિવાર, કહાલ્યાં લંકાથી ફૂટી;
 પોડી પંચાણું કોટ, ઝવેરખાનું જે જાણ્યું;
 એકેએ અશ્વ ને રિદ્ધ, અલખત સર્વે ઘેર આણ્યું;
 સજ્જનદીધા એનાશુળીએ, જમલોકને તે જઈ મળ્યા;
 મૂરખ મન વિચાર કર, પ્રથમ રામ તેને પ્રણ્યા. ૨૧૯

અંગદ-લોભીને શી લાજ, નિર્લજ્જને શી નરનારી;
 પાપીને શું પુણ્ય, અધર્મિને શો ધર્મધારી;
 અભિચારી શો વિવેક, શી લગિની શી માતા;
 ચડાળતાણું શું ચિત્ત, કાં પિતા કાં ભ્રાતા;
 લોભી લંપટ નીચ નર, કુળમાં અંગારા અતિ;
 સદળ સજ્જન સહારવા, મોટા અવતર્યા મહીપતિ. ૨૨૦

રાવણુ-લંકાની લીલા લહર, મૂર્ખ ત્યાં તું નહિ માયર;
 કનકકીરમય કોટ, શોભિત તે પેઠે સાયર;
 વરણ વાયુ કુળેર, અધિક ભેટા તે આપે;
 દિવાકર દયા દિક્ષાળ, વચન મારું થીર આપે;
 છંતુ કોટિના છત્રપતિ, કિંકર કર નેડી રહે;
 રિદ્ધિ સમૃદ્ધિ રાવણુતણી, લંગુર જાત તે શું લહે. ૨૨૧

અંગદ-સાત લાખ સીન્તેર, પુત્ર તારા છે પ્રૌઢા;
 ઈન્દ્રિજિત કુંભકરણુ, જુગ જાણીતા નેડા;
 બાણું કોડ બળવંત, શોભિતા સામદ સાથી;
 છંતુ કોટિ છત્રપતિ, ભારે ભૂમિપતિ ભાથી;
 એ સર્વેને સંધારવા, પાપે કુંભ ભારે ભયોં;
 હ્રદે વિચાર રે રાવણા, કાળ રુપે તું અવતર્યો. ૨૨૨

ઝૂલણુ છંદ.

૨૧-આખલાં આઢવા ઉમરાં વીણતાં, લાવિયો વાનરાં વેર લેવા !
 માંકડાં મંકડાં મીંછડાં મીંછડાં, સિદ્ધ જાણી કરે એહ સેવા !
 હુકતાં હુકતાં હુકતાં હુકતાં, જિતવા આવિયા નેધ જેવા !
 નરપતિ છત્રપતિ ઈન્દ્રપતિ પાસથી, સીતને પામશે તર્ત તેવા ! ૨૨૩

અ-લોક શહે લંકપતિ દ્રોહ મારે મને, અશોક શેષવત નગર નરખું !
લંકનો વંક તે અક રજ રંકવત, નિસ્શંકપે પૂરો પંક પરખું !
દેવહત હુંલકાં તુંબકાં તોલવત, હુંબકાં દેખીને હિત હરખું !
ચરવણું આવણું બૂખણું લાવણું, રાવણુ ધાવણું બાળ સરખું ! ૨૨૪

છપા.

રાવણુ-જુદું બોલ્યાનું જોર, તોર દીસે છે તારો;
રખે વખાણો રામ, મેળ નહિ આવે મારો;
એવા લક્ષ કરોડ, હોડ કરતાં હાયા;
નમ્યા તે છવ્યા જન, માન કર્યું તે માર્યા;
હાપણુ ડીંગ માર્યાતણું, ગાહડ ગુણ ગુજમાં ધણું;
શું વિખાણુ કરે વાનરા, રામતણું મોટમપણું. ૨૨૫

અંગદ-કુબેર તણાં વિમાન, મુખસાગર મુખ મેળે;
જવેર જડિત્ર મહેલ, તપે તરણીવત તેળે;
સાઠ લાખ મ્યામા સહિત, હીચિ હીચિજા ખાટે;
અલખત અપરંપાર, પુખરાજ પરવાળાં પાટે;
દશાનન ગુજપર ધ્યા, અંગદ શહે આવે મૂને;
લંગુર લંકા લખ લૂટશે, તે માટે હું હું તુને. ૨૨૬

કવિત.

રાવણુ-આત્મા છો અનેક જન, વાનર વિવેક વિના;
ખાસો મોક્ષ માર સૌ, જસો જીવ ખોઈને;
સુવો છો શું જાણી એને, રાજ અટ થયો રામ;
ગામ ધામ ટામ કુળ, રજો ધર્મ ધોઈને;
સિદ્ધિપણું રિદ્ધિપણું, નિધિપણું નેક નહીં;
સેવક કે રાહનેટી, કર નહિ કોઈને;
સતી સીત હરી બ્યારે, તોલ અમો કર્યું ત્યારે;
જીવતા મેલ્યા તે દીસ, ગીરા જટા જોઈને. ૨૨૭

અંગદ-રક્ષપતિ તારા તે, મારા ક્રેખામાં કુણ;
મરોરીને લેઈ મામ, દેઈ માર માર માર;
કનકના કાટ આટ, દપેટી દેવંટ કરું;
ફરું હરું દોજ માંય, લાંચુ લાર લાર લાર;
ચેતાવું અચેત તુને, ચેત ચેત ચેત ચિત;

આયુશનો આરો તારો, પામ્યો પાર પાર પાર;
રામચંદ્ર રાજ રહ્યો, કામી તારો કાળ ખુટ્યો;
લંકાસરખી લાખ તારી, લૂટું લાખ લાખ વાર.

૨૨૮

છપ્યા.

રાવણુ—રામના દંતમાં દેઈ, સિતાજી હું હરી લાવ્યો;
રોતો ફરતો રાન, દશ માસે અહિં આવ્યો;
પામરકેરી પેર, બીખારી ભાવે ભમતો;
માંકડ કુકડમાંય, રહ્યો રાજ થઈ રમતો;
મરદ મૂછાળા પાસથી, કંઠણુ લેવી છે કામિની;
નળ્યો નળ્યો મુકું જીવતા, જરૂર આજની નામિની.

૩૨૬

અંગદ—મરદ મૂછાળો હોય, તેહ શિદ થાય લિખારી;
નરપતિ હોય નરેંદ્ર, ચોરે તે કાં પરનારી;
સામદ હોયે શર, રિદ્ધિપતિ રાવ કે રાણા;
તે શિદ પાડે યુમ, કાર્મુકે કર ચંપાણુ;
હંચા અધર્મ નવ આવરે, ભુડા બોલે ભાંડમાં;
તોલ ઘટે તુંને મારતાં, રામને મન તું રાંડમાં.

૨૩૦

રાવણુ—સાત લાખ છે પુત્ર, એક મારે શું થાશે;
લાખ એંશી હજાર, જમાત્ર પ્રોઢ છે પાસે;
એક વિલીપણુ બ્રાત, ભૂર ભૂંડો થઈ ભાગ્યો;
ન્યમ સુડેલનો પાગ, પટ આખે એક ધાગો;
લંગુર મૂઢ લવરી કરે, મમત ન મૂકે મનમાં;
કાસદ કંકર ક્યમ મારિયે, તોલ વિચારે તનમાં

૨૩૧

ઝૂલણા છંદ.

અંગદ—હુંવર લાખ તારકેરી કામિની કરું, વાંઝણી એટલી ધીર ધારું;
શ્યાંમા સાઠ લક્ષ તરુણુ ધર તાહરે, ગર્ભ ગાળું રડે તુજ સારું;
કોડ બળવંતનો અંત આણું અલ્યા, હોડ હઠ કોડથી નવ્ય હારું;
રામ રજઅંશ એ પુણ્ય પ્રશંસ, કરું હુંય નિર્વંશ એ નગ્ર તારું.

રાવણુ—માંકડાં રાંકડાં જ ઘેર જીવતો, વાંકડા કાંકડા બોલ કેવા!
કાયાતણા કટકડા કોડ કરાવશે, વનચરા પાસથી લાણુ લેવા;
મૂખતણા મટકડા ભાવ ભૂલી જશે, ચટકડા સેવશે સિદ્ધ સેવા;
લટકતાં શીશ રેશે ધડ જીજ્વાં, રામ નહીં આવશે હાથ દેવા.

અંગદ-રાંકડો જાણી કહે તું મને માંકડો, આંકડો મેઘશો તોજ છવો;
 સંકટ ઘણું સાંકડો પાપ પૂરણ ઘડો, ચોર ચિત્તે ચઢ્યો કાળ ધીવો;
 પાપ પાસે પડ્યો, ઘાટ તારો ઘડ્યો, સીત હરવા અડ્યો ઝેર પીવો;
 માન મોટમ મોટયો આયુષ્ય અવશ્ય ઘટ્યો વંશ વત્યો નહિ સાખદીવો.
 રાવણ-કોધ પૂરણ કરી રાય જોલ્યો ફરી, હઠ કરી તું હરિ ધીર ધારી;
 દષ્ટિ જો મેં કરી, જાશે તું સહજ મરી, શું જાવું નયિ ફરી પુઃ પારી;
 ખાંત રાખે ખરી તો રહે નહિ ફરી, રીસ લુંડી ભરી માન મારું;
 વાત તારી સૂણી ખાંત નહોતી કરી, જાન જોખમ કરું તર્ત તારું.

છપય.

અંગદ-રામચંદ્ર પરતાપ, કોણ મુજ સામું જોશે;
 રામચંદ્ર પરતાપ, જીવ નિજ દુશ્મન જોશે;
 રામચંદ્ર પરતાપ, કોણ મને શસ્ત્રજ મારે;
 રામચંદ્ર પરતાપ, કોડ તુજ સરખા હારે;
 શ્રી રામચંદ્ર પરતાપથી, જાળને સ્થાનક સ્થલ કરું;
 કવિ સામળ અંગદ કહે, કહે તો આલ ઉડળ ભરું.

૨૩૬

ઝૂલણા છંદ.

રાવણ-હવણાં તો વંશ ગયું અલ્યા વાલીનું, મરત છે હુંકરું તરત તારું;
 તાળવે જીલ કાઢું તજ તાહરી, હજી લગી દીલમાં ધર્મ ધારું;
 અરણ્ય ગ્રહી ફેરવું તરણવત તુજને, રામ ગુણ ગાય તો નિશ્ચે મારું;
 આકાશ ઉડાડશું પવનવત પલકમાં, દેખશે દળ કપિસેન મારું.

કવિત.

અંગદ-ગયો તેરો તેજ સખે, હેજ હેતકારી કાપ;
 ગયો હમ નામ હામ, ગયી કીર્ત કહેનેકી;
 ગયો ધરસૂત પૂત, અરથ ગરથ ગયો;
 તખત અલખ ગધ, તર્તીળ જ્યો તાનકી;
 વોડે જોડે ગયે પોદે, ગયે પરતાપ તેરે;
 હાથી સાથી ભાથી ભૂપ, મમત ગધ માનકી;
 જાન ગધ જોખમ ગધ, રાજરિદ્ધિ રોખ ગધ;
 જ્યા દિનતે લ્યાયો મૂઢ, જગતમાત જાનકી.

૨૩૮

છરેપો.

રાવણુ-રામતણા ગુણુ ગાય, છેક તેરે કયમ જાનું;
 રામતણા ગુણુ ગાય, મૂઠ તે કયમ હું માનું;
 રામતણા ગુણુ ગાય, વચન માનું કિમ તારું;
 રામતણા ગુણુ ગાય, ડગે કિમ મનકું મારું;
 અલ્યા રામતણા ગુણુ ગાયા થકી, જોખમ તારે જાને થશે;
 ઉડાડી દેઉં આકાશમાં, એટલે રામચરણે જશે. ૨૩

અંગદ-ગયું રાજ ધરસૂત્ર, પુત્ર સહોદર સાથી;
 ઘોડા જોડા જોખ, રાખરિદ્ધ વિધ હિત હાથી;
 ગયું તેજ હિત હેજ, સિંહાસન વિમાનવાસી;
 દેવ કરતાતા સેવ, ગયા દિવાન ને દાસી;
 પુણ્ય સર્વે પરવારિયું, મમત ગયું મૂઠ માનની;
 વળી ઇશ ગયા તૂજ શીશથી, જે દિન લાવ્યો જાનકી. ૨૪

ઝૂલણા છંદ.

રાવણુ-પૂત કપૂત તું ફૂળ લજ્જમણો, ભૂપ સાથે લિડે બળ ભારી;
 નરપતિ દીકરો દૂત થઈ આવિયો, ટેક તરખીળ એ જોઈ તારી;
 કોડ જોતેર ને પદ્મ અઢારમાં, રામ ને લક્ષ્મણુ દારભારી;
 એ સર્વ ગર્વ તે સેલ મારે મને, ચિંતવું તે દિન ચાર મારી.

અંગદ-ઇશના ઇશને શીશ નામ્યું હશે, રીસ ખમું તારી તેહ માટે;
 જગદીશ એ શીશ છેદશે તાહરાં, વેદ વલા જશે સ્વર્ગ વાટે;
 હરનિશ દિનેશ જે દીપ દેખાડતો, તે તબ્યું આજથી જ્ઞાન ધાટે;
 વીશ વસાએ લક્ષ્મી જાતી થઈ, સીત હરી તેહ પાપ માટે.

છરેપો.

રાવણુ-સંક ઉપર શી રીશ, કરવી તે ન ધટે મુજને;
 દેઉં છું જીવતદાન, જીવતો મૂકું તુજને;
 કાંસદેકરા કાન, વાઢતામાં હું લાળું;
 તરણુપર શો ટેક, દીવ મારામાં દાળું;
 તું મુદ્દિહીણ બકતો રહે, કૂચલી શી આઝી કરે;
 ગમાર જોણી નહિ ગુંદરુ, ફરી જોલે નિશ્ચે મરે. ૨૪૩

ઝૂલણા છંદ.

અં-વૈષ્ણવ વિપ્રના વંદામહિ તમે, જન્મ ધારી થઈ ગિત ગદાનું;
કરતાં ઉપદેશ કદાચ તું ઉગરે, સહજના સંઘમાં ગંગ નદાનું;
મૂરખને મન તે શીખ શોભે નહીં, બેહેરા આંગણે કાણુ ગાનું;
શીખની રીત શી રાવણુ આંગણે, “ ગાંધનું ખાઈ ઘેલા સાથ જાનું. ” ૨૪૪

છરખો.

રાવણુ-પેલી મહેલી રીત, અશોક વન વારુ વારી;
લાં છે અટપટી જાગ, ખેત રત્નાકર ખારી;
લક્ષ્મણુ સરખા કોટ, રામ સરખા અહુ રાગ;
જાનું ન પામે કોય, જન જોરાવર ઝાઝા;
તું કિંકર થઈને કરગરે, કર ઓઢે બીખારી થઈ;
જો બળ દોય શુદ્ધિ હીણમાં, તો તું તેડી જા તહી. ૨૪૫

કવિત.

અંગદ-પૂર્વ જન્મ પાપ થઈ, સીતાના શાપ થઈ;
અજ્ઞ સ્ત્રી આપથઈ, સેજ પડ્યો મૂળમાં;
અક્ષરના અંકથઈ, વિદાતાના વડથઈ;
રંજના કો રંકથઈ, ધન મેળું મૂળમાં;
અહંકાર અતિ આણ્યાથઈ, મમત મૂઠ માણ્યાથઈ;
નિરગુણ નાણ્યાથઈ, તણાપો તું પૂરમાં;
છેલ શુદ્ધિ છોડી થઈ, અજ્ઞ આપ ઓડી થઈ;
રાવણુ તે હાથ ઘાસ્યો, ગોખરના મૂળમાં. ૨૪૬

ઝૂલણા છંદ.

કવિ-દિ હુડી કરી રીસથી રાવણે, રાજમદ જોરથી રાજ રુદ્ધો;
જાનું પામે દવે છવતોવાનરો, એમ કહી આપ અધિપતિ હુદ્ધો;
ગુરજ શુભિ ગ્રહી સામકો સંચર્યા, કોટ કોટયાન જ્યમ રાકે શુદ્ધો;
પુત્ર વાળીતણો વીટીઓ વિવ્રવિધે, આણુનો શીર વરસાદ વુદ્ધો. ૨૪૭
દાસક દુસક દલકાર દળદળ થયો, માર માગે કરી ભુંડ લક્ષા;
અધિપતિ આજ્ઞા કાણુ-લોપી રોકે, ગર સામક્તણી દીધ શિક્ષા;

વીંટીઓ વાળીસૂત ઘેર ધુમ્મર ધણે, રીસ તે દનતણી ક્રોધકક્ષા;
 લખવસા લાજ કોણ લઈ શકે એહની, જેહને શીર શ્રીરામરક્ષા. ૨૪૮
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, જન્મ કોટિતણા તાપ ત્રાસે;
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, અષ્ટ મહાસિદ્ધ નવનિધિ વાસે;
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, નિમિષમાં પાપના આધ નાસે;
 એક શ્રીરામનું નામ રસના જપે, બેસી વૈમાન વૈકુંઠ જાસે. ૨૪૯
 શ્રવણે સુણે રામનું નામ જે સ્વપ્નમાં, તેહને ભવતણી ભીડ ભાજે;
 ઈદ્ર કુંઠ કોટિધા તેહ નરને નમે, છત્રચિંતામણિ છાંય છાજે;
 અચળ ને અમર વૈભવ વૈકુંઠના, અનહદ નાદનિ વેણે વાજે;
 ઉણમકશીતેહને દેહમાં દુઃખ કશું, સામળતણે સ્વામીજે શીશગાજે. ૨૫૦
 અં—રીજ કે ખીજથી રામહુદે રહે, જપ જપ કે તપને મૂળ માને;
 દેહ દાતાર નવ રામ કોડે કહે, સમજિયો તે ધણું શાસ્ત્ર શાને;
 આધારિયા આપ ઇકાતરાં તે નરે, પોખિયો દેહ અમૃત પાને;
 મરણ સમયાંતરે કરણ કિંચિત સુણે, યમદૂત નાસે જ્યમ હરણ રાને. ૨૫૧
 રા—શી ઝીત કિડિ પરે, કટક તે શું ચઢે, તૃણના ઉપર તે શા ફવાડા;
 રંકપર રૂઠવું રાજની રીત એ, તુચ્છ પટે કંશી તાન તાડા;
 ગુદરું છું ગુદનો વાર ઘણી થઈ, બુદ્ધિહીણા બંદે બોલ આડા;
 લાજ ને કાજથી મૂકું છું છવતો, કહેશે કાસદતણા કાન વાઢ્યા. ૨૫૨

છાપો.

અંગદ—જપે રામનું નામ, દૂત લખ જેજન નાસે;
 જપે રામનું નામ, વાસ વૈકુંઠ વાસે;
 જપે રામનું નામ, દોહલાં દેહવટ જાપે;
 જપે રામનું નામ, અગર જળ શીતળ થાયે;
 નામ જપતા જેહ જન, લગ્ન કોણ લોપી શકે;
 શસ્ત્ર ધાવ વાગે નહીં, રામ નામ જે હુદે રજે. ૨૫૩

કવિત.

રાવણ—દાવે બોલ્યો દશકંધ, ધાકડો કરે છે ધંધ;
 બાંધી લ્યોને એને બંધ, મારી નાંખો મૂઢને;
 ફેડી નાખો એનો ફંદ, છંછેડીને કરો છંદ;
 મોટમ એની કરો મંદ, કહાડી નાંખો ફૂંડને;

મૂછ મૂછ ફૂછ કાપો, તન એનું તાપે તાપો;
અધિક એ લાણુ આપો, પ્રાણે કરે પ્રાંદને;
વાનરો આવ્યો છે વાસે, પોકાર કરે છે પાસે;
ઉઠાવી નાંખો આકાશે, આકાના તૂરને.

૨૫૪

ઝૂલાણા છંદ.

અં—નામ નર દોષનું રામ હોય રીતમાં, જોલાવતે દોટિ કલ્યાણ કાયે;
રામ કહી નહાય કો છેક જઈ છિદ્રમાં, સહેજ ધ્રુવ ગંગ તરંગ થાયે;
અળણ કે મૂર્ખ રસનાથકિ રામ કહે, પંચ પદારથ પ્રીતે પાયે;
સામળ કહે રામ અક્ષર એક જોલતે, દુઃખ દરિદ્ર દેહવટ નયે.

રા—આપ અળણ અળણના કિકરા, પુત્ર અળણના ફડકારી;
બાંધ્યા નવ ગ્રહ જે અલ્યા બારણે, વેદ ભણે ઘેર બ્રહ્મ ભારી;
અહર્નિશા જોળગે ઈદ્ર ઉભો રહે, ધર્મ ધણહણ રહ્યો ધર્મધારી;
દ્વિલીપકુલ દશરથ દેહનો દીકરો, ભૂપ સાથે ભિડે બ્રહ્મચારી.

અં—દેખ અલ્યા દાનવી, એ નહીં માનવી, એણે સૃષ્ટિ આ સ્થિર સ્થાપી;
એકવીશવાર નક્ષત્રી અવની કરી, દોટિયા ભક્તનાં કટ કાપી;
બળીને પૂછ બળ પ્રાક્રમ એહનું, તણુ ડગે લીધી ત્રિભોમ માપી;
અંગદ કહે કહું અળણને કેટલું, પ્રીછે નહિ રાવણો મૂઢ પાપી.

છરપો.

કવિ—જળકંતી તલવાર, બાણુ વરસાદ જ વરસે;
કરંડતા કરે કોપ, ધીર ધશમસતા ધરસે;
નામ ગોળા રણતૂર, માર બહુ દૈત્યે દીધા;
વીંટયો વાળીનો પુત્ર, ધુમ્મરમાં ઘેરી લીધા;
લાં માર માર સહુકે કરે, પ્રહાર પગે પાટુતણા;
બહુ અંગદ કીધા આકળો, જોદ્યા આવ્યા અતિ ધણા.

૨૫૮

કવિત.

અં—અંગદ કહે એહિ સભામે, હે કોઈ શુદ્ધનિધ;
ભૂત લખ લાજ રખે, સામદ સિદ્ધારસી;
શુભવે વે બાવરેકું, જીવ જન રખો ચહે;
ભોગવે ધરસૂત પૂત, કર કોઈ કારસી;

રાનીકા, નળો લહિ, કોઈ રાજખીજ નહિ;
સખીહિ સરખ ખર, ખરી નીતિ ખારસી;
ગ્યાન કહા ગુમારનકું, કાકકું કપૂર કહો;
મકંટકું માનક કહા, કા અંધકું આરસી.

૨૫૯

મૂલણા છંદ.

રા-એકવાર સીતા હરી, જો તું હવે ફરી, જઈ અયોધ્યા લણી ધીર ધાયો;
ઉદવસ્ત કરે એહની આણુ ન્યાં લખી ફરે, જણજો બ્રાતને બાંધ સહાયો;
નરનાર લખ કોટિધા લંક લગી લાવશું, ચિત્તવું તે ઘડી ચિત્ત ચઢાયો;
અંગદા સહિત જોણું સહુ ચરણવે, જણજો કૈકસી કૃપ જાયો !
ક-એ વિધે વાક્ય સુણ્યાં જય અંગદે, ચિત્તથી કોપ ચોપાસ ચઢિયો;
નિકટ નરપતિતણે વિકટ બહુ બોલિયો, અટપટી અંકથી આપ અડિયો;
અટપટી જાલિયો કર દશાનનતણો, અટપટી જલની જલપ જડિયો !
અ-જોગિયું કુળ અલ્યા બાપના બાપનું, કૈકસીપેટ તું પહાણુ પડિયો !
ક-તુચ્છકારો ફરી લાંચકી ઉડિયા, રીસ આઝી કરી રિદ્ધ રાજ;
ગુદરો કયમ ગુહનો એહ ગુણહિણનો, મટે મહિપતતણી એહ માઝ;
ફેરવી નજર ચોપાસ એ નરપતે, ધસમસ્યા ધીર તરતીય તાજ;
પ્રોઠ આયુધ પડે અંગદા ઉપરે, માર જોરાવરી જ્ઞેષ આઝા.
બાંધવા માંડિયો બળ કરિ બહુ જણે, યોગમાં બાણની ચોટ નાંખી;
વકારે વિમાનેથકો રાય રાવણુ ધણું, શર સામદ કયમ રહે સાંખી;
હડબડાવ્યો ધણું હીક હો હો કરી, તરવર્યા જ્ઞેષ ન્યમ મધમાખી;
રામનું નામ અંગદતણે અંતરે, પડે ન્યમ શસ્ત્ર અંગદલ પાખી.
આપ જોરે કરી ઉછળ્યો અંગદો, કારમો કોપ આકાશે કીધો;
વળી ગયા હાથ તે તો રહ્યા હીચિતા, દોષી દહવટ કરી દાવ દીધો;
બ્રહ્માંડ લાંગી પડે એમ ભૂપર થયું, મધ્ય પથ્યા ન્યાં શર સીધા.
નાહા નૃપતિ સહિત દાનવો દશદિશા, પાંચ કોટિતણા પ્રાણ પીધા.
શુભ પડી બધા દેશમાં બહો વિધે, રૈયત ધણું નાસવા છેક છૂટી;
પ્રાજ્ઞ કરી પૂછવડે કંઈકે પરાક્રમી, હિમ્મત હડીલાતણી ટેક તૂટી;
વિદાયો ધણું વાનરે નખવડે નર ઘણા, આયુષ અયુતાંતણી ખાંત ખૂટી;
વ્યાપી વાંત વીપરીત સૌ વિશ્વમાં, વાનરે એકલે લંક લૂટી.

નાસતા નર દીઠા ઘણા નરપતે, વાસ બાધા માંહે ત્રાસ પેઠો;
 લંગૂરનું જોર લેખે લખધા લણું, અહંકાર તજે કયમ એહ એઠો;
 હુંકાર ને હોડ એ મોડ કોડે કરી, ફરી ભૂપ સભા ભરી ઘાટ પેઠો;
 દંત કરડી મહા મૂછ મરડી પછી, આસને રાય બળવંત યેઠો.
 નાગપાશ આણિયું જોર જણાવિયું, તાણિયું બાણ ટંકાર કીધો;
 ગાળ દશ વીશ ત્યાં દીધી રીસે કરી, વાળીસૂત ધુમ્મરે ઘેરી લીધો;
 રા-સંભાર કોઈ ઇંદને આ સમે અંગદા, પલક એકમાં તૂજ પ્રાણ પીધો;
 નામ ટાણું તારું રામ તુજ રાત્રુએ, દોદો ત્યમ દીકરો દાવ દીધો.
 અંગ-કુડ બોલે અલ્યા કુંવર કૈકસીતણા, નાક છેદન કરું નિમિષ નાથે;
 જીવતાં જોર દેખાડવા માંડિયું, જોર હોતે તો વળગ્ય બાંધ બાથે;
 પ્રીતથી પ્રત્યુત્તર કરે તો હું પરવરું, હુકમ નથી રાઢનો તુજ સાથે;
 લેખ લખ્યા બ્રહ્મતણા લક્ષવસા, રાવણુતાણું મોત શ્રીરામ હાથે.

કવિત.

રાવણુ-રાવ કહો રાવણુની, રામ આગે રીસ કરી;
 પરવરે પુરમાંથી, પેર કહું પ્રીતની;
 જોર હોય જુદા કરો, રાઢ રણજંગમાંય;
 લક્ષ્મી સહિત લંક લીજે, જંગીર વાહો ઝીતની;
 કાયર હો સાયરથી, નાસો નિરમાલ્ય થઇ;
 નાસતાને મારું નહીં, રંક જેવી રીતની;
 લખ કોટિ વીસ વસા, ઉત્તર કહે અંગદ તું;
 દેહ જીભે આપું નહીં, આશ મૂક સીતની.

૨૬૯

અંગદ-જાણી છું જરૂર હવે, પ્રીત્યો પૂરો પાર તારો;
 આવી રહી રેખા તારા, આયુષના અંકની;
 બારમો છે રાહ તુંને, પનોતી હજુર હૈયે;
 વાંકા એક આઠ ધશ, વિધાતાના વંકની;
 એ તો વાત રહી અહીં, કહેવી નથી કોયે તહી;
 રાવ કશી રામ આગે, રાવણુ તું રંકની;
 વરદાન ધશે દીધું, તુજ પાસે લાંચ લીધું;
 સામળ કહે કાર્ય સિધ્ધું, લાલચ મેલ લંકની;

૨૭૦

રાવણુ-તરણી હણી તાટકા, રોલ્યો રાક્ષસ રંક જેવો;
 જે જે કીધું કામ રામે, હર્ષ હેત હાથનો;
 બાપડો બચારો પેલો, ત્રિશિરાને તર્ત હણ્યો;
 દાખ્યું, અને દૈવત મેં, શોભા સમરંથનો;
 બંધુ જમનારો પેલો, વાંદરીનો વાળિ બેટો;
 ભેર તો જણાયું એનું, દિકરો દશરથનો;
 દેખાડે દેહ દુગ્ધ, દશ શીશ વીશ ભુગ્ધ;
 જિતવો અજિત રાય, રાવણુ દશ માથનો.

૨૭૧

અંગદ-ત્રોડવું તરણુ તુચ્છ, જમવું ઘી ખીચડીનું;
 કીડી સાથે કુંજરનું, હોડે જેવું હારવું;
 ઉણુ કાળે નીર પીવું, પાપધન લેતા બીહીવું;
 રહેજ દિને શ્રાદ્ધ જેવું, સોદરનું સારવું;
 સમને નકારો કેવું, દાતા પાસે ધન કેવું;
 કહેવું કથન કંથ આગે, નીર તુંબ તારવું;
 સામળ કહે સત્ય માન, અંગદ કહે જ્ઞાન આણુ;
 રામ હૃદે ધરે અમ, રાવણુને મારવું.

૨૭૨

છર્યો.

રાવણુ-નથી મારતાં વાર, રંજકમાં રણ રાણુ;
 અંગદ તારું અંગ, ચિત્ત ચાંચડવત ચોણુ;
 કાઢું તાળવે જાંલ, વદે જો વેર વાણીમાં;
 વાંદરેલ કઢાવું તેલ, પીલાવું છું ધાણીમાં;
 ભેર હોય તો જીજ્ઞ કરે, મુજ ક્રિકરના સાથમાં;
 એમ કહી અંગદને તિહાં, લીધો બળવંતે બાથમાં

૨૭૩

બૂલણા છંદ.

દશકંધ કેમે માર્યો મરશે, અંદ્રશેખર ચરચ્યા છે ચંદન;
 દશકંધ કેમે માર્યો મરશે, વૈદનાથનાં કીધાં છે; દન;
 દશકંધ કેમે માર્યો મરશે, નવ નાડનું કર્યું નિકંદન;
 અંગદ-ધધર ગત ધધર સૌ જાણે, દશકંધ હણશે દશરથ નંદન.

૨૭૪

કવિત.

રાવણુ-આધે છે સમંશેર સહુ; ઝુઝવાને જાય રણુ;
 શોભાં તેમાં શર કરી, ધાઓ મુખ ખાય છે;
 શ્યામ કહે સહિ સંતી, પતિ માંને આપ પતિ;
 રતિવંતે રામે જોવા, પાવકે પળાય છે;
 દાતા દાતા કહે સહુ, જોલે ન અદાતા બહુ;
 ખૌ લખણુ લાખ જર, દેતામાં જણાય છે;
 કાટિ કાટિ કરે કામ, દુઃખથી જોડાવે દામ;
 ચાડિયાની જીલ માંહે, જર તો ગણાય છે.

૨૭૫

અંગદ-ચાંડિ ચતુરાઈ કહે, ચિત્ત તારા માંહે ચહે;
 લે તો કહું વાત અર્થ, પરમાર્થ કામનું;
 કેવું પડશે લાં સાચું, કામ થાશે તારું કાચું;
 રાચે રાય રાવણુ તું, દેખી જોરે દામનું;
 ગંગા કદિ ઉલટી વહે, નવે નીર મોભે ચઢે;
 પડે ધ્રુવ પલકમાં, મેરુ ડોળે મામનું;
 પૂર્વ રવિ પ્રાચી જાય, એટલું કદાપિ થાય;
 અક્ષળ ન જાય એક, જોલ જાણુ રામનું.

૨૭૬

રાવણુ-ઉઝો તે આથમ્યો દીસ, દુઃખવાને આવ્યું રીશ;
 રીશ કરું કેતી તુંને, ડગવાનો ઠાઠ છે;
 આવરદા દીસે તારું, મન કામળ થયું મારું;
 હારું એક વચન મૂઠ, કાસદા તું માટ છે;
 જાલધન કહે તહીં, શું બકે છે ઉભો અહીં;
 જાહે જશે જીવ તારો, લખ્યું એ લલાટ છે;
 મોકલ્યો છે શીખ દેઈ, લોભે લાલ લાંચ લખ;
 એ લલાટ જોલે શકે, ભૂપતનો ભાટ છે.

૨૭૭

અંગદ-કીરત કરે રામની, શેષ રવી શારદા જી;
 મહા રુદ્ર ઈંદ્ર ચંદ્ર, જપ્યા જોગ જાપ છે;
 વરુણ વાયુ વિશ્વેદેવ, નગ નાગ નદી નદ;
 નક્ષત્ર જોતા ગ્રહ તારા, છયે ઋતુ છાપ છે;

તણુ દંપ તણુ ભોમ, તણુ નાદ તણુ વેદ;
તણુ કાળ તણુ રૂપ, અલખ એ આપ છે;
સામળી કહે અહાનશ, પુણ્યવંત રામ જપે;
રામ જેને નહિ હૃદે, તેનાં પૂર્ણ પાપ છે.

૨૭૮

રાતણુ-રામ જપ રામ લજ, રામ સાથે સ્નેહ કર;
રામજીને રીઝવીને, રામ રાખ્ય મનમાં;
રામ કેરું કર કામ, રામ કેરે વશ ધામ;
રામ રામ રાતે કહે, રામ કહે દનમાં;
રામ પેં મરાવ્યો તાત, રામ સાથે કરી વાત;
જાત જશે રામ કેતાં, તેહ લાલ તનમાં;
બધા લાન રામ કહ્યો, અંગદ શું ન્યાલ થયો;
ખીલાં કોઠાં વીણી ખાઇ, વશે જઇ વનમાં.

૨૭૯

અંગદ-કોટિ કોટિ ઈંદ્રપદ, કોટિક કૈલાસ સુખ;
કોટિ રવિ તેજ જેહ, યુદ્ધ લેહેર ધામમાં;
કોટિ કોટિ વેદવાણુ, કોટિ ચિતામણી ખાણુ;
કોટિક કલ્યાણુ વિધ, વૈકુંઠના વામમાં;
કોટિ કોટિ કામધેન, કોટિ કલ્પવૃક્ષ રૂણ;
કોટિક અમૃત અંત, કરુણા એ કામમાં;
કોટિ જપ કોટિ તપ, કોટિ તિર્થ કોટિ દાન;
સામળી કહે સર્વ સુખ, વસે રામ નામમાં.

૨૮૦

રાવણુ-જેને મન જેથું નેહ, તેને મન મોટો તેહ;
એહ તારે દિલ વચ્ચું, ચિત્ત ચોટ આખ્યું છે;
પૂજ્ય પદ પાગે લાગ્ય, તેહ પાસે વર માગ્ય;
જાગ્યો માગી ખાગ્યો સર્વ, લાગ્ય એહ લાગ્યું છે;
કહે લાખ લાખ વાર, મારું હૃદે રહે ઠાર;
લાગ્યું મન લાર કહેતે, હૃદે માંહે રાખ્યું છે;
ત્રીછે મન માંહે પેર, ગુણુ જાણુ ઘેર ઘેર;
જન્મ જન્મ વેર રામ, રાવણુને લખ્યું છે.

૨૮૧

છાપા.

રાવણુ પૂજ્યા ઈશ, સારે એ અજિત કહાવ્યો;
રાવણુ પૂજ્યા ઈશ, સારે સીતા એ લાવ્યો;

રાવણે પૂજ્યા ઇશ, દશ મસ્તક એ પામ્યો;
 રાવણે પૂજ્યા ઇશ, દુઃખ સઘળું તે વામ્યો;
 ઇશ પૂજ્યા તે પરતાપથી, રામચંદ્રને જિતશું;
 દીઠા મૂક્યા છે જીવતા, એહ ધર્મની રીતશું. ૨૮૨

અંગદ-કનકેશ્વર મહાદેવ, કનકપૂરીપર કોપ્યો;
 સીતા રૂપિયું વૃક્ષ, ઝેર તે રાવણ રોપ્યો;
 ખાંતે ફળ તે ખાઓ, ઝેર પીધે કેમ જીવો;
 રૂઠ્યો રઘુપતિ રામ, દેશમાં નહિ રહે દીવો;
 નિશકુંભલા નારાયણી, જનક જનેતા જાણજો;
 માતા હરવા તે મન કરયું, મોત અખુટે આણજો. ૨૮૩

ગૂંડાણા છંદ.

૨૧-વાત વિવેકની તે તું શઠ શું લહે, જંગલી જટ કુડાં કર્મ ફૂટે;
 આકના તૂરની પેર ઉડી જશે, જે દિવસ માહરાં બાણુ ધૂટે;
 જનવર જાણીને મૂકીએ જીવતો, લાજ લંગૂરની કાણુ ભૂટે;
 પ્રાણે કરી નાંખશે પલકની પલકમાં, એકલો ઈંદ્રજિત આપ ઉટે. ૨૮૪

કવિત.

અંગદ-માન કહ્યું મૂઢ મતિ, જ્ઞાનકીણુ ગૂઢ ગતિ;
 શ્રાપ દીધો સીતા સતી, પડ્યો પાપ પાશમાં;
 મોકલ્યો કાસદ કામે, હુકમ ન દીધો રામે;
 નહિ તો વાસું ઠામ ઠામે, વાનરાં અવાસમાં;
 હાદે નથી રહેતી રીશ, ત્રોડી નાખુ તારે શીશ;
 ભાગું ભુજ વીશ હજી, હેત રાખું હાસમાં;
 ભલપણુ ભાખું ભાખ, શસ્ત્રતણી દેહં સાખ;
 ઈંદ્રજિત જેવા લાખ, બિડાડું આકાશમાં. ૨૮૫

ગૂંડાણા છંદ.

૨૧-ડેડરાં દાદુરાં ખેલતાં ખાળડે, તેહને હોંસ થઈ સિંધુ તરવા;
 કાગલાં બગલાં મેડકાં માણુતાં, ચાલ તે ચિત મોતી જ ચરવા;
 કાપાડયાં આપડિયાં ડાલડાં પહેરતાં, આવિયાં જીડજે આલ ભરવા;
 કીડને પાંખ આવી તે તો તરફડે, મરણુ આવ્યું માથે મેલ મરવા. ૨૮૬

કવિત.

અંગદ-લાખવરાં દૂધવડે, કાલવીએ કાળખને;
 બામતા ન શમે તેની, કાલવતાં કાયરી;
 બહેકની બરાસ માંય, લસણ લોટાઓ લાખ;
 ગંધ ગુણ ઘણી ઘણી, શોભે નહીં સાયરી;
 કોટિ કલ્પ કાગ વસે, માનહિ સરોવરમાં;
 થાય નહિ હંસ હેત, જુગમાંહે જાહરી;
 દશકંધ ધંધ ધાયે, ચતુર ન ચિત્ત અયે;
 અંગદ કહે ટેવ તેવી, કર્મ કૂટ્યા તાહરી. ૨૮૭

ક-રીશ ચઢી રાવણને, દોષિયો કૃતાંત કાળ;
 હુકમ કર્યો હાથ વડે, હકીલે હજૂરમાં;
 રાવણુ-મારી નાંખો મૂરખને, મત કરે માન માટ;
 શું જુઓ છો સભા સહુ, શોક ભારે શરમાં;
 શીદ એનું બોલ્યું સાંખો, ઊડાડી આકાશે નાંખો;
 કાપો પૂજ કિકરનું, નાક છેદો નૂરમાં;
 વડા શું વિવાદ વડે, ફરી ન કો આવી અદે;
 પ્રાજે કરે ત્યાંય પડે, લાખીણા લંગૂરમાં ! ૨૮૮

ક-રિંગાળા ધીંગાળા ધાયા, અંગદના પાણુ સહાય;
 દેખે રાય રાણા શર, શોભા પામે સાથમાં;
 અંકે તલવાર તીર, વીટીઓ વાનર વીર;
 અંગ શતખંડ કરે, વકારે બો વાતમાં;
 મારો મારો કહે મૂઢ, પ્રાક્રમ દેખાડે પ્રૌઢ;
 ગૂઢ ઘણા ધાવ કરે, હથિયારાં હાથમાં;
 જીવતો ન પામે જાતું, ખરે દિલે આપો ખાતું;
 કીધો કોડ બેધ, બળવંત લીધો બાથમાં. ૨૮૯

છરપા.

રૂઠ્યો રાવણુરાય, ધીર ધસમસતો ધાયો;
 મારી મુઠ મરોડ, શર પૂછેથી સહાયો;
 પાગરણુ પરિચટ પેર, આપટી ઝીંકે ન્યારે;
 અંગદે સમયાં રામ, તનથી કૂલ્યો લ્યારે;

મેસ્તક પછવાડે ફેરવ્યો, સંધારવા માંડ્યો સાથથી;
સામળ કહે સેવક રામનો, હઠ કરી છુટ્યો હાથથી. ૨૯૦

અંગદે સમર્થા ઇષ્ટ, દાવ દોષીને દીધા;
પાંચ સહસ્ર અચંડ, કિંકરો ફૂટો કીધા;
પટકયા પાપી પ્રાણુ, ચંચળ કંઈ ચાંપ્યા ચરણે;
પ્રાણે કીધા કંઈ પૂછ, ધીર દોળ્યા બહુ ધરણે;
કરુણા વતરણ્યા કંઈદંતથી, અધિક જન લીધા અંકમાં;
મડોલ થયો બહુ દેશમાં, છૂટ પડી ગઈ લંકમાં. ૨૯૧

નાસે નરપતિ નાર, રાય રાવણની રાણી;
માર માર સંભળાય, વિપરીત બોલાયે વાણી;
શેરીમાં રોયાં શ્વાન, કાગણુ કળકળવા લાગી;
જાણ્યો ધ્રુવડ ગંભીર, ભયભિત થઈ રૈયત ભાગી;
મંદોદરિયે માણસ મોકલ્યાં, જરૂરપણે જઈને જુઓ;
ખૂસ પડી શી નગરમાં, ઉલ્કાપાત એ શો હુઓ. ૨૯૨

ઈંદ્રજિત થઈ જાણુ, અધિક કોપેથી ચડિયો;
સજ્યાં અંગ હથિયાર, આપ પોતે જઈઅડિયો;
ભમર ચઢાવ્યાં શીશ, શર સામદ શુભ સાધ્યો;
પૂછ ચરણ પ્લવંગ, બહો ભેરેથી બાંધ્યો;
ન્યમમેરુશૃંગપર મેહે પડે, ત્યમ માર અંગદઉપર પડ્યો.
તવ કાયા લાગિ કંપવા, ચતુર નર કોપે ચડ્યો. ૨૯૩

હૃદે સમર્થા શ્રીરામ, કામ કીધું તે વેળા;
ઉડ્યો ત્યાંથી આકાશ, ભૂપત સહુ કીધા ભેળા;
તૂટ્યા બંધ તરતીજ, કાયર કોટિ કંપાણા;
પડ્યો સભામાં શર, ચંડાળ ચરણે ચંપાણા;
અં-જો ભેર હોય તો જુદું કરો, નહિતર આજ્ઞા દો મુને;
તું ચેત ચેતરે ચતુર નર, તરતીજવત જાણ્યો તુંને. ૨૯૪

રાવણુ—નવ ગજ જોને નાક, દંત ગજ દશ દીસંતા;
ચાર હજાર ગજ ચણુ, હજાર હાથ હિસંતા;
પંચાણુ ગજની પુઠ, પ્રતાપ પંચાયણુ પ્રોદે;
ત્રાણુ હજાર તન ટેક, જગતમાં નહિ કો ભેટો;

છે કાય કારમી કુંભકર્ણની, કારણ ક્રોધે નવ કરે;
જાઓ જંગલિયો જીવતા, ઘડી એકમાં સૌને ગળે. ૨૮૫

અંગદ-વાનર એરી વછનાગ, ખાનારો કણમાં ખૂટે;
રીંછ સાપનો રાફ, તેને અડતાં તન તૂટે;
રામ કાળનો કાળ, શત્રુવટ શોભા સાટે;
તન અતલિખળ આપ, અવતાર લીધો તમ માટે;
છે જ્ઞેગણીરૂપ એ જનકી, ખાંત થકી ખખ્ખર ભરે;
રણજંગ રાવણુ ન્યારે રોપશે, ભૂપ માંસ લક્ષણ કરે. ૨૮૬

રાવણુ-ખાંધે બહુ સમશેર, ઝુઝ્યા કારણ જાણે;
શરાતણાં વિખાણુ, ધાઓ જે શીરપર ખાયે;
ત્રીઓ સહુ કેહેવાય, કાષ્ટએક સતી નિકળશે;
પોતાના સ્વામી સાથ, બહુ અગ્નિમાં બળશે;
વિખાણુ કરે તું વાનરા, તેણે મન મારું કરે;
મરદ મૂછાળા જાણશું, જ્ઞે ઈન્દ્રિય સાંભળે વહે. ૨૮૭

અંગદ-અંગદ કહે સાબાશ, મૂળ મન માન્યું મારું;
રણસંઘ્રામે શર, દંડ મન રાખે તારું;
હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ, વેર બાંધેથી વઢિયા;
સાક્ષાત્કાર વૈકુંઠ, સ્વર્ગ સમીપે અઢિયા;
આઘ અંત ને મધ્ય લગણુ, સ્થિરતા મન એવું હશે;
અંગદ કહે રે સુણુ રાવણા, કોટિ કલ્યાણ તારું થશે. ૨૮૮

રાવણુ-રામ સરખા રણમાંય, રાખું છું હું હનરા;
અટવાશે જીવ અનેક, વાનર ને રીંછ બચારા;
ઈન્દ્રિયતની આણુ, હાક કરશે રણુ માંહે;
દંડતા થઈને પાગ, કોણુ ટકાવે લાંહે;
કુંભકર્ણુ ભૂપ ભૂખાણુવો, દેખે તે પ્રાશન કરે;
મૂરખ મન વિચાર કર, વાનર દેખી તે કયમ કરે ? ૨૮૯

અંગદ-વાનર તે તો વાળિ, કક્ષામાં રાખ્યો તુજને;
એકસો સીતેર દિવ, મૂર્ખ કહેવડાવે મુજને;
વાનર તે હનુમાન, અશોક વન બાળ્યું જણે;
વાનર તે નળ નામ, પહાણુ તાર્યા જળ તેણે;

એ વાનર અંગદ સારખા, રંક કિંકર શું કહું કથી;
સુગ્રીવ સુભટ નર સારખા. નરપત તે દીઠા નથી. ૩૦૦

રાવણુ રાજા કહેવાય રણુમાંય, રાતે જે ધ્રુવડ ખોલે;
રાણા ગોલા કહેવાય, કરે વાહન જે ખોલે;
રાજા કહેવાયે ભાટ, હાઉં કવિ કીરત કરતાં;
રાજા સર્વ કોટિલ, વસ્ત્ર લોકોનાં હરતા;
અકેક ગામના અધિપતિ, એમ રાજાઓ અનેક છે;
પણ આણુ સ્વર્ગ પાતાળમાં, રાજા રાવણુ એક છે. ૩૦૧

અંગદ-સકળજનાવર માંય, પ્રાંદ ગુણુ સિંહ પરવરિયો;
નવ દુળમાંય નરેંદ્ર, શેષ અવનિ શીર ધરિયો;
આઠ અધિપત માંય, મેરુ ગઢ મોટો કહે છે;
પંખી માંહે પ્રાંદ, ગરુડ હરિ ચરણુ રહે છે;
રાક્ષસમાં મોટો રાવણુ, દેશમાં લંકા ગુણુગ્રામ છે;
અંગદ કહે ઉત્પત કારણુ, સામળનો સ્વામી રામ છે. ૩૦૨

રાવણુ-રામ અયોધ્યામાંય, દાસ અવતરિયો આપે;
શ્રવણુ હરણુ તો વિગ્ર, ખાણુથી એને બાપે;
ખાવા પીવા ભોગ, થયા ભેરાવર ભેટા;
દાદી મૂંઝ્યા વનવાસ, પ્રતાપ એ ભે ભે પ્રોઠા;
દનક દુરંગ નવ ઓળખ્યો, ધાયો કરમાં ધનુષાં લિયે;
અંગદ અપ્રલગ્ધતાહરી, એળળથી રાવણુ ક્યમ બિદિયે. ૩૦૩

અંગદ-દશ અવતારીક રામ, નામ તે સર્વે એનાં;
પાણી પવન આદાશ, પચમાશ્રુત જનજેનાં;
રસ ગંધ સ્વર સ્વાદ, જ્વગત સ્પર્શ મન માને;
મનસા વાચા કર્મ, વાત જન્મની જાણે;
સરજિત પાલક સંહારમાં, ભારે કરમી ભૂપ છે;
સમજ રાય રાવણુ હેદે, સ્વામી સામળનાં રૂપ છે. ૩૦૪

રાવણુ-મન માનીતો તુંય, હુંય ક્યમ માતું સાચું;
તું કરે તરણુનો મેર, મારે મન સર્વે દાચું;
સ્તુતિ કર જઈતું સાંચ, તેગ શો ઝાઝો તારો;
બાહુ બાંધે બળ દોય, તો ધીંઠાં આવી દેખારો;

નાચે પૂત પોતા તણો, માતપિતા લે ભામણાં;
બારવાટ વાળં દલે, તુચ્છ વચન ત્યમ તુજ તણાં. ૩૦૫

અંગદ-માનીતો સુગ્રીવ, સન્મુખ ઉભો કર જોડી;
માનીતો પ્રહ્લાદ, પદ્મી પામ્યો જે પ્રૌઢી;
માનીતો બળિરાય, અતુર્ભુજ આંધ્રો ચરણે;
માનીતો ક્રુવ ધીર, અચળ કરી રાખ્યો શરણે;
માનીતા મહારાજના, દર્શનથી તો દિલ ઠરે;
અણુમાનીતો અંગદો, માથાકૂટ તુજથું કરે. ૩૦૬

રાવણુ-રાવણુ કહે રે મૂઢ, પહાણથી દીસે પ્રૌઢો;
મૂરખનો મહિપતિ, જગમાં નહીં તુંજ જોડો;
નકટતણો નરેન્દ્ર, અધિક દીસે છે અનાડી;
વખાણીને વાત, કરે કરવી હોય ચાડી;
જે ડાહ્યો હોય તે દલ ધરે, સંક્ષેપે શિક્ષા લહે;
અંગદ શાં વગદાં કરે, કહે કેમ ઉભો રહે. ૩૦૭

અંગદ-ઉગરે ક્રોધેક જીવ, ત્યાંય યોલીએ જૂઠું;
ઉગરે ક્રોધેક જીવ, કરિએ દીઠું અદીઠું;
ઉગરે ક્રોધેક જીવ, અક્ષલ ફેલાવું આડી;
ઉગરે ક્રોધેક જીવ, કરિએ ચોરી કે ચાડી;
હાંકી કાઢે છે હઠ કરી, તોય ઉભો ખું બારણે;
અંગદ કહે રાવણુ રંક સુણ, જીવ જીવાવણુ કારણે. ૩૦૮

રાવણુ-ઉગારવા આવ્યો દેહે, ઉગારવાં વાનર રીંછાં;
તે ઉડશે આકાશ, કાગ તણાં જ્યમ પીંછાં;
ક્રોધ સતી નવ થાય, પતિ કો અવર મરેતે;
આપ ન ભાળે ભૂખ, પારકું ભેટ ભરંતે;
પ્રાક્રમ પરમારથ તાહરું, કુડ કપટ કરવા કામનું;
પિતા માર્યો તે પ્રીતથી, રુઝું ચિંતશે રામનું. ૩૦૯

અંગદ-ઈંદ્રજિત સરખો તંન, તેહ, તુજ રણ રોળાશે;
હુંલકર્ણુ સરખો જોધ, ચાંચડવત તે ચોળાશે;
સાત લાખ પ્રૌઢા પુત્ર, કાયર થઈ કૂટાશે;
રત્ન ખાણની રિદ્ધ, લંક લક્ષ્મી લૂંટાશે;

- તું શિવ વરદાનથી શૂર છે, માન મગ્ન છે મનથકી;
તુજ શીશથી ધશ અજગાથયા, સીતા હરી તે દિન થકી. ૩૧૦
- રાવણુ-પૂછ ઈંદ્રને વાત, હાથ દીઠા મુજ તનના;
રેશે ઠામના ઠામ, મનોરથ તારા મનના;
બાર વર્ષ જળ અંન, તજે નિંદ્રા ને નારી;
કુંભકર્ણ* સાથે તેહ, ભડે જે બૂપત ભારી;
એકાએક કાળ હોયે નહીં, ભાવ અક્ષર તું શું ભણ્યો;
મુજ સાથે સંગ્રામે મળે, નથી જગમાં જનુની જણ્યો. ૩૧૧
- અંગદ-ધશતણા એ ધશ, એ જ બ્રહ્માનો બ્રહ્મા;
અવતારિક એ અંશ, કંઈ મનમાં તું શરમા;
લોઢે લકડ દિન રાત, હિરણ્યકશિપુ નવ મરતો;
વરદાન હતાં વિપ્રીત, અંકાર તુજ પેરે ધરતો;
તે નૃસિંહ થઈ નખે હણ્યો, તે પેરે તુજને થશે;
સામળ કહે તારા મોતની, પ્રભુએ જાગ રાખી હશે. ૩૧૨
- રાવણુ-રાવણુ કહે રામદુવાઈ, દેહું છું અંગદ તુજને
પલક ટકાવે પાગ, ફરી ઉત્તર દે મુજને;
શરમ નવ રાખીશ, જરૂર કહેજે ત્યાં જઈને;
વધારજે મુજ વેર, પ્રીતથી તેનો થઈને;
જો મૂછ ધરાવે મુખ પર, નીર વધારે નામનું;
રાવણુ કહે આવો અહીં, મારે કામ છે રામનું. ૩૧૩
- અંગદ-અંગદ કહે સાખાશ, હોડ હં હિમ્મત તારી;
તુજમાં પ્રાક્રમ પ્રૌઢ, ખરી નીશા થઈ મારી;
ભલું રામશું વેર, ભલું ગંગામાં મરવું;
ભલું ગયાવ્રત માંય, દંડ જે ભારે ભરવું;
ભલું પુત્ર શિષ્ય ને વિપ્રથી, હોડે ક્રોડે હારવું;
ભલું મોત રાવણુતણું, જો રામને હાથે મારવું. ૩૧૪
- રાવણુ-મૂરખનો સરદાર, વિના જોલાવ્યો જોલે;
મૂરખનો સરદાર, આપથી અધિક અમોલે;

મરખનો સરદાર, ક' લવરી જે ઝાઝી;
 મરખનો સરદાર, પ્રાંદ સાથે હં પાછ;
 આપ્ય ન માને રામની, બવા મન નહિ બાણિયે;
 કહે રાવણ તું મૂર્ખપતિ, પૂરણ મેં પરમાણિયો. ૩૧૫

અંગદ-રામદુવાઈ ખાઉં. ભે મુખ બોલું જૂઠું;
 રામદુવાઈ ખાઉં, રીશે ભે તુજપર રૂઠું;
 રામદુવાઈ ખાઉં, વાત કહું પૂરણ પ્રીતે;
 રામદુવાઈ ખાઉં, રાવણપર રીડું રીતે;
 છે રામદુવાઈ શ્રીરામની, ચિતવી જે દિન રણ ચઢે;
 મુજને નિશ્ચે છે એટલું, દશ મસ્તક પૃથ્વી પડે. ૩૧૬

કવિત.

રાવણુ-નંવ મળે ખોટા દામ, કામ વિવાહનું માંડે;
 ઉછીનું ઉધાર કરી, ધંધે ધણું ધાય છે;
 ચોર કા ચોડીમાં પડ્યો, અડ્યો સંકટમાં આવી;
 છળ કરે ધૂટવાનો, ચિત્ત ધણું ચલાય છે;
 કુંવારો કુંવર ઘેર, પેર નહીં પક્ષા તણી;
 કન્યાતણે કાળ, વેવિશાળિયો વહાય છે;
 અકરમી નર નેટ, પૂરું ન ભરાય પેટ;
 અંગદની પેર પાપી, ખોટા સમ ખાય છે. ૩૧૭

સવૈયો

અં-અક્યર્તા રામ ચૌદ લોકનમે, ચિતવું દશકંધકું ચાકરિયા;
 સિહકો સિહ સુરપતકો સુર, દશકંધ બાંધા તુમ બાકરિયા;
 મહારાજ ધિરાજ શ્રીરામ મેરુપત, કિંકર રાવન કાકરિયાં;
 કલ્પવૃક્ષ કાટિ રામ કરુણાનિધિ, લંકપતિ લખ લાકરિયાં. ૩૧૮

છરવા.

રાવણુ-અભાગી અંગદ અબાણ, રામની આણુજ લોપે;
 વિદાય થતો કરે વાત, કિંકર થઈતું ક્યમ કોપે;
 મારી કાઢતાં મૂઠ, વણ તેડ્યો ક્યમ આવે;
 શીદ ખુવે છે જીવ, કિંકરનો કિંકર કહાવે;
 લવરી કરે છે લક્ષગણી, બહુ સ્તુતિ કરે છે બારણે;
 બાળ્ય અવતાર બુદ્ધિહીણ તુજ, ફડા પેટને કારણે. ૩૧૯

અંગદ-જહું છું હવે જરૂર, વચન કહું છું એક છેલ્લું;
ખમું છું તારી ગાળ, મમત તુજ સાથે મેલું;
પૂછ ઘેર તારી નાર, મંદોદરી શુભ સતીશું;
કહો તો માંડની રાઠ, લક્ષ્મણ ભેગ જતીશું;
પૃથ્વી આવો તમો પુરપતિ, સારસૃષ્ઠી ઉભો રહું;
એમ કરતાં તમો ઉગરો, ઉપદેશ સત્ય સાચો કહું. ૩૨૦

રાવણ-અંગદ અક્ષલના હીણ, વચન તું ભે વિચારી;
નવ ખંડતણો નરેંદ્ર, શીખ શી દેશે નારી;
રામા વશ તે રામ, ક્રોડ વસાએ કહાવે;
પરવશ પડી તે પાશ, ઇલાં અથડાતો આવે;
નારનાં કલાં તે નર કરે, નપુંસક નારે જિતિયા;
રામાને રાવણ પૂછે નહીં, એ રામતણે ઘેર રીતિયાં. ૩૨૧

અંગદ-રામતણી એ રીત, અધમતણો ઉદ્ધારણ;
રામતણી એ રીત, દુષ્ટ દાનવ સધારણ;
રામતણી એ રીત, સોગટી નામે ન મારે;
રામતણી એ રીત, હેતુ જનથી એ હારે;
રામતણી એ રીત છે, ભોગવે જે જેવું કરે;
એટલું કેતાં નવ ઝોળખે, પાપે રાવણ તું મરે. ૩૨૨

રાવણ-રામતણી તુંને આણ, વદે અંગદ તું વાણી;
રામતણી તુંને આણ, પલંક પીવા રહે પાણી;
રામતણી તુંને આણ, હવે ભે જીલ હલાવે;
રામતણી તુંને આણ, ભે તું ચરણ ન ચલાવે;
રામ આણથી કહે જઈતહિં, જહિં સેન સકળ છે તમતણું;
રાવણે કહાવ્યું રામથી, મહિમા દેખાડ મોટમપણું. ૩૨૩

કવિ-ઉડ્યો સુણી આકાશ, અંગદ અતલીખળ આપે;
મહિમા વધારી માન, રામ રજ ચરણ પ્રતાપે;
આવ્યો જિહાં અશોક, અલૌકિક જ્યાં છે વાડી;
દુઃખ નવ વ્યાપે દેહ, ખરી રત્નાકર ખાડી;
એકી સીત સ્વરૂપ તિહાં, રૂપ રઢિયાળી શુભ સતી;
પ્રદક્ષિણા દઈ પાગે નમ્યો, મોડલ્યો છે લક્ષ્મણ જતિ. ૩૨૪

અંગદ—સાંભળજો મુજ માત, વાતમાં એહ વધાર્ધ;
 લક્ષ્મણ સહિત શ્રીરામ, પધાર્યા ભૂપત ભાર્ધ;
 વાનર પક્ષ અઢાર, યોતેર કોટીક સાંધી;
 મળ્યો વિભીષણ બ્રાત, પાજ સમુદ્રે બાંધી;
 મેં વિવિધ પ્રકાર વિદિ કરી, ટેવ એહની ટેડિયો;
 સીતા પ્રત્યે અંગદ કહે, ગઢ લંક વાનરે વીડિયો. ૩૨૫

સીતા—સીતા કહે સુણ વીર, ધીર થઇ ધીરજ ધરજો;
 જોરાવર જન એહ, કામ ધણું પાડું કરજો;
 લલોપતો નહીં લાગ, શોભે નહીં શરા સાથે;
 મંદ્રચળ શો મેર, ઉપાડે છે એક હાથે;
 દુંભકર્ણુ કહેવાય છે કારમો, દેખે તેટલું ખાય છે;
 એવું જાણી ઇંહાં આવજો, રામ તો મોટા રાય છે. ૩૨૬

અંગદ—કહો તો મેરુ સહિત, ઉદયાચળ હું ઉપાડું;
 કહો તો લંકપર લંક, અધિક અવનિમાં ગાડું;
 કહો તો બાણું કોડ, જોધને બાંધી જાઉં;
 કહો તો ઇંદ્રજિત દુંભકર્ણુ, દૈત્ય સર્વેને સાઉં;
 મા કહો તો લંકને ભૂદિયે, વસુધા વિપરીત નાંખિયે;
 પણ હુકમ નથી હજુરનો, માટે સર્વે સાંખિયે. ૩૨૭

સીતા—જાંનો રે ભડ બ્રાત, વાત શી કરવી જાઝી;
 કરો કહ્યું તે કામ, રામ જે વાતે રાજ;
 કરતા હો જે કાલ, આજ સવેળા સાધા;
 દેખશે કો એક દુષ્ટ, વાયુવત વેગે વાધા;
 જ્યાં આગન્યા માગી અંગદે, જોધ જાવા લાગ્યો જવે;
 રાક્ષસીએ જુમ પાડી ધણી, જોધ તરવરી રહ્યા તવે. ૩૨૮

કવિ—માર માર કરતા મૂઢ, ધીર ધસમસતા ધાયા;
 અંગદકેરાં ચરણ, પૂછ શત્રુએ સહાયા;
 સહસ્ર લાખ કરોડ, હઠીલે હોડે હકાર્યા;
 તીડાન તીડનો રાષ્ટ્ર, વાનરપર વેદ વકાર્યા;
 ત્રાસ પડ્યો ત્રહો વિધતણો, દાવાદળ બહુ દેશમાં;
 દાખું લોકે દશકંધને, લંજુર આવ્યો એક દેશમાં. ૩૨૯

મોકલ્યો એક મહીપત, એંસી લખ ભેધા આદે;
બહુ વિધ મેલતો બાણ, વખાણ કરું શાં વાદે;
પ્રાકૃમ કીધું પ્રૌઢ, અંગદને મારવા મંડ્યો;
રૂઠ્યો તેને રામ, દુષ્ટને દેવે દંડ્યો;

જીવતો મૂક્યો એક જન, કથન રાવણને કલ્હો;
લંકા લૂંટી તારી લંગુરે, બળવંત શું બેસી રહ્યો. ૩૩૦

કરડતો દંત દશકંધ, અસ્વારી આપે કીધી;
એક પલકે અશોક, વાડી તો વીંટી લીધી;
પકડ્યો પૂછ પ્લવંગ, અપટી ઝાંક્યો જ્યારે;
સમર્થા મન શ્રીરામ, તરત છુટ્યો કર ત્યારે;
ત્યાં જુદા જોર ઝાઝું થયું, હઠીલો હોડે હારિયો;
એ વાત લંકામાં વિસ્તરી, મહીપત મોટો એ મારિયો. ૩૩૧

ધરતી ડોહ્યાં ખાય, કોય વદે નહીં વાણી;
બખર પોતી જઈ ત્યાંય, રાય રાવણની રાણી;
હી કૂટતી શીશ, પૂતને તેડ્યો પાસે;

મંદોદરી-કયમ બેઠો બળવંત, વિપરીત થયું છે વાંસે;
લક્ષ્મર પેઠું સર્વ લંકમાં, લય તારો તે નવ ગણ્યો;
ઉઠ્ય ઉઠ્ય આળસ તણ, કહે છે તાત તારો હણ્યો. ૩૩૨

કવિ-મેધરાવણ મહારાજ, ધજ ફરકાવી તેણે;
ધંદ્રજિત જશ રૂપ, ધંદ્ર જિત્યો તો જોણે;
દમકાવતો ઢોલ નિશાન, કૃતાંત સરીખો કહાવ્યો;
પિતા પાસ તે પુત્ર, એક પલકમાં આવ્યો;
એક પહોર રણજંગ મચ્યો, કહી ન શકે કોયે કવી;
સંહાર થાય સજિ તણો, શોભા લંક એવી હવી. ૩૩૩

પડી લંકમાં ખૂમ, મમત મૂક્યો સૌ માને;
રામચંદ્ર તે તણો, કાલાહલ સુણિયો કાને;
રામે તેડ્યો હનુમંત, અંગદ લંકામાં આવ્યો;

રામ-કોખો દીસે દશકંધ, પ્રૌઢ સંકટમાં હશે પડિયો;
બાળક બાણી બીવરાવશે, હાલક હલક હલહલ હુવો;
કલેવર કળ પડતી નથી, જરૂર બખર તેની જુવો. ૩૩૪

બહુ વિધ પડે છે જુમ, બહુ વિધ બહુગાં વાળે;
બહુ ધટે છે બાણ, ઘણાં નિશાન જ ગાળે;
ચોવિધ પડે છે ચીસ, રીશથી રણવટ ખોલે;
ધ્રુવે સર્વે ધરણ, દિક્ષાળ દિશા દશ ડોલે;

રખે અંગદ માયોં જતો, રામજી રોશ ધરી રટે;
હનુમત તમો યેશી રહ્યા, એ તો ગુણગણ નવ ધટે. ૩૩૫

હનુમંત-રઘુનાથ પ્રત્યે હાથ, જોડી અલવંતો યોલ્યો;
અંગદ પ્રાક્રમી અનંત, ખરો પટંતર યોલ્યો;
અંગદ સામું જે જુએ, અધિક દષ્ટિએ આડી;
શેર નથી ખાધી સુંદ, નથી જન્મ્યો કો માડી;

શ્રીરામચંદ્ર પ્રતાપથી, એ શર પડાવે સાખને;
દાનવ સઘળા દેહવટ કરે, દશકંધ સરખા દશ લાખને. ૩૩૬

દશરથ તણા કુળ દીપ, સુણો તો કહું એક સાચું;
સુઝે મુજને સત્ય, કિંચિત્ માત્ર નહિ કાચું;
અંગદ ને દશકંધ, વિવાદ કરંતે વહિયા;
જોરાળા મહા જોદ્ધ, પરાક્રમી પરાજે પડિયા;

હશે ખૂમ પડાવી અહાદ્દરે, ખાતર નીશે તેની ખરી;
જિત નગારાં દેધને, અંગદ આવે ફોળે ફરી. ૩૩૭

કવિ-મહોકમ દીધા માર, અંગદને રાધે આપે;
ન ગણે લેખા માંય, હાથ શ્રીરામ પ્રતાપે;
લખ જોતેર હજાર, તણા તો હંસ જ હરિયા;
વાડીમાં કૂપ વિશાળ, ભૂપ સહુ તેમાં ભરિયા;

ખાકી ખૂમ પાડી ગયા, ગઢ લંકા ગુણ ગામને;
ઉત્પાત કરીને આવિયો, શરણાંગત શ્રીરામને. ૩૩૮

દંડવત્ કીધા દશ વીશ, શીશ નમાવ્યું નેહ;
સુખનુ સાગર સર્વ, દૈવત પામ્યા સહુ દેહ;
શીશપર મૂક્યો હાથ, વાતો પૂછી રઘુનાથે;

રામ-વિષ્ણીની કહો વાત, રીઝ થઈ રાવણ સાથે;

સીતાને સહજે આપશે, કે કરવી રાઠ પડશે ઘણી;
અંગદને એમ પૂછિયું, કોટિ અહાંડ કેરા ધણી. ૩૩૯

અંગદ-વાલીસૂત કહે વાત, એની મેં કેમ કહેવાયે;
 નથી સમજ્યો નરેન્દ્ર, અહંકારી એવો રાયે;
 સામ દામ ને ભેદ, કર્યા તે જુગતે ઝાઝા;
 જેમ પથ્થરપર નીર, માને નહિ રાવણ રાગ;
 કરગરી કહ્યું મેં કોટિધા, આંચ દેખાડી અતિ ઘણી;
 પેર પેર મેં પ્રીછ્યો, ડગ્યો નહીં લંકાધણી. ૩૪૦
 એક કહીએ તો આઠ, ઠાઠમાં યોલ જ યોલે;
 કહે વાનરને વનચર, આપ બળ કરે અતોલે;
 ભર્યા ભોજન માંચ, ચાર કણ જોયા આંખી;
 અનેક કલા ઉપદેશ, મન મેં જોયું માખી;
 લોહા ઉપર લીહ લયમ, પટકૂળ ગાંઠ જેવી પડે;
 રાઠ વિના રાવણ રીઝે નહિ, માંગી સીતા તો નહિ જડે. ૩૪૧

કવિત.

છત્રપતિ - છત્રપતિ, નરેન્દ્રકા નરપતિ;
 સુદી - કર્મરેખા રતિ, ભુપતિ મન ભાવનહો;
 નમે નિત્ય નાગપતિ, મેવે સિન્ધુ સાધુ સતી;
 ખગપતિ સર્વે, શુનીજન જશ ગાવનહો;
 જમ્ભગજ કરે અતિ, આશીશ નિત્ય દે અતિ;
 રાતપતિ જેસો રંગ, લંકપતિ (કી) લાવનહો;
 જિતે નહિ કાય વાકું, દશરથકે નંદન પાખી;
 પંચાશ કોટકોરો પતિ, રાજેન્દ્ર એ રાવન હે. ૩૪૨

છાંપા.

મુખે ન યોલ્યા રામ, નિઃશ્વાસ મુઝ્યો મન સાથે;
 રાવણ સરખું રતન, હણવું પડ્યો મુજ હાથે;
 આઘ્યો વિભીષણ ભૂપ, આઘ્યો જશ જંભુવતો;
 આઘ્યા નલ નીલ મુગીવ, આઘ્યો હઠકર હનુમતો;
 મહારાજ વિચાર મનમાં કય્યો, જે ચિત્ત લહે નહીં આતુરી;
 સૌ સેવક કહે સ્વામી મુણે, “દેવ તેવી કરો પાતરી.” ૩૪૩

દીધા દદામે ધાવ, દેવ દાનવપર કોપ્યો;
 લંકા ગઢ દરબાર, રામે રણસ્તંભ જ રોપ્યો;

થઇ પુખ્તની વૃષ્ટ, દેવ અમૃત ધન વૃંધ્યા;
રાવણુ રાણાશે રણુ, નવ ગ્રહ અંધથી છૂટ્યા;
લંકાં ગઢ વાનરે વીંટિઓ, પોકાર પુર બાધે પડ્યો;
રાવણુ તે હૈડે હરખિયો, રણુજંગ રચી જીલ્લે ચઢ્યો. ૩૪૪

હાલક હલક હલકાર, લંકાગઢ ભેરે ઝાઝા;
અનમી અહંકારી અનિત, ચઢ્યા મહીપતની માઝા;
સુભગ સુધર્મ સુખુદ્ધ, વીર બે જીગતે ભેડા;
રામ લક્ષ્મણુ લઘુવેશ, પૂર્ણ પ્રતાપિક પ્રાદા;
શેષ નાગ લાગ્યો સળકવા, દિક્ષિપાળ દશ ડોલી પડ્યા;
બ્રહ્માંડ ગડગડ્યું ધ્રુજ ધરા, રામ રાવણુ જીલ્લે ચઢ્યા. ૩૪૫

થયો જવ ઉલ્કાપાત, વાત મંદોદરીએ જાણી;
સતી શિરોમણિ નાર, રાય રાવણુની રાણી;
આવી ત્યાં કર ભેડ, કથન કંથ આગળ કહેવા;

મંદોદરી—રૂઠયો જ્યારે રઘુનાથ, ઠામ કીયો પછી રહેવા;
ભૂલો છો કેમ ભૂપત અષ્ટ, રાય વિચારો રીતને;
રાણી કહે રીઝવો રામને, સોંપો માત સતી સીતને. ૩૪૬

રાવણુ—રાણીને કહે રાય, દીસે ગતિ તારી ઘેલી;
અંગદ વિદિ કાજ, પ્રીત કરવાને પેલી;
શીશ માટે એ સીત, લાગ્યો છું લક્ષ્મણુ એ;
વગર રાઢ વઢવાડ, આપું ક્યમ એહ દશાએ;

બાલ બાલ્યા જે છે રાવણુ, અપ્રજા જતે અનરથ થશે;
નિશ્ચે નાર નમવું નથી, હોનાર હશે તેવું થશે. ૩૪૭

મંદોદરી—ઘેલા કંથ કુખુદ્ધ, થકી તેં એ શું કીધું;
સૂતો જગાડ્યો સિંહ, મોત વણુ માગ્યું લીધું;
અનિત રામ ન જિતાય, અનિત લક્ષ્મણુ કહેવાયે;
દશ શીશ ભૂજ વીશ, રાણાશો રાવણુ રાયે;
લોકે વિભીષણુ સ્થાપશે, ઐટલું એને કામ છે;
રાજ રાવણુ તારું ગયું, સ્વામી સામળ રામ છે. ૩૪૮

રાવણુ—ફટ ફટ રાવણુનાર, વાત કહું છેલ્લી છાની;
આપણુ બે એકાંત, મારે મન મનની માની;

પૂર્વ જન્મની વાત, સારી પેરે મુજ મુઝે;
કોય ન જાણે અન્ય, બુદ્ધિવંતા નર બુઝે;
દાનવ શીડી દેવતા થશું, ધાવ દદામે દેખશું;
નિતશું તો જશ થશે, નહિતર વૈદું લેખશું. ૩૪૯

મંદો-સાખાશ રાવણરાય, સાખાશ એ બુદ્ધિ તારી;
સાખાશ હું હિમ્મત હોડ, હવે નિશા થઈ મારી;
આઘ અંત એવું મન, રામ હૃદેમાં રહેજે;
અહંકાર એથી લક્ષ કોડ, નરેંદ્ર નકારે કહેજે;
માનુની કહે એસું માણિયે, બુદ્ધ જોઈ છું તાહરું;
કાયર થશે મા કંથડા, વચન માનો એ માહરું. ૩૫૦

કવિ-વચન ચઢાવ્યું શીશ, ઇશ સમયાં એક ત્રિતે;
રાવણે પેરિ માળ, રાજ રાજેશ્વર રીતે;
દાવે મોકલ્યો દૂત, પૂત દશરથના સાથે;
કાયર એઠાજ ક્યમ, લડો હેતે મુજ હાથે;
લાલ્યા લંગૂર રીંછ વાનરાં, કોડવાર શું કહું કથી;
જિત્યાં છે આપે અળશિયાં, શેપનાગ દીઠા નથી. ૩૫૧

સામસામાં રણનૂર, શર સંઘ્રામે ચઢિયા;
નેવું દિવસ નિઃશંક, વીર વિવાદે વઢિયા;
વરણુવે શત યુગ શેપ, તોય પૂરું નવ થાયે;
એક પાસે શ્રીરામ, બીજે શ્રીરાવણ રાયે;
રામે જાણ્યો રણનિત એ, જનુની એક રાવણ જાણ્યો;
એકાણું દિવસે એક બાણથી, રામ હાથે રાવણ હણ્યો. ૩૫૨

અનમિયે મુક્યો અહંકાર, રામ રાવણને ભેધ;
નથી જન્મ્યો કો સૃષ્ટ, નિશા સર્વની હોઈ;
રાવણુને રણજંગ, દીઠો તે અચરત અરિયો;
એ માટે અવતાર, પ્રભુને લેવો પડ્યો;
લગત શર ભૂમિ પતિ, બળિયો અહાદુર ધણો;
સામળ કહે શ્રીરામજી, હડીલો હિમ્મતે હણ્યો. ૩૫૩

રાવણ પામ્યા રાજ, અવિચળ પદવી આપે;
વિભીષણ પામ્યો લંક, પૂર્ણ તે પુણ્ય પ્રતાપે;

મળ્યાં રામને સીત, વિજેગ ભાગ્યા તે તનના;
 હુંદુલિ વાગ્યાં દેવ, મનોરથ પહોંચ્યા મનના;
 સીતા લેઇ સિધારીઆ, દર્શન અથોધ્યા ગામનું;
 જ્ય જ્યકાર જગમાં થયો, રાજ થયું શ્રીરામનું. ૩૫૪

મળ્યાં માત ને બ્રાત, મળ્યા ભરત ભાવિક ભાઈ;
 વિતક વર્ષા બે બાર, તણાં તે કલાં માઈ;
 હનુમાન તણી હિમ્મત, મુણીને મોટમ મેલી;
 વૃઠ્યા અમૃત મેહ, રગ રડાની રેલી;
 છત્ર ધરાવ્યું રામજી, લક્ષ્મણ ચમર કરે જિહાં;
 સામળ કહે શોભા ધણી, મેહ માગ્યા વરસે તિહાં. ૩૫૫

રામચરિત્ર પવિત્ર, ગાય જે નર ને નારી;
 ઇકાતેર પચ્યા સહિત, અધિક પામે ઉદ્ધારી;
 દૂધ પુત્ર ધરસૂત્ર, પુરંદર પદવી પામે;
 જન્મ મરણ જંજળ, વેદના સઘળી વામે;
 શ્રીરામચંદ્ર કૃપા કરે, ઇશ્વર પદવી આપે અતી;
 સામળ કહે સેવો સહુ, રામ લક્ષ્મણ સીતા સતી. ૩૫૬

દોહરો.

શ્રોતા વક્તા સાંભળો, કહે કવિ કર જોડ;
 સામળ કહે બોલો સજ્જન, જે જે શ્રીરણજોડ. ૩૫૭

રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

દોહરો.

શ્રીસરસ્વતિ મતિ દેયણી, ઉત્પત્ત ગત રતિ પત્ય;
શ્રુતિ રમતિ અદ્ભુત ધૃતી, દે મા રૂડી મત્ય. ૧

ચોખરો.

માત મયા કરો બરદ બાહિ ધરો, સર્વ સંકટ હરો ઈશ આતા;
ભોજ્ય ભાવે ભરો ખેલ રાખે ખરો, ઠૂઠ ઠામે ઠરો સુખસાતા;
નેહ આણો નરો પલક નહિ તે પરો, એહ છે આશરો માન માતા;
સાચ સામળ ભણે વેદ વાચક તણે, આપણે એક એ દેવી દાતા. ૨
પ્રેમથી પૂજ્યે સ્નેહથી સૃજ્યે, ભેરથી બુજ્યે દેત દોટી;
મેરથી માણ્યે અંતરે આણ્યે, ભુગતથી બાણ્યે ચિત્ત ચોટી;
પ્રીત પરમાણ્યે વિશ્વ વખાણ્યે, આણ્યે નહિ દલે ખાંત ખોટી;
સામળ કહે સેવિયે દેવની દેવી એ, મો શીર ગાજતી માત મોટી. ૩
ધર્મ દહ ધીર તું નિર્મળો નીર તું, વીરનો વીર તું ભોગ્ય ભારી;
શાસ્ત્રનો સાર તું તેજ અંબાર તું, જગતનું ભેર તું સિદ્ધ સારી;
વાણીમાં વેદ તું બ્રાંતમાં ભેદ તું, મૂળમાં મેદ તું વૃષ્ટિ વારી;
કુટવાળ કાશી તણો ભાવે સામળ ભણ્યો, જે ભૈરવાનંદ આનંદકારી. ૪

છાંપા.

શિવ સરીખો તાત, માત ઉમિયા છે જોની;
લક્ષ લાલ શુભ સુત, રિદ્ધ સિદ્ધ તનયા તેની;
ક્ષેમ કલ્યાણ જમાત્ર, પાત્ર અષ્ટ સિદ્ધિ દલ દાસી;
ત્રિદશ આદે દેવ, શેવ નવ નિધ ધરવાસી;
પિતા પંચાનન પ્રભુ, પડાનન વળી બંધવ ભણું;
ગજાનન ગુણ આગળો, પ્રથમ ધ્યાન ધરું તે તણું. ૫
શ્રીગુરુ વંદું ચરણ, શરણ રહું શુભ રીતે;
અહા વિષ્ણુ ઇશ, દિગ પત્ય પૂજું પ્રીતે;

શ્રીપત્ય ગુરુપત્ય સત્ય, મત્યથી માન જ માણું;
 આઘશક્તિ ઉમયાય, પાપ લક્ષ્મિવર લાણું;
 કવિ કીધા લક્ષ કોટીધા, મયા કરો માણું મતી;
 સામળ કહે સિદ્ધ પામીએ, જે કરે કરુણા સરસ્વતી.

૬

ચોખરો.

તીર સરયૂ તણાં નિર શોભે નિર્મળાં, દીવ્ય દીક્ષિપ ગુણ ગાન ગાયો;
 રઘુરાજ મહારાજ અજરાજ અનિત એ, પ્રાક્રમી પુણ્ય પ્રતાપ પાયો;
 અન્નેધ્યાપતિ ભુપતિ દેવ એ દશરથી, કોટિધા કોટિ કલ્યાણ કહાયો;
 ત્રીલોક જન તારવા અધમ ઉદ્ધારવા, જનેતા ધન્ય જુગનાથ જાયો.
 ઇશનો ઇશ જગદીશ 'એ જગતનો, લક્ત બ્રહ્મા સમા રંગ રાતા;
 કોટિ બ્રહ્માંડ મંડાણુ સૃષ્ટિ તણો, વેદ વરણુવિ ગુણ ગાન ગાતા;
 લાયક લઘુ લક્ષ્મણો સત્ય સુલક્ષણો, માન મહા મૂલ્ય કૌશલ્ય માતા;
 સ્વામિ સામળ તણો નામ મહિમા ઘણો, રામજી મુક્તિ પદ દિવ્ય દાતા.
 કોટિ કંદર્પ તો માન મૂકી રહ્યા, ઇશ ઉપર જય વિશ્વ વારી;
 શંપ મહેશ કો લેશ લહે નહીં, વેદ ભેદે નહીં ભરમ ભારી;
 જનક ઘેર જગમાં માગ મૂકાવિયો, પરણિયા નિર્મળાં સીત નારી;
 નવ ખડના નરપતિ છેક જે છત્રપતિ, પત્ય મૂકી ગયા હોડ હારી.

દોહરો.

આગના અપર માતકી, ગુણુનિધ છોડ્યો ગામ;
 સંગ સીત લક્ષમણુ લિયે, રણમાં નિડસો રામ.

૧૦

કવિત.

શ્રી સાહેબ બડે સિંધુ, યોહો ગુણુશે બંધુ;
 અવનીપત્ય ઈંદુ આપ, સતી સીતસંગકું;
 ધનુષબાણુ પાણુલીધે, જટાબુટ મુગટ કિયે;
 દિવ્ય લક્ત દાન દિયે, આભૂષણુ અંગકું;
 જગતમે લાયક જોટે, વજ્ર લંગોટ કછોટે;
 મોટે છોટે વીર દો, રાજસ ગુણુ રંગકું;
 સામળ કહે સાહાક, લક્ષમણુસે લાયક;
 નરપત્યસે નાયક, આયે ગૌતમજી ગંગકું;

૧૧

છપો.

કપલુક તીરથ નાથ, કપલુક જાતર જોણે;
કપલુક તપસુ રીઝ, બીજ બૂલ પુન્ય કે જોણે;
કપલુક મૃગ્યા દોરે, ઘેર આનંદે આવે;
કપલુક વાદે વરત, અમૃતજળ બનમે પાવે;
અતિ અતિ આનંદ અહર્નિશા, સુખ સાગર શોભિત સદ્;
મહારાજ મૂળ એ મોહકો, ઇન્દ્રિય દિન બીતે બદ્ધ. ૧૨

દોહરા.

ખાંત બડીસેં ખેચરી, સુર્પનખા શુભ રૂપ;
દેખી દીવ્ય દાતા બડે, લાગ્ય નિધિસેં બૂપ; ૧૩
આઈ રૂપ સખ શ્રેયકો, જલનકુંડો રઘુરાજ;
નાક કટાયો પ્રેમસુ, લજમન બીરકે હાથ. ૧૪

ચોખરો.

રૂપ અનુપ સોહામણું નીરખીને, લામણાં લેતી એ લામિની ભેદી;
સૂર્ય-વેદ મુજને વરો નાર નિશ્ચે કરો, તો ઠરો કામ આ સુખ દહાડી;
રામ-રામ કહે રાંડ એ કામ મારું નહીં, લક્ષ્મણ સાથ વર વાદ વેદી;
કપિ-કહે સ્ત્રી દેખતાં પ્રીજ્યો પેખતાં, નાંખ્યાં નાક ને કાન બે છેદી. ૧૫
ચિત્તમાં ચળચળી કાપતાં કળકળી, ગળગળી ગાત્રમાં ત્રાસ પેઠો;
રીસતી રંકમાં નાર નિઃશંકમાં, લાજતી લંકમાં દેતી દોરો;
સૂર્ય-કામનિ તુજ કારણે બળ કરી બારણે, લાવતાં એહ અધિપત્ય એઠો;
'તોડ તુજ શું રહું નાક નિશ્ચે ગયું, રાવણો રાંડવો અધન બેઠો. ૧૬

દોહરો.

કપિ-દેખી દશાનન દુઃખી હવો, કિયો આપસેં કાપ;
રાવણ-કાણે કામ એસો કિયો, લાજ શરમકું લોપ. ૧૭

ચોખરો.

સૂર્ય-કંદર્પ ક્રોડામણા નંદ બે નાનડા, દેવ દશરથ તણા પુત્ર પ્રોઠા;
ધનુર્ધર ધીરમાં વીર અધિ વીરમાં, રામ શ્રી લક્ષ્મણ લુગલ જોટા;
મુંદરી સંગમાં રીઝતા રંગમાં, અંગે અતિ ઉજળા કાઠે ચોથા;
નાર એ લિન્ગ્યે બ્રાતને દિલ્લ્યે, તે અગ્રી તેમણે ટેક તોડા. ૧૮

દોહરા.

મરદ મુછ હોય મુખ પરે, તો મરદામી માંણુ;
 સીત સ્વરૂપ સોહામણી, માનિની મંદિર આણુ. ૧૯
 નારી જાણુ નેહથી, આપઘાત કરું એન;
 જાણું મુજ જનુની જણ્યો, તું બંધવ હું જોન. ૨૦

ચોખરો.

કવિ-છેકથી નાગ જેમ હોય છંછેડિયો, વાધ વકારિયો ચિત્ત અહાલું;
 હઠ જેમ હાથિયો સાંઢિયો સાથિયો, ભાથિયો ભીડિયો ધીર ધાલું;
 રીસ બોહો રાખતો ભૂડું મુખ ભાખતો, તેહને તાકતો જોરે જાલું;
 પ્રતિજ્ઞા પાંકતો બળ ઘણું બાંકતો, નાર તે લંકમાં કાલ લાલું. ૨૧

છરપા.

માવલો એક મરિય, લક્ષ્મી સાથે લીધો;
 દૂડ કપટ ને કર્મ, કુરંગ કનકનો કીધો;
 મહિમા જો જો મૂખ, મુખ અતિ રૂપ અનરે;
 ત્રણ ચરણ એક વદન, સદન એક સંનુખ સારે;
 બ્યાં સીતા સારે પાસે રમે સારંગ સમીપ આવી અડયો;
 મોહન રૂપ મકરંદ મૃગ, પ્રેમદાની દષ્ટે પડયો. ૨૨
 સીતા-રહો રઢિયાળા રામ, કામ કહું તે કીજે;
 ધનુષ બાણ ગ્રહો પાણુ, પ્રાણુ કુરંગના લીજે;
 ત્વચા તણી તરબીબ, પાંગરણુ પ્રેરું પ્રીત્યે;
 કવિ-હઠ લઇ બેઠાં હોડ, કોડ રામાની રીત્યે;
 તવ રાજવલોચન રામજી, કોડ વાર કહે કથી;
 રામ-કુરંગ કનકનો કામિની, બ્રહ્માએ સરન્યો નથી. ૨૩

દોહરા.

કવિ-રામા ગાયણુ રીશથી, નયણુ ભરિયાં નીર;
 રામ હ્રદે રીજ્યા ઘણું, ધનુષ ચઢાવ્યું ધીર. ૨૪

છરપા.

મારી આણું એ મૃગ, કામિની પર કરુણા કીધી;
 સોંપ્યાં લક્ષ્મણને સીત, આણુ અવની પર દીધી;

આત્મા ચતુરસુખાણુ, બાણુ સાંધી અતિ રીશે;
 મૃગે કર્યો પોકાર, ગિત અતિ નાંખી ચીસે;
 મૃગ-ધાઓ ધાઓરે લક્ષમણા, નિકટ મોત આવી મળ્યું;
 કવિ-શૃણી સમું સંકટ થયું, જવ સ્વર સીતાએ સાંભળ્યું. ૨૫

હોહરા.

સીતા-દેવર ! દીનપણું કર્યું, સત્ત્વર શરા થાઓ;
 હ્રદે નામ લખ રામનું, વીરા વારે ધાઓ. ૨૬
 લક્ષમણુ-સીતા શે સમજે નહિ, એહ વાત નવ હોય;
 રંભડે જે રામને, જુગમાં જન્મ્યો ન કોય. ૨૭
 કવિ-સ્ત્રી બુદ્ધે સીતા થયાં, પરડી પાપે પેર;
 સીતા-રામ રહે જો રણ વિષે, તો ધરુણી રાખું ઘેર. ૨૮

ચોખરો.

બોલ વાગ્યા બહુ બાણુ બિહામણુ, દિલ થકી દુઃખ અતિ આણિ દાવો;
 ધનુષ ગ્રહી ધીર ધાઓ ધણું ધસમસ્યો, કામિની વાત થકી ક્રોધ કહાવ્યો;
 દુષ્ટ રાવણુ નવ દિલ થકી રીઝ્યો, લાગ પામ્યો પોતે ફેર ફાવ્યો;
 કુડથી કાપડી વેષ વપુએ ધર્યો, માંગવા મધુગરી તરત આવ્યો. ૨૯

હોહરા.

રાવણુ-આપ હે ઇશ્વરી આ સમે, મધુગરી ભર ધર પ્રેમ;
 ભુખ્યો તરસ્યો વન ભયું, ઇશ્વરનો ધરું નેમ. ૩૦
 સીતા-સતી કહે જતી સુણો, પતિએ પરડી આણુ;
 રતિ રતિ ચરણ ચલે નહિ, જોગી મનમાં જાણુ. ૩૧

ચોખરો.

કહે પછી કાપડી બુદ્ધ કરી બાપડી, પાવડી ઉપર પાગ મેલો;
 રા-ભુખ લાગી ઘણી આવિયો તમ ભણી, સીત સતિ શાણી તુજ વાસ વેલો;
 વિ-બાધએ તોરણે આવવા કારણે, પારણે પોષવા પાગ મેલ્યો;
 જોરથી અંલિયાં અંધપર ધાલિયાં, રોળિયાં રેષે ને રણે રેલ્યો. ૩૨

છાપો.

સીતા-હાહાકાર કરી પડી, રે પાપી રે દુષ્ટ;
 સતીપર કુદૃષ્ટિ કરી, ધિક્ક ધિક્ક તારી બુદ્ધ;

વંશ વિદારણું તું સમો, નથી જન્મ્યો અબુધ;
જશે નિકંદન તાહરું, વાણી બોલ્યાં ગૃહ;
વલવલે વિનતા વેન, મનમાં દુઃખ ધરે છે;
આલ્યો લેઈ પાપિષ્ઠ ત્યાં, કામ કુર્કુ જ કરે છે.

૩૩

કવિ-પિશાચ સંચ પરપંચ, કરી પર નાર હરે છે;
ખાંધે બેઠી બાળ, અતિ આકંદ કરે છે;
રોતી સતી રહે નહીં, મંદ મતિએ હેતે હર્યાં;
વંક વાટ અંકે કરી, જઈ લંકમાંહે લાયક ધર્યાં.

૩૪

કવિત-દોઢ.

રાવણ-સીતાજી મયાણી, રામજી રાણી, અધિક જોર આણી;
માનિની મંદોદરી માન, કામ જોર કીનો હે;
જોરાવર જાણી, મહિપત્ય મેં માની, એસી દલ આની;
પાની ગમાયો વાકે, સુખ સખે લીનો હે;
હાહ એ હરાની, બાટ મેં બિરાની, લાગ્યસેં ભરાની;
સરાની સાતા સખ, ચિત્ત એહ ચિન્હો હે;
ભગનીકું ભયાની, પેર મેં પહોંચાની, અંતરમેં આની;
તાનહી મલાયો તહાં, ધાયો ધાયો દીનો હે.

૩૫

ચોખરો.

મંદોદરી-પ્રેમદા પેખતા પરખ પામે ધણો, ચેતના આણુ રે ચિત્ત આડે;
સીતા સાટે ધણું સાલ તું લાવિયો, પરહિયું પાપ તે જોર ગાડે;
ત્રિલોકપતિ નાથની સાથ શત્રુ થયો, કનકનો કોટ એ સત્ય પાડે;
કહે છે મંદોદરી કંથ ફૂંકું કર્યું, માનિની મૂળ સમૂળ કાડે.

૩૬

દોહરા.

રાવણ-પ્રેમદા તુજ બુધ પાનિયે, કર કર કામિની કામ;
સત જોજન સાયર તરી, રેષ ન આવે રામ.

૩૭

કવિ-શોક તળવા સીતનો, હરખ થવા મન હામ;
મૂક્યાં આપ અશોકમાં, નિર્મળ જેનું નામ.
કરૂપ ધણું કલક્ષણી, બોહો બિહામણી બેલિ;
રાક્ષસિયો રંભડવા, માનિની ચોક્ષી મેલિ.

૩૮

૩૯

છાંપો.

કારમો જે કુરંગ, અલોપ થયો તે અંગે;
શ્રીલક્ષ્મણ શ્રીરામ, સ્થાનક આવ્યા બે સંગે;
કળકળતા દીઠા કાગ, બગ શોભ્યા સ્યામ સાને;
દુઃખ દાવાદલ દેહ, રમા નવ દીડી રાને;
આકુળ વ્યાકુળ અતિ ધણું, પગલાં જોતા પંથે પળ્યા;
ચિત એતન ચંચળ થયું, ધરણીપત્ય ધરણી ઢળ્યા. ૪૦

દોહરો.

ડગમગ કરંતા ડગ ભરે, રામ લક્ષ્મણ ભડ વીર;
વિલાપ કરંતા વલવલે, ધારણુ ન રહે ધીર. ૪૧

ચોખરો.

લ-જોગથી કહે જતી માનિયે મહિપતિ, માન મેલ્યે કયમ કામ થાશે;
પાતાળમાં પરવરું સ્વર્ગમાં સાંચરું, શોધશું સર્વ વિશ્વ વાસે;
મુરબ્બદમાં માનવી દેવ ને દાનવી, ત્રિલોકમાં તસ્કરો સર્વ ત્રાસે;
દુષ્ટ પાપિષ્ઠને દંડ જોહો દેહશું, નાર હરી કુણુ નર સૂખિ થાશે. ૪૨

છાંપો.

કવિ-ધારી દઢ મન ધીર, થીર બેચે પથ લીધા;
ઋષિમુખ પર્વત તરત, સુગ્રીવ સહોદર કીધા;
વાળિ હુણ્યો તત્કાળ, નાર સોંપી નર નેટ;
ચતુર નર આતુર માસ, ઠરી રહ્યા ત્યાં ઠૂંઠ;
શોધ કરવા સીતાતણી, સુગ્રીવ સુભટ તે સજ થયો;
હનુમંત આદિ નળ નીલને, કથન ક્રિયાએ કરિ રહ્યો. ૪૩

દોહરો.

સુગ્રીવ-પંગ્રાસ કોડ પૃથ્વીતણી, જોજો પૃથ્વી પીઠ;
રવિ ઉગ્યો ઢાંઝ્યો ન રહે, દેવ આપણી એ દીઠ. ૪૪

ચોખરો.

કવિ-ઉત્તર દશા શત એક પ્રાકૃતી પરકિયા, પશ્ચિમે પાંચ શત બ્રાત ભાવા;
દશ દશા દેશ વિદેશ બહુ વ્યાપરી, દક્ષણે દશાએ ધણા દીધ દાવા;
સૂઝતા ખૂઝતા પૂછતા પરવરે, મંત્ર મુખ રામના કોડ કહાવ્યા;
કામ કરું હોડશું કડીણુ બહુ કોડશું, લંકે બળવંત હનુમંત આવ્યા. ૪૫

દોહરા.

દેખ્યો ગઢ લંકાતણો, મેહેનુત લયે યોહો મન;
કીસ બિધ દેખે દેશકું, આય શકે નહીં અન્ય. ૪૬
ઝાર અરુણુ ન્યું ઉગિયો, પુંજ તેજ પ્રકાશ;
કનક કોટ કો કારમો, ઉંચો અતિ આકાશ. ૪૭

કવિત.

સૂક્ષ્મ શરીર કિયો, રામ નામ હદે લિયો;
બાંકો બલવંત બડો, બુકાય દિયો ઝોકમેં;
(દર) બાર દરીબાન ઘેરે, અદ્દા અટારી હેરે;
ગોખ જોખ ફેર ફેરે, લલો સખ લોકમેં;
પેર પેર પ્રિય પેખે, દીવ્ય રૂપ નવ્ય દેખે;
લલો લંક વંક અંક, ઠીકે ઠેહુ થોકમેં;
નીસ(બાસ)આસ છાંડરલો, કાયા માંહિ કોધ ભયો;
ચોહો પાસે દેખી અંતે, આયો હે અશોકમેં. ૪૮

છપ્યા.

એઠાં ત્યાં સીતા માત, કષ્ટ ઘણેથી કરણી;
ટાળાવિછોહિ રણુ માંહિ, દીસે જેમ અકિલી હરણી;
વણુ આપ્યું જેમ રત્ન, જલ્ન આઝામાં દીડી;
અતિ દુઃખ અર્ણવ માંહિ, અગન હોય જેમ અંગીડી;
વપૂ જેઠ તે વિસ્મે થયો, શકે હોય સીતા સતી; ૪૯
આલોચ કરતો તે સમે, પરઠ્યો લ્યાં લંકા પતી.
સાઠ સહસ્ર સંગીત, કરીતી શ્યામા સંગે;
ઉડે અખીલ ગુલાલ, રાગ્યતો હૃદયા રંગે;
તાતા થેઇ થેઇ તાન, ગાન ગુણ બૂપત બીનો;
પડ્યો દ્રાસકો સીત, બીત ચિત્ત લાગ્યો ચીનો;
પંચ ધનુષ પરો રલો, કથન ફડ કામિની કલો;
સિતા નામ શ્રવણે સુણી, લક્ષણુ બજરંગે લલો. ૫૦

કવિત-દોહરું.

રાવણુ-રાખન કહે મુનોસીત, મોયસો મેલાવો ચિત્ત; છાંડ દૂર સખે બીત;
પ્રીત નીત કહા તેરે, રામ જેસે રંકકો;

તિન લોક કરે આણુ, ચિંતામણિ રત્નખાણુ; જોહો લોક માન ખાણુ;
જાને સુખ જોત મેરે, વૈભવ નિઃશંકકા;
વાકી તું જાંડ આશ, ભોગવો બિલાસ ખાસ; સમૃદ્ધિ સખ તેરે પાસ;
દાસી સખ દાસ તેરે, ક્યોં કર્મ અંકકા;
તજે મનઆપલાજ, સુખકેસખ કરો કાજ; સંતાપ શોક સખે ભાજ;
તાજ કરું મંદોદરી, રાજ્ય સોંપું લંકકા. ૫૧

સીતા—યુપ રહે મૂઠ અંધ, મેં જાણું તું પેરા અંધ; લંકમેં તો હુવે ધંધ;
કંધ દશ છેદવા હું, એસી મન હોડ હૈ;
હુંડી તેરીરમણ સેજ, પરવાયોં તેરા તપતેજ, સખ ઉપરસેં જાંડહેજ;
રેજ કરો રાક્ષસકું, મેહેલાંએ મન મોડ હૈ;
શ્રીરામ જી આધાર મેરો, ઉતારે અહંકાર તેરો, કરે રંક એ અનેરો;
હેરો કરહી કે હદ, એસો બંદી છોડ હૈ;
સામળ કે માન મૂઠ, પ્રભુકો પ્રતાપ પ્રૌઢ, ગુણુ જાણે નહિ ગૂઢ;
રાખન જેમેં રંક, રામ સંગ કોડ કોડ હૈ. ૫૨

દોહરો.

રાવણુ—અમીપ તેરો આવરુ, પ્રીછે નહીં જો પેર;
કવિ—એસી કહે કર અધિપતિ, ગયો આપકે ઘેર. ૫૩

કવિત.

સીતા—મીત મન ભીત લગે, ચિંતા કર ચિત માંહે;
આંહે અખ નાથે રામ, કહો કહો કીજ્યે;
એસી કહે આપ માંહે, કેસી બીધ જીવ જાયે;
પાયે કહાં પ્રીતથું તો, બીખ ખાટ પીજ્યે;
પાપી કરે પાસ પડી, દુર દેશ આય અડી;
ધડી ધડી દુઃખ જોહો, લાલ કાહા લીજ્યે;
કેશ પાશ માત ગ્રહે, કેતે જોલ ખાણુ સહે;
ગલે પ્રાંસિ ઘાલ અમે, પ્રાન દાન દીજ્યે. ૫૪

દોહરો.

કવિ—નિદ્રા બસ નારી સમે, સીત કરે દેહ અંત;
એસો અચરેત દેખ કે, કહે ખાત હનુમંત. ૫૫

કવિત-દોહોયું.

હનુમંત કહે માત, મત કરો આમવાત, આયે અખ રમુનાથ;

હાથ દોહી જોર કહું, દુહાઇ રામ આણુધી;

મેં હું અંજનીકા તંત, જુગત પતિકા જન, વાંકે ચરણે સદા સંત;

અરણુવ કે નીર તીર, સુરત ધરો કાતકી;

રાક્ષસિ સખ આર નર, નહિ મોયે કોકાંડર, દેખી લંક વર વર;

ગામ હામ દેખ આયો, આડી બન પ્રાનકી;

સામળ કહે મુયેખી, રાક્ષસીમેં સીત પેખી, લાજમેં અલેખી દેખી;

મેરી તુમ માત તાત, જનક જયા જનકી. ૫૬

કવિ-રામ નામ સુની સિત, ચિતા તાજ ધરીચિત, લામિની હુઇ લયલીત;

સીતા-રીત એ કાંદાંકી, માનવ બનચારી હૈ;

હનુ-આત મન આપ ચીની, મુદ્રિકા લે હાથ દિનિ, પ્રણામ કર શીશ દિનિ;

ખીતી હે માત એ, આત તો ભારી હૈ;

સી-તખ બચનબોલેઆઇ, તમ સુનો જુ મેરે ભાઇ, ઉત્તમબસ્ત કહાંસે પાઇ;

આઇ જો હાથ તેરે, મેરે આશુ ઝરી હૈ;

હનુ-રાવણુ હરણુ કરી લાયે, ખોલતે દોખીર આયે, બેઠે હમ પાંચ લાયે;

દીની નીસાની જાણી, આતિ શુભ સારી હૈ. ૫૭

કવિ-આનરકા બચન સુનો, સત બોલ આપ ગીનો, તાયે પ્રતિ ઉત્તર બનો;

સીતા-બન્યો સખે હામ, રામ આયે છોરે શીરસું.

કપી જુ સુનો આત, કહીન લયે દોનું આત, નાયો કાય તેરે સાથ;

તાયે મેં કહું માન, આણુ જાણુ વીરસું;

હનુ-હનુમંત કહે સુનો, બાની મનમેં ગીનાન આની, સાત સુદ નાદિ જાની;

પાનીવલ પલકમેં, આવે સખ ધીરસું;

કો તો સખ લંક જરુ, રાખનકુ ચીર ઝરુ, શરખીર ધીર મારુ;

સારુ કહે સામળજી, નાંખું લંક નીરસું. ૫૮

કહો તો રાક્ષસીકુરોણું, વાંકે આકર સખ ચોણું, ધડ દુર્ગકું ઢોળું;

બોલું મેં માત આત, બચન માંનો હામકો;

કહો તો દસ શીશતોડું, સરકે સખ બંધ છોડું, વાંકે નિશાન કંડું;

મોડું મહા માન હામ, ટાળું લંક ગામકો;

કહે તો મેં રાડ સાંધું, જીવતે સખ લોક્યાંધું, રાવણ જાંર ખીચ રાંધું;
આંધ્યા ન જાણી ગાંજ્યાં, પ્રતાપ એક નામકે;

સામળ કહે કામ સારું, બન્યાડીબાગ ચારું, નીરકે નવાણુ પૂરું;
તેરો બચન પાળું, તો સેવક શ્રી રામકે. ૫૯

કવિત.

કવિ-જનક જ્યાં બાત કહે, ઘાત આપ મન લહે;
સીતા-સહે પરચડ દેડ, એકુને ન દીજ્યે;
રામકે બચન નાહિ, દુઃખ સહુ દેહ માંહિ;
આંહી જખ આવે તાંહિ, રેખડું ન દીજ્યે;
મણિકા નિશાની લીની, જાઓ એગા શિખ દીની;
બિનિ ફળ બાગમેસે, ખરે પરે લીજ્યે;
સામળ કહે બખર એસી, હનુમાન દષ્ટ પડી તેસી;
ધસી જાઓ રામ આગુ, બાત સખે કીજ્યે. ૬૦

છાંપા.

કવિ-ગર્ધવિયોનાં સેન, મહિ એક ગાય ગઈ છે;
કાગડી કંઈ કાટીકે, હંસી એક હાર રહી છે;
કૌવચ દેરાં વન, તુળશીદળ તહાં પડી છે;
છીપો સંખ્ય અસંખ્ય, કવેર મણિ જુગત જડી છે;
તેમ રાક્ષસીઓ મહિ ત્રાપિ જાણી, કથિર મધ્યે કાંચન કથી;
સામળ કહે શ્રીરઘુનાથ વિણ, ન્યારું કરવા કો નર નથી. ૬૧

જાજા લસણની ખાણ, બુંદ બરાસ તણી છે;
મૂરખ કેરી માટ, ભલે એક ભાવ ભાણી છે;
રેણું તણા છે રાજ, કિંતુ કસ્તૂરી ભેળી;
ઝેર તણી છે જાળ, સીથિક માંહિ સાકર ભેળી;
વાડ શૂળ કાંટા તણી, ઉગી ફળ કાંટે થકી;
સામળ કહે શ્રી રઘુનાથ વિણ, ન્યારું કરવા કો નર નથી. ૬૨

કવિત.

ખીર છંદ્યો પાઉં પ્રેરો, ધીર મનમાંહિ ધરો;
કથો સખ બાગ માંહે, એસો ઘાટ સંનંદો;

દુર્ગ પાડી કૃપ પૂરે, બેલ યુલ ઝાડ ચૂરે;
 ચૂરે કીચે કામ પ્રાન, હરો ચોટી જનંકા;
 ચંપાકેરે ઝાડ ચડ્યો, સખકું ત્રાસ પડ્યો;
 એસો કિયો નાદ જેસો, કાટકા ભુ ધનંકા;
 સામળ કહે બડાઇ, રાખનકું રાવ થાઇ;
 ભયો એસો કામ નામ, ટાયોં અશોક વનંકા.
 દશકંધ રીશે ભયોં, કોધ બોત મન ધયોં;
 કયોં મહા કોપ, બાસી નીસીવે જાયગો;
 ધાયે સૂર, સીખ દિયો, કપિવર ઘેર લિયો;
 કિયો ધન ઘોર સોર, બોત માર ખાયગો;
 અક્ષયકુમાર રાય તન, ચારહી પ્રધાન જનં;
 તન દુક દુક કરે, કોન સહાય થાયગો;
 સામળ કહેશીખથોડી, બાળીચે ભુ બાગતોડી;
 કાડ પહોંચાય તેરો, કીયો એસો પાયગો.
 હસી હનુમંત ઉઠ્યો, ગાજતો ગયંદ ધૂટ્યો;
 ઉઠો બત્રાડી સૂરપુર, લીયો સખ અંકકું;
 કાટિકું વલુર મારે, કેતે એક ચીર ડારે;
 ડારે સખ ધરનકું, કિના છેક રંકકું;
 સખકા સિરદાર જાનિ, ધસી ગ્રહે ચર્ણુ પાની;
 પહાણુપે પિજાર જાર, ઝીક નિઃશંકકું;
 સામળ કહે એક ગયો, નાસીને જો જિતો રહો;
 ધાઇ મળ્યો રાખનસેં, જેઠો ધડ લંકકું.
 પ્રધાન પુત્ર પ્રજાળ્યો, આપ કોધ ચિત્ત આણ્યે;
 માનો મહા તાપ આપ, હાથ મૂછ ધાલિયે;
 કહેતે ધાયે કાટી જોધ, અંતરમે આનિ કોધ;
 શોધ લેકે ધાયે જાચો, જીવતેકું ઝાલિયે;
 નાલ ગોલા બાન છુટે, રીશ કરી સુર રહે;
 ઉઠે હે હનુમાન જાન, સીખ સખ આલિયે;
 કહેતેમે પકડ લીયો, રાખન હાથ જાય દિયો;
 કીયો એણે કેર વેર, આપનકા વાળિયો.

૬૩

૬૪

૬૫

૬૬

દેખકે મહેજુત હુવો, કપિવરકો રૂપ દેખો;
 રાવણ-સત જોલ આત કપિ, કીનકો પહાચો હૈ;
 ગામ નામ ઠામ કહે, જાત ભાત આત લહે;
 લાલ કંહા લેનેકું તું, લંક લગી આયો હૈ;
 હવુ-હું રામકો યુગ્ગામ ખાસો, આયો દેખને તમાસો;
 નાહો કો પતિત પાપી, સીત લેકે ધાયો હૈ;
 સામળ કહે ઘાટ ઘડું, અન્યકો મેં ઝોટ અડું;
 પાડું દોષ શીંગ વાકે, આજ ચોર પાયો હૈ.

૬૭

દોહરા.

કવિ-જીલમકિયો હનુમાનકું, ધાયો શીંગ જોહો તીર;
 ન અડે ચીમટ આપકું, જકે શીર રઘુવીર. ૬૮
 રાવણ-લંકાપતિ આણી કહત, કિસબિધ મરણો તોય;
 જો આહે સુખ આપનો, તો આત ખતાવો મોય. ૬૯
 હવુ-શુદ્ધ હિતે બિચાર મન, બાંદર કહે મોય બાનિ;
 પાવક જરે સખનકું, ચિત ચતુરાઈ આનિ. ૭૦
 કવિ-કપિકી આત મનમેં ખસી, અખહી મીલ્યો મેલ;
 આણી વસ્ત્ર જોહો ઢગકિયો, ઉપર છટક્યોતેલ. ૭૧
 લિયો પૂછ લપેટકે, બાંધ્યો બધ અપાર;
 પાવકસેં પરજલિયો, ઉપર દીનો માર. ૭૨
 જ્યું ધ્રુવે દારુ દરખસેં, ગગન ગઈ ઉસ આલ;
 ચડ્યો અટારી હુંકેકે, પ્રકે કરંતો કાલ. ૭૩
 ઘેર ઘેર લોકો કરત, દોર દોર પ્રેર ફેર;
 લડક લડક ભૂવન જલે, જલ્લી જાય ઘેર ઘેર. ૭૪

કવિત.

ખરાખ કરી લંક સખે, વાળ્યો આડો અંક અખે;
 તખે ધાયો આયો પાયો, મન બહોત સુખકું;
 રખે માંત સીત જરે, એસો શોચ આપકરે;
 દેખ દષ્ટ પુંઠ પ્રેરે, અળ લાગી મૂખકું;
 સીતાકું કીયો જીહાર, કુંદ ગયો ઝોર પાર;
 આયો રામ કે દરબાર, મેટ ગયો દુઃખકું;

રામજી બધાઈ સુની, તબહી આશિપ દીની;
રામ-નિશાનીકું સત ગની, ધન માત (તરી) કુખકું.

૭૫

છર્યો.

હનુ-શ્રી લંકાગઢ માંય, તહાં જેહાં સિત માતા;
દિવ્ય દીકું દર્શન, પ્રસંન મુખ પામ્યો સાતા;
દુઃખ દાવાનલ દેહ, તેહનું મન તુમ ચરણે;
નારાયણશું નેહ, તેહ જે અશરણ શરણે;
મણિ મૂક્યો મુખ આગળે, કારણ કથી માંડી કથું;
કવિ-સુણિ ચિત્ત રામ લક્ષ્મણતાણું, સીત થકી શીતળ થયું.

૭૬

કવિત.

હનુ-ઉડીએ મહારાજ, કપિનાથ સળે સાથ;
કહું વાતજોડી હાથ, કામ શિઘ્ર સિદ્ધ કીજિયે;
રામકો પ્રતાપ પ્રોઢો, ચડો શર સખ આપ;
કીજે લંકકું ખરાખ, છાપ દેકે મન રીજિયે;
ઉડીએ અખ આજ, બાંધો આર્જુવકું પાજ;
રોજો પાપી કેરો રાજ, કાજ કરી સીત લીજિયે;
કહે સામળ જું જોર, દુષ્ટ સિતાજીકો ચોર;
હનુમાન કહે મોર, (તોર) શિશ દંડ દીજિયે.

૭૭

દોહરો.

કવિ-અચન મુન્યો હનુમાનકો, પ્રસંન ભયે શ્રીરામ;
સુગ્રીવ સહિત ઉઠે સળે, કર્યો ઇસિબિધ કામ.

૭૮

છર્યા દુપટ.

દિયો દલામે પોર, હોરદે ચડે રધુ નંદન;
જે જે કરે સખ દેવ, બરખે કુસુમ ઓર ચંદન;
કપિવર પદ્મ અદાર, રીંછજોહોતેર કોડ જાની;
સુગ્રીવ આદિસખ સૂર, સેના બડી બહોતખીખાની;
અંબર છાયો ખેહ, ગગનમેં ધન જ્યું દીસે;
ધસે બરાડી પૂર, સુર સામદ સહુ ટીસે;
ગાજે આર્જુવ ગંભીર, ધીર રાખ તરિ આયે;
પડાવ દિયો હનુમાહ, તહાં પરમ સુખ પાયે;

હુકમ કિયો કપિરાય, થયો સજ દોદ્દિશ જાયો;
ગિરિવર અષ્ટ સુજનન, પહાંન ઉઠાકર લાયો;
આયો બેગા પલકમેં, સેતુ પાળ્ય બાંધ્યો સહી;
સામળ બુંકે શિર રામ જોર, ચોર રાવણ જાયે કર્હી.

૮૯

કો ઉદ્યાયલ જાય, કો અસ્તાયલ ધાયો;
કો બંધાયલ ખીર, તીર હિમાયલ પાયો;
કોઉ ગોમે ગિરિ ઘેર, કો કંભાગિરિ પહોચો;
કો સુવેલુ શીંગ, કો મીનકાયલ એહોચો;
દુર્ગ અનેક ગિરિ જોહ, તેહકું શિરપર લાયે;
રમત જુએ શ્રીરામ, કામ કર છીનમેં આયે;
આઘ ઋષિયનકો શાપ, શીખ કવિયનકું દીનો;
તાથે તારે પાહણુ, કામ કાયર યહ કીનો;
રામ નામ પરતાપ, ગિરિ સખ નાંખે પળમાં;
તુંબર તરે જ્યું નીર, પાણુ તરે ત્યું જલમાં;
બાંધી પાજ વિલાસ સખ, વિકટ આર્ણવ કે નીરકું;
કહે સામલ કવિ સીખ હું, બિલિષણ ખડે ખીરકું.

૯૦

કવિત.

વિલિષણ—બિલિષણ કહે સુણો બ્રાત, આયે હે શ્રીરધુનાથ;
લક્ષ્મણ અનુજ બ્રાત, જનમકો જતી હૈ;
આપ મન રાન આનો, વાંકો તો ગુણ બિખાનો;
દેવનકો દેવ જાણો, ત્રિલોકકો પતિ હૈ;
જકે નામ મુક્તિ પાવે, જઠર ફરી ન આવે;
દર્શને અધ કોટિ જાવે, અતલિખલ અતિ હૈ;
સામળ કહે કામ કીજે, રંક ફેરો કલ્હો કીજે;
કર જોર સીત દીજે, શુભ શિરોમણુ સતી હૈ.

૯૧

કવિ—દૃઢતા કર બોલ્યો ધીર, મનમાં બોલો આને પીર;
રાવણ—મેરો તુમ નાહી ખીર, (પર) કીરત બિખાની હૈ;
મોયકું કહા ડરાવે, દોનું શીશ વે ધરાવે;
જાવેજે કહાં વહાં આયે, બનચર પિછાની હૈ;
સખકું સત ખંડ કરું, લંગુરાસેં નાંહિ ડરું;
હરું વાકો જોર વાકી, ચોહની નિશાની હૈ;

સામળ કહે માન મેલ, આ તલમે નાહિ તેલ;
ખેલ નાહિ શિખ મેરે, પથરપે પાની હે.

૮૨

દોહરા.

કવિ-અચન સુન્યો લધુવીરકો, રાવનકું યોહો રીશ;
ગ્રાહ અચન એસો કિયો, છિનમે છેદે શીશ.

૮૩

વિલિ-મેં કહું રાવન રેક હુગ્યો, મત કાદો મમ બંક;
અળ તેરી સમૃદ્ધિ ગઈ, છિનમે હુંડી લંક.

૮૪

કવિત.

કવિ-ખિલિપન આપ મલ્યો, દુઃખ શોક સખ ટલ્યો;
પાપ પરો રામભુ કે, ચરણ શીશ નામિયો;
લંકની ખખર કહી, આઘ અંત જોહી ભઈ;
વિલિ-ગઈ વાકી સાન મૂઠ, રાવન હે કમિયો;
મહારાજ મોયે શીખ દીજે, લંકકુ લપેટ લીજે;
કીજે એહ કામ રામ, દેખ દુઃખ વામિયો;

કવિ-સામળ કહે ભક્ત લલો, આપ લંકધીશ કલો;
હુગ્યો હે ખુસાલ નાલ, યોત સુખ પામિયો.

૮૫

પલકમે પાળ બાંધી, રાવનસે રાડ સાંધી;
વહાસે નીર પાર સખ, ઉતરે હે ખેટકું;
બંદર વૂદ કુદે દૂકે, દોડાદોડ કરી દુકે;
ચુકે નાહિ ફાલ આલ, કરે તર નેટકું;
રાવનકું ભયે જાણુ, પાણી માંહિ તારે પાણુ;
રામજી સુખજી જાણુ, આયે લંક દેહકું;
ખિલિપન મલ્યો જાણ્યો, સામળ કહે સાન આણ્યો;
માનો તળ તાપ આપ, (હાર) પડ્યો પૂર પેટકું.

૮૬

દોહરા.

નિકટ આયે શ્રીરામજી, ભયો મદોદરી જાન;
જાકે રહી દશકંધપે, જોલી મુખસે બાન.

૮૭

કવિત.

મદોદરી-મદોદરી કહે કર, જોરકે સુનો હો પિયા;
જિયા જો આહો તો આપ, મલો જાકે રામકું;

આપકો અવચુલ જાતે, માનો હુમ ક્યો મેરો;
તેરો તન તે આકુલ, મેં જાણ્યું મહા કામરું;
દેખ એક આગો દૂત, પ્રીત તે અચુત જુત;
અસુલ અપાર માર, ગણે લંકા ગામરું;
સામળ કરે એહિ કરો, રામજુલે પાય પદો;
હો આપ મોતસે, જો રખા ચરો નામરું.

૮૮

કવિત-ઝાલીયું ફર.

ચરંગો શ્રી રામ, હરંગો ગામ, ફેર સૂએ કામ;
કરે બહુ કામ, ફેરંગો નામ, મરે કામ સૂએ હરંગો;
આયંગો નિઃશંક, જાની તુલંક, રાખેંગો જંક;
વાલ્યો તે અંક, હરેંગો લંક, રંક તોડું કરેંગો;
હુંકલિ અનરે, થર હુર્જ તોર પારે, ખેરંગો અખારે;
અમરું રમરે, સન કોડરું પલંગારે, આરે હાથે પ્રેરેંગો;
કરેત કવિસામળ આની, મનમેં તો જ્યા આની, તો હુતો રંક જાની;
રુથેંગી તોથે-દાની, રાની સીત ક્યું ન કિનિ, રાવણ તું મરેંગો.

૮૯

કવિત.

આથે તે દોનુ વીર, સજમનજ બંડે ધીર;
સાથરકે તીર તીર, નિરંતર ચડેંગો;
જાત તે એહિ સુગન, તેજકે કોરિકે ભાન;
ખોલ સુન દોનું કાન, નિશાન વડે હંગેંગો;
મેનકે હથે સપેરે, લંકા ગામરું લપેરે;
તોરે આકરું ચપેરે, લપટ થે લંગેંગો;
સામળ કવિ કરે એહ, બાંદરૂની લગી એહ;
આલંગે લંકાંકા કોહ, તેરો થાહ લંગેંગો.

૯૦

રાવણ—હુન મંદોદરી ખોલ, નાંદિ કોથ મેરે તોલ;
વારું તો મેં લેઉ મોલ, તુજે જૂઠું પરી દે;
દેખ જો સુગલ, તોડું-તો કીને વાલ;
હુંસકરું જોસે ભાલ, ખાઈ સાગરની લરી દે;
અગન્ય નિપાયે અન, દંડજિત અનોપન તંદ;
સદા શ્રુતિ કરે થન, જન સેવ કામ કરી દે;

આપકી તો એહિ રીત, હોવેગી અમારી જિત;
 બીતિ મન નાહિ ચિત્ત, જાની સીત હરી હૈ.
 દશ તો હે મેરે શીશ, લુજ તો હે ખીસ;
 સહાય કરનેકુ ઇશ, રીશ ક્રોધ અતિ ભરહૈ;
 બિરંચી તો યુન ગાય, નવ ગ્રહ બાંધે પાય;
 વજ્રકી તો મેરી કાય, સૂર મન ડર હૈ;
 કાહુ ન જાને મરમ, ચોકી કરતે ધરમ;
 બિજલુ તો માને શરમ, કરમ પાયે પરે હૈ;
 કેનકે કે ધર સુત, સંવા લક્ષ્મી મેરે પૂત;
 ફૂત જસે રામ જુથ, મોકુ કાહા કરે હૈ.

૬૨

૬૨

મંદોદરી-કહે કંથ એ સુજાન, લયો કીયું તું અજાણ;
 પૂછ દેખ આપ પ્રાન, પાણુ પાણિ તયો હૈ ?
 દેવનકા ઠારન એ, દૈત્યનકા મારન એ;
 કારણ પ્રહલાદ કેરે, હિરણ્યકુ માયો હૈ;
 વાકી કોન જુએ ખાત, તીચે આયે દોંઉ હાથ;
 ખાત કે પ્રરુકેમેં, ત્રંબક તોર ડાયો હૈ;
 આયો તો એક લંગૂર, રામજીકો દેખો વર;
 સામળ કહે સદા શર, લંક જાને જાયો હૈ.

૬૩

ચાખરો.

મં-ધીર મહાં વીર જો, નીર અરણ્યવં તણાં, તીર દળ ઉતર્યા દેઈ ડંકા;
 કહે સતી સુણ પતિ, દુર્ભતિ માહેરા, ભોમ્ય ભારે ઘણી લયે લંકા;
 સીત સંતાપ મહા, પાંપની છાપ છે, ત્રણ તારે શિરે વેદ વંકા;
 ઇસિ અવળા હવે, શિશ તારે થકી, લક્ષ્મણે હુંડી લક્ષ જાણે લંકા.
 રા-વેદ ઉઠી વનિતા તણી વાતમાં, પાનિએ બુદ્ધ એ જોર તારું;
 શું કરું પ્રિય છે, તું ઘણી એમદા, અન્ય કો હોય તો ઠાર મારું;
 રીંછડાં વાંદડાં માંકડાં મેલિયાં, જુદ્ધ જિલ્લાતણું સૈન્યે સારું;
 સુરજ ને ચંદ્રમા, દેવ સેવે સદા, છેક છોકર થકિ હું ન હારું.

૬૪

૬૫

મં-ખીજ કે રીજ પણ, કહું તુંને કંથડા, આપ એ વાત મન માન મારે;
 વૈમાનની સેજમાં, તેજ ત્રિલોકતું, હુંશયું હીચિએ ખાંત ખારે;
 માળિયાં જાળિયાં, ગોખ અટારિયાં, દ્રવ્ય જાશે સર્વ બાર વારે;
 સાહ સહસ્ર, શૃંગાર સ્થામાતણા, ઉતરે એક હરિ સીત સાટે.

૬૬

રા-અન્નેધ્યા લગે, જુમિ ઉદવસ્ત કરું, આય રાખું ધણું જોર અણું;
દુઃખ કાયર તણી, નારી તું અવતરી, મેલ્ય લવરી પરી હુંજ લાગું;
પાતાળ ઉપર કરું, સ્વર્ગ આણું તજે, ખંડ નવ ભોમ્યનો ભાર લાગું;
રામ લક્ષ્મણ લધુ, બાળ બે બળ કરું, દરપણું દેખતાં દેહ દાહું. ૯૭

મં-વિનાશ કાળે તુંને, બુધ્ય વિપરીત થઈ, સીત સામી કુદડે જોયું;
હુંશ થઈ વાઘનાં, દૂધને દેહની, માતની વૃધ્વરી ધ્યાન વોયું;
રસ અમૃત તણી ખાણું જાણી હરી, વિષ હલાહલ ખીજ જોયું;
કહેત મંદોદરી લાલ શો કહાડિયો, ચોકડી ચોદનું રાજ જોયું. ૯૮

રા-કોડ તેજિશને હોડ હાકું અમો, કહે તો ત્રિલોક આ એક કીજે;
દ્વિપાળ દશે દિશા વશ કરું વાતમાં, નાગ નદ તે તણિ લક્ષ્મી લીજે;
સાત અરણ્ય તણાં નીર શોષું કહો, લામ્યની ભાર બ્રહ્માંડ ભીજે;
નવખંડ નરપત્ય તણાં માન મોડું ક્યમ, રામની ભીત્યથી સીત દીજે. ૯૯

મં-સીત હરી આવિયો ખદરિગ લાવિયો, નહીં લલો ચિત્ત ચાળે;
કામી અતિ અંધ દશકંધ આપે થયો, ધંધામાં ધ્યાન એ બુદ્ધ બાળે;
સીત ઘો તો પછે ભીત કશિ રીતની, પ્રીતયું પરવરો પંથ પાળે;
કેથ તુજ કારણે જાણી વિધ વારણે, બારણે કળકળે કાગ કંજો. ૧૦૦

રા-લુણ હરામ કર્યું હેલીઓ મારું, રામ લક્ષ્મણ તણાં શું જોર જાણો;
માંકડાં રાંકડાં વાંદરાં વન તણાં, તે તણાં સૈન્યને શું વિખાણો;
દશાનન તણા હાથ દીઠા નથી, ત્યાં લાગી રામ સાથે મન મોજ માણો;
કુંક મારી થકી પાણુ પ્રાટે ધણુ, એહ અહંકાર અતિ શુંજ આણો. ૧૦૧

મં-લંકપુર પરવરી સીત એ સુંદરી, ત્યારથી પાપ વરસાદ ઉઠ્યો;
તે તણાં કરસણાં ઉગશે તે જુઓ, નાઠા થકી નરપતિ નહીં ધટે;
વાત વિપરીત થઈ સર્વ સમૃદ્ધિ ગઈ, રાજ મહારાજ રઘુનાથ રૂઠ્યો;
કહેત મંદોદરી સૌખ્ય એ સુંદરી, ન તો જાણુરે કેથડા કાળ ખૂટ્યો. ૧૦૨

રા-કામિની કહું કરગરી સાન આણે નહિ, કુણુ વનિતા તુંને વેદ વારે;
સાત સાગર તણી ખાઈ શોભે સદા, હોડ હરામ થકી કામ હારે;
વિભિપાણુ જઈ રહ્યો તેહ દુસ્મન થયો, તેવું કરજો ગમે મન તારે;
નેહ કરી દેહ આ શિશુ નામું નહિ, એહ પ્રતિજ્ઞા છે મન મારે. ૧૦૩
ભાઈ ભુંડો થયો તેમ તું ભામિની, ક્યન સંભળાવિયાં કુડ કર્યું;
માર ખાઈ મારા હાથનો તે ગયો, લાગિયો શત્રુને ચિત્ત ચર્ણું;

લડતું લંકમાં તે ઘણું દોહલું, આપ ઉડ્યો જશે તુરંજ તરણે;
 મહિપતિ કહે મંદોદરી તુંએ, સામળ તણા સ્વામીને જન શરણે. ૧૦૪
 મં-સ્વામિ તમ આગળે સત્ય જોણું અમો, ગાળ દેશો ધણી વાય વાશે;
 વિલિપણુ બ્રાત મળ્યો રઘુનાથને, નાથ અનાથનો ચિત્ત અદાશે;
 લંક હુંટાવશે એહ આગળ રહી, ખાત અમૃત તણી એહ ખાશે;
 ગૃહ સમ તેહના વાંકા તમ દેહના, લંકના અધિપતિ એહ થાશે. ૧૦૫

છપા.

રાવણુ-શી મુરખને શીખ, શી ઘેલાયું ગોષ્ઠિ;
 શી અદાતની કિરત, શી વેરીયું વિષ્ટિ;
 શી સળજનયું રાડ, શી રાંકયું રૂઠી;
 નાગરા શું ગાન, પ્રિત ત્યાં શી પીઠી;
 શી વાત વનિતા તણી, મોટા જન કેમ માનિયે;
 સામળ કહે શાણી ઘણું, પણુ પ્રમદા બુદ્ધિ પાનિયે. ૧૦૬
 મંદોદરી-ગોખરુ મૂળે હાથ, હેત ઘણેથી ઘાલ્યો;
 મણિધર કેરી મણુ, લેવા મહિપત તું સાલ્યો;
 દાવાદલ ધરી દેહ, તાડથી પડિને જીવયું;
 શીંગીયો સામલ વચ્છનાગ, એર હળાહળ પીયું;
 રાણા રાવણુ તમ રામયું, અકલ ફેલાવે આડિયો;
 માગ્યું મોત સામળ કહે, સૂતો સિંહ જગાડિયો. ૧૦૭
 રાવણુ-જાય દ્રા પર્વત મેર, કે પાતાળે પેસે;
 રહે સમુદ્રને શરણુ, સુરજ મંડળ જઈ બેશે;
 છેક જ થાયે રંક, કે લલ લોકોને લૂટે;
 આયુર્દા ધડી એક, નવ્ય વધ નવ્ય ખૂટે;
 લલાટે લખ્યું મટે નહિ, તો નીચ થઈ નમવું કર્યું;
 શુભવંતને ગમે નહી, એક હાણુ બીજું હર્યું. ૧૦૮
 મંદોદરી-જોખન મદ જર મદ, અહંકાર રાખે અલેખે;
 કામાતુર નર અંધ, તેહ આંખે નવ્ય દેખે;
 સળજન મદ ને શર, સુરખ જન સમતી મોટા;
 સાચા જે પ્રતિષ્ઠાધ, તેહને મન સહુ જોટા;

જે આખર આવ્યો અંકનો, તે કહો ટાલ્યો ક્યમ ટળે;
અંધો ભીતિ અથડાય છે, ત્યારપછી પાછો વળે. ૧૦૯

રાવણુ-કહે તું વાર કરોડ, શીખ માનું નહિ માફી;
કાંગડુ કણ ન રંધાય, સો મણુ બાજો ભે કાફી;
માંખણુ ન આવે મેલ, વરસ સો વલોવે પાણી;
પથર ઊપર જેમ નીર, અધિક શી કહું અંધાણી;
તને કામની કોડ વસા કહું, મૂક તુ વનિતા વારતું;
રાવણુને રાડ રણજંગમાં, રામ થકી નથી હારતું. ૧૧૦

મંદોદરી-સુમન તણી સુખ સેજ, હેમ હિયો હિંદોળા ખાટે;
ચિતામણિની ખાણુ, રત્ન પરવાળી પાટે;
માગ્યા વરસે મેહ, છયે ઋતુની છાપે;
અશોક સરિખાં વંન, અલખત ભોગવિયે આપે;
નવ નિદ્ધ ને રિદ્ધ સિદ્ધ, સમૃદ્ધિ સહુ ભેતાં જશે;
મંદોદરી કહે માને નહિ. ધન તારું ધૂળધાણી થશે. ૧૧૧

રાવણુ-નિત્યે નંદે જે વિપ્ર, વંશ જરૂરી થયે;
દ્રવ્ય વિના વ્યાપાર, ત્યાં દેવાણું થાયે;
કાપરમાં રહે શર, તેહ કા વેળા નાશે;
રૂડી લુંડી ખસળોછ, પટ ખેશી રહે પાસે;
જે ઘેર ચાલ ગૃહિણી તણો, કંથ કામિનીનું કહું કરે;
ગર્ધવ જાણવો તે ગૃહસ્થને, આખર અર્થ તો નવ સરે. ૧૧૨

મંદોદરી-પ્રમદા તે જ પ્રધાન, પ્રીત. પ્રમદાની પ્રોદી;
પ્રમદાથી શોભે પુરુષ, કહેવાય નરનારી ભેડી;
પ્રમદા વડે ધર સૂત્ર, પુત્ર પ્રમદાથી પામે;
અર્ધાંગ પુન્ય વિલાગ, દુઃખ વનિતાથી વામે;
ધર છિદ્ર દંકાય ગૃહિણી થકી, માન સન્માન મહિમા મળે;
શુભ ઇચ્છે તે સ્વામિતાણું, ક્રિંત કાળે અગ્નિમાં બળે. ૧૧૩

રાવણુ-કૂળ રહે કન્યાય, ધણી ખીન્ને નહીં ધારે;
સિંહ તણિ સોળત, ન હોયે વારે વારે;
શાહા પુરુષોના બોલ, એક બોલ્યા તે બોલ્યા;
દંતુસર ગજરાજ, તણા બોલ્યા તે બોલ્યા;

મહિપત કહે સુણ મદોદરી, રાવણે રાડ લીધી સહી;
ન આપું કહી નારી હરી, હડીલો હઠ મૂકે નહીં. ૧૧૪

મદોદરી—નમે સકુળનો નાર, નમે કુળ પુલે વેલી;
નમે સત્પુરુષ કો સાધ, નમે સલિ(રિ)તા રસ રેલી;
કદી નમે નહિ કાઠ, નમે નહિ કુલય કામી;
નમે નહિ કો નીચ, હડીલો જેહ હરામી;
નમે શ્રીરામ સરીખડા, જેણે ધર્મ મન ધારિયું;

ન નમે રાવણુ નરપતિ, જેનું મુખ પરવારિયું. ૧૧૫

રાવણુ—એશી રહે બુદ્ધ હીણ, લુણ મારું તું લખવે;
પ્રગટી કાચરની કૂખ, તોલ મારું તું તળવે;
વેરીનાં કરે વખાણુ, વપુ કરે છે વાલો;
લવરી કરે લખ વાર, કુંવર કંથ જાણી કાલો;
તુજને પૂછી લાગ્યો નથી, જીવતી તુજ કહે તો નહીં જડે;
એશ માનિની જઈ માણિયે, જો કંથ તારો કેવો વડે. ૧૧૬

મદોદરી—રામ સંગાથે રાડ, કરવા નહીં સમરથ કોઈ;
નરવર તે શ્રીરામ, જોરાવરમાં શું જોઈ;
ધનુષ જે દહ ધીર, વળગ્યા બોલો બળિયા બાથે;
ટચલી આંગળિયે તરત, ભાંગ્યું હરિ એકે હાથે;
એવાં પ્રાકમ અનેકધા, રાય જોશો ધણાં રામનાં;
કથ કેટલું કહું કરગરી, કથન કામિનીનાં કામનાં. ૧૧૭

રાવણુ—આણુ બોલી રહે અગ્નણુ, જક મૂક તારી ઝાઝી;
નરમપણું કાં કહે નાર, રાવણુ તેથી નહીં રાણુ;
લહું ચિતવો ભાગ્ય, બોલ લલાઈ ભાતે;
લક્ષ્મણુ સરિખા લાખ, જિતવા જોર છે જાતે;
આણુ દેવા બળવંતશું, આજીગર થઈ આવિયો;
રાવણુ બીશે કેમ રામથી, લંગર ઘણેરાં લાવિયો. ૧૧૮

ચોખરો.

મં—લંકાના પૂરપતિ સાંભળો કહે સતિ, મહિપતિ છે ધણું મેટ માઝા;
લોક કહેશે કોઈ પાસે હતું નહીં, કરગરીને કહું કંથ કાળ;
સુજનને દુઃખ પમાડશે સહેજમાં, શત્રુ થાશે તારા તરત તાળ;
આત રુએ ધણાં શોરિયે સામદાં, મેડિયે બોલિયો રાત રાજ. ૧૧૯

રા-શુકન અપશુકન એ સરવ છે રંકને, જેહ બિએ તેને એહ સરવે;
જગતમાં જિતતું જેર અહુ ગડગડે, હોડ હડે કરી કુણુ હરવે;
અપશુકન ધણુંછે તું જે એ રામને, નાર ખોઈ રાન વન વન ફરવે;
રાય રાવણુ રામાયું કહે રીશયી, શુકન મેં આંધિયાં પાયે સરવે.૧૨૦

મં-શીખ લાગે નહીં તેહને કો તણી, જેહને રાજ મહારાજ રંઘ્યો;
પુણ્ય કે પ્રીતની પેર પ્રીછે નહીં, જે શરિ પાપ વરસાદ પુઠ્યો;
હું હું કરી ગર્વ અહંકાર અદકો કરે, તેહ છતવંતથી છેક ધૂટ્યો;
નિમેષ માને નહીં કંથન કહે કામિની, લખવસા કંથ તુજ કાળ ખૂટ્યો.૧૨૧

રા-મોઢે ચઢાવી ત્યમ માન માને ચડી, બોલવા માંડિયા લાવ ભારી;
હેત દેખાડિયે છે હશી વાળિયે, બાણિયે છે ઘણું એહ નારી;
વાઘના બોલ બોલે મુજ વેરીના, દેવ બાણે નહિ મૂળ મારી;
આગન્યા ઇષ્ટની કોડ વરાં કહું, લખવસાં લોપશું લાજ તારી.૧૨૨

મં-એમ અહંકાર કરતો દિરાણ્ય હહડે, તાહરી પેરથી તે ઘટાડે;
બળરાય બળ રાખતો વારાહ પણ વાંધતો, મોડ્યો તેનો પૂર પાડે;
સહસ્રાર્જુન સારખો પ્રાંઠ જન પારખો, ઘાટ ઘડ્યો તેનો જેર ઓડે;
એ રામ રણુ રાજશે ચંચુવત ચોળશે, કંથજ દેખશે તેહ દાડે.૧૨૩

રા-ફટરે પાપિણી અકલ જે આપણી, રાત્રુ શોલાવતે હરખ હીસે;
અળશિયાં સાપથી અહિ ક્યમ આસરે, આગિયા તેજ આદિત ખીસે;
અરણુવ તણાં નીર ત્યાં બીદર કુણુ આપડું, રાય ઉમરાવશું રંક રીશે;
વિચાર કરજે તું વનિતા વપુ વિયે, શું લંગુરા દેખી લંકપત્ય ખીશે.૧૨૪

મં-શ્રી રામ રાજ મહારાજ ધરણીપતિ, લક્ષ્મી કોટિધા લક્ષ લહેરે;
સમુદ્ર સુધા તણો નામ મહિમા ધણો, મુક્તિ દાતા મહાપુણ્ય પેરે;
તેહશું રાડ રણુજંગ કેમ જિતીયે, જેર ચાલે કેમ જિત કેરે;
વિશ્વપતિ સાથ જે વેર વંધારશે, ઉઘા જશે આકના તુર પેરે. ૧૨૫

મં-આપ મત પાપથી શાપ માથે થયો, છાપ પડી તારું છેક બવા;
કામની માટે તુંને કહું છું કરગરી, દેવના દેવશું મેલ દાવા;
બુદ્ધ જે બાળ છે, કાળના કાળ છે, સીત સૌંપિયે એના શુણુ ગાવા;
રામ ત્રપિ રૂઢશે લંક ગઢ હુંડશે, નહીં રહે પંડકો પાણિ પાવા.૧૨૬

રા-કામિની એક તું કહે તેણે શું થશે, પાનિયે બુદ્ધ ને રાત બન્યે;
પૂછ તું તાહરા તંનને તરતીયે, પૂછ તું કુંભને ચિત્ત આહે;

પૂજ તું વરણ અંદારના લોકને, રામના શુણ તે કુણ ગાયે;
 લાવિયો સીત નચિત નર ભીતરથી, જોર હશે આંગમાં આપ માહે.૧૨૭

ધં-ધંનિત કહે કાટિ ધંદને નિતીયે, આકાશ ઉડાડિયે ભોમ્ય ભારી;
 પીતાતાણું પાણી જવા નહીં દીનિયે, આપિયે નહીં ફરી એહ નારી;
 આપડાં વાંદરાંથી કેમ દીનિયે, આંખળાં ઊંચરા એ જ અહારી;
 ચોખુંડમાં વાત આવે એહ આપણી, કે રીંછથી રાયજીયે હેડ હારી.૧૨૮

મં-પૂત સપૂત હુંતો તુંને જાણતી, પાપ શુદ્ધિ તુંને આજ પરખ્યો;
 આજખ્યો નહિ હુદે રામ રઘુનાથને, નીચ દષ્ટિથી નરનેહ નરખ્યો;
 ભારે અક્ષપત જોષ ભૂર ભૂલો ભલા, હાંણ હાંસુ થશે હેત હરખ્યો;
 કૃષ કપૂત લગવણો મેં લલો, ખીજ જેવું તેવો આપ સરખો.૧૨૯

કુંભ-કહે પછી કુંભકો કોપ અંદકો ફરી, ડાહ્યાં ઘણું દલ વિષે શુંજ થાવું;
 ભક્ષ કરું સર્વની દેહ ધડી એકમાં, ધાલી લઉં ગુંજલે ખાંતે ખાઉં;
 આજની રાતમાં ભો પમાડું ઘણું, મૂળ માંડડ તણાં કોડ કાહું;
 જીવતા બાલીને વીંધશું બાહુ જણા, ભેટ લાભી તણી કાલ લાવું.૧૩૦

મં-કંથેરના ઝાડે કેળાં નવ ઉતરે, એહ શિરકટે નહિ ધક્કુ સાંઠો;
 બરાસ બહેકે કરી લસણ યોધયે યોહો, ગંધ તજે નહિ એ જ ગંઠો;
 અન્યથને આંધિયે અશ્વમાહે જઇ, લંકતાં કાકશે કોપ કંઠો;
 કહેત મંદોહરી સરવ સરીખડ, કડવી તુંબડીના વેલો વંદ્યો.૧૩૧

રા-શ્યામા તમે શું બિહો કોપ કારણ કિયો, ખીકનો ગોલ એ તોલ તે શું;
 નામનો નાશ એ નિત્ય સર્વે કહે, જગત આધો જીવા જ્યોત જેથું;
 આવવા દે ધંહાં તું અન્નેહાપતિ, જોગ જગદીશને જઆપ દેથું;
 રામની આણુ જો રામચિ રીનિયે, લંક સાટે ઘણો લાલ લેથું.૧૩૨

મં-નાર કહે નરપતિ જળ કરે જત્રપતિ, કથન કહું કોડથી કંથ કાંભ;
 લય ઘણો ભીતમાં ચેત તું ચિતમાં, મેટશે માન મરજનદ મોઝા;
 અપશુકન થાયે અતિ ગ્રહની અવળિ ગતિ, જીલમતું શા કરે જીગતઝાઝા;
 સ્વાન રૂવે ઘણાં સામટાં શેરિયે, મેડિયે યોલિયો રાતરાજ.૧૩૩

રા-આજ એકાંત છે ખાંત ભાણું ભલી, વાત વનિતા પ્રત્યે વેણ વાસું;
 દશરથ તણા નંદને આઘ આજખું અમો, નેહશું દેહ નહિ શીશનામું;
 નેટ નિઃશંકશું લંક લગિ આવશે, સર સજ સહુ સેન્ય સામું;
 આજ ધન્યું ઘણું કામ હું એટલું, વેરભાવેથી વૈકુંઠ પામું.૧૩૪

મં—સાખાશ રે સ્વામિજી સત્ય સ્વામા કહે, રખે હવેદીલ થકી દીન થાતો;
શર મહા પૂરથી સુભટ સંગ્રામમાં, મમત કરી માંડ રણુજંગ માતો;
અંતર બુધ એ હશે કામ નિરમે થશે, તો ટળે લોહનો પાશ તાતો;
અધિક કહું અંકમાં વાળિના વંકમાં, ચિત્ત માંહે રખે લંકે વહાતો. ૧૩૫

દોહરા.

રાવણુ—પૂછે અઢારે વરણુને, કહોને સાચી વાત;
સીતા આપવી કે નહીં, ખરી બતાવો ખાત. ૧૩૬
કોની ન રગતી રાખશે, બોલો રૂડી વાણુ;
સત પ્રકારે સાચું કહો, ન થાયે હાંસુ કે હાણુ. ૧૩૭
વેવાર વાત સહુને ગમે, એહ અક્ષર એહ આંક;
રૂડી કહો એ વારતા, ક્રોધ ન કાઢે વાંક. ૧૩૮
મન ગમતું કરજો તમે, એ વાતે નહિ રીશ;
ખરી વાતે નહિ ખરખરો, તે જાણે જંગદીશ. ૧૩૯

કવિ—અઢારે વરણુ હવે બોલશે, પોતાને સુઝતી પેર;
પોતે બેઠા સાંભળે, તેહ કામ તે ઠેર. ૧૪૦
સંવાદ આ જે સાંભળે, તેને પરમેશ્વર પ્રસંન;
ગાય શીખે હેતે કરી, છે રેવાનાં દર્શન. ૧૪૧
મન માન્યાં માગ્યાં મળે, વિધવિધ પેરવિલાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ સામળદાસ. ૧૪૨
ઐતા વક્તા સમજતા, કહે કવિતા કર જોડ;
સામળ કહે સહુ બોલજો, જ્યજ્ય શ્રીરણુછોડ. ૧૪૩

ચોખરો.

રા—વિચાર પૂછ્યો એક વિપ્રને વિધવિધે, મહારાજ મહિમાકહો મંત માની;
આપવી એ ઘટે કે નહિ આપિયે, દલ તમારે કશી બુધ્ય દાની;
વિપ્ર—મહિપતિ માન મટાવિયે કેમ કરી, લાજ ઘટાવિયે હોડ દાની;
પાછી આપતામાં પરાક્રમ તે કશું, ભીખ તેને પછે ભૂખ શાની. ૧૪૪

સવૈયો.

વૈધ્ય—વૈધ્ય કહે વેવાર એ પાખી છે, આપતે લાજ છે પરિયામાં;
અથડાવો દહાડા દશ વિશેક, હાલકે બુકાલેકે કરિયામાં;

રાડ ભુઓ એ રીછડાં કેરી, કણુ એક ભાજન ભરિયામાં;
 કાપર ક્યમ થય્યે આગળથી, શું વહાણ મૂક્યું છે દરિયામાં. ૧૪૫
કણુખી-કહે કણુખી કેમ કમિની દીછ્યે, ભત જોરાવર શું એની બાણી;
 પાછા જશે અથડાઈને પોતે, કે લહેર સમુદ્રની લેશે તાણી;
 લંકા સરખડો કોટ લેશે ક્યમ, રાવણ રાય દેખિતો જે દાણી;
 પૃથિવીપતિ એ પત મૂકે કેમ, છેલ્લે ક્યારે શું ગયું છેજી પાણી. ૧૪૬

ચોખરો.

સમી-ગજધર કહે દાહડા પાધરા દેવના, શિવ વરદાનની છાંપ છેરે;
 સાંત સમુદ્રની આડ છે ચોટે, અધીપત રાણોછ આપ છેરે;
 દેવ હીડે છે દશો દશ નાસતા, ત્રણ લોકમાં જેનો તાપ છેરે;
 ભલું લાવ્યા છો તો ભૂપતિ ભામિની, ગજે તસુ તો માફ છેરે. ૧૪૭

મવૈયો.

કુંભાર-કહે કુંભાર કરો શી વાતો, એહ તો મારગ એડો છે;
 વડતાં કુણુ જિતે કુણુ હારે, મહીપતિ માની મેડો છે;
 લેવો ગઢ લંકાનો દુર્લભ, વંક વોળામણ વેડો છે;
 શું ધડો કે ઘેડ ઉતરશે, ચાક ઉપર હજી પેડો છે. ૧૪૮

લવાર-કહે લવાર મોકલો એ કુંભાર, લક્ષ કરે તોયે વાંદર ખૂટે;
 નહિતર જોર કરો જંગળનું, આપ અરાધ્યા અનેકધા ધૂટે;
 રાક્ષસ મોકલો રીછડાં સામા, રણ વિષે વરખા જેમ પૂટે;
 બળવંત રાણા યોદ્ધા ભુઓ બારણે, લુહાર ને લોહુ આશિયે ફૂટે. ૧૪૯

સોની-કહે લાવ્યા છો સીતાને, પ્રાતે વચન એ પળવું છે;
 ચોટ નાંખી છે તો ચંતા શી, રાત્ર્ય પદવીમાં રળવું છે;
 આમે કરમ લેવાટ લખાણું, તે શું ટાળ્યું ટળવું છે;
 સાનું પહેરે જે કાન જ રૂટે, જતરડા વચ્ચે નીકળવું છે. ૧૫૦

ધાંચી-ધાંચી કહે ધણું શું જોરે એમાં, માંકડાં કરો એ માર જોરે;
 આગળ એહમાં યુધ છે કટલી, ભૂપ લારેનો એ જોર જોરે;
 નહિ ઘોડલા જોડલા હાથિયા સાથિયા, કટક કરો પોકાર જોરે;
 હજીયડું નહીં હિમ્મત રાખવી, તેલ જો તેલની ધાર જોરે. ૧૫૧

મોચી-મોચી કહે મેં તો માંકડાં દીઠડાં, નાશે જેમ રણમાં રોઝારે;
 કામ બિલાને કાળે વઢે ધણું, સુચ તરણવંત તોછડાં રે;

દુકતાં કુદતાં દુકતાં ઝુકતાં, ફોજ નહિ એ તો ફોજડાં રે;
હીંમત રાખીએ દલ એ દાખિયે, પાણી પહેલાં શાં મોજડારે ૧૫૨

જુગમ-નાઇ કહે છે નાત સધળી અમને, રૈયતમાં સહુ કહેછેછ રંડા;
ગત જાણે કુણુ ગોવિન્દ કેરી, અકલિત અક્ષર એહના અંકા;
સુઝ વિચારતાં તો નથી સુંઝતું, લંગુર કેમ લેછ શકશેછ લંકા;
કાથળીમાંથી સાય જ નીસરે, વાળંદના દંન હોય જો વંડા. ૧૫૩

ખારી-રખારી કહે શ્રીરામ આવ્યા છે, કેટલા દહાડા ઇલાંએસી રહેશે;
ખાવા પીવા શું પામશે પૂરણુ, સુખ દુઃખ કો આગળ એ કહેશે;
દશાનન સરખો દુસ્મન છે શીર, લંકામાં આવતાં લેખાં બોલો લેશે;
ઢોર ને ચોર થશે એકઠાં જુઓ, ઊંટડો કુણુ કિનારે બેશે. ૧૫૪

દરજી-કહે દરજી દલ જાણું છું હું, ભૂપ આપણો ભોળો છે;
પહાણુ તારી આવ્યો પરપંચે, જનાવર સંધાતે જોરો છે;
ખાળી ગયો બળવતો કાયક, ટેક ધણેરો તોરો છે;
આરા ફેડે વારો આવે, જ્યમ સોયની ફેડે દોરો છે. ૧૫૫

ઘોખી-પરિચટ કહે હું પ્રીછ્યો પારખું, હાથ તારે શિર હરનો છે;
નવ ગ્રહે ખાંધ્યા છે નરપત, તો ભાર શો એના ડરનો છે;
હારીને જો હીંમત મૂકો, તો નામોશીનું નરનો છે;
ઘોખી ફેરો કુતરો નહિ, ધાંટ તણો નહિ ધરનો છે. ૧૫૬

ભોઈ-ભોઈ કહે ભૂપત કહું તુજને, સીત હરી તે સાંખી છે;
જોરાવર જન દીસે ઝાઝા, ભાગ્ય નિધિ શી ભાંખી છે;
પચવાની નથી એહની પ્રમદા, જેવી જીવતી માંખી છે;
અંગદ વિશ્વિયે આવ્યો તો તે, કણુક મચ્છને નાંખી છે. ૧૫૭

સલાટ-સલાટ કહે શાણુ છો સહિષ્ણ, વેદ વચનની વાણી છે;
સીતાજીને સ્ત્રી જાણો પણ, રામ તણી તો રાણી છે;
એહના શાપથી ઉદવસ્ત થાશે, હુંથ થકી બહુ હાણી છે;
રંકનું કહું રાવણુ ક્યમ મોને, પથર ઉપર પાણી છે. ૧૫૮

સાખળિયો-સાખળિયો કહે સહિ જાણો છો, જીવતી એહ લાવ્યો છે જાણી;
એહને ગમતું આપણુ બોલો, વિખાણુ ફેરો વિધવિધની વાણી;
શીખાંમણુ દેખને થાકી છે, રાવણુની મંદોદરી રાણી;
ધરમ વાતે ધર્મ જ થાશે, દૂધનું દૂધ ને પાણીનું પાણી. ૧૫૯

ભરવાડ-ભરવાડ કહે ભૂપત પૂછે છે, સાચી વાત કહો મન માની;
દેશ લંગ થાએ દેખતાં, પરથમ તો પરજને પાણી;
લંગુરાએ લંકા બાળી, જન સહુને પહેલી બાંણી;
વઢવાડ ન થાય તો સહુને રુકું, તો રહે દૂધ દહી ને દાંણી. ૧૬૦

જતી-જતી કહે સહુકો સાંભળજો, ભુંડા લોક તો ભૂર ભમાડે;
રામચંદ્ર મોટો રિદ્ધપત રાજા, ઔઠો કોટ પણ વાંદર પાડે;
આપણો રાજાજી અતિ બળિયો, જિત્યા છે મલ્લ અધિક અખાડે;
એહ સાથે વઢતાં નહિ વાધે, વેચવો કાંશકી વરતિયા વાડે. ૧૬૧

ગોલો-ગોલો કહે ગુણવંતા આગળ, માહરી તો મોટમ મતી;
નવ ગ્રહે જિતી બાંધ્યા નરપત, રાવણ રાયની મોટી રતી;
જો જિતે તો કામ જ થાશે, નહિતર પાછી આપશે સતી;
હાર જિત છે હોડે રમવું, ક્યાં ગોલાને ઘેર ગાયો હતી. ૧૬૨

કોળી-કોળી કહે કહું કર જોડી, દેશપતિ આવ્યો છે દાવે;
શરો થઈ સીતાને લાવ્યો, તે કયમ કુડો કાપર કાવે;
જિતવું ને વળી જશ લેવો, નીચ નિર્માલ્ય થયે તે નાવે;
કુણ જાણે કિરતાર શું કરશે, ભીડનું લાલોડ જો પાધરુ આવે. ૧૬૩

ખતરી-ખતરી કહે હું ખડતલ કહું છું, હલહલ કરવા દોને હેલાં;
મોટા સાથે વઢશે તે મરશે, શું ખાવાં છે સાકર કેળાં;
જોર હીમત જણાશે બેનાં, ભૂપતને કહો કરને ભેળાં;
એક ઘડીમાં રંગ જ હોય, તાંણો વાણો મળશે તે વેળા. ૧૬૪

ચિતારો-ચિતારો કહે ચંતા મુજને, અધિક વાંદરાં આવી અડશે;
ધણક જોજન છે ઘડ જોયો, પણ ચહાય તે વેળા ઉપર ચડશે;
દેહવટ કરશે દેશ લંકનો, નિશ્ચે એ નરપત્યને નડશે;
શ્રીરામચંદ્ર સમજે છે સર્વે, શું મોરનાં, ધડાં ચિતરવાં પડશે. ૧૬૫

ખારોટ-ખારોટ કહે બળવંતો રાવણ, ગુણ હીણે કીધી ગાંડાઈ;
રામ સંધાતે રાડ સાંધવી, ખોટી જાણો એ ખાટાઈ;
એક ઘડીમાં ઉદવસ્ત થાશે, પ્રોહું રાજ્ય ને પૂર પાટાઈ;
વિખાણ કરિયે તે વાટ જ ઉઠે, લલી કેવી શી લાટલાટાઈ. ૧૬૬

ભાર-કહે પરજપત મુણ રે ભૂપત, અંતિશે વાંક તમારો છે આડો;
ચંતની કેરા ચાર કહેવાણા, તેની સાથે કરો છોજ તોડો;

હઠાવે હનમંતને જેહ હંડોલ્યે, એવો કે તમ દાસ દેખાડો;
જગજીવન સાથે જિત કરી તમે, કોડી ધોધને શું કાલ્વ કાઢો. ૧૬૭
તંબોલી-તંબોલી કહે તમે વિચારો, ખરું લખાણું અક્ષર ખાતું;
ચૌદ ચોકડીનું રાજ પાખ્યાતા, શિવ પરતાપ હતું સુખ શાતું;
અચુત ઈંદ્ર તણિ અલખત તે, જીવમ કરેથી દેખશે જાતું;
સહુકો જાણે છે સુખ ભોગવિયું, પાન ખાઇ મુખ કરિયે રાતું. ૧૬૮

સોની વાણિયો-

સોની વાણિયો કહે છે સાચું, અધિપત છે તારા મનમાં આટો;
જેરાવરસું જીલ્લ કરવાં છે, તલપદ નહીં એ વિપરીત વાટો;
કાળના કાળ પરબ્રહ્મ પોતે, એની સાથે વઢી શું ખાટો;
કર્પા કરમ ભોગવશે કુડાં, રામ હાથે રધા સોનીનો કાટો. ૧૬૯
વેદ-વેદ કહે વેરી શું વઢીએ, તો તો એક કહું તે કીજે;
સામ દામ ને ભેદ કરો બહુ, ખરી વાતમાં કાચ ન ખીજે;
આમે જે લખ્યું તે થાશે, ઘડિયે લાવો લાખેણો લીજે;
બળ દેખાડી જીએ એ બીહે છે, પ્રથમ રેચ નેપાળાનો દીજે. ૧૭૦

વેદિયો-વેદિયો કહે એ વેદ લખાણું, મહા શાપ સતીના મુણવા છે;
લંચરને જે લંકા લેવી, તે કુંગરા શું ખણવા છે;
જેવું વાવિએ તેવું ઉગે, તેવા કણ પછે લણવા છે;
રામ રાણી નાંખે રાવણને, એમાં વેદ શું લણવા છે. ૧૭૧

લાડલુંજી-લાડલુંજી કહે લલું મનાવો, વિખાણુ કરીને જોલો વાણી;
ખાટી તો બળ એનું શું ચાલે, જિહ્વા કોપી છે સીતા રાણી;
પ્રજાળી પ્લવંગે લંકા, જીગ બાધામાં વાત તે જાણી;
ખંડાશે પુવાની પેરે, રાજરિક્ષ થશે ધુળધાણી. ૧૭૨

જેશી-જેશી કહે જેશી સહુ લોકો, કરુણાનિધે કરુણા કીધી;
રાણાશે રાવણ રણ માંહી, જે નવ્ય પાટી સીતા દીધી;
લાઇ વિભીષણ ભૂપત થાશે, ઘડી એકમાં લંકા લીધી;
રામ રાજ કરશે અતિ રૂડાં, આગળથી જનમોતરી કીધી. ૧૭૩

પંડિત-પંડિત કહે પ્રીત્યા આગળથી, ગુણ હીણ મારે છે ગોથાં;
જે વેળા લક્ષ્મણ ગડશે, લંકાનો ગઢ લેશે જ્વેતાં;
રાઠ વઢવાડ માડે છે રાવણ, એ તો સર્વે જાણો ગોથાં;
શ્રીરામને હાથે મોત રાવણનું, એ તો પુરાણ લખાણું પોથાં. ૧૭૪

કવિ-કવિ કહે કર્મ લખ્યું તે થાશે, નિશ્ચે વાત ન થાયે નવી;
 વૈરભાવે અધિપત અવતરિયો, તો સીતા હરવા બુધ હવી;
 જદુપતિ સાથ જિતે નહિ કોઇ, જે પશ્ચિમમાં ઉગે રવી;
 જ્યાં ગત નહિ સુરજ ચંદ્રની, ત્યાંસુધી ગત કરતા કવી. ૧૭૫

મહેતો-મહેતો કહે મુરખ એ રાવણ, જક્ષણી ફેરે એહ જણ્યો છે;
 હજી હાથ દીઠા નથી હરિના, કરુણાનિધિને કાન સુણ્યો છે;
 જ્યમ ખર દૂષણ ત્રિશિરા તાજ્યાં, તેય લેખામાં એહ ગણ્યો છે;
 નાકે નહિ મૂકે નરપતને, એ કોની નિશાળે ભણ્યો છે. ૧૭૬

રુઢયો-રુઢયો કહે હવે રુઢું જણ્યો, જધડો કરતાં જશ જોડાશે;
 અહંકારી અહંકાર ન છોડે, અભિમાન ફેરાં માન મોડાશે;
 દેવ સહુની દાઝ હોલાશે, ને તે નવગ્રહ બંધનથી છોડાશે;
 રૈયતને તો કોય ન મારે, જ્યાં ત્યાંથી કપાસ લોડાશે. ૧૭૭

ભવાયો-ભવાયો કહે ભુંડું માનશે પણ, તોલ વાત કહીશું તાના;
 સીતા આપીને પાગે લાગે, જે દશાનન હોયે દાનો;
 હુંડારો સમરથ ને રિક્ષિ આધી, શું પાવેને ચડશે પાનો;
 સાચું કહેતાં રીજે કે ખીજે, નાચવા જેઠા ત્યાં ધુંધટો શાનો. ૧૭૮

આંધળો-અંધો કહે આગળથી સૂઝે, કુડાં ફેરી શી કારસી;
 રુઢયો રામ રધુનંદન જેને, તેને વળતો કાણુ વારસી;
 દેવ આગળ ડહાપણુ તે કોનું, પંડિત આગળ શી પારસી;
 રુડી રીત રાવણને કહેવી, તે આંધળા આગળ છે આરસી. ૧૭૯

અહેરો-અધીર કહે મારી બુદ્ધ થોડી, તોય કહું એક રુડા કાજે;
 રંકનું કહું રાજા નવ માને, જેને છત્ર કનકનાં છાજે;
 અહંકાર મહા લાવ્યો અતિ બળ, લક્ષ્મણ તે આપતાં લાજે;
 એહ આગળ કહેશો તે મિથ્યા, જ્યમ જેરા આગળ શંખ જ વાજે. ૧૮૦

ખોડો-ખોડો કહે ખડતલ છે વાતો, એને આંખે જોત્યા કાગા;
 સ્વાન રેયાં શેરીમાં શંતધા, હદે ધાયો તે વેળા વાગા;
 હીમંત ખોઈ જોઈ હનુમંતને, લંકા સહિત મહેલ જવ લાગા;
 દૈવત એહમાં શું દેખો છો, ભૂપત ફેરા છે પગ ભાંગા. ૧૮૧

કાણો-એક ચક્ષુ તણો નર કહે છે, અધિપત છે હજી આડામાં;
 એરાવત એણે નથી દીઠા, પ્રાક્રમ કીધું છે પાડામાં;

એ હઠીલો હિમ્મત નહિ મૂકે, ટેક રાખે છે તાડામાં;
કપટ કોટિયા એના મનમાં, જ્યમ જોતેર વિદ્યા બાડામાં. ૧૮૨

પાવૈ-પાવૈયો કહે પેર હું પ્રીછું, એ રીંછ વાંદરા ક્યમ વઢશે;
હિં જોજન છે કોટ કનકનો, તેહનો પાડ્યો કેમ પડશે;
રામ રાજા ને રાવણ રાક્ષસ, નિર્બળ ક્યમ નરપતને નડશે;
રીસાવી રહેશે રાવણથી તો, શું પાવધન પાનો ચડશે ? ૧૮૩

ભુગારો-ભુગટિયો કહે બાણું છું હું, સહુકો વાત માનો એ સાચી;
ભુંડું કાંમ કર્યું છે ભૂપત, લાલ્યો રામની રામા રાચી;
મહારાજ રાજ રાજેશ્વર રૂડા, હજી ભુએ પગ સામું નાચી;
આખર તો જીવતો નહિ મૂકે, બાર સોગડી એહની કાચી. ૧૮૪

કાછીઆ-કાછીઆ કહે કહ્યું મેં કોડે, દળ અતિશે હું એનું દેખું;
વાંદર રીંછ બળવંતાં છે બહુ, પેર ઘણીથી હું મન પેખું;
રૂડો વખાણો છો રાવણને, એકલો તે હું ક્યમ ઉવેખું;
શ્રીરામજીની આગળ રાવણ, તે તો મૂળાપણી શું ઝાડમાં લેખું. ૧૮૫

વણઝારો-વણઝારો કહે વારો છો એને, ગુણ વાત કહો છો તે ઘેલી;
અગનીની આંચમાં આલ્યો અધિપત, પ્રિયજ્યો પ્રીત નહીં એ પહેલી;
વઢતાં વાત થશે એ વિપરીત, સીતા આપવી તે છે સહેલી;
આપણું શિદ્ધ આગળથી કહિયે, શું ગુણ દુદશે બળદ પહેલી. ૧૮૬

રોગી-રોગી એક અચારો બોલ્યો, વિખાણ કરીને કોશું વઢે;
સૈન્ય સજ કરાવે રાવણ, પૂર બાધે વજડાલ્યો પડે;
કુણ બાણું કુણ હારે જિતે, દેશ બાધાનો વળશે દડે;
હિમ્મત કાં મૂકવો એની, કુણ તાવને કહેશે ચડે. ૧૮૭

દંતારો-દંતારો કહે દેશપતિને, દુનિયાં બાધી તો હસશે;
રંજડ ધણો રૈયતને થાશે, પૂર બાધું તે પીડાશે;
દેહ પડશે દશાનન કેરો, નિર્માલ્ય થઇ આપે નાસશે;
ધરડાંની કહેવત તે સાચી, જે વધતો દંતો તે ધાસશે. ૧૮૮

નેસ્તી-નેસ્તી એક બોલ્યો નરપતનો, સુરતા મને તો એક થઇ છે;
સીતાને લાલ્યો છે રાવણ, રૈવ રોગ ખરો એ ખઇ છે;
ધશ શિશયી રહ્યા વેગળા, લંકા કર્મ એનેથી ગઇ છે;
વિચાર કરતાં વહાણું વાશે, નેસ્તીની મા ખાટલે મુઇ છે. ૧૮૯

પસાયતો-પટેલ એક કહે પાપી એ રાવણ, એનું મોત થોડે દિન મળશે;
 સુખ સાગરમાં ભુગતે ઝીલતો, વૈભવ તે વેળા તો ટળશે;
 સીતા સતિનો શાપ થયો છે, તેહનું વૃક્ષ હવે તો ફળશે;
 સાચું નવ્ય કહિયે શા માટે, શું પસાયતાં આંપી કળશે. ૧૯૦

માળી-માળી કહે છે મુને ગમે નહિ, વાત કરો છો જે જે મોટી;
 રાવણ રાજ છે એ ડાહ્યો, લક્ષ વસા પડશે એ લોટી;
 જે કહું છું તે સાચું માનો, તમો સહુ કહો છો તે ખોટી;
 ઝાઝું કરશે તો સીતા લેશે, માળી રુઝ્યો પુલ લેશે શું લેશે ચોટી? ૧૯૧

બ્રાહ્મણ-બ્રાહ્મણ કહે ભાવિક સરન્ધું છે, રામ રાવણ વેરથી વઢશે;
 હાથ દેખાયા વિના હઠશે નહિ, જ્યમ સમ જનકીજી ન જડશે;
 જે વેળા લક્ષમણજી કાપે, ઘડી એકમાં ઘાટ જ ધડશે;
 મેળી ધાડ બેઠો છે મહીપતિ, લિખનાં ભાંડાં ક્યમ સીકે ચડશે. ૧૯૨

કણ્ઠુબી-કણ્ઠુબી એક બેઠો તો માળે, તે કહે છે મુજને એ ભાસે;
 રાવણ રાઠ કરી શકશે નહિ, નીચ નિર્મોલ્ય થઈને નાશે;
 એક વાત ઉકલતી છે નહી, પડ્યો પાપ તણે એ પાસે;
 સીતા સાટે સર્વે સમરધ, ગોળા ગોશણ જેતામાં જશે. ૧૯૩

ચોવટિયો-પટેલ એક પાદરડે બોલ્યો, રાવણની નવ્ય પોતી રળી;
 સીતા વેલ એ ઝેર તણિ છે, તે એહને લાગે છે ગળી;
 ઈંદ્ર તણી અલખત ભોગવતો, તેહ ટેક એહની તો ટળી;
 જનકીજેખ એની લેછજશે, જ્યમ પુંખન ખાધો નેહાયેલી બળી. ૧૯૪

જોગી-જોગી કહે જરૂરી જાણો, દશાનન આવ્યો છે દાવે;
 કુંભકરણ કુમતિ દેનારો, ફડ કપટ જેને મન કાવે;
 ઈંદ્રજિત પણ અન્યા બોલે, ભૂપતના મનમાં તે ભાવે;
 સૂર્યનખા શિખની દેનારી, જોગી પ્રધાન તે તુંબડાં વાવે. ૧૯૫

પટેલ-પટેલ એક ચોરથી ચેત્યો, બાળ પરી રાવણની બુદ્ધિ;
 બહેને કહ્યું ત્યાંથી છે બહેક્યો, તે છે ગુણહિણી ને ગદ્દી;
 સુખ સથા વૈમાન તન્યાં છે, રાજ પદવીની રીતો રૂંધી;
 લંકામાં એ લાડકવાયો, પટેલની ઘોડી પાદર સૂધી. ૧૯૬

છીપો-છીપો કહે જાળ્યું નહિ એને, જતનો એને જાક ચઢે છે;
 જગત જનેતાને એ લાવ્યો, સામો વેરી થઈને વઢે છે;

ભેરાવર ઝાડ વાવ્યાં છે ઝેરનાં, તેનાં એને ફળ જડે છે;
 રાવણુ આખર રાક્ષસીનો તન, ભત વના શું ભાત પડે છે. ૧૯૭

કંસારો-કંસારો કહે કહું કેટલું, રાવણુથી શું રામ ડરે છે;
 પુલ્યો ફરે છે તે સર્વે ફેકટ, પોતાને હાથે હીમત હરે છે;
 ચૌદ ચોટીનું રાત્ર્ય તછને, વણુ મોતેથી એ તો મરે છે;
 ત્રાંખા ડોળ કરે નહિ ધરે, ફેકટ કંસાફટ કરે છે. ૧૯૮

કંદોઇ-કંદોઇ કહે કુડો એહ કપટી, બુદ્ધિહીન થયો બાહુઓ;
 એહ બણે છે ખાઇ સાગરની, રામને મન તો છે ખાહુઓ;
 રાવણુ બણે લંકા ક્યમ લેશે, વાંદરને મન ઘીના ઘાહુઓ;
 લંપટ લોભી સીતાને લાવ્યો, બણે આપનો છે લાહુઓ. ૧૯૯

શ્લીઓ-વાતો કરે વનિતા લંકામાં, સખિયો સખિયોમાં સાંચલી;
 કહો બાઇ કુણુ હારે જિતે, ઘણીક આવી છે ધાંચલી;
 એક કહે એમાં શું કહેવું, અદ્ધી યોલી છું આંચલી;
 એકાએક હઠે કેમ અધિપતિ, શું પેરીં બેઠો છે કાંચલી. ૨૦૦

વિધવા-એક વિધવા કહે વિખાણે છે શું, તારો યોલ ગમે નહીં ગાંડો;
 વાર્યું નહીં કરે તે હાર્યું કરશે, કહિયે સુખે રાડજ માંડો;
 ધરી બેચારેક લંક લૂંટાશે, જેને ગમે તે ગામ જ છાંડો;
 સુખે રાજ ક્યમ રાવણુ કરશે, શું જિતવી છે રાંડીરાંડો. ૨૦૧

પંચ-પંચ મળી પરમાણુ કર્યું છે, રાવણુ કાળજી શ્રીરામજી કેશર;
 રાવણુ ખાખડો રામ ગંગોદક, રામ ઐરાવત રાવણુ ભંસર;
 શ્રીરામ ધર્મી રાવણુ અધર્મી, કહે કવિ સામળ ભટ કવેશ્વર;
 જિતે રામ ને રાવણુ હારે, પંચ તિહાં પોતે પરમેશ્વર. ૨૦૨

કવિ-બ્રાહ્મણુ ભાટ ચારણુ કો કવિતા, ખોડ ન દેશે રંક કે રાણુ;
 એક તો નામ શ્રીરામજી કેરું, બીજે અશ્લ થકી ઉખાણુ;
 જેને જેહ વણુજ તે સજે, પ્રીત થકી સહુ પંચ પરમાણુ;
 નિશા ચર્યા જોઇ નરપતિએ, સામળભટ કહે સમજે શાણુ. ૨૦૩

શ્રી શુર્જ દેશ ગરવો શુણુનિધિ, વિપ્ર શ્રીગોડ વેંગણુપુર વાસી;
 પિતા તે પુરુષોત્તમ કેરો, વીરશ્વરનો પુત્ર તે વિકાસી;
 સામળભટ શિવજીનો સેવક, આઘ શક્તિ કેરો ઉપારી;
 રામ ચરિત્ર આ ગાતે મુણુતે, નિતપત કોડ વશાએ કાથી. ૨૦૪

કાળિદાસ-વસાવડનો

એ કવિનાં આખ્યાન સ્ત્રીઓમાં ઘણાં પ્રિય છે.

મહાલાહાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.—ચાલ ચોપાયા છંદની.

સમરે શ્રીગણપતિને, ચરણે તે નામી શીશ;	
મુધગુધદાયક મુધગુધનાયક, નંદન ઉમિયા ઇશ.	૧
કુંજરમુખ પ્રભુ કૃપાસાગર, સમસ્ત સુર કરે સેવ;	
લખ્યોદર અતિ રૂપ સુંદર, નામ કુંદાળો દેવ.	૨
અરુણ અંબર અરુણ ભક્ષણ, અરુણ કુસુમની માલ;	
અરુણ તન સિંદુર લેપન, અરુણ ચંદન ભાલ.	૩
કર કમંડલ ચક્રે પ્રશી, અખેપાત્ર અવપ;	
ચરણે નેપૂર કનક ધૂધર, મહા મનોહર રૂપ.	૪
મૂષકવાહન ગહન ગુણ, ગંભીર કાર્તિકસ્વામી વીર;	
મોદકભક્ષણ જગતરક્ષણ, વિચક્ષણ રણધીર.	૫
વિમ્લહતાં સિદ્ધકર્તા, વક્ર તુંડ વિદ્યેશ;	
વિશ્વવલ્લભ દેવ દુર્લભ, અક્ષલ અદ્ભુત વેશ.	૬
સર્વ પહેલો સર્વ પૂજે, ગુણ વખાણો આપ;	
મુનિ માનવ ને દેવ દાનવ, જપે નિશાદિન જાપ.	૭
પ્રણમું હું તે માટ પહેલો, ગણપતિ ગુણવંત;	
પ્રહ્લાદનું આખ્યાન કહેવા, ઉપની મનમાં ખંત.	૮
શ્રી શારદાકેરે પ્રતાપે, પ્રહ્લાદનું આખ્યાન;	
સંક્ષેપ માત્રે કરું વર્ણન, ભક્તિ શ્રીભગવાન.	૯
કરી નવવિધ ભક્તિ જોણે, ધરી મનમાં ધીર;	
દુષ્ટ દૈત્યો દ્રેષ દેખી, સર્વું દુઃખ શરીર.	૧૦

આપયું ચિત્ત પ્રભુચરણે, કર્યું સ્મરણુ આપ;	
સુખથકી હરિ નામકેરો, જપે નિશદિન જાપ.	૧૧
તે સુણીને તાત કાપિયો, જેને વિખણુ સાથે વેર;	
મહેલ મારા વેરીનું સ્મરણુ, શીખવે ભલી પેર.	૧૨
ધણી ભાતે ભોળવીને, ભણાવે ભાવે કરી;	
પણુ ન મૂકે મનથકી, નિલ સમરે શ્રીહરી.	૧૩
તાતને તવ કોથ વ્યાધ્યો, દુષ્ટે કીધો દંડ;	
તેતણા બહુ માર દેખી, ભેદે રે અહાંડ.	૧૪
તે જ વેળા કષ્ટલજન, દુષ્ટ કર્યા ભંગ;	
સ્થંભ ફેડી નાથ પ્રગટ્યા, સ્વામી શ્રીનૃસિંહ.	૧૫
તે કથાનો અતિ મહિમા, સર્વથા યોલે સ્તુતિ;	
સાંભળ્યા વણુ વૃથા કાયા, તે જથારથ વિનતિ.	૧૬
તે જ જ્ઞાન શ્રીવેદવ્યાસે, કર્યું શ્રીશુકદેવને;	
પરીક્ષિતને કહે શુકજી, જે ધરે કરુણા દેવને.	૧૭
પુરાણી સુતે સૂણ્યું તે, કર્યું નૈમિષારણ્યને વિષે;	
ઋષિ સધળા સુણી હરખ્યા, થયું તન પાતકપખે.	૧૮
સ્કંધ દ્વાદશ ભાગવતે, ગ્રન્થ કેવળ જ્ઞાન;	
માંહી નિર્ગુણુ ગુણુ ભાવે, ભક્તિ શ્રીભગવાન.	૧૯
તે માંહી વળી તત્ત્વ ભક્તિ, પ્રહ્લાદનું આધ્યાન;	
સાંભળે દહ ભક્તિ પામે, મળે મોક્ષ નિદાન.	૨૦
તે જ માટે સરસ્વતીની, સ્તુતિ કરું કર જ્ઞેડ;	
સંસ્કૃતે પ્રાકૃતે કહેવા, ઉપન્યો મનમાં કોડ.	૨૧
સહાય થાવો સરસ્વતી મુને, માત મોટી આશ;	
ચંદ્રણપંકજ શિશ નામી, કહે કવિ કાળિદાસ.	૨૨

પૂર્વછાંયો.

કહે કાળિદાસરે, શ્રીસરસ્વતીની સ્તુતિ કરી;	
કરો કરુણા માતા મુજને, નમો નમો ત્રિપુરેશ્વરી.	૨૩
કંડર્બું ૨ ભૂં.—રાગ દેવ ગંધાર.	
હવે કરો કૃપા ત્રિપુરેશ્વરી, મુને માત પોતાનો કરી;	
નિલ આપ વાણી વૈખરી, ત્રૈલોક્યતારણુ મુંદરી.	૧

માતા મૂળ પ્રણવનો મંત્ર તું, બાધા તે જગની જન્મ તું;	
નવ કોટી ચોસટ તંત્ર તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૨
ઘટમાં કમલ ખટ ધરણ તું, પંચાસ આતુર વરણ તું;	
અજ્ઞાન તામસ હરણ તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૩
શુણ સત્વ રાજસ તામસી, શુણુરહિત પાવન પદ અશી;	
સંપૂર્ણ સહુમાં તું વસી; ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૪
તું સત્વ સોહલ હંસમાં, વ્યાપી સુરાસુર વંશમાં;	
અવ્યક્ત પદના અંશમાં, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૫
આ વિશ્વમાં અવિનાશ તું, પૃથ્વી પવન આકાશ તું;	
જળ જ્યોતિ પીઠ પ્રકાશ તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૬
નિર્ગુણ સશુણમાં સલ તું, આદિ અંતની ઉત્પત્ત તું;	
મોહોટા મુનિની મત્ત તું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	
તનરૂપ તારું રસભરયું, અદ્ભુત હંસ આસન કર્યું;	
જપમાળ કર પુસ્તક ધર્યું, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૮
મસ્તક મુગટ મંડિત તણી, અળકે કલા કુંડળ તણી;	
રતી કોટિથી શોભા ધણી, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૯
મુંખ ચંદ્રની કલા જેવું, સ્વરૂપ સુંદર વર્ણવું;	
ન આવે કલામાં અંત, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૦
દલકમળલોચન કામિની, છો ભક્તવત્સલ ભામિની;	
તન અળહળે ન્યમ દામિની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૧
નવનવાં ભૂષણ ધારણી, નખશીખ શોભા તુજ તણી;	
નવ જાએ વાણીએ ગણી, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૨
તું કમળનંદનનંદની, વિદ્યા સકળ સુરવંદની;	
મહા દુષ્ટ દૈત્યનિકંદની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૩
જેને કૃપા તારી હશે, તે પરમ પદને પામશે;	
તુજથી સકળ દુઃખ વામશે, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૪
તુજ દયાએ દુરિત બળે, સઘળા પદારથ તો મળે;	
સંસાર દુઃખ તુજથી દળે, ત્રૈલોક્ય તારણ સુંદરી.	૧૫
તણ કાંડ વિદ્યા વેદનો, ઉત્પત્ત ભેદભેદની;	
તુજથી પ્રગટ થઇ મેદિની; ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી.	૧૬

તું સર્વવ્યાપક સરસ્વતી, વાણી વિશ્વરૂપે થઈ છતી
સુણુ માત મોરી વિનતિ, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૧૭
છઉં ચરણતારે શ્યામની, તું પુરતલ મનની હામની;
મને આશા તારા નામની, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૧૮
તે માટે સુંદરી શારદા, કહું વિજળ લીલા સર્વદા;
કષ્ટ કાપી કર તું મન મુદા, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૧૯
પ્રહ્લાદની કહેવા કથા, અભિલાષ મુજ મનપર થયો યથા;
હવે સરસ્વતીતું સહાય થા, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૨૦
તારે પ્રતાપે પ્રેમદા, જોહું પ્રભુ ગુણ સર્વદા;
અવગુણ ન ધરશે મન કદા, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૨૧
મુજ નામ કાળિદાસ છે, તનમાંહે તારો વાસ છે;
તેને એવો અભ્યાસ છે, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૨૨
તારી કૃપા એથી હવે, કહું કથા પદ નવેનવે;
ખાહુ રાગ કડવે જીજવે, ત્રૈલોક્યતારણ સુંદરી. ૨૩
જગદંબ એણી પેરે વિનવી, કર જોડીને જોલે કવી;
સાંથી કથા આલી નવી, ત્રૈલોક્ય તારણ સુંદરી. ૨૪

પૂર્વછાંયો.

હવે કથા કહું અતિ ઉત્તમ, નવનવી માંહેવાણુ;
સંવાદ નારદ ધર્મનો, તે વદે વેદ પુરાણ. ૨૫

કડવું ૩ જી.-વસણુ.

વેદ પુરાણે જે જે આખ્યાનછ, હરિજન સુણુજો તે સહુ જ્ઞાનછ;
નૌતમ જેમાં તે પ્રભુજનું ધ્યાનછ.

રાગ કાફી.

હવે કથા કહું ઉત્તમ નવી, જેને સુણે તે મોટા માનવી;
સહુને શિર નામું કર જોડ, કવિજન કોય મા દેશે .ખોડ. ૧
સદ્ગુરનું મનમાં ધરી ધ્યાન, આત્મરૂં પ્રહ્લાદનું આખ્યાન;
જેને સુણે સંચિત દુઃખ ટળે, પૂર્વ જન્મનાં પાતિક બળે. ૨
ગંગાદેવ તીર્થનું સ્નાન, તે પુણ્ય હરિગુણ સુણતાં જ્ઞાન;
પાપી જન તન પાવન થાય, સત એવો ન અન્ય ઉપાય. ૩

જેમ જાતાં પાવકની પાસ, સઘ શીતનો થાએ નાશ;
 જેમ રજની દિનકરથી દૂર, તેમ પાતિક હરિ ધરતાં ઝીર. ૪
 હરિગુણનો મોટો મહિમાય, ભાગ્ય વિના પ્રાપ્ત નવ થાય;
 તે માટે નિશ્ચે મન કરી, સાંભળજો ગુણ શ્રીનરહરી. ૫
 એક સમે પાંડુસુત ધર્મ, માંડ્યું રાજસૂય યજ્ઞનું કર્મ;
 જેને શ્રીકૃષ્ણની કૃપાય, મારી જરાસંધ મેલાવ્યા રાય. ૬
 તેડી લાવ્યા પોતાને ઘેર, આદરભાવ દીધો ભલી પેર;
 વળતું વચન બોલ્યા શ્રીકૃષ્ણ, પાંડવ તમને કહું છું પ્રથમ. ૭
 વેગે કરો રાજસૂયનું કાજ, સર્વે ભૂપતિ તમે જિત્યા આજ;
 તેડી પંડિત નૃપ મંડપ કરો, ધણો હુતપ્રવ્ય વાવરો. ૮
 ધર્મ કહે પ્રભુ તમને નમું, થાય કારજ જે તમને ગમ્યું;
 શ્રીકૃષ્ણજીનું જાણ્યું હેત, માંડ્યો યજ્ઞ રાયે કહેતાં વેત. ૯
 તેડાવ્યા દેશોદેશના ધીશ, જેને મુગટ મંડિત મણિ શીશ;
 રાજસભા મળી સખળી સર્વ, કાઈ અભિમાની કાઈને નહીં ગર્વ. ૧૦
 રાજ યુધિષ્ઠિર જેડી હાથ, પ્રાર્થના કીધી સર્વ સાથ;
 વેદવ્યાસ ઋષિ હતા પાસ, પૂછી વાત ધરી વિશ્વાસ ૧૧
 કહે તેને પ્રથમ કરું અર્ધપાદ, ભૂપતિ કોએ ન કરે વિવાદ;
 વ્યાસ મુનિ મુખ બોલ્યા વાણ, પહેલા પૂજે સારંગપાણ. ૧૨
 ધર્મે વચન તો શિરપર ગ્રહ્યું, વહાલું ને વળી વેદે કહ્યું;
 વાઘ્યો હરખ મન પુલ્યા રાય, પ્રભુ પૂજની સામગ્રી થાય. ૧૩
 કનકપાટ ઢાળ્યા તતકાલ, પ્રેમે પધરાવ્યા આગોપાલ;
 કેસર ચંદન પુષ્પ અનૂપ, અગરતાણા ઉવેખ્યા ધૂપ. ૧૪
 કીધી આરતી અગર કપૂર, વાજે વાજિત્ર દુંદુભિ તૂર;
 આહણ સર્વે ભણે સ્તુતિ સાર, જે જે શબ્દ વાંછે સંસાર. ૧૫
 એવું દેખી ડાલ્યો દેશપતિ, થયો મન કોધાતુર અતિ;
 બોલ્યો મંદ મતિ ધન્ય ધન્યધર્મ, શીશુદ્ધિએ માંડ્યું યજ્ઞનું કર્મ. ૧૬
 ધન્યધન્યરાજ આંહી એકઠા મળ્યા, કૃષ્ણ આગળ સહુના ગર્વગળ્યા;
 ધિક્ક ધિક્ક જીવ્યું જાણો સંસાર, જોણે પ્રથમ પૂજ્યો પિંડાર. ૧૭
 યુધિષ્ઠિરની જો જો ગઈ મત, રાજ પહેલો પૂજ્યો પશુપત;
 એવું કહી વળિયો પ્રભૂભણી, કૃષ્ણ વડાઈ નવ કાજે ઘણી. ૧૮
 જાણું છઠી તારાં સઘણાં કર્મ, સંભળાવું તેના સહુને મર્મ.

પૂર્વછાંચો.

મર્મ મુણાવું સર્વને, તું ગર્વ મેલ ગોવાળ;
અમ સમોવડ થાય ક્યમ, વન આહિર પશુપાળ. ૧૯
એ સર્વને આશીઆળ તારી, સદ્ રાખે મન;
હું કહું કર્તવ્ય તુજતણાં, તે મુણે સહુ રાજન. ૨૦

ઉથલો.

રાજા સહુ શ્રવણે મુણે, હું કહું તારી ખ્યાત;
ભેગાં મંડપમાં થયા, બેઠા હારથું હાર. ૨૧
અધિકાર જેને જેવો, તેને તે કરવું કાજ;
તું ગોવાળીઆ નહિ ચક્રવર્તિ, થયો મોટો આજ. ૨૨
પાંડુમુતની પક્ષ રાખી, જલવજલની ગત ધણી;
મંત્ર કે મોહજાળ નાંખી, હરી લીધી તેં રૂઢમિણી. ૨૩
તેણે તુજને સહુ નમે, પણ હું નમું નહીં નરપતી;
આભૂપસધળા છે સલામાં, તે ખીલે છે તુજથી અતી. ૨૪
હું ખીલું નહીં તુજથડી, તેં ભલા ભડલાબ્યાનથી;
જુદ્ધ બેઠું હિંડે છે નાસતો, કહું તે તણી કરણી કથી. ૨૫

કડવું ૪ થું-વલણ.

અણી પેરે કાપ્યો તે મન શિશુપાલજી, દેવા માંડી તે પ્રભુજને ગાળજી;
કપટી કહીને બોલ્યો આળજી, લાગી રાય સૌને આળજી.

રાગ મારુ.

અધ્યા કૃષ્ણ તું જન્મનો કપટી, તુંને ચતુરાં વળતે અપટી;
તારૂખળીઆપણું મેં તો જાણ્યું, જેને સાધુએ સખળ વખાણ્યું. ૧
આવ્યો માત પિતાથી તું નાસી, પય પિતાં મારી તેં માસી;
વને નંદની ઘેતુ ચરાવી, ગાય દોહીને ચોરે બોલાવી, ૨
કંધે દુધની કાવડ લીધી, ચોરી છાશ ગોવાળાંની પીધી;
માથે મુગટ ધર્યો મોર પીંછ, રાખી તનયા તે ધરમાં રીંછ. ૩
ગજે માળ ગુંજની ધાલી, વનમાળા ઘણી તુંને વહાલી;
તારે અખળાનો રે આસંગ, નોએ પુરુષ સમાગમરંગ. ૪
રચી રાસ નારીમાં નાચ્યો, વળી જીવતીને જઈ જાચ્યો;
કાંઈ કામણ મોહન જાણે, તેણે ત્રિશ્વમાં તુજને વખાણે.

નાઠો કાલયવનને ત્રાશે, ઉગરયો ગયો મુચકંદ પાસે;
 તું નિત નિત ફરતો વનમાં, હવે મોટમ આણેછ મનમાં. ૬
 રાજ છાશ આહિરમાં જન્મતો, કંધે લાકડી વનમાં લમતો;
 તુંને તે વાત વિસરી ભાઈ, હવે મળવા લાગીરે મીઠાઈ. ૭
 પહેલાં રાખતો ધાખળી કંધે, થયો બળીગ્યો પીતાંબર બાંધે;
 માસ્યા અથ બક વનની વાટે, રોકી બુવતી જમના ઘાટે. ૮
 ગિરિવર ગોપ મળીને ઉપાડ્યો, જળમાંથી કાળીને કાઢ્યો;
 એવા ગારુડી કૈક નિહાળ્યા, આવી સર્પને પેખવાવાળા. ૯
 વળી માર્યો વજાસૂર મલ, કાઢ્યા હસ્તીના દંતોશલ;
 ખાઈ માખણને થયો માતો, તેણે હિંડે છે સખળ પુલાતો. ૧૦
 મારી કંસને સખળ કમાણો, મામો મારી થયો તું રાણો;
 એવો ગર્વ ધરે શાને માટે, તુંને કાણે બેસાડ્યોરે પાટે. ૧૧
 મોટા રાજ જે કેશવ જિત્યા, ક્યા ચક્રવર્તી તે જિત્યા;
 રાય ન થવાએ લક્ષ્મી લાવે, બળ પામે વડાઈ ન વાધે. ૧૨
 એવી સો ગાળો સંલખાવી, પછે પ્રભુજીએ ભુકુટી ચડાવી;
 રીસે રાતાં થયાં છે નેણુ, કૃષ્ણે સાંભળ્યાં વસમાં વેણુ. ૧૩
 નાંખ્યું ચક્ર કાપ્યા અવિનાશી, છેલું મસ્તક થયો નિરાશી;
 આવ્યું ચૈતન તનથી જે બહાર, બાણે દિનકરનો ગળકાર. ૧૪
 આવ્યું પાછું વૈકુંઠ જ્ઞેષ્ઠ, તે તો દીકું સલા સહ કાઈ;
 વળી નિર્ભતા સર્વ નરેશ, કીધો પ્રભુજીના મુખમાં પ્રવેશ. ૧૫
 ત્યારે વિસ્મય થયા રાજ ધર્મ, તેનો કાઈ ન બાણે મર્મ;
 થયા આશ્ચર્ય મન અપાર, દેખી અંકલ લીલા કિરતાર. ૧૬
 ત્યાં નારદ મુનિ હતા પાસે, રાજ યુધિષ્ઠિર વચન પ્રકાશે;
 શિશ નામી તે ઋષિને પાચે, એમ બોલ્યા યુધિષ્ઠિર રાચે. ૧૭
 સ્વામી કારણ કહો મહારાજ, અમો વિસ્મય પામિયા આજ;
 મહાપાપી હતો ભૂપાલ, કેમ મોક્ષ પામ્યો શિશુપાલ. ૧૮
 તમે સકળ વિદ્વાના વેદ, સર્વ અગમ નિગમના ભેદ;
 તેનું કારણ કહો દિગ દેવ, કુષ્ઠ જ્યોધાર્યાનો અશ્વમેવ. ૧૯
 એવું સાંભળી બોલ્યા મુન્ય, રાજ પુરણ તારુ પુન્ય;
 પૃથ્વી પવિત્ર કથાની વાત, મારું મનકું થયું રળીઆત. ૨૦

એમ માતાજી મનમાં વિમારે, પછી આવાં પ્રભુજીની પાસે;
 નતાં વેત જોલ્યા વનમાળીરે, મુખથી પીતાંજર પર ટાળીરે. ૯
 હશી પૂછે છે દેવ મોરારીરે, આજ વર્તી મેં વાત તમારીરે;
 આવાં દારપાળકને પાડીરે, આણસમળુને શિક્ષા પમાડીરે. ૧૦
 એ તો ઇચ્છાતમારી થાશેરે, બંને પારસ્વદ પૃથ્વીમાં જાશેરે;
 એવું સાંભળી કમળાજી લાખેરે, સ્વામી કાલુ જાણે તમ પાખેરે. ૧૧
 જેવું સરળું હશે તેવું થાશેરે, બંને પારસ્વદ પૃથ્વીમાં જાશેરે;
 તેમાં ન મળે કાંઈ ઉપાયેરે, વિધિ અંક મિથ્યા નવ થાયેરે. ૧૨
 એવી રીતે પરસ્પર જાણીરે, આદિ વિષ્ણુ ને કમળા રાણીરે;
 ઇચ્છા ઉપની તે હરિની આયરે, તે તો કળીને શકેન્નપિ મુનિ ડાહ્યારે. ૧૩

પૂર્વછાંચો.

એમ ઇચ્છા ઉપની, ઊપેંદની એકવાર;
 આગતાની આણખતી, પૃથ્વી પદ્મા પ્રતિહાર. ૧૪

કડવું ૬ કું. વલણ.

એણીપેરે જોલ્યા તે નારદ સારજી, સનક સનાતન બાંધવ ચારજી;
 દર્શને આવા તે પ્રભુજીને દારજી, ત્યારે હવો તો હાહાકારજી. ૧

ઉથલો.

પ્રભુજીને દાર આવા, એક સમે મુનિ ચાર;
 સક્રમલ વપુ કમલલોચન, કમલપુત્ર કુમાર. ૨

રાગ ધોળ.

એક સમે શ્રી સનકુમારે, જ્યાં વિષ્ણુ વસે છે;
 આવા થહાના સુત ચારે, જ્યાં વિષ્ણુ વસે છે;

જેનો પંચ વરસનો વેષરે, જ્યાં; જેનો ચૌદ ભુવનમાં પ્રવેશરે, જ્યાં. ૩
 તે તો કાંડા કરે દિન રાતરે, જ્યાં; નિત ગાયે ગોવિંદની ખ્યાતરે, જ્યાં;
 એના મનમાં ધણું છે માદરે, જ્યાં; માહોમાંહે કરે છે વિનાદરે, જ્યાં. ૪
 મૂખે આચરે ચારે વેદરે, જ્યાં; મનમાં તહીં ભેદભેદરે, જ્યાં;
 થયા કલ્પ કહેતાં કંઈ કાળરે, જ્યાં; દીસે પંચ વરસના બાળરે, જ્યાં. ૫
 આવે વેગ ધરી વૈકુંઠરે, જ્યાં; હરિ મુખ જોવા ઉત્કંઠરે, જ્યાં;
 હુતા જ્ય વિજ્ય છીડીદારે, જ્યાં; દિજ દોડીને આવા દારે, જ્યાં. ૬

તેણે રાક્યા છે ઋષિજનરે, ત્યાં; ત્યારે ક્ષોભ પામ્યા મુનિ મંતરે, ત્યાં;
 તેણે દીડી : નહીં દુરમીટરે, ત્યાં; કાણે નવ દુખ્યા પુલની દીટરે, ત્યાં. ૭
 મન ઉપન્યું દુઃખ અપારરે, ત્યાં; જેને અતિ ઘણા અધિકારરે, ત્યાં;
 જેને શંકર નમાવે શીશરે, ત્યાં; જેને આદર દીએ છે ઇશરે, ત્યાં. ૮
 જેને ખેસાડે અજ ઉછંગરે, ત્યાં; જેનું કદી નહીં મન ભંગરે, ત્યાં;
 જેનું સદા હરિયું ચિત્તરે, ત્યાં; જપે કમળાકાંતને નિત્યરે, ત્યાં. ૯
 જેનું મન રહે દીન રાતરે, ત્યાં; નિત્ય યોલે પ્રભુછની ખ્યાતરે, ત્યાં;
 તેણે પોળીઆનાં મુંછી વેણુરે, ત્યાં; રીસે રાતાં થયાં છે નેણુરે, ત્યાં. ૧૦
 લાગ્યું મુનિ તણે મન દુઃખરે, ત્યાં; ઋષિ કોવેથી યોલીઆ મુખરે, ત્યાં;
 તેને શાપ દીધો મુનિયે ત્યાહરે, ત્યાં; તમે દુટ્ટમા રહેશો આહરે, ત્યાં. ૧૧
 એમ આપચ્યા અભકુમારરે, ત્યાં; કીધો પોળીઆને તિરસ્કારરે, ત્યાં;

પૂર્વછાંયો.

પોળિયાનો તિરસ્કાર કીધો, ઋષિએ તતખેન;
 પણ પુત્ર અભાતણા, તેને રત્નેશુણી દેવ. ૧૨

ઉચ્ચલો.

રત્નેશુણી દેવ તેને, રાપ સાંભળ સર્વથા;
 જ્યવિજ્યને શાપ હવો, તેહની કહું હવે કથા. ૧૩

કહ્યું ૭ મું.-વલણ.

વળતા યોડ્યા તે નારદ મુન્યછ, સાંભળ પાવન કથા રાજનછ;
 ત્રણ ભુવન જેથી થાય પાવનછ. ૧

રાગ રામગ્રી.

ત્રણે ભુવન જેથી થાય પાવન, રજે ત્રિવિધના તાપ;
 જ્યવિજ્યનો કયો અનુગ્રહ, જે સનકકેરે શાપ. ૨
 સનકે શિર શાપ દીધો, દ્વારકેરા દાસ;
 નેત્ર ભરતા દુઃખ ધરતા, આપ્યા પ્રભુછની પાસ. ૩
 નિમિત્ત લેખે નિપન્યું, તે બાણિયું જગદીશ;
 ધાધ પ્રભુછ દ્વાર આપ્યા, સર્વ નામે શીશ. ૪
 પારસ્વદ વળતું યોલિયો, તમે સાંભળો મહારાજ;
 સનક સનકાદિક ચાર મુન્યે, શાપ દીધો આજ. ૫

વિઘ્નને અમે વારિયા, તમ આજ્ઞાને અર્થ;	
વારુ કહેતાં થયું વસમું, ઉપન્યો અનર્થ.	૬
બ્રહ્મશાપે પરજળું ને, દુઃખ પામે દેહ;	
સ્વામી તમે કરુણા કરો, તાપ નિવારો તેહ.	૭.
સ્તુતિ કરીને શિર નમાવે, આંગળીઓ લીધી દંત;	
શાપકરે તાપથી, હિંગારીએ ભગવંત.	૮
પૂર્વે તપ જપ ધ્યાન માંહિ, નાથ રાખી ન્યૂન;	
તે પુણ્યે પૃથ્વી પડું, અવતર્યા આછે પૃત્ય.	૯
વૈકુંઠમાં જે આવિયા, તે શ્રવ ધીજે ધામ;	
જન્યે નહીં પાછો કદા, કધ્યે ન લોપે કામ.	૧૦
શરણુ આપ્યા તણો મહિમા, યાઓ અશરણુશરણુ;	
જન્મનું જેખમ ટળે, માથે મળે નહીં મરણુ.	૧૧
પરમ પદ છે પ્રાણીને, વૈકુંઠકરો વાસ;	
જિહાં અન્નરામરપણું, યમદૂતનો નહિ ત્રાસ.	૧૨
તો અમે કેમ પડું પૃથ્વી, કહો કમલાનાથ;	
વૈકુંઠવાંસી શરણુ સેવક, શિર તમારો હાથ.	૧૩
અવિનાશી કરો દુઃખથી, દૂર જતાં દેવ;	
નેત્રમાંથી જળા ઝરે, જેમ મેઘ મસ્તક નેવ.	૧૪
મહારાજની ધૃષ્ટિા વિના, એ નિપજે કેમ કામ;	
અનુગ્રહ એવો કરો, જે શીઘ્ર આવીએ હામ.	૧૫
અધક્ષણુ અળગા મા રહેજો, હૃદયેથી શ્રીરણુછોડ;	
એ જ માગું તમ કને, સ્વામીને ગેહુ કરજોડ.	૧૬
જિહાં વસુ તિહાં રાત દિવસ, ચિત્તમાં રહે અંત;	
બીજું અવર માગું નહીં, બ્રહ્માંડમાં ભગવંત.	૧૭.
વળતા તે વિષ્ણુ જોલિયા, તમે મા ધરો ચિતાય;	
કરશે અનુગ્રહ તમતણો, જ્યારે સનક જ થારો સહાય.	૧૮

પૂર્વછાંયો.

સનક થારો સહાયરે, આવિષ્ણુ વાણી વદે;	
નિમિત્ત લેખ્યે નીપન્યું, ઉચાટ મા ધરશે હદે.	૧૯
પારસ્વદશું જોલિયા, પરિબ્રહ્મ એણિપેરે વાણુ;	
જે આદર કીધો ઋષિનો, સ્વયં સારંગપાણુ.	૨૦

ઉત્થલો.

સ્વયં સારંગપાણુરે, આદર દીધો અતિ ધણો;
નારદ મુનિ કહે સુણો રાગ, કહું મહિમા તેહ તણો. ૨૧.

કંઠુ ૮ મું-રાગ તોટકની દશી.

મહિમા સાંભળ રાગ શ્રવણે ધરી, સંભળાવું જોડ્યા જે દેવ હરી. ૧
આવ્યા સનક કુમારસું આદિઋષિ, જેના વદનમાં શારદા સહસ્ર મુખી. ૨
દીક્ષા કર્મળાવરે ઋષિ ક્રોધ ધર્યા, સ્તુતિ કરી શ્રીવરે હાથ ધર્યા. ૩
ઋષિ આવો પધારો બિરાજે સુખે, મારું મન દુઃખ પામે તમારે દુઃખે. ૪
એવું કોણુ જે દુભી શકે તમને, જેણે તમને દુભાવ્યા તેણે દુભાવ્યા અમને. ૫
મુને વિપ્ર વહાલા ધણું પ્રાણુ થકી, તે તો પ્રીછજે વિષ્ણુ પુરાણુ થકી. ૬
હું તો વિપ્રને વૈકુંઠમાંથી લાવું, દુભે વિપ્રને તો કુંડમળાને તણું. ૭
મારું સર્વસ્વ વિપ્ર છે મુજ હદે, જેની સાક્ષ બ્રહ્માંડમાં વેદ વદે. ૮
મેં તો વિપ્ર પ્રસાદે ધરણી ધરી, મારી વિપ્ર પ્રસાદે માયા પસરી. ૯
મેં તો લક્ષ્મી વિપ્ર પ્રસાદે વરી, મેં તો વિપ્ર પ્રસાદે સૃષ્ટિ કરી. ૧૦
જય વિપ્ર પ્રસાદથી મારે સદા, લય પ્રસાદે વિપ્ર ન લાગે કદા. ૧૧
અદ્ભુત લીલા મારે આદિ થકી, તે તો વિપ્રના આશિર્વાદ થકી. ૧૨
દ્વિજ નિયમ ધરી જપતપ સાધે, મુજ મંત્રને દૈવતે મુને આંધે. ૧૩
નિત્ય કામદૂધા વિષે ઈર્દ્ર ધરે, ઋષિએ મુને રાખીએ એણીપરે. ૧૪
જેમ શીતલ જલે કરી સ્નાન કરે, શુચિભૂત થઈ મારું ધ્યાન ધરે. ૧૫
જપ તપ ક્રિયા કરી દેહ દમે, પંચ અક્ષ હોમી હવિષ્યાન્ન જમે. ૧૬
દેવ પિત્રિ ત્રિલોક તે તમ કરે, શાલિગ્રામ શિલાશિર તુલસી ધરે. ૧૭
સારે ઈર્દ્ર પ્રસન્નતા મન પામે, પૃથ્વીપર મેઘનું નીર નામે. ૧૮
થાએ ઔષધિ અન્ન અપાર તેથી, પામે તમ ઘણું સંસાર એથી. ૧૯
એમ સૃષ્ટિ સદા ઉત્પન્ન થાએ, કરે વિપ્ર દુઃખ ક્રિયા વિશ્વ જાએ. ૨૦
તેણે વિપ્ર વહાલા મુજ પ્રાણુ થકી, તે તો પ્રીછજે વિષ્ણુ પુરાણુ થકી. ૨૧
ઘણું વિપ્ર વહાલા મુને મનમાંહે, જેને યજ્ઞે જગત તમ થાએ. ૨૨
ત્રિલોકના સ્થંભ તે વિપ્ર જાણું, કેટલોક મહિમા હું મન આણું. ૨૩
નહીં ભિન્નતા વિપ્ર ને વિષ્ણુ વિષે, કોઈ જાણુતો જૂદે. રૂપે રખે. ૨૪
ભુગમાંહે જે દ્રેષ કરે દ્વિજનો, તે તો વેરી થાએ બાલા મૂજનો. ૨૫
એમ વિષ્ણુ બોલે, વિપ્ર ભણી, સારે સ્તુતિ કરે છે કુમાર ધણી. ૨૬

કર જોડીને શિશ નમાવી રહ્યા, ગુણુ સ્વામી તમારા નવ જાએ કહ્યા. ૨૭.
 મુખ વાણી જોલે ગદગદ ગીરા, મુનિ દોલ પામ્યા મનમાંહે ખરા. ૨૮
 અમે પશ્ચિમ બુદ્ધિયા વિપ્ર કહાવું, કાણુમાં ગુણુ રાજસી મન લાવું. ૨૯
 તમ સેવકને અમે શાપ દીધા, રમાનાથ ક્ષમા કરી તેજ લીધાં. ૩૦
 તે માટે મહારાજ અમે આજ માણું, કર જોડી કૃપાનાથ પાએ લાણું. ૩૧
 અલિલાપ થયો ગુણુ કીર્તિ ગાવા, ગુણુ આપજો છંદ પ્રબંધ થાવા. ૩૨

પૂર્વછાંચો.

ધરી બ્રહ્મ કૃપાએ કરી, નિશ્ચયે વર્ણવું જુગદીશ;
 અકળ લીલા આચરું, ચરણે નમાવું શીશ. ૩૩.
 એમ સૂત બ્રહ્માતણા, વરસ પંચને અતુમાન;
 ભકિત માણું ભકતવચ્છલ, ભૂવનપતિ ભગવાન. ૩૪

કંઠવું ૯ મું.—વલણ.

વળતા જોલ્યા તે નારદ વાણુછ, સાંભળી રાજ ચતુરસુજાણુછ;
 સ્તુતિ કરે છે ગલ ગીરવાણુછ. ૧

રાગ સામેરી.

સ્તુતિ કરે મુનિ સનક મનોહર, સાર સુંદર વાણુ; ૨
 વેદોક્ત સ્વર્ગ પદ અગોચર, ગીત ગલ્ય ગીરવાણુ.
 સનક સનકાદિક સ્તવે, જ્યકૃત તમે અવિનાશરે; ૩
 બ્રહ્મ પુરણ નંદ માધવ, નિવારણુ ભવ ત્રાશરે.
 જગત મંગલ કરણ કેશવ, પ્રણુત જનપ્રતિપાલરે; ૪
 પરમ કરુણાસિંધુ સાગર, શ્રીવર દીનદયાળરે,
 સર્વવ્યાપક સર્વથાપક, ઝુરાસુર સંસારરે; ૫
 રૂપ નિર્ગુણુ ત્રિગુણાતીત, ત્રિગુણાકારરે.
 નિરંજન ભવસાવલંબન, દુષ્ટગંજન દેવરે; ૬
 ભકતવત્સલ પદ અવિચલ, કુશલ કરુણા દેવ રે.
 સનકસહાયક વિશ્વનાથક, અકલ વોયક વેદરે; ૭
 ગુણુ સ્તવે મુખ ચારથી, બ્રહ્મા ન જાણુ ભેદરે.
 ગરુડ ગામી જગતસ્વામી, અલખ નામી આદ્યરે; ૮
 ત્રિલોકવાસી રૂપરાશી, પ્રકાશી સ્વયંવર નાદરે.

વરણ મેઘસ્થામ સુંદર, પીત પટ પરિધાનરે;	
દંદે કૌસ્તુભ અળહળે, તેજ કોટિ સુરજ સમાનરે;	૯
રત્ન સ્પષ્ટિક જડિત મસ્તક, મુગટ કુંડલ કાનરે;	
વદન કોટી મદન શોભા, ધરણુ શ્રી લગવાનરે.	૧૦
ચતુરભુજ ગજ સુંદરિખા, દીપ્તે શોભિત શ્રીકારરે;	
બેરખા મણિ કનક વેલિયાં, ચુનીના અલકારરે.	૧૧
ઉર વિષે શ્રીવત્સલાંજન, કમળનાભ મોરારરે;	
મધ્ય ધમકે ગોપ્રણી, નેપૂર ચરણુ અમકારરે.	૧૨
કરણુ કમળાસંગ કેશવ, લલિત લીલા વિલાસરે;	
નિગમ અગોચર ગુણુ ગોવિંદ, જગતના તમે ધરરે.	૧૩
તમે માતા તમે પિતા, મહાવર ભાગિની બ્રાતરે;	
તમે સ્વામી તમે નાયક, વિશ્વપતિ વિખ્યાતરે.	૧૪
તમથકી બ્રહ્મા, એકાદશ-રૂદ્ર ને ઋષિ જનરે;	
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ પણુ, તમ થકી થયા ઉત્પન્નરે.	૧૫
તમ થકી આ વિશ્વ બાધું, ભુવન યૌદ પરીઅંકરે;	
વર્ણુ બાવન વિસ્તર્યાં, અધિકા નથી કોઈ અંકરે.	૧૬
વર્ણુ ત્રેપનમો તમે, બાવનથી જે બહારરે;	
પચાસ ને બે પરવર્યાં, તેના તમો આધારરે.	૧૭
પામશે જે પ્રભુ તમને, વામશે દુઃખ દેહરે;	
આપથી અભિમાન જનશે, મૂલ મારગ એહરે.	૧૮
તેજ મારે નાથજી, અમે માણું નિરધારરે;	
ચરણુ શરણે રહું સદા, આપો એવો અધિકારરે.	૧૯
અમે તમથી ઉપન્યા, આ જગત ભેલાં જંતરે;	
અન્નજે અપરાધ કીધો, ભૂલ પડી લગવંતરે.	૨૦
પારસ્વદને અમે પાડીઆ, શાપ દીધો શીશરે;	
હવે તેનું જે કહો તે, કીજીએ જગદીશરે.	૨૧
ધરિજાએ સૃષ્ટિ રચો, બેઠા ફરો કાંઈ બ્રાતરે;	
શ્રુતિને સૂઝે નહીં, વિબુલ તમારી વાતરે.	૨૨
સુરાસુર સરળ્યા તમો, ભુગતે તે કહાવો બુધરે;	
જગદીશ કીધી ભુજવી, બેતાં તે બેહુની બુધરે.	૨૩

અમને ઋષિ કીધા તમે, જપ તપ કરવા કાળે;
 અધિકાર આપો અતિ ધણો, મહારાજે. ૨૪
 વાયકસિદ્ધિ અચલ આપી, તે તમે નવાણે;
 વિપ્ર વાયક નવ ફરે, તમ પ્રતાપે પ્રમાણે. ૨૫
 શાપ આશીર્વાદકેરાં વિપ્ર જોલે વેણે;
 જે ઉપર ઈચ્છા તમારી, જેવી પંકજનેણે. ૨૬
 એવાં વાયક વિપ્રનાં, તે સાંભળ્યાં શ્રીનાથે;
 ઋષિ પ્રત્યે જોલિયા, મનમાં થયા રળીઆતરે. ૨૭
 મહારાજ માણું તમ કને, કરુણા કરે. મનમાંહેરે;
 જપવિજયનો કરે અનુગ્રહ, જે શીઘ્રઆવે ઈલાયરે. ૨૮
 વળતા તે વાડવ જોલિયા, તમે સાંભળો શ્રીપત્યરે
 ભક્તિભાવે અહીં આવે, સાત જન્મે સત્યરે. ૨૯
 વેરભાવે આવે અહીં, ત્રણ જન્મે જોહું જનરે;
 જે વચનમાંથી જે ગમે તે, વાત ધરવી મનરે. ૩૦
 વળતા તે પારસ્વદ જોલિયા, મસ્તક નામી ચરણરે;
 વેરભાવે અમે ભજીશું, શિદ્ધ આવિશું મરણરે. ૩૧

પૂર્વછાંયો.

શિદ્ધ જઈ આવિએ શરણ, અમે વસાવશું જઈ વેરરે;
 એમ કહી અવતાર લીધા, કશ્યપ ઋષિને ઘેરરે. ૩૨
 હવે તેની કહું કથા, તે સાંભળ ભુપત્યરે;
 જપવિજયનો જન્મ થયો, સુણ તે તણી ઉતપત્યરે. ૩૩

કડવું ૧૦ મું. વલણ.

પછે વળી જોલ્યા તે મુનિવર સત્યજી, સાંભળ રાજ પ્રભુજની ગત્યજી;
 દૈવ કીધા તે દૈત્ય ઉતપત્યજી, શાપ પામી પજા પૃથ્વીપત્યજી. ૧

ઉથલો.

દૈવ કીધા દૈત્ય ઉત્પન્ન, જુદું કરવાને કાળ;
 અવનિમાંહે અવતાર લેવા, મન ધર્યું મહારાજ. ૨
 કશ્યપ ઘેર કુંવર પ્રગટ્યા, દિતિસુત દુરયુદ્ધ;
 સમે વમાની સંતતિએ, સુર સાથે કીધું જુદું. ૩

રાગ સામેરી.

એક સમે કશ્યપ ઋષિ પોતે, તે તો બ્રહ્માના પૂત્રે;	
જેને ઈંદ્ર, રાવ, મારુત સુત, મોડું ધણું ધરસુત્રે.	૪
ધર્મ ઈર્મ પાળે પરિપૂરણુ, ચૂકે નહીં કાષ કાળરે;	
શિશ જટા પંચકેશ વધારી, પ્રજાતણા પ્રતિપાળરે.	૫
ધર્મધુરંધર દેવ દ્યાનિધિ, જ્ઞાનપણે ગંભીરે;	
સ્નાન સંધ્યા ખટકર્મ ઉપાસી, ધ્યાન ધરે મન ધીરે.	૬
અંગ સદા શુચિભૂત રહે, સત્ય વાયક પરમ પવિત્રે;	
પ્રેમેશું પૂરણુ બ્રહ્મને પ્રણવે, વર્ણવે વેદ્યચરિત્રે.	૭
વેદ પુરાણુ ને યજ્ઞ જે જે તપ, મંત્ર ભણે સ્તુતિ સ્તોત્રરે;	
પાવકહુંડ પ્રદીપ્ત કરીને, હોમે અગ્નિહોત્રરે.	૮
દ્વાદશ નાર તેના ધરમાંહે, કામિનિ મહા દુલ્લવંતરે;	
તેથકી સૃષ્ટિ સુરાસુર ઉપની, નિપન્યા રૂપ અનંતરે.	૯
રાક્ષસ જલ પિશાચ ને પતંગ, વાઘ વરાહ ને વૈતાળરે;	
મેઘ મારુત ને ભયંકર દુખેડા, ચેટક ને ચાંડાલરે.	૧૦
દ્વાદશ કામિની કશ્યપકેરી, જોગમાયાનું જીવરે;	
એકથી ઉપજે દુષ્ટ ને દુસ્તર, એકથી ઉપજે શુદ્ધરે.	૧૧
તે માટે કહું સાંભળ રાગ, વિસ્તારીને વાતરે;	
એક સમે ઋષિ કશ્યપ પોતે, સંધ્યા સમે વિષ્ણાત્રે.	૧૨
પાવડીએ ચઢી દ્વાર પધાર્યા, માર્ગન કરવા કાળરે;	
દિતિએ ત્યાં સ્વામી નિહાળ્યા, આવી માગ્યું મહારાજરે.	૧૩
પુત્રનું દાન આપો હુંને સ્વામી, ઇચ્છા બિપની આજરે;	
તે માટે તમને આ વેળા, કહું છૌં લોપી લાજરે.	૧૪
એવું મુણી કશ્યપ બોલ્યા, સાંભળ નિર્લજ નારરે;	
સમે વના નવ માગીએ મુખે, મનમાં વાંત વિચારરે.	૧૫
સમે સંધ્યા પણ થવા આવી, અગ્નિહોત્રમાં દેવો હોમરે;	
થાય અસુર જો આઘમે સૂરજ, આવજે ઉગમતે સોમરે.	૧૬
એવું મુણીને મુંદરી બોલી, સાંભળો સ્વામી વાતરે;	
પ્રાણ પાકું અંગીકૃત કીધા વણનાથ ન પડે રાતરે;	૧૭
તે સાંભળી મુનિ કશ્યપ બોલ્યા, તું કામિનિ ક્વેશ મૂળરે;	
શા માટે ઉપજવેછ મુંદરી, પેટ વલોરીને શૂળરે.	૧૮

ઉપજશે અતિ બલવંત તારા, પુત્ર વડા દુર્બુદ્ધરે;
 મહોટો કુટુંબકલેશ લગાડશે, જોરે જગાડશે જુદરે. ૧૯
 રૂદતણી છે પ્રદોષ વેળા, મને રોષ ધરે જટાધારીરે;
 તેમાંથી ઉત્પાત જ થાશે, નિશ્ચે તે નિરધારીરે. ૨૦
 સમગ્ગવી સમજે નહીં સુંદરી, ચડ્યું અંગ અભિમાનરે;
 પછે ઋષિજીએ પરવશ થઇને, આપ્યું પુત્રનું દાનરે. ૨૧

પૂર્વછાંચો.

આપ્યું પુત્રનું દાનરે, અબલા મન હરખી ધણું;
 થયા પુત્ર જે તેહને, કહું સાંભળા પ્રાક્રમ તેતણું. ૨૨
 જે દહાડાના આદર અવતર્યા, જય વિજય જે વીર;
 તે દહાડાનું મેધ મહીપર, પૂરું ન મૂકે નીર. ૨૩
 મંદિરમાંથી ભાંભરે, અર્ધ નિશાએ ઘેન;
 સ્વાન મુખ ઉઠે રુવે, એમ થાય છે અપચેન. ૨૪
 ધણુધણે ધરણી એક વાયક, પડે લાંગી ભાંડ;
 શૈલ વાયુ ભોમ ગાળે, ખળખળે ઘ્રહાંડ. ૨૫
 વૃક્ષ સૂકે કાન ફૂકે, ધરણુ ધણુધણે શુન;
 રુધિર વરસે સર્પ સરખું, રહ્યા મહાજન મુન્ય. ૨૬
 મધ્ય રાતે વાયસ યોલે, કરે કામારોળ;
 પ્રાતસ્કાલે સ્વાન યોલે, હોય હાલકલોલ. ૨૭
 અકાલે વરસાદ વરસે, ચડી અકસ્માત;
 પડે પહાણુ વ્યોમથી, એમ થાયે ઉલ્કાપાત. ૨૮
 આદરમાંહે આવિઆ, લઈ વિષણુ સાથે વેર;
 એનીપેરે અવની વિષે, થાય આગમજથી એ પેર. ૨૯
 દિતિ મનમાં મોહ વાધ્યો, પતિએ પૂરી આશ;
 સદાશિવને લોપિયા તે, કોપીયા અવિનાશ. ૩૦

કડવું ૧૧ મું.—રાગ વેરાડી.

દિતિં જિતી' રૂળ પુત્રનું સ્વામી, પામી પરમાનંદ નારી;
 દહાડે દહાડે ચડતી કળા કામિની, મુખ પુનમનો ચંદ નારી. ૧
 નેત્ર વિશાળ જે 'વાંકી ભંમરો', પ્રાણી ન આવે પાસ નારી;
 મુખ જુએ તે બીહે મનમાં, એમ ખમાડે ત્રાસ નારી. ૨

- જેરે અંધુકે લલાટની લાવણુ, દામિની કોટ કપોલ નારી; ૩
અંગ વાંધ્યો ઊછરંગ ધણેરો, તન દિસતી અકમઝોલ નારી.
મચ્છરે મનમાં ધણો ધરે માનિની, જોલે બલભચ્છા જોલ નારી;
તણુ ભુવનમાં કોઈ નવ દેખે, પોતાને સમતોલ નારી. ૪
ધર્મની વાતમાં દ્વેષ કરે, નહીં ભૂદરજીપર ભાવ નારી;
જીતી પ્રકૃતિ ટળી ગઈ કામિની, નવો બન્યો દેખાવ નારી. ૫
સાસરિયામાં સહુને વઢે, રહ લીચ્છે તે ન મેલે વાત નારી;
જોમ ધણો ધરમાંહે જગાડે, રીશ કરે દિન રાત નારી. ૬
અદિતિની અણખત કરે, તે ઉપર આણે રોષ નારી;
ભૂષણુ વસ્ત્ર નવાં નવાં જોઈએ, રાખે નહીં સતોષ નારી. ૭
સન્મુખ કોઈ નિહાળી શકે નહીં, તેવું થયું છે સ્વરૂપ નારી;
જોલાવે તે બીહે મનમાં, જાણે હમણાં કરશે કોપ નારી. ૮
ગલ ધરે ગજગામિની ગર્વે, આવે આંગણાં બહાર નારી;
ચરણે ચાલે ને ધરણી હાલે, શિર શેષ ન ઝીલે ભાર નારી. ૯
એમ કરતાં ખટ માસ જ થયા, સાતમે સંકટ થાય નારી;
આદરમાં ઉત્પાત જ માંડે, અતિ ધણું અકળાય નારી. ૧૦
દોહલા દિન પૂરા કરે કામિની, રહ્યું ક્ષણું નવ જાય નારી;
માંડ કરી દિન રાત જ કાઢે, પણ પૂરે અન્ન ન ખાય નારી. ૧૧
ત્યાં ઘણા જોશી ડાઘ ડોસી, મળી મંત્રનાં પાણી પાય નારી;
ચક્રવાતી વિધિ સંભળાવે, ગર્ભપીડા જેથી જાય નારી. ૧૨
ગીત કથા ને કૌતક વાર્તા, સંભળાવે ઋષિ જન નારી;
પંડિત પુરોહિત રક્ષા બાંધે, ઋષિ કરે હવન નારી. ૧૩
એમ કંઈ દુઃખમાં દિન નિર્ગમ્યા, પૂરા થયા દશ માસ નારી;
તેવે સમે ચતુરાનન આવ્યા, કીધી વાત પ્રકાશ નારી. ૧૪
કુખ વધૂને બહુ દુઃખદાયક, કિપન્યા કિય અસૂર નારી;
ચૌદ ભોવનને ચાક ચડાવશે, કહાવશે કેવલ કૂર નારી. ૧૫
પીડશે પુત્ર પ્રજા સઘળીને, આદરશે બહુ પાપ નારી;
જય વિજયનો અવતાર થયો છે, સનક ઋષિને શાપ નારી. ૧૬
એવું સુણી અબલા ભય લાગે, ભાંગે તે મનનો હરખ નારી;
ગર્ભ વિષે સુત રાખી રહી છે, સંકષ્ટથી સત વર્ષ નારી. ૧૭

જાણે રખે મૃત જન્મ ધરે તો, પૃથ્વી પીડા થાય નારી;
 મેદિનીનું દુઃખ મનમાં જાણી, પ્રસવે નહીં જીગમાંહ નારી. ૧૮
 સુંદરી સકલ ભોગવે ભારી, તે વાત જાણી ત્રિપુરાર નારી;
 વેશ ધરી અપધૃતજકેરો, શંકર આપ્યા િદાર નારી. ૧૯
 ચરણે લાગી ચતુરા પરિબ્રહ્મને, મહાદેવ જોડ્યા વાણુ નારી;
 ગર્ભ હવે પ્રસવ સતી શિશ્વથી, વર આપું તે જાણુ નારી. ૨૦
 વિજયુતણા એ વેરી થાશે, જિતશે બાધું જગત નારી;
 પણુ એને ઘેર પુત્ર રૂપે, અવતરશે એક ભક્ત નારી. ૨૧
 એમ કહી તત્કાલ થયા, ઉભયાવર અદૃષ્ટ નારી;
 માનુનીએ મન માંહે વિચાર્યું, સરજું ત્યારે સૃષ્ટ નારી. ૨૨
 દિતિએ પછી પુત્ર પ્રસવ્યા, બેલડીએ બેહુ બાલ નારી;
 રૂપ ભયંકર ઉત્ર મહા બલ, બ્રુ અન મુખ કરાલ નારી. ૨૩
 વાંજે દોલ નિશાન ને દુંદુભિ, નાદતણા નિર્ધોષ નારી;
 ગંધર્વ આરણુ જીવ્ય બંધીજન, મોતીએ પૂર્યા ચોક નારી. ૨૪
 દીસતી કંચન જેવી કાયા, પુત્ર નિહાળે માત નારી;
 પહાલ કરી જોલાવે બેને, મહા બળિયા વિખ્યાત નારી. ૨૫
 હરખ ધરી ધરી લાડ લડાવે, જળવે જીવની પેર નારી;
 આળવીતા ઉછાંછળા કુંવર, મોકલે નહીં પરધેર નારી. ૨૬
 એમ કરતાં એક સંવત્સર, પુત્ર રહ્યા વશ માત નારી;
 પછે આંગણાં બહાર ફેરે, તે મહા બળિયા વિખ્યાત નારી. ૨૭
પૂર્વછાંચો.

મહા બળિયા વિખ્યાતરે, બાળક બે ઉત્પન્ન થયા;
 મુનિવરને માને નહીં, તેણે અધર્મી અસુર કહ્યા. ૨૮
 દિતિ જોદર અવતર્યા, તેણે કહેવાણા દૈત;
 અચ્યુતશું અણુચિતપાણું, નહીં પ્રભુજીપર પ્રીત. ૨૯

ઉથલો.

નહીં પ્રભુપર પ્રીતરે, નારદ મુનિ વાણી વહે;
 બળિઆ બાંધવ ઉત્પન્ન, (થયા) તે વાત ધરજે હ્રદે. ૩૦

કડવું ૧૨ મું-વળણુ.

વળી વળી જોડ્યા તે નારદ વાણુજી, સાંભળ રાજ્ય તે ચતુરસુજાણુજી;
 દાનવ પ્રગટ્યા તે મહા જોરાણુજી. ૧

ઉચ્ચલો.

જોરાવર જુગમાંહે પ્રગટ્યા, કરે અમર ઉન્માદ;
અગિયા અંધવ જો થયા, મર સાથે ડીંગો વાદ.

૨

રાગ સારંગ.

કશ્યપને ઘેર અવતર્યા, તે કૂર રૂપે દુમારે;	અલવંત અહુ	
દિરુણાક્ષ દરિણરશિષુ, નામ પાઠ્યાં નિધારે.	અલવંત અહુ	૩
આવી પાંહે આંગણે, વર્ષ એકને અનુમાનરે;	અલવંત અહુ	
સાહી લાવે ગગનમાંથી, સૂરજ સહિત વિમાનરે.	અલવંત અહુ	૪
હડી વળગે આભને, તારાને પમાડે ત્રાસરે;	અલવંત અહુ	
ચંદ્રમાને કર ધરે, ને પ્રેરે ઉગ્રે આકાશરે.	અલવંત અહુ	૫
નિર્ભતાં દ્વિપાક્ષ હોલે, પાંહે પર્વતશૃંગરે;	અલવંત અહુ	
ભોમ ઉપર ભાર લાગે, ખગલજે નવ ખંડરે.	અલવંત અહુ	૬
આકપણામાં અળ એવું જો, મહી મેલે માનરે;	અલવંત અહુ	
તેવા દાનવ થયા પ્રૌઢા, ધરધરે પ્રહારે.	અલવંત અહુ	૭.
પાતાળમાંહે પરવરે, દાનવ વધારે દ્રેષરે;	અલવંત અહુ	
પુછ તાણે પત્રગનું, મૂતો જમાડે શેષરે.	અલવંત અહુ	૮
વચ્ચ સાથે વડવા માંગે, ઉણટે જલ અધોરે;	અલવંત અહુ	
નીરકેરા નાથ પામે, અમર માંગે ભોગરે.	અલવંત અહુ	૯
અમર સાથે આથડે ને, કરે સુખજો કોધરે;	અલવંત અહુ	
જગનમાંહે લાગ માંગે, શીખવે પ્રયોધરે.	અલવંત અહુ	૧૧
કરે અદાવત ઈંદ્રની સાથે, મુરશું રાખે વેરરે;	અલવંત અહુ	
ચૌદ જુવનમાં ગદા ઘડીને, ફેરવે ચારે મેરરે.	અલવંત અહુ	૧૧
કોપવાન દુષેરશું થઈને, રત્ન માંગે રોકરે;	અલવંત અહુ	
વાજ આણ્યું વિશ્વ આધું, ત્રાહે ત્રાહે નિલોકરે.	અલવંત અહુ	૧૨
દ્વિપાકેરા ગજકેરા જઈ, હંત તાણી સહાયરે;	અલવંત અહુ	
શુંક સાહીને ફેરવે, વારી ન શકે કોપરે,	અલવંત અહુ	૧૩
કરે કીડા સિંધુમાંહે, રમે લાતોલાતરે;	અલવંત અહુ	
સાત સાગર ભેળાવે ભેળા, ઉણટે ઉત્પાતરે.	અલવંત અહુ	૧૪
ઋષિ સાથે વેર રાખે, દુર્મતિ મહાદુષ્ટરે;	અલવંત અહુ	
વાધીઆ પ્રહારે મુઘી, થયા પ્રૌઢા પુષ્ટરે.	અલવંત અહુ	૧૫.

અચલ મોટા કરે ઉઠ્યા, ચાલવે ચોખુંટરે; બલવંત બહુ
 આકાશ ચાટે જીભશું, જેમ વૃક્ષને વળગે ઉંટરે. બલવંત બહુ ૧૬
 ભય ધરે નહિ મન વિષે, અલવે વખાણે આપરે; બલવંત બહુ
 પુણ્યનો મારગ પરહરીને, પંડે આચરે પાપરે. બલવંત બહુ ૧૭
 નારદ મુનિ સંખ્યા કરે; એક સમે ગંગાતીરે; બલવંત બહુ
 દૈત્ય હિરણ્યકશિપુ બંધુ, ઉભો રહ્યો છે વીરે. બલવંત બહુ ૧૮
 નીર નાખે છે ઋષિ સામું, હસે મુખથી મંદરે; બલવંત બહુ
 ત્યારે નારદ બોલિયા, તુને મારશે ગોવિંદરે. બલવંત બહુ ૧૯
 પછે દાનવ કહે ઋષિજી, કોણ છે એ ભૂપરે; બલવંત બહુ
 એને મારુ કાં મરુ, તે દાખવોની ભૂપરે. બલવંત બહુ ૨૦
 ત્યારે નારદ બોલિયા, એ છે દેવનો દેવરે; બલવંત બહુ
 પીડા કરીશજે અમરને, તો આવી મળેતતખેવરે. બલવંત બહુ ૨૧
 ત્રણ ભુવનનો ભૂપ કહાવે, સર્વનો સ્વામીનરે; બલવંત બહુ
 સુરાસુર બ્રહ્માંડમાંહે, એ જોવા નહીં અન્નરે. બલવંત બહુ ૨૨
 એવું સુણીને કોપિયા, દૈત થયા ક્રોધાંતરે; બલવંત બહુ
 ગાવિંદજી વેર માંડિયું, આણુવા તેનો અંતરે. બલવંત બહુ ૨૩

પૂર્વછાંચો.

હું કરું કલ્પાંતરે, દૈત મન ક્રોધ બર્ચો;
 તે તણો વિસ્તારરે, શ્રીવાસહ પુરાણે વિસ્તર્યો. ૨૪
 વળી તેની છે કથા, શ્રી ભાગવત મોગર;
 સંક્ષેપ માત્રે કહી વ્યાસે, પરીક્ષિતને સાર. ૨૫
 રામ સાંભળ સત્યવાદી, તે તણું આખ્યાન;
 હિરણ્યાક્ષ મલ મારવા, વરાહ થયા ભગવાન; ૨૬

કહવું ૧૩ મું-વલણું.

વળી વળી બોલ્યા તે મુનિવર શુદ્ધજી, મનમાં કોપ્યો તે મહા દુર્ગુદ્ધજી;
 દાનવ ચાલ્યો તે જોવા નેદજી. ૧

ઉથલો.

નેદ જોવા ચાલ્યો દાનવ, દેવને દેવા દંડ;
 કીહાં મુજને મળે માધવ, જાણું તે ખડોખડ. ૨

રાગ વેરાડી.

હિરણ્યાક્ષ હઠે ભરાણેરે, ળીજે કાણુ છે મુજ સમાણેરે;
કાણુ દેવનો દેવ કહાવેરે, દૈત મારવા હામ ધરવેરે. ૩

એને ખોળી કહાડું કાણુ માંહેરે, જઈ જિતું રહેતો જ્યાંહેરે;
જાએ નારી તો જિવતો ઝાલુરે, લાવી કારણહમાં ઘાલુરે. ૪

એમ કહી મૂછે કર ઘાલ્યોરે, ચાંદ લોકમાં ખોળતો ચાલ્યોરે;
જઈ ઈંદ્રપુરીમાં પોતોરે, દૈત હીડે ધરેધર ભેતોરે. ૫

કોઈ માધવ મુજને દેખાડોરે, પુરુષોત્તમ હાટે પાડોરે;
એશું ખડગ વિદ્યાએ ખેલુરે, હાટે દેખું તો જાતો ન મેલુરે. ૬

તમે સાંભળો અમર મેરેરે, રાખે દાનવ સાથે વેરેરે;
કરે દેવ તમારી સારેરે, તેને ખોળી કાડું નિરંધારે. ૭

એ તો મૃત્યુ અમરનું આણેરે, તેની ત્રેવડ કરવી આ ટાણેરે;
જેને મુનિજન સર્વ સંભારેરે, તેનું મુખ ભેલું છે મહારેરે. ૮

કહાવે અમરતણો એ સ્વામરિ, બહુ વેશ ધરે બહુ નામીરે;
તમે દેખાડો એનું ઠેકાણુરે, નહિતર અંત તમારો આણુરે. ૯

વળતા યોગ્યા તે સર્વે મુરેરે, તું તો કાંઈ નવ જાણે અમરેરે;
એ તો અખિલ જગતના વાસીરે, તું તો ભેતી સધળે તપાસીરે. ૧૦

એ તો કોપધટ્ટી નવ છેડેરે, પણ ખોળ્યા વિના નવ ભેડેરે;
ધર મૂઠ્ઠી વનમાં જાયરે, તેને સન્મુખ દર્શન ધાયરે. ૧૧

મોટા સદ્ગુરુ શિર થાપેરે, તે પણ એનું ઉપાસન આપેરે;
જે કાંઈ નિશદિન સ્મરણ રાખેરે, તેને રૂપ રમાવર દાખેરે. ૧૨

તુંને વેરલાવે લાગ્યો લક્ષ્મીરે, તોએ પ્રભુ થાશે પ્રલક્ષ્મીરે;
એની વાત બ્રહ્મા જાણેરે, મુખથી ચારે વેદ વખાણેરે. ૧૩

તું તો બ્રહ્માને પૂજી પ્યાતરે, જે જાણે છે એની વાતરે;
એવું સાંભળી બ્રહ્મા પામેરે, દૈત આગ્યો છે એક શ્વાસેરે. ૧૪

આવી ઉમો તે શિશ નમાવીરે, બ્રહ્મા પૂછે છે પ્રેમ જાણાવીરે;
કહે પુત્ર આગ્યો છે કેમરે, કાંઈ માંડ્યો છે ઉન્માદ એમરે. ૧૫

ખોળ્યો દૈત તે ભેડી હાથેરે, મારી વિનતિ સાંભળો નાથરે;
મુને નારદે જે કંઈ કહ્યુરે, તે તો વચન હદે મં ગ્રહ્યુરે. ૧૬

તુંને મારશે માધવ રાખેરે, જેનો મોટો ઘણો મહિમાથેરે;
જેણે મંદુકૈટભને માચ્યારે, મોટા બળવંત એથી હાચ્યારે. ૧૭

તેને જાણો તમો મહારાજરે, તેને દેખાડી દોની આજરે;
 કરી જુદા ને એને ગાળુરે, દૈત સધળાનું દુઃખડું ટાળુરે. ૧૮
 એવું સાંભળી બ્રહ્મા જોલેરે, કાંઈ પુરુષ નહીં એને તોલેરે;
 એ તો આદ્યપુરુષ અવિનાશીરે, એની જોત જગતમાં પ્રકાશીરે. ૧૯
 એ તો કાંઈના મારયો નવ મરેરે, એ તો તૃણનો મેરુ કરેરે;
 એને જોળીએ જો જુગ બાધેરે, તો અદૈત લાવે નવ લાધેરે. ૨૦
 ધણા દિવસ લગે તપ સાધેરે, એક ચિત્ત કરીને આરાધેરે;
 એને ચરણે જે તન મન અપેરે, રહી ચરણને સર્વે સમપેરે. ૨૧
 તેને મળે મધુસૂદન પોતેરે, મન હંકાર સર્વે ખોતેરે;
 તમો દાનવ કાંઈ નવ જાણોરે, જોલો હંકારે આપ વખાણોરે. ૨૨
 ગુપ્ત વેપાર કરો અણલેખેરે, તે પણ દેવ અત્રીક્ષથી દેખેરે;
 તેણે તમ ઉપર નિર્ધારેરે, મન કાપ કરે કીરતારે. ૨૩
 સુર સધળા મેલી અભિમાનરે, લાવે લકિત કરે ભગવાનરે;
 ગુણ ગોવિંદના નિત્ય ગાયેરે, તેને શ્રીહરિ થાશે સહાયેરે. ૨૪
 તમે ગુણ જો ગોવિંદના ગાઓરે, ક્ષણમાં સુર સરીખા થાઓરે;
 એને સુર અસુર બે સરખારે, જેમ સધળે વરસે વરખારે. ૨૫
 તમો દુઃખ છો છો સુરની દેહરે, કરે સ્તુતિ પ્રભુજીની તેહરે;
 સ્તુતિ સાંભળી શ્રીવર રીઝેરે, સુણી ગોવિંદ તમપર ખીજેરે. ૨૬
 તેણે શ્રીહરિ તમને સંધારેરે, દેવ પોતાના કરીને ઉગારેરે;
 તમે દૈત પોતાને પાપેરે, વળી વેર કરો છો આપેરે. ૨૭
 તમે સહજે કરો છો કીડારે, તેમાં પૃથિવી પામે પીડારે;
 તેણે તમને વિષ્ણુ વિદારેરે, તેમાં કાણુ પ્રભુને વારેરે. ૨૮
 તમને સરજ્યા શ્રીનાથેરે, વળી વેર કરો છો તમે હાથેરે;
 વેર વિષ્ણુ સાથે જો કરશેરે, એના માર્યા તે નિશ્ચે મરશેરે. ૨૯
 એવું સાંભળી દાવન હુંકરે, એના સમ જો માચ્યા વણુ મૂકેરે;
 એણે પક્ષ જો દેવની રાખીરે, અમે જુદા કરવા અભિલાખીરે. ૩૦
 અંથી બીહીજીએ નવ નિર્વાણુરે, પાડું પૃથિવીમાં ભંગાણુરે;
 એ તો કહાવે વિપ્રનો પતિરે, વઢે અમ સાથે અમરની વતીરે. ૩૧
 બધી પૃથિવી જળમાં ઝપાળુરે, વિષ્ણુ સંધાતે નિશ્ચે જાળુરે;
 અમ કહીને અસુર પાછો વળિયોરે, આંચો અવન ઉપર અતિ બળિયોરે. ૩૨

અવનિ બળે કરીને ચાંપરિ, બાધી પૃથ્વી તે થરથર કાંપરિ;
નવ ખંડ ધરા તત્કાલરે, શેષ સહિત ચાલી રસાતાળરે. ૩૩
સારે સુરપતિ જોડી હાથરે, સહુ સંભારે વૈકુંઠનાથરે.

પૂર્વછાંચો.

પૃથિવી ચાંપી ચરણુશું, હોલ્યા દશ દિગ્પાળ;
સુર બ્રહ્માદિક સ્તુતિ કરે, સર્વે દેવ દ્યાળ. ૩૪
વહાર કરે વૈકુંઠપતિ, કમળાનાથ કૃપાળ;
સુરસહાયક જગતનાથક, ત્રણ ભુવન પ્રતિપાળ. ૩૫

કંડુ ૧૪ મું.-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે નારદ સારથ, સાંભળ રાગ તે ધર્મ કુમારથ;
સ્તુતિ [કરે છે ઈંદ્ર અપારથ, નેતિ નેતિ તે વડે વારંવારથ. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાગ વચન પાવન, સ્તુતિ કરે છે ઈંદ્ર;
તે સુણીને શિલે પ્રગટ્યા, વારાહ રૂપે ઉપેંદ્ર. ૨

રાગ રામચી અથવા છંદ તોટકની દેશી.

ભણે ઈંદ્ર મુનીંદ્ર ઉપેંદ્ર નમો, કરુણાવર શ્રીહરિચંદ્ર નમો;
સચ્ચિદાનંદ શ્રીઅવિનાશી નમો, કમળાવર વૈકુંઠવાસી નમો. ૩
પુરુષોત્તમ પંકજનેત્ર નમો, પરિપૂરણ બ્રહ્મ પવિત્ર નમો;
રવિ દ્રોણિકલાવર રૂપ નમો, ભગવાન સુરાસુર બ્રૂપ નમો. ૪
પરમેશ્વર પત્રગશાથી નમો, સચ્ચરાચર સંપદદાથી નમો;
શિર ચરણુકરણુજસહસ્ર નમો, પરિધાન પીતાંબર વસ્ત્ર નમો. ૫
કીરિટાદિક લંકેત્ર ધારી નમો, મધુસૂદન દેવ મોરારી નમો;
શંખ ચક્ર ગદાણુજપાણી નમો, ખગવાહનપુરુષ પુરાણી નમો. ૬
ત્રટ નિર્ધનપાવન ચરણુ નમો, જય માધવ મંગલકરણુ નમો;
સુરવલ્લભ સુંદરસ્થામ નમો, જનદાયક દુર્લભ ધામ નમો. ૭
નભ વાયુ દુતારા પ્રકાશ નમો, પૃથ્વી જલજંતુ નિવાસ નમો;
શુભવંત અગ્નિસ અનંત નમો, ભયભંજન શ્રીભગવંત નમો. ૮
નિરાકાર નિરંજન દેવ નમો, શિવશંકર શાયક શૈવ નમો;
શરણાગત વસન્ત નાથ નમો, નિજભક્તાતણુસદાતાત નમો. ૯

ભૂવનેશ્વર ભૂધર વીર નમો, શુભ ધર્મધુરંધર ધીર નમો;
 દ્વીજપાલક દીનદયાળ નમો, જગદીશ જગતકૃપાળ નમો. ૧૦
 બહુ વેશ મહા બળવંત નમો, ઋષિકેશ મહેશ મુકુન્દ નમો;
 કરો વારાહ દ્યાનિધિ વેગે કરી, સુભુતાં પ્રગટયા તતખેવ હરી. ૧૧

પૂર્વછાંદો.

મુભુતાં પ્રગટ થયા હરિ, મુરકારણુ તત્કાળ;
 વરાહરૂપ ધર્યું પ્રભુજી, જે ત્રણ ભુવનપ્રતિપાળ. ૧૨
 રસાતાલ જાતી ધરા, દાઢાગ્રહપર ધરણુ;
 વિશ્વતણી વંહારે ચઢ્યા, સ્વામી અશરણશરણ. ૧૩
 દાનવ સાથે જુદ્ધ રચ્યું, લીધા વરાહવેશ;
 પ્રભુજીએ પૃથ્વી ધરી, જલમાં કર્યો પ્રવેશ. ૧૪
 હવે તેતણી કહું કથા, તે સાંભળો રાજન;
 વ્યાસમુત શુકદેવકેરાં, મુણે સત્ય વચન. ૧૫
 હરિ હિરણ્યાક્ષ વઢે, ત્યાં થયું દારણુ યુદ્ધ;
 દ્વિગ્ધાળ દશે ખળભળ્યા, ને શેષ ભૂલ્યો શુદ્ધ. ૧૬
 સાત સાગર ભેળા ભળ્યા, પહ્યા પર્વત શૃંગ;
 ખળભળે બ્રહ્માંડ બાધું, અસુર કેરે અંગ. ૧૭

ઉથલો.

અસુરકેરે અંગરે, બ્રહ્માંડ બાધું થરથરે;
 કોધ રૂપ થયા હરિ, તે સાથ સખળું જુદ્ધ કરે. ૧૮

કડવું ૧૫ મું.-રાગ સિંધુડો.

માંડ્યું જુદ્ધ તે દુસ્તર દારણુહો, જેમ વડવાનલકંપવારણુ હો;
 વિશ્વ ઠેલે વારાહ બલ સાથર હો, નિરખી નર થયા બહુ કાયર હો. ૧
 કર ગદા પરસ્પર ધારી હો, તન પ્રહાર પજાડે ભારી હો;
 આયુધશું આયુધ ઉછાળે હો, ધુરમ દધન ધા સંભાળે હો. ૨
 આયુધશું આયુધ છેદે હો, નાખતાં અંગ નવ ભેદે હો;
 વળગીને વીર વધૂટે હો, ખેલતાં તે કોઈ નવ ખૂટે હો. ૩
 નાંખી બાથ ને જુગતે ઝાલે હો, કોપીને કઠે કર ધાલે હો;
 રણમાંહિ પરસ્પર રાળે હો, જલમાંહિ પંખા જલ કોલે હો. ૪

શત પંચ સંવત્સર પૂરા હો, જલમાંહે વઢે બેહુ શરા હો;
 દીંચણુ ઢાલ બરછી કોણી હો, નર દીંચે છે અન્યોન્ય ગોણી હો. ૫
 વળતા પૃથિવીપર આવ્યા હો, ઈંદ્રાદિકને ધણું અકળાવ્યા હો;
 પડધા પ્રચંડ વાળે હો, નવ ખંડ ગગનમાં ગાળે હો. ૬
 ધમકારે ધરણી ધ્રુજે હો, મહા દૈત્ય દેવશું ઝુઝે હો;
 જગદીશ કરે જલક્રીડા હો, પૃથિવીમાં પ્રગટી પીડા હો. ૭
 દશ સહસ્ત્ર વર્ષ વરાહ લજ્યા હો, પણુ કોઇ જીલ્લે નહિ પડ્યા હો;
 મનમાંહે મહારાજ વિચારે હો, જીલ્લ કરતાં દાનવ હારે હો. ૮
 વળતું હરિ વદન વિકાશ્યું હો, તન તીક્ષ્ણ તેજ પ્રકાશ્યું હો;
 મુખ દાઢ કરાળ વધારી હો, રૂઝ્યા મનમાંહે મોશારી હો. ૯
 દર્પ ડોટ પ્રખળ ને પાજ્યો હો, જઈ દાનવ પ્રૌઢ પથાજ્યો હો;
 હિરણ્યાક્ષનું શિશ તો હાથે હો, ગ્રહી છેલ્લું તે કમળાનાથે હો. ૧૦
 અંતરિક્ષથી સુર નર નિરખી હો, મનમાંહે રહ્યા છે હરખી હો;
 મુખ જ્ય જ્ય શબ્દ સુણાવે હો, બહુ પુખ્તની વૃષ્ટિ કરાવે હો. ૧૧

પૂર્વછાંયો.

પુખ્તવૃષ્ટિ સુર નર કરે, દેખી દાનવ નાશ;
 ઈંદ્રાદિક મુખ ચોગરે, જ્ય જ્ય જગન્નિવાસ. ૧૨

ઉથલો.

જ્ય જ્ય જગન્નિવાસરે, ઈંદ્રાદિક એણીપેર સ્તવે;
 રાજ સાંભળ વાતરે, શુક પરીક્ષિત પ્રીછવે. ૧૩
 સુત સુણાવે વિપ્રને, નૈમિષારણ્યમાં તેહ;
 હિરણ્યાક્ષ માત્યા પછે, નિમિત્ત નિપન્યું જેહ. ૧૪

કંડવું ૧૬ મું.-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે ઋષિરાયણ, સાંભળ રાજ તે કહું મહિમાયણ;
 જેના જીગમાં તે સહુ જશ ગાયણ, સાંભળે અથ દૂર પદાયણ. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજ કહું મહિમા, હિરણ્યાક્ષને મારિયો;
 તે સુણીને હિરણ્યકશિપુ, બ્રાત ક્રોધાતુર થયો. ૨
 તેણે તપ અતિ ઉગ્ર કીધું, દુઃખ દીધું દેવને;
 તે કારણ નૃસિંહ પ્રગટ્યા, સુણાવું તે અવેવરે. ૩

રાગ ટોડી.

હિરણ્યાક્ષ માર્યો મહારાજે, મહા મહા બળવીર,	દાનવ;
હિરણ્યકશિપુ નાનેરો બાંધવ, કસ્યપનો કુમાર,	દાનવ. ૪
તેતણાં પુત્ર કલત્ર સહોદર, સર્વ કરે કલ્પાંત,	દાનવ;
જ્ઞાન પ્રબોધ કરી સમન્નવે, કષ્ટક દીધાં દષ્ટાંત,	દાનવ. ૫
પછે હિરણ્યકશિપુ હોકાર્યો, કીધો મનમાં કોધ,	દાનવ;
દેશે દેશથી દૈત્ય તેડાવ્યા, જૂથ મળ્યા બહુ સમસ્ત,	દાનવ. ૬
પૂરી સભામાં પરિચાણ કર્યું, થયા એકઠા ભૂપ સમસ્ત,	દાનવ;
દંત પીશે કરપૃષ્ઠ ધરો, વળી હેઠા પછાડે હસ્ત,	દાનવ. ૭
કોણ એવો મદવંતમાં આવી, જે વરાહ વેશ વિશાલ,	દાનવ;
જેણે હણ્યો મુજ બ્રાત લધુને, હું નિશ્ચે આણું તેનો કાલ,	દાનવ. ૮
વળતો વિચાર કર્યો મનમાંહે, ઈંદ્રતણો ઉપકાર,	દાનવ;
વૈકુંઠનાથે હણ્યો મુજ બાંધવ, નિશ્ચે ને નિર્ધાર,	દાનવ. ૯
તે માટે હવે નિશ્ચે મારે, દેવને દેવો દંડ,	દાનવ;
જોર કરે તો જીવથી મારું, જોણું ખંડો ખંડ,	દાનવ. ૧૦
શત્રુ મારાને શોધી કહાડું, જેણે વિહાર્યો વીર,	દાનવ;
બ્રાતનું વેર વાળું જીગ માહે, ત્યારપછે પીયું નીર,	દાનવ. ૧૧
એમ વિચાર કીધો મનમાંહે, ધર્મનો કીજે ધ્વંશ,	દાનવ;
તો સહેજે શત્રુક્ષય પામશે, પુણ્ય પ્રભુનો અંશ,	દાનવ. ૧૨
ધર્મ ધરાપરે જાણીએ જીગમાં, એ વિષજનું મૂળ,	દાનવ;
ધર્મ લોપે ધરણી પર નાશે, દૈત્યનું જાશે શૂળ,	દાનવ. ૧૩
એમ કરીને આજ્ઞા આપી, દોઝ્યા દૈત્ય અપાર,	દાનવ;
પુણ્યનો મારગ પાલટી નાંખી, દેવનો કીધો સંહાર,	દાનવ. ૧૪
ભૂપની ઈચ્છા ઉપની જાણી, ચાલીઆ ચારે મેર,	દાનવ;
મેદિની માંહે ક્રોલાહલ માંડ્યું, કીધું હલાહલ વેર,	દાનવ. ૧૫
વેદની ધૂત સૂણે ત્યાં સામટા, ધૂમ કરીને ધાય,	દાનવ;
વાડવને શિર વેદના પાડે, ખડ્ગ ઊધાડે જાય,	દાનવ. ૧૬
યજ્ઞશાળા મહાશાળા સધળી, પાડી કીધા પડથાર,	દાનવ;
કુંડ સરોવર દેવનાં દેવળ, ટાળી નાંખ્યાં તેણી વાર,	દાનવ. ૧૭
શ્રાદ્ધ સમાગમ સૌર પડાવે, ગાંધર્વને દીએ ગાળ,	દાનવ;
ગીત કથા હરિવાર્તા હોએ, ત્યાં આવી કરે આળ,	દાનવ. ૧૮

લેવા ન દે મુખે મેદિનીમાંહે, નારાયણનું નામ, દાનવ;
 વૈષ્ણવવેષ ધરી ન શકે ક્રોધ, ગોતે ગામોગામ, દાનવ. ૧૯
 સંધ્યા સ્નાન કરી ન શકે દ્વિજ, કરવા ન દીએ કર્મ, દાનવ;
 બ્રાહ્મણને શિર ભય ઉપજાવે, ધર્શી નાંખે ધર્મ, દાનવ. ૨૦
 ભક્તિ મારગ ભૂતળમાંથી, ટાળી નાંખ્યો તતખેવ, દાનવ;
 હિરણ્યકશિપુએ સ્વર્ગે જઈને, જિત્યા સર્વે દેવ, દાનવ. ૨૧
 ઇંદ્ર પોતાનું આસન છાંડી, નાહા દેખી દુર્બુદ્ધ, દાનવ;
 પર્વતમાં જઈ દેવતા પેઠા, આવતો જોઈ અશુદ્ધ, દાનવ. ૨૨
 પછે તિહાંથી દૈત ઉતાવળો, જઈ પોતો વૈકુંઠ, દાનવ;
 શ્રીહરિ સાથે જોમ ધરિને, ભુદ્ધ કરવા ઉત્કંઠ, દાનવ. ૨૩
 વળતા વિષ્ણુએ વાત વિચારી, દૈત આવ્યો છે આ કાળ, દાનવ;
 ભુદ્ધ નથી કરવું એ સાથે, મારવો જઈ જ્યાળ, દાનવ. ૨૪
 એમ વિમાસી શ્રીઅવિનાશી, દેખે જોમ નહીં રૂપ, દાનવ;
 વાયુવેપ ધર્યો મહારાજે, ભેદમાં ભુલાવ્યો ભૂપ, દાનવ. ૨૫
 શ્રીવરે સૂક્ષ્મ રૂપ ધરીને, પ્રવેશ કર્યો જઈ પેટ, દાનવ;
 ખોળી વળ્યો પછે ભૂપતિ બાધું, ક્ષીર સમુદ્રનું ક્ષેત્ર, દાનવ. ૨૬

પૂર્વછાંચો.

ખોળી વળ્યો વૈકુંઠ બાધું, જજ્યા નહીં જગદીશ;
 ફરી પાછો ઘેર આવ્યો, રહી મનમાં રીશ. ૨૭

ઉથલો.

રહી મનમાં રીશરે, મતિમંદ એમ ત્રેવડે;
 વેરી મુજને નવ મળે, તે કો દિવસ આવી નડે. ૨૮
 તે માટે જઈ તપ કરું, જે બ્રહ્મા ભય પામે ધણું;
 ઇંદ્ર ઉપર અચલ થાપે, આપે અજરામરપણું. ૨૯

કહવું ૧૭ મું.-વલાણ.

ઋષિજી જોલ્યા તે વચન પ્રમાણજી, મહાત્ પમાડું તે દાનવ રાણજી;
 સાંભળો રાજે ચતુરસુખાણજી, અસુરે તપ આરંભ્યું નિર્વાણજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજ તે ચતુર ચંત, અસુરનું તપ તેજ;
 વાધિયું બ્રહ્માંડ સુધી, મુખ વખાણું એજ. ૨

મંદરાચળમાં માંડિયું, તપ અસુર આસન એક;
અત્માને મનમાં લજે, તજે નહીં તે ટેક. ૩

રાગ પૂર્વી.

તન ટેક ન મૂકે રાજરે, મનમાંથી ન ચૂકે માજરે;
એક અંગુષ્ઠને આધારરે, ઉભો રહ્યો છે વન મોજરે. ૪

રહ્યો તરુવરની પેર સ્થંભીરે, એમ ધણા દિવસ દેહ દંભીરે;
મુખ મુન્ય ગ્રહી મદવંતરે, જાણે સુતો તે સર્પ એકાંતરે. ૫

અંન ઉદક દીધાં છે મેલીરે, જોધએ શવને વસ્તુ જે પહેલીરે;
નેત્ર ઢાળીને ધર્યું ધ્યાનરે, ક્રીધું સિદ્ધ પુરુષને સમાનરે. ૬

પંચ કેશ જટા શિર વાધીરે, ઘણું શોભે તે જોગ સમાધીરે;
રૂધી શ્વાસ ચડાવી છે તાળીરે, લીધી દક્ષિણુર જપમાળીરે. ૭.

એક શત સંવત્સર માંડીરે, અસુરે પ્રત્યંક કાયા રૂંધીરે;
થયો રાક્ષ પ્રી વળી માટીરે, નવ દીપ્ત ત્વચા ને નાડીરે. ૮

ઉચ્ચા દર્ભ તે કર્ણને દારેરે, ક્રીધાં સુગરીએ ઘર હારાહારેરે;
જ્યારે થઇ છે અવસ્થા એમરે, ઇંદ્રે જાણ્યું રીપુ થશે ક્ષેમરે. ૯

મનમાંહે વિચારે વાતરે, દૈવ ગાહ્યો ઘણું વિખ્યાતરે;
એવા દુષ્ટને વર કેમ આપેરે, જે કોઇ સુર નરને સંતાપેરે. ૧૦

પછે ઇંદ્રે સખળ બળ ક્રીધુરે, જઈ દાનવતું પૂર લીધુરે;
તિહાં અસુર તે દૈક વિડાચારે, હિરણ્યકશિપુ તેણે હારે. ૧૧

પછે હિરણ્યકશિપુની નારીરે, માતા પ્રહલાદની સુખકારીરે;
તેને મેઘ મરુતને નાથેરે, વળી શાહી લીધી છે સાથેરે. ૧૨

ક્રીધી ઐરાવતની આગેરે, ચાલે જીવંતી સંક્રમલ પાગેરે;
જાણી લક્ષ્મી જનેતા માટેરે, આવ્યા નારદ અંત્રિક્ષવાટેરે. ૧૩

જ્યારે સુરપતિએ મુનિજન દીહારે, ત્યારે આઞ્ઞાવાહન થકી હેહારે;
કર જોડી દંડવત ક્રીધારે, ઋષિએ આશિર્વાદ દીધારે. ૧૪

મુનિ જોલ્યા તે મુખથકી વાણીરે, એક આ સુંદરી ક્યાંથી આણીરે;
કોઇ ભૂપતિ મનમાં કોપેરે, પણ અજ્ઞાની લાજ ન લોપેરે. ૧૫

તું તો સ્વર્ગ અમરનો ધરારે, તને આવડી નવ ઘટે રીધરે;
પછે ઇંદ્રે જોલ્યા શિર નામીરે, તમે વાત વિચારો સ્વામીરે. ૧૬

એને ગર્ભ આદરમાં લાસેરે, કોઇ દાનવ પ્રૌઢ પ્રકાશેરે;
ટાણે ગર્ભ છેદન કરુ એનારે, પછે નહીં પરાલવ કેનારે. ૧૭.

એવી સાંભળી વાત જોવારે, હસી યોલ્યા તે મુનિ તે વારે;
 એના ઓદરમાં પ્રગટે આળરે, તે તો પૂર્ણ ભગવંત ગોપાળરે. ૧૮
 ભય હિરણ્યકશિપુનો મ ધરશોરે, એની ભક્તિએ તમે ઉગરશોરે;
 પછે ઈંદ્ર તે આશ્ચર્ય પામેરે, ઋષિજીને ચરણ શિર નામેરે. ૧૯
 સુંદરીને નમાવ્યું શિશરે, તમે મનમાં ન ધરશો રીશરે;
 અન્નણે થયો અપરાધરે, ક્ષમા કરજો જનેતા સાધરે. ૨૦
 કર જોડીને સુરપતિ માંગેરે, ઉભા સ્તુતિ કરે ઋષિ આગેરે;
 એ સુંદરી સ્વામીને ધામેરે, રાખો શરણ રખે દુઃખ પામેરે. ૨૧
 પછે માતુનિ મુનિવરે વાળારિ, તેને પુત્રી કરીને પાળીરે;
 આખો મુનિવરે વરઅતિભાવેરે, તું તો ગર્ભ પ્રસવ પતિ આવેરે. ૨૨
 ઘણી જ્ઞાનતી વાત સુણાવીરે, તેણે દુઃખની દાઝ સમાવીરે;
 તે ગર્ભવાસમાં પ્રહલાદરે, રસ પીધો સ્તુતિ કરી સ્વાદરે. ૨૩
 તેનો મર્મ મુનિજન જાણેરે, રસપાન કરે તે વખાણેરે;

પૂર્વછાંયો.

તે વખાણે જશ પ્રભુનો, જે કરે રસપાન;
 પણ દુષ્ટ દાનવ નવ લહે, જેને અટલ છે અજ્ઞાન. ૨૪

ઉથલો.

અટલ છે અજ્ઞાનરે, તે નવ લહે રસ હરિતણો;
 હિરણ્યકશિપુ તેમ કરે, જેમ વિષે સર્પ વાધે ધણો. ૨૫

કડવું ૧૮ મું.-રાગ ધોળ.

પછે વાધ્યો અસુર તપ તાપરે, આધા વિશ્વ વિષે;
 થયો મુનિવરને સંતાપરે, આધા વિશ્વ વિષે. ૧
 કંપે સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાળરે, આધા; વળી ડોલ્યા દશે દિગ્પાળરે, આધા. ૨
 દેવ મેલી પોતાનું ધામરે, આધા; રહેવા ઝોળતા હિંડે ઠામરે, આધા. ૩
 ચૌદ લોક ચર્ચા અકડોળરે, આધા; બ્રહ્મલોકમાં હાલકહોલરે, આધા. ૪
 વાધ્યું તપતણું બહુ તેજરે, આધા; મન ભમાવી ચારે એજરે, આધા. ૫
 થયો દાનવ મહા બળવાનરે, આધા; વર આપવો નેષ્ટિ નિદાનરે, આધા. ૬
 કહિએ ચુક્યો નહીં તપતાલરે, આધા; વર આપવામાં જંજલરે, આધા. ૭
 એ તો તામસી છે દુર્ણદરે, આધા; જુગ માંહે જગાડશે જુદરે, આધા. ૮

એ તો દેવને દેશે દંડરે, આધા; એ તો આચરે પાપ પ્રચંડરે, આધા.	૯
એમ બ્રહ્મા વિચારે વાતરે, આધા; વર આપવા આવ્યા ખ્યાતરે, આધા.	૧૦
આવી ઉતર્યા પર્વત મોહરે, આધા; તપ દાનવ સાધે છે બ્યાહરે, આધા.	૧૧
કર મૂકી કરચો સાવધાનરે, આધા; મુખ યોલ્યા બ્રહ્મા ભગવાનરે, આધા.	૧૨
ભીં પુત્ર તપસ્યાથી જાગરે, આધા; મનજમતો ભીડી વર માગરે, આધા.	૧૩
એવું સાંભળી જાગ્યો ભૂપરે, આધા; દીઠું દેવ વિધાતાનું રૂપરે, આધા.	૧૪
કર જોડીને લાગ્યો પાયરે, આધા; સ્વામી થાજે હુંને સહાયરે, આધા.	૧૫
જેટલા વર માગું આજરે, આધા; તેટલા જ આપો મહારાજરે, આધા.	૧૬
જેટલા સૃષ્ટિ તમારીના જંતરે, આધા; મારો આણી ન શકે અંતરે, આધા.	૧૭
જળ ભૂતળ વાયુ પ્રકાશરે, આધા; મારો તે ન કરી શકે નાશરે, આધા.	૧૮
શલ્યા શુભક કાષ્ટ કે દંડરે, આધા; તેણે પડે નહીં મુજ પંડરે, આધા.	૧૯
મંત્ર જંત્ર ને આયુધ અસ્ત્રરે, આધા; મુને છેદે નહીં કો શસ્ત્રરે, આધા.	૨૦
સાત ધાતુના ઘાટ અનેકરે, આધા; મારું અંગ ન ભેદે એકરે, આધા.	૨૧
વનૌષધિ ભાર અઢારરે, આધા; મારો તેથી ન થાયે સંહારરે, આધા.	૨૨
ગિરિશિખર પહાણ કોડાણરે, આધા; મારો પડે ન નિશ્ચે પ્રાણરે, આધા.	૨૩
ધર ગોખલો ને ધર આરે, આધા; મારો પંડ પડે ન કો ઠારરે, આધા.	૨૪
અવનિપર અંબર હેઠપરે, આધા; મુજ મૃત્યુ તે નાવે નેટરે, આધા.	૨૫
દિન રેણુ સમરત મોઝારરે, આધા; મુને મારે ન મારણહારરે, આધા.	૨૬
જીવ થોનીજે ચારે ખાણરે, આધા; તેથી નવ મરું નિર્વાણરે, આધા.	૨૭
એટલું માગું કર જોડરે, આધા; પહોંચે મારા મનનો કોડરે, આધા.	૨૮
પછે યોલ્યા બ્રહ્મા યોલરે, આધા; તે તો વર માંગ્યા અણુતોલરે, આધા.	૨૯
નથી આપવા જેવા નિર્ધારરે, આધા; વર દુર્લભ એજ અપારરે, આધા.	૩૦
આજસગે એવા નથી કાપરે, આધા; જેને તારા જેવો વર હોયરે, આધા.	૩૧
પણ જ તારા તપને ત્રાશરે, આધા; વર આપીને પૂરું આશરે, આધા.	૩૨
મુખે માગ્યું તેથાશે સત્યરે, આધા; પણ દૈત્ય તારી છે દુર્મત્યરે, આધા.	૩૩

પૂર્વછાંયો.

દૈત્યતણી દુર્મત્યરે, વિશ્વ વિષે નિર્ધાર;

અહંકારી ઉન્મત્ત ધણું, કરે ભોમને ભાર.

૩૪

ઉથલો.

કરે ભોમને ભારરે, દાનવ દળ મેલી ધણું;

અચ્યુત લે અવતારરે, તો દુઃખ લાગે સુરતણું.

૩૫

કડવું ૧૯ સું.-વલણ.

વળી વળી જોત્યા તે બ્રહ્મકુમારજી, લઈ વર વાળ્યો તે અમર અહંકારજી;
સાંભળ રાજ તે કહું વિસ્તારજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ કહું વિસ્તારજી તેનો, પાંડુસુત પુણ્યવંત;
પામી વર દાનવ વળ્યો, તે ખ્યાત મુણ મન ખંત. ૨

રાગ ગોડી ગુજરી.

વર આપી વળ્યા ચતુરાનન જે, પછે ભૂપતું ફર્યું તન મન જે;
પામ્યો વાંચિજીત વસ્તુ પદારથ જે, જાણે મન થયો કૃતારથ જે. ૩
આગે દૈત્ય ને વરદાન લીધું જે, જેમ મેગળ ને મદ પીધું જે;
પહેલો બળિયો ને વળિ વર લીધો જે, જેમ પતંગ પાંખાળો કીધો જે. ૪
હતો અમર અતુલ બળ બળિયો જે, વર વાંચિજીત પામીને વળિયો જે;
આવ્યો અમર પોતાને મંદિર જે, તિહાં પ્રાક્રમ દીકું પુરી ઈંદ જે. ૫
બાધું નગર ક્યું છે સૂનું જે, કોઈ ધામ જડે નહીં જનું જે;
દેખી કોઈ ચળો મનમાંહે જે, પછે તેડાવ્યા દાનવ ડાહ્યા જે. ૬
દેશદેશના દાનવ બળિયા આવી જે, ખેડા કોઈમાં ભુકુરી ચડાવી જે;
પ્રભ સઘળીને શિઘ્રે તેડાવી જે, આપ આપને સ્થાનક આવી જે. ૭
બહુ કોડ અમર થયા ભેળા જે, દૈત્ય જાણે હવે વળી વેળા જે;
દળવાદળ સેના દીસે જે, જુદા કરવાને મન નહીં હીસે જે. ૮
વાળે દશ વીશ કોડ દંડમાં જે, તે મુરપતિનાં પૂર સામાં જે;
વાળે વાંજિત્રના નિર્ધોષ જે, કાને પડિયું મુણે ન ત્રૈલોક જે. ૯
ઉઠાંછળા દૈત્ય અલેખે જે, મદમાતા થઈ મન મહાલે જે;
અળવિતરા અવળા આવે જે, જાણી જેઘને ઝઘડો ધાલે જે. ૧૦
અવળી આળ કરે માહોમાંહે જે, ખેલે ખડ્ગવિદ્યાને ધાએ જે;
અન્નશસ્ત્રની વિદ્યા સાધે જે, એક બીજને બંધન બાંધે જે. ૧૧
એવું સૈન્ય મળ્યું સર્વ રાણુ જે, જોલે હિરણ્યકશિપુ બહુ માન જે;
મુજ આગળ અમર કોણુ માત્ર જે, ગજ વના કીધું છે ગાત્ર જે. ૧૨
એમ કહીને મુંછે કર ધાલ્યો જે, દળ સળગ કરી દાનવ ધાલ્યો જે;
આજ સ્વર્ગે જઈ વેર વાળું જે, મારા હૃદિયાતણું દુઃખ દાળું જે. ૧૩

મળે ઈંદ્ર તો માન ઉતારું જો, ત્યારે હિરણ્યકશિપુ નામ મારું જો;
 પછે દળ લઇ દાનવ ધાયો જો, ધરા ધ્રુવ ન અંબર સહાયો જો. ૧૪
 દીધો સ્વર્ગ નિકટ જઈ ડેરો જો, મણિ સ્ફટિકનો ગઢ ઘેર્યો જો;
 ઈંદ્ર જાણ્યું જો દૈત્ય અભંગી જો, વર પામી આવ્યો છે ઉમંગી જો. ૧૫
 એશું જુદા કીધું નવ જાત જો, વૃથા કરવો તે શાને ઉપાય જો;
 શલ્યા લોહ ઉપર કર હણીએ જો, દુઃખ પોતે પોતાનું ગણીએ જો. ૧૬
 ક્રોધે કાળી પાણુને ડશીએ જો, દંત ભાગે પછે કર ધશીએ જો;
 એમ અમરપતિ મન ધારી જો, નાહા લઇને પોતાની નારી જો. ૧૭
 ખીજા દેવતાઓ દોદશ પળિયા જો, તથા ભુવન ને શિઘ્ર ઉચ્છિયા જો;
 ગયા અમર સ્વર્ગથી નાશી જો, જોયું દૈત્યે સ્થળ તે તપાસી જો. ૧૮
 પછે અસુર પુરીમાં પેઠા જો, સુરસ્વામીને સ્થાનકે ઘેઠા જો;
 આવ્યો હિરણ્યકશિપુ નર ત્યાંહે જો, ચડી ઘેઠા ઈંદ્રાસનમાંહે જો. ૧૯
 રાજ રંગ ધણી મન જામ્યો જો, સુર ઈંદ્રતાણું સુખ પામ્યો જો;
 કર જોડીને શિશ નમાવી જો, ધણા દૈત્ય ઉભા નિજ આવી જો. ૨૦
 શોભા દાનવ તેજ અપાર જો, જાણે દિનકરનો ઝળકાર જો;
 માથે મુગટ કનક મણિ આપે જો, તે તો ઈંદ્રગુણ છખી લોપે જો. ૨૧
 કાને કુંડળ ઉર મણિ માળા જો, નેત્ર જાણે અગ્નિની જ્વાળા જો;
 ધરે નવનવાં વસ્ત્ર વિભાગી જો, કરે ખડ્ગ ચંબર શોહાગી જો. ૨૨
 ક્રોધે દુષ્ટે જો સામું નિહાળે જો, તેનાં શરીરની શુદ્ધશુદ્ધ ટાળે જો;
 શોહે સ્વર્ગ ભુવનની ધરણી જો, હેમ રત્ન વિદુમની વરણી જો. ૨૩
 પેઠા મણિમય મંડપ મધ્ય જો, જોરે હંકારી લિધ રિદ્ધસિદ્ધ જો;
 જોતાં પૃથ્વીમાં પ્રતિબિંબ દીસે જો, જોમ ભાસે તે વદન અરીસે જો. ૨૪
 દારે મોતીનાં તોરણુ લહેકે જો, ચરમ્યાં કુંકુમ કસ્તૂરી બહેકે જો;
 પ્રરતી કલ્પ વૃક્ષની વાડી જો, વચ્ચે અગરચંદનની આડી જો. ૨૫
 વીટિ વેલ તિહાં બહુ ફૂલી જો, રણાં કુસમ કુસુમમધુ ગૂલી જો;
 તિહાં ગાન્ધર્વ અપ્સરા નાચે જો, ઉભા અનેક બંદીબન બાચે જો. ૨૬
 દોડે જુથ દાનવનાં જોમી જો, ભોગવે મોટા ભૂપતની ભોમી જો;
 દૈત્ય હિરણ્યકશિપુની હાકે જો, ચોદ લોક ચજ્ઞા છે ચાકે જો. ૨૭
 ખીજા નવ દિગ્પાળત્યાં આવ્યા જો, તેતો ભેટ લલી લલી લાવ્યા જો;
 હમ હસ્તી શિખીકા સારી જો, સિદ્ધિ લાવ્યો કૃષ્ણેર ભંડારી જો. ૨૮

વળી રથ રેવંત મળ આઝા જો, લાવે લાખો લેખે સર્વે રાજા જો;
 પોત પોતાની ભોમીની ભેટ જો, ભૂપ આવી પહોંચાડે ઠેઠ જો. ૨૯
 એને મેનાતણી નહીં સંખ્યા જો, એથી અવનિ ને આભ તે ચમક્યાં જો;
 એના તનમાં ત્રિગુણ નીરાળી જો, બ્રહ્મા ગુરુ હરિ શિવ જોગી જો. ૩૦
 એવી સંપત્તિ પામ્યો અસુર જો, તેણે શશિ રવિ જિલ્યા મુર જો;
 પછે નારદ ઋષિ તેડી રાણી જો, આઘ્યા તત્પર તુંબરુ પાણી જો. ૩૧
 દરી પુત્રીને સાસરવાસો જો, સોંપી ભૂપને ટાળ્યો વરાંસો જો;
 પેર પ્રીત્તવી શ્રી ઋષિરાય જો, રાજા મનમાં તે હરખ ન માય જો. ૩૨

પૂર્વજાંચો.

રાજા મનમાં હરખ્યો, પામે પરમ ઉદ્ધાસ;
 અમરાપુરી પોતે રહ્યો, દેવ રહ્યા વનવાસ. ૩૩

ઉથલો.

દેવ, રહ્યા વનવાસરે, શ્રીપતિનું સમરણ કરે;
 ગગનથક્રી વાયક થયું, તે સુરનર અવણે મુણે. ૩૪.
 અવતરે છે ઘેર અસુરને, કુંવર ભગત ભગવાન;
 તે દુઃખ ટાળે તમતણાં, લેતાં નામ નિદાન. ૩૫

કહ્યું ૨૦ મું.—વલણ.

વળતા યોગ્યા તે મુનિવર વાતણ, સાંભળ રાજા તે ભક્તની ખ્યાતણ;
 બાળક પ્રગટ્યો તે ગુણ વિખ્યાતણ. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજા અવણ સર્વે, ભક્તગુણ વિખ્યાત;
 અસુરને કુળ અવત્યો, પણ ભજે વૈકુંઠનાથ. ૨

રાગ માલવ ગુજરી.

થયો અસુરતણે ઘેર બાળ, રૂપ મનોહર છે;
 એને વહાલા ઘણું ગોપાળ, રૂપ મનોહર છે. ૩
 ઘજો ઢોલ નિશાન ને નાદ, રૂપ; એનું નામ ધરાવ્યું પ્રહ્લાદ, રૂપ. ૪
 વહેંચે છે શ્રીફલ દોષળ પાન, રૂપ; ગાએ માતુની મધુરાં ગાન, રૂપ. ૫
 મન હરખ ધણો ઘેર ભૂપ, રૂપ; એ શોભે તે સખળ સ્વરૂપ. રૂપ. ૬

એમ મન વિચારે માત, રૂપ; એક પુત્રથીવાધશે ખ્યાત, રૂપ. ૭
 જોતાં જન્માક્ષરની વાત, રૂપ; એને પ્રભુ મળે સાક્ષાત, રૂપ. ૮
 માતા લાડ લડાવે દિન રેણુ, રૂપ; જેમ પાંપણ પાળે નેણુ, રૂપ. ૯
 માથે ટોપીમાં મોતીના હાર, રૂપ; માહે ધુધરનો ધમકાર, રૂપ. ૧૦
 પહેરી બુલડી ઝળકતી જોત, રૂપ; જાણે અર્કતણા ઉઘોત, રૂપ. ૧૧
 કદિ મેખલા ધુધરમાળ, રૂપ; થયો પાંચ વરસનો બાળ, રૂપ. ૧૨
 પછે પિતાએ આણી પ્રીત, રૂપ; મેલ્યો શીખવા રાજનીરીત, રૂપ. ૧૩
 જોઈ ઉત્તમ દિવસ નિર્ધાર, રૂપ; જવા નિશાળે સળ્યો કુમાર, રૂપ. ૧૪
 શોહે જરકસી પાધડીશિશ, રૂપ; જોઈ મોહી રહે અજ ધશ, રૂપ. ૧૫
 કંઠે ઝળકે મોતીના હાર, રૂપ; ધસ્યાં વસ્ત્ર તે ઝાકઝમાળ, રૂપ. ૧૬
 કીધો મેગલપર અસ્વાર, રૂપ; સાથે વાણંત્રનો નહીં પાર, રૂપ. ૧૭
 સુત એણીપેર મેલ્યો નિશાળ, રૂપ; સાથે સહસ્ર પાળા અસ્વાર, રૂપ. ૧૮
 સોંપ્યો ભૂશુ ગુરુને હાથ, રૂપ; ત્યાં બોલ્યો અસુરનો નાથ, રૂપ. ૧૯
 એને જળવજ્રે લલી લાત, રૂપ; રૂડી વિદ્યા લણ્યો દિનરાત, રૂપ. ૨૦
 પછે નિશાળિયામાં નરેશ, રૂપ; વહેંચ્યાં સાકર દ્રાક્ષ વિશેષ, રૂપ. ૨૧
 આપ્યા ખડિયા કનકના અપાર, રૂપ; સહુને દીધી લલામણુ સાર, રૂપ. ૨૨
 પછે ગુરુજીએ જાણ્યું મન, રૂપ; પામે એસાડ્યો દાનવતંત્ર, રૂપ. ૨૩
 રૂપ મનોહર ને રઢીયાળું, રૂપ; લાગેં સર્વને શોભતું સારું, રૂપ. ૨૪

પૂર્વછાંયો.

રૂપ મનોહર અતિ ધાગું, નખ શિખ નિર્મળ તંત્ર;
 કોમળ વદન વાયક મધુર, આઠે પોહોર પ્રસંન. ૨૫

ઉચલો.

આઠે પોહોર પ્રસંનરે; શ્રીગુરુજી વાણી વદે;
 કહું કથા હરિભક્તની તે, રાજ તું સાંભળ હૃદે. ૨૬

કડવું ૨૧ મું.—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુનિ નારદજી, સાંભળ રાજ તે કહું હારદજી;
 જેનો પાર ન પામે શારદજી. ૧

ઉચલો.

પાર જેનો ન લહે શારદા, કહું તેનો મર્મ;
 પ્રહલાદની દડ લકિત પ્રણ, સુણો રાજ ધર્મ. ૨

રાગ મંગલાચરણ.

પછે ગુરુછએ તેડ્યો; રંગીલા કુંવર રે;
લઈ મસ્તક મૂક્યો હાથ, રંગીલા કુંવર રે;

- એવી વિદ્યા તુંને શીખવું, રંગી; જેમ જિતે સલાનો સાથ, રંગી. ૩
હાથ પાટી લ્યો હેમની, રંગી; માહે લખ્યા મોટા મંત્ર, રંગી.
ગુરુતણું મન તું રાખજે, રંગી; તુંને શીખવું અઝા જંત્ર, રંગી. ૪
પહેલી વેળા શિખો શીખવું, રંગી; પછે લણ્યાનો જે ભેદ, રંગી.
બાવન અક્ષર એ વિધે, રંગી; ચૌદ વિદ્યા ન ચારે વેદ, રંગી. ૫
દીપતાં આંક દશે લખો, રંગી; લેખું કરવાને કાળ, રંગી.
સર્વ વિદ્યા તુંને શીખવું, રંગી; જેમ રૂઢુ ચલાવે રાજ, રંગી. ૬
તાતતણું માન રાખજે, રંગી; માતાને લાગજે પાપ, રંગી.
દુર્બળ દુઃખ દેખશ મા, રંગી; રખે રાખે વેરીની સહાય, રંગી. ૭
શત્રુનો સંગ ન કરીછએ, રંગી; મિત્રને ન દેશે છેલ, રંગી.
ચોરે ચૌટે જામશ મા. રંગી; શઃ સાથે ન કરીએ રનેહ, રંગી. ૮
રાજદારે કો દહાડલે, રંગી; કાંએ કરીશ મા હાંસ, રંગી.
પંથતણાં પરીઆણુમાં, રંગી; વણુ તેડ્યે મા જાજે પાસ, રંગી. ૯
દૂતવિદ્યા નવ ખેલીએ, રંગી; હુંડી ન કરીછએ હોડ, રંગી.
આણુજાણે નીર ન પેશાંએ, રંગી; નવ એશીએ નીચની ભેડ, રંગી. ૧૦
ગીત કથા સવાદમાં, રંગી; વચ્ચે નં કરીએ વાત, રંગી.
અહનિશ ઉઘમ કરીછએ, રંગી; કાંઈક દાન દીજે વિખ્યાત, રંગી. ૧૧
રમતાં રીસ નવ કરીછએ, રંગી; દીન રેણુ રહિયે રળિયાત, રંગી.
જમતાં જોર નવ કરીછએ, રંગી; ભાવતું લીછએ ભાત, રંગી. ૧૨
મૃતા તે સર્પ ન છેડીએ; રંગી; વિપ સાથે ન કરીજ્યે વાદ, રંગી;
વાપી કૃપ ન રૂડીએ, રંગી; ઉત્પાત ન કરે ઉન્માદ, રંગી. ૧૩
પાંચક હાથ ન ઘાલીએ, રંગી; નવ ચાલીએ સાંકડી વાટ, રંગી.
અગ્નણુ વસ્તુ ન પ્રાણીએ, રંગી; નવ કુદીએ અવધડ ઘાટ, રંગી. ૧૪
એકલા ગામનવ ચાલીએ, રંગી; કામ પડે જો કાટ; રંગી.
લીધું દીધું લખાવીએ, રંગી; ખાતે ન પડે ખોટ, રંગી. ૧૫
મોટ વડાઈ નવ લોપીએ, રંગી; પાણિએ ઘરમાં ધર્મ, રંગી.
દોષ કેને નવ દીછએ, રંગી; કરીછએ આપણું કર્મ, રંગી. ૧૬

પંડને પાવન રાખીએ, રંગી; નાહીએ નિર્મળ નીર, રંગી.
 મેલાં વસ્ત્ર નવ પહેરીએ, રંગી; રાખીએ શુદ્ધ શરીર, રંગી. ૧૭
 આંખીને પાધનવ બાંધીએ, રંગી; નખે ન ખણિએ ધરણ, રંગી.
 પ્રભાતે નવ પોઢીએ, રંગી; હસ્તે ન ત્રોડીએ તરણ, રંગી. ૧૮
 છોર વિના નવ છોરીએ, રંગી; કુડી ન પૂરીએ સાખ, રંગી.
 એવી વિદ્યા મેં શીખવી, રંગી; તે વાત હદેમાં રાખ, રંગી. ૧૯

પૂર્વછંદો.

વાત હદેમાં રાખજે, રૂડા રાજકુમાર.
 જગતમાં જશ પેરવે, કૃપા કરે કિતાર. ૨૦

ઉચ્ચલો.

કૃપા કરે કિરતારે, એવું મન નિશ્ચે ગણે;
 જે વિદ્યા સંકટ હરે, તે વિદ્યા ભાવે ભણે. ૨૧

કડવું ૨૨ મું. વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુનિવર વાણું, સાંભળ રાજ તે ચતુર મુગ્ધણું;
 કહું હરિજનની વાત વખાણું. ૨૨

ઉચ્ચલો.

માત વખાણું ભક્તની, તે સાંભળ ધર્મ નરેદ્ર;
 ગુરુવચન મસ્તક ધર્યું, પણ અનુભવ આપેદ્ર. ૨૩

રાગ ધનાશ્રી.

ગુરુજને શિશ નભાવી કરી, કર જોડીને બોલિયો બાળ; કૃતાર્થ મને ક્યો;
 સ્વામી સકળ વિદ્યા મને શીખવી, મને કરુણા કરી તત્કાળ; કૃતાર્થ. ૨૪
 હું તો સિદ્ધો વરણ સિદ્ધ શીખિયો, તેમાં ક્ષણ નવ લાગી વાર; કૃતાર્થ;
 જેનો અર્થ વિચારતાં એ થયો, માહિ કીધ કરે કિરતાર; કૃતાર્થ. ૨૫
 મેં તો અક્ષર સઘળા આળખ્યા, મને લાખ્યો ભણ્યાનો ભેદ; કૃતાર્થ;
 એથી શાસ્ત્ર સકળ મન જન કળા, ચૌદ વિદ્યા ને ચારે વેદ; કૃતાર્થ. ૨૬
 એના આવત અક્ષર ખીજ સદા, માહિ પૂરી રહો પરિપ્રલ; કૃતાર્થ;
 તેને સમજે તે સુખ પામે ધણું, અણસમજુને પહોંચે શ્રમ; કૃતાર્થ. ૨૭
 મેં તો કકરો તે દેશવ બાણિયો, ખખખો ખગવાહન નિરધાર; કૃતાર્થ;
 મેં તો ગગરો તે ગોવિંદ બાણિયો, ધધ્યા ધનશ્યામ મોરાર; કૃતાર્થ. ૨૮

મેં તો નન્નો નારાયણ લેખિયો, વળી ચન્નો લખ્યો ચક્રપાણ; કૃતાર્થ; ૮
 મેં તો છછો છખિયો જ લેખિયો, લખ્યો જજ્જો તે ઇવનપ્રાણ; કૃતાર્થ. ૯
 મેં તો ઝઝો ઝખારી લખ્યો, નન્ને નિર્ગુણ નિરાકાર; કૃતાર્થ; ૯
 મેં તો ટટો તે ટેકધારી લખ્યો, લખ્યો ટ્ટો તે ઠારણહાર; કૃતાર્થ. ૯
 મેં તો ડડો તે ડંખરધારી લખ્યો, મ તો ઢઢો લખ્યો જગદાત્મ; કૃતાર્થ; ૧૦
 મેં તો ણણો નિરંજન જાણિયો, તત્તો ત્રિભુવનનો પ્રતિપાળ; કૃતાર્થ. ૧૦
 મેં તો થથો તે સ્થિરસ્થાવર લખ્યો, મેં તો દદો લખ્યો છે દેવેશ; કૃતાર્થ; ૧૧
 મેં તો ધદો તે ધરણીધર લખ્યો, મેં તો નન્નો લખ્યો છે નરેશ; કૃતાર્થ. ૧૧
 મેં તો પપ્પો તે પુરુષોત્તમ લખ્યો, લખ્યો ફફેડો તે ફળદાતાર; કૃતાર્થ; ૧૨
 મેં તો બબ્બો તો બહુ નામી લખ્યો, મેં તો ભભ્બો લખ્યો ભવતાર; કૃતાર્થ. ૧૨
 મેં તો મમ્મો તે મધુસૂદન લખ્યો, મેં તો યથો લખ્યો યમુનેશ; કૃતાર્થ; ૧૩
 મેં તો રરો તે રામ કરી લખ્યો, લખ્યો લલ્લો લીલાધર વેશ; કૃતાર્થ. ૧૩
 મેં તો વવો તે વિષ્ણુ કરી જાણિયો, લખ્યો શશો શંકરપણ ભૂપ; કૃતાર્થ; ૧૪
 મેં તો પપ્પો તે પદ્મશીન લખ્યો, લખ્યો સસો તે સલ સ્વરૂપ; કૃતાર્થ. ૧૪
 મેં તો હહો હરિ કરી જાણિયો, મેં તો શ્રી લખ્યો શ્રીપતિ નામ; કૃતાર્થ; ૧૫
 મેં તો ક્ષ લખ્યો રૂપ ક્ષમાકારી, જ લખ્યો લક્ષ્મીપતિ ધામ; કૃતાર્થ. ૧૫
 મેં તો અક્ષરે અક્ષર ઓળખ્યો, ઓવો આદ્ય પુરુષ અવિનાશ; કૃતાર્થ; ૧૬
 મને કાંઈ ખીજું કંઈ નવ ગમે, શુરુ સાચું કંઈ તમ પાસ; કૃતાર્થ. ૧૬
 હું તો હરિ હરિ મુખમાંથી જપું, દિન રેણ રહું રણિયાત; કૃતાર્થ; ૧૭
 મારા મનમાં ગોવિંદ મુકુંદ વસે, નહિ ઉચરું અવર કાંઈ વાત; કૃતાર્થ. ૧૭
 મારે નામ નારાયણ રામ હૃદે, કમળાવર વૈકુંઠરાય; કૃતાર્થ; ૧૮
 સચ્ચિદાનંદ માધવ પ્રાણ પ્રભુ, તેનો ગાઈ મુખે મહિમાય; કૃતાર્થ. ૧૮
 હું તો વંદુ મુંદર નારાયણને, દામોદર દીન દયાળ; કૃતાર્થ; ૧૯
 અવિનાશિ અનંત અમોઘ અતિ, વળી પૂરણ બ્રહ્મ ગોપાળ; કૃતાર્થ. ૧૯
 એનું નામ ન મેલું એકે ઘડી, પિંડ માંહે છે ન્યાં લગે પ્રાણ; કૃતાર્થ; ૨૦
 મારે તન મન ધન છે તેહ સદા, જગજીવન શ્યામ મુગ્ધલ; કૃતાર્થ. ૨૦
 એનાં ભજનનો રસ જોણે અતુલવ્યો, તેને ખીછ રુચે નહીં વાત; કૃતાર્થ; ૨૧
 તે તો ગીત કથા ગદ્ય પદ્ય કથે, દિન રેણ રહે રણિયાત; કૃતાર્થ. ૨૧
 જગદીશ પરમેશ્વર જગતપતિ, વળિ હૃદય સત્ય સ્વરૂપ; કૃતાર્થ; ૨૨
 કહાવે ભક્તવત્સલ ભવસિંધુ વિષે, ભગવાન સુરામુર ભૂપ; કૃતાર્થ. ૨૨

હવે એક અવક્ષણું નહીરે તળું, લળું લાવ ધરી મન માંય; કૃતાર્થ;
મારે પ્રીતડી જે પેલા લવ તણી, તેણે શ્રીવર થાશે સહાય; કૃતાર્થ. ૨૩

પૂર્વછાંયો.

શ્રીવર થાશે સહાયરે, મને મોટા વિશ્વાસ;
કરુણાસાગર શ્રીહરિ, તે પૂરે મનની આશ. ૨૪

જેણે લળ્યા નહિ શ્રીહરિ, ભક્તવત્સલ ભગવાન;
અમૃતને અળગું કરી, વિષમ ક્યું વિષપાન. ૨૫

કડવું ૨૩ મું.—વલણ.

વળતા બોલ્યા તે મુનિવર સારણ, સાંભળ રાજ તે ધર્મ કુમારણ;
ગુરુએ વાયો તે રાજકુમારણ, પ્રિ ન કરીશ એવો ઉચ્ચારણ. ૧

ઉચ્ચલો.

ગુરુએ વાયો અસુરસુતને, મુણી વિણુનાં વખાણ;
તુજ તાત વેરીને શું ભજે, મુણ કુંવર ચતુરસુખાણ. ૨

રાગ—વણ્ણનારનો.

અચ્ચારુ વળતું બોલિયો, તને વારુંરે,
એવું વળી મ બોલીશ વેણુ, કુંવર નહિ સારુંરે;
એણું તાત તારાને વેર છે, તને; મુણી રીસે રાતાં થાય નેણુ; કુંવર. ૩
એ તને કાણે શીખવ્યું, તને; રાય મુણતાં થાશે વિનાશ; કુંવર;
દૈત્યને દેવશું વેર છે, તને; નામ લેતામાં લાગે હુતાસ; કુંવર. ૪
જાણ્યું અજાણ્યું બકાશ મા, તને; ક્રોધ કરશે તારો તાત; કુંવર;
આગળથી એટલું કહી, તને; પ્રી મુખથી મ કાઢીશ વાત; કુંવર. ૫
અસુરતણે કુળ ઉપન્યો, તને; કહેને ક્યાંથી શિખ્યો પર પક્ષ; કુંવર;
તાતનો શત્રુ શ્રીરામ છે, તને; તેનાં નામનો લીધો લક્ષ; કુંવર. ૬
વેરીનું નામ ન લીજિયે, તને; શત્રુને ન નમાવવું શિશ; કુંવર;
તારો પિતા જે જાણુશે, તને; તો તે રૈરવ કરશે રીમ; કુંવર. ૭
અજાણ્યું કામ ન કીજિયે, તને; એથી કારમો થાશે કલેશ; કુંવર;
બાપથી મનમાં બીજિયે, તને; જેથી સાંભળશે સર્વ દેશ; કુંવર. ૮
આગળથી આદર કરી, તને; હવે એનું ન લેશો નામ; કુંવર;
તાતને કાણે કહેવાય નહીં, તને; જે સાંભળે તો મારે કામ; કુંવર. ૯

તું તો આળક જાણે નહીં, તને; શા છે દૈત્યતણા કુળધર્મ; કુંવર;
 સુદ્ધિ વિના શુદ્ધિ શી પડે, તને; વણુ જાણે ન કીજિયે કર્મ; કુંવર. ૧૦
 એહો તે શત્રુને શું ભજે, તને; તું તો ઉપન્યો કુળ અંગાર; કુંવર;
 કાઠક કપટિયે તને શિખર્યું, તને; રહ્યો એ જ કરેછ ઉચ્ચાર; કુંવર. ૧૧
 કાઠક પાખંડિયે પ્રીછ્યો, તને; કાણ મળિયો તે લોભી લાંઠ; કુંવર;
 દૂરથી કુંગર દાખન્યા, તને; તેની અરડીને ખાંધી ગાંઠ; કુંવર. ૧૨
 તાતથી કો અદકું નથી, તને; ખીજું ભજન કરે સ્થાને માટ; કુંવર;
 એની ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ત્રેલોકની, તને; એથી અદકરી ખોળછ ખાટ; કુંવર. ૧૩
 એ મૂઢી વિજળને વળગ મા, તને; જેણે માર્યો ખાંધવ તુજ તાત; કુંવર;
 તે સાથે રનેહ તારે ક્યમ ઘટે, તને; તને હસશે દાનવ નાત; કુંવર. ૧૪
 એવું જાણી એને ઝાળજે, તને; બધો વંશ લગવણુ વીર; કુંવર;
 તુજ તાત તુજપર કોપશે, તને; તારી માતા નયણે ભરે નીર; કુંવર. ૧૫
 વેરીશું વહાલ ન કીજિયે, તને; તેથી ગુરછને શિર પડે દોષ; કુંવર;
 આળક જાણી વહાલ કરું, તને; ફરી રામ કહે તો કરું રોષ; કુંવર. ૧૬
 પેરે પેરે કરી પ્રીછતું, તને; એનો ફરી કરીશ મા કોડ; કુંવર;
 અમે કુળગુરુ તારા તાતના, તને; હવે ફરી વદીશ મા હોડ; કુંવર. ૧૭

પૂર્વછંદો.

વિષ્ણે વાર્યો કુંવરને, ભજતાં શ્રીભગવાન;
 વળતાં વચન આળક કહે, સુધા સુધારસપાન.

૧૮

કડવું ૨૪ મું.-વલણુ.

પછે જોલ્યાં તે મુનિવર વાતછ, સાંભળ રાજ તે પ્રભુછની ખ્યાતછ;
 આળક જોલ્યાં તે ગુરછ સંધાતછ, હરિ ભજતાં ન વારે મહારાજછ. ૧

ઉચ્ચલો.

ગુરુ સાથે આળક જોલ્યાં, વચન વાર્યું નવ કરે;
 અસુરને કુળ ઉપન્યો, પણ પ્રીત પ્રભુછ સાથે ધરે.

૨

રાગ સારંગ.

એણીપેરે ગુરછ વિધવિધ ભાતે, વચન કહીને વારે રે;
 તો પણ શિખનાં મનમાં ન આવે; કાણુ કાણુ હરિ સંભારે;
 પ્રભુપર પ્રેમ ધરેછે રે, અસુર કુળ ભક્ત ભણે છે રે-ટેક. ૩

- ભણે ભણાવે કષ્ટા કિંકરી, ખારાખડી ખોલાવે રે;
જેટલા અક્ષર રામ વિના તે, દેખી શિશ ડોલાવે.-પ્રભુ ૪
- રામ નામ વણું અવર સુણાવે, તે ઉપર રહે રૂડી રે;
નારાયણ વિના શબ્દ શ્રવણ પડે, કુંવર નય છે ઉડી.-પ્રભુ ૫
- એકે ધડી મેલે નહીં મુખથી, રંગ રંગ રામસું લાગો રે;
અસુર રાયની ખીક ન આણે, મરણતણા ભય લાગો.-પ્રભુ ૬
- રાત દિવસ શ્રીવરને સંભરે, રામ નામ એક જાણે રે;
અધ્યાત્મની અવળી વિદ્યા, ટળતી મેલી ટાણે.-પ્રભુ ૭
- વળતો ગુરુજી મનમાં કાપ્યો, આ બાળક મત થોડી રે;
લંપટ લીધી વાત ન મૂકે, શું કરીએ શિર ફેડી.-પ્રભુ ૮
- છડી ચીમટીથી નવ છળીએ, રામતણા રંગ ભીનો રે;
ભમર ચઢાવી ભય દેખાડ્યો, તોય બાળક નવ ખીનો.-પ્રભુ ૯
- દાણુ બીહીજે રીઝે નહીં જઈને, સો વાતે સમજાવે રે;
અસુરતાણા ગુરુની અર્લકને, મનમાં વાત ન ભાવે.-પ્રભુ ૧૦
- કંઈ કંઈ વાતે ભય ઉપજાવે, બાળક ખિરદ ન ચૂકે રે;
દેહ ઉપર સુખ દુઃખ દેખે પણ, મુખથી રામ ન મૂકે.-પ્રભુ ૧૧
- એમ હરતાં કેટલા દિન વિલા, દૈત્યપતિએ તવ જાણ્યું રે;
કુંવર નિશાળે વિદ્યા શિખ્યો, સાંભળવા ચિત્ત આણ્યું.-પ્રભુ ૧૨
- વળતો અનુચર એક અચાનક, આવ્યો ગુરુને દ્વારે રે;
ભરી સભામાં ભૂપતિ ખેટો, તેડી પુત્ર પધારે.-પ્રભુ ૧૩
- તવ પ્રહલાદ પ્રત્યે ગુરુજી ખોલ્યા, સુણ શિખામણ મારી રે;
ચાલે પિતા તેડે છે તુજને, ખોલજે વાત વિચારી.-પ્રભુ ૧૪
- ટાંણે કહું છું તિહાં છે બાળક, સ્થાનક ચતુર થયાનું રે;
જે વિદ્યા મુજને સંભળાવી, તે નહીં કામ કલાનું.-પ્રભુ ૧૫
- પછે બાળક ગુરુ સાથે ખોલ્યો, સ્વામી કહું છું સાચું રે;
મારે પ્રીત પ્રભુસું આંધી, જણુ જણુને નહીં જાણું.-પ્રભુ ૧૬
- સારપછી મારગ પરવરીઆ, ગુરુજી શિખ્ય જે સાથે રે;
રાજકુંવર વિચારી મનમાં, હરિજન ધરીએ હાથે.-પ્રભુ ૧૭
- પંથ વિષે પ્રહલાદે પળતાં, કીર્તન કંઠ પકારે રે;
કેવળ નામ જપે કેશવનું, જે સુણી અંધક નાશે.-પ્રભુ ૧૮

ગરુડારૂઢ ગદાધર શ્રીવર, શંખ ચક્ર ગદાધારી રે;	
દામોદર સુંદર ગુણમંદિર, સ્વજન સંકટહારી.-પ્રભુ	૧૯
માધવ મધુસૂદન મનમોહન, નારાયણ અવિનાશીરે;	.
જય જગદીશ જનાર્દન અચ્યુત, વિદુલ વૈદ્યવાસી.-પ્રભુ	૨૦
વાસુદેવ વિશ્વંસર વિજય, શંકરેણુ શુભકારી રે;	
કમલાનાથ કમલદલસોચન, પૂર્ણાનંદ મોરારી.-પ્રભુ	૨૧
એમ સ્તવન તુલસીવરકંઠ, પંથ વિષે પ્રકાશે રે;	
ત્યારે પ્રથમ ગુરુ તેડી ગયા, બાળક માતા પાસે.-પ્રભુ	૨૨
જઈ શુભળ જોત્યા મુખ વાણી, રાણી પુત્ર તમારો રે;	
જાણ્યું અજાણ્યું મુખથી જોલે, કાંઈક વાતે વારો.-પ્રભુ	૨૩
જે રાજ એ વેણુ સુણે તો, હણે અગ્યાનક એને રે;	
અમને અક્ષવે અપજય જશે, કહ્યું દુઃખ કહીએ કેને.-પ્રભુ	૨૪
વિધવિધ વાતે વારી રહિયે, હુંવર કહ્યું નવ માને રે;	
મૃતને કાંઈક દીએ શિખામણુ, માતા મારગ છાંડે.-પ્રભુ	૨૫
ખીન્નું કામ કરે નહિ કાંઈ, રામતણી રહ લાગી રે;	
પરમારથને પંથે ચાલ્યો, ત્રણે પદાર્થો ત્યાગી રે.-પ્રભુ	૨૬

પૂર્વછાંચો.

પરમારથના પંથમાં, પરવર્યો પ્રહલાદ;
રહ લાગી શ્રીરામશું, તે કરે સાર સંવાદ. ૨૭

ઉત્થલો.

કરે સાર સંવાદે, શ્રીશુકળ વાણી વંદે;
તે તુજને માંડી કહું, રાજ તે ધરજે હ્રદે.

કહ્યું ૨૫ મું.-વલણુ.

પછે જોત્યા તે ઋષિરાયજી, સાંભળ રાજ તે કહું મહિમાયજી;
જેને સુણતાં તે સંકટ નયજી. ૧

ઉત્થલો.

જેને સુણતાં નય સંકટ, થાય દુઃખનો નાશ;
માતા વારે હુંવરને, તે કહું વચન પ્રકાશ. ૨
હુંવર રૂપે ક્રોડામણા, લાડકડા લધુ વેશ;
તેને માતા પ્રીતવે, રહ મેલવા ઉપદેશ. ૩

રાગ પૂર્વી.

પછે પુત્રને માતા પ્રીછવે, તું તો શત્રુ સમરણ શું લવે;
 એવું વળીને બોલીશ. મા હવે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૪
 તુંને કાણે એવું તે શિખવ્યું, નામ વેરીતું તુજને વહાલું હવું;
 નથી અસુરના કુળમાં કન્યા જેવું, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૫
 તારે હાથે ધાલું હેમસાંકળાં, તુંને જામા પહેરાવું જળહળા;
 તારાં વિદ્ય રહેજે વીરા વેગળાં, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૬
 તારે ભૂપણ નિત્ય નવી ભાતનાં, જાણે રત્ન અબુકે રાતનાં;
 તારે અંખર જુજવી જાતનાં, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૭
 તુંને જમાડું ખાજનં જલેખી, આપું ખાવા તે શાકર શેલડી;
 તારે તંબોલ નાગરવેલડી, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૮
 તારે ધુંજે તે ધાલું લાડવા, લીલો પોંખ મગાવું બાહુવા;
 તુંને પાલખી મેલું પહોંચાડવા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૯
 તારે ચઢવાને તેજ તરવરા, રાતા ઘોળા ને કાળા કાખરા;
 મેધવર્ણા પવનવેગી પાખરા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૦
 તારે જેસવા મેગલ મલપતા, મેઘાઢંખર શિરપર ઢળકતા;
 તારે તોરણ રત્ન મોતિલતા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૧
 તારે સેનાતણી સંખ્યા નથી, હું તો અખળા શું બાણું કથી;
 શત કોટિક રથના સારથિ, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૨
 તારે શક થકી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ઘણી, તારે ન્યૂન નથી નવનિધિતણી;
 તાત તારો છે સહુમાં શિરોમણી, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૩
 તારે રહેવાને મંદિર માળિયાં, રૂડાં રત્ન કરે અજવાળિયાં;
 ચોક્ક બારી જગ્ગં ગોખ જાળિયાં, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૪
 તારે બારણે પરજન્ય પાણી ભરે, વાયુ વાય ને વાસીદાં કરે;
 અંન શીજવી અગ્નિ આગળ ધરે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૫
 તારે વાઘ અનોપમ આંગણે, જેને કલ્પ તરુવર શોભણે;
 એવી સુખસંપત ઘેર આપણે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૬
 તારે ત્રણ ભુવનનું રાજ છે, તારે ઘેર ઘણેરાં કાજ છે;
 ચૌદ લોકમાં તારી લાજ છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૭
 તારા તાતનો સખજો ત્રાસ છે, દિગ્પાલ તો જાણીએ દાસ છે;
 તારે ત્રિભુવન ગામ ને ગ્રાસ છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૮

તારા તાતથી દેવ નાશી છુપ્યા, ગિરિ ગહવર પર્વતમાં લપ્યા;
 ક્રૈક ભૂપતિ અડગતળે અપ્યા, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૧૯
 રહે વૈકુંઠપતિ પણ વેગળો, ગયો ઝોળવા ત્યારે નવ મળ્યો;
 ક્ષીરસાગરમાં નાશી પળ્યો, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૦
 એને પ્રહ્લા ન વારી શકે મુખે, તપ કરવા ગયા તેનેદુઃખે;
 શંભુ દૈવાસે સુષ રહ્યા મુખે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૧
 આજઝૂઘી તું પોઢતો પારણે, હમણાં જવા માંજુંછે આરણે;
 ૨૯ મેલોની રાજા ઉવારણે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૨
 માતા મુખ ઉપર કર ફેરવે, અજ રક્ષા કરે તારી ટેરવે;
 માથે મુઠી મોતિડાંની વેરવે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૩
 તારા તાતની હજી લગે હાક છે, શેષ ધરણુ ગગનલગે ધાક છે;
 તારે અદ્દેરે શું અલિલાપ છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૪
 તારે જરે જ્ઞેષ્ઠ્યે તે માગની, પણ નામ નારાયણુ ત્યાગની;
 તું તો ગુરુજને ચરણે લાગની, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૫
 તારો તાત જ્ઞે વાયક સાંભળે, તો પાવકની પેરે પરજળે;
 ત્યારે કુંવર તમારું કારણુ ટળે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૬
 જ્ઞેને વૈકુંઠનાથસું વેર છે, તેની આંખે હળાહળ એર છે;
 તારે ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સઘળીઘેર છે, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૭
 તુંને વારે વારે સુત વિનવું, પ્રી મુખથકી ઘોલીશ મા એવું;
 રામ કહેતામાં નીપજશે નવું, ૨૯ મેલોની કુંવર કોડામણા. ૨૮

પૂર્વછાંયો.

૨૯ મેલો કાલા કુંવર, માતા કહે તું માન;
 દૈત્યરાય શ્રવણે સુણે તો, કોપે શત્રુ સમાન. ૨૯

કડવું ૨૬ મું.-વલણુ.

વળી વળી ઘોડ્યા તે મુનિવર દેવજી, સાંભળ રાજા તે પરમ અવેવજી;
 માત વિનવે નારાયણુ ન સેવજી, લક્ષ્મી ન મૂકે લજ્જનની ટેવજી. ૧

ઉત્તરો.

લક્ષ્મી ન મૂકે ટેવ લજ્જનની, અટલો લાગ્યો લક્ષ્મ;
 માતા સાથે પુત્ર ઘોડ્યો, વર્ણુવે પ્રભુજીની પક્ષ. ૨

રાગ રામઘી.

પછે પુત્ર કહે કર જોડીરિ મા, આગે માનુનીને મત થોડીરિ મા;
 એવાં કડવાં વચન કેમ બોલોરે મા, બીજું કોણ શ્રીરામની તોલોરે મા. ૩
 હુંને વિષય જોવું કોઈ નથી વહાલુરિ મા, બીજું બોલવું ગમે નહીં ઠાલુરિ મા;
 હુંને તાતનો ત્રાસ દેખાડોરે મા, તેનું સરજ્યું તે થાશે શરડોરે મા. ૪
 હું તો જુગમાં જિહાં લગે જીવુંરે મા, મારે મરણથકી નથી બીહીવુંરે મા;
 હુંને રામતણો રંગ લાગ્યોરે મા, મારે મરણતણો ભે લાગ્યોરે મા. ૫
 હું તો લીધા કરું રામનામ નિર્મળારે મા, મારે એજ હીરાને હેમ સાંકળારે મા;
 મારે શ્રીહરી હૃદયામારે મા, મારે એ જ જળહળતા જામારે મા. ૬
 હું રામ રામ સમરું ઘડીરે મા, મારે એ જ પછેડી ને પામરીરે મા;
 હું તો લક્ષ્મીપતિસું હીંડું લોભતોરે મા, મારે એ જ મુગટ શિર શોભતોરે મા.
 હું તો શુણ ગાજિગોવિંદ ગોપાલનારે મા, મારે એ જ મોતીડાંની માળારે મા;
 મારે દીનબંધુ બાંધી બેલડીરે મા, મારે એ જ શાકર ને શેલડીરે મા. ૮
 મારે નામ નારાયણ ગાવુંરે મા, મારે એ જ અનોપમ ખાવુંરે મા;
 હું તો રામ નામ જપું ઝાઝોરે મા, મારે એ જ ઘેવર ને ખાજરે મા. ૯
 હું તો લજનમાં ભૂલ ન પાડુંરે મા, મારે એ જ જલેખી ને લાડુરે મા;
 મેં તો પ્રભુજનાં નામ લીધાં લખીરે મા, મારે એ જ કનક રથ પાલખીરે મા. ૧૦
 મારે જ્યાં લગે શ્રીવર સાથીરે મા, મારે એ જ હેમર ને હાથીરે મા;
 હું તો રામ નામ હૃદયી નવ ટાળુંરે મા, મારે એ જ મેડીગોખ જાળિયુંરે મા. ૧૧
 હું તો રામજનું નામ જપું દહાડીરે મા, મારે એ જ અનોપમ વાડીરે મા;
 વાટે જતાં વેહેવાયાંને હાટેરે મા, વજ્ર માણક કોણ ખુવે કાચ સાટેરે મા. ૧૨
 રસ અમૃતને હાથમાં ઢોળીરે મા, કોણ પીએ હુળાહળ ઘોળીરે મા;
 રૂડા રામજનું નામ વિસારીરે મા, બીજી વાત ગમે નહીં સારીરે મા. ૧૩
 હુંને રામ સંઘાતે રહ લાગોરે મા, મારે ત્રાસ ગયો છે સર્વ લાંગીરે મા;
 હુંને રામ સ્વરૂપી રત્ન લાધુંરે મા, તેમાં નિશ્ચળ થઈ મન બાધુરે મા. ૧૪
 હુંને નારાયણ મન લાગે ખારેરે મા, જેથી લવજળનો આવે ઝટ આરેરે મા;
 હું તો રામજનું નામ ન મેલુરે મા, મારું એ જ વચન છે છેલુંરે મા. ૧૫

પૂર્વછાંયો.

એ જ વચન છે છેલુંરે, માતા કહું સાચી વાણ;
 મેલું નહીં ભગવતલજન, અવર સુણું નહીં કાન.

તે રસના વિપ વેલડી, જેણે ન ભળિયા રામ;
કરણુધરણુપરસપરધરી, વિના ત્રવણુ હરિ નામ.

૧૭

કડવું ૨૭ મું.—વલણુ.

વળતા ઘોલ્યા તે તુંબરુ પાણુછ, સાંભળ રાજ તે ચતુરસુખાણુછ;
પ્રહલાદ રટે શ્રીભગવાનુછ, કહું હરિ ભજનનાં વચન વખાણુછ. ૧

ઉથલો.

સાંભળ રાજ વચન સુંદર, જે ચવે હરિ જન;
તેજ માંડી કહું તુજને, થાય પ્રપ્તલિલ મન. ૨
એવું કહેતાં ભૂપત આલ્યો, મંદિરમાં તત્કાલ;
દ્વાર સન્મુખ નિકટ બેઠો, દબે દીઠો બાળ. ૩
પાસે તેડીને હાથે લિડવો, શિશ મેલ્યો હાથ;
વહાલી વિદ્યા શી ભણ્યો, કહે પુત્ર પૂછે તાત. ૪

રાગ ચોપાદ.

પછી ઘોલ્યો બાળ ભુપાળ ભણી, કહું વાત તે વાલેરી વિદ્યા તણી;
મેં તો થાપિયો શિશ શિરામ ઘણી, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૫
મને અધ્યારુ વિદ્યા અનેક કહે, મારું તે ભણવામાં ન ચિત્ત રહે;
મારું ચિત્ત ગોવિંદનાં ચરણ ચહે, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૬
મારે શરણે રહેવું ઋષિ કેશવતણે, તરવો ભવસાગર ભક્તિપણે;
પ્રપંચ વિદ્યા મારે દ્રોણ ભણે, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૭
ભણ્યામાંહિ હું તો પંચભૂત ગણું, વાળું મિકું તે આગળ માયાતણું;
અવર ભણતાં ભય લાગે ઘણું, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૮
કહું આગણપડાયનું કર્મ કથી, જેને થાક્યા મુનિવર મોટા મથી;
એનો અમુરને દુળ અધિકાર નથી, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૯
જે કાઈ નન્ને વિટાળે વિંટાઈ રહ્યા, મમ્મા મોળના મોદિક તેણે સહ્યા;
તેના વેદ પુરાણમાં અર્થ કહ્યા, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૦
હું તો સૌરાણિ રનેહ ન રાખું કદા, પાછી વાળી કુંડાળિ ન લોપું તદા;
ઠાણે ઠોકળે આહી રહ્યો છું સદા, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૧
મેં તો એન ભેન ભાયા અનેક ભણ્યા, બિજાભાષના ગુણ ન જાણ કહ્યા;
થાય શત્રુ ને મિત્ર બે માય જણ્યા, બીજે નહિ ભળું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૨

મેં તો ઐ મૈ કૈ કૈ વાર લખ્યા, મેં તો આણું વગડને હવે ઝાળખ્યા;
 એમ હરિ રહ્યા મારી કરશે રક્ષા, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૩
 લલિતર વિપ કાટેહું જોહેર લહું, લલિ સૂતાં સાપલાથી દૂર રહું;
 શાને અંગ સદાશિર લાર વહું, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૪
 આદિ ક્ષાંત વરણુમાંહિ એજ વસે, વળગ્યો નથી ને અળગો ન ખસે;
 એની વાત ન જાણે તે હાથ ધસે, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૫
 સંસારમાં સાર છે નામ હરિ, નરદેહ વિના ન જપાય ફરી;
 તેણે વાત હૃદમાંહિ નિશ્ચે કરી, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠ નાથવિના. ૧૬
 મારે જીવનપ્રાણ ગોપાળ સહી, જગમાંહિ જીવું જગદીશ કહી;
 નિશ્ચે તે વિણુ અન્ય ગમે જ નહીં, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૭
 હરિનામ જપું દિન રાત મુખે, અહિં લોક કૃતારથ થાઉં સુખે;
 અવતાર દશે નહિ તેને દુઃખે, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૮
 પ્રભુનામતણે રસપાન કરે, અન્ય વાતમાં જીવ તેનો ન ઠરે;
 તેણે ચિત્ત મારું હરિચરણે ફરે, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૧૯
 મને યોલ્યું ગોવિંદ વિના ન ગમે, મારું ચિત્ત મુકુંદને ચરણે નમે;
 મન સુંદરશ્યામને શરણે ભમે, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૦
 પરિબ્રહ્મશું પૂરણ પ્રીત કરી, સમરું પુરુષોત્તમ પ્રેમ ધરી;
 પડવું ન પડે ભવમાંહિ ફરી, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૧
 સચ્ચિદાનંદ દેવ સમસ્ત પતિ, જેને શક વિશંચિત જાણે રતિ;
 તેનાં ચરણને શરણુ છે મારી મતિ, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૨
 ગુરુ તાત તમારે હું લાગું પાગે, ન તબું પ્રભુને અવસાન લગે;
 મારે વાર્તા એ જ પડી છે વગે, ખીજે નહિ લભું વૈકુંઠનાથ વિના. ૨૩
પૂર્વછાંયો.

ન લભું વૈકુંઠનાથ વિણુ, અવર પુરુષતું નામ;

એ વિણુ વિદ્યા સકળ તે, કાંઈ ન આવે કામ.

૨૪

કડવું ૨૮ મું.-વલણ.

વળી યોલ્યા તે મુનિવર વાતજી, સાંભળ ધર્મકુંવર વિખ્યાતજી;

ક્રોધો સુતપર અસુર અઘાતજી, મારવા મમતે ધરી વાતજી. ૧

હાળ.

ક્રોધો સુતપર અસુર અદ્ભુત, સુણી વિખણનાં વખાણ;

ચક્ર લોચન થયો ભૂમતિ, વચન લાગ્યાં ખાણ.

૨

અધ્યાપર કોપ કીધો, હેઠે પછાડ્યા હસ્ત;
કોણે મારા કુંવરને, આ કહાવી વસ્ત સમસ્ત. ૩
મળ્યો કોઈએક દુષ્ટ દુરિજન, જેને મુજ પર દેશ;
શિખવી આ પ્રપંચ વિદ્યા, ધરી આલણુ વેશ. ૪
મૂળ એ જ સ્વભાવ બાળક, જે મુણે તે નિત્ય ગાય;
પેર કશી પ્રીછે નહીં, શો તેતણો અન્યાય. ૫
વાંક વાડવ તમતણો, જરૂર નહીં ભુગતે જતન;
ભુગ્યા વિમાશી મન વિષે, રેહું તે કેમ રહે રતન. ૬
હવે નિશાળે જાઓ તેડી, ભણાવો બહુ ભાત;
પુત્ર સોંપું હાથ રાખો, રખોપું દીન રાત. ૭
શિખવો વિદ્યા એહવી, જે પ્રાણુ થાય પ્રસન્ન;
વિસારે હમણું કહું, જે વજ્રવેણુ વચન. ૮

ઉથલો.

વજ્ર સરખાં વેણુરે, આ બાળક બોલ્યો મુખથકી;
વળતું વૈકુંઠનાથનું, નામ ન જપે શિખવો નકી. ૯
વળતા ગુરુજી હાથ ઝાલી, સાથ રાખ્યો બાળ;
આવિયા તેડી તરત, નિજ ભુવન મધ્ય નિશાળ. ૧૦
કોધ આણી વદે વાણી, બેશ મારી પાસ;
ભણશ મા ભૂલ્યો થકો, હવે આજથી અવિનાશ. ૧૧

ઉથલો.

આજથી અવિનાશરે, ભણશ મા ભૂલ્યો ફરી;
પછે ગુરુજીનું બાળ બોલ્યો, આગળ કર જોડી કરી. ૧૨

રાગ ચોપાઈ.

પેરે પેરે વિષે વાચ્યો, પ્રીછવીઓ પ્રહ્લાદ;
બેહુ કર જોડી બાળક બોલ્યો, ગુરુજી સંવાથે વાદ;
રૂડા રામજીને મૂઝારે, બીજને કેમ ભણ્યોરે.—ટેક. ૧૩
આ જગમાં અવતરવું મરવું, કરવું પુણ્ય ને પાપ;
નવા નવા દેહ નિશ્ચે ધરવા, કિયાં મૂળ માળાપ. રૂડા. ૧૪
ગુરુજી વચન કરો વેગળું, હુ પરજળું તે દુઃખથકી;
રામ નામની રહ મને, લાગી મનમાં દદ નકી. રૂડા. ૧૫

જ્ઞેતાં જીવતણી નવ લાઘે, આદિ અંસ ને મધ્ય;
 લક્ષ ચોરાશી ફેરા ફરતા, જુગમાં જુના જંત. રૂડા. ૧૬
 નાહનાં મોટાં રૂપ રંગનાં, પશુ પક્ષી નર નાર;
 જરા મરણને કોઈ નવ જિતે, દૈવતણે દરબાર. રૂડા. ૧૭
 બ્રહ્માદિકને ભુવને પહોંચે, પુણ્ય કરી નર જોહ;
 પુણ્ય ઘટે પૃથિવીપર આવે, જન્મ ન છૂટે તેહ. રૂડા. ૧૮
 દેવ લોકની લક્ષ્મી લાવે, ધરણે થાયે ધનાઢય;
 કર્મ કરે અનેક નર તે, પડે ચઢીને પાટ. રૂડા. ૧૯
 ત્યાંથી સકળ લોકમાં લટકે, સરજે કીટ પતંગ;
 દેવતાણું દર્શન પણ દુર્લભ, ભેટે નવ ભગવંત. રૂડા. ૨૦
 ઉંચાં કર્મ કરે જે પ્રાણી, પામે બ્રહ્મભુવન;
 મોક્ષ પદાર્થ તેને દુર્લભ, વિના લકિત ભગવંત. રૂડા. ૨૧
 કાલ પડે શિર ન પડે કલક્ષણ, લક્ષણ ખુટે છે તોણ;
 અંત કાળ અવસાન સમેમાં, સહાય કરે તે કોણ. રૂડા. ૨૨
 ત્રિવિધ તાપો સ્વર્ગ ભોગવે, આપ આપના ભોગ;
 કોઈ કોઈના લઘ શકે નહીં, તરી માત્ર પણ રોગ. રૂડા. ૨૩
 માતા પિતા બંધવ ને બેહેની, પત્ની ને પરિવાર;
 આપડવેષડ કરોડ કરે પણ, કચું થાય કિરતાર. રૂડા. ૨૪
 અનેક પડે ને પ્રગટે, સંસારીએ કંઈ નવ છોડયું;
 માટીમાંથી મણિ દેખાડે, બાજીગરનું બોડું. રૂડા. ૨૫
 પવન ગગન પાવક ને પાણી, પૃથ્વી પીઠ પ્રચંડ;
 અચ્યુતની ધમ્મચાએ હિલાં, ચૌદ ભુવન બ્રહ્માંડ. રૂડા. ૨૬
 પુરુષોત્તમની પસરી માયા, સીધ્યાં રૂપ અનંત;
 જ્ઞેતાં પ્રથમ પ્રકૃતિ સર્વની, એ લીલા ભગવંત. રૂડા. ૨૭
 એક પરજન્યથી સઘળી માયા, અઢાર લાર વનંરાય;
 તેમાં સ્વાદ સર્વના ન્યારા, રામતણો મહિમાય. રૂડા. ૨૮
 શુક્રતણી જે બુંદથી પ્રગટ્યાં, પશુ પક્ષી નરનાર;
 અંગ, અંગના રંગ જુજવા, શ્રીવર સરજનહાર. રૂડા. ૨૯
 જહરામિની જવાલામાંહે, દેહ રહે દશ માસ;
 ગર્ભ વાંઝણી ગર્ભ, ધરે, પણ ચૈતન હરિને હાય. રૂડા. ૩૦

જેની નાલિકમળથી પ્રગટ્યા, પ્રજ્ઞનાય નિર્ધાર;
 જેણે ઇશ્વરની ઇચ્છાથી, સર્વ રચ્યો સંસાર. રૂડા. ૩૧.
 બ્રહ્મા એની જ શક્તિ પ્રમાણે, સવ રચે બ્રહ્માંડ;
 રૈ રૈ ચેતન તેમાં જ પ્રગટ્યું, પૂર્ણાનંદ પ્રણામ. રૂડા. ૩૨.
 ચતુરાનન આ સૃષ્ટ રચે છે, પંચભૂતને સાસ;
 નખ શિખ સૂધી રૂપ રચીને, કોણ સમર્પે શ્વાસ. રૂડા. ૩૩.
 સંસારે સરૂપે સર્પે ખાધો, જગત ઝેરને જોરે;
 તેમાંથી નર કોઈક ઉગ્યા, રામ નામને મોરે. રૂડા. ૩૪.
 જળ સ્થળ સ્થાવર ને જંગમ, જિહ્વાં જોઈએ લાં રામ;
 ચૌદ ભુવનમાં સંધળે ભાસે, જોતાં ધામધામ. રૂડા. ૩૫.
 જન્મ જન્મનાં સ્થળ જુજવાં, માતપિતા પરિવાર;
 સંધળે નારાયણ તેનો તે છે, અવતારો અવતાર. રૂડા. ૩૬.

પૂર્વછાંયો.

અવતારો અવતારે, માતપિતા પરિવાર;
 નવો ન થાએ નાથરે, જો તે જોયન જુજવાં. ૩૭.

કડવું ૨૯ મું વડાણ.

વળતી બોલ્યા તે મુનિ તટાંગણ, સાંભળ રાજ તે વચન રસાંગણ;
 ગુરુજી બોલ્યા તે જાણી બાળજી, પ્રહ્લાદની લેવા સંભાળજી. ૧.

ઉચ્છેદો.

ગુરુજી બોલ્યા બાળક જાણી, શિખામણ મુખસું વહે;
 વારે વારે વારું તુજને, કુંવર કાં ન ધરે હ્રદે. ૨.

રાગ મારુ.

હઠીલા કુંવર કહ્યું મારું માનોની, વેરી શત્રુને સમરેજી શાને;
 તાત તહારો રણિયાત રહે, વિદ્યા ભણાવું તે જ ભણોને. હઠીલા. ૩.
 હું તો તારો કુળ ગુરુ જન્મથી, કંઈએ ન વાંછું નરતું;
 જનક તારાને જો ગમે તે ભણુની, કરની બીજું વિસરતુરે. હઠીલા. ૪.
 જેમ રાજ રીઝે તેમ કીજે, માન શિખામણ મારી;
 ભૂપતિ દિવસની રાત કહે તો, કોણ શકે એને વારીરે. હઠીલા. ૫.
 દેશે દેશ તાત તારાની, આણ અખંડિત વર્તે;
 વિષ્ણુ ભજન કોઈ કરી નથી શકતાં; દ્વાપદ દાનવની શરતેરે. હઠીલા. ૬.

- વાત કહું તે સાંભળજે, તારા તાતનો વિષ્ણુ છે વેરી;
તું તેનું સમરણુ બેઠા કરે છે, કેમ ખમે એ મન મેરીરે. હડીલા. ૭
- તે માટે જપ રામ જવા દે, દુષ્ટો છે દાનવ ઝેરીરે;
તુજને મારતાં મેઢેર કરે નહિ, શું કરે સર્પ એ ઝેરીરે. હડીલા. ૮
- વારું કહેતાં તો વસમું લાગે, રાખીશ મા મન રોપ;
આજ પછી જો ભૂપતિ ખીજે, તો મુને મ દેશો દોષ. હડીલા. ૯
- સારી સારી તને વિદ્યા શીખવું, જોઈથી રીઝે રાય;
તુજને રાય સિદ્ધાસન આપે, મુજને કોડી પસાય. હડીલા. ૧૦
- અસ્ત્ર ને શસ્ત્ર એવાં શીખવું, જોને બળે તત્કાલ;
ત્રણ ભુવનમાં ત્રાસ પમાડીશ, દીન થાશે દિગ્પાલ. હડીલા. ૧૧
- રામતું નામ રહેવા દે તું પડવું, જપની દાનવનો જપ;
રુડું બાણે તેમ કરની બાળક, જેમ રીઝે માખાપ. હડીલા. ૧૨
- સો વાતે તુંને સમજવું, કાંઈક હદેમાં રાખ;
નહિતર ભૂપતિ ખીજશે લાઈ, સર્વ સખાની સાથ. હડીલા. ૧૩
- કહી કહીને તુંને જીલડી થાકી, વારી વારી આવ્યો વાજ;
માત પિતા ગુરનાં વાયક, લોપતાં લંપટ લાજ. હડીલા. ૧૪
- શિખામણ તુંને કાંઈ નવ લાગી, સંગે ન આવી સાન;
જેહ વચન ગ્રહું તે ગ્રહું, ખીજું કહું ન ધરે કાન. હડીલા. ૧૫
- સર્વ સખામાં તું શિરોમણી, અંચળ અતુરસુગળ;
શામાટે ખીજા જોધને બોલે, તાત વેરીનાં વખાણ. હડીલા. ૧૬
- અસુર તણે કુળ ઉપવ્યો બાળક, જોની વિચારી અંત;
પોતાનું કુળ દેવત મેલી, શાને લજે ભગવંત. હડીલા. ૧૭
- એમ પ્રહ્લાદને પ્રીછવ્યો, તિહાં આવિયો અનુચર એક;
આલો ગુરુ સુત તેડી સભામાં, સંભારે ભૂપ વિવેક. હડીલા. ૧૮
- સારે ગુરુ શિષ્યને કહે સાંભળ, ચાલ પિતાની પાસ;
રાજનીતિ સંભળાવી કહેજે, રામ નામ ન પ્રકાશ. હડીલા. ૧૯
- પછે ગુરુજી હાથ ઝાલી કરી, સાથે તેડી ગયા બાળ;
રાજસભામાં ભૂપતિ પાસે, આવ્યા ગુરુ તત્કાળ. હડીલા. ૨૦
- ગુરુ પ્રહ્લાદને આવંતા દેખી, ઉભો થયો સર્વ સાથ;
અધ્યાત્મ આશિશ દીધી, પ્રહ્લાદ શિર ધરી હાથ. હડીલા. ૨૧

તાતે તેડયો ત્યાં પુત્રને પ્રેમશું, જોળે જોસાડયો બાળ;
વહાલી વિદ્યાની વાત પૂછી, સંભળાવની શ્રવણ રસાળ. હડીલા. ૨૨

પૂર્વછાંયો.

ભૂપતિ પૂછે પ્રેમશું, કહે કાંઈક મુજ પુત્ર;
વહાલી વિદ્યા જે લણ્યો, તે સંભળાવો સૂત્ર. ૨૩

કડવું ૩૦ મું.—વલણ.

વળી જોડ્યા તે મુનિવર એમજ, સાંભળ રાગ તે ભક્તનો પ્રેમજ;
જેને સદા કુશળ ને દેમજ, રામભજન વણ ખીજે ન નેમજ. ૧

ઉથલો.

રામભજન વણ ન નેમ ખીજે, અવર ચરચા નવ કરે;
જગદીશ નારાયણ હરિ, ગોવિંદ માધવ ઓચરે. ૨
તાત સન્મુખ વાત કરતાં, રામ રસનાએ રટે;
હવે તેનો કહું મહિમા, સાંભળે સંકટ ઘટે. ૩
પ્રહલાદ જોડ્યો પિતા સાથે, સત્ય છે શ્રીરામ;
પ્રથમ વહાલી એ જ વિદ્યા, તે ન મેલું મુખ નામ. ૪

રાગ કલ્યાણ.

મુનેવહાલુંવહાલુંવહાલું દાદા, રામજનું નામ;
મારે અવર વિદ્યાતણું, નથી કાંઈ કામ;
મુનેવહાલુંવહાલુંવહાલું દાદા, રામજનું નામ.—ટેક. ૫
જીવોરે પિતાજી, આણી મુજપર પ્રીત;
મારી પાટીમાંલખાવો, રૂડાંગોવિદજનાં ગીત. મુને૦ ૬
મારે મન માધવ, કૃષ્ણ મુકુંદ મોરાર;
ભજું મધુસૂદન, કેશવ આપે કિરતાર. મુને૦ ૭
મારે દામોદર, અવિનાશીરે અનંત;
મારે ભજવો છે, ભક્તવત્સલ ભગવંત. મુને૦ ૮
મારે શ્રીવર, સુંદર વરજો સુદાત;
મારે નારાયણ, પ્રભુ નિર્ગુણનાથ. મુને૦ ૯
મારે પુરુષોત્તમ, પરિશ્રલ વસુદેવ;
મુખ ભૂધર ભજવાની, પડી બહુ ટેવ. મુને૦ ૧૦

હું તો હદે માહે લખી રાખું, રામ ગોવિંદ;	મુને૦	૧૧
ચળી તન મન ધન, મારે સચ્ચિદાનંદ.		
મારા વદનમાં, વસ્યો વિદુલ વિશાળ;	મુને૦	૧૨
તેણે વિસરતો નથી, હુંને મદનગોપાલ.		
મારે શ્રવણે, શ્રીરામનું ગાન;	મુને૦	૧૩
મારે રામજીનું સ્મરણ, રામજીનું ધ્યાન.		
મારે વિજયનું વદન, સેવન શ્રીરામ;	મુને૦	૧૪
મારે ધર્મ ને કર્મ, તે સાચો મુંદરસ્થામ.		
હું તો સદા ને સર્વદા, શ્રીહરિકેરે શરણ;	મુને૦	૧૫
કોધું આપસમર્પણ, પ્રભુજીને ચરણ.		
મારે ધરણીધરપર, દંડ થયો વિશ્વાસ;	મુને૦	૧૬
હું તો જન્મજન્મથકી, દેવ કેરો દાસ.		
મારું જગતમાં જિહાં, લગી કલેવર ક્ષેમ;	મુને૦	૧૭
મારે તપ તીરથપર, લાગ્યો પૂરણપ્રેમ.		
મારે નિર્ધનનું ધન, છે સારંગપાણ;	મુને૦	૧૮
મારા મંદિરમાં ભેટે જડી, માતીડાંની ખાણ.		
હું તો મૂકું નહીં મુખથી, વિજયનાં વખાણ;	મુને૦	૧૯
હું તો પૂરે પ્રેમે લજન, કરું પુરુષપુરાણ.		
હું તો વિદ્યાતાણું તત્ત્વ, તાપસું રૂડી રીત;	મુને૦	૨૦
મારે વેદ વલોણાંમાં, વિજય નવનીત.		
એ હંડા લવસાગરમાં, પ્રભુ નામ છે નાવ;	મુને૦	૨૧
નાવે માનવી દેહ વિના, જોડા કેરો દાવ.		
એવા જગજીવન, ત્રિલુપન પ્રાણ;	મુને૦	૨૨
કોણ સિંધુ માહે કુદી પડે, મેલી મોટાં વહાણ.		

પૂર્વજ્ઞયો.

મેલી મોટાં વહાણુરે, સાગરમાં શાને પડો;	૨૩
લવ જળ તરવાં પારે, રામ નામ નાવે ચડો.	

કડવું ૩૧ મું.—વલણ.

ચળતા જોત્યા મુનિ પુણ્યવંતજી, સાંભળ રાજ તે એકે ચંતજી;	૧
લક્ષ્મી ન મૂકે લજન લગવંતજી.	

ઉત્થલો.

લક્ષ્મી ન મૂકે ભજન પ્રભુનું, અસુરે કીધો ક્રોધ;
શ્યામ સુંદર નામ લેતાં, વધાર્યો છે વિરોધ. ૨
બેઠો વખાણે વિષય કીર્તન, બીજી ન બોલે વાત;
શ્યામ સુંદર નામ લેતાં, કાપ્યો અસુર ઉત્પાત. ૩

રાગ ધનાશ્રી-કંઠક ફેર.

કાપ્યો અસુર જે વારો એને ક્રોધ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
એવો મારે કુળ બાળક ન હોય રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૪
એ કુંવરે લોપી છે મારી લાજ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
એના મનમાં ન આવ્યું મારું રાજ રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૫
બ્યારે પૂછું તારે મુખચક્રી બાળ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
તેની હુંને લાગે હૃદયમાં ઝાળ રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૬
એને સુત બાળી ગડાઓ મેં શિશ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
નાખીએ બેળેથી ખેસવી કરી રીશ રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૭
બોલ્યો દૈત્ય રાજા દાનવની સાથ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
એણે મૃત્યુ માગ્યું આપણને હાથ રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૮
એ તો ઉપન્યો છે કુલ અંગારે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
એણે મુખે કરી માંગી લીધો માર રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૯
એ તો વખાણે છે મારે જથું વેર રે, સંભારે, બેઠો શ્યામને રે;
એને મારતાં હવે ન ધરવી મેર રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૧૦
ઉભા અસુર બુલો છે શ્યાને કાળ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
એને મારીને નિવારો દાઝ રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૧૧
એવું સાંભળીને ઉઠ્યા દૈત્ય ક્રોડ રે, પ્રહ્લાદ સંભારે શ્યામને રે;
ધસ્યા હુકડા તે કરતા કડાઝોડ રે, લક્ષ્મી રટે બેઠો રામને રે. ૧૨
લીધો કુંડાળે ઉડાડે રહ્યા બારણે રે, પ્રહ્લાદ સંભારે શ્યામને રે;
જેમ વાદળાંએ વીંટી લીધો ભાણુ રે, લક્ષ્મી રટે બેઠો રામને રે. ૧૩
બીક દેખાડે પજાડે હેઠા પ્રહાર રે, પ્રહ્લાદ સંભારે શ્યામને રે;
ખાંડાં ઉઘાડાં ઉગામે હથિયાર રે, લક્ષ્મી રટે બેઠો રામને રે. ૧૪
દૈત્ય બોલ્યા અલ્યા શ્યાને માટ રે, સંભારે બેઠો શ્યામને રે;
ત તો મૃત્યુ માંગી લીધું શત્રુ સાટ રે, રટે છે બેઠો શ્યામને રે. ૧૫

મૂઝી દે જે મુખ લીધી તે વાત રે, સંભારે બેઠો સ્થામને રે;
 નહીં તો હમણાં કરથું તારી ધાત રે, રટે છે બેઠો રામને રે. ૧૬
 તવ બાળક બોલીઆ મુણે દૂત રે, સંભારું બેઠો સ્થામને રે;
 તમે કરોની તમારું કરતૂક રે, રહું છું બેઠો રામને રે. ૧૭
 જેણે બાંધ્યા છે પ્રભુ સાથે પ્રેમરે, સંભારું બેઠો સ્થામને રે;
 તે તો મૂઝું નહીં બ્યાંસૂધી તન ક્ષેમરે, રહું છું બેઠો રામને રે. ૧૮
 એવું સાંભળીને કોપિયા અસુર રે, પ્રહલાદ સંભારે સ્થામને રે;
 જાણે કીછએ બાળકને ચૂર રે, લકત રટે બેઠો રામને રે. ૧૯
 મારે વજ્ર ગદા તોમર ત્રિશુલ રે, પ્રહલાદ સંભારે સ્થામને રે;
 પડે લકતને શરીર જેમ ફૂલ રે, લકત રટે બેઠો રામને રે. ૨૦
 નાંખે ખડ્ગ બેડાના ધણા ધાય રે, પ્રહલાદ સંભારે સ્થામને રે;
 અંગે લકતને તરણાવત થાય રે, લકત રટે બેઠો રામને રે. ૨૧
 સાંગ ખંજર કટારી નાંખે કોડ રે, પ્રહલાદ સંભારે સ્થામને રે;
 હરિલકતને ન લાગે તેની ચોટ રે, લકત રટે બેઠો રામને રે. ૨૨
 દૈત્ય મારી મારી હાર્યાં નિર્ધાર રે, પ્રહલાદ સંભારે સ્થામને રે;
 અંગે લકતને જાણાણું ન લગાર રે, લકત રટે બેઠો રામને રે. ૨૩
 પછી કિંકર રાજને લાગ્યો પાય રે, મરે નહિ એ મહારાજ રે;
 અનેક ધા કીધા માર્યો નવ જાયરે, એના શિરપર બિંબનું છે રાજ રે. ૨૪
 એને હણી હણી યાક્યા છે હાથ રે, મરે નહિ એ મહારાજ રે;
 હવે જાણો તે કરોને દૈત્ય નાથ રે, એના શિરપર બિંબનું છે રાજ રે. ૨૫

પૂર્વછાંયો.

એને જાણો તે કરો, અવર કોઈક ઉપાય;

અર્ભક માર્યો નવ ગયો, આયુધ કેરે ધાય.

૨૬

કહવું ઉર મું.—વડાણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુનિવર રાયજી, સાંભળ રાજ તે કહું મહિમાયજી;
 હિરણ્યકશિપુ બહુ બળી ગયો મનમાંયજી, મારે અસુર તે અન્ય ઉપાયજી. ૧

ઉથલો.

મારે અસુર અન્ય રીત, લકત રાજ ન હણાય;

બાળક ઉપર બળ કરે, જેમ સુનપર ધણ વાય.

તેડાંબા બળવત બળિયા, પ્રલયતણુ પ્રધાન;
તેને સુત સૌંપી કહ્યું, હણો તો થાઈ તુટમાન. ૩
ભારા તે વેરીને લજે, દીન રેણુ સમરે રામ;
રંગીલો રહ મૂકે નહીં, ન મૂકે મુખથી નામ. ૪

રાગ મેવાડો.

રંગીલો હુવર મુખથી, રામ નામ ન મૂકે— ટેક.
લાગી લગની મસ થયો મનમાં, હરિ ચંત નવ મૂકે;
બહુ વિધ વારી મારી જુઓ, કહી કહીને સ્વર મૂકેરે. રંગી૦ ૫
દૈત્યપતિએ જમકિકર તેડી, સાધુ સુતને સૌંધો;
આ બાળકનો કાળ કરોની, લંપટે મુજને લોધ્યોરે. રંગી૦ ૬
વળતા જમકિકર ઉદમ માંડી, વિધ વિધ વાત ઉપભવી;
ઉડા જળમાં અગ્નિ પડે તેમ, દૈત્યે દાઝ સમાવીરે. રંગી૦ ૭
સમ જવર ચોરાશી વાયુ, અગન અદાર ઉવેખી;
ભક્તતણે મન તેમ થઈલાગ્યો, જેમજળ મસ્તક મૈલીરે. રંગી૦ ૮
કાલદંડ જમદંડ અખંડિત, હરિજન અંગ હકાર્યા;
જેથી સકળ જગત લય પામે, તે પણ હઠે હાથારે. રંગી૦ ૯
દિનકરસુત દાનવને ત્રાશે, કોડ પ્રકારે કામ્યા;
જમ કિકરનું જોર ન ચાલ્યું, હોડ કરી દુઃખ પામ્યારે. રંગી૦ ૧૦
વળતો ધર્મ કહે સુણુ રાજા, એ સુત કોણુ કહાવે;
ધર્મ કરી અધર્મથું હણિએ, તો પણ અંત ન આવેરે. રંગી૦ ૧૧
અમે અમારી શક્તિ પ્રમાણે, મણા ન મૂકી થોડી;
અંતે ધૃતી વાજ આવીને, આયુધ નાખ્યાં શ્રોડીરે. રંગી૦ ૧૨
એવું મુણીને રાજા રૂંથો, રહ્યો હદેમાં ખીછ;
બાળ ઉપર બળ કરવાને, વાત વિચારી ખીછરે. રંગી૦ ૧૩
પુરોહિત રૂપ વિકાળ કરીને, મનમાં વાત વિચારી;
તેડાંબા દિગ્પતિના મેગલ, મહા બળિયા વિષ ધારીરે. રંગી૦ ૧૪
આવ્યા મલ માતંગ મલપતા, અયુત જોજન ઉંચા;
ડોલે ધરણુ ચરણુ પ્રહારથી, પર્વત તેમના કુચારે. રંગી૦ ૧૫
ગાલ્યો ભૂપતિ કહે હુંજરને, કામ કરો એક માંડ;
આ અર્લકના પ્રાણુ હરો તો, સાચું જોર તમારું. રંગી૦ ૧૬

મેલ્યો બાળ વિશાળ વગડામાં, મોટે ઘેમર ઘેયો;
 મન રૂઢ્યો મમત્વ વધૂટ્યો, જઈ જનને ઝંઝેલોરે. રંગીં ૧૭
 ત્યારે કુંજરપર હરિ કોપ્યા, દીઠા મદમત મંતી;
 નાઠા ગજ દંતોશલ કાડી, મહા દુઃખ પામ્યા દંતરિ. રંગીં ૧૮
 પછે કરીદ્ર કહે ભૂપતને, સાંભળ રાજા સાચું;
 આ બાળકનો કાળ ન આવે, ક્રોધ કરો તે કાચુરે. રંગીં ૧૯
 એવું સુણીને અસુરો તેડ્યા, પવન પ્રબળ બળવંત;
 આ અર્ભકનો નાશ કરીને, ટાળો ચિત્તની ચંતરે. રંગીં ૨૦
 દૈત્ય રાજાનું કાજ વિચારી, વકત્યા મનમાં વાચું;
 પંજરમાંહે પ્રવેશ કત્યો, તે હરિજન હણવા આચુરે. રંગીં ૨૧
 સૌશે સ્વાશ સમાસને આણી, જાણે પાર્કુ પીડા;
 પણ હરિજનને લેશ ન લાગે, જિહ્વા કશવની કીડારે. રંગીં ૨૨
 પવન પેટમાં પળવા લાગ્યો, ઉદરમાં અગ્નિ જ્વાળે;
 લાગ્યો લય લાગ્યો મનમાંહે, બાળી માર્યો બાળેરે. રંગીં ૨૩
 મારુત જઈ ભૂપને મળિયો, એ બાળક બળ ભારી;
 ભેર કર્યું પણ જરાં ન આલ્યું, હું આવ્યો છઉં હારીરે. રંગીં ૨૪
 એમ સુણીને અસુરે તેડ્યા, વાસુકી નાગ નમેરી;
 ફેણ કુંકારે પર્વત ફાટે, ઝેર હલાહલ ઝેરીરે. રંગીં ૨૫
 સર્પ સાથે દાનવપતિ જોલ્યો, આ અર્ભકને બાળો;
 કુંવર સ્વરૂપે શત્રુ પ્રગટ્યો, ડશણુ કરી દુઃખ ટાળેરે. રંગીં ૨૬
 ગ્રાસા બાળને બાલ વેગથી, એ જ આસા મારી;
 પ્રાણ ગયા વણુ શાંતિ ન થાશે, વારુ છઉં વિપધારીરે. રંગીં ૨૭
 એવું સુણીને પતંગ ઉઠ્યા, રંઠિયા વદન વિકારી;
 કોડ ગરુડ નિહાળી સામા, માંડ જ ધૂટ્યા નાશરિ. રંગીં ૨૮
 મણિધર જઈ ભૂપતિની પાસે, બેઠે કર ભેડી ઉભો;
 આ બાળકનો કાળ ન આવે, દાનવ શાને દુભોરે. રંગીં ૨૯
 વળી વેણુ વિપધરનાં સુણી, અસુર સંબળ અકળાણો;
 જે આવડો બાળક કોમળ કાયા, ક્રોધથી ન મરાણોરે. રંગીં ૩૦
 જળમાં ઝેર હલાહલ નાંખી, પૂરાણ પાન કરાચું;
 અમૃતજે અદકા ગુણ કીધો, કર્તવ્ય કામ ન આવ્યુરે. રંગીં ૩૧

પ્રૌઢ પર્વત શૃંગ ચડાવી, ઉંચલી ફેંકી દીધો;
 જન બાણી જગદીશે તેને, બાતે કીલી લીધોરે. રંગી૦ ૩૨
 સાથે દાનવના કિંકર હતા, તે પણ પડે પડિયા;
 સાંઝ્યાં અંગ વિકટ પણ વાગા, રાન વગડે રડવડિયારે. રંગી૦ ૩૩
 પર્વત જેવડો કુંજર કરીને, સાગરમાં સંતાડ્યો;
 કુસુમરાચ્યા જેવું સુખ પામ્યો, જનને માંડ જગાડ્યોરે. રંગી૦ ૩૪
 નાગપાશ બંધનમાં બાંધી, સાગરમાં સંતાડ્યો;
 તિહાં પણ જનને કૃપા કરીને; કેમલાનાથે કહાડ્યોરે. રંગી૦ ૩૫
 વળી દૂત બાળકને લઈ ગયા, લયથી ભૂપાળ પાસે;
 આ બાળકનો અંત ન આવે, એણીપેર વચન પ્રકાશેરે. રંગી૦ ૩૬
 જુળમાં બોલ્યો પાવકમાં રોલ્યો, દોલ્યો પર્વત અંધે;
 એવાં સંકટ બહુ દીધાં પણ, આળ ન આવ્યું અંગેરે. રંગી૦ ૩૭
 એવું સુણી દાનવ લય પામ્યો, ચિત્તમાં વ્યાપી ચિંતા;
 આ બાળકનો નાશ કરતાં, હાસ્યા નર બળવંતારે. રંગી૦ ૩૮
 આ બાળકથી કોક દિવસ પણ, મસ્તક અમો વિવરજી;
 મનમાં મુને આટલું મુજે, સરજનહારે સરજ્યુરે. રંગી૦ ૩૯
 દાનવ હોડ કરીને થાક્યો, જોર જરા પણ નવ આવે;
 મહી ખોતરવા મહીપતિ બેઠો, નીચું મસ્તક ધાવેરે. રંગી૦ ૪૦
 રાત દિવસ ચિંતામાં પડિયો, બાણે જનને ચૂરું;
 દહાડે દહાડે દુર્બળ થાયે, અત્ર ન ખાયે પૂરુંરે. રંગી૦ ૪૧
 તેવે સમે તિહાં ભૂગુણ આવ્યા, દૈત્યે આદર દીધો;
 સેવકની પેરે શિશ નમાવી, કહે કૃતારથ કીધોરે. રંગી૦ ૪૨
 વળતા ગુરુ પૃછે કાં ભૂપતિ, દુર્બળ સરખો દેખું;
 તુજને લય ઉપજાવે જુગમાં, એવો પુરુષ નવ પેખુંરે. રંગી૦ ૪૩
 વળતો ભૂપતિ કહે-ગુરુજી સુણિયે, પુત્ર પ્રયજ થયો મારો;
 શત્રુનું રમરણ નિલ રાજે, હરતલ એથી હાયોરે. રંગી૦ ૪૪
 કોઈ દિવસ એથી લય મુજને, મોત અચાનક આવ્યું;
 તાપ લાગ્યો તેના તનમાંહે, ત્રેવડ કરવી ટાણેરે. રંગી૦ ૪૫
 સારે ગુરુ કહે મુણુ રાજા, એ શી વાત વિચારે;
 કાને કંઈએ સુર્યું નહીં જગમાં, જે અળ સિંહને મારેરે. રંગી૦ ૪૬

મેલ પુત્રને મારે મંદિર, રાખું નિત્ય નિશાળે;
 ફરી લણાવું એવી વિદ્યા, જે કૃષ્ણ કહે નહીં કાળેરે. રંગી૦ ૪૭
 વરુણપાશ બંધનેમાં બાંધી, બાળકને બેસાડું;
 રામ નામની રહ મેલાવું, વિધવિધ ભાતે વાંરેરે. રંગી૦ ૪૮
 એવું કહીને શુક ઘેર પધાર્યા, શિષ્યને સાથે તેડી;
 વરુણપાશ બંધને બાંધ્યો, થઈ અદની બેડીરે. રંગી૦ ૪૯
 સખા ભણો ભણાવો એને, સર્વને રાખ્યા સંગે;
 જેમ પ્રેક્ષાદ વચન વિસારે, તેમ લગાડો રંગેરે. રંગી૦ ૫૦

પૂર્વછાંયો.

વચન પૂર્વેનું વીસરે, તેમ સમજવો સંત;
 જેમ રાજા કહે તેમ ભણો, તજ ભજન ભગવંત. ૫૧

કડવું ૩૩ મું.-વલણ.

વળી વળી યોગ્યા તે મુખ ઋપિ જનજી, સાંભળ રાજા તે પાંડુ તનજી;
 હરિ ભક્તને હરિ તન મનજી, યોગે બાળક તે પ્રેમ વચનજી. ૧

ઉત્તરો.

પછે શિષ્યને એમ પ્રીતવે, પ્રેમે ફરી પ્રહલાદ;
 હું ભણાવું તે ભણો, જે માહે સાર સંવાદ. ૨
 સહુ ક્રોધ ભૂધરને ભજ્ને, ભાવે ફરીને બ્રાત;
 સાર નહીં સંસારમાં, એ વિના બીજી ન વાત. ૩

રાગ સોરઠી.

સહુ ક્રોધ ભાવે ભજ્ને ભગવાનનેરે, મારું કહું કરોની બ્રાત;
 એ વણુ સાર નહીં સંસારમારે, મન જો જો વિચારી વાત. સહુકો. ૪
 એ તો આઘ નિરંજન એક છેરે, ભગવાન સુરાસુર ભૂપ;
 ભક્ત મારે ફરે અઘાંડમારે, ધરે રંગ દેખે તેવાં રૂપ. સહુકો. ૫
 પ્રભુ શેષશ્યામે પોઢિયારે, શિર શેષ વદે છે વેદ;
 ઇચ્છાએ ઉત્પત્ત ને પ્રલય કરેરે, તેનો કાલ ન બાણે ભેદ. સહુકો. ૬
 જેની નાભિચક્રી, અજ ઉપન્યારે, ચતુરાનન પુણ્ય પવિત્ર;
 મુંદર પાયે થઈ ચારે વેદસુરિ, નિત્ય વર્ણવે વિષ્ણુ ચરિત્ર. સહુકો. ૭

એનું ચૈતન્ય છે ત્રૈલોક્યમારે, વિરંચાદિક કીટ પતંગ;
 વ્યાપક સૂરજ કમળ જેમ વિશ્વમારે, તેમ સધળે છે શ્રીરંગ. સહુકો. ૮
 એનું નામ જપે નાર જેરે, નહીં નરક વાટ નિદાન;
 પાપ તાપ ટળે તન માહિયારિ, બધે આપથકી અભિમાન. સહુકો. ૯
 જેને નામ વહાણું જગદીશનુંરે, તે તો પામે પદારથ આર;
 તેમાં સંશય નહીં સંસારમારે, એ તો નિશ્ચે ને નિરધાર. સહુકો. ૧૦
 સંસાર રૂપિયો સર્પ છેરે, વળી તેના ત્રણ પ્રકાર;
 છે મણિ મોહરો ને ઝેર જીવો, તેના ભારે વિષ્ટ વહેવાર. સહુકો. ૧૧
 ત્રિપ પંચ વસે તેને મુખેરે, તેણે પરલવી સૃષ્ટિ સમસ્ત;
 તેમાં મોહરો મુકુંદનાં નામનોરે, ઉગયો જેને આવિયો હસ્ત. સહુકો. ૧૨
 ભય ઝેરતાણું જેનું વામિયુરે, નિકટ આવ્યો જેને મણિ મોક્ષ;
 અંતર આત્મારામને આળખોરે, થાય પૂરણુ ન્યાતિ પરાક્ષ. સહુકો. ૧૩
 તે નિર્ગુણ બ્રહ્મને આળખોરે, ગુણ સગુણાતીત ગાય;
 રામ ગોવિંદ મુકુંદ રમાપતિરે, ગરુડારૂઢ વૈકુંઠરાય. સહુકો. ૧૪
 મધુસૂદન માધવ માવજીરે, સુખદાયક દીન દયાળ;
 સુંદરસ્થામ દામોદર શ્રીહરિરે, કમળાવર વસ્તુ ગોપાળ. સહુકો. ૧૫
 જગદીશ જનાર્દન મુનિરે, અવિનાશી નિરંજન નાથ;
 ભૂધર મહાવર શ્રીધર શ્રીપતિરે, સચ્ચિદાનંદ પોઢણુ પાથ. સહુકો. ૧૬
 વાસુદેવ નારાયણ નાથજીરે, મનમોહન દેવ મોરાર;
 કેશવ કૃષ્ણ ઉપેન્દ્ર અનંત છેરે, કમળાવર ને કીરતાર. સહુકો. ૧૭
 શંખ ચક્ર ગદાંજી શોભતારિ, સુરવક્ત્ર સુંદરસ્થામ;
 ધર્મધુરધર રૂપ અમોઘ છેરે, ઋષિ નાયક પૂરણુ કામ. સહુકો. ૧૮
 હૃદય અચ્યુત સલ સ્વરૂપ છેરે, ભક્તવત્સલ મચ્છકો રંલ;
 આદિ અનાદિ અલૌકિક પરમ છેરે, પુરુષોત્તમ પૂરણુ બ્રહ્મ. સહુકો. ૧૯
 એવાં નામથકી નિલ સ્નેહસુરિ, મુખ ગાય ગોવિન્દનાં ગીત;
 મનમાં સલ જાણે શ્રીરામનેરે, તમે આણો પ્રભુપર પ્રીત. સહુકો. ૨૦
 આણીને પાપનો તાપ લાગે નહીરિ, નિત્ય જપે તે શ્રીજીગદીશ;
 કેશવ કોટી અપરાધ ક્ષમા કરેરે, ક્ષણુ ચરણે નમાવો શિશ. સહુકો. ૨૧
 જીવને જન્મતાણું દુઃખ ટાળવારે, થણું તત્ત્વ નારાયણ નામ;
 મુખ આપે અનોપમ સર્વથારે, વળી પૂરે તે મનની હામ. સહુકો. ૨૨

તન પાપના તાપને ટાળવારે, પ્રભુ નામ રૂપ છે શીત નીર;
 પ્રેમેસું પાન કરે તોતણુરે, ધણું શીતલ થાયે શરીર. સહુકો. ૨૩
 મનરૂપાશ્વરપિયું સલ છેરે, માહે લળિયું નથી તિલ પાપ;
 રામને નામે સૌચો કરી શોધિયેરે, દષ્ટ જ્ઞાન અગ્નિના તાપ. સહુકો. ૨૪
 ચિત્ત ત્યારે નરડી જેવું હશેરે, તેને કુંકું તે ન કહે કાય;
 અહર્નિશ અગ્નિમાં ઝીલી નીસરેરે, તોયે શ્યામ શરીર ન હોય. સહુકો. ૨૫
 અમ અગ્નિ એક સંસારનીરે, ત્રણ લોકને લોપવા જાય;
 તેમાં શ્રીજગદીશનાં નામથીરે, મન સંત સમાગમ થાય. સહુકો. ૨૬
 તેથી મિત્ર જાણી તમને કહુંરે, પરબ્રહ્મ લભે દિનરાત;
 કોઈ કામ ન આવે અંત કાળમારે, વળી માત પિતા કુળ જ્ઞાત. સહુકો. ૨૭
 ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ને સંપત્તિ સર્વ છેરે, અવનિ ને આર્ખંડિત આથ;
 તે પણ આવે નહીં અવસાનમારે, પ્રભુ નામ વિના કોઈ સાથ. સહુકો. ૨૮
 ધર્મ કરી ધરાપર અગ્નિયુંરે, તેનું સહસ્રગણું ધન થાય;
 તે વળી પામવાને પર લોકમારે, અવતાર લેવાને જાય. સહુકો. ૨૯
 કોઈ ધ્યાન કરે મનથીરે, ગણે દાતા ને ભોક્તા શ્રીરામ;
 મનમાં લક્ષિત રાખે ભગવાનનીરે, તે તો પામે પૂરણ ધામ. સહુકો. ૩૦
 એટલું તમને કહું આજથીરે, મુખ પામવા રાખો આશ;
 મુખે નામ નારાયણ આચરેરે, થાઓ દીનદયાળના દાસ. સહુકો. ૩૧
 પૂર્ણ લક્ષ લગાડી પ્રેમસુરે, મુખ આચરે શ્રીઅવિનાશ;
 તો દુઃખ દેખશે નહીં અવતારમારે, અંત કાળે વૈકુંઠ વાસ. સહુકો. ૩૨
 હુંને નારદ મુનિએ આપિયુંરે, એવું જ્ઞાન અનોપમ પર્મ;
 વળી પામિયો માતાને પેટથીરે, તેણે ચક્ષુ ટળી ગઈ ચર્મ. સહુકો. ૩૩
 એવું સાંભળી સર્વ વિદ્યાર્થીરે, પ્રભુ નામનો લીધો લક્ષ;
 દેસનાં વંશનો માર્ગ વિસત્યારે, સહુ વર્ણવે વિષ્ણુ પક્ષ. સહુકો. ૩૪

પૂર્વછાંયો.

સર્વ સખા વર્ણ કરે, હરિકીર્તન દિન રાત;
 અર્લકે વાધ્યું વચન; તે ન મેલે મુખથી વાત. ૩૫
 એ જ સ્વભાવ અર્લકતણો, જે મુણે તે નિત્ય ગાય;
 વાત ન મૂકે વદનથી, તે પંથ વિષે ધરમાં. ૩૬

અંક ૩૪ મું.-વલણ.

વળતા બોલ્યા તે ઋષિ એણીપેરછ, બાળક બેઠો તે ગુરુને ઘેરછ;
હરિની હરિભક્તપર વાંધી મેરછ, સમરે જેને અમરસું વેરછ. ૧

ઉથલો.

- અમર સાથે વેર જેને, બાળક લળે તેનું નામ;
સુણી ગુરુને ક્રોધ વાંધ્યો, આવિયા તે ઠામ. ૨
- પ્રહ્લાદ ઉપર ક્રોધ આણી, અલો ગુરુએ હાથ;
સોંપું પાછો ભૂપને, તું ચાલ મારી સાથ. ૩
- એવું કહીને અધ્યારુએ, સહાયો શિષ્યને બાંહે;
તતક્ષણ તેડી આવિયા, રાજમંડપમાંહે. ૪
- બોલ્યા ગુરુ ભૂપાળ સાથે, સંભાળ તારો બાળ;
સખા કીધા આપ સરખા, વણસાડી નિશાળ. ૫
- પોતે લણે જે મુખથકી, સહુને લણાવે તેહ;
જળવાય નહીં એ પુત્ર અમથી, એમ ઠરાવ્યું એહ. ૬
- એવું સુણીને અમર ક્રોધો, બોલિયો બાળક લાણી;
અણખુટે માગે મૃત્યુ, કોણ છે તારો ધણી. ૭
- તવ બોલિયો બાળક મુખે, કાં ભૂપ ભૂલો આમ;
મુજને લય લાગે નહિ, રક્ષા કરે શ્રીરામ. ૮

રાગ કાફી.

- વળતો બાળક મુખસું બોલ્યો, સાંભળ તું ભૂપાળ;
દાનવ કોટી ઉપાય કરે, મારો કદીએ ન આવે કાળ;
મારે તો શ્રીરામની રક્ષા છે, હૃદેમાં શ્રી રામછ લખ્યા છે. ટેક. ૯
- પાવક હુંડમાં નાંખી પ્રજાળો, લીન પામે જ્યાં લોહ;
મારા શરીરને નીર જેવું લાગે, દારું જરા ના હોય. મારે. ૧૦
- વાસુકી નાગનો લાગ ન લાગો, વાયુ આવ્યો છે વાજ;
નીર ગંભીરમાં હું નવ ખૂડ્યો, ક્રોધ કરો શ્યાને કાજ. મારે. ૧૧
- જમ કિંકરતું જોર ન આવ્યું, હારી હાટક્યા હાથ;
મેગલ માંથું પછાડી છૂટ્યા, તુ જ દેખતાં દાનવનાથ. મારે. ૧૨

પ્રૌઢા પર્વત શિખર ચડાવી, દોડાવી નાંખ્યો દૂર;
 અંગ મારાને આલ ન આવ્યું, આલથી ભેટે ભૂર. મારે. ૧૩
 ખડ્ગ કટારી ને ખંજર ખપવા, મૂંઝ્યો બ્રહ્માંડનો ભાર;
 પિંજરમાંહી પ્રવેશ કર્યો નહીં, ધારથી નહીં તરવાર. મારે. ૧૪
 મન માને તે પ્રકાર કરે પણ, તોય ન આવે કાળ;
 ભક્ત ઉપર ભે જકત ક્રોધે પણ, વાંકા ન થાયે વાળ. મારે. ૧૫
 તાત તમે હુંને મારવા માંહે, મણા ન મૂકી નેટ;
 તોય પંડ પ્રતીત ન આવી, હાથ પછાડ્યા ભે હેઠ. મારે. ૧૬
 શ્રાહરિને સંભારતાં પ્રાણી, દુઃખ ન પામે દેહ;
 આ જુગમાં ઉગારીઓ હુંને, પાધકં પારખું એહ. મારે. ૧૭
 દેખી પેખીને દૈત્ય કાં ભૂલો, ભેની વિચારી વાત;
 કોડ પ્રકાર કરે મુજ ઉપર, ગાત્ર ન લાગે ઘાટ. મારે. ૧૮
 મલ મોટા મને મારી શકે નહીં, તોય ન મૂકા મરેડ;
 આંધળાની પેઠે આંખે ન દેખે, કરતાં દીપક કોડ. મારે. ૧૯
 નારાયણનું નામ જ લેતાં, લોપી ન શકે લોક;
 વિશ્વમાં વિષ્ણુભજન જ કરતાં, ફેદ કરે તે ફેક. મારે. ૨૦
 વૃશ્ચિક વાલ ઘિડાલ ને વાંદર, વાધ વરાહ ને વૈતાલ;
 ક્રોધ ન લોપી શકે પ્રભુ ભજતાં, દાનવ ને દિગ્પાલ. મારે. ૨૧
 માંકે કહું માનો પિતાજી, તો હજી ભભે ભગવાન;
 કોડ અપરાધ ક્ષમા કરે શ્રીવર, સદા થાયે તુષ્ટમાન. મારે. ૨૨
 રામ સાથે શી રીશ પિતાજી, એ છે સુરાસુરધીશ;
 જે જેવું કરે તે તેવું પામે, જુજવો નહીં જગદીશ. મારે. ૨૩
 શત્રુ ગણે તેને શત્રુ છે શ્રીવર, મિત્ર ગણે તેને મિત્ર;
 બંધુ ગણે તેને બંધુ ગદાધર, પિતૃ ગણે તેને પિતૃ. મારે. ૨૪
 જગતમાં ભક્તિ વહાલી ભગવાનને, એથી આડો આંક;
 સહાય કરે શરણાગતકેરી, શું રાગ શું રાંક. મારે. ૨૫
 બ્રહ્મા નારદ ઈંદ્ર ઉપાસન, અન્ય કરી નિત્ય ધાય;
 વેદ પુરાણથી પાર ન આવે, મોટો ધણો મંહિમાય. મારે. ૨૬
 ભે રે પિતા તમે વેર વસાવ્યું, તો પામશે પશ્ચાત્તાપ;
 નાથ મારો તમને, હાથ દેખાડવા, આવશે આપોઆપ. મારે. ૨૭

જેર કશું જગદીશની સાથે, જેની વિચારી મૂલ;
માર કરે તેમ કેમ બીયેરે, શિયાળિયાંથી શાર્દૂલ. મારે. ૨૮
એવું મુણીને દાનવ કોપ્યો, વિક્રાળ કરડે દંત;
સિંહાસનથી આકળો ઉઠ્યો, અર્લક આણવા અંત. મારે. ૨૯

પૂર્વછાંયો.

સિંહાસનથી ઉડીઓ, કોપ્યો અસુર અનંત;
ઘોર વદન ગર્જના કરે, બાળકપર બળવંત. ૩૦

કડવું ૩૫ મું.-વલાણ

વળતા બોલ્યા તે મુનિ પુણ્યવંતજી, સાંભળ રાજ તે મહિમા સંતજી;
આણવા અસુર રાયનો અંતજી, રક્ષા કરવા તે શ્રીભગવંતજી. ૧

ઉથલો.

જેમાં પ્રગટ્યા શ્રીહરિ, કરુણા કરી તત્કાળ;
હિરણ્યકશિપુ કોધે ભરાણો, નિકટ લીધો બાળ. ૨
સિંહાસનથી શિઘ્રે ધાયો, અગ્ન લીધું હાથ;
અર્લક બપર ઉગામિયું, દેખાડ વૈકુંઠનાથ. ૩

રાગ કંઠ્યાણ.

બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતિ, એમ હોકારે બોકારે બોલે મૂઢમતિ;
હું તો મનમાં ન રાખું કેની બીક રતિ, બાળા દેખાડ દેખા તારો વૈકુંઠપતિ. ૪
હમણાં પ્રહાર કરીને તારા પ્રાણ હરું, ત્યારે હિરણ્યકશિપુ મારું નામ ખરું;
હું તો અહ્વાહમાં ભય કોનો નવ ધરું, બાળા દેખાડ દેખાડ તારો વૈકુંઠપતિ. ૫
હું તો વેરીતણે જીને બળે માર્યો નવ મરું, વર અહ્વાએ આપ્યા તે અભિમાન ધરું;
તેણે સકળ ભૂવનમાંહે પુલ્યો કરું, બાળાં ૬
મુને શું કરે તારો રામ રીશ કરી, મારી સન્મુખ ન શકે ધીર ધરી;
ગયો વૈકુંઠથી નાશી મારે ત્રાસે કરી, બાળાં ૭
ચર અહ્વાતણો મિથ્યા કરે કોણ વળી, જેથી પ્રગટી સૃષ્ટિ વિવિધ સધળી;
મુને સહાય થયો છે તપમારે મળી, બાળાં ૮
એવો દિવસ કયો જે દેખું દેવ હરિ, જીલ્લ કરું તેની સાથે કર અગ્ન ધરી;
પહેલો એ મળે તો મેલું બીજી વાત પરી, બાળાં ૯

એવું વચન સુણીને બોલ્યા બાળ મુખે, રાજ બળ શાને કરો યેશી રહોની સુખે;
હું તો દુખજો થાઈ છું તમારે દુઃખે, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યો છે વ્યાપી;
બાધી સદિ સુરાસુર એણે થાપી, દાદા દેખાડું શું રામ મારો રહ્યો છે વ્યાપી. ૧૦
મારો પ્રભુજી વસે છે ત્રેલોક વિષે, એને ન જાણતા આપણથી દૂર રખે;
નથી બ્રહ્માંડ કોઈ મારા નાથ પામે, દાદા ૧૧

એ તો આત્મ સ્વરૂપી સહુ માંહે વસે, જેમ દર્પણ માંહે પ્રતિબિંબ ધસે;
તેમ સઘળે ગોવિંદ અળગો ન ખસે, દાદા ૧૨

ત્યારે બોલિયો અસુર મન ક્રોધ થકે, અલ્યા જાણ્યું અજાણ્યું કેટલું બકે;
એક આ સ્થંભથી ઠાકાર તારો પ્રગટી શકે, બાળા ૧૩

એવું સુણી બાળક કર જોડી કહે, મારા સ્વામીજી મહિમા તો સત્ય લહે;
હુંમાં તુંમાં સ્થંભ ખડગ સહુમાં રહે, દાદા ૧૪

પછી પ્રહલાદ સંભારે વૈકુંઠધણી, નિરખી પ્રેમશું જોયું ત્યાં સ્થંભ ભણી;
માંહે દીઠા નરસિંહ ત્રેલોકધણી, દાદા ૧૫

દેખી સ્થંભને પ્રહલાદે પ્રણામ કર્યો, મન આનંદ આણીને પ્રદક્ષિણા કર્યો;
એવું દેખીને દાનવપતિ ક્રોધે ભર્યો, બાળા ૧૬

બાધો સ્થંભસું વધુટે ઉઠ્યો ખડગ ધરી, દાઢી મુંછ પછાડી દોડી દોટ દધ;
પ્રાટે કડકડ સ્થંભ ધરા ધુજી રહી, બાળા ૧૭

દીઠો કારમો કેસરી નર પ્રગટ થયો, રૂપ નિહાળી દાનવપતિ દૂર ગયો;
ધરી ઢાલ ખડગ આવી ઉભો રહ્યો, જુઓ પિતાજી પ્રેમે મુજ વૈકુંઠપતિ. ૧૮

પૂર્વછાંયો.

ઢાલ ખડગ કરમાં ગ્રહી, અસુર ઉન્મત્ત ઉભો થયો;
નરખી શ્રીનરસિંહને, જુદા કરવા સન્મુખ ગયો. ૧૯

ઉગ્ધ રૂપ નરસિંહનું, તે દેખીને દુર્બુદ્ધ;
મનમાં ભય પામે નહીં, ઉન્મત્તે માંડ્યું જુદા. ૨૦

કડવું ૩૬ મું.-વલણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુખ બુદ્ધિવાનજી, સાંભળ રાજ તે હરિજન કાનજી;
જુદા કરે અસુરસું ભગવાનજી, નિરખે દેવ ગગને ચઢી વિમાનજી. ૧

ઉથલો.

અમુરસું નરસિંહ રૂપે, બુદ્ધ કરે જગદીશ;
તે કથાનો સુણો મહિમા, રાય માનવધીશ.

૨

રાગ કલ્યાણ.

જેતાં કડડ સ્થંભ શાટ્યો કારમોરે, પ્રભુ પ્રગટ્યા તે નરસિંહ રૂપ;
ભડડ ભાગા ભડ ભૂપતિરે, છે ભક્તવત્સલ સ્વરૂપ;

રામ દેવસું જગાડ્યું બુદ્ધ દાનવેરે.

૩

બુચરી કુરીલ ખીલામણીરે, દીસે નયણામાં પાવકની ઝાળ;
નાસિકા ઘોર ધણો આકળેરે, તેણે ડાલવા લાગ્યા છે દિગ્પાળ. રામ.

૪

ખાગ્યે બગાસાં વિકાશે મુખ વેગસુરે, થાય તેમાં ત્રણ લોક સમાસ;
હોકારો કરે શ્રીહરિ આકળેરે, ચાંદ બુવનમાં થાયે તેનો વાસ. રામ.

૫

બેહુ હસ્ત ખિરાળે બલ ભચારે, જેવા ઝળકે તે લાલ ગુલાલ;
તલપે વિડારે શિશુ દૈત્યનેરે, હુતા હબુરી હળ્લેરો ખવાસ. રામ.

૬

અંગ ઉપરે વિકાળ રામાવળીરે, જંધે તે કેસરીના જેવા કેશ;
વદન તેજ રવિ કાટીનુરે, ધર્યો પ્રભુજ્યે વિકાળ ધણો વેશ. રામ.

૮

ધ્રુવે ધરણી ચરણ ધમકાર્યારે, ગાળે પરછંડે ગગન બ્રહ્માંડ;
ખળલજે શિખર શૈલ્યનારે, શેષ સળવળે ચળે નવ ખંડ. રામ.

૮

એવું નિહાળી સ્વરૂપ નરસિંહનુરે, મન ખીનો નહીં દાનવ નાથ;
ઢાલ ખડગ કરમાં ગ્રહીરે, બુદ્ધ માંડ્યું મધુસુદનની સાથ. રામ.

૯

સારે કોથ કરી નરકેસરીરે, તાડ્યો તલપે કરીને તડાળ;
જેરાવર ઝાલ્યો જીવતોરે, વળી વેગેથી વધૂટે વિકાળ. રામ.

૧૦

નાંખી આયુધ ગગન લગે ઉછળેરે, આવે ખીલાવતો દાનવ થઇ કર;
વળગે વધૂટે રૂઠે રામસુરે, ઉઠે તનમાંહે સમાયે નહીં શર. રામ.

૧૧

પડે લડ્યડે વઢે જઈ વાડસુરે, માર્યો મરે નહીં અમુર અકાલ;
ઈંદ્ર બ્રહ્મા આડાં ઈંદ્ર વાદળારે, જેવા આગ્યા અમર ચારે આલ. રામ.

૧૨

દળ વાદળમાં વળે જેમ વીજળીરે, તેમ વિખળુ સાથે દોડી મળે દૈત્ય;
ભારી ભુજ સહસ્રના પ્રહાર્યારે, નવ લાગો આયુધ સહિત. રામ.

૧૩

આલે ઝડપ નાંખીને નરકેસરીરે, વળી વેગેથી વધૂડી વીર જ્ઞેય;
દેખીને ધ્રુવના લાગ્યા દેવતારે, મન મુનિ ન ધરી શકે ક્રોધ. રામ.

૧૪

જુદા દારણુ દેખીને વિસ્મય થયારે, ઈંદ્ર બ્રહ્મા વિચારે છે એમ;
 નરહરિ આગળ જુદામારે, જાણ્યું રખે રહેતો દાનવ એમ. રામ. ૧૫
 થાય ઉંચો નીચો ને બેબાકજોરે, નવ જાણ્યો રહે નરહરિને હાથ;
 કીડા કરે અસુરસું શ્રીહરિરે, હારે સહસ્ર ભુજાતણી આથ. રામ. ૧૬
 નવ જાણે સુર બેમાં કાણુ જિતશેરે, એવો અસુર અતુલ બલવંત;
 રાજજુદા જોઈ ને દૈત્ય ને દેવતાણું, વળી આગળી લઈ રહ્યા દંત. રામ. ૧૭
 ભોમ ભાર જંજાલે પ્રહારનોરે, લય પામ્યો ધણું મન ભુજંગ;
 સઘળા ભેળા સમ સિંધુ સામટારે, પડે ખડ તાલે પર્વત શૃંગ. રામ. ૧૮
 મલજુદા પ્રબલને બળે કરીરે, ધણું શિથિલ થયો શેષ;
 ગર્જનાએ ગર્ભ ધણા ગળ્યારે, જાણ્યું ભૂતળ વાદળ ભેળે એક. રામ. ૧૯
 એમ અસુર ને વિજેણુ વટે વાદ્યુરે, તેણે સુધ ન શકે કાઈ શેજ.
 તેજ પ્રકાશ્યું નરસિંહનુરે, તેણે નભમણિ થયા નિસ્તેજ. રામ. ૨૦
 એવો દ્વિતિયુત શ્રીહરિસું વહેરે, જેમ ઉડી પડે પાવક પતંગ;
 હારે નહીં હરિતણી હાકથીરે, ત્યારે કાપ્યા વળી પ્રભુ નરસિંહ. રામ. ૨૧
 મુખ ડાઢ વધારી વિક્રાણસુરે, કીધું નરહરિ હાસ અટાટ;
 કાયર થયો દેવના ત્રાસથીરે, ત્રાડે દડી પડ્યો દાનવ વેરાટ. રામ. ૨૨
 વાજે વદનનો શબ્દ જઈ બોમશુરે, જેમ ગગનમાં ગડગડે મેઘ;
 સાહી લીધો અસુરને અંકમારે, જેમ બંગધર વિપધર વેગ. રામ. ૨૩
 સંધ્યા સમે ગ્રહી મંડપને દ્વારે, આવી જામરે બેઠા અવિનાશ;
 ઉદર ઉખેળે નખે રોહસુરે, કાંઈ ઉભી ન શકે પ્રભુ પાસ. રામ. ૨૪
 દૈત્ય ખેળે પડ્યો અગપતિ દેવનેરે, મન ચંતવે છે મેલી નિઃશ્વાસ;
 મારો અંતકાળ આવ્યો ગોપાળથીરે, તેને નિશ્ચે આવ્યો મન વિશ્વાસ. રામ. ૨૫
 પહેલાં ઉપર પ્રવેશ થતો નહીરે, ચક્ર દ્રશી ને કંઠણ કુલીશ.
 નખથી જઈ કીધું જુજનુરે, તેનો આવ્યો અવસાન સમેધીશ. રામ. ૨૬
 પ્રભુ જાણીપેરે પ્રાણે કરે દૈત્યનેરે, મારી પાપીના કહાણા પ્રાણ;
 આંતરડાંની માળા કંઠમાં ધરીરે, બેઠા સિંહાસન ગડીને અઘપાણ. રામ. ૨૭
 કાણુ પહોંચે પ્રભુજની ચતુરાઈનેરે, જેણે સર્વ રચ્યો સંસાર;
 અભાતાણાં વચન ન લોપિયારે, તેમ અસુર વિડાયાં કીરતાર. રામ. ૨૮
 વર બ્રહ્માતાણા સત્ય કરી પાળિયારે, દુષ્ટ માયો સવે વિચારી પ્રદોષ;
 પુણ્યવૃષ્ટિ કરે સર્વ દેવતારે, વાળે દંદભિતાણા નિર્ધોષ. રામ. ૨૯

નિજ ભક્તને દુખ્યા માટે કોપિયારે, પ્રભુ સંહાર્યો છે દાનવ જોડે;
રીપુ ક્ષય પામ્યા પછે નરસિંહનેરે, કેમે ઉતાર્યો ઉતરે નહીં કોઈ. રામ. ૩૦
આવ્યા શંકર બ્રહ્મા ને શક દેવતારે, રહ્યા દૂરથકી કરે છે દર્શન;
સર્વ સ્તુતિ માંડી જગદીશનીરે, ગળગળ્યા પ્રભુ કરવા પ્રસંન. રામ. ૩૧

પૂર્વછાંચો.

પ્રભુજીને પ્રસંન કરવા, સ્તુતિ કરે સર્વ દેવ;
કહું તુજને તેતણો, સાંભળ રાય. અવેવ. ૨૨
નરસિંહે નખ દર્શવિદાર્યો, હિરણ્યકશિપુ ભૂપાલ;
અસુર ક્ષય પામ્યા પછી, પ્રભુ ન મૂકે વેશ વિકાળ. ૨૩
ભક્તને જે પરલગ્યો, કોપે ગયા મહારાજ;
અંત આણ્યો અધર્મીનો, ક્યું અમરનું કાળ. ૩૪

ઉથલો.

ક્યું અમરનું કાળ, અસુર સઘળા હરખે ભર્યા;
મન પામ્યા ઉલાસ, શ્રીનરસિંહે નિર્ભય કસ્યા. ૩૫

કડવું ૩૭ મું-વલણ.

વળી વળી બોલ્યો તે બ્રહ્મકુમારજી, સાંભળ રાજા તે યશ કીરતારજી;
સ્તુતિ કરે છે અમર અપારજી. ૩૬

ઉથલો.

અમર સ્તુતિ અપાર ભાતે, કરે જોડે કર જોડે;
રૂઢ બ્રહ્માદિક અનેક મુરપતિ, વિનવે તેત્રીશ કોડ. ૨

રાગ ચૌપાઈ.

આવ્યા ઈંદ્ર મુનીંદ્ર આનંદ ધરી, કરમણિ મુક્તાશ્રગ પુષ્પ ધરી;
ઉભા સ્તુતિ કરે પરણામ કરી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩
પડે બુદ્ધી કનક જેમ ધરણે લગી, તેમ પ્રભુને વિનવે છે સુર મંડળી;
કર જોડીને સ્તુતિ કરે છે વળી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૪
સ્વામી દેવ સમસ્તનું દુઃખ દહ્યું, ઘણા દિવસ પછી ગયું રાજ મળ્યું;
તારા ભક્તનું સ્મરણુ અમને પ્રજ્યું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૫
હવે સાધુ સમસ્તની બાધિ ગઈ, મુખે રહેયું તે સ્વર્ગ નિવાસ જઈ;
તણુ લોકની કલમ્પ વિનાશ થઈ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૬

દીઠા ભક્તનો મહિમા અપાર અમે, જેને મારી શક્યો નહીં દુષ્ટ ક્યમે;
 વળી સ્થંભ ફોડી પ્રગટ્યા છે તમે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૭
 એમ અમર સ્તુતિ કરે દર થકે, કોટિ તેજથી નિકટ ન શકે;
 રસના રવિ કોટિ જેવી ઝળકે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૮
 કર જોડીને આગળ નિઃશંક નમે, હવે દુઃખ અમારું સમસ્ત શમે;
 મન પ્રેમ ધરી પ્રભુને પ્રભુમે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૯
 મ્મણા દિવસ લગે દુષ્ટની વેઠ કરી, અંન પૂરું ન પામતા પેટ ભરી;
 એની આસાં પાળતા ત્રાસ ધરી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૦
 થાશે જન્મ જગદિક કર્મ હવે, લક્ષ સખા પંચામૃત મંત્ર અવે;
 કરશું તર્પણ નિત્ય ને હોમ હવે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૧
 વળી એમ જગદીશની સ્તુતિ કરે, ગુણ ગાએ ગોવિંદના હરખ ધણે;
 ધ્વંસ્યા દુઃખથી પ્રતાપ મુકુંદતણે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૨
 કહે નરકનાયક હાથ જોડી, સ્તુતિ શું કરે છે મારી મંત્ર થોડી;
 પારડારૂ છે મારી મંત્ર પ્રોઢી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૩
 ભણે વરુણ વખાણ કરે સુખથી, હવે સૃષ્ટિમાં રાજ કરું સુખથી;
 મુને રાખિયો દૈત્યતાણાં દુઃખથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૪
 કેટલા દિન દુષ્ટનું નીર વહું, નિત્ય કાળ કસ્યું જે એણે કહું;
 હવે આજ્યકી ધાણું સુખ થયું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૫
 વળી વાયુ સમસ્ત કરે વિનતિ, અમને ઘણી દુષ્ટની પીડા હતી;
 એ નિવારણ પ્રભુ કાધી મતિ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૬
 કર જોડીને જલકુંવર કહે, સ્વામી ઉગ્ર મહિમા તારો કાણ લહે;
 સુખ પામે જે સાધક મરણે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૭
 અસુરે અમને ઘણું દુઃખ દીધું, ઉપદ્રવ કરી ઘણું દ્રવ્ય લીધું;
 પ્રભુ તે સમે કષ્ટ વિનાશ કીધું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૮
 વદે વેદ વેદાંત ગોપાળ ભણી, હવે સદાય કરો એક બાળ તણી;
 તમને ન ઘટે એવી રીશ ઘણી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૧૯
 ઘણું તીક્ષ્ણ ક્રોધ તમારે થકે, ત્રણ લોકમાં કોપ સ્ત્રી ન શકે;
 રમે શેષ એળી પૃથ્વી થકે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૦
 કાધો ક્રોધ તમારે તે નાસ્તો ઘટે, જ્યારે મહા કલ્યાંત સમે પ્રમટે;
 ત્યારે વિશ્વની ઉત્પાત ચાલી મટે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૧

બ્રહ્મા સ્તુતિ કરે છે ભેદ થકી, વેદ ઋષુ યજુર ને શામથકી;
 તારા ગુણનો પરિબ્રહ્મ પાર નથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૨
 તમો આજ અલૌકિક રૂપ ધર્યું, મુનિ દેવ સમસ્તનું દુઃખ હર્યું;
 ત્રણ લોકમાં તેજ તારું પસર્યું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૩
 ઉભા ગાંધર્વ સધળા ગાન કરે, જન્ત્ર વાંસળી તુંબરુ હાથ ધરે;
 ઇંદ તાલ મૃદંગે તાન કરે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૪
 નાચે કિન્નર કામિની રૂપ કળા, ગુણ વર્ણવે વિષ્ણુતણા સખળા;
 મધુર સ્વરે ગાન કરે અખળા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૫
 જોલે વાણ બંદીજન લોક વળી, અમે બચતા દૈત્યને સર્વે મળી;
 ગયું આજથકી દુઃખ તેનું ટળી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૬
 કોઈ રામનું નામ ન લેતું કદા, અમે જોલતા દૈત્યની કીર્તિ સદા;
 ભજશું તમને રીપું માર્યો તદા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૭
 એમ દેવના જ્યનો શબ્દ કહી, કરે વંદના વદન સુનીઈ સહી;
 એમ અરણુ કમળભર ઉભા રહી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૮
 પ્રભુ દુષ્ટ વિનાશ કર્યો પુરથી, તોય ક્રોધ હરિ ન તજે ઉરથી;
 તેના તાપ ન જાય સહો સુરથી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૨૯
 વાઘ્યો તીક્ષ્ણ તાપ પ્રતાપ ધણો, જુગમાં ન સહેવાય નરસિંહતણો;
 બણે લય પામે ત્રેલોક ધણો, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૦
 તેવે મહાદેવે દેવની આણી દયા, ક્ષણમાં નર સ્થામ સ્વરૂપ થયા;
 નૃત્ય કરતાં નરસિંહ પાસે ગયા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૧
 જગદીશે દીઠું ન્યારે રૂપ એવું, એ કારમું કોણુ સ્વરૂપ નવું;
 એ તો નિપજ્યું કૌતક જોવાતણું, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૨
 પછી જોળખ્યો વિષ્ણુએ વશત દશા, શિવ શંભુ અલૌકિક વિશ્વ વસ્યા;
 મુખ સામું જોઈ નરસિંહ હસ્યા, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૩
 ન્યારે હાસ્ય કીધું હરિએ મુખથી, ત્યારે ક્રોધ સમસ્ત શમ્યો તનથી;
 મળ્યા નરસિંહ હરિ પ્રસન્ન થઈ, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૪
 શિવ ભક્ત પ્રહલાદનું હેત આણી, નરસિંહ પ્રત્યે કહી મુખ વાણી;
 એની સહાય કરો હવે સંત બણી, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૫
 એવું સાંભળીને ત્રેલોકનાથે, ધર્યો ભક્ત પ્રહલાદને આપ હાથે;
 વર માંગ કહી મેલ્યો હસ્ત માથે, પ્રભુ નમો નમો નરસિંહ હરિ. ૩૬

પૂર્વછાંયો.

માંગ માંગ વર મુખચક્રી, એમ કહે અવિનાશ;
તવ કર જોડી લકતજન, જોલે વચન પ્રકાશ.

૩૭

કકલું ૩૮ મું.-વલણું.

વળી વળી જોલ્યા તે ઋષિરાજનજી, સાંભળ રાજ તે એકે મંનજી;
થયું લકતનું પ્રકૃષ્ઠિત વદનજી, જોલ્યો બાળક મધુર વચનજી.

૧

ઉથલો.

બાલક જોલે મધુરાં વાયક, સ્તુતિ કરે નરસિંહની;
હાથ જોડી નાથ સન્મુખ, કરે વાત ઉછરગની.

૨

રાગ જેજેવંતી.

સ્વામી નમો નમો શ્રી નરસિંહજી, શત્રુનો કીધો છે લંગજી;
સુરનો રાખ્યો છે રંગજી, ઉગ્ર રૂપ ધારીરે. સ્વામી. ૩
પ્રગટ્યા છે શ્રેડીને સ્થંભ, દાનવનો ટાળ્યો છે દંભ;
વિજળી જેવો વજ્રંભ, સેવક ઉગારીરે. સ્વામી. ૪
કહાવો છે દેવના દેવ, અંત તે સ્વયમેવ;
અધમ તાર્યાંતી ટેવ, છે કરુણાસિધુરે. સ્વામી. ૫
અહર્નિશ વખાણે વેદ, બ્રહ્મા તે નવ જણે ભેદ;
અટલ રૂપ છે દેવ, દેવ દીનબંધુરે. સ્વામી. ૬
હૃદે રહેજો મહારાજ, તમ કને માણું છું આજ;
નવધા લકિતનું કાજ, દેજો અંતરજીભીરે. સ્વામી. ૭
જો મુજને થયા છે તુષ્ટમાન, આપો અભય વરદાન;
એટલું માણું ભગવાન, ચરણ શિશ નામીરે. સ્વામી. ૮
ભૂલો નહી પોતાતાણું, લકતવત્સલપણું;
મુખે શું વખાણું ધણું, સાચું બિદિતારુંરે. સ્વામી. ૯
વિનતિ સાંભળજો કરુણ, સર્વદા રાખો શરણ;
નિશ દિન મહારાજને ચરણ, વસે ચિત્ત મારુંરે. સ્વામી. ૧૦
અધક્ષણ નામ તમારું, હૃદયેથી ન થાય ન્યારું;
અહર્નિશ મનમાં સંભારું, પ્રભુ વનવાસીરે. સ્વામી. ૧૧
પુરુષોત્તમ પૂણુંનંદ, માધવ મહાવર મુકુંદ;
ગૌઆદાણપતિ ગોવિંદ, વિશ્વજન દુઃખહતારે. સ્વામી. ૧૨

દામોદર સુંદરશ્યામ, વિલશે છે વૈદુંધામ;
 સહુ ક્રોધ સમરે નામ, ત્રિભુવન ભર્તારે. સ્વામી. ૧૩
 કરતા મંગળ કલ્યાણ, જગજીવન મારા પ્રાણ;
 જુગમાં વરતાવો આણ, શ્રીસારંગપાણીરે. સ્વામી. ૧૪
 કૃપા કીધી અપાર, સેવકની લીધી સાર;
 વિશ્વભર ચક્ષા વાર, મહેર મનમાં આણીરે. સ્વામી. ૧૫
 લીધો છે નરહરિ વેપ, રીશ ધરી ઋષિકેશ;
 માયો છે દાનવરેસ, દેવ દુઃખ દાબ્યુરે. સ્વામી. ૧૬
 હુવો જગતમાં જ્યજ્યકાર, સહાય થયા છે સરજનહાર;
 સંતોષ પામ્યો સંસાર, પ્રભુ વેર વાળ્યુરે. સ્વામી. ૧૭
 હમણાં જેવા થયા સહાય, તેવા જ રહેજો સદાય;
 એ મારું લાગીને પાય, પ્રભુ તમ પાસેરે. સ્વામી. ૧૮
 અહર્નિશ ગોવિંદ ગુણ ગાન, જ્યાં સુધી આવે અવસાન;
 ત્યાંસુધી તમારું નામ, હૃદમાં પ્રકાશેરે. સ્વામી. ૧૯
 એવું જાણી કમળાનાથ, ફરી મસ્તક મેલો હાથ;
 જોત્યા છે સેવકની સાથ, સાધુજન જાણીરે. સ્વામી. ૨૦

પૂર્વછાંયો.

શ્રીમુખહરિ વાણી વદે, સાંભળ ભક્ત મુજાણ;
 મારે વૈષ્ણવ જગતમાં, જાણું જીવનપ્રાણ. ૨૧
 જે મુજને નિશદિન ભજે, તેને ભજું સદાય;
 જેણે મુજને નવ ભલ્યો, તે મેં તલ્યો નવ જાય. ૨૨
 પરદ્રોહી પરધાતકી, અજાણે લીએ મુજ નામ;
 એકવાર જો આવેરે, તો પામે મુજ ધામ. ૨૩

કંઈયું ૩૯ મું-વલણ.

વળી વળી જોત્યા તે મુનિવર નાથજી, હરિજન ઉભો તે જોડી હાથજી;
 પ્રભુજી જોત્યા તે સેવક સાથજી. ૧

ઉથલો.

સેવક સાથે શ્રીહરિ, જોત્યા વચન ઉપદેશ;
 ભક્ત થાપો અભય કરી, કાપો કંઈજ કંઈશ. ૨

રાગ ચૌપાદ્ય.

બાહ્યા નરહરિ મુખ વાત, સાધુ; મેં તો નાશ કર્યો તુજ તાત, સાધુ;
 તોએ તુંને ન આબો અભાવ, સાધુ; એવો સુંદર તારો સ્વભાવ, સાધુ. ૩
 તારી ધીરજને ધન્ય ધન્ય, સાધુ; તારા પૂર્વ જન્મનું છે પુણ્ય, સાધુ;
 તુંને આપું અભે વરદાન, સાધુ; હું તો તું ઉપર થયો તુષ્ટમાન, સાધુ. ૪
 તેં તો તાતની વાત ન માની, સાધુ; મારી ભક્તિ ન રાખી છાની, સાધુ;
 રાજકુદ્ધિ દેખી નવ રીઝ્યો, સાધુ; ખીનોનહીં દેખી દાનવ ખીજ્યો, સાધુ. ૫
 દહ ભક્તિ કીધી બહુ ભાત, સાધુ; ભય ન ધર્યો અસુરને હાથ, સાધુ;
 હવે રાજ અટલ તુંને આપું, સાધુ; ભક્ત પોતાતણો કરી થાપું, સાધુ. ૬
 મારા ભક્ત ધણા હુંને વહાલા, સાધુ; ખીજા ઠાઠ કરે તે ઠાલા, સાધુ;
 મુખે જપ કરે હરિનામ, સાધુ; તે તો પામે પૂરણ ધામ, સાધુ. ૭
 હું તો ભીડ ભક્તની ભાળું, સાધુ; મન ગર્વ કરે તેને ગાંભું, સાધુ;
 થાજી પ્રગટ તે ભક્તને કાજ, સાધુ; એની શીઘ્ર જતી રાખું લાજ, સાધુ. ૮
 મારા ભક્તને દેશે દુઃખ, સાધુ; મુને તેનું ન ગમે મૂખ, સાધુ;
 હુંપર ભક્ત આણે પ્રેમ, સાધુ; તેને હું રાખું છું ક્ષેમ, સાધુ. ૯
 તેને આપું પદારથ ચાર, સાધુ; તેનો વેદ વદે છે વિસ્તાર, સાધુ;
 જેને ભાવ જેવો મનમાંહે, સાધુ; તેને તેવી પ્રાપ્તિ થાયે, સાધુ. ૧૦
 જેવું વાવે એતરમાં ખીજ, સાધુ; તેવું નીપજે નીરખતાં સિદ્ધ, સાધુ;
 જેણે મુજને આપ અરધું, સાધુ; તેને મેં પણ સરવ સમર્પ્યું, સાધુ. ૧૧
 મુજ આગળ જેવું કામે, સાધુ; સંસારમાં તેવું પામે, સાધુ;
 મારા ભજનતણો રસ પીધો, સાધુ; મુને જગતમાં વશ કરી લીધો, સાધુ. ૧૨
 જે કોઈ પૂજન મારું કરશે, સાધુ; સુખ પોતાનું પોતે ભરશે, સાધુ;
 પહેલું સ્નાન કરે જે આપે, સાધુ; પછે મુજને તે સન્મુખ થાપે, સાધુ. ૧૩
 મુને ચંદન ગંધ ચડાવે, સાધુ; તેનો પ્રેમલ પોતાને આવે, સાધુ;
 જેનું નૈવેદ્ય કરે મુને નિત્ય, સાધુ; તેવું પોતે પામે દિન પ્રત્ય, સાધુ. ૧૪
 મારું ગાન કરી ગુણ ગાય, સાધુ; તેને અંતરે આનંદ થાય, સાધુ;
 હું તો પૂજની ઇચ્છા ન રાખું, સાધુ; પ્રેમ દેખું ત્યાં દર્શન આપું, સાધુ. ૧૫
 હું તો પૂરણ છું સર્વે ભાત, સાધુ; મારે ન્યૂન નહીં કોઈ વાત, સાધુ;
 તન દીલમાં અરધ નિહાળું, સાધુ; કરું અર્ક આગળ અજવાળું, સાધુ. ૧૬
 જેમ પૃથ્વીમાં ખીજ વિરાજે, સાધુ; તે પણ નાંખે પોતાને કાજે, સાધુ;
 ધરી આપ ઇચ્છા ન ધરાવે, સાધુ; સહ સ્વાર્થે ખીજ વાવે, સાધુ. ૧૭

તેમ ભક્તને અનોપમ ચારે, સાધુ; પણ પોતાનો અર્થ સમારે, સાધુ;
 હું તો પ્રગટાવે પ્રગટું પામે, સાધુ; જેમ બહુ વિધ વહિ પ્રકાશે, સાધુ. ૧૮
 અગ્નિ નિષ્ટ રહે શીતટાળે, સાધુ; બધે બળ કરવા તેને બાળે, સાધુ;
 એહેવો મારો સ્વભાવતું બાળે, સાધુ; વળી સત્ય કરીને પ્રમાણે, સાધુ. ૧૯
 મારે સરખું સહુ સાથ, સાધુ; મિત્ર શત્રુ થાય છે દાઢ, સાધુ;
 જેવું બેતાં તે જંત્ર અરીશે, સાધુ; રંગ સરખું પ્રતિબિંબ દીસે, સાધુ. ૨૦
 તેમ જ મુજ સાથે મન જેવું, સાધુ; તે પ્રમાણે ફળ પામે તેવું, સાધુ;
 રજ સૂરજપર કોય નાંખે, સાધુ; પાછી આવી પડે નીજ આંખે, સાધુ. ૨૧
 ભક્ત ધર્યે તે ફળ ઝટ પામે, સાધુ; જે વચન મારું પ્રમાણે, સાધુ;
 તેમ હું પણ જીઈ પ્રહલાતા, સાધુ; તે તો માનજે વચન વિધાતા, સાધુ. ૨૨

પૂર્વછાંયો.

વચન વિધાતાતણાં, જે કલાં શ્રીજગદીશ;
 સારે થયા છે સંતને, માધવે મેલી રીશ. ૨૩
 કેશવે કમળા તેડિયાં, વિશ્વજનેતા એહ;
 રાખ્યાભિપેક કરે ત્યાં, શિર મોતી વરસે મેહ. ૨૪
 સિંહાસન બેસાડિયો, છાયો રાજકુમાર;
 સૂર સઘળા સંતોખિયા, વરત્યો તે જજેશ્વર. ૨૫

કડવું ૪૦ મું-વલણ.

વળી વળી બોલ્યા તે મુનિ મહાજનંત, સાંભળ રાજ ભાવ અનંતછ;
 પ્રભુએ સંતોખ્યા સૂર સંતછ, થયા સેવકને પ્રભુ પ્રસંનછ. ૧

ઉચ્ચલો.

સેવકને પ્રભુ પ્રસન્ન થયા, આપ્યું અનોપમ રાજ;
 નારાયણ નરહરિ હુવા, તે અસૂર હરવા કાજ. ૨

રાગ ધનાશ્રીની ટેરી.

નારાયણ નરસિંહ સ્વરૂપે, પ્રગટ્યા વચન વિપ્રને મારેછ;
 હિરણ્યકશ્યપ દાનવને મારી, પ્રહલાદ બેસાડ્યો પારેછ. ૩
 આપ્યું રાજ અખિલ અવનીનું, કોએ ન શકે કોપીછ;
 હરિજન સહુને સંતોખીને, લાજ લગારે ન લોપીછ. ૪
 વૈષ્ણવ ધર્મ વાળ્યો ઘણું ભુગમાં, આણુ અનંતની વરતીછ;
 ત્રિલોક જાગી ગાય હરિ જશ, કીરતન હરિનું કરતીછ. ૫

ઘેર ઘેર હરિ મંદીર ગુણ સુંદર, માહે દામોદર દેવજી;
 ઝોમ્મજીવ વરત આનંદ અહરનિશ, કરે પ્રભુજીની સેવજી. ૬
 જગન જાપ જગ તપ ઋષિ સાધે, ખતે કરે નિત્ય કરમજી;
 અવની સ્વસ્થ અનંત આરાધે, વાધ્યો ધરાપર ધરમજી. ૭
 અવની કામદુધા ઘેર દૂઝે, બ્યોમથી વરસે ક્ષીરજી;
 દિન વરસાત મેઘ નવ સૂકે, માગ્યાં તે મૂકે નીરજી. ૮
 સુરજ અનંત તપે નહીં સધજે, સિંચે સુધા બહુ સોમજી;
 ભાર અઢાર પુલી, વનસ્પતિ, ભાર ન. ઝીલે ભોમજી. ૯
 નદી નવાણું વિમલ જળ વાયુ, સાગર પામ્યો શાંતિજી;
 પાવક ચંદ્ર રવિ ઊડગણુની, ઝોપે અનોપમ કાંતિજી. ૧૦
 ઝોણીપેરે સ્વસ્થ થયું સચરાચર, અદ્ભુત આનંદ પામ્યાજી;
 દેવ સમસ્ત વસ્યા નીજ સ્થાનક, દૈતતાણાં દુઃખ વામ્યાજી. ૧૧
 ભાગ્યો ભય અસૂર લોક સરવનો, પ્રભુ તણે પરતાપેજી;
 ભક્ત ઉગાત્યા અસૂર સંધાત્યા, અવિચલ નરહરિ આપેજી. ૧૨
 હિરણ્યકશિપને હિરણ્યાક્ષ, ઝોણીપેરે વિષ્ણુએ સંધાત્યાજી;
 પુનરપિ રાવણું કુંભકરણુ અર્ધ, પૃથ્વીમાંહે પધાર્યાજી. ૧૩
 તેણે નવ અટ માસ તપ સાધી, ધધિરને ઉપાસીજી;
 ચોકડી ચૌદનું રાજ લખને, લંકા કનકપુરી વાસીજી. ૧૪
 ગરવ કર્યો તેણે ત્રણ ભુવનમાં, સુરપતિને દંડ દીધોજી;
 તેનો મદ હરવા શ્રી રામે, રઘુકુલ અવતાર લીધોજી. ૧૫
 જેને દશ મસ્તક વિશ ભુજ, બળવંત એથી થીતાજી;
 જેણે રામશું રાઠ લગાડી, ગ્રહી ગયો માત સીતાજી. ૧૬
 ત્યારે પ્રભુજીએ જળમાં શલ્યા તારી, હનુમંતે લંકા પ્રવળીજી;
 રાવણુનાં દશ મસ્તક છેદી, જનકતનયા વાળીજી. ૧૭
 ત્યારપછી હુવા પરબુગમાં, અંત આરંભ કળીકાળજી;
 એ બેહુ દાનવ ફરી અવતર્યા, દંતવક્ત્ર શિશુપાલજી. ૧૮
 પરિવ્રજ જય વિજયકેરા, સેવક ઋષિને શાપેજી;
 અવતાર ત્રણે થયા બુગમાંહે, સંત પિતા સંતાપેજી. ૧૯
 આઘ પ્રભુની ધ્વજા હતી, બુદ્ધ કરવાને કાળેજી;
 તે માટે પારસ્વદને પાડી, પ્રગટ થયા મહારાજજી. ૨૦

શાપ- દીધો મુનિવરે તેને, અવતરવું પડ્યું સાથળ;
 પેલા ભક્ત પ્રહલાદ થયા તે, સનક ઋષિ સાક્ષાતળ. ૨૧
 રાવણ બાંધવ ભક્ત વિલીધણ, તે પણ ઋષિ અવતારળ;
 દ્વાપરમાં શિશુપાલની સન્મુખ, ભીમક સનતકુમારળ. ૨૨
 કમળાણ્યે કીધો ક્રોધ લગારક, વશ્યો સેવકનો વંકળ;
 તેણે અધમ અવતાર ધસ્યો તે, જનકી લઈ ગયો લંકળ. ૨૩
 ફરી થયો શિશુપાલ પ્રબળ નર, કીધું તે કમળાનું કોડળ;
 શ્રી કૃષ્ણાણ્યે તેનો ગર્વ ઉતાર્યો, રુદ્રમિણી સખા રણુછોડળ. ૨૪
 તે માટે તારી સન્મુખ રાજ, શ્રીવરે માર્યો શિશુપાલળ;
 ત્રણ જન્મ થયા પોળિયાને, મોક્ષ આપ્યો ગોપાલળ. ૨૫
 અધમ આધાર્યા દેવ ઉગાર્યા, સાર્યા તે સર્વના અર્થળ;
 ભગતવચ્છલ પ્રભુ નવ ભૂલે, સરવથા સમર્થળ. ૨૬
 પૂરણ ભગત પ્રહલાદ પ્રભુનો, ભક્તિ કીધી રૂડી રીતળ;
 પિતાએ પ્રભવ્યો લલી ભાતે, તોએ ન મૂકી પ્રીતળ. ૨૭
 ક્ષણું રાત્રે નાત્રે નીજ લઈને, ક્ષણું જાત્રે જગદીશળ;
 ક્ષણું એક રહે ક્ષણુ એક બેસે, મન પ્રેમથી રાખે પિતાળ. ૨૮
 શીખે ગાયે ને સાંભળે ક્રોધ, નરસિંહનાં ચરિત્રળ;
 પૂરણ ભક્ત કરે પ્રભુની, થાય તે પુણ્ય પવિત્રળ. ૨૯
 પરમેશ્વર પોતાના જાણી, એ મુજને વિશ્વાસળ;
 બેહુ કરે જોડી એણીપેરે બોલ્યા, કવિ તે કાળીદાસળ. ૩૦
 મોટા મહિમા હરિજનકેરે, જગત સુરાસુર જાણેળ;
 સંક્ષેપે કહે સ્મરણ માત્રે, બોલ્યા તે બુદ્ધ પ્રમાણેળ. ૩૧
 સંજો પાતિક પ્રલે થાયે, ગુણ ગોવિંદના ગાતાંળ;
 ઘેર બેઠાં જન જે પુણ્ય પામે, તે પુણ્ય તીરથ જતાંળ. ૩૨

પૂર્વછાંચો.

તે પુણ્ય તીર્થો દૃઢ જાય, કરે માર્જન સ્નાન;
 તે પુણ્ય ઘેર બેઠાં મળે, ભજતાં શ્રીભગવાન. ૩૩
 પ્રયાગ માંહે માધ નાહે, કોટી કલંકે જાય;
 તે પુણ્ય તોળતાં હરિ, નામ તુલ્ય નવ થાય. ૩૪

ગયા શ્રાદ્ધ પ્રભાસ પ્રાચી, પીત્રને પિડદાન;
 તેણે ગતિ થાય પ્રેતની, હરિ જપે મહા પુણ્યદાન. ૩૫
 જેણે સમસ્ત્રા શ્રીહરિ, લાવ રાખી મન;
 તેના પૂર્વજ મોક્ષ પામે, પહોંચે સ્વર્ગ ભુવન. ૩૬
 ક્રોડી સુરભિ ગ્રહણ સમે, આપે કાશીમાંહે;
 દશ સહસ્ર મુખ મેરુ કનકના, તે પુણ્ય નવ થાયે. ૩૭
 પાપ નાશે પૂર્વ કૃત્યનાં, અલહ્યાદિક જેહ;
 આ લવમાં નવ લાગે પરાભવ, ભક્ત દુર્લભ દેહ. ૩૮
 જેણે હરિ નવ ભજ્યા, તેના ભુવનમોગ્ધર;
 ચિતામણિ જે કર વિષે, તે નાંખિયું નીર અપાર. ૩૯
 મદમતિ ગોવિંદને મેલી, કા મેલી કામને કાળ;
 છલ વછલ નીશ દીન કરે, વઢતો ન આવે વાળ. ૪૦
 જગદીશની ઇચ્છા ન જાણે, આણે મન અભિમાન;
 વિષયીને મન ભોગ વહાલા, ભક્તને ભગવાન. ૪૧

ઉત્થલો.

ભક્તને ભગવાનરે, મનમાં વહાલા છે સદા;
 મોહ માયા લોભ મેલી, રામ સમરો સર્વદા. ૪૨
 સંત દેખી કનક કામિની, હરખ હારે ઉરનો;
 વ્યાધને જેમ વિષ લાગે, મધુર શાખ મયૂરનો. ૪૩
 જેણે ચાખ્યો રામરસ, તેને અવર રસ અળખામણો;
 સરસ મણિધર નિશા કરે, ધંધો ધુત્રવાદીતણો. ૪૪
 સંસારમાં આ સંતના, મનમાં વસે વિષ પાન;
 જ્વર ગ્રહે ત્યારે ઝેર લાગે, મતુષ્યને મિથાન. ૪૫
 તેવી ભક્તિ પ્રહ્લાદજીની, સંસારકેરુ મુખ;
 રાજનું કારજ કરે, પાણુ રામ સમરે મુખ. ૪૬
 તે માટે હરિભજન કરતાં, તજો આળસ મન;
 મતુષ્ય દેહે તુજને મળી, કરો સર્વ સાધન. ૪૭
 પ્રહ્લાદ નારદ પરાશર, પુંડરીક ને વેદ વ્યાસ;
 સનક અંબરીષ નારદાદિક ને, ભીમક પ્રભુના દાસ. ૪૮

રાય રુકમાંગદ ને વિભીષણુ, વળી ધનંજય ભક્ત;	
પ્રગટ થયા પૃથ્વી વિષે, જાણે સુરાસુર જગત.	૪૯
હનુમાન દ્રૌપદી યુધિષ્ઠિર, સુદામાદિક સંત;	
તે નવ મેલે મુખથકી, મહીમા ધણો ભગવંત.	૫૦
ભક્ત પ્રભુના કળિ વિષે, થયા તે માનવદેહ;	
દેવને દુરલભ થયા, વૈકુંઠ પહોંતા તેહ.	૫૧
ભજન કરતાં જનતણી, જગદીશ આલો બાહે;	
ધંદ્રનો અધિકાર આપે, કામળ મહેલોમાહે.	૫૨
તે માટે પ્રહ્લાદના, આધ્યાનનો અભ્યાસ;	
પ્રાકૃત વાણી મન જાણી, કહ્યો કાળિદાસ.	૫૩
સંવત સંખ્યા પુરાણે, શૃંગાર ઉપર એક;	
ઐત્ર સુદ એકાદશી, થયો ગ્રંથ વિષ્ણુવિવેક.	૫૪
સ્નેહે ગાય ને સાંભળે, પ્રહ્લાદનું આધ્યાન;	
થાય જેજેકારે, તેની સાર લે ભગવાન.	૫૫
બેહુ કર ભેડી કહે કવિ, મંદમતિ કાળિદાસ;	
પ્રહ્લાદની સુણતાં કથા, પહોંચે તે મનની આશ.	૫૬

ઉથલો.

પોંચે મનની આશરે, પ્રહ્લાદને નામે કરી;	
સર્વ શ્રોતાજન સુણો, એકવાર બોલો જેજે હરી.	૫૭

કેમ મોકલું વનની વાટે, કહેતાં મારાં હૈયાં ફાટે;
આંખનિ આગળ રહેરે આળ, ઘેર બેઠા લલિતે ગોપાળ. જેજે. ૧૪

ધ્રુવ-ઘેર ગોપાળ ન પામિયે, મનમાં મોહ ઉપજે માય;
ખાતાં પીતાં પહેરતાં માતા, કેમ દમાશે કાય;
કાયા દમતાં સરશે કાળ, તપ કરતાં મળશે મહારાજ;
વનમાં જૈ વહેલો આવીશ, માતા દો મુજને આશીષ. જેજે. ૧૫

મુરતિ-આશિષ દે છે માવડી સુતને, હજે કુશળ કલ્યાણ;
મસ્તકે રક્ષા માતનિ-કંઠે, કૃષ્ણતી રક્ષા જાણ;
કંઠે કરજે કૃષ્ણ રક્ષણ, ઉરની આગળ નારાયણ;
કદી કેશવ પુરુષોત્તમ પાય, એવી આશિષ દે છે માય. જેજે. ૧૬

માને આંસુ આવ્યાં ત્યારે, થલિને રાખ્યાં નીર;
મારી જીભે કેમ કહું વળિ, વનમાં વિચરો વીર;
વીર વચન કાનાં નવ ધરશે, તપ કરતાં માયા નવ કરશે;
તપથી તમને મળશે હરિ, વીરા વેગે પધારજે ફરી. જેજે. ૧૭

કવિ-ફેરા ફરિયો માતાનેરે, ફરીને લાગ્યો ચર્ણ;
આત્મા માંગીને સંચર્યો, વંદીને શુભ શકન;
શુકને મળી સવત્સી ગાય, મુવાસિણી બેઠું ભરિ જાય;
વરકન્યા પરણીને વળ્યાં, વેદ લાગતા વિપ્ર જ મળ્યા. જેજે. ૧૮

મળ્યા શુકન સહ હર્ષનાં, ધ્રુવજી નિકળ્યા નગર બહાર;
આગળ જાતાં ધ્રુવજીનેરે, મળિયા બ્રહ્મકુમાર;
બ્રહ્મકુવર ભગવાનને આહતા, હરિશુભ ગાતા વેણ સુવાતા;
કરજેડી કહે છે જીવતન, ક્ષમા કરો તમે નારદ મુન્ય. જેજે. ૧૯

નારદ-નારદ કહે શીદ જાણ્યો છો, શું છે તમારે કામ;
કાણુ તમારાં માતપિતા, શું છે તમારું નામ;

ધ્રુવ-મારું નામ છે ધ્રુવ નિર્ધાર, મારા પિતાને જે છે નાર;
રાવ રાણા બેઠા સહ રંગ, ઉત્તમને તેડ્યો ઉછંગ. જેજે. ૨૦

બિછંગે બેસવા હું ગયો મારી, ખાંત હૈયાની ખોલી;
દૃષ્ટિએ મુજને દીઠો ત્યારે, અપર માં એમ બોલિ;
અપર કહે અભાગિણીકર, બે સુખ વાંછો તન જાણ્યો વેદા;
ફરી જનમ લે મારે પેટ, તો તને રાજ અપાવિશ નેટ. જેજે. ૨૧

નેટ નારદ કેમ ભોગવું, એવું આપું ધન;
સહા સધળી દેખતાં, મને કહ્યાં કહણ વચન;
કહણ વચન તે કેમ વિસરે, લોહ સમ હોય તો નીસરે;
ખડગતણો તો સહિયે ધાય, પણ એ બોલ સહા નવ બચ. જોજો. ૨૨

નારદ-જરે ઘેલા અત્યારથી, તે તું એવડો શો ધરે કાળ;
માન. કુમાન શું તારે, તું તો પાંચ વર્ષનું બાળ;
બાળકને મા ધરવા બોલ, બાચો પીચો ન કરો કલ્લોલ;
અપર માનાં એવાં હેત, વિસારીને વાળો ચેત. જોજો. ૨૩

ધ્રુવ-ચિત્ત તે કષ્ટપર વાળિયે મને, બોલાવ્યો નહીં આપ;
કશાયમાં લેખ્યો નહિ હુંને, ઊકળું છું તે તાપ;

નારદ-તાપ કુંવર નહીં આણિએ રતી, સુખદુઃખનું કોઈ સરિગત નથી;
હરિયે નિર્મ્યું તેમ જ હોય, કર્યાં કરમ છોડાવે નહિ કોય. જોજો. ૨૪
કો કાળે વૃદ્ધિ હાણ છે તેનો, ન ધરો હર્ષ ને શોક;
અણચિત્તવ્યું જે આવી મળે, તેનો ધર સંતોષ;
સંતોષિ કુંવર ઘેર પધારો, અપર માના બોલ વિસારો;
આવ કુંવર તારા આપને કહું, રાજ અપાવું ને માને સહુ. જોજો. ૨૫

ધ્રુવ-સહામાં શું દેખાડિયે, સૌકોમાં વળિ નાક;
સહામાં બ્યારે શોભશું, મન પૂરશે અલિલાખ;
લાખ લાખેણો કરશે હરિ, ત્યારે મંદિર આવીશ ફરી;
તપ કરતાં જો હરિ નહિ મળે, તો મુજ પ્રાણ તજિશ બહુબળે. જોજો. ૨૬

નારદ-બળ કીધે હરિ નહિ મળે, માનો મારું વચન;
જન્મથકી જોગી દેહ દમે, સ્વપ્ને નહિ દર્શન;
દર્શન તમને કેમ આપશે, વન જઈને વિભાસણ થશે;
વાઘ વરુ વનમાં બહુ હશે, તે દેખીને તન ક્રુજશે. જોજો. ૨૭
જાશે ચિત્ત સંસારમાં ત્યારે, સાંભરશે રંગભોગ;
ભૂખ તરશ બ્યારે લાગશે, ત્યારે કુંવર મૂકશે જોગ;

ધ્રુવ-જોગ ઋષિ નહિ મૂકું સ્વામ, મન ઈંદ્રિયો રાખીશ ઠામ;
મેરુ ચળે પણ હું ચળું નહીં, ઋષિજી તમ પરતાપે સહી. જોજો. ૨૮

નારદ-ઋષિ કહે તું નિસર્ચો ત્યારે, જ્વને મધુવનમાંય;
જમનાણમાં નાહિને તું, તપ આદરજો ત્યાંય;

ત્યાં જઈ કરજે અલ્પાશન, જળ પત્ર ને પ્રળ પ્રાશન;
વળિ તું લજજે હરિનું નામ, સ્વરૂપ સમરજે શ્રીધનસ્થામ. જેજે. ૨૯
સ્થામને શિશુ સુગટ છે-કાને, કુણ મકરાકાર;
કોટે કૌસ્તુભ કટિમેખલા, પાય નેપુર જણુકાર;
પાય પદ્મ શંખ ચક્ર ને ગદા, એવું સ્વરૂપ સમરજે સદા;
કાનમાં અક્ષર કહું છું જેહ, દ્વાદશ અક્ષર લાણુજે તેહ. જેજે. ૩૦
એ કરતાં ખટ માસમાં તુજને, મળશે વૈકુંઠનાથ;

કવિ-આશિર્વાદ દેધ દાસને, મસ્તક મુક્યો હાથ;
હાથ જેહી ધ્રુવ લાગ્યો ચરણ, આસા માંગી વિચર્યો ચરણ;
એહ કથા રહી એણે ઠામ, ઋષિ પધાર્યા રાયને ગામ. જેજે. ૩૧
મુનિ આવ્યા મહારાજને જેવા, રાયતણું સુખ મન;
માન દિધાં બ્રહ્મપુત્રને, વળિ આપ્યાં આસન;
આપ્યાં આસન બેઠા ઋષિ, આશા ઉત્તમ તાતને વસી;

રાજા-આ શાંરે ઋષિ સુખનાં રાજ, ધ્રુવ વિના ચિતા અતિ આજ. જેજે. ૩૨
આજ સલામાં ઋષિજી મારે, ઉત્તમ ખોળામાંય;
ધ્રુવજી હોય તો આજ વધે બહુ, ઉછંગની શોભાય;
ઉછંગે બેસવા ધ્રુવજી આવ્યો, તેને તો મેં નવ ખોલાવ્યો;
સ્ત્રીને વરંશી વિસર્યું બાળ, અપર માયે દીધી ગાળ. જેજે. ૩૩
ઋષિ એ વચને નીસરિયોરે, વીરો ગયો છે વન;
વનમાં વાધ વરુ હશે તેને, દેખી ધ્રુવજી તન;
તન ધ્રુવજી રે તડકે ટાઢે, મંદિરમાં માલતો લાડે;
વાયુ વૃષ્ટિ કેમ સહેશે કુમાર, એની કાયા કોમળ સાર. જેજે. ૩૪
કોમળ પટકુળ પહેરતો કેમ, આદર્શ મૃગચર્મ તેહ;
મસ્તક આંધતો મોળિયું કેમ, જટા રાખશે એહ;
એહ આનંદે હરતો કરતો, ઘોડાની અસ્વારી કરતો;
કાંટામાં તેમ સૂરો બાળ, એની શય્યા અહિં છે સાર. જેજે. ૩૫
સારા અન્ન આરોગતો તે, કુળપત્રો કેમ ખાશે ?
પાણી પીતો પળે પળે તે, જળવિણુ કેમ રહેવાશે ?
તેનિ વતી રહેવાશે કેમ ? તેહ વિના હું દાણું એમ;
મૃધ વિનાનો થયો શરીર, વિસરતો નથિ તેહ જ વીર. જેજે. ૩૬

વળિ વીરો અહિંયાં આવતો, રમતો રંગ અપાર;
ભ્રુખ તરસ બ્યારે લાગતી, મુખડિ માગતો સાર;
સારી મુખડી સુંદર મેવો, કાલું કાલું બોલતો એવો;
તેણે અમને કીધાં તાજ, પુત્ર વિના શું કરવું રાજ. જેજે. ૩૭

શું કરિયે વડિ સારેખી, ચિત્ત કરું નથી કોઈ હામ;
શું કરિયે આ રાજ અને શું, કરિયે ધન ને ધામ;
ધન ગયું અમારે આજ, પુત્ર વિના સૌ મૃતો સાજ;
પુત્ર વિના હું દુર્બળ દુઃખી, મારા પ્રાણુ જશે રે ઝખી. જેજે. ૩૮.

નારદ-ઋષિ કહે તમે મા રૂવો, મને મળ્યો હતો તે બાળ;
આશિર્વાદ દેઈ મોકલ્યો, ભજવા શ્રી ગોપાળ;
ગોપાળ ભજશે દિવસ થોડે, હુંવર ઘેર પધારશે કોડે;
માંડો રાજ ને જાડો દુઃખ, એવું કહિને વળિયા ઋષ. જેજે. ૩૯.

કવિ-ઋષિને ચરણે લાગીને ધ્રુવ, વિચર્યો વનમોઝાર;
મધુવન પોંચ્યો પ્રેમથિ કીધો, ત્યાં જઈ મન વિચાર;
ત્યાં જઈ માસ કિંધા ઉપવાસ, ખીજે માસે ફળકંદ પ્રાસ;
ત્રીજે માસ છઠે દિન એમ, ચોથે માસે જળના નેમ. જેજે. ૪૦

નેમ ધરીને નેહથકિ ભજે, ઈશ્વર અશરણુશરણુ;
પાંચમે પ્રાણુ જ રૂંધિયા ધ્રુવજી, ઉભા રહ્યા એક ચરણુ;
ચરણુ ચતુરભુજ ચિત્તમાં ધર્યાં, દ્વાદશ અક્ષર મનમાં લખ્યા;
એમ કરતાં વિત્યા ખટ માસ, હૃદયમાં ઝોળખ્યા અવિનાશ. જેજે. ૪૧

અવિનાશીને ઝોળખિયારે, એમ ઉભો રાજન;
પૃથ્વી લાગી ડોલવા ત્યારે, ડોલિયું ઈંદ્રાસન;
ઈંદ્ર અમર સૌ એકઠા થયા, વેગે કરિ વૈકુંઠે ગયા;
જઈ કેશવને લાગ્યા પાય, મધુવનમાં કોઈ કષ્ટે કાય. જેજે. ૪૨

દેવતા-કાયા કટી વશ રાખવી એ, ઈંદ્રી મન અચેત;
અચરત એ તો અતી ઘણું એમ, બોલ્યા અમર ધરિ હેત;
અમર કહે અમને પ્રિક લાગી, રખે લિયે ઈંદ્રાસન માગી;
વિષ્ણુ-વિષ્ણુ કહે સાંભળ સુરપતિ, રાજસોગ એ ઇચ્છતો નથી. જેજે. ૪૩

નથી ઇચ્છતો સંપત્તિને કે, નથી ઇચ્છતો મુખ તેહ;
ચરણુ ધર્યાં ચિત્તે મારાં દાણું, અળગો ન મુજથી એહ;

કાળિદાસ.

મૂળથકી અળગો નહિ એહ, એણે દમી છે પૂરણ દેહ;
સદા સ્મરણ રાખે એ મારું, કહોનિ એને કેમ વિસારું. જેજે. ૪૪

વીસાચો વિસરે નહિ એને, આપિશ અવિચળ અર્થ;
નામે નહીં લે તે તમતણું, કાંય બિહોછો વ્યર્થ;
કવિ-ઈદ્રતણી આસવાસના કરી, સુરથાનક મોકલિયા ફરી;
ગરુડે ચડી ગાથા શ્રીહરી, વનમાં આવ્યા વેગે કરી. જેજે. ૪૫

કયો નાદ બ્યારે શંખનો ત્યારે, ધ્યાનમાંથી ધ્રુવ જગ્યા;
નેત્ર ભરી નીહાણીનેરે, પ્રેમથું પાયે લાગ્યા;
પ્રેમે કરિ પરણ્યા આ નાથ, હરિએ મેલ્યો મસ્તક હાથ;
નિર્મલ વાણી હવી પ્રકાશ, સ્તુતિ કરે કરજ્જેડી દાસ. જેજે. ૪૬

ધ્રુવ-દાસ ધ્યાનને વિનવો તમે, સર્વ જગતના ભૂપ;
અકળ તમારી ગતિ છે ન્યારી, અકળ તમારું સ્વરૂપ;
સ્વરૂપ નામ તમારું જેહ, ગણતાં પાર ન પામું તેહ;
સઘળી વાતે છો તમે સ્યામ, પ્રાણીમાત્ર કરે પ્રણામ. જેજે. ૪૭

પરણામી પરમાત્મા શ્રીહરિ, સારંગ પાણી હોય;
અદ્ભુત શક્તિ આપની તારો, પાર ન જાણે કાંય
પાર ન જાણે કાંય લગાર, હું કેમ પ્રામિશ તારો પાર;
એવું મુણિ હરખ્યા નરહર, હુંવર કંઈએક માંચું વર. જેજે. ૪૮

વર કેમ માગું વિહલા હું તો, કરિશ તમારી સેવા;
વિષયભોગ સંસાર છે એ તો, સુપનાનાં મુખ જેવા;
સુપના જેવી કાચી કાયા, સંસારની ધરવી શી માયા;
માયામાં ન મને મોકલો, વાહીને ન કરો વેગજો. જેજે. ૪૯

વિષ્ણુ-વેગજો વીરા ક્ષણું ન કરું વળિ, તું વહેલો આવીશ;
જે પ્રણ દુર્લભ દેવને મળવું, તે પ્રણ તું પામીશ;
તે પ્રણ તુજને આપું આજ, સંસારમાં તારિ ન રહે લાજ;
લોક કહે રઝળીને મુવો, સ્વજનોમાંથી પડ્યો જીજવો. જેજે. ૫૦

પડ્યો સ્વજનથી જીજવો ત્યારે, સુરતિને દુઃખ થાય;
ઘેર જાને વીરા તું તારી, વાટ જીવે છે માય;
માને આપતણું દુઃખ કાપો, ધહાથિ જાને સૌને મુખ આપો;
મારી આજ્ઞા પ્રાણજ, છત્રિશ હજાર વર્ષ ભોગવ રાજ. જેજે. ૫૧

રાજ ભોગવી તું આવજે તને, મોઢલીશ એક વિમાન;
તેમાં બેસી તું આવજે તારું, થશે જગતમાં બાણ;
બાણ જગતમાં થાશે રાય, તેણે વધશે તુજ મહિમાય;

કવિ-આપી વચન વળ્યા ગોપાળ, જમુનાજમાં નાહું બાળ. જેજે. ૫૨

બાળકને મારગમાં બતાં, ઉપન્યો મન વિચાર;
જે પ્રજા દુર્લભ દેવ ગણે તે, મને મળ્યા મોરાર;
મળ્યા મોરાર પણ હું નહિ કાવ્યો, હરિતણને માયા લાવ્યો;
આગળ અપિણ કહેતા એમ, તમને ત્રિકમ મળશે કેમ. જેજે. ૫૩

મુજને ત્રિકમજી મળ્યા મેં તો, બવા દીધા શેક;
પ્રરી જઈશું સંસારમાં મને, હસશે દુરીજન લોક;
લોક કહેશે એને સુદ્ધિ થોડી, રત્ન આપીને લાવ્યો કોડી;
પણ એક જશહું મોટા લાવ્યો, હરિનાં દર્શન કરિને આવ્યો. જેજે. ૫૪

લોકો-હરિ દર્શન કરિને આવ્યોરે, રાય તમારો તન;

રાજ-હું દુઃખિયાને શું હસોછોરે, તમે તે સર્વે જન;
દુઃખિયાને હસવા સાચા, વને ગયા કેમ આવે પાછા;
વને ગયાને થયા ખટ માસ, તે કુંવરનો શો વિશ્વાસ. જેજે. ૫૫

કવિ-ઉર વિશ્વાસ ન આવ્યો સારે, આવ્યા નારદ મૃત;

નારદ-હરિ દરશન કરિને આવ્યોરે, રાય તમારો તન;

રાય તમારો તન ધણું જીવો, એ કુળમાં પ્રગટ્યો છે દીવો;

કવિ-વચન મુણી રીઝ્યા નરપતિ, વળતિ વધામણી આપી અતી. જેજે. ૫૬

વધામણીમાં આપ્યા રૂડા, રાયે એકાવળ હાર;

રથે એસિને સાંચરિયા, ને સાથે સુત એ નાર;

નારીને શિરે મુવરણ ઝારી, ભેટ લલી લીધી છે ભારી;

રાય રથેથી ઉતર્યા ન્યારે, પુત્રે પરણામ્યા તે વારે. જેજે. ૫૭

ક્રુવ-પ્રથમ પ્રણામ અપર માને, તેં ભેટાયા શ્રીપત્ન;

સુમતિ-વળતી માતા એમ બોલ્યાં તું, વાણી બોલ્યો સત્ય;

વાણી બોલ્યો તે સત્ય કહી, આપણી આશા પૂરણ થઈ;

સુરતિ-વીરા હું ભેતી હુતિ વાટ, તેં મારો દાલ્યો ઉચ્ચાટ. જેજે. ૫૮

કવિ-ઉચ્ચાટ મનના દાલ્યો કુંવર, તેડ્યો આનંદ ભેર;

હેતનાં આંસુ આવ્યાં સારે, દુધની ચાલી સેર;

સેર ચાલિ તે કુંવરે પીધી, માતાએ ધણિ આશિષ દીધી;

સુરતિ-ધણાં વર્ષ જીવોરે તન, તમે કર્યો છે કુળ પાવન. જેજે. ૫૯

પાવન કર્યાં કુળ આપણું, વંશે વધાર્યાં નામ;
 મહિમા વધાર્યો જગતમાં તે, તે લજ્જને શ્રીરામ;
 કવિ-રામ ભગત તડકામાં દીઠા, ઉત્તમે ત્યાં છાંયડા દીધા;
 બળને ભાષની પોતી રળી, હેતનાં આંસુ આવ્યાં વળી. જેજે. ૬૦
 વળિ રોપાવ્યા આરણ્ય આગળ, કોમળ કેળના થંભ,
 અક્ષત અંકુર કુમકુમ ને જળ, ભરી ચડાવ્યા ફુંભ;
 ફુંભ ઉપર અક્ષર લખિયા જ, ધ્રુવને અવિચળ હોજે રાજ;
 ઢોલ દદામાં ભેરી નાદ, ધ્રુવ પંધાર્યાં નિજ પ્રાસાદ. જેજે. ૬૧
 પ્રાસાદમાંહિ પંધાર્યાં સારે, હરખ્યો સઘળો સાથ;
 ભાવતાં ભોજન પીરસ્યાં ત્યારે, કાઢિ વિવાહની વાત;
 વિવાહ કિંધા અહલ્યા સાથે, પ્રેમે કરિ પરણાવ્યા નાથે;
 ઈંદ્રની કુવરીને રાજકુમાર, ધ્રુવજી પરણ્યા બીજી નાર. જેજે. ૬૨
 નારી સાથે રંગ રમે, સુખમાં કાઢે દંત;
 રાજયે વળિ તેને આપ્યું, પોતાનું આસન;
 આસને બેઠા ધ્રુવજી જાણુ, વરતાવી પોતાની આણુ;
 શાસ્ત્ર પ્રમાણુ કરી નિર્ધાર, વરતાવે વર્ણાશ્રમ ચાર. જેજે. ૬૩
 વર્ણાશ્રમના ધર્મ બધાને, સમજાવે સૂઝણુ;
 ધ્રુવ-આપ આપના ધર્મ પાળિયે, જે લખ્યું હોય ગીર્વાણુ;
 ગિર્વાણુ શાસ્ત્ર ભણેરે બ્રહ્મ, આયુધ આધવાં ક્ષત્રી ધર્મ;
 વૈશ્યને કરવા ખેતિ વેપાર, શૂદ્રને સેવાનો અધિકાર. જેજે. ૬૪
 સેવા તે સઘળી વરણુને, હરિ ભજ્જને નિત્ય;
 વરણુ ધર્મ સૌ પાળિયે સાચું, બોલિયે તે શુભ રીત;
 સાચું બોલિ સંતોષ વાળિયે, મોહ માયા મત્સર ટાળિયે;
 ન કરો દૂડ કપટ અન્યાય, અટલિ શિખામણુ દેછે રાય. જેજે. ૬૫
 કવિ-છત્રિશ હજાર વર્ષ વહિ ગયાં ત્યારે, આવ્યું વિમાન પાસ;
 વૈમાને બેસીને સંચર્યા, ધ્રુવજી ગયા આકાશ;
 આકાશમાં ધ્રુવ બેઠા જઈ, અવિચળ પદ તો પામ્યા તહીં;
 જે ગાય ધ્રુવનું આખ્યાન, તે તો પામે અવિચળ સ્થાન. જેજે. ૬૬

મુકતાનંદ.

સ્વામીનારાયણ પંથના આ કવિનાં વૈરાગ્યનાં
પદ બહુ ઉત્તમ છે.

ઉદ્ધવગીતા.

દોહરા.

શ્રી રાધાવર રસિક પ્રભુ, કૃષ્ણદેવ સુખકંદ;
વિઘ્નવિનાશક કષ્ટહર, વંદું સદા જગવંદ.
શ્રી ગોપીપતિ ચરણરજ, વંદું વારંવાર;
ઉદ્ધવગીતા આદરું, હરિજનનો શણગાર.
અક્ષરપર આનંદધન, પુરુષોત્તમ પ્રભુ જેહ;
નિજ જનને સુખ આપવા, વ્રજમાં પ્રકટયા તેહ.

કડવું ૧ છં.—રાગ ધોળ.

વાસુદેવ જગતગુરુ જેહરે, થયા કૃષ્ણસ્વરુપે તેહરે;
જેને નિગમ મેતિ કરી ગાવેરે, જેના ગુણનો તે પારે ન આવેરે.
કીધાં વ્રજમાં ચરિત્ર અપારરે, ગાતાં ભવજળ પામિયે પારરે;
રમ્યા વ્રજવનિતાને સંગરે, કીધો ગર્વરહીત અનંગરે.
પછે મથુરા પધાર્યા મોરારીરે, તેને વિરહે દુઃખી વ્રજનારીરે;
જાણ્યું તે દુઃખ શ્રીખળવીરરે; તેડ્યા આધવ પરમ સુધીરરે.
જાદવ મધ્ય જે શ્રેષ્ઠ કેવાયરે, વહાલા હરિને તે વણ્યા ન જાયરે;
બુદ્ધિમાનને મહાત્માતમ જેહરે, શિષ્ય દેવગુરુના છે તેહરે.
એવું જાણીને અંતરજામીરે, કર સાહી કહે બહુ નામીરે;
તમે એકાંતિક જન મારારે, એક નિમેષ ન મેલું ન્યારારે.

તો કામ પડ્યું તમ જેવુંરે, જાવું પડશે જરૂર છે એવુંરે;
જાણ્યા આધવજી તમે આપરે, ટાળો માતાપિતાનો સંતાપરે.
માતા જશોમતિ ને નંદરાયરે, સુખ પામે તે કરજો ઉપાયરે;
મુક્તાનંદને વહાલે કહ્યું એમરે, કરજો પ્રજ્જન રીઝે તેમરે.

કડવું ૨ જુ.

ગોપી જનને મારો છે વિન્નગરે, એને એ જ થયો ઉર રાગરે;
મારે સંદેશે કરી વીરરે, ટાળો ગોપિકાનું દુઃખ ધીરરે.
પ્રજનારીનું મન મારે પાસરે, મારે અર્થે તજી સુખ આશરે;
મારે અર્થે તજે સંસારરે, તેને પાળું હું કરી બહુ પ્યારરે.
અતિ વહાલામાં વહાલો હું જેહરે, વસ્યો દૂર ગોકુળથકી તેહરે;
તેને સંભારી સૌ પ્રજનારીરે, અતિ વિરહે મુઝાય છે ભારીરે.
અતિ કષ્ટે કરી સકુમારીરે, ધારે પ્રાણુ તે મુજને સંભારીરે;
મુજને મળવાને જીવે છે એહરે, એમાં લેશ નહીં સંદેહરે.
મુને અરપ્યા છે તન ધન પ્રાણુરે, પ્રેમલક્ષિતાનાં પરમ સુખાણુરે;
પ્રજનારી તો છે સર્વે મારીરે, જાણ્યા ઉદ્ધવ વેગે વિચારીરે.
એવું કહી પ્રભુ પરમ ઉદારરે, આપ્યા ઉરથી પ્રસાદીહારરે;
આપ્યા આબ્રણુ વસ્ત્ર અનૂપરે, નેતાં હરિ સરખું થયું રૂપરે.
જાણ્યા રથપર બેસીને તાતરે, કહેજો મારા સંદેશાની વાતરે;
મુક્તાનંદ કહે હરિ સુખકારીરે, પ્રેમ્યા આધવ પાત્ર વિચારીરે.

કડવું ૩ જુ.

એવી રિતે કહ્યું જહુનાથેરે, લિધાં વચન ચડાવીને માથેરે;
હરિચરણે નમાવીને શીશરે, ધાર્યા અંતર શ્રી જગદીશરે.
આલ્યા આદ્ધવ ગ્રહિને સંદેશરે, શોભે હરિસમ સુંદર વેશરે;
બેઠા રથપર લઈ હરિ નામરે, આલ્યા ઉદ્ધવ ગોકુળ ગામરે.
રવિ અસ્ત થયો જ્યારેરે, આલ્યા ઉદ્ધવ પ્રજમાં સારેરે;
નંદરાયનું પ્રજ ધણું શોભેરે, દેખિ મુનિવરનાં મન લોભેરે.
હૈ ગૌરજ ડમરિ ભારીરે, તેણે શોભે છે પ્રજ સુખકારીરે;
ઘોળાં વાછડાં ઘેનુ અપારરે, એ છે પ્રજદેરો શણગારરે.
ગાજે ગોકુળિયું ગૌનાદેરે, ગોપી ગોપતણે સંવાદેરે;
ગાય ગોપીઓ હરિચણુ સારરે, વાય વાંસળી ગોપ અપારરે.

તેણે શોભે છે ગોઢુળ ગામરે, એને મધ્ય છે નંદનું ધામરે;
અગ્નિ અર્ક અતિથિ ને દેવરે, તેની ગોપ કરે અહુ સેવરે.
ધ્રુપ દીપ ને મંગલ સાજરે, શોભે ધરધર એટ સમાજરે;
મુક્તાનંદ કહે ગોઢુળ જોઈરિ, રહ્યું આદ્યનું મન મોહરિ.

કંઠ્યું ૪ થું.

શોભા જોતાં આધવ હરિદાસરે, આવ્યા નંદના મંદિર પાસરે;
નંદરાયનું મંદિર સારરે, પાસે પુષ્પનાં વૃક્ષ અપારરે.
તેમાં પંખી કરે અહુ નાદરે, જાણે આધવને દેશે સાદરે;
એવી શોભા તે જોતાં અપારરે, આવ્યા આધવજી નંદદારરે.
નિરખ્યા આધવને નંદરાયરે, જાણી હરિજન હરખ ન માયરે;
ભેટ્યા નંદ કહી શુભ વાણીરે, પૂજ્યા પુરુષોત્તમ સમ જાણીરિ.
મનવાંછિત અંન જમાડીરિ, પછે પલંગ ઉપર પધરાવીરે;
આપી પાનખીડી મુખવાસરે, જોડા નંદ આધવજીની પાસરે.
સુખે જોડા તે આધવ જ્યારેરે, જોડ્યા નંદરાય હસી ત્યારેરે;
વાસુદેવ સખા મમ જેહરે, કોને આધવ સુખીયા છે તેહરે.
એનો દુરાળ છે સૌ પરિવારે, કોને આધવ પરમ ઉદારરે;
મુલો પાપે પોતાને એ કંસરે, ગયો એજે અધર્મીના વંશરે.
પીડ્યા જાદવ સર્વેને એણેરે, ગયો કંસનો વંશ તેણેરે;
કોને સુખીયા છે કૃષ્ણ નેરામરે, એ છે મુક્ત નંદના શ્યામરે.

પદ ૧ હું.—રાગ ગરબી.

આધવ ક્યારે આવશે વનમાળીરિ, થાય મુખિયા મોહન મુખ લાળી. આધવ૦
ક્યારે મુજને સંભારે છે કહાનરે, નીજ માતાને કરુણાનિધાન; આધવ૦
અમને આઃ હોર એનું ધ્યાન. આધવ૦
ક્યારે કહેછે ગોવાણીની વાતરે, જ્યારે ભેલા જેસે એઉ ભ્રાતરે; આધવ૦
અમને મળશે કેદિ સાક્ષાત. આધવ૦
ગોપી ગોપને જમુનાનું વારીરિ, ગાયું ગોવરધન મુખકારીરિ; આધવ૦
કેદિ રિએ છે વ્રજને સંભારી. આધવ૦
મુક્તાનંદના સ્યામને કાજરે, પૂછે આધવને વ્રજરાજરે; આધવ૦
અતિ દુઃખિયો છે વ્રજનો સમાજ.

કડવું ૫ મું.—રાગ ધોળ.

જોલ્યા નંદરાય ગ્રહિ પાણી, સુણો ઝોધવજી મારી વાણી;
 દાવાનળથકી અમને ઉગાર્યા, વાયુ વૃષ્ટિનાં કષ્ટ નિવાર્યાં.
 વૃષભાસુર દુષ્ટને મારી, લીધાં કૃષ્ણજિયે અમને ઉગારી;
 કાળીનાગ અધાસુર કાળ, તેથી અમને ઉગાર્યાં દયાળ.
 આલ્યાં કષ્ટ દુરંત અપાર, તેથી કૃષ્ણજિયે કીધો ઉદ્ધાર;
 ભારે દૈત મૃત્યુસમ જેહ, માર્યા કૃષ્ણ કૃપાનિધિ તેહ.
 લીલા કૃષ્ણની અતિ સુખકારી, હાય નિર્ભયું વચન સંભારી;
 ધરનું કામ ગમે નહિં ક્રોધ, રહિયે હરિચરણે ચિત્ત પ્રોધ.
 નદિ શૈલ ને વન છળી ભાધ, હરિને ચરણે અંકિત સુખદાધ;
 એને જોઈને મનકું અમારું, હરિના રૂપથી રહે નહીં ન્યારું.
 આત્મા પ્રજામાં શ્રીકૃષ્ણ ને રામ, જાણ્યા પુરુષોત્તમ સુખધામ;
 સૂરકારજ કરવાને આલ્યા, મુને ગરજે તે ભેદ બતાવ્યા.
 માર્યા મધ ને ગજપતિ ઘોર, માર્યા બળવંત કંસ કઠોર;
 એવા મુક્તાનંદના સ્વામી, અમે જાણ્યા ઝોધવ બહુનામી.

કડવું ૬ હું.

સુણો ઝોધવજી એક ધ્યાન, કિધાં પ્રાક્રમ જે ભગવાન;
 ત્રણ તાલ ધનુષ વિક્રાળ, ભાંગ્યું ભૂધરજી તતકાળ.
 દિન સાત ગિરિ કર ધાર્યો, વહાલે ઈંદ્રનો ગર્વ ઉતાર્યો;
 એક આંગળીએ ગિરિ ધારી, વાધ વેણુ રસાળ મોરારી.
 માર્યા ધેનુક તૃણાવર્ત, કીધો બધ ને પ્રલંબનો અંત;
 માર્યો દૈત અરિષ્ટ કરાળ, કીધો દેવ સુખી ગોપાળ.
 એવી રીતે અરિત્ર સંભારી, વહાં નંદનાં નેત્રથી વારી;
 પ્રેમે ગદગદ સ્વર ન જોલાય, વળતા મુન્ય થયા નંદરાય.
 સુણી સુતનાં અરિત્ર ઉદ્ધાર, વાધ્યો માતાને પૂરણ પ્યાર;
 પ્રેમ પરવરા નંદની રાણી, મુખ જોલી શક્યાં નહિ વાણી.
 વહે લોચન જળ ઝોધાર, પ્રેમે સ્તનથી સ્તવે પૂય સાર;
 એવો નંદ જશોદાનો જેહ, દિઠો હરિસંગ પરમ સનેહ.
 નર નારી કૃતારથ જાણી, જોલ્યા ઝોધવ નંદનું વાણી.

કડવું ૭ મું.

સુણો નંદજી કહું એક વાત, તમે જાણ્યા હરિ સાક્ષાત;
તેશું પ્રિત અપાર તમારે, તમે વંદવાળેગ અમારે.
તમે વિશ્વ સકળને છો વંધ, પુત્ર જેના પ્રગટ ગોવિંદ;
એવું જાણીને આનંદ પામી, ભજો કૃષ્ણ ચરાચર સ્વામી.
એ તો વિશ્વનું ખીજ છે ઇશ, જાણો રામકૃષ્ણ જગદીશ;
સૌમાં વ્યાપક સૌથી ન્યારા, સરવેશ્વર પુત્ર તમારા.
એમ અંતસમે મન ધારી, ત્યાગે જે સમજી વિચારી;
તેનાં કર્મ સરવ બળી જાય, બ્રહ્મરૂપ તે મુક્ત કહેવાય.
એવા નારાયણ નર બ્રાત, જગકારણ જગવિખ્યાત;
તમને પ્રીત અખંડ તે માંહી, હવે કહું રહું નથી કાંઈ.
જેલા આવશે કૃષ્ણ મોરારી, તમને મળવા તેમહાસુખકારી;
ભગવાન જદુપતિ જેહ, નિશ્ચે આવશે નહિ સંદેહ.
મામો કંસ મંડપ મધ્યે મારી, તમને જે જે કહું ગિરિધારી;
તે તે સત્ય કરશે બહુ નામી, જહાલો મુક્તાનંદનો સ્વામી.

કડવું ૮ મું.

સુણો નંદ જસોદા માત, તમે દેખશે હરિ સાક્ષાત;
એનો સર્વના ઊરમાં નિવાસ, જેમ કાષ્ઠમાં અનળપ્રકાશ.
જહાલો વેરી પ્રભુને ન કોય, સમદષ્ટિ જગત ગુરુ સૌય;
એને ઉત્તમ અધમ ન કોઈ, ભક્તિવાન જહાલાં જન સૌય.
એને નહીં કોઈ માત ને તાત, નહિ ભારણ પુત્ર ને બ્રાત;
એને પોતાનું પર ન કહેવાય, નહિ દેહ જનમ કલપાય.
હૈય નીચ મધ્યમ તનમાંઈ, એને કર્મ ન સંભવે કાંઈ;
તોય સંતનિ રક્ષાને કાજ, શુભ ચરિત્ર કરે વ્રજરાજ.
સત્ય રજ તમ ગુણ કહેવાય, એને ભોગવી નવ્ય બંધાય;
ખેલે ગુણમાં ને નિર્ગુણ જેહ, સજે પાળે હરે જગતેહ.
એવા સમર્થ કૃષ્ણ મોરારી, જેને ભજને દળે બ્રમ ભારી;
નિરલેપ નિરંજન જેહ, થયા કૃષ્ણસ્વરૂપે તેહ.
એનો મહિમા છે અનંત અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર;
કૃષ્ણ નિર્ગુણ અંતરજામી, એ છે મુક્તાનંદના સ્વામી.

પદ ૨ જું-રાગ સામેરી.

નંદરાય સુણો નિર્ગુણ મોહન, કૃષ્ણદેવ સુખકારી રે; નંદ.
 પુત્ર નહિ પુરુષોત્તમ કેના, લેખે વાત વિચારી રે. નંદ.
 સરવોત્તમ એ પુત્ર સહુના, માત પિતા એ બણો રે; નંદ.
 સર્વમાં પૂરા સર્વથી ન્યારા, પ્રગટયા શ્રીકૃષ્ણ પ્રમાણો રે. નંદ.
 અનંત બ્રહ્માંડના એ જ છે કર્તા, પુરુષોત્તમ પરિબ્રહ્મ રે; નંદ.
 કૃષ્ણ વિના કર્તા નથી બીજો, એ જ અલોકીક કર્મ રે. નંદ.
 ચૈતનરૂપ સામળિયો બહાલો, વેદ વદે એમ વાણી રે; નંદ.
 મુક્તાનંદના નાથને સેવો, જન સુખાકારી બળી રે. નંદ.

કડવું ૯ મું.-રાગ ધોળ-ઢાળ ત્રીજો.

ઓધવજ એમ બોલતાં, વિતિ તે સધળી રાત;
 પરિબ્રહ્મ બણ્યા પુત્રને, જેમ પડે પટોળે ભાત.
 નંદ જસોદાએ હરખશું, કર્યા ઓધવને પ્રણામ;
 ઓધવ ઉડી નાસવા ગયા, જપતા તે સુંદરશ્યામ.
 ગોવિંદના ગુણ વરણવતાં, ઉઠ્યાં ગોપિજનનાં વૃંદ;
 ગ્રહ સંભારિ દધિ મથે, મુખ જપે શ્રી ગોવિંદ.
 દિપક તેજે મણિ અળકે, શોભે ધણા શણગાર;
 કંકણ ખળકે મંહી વલોવતાં, થાય ધણા અણકાર.
 હાર કુંડલ સ્તને હાલે, મહિ વલોવે ગુણ ગાય;
 અરુણ તે કુંભક વડે, શોભે ધણા અણકાર.
 જિયે સ્વરે ગાય ગોપી, ગોવિંદના ગુણ સાર;
 ચૌદ લોકમાં શબ્દ પોંચે, એવો ધ્વનિ ઉચ્ચાર.
 દધિ મથ્યાના શબ્દ લેળો, ગોપીનો સ્વર જેહ;
 મુક્તાનંદ કહે દસે દિશાનાં, હરે અમંગળ તેહ.

કડવું ૧૦ મું.

ગોપીયું હરિગુણ ગાવત, જિયો સુરજ તેજ અંબાર;
 દીઠો રથ પ્રજનારિયે, નંદજીકરે દાર.
 સોવણકેશ કલશ શોભે, રથ અલોકીક એહ;
 કેનો રથ આ કયાંથી આવ્યો, એવો કરે સૌ સંદેહ.

આવ્યો વળી અકૂર પાછો, કંસનું કરતલ કાળ;
મધુપુરી લઈ ગયો મોહનને, નિર્લજ્જને નહિ લાળ.
કંઈ કુર સ્વભાવ એનો શાનો એ અકૂર;
વ્રજનો વેરી આવિયો, કરશે તે ભુંડું જરૂર.
પ્રથમ હરિયા પ્રાણુ ને, વળી આવ્યો બીજી વાર;
હવે તે શુંએ સાધશે, અમને છે એ જ વિચાર.
અવર બોલી આપણું, તન માંસ લેશે મંદ;
કંસને બળિદાન દેવા, રચ્યો બીજો કંદ.
એવું તે કહિ કહિ કામિની, દુઃખિયાં ભરે સૌ શ્વાસ;
મુક્તાનંદ સંધ્યા કરી, આવ્યા આધવજી હરિદાસ.

કડવું ૧૧ મું.

પ્રલંબ ભુજન પંકજ લોચન, અતિશે ક્રામળ ગાત્ર;
ગોપિએ આદ્ય નિર્મિયા, હરિકૃપા કેરું પાત્ર.
પીળાં પિતાંબર પેરીયાં, કાને કુંડલ મણિમય સાર;
કમળની માળા ગળે, મુખ તેજના અંબાર.
એવા તે આદ્ય જોઈને, ગોપી કરે અન્યો અન્ય વાત;
કોણ હશે આ ક્યાંથી આવ્યા, કૃષ્ણસમ સાક્ષાત.
કૃષ્ણના જેવાં વસ્ત્ર ભૂષણ, જોઈ જોઈ વ્રજનાર;
આધવને વીંટી વળી, નંદજીકેરે દાર.
આધવ કહે મુને મોકલ્યો, તમપાસ સુંદરશ્યામ;
હરિજન જાણી ગોપિકા, ક્યાં પ્રેમશું પ્રણામ.
શ્રી કૃષ્ણકેરા સેવક પૂરા, આધવ દલ હરિદાસ;
એવું જાણી એકાંત તેડી, સર્વ બેઠિ પાસ.
સિંધુસુતાપતિ ચરણ સેવક, લાવ્યા હરિ સંદેશ;
મુક્તાનંદ વ્રજનારિને, શંકા ન રહિ લવલેશ.

કડવું ૧૨ મું.

જાણ્યા અમે તમને આધવ, જદુપતિ સેવક નિષ્કામ;
માતપિતાની ખબર લેવા, મોકલ્યા સુંદરશ્યામ.
એ વિના વ્રજમાં કૃષ્ણને, સંભારવા જોગ ન કોય;
જુના અમારા જદુપતિ, અમે જાણિએ દલ સોય.

માત પિતા સંગ પ્રીતની, આત વિકટ પ્રાંસિ જેહ;
 મુનિને પણ અતિ કંઠણુ, તજવી ઓધવ તેહ.
 અન્ય વિષે સ્વાર્થે પ્રીતિ, જ્યાં લગી સ્વાસ્થ સાર;
 પુરુષને જેમ નારિયો, પુષ્પમાં લમરને પ્યાર.
 ધનરહિતને તજે વેશ્યા, કરે અન્યસંગે પ્રીત;
 પ્રજા તુચ્છ નૃપને તજે, એવી સ્વાસ્થિયાની રીત.
 વિદ્યા લાણિ વિદ્યારથી, પછે ત્યાગે ગુરુને તેહ;
 તજે દ્વિજ જજમાનને, દક્ષિણા પામે જેહ.
 વિહંગ પ્રલવિણુ તરુ તજે, જમિ તજે જતિ-ગ્રહદાર;
 મુક્તાનંદના નાથના, અમે જણ્યા એ જ આચાર.

પદ ૩ જું.—રાગ કાલિંગડો.

ઓધવજી અમે હરિને જણ્યા, સ્વાસ્થિયા જહુનાથરે;
 સ્વાસ્થ લગિ પ્રીતિ બહુ ગામે, પછે ત્યાગે તેના સાથરે.—ઓધવ૦
 દગ્ધદાવ જ્યમ મૃગ ત્યાગીને, નૌતમ વનમાં જાયરે;
 ઓધવજી એવાં લક્ષણુ જેનાં, સ્વાસ્થિયાં તે જ કેવાથરે.—ઓધવ૦
 આરત નારીને લમરની પેર્યે, ભોગવી-લાંગે જારે;
 સર્વે પ્રકારે સમજને જોયું, કૃષ્ણના એ જ આચારે.—ઓધવ૦
 એ સંગ તોય ટળે નહિ પ્રીતિ, એ છે એનાં જહુ ભારીરે;
 મુક્તાનંદને નાથે અમારાં, મન હરિ લીધાં મોરારીરે—ઓધવ૦

કડવું ૧૩ મું.

એવી રીતે ગોપિજન જેહરે, ધાર્યા મંત હરિરૂપ તેહરે;
 ગોપિ બેસિ ઉધવજીને સંગરે, તજ્યો લોક લજ્યાનો પ્રસંગરે.
 હરિનું રૂપ હૈયામાં સંભારિરે, ગોલી પ્રેહવતી વ્રજનારીરે;
 નયણે નીર વહે એકં ધારે, ગાય ગોવિંદના ગુણુ સારરે.
 સુણો ઓધવજી મારી વાતરે, કીધી કૃષ્ણજી અમસંગે ધાંતરે;
 પહેલાં સુખડાં અલોકિક આપીરે, ધાલી કૂચ લિધો વ્રત કાપીરે.
 શોભ્યા વ્રજમાં શ્રી કૃષ્ણને રામરે, કિધિ બાળલીલા સુખધામરે;
 તેને સંભારી અમે વીરરે, થયાં ઉનમન સરખાં અધીરરે.
 એની લીલા અલોકિક, બેધરે, રહ્યાં મનડાં અમારાં મોહીરે;
 નાન બાળ હતા બળવીરરે, જુલે પારણુ સ્થામશરીરરે.

આવી પુતના રાક્ષસી ઘોરે, તેણે તેજા મોહન ચિત્તચોરે;
વિખપાન કરાવાને કાજરે, લિધા અંકમાં શ્રી મહારાજરે.
તેનું પ્રાણ સહીત વિખ પીધુરે, માતાતુલ્ય અચલ પદ દીધુરે;
એવા મુક્તાનંદના સ્વામીરે, કેમ વિસરે અંતરજનમીરે.

કડવું ૧૪ મું.

આવ્યો વાયુને રૂપે કઠોરે, તૃણાવંત અસુર અતિ ઘોરે;
તેને કંઠે ગ્રહિ હરિ માર્યોરે, વ્રજવાસીના ત્રાસ નિવાર્યોરે.
ભાગ્યું સંકટ કંઠણ અળવીરે, ગોપી ગોપને આપી ધીરે;
અળદેવે કહી જઈ વાતરે, ખાધી મૃત્તિકા કૃષ્ણુછ માતરે.
માતા રોપ કરી કહી વાણીરે, હસી જોડ્યા સારંગપાણીરે;
એ તો જોલે છે સર્વે અન્યાયરે, મારું મુખકું જુગ્યો માયરે.
જેથું મુખકું ઉઘાડીને જ્યારે, દીકું જસોમતિ અચરજ ત્યારે;
દીઠાં મુખમાં બ્રહ્માંડ અપારે, પામ્યાં જસોમતિ પરમ વિચારે.
એકવાર જુખ્યા થયા કહાનરે, માતા પયનું કરાવે છે પાનરે;
સુલે ઉક્ષળતું પય જાણીરે, મુક્યા મોહનને નંદરાણીરે.
મુને ધાવતો અધવચ મેલીરે, લોભે માતાગઢ જોલિ જોલીરે;
એનો લોભ કરું હવે પૂરેરે, મુને ધાવતો મુક્યો અધુરેરે.
એવું જાણીને કોપ્યા મોરારીરે, ફેડિ મંથની શ્રી ગિરિધારીરે;
એવા મુક્તાનંદના સ્વામીરે, ઉદ્ધવ ક્યમ વિસરે બહુનામીરે.

કડવું ૧૫ મું.

આધા જસોમતિ પયને ઉતારીરે, પાછાં આવ્યાં કાજ મુધારીરે;
ત્યાં તો મંથની પરમ વિશાળરે, ઝુટી દેખી હસ્યાં તતકાળરે.
મારા પુત્રનું કામ છે એહરે, જાણ્યું જસોમતિ મનમાં તેહરે;
ધરમાં મહિડાની રેલમછેલેરે, કીધી કાનકુંવર અલખેલેરે.
માતા કોપ કરી વિદ્રાળરે, ચાલ્યાં જોગવા દ્વિતથાળરે;
લીધી લાકડી કરમાં સાધરે, ગયા માંયલે મંદિર ધાધરે.
ત્યાં તો નવનિત ખાતા મોરારીરે, દિઠા જસોમતિ શ્રી ગિરિધારીરે;
ભેલાં કરીને માંકડલાંનાં વૃંદરે, ખાય ખવરાવે વ્રજચંદરે.
દિઠાં માતાને આવતાં જ્યારે, ભાગ્યા માંકડલાં સંગ ત્યારે;
માતા ધાધને સાચા ગોવિંદરે, યોગિ નેત્ર રૂવે જગધંદરે.

માતા બાંધવાની કરી ત્યારીરે, ધ્રુજે થરથર ભવભયહારીરે;
માતા બાંધે છે નંદકુમારે, જેનો પામે નહિ કોઈ પારે.
જે જે દામણું સાંધવા જાયરે, એણે આંગળ ન્યન તે થાયરે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને માતરે, બાંધી બાંધિ હાર્યા સાક્ષાતરે.

કંડ ૧૬ મું.

આધાધરમધ્યે દામણું જેહરે, માતા આણી બાંધ્યાં સર્વ તેહરે;
તોય એ આંગળ રહિ ખામીરે, માતા વિરમે થઈ લજ્યા પામીરે.
ભક્તાધિન એ બરદ વિચારીરે, એક દામણે બંધાણા મોરારીરે;
એ છે કાળના કાળ અનંતરે, એના સામર્થ્યનો નહિ અંતરે.
ભક્તાધિન નિગમ નિત્ય ગાયરે, માટે બાંધ્યા જસોભતિ માયરે;
બાંધ્યા દામણે દીનહયાળરે, થયા દામોદર તતકાળરે.
જાણે સર્વને અંતરજામીરે, ગયા જમુનાતટ બહુનામીરે;
હતા વૃક્ષ કુળેર કુમારે, કિધો જમલાઅર્જુનનો આધારે.
વૃંદાવનમાં બકાસુર માર્યોરે, વૃત્રાસુરને તે સ્થામે સંહાર્યોરે;
કિધો જમણવાર જદુરાયરે, જમુનાતટ વર્ણવ્યો નવ જાયરે.
કરપાત્ર ક્યાં છે ગોવાળરે, માહોમાંહે લડે સૌમાં બાળરે;
અન્યોઅન્ય જુદું લડિ ખાયરે, કરે કૌતુક હરિને સુહાયરે.
બાલે મર્મવચન ગોપાળરે, મુણી ગોપ હસે તતકાળરે;
મુક્તાનંદના વહાલાની રીતરે, સૌથી ન્યારિ ને પરમ પુનીતરે.

પદ ૪ થું.-રાગ મેવાડો.

ચરિત્ર સંભારિરે, કપટી કૃષ્ણનારે, તનડામાં વાધે છે તાપ અપાર;
આધવ એ સાથેરે, અમે કિધી પીતડીરે, તે તો વિરા સહેવા દુઃખનો ભાર. ચૃં
પેલી એણે કાધિરે, પ્રીત અતિ ઘણીરે, જેજે અમે કેતાં તે કરતા કામ;
દોણું ને વલોણુરે, કરતા કાનજીરે, હવે નવ પૂછે અમારું નામ. ચૃં
કુડી કુડી પ્રીતિરે, ઉપરથી આવડેરે, અમે એ ન જાણું ભોળાજનન;
નેહડો લગાડી, મેલી મથુરા ગયોરે, તેને દુઃખે દાઝે અમારાં તન. ચૃં
વેરીડો વસ્યો છેરે, અમારા મૂળમારે, કોને વીરા ધીરજ કેમ ધરાય;
મુક્તાનંદ કહે છેરે, લગાડી મોહનરે, વાહાલાવિના મેહના દવ ન જુઝાય. ચૃં

કડવું ૧૭ મું.

ઉધા ચરિત્ર સામંજીયાનાં જોહ, અમને વિસરે નહીં પણ તેહ;
રમતા રસિયો ગોવાણુને સંગ, અંગે ચરચતા બહુ વિધ રંગ.
વાલો પ્રેમશું વેણુ બનવે, તેને સંગ ગોવાણિયા ગાવે;
ક્યારે લમરસંગી કરે ગાન, સંગ મેલે ગોવાણિયા તાન.
ક્યારે કોકિલનિ પેચ્ય બોલે, મુણિ શબ્દ ગોવાણિયા ડોલે;
ક્યારે હસગતે હરિ ચાલે, સખા સંગ મનોહર મ્હાલે.
ક્યારે બકની પેટે ધરે ધ્યાન, ક્યારે નાચે મયૂર સમાન;
ક્યારે પંખીની જાયને લાળી, દોડે તે સંગે શ્રી વનમાળી.
ખેંચે પુછ વાનરનાં બે ભાઈ, તેને સંગ ચડે તરુ ધાઈ;
કાઠે કુટાલિયું કપિ સાંભી, કપિ સંગ કુદે બહુ નામી.
ક્યારે જળમાં તે દાદુર સાથ, કુદે અનંત ભુવનકર નાથ;
ક્યારે ડરપે આછાયાથી આપ, ક્યારે દેશે પડછંદાને આપ.
અમ બેલે ગોવાણુમાં કહાન, જેનું બ્રહ્માદિક ધરે છે ધ્યાન;
મુક્તાનંદના હરિના વિહાર, વીરા ખટકે છે વારંવાર.

કડવું ૧૮ મું.

આધા ચરિત્ર સામંજીયાનાં જોહ, રહે મુનિવરનાં મન મોહી;
બાળલીલા કરે બહુનામી, એ છે બ્રહ્માદિકના રચામી.
રમે શ્યામ ગોવાળને સંગ, બહુ વેશ બનાવે શ્રીરંગ;
ક્યારે કહાન રાજ બનિ આવે, સહિ બિપર હુકમ ચલાવે.
ક્યારે શુણિજન થઈ હરિ ગાય, ક્યારે નાર બાકરિયું થાય;
ક્યારે વંતફલ લી સૌ હાથ, લડે સામ સામ ભરે બાથ.
ક્યારે મલબુદ્ધ થઈ માંડે ગોવાળ, લડે સામ સામા દર્ષ તાળ;
ક્યારે વૃષભ થઈ મારે ત્રાડ, લડે સામ સામા કરિ ચાડ.
ક્યારે ભેરુ થઈ બેઠિ ભાઈ, ચડે એક બીજા પર ધાઈ;
રમે બાળની પેર ગોવિંદ, સરવેશ્વર કૃષ્ણ સ્વચંદ.
બ્રહ્મા ભુલ્યા ચરિત્રને લાળી, હરે વાહડાં ગોપ સંભાળી;
સર્વે રૂપ થયા મુખકારી, નાંખ્યો બ્રહ્માનો ગર્વ ઉતારી.
બ્રહ્માદીન થઈ પાછા આવ્યા, જોડેલા વછ ગોવાળિયા લાવ્યા;
મુક્તાનંદ કહે વારંવાર, કીધું બ્રહ્માજિયે સ્તવન અપાર.

કડવું ૧૯ મું.

વળિ આયરે ગોપી વચન, સુણો આધવળ એક મન;
 ગિરિગોવર્ધન તરુ જેહ, બહાલે અતિશે વખાણ્યો તેહ.
 વંદાવનમાં પશુ પંખી મોર, કર્યા મુનિસમ નંદકિશોર;
 કાળિનાગનો ગર્વ ઉતારી, કિધું નીરવીખ જમનાનું વારી.
 દાવાનળનું કર્યું પ્રભુ પાન, હર્યાં વસ્ત્ર કુમારિનાં કહાન;
 કાઢ્યાં જલથિ વિવસ્ત્રાં કુમારી, આપ્યો વાંછિત વર ગિરધારી.
 ઋષિપતિ તેડિને લીધી, જમી થાળ કૃતારથ કીધી;
 ધસ્યાઋષિયે તે હાથ અપાર, અમે આળખ્યા નહિ કિરતાર.
 ધિક્ક જોગ જસ પ્રત દાન, ધિક્ક ઊંચજનમ અલિમાન;
 નવ આળખ્યા પ્રગટ મોરારી, થઈ સાથને સર્વ નિષ્ટારી.
 નારિ અશુચિ અલ્પમતિ જેહ, પામિ સ્વરૂપને મને તેહ;
 રાખ્યો આપણે અતિ ઘણો ગર્વ, બનિ વાત બગાડી છે સર્વ.
 એમ ઋષિએ કર્યો પરિતાપ, માન સહિત નિઘૂઘણું આપ;
 મુક્તાનંદનો વહાલો વિહારિ, વીરા કેમ વિસરે સુખકારી.

કડવું ૨૦ મું.

આધા ઈંદ્રનો જસ નિવારી, પૂજ્યા ગોવર્ધન સુખકારી;
 કોપિ ઈંદ્ર થયો વિકરાળ, આરે મેઘ પેર્યા તતકાળ.
 જોજો મનુષ્ય કનૈયાની વાત, મારો જસ મટાડ્યો સાક્ષાત;
 અનિગાયું ગોવાળને ગોપી, જાળી મારું અચળ પશુ રોપી.
 કૃષ્ણ સોતું ગોકળિયું ગામ, તેનું રેવા દેવું નથી ઠામ;
 એવો કોપ કરી સરસાય, લીધા પ્રલયના મેઘ સહાય.
 ગાજે વિજ ને વાયુ અપાર, લાગ્યો વરસવા મુશળધાર;
 તોલ્યો ગોવર્ધન ગિરિધારી, નિજદાસને લીધા ઉગારી.
 એમ ગિરિને કરપર ધાર્યો, બહાલે ઈંદ્રનો ગર્વ ઉતાર્યો;
 લાવ્યા વરુણના ધર થકી નંદ, અમે નિરખીને પાસ્યાં આનંદ.
 મંદે કીધી ગોવાળને વાત, મારો પુત્ર પ્રભુ સાક્ષાત;
 એનું વરણે તે પૂજન કીધું, પગ ધોષ પાદોદક લીધું.
 મુણી જોલીઆ ગોપ સકામ, અમને દેખાડો નિજધામ;
 મુક્તાનંદને વહાલે વિચારી, સૌને ધામ દેખાડ્યું મોરારી.

પદ ૫ સું.-રાગ મારુ.

ઐધવ ઐવા શુભવંત ગિરિધારી,

ખટક છે અમને મોહન મરમાળો, શામળો સુખધારી, ઐધવ
નેનંને ખાંણે કીધી સર્વ ધાયલ, તલપે છે વ્રજનારી, ઐધવ
ઉપર ધાવેના ટંખ ન દિસે, અંતર દુખ ભારી, ઐધવ
મનડાં હરિ મથુરાં જઈ બેઠા, કુમળ કીધી પ્યારી, ઐધવ
પ્રથમ દેખાડિને અમૃત અમને, પાશું છે વિખવારી, ઐધવ
મુક્તાનંદને વહાણે ગોપિ સર્વે, વણ મોતે મારી, ઐધવ

કડવું ૨૧ સું.

ઐક સુંદરી ઈવંતી ભારી, હરિને મળવા ઇચ્છે સકુમારી;
ઐના ઉરમાં અખંડ હરિ પ્યાન, કરતો દીકો ભમર શુભ ગાન.
કલ્પિ કૃષ્ણનો દૂતે બ્રંગ, બોલી ઐધવશું મુધ અંગ;
પ્રેમે પરવશ ગોપિકા ભારી, બોલી ઉનમત થઈ વ્રજનારી.
કપટિ કૃષ્ણના દૂત કઠોર, બળ્યો ભમર તુને ચિત્તચોર;
ચિત્તચોર કાતુડાને સંગ, તારા તનમાં અડ્યો તેનો રંગ.
મારી શોક્યતા ઉરપર સારી, માળા રંગડી છે કૃષ્ણમોહારી;
તેના કુચનું હુંકમ જેહ, તારા મુખપર દીસે છે તેહ.
અમને અડીશ મા તું ભાઈ, રેને વેગજો આવે શું ધાઈ;
રાતું વદન દેખાડવા કાજ, તુંને મોકલ્યો શ્રીમહારાજ.
અમને રિઝવવાને તું બ્રંગ, શાને ચરણે નમે છે મુરંગ;
જેને તે વનિતાને મનાવ્યો, જેને રંગે રંગાણો તું આવ્યો.
બદ્ધની સભામાં શું ધીર, હસ્યા જોગ તમે બેહુ વીર;
મુક્તાનંદના સ્વામીને પાસ, ઘણું થાતું હશે ઉપદાસ.

કડવું ૨૨ સું.

વીર અધર મુઘા ઐકવાર, અમને પાગ્યો પ્રીતમ કરી ખાર;
નાંખી મોહને મોહની બળ, પછે ત્યાગ કર્યાં તતકાળ.
મુણે ભમર તમારી એ રીત, પહેલી બાંધી કુમ્ભ સંગ પ્રીત;
માણી મકરંદ ત્યાગે છે તેહ, એવો લૂંગ તમારો સ્નેહ.
તારી ઘેર છે નંદનો લાલ, અમને ભોળવી કીધાં બેદાલ;
માણી કુમ્ભની પેચ મોહારી, પછે ત્યાગ કરી વ્રજનારી.

મારા મનમાં વિચારું છું એમ, એને કમળા વરી હશે કેમ; સુણી કપટીનાં વચન રસાળ, પામી મોહ પડી હશે જાળ. સુણુ મધુકર કહું સમજાવી, ગા મા જદુપતિના ગુણ આવી; અમે સર્વે વિજેગિણી બાળા, બાણું જીતા છે કૃષ્ણજી કાળા. શાને ગાન કરે બહુ વાર, બાણ્યા કપટી છે નંદકુમાર; તેની આગે તું ગાવાને જોગ, જેના ટાળ્યા મોહન કુચ રોગ. મનવાંછિત આપશે તેહ, તેમાં લેશ નહીં સંદેહ; મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, તારું કરશે તે કામ વિચારી.

કડવું ૨૩ મું.

કહેશો મધુકર જો તમે એમ, તમે અવળું બોલો છો કેમ; મુને મેલ્યો મનાવાને કાજ, તમને ધડે ધણું મહારાજ. એવું કહેશો મા અમને તો બ્રાત, અમે જાણિયે કૃષ્ણની વાત; એનું રુચિર કપટ ભર્યું હાસ, એ છે વનિતાને બાંધ્યાવા પાસ. એના નયનની શાલાને જોઈ, નારી માંત્રનું મન રહે મોહી; ચૌદલોકમાં વનિતા છે જેહ, એને દુર્લભ કાણુ છે તેહ. સેવે ચરણ રમા કરી પ્રીત, રહે હાજર ડરતી વિનીત; અમે શી ગણુતીમાં ત્યાં બ્રાત, કહોછો શિદ મનાવાની વાત. જાણી દીન દયા કરે જ્યારે, એનું દર્શન પામીએ ત્યારે; એનું ઉત્તમશ્લોક છે નામ, પાળે રંકને સુંદરશ્યામ. બાલી અપર ભમર શું રિસાઈ, આવ્યો મથુરાં જઈને તું ભાઈ; મેલી ચરણ રહે વેગલો વીર, તારું કૃષ્ણના જેવું શરીર. શિખ્યો કપટ તું કૃષ્ણને પાસ, કપટી સરખો તું કપટીનો દાસ; મુક્તાનંદના સ્વામિની રીત, તુને આવરી પરમપુનીત.

કડવું ૨૪ મું.

બોલિ બોલિ કરી ધણો રોષ, કહિયે ક્યાં લગી કૃષ્ણના દોષ; એને અર્થે અમે તજી લાજ, ત્યાં ગયા પુત્ર પતિ સુખ સાજ. કાળે ઉરમાં ન આણી તે વાત, મહેલી મથુરાં ગયો કરી ધાત; એવો હરિના સ્વભાવ સદાય, તે શું કેમ કરી પ્રીત કરાય. માર્યો વાણિ પારધીની પેરય, હણુતાં મનમાં ન આણી મેરય; જતિ થઈને વસ્યો વન જ્યારે, બાંધી શિશ જટા શુભ ત્યારે.

ચહેતો વનમાં તે વલ્લભ ધારી, એને વરવા આવી એક નારી;
કીધી નાક કાન વિના તેહ, એ શું કેમ કરી થાય રનેહ.
અની વામન ને અળીદાર, કીધો વેદ તણો ઉચ્ચાર;
અળીરાય મુણી શુભ વાણી, આવ્યો સન્મુખ જોડીને પાણી.
કીધું પ્રેમ સહિત સનમાન, મૂખે માગ્યું તે આપિયું દાન;
દેતાં દાન આંધ્રો અળીરાય, એનાં જળ વર્ણવ્યાં નવ જાય.
એનું અન્ન જમી આંધ્રો પાતાળ, એવા અંધ તમારા દયાળ;
મુક્તાનંદના સ્વામીની વાત, કરતાં ડરિયે કૈયે થણું બ્રાત.

પદ ૬ હું.—રાગ આસાવરી.

વૈષ્ણવ જન તો તેને કૈયે, પીડ પરાયી બહુરે—એ કાળ છે.
મધુકર વાત મોહનવર કરી, બદ્ધગારી જોરરે;
નરનારી એને ગાય મુણે તે, લાગે સંસારનો નોરે
કૃષ્ણ કથા જોણે પ્રેમેસાંભળી, તે તો તજ કુટુંબ પરિવારે;
પરમહંસ થઈ વનમાં વસિયા, બહુ છે સૌ સંસારે.
શુક નારદ સનકાદિક એના, શુણ્વું કરે નીત ગાનરે;
ધન દોષત ધરમારન એને, લમતા કરે રાનો રાનરે.
એનું અમે બહુિયે તોય એના શુણ્વું, મુખ થકી ન મેલાયરે;
પાણી પીને ધર અમે પૃથ્વ્યું, હવે એનો શો ઉપાયરે.
જે કાલ જગમાં એને અનુસરસે, તેના તે લવાડ ગાયરે;
મુક્તાનંદના નાથને સેવી, જગ જીતરાયાં થાયરે.

કલ્પું રપ મું.

અપર બોલી કૃષ્ણનો, નવ થાય કાલ નિર્ધાર;
એના મનની વારતા, તેનો કાલ ન પામે પાર.
સીતા કારણ સંગ થઈને, લાગ્યું ધનુષ કોર;
પ્રેમશું વરિયો પ્રેમદા, નિજ બૂઝ કરે જોર.
સીતા સંગ કરી પ્રીત પૂરણ, વન વસ્યો લઈ સંગ;
અધધડી અળગી ન મેલે, રાવ્યો તેને રંગ.
મુંદર મૂગ ગયો મારવા, કામિની કરે કાળ;
રાવણ સીતા દુરિગ્યો, લોઈ લકમાં ગમલુજ.

નારી કારણનિર્લજ થઇને, કીધો અધિક વિલાપ;
પછે એ સીતા વાળવા, ભોગવ્યા બહુ સંતાપ.
રિંછ વાનર સંગ વસિયો, નારી કારણ એહ;
ઉદધિ ઉપર પાજ બાંધી, કંઈ ઘણો કરી તેહ.
મુક્તાનંદના નાથને, સીતા વિના બહુ શોક;
એના મનના કપટને, વીરા કાય ન જાણે લોક.

કડવું ૨૬ મું.

આહવ એણે જુધમાં, હણ્યો રાવણ અતિ વિકરાળ;
વિભીષણને રાજ દીધું, એવા એ દીનદયાળ.
વિભીષણ કહે જનકિ અતિ, ઊરે પ્રભુ તમ કાજ;
હુકમ હોય તો લાવિયે, તમ પાસ શ્રીમહારાજ.
રામ કહે જેમ છે તેમ સીતા, તેડી લાવો અમ પાસ;
વિભીષણ તે વચન લોપી, કીધી સ્વમતિ પ્રકાશ.
સ્નાન કરાવી વસ્ત્ર આલુષણ, પેરાવ્યાં બહુ અંગ;
સીતા બેસાડ્યાં પાલખીમાં, આવ્યા વિભીષણ સંગ.
સીતાનાં દર્શન કારણે, દોડતાં રિંછ વાનર જેહ;
દૂર રહો એમ વિભીષણના, દૂત નિવારે તેહ.
દૂર ન રાખો કાયને, એમ બોલ્યા શ્રીરઘુનાથ;
તારે તે હલકીને આવીયા, સૌ રિંછ વાનર સાથ.
જ્યારે પાલખીમાંથી ઉતરી, કરચું સીતાએ પ્રેમે પ્રણામ;
મુક્તાનંદને વાલમે, સામું ન જોયું શ્રીરામ.

કડવું ૨૭ મું.

આહવ સીતાકાજ એણિપેર, કીધો અતિશે શ્રમ;
પછે એ ત્યાગી વાંકવોણી, કેમ કળાય મર્મ.
રુદન કરી કરી જનકી, કરજોડી કિધો વિલાપ;
રિંછ વાનર વિભીષણ સૌ, પામ્યાં અતિ સંતાપ.
પછે ત્યાં બ્રહ્મા આવિયા, સંગ તેડી દશરથ તાત;
પતિવ્રતા દૃઢ જનકી, એવી કહી બહુ જાણે વાત.
પાવક માંહી પ્રવેશ કરાવી, સીતાને લીધાં સાથ;
અયોધ્યા જઈ લોકવાણી, સુણિ વિષમ રઘુનાથ.

લોક વાણી જાણવા, મુખ્યો દૂત શ્રીરઘુવીર;
ભદ્ર નામે દૂત તેણે, સુણ્યું સર્વ સુધીર.
દૂત પાછો આવીયો, કિધું પ્રેમ સહિત પ્રણામ;
અજ્ઞાનિ હરિ વિમુખનું, પ્રભુ જોલ્યાનું નહિ ઠામ.
પછે શ્રી રામજીએ પૂછ્યું, સૌ કેતા હોય જેમ લોક;
મુક્તાનંદના નાથને, કહો સુણિને થાઈ અશોક.

કડવું. ૨૮ મું.

આધવજ એમ સાંભળી, વાલાનાં વચન ઉદાર;
ભદ્ર નામે દૂત જોલ્યો, પામી કષ્ટ અપાર.
કરજોડી કહે સુણો રઘુવીર, લોક કહે છે જેહ;
સંક્ષેપે સર્વે કહું, તમ આગે મહા પ્રભુ તેહ.
ચોટ્ટે હાટ બજારમાં, વળી વન ને ઉપવન સોય;
જશ તમારો સઉ ઠેકાણે, વર્ણવે સર્વ કોય.
અતિ પ્રતાપી રામજી, બાંધી સાગર ઉપર પાજ;
સુર અસુર ને નૃપતિમાં, એવું કોણે ન થાય કાજ.
અતિ ભયંકર રાવણ દશમુખ, માર્યો દુર્યુધ સમેત;
સીતા લઈ પ્રભુ આવીયા, રાખ્યું જનકી ઉપર હેત.
બીજું તો સર્વ રુકું કર્યું, એક ભુકું કીધું રામ;
ગઈ નારિ પ્રીતી લાવિયા, એવું કોઈ કરે નહિ કામ.
કેવું મન હશે રામનું, એને સિતાનો નાવ્યો અભાવ;
મુક્તાનંદના નાથનો, હવે કેમ કળાય સ્વભાવ;

પદ ૭ મું.—રાગ સામેરી.

આવો હરિ મંદિરિયે મારે, કુવર રંગીલા કાન.

મોહિ છોગલિયે તારે—એ ઢાળ છે.

કે છે એમ લોક સૌ વાણિ, દૂત કહે રઘુનાથને.

સુણો હરિ સારંગપાણિ. કે૦

વનમાં એકલડિ જનકરિ, ત્યાંથી હરાણી;

સિતાને રાવણ લઈ ગયો, તે તો જગ સધળે જાણી. કે૦

કલંક ભરી એવી કામિનીરિ, તે પાછી આણી;

વ્યભિચારી નર નારીને, કેવા થઈ છે રામ કાણી. કે૦

આપણા ધરની નારિયુરે, લેશે એ નિશાણી;
કામિનીયું બહુ બેકશે, જોઈ રાગની રાણી. કે૦
પર પુરુષ સંગ કામિનીરે, રહેશે લપટાણી;
રાજદારથી સર્વમાં, હવે રીત એ બંધાણી. કે૦
ધર્મ વિના સંસારમાંરે, પિડાશે પ્રાણી;
મુક્તાનંદ રઘુનાથમાં, આવિ ખોટ ન પુઠે રાણી. કે૦

કંઠવું ૨૯ મું.

સુણી દૂતનાં વચન શ્રી રામરે, પૂછ્યું સર્વને તે સુખ ધામરે;
ખોલ્યાં સર્વે કુટુંબી એમરે, એ છે દૂતે કહી વાત તેમરે.
વહાલે શિખ સભાને દીધીરે, પોતે વાત વિચારી લીધીરે;
તેડ્યા ભરત શત્રુધન વીરરે, તેડ્યા લક્ષ્મણ પરમ સુધીરે.
આવ્યા હરિને હુકમ સર્વે લોધરે, ચરણે શિશ નમાંવ્યાં છે ધોધરે;
શોકે રામનું મુખ થયું એમરે, ગ્રહો રાહુએ ચંદ્રને જેમરે.
દીઠા બંધુએ ઓખા ભૂપાળરે, ડર્યા ભરતાદિક તતકાળરે,
ખોલ્યાં શોક સહિત રઘુવીરરે, સુણો બ્રાત તમે થઈ ધીરરે.
લેશ કરશે માં મનમાં સંતાપરે, પૂછું તેના તે આપો જ્યાપરે;
પૂરવાસિ ન દેશનાં લોકરે, મુને ઉપજાવે અતિ શોકરે.
ખોલે સિતા નિમિત્ત અપવાદરે, સુણી અંતરે થાય વિશાદરે;
ખોલે વેણુ મુરખ આવિ આવીરે, મુને પીડે છે અંતરે આવીરે.
અપજશથી મરણ ધણું સારૂરે, મારા મનમાં હું એમ વિચારૂરે;
મુક્તાનંદના વહાલાની વાણિરે, સુણી બંધુ ડર્યા ભય આણીરે.

કંઠવું ૩૦ મું.

આધા ખોલ્યા વળી રઘુવીરરે, મુને લોકો કહે છે અધીરરે;
અમે સૂરજવંશિ નરેશરે, નિદા થાય તે કરિયે ન લેશરે.
સીતા પાપ રૂપ અતિ જેહરે, પાછી લાવ્યાં હું ધરમાં તેહરે;
તમે જાણો છો લક્ષ્મણ વાતરે, જેમ વનમાં થયો કિપાતરે.
કીધું સિતાનું રાવણે હણીરે, પામ્યો કુટુંબ સહીત તે મણીરે;
સિતા લાવ્યાં વિભીષણ જ્યારે, અમે ગ્રહણ કરો નહીં ત્યારે.
આવ્યા પાવક મારૂત સૂરરે, આવ્યા ઈંદ્ર અને ચંદ્ર હજૂરરે;
આવ્યા અહા ને દશરથ તાતરે, તેણે આવી કહી મને વાતરે.

સીતા પરમ સતી રઘુનાથરે, એને ત્યાગશેા મા લીએા સાથરે;
આવી અગ્નિમાં ઝિલિને ન્યારેરે, મુને ઈંદ્રિ સમર્પી છે ત્યારેરે.
મુનિ દેવ મંડળ મોઝારેરે, જાણિ સીતાને શુદ્ધ અપારરે;
શુદ્ધ જાણીને લાવિયો આંધરે, બોલે લોક તો કાંધનું કાંધરે.
મિથ્યા છે તોય અપજ્ઞ વીરરે, મુને ખટકે અંતર જેમ તીરરે;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે લાધરે, કાઢે સીતાને થાશે લલાધરે.

કડવું ૩૧ મું.

આધા વળી બોલ્યા રઘુનાથરે, કરવા પ્રથમ વચનની સહાયરે;
જેની અતિશે અકીર્તિ થાયરે, તે તો નિશ્ચે નર્કમાં જાયરે.
સૌને કીર્તિ આલુપણુ ભારીરે, ઇચ્છે કીર્તિને સૌ નરનારીરે;
કીર્તિ સ્વર્ગલોક સુખ આપેરે, મહા કર્મનાં બંધન કાપેરે.
સર્વે આરંભ કીર્તિને કાજરે, શિર જાતે ન ખોવી લાજરે;
મૃત્યુ લોકમાં કીર્તિને લાધરે, પામે સુખ સંપત્ય પ્રભુતાધરે.
આપે ઉલય લોક સુખ એહરે, રાખી કીર્તિ ને ત્યાગવો દેહરે;
કાં હું મરું ને સીતાને કાં મારું, લોપો વચન તો તમને સંહારું.
મારે લોકની લાજ અપારરે, પડ્યો શોકના સિંધુ મોજરરે;
મુને ખટકે છે એ દુઃખ ભારીરે, લેજો લક્ષમણુ ગિર ધારીરે.
કરો રથને સવારે તૈયારરે, માનો વચન થઈ હુશિયારરે;
તમે સીતાને રથમાં બેસાડીરે, જાજો વનમાં વચન દહ ધારીરે.
મુનિ વાલ્મિક દહ મતિ જેહરે, ગંગાપાર વસે છે તેહરે;
મુક્તાનંદનો નાથ કહે પ્યારીરે, જ્યાં જઈ મૂકજો સમજી વિચારીરે.

કડવું ૩૨ મું.

આધા એમ બોલ્યા રઘુવીરરે, સુણો લક્ષમણુ પરમ સુધીરરે;
વસ્તિ માત્ર ન હોય જેણે ઠારરે, મૂકો સિતાને વન મોજરરે.
વેલા આવજો મૂકીને દૂરરે, મારું વચન ગ્રહો થઈ શરરે;
આ ન કેશો વૈદેહીને વાતરે, તમે જાણુ પ્રવિણુ છો બ્રાતરે.
એમ ના કેશો તમે કાપરે, શત્રુ સમાન છે સાથરે;
માટે કરજો વિચારીને કાજરે, મારે કામ પશું છે આજરે.
મારી તો તમે મોટમ જાણીરે, જો ન લોપ કરો મારી વાણીરે;
કાઢો જનકી આદિતી ન્યારેરે, મારું વચન ગ્રહું દહ ત્યારેરે.

એણે લંકાથી આવતાં તાતરે, મુને સંભળાવ્યું સાક્ષાતરે;
મારે ઋષિને પૂજ્યાની છે આશરે, બ્યારે હુકમ થશે અવિનાશરે.
એવું પૂછયું જનકી જેહરે, આજે આવ્યો છે અવસર તેહરે;
એનું મનગમતું કરી આજરે, સારો જુડિતથી આપણું કાજરે.
એવાં વચન કહિ રઘુવીરરે, પામ્યા કષ્ટ વહે દગ નીરરે;
મુક્તાનંદનો વાલો કહે બોલરે, આધા તે સર્વે અધિક અતોલરે.

પદ ૮ મું.—રાગ પરજ.

આધા એવા હરિ સારંગપાણિ, એનો કાચ ન શકે મર્મ જાણીરે, આ
રે પેલી સીતા તજવા કરી તૈયારી, પછે અતિ રાયા મુખકારીરે. આ
રે કહણતા વજ થકી ભારી, કામળતા ત્રિભુવનથી ન્યારીરે. આ
રે અલૌકિક સર્વ કળા એની, એમાં નવ પહોંચે મતિ કેનીરે. આ
રે નથી એ તો કાષ્ઠ તણા સંગી, મુક્તાનંદનો વાલો રંગીરે. આ

કડવું ૩૩ મું.

આધા સાંભળી હરિનો ઉચાર, પામ્યા લક્ષ્મણ કષ્ટ અપાર;
કાઠી રાત રહન કરી સાય, તેનો મર્મ ન જાણે કાચ.
પ્રાતઃકાળે તે લક્ષ્મણ વીર, તેજો સૂમંત્ર સારથિ ધીર;
લાવો સારથિ રથ તતકાળ, આત્મા આપી છે દીનદયાળ.
નાખો રથમાં તે આસન સાર, કરો અથ જ્ઞેતરીને તૈયાર;
સિતા રાજભવન થકી આજ, જાશે મહામુનિ પૂજવા કાજ.
દોડ્યો સારથિ સાંભળી વાત, લાવ્યો જ્ઞેતરી રથ સાક્ષાત;
ખોલ્યો સૂમંત્ર જ્ઞેત્રીને હાથ, રથ તૈયાર થયો પૃથ્વીનાથ.
સુણિ લક્ષ્મણ શિષ્ય સિધાવ્યા, વેગે રાજભુવન મધ્ય આવ્યા;
વંદા સીતાને પૂજ્ય પ્રમાણી, કર જ્ઞેત્રીને ખોલ્યા વાણી.
ગંગા તીરે મુનિ વિખ્યાત, તમને લાં પહોંચાડવાં માત;
રાજા રામની આત્મા છે એહ, તેમાં લેશે નહિ સંદેહ.
વેલાં તૈયાર થાઓ સકુમારી, પૂજા સાજ તે લેજો સંભારી;
મુક્તાનંદને વાલે કહ્યું જેહ, કરવું આપણે હરખશું તેહ.

કડવું ૩૪ મું.

સીતા સુણિ દિયેરિયાની વાણી, વણ સમજે ધણું હરખાણી;
લીધાં આબ્રણ વસ્ત્રના ભાર, લીધી પૂજવા સામગ્રી સાર.

ઋષિ નારિ ને મુનિવર કાજ, લીધા અતિશે અમોલિક સાજ;
 સીતા જોલીયાં લક્ષ્મણ સંગ, લીધાં આબ્રણ વસ્ત્ર મુરંગ.
 પીરા સંગે લીધું મેં જોહ, ઋષિપત્નિને આપીશ તેહ;
 મારે આશ હતી મન એ જ, રઘુવીરે પૂરી કરી તેજ.
 સુણિ લક્ષ્મણ જોલ્યા ન કાંઈ, સૌને વાત જુદી મન માંઈ;
 પછે સિતાને રથમાં બેસાડી, કરી શિઘ્ર ચલાવા તૈયારી.
 રાખી આડ ને હાંક્યા તોખાર, ચાલ્યો રથ કરિ અતિ ઝણકાર;
 સીતા વાટે જતાં કહે છે વાત, મુને અશુભ શુકનથયાં બ્રાત.
 મારું ધ્રુજે છે થરથર અંગ, મારા ઉરમાંથી ભાંગ્યો ઉમંગ;
 મારું જમણું નયન કર જોય, ૫૨કે દુઃખદાયક થઈ સૌય.
 મારાં મનમાં તે સુખ નથી લેશ, થયો રોમાંચિ તન વેશ;
 મુકતાનંદના પ્રભુ સંગ પ્યાર, આધા જનકી ડરાવ્યાં અપાર.

કડવું ૩૫ મું.

આધા અપશુકન દેખી અપાર, સીતા ડરપે છે વારંવાર;
 જોલી લક્ષ્મણ સંગ વચન, મારું ભયથકી દાઝે છે તન.
 મુને મુનો લાગે છે સંસાર, મારો જીવ થયો નિરાધાર;
 લેતું કારણ પરમ સુધીર, મુને જોળે મળ્યું નહિ વીર.
 રખે અવધ નગરમાં ભાઈ, આવી પીડા અચાનક ધાઈ;
 મુને અશુભ જાણાય છે આવું, આદરાણું નિશ્ચે ભુંડું થાવું.
 સીતા એમ કહી જોડ્યા હાથ, રુડું કરજે ત્રિલોકના નાથ;
 એવાં આતુર જનકી જાણી, વળી જોલિયા લક્ષ્મણ વાણી.
 માતા સૌતું વિચારોછો સારું, તેણે અતિ શુભ થાશે તમારું;
 એવી કરતાં પરસ્પર વાત, આવ્યાં ગોમતિતટ સાક્ષાત.
 રહ્યાં ગોમતિતટ એક રાત, જોડ્યો અતિ રથ શિઘ્ર પ્રભાત;
 હાંક્યો રથ બપોરે તે જ્યારે, પોતા ભાગિરથિતટ ત્યારે.
 દેખી ગંગા વધ્યો ઉર તાપ, રોયા લક્ષ્મણ કરી સંતાપ;
 મુકતાનંદને વાલે કહ્યું જોહ, સાલે લક્ષ્મણને ઉર તેહ.

કડવું ૩૬ મું.

આધા એણિપેર લક્ષ્મણ વીર, રોયા દીન થઈ તજી ધીર;
 તન કંપે ને વ્યાકુળ ભારી, મુખ સકે વહે દગ વારી.

દીઠા લક્ષ્મણ દુઃખિયા અપાર, બોલ્યાં જનકી કરીને વિચારઃ
 ભેદ જલ્દી તટ સાક્ષાત, કહો કારણ દુઃખ કેરું બ્રાત..
 બહુ કાળથી ધન્ય જોહ, પામ્યાં ગંગાનું દર્શન તેહ;
 અતિ હરખ સમે લય આવો, તેનું કારણ કહિ સમજવો.
 નિત રહો છો તમે પ્રભુ સાથ, આજ દૂર જાણી રઘુનાથ;
 એથી દુઃખિયા થયા હશે તાત, કહો દુઃખનાં કારણ કરી વાત.
 મુને પ્રાણથી વાલા શ્રીરામ, તોય જાણી આનંદનું ઠામ;
 ન કરું શોક જાળની પેર, ઋષિ પૂજી જનશું કાલે ઘેર.
 તમે બાળપણું તજી લાઇ, રાખો ધીરજ રહો સુખદાઇ;
 ગંગા ઉતરી મહા મુનિ વંદ, વેગે પૂજીએ થૈને સ્વચ્છંદ.
 વેગે નાવ મંગાવો ઉદાર, જૈયે શોધ વીરા સામે પાર;
 મુક્તાનંદને વાલે કરી ધાત, નથી જાણતી જનકી વાત.

પદ ૯ મું.-રાગ ગરબી.

(આરા આવો નટવરનાનડિયા, એ ઢાળ છે.)

આધવ એનું કપટ અતિ ભારી, જાણે એવાં નહિ કોઇ નર નારી-આધવ
 પહેલી કરે પ્રીતિ જે સંગે, રાગે રાસિયો તેન રંગે;
 પછે તેને ત્યાગે સૌ અંગે. આધવ ૧
 સીતા સંગ પ્રીત કરી જેવી, કહી નવ જાણ મુખે એવી,
 પછે એને ત્યાગ કરી તેવી. આધવ ૨
 સિતાજી વન મેલી જ્યારે, અમે દુઃખ શું ધરિયે ત્યારે,
 બોલું છું પીડાણું દુઃખ ભારે. આધવ ૩
 જે જે એનો સંગ કરે લાઇ, તેનું દુઃખ કોઇ ન રોકે ગાઈ,
 મુક્તાનંદનો પ્રભુ દુઃખદાઈ. આધવ ૪

કડવું ૩૭ મું.

આધવજી એમ જનકી, સમજ્યા વિના કહે વાત;
 તે મનમાં નથી જાણતી, જે કીધી રામજિયે ધાત.
 સરળ ચિત્ત છળ કપટને, સીતા ન જાણે લગાર;
 પોતા સરખો જનકી, જાણે સરળ સૌ સંસાર.
 લક્ષ્મણને કહે જનકી, મુને વાલા અતિ ધણું રામ;
 કમળાજી લોચન શ્રીરઘવીર, સર્વ સુખના ધામ.

ઉત્તર ઉર સિંહુના સરખું, કૃશોદર રઘુવીર;
ઉદરમાં ત્રિવલિ ગિરાજે, હૃદી નાભિ ગંભીર.
સાશ્વ લોચન રામને, નિરખવા મન અટગાય;
વેદાં જવાય અવધપૂર, કરે બ્રાત તે ઉપાય.
વચન મુણિ સીતાતણાં, લોભાં લોચન લક્ષ્મણુ ધીર;
નાવિક્ષેને કહે નાવ લાવેા, જનું છે સામે તીર.
કરણુધાર તે વચન મુણુતાં, લાગ્યો નાવ મુખણુ;
મુક્તાનંદના નાથનું, કરવાને વચન પ્રમાણુ.

કંડનું ૩૮ મું.

આધવ એમ નાવ ઉપર, યેઠા લક્ષ્મણુ ધીર;
સારથિ રથ સીતા સહિત, ઉતરયાં સામે તીર.
નાવમાંથી ઉતરયાં, સીતા સહિત મુણુજણુ;
સામે તટ જોઈ રામાનુજને, વાગ્યાં દુઃખનાં બાણુ.
લાગીરથી તટ જઈ કરી, પામ્યા રામાનુજ દુઃખજેહ;
પારાવાર ન તેહ તણો, વર્ણુચ્યું ન જાયે તેહ.
ગદગદ કંઠે હાથ જોડી, લોચન વહે જલધાર;
દીન થઈ કહે જનકીને, વચન પરમ ઉદાર.
લોકની વાણી ઉર ધરી, મુને જે જે કહ્યું શ્રીરામ;
તે તે વચન વિચારતાં, મારે ઉર થયું દુઃખ ધામ.
અંતર દુઃખનો દવ ખજે, તે સમાચ્યો ન સમાય;
ધર્મસંકટમાં પજો, હવે એનો શો ઉપાય.
આવું કાજ કચ્યા થકી, મુને મર્ણુ અતિ ભલું માત;
મુક્તાનંદના નાથની, મુને પીડે છે ઉરમાં વાત.

કંડનું ૩૯ મું.

આધવ રામાનુજ વળી, કર જોડી કહે મુણો વાત;
લોક નિન્દિત કાજમાં, મુને પ્રેમ્યો પ્રભુ સાક્ષાત.
આવાં કારજમાં સતિ, હું પ્રેરાણો છું જેહ;
દોષ ન એમાં કોઈના, મારાં લાગ્યો થર એહ.
દોષ મા કરશે જનકી, મારાદોષ નહિ લવલેશ;
આકારજ મેં આદર્યું, રાજ રામનો ઉપદેશ.

એવાં વચન કહી હાથં જોડી, પથ્યા તે ભૂપર સૌથં;
 રુદન કરી નિજ મરણ ધર્યે, મર્મ ને જાણે કાય.
 એવા લક્ષમણ જોધને, પામ્યાં સીતા કષ્ટ અપાર;
 દીન થઈ લક્ષમણ પ્રત્યે, કંચો સીતાએ શબ્દ ઉચ્ચાર.
 આ દુઃખનું કારણ લગરી; હું નથી જાણતી બ્રાત;
 જે હોય તે તત્ત્વે કરી, મુને કહો યથારથ વાત;
 આપ થયો રઘુનાથનો, કેના ઉપર દુઃખ છે વીર;
 મુકતાનંદના નાથથી, થયું હોય તે કહો મતિ ધીર.

કડવું ૪૦ મું.

આધવજ એમ જાનકી, કરી આજ્ઞા વારંવાર;
 તે વાણી શિરપર ધરી, કચો રામાનુજે ઉચ્ચાર.
 નીચું મુખ કરી દીન થઈ, જોલિયા પરમ સુગણ;
 વચન કેતાં કંઠ સુકે, ધુજે થરથર પ્રાણ.
 કષ્ટે કરી તોય જોલિયા, જેમ થઈતી પુરમાં વાત;
 માત સભા મધ્યે વાત આવી, સુણિ પ્રભુ સાક્ષાત.
 પૂર મધ્યે સર્વ દેશ મધ્યે, સીતાનું લઈ નામ;
 લોક સૌ નિન્દા કરે, એમ સુણ્યું મુખોમુખ રામ.
 કુષ્ટે જેમ નિન્દા કરી છે, તે તમને કહેવાય;
 તજ વિચાર ને લોક વાણિ, સત્ય ગણી રઘુરાય.
 તે કારણ તમને તજ્યાં, નિર્દોષ છો તોય માત;
 લોકની નિન્દા કારણે, આવો થયો અતિ ઉત્પાત.
 એ કારણ વિના જાનકી, મન શંકા ન ધરશે લેશ;
 મુકતાનંદના નાથમાં, થયો લોકલજ્જનો પ્રવેશ.

પદ ૧૦ મું-રાગ ગરબી.

(મનમોહન મંદિર આવોરે, વાટડી જોજી ધું વનમાળીરે; એ દાળ છે.)
 આધવજ એમ લક્ષમણ વીરેરે, સમજાવી સીતા રાણી;
 કહી નીતિ પરમ સુધીરેરે, સમજાવી સીતા રાણી.
 કહિ કથા પુરવની ભારીરે, સં જેમ રાખે દેહ વિચારીરે. સં
 પુરજનનો દોષ દેખાડીરે, સં કરી વિનતિ શાંત પમાડીરે. સં
 ધીરજ ધર્યાની વાટેરે, સં કરી વિનતિ લક્ષમણ બ્રાત્રેરે. સં

વનમાં રહો હરિઅળ રાખીરે, સઠ તમે શુદ્ધ છો સૂર સૌ રાખીરે. સઠ
મુક્તાનંદનો પ્રભુ બહારે, સઠ કરશે રક્ષણ દુઃખ ટાણેરે. સઠ

કંડવું ૪૧ મું.

ઐયા લક્ષ્મણુ યોધિયા વાણીરે, મુણા બનકી પરમ સાધુરિ;
ઋષિ આશ્રમ પાસ જઈ માતરે, તમને વનમાં મુકીશ સાક્ષાતરે.
રાગ રામની આજ્ઞા છે જેમરે, કરવું પડશે મારે હવે તેમરે;
મુનિવર કેરું આશ્રમ જેહરે, તમને મુખદાયક હવે તેહરે.
મુનિ આશ્રમ પાસ હું આવીરે, તમને તણશ કંઠેરતા કાવીરે;
રામે હુકમ કર્યો એવી રીતરે, રાખું કેમ કરી તમમું પ્રીતરે.
ગંગાતરિ તપોવન જ્ઞેયરે, મુનિવર કેરું આશ્રમ સાયરે;
રેજ્ઞે ત્યાં તમે રાખી વિચારે, ત્રયા ખેદ મા કરશે લગારે.
મુનિ આશ્રમ પરમ પુનિતરે, રેજ્ઞે રાખી ત્યાં ઉત્તમ રીતરે;
રાગ દશરથના એ છે મિત્રરે, મુનિ વાલ્મિકિ પરમ પવિત્રરે.
વ્રતધારી તપસ્વી ઉદારે, જેના ગુણનો ન પામિયે પારરે;
રેજ્ઞે મુનિપદપંકજ પાસરે, કરજ્ઞે તાતતુલ્ય વિશ્વાસરે.
રાગ રામની આજ્ઞા છે એહરે, તેમાં લેશ નહિ સંદેહરે;
મુક્તાનંદના વાકાને વચનરે, અવળું લેશ મા માનજ્ઞે મનરે.

કંડવું ૪૨ મું.

ઐયા વળી કહે લક્ષ્મણુ બ્રાતરે, રેજ્ઞે સાવધાન તમે માતરે;
ધરી ઉરમાં શ્રીરામનું ધ્યાનરે, રેજ્ઞે મુનિવર પાસ અમાનરે.
રાખી પતિવ્રત ધર્મ પુનિતરે, રાગ રામશું રાખજ્ઞે પ્રીતરે;
એમ થાશે કલ્યાણ તમારુંરે, સલ માનજ્ઞે વચન અમારુંરે.
સતી નારીને પતિસંગ હૃતરે, પતિ પાસરે લક્ષિત સમેતરે;
પતિ લાડ લડાવે કે મારેરે, તોય પતિનો દોષ ન ધારેરે.
જેને પતિનો તે અવગુણ આવેરે, તે તો પતિવ્રતા નારી ન કહાવેરે;
નાર પતિવ્રતાનો ગુણ એહરે, રાખે પતિસંગ પરમ સનેહરે.
તમને પ્રાણુથી વાકા શ્રીરામરે, તમે પતિવ્રત ધર્મનું ધામરે;
કથા કહિ સર્વ લોકને કાળરે, બહી કેવાનો અવસર આળરે.
સુણી લક્ષ્મણુ વીરની વાણીરે, અતિ દારણુ શબ્દ પ્રમાણીરે;
મુક્યાં મહા દુઃખે દેહ સંભાળરે, પથ્યાં બ્રહ્મ ઉપર તતકાળરે.
નહિ મુર્ખા તે જે ધરીવારે, સીતા પામી તે કષ્ટ અપારરે;
મુક્તાનંદનો સ્વામી છે કરે, ઐયા મહા દુઃખ આપે જરૂરરે.

કડવું ૪૩ મું.

ઝાઘા ઝણીપેર જનક કુમારીરે, સુણિ શબ્દ પામ્યાં દુઃખ ભારીરે;
 કિધિ ત્યાગ શ્રીરામ તે જાણીરે, જોત્યાં ગદ્ગદ સ્વર થઇ વાણીરે.
 એનું દુઃખડું તે નવ વરણાયરે, કહેતાં વચન વ્યાકુળ થઇ જાયરે;
 સીતા લક્ષ્મણને કહે વાતરે, સુણી દુઃખની વારતા બ્રાતરે.
 વીરા આ તન મારું જેહરે, કર્યું દુઃખ સેવા વિધિ તેહરે;
 આગે પામી હું કષ્ટ અપારરે, હજી દુઃખનો ન આવિયો પારરે.
 મારાં દુઃખ ફેરા વાર ન પારરે, ભાંગ્યું નાવ મહાસિંધુ મોહારરે;
 મેં તો શાં શાં કર્યાં હશે પાપરે, જેણે પામી હું મહા સંતાપરે.
 નિશ્ચે સંતાપ્યા છે ભાઈરે, તેની આવી મળી ભેગવાઈરે;
 કાં તો બ્રાહ્મણને દુઃખ દીધું રે, કાં તો પર ધન ચોરી લીધુરે.
 કાં તો હરિજનસું કર્યું વેરરે, કાં તો છાનું દીધું દેને ઝેરરે;
 કાં તો કીધી વિશ્વાસીને ઘાતરે, મળ્યું આ જ તે ક્ષણ સાક્ષાતરે.
 એમ જનકી કરીને વિલાપરે, કિધો પાપનો નિજ શિર થાપરે;
 મુકતાનંદનો શ્યામ સંભારીરે, ઉચે સાદે રુવે સકુમારીરે.

કડવું ૪૪ મું.

ઝાઘા ઝણીપેર દુઃખણી અપારરે, રોઇ વચન કર્યાં ઉચ્ચારરે;
 વીરા રઘુપતિ પરમ દયાળરે, મુને કેમ ત્યાગી તતકાળરે.
 હું તો પતિવ્રતા નારી કેવાઉરે, બ્યાં બ્યાં હુકમ કરે ત્યાં ત્યાં જાઉરે;
 મારો એજ સ્વભાવ છે જેહરે, વીરા કહિ સંભળાવું તેહરે.
 રહેતી વનમાં હું રામજી પાસરે, એનાં બળનો ધણો વિશ્વાસરે;
 તોય દેખું બિહામાણું ન્યારેરે, અતિ ત્રાસને પામતી ત્યારેરે.
 તે હું એકલી વન મધ્યે ભાઈરે, સંગે બીજું ન કોઇ સહાઈરે;
 હવે કેમ હું રહિશ વનવાસરે, મુને એ જ અંતર અતિ ત્રાસરે.
 ન્યારે પૂછશે મહા મુનિ ધીરરે, તમને કેમ ત્યાગ્યાં રઘુવીરરે;
 તેનો થું ઉત્તર કહું તાતરે, મારે શિર આબ્યો ઉતપાતરે.
 કહેશે વાત પરસ્પર સોપરે, વિના વાંકે ન ત્યાગે દ્રોપરે;
 એનો ઉત્તર કેમ કરી દેસરે, હુંમાં દોષ નથી લવલેશરે.
 ઝાઘા એમ સીતા દુઃખ પામીરે, જેને શિર ત્રિભુવનપતિ સ્વામીરે;
 મુકતાનંદના નાથ કહોરરે, એની ઉપર કેનું નહિ જોરરે.

પદ ૧૧ મું. રાગ રામઝી.

(આજ મારાં નેણુ સુશળ થયાં, એ ઢાળ છે.)
 લક્ષ્મણને કહે જનકી, મારે સંકટ ભારી;
 હરિ વિના જીવવું હરામ છે, મરવું મહા શ્રેયકારી. લ.
 જો ગંગાજળમાં પડી, તજી પ્રાણને ભાઈ;
 આત્મહત્યા ઉપજે, થાય અતિ અવળાઈ. લ.
 ખીજું દુઃખ તનને તજે, મુને અતિથણું સાલે;
 રાજવંશ રઘુવીરથી, આગળ નવ ચાલે. લ.
 એ હત્યા તનને તજે, લાગે મુને મોટી;
 મનસુણે મરવાતણે, એ તો વાત જ ખોટી. લ.
 તજી મુજને રઘુવીરની, આજ્ઞા તમે પાળો;
 મુજ દુઃખિણીના તાપની, ચિંતા તમે ટાળો. લ.
 અવધ પૂરી જઈ સર્વને, મારું વંદન કેળે;
 મુકતાનન્દના નાથની, નિત સેવામાં રેળે. લ.

કડવું ૪૫ મું.

આધવજી વળી બોલિયા, જનકી પરમ સુજાણુ;
 રામાનુજ તમે સાંભળો, મારાં વચન પરમ પ્રમાણુ-
 સાસુ સર્વને પ્રેમશું મારા, કેળે અનંત પ્રણામ;
 કર જોડી વંદને કરી મારા, કેળે કુશળ કલ્યાણુ-
 એમ કેળે રઘુનાથને, તમે ધર્મ ધોરધર ધીર;
 બ્રાત કુટુંબી પ્રજા સૌને, પાળો છો રઘુવીર.
 એ તમારો ધર્મ નિર્મળ, એ જ કીર્તિ ઉદાર;
 ધર્મ વડે સર્વ લોકને, પાળો છો વારંવાર.
 સર્વ રક્ષક થઈ કરી, મુને ન પાળિ તમે જોહ;
 મારા દેહને દુઃખ પડે, અવગણુ ન ધરું તેહ.
 એ જ વચન રઘુવીરને, તમે કહેજો જઈને બ્રાત;
 મારાં દુઃખની વારતા, કહેશો મા કોઈને તાત.
 મુકતાનન્દના નાથનું, ઉરમાં ધરી દૃઢ ધ્યાન;
 જનકી અતિ દુઃખ પામે, (પણ) મન કીધું ધીરજવાન.

કંઠવું ૪૬ મું.

આધવળ એમ બોલિયા, જનકી પરમ મુખાણ;
શોક ન કરશે માહેરે, હું તજિશનહિ મુજ પ્રાણ.
દીન ચિત્ત થઈ જનકી, એવું બોલિયાં ધરી ધીર;
ખેદ વચનને સાંભળી, દુઃખ પામ્યા લક્ષ્મણ વીર.
સીતાને ચરણે શિર નમાવી, રામાનુજ શુદ્ધિવંત;
સીતાને વચનનકહિ શંક્યા, હિર વ્યાધું કષ્ટ અનંત.
પરિક્રમા કરી હાથ જોડી, કીધું રુદન અપાર;
રામાનુજ જાવા સમે, નમ્યા સીતાને બહુ વાર.
રામાનુજ પ્રી વહાણુ બેઠા, અંતર શોકની ઝાળ;
નાવમાંથી ઉતરી બેઠા, રથ ઉપર તતકાળ.
સીતાને સામે તીર મેલ્યાં, તેના તે મનમાં ત્રાસ;
રુદન કરી જીવે જનકી ને, અંતર અધિક ઉદાસ.
સીતા સરખી સુંદરી, તેને મુકાવી વનવાસ;
મુકતાનંદના નાથનો, હવે થાય કેમ વિશ્વાસ.

કંઠવું ૪૭ મું.

આધવળ એમ જનકીને, મેલી વન મોઝાર;
રામાનુજ ફરી ફરી જીવે, સતિ સીતા સામે પાર.
રામાનુજે રથ હાંકિયો, દીઠા સીતાએ રથ ગયો દૂર;
વહેવા લાગ્યાં નેત્રથી, આંસુડાં કેરાં પૂર.
અરણ્ય વનમાં એકલી, રહે સીતા હંમે સાદ;
વાલ્મિક ઋષિના શિષ્યતે સ્થળ, આવ્યામુણીદુઃખનાદ.
તેડી ગયા અતિ આદરે, વાલ્મિક મુનિની પાસ;
અતિ કૃપાળુ મહા મુનિ, આપ્યો પોતા પાસ નિવાસ.
સીતાને લવસૂત અવતર્યો, કુશ કીધો વાલ્મિક ધીર;
સીતાને મુનિ સમજાવિયાં, થાશે તુલ્ય બળ બેઉ વીર.
રામાયણ મુનિપાસ લણિયા, લવ ને કુશ શુદ્ધિમાન;
જન્મમાં જઈ રામચરિત્રનું, કીધું બેઉ જણે ગાન.
લવ ને કુશ જે પુત્ર સોતી, પાંછી લાવ્યા તેહ;
પાંકાં વચન મુણિ રામનાં, ભોમાં સમાણી એહ.

સીતા સરખી મહા સતિ, તેને આપ્યું કષ્ટ અપાર;
મુક્તાનંદના નાથનાં, પરપંચનો નહિ પાર.

કંઠ્યું ૪૮ મું.

અવર યોધી આપણે, હવે શું કપડીનું કામ;
મહા દુઃખ દીધું મોહને, એનું ન લેશે કોઈ નામ.
આધવશ અમે અધિક ભોળાં, બાણું નહિ છળ લેશ;
મન કર્મ વચને માનિયો, કપટિ તણો ઉપદેશ.
પારધિ જેમ કુરંગને, સુંદર મુણાવે નાદ;
પછે એ મારે બાણ તનમાં, એવો મેલ્યો રસ સ્વાદ.
ટોળા વછોયો કરે તતક્ષણ, વહે સુધિરની ધાર;
અમ સંધાતે કૃષ્ણશુભ, એમ કર્યું વારંવાર.
હાસ્ય કરી નખસ્પર્શ કરી, કીધો મદન પ્રકાશ;
મૃગની પેરે મારિયાં, એણે કરાવી વિશ્વાસ.
ધણી તારો હુતારડો, તું તેનો એકાંતિક દાસ;
દાઝયા ઉપર લૂણ દે, મોડલ્યો અમ પાસ.
કરીશ મા એની વારતા, મુખ યોલો ખીશ વાત;
મુક્તાનંદના સ્વામિયે, અમથું કરી બહુ ધાત.

પદ ૧૨ મું.—રાગ કેદારો.

(વેર આવો તો ગોઠડિ કીજે, ધણારે દિવસની સંચરિ; એ દાગ છે.)
આધવશ અમ સાથ હુતારે, કપટ કર્યું અતિ ભારીરે;
ચિત્ત ચોરી મથુરા જઈ બેઠો, ઝરે છે ત્રજની નારીરે. જિ०
મથુરા નગરની નાર હુતારી, રીઝવશે કરી પ્યારે;
મોહનવર મતલબનો ગર્જુ, કપડી કુખ્તનો ચારે. જિ०
ત્રજની વાત વિસારી મોહન, હવે નહિ ગોઠુળ આવેરે;
મદન શરાસન લે મારે છે, તે ઘડી કોણ મુકાવેરે. જિ०
કુખ્તને સંગે જોગ અબ્યાસો, અમને મેલ્યાં વિસારીરે;
મુક્તાનંદનો નાથ બન્યા છે, મથુરાં જઈ અહમચારીરે. જિ०

કંઠ્યું ૪૯ મું.

ગોપી રુદન કરે છે અપારે, આવ્યો મધુકર ખીશ વારે;
ગોધી મધુકરસું કરી પ્યારે, કરી મૂંઝો શું નંદકુમારે.

અમને માનવા ભેગ છે વીરે, વર માગો તે દેશ સુધીરે;
 જેના ઊરમાં છે શ્રીના નિવાસરે, અમને તેડી આલો તેની પાસરે.
 એને નારી વિના ન રેવાયરે, ગળે ઊર વિષે શ્રીને સદાયરે;
 એને નારી તણા નહિ પારે, અમને એક એનો જ આધારે.
 વીરા મથુરા પૂરીમાં મોરારીરે, કોને સુખિયા છે શ્રીગિરિધારીરે;
 ક્યારે કરે છે ગોકુલિયાની વાતરે, પ્રેમે સંભારી માત ને તાતરે.
 ક્યારે ગોપ ગોવાળ સંભારીરે, રાજ થાય છે કુન્નભિહારીરે;
 અમને જાણી અનન્ય નિજ દાસીરે, ક્યારે સંભારે શ્રીઅવિનાશીરે.
 ભૂજ અગર સુગંધિ ગોપાળરે, ક્યારે શિરપર ધરશે કૃપાળરે.
 અમને મારી ગયો પ્રેહનાં બાણરે, વિરાં કેમ કરી રાખિયે પ્રાણરે;
 પ્રહતી પિડિયું ત્યાગશું પ્રાણરે, તેનો દોષ તમને સુખાણરે;
 નહિ તો તેડો વીરા સૌને સાથરે, જ્યાં છે મુક્તાનંદનો નાથરે.

કડવું ૫૦ મું.

મુણી આધવ ગોપીની વાણરિ, જોલ્યા ઊર ધરી સારંગપાણીરે;
 પ્રેમે ભિનાં તમારાં વચનરે, સુણિ મમ થયું મારું મનરે.
 તમને દર્શનની ઘણી પ્યાસરે, પૂરી કરશે મોહન સર્વ આશરે;
 મુને કહ્યો છે શ્રીકૃષ્ણ સદેશરે, તમને આતિ સુખનો ઉપદેશરે.
 તમે સર્વે કૃતારથ માતરે, પૂજ્યા ભેગ સૌને સાક્ષાતરે;
 વાસુદેવ પ્રગટ પ્રભુ જેહરે, તેમું તમને છે અચળ સનેહરે.
 તપ હોમ ને જપ વ્રત દાનરે, ગ્રંથપઠન ને સંયમ ધ્યાનરે;
 કરી સાધન અનંત અપારરે, ભક્તિ કૃષ્ણની સાધે ઉદારરે.
 પરમાત્મા કૃષ્ણને સંગરે, પ્રેમ ભક્તિ છે તમને અભંગરે;
 પ્રેમલક્ષણાભક્તિ છે સારરે, માગે મુનિવર વારંવારરે.
 પતિ પુત્ર સ્વજન ધન ધામરે, દેહાદિકથી થયાં નિષ્કામરે;
 સર્વે લાગી વશ્યા ગિરિધારીરે, થઈ છે ત્રિભુવન છત તમારીરે.
 તમે પ્રભુમાં દેખાડી છે પ્રીતરે, મુને કીધો છે પરમ પુનિતરે;
 મુક્તાનંદને વહાલે કર સાધરે, સર્વે કમળા સમાન છે બાધરે.

કડવું ૫૧ મું.

તમે સાંભળો મોરી વાતરે, કહ્યું શ્રીમુખે જે સાક્ષાતરે;
 લાલ્યો હરિનો સદેશો હું એહરે, સુણો એક મને કરી સ્નેહરે.

હું છઉં હરિનો એકાંતિક દાસરે, સદા રહું છું શ્રીકૃષ્ણની પાસરે;
મને પુછ્યામાં કરશે મા લાજરે, તમ સારુ મૂક્યો છે મારાજરે.
તમને કહું છે શ્રીકૃષ્ણજી એમરે, સર્વે સાંભળજો કરી પ્રેમરે;
મારો સર્વે પ્રકારે વિભેગરે, તમને થયો નથી સંભેગરે.
જેમ પંચમાભૂત છે જેહરે, વ્યાપ્યા સર્વે આકારમાં તેહરે;
મન ઈંદ્રિયું પ્રાણમાં એકરે, હું છઉં વ્યાપક સમજો વિવેકરે.
મારા તેજમાં સર્વે આકારરે, સર્જું પાણું હરે બહુ વારરે;
માયા ગુણને હું પ્રેરી કરાવુરે, સજ્જું વિશ્વ ન બંધમાં આવુરે.
હું છું સર્વેમાં સર્વથી ન્યારોરે, જાણો મુજથડી સર્વ પસારોરે;
મુંમાં મનકું બંધાણું છે જેનુરે, સહેજે સિધ્યું કારજ સરવ તેનુરે.
મુંમાં મન દહ બાંધવા કાજરે, વસે વનમાં તજ સુખ સાજરે;
મુક્તાનંદના નાથની વાણીરે, સર્વે ઊર ધરો પરમ શાણીરે.

કહતું પર મું.

વળી કૃષ્ણજી કહે છે વચનરે, સર્વે સાંભળજો એક મનરે;
મન મુજમાં આરોપવા કાજરે, ત્યાગી મેવે છે સંત સમાજરે.
સાંખ્યજ્ઞેગ વેદાંત વિચારરે, તપ ત્યાગ દમાદિ પ્રકારરે;
સર્વે મન વશ કરવાને એહરે, તેમાં લેશ નથી સંદેહરે.
જેમ નદિયુનો સિંધુમાં અંતરે, રેણિ મનના નિરોધ પ્રજંતરે;
વશ્યો તમથી હું વેગજો જ્યારેરે, વધે પ્રેમ અપાર તમારેરે.
પ્રેમે મન તો રહ્યાં મારે પાસરે, તમને એજ સમીપ નિવાસરે;
મુંમાં મનને બંધાવાને પ્યારરે, વશ્યો વેગજો સમજી વિચારીરે.
જ્યારે દૂર પતિ જેનો જાયરે, તેનું મન પિયુ સંગ પ્રોવાયરે;
તેવો દષ્ટિગોચર પતિ સંગેરે, નોય વનિતાના માનને પ્રસંગેરે.
સુણો ગોપિકા મનડાં તમારરે, મારા રૂપથી રહે નહીં ન્યારરે;
એવો કીધો ઉપાય મેં સારરે, તમે લેશો માં અવજો વિચારરે.
વ્રજવનિતા તો પ્રાણુ છો મારારે, ગુણ બુદ્ધિ ન લેશ તમારરે;
મુક્તાનંદનો વહાલો જાણુરે, મીઠું ગોલી હરે મનના પ્રાણુરે.

પદ ૧૩ મું.-રાગ મલાર.

તમે તો કૃતારથ કામિની, મન મુજ વિષે ધારી;
તન મન ધન મુજ ઉપરે, રાખ્યું સર્વસ્વ વારી. તમે

જે મુજમાં મનને ધરે, છોડી જગ કેડો;
 તે પ્રેમિજન પાસ લે, રહું કરી દઢ નેડો. તમે
 મન મુજમાં તમે રાખજો, રહેજો જગ થકી ન્યારી;
 અલ્પ કાળમાં સુંદરી, મુને પામશે પ્યારી. તમે
 રાસ સમે વ્રજમાં રહી, રોકી નિજ સ્વામી;
 તમ મોરે તનને તણ, પ્રેમે મૂને પામી. તમે
 જે મૂને પ્રેમે લજે, તેને પળ ન વિસારું;
 મુક્તાનંદનો નાથ કહે, સર્વે કથથી તારું. તમે

કડવું ૫૩ મું.

ગોપી સાંભળી હરિ સંદેશ, કીધો મન હરિ રૂપ પ્રવેશ;
 વળી બોલી ઉધવજીની સંગ, ભાર્યો કૃષ્ણલિલાનો પ્રસંગ.
 મુણે આદ્ય હરિ સુખકારી, માર્યો કંસ મટયું દુઃખ ભારી;
 બદ્ય સંગ કરતો વિરોધ, તેનો કાલ્યો શ્રીકૃષ્ણજી સોધ.
 ત્યાગ્યો આહિરડાંનો આચાર, હવે થયા હરિ રાજકુમાર;
 એ શું મથુરાં નગર દેરી નાર, વિરા કરતી હશે ધણો પ્યાર.
 જોઈ વનિતાની ભુક્ટી વિલાસ, પડશે મોહન પ્રેમને પાસ;
 વરા મથુરાં ધૂતારાનું ગામ, રાખ્યા ભોળવી સુંદર સ્યામ.
 કહેાને પુર વનિતા લલિ બાણી, કેવી શ્રીકૃષ્ણને પ્રીત બંધાણી;
 એને મનગમતું બ્યારે થાયે, તેને સંગ જે રાયે બંધાયે.
 અમે ભોળાં ગોકુળનાં વાસી, નવ બાણિયે કપટ પ્રકાશી;
 નારી નગરની જળમાં છે શરી, બની જોડ પરસ્પર પૂરી.
 એણે કુષ્ણસું કીધો વિહાર, સંગે દૂત હતા તમે તૈયાર;
 મુક્તાનંદનો નાથને નોર, જોઈયે તમ જેવા દૂત ચકાર.

કડવું ૫૪ મું.

કોને ઉદ્યવ પરમ સુધીર, પૂર નારી મધ્યે બળ વીર;
 ક્યારે વાત કરે છે અમારી, બાણી દાસિયું શ્રીગિરિધારી.
 વૃંદાવન મધ્યે નવલ વિહારી, અમશું રાસ રમ્યા સુખકારી;
 તે તે રજનિયું અતિ સુખદાઇ, એને સાંભરે છે કે ના ભાઇ ?
 વીરા રાંસના લીલા અપાર, કેતાં શેષજી પામે ન પાર;
 અમશું રમિયાં છે કૃષ્ણજી જેમ, કહ્યું સંદેષે કરી તેમ.

દેખી શરદનો ચંદ્ર વિશાળ, વાષ વેણુ રસાળ ગોપાળ;
ફૂલી મલિકા જાતિ સુરંગ, જોતાં વાઘે અપાર અનંગ.
ધંદુરાજનાં કીરણ પ્રકાશ, જોઈ વનછળી કમળા નિવાસ;
ગાયો વેણુમાં રાગ મલાર, ધાયા સુણતાં પેલ્યાં તત્કાળ.
સુણિ અનંગ પ્રદિપન ગીત, મોહું વ્રજ વનિતાનું ચિત્ત;
એક બીજથી છાનીદં જાણી, વેગે આપ્યાં જ્યાં હતા સારંગપાણી.
કેનો જોવા ન રે કોઈ હાથ, વાષ વેણુ ખેંચ્યા જદુનાથ;
મુક્તાનંદના સ્વામીને કાળ, સર્વે ત્યાગ કરી કુળ લાજ.

કડવું ૫૫ મું.

કાણે દોહતાં મેલિયું ગાયું, સુણિ બંસિ ઊડી સર્વે ધાયું;
કોઈ ઉકળતું પય મેલી, ચાલી ઉનમત્ત થઈ અલખેલી.
ચુલે ચડતી રસોઈ તે ત્યાગી, ધાયું હરિ સનમુખ બડ લાગ્રી;
કેણે ધાવતાં ત્યાગ્યાં બાળ, ત્યાગ્યા જમતા પતિ તત્કાળ.
જમતાં ત્યાગ કર્યાં કેણે જન, કેણે ત્યાગ્યાં ઉઘાડાં ભુવન;
કેણે પતિ સુત સેવા વિસારી, ચાલી પ્રેમ મગન વ્રજનારી.
પેર્યાં અવળાં આભૂષણ ચીર, ગોપી પ્રેમે થયાં છે અધીર;
આંખ્યું એક એક લોચન ગોપી, પ્રેમે રહિ પરિપૂરણ આપી.
વેણું નાદ સુણી સર્વ ચાલી, પ્રેમે પરવશ થઈ મતવાલી;
વાર્યાં પતિ સુત માત ને તાતે, વાર્યાં સર્વે સંબંધીએ બ્રાતે.
સૌનું બાંધ્યું મોહનજીશું મન, વાર્યાં ન રહ્યાં તે ગોપીજન;
જે જે પતિએ રોકી ધરમાંઈ, જવા માગ મલ્યો નહિ કાંઈ.
તેણે ધન્યું મોહન કેરું ધ્યાન, વિચિ લોચન મુદિયા કાન;
મુક્તાનંદના વહાલાને પ્યારી, પામી ઊરમાં મોહન સુખકારી.

કડવું ૫૬ મું.

સુણો આધવજી એની વાત, જેમ મળિયા મોહન સાક્ષાત;
તિવ્ર તાપે તપિ અતિ એહ, છૂટી ભોગવી દુકૃત તેહ.
ધ્યાને પામી પાતળિયાનો સંગ, પામી અતિ સુખ સમીપો અનંગ;
હરીને મળવે થયું સુખ લારી, છુટી ચુલ કર્મથી સર્વ નારી.
રહે છે કર્મે કરી સર્વ દેહ, તેમાં રંગ નહિ સંદેહ;
એના કર્મ બળ્યાં સર્વ વીર, પામી કૃષ્ણને ત્યાગી શરીર.

અમો મોરય તે હરિવર પામી, ભાગી જનમોજનમની પામી;
 જનર શુદ્ધિએ ભળિયા ગોપાળ; તોય મુક્ત થઇ તતકાળ.
 જે જે પ્રતમાં રોકાણીતી ભાઇ, તેની વાત કહી સુખદાઇ;
 તેની કહે 'સકળ પ્રજાનારી, આવી જ્યાં હતા કુંભધિહારી.
 અમને દેખી મોહન ચિત્તચોર, હસિ યોલિયા નંદકિશોર;
 ભલે આવિયાં તમે સર્વ વૃંદ, કોને પ્રજમાં છે કુશળ આનંદ.
 કોને શા કારણુ વન આવ્યાં, એમ જોવીને અમને ડરાવ્યાં;
 મુક્તાનંદના વહાલાની વાણી, સુણી મુંદરી સર્વ દુઃખાણી.

પદ ૧૪ મું.—રાગ સામેરી.

(આધવ કોને રસીલાવરની રિતડીરે, એ ઢાળ છે.)

કંઠણ હૈયાનારે કપટી કાનજીરે, અમસંગ યોલીયા વચન કઠોર;
 જાઓ ઘેર પાછારે સર્વે મુંદરી, વનમાં છે જંતુ ભયાનક ઘોર. ક.
 તમારા સંબંધીરે તમને જોળશેરે, કલપસે માતપિતા સુત બ્રાત;
 પતિ તો તમારારે તમપર કોપશેરે, એમાંથી તો થાય ધણો ઉતપાત. ક.
 જોવા આવ્યાં વનરે તે જોઇ પાછાં વજોરે, રજનિમાં કરવી નહિ ઘણીવાર;
 જાઓ ઘર પાછારે પતિની સેવા કરોરે, કુલવંતી નારીનો એજ આચાર. ક.
 ચિતડાં અમારાં લોભાણાં નંદલાલમારે, બીજે મન માને નહિ લવલેશ;
 મુક્તાનંદ કેરોરે વાલમ કહિ હારિયોરે, અમને ન લાગ્યો એ ઉપદેશ. ક.

કડવું ૫૭ મું.

આધવ અમ સંગ યોલીયા, છળ રાખી નંદકુમાર;
 નિજ ભવન જઇ ભામિની, સુખે સેવા નિજ ભરથાર.
 કલપતાં હશે વાછરું, રોતાં હશે બહુ બાળ;
 ધવાડો મન દયા આણી, જાઓ ઘરે તતકાળ.
 જો તમને દ્રઢ પ્રેમ મુજ સંગ, આવ્યાં થયું દરશન;
 મુજ સંગ પ્રીતિ જે કરે, તેનું થાય નિર્મળ મન.
 કપટે તજ નિજ પતિ ભજે, નારીનો એ નિજધર્મ;
 પતિનું વચન ન વાઢવું, અજાણને એ શુભ કર્મ.
 દારીદ્રી દૂસીલ રાગી, વૃદ્ધિ જડ પતિ હોય;
 એવાય પતિ જો અપાતકી, વનિતાને ભજવો સોય.

કુળવાન નારી પતિ તણ, જે બ્રહ્મ થાવા જાય;
ત્રણ કુળને લોહન દષ્ટ, પડે નરક અપજ્ઞ થાય.
ત્રણ દર્શન આનંદી, વાધે મુજ સંગ પ્રીત અપાર;
મુક્તાનન્દને સ્વામિયે, જન્યો જન્યો કહ્યું બહુવાર.

કડવું ૫૮ મું.

ઉધવજી અમે સાંભળ્યાં, કપટિનાં વચન કઠોર;
શોક સાગર સર્વ જૂડિયાં, ચિંતા આપી ઘોર.
નિયાં મુખ કરી માનિની, સૌ મૂકે અતિ નિઃશ્વાસ;
ચરણ નખ ભૂમિ ખણે, થયાં શોકે અધિક ઉદાસ.
નયણે જળધારા વહે, ધ્રુવે કુચનું કુંકુમ તેહ;
દાવાનળ દુઃખનો બળે, તેમાં દાઝે સૌનો દેહ.
પ્રિતમ વેરીની પેર બોલ્યા, વાંકા વચન અપાર;
જે અર્થે ધરપાર છોડ્યા, છોડ્યો કુળ વ્યવહાર.
સુર થઈ મંજુસુંદરી, લુહાં લોચન જળ નિજ હાથ;
કોધ કરી ગદ્ગદ સ્વરે, બોલિયાં મોહન સાથ.
શાને કાળે શામળા, કાછો વચન અતિ વિકરાળ;
તણ સર્વ શરણ આપ્યાં, પ્રાણો જન પ્રતિપાળ.
ભુધરજી અમને ભજો, તજો જૂડી મનની તોણ;
મુક્તાનન્દના નાથજી, તજવાની ત્યાગો વાણ.

કડવું ૫૯ મું.

આધવજી અમે બોલિયું, વળી જોડીને સર્વે હાથ;
અમે તમારી દાસિયું, પ્રભુ તમે અમારો નાથ.
દાસ જાણી દયાળ અમને, આપો નિકટ નિવાસ;
આદિ પુરુષ જેમ ભક્તને, નિત્યરામે ચરણને પાસ.
પતિ પુત્ર સંબંધિની, સેવા અમારો એ ધર્મ;
ધર્મ જાણુમાં અધિક છો, પ્રભુ તમે બતાવો મર્મ.
અમે તમારાં વચન સર્વે, માન્યાં સર્વ સ્વરૂપ;
તમે જ સૌના આત્મા, તમે પતિ પરમ અનુષ.
તમે જ સાચો પતિ સૌના, બીજા તે અખળાવૃન્દ;
પતિ જાણી પશુપત્ય નારી, પડે છે મોહને દેહ.

પતિ શબ્દનો અર્થ એ છે, પાળે આલોક પરલોક;
એવા પતિ તમે એક છો, મેટણુ વિકટ ભવ શોક.
તે માટે અમે વચ્ચાં, તમને લાગી જગની આશ;
મુક્તાનંદના નાથજી, નિત રાખો પ્રભુ તમ પાસ.

કડવું ૬૦ મું.

જોહવ વળિ એમ જોલિયાં, શામળા ફેરે સંગ;
જાણ્યા તમને દહપતિ, કેમ રાત્રું થીજે રંગ.
જે તમને વનિતા વરે, પતિવ્રતા કહાવે તેહ;
ભમે બિજિયું ભવ વિષે, ધરે અનન્ત જાતના દેહ.
શ્વાન સુકર ખર પુરુષ સંગે, થાય તે ધણીયુ વાર;
પતિવ્રતાના ધર્મના, તેને રહે કેમ નિરધાર.
તે માટે તમે પતિવ્રતાનો, કહો જે અમને ધર્મ;
તે અમે તમ સંગે રાખશું, જાણે અલૌકિક મર્મ.
પતિ સુતાદિક કુટુંબ સર્વે, આપે દુઃખ ભય શોક;
તે સંગે પ્રીતિ કરે, તમથી વિમુખ શક લોક.
વિવેકી તમ સંગ પ્રીતિ, બાંધે અચળ અપાર;
વિષય સુખ તૃષ્ણા તજે, તમને ભજે કરી પ્યાર.
તે માટે અમે પ્રીત તમશું, જોડી અચળ જગજન્દ;
મુક્તાનંદના નાથ અમને, માં લાગો સુખકંદ.

પદ ૧૫ મું.—રાગ કારી.

પ્રાણજીવન પુરુષોત્તમ પ્યાર, અમને છે આશ તમારીરે.
લાલચડિ લાગી બહુ દિનની, સફળ કરે સુખકારીરે. પ્રાં ૧
ચિતકું અમારું લોભાણું સુખમાં, નયણા તે રૂપને જોઈરે;
મોરલીનો નાદ મુણિ મરમાળા, તમ સંગ મન રહું મોહીરે. પ્રાં ૨
કર ધરકારજ કરવા ન ચાલે, પગ ન ભરે ડગ પાછુરે;
ચરણ-તમારાં તજી મનમોહન, જવાનું થયું કારુરે. પ્રાં ૩
હાથ નવ ચાલે પગ ન ચાલે, કહો કેમ કરી ધર જાયરે;
અમૃતની આશા કરી આબ્યા, વિષકું તેકેમ કરી ખાયરે. પ્રાં ૪
અધર અમૃતપાન કરાવી, તનના તાપ જુઝાવોરે;
મુક્તાનંદના નાથ રસિલા, રસનો ધન વરસાવોરે. પ્રાં ૫

કડવું ૬૧ મું.

વળી ઉદ્ધવજી હરિ સંગેરે, અમે જોલિયાં દાઝ તે અંગેરે;
 મુણે કૃષ્ણજી પરમ મુજાણુરે, વાધ વેણુ હરયા તમે પ્રાણુરે.
 ખેંચી જીકુટી ધનુષ કરી જોરે, માર્યાં કામનાં બાણુ કટોરે;
 તેની વેદના અમને છે ભારીરે, વેગે ટાળો શ્રી હુંજળિહારીરે.
 જો નહિ અમ કરો બળવીરે, વેહનાં દાઝેલ તજશું શરીરે;
 ધારિ ધ્યાનને લાગશું દેહરે, તમને પામશું નહિ સંદેહરે.
 પ્રભુ ચરણ તમારાં ઉદારે, સેવે સિન્ધુસુતા કરી પ્યારે;
 અમે જે દિથી ચરણ તમારે, આંખ્યાં ઉરમાં થયાં જગન્યારારે.
 અમને તે દિથિ અન્ય નર સાથરે, ઉભું રહેવુંગમે નહિ નાથરે;
 છુટો તમ વિના સૌથી સ્નેહરે, દિઠો નવ ગમે પુરુષના દેહરે.
 ધારી ચાત્રક સરખી ટેકરે, અમે પામિયું પરમ વિવેકરે;
 વરિયું તમને કરી દહ પ્રીતરે, અમે જાણી અલૌકિક રીતરે.
 કિંહું તમ વિના સર્વે હરામરે, જાવા મુજે નહિ બીજું ઠામરે;
 મુકતાનન્દના સ્વામિ મુજાણુરે, તમને અરખ્યાં છે તન મન પ્રાણુરે.

કડવું ૬૨ મું.

વિરા વળિ અમે મોહન સંગેરે, કાઢ્યો પ્રેમ ભકિતનો પ્રસંગેરે;
 આપ્યો કમળાને ઉરમાં નિવાસરે, તોય ચરણ સેવ્યાની છે આશરે.
 નિજ મોહ્ય વૃદ્ધ સંગ તેહરે, ધચ્છે ચરણ નિવાસને અંહરે;
 એવું ચરણ સરોજ તમારુંરે, પ્રભુ પૂરણ ધન છે અમારુંરે.
 જોને સેવે છે મહામુનિ વૃંદે, સેવી પામે અત્યંત આનંદરે;
 તેની ખેર્ય અમે હવે દેવરે, પામ્યા ચરણ કમળની સેવરે.
 નિજ દાસ ગોપિજન જાણુરિ, રીઝો અમપર સારંગપાણુરિ;
 અમે તમને જાપાસવા કાજરે, લાગ્યાં મંદિર શ્રીમહારાજરે.
 પ્રભુ હાસ્યવિનાદ તમારેરે, વાખ્યો અંતરે કામ અમારેરે;
 તેના વૈદ તમે મુખકંદરે, ટાળો દાસનું દુઃખ જગવૃંદરે.
 જોઈ ખીતલિયાળા કેશરે, નિરખી નટવર સુંદર વેશરે;
 મુખે અધર સુધા મુખકારીરે, ભુજંદડ સકલ ભયહારીરે.
 જોઈ શામળા શોભા તમારીરે, ચૈયું દાસિયું શ્રીગિરિધારીરે;
 મુકતાનન્દના બહાલા વિહારીરે, પૂરો પ્રેમેયું આજ અમારીરે.

કડવું ૬૩ મું.

વળિ ઓઢવણ અમે નારીરે, યોલ્યાં હરિસંગ લાજ વિસારીરે;
 મુણો મદનમોહન સુખધામરે, વારું છખીપર કોટીક કામરે.
 એવી ત્રિભુવનમાં નહિ નારીરે, જોઇ તમને રહે અવિકારીરે;
 સુણી અંસીનું ગીત રસાળરે, નારી માત્ર ચળે તતકાળરે.
 તારું અનંગ વિમોહન અંગરે, જોતાં વનિતાને વાધે અનંગરે;
 પશુ પંખીને દુમથીર કાપરે, દેખી રૂપ રોમાંચિત થાયરે.
 તમે પ્રગટયા છો વ્રજજન કાળરે, સુખ આપવા શ્રીમહારાજરે;
 વ્રેહની વેદના અમને છે ભારીરે, ટાળો નટવર દુઃખવિહારીરે.
 કામે તપ્ત થયા સ્તન નાથરે, ધારો તેપર શીતળ હાથરે;
 ધારો શિરપર લુજ સુખરૂપરે, ટાળો વનિતાનું કષ્ટ અનૂપરે.
 અમે રસિયા તમારાં દાસરે, આવ્યાં પ્રેમ ભર્યાં તમ પાસરે;
 પ્યારા વ્રેહનીતે વેદના ટાળોરે, યોલ્યાં પ્રથમ તે યોલ સંભારોરે.
 રમો રાસ અમારી સંગેરે, ટાળો પિંડનો કામ અલંગરે;
 મુક્તાનંદના શામ સુગ્ધણરે, કરો પ્રથમનાં વેણુ પ્રમાણરે.

કડવું ૬૪ મું.

વીરા વિનતિ મુણિને અમારીરે, કીધી કરુણા શ્રીકુંજવિહારીરે;
 કૃપાસિધુ હસિ સુખધામરે, કીધો રસનો પ્રારંભ સ્થાયરે.
 પતિ આત્મારામ છે તોયરે, ધમ્મે રમવા ગોપિ સંગ સ્થાયરે;
 થયાં પ્રદુક્ષિત સુખ સર્વ નારીરે, વેગે ટાળે વળી સદુમારિરે.
 તેને સંગે મોહન વનમાળિરે, પ્રેમે રમવાને પલવટ વાળીરે;
 શોભે વનિતા મધ્યે જગવંદરે, જેમ તારામાં પૂરણ વંદરે.
 ગોપિ પ્રેમ મગન કરે ગાનરે, તેમાં તાન મેળાવે છે કહાનરે;
 નારી વૃંદતાણા પ્રતિપાળરે, શોભે હર વૈજંતી માળરે.
 કાને ઘુંડળ મકરાકારરે, સુખચંદનું તેજ અપારરે;
 વાલો વિચારે શોભાવતા વનરે, વ્રજનાંરીના પ્રાણુજવનરે.
 આવ્યાં જમુનાને તીરે ગોપાળરે, દિડી સુંદર ભૂમિ વિસાળરે;
 પુલી જળમાં કુમોદની જેહરે, તેને ગંધે સુગંધિ છે તેહરે.
 હેમ સરખી છે રેતિ તે તીરરે, તેમાં રમણુ કર્યું બળવીરરે;
 રચ્યાં અમસંગ અંતરજાગીરે, બહાલો મુક્તાનંદના સ્વામીરે.

પદ ૧૬ સું.-રાગ વસંત.

આહવંત અમ સાથે રસિયે, રમણ કચું સુખકારી;
આલિંગન સુખન કરી મોહન, મગન કરી વ્રજનારી. ઓ
હાસ કરી હેતે કર આલી, કંઠ બાહલી મેલી;
અંગઅંગપરસ પયોધર મદન, કાન કરિ રસ કેલી. ઓ
પરસ વિલોકન હાસ વિનોદે, મદન જગાડી મોરારી;
વ્રજવનિતા કીધી મતબાલિ, નટવર કુંજવિહારી. ઓ
મદન મનોરથ સરણ કરીને, અતિ દુર્લભ સુખ આપ્યું;
મુક્તાનંદને નાથ રસીલે, વિકટ વિરહ દુઃખ કાપ્યું. ઓ

કહવું ૬૫ સું.

આધા અમ હરિ સંગ વિહાર, કીધો વ્રજ વનિતા બહુવાર;
સર્વે અખંડ સાહાગણુ નારી, કીધાં સુંદર વર ગિરિધારી.
વાધ્યું વનિતાને માન અપાર, પામિ પુરુષોત્તમ ભરંચાર;
નારી માત્રથી હરિને પ્રતાપ, ગોપી શ્રેષ્ઠ ગણે નિજઆપ.
આવ્યું માનિતીને હર માન, દિહું દીનબંધુ ભંગવાન;
ગર્વ ભંજન શ્રીગોપાળ, ટાળી માન રિપુ તતકાળ.
સૌથી માન રિપુ અતિ ભારી, હરિજનને એ મહા દુઃખકારી;
એવું જાણીને જન સુખકારી, થિયા અંતર ધ્યાન મોરારી.
ગોપિ હરિ વિના સૌ અકલાણી, બોલે હાહાકાર સુખવાણી;
ધાર્યા બોળવા નારિનાં વૃંદ, જ્યાં ત્યાં બોળે ગોપિ વ્રજવૃંદ.
વ્રેહેને તાપે અતિ હૃદ વાળી, બોલે ઘેલી થઇ વ્રજબાળી;
પૂછે વૃક્ષને કૃષ્ણની વાત, કિણે દિઠા મોહન સાક્ષાત.
પૂછી પૂછી થાકી સકુમારી, હરિનાં પગલાં દિઠાં અધહારી;
મુક્તાનંદના નાથમાં પ્યાર, દોડી આવી ગોપિ તેણિવાર.

કહવું ૬૬ સું.

આધા પગલાં પ્રીતમજનાં જોઇ, વ્રજનાર રહી સર્વે મોહી;
સંગ સાક્ષ્યનાં પગલાં નિહાળી, કોધે લાલ થઇ કહે બાળી.
એ તો એકલ છે હરિ સંગ, રાખ્યા મનમોહન એને રંગ;
એના પુણ્ય તણો નહી પાર, સંગ લીધી શ્રીનંદકુમાર.

એમ કહીને ચાલી વ્રજનારી, વેગે જોળવા દેવ મોરારી;
હરિ સંગ હતી સકુમારી, તેને ગર્વ વાધ્યો અતિભારી.
બહાલે સૌને તણ તત્કાળ, મુને તેડી છે સંગે ગોપાળ;
મુમાં મોહનને છે પ્રીત, મારી થઇ સર્વ ગોપીમાં છત.
ઝવું બાણિ આણિ અહંકાર, બોલી હરિ સંગ વારંવાર;
હું તો થાકિ ધણું જગસ્વામી, તેડી ચાલો મોહન બહુનામી.
દિઠું વનિતાને અતિધણું માન, તેને સાંગ કરી ભગવાન;
રાતી ગઇ સર્વ વનિતાનો સંગ, સૌનું માન રહું શ્રીરંગ.
ગોપી જોણિ વળી બળવીર, પાછાં આવિઆં જમુનાને તીર;
મુક્તાનંદના સ્વામીશું તાન, ગોપી કરવા બેઠી ગુણગાન.

કડવું ૬૭ મું.

સુણો આહવણ વ્રજનારી, હરિને સાદ કરી કરી હારી;
વાધ્યો વિરહ તણો તન તાપ, કરે સુંદરી સર્વ વિલાપ.
મેલી કરપર સર્વ કપોળ, રાઇ નેણ કચ્છાં રંગ ચોળ;
ઉંચે સાદે રવે સકુમારી, ત્રાહિ ત્રાહિ ગોવિંદ પોકારી.
આવ્યા દીનબંધુ દુઃખહારી, દિઠા ગોપિયે શ્રી ગિરિધારી;
બોલી જજેકાર મુખવાણી, દોડી હરિચરણે લપટાણી.
કાઈકે હરિનો કરાંબુજ જહ, કરે સાંધ રહી દ્રઢ તેહ;
કાઈકે ચરણને ઊરપર ધારી, પ્રેમે મગન થઇ પ્રિય પ્યારી.
કાણે આવેલ તાંબુળ સાર, લીધો નિજ કરમાં કરિ પ્યાર;
કાઈકે કંઠ બાહોડલીને મેલી, દે દે ચુબન થૈ અલખેલી.
ઉંચ્યા ગોપિકા સહિત ગોપાળ, આવ્યા જમુના તીરે તત્કાળ;
નિજ વસ્ત્રે આસન કરી બાળી, પધરાવ્યા પ્રેમે શ્રીવનમાળી.
ઘેરી બેઠી ચરણ કરે આલી, પ્રેમે પૂરણ થૈ મતબાલી;
મુક્તાનંદના સ્વામીને સંગ, વધ્યો અખળાને અતિ ઉમંગ.

કડવું ૬૮ મું.

વીરા કરી અમે પરમ વિવેક, પૂછવું પ્રશ્ન મોહનજિને એક;
પ્રભુ તમને પડી એવી દેવ, ભજતાંને ભજે નહિ દેવ.
હસિ બોલિયા શ્રીહરિ વાણિ, સુણો સુંદરી પરમ શહાણી;
ભજતાંને ભજે નહિ જહ, ગુરુશ્રોતી કૃતકી તેહ.

મુમાં દોષ ન લાવશે એહ, મારે ભક્તશું પરમ રનેહ;
હું તો ભક્તનો દોષ્યો દોરાળી, જન કાજ દશેદિસ ધાળી.
પામે નિરધનિયો ધન જેમ, કાચ ધનનું ભજન કરે તેમ;
રહું વેગજો ભક્તિથી ન્યારે, પ્રેમભક્તિને પામે તે સારે.
તમે ત્યાગ કર્યો સુખસાજ, મારે અરથે તજિ કુળ લાજ;
તમને જાણી સદા નિજદાસ, કરવા પ્રેમનો અધિક પ્રકાશ.
ભજું પ્રોક્ષ રહિને હું પ્યારી, સત્ય માનજે વાત અમારી;
જેતાં ભક્તિ તમારી ઉદાર, હું ન છુટું કરી ઉપકાર.
છોડો સાધુપણે સકુમારી, તો હું છુટું એ લિધું વિચારી;
મુક્તાનંદના બહાલાનિ વાત, સુણિ જાણ્યા પ્રીતમ સાક્ષાત.

પદ ૧૭ મું.—રાગ ખિહાર.

(રઘુવર આજ રહો મેરે પ્યારે:—એ ઢાળ છે.)

મગન થયાં વચન સુણી મજનારી,
આધવજી અમને મોહનની, ચડિ ગઇ અખંડ ખુમારિ.—મગન
શામનાં ચરણ સ્પર્શ કરી ટાળી, વેહની વેદના ભારી;
તન મન ધન સુંદરવર ઉપર, સર્વ નાંખ્યું છે વારી.—મગન
મનમોહન સંગ રાસ રમ્યાનું, સૌ ધમ્મે સકુમારી;
નિજજનનું ગમતું કરવાને, રાસ રચ્યો ગિરિધારી.—મગન
પ્રેમસું પલવટ વાલી પાતળિયે, રસિયા રાસ વિહારી;
મુક્તાનંદનો નાથ ગોપિ મધ્યે, શોભે ધણું સુખકારી.—મગન

કડવું ૬૯ મું.

આધવજી અમસંગ રસીયો, શોભે નટવર વેશ;
માથે તે મુગટ જડાવનો, કાળુ પિતલિયાળા કેશ.
પૂરણ શશિસમ વદન અળકે, લાજે કોટીક કામ;
ચંદનચરચિત નીલ કલેવર, મદનમોહન સ્યામ.
કાને કુંડળ જળહળે, રવિતુલ્ય તેજ અંખાર;
વૈજંતિ માળા ગળે, મધ્યે મોતીડાના હાર.
નેણું સંકોચેલ નાથનાં, અણિયાળાં ચપલ અપાર;
ભાલતિલક શોભા ધણી, નાસા દિવ્ય શિખાનુસાર.

બિન્નત બિર કૌસ્તુભ મણિ, નિરખીને વ્યાપે મનોજ;
હાસ્ય સહિત મનને હરે, બાળાનું વદન સરોજ.
આંધ બાળુબંધ બેરખા, હાથે હેમકડાં તે નંગ જડાવ;
દશે આંશુબિયે તે વેઠ વીટી, પેચ્યાં નટવર નાવ.
પીતાંબર કટિમેખલા, પાય નેપૂરનો ઠમકાર;
મુક્તાનંદના નાથની, શોભા તણો નહિ પાર.

કડવું ૭૦ મું.

આદ્યવજ્ર વનિતા વૃંદમાં, શોભે કુંજબિહારી કહાન;
સૂર મોરલી હાથ લે કચ્યું, કામ પ્રદીપતું ગાન.
બે બે વનિતા રમ્ય ને મધ્ય, થયા એક એક આપ;
અન્યોઅન્ય ભુજને ગ્રહી, કીધા સુંદર રાગ અલાપ.
ભેગેશ્વર શ્રી કૃષ્ણજિયે, એમ રચ્યો મનોહર રાસ;
સૌ જાણે પ્રજા સુંદરી, પ્રભુ છે અમારે પાસ.
કંઠ ભુજ ધરી કૃષ્ણજી કીધું, મંડળ પરમ અનૂપ;
બે બે વનિતા મધ્ય બિરાજે, સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ.
આબ્યા સૂર વિમાન ચડીને, પ્રહ્લાદિક સુરરાય;
સૂર વિમાને ગગન છાંયું, શોભા કહી નવ જાય.
દેવ બળવે દુંદુભિ, કરે પુષ્પવૃષ્ટિ અપાર;
અનંત નાચે અપ્સરા, ગાય ગાંધ્રવ હરિગુણ સાર.
નારીનાં નેપૂર કંકણિના, વાળે અતિ બહુકાર;
મુક્તાનંદ તે રાસમાં, થાય સુંદર શબ્દ ઉચાર.

કડવું ૭૧ મું.

આદ્યવ અમસંગ રાસ મધ્યે, શોભે નંદકુમાર;
હેમ મંણી મધ્ય મહામરકત, શોભે જોમ અપાર.
કર ચરણનાં કરે લટકાં, કરે તે બુકુટી વિલાસ;
ગોપિકા કટીથી નમે, ચલકે કુંડલ અધિક પ્રકાશ.
અભ્યાં કુચપટ કામિનીનાં, સ્વેદ લચ્યો મુખચંદ;
વેણી કટિ પટ દ્રઢ કરી, મુખ ગાય કૃષ્ણ ગોવિંદ.
કૃષ્ણ વધુ એમ ગાન કરી કરી, રમે નિજ પતિ સંગ;
મેઘ ઘટામાં દામિની, એમ શોભે ઉન્નયન અંગ.

ઉચ્ચે સ્વર અતિ ગાય ગોપી, નાના રાગ રસાળ;
નૃત્ય કરિ કરિ ગાનમાં, દેખાડે બહુ વિધ તાળ.
રસિક પ્રભુના સ્પર્શથી, હર વાધ્યો અધિક ઉમંગ;
ગાન સુણી ગોપી તણું, ચડ્યો યૌદ લોકમાં રંગ.
ગોપીજનના ગાનની, ધુની વ્યાપી વિશ્વમાં પ્રાપ;
મુક્તાનંદના નાથને, સંગે રહી ચિત્ત પ્રાપ.

કડવું ૭૨ મું.

ઐશ્વર્ય ઐશીપેર મહનમોહન, સુણી અમારું ગાન;
ઉચ્ચે સ્વર અધાપ કરિ કરિ, ગાન કરે લગવાન.
ક્રોધ ગોપિ મુકુંદ ને સંગ, ઉચ્ચે સ્વર અભિરામ;
ગાઇ દેખાડે ભુજવા, સુર સમ ને ત્રણ ગ્રામ.
ગાન સુણી હરિ રિજિયા, તેને વખાણિ બહુ વાર;
મોહનસંગ તે માનિની, કરે ગાન પૂરણ પ્યાર.
દ્રુ તાજે કરી તેજ ગોપી, ઉચ્ચો ઉપાડે રાગ;
ધન્ય ધન્ય કહે સૌ મુંદરી, કરે તાન માન વિલાસ.
રાસ મધ્યે ક્રોધ કામિનિ, રમતાં તે થાટી અપાર;
હાથ ધરી હરિને ખભે, લીધો મોહનનો આધાર.
રાસમાં ક્રો કૃષ્ણ ભૂજ, ચંદન ચર્ચિત જોહ;
મુગંધ લઇ મુંખન કરી, ધન્યો પ્રેમે ઉરપર તેહ.
કમળ સરખો ભૂજ મુગંધી, કંઠે હર ધરી ક્રોધ;
મુક્તાનંદના સ્વામ સંગે, રોમાંચિત થે સ્હોધ.

પદ ૧૮ મું.—રાગ આસાવરી.

(મન માન્યું સામળીઆ સાથે, વસ કીધા નેણુની સાનેરે;

એ દાળ છે.)

ઐશ્વર્ય અમ સાથ રસિયો, રાસ રમ્યા ગિરિધારીરિ; આ૦
પૂરણ સુખ આપી પાતળિયે, મગન કરી પ્રજનારીરિ.
ક્રોધ ગોપિ અતિ પ્રેમ મગન થઇ, પ્રભુ પાસે ક્યું એહરે; આ૦
મોહનવર મુને આવેલ તાંબુલ, મુખથટી આપ્યો તેહરે. આ૦
પ્રેમીજનનાં વચન સુણીને, રિજિયા રસિક વિહારીરિ; આ૦
સુખ સાથ સુખ મેળવી દિવો, તે તાંબુલ મોદારીરિ. આ૦

નેપૂર શબ્દ કરે નવરંગી, વ્રજવનિતા અતિ નાયેરે;
 પ્રેમ મગન ગોપિ શુણુ ગાવે, સુણિ મનમોહન રાયેરે. ઓ
 રાસ રમણ કરી જે કોઇ થાકે, હરિકર ઉરપર મેલીરે;
 તનનો તાપ નિવારીને ગોપી, ગાન કરે અલખેલીરે. ઓ
 નિજ જન બાણી લાડ લડાવે, શ્યામ સુંદર સુખકારીરે;
 મુક્તાનંદના નાથની છબીપર, સર્વસ્વ નાખું વારીરે. ઓ

કંડવું ૭૩ મું.

અતિ કમળાને વલલ જેહરે, ઓધા અમને મળ્યા પતિ તેહરે;
 ધરિયા કંઠ ઉપર હરિ હાથરે, શોભે રાસ રમતો નાથરે.
 પ્રેમે હરિશુણુ ગાય છે નારીરે, સુણી રિઝે શ્રી કુંજવિહારીરે;
 તેનો આનંદ ગોપિને અંગેરે, રમે રાસ સુંદરવર સંગેરે.
 શોભે કર્ણકૂલ શુભ કાનેરે, શોભે ગોપિયું ગોરે વાનેરે;
 શોભે દેશ આભૂષણ સારરે, મુખે શ્રમજળ શોભે અપારરે.
 ઘણાં કંકણી ને નેપુર વાળેરે, તેને નાદે તે ત્રિભુવન ગાળેરે;
 ગોપિ નૃત્ય કરે હરિ સંગેરે, પ્રેમે રાત્રિ શામળીઆને સંગેરે.
 ધૂટ્યા દેશથી પુષ્પના હારરે, કરતાં શામળીયાશું વિહારરે;
 કરે રાસમાં મધુકર ગાનરે, ગોપિ સંગ રમે ભગવાનરે.
 કરસ્પર્શ આલિંગન હાસરે, કરે ગોપિયું કમળા નિવાસરે;
 વ્રજવનિતાને સંગે મોરારીરે, રમે પતિ ગર્વ નિવારીરે.
 ખેલે નિજ સંતિ બીજીયું બાળરે, તેમ ભુવતિયું દીનદયાળરે;
 મુક્તાનંદનો નાથ સ્વછંદરે, રમે રાસ તે વ્રજનો અંદરે.

કંડવું ૭૪ મું.

ચીરા હરિવર અધિક સ્વછંદરે, અતિ રમણ કચું જગ વંદેરે;
 એને અંગસંગે સકુમારીરે, અતિ વ્યાકુળ થઇ વ્રજનારીરે.
 દેશ કમળા ને વસ્ત્ર છે જેહરે, ગોપિ લેવા સમર્થ નહિ તેહરે;
 માળા આભ્રણુ નહિ મુઘ કાંઈરે, લેશ સામર્થ્ય નહિ તન માંહીરે.
 દેખિ કૃષ્ણનો અધિક વિહારરે, મોઢું સૂર વનિતાનું અપારરે;
 કામખાણે પિડાણી છે સર્વરે, સૂર વનિતાનો લાગ્યો છે ગર્વરે.
 ગણે સહિત ઉડુપતિ જોઈરે, પામ્યા વિસ્મે રહું મન મોહીરે;
 જોણે દિઠા ત્યાં મદનગોપાળરે, સૌને વિસ્મે થયો તતકાળરે.

ક્રીધાં રૂપ ધણું મળ્યાંદરે, બન્યા ગોપિકા દીઠ ગોવિંદરે;
સદા આત્મારામ અકામરે, ગોપિસંગ રમે સુખધામરે.
ક્રીડા ક્રીધી અધિક વનમાળીરે, તેણે થાકે રહ્યાં મળ્યાળીરે;
તેના વદન કમળને વિહારીરે, લૂછે નિજ કંઠે શ્રીગિરિધારીરે.
ટાળે શ્રમજળ સુખથડી કાનરે, એવા લક્ષ્મણસહ લગવાનરે;
મુક્તાનંદનો શામ સુખાણરે, ક્રીધાં કામનાં નિષ્કળ બાણરે.

કંડવું ૭૫ મું.

સુણો આદ્યવણ વણિ વાતરે, જેમ રમિયા મોહન સાક્ષાતરે;
કરી શોભતા સૌ શણુગારે, અમૃતસમ હસવે લગારે.
હરિને માન દિયે ધણું ગોપીરે, અંગોઅંગ રહિ સર્વ આપીરે;
પામી પ્રભુ થકી સુખકું અપારે, ગોપિ હરિગુણ ગાય ઉદારે.
ક્રીધા ગોપિયુંતો અંગસંગરે, માળા મર્દન થઈ અડ્યો રંગરે;
કુચ કુંકુમ રંગે મોરારીરે, શોભે રસિયોણ નવલ વિહારીરે.
હરિની માળાના ગંધશું પ્યારે, કુટ્ટી લમર કરે છે ગુંગરે;
તેને લાણું સુગંધિમાં તાનરે, કરે ગાંધ્રવની પેઠે ગાનરે.
સૌનો થાક નિવારવા કાળરે, ચાલ્યા માનિની સહિત મહારાજરે;
સંગે આવે લમર ગુણુ ગાતારે, પોતા જમુનામધ્યે જગ ત્રાતારે.
મત હસ્તિ ગબ્જિરે સંગેરે, તેમ જળમાં પેઠા શ્રીરંગરે;
નાહ્યા કામિનિને સંગે કાનરે, ધણું શોભે વાલો બીને વાનરે.
સિંચે હસિ હસિ માનિની નીરે, જળક્રીડા કરે બળવીરે;
મુક્તાનંદનો પ્રીતમ નહાયરે, કરે પુષ્પવૃષ્ટિ સુરરાયરે.

કંડવું ૭૬ મું.

એમ આદ્યવણ અમ સાથેરે, જળ ક્રીડા કરી જદુનાથેરે;
ગોલે દેવતા જય જય વાણીરે, ખેલે જમુનામાં સારંગપાણીરે.
સદા આત્મારામ મોરારીરે, ગોપિ સંગ રમે સુખકારીરે;
મત હસ્તિનિપેરે મહારાજરે, નાહ્યા જમુનામાં નિજજન કાળરે.
પછે જળ થકી નિસર્યા બહારે, સંગે ટાળે વણિ સર્વ નારે;
માથે લમર કરે ગુણુ ગાનરે, શોભે જીવતિમાં શ્રીલગવાનરે.
વન ઉપવન જળ થળ માંધરે; ન રહે ક્રીડાવિના સ્થળ ક્યાંધરે;
ન્યાં ન્યાં પુષ્પ સુગંધી અપારે, ત્યાં ત્યાં રમિયા શ્રીનંદકુમારે.

ફરયા ફુંજ ફુંજ પ્રત્યે કહાનરે, કરે જીવતી જીથ ગુંજીગાનરે;
ફરયા શૈલ નદીતટ શામરે, ફરયા જીવતિ પૂરણ કામરે.
સંગે જીવંતિને બ્રંગનાં વુંદરે, મધ્યે શોભે મોહન વૃજ્યંદરે;
જેમ હસ્તિ હાથણિયુંને સંગરે, તેમ ગોપિ મધ્યે શ્રીરંગરે.
જેવો કિધો શ્રીકૃષ્ણે વિહારરે, કહેતાં ન બને અનોપમ સારરે;
મુકતાનંદના બહાલામાં લેશરે, તોય કામે ન કિધો પ્રવેશરે.

પદ ૧૯ મું.—રાંગ ગરબી.

આધવળ એમ રાસ રમ્યા વાલો, કાઠિલો મોહન મતબાલો. આ૦
શરદની રાત ઘણી સારી, પૂરણ શશિ શોભે, સુખકારી;
રમ્યાં એવી રજનીમાં ગિરિધારી. આ૦
સદા સત્ય સંકલ્પ બહુનામી, કામનિયુંને સંગે નિષ્કામી;
એવા તો એ એક જગ સ્વામી. આ૦
શરદ રાતે રસિક તણિ રિતે, મોહ્યાં ગોપિ વંસીને ગીતે;
રમ્યા તેથું પાતળિયો પ્રીતે. આ૦
કાયર કરિ રમતાં વ્રજનારી, રાખ્યું વિર્ય પોતામાં ધારી;
રહ્યા વનિતા સંગે બ્રહ્મચારી. આ૦
એવું તો એકજથી થાયે, નારિ સંગ રહી નવ લોભાયે;
તેણે એને નેતિ નિગમ ગાયે. આ૦
અકલ કેના જાય નહિ કળિયા, અલોકિક સામર્થ અતિ બળિયા;
મુકતાનંદનો બહાલો છળિયા. આ૦

કડવું ૭૭ મું.

ઓધા એમ ગોપિજન કાજ, રમ્યા રાસ વાલો વ્રજરાજ;
આપ્યું અમળાને સુખકું અપાર, કેતાં શેષળ પામે ન પાર.
હતા વ્રજમાં ગોવાળિયા જેહ, મોહ્યા કૃષ્ણની માયામાં તેહ;
પોતા પાસે માની નિજ નારી, એવી માયા પસારી મોરારી.
રાત્ર પાછલી રહિ ધડિ ચાર, જાલ્યા મનમોહન કરી પ્યાર;
હવે જાઓ ધરે સકુમારી, માનો દ્રઢ કરી વાત હમારી.
મુણી વચન પડ્યો ઉર ત્રાસ, મૂકે માનિની સૌ નિઃશ્વાસ;
દાણુમાત્ર તે રજની પ્રમાણી, મૃગાનેણિ સર્વ અકળાણી.

ધરે જાવા ઇચ્છે નહિ કામ, બહાલે પ્રેમ્યાં જોરાવરી તોય;
અમે હરિનું વચન ઊરધારી, કષ્ટે નિજ ધર આવ્યાં વિચારી.
એવાં સુખડાં આપ્યાં સુખકારી, વીરાતે હવે ખટકે છે ભારી;
દિન રાત ઝૂરે વ્રજબાળી, પણ વિસરે નહિ વનમાળી.
એની વાત વિસારી ન જાય, સંભારતાં મહાદુઃખ થાય;
મુક્તાનંદના બહાલાનો સંગ, અમને આપે છે દુઃખકું અભંગ.

કડવું ૭૮ મું.

આધા પ્રેહવંતિ વૃજનારી, પામે મહાદુઃખ હરિ સંભારી;
એનાં ગુણને સંભારે છે જેમ, પ્રેહનો તાપ વધે ધણો તેમ.
ઝૂરે કૃષ્ણવિના સકુમારી, પ્રેહની વેદના અંતરે ભારી;
બાલે ઉનમત્ત થઇ સુખવાણી, ક્યારે આવશે સારંગપાણી.
નેણે નિર વહે એક ધાર, પીડે પ્રભુવિના કામ અપાર;
આઠે પહોર રોતાં એમ જાય, કંપે દેહને વેદના થાય.
એવું મહાદુઃખ પામે છે જ્યારે, ગોપિ હરિગુણ ગાય છે ત્યારે;
ભાસે રસિયાનું મુંદર રૂપ, તેશું કરે છે એકાંત અનૂપ.
ધ્યાને હરિના ચરણ ઊરધારે, એમ પ્રેહનો તે તાપ નિવારે;
કરે આલિંગન હરિસંગ, એમ ઉરથી નિવારે અનંગ.
જ્યારે ધ્યાન તજિ જીવે ખાર, પ્રેહને તાપે તપે વ્રજનાર;
પછે કરે છે ચરિત્રનું ગાન, પણ વિસરે નહિ ભગવાન.
એમ પરવશ થઇ વ્રજબાળી, પ્રેહને બાણે વેધિ વનમાળી;
મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, ગોપિ જીવે ચરિત્ર સંભારી.

કડવું ૭૯ મું.

સુણો આધવ પરમ સુધીર, જે જે ચરિત્ર કર્યાં બળવીર;
મોહ પમાડે આનંદ ચંદ, અહિના સુખથી છોડાવ્યા છે નંદ.
શંખચુડા વ્રજંગના ચોરે, તેને માર્યો શ્રીનંદકિશોરે;
તેના શિરના ચુડામણિ જેહ, લાવ્યા ગોપિ સહિત પ્રભુ તેહ.
પ્રથભાસુરે ઉર મહાભારી, તેને માર્યો શ્રીકુંજબિહારી;
બ્યોમાસુરના હર્યા પ્રભુ પ્રાણ, માર્યો કિશોરે પરમ સુબાણ.
એવા દૈત્યથી અમને ઉગારી, શુભ ચરિત્ર કર્યાં સુખકારી;
આવ્યો અંકૂર કપટિ કહોર, તેણે કૃષ્ણને ગિધ્યા મનોર.

જાવા તૈયાર થયા બેઉ ભાઈ, વ્રજનાર આવી સર્વ ધાઈ.
 ગોપિ વારવા થઈ સર્વ તૈયાર, પછે બોલિયા નંદકુમાર.
 અમને રેક્યાનું કરશે મા કોઈ, વેલા આવજો મધુપુર જોઈ;
 રાજા કંઈ તેડાવ્યા છે આજ, ગીયા વોણું સરે નહિ કાજ.
 ગોપિ આવ્યાની અવધે લોભાણી, કાંઈ બોલી શકી નહિ વાણી;
 મુક્તાનંદનો નાથ સંભારી, વ્રેહની વેધી ઝુરે વ્રજનારી.

કડવું ૮૦ મું.

આધા લલિતા બોલિ હરિ સંગ, સુણો નંદનંદન નવરંગ;
 તમે જાવાની કિધિ છે તૈયારી, રાધા વિરહે મુઝાય છે ભારી.
 જાશે મયુરા નગર ભગવાન, એવું સુણતાં ભૂલિ તનભાન;
 પામિ મુરછા ને પડિ તતકાળ, તમે આવીને દેખો દયાળ.
 વળિ લલિતાની વાત વિચારી, આવ્યા રાધિકા પાસ મોરારી;
 પશ્યાં ભોંપર રાધિકા રાણી, દેખિ ડરપિયા સારંગપાણી.
 પાછા આવ્યાની અવધિએ જોહ, નિશ્ચે નહિ રાખે નિજદેહ;
 કર સાહિ જગાડિયા કંહાન, ભાવે બોલ્યા મોહન દઈ માન.
 તમે સુંદરી લાગો સંતાપ, તમને થયો છે શ્રીદામનો શાપ;
 રેશે સો વર્ષ મારો વિજેગ, પછે પામશે પરમ સંજેગ.
 હમણું સુપનામાં રાધિકા પ્યારી, મુને દેખશે નવલવિહારી;
 મારા વરથી સંજેગ છે જોહ, જોગે નહિ મળે સુંદરી તેહ.
 એવો વર દઈ અંતરજામી, જાવા તૈયાર થયા બહુતામી;
 મુક્તાનંદનો શામ સુજાણ, રાખ્યા વર દઈ પ્યારીના પ્રાણ.

પદ ૨૦ મું.—રાગ પ્રભાતી.

કૃષ્ણજી લલિતાને કહે સાંભળો પ્યારી;	
રાધિકાની રીત સર્વ ગોપિથી ન્યારી.	કૃષ્ણજી ૦
આવ્યાની અવધી સર્વ ગોપીને રિધી;	
રાધાને વરદાન આપી અધિકિ દિધી.	કૃષ્ણજી ૦
પ્રાણથી પ્યારિ છે મુને રાધિકા ગોરી;	
મુજને જોઈ જીવે જોમ ચંદ્રકોરી.	કૃષ્ણજી ૦
સુપને સંજેગ મારો રાધાને રેશે;	
જાગિને વિરહ કેરી વેદના રહેશે.	કૃષ્ણજી ૦

મુર્છાથી જાગે ત્યારે વારતા કેળે;
રાધિકાની સેવા મારે પ્રેમશું રેળે. કૃષ્ણ૦
એવું કહી અકૂર સંગે આવ્યા મોરારી;
મુક્તાનંદના નાથ વોણી ઝુરે સૌ નારી. કૃષ્ણ૦

કડવું ૮૧ મું.

આધવજી એમ રાધિકાને, આપી પરદાન;
મુર્છામાં મુકિ પ્રિયા, રથે બેઠા શ્રી ભગવાન.
રામ સહિત રથપર બિરાજ્યા, જાવા મધુપૂર શામ;
પ્રાણુ ગિયા સમે દેહ જેવું, થયું છે ગોકુળ ગામ.
કોઇક વ્યાકુળ વચન બોલે, કોઇ રુવે છે ઉદાસ;
કોઇક મુર્છા પામિયાં, જાણું જાણે હમણું શ્વાસ.
કોઇ કામિનિ અધિક આતુર, પાડે અતિશે ચીસ;
હોઠ ડસિ અકૂર ઉપર, કરે છે સર્વે રીસ.
કંઠણ મન કરી કૃષ્ણજી, હંકાવ્યો રથ તતકાળ;
આધવ હરિને એ સમે, નવ દીઠા દીનદયાળ.
જ્યાં લગી રથને લાળિયો, ત્યાં લગિ ધાયા લોક;
પછે પડ્યા સૌ ભોમિ ઉપર, કીધો અતિશે શોક.
કોઇ પડી ધર આંગણે, કોઇ ગામમાં કોઇ બહાર;
મુક્તાનંદ કહે કૃષ્ણ વોણી, મહાદુઃખણિ વ્રજનાર.

કડવું ૮૨ મું.

આધવજી એણીપરે નમેરા થઇ, ગોકુળથી ગયા કાન;
ગોપી સર્વે ટોળે મળી, ચૂકી ગઇ સર્વે મુદ્ધસાન.
રાધા અતિ વિરહે દુઃખી, તેને જગાડો તમે વીર;
રાધિકાનાં વચન મુણો, આધવ પરમ મુધીર.
પછે આધવ અતિ પ્રેમશું, વિનતિ કરિ બહુવાર;
રસિકરાય શ્રીકૃષ્ણના, શુણુ ગાયા પરમ ઉદાર.
ગોવિંદ શુણુ મુણી રાધિકા, પછે જાગિયાં જગમાત;
આધવને અતિ પ્રેમશું, પુછવાં લાગ્યાં વાત.
તાત તમારુ નામ શું છે, ક્યાંથી આવ્યા સુરંગ;
વેશ કરાવી શ્રીકૃષ્ણનો, કેણે મોકલ્યા શુભ અંગ.

વચન સુણિ રાધાતણાં, કરી ઝોધવ પ્રેમે પ્રણામ;
કરજોડી કહે માત સુણજો, ઝોધવ મારું નામ.
શ્યામસુંદરે મુને મોકલ્યો, શુભ કથા કરવા પ્રકાશ;
મુકતાનંદના નાથનો, હું અતિ. ઐકાંતિક દાસ.

કંઠ્યું ૮૩ મું.

હરિજન જાણી રાધિકા, કર્યું વંદન વારંવાર;
રામકૃષ્ણનું કુશળ પૂછ્યું, પ્રેમે કરી બહુ વાર.
ઝોધવ શા કારણ થકી, મથુરાં વસ્યા ભગવાન;
વંદાવન ક્યારે આવશે, વહાલો દેવા દર્શન દાન.
પૂરણ શશિસમ દેખશું, ક્યારે વંદન એહનું વીર;
ક્યારે એ રાસ રમાડશે, મનમોહન પરમ સુધીર.
ક્યારે એ પ્રીતે કરાવશે, જળક્રીડા નવલકિશોર;
ચંદન ચરચિ-પૂજશું, ક્યારે શ્યામસુંદર ચિતચોર.
કાનકુંવરના કંઠમાં, પેરાવશું ક્યારે હાર;
ઝોધવ અમને રાત દિન, મનમાં છે એ જ વિચાર.
કરજોડી ઝોધવ કહે, સુણો જગતજનની વાત;
કૃષ્ણ ને બળરામ મધુપૂર, કુશળ છે એઉ બ્રાત.
સંદેશો તમને કહ્યો, પ્રેમે કરી હરિ જોહ;
મુકતાનંદના નાથનું, હવે વચન સુણજો તેહ.

કંઠ્યું ૮૪ મું.

ઝોધવ કહે સુણો માત તમને, કહ્યું શ્રીહરિ એમ;
હું સૌના ઉરમાં રહું, આકાશ આપક જેમ.
હું છર્ગી સૌનો આતમા, વળી ન્યારો સૌથી જેમ;
પ્રેમિજનના ઉર વિષે, સુખ આપવા રહું તેમ.
એમ કહ્યું શ્રીકૃષ્ણજી, માટે મગન રજો માત;
તમ પાસે ત્રિભુવનપતિ, હરિ રહે સદા સાક્ષાત.
ઝોધવની વાણિ સુણી, કરી રાધિકા બહુ હાસ;
પ્રેમમગન થૈ બોલિયાં, જાણિ ઝોધવ દહ હરિદાસ.
ઝોધવજી અમે કૃષ્ણને, એમ જાણિયે છૈયે વીર;
તો અમારે પ્રગટવોણું, મન ધરે નહિ ધીર.

કલિંદિત તેજ છે, વળિ ત્રિવિધ માસ્ત સૌય;
તેજ કંદ્ય ને ક્રીડાનાં સ્થળ, સુખ ન આપે કોય.
તેજ વૃંદાવન છે રમણિક, તેજ કોકિલ નાદ;
મુક્તાનંદના નાથ વોણે, કરે છે કષ્ટ વિપાદ.

પદ ૨૧ મું.-રાગ રામગ્રી.

ઝોધાજી વાલમ વિના, વજ દુખકારી;
સંપત્તિ જોધને વેહનો, તાપ વધે ભારી. ઝા૦
અમુલ્ય મણિનાં તેજ, મંદિર છે ભાઈ;
બહાલા વિના ભાખસિ, સરખાં દુખદાઈ. ઝા૦
મણિ કેરા દીપ અતિ, જોતિને પ્રકાશે;
વાલિડા વિના તે, વિખજાળ સમ ભાશે. ઝા૦
સંપૂર્ણ ચંદ્ર અતિ, આપતો ઉમંગ;
કૃષ્ણ વિના કામિનીના, બાળે સર્વ અંગ. ઝા૦
ગોપીકાનો ગુણ અતિ, દુઃખદાયી લાગે;
વાલા વિના વિરહનું, દુઃખ નવ ભાગે. ઝા૦
કામ તો કસાઈ જોવો, મ્હેર તજી મારે;
મુક્તાનંદ કૃષ્ણ વોણે, રાધિરા પોકારે. ઝા૦

કડવું ૮૫ મું.

વળિ બોલિયાં રાધિકા રાણી રે, મુણે ઝોદ્ધવજી મારી વાણી રે;
મુને હરિ વિના સર્વ સંસારરે, વીરા આપે છે કષ્ટ અપાર રે.
સચ્ચાં પુષ્પ મુગધિની જોહ રે, વળિ ચંદ્રને અગ્નિત તેહ રે;
મુને બાણ સન્ધ્યા સમ સૌય રે, વહાલા વોણું સુખ નહિ કોય રે.
રતિ ભોગ ને જોગ્ય તંબોલ રે, વસ્યા કપુરે રંગે ચોલ રે;
કૃષ્ણ વોણું તે સૌ દુઃખકારી રે, વેહની વેદના આપે વધારી રે.
માળા માલતી પુષ્પની સારી રે, સ્વેત આમર દર્પણ ભારી રે;
મુને હરિ વિના દુઃખ ઉપજાવે રે, જોતાં કૃષ્ણ પાર ન આવે રે.
મુક્તા માણક હીરાના હાર રે, શોભા ધામ છે તેજ અપાર રે;
મુને પ્રભુ વિના પીડે છે તે જ રે, વેહની જાળ વધારે છે એ જ રે.
ધસી કસ્તુરી કુમ્ કુમ્ સંગ રે, ભચ્યાં ચંદન પાત્ર મુરંગ રે;
વાલા વોણું એ સર્વ નકારુ રે, મુને કાંચ ન લાગે સારુ રે.

જેમાં ભમર કરે ગુણગાન રે, વન ઉપવન કીડાનાં સ્થાન રે;
મુક્તાનંદના પ્રભુ વિના લાઇ રે મુને સર્વ થયાં દુઃખદાઇ રે.

કડવું ૮૬ મું.

સુણો ઓધવ સુખપ્રદ જોહ રે, મુને દુઃખદાયક થયું તેહ રે;
મારે પુષ્પ સુગંધીના બાગ રે, જેને જોતાં વધે અનુરાગ રે.
પુલ્યાં સરમાં સરોજ અપાર રે, તેમાં ભમર કરે છે ગુંગર રે;
મારે વૈભવ સર્વ છે લાઇ રે, દાસ દાસિયું જશ પ્રભુતાઇ રે.
મારે હરિ વિના વૈભવ ઓહ રે, પ્રેહ તાપે તપાવે છે દેહ રે;
ક્યાં છે કૃષ્ણ કમળદળનેન રે, દુઃખહારી કરે મુખચેન રે.
આવો કૃષ્ણજી કમળા નિવાસ રે, આવો પ્રાણુવલ્લભ મારે પાસ રે;
મેં તે શા શા કર્યા હશે દોષ રે, મુને ત્યાગી મોહન કરી રોષ રે.
એમ કહી કહી રાધિકા પ્યારી રે, પાછાં મુર્છા પામ્યાં સકુમારી રે;
રાધા પ્રેમનું પાત્ર પ્રમાણી રે, જોલ્યા ઓઢવ ગદ્ગદ વાણી રે.
તમે માત કૃતારથ રૂપ રે, દીડી પ્રીતિ તમારી અનૂપ રે;
મારે મથુરાં જાવાનું માત રે, જાગી કરુણા કરો સાક્ષાત રે.
હું શ્રીકૃષ્ણનો દાસ કેવાજી રે, પ્રભુ પ્રેરે ત્યાં ત્યાં જાઉં રે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને સંગરે, જૈને કહીશ તમારો પ્રસંગ રે.

કડવું ૮૭ મું.

રાધા મુણીને ઓઢવજીની વાણી રે, વળી જાગીયાં પરમ શહાણી રે;
એકાં રત્ન સિંહાસને પ્યારી રે, પ્રેમે જોલિયાં વચન વિચારી રે.
જાઓ મથુરાં નગર તમે તાના રે, રખે ભૂલી જાતા મારી વાત રે;
વેલા લાવો શ્રીકૃષ્ણને આંહી રે, બીજે જાવા ન દેશો ક્યાંહી રે.
પામી વનિતાનાં જન્મને વીર રે, મળ્યા કૃષ્ણપતિ રતિ ધીર રે;
એવા પતિસંગ પામી વિજેગ રે, એથી નહીં અન્યદુઃખ સંજેગ રે.
શાને વાત કરો બહુ વાર રે, મુને જોધ ન લાગે લગાર રે;
હરિનું દર્શન જ્યારે ન થાય રે, તે તો નિષ્કળ જનમ કહેવાય રે.
એનો નવસંગમ થયો જોહ રે, મુને વિસરે નહીં પલ તેહ રે;
હું તો રાતદિવસ રહું સોય રે, બીજી વાત ગમે નહીં તોય રે.
જાગું રજનીમાં નિંદ્રા નિવારી રે, ભજે કૃષ્ણ વધે દુઃખ ભારી રે;
પડી શોકના સિંધુમાં લાઇ રે, મુને કાઢો ઓઢવ તમે ધાઇ રે.

એ છે સર્વે સુકૃત મધ્ય સાર રે, પ્રેમે કરવો જે પર ઉપકાર રે;
મુક્તાનંદનો ખાલો વિહારી રે, આધા જીવનદોરી હમારી રે.

કંઠ્યું ૮૮ મું.

આધા હરિગુણ મહીમા અપાર રે, કેતાં શેષજી પામે ન પાર રે;
તેને વારંવાર સંભારી રે, વેહની વેદના થાય છે ભારી રે.
નારી માત્ર જગત મધ્યે સોય રે, તેમાં મુજ જેવી દુઃખિણી ન કોય રે;
દુઃખ હરિના વિજેગનું જેહ રે, ખીજી મુજ વિના જાણે ન તેહ રે.
કાંઈકે જનકી જાણે છે એહ રે, જેને પ્રભુ સંગ પરમ સનેહ રે;
મુંથી અધિક દુઃખી જગમાંધ રે, નારી માત્રમાં લાધે ન કાંઈ રે.
મારા મન ડેરી વેદના જોઈ રે, વીરા હરિ વિના જાણે ન કોઈ રે;
મારા સરખું અતુલ દુઃખ આવું રે, નારી માત્રને નહીં શું અતાવું રે.
મુજ સરખી તે વનિતા મોહાર રે, ભુત ભવિષ્યમાં દુઃખિણી ન નાર રે;
અતિ સુખ ને સૌભાગ્યથી હીન રે, મુજ સરખી વિરહિણી ન દીન રે.
ખેલકી કલ્પતરુને હું પામી રે, વર વરિયા મોહન અહુનામી રે;
તેથી કીધો વિધાતા વિજેગ રે, મારા હરમાં છે એ અતિરોગ રે.
હસતાં રમતાં પ્રગટ હરિ દેખું રે, જીવું જન્મ સર્વજ તવ લેખું રે;
મુક્તાનંદના સ્થામ મુજાણ રે, આધા એ મારા જીવન પ્રાણ રે.

૫૬ રર મું.—રાગ પંચમ.

આધાજી અમારારે મોહન મન લઈ ગયારે, વાલા વિના વેહનો તાપ ન જાય;
વેગે તેડી લાવોરે મોહન મથુરાં થકારે, કરવી અમારી એ જ સહાય. ઓ.
નામ મુણી કાનેરે કમળદગ કૃષ્ણનુરે, થાય છે અમારા પ્રપ્રક્ષિત પ્રાણ;
મનડાં અમારારે ધીરજ ધરતાં નથીરે, વણુ દીઠે મુંદરસ્થામ મુજાણુ. ઓ.
બલિઆરી ભાવેરે સ્પર્શ કરે કૃષ્ણનોરે, તેના જશ ચીદમુવનમાં ગવાય;
એવી શી સંપતરે જેને હરિ વીસરેરે, ત્રિભુવન પાસંગ તુલ્ય ન થાય. ઓ.
કોટી કામ શોભારે લળય એક અંગમારે, અભાદિક કેરે કારણુ જેહ;
શિદ્ધિ સિદ્ધિ રે છેરે હાજર કરજોડીને રે, શેણુ કરી વિસારું પતિ તેહ. ઓ.
કાનજી કોડીલોરે સર્વ મુખધામ છે. રે, કરણા સાગર ગુણ ભંડાર;
મુક્તાનંદ કેરેરે વાલીડા નવ વીસરેરે, અમારા એ પ્રીતમ પ્રાણ આધાર. ઓ.

કંઠ્યું ૮૯ મું.

વળી યોગિયાં ગાધકા રાણી, મુણો આધવજી મારી વાણી;
કોટી ગંધથી શીતળ જેહ, કોટી કામથી મુંદર તેહ.

તન ધારી અસુર સૂર જ્યે, તેમાં કૃષ્ણને તુલ્ય ન કોય;
 શેષ શારદા અહ્વાદિ દેવ, જેનું ધ્યાન ધરે કરે સેવ.
 એવી સંપત્તિ નહીં કોઇ સાર, જેણે વીસરે નંદકુમાર;
 એનું સ્વપને જો દર્શન પામે, તેનું મન ન ચડે અન્ય ભામે.
 પામે કૃષ્ણનો વેશ પ્રસંગ, તેને ન ગમે સંસારનો સંગ;
 જેને જોઈને સ્થાવર કાય, ગિરિ વૃક્ષ અપળ સમ થાય.
 એના અતિશુભ શીઘ્ર સંભારી, થભે મારુત જસુનાનું વારી;
 શોભા જોઇ થભે શશિસૂર, રેવા ધ્રુવે તે હરિને હજૂર.
 એવી સંપત્તિ નહિ કોઇ સારી, જેણે વીસરે કુંજવિહારી;
 એવા અતીશે અલોકીક એહ, તે શું બાંધ્યા છે અચળ સ્નેહ.
 વણુ દીઠે તે પલ ન રેવાય, ખાલી મંદિર ખાવાને ધાય;
 મુક્તાનંદનો વાહલો વિહારી, એ છે જીવનદોરી અમારી.

કડવું ૯૦ મું.

આધવ સર્વના સ્વામી છે એહ, એવું બાણીને કીધા સ્નેહ;
 જેના ભય થકી ચંદ્ર ને સૂર, રેછે નિશકિન હેતે હજૂર.
 જેને ડર વહે ત્રિવિધ સમીર, વરસે ધંદ્ર સુધાસમ નીર;
 જેના ત્રાસ સદા ઉર આણી, દોડે મૃત્યુ હરે સર્વ પ્રાણી.
 પ્રલે કૂલે તરુ જેને ત્રાસે, રહે સિંધુ મરણદમાં વાસે;
 એ છે કાળના કાળ અનંત, એને વશ સુર સિદ્ધ પ્રજંત.
 એ છે અતીશ સ્વતંત્ર ઉદાર, એના મહીમાનો આવે ન પાર;
 એવી સંપત્તિ કોઇ ન ભાઇ, જેણે વીસરે હરિ સુખદાઇ.
 મુને હરિ વિના પલ એક જાય, તે તો કારીક પલ સમ થાય;
 એવો ભેદ પ્રયોધ ન હોય, જેણે સમજાવે મુને કોય.
 ભાગો આધવ બોધની આશ, બાળ્યા મથુરાં નગર પ્રભુ પાસ;
 એવું કહીને રુદન કરી ભારી, પામ્યાં મુર્છા રાધિકા પ્યારી.
 સુણી રાધાનાં વચન ગંભીર, રોયા આધવજી તણ ધીર;
 મુક્તાનંદના નાથની પ્યારી, એની પ્રીતિ ત્રિલોકથી ન્યારી.

કડવું ૯૧ મું.

વળી બોલીયાં લલિતા વિચારી, સુણો આધવ વાત અમારો;
 પહેલું આપી રાધાજીને માન, પછે ત્યાગ કરી ભગવાન.

મુને મેલી મનાવાને ન્યારે, કીધી રાધિકા માનીતી ત્યારે;
જે મેં રાધિકાને કહી વાત, તમને સંભળાવું સર્વ બ્રાત.
સુણો રાધિકા તમ વિના કહાન, પ્રેહમાં વીકલ તથા અનુમાન;
પહે શીતલ ચંદન, વાય, તેણે કૃષ્ણને વેદના થાય.
તમ અરથે મદન ઉરધારી, રટે નામ તમારું મોરારી;
લાગે ચંદ્રના કીરણનો તાપ, ધ્રુવે મરણ મોહનવર આપ.
લાગે કામતણા શર ભારી, અતિ વિકલ પોકારે મોરારી;
ન્યારે ભ્રમર વૃંદ કરે ગાન, ઢાંકે તમ વિના કૃષ્ણજી કાન.
વ્યાપે રજનીમાં વિરહ અપાર, પામે વેદના પ્રાણુ આધાર;
તથા શ્યામ લલિત નિજધામ, વસે વન પ્રભુ પૂરણકામ.
રાધે તમ અર્થે સુખકારી, લોટે ધરણીમાં કુંજબિહારી;
આલો શામના શ્રીહરિ પાસ, તમ કાળ જુરે અવિનાશ.
એવું માન દઈ ધણું ભાવ, પછે ખેલ્યા રાધાજી શું દાવ;
મુક્તાનંદને વહાલે એવી રીત, કીધી રાધાજી ધૂતવા પ્રીત.

કંઠલું દર મું.

કાને ઉદ્ધવ સુંદરશ્યામ, કે દી આવશે ગોકુળગામ;
પ્રેહને તાપે તપી વ્રજનારી, ક્યારે કારશે કુંજબિહારી.
જમ ઈંદ્ર વરસાવીને મેહ, કરે નવપલ્લવ વન તેહ;
તેમ વ્રજમાં આવી ભગવાન, ક્યારે આપશે જીવતદાન.
ગાલી અપર આહિરડી તે કામ, શીદ આવે હવે સર્વ કામ;
મારી કંસને લીધું છે રાજ, વરંયા રાજકન્યા થયું કાળ.
વિંટી વળિયાં કુટુંબનાં વંદ, તેને સંગે કરે છે આનંદ;
ગાલી અપર સુણો સર્વે પ્યારી, એ છે પૂરણકામ મોરારી.
નથી આપણું કામ લગાર, તેથી અન્ય સાથે પણ પ્યાર;
એને કામ ન કાચનું બહેની, ઘણી વાત અલૌકીક એની.
એ તો કમળાના નાથ કેવાય, એનો મહિમા તે વર્ણવ્યો ન જાય;
એને અર્થે ન કાચનું બાળી, પાળે ભક્તને શ્રીવનમાળી.
એનું ભક્તવત્સલ દ્રઢ નામ, દીનજંઘુ સદા સુખધામ;
મુક્તાનંદનો નાથ સ્વચંદ, ભક્તાધીન રહે જગવંદ.

પદ ૨૩ મું.—રાગ ધોળ.

આધવજી અમને દુઃખ દીધું વાલમે, કે' કે આગળ કહિયે દુઃખની વાતભે;
 મોહનવર મથુરાં જઈ પાછા નાવિયા, કાધી અમરું કાન કુંવરને ધાતભે. ઉં
 લાલચડી તજ્યે તો મહાસુખ પામિયે, વેશ્યા કેરાં વચન ગ્રહી ઉપદેશભે;
 પરમ નિરાશી થે બોલી છે પિંગળા, એમાં આધવ જૂઠું નહી લવ લેશભે. ઉં
 આશામાં અતીશે દુઃખ સર્વે જાણીએ, તોય ટળે નહીં કાનકુંવરની આશભે;
 કંઠણુ ઘણી છે આશ અમારે મેલતાં, આશ તજે જાય ગોપીજનના શ્વાસભે. ઉં
 જાદુડાં જાણે છે કાન ગોવાળિયો, એના મારગ મૂક્યો નવ મુકાયભે;
 મુકતાનંદને નાથ લગાડી મોહિની, હવે અમે એના શો કરિયે ઉપાયભે. ઉં

કડવું ૮૩ મું.

આધવજી એના સંગ દુસ્તજ, તજી શકિ નહીં કાય;
 જણે કાધી અર્થ ગોઠડી, જાણશે ભેદુ સૌય.
 ધ્રુવે નહી તોય એહની, કરે પ્રેમે કમળા સેવ;
 નિમખ ન્યારી નવ રહે, સૌને દુર્લભ દેવ.
 રમણ થળ રમિયાતણાં, નવ દીયે વિસરવા કાન;
 કાલિદી વન જોધને, સાંભરે શ્રીભગવાન.
 ગોવરધનગિરિ જોધને, સાંભરે સુંદરશામ;
 એ અમને નવ વીસરે, જે કીધું શ્રીકૃષ્ણ ને રામ.
 વેણુંતણા સ્વર વાલમે, પ્રજમાં સુણાવ્યા જેહ;
 તે રસિયો કેમ વીસરે, જેને સૌખ્યાં તન ધન ગેહ.
 ચરણપંકજ શામળે, ન્યાં ન્યાં ધરયાં જગવંદ;
 તે સ્થળ જોતાં સાંભરે, અમને સદા સુખકંદ.
 વ્રેહવંતી પ્રજસુંદરી, પીડે અનંગ કરી ઉત્પાત;
 મુકતાનંદનો વાલમો, વીરા ક્યારે મળે સાક્ષાત.

કડવું ૮૪ મું.

આધવજી અખળા અમે, ધરિયે તે કેમ કરી ધીર;
 ચરિત્ર સુણતાં સાંભરે, લટકાળો શ્રીખળવીર.
 સુંદર ચાલ ઉદાર હસવું, પ્રેમે નીરખવું જેહ;
 મધુર વચને મન હરયાં, વિસરે ન અધક્ષણ તેહ.

વિસારયો નવ વીસરે, નંદનંદન નટવર વેશ;
 એનાં ચરિત્ર સંભારતાં, તન મુઘ ન રહે લવલેશ.
 વ્રેહવંતી વ્રજમુંદરી, વરતે છે આધવ જેમ;
 તે તમને સંક્ષેપથી, વર્ણવી સુણાવું તેમ.
 શીતળ ચંદન ચંદ્ર કીરણ, નિદે ગોપીજન;
 મુખદ છે પાણુ હરિવિના, વિરહે તપાવે તન.
 મલયાગર ગંધ મુગંધ શીતળ, મંદ મારત સાર;
 તે ગોપીને વ્યાળ વીખ સમ, આપે કંઈ અપાર.
 કામ બાણથી કંપતાં, ગોપી રહે છે હરિમાં લીન;
 મુકતાનંદના નાથ વોણી, મુંદરી સર્વ દીન.

કહ્યું ૯૫ મું.

આદ્ધવજી અતીશે મદન બાણે, પીડાણી વ્રજનાર;
 અંતરમાં હરિને ધરી, વૃત્તિ ન લાવે બાર.
 કાનકુંવરને વાગશે, તીખાં મદનનાં બાણ;
 એવું બાણી નિજ ઉરવિષે, કરે જળ પરમ મુગાણ.
 સજળ પંકજ દળ લઈ, કરે કવચ નીજગીર માંઈ;
 નંદકુંવર નવરંગને, કામબાણ ન લાગે કાંઈ.
 કુમ્ભ સન્ધ્યા કામ શરસમ, બાણે ગોપીજન એહ;
 બાણ સન્ધ્યામાં સૂર થઈને, ધરે પોતાનો દેહ.
 આલિંગન નંદલાલયું, કરવા ધર્યું વ્રત સાર;
 કુમ્ભની સન્ધ્યા કરે, ગોપી સેવે કંઈ અપાર.
 લોચન જળ ધારા વહે, શોકે તે અધર સુકાય;
 રાહુ ગ્રહે દાંતે શશી, જેમ અમૃત ધાર સુકાય.
 કંઈ વિના એમ કામિની, વ્રેહવંતી અધિક પિડાય;
 મુકતાનંદના નાથ વાણું, દુઃખ કહ્યું નવ બાય.

કહ્યું ૯૬ મું.

આદ્ધવ અમને કૃષ્ણ વોણી, અંતર વ્રેહની આળ;
 કલ્પના કરે ગોપિકા, બાણે મળે હરિ તત્કાળ.
 કસ્તુરી ધસી કામિની, તેણે લખે શ્રીકૃષ્ણનું રૂપ;
 કામ બાણી કુમ્ભનું શર, આપે પરમ અનુપ.

નીચું મીનનું ચિહ્ન બનાવી, જોડે તે આગળ હાથ;
 કુસુમ શર અમને મારે, જાણી અખલા અનાથ.
 પછે કરે હરિસ્તવન ગોપી, વારંવાર અપાર;
 અમે તમારે શરણુ આવ્યાં, પ્રભુ લ્યો પ્રાણુ આધાર.
 તમ વિના પ્રભુ મુઘા સિંધુ, પીડે વિખસમ સોય;
 પ્રાણુજીવન પ્રભુ તમ વિના, અમને ન રક્ષક કોય.
 ઉર ધરી હરિ મૂર્તિ, એમ કરે સ્તવન થઇ દીન;
 કરી વિલાપ રુદન કરે, હરિ આગળ થાય આધીન.
 જ્યારે પુરે ઉર હરિની મૂર્તિ, હશે વિસારે તાપ;
 મુકતાનંદના નાથ વોણી, કરે છે વનિતા વિલાપ.

પદ ૨૪ મું.—રાગ મારુ.

આધાજી વાલમ વિના, ગોપી સર્વ ઘેલી રે હો;
 આંખડીયું માં એક ધાર, લાગી આંસુ હેલી રે હો. આ૦
 મંદિર મશાણુ જેવાં, લાગે દુઃખકારી રે હો;
 કૃષ્ણ પ્રિતમે લાગી, વિલપે પ્રજનારી રે હો. આ૦
 સુગંધી કુસુમ માળ, જળ જેવી જાણી રે હો;
 ડરું છું દૂર રાખો, બોલે એમ વાણી રે હો. આ૦
 તારા તો અંગારા સંભા, લાખસી પ્રમાણી રે હો;
 વિરહની ઝાળે ગોપી, તાપમાં તવાણી રે હો. આ૦
 કામ જમહૂત થઇ, દે છે દુઃખ ભારી રે હો;
 મુકતાનંદ કૃષ્ણ વોણી, શુરે સકુમારી રે હો. આ૦

કડવું ૯૭ મું.—દાળ પ્રથમનો.

આદ્યા વિરહે વિકળ પ્રજનારી રે, પામે કષ્ટ વાલાને સંભારી રે;
 ગોપી ધારે જે ઉરપર હાર રે, તે તો લાગે પ્રીતમ વિના ભાર રે.
 મલીયાગરી ચંદન જેહુ રે, લાગે હરિ વિના વિખસમ તેહ રે;
 સુખદાયક જે જે અનૂપ રે, ગણે ગોપી તે મહા દુઃખ રૂપ રે.
 નીજ શ્વાસને ત્રિવિધ સમીર રે, ગોપી તે થકી થાય અધીર રે;
 વાયુ કામ અનલસમ બાળે રે, વાલા વોણું તે કષ્ટ ન ટાળે રે.
 ચારે કારે જૂવે પ્રજ્યાણી રે, લબ્યા લોક તણી સર્વ ટાળી રે;
 તોડયું નાળથી પંકજ સાર રે, એવે નૈણે વહે જળધાર રે.

ઉદ્ધવગીતા.

નવયક્ષવ સેજ સુરંગ રે, તેણે દાઝે છે ગોપીનાં અંગ રે;
જે જે કામળ મુખપ્રદ સાર રે, બાળે હરિ વિના જેમ અંગાર રે.
ગોપી કરપર મેલી કપોળ રે, રોઈ નેણ કરે રંગ ચોળ રે;
સાંઝે બાળશશી થીર જેમ રે, શોકે ગોપીનાં મુખ થીર તેમ રે.
બાલે વ્રેહવંતી હરિ હરિ વાણી રે, જેમ તન તજવા સમે પ્રાણી રે;
મુક્તાનંદનો શામ સુખાણુ રે, તે શું બાંધ્યા છે ગોપીએ પ્રાણુ રે.

કડવું ૯૮ મું.

ઓહા ઓણી પેર પીડે અનંગ રે, થાય રોમાંચિત સર્વ અંગ રે;
ગોપી મૂકે નિશાશા અપાર રે, કંપે હસિવિના વારંવાર રે.
કંપે દેહને પામે છે ગ્ધાનિ રે, વ્રેહની વેદના રહે નહી છાની રે;
વીચી નેત્ર ધરી હરિ ધ્યાન રે, ચાલે પડી જય દંડ સમાન રે.
વળી અતિ આતુર ઉડી ધાય રે, ગોપી હરિ વિના મુહિત થાય રે;
એવો અતિશે વિરહ જ્વર જેહ રે, વ્રજવનિતાને બાળે છે તેહ રે.
સુર વૈદ સમાન ગોવિંદ રે, ટાળે ગોપીના મહા દુઃખ દંદ રે;
જ્ને એ દર્શન આપે ગોપાળ રે, સર્વ તાપ ટળે તતકાળ રે.
સૌને અંગે અનંગનો રોગ રે, ગોપી પામે જ્ને હરિ સંજોગ રે;
તો એ દુઃખકેસં મૂળજ જય રે, એનો અન્ય નથી ઉપાય રે.
જ્ને નહિ છવાડે વ્રજનારી રે, તો એ કંઠણુ છે વજ્રથી ભારી રે;
જ્ને નહિ કરે એ કામનિયુને શાંત રે, અમે માનશું કૃષ્ણ ક્રતાંત રે.
એને દંદ પડયાં અમે વીર રે, હવે ધરિયે તે કેમ કરી ધીર રે;
મુક્તાનંદનો નાથ સ્વછંદ રે, કેને વશ નહીં એ જગવંદ રે.

કડવું ૯૯ મું.

ઓહા હરિ વિના સર્વ અકળાણી રે, બાલે, નાથ હરે એમ વાણી રે;
કૃષ્ણ કાળ તે સેજ સમારી રે, ગોપી બાલે એકાંતે મોરારી રે.
કરતાં અન્યતા અધરકેસં પાન રે, વાલોક્યાં હશે ગુણનો નિધાન રે;
હરિને ગોતે ગોપી તજ લબ્યારે, જૂવે દશદીશી વાસક સબ્યા રે.
હરિ આવે છે એ વિશ્વાસ રે, ગોપી મગન થઈ કરે હાસ રે;
નાવ્યા જાણી ચાલે અકળાઈ રે, પડે દોડતી બાળે છે ધાઈ રે.
લાવે કમળપુખ્ત સકુમારી રે, તેના નાળનાં કંઠણુ ધારી રે;
હરિને મળવાને જીવે છે ગોપી રે, ડોળે ઉત્તમત લાજને લોપી રે.

જુવે આશ્રય અનંગનાં તેહ રે, ગોપી દેખે નહીં નીજદેહ રે;
હું છું મધપૂરી કહે એમ વાણીરે, પ્રેમે આપને ભૂલી સ્થાણી રે.
વેગે કેમ નથી આવતા કાન રે, મારી સેજડીએ ભગવાન રે;
પૂછે દૂતીને વારંવાર રે, સખી ક્યાં હશે નંદકુમાર રે.
વિરા કૃષ્ણવિના વ્રજનારી રે, વેહમાં વ્યાકુળ હરિને સંભારી રે;
મુક્તાનંદના સ્વામીને આશ રે, તેણે તન નથી લાગતો શ્વાસ રે.

કહ્યું ૧૦૦ મું.

આધા એમ હરિવર સંગ ગોપી રે, પ્રેમલક્ષિતમાં રહી પગ રોપી રે;
વણ દીઠે શ્રીકૃષ્ણ વિહારી રે, વેહમાં વ્યાકુળ થઈ વ્રજનારી રે.
મેઘ જેવું અંધારું અનૂપ રે, તેને જાણી શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ રે;
તેને ભેટ યુગ્મન કરે બાળી રે, જાણે આવ્યા મોહન વનમાળી રે.
રચે નવરંગ સેજસું શીલા રે, થાય ધર ધરમાં એવી લીલા રે;
વેહમાં વિકલ તણ સર્વ લભ્યારે, ગોપી ધર ધર વાસક સભ્યારે.
કરે કૃષ્ણને કાજ વિલાપ રે, પામે હરિ વિના અતિ સંતાપ રે;
રોતાં રોમાંચિત તન થાય રે, વેહની વેદના કહી નવ જથ રે.
પામે વેદના તાણે છે પ્રાણ રે, જાણે મારયું મદનપૂરી બાણ રે;
બોલે વ્યાકુળ વચન અપાર રે, તેનો થાય નહીં નિરંધાર રે.
એવી વ્રજની દશા થઈ વીર રે, ગોપી હરિ વિના સર્વ અધીર રે;
તે ન કૃષ્ણે ધરયું મન લેશ રે, મુક્યા તમને દેવા ઉપદેશ રે.
વર્યા ઉરમાં હરિ સાક્ષાત રે, હવે ક્યાં રહે બીજા વાત રે;
મુક્તાનંદના નાથને પાસ રે, ત્યાં જઈ શીખવો અન્ય અભ્યાસરે.

પદ ૨૫ મું.—રાગ સામેરી.

આધા વ્રજના પ્રાણ આધાર, મોહન વનમાળી રે,
અમને છેલ જખીલા સંગ, લાગી દ્રઢ તાણીરે. મો૦
એવી અમે અબળા નહીરે, ડગમગ મન થઈ જાય;
સો લાંબણ પડે સિંહને, તોય ધાસકદીનવ ખાયરે. મો૦
મીન જેવી સર્વ માનિની રે, જળ નંદલાલ સુજાણુ;
આવ્યાની અવધિ કરી, તેણે રહે છે અમારા પ્રાણુ. મો૦
મહા મુખકારી શામળોરે, શિરપર ધાર્યા સોય;
એ સંગમન અટકી રહ્યું, બીજા વાતગમે નહીં કોયરે. મો૦

આત્રક સરખી ટેકને રે, ધારી વચ્ચા નંદલાલ;
પ્રગટે વિના પરપંચમાં, અમે નહિ થાયે બે હાલરે. મો૦
વાલા વિના વ્રજનાર રે, પલક કલપ સમ થાય;
મુકતાનંદના નાથને, વણુ દીઠે તે કેમ રહેવાયરે. મો૦

કંઠવું ૧૦૧ મું.

ગોપી સાંભળી હરિ સંદેશ, જાણ્યો સૌમાં હરિનો આવેશ;
સૌના આતમા કૃષ્ણ મોરારી, સૌથી ન્યારા છે શ્રીગિરિધારી.
એવું જાણી શ્રીહરિનું સ્વરૂપ, સર્વે સમગ્રીયું મર્મ અનૂપ;
ત્રેહનો તાપ શમ્યો સર્વ જ્યારે, પ્રેમે પૂજ્યા ઓધવજીને ત્યારે.
પ્રેમે ઓઢવજી બહુ માસ, કીધો ગોકુળગામ નિવાસ;
હરવા ગોપીનો શોક અપાર, ગાય કૃષ્ણકથા શ્રુતિ સાર.
સૌના શોક હચ્ચો કરી વાત, જેમ આવે મોહન સાક્ષાત;
પ્રેમે હરિશુભ ઓધવ ગાયે, દિનરજની તે ક્ષણ સમ થાયે.
હરિભક્ત ઉધવ સુખધામ, રહ્યા જેટલા દિન નંદગામ;
જાણ્યા ક્ષણ સમ તે વ્રજવાસી, એવી કૃષ્ણકથા તે પ્રકાશી.
હરિના રમણ તણાં સ્થળ જેહ, ગોપી સહિત ઉદ્ધવ જૂવે તેહ;
જ્યાં જ્યાં કીધો શ્રીકૃષ્ણે વિહાર, ગોપી સમન્નવે કરી પ્યાર.
નીરખી નિર્મળ જમુનાનું વારી, ગિરિગોવર્ધન સુખકારી;
નીરખી વૃંદાવન નવરંગ, મુણે ઓઢવ સર્વે પ્રસંગ.
નીરખી કંદરા પર્વત ફેરી, ગાય ગોપિયું લીલા ધણેરી;
મુકતાનંદ કહે વાલાનો વિહાર, તે તે સ્થળ જાણાવે બહુવાર.

કંઠવું ૧૦૨ જું.

નીરખી કુસુમિત વૃક્ષ ઉદાર, ગાય ઉદ્ધવ હરિશુભ સાર;
આપે વ્રજવનિતાને આનંદ, હરિનું લજ્જન કરાવે સ્વચંદ.
એમ ઉદ્ધવ વ્રજજન સંગે, ગાય હરિશુભ અધિક ઉમંગે;
દેખી રમણનાં સ્થળ વ્રજનારી, ત્રેહમાં વ્યાકુળ હરિને સંભારી.
થયો અંતર કૃષ્ણ આવેશ, પ્રેમે મગન ન તન મુધ લેશ;
દેખી ગોપીનો પ્રેમ અપાર, વંદે ઉદ્ધવ વારંવાર.
ગોપી અધિક કૃતારથ જાણી, પછે બોલિયા ઉદ્ધવ વાણી;
તન ધારી છે ભૂપર જેહ, ગોપી તુલ્ય નહી કોઈ તેહ.

મુક્તાનંદ

પરમાત્મા કૃષ્ણ શ્રીરંગ, દ્રઢપ્રીત કરી તેને સંગ;
 એવી પ્રીત ધન્ય છે સર્વ સંત, ધન્ય છે મુક્ત મુમુક્ષુ પ્રજંત.
 અમે ભક્ત ધન્યું એવી પ્રીત, પ્રેમી ભક્ત છે પરમ પુનીત;
 અહ્મજન્મ ત્રિવિધ જગ જ્ઞેય, પ્રેમીભક્તથી શ્રેષ્ઠ ન સોય.
 એને અંતરે પ્રેમ ખુમારી, વંદ્યા જ્ઞેય સર્વ વ્રજનારી;
 મુક્તાનંદના નાથને પ્યારી, શ્રુતિતુલ્ય એ ગોપકુમારી.

કડવું ૧૦૩ જું.

ક્યાં એ વનચરી નાર ગમાર, વ્યભિચારિણી દુષ્ટ આચાર;
 ક્યાં એ કૃષ્ણમાં ભાવ આરૂઢ, શ્રુતિસાર સર્વને એ ગૂઢ.
 ભાવે ધન્યરને ભજે જેહ, અતિ થાય કૃતારથ તેહ;
 કરે અમૃતપાન જે કાચ, થાય અમર આરોગી સોય.
 ગોપી પામી જે હરિના પ્રસાદ, સૌને દુર્લભ તે રસ સ્વાદ;
 હરિના ઉરમાં છે કમળાનો વાસ, તેને એ સુખની ઘણી આસ.
 પદ્મ જેવી સુગંધે સુવાસી, સૂર વનિતાએ સુખની છે પ્યાસી;
 રમા આદિને દુર્લભ એહ, જેને કાળ દમે બહુ દેહ.
 એવો હરિના પ્રસાદ ઉદાર, અન્ય ક્યાં થકી પામે ગમાર;
 રીજ્યા રાસમાં અંતરજનમી, ગોપી તે સુખ હરિ થકી પામી.
 હરિના ભૂજ ધરી કંઠમાં ગોપી, પ્રેમે શામ સંગે રહી ઓપી;
 રમ્યાં ગોપી જે હરિ સંગ રાસ, એ છે દુર્લભ અહ્મવિલાસ.
 વ્રજનારીનું ભાગ્ય અપાર, જેને રીજ્યા પ્રગટ કિરતાર;
 મુક્તાનંદનો નાથ વિહારી, પ્રેમે ભોગવ્યા ભવોભવ હારી.

કડવું ૧૦૪ થું.

વળી જોલિયા ઝોધવ વાણી, ઉરભાવ અલૌકીક આણી;
 વ્રજનારીની પગરજ એહ, વૃંદાવન વિષે પામે છે જેહ.
 ત્રણ ગુણ ને વેલી અપાર, તેને મધ્ય હૂં ધરી અવતાર;
 વ્રજનાર ચરણરજ સાર, જેમ પામું તે કરવો વિચાર.
 તન્યાં માતપિતા સૂત ભાઈ, તણ કુલ મરજદ સગાઈ;
 અતિ દુષ્ટ જનો કરી લાગ, કીધો હરિ સંગ દ્રઢ અનુરાગ.
 કીધો મુકુંદ મોહારીશું પ્યાર, શ્રુતિ જોળે જે વારંવાર;
 માટે વ્રજવધૂ અહ્મસ્વરૂપ, હરિની પ્રેમદા ચરમ અનૂપ.

હરિનાં ચરણકમળ મુખકારી, સેવે કમળા અચલ વ્રતધારી;
પ્રેમે સેવે સકળ સૂર વંદ, શેષ મહામુનિ. જ્ઞેગી સ્વચ્છંદ.
રાસ ગોષ્ઠીમાં સૌ વ્રજનારી, વ્રેહનો તાપ નિવારવા પ્યારી;
ધાત્યા તનપર હરિપદ સોય, બીડી ઉરમાં મગન સર્વ કોય.
પ્રેમે હરિપદ ઉર ધરી બાળી, વ્રેહની વેદના સર્વ તે ટાળી;
મુક્તાનંદના સ્થામને સંગ, ગોપી કુલી અંગોઅંગ.

પદ ૨૬ મું.—રાગ કાફી.

(ધન્ય વંદાવન. વંશીવટની છાઇ રે, જાં હરિ યેસંતા. એ હાળ છે.)
ધન્ય વ્રજનારી આધવજી એમ, બોલે વળી વળી વાણી;
વરી ગિરિધારી, તે માટે એ બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમાણી.
ધન્ય નંદનું વ્રજ ધન્ય સૌ ગોપી, વરી હરિવર કુળ લગ્યા લોપી;
રહી હરિ ચરણે ચિત્ત આરોપી. ધન્ય૦
જેને કાન કોડીલે કર સાઈ, તેના ચરણની રજ વંદુ ધાઈ;
એની કમળાથી કરી હરિ અધિકાઈ. ધન્ય૦
એની હરિગુણુ ગીત કથા એવી, કરે પાવન ત્રિભુવનને તેવી;
એની વાણી સેવે વેદ જેવી. ધન્ય૦
એ તો મુક્તાનંદના પ્રભુ પામી, એને ભાંગી અનંત લવની પામી;
ધણી ધત્યા શિરપર બહુનામી. ધન્ય૦

કડવું ૧૦૫ મું.

આધવજી એમ ગોપીકાનું, મહાત્મ્ય જાણી અપાર;
શોક નિવારી સર્વનો, પછે જાવા થયા છે તૈયાર.
નંદ જશોમતી ગોપ ગોપી, સૌને કરી પરણામ;
આજ્ઞા માગી સર્વની, જાવાને મધુપૂર ધામ.
આધવ પ્રભુને પાસ જાવા, તૈયાર થયા તતકાળ;
વ્રજવાસી વીંટી વળ્યાં, નર નારી વૃદ્ધ ને બાળ.
આધવજી રથ ઉપરે, જૈ યેઠા લૈ હરિ નામ;
જાતા જાણ્યા હરિ કને, થયું ઘેલું ગોકુળ ગામ.
નદાદિક સૌને ભેટ લાવ્યા, બોલે વચન રસાળ;
લોચન જળધારા વહે, સાંભર્યા દીનદયાળ.

નંદાદિક કહે મન હમારાં, રેજો પ્રભુપદ પાસ;
જીલ જપે હરિ નામને, રહો સદા એ અભ્યાસ.
દેહ સદા હરિને નમે, એવો રહેજો સરળ સ્વભાવ;
મુક્તાનંદના નાથશું, રહે અચળ ભાવ ઠરાવ.

કડવું ૧૦૬ ઠું.

નંદાદિક એમ ઓચરથા, સુણો ઓધવ પરમ સુખાણ;
કૃષ્ણ અમારા આત્મા, વળી કૃષ્ણ અમારા પ્રાણ.
હરિ ઇચ્છાકરી કર્મ વશ્ય થઇ, જ્યાં જ્યાં ધરિયે દેહ;
ત્યાં અમને શ્રીકૃષ્ણ સાથે, રેજો અચળ રનેહ.
તીર્થ વ્રત જપ દાનનાં, સુકૃતતણું ફળ એહ;
પ્રીત વધે શ્રીકૃષ્ણમાં, અમે માગિયે નીત્ય તેહ.
નંદાદિક સર્વ ગોપ તેણે, કહિ હરિ લક્ષિત ઉદાર;
ઓધવજીને રાજી કર્યા, દેખાડી પ્રભુમાં પ્યાર.
ઓધવ અતિ રાજી થયા, જોઇ વ્રજવાસીની પ્રીત;
અતિ અલોકીક સર્વથી, જાણી ગોકુલ ગામની રીત.
નંદાદિક વ્રજવાસીને, કરી વંદન વારંવાર;
ઓધવજી મથુરાં ગયા, જ્યાં રાજ્ય અપિલ આધાર.
પ્રેમે કરી પ્રણામ હરિને, ઓધવ પરમ સુખાણ;
મુક્તાનંદના નાથ આગળ, કીધાં વ્રજનાં વખાણ.

કડવું ૧૦૭ મું.

ઓધવજી અતિ આદરે, કર્યું રાગને પરણામ;
વંદન કરી વસુદેવને, પછે વંદા શ્રીખળરામ.
ભેટ ધરિ નૃપ આગળે, પછે આવ્યા શ્રીહરિ પાસ;
ક્ષેમ કહો ગોકુલતણું, એમ પૂછ્યું હરિ અવિનાસ.
તારે તે ઓધવ ઓચરથા, સુણો સ્યામસુંદર જદુરાય;
ગોપીજનના પ્રેમને, પ્રભુ કેતાં શેષ લગાય.
એક મુખે એ પ્રેમનું, કેમ થાય જથારથ રૂપ;
દીડી મેં વ્રજનારીની, પ્રભુ લક્ષિત પરમ અનૃપ.
દાસ તમારા ગોપી સરખા, ન દીઠા પ્રભુ દોષ;
મુને જે વ્રજમાં મોકલ્યો, તે મેં કીધો અનુગ્રહ સોય.

તમ વિના વ્રજસુંદરીને, અન્ય નથી આધાર;
રૂપ તમારે રાગિયું, સર્વ તણ કુટુંબ પરીવાર.
પતિભાવે કસ્યો પ્રેમદા, તમ સંગ અચળ સનેહ;
મુક્તાનંદના નાથણ, અતિ કૃતારથ થઈ એહ.

કંઠ્યું ૧૦૮ મું.

આધવળ એમ ગોપીકાનાં, કીધાં અધિક વખાણ;
શ્યામ સુંદર તેને સાંભળી, હરિ હસ્યા પરમ મુખણ.
ઉદ્ધવગીતા આદરે કરી, સુણે સુણાવે જોહ;
કમળલોચન કૃષ્ણની, દઢભક્તિ પામે તેહ.
પ્રેમ અચળ વ્રજનારીને, પ્રભુ સંગ અનંત અપાર;
પદે પદે આ ગ્રંથમાં, વર્ણવ્યો વારંવાર.
રસિકરાય શ્રીકૃષ્ણમાં, દઢ પ્રીત ધન્ય જોહ;
તે આ ગ્રંથમાં આદરે કરી, રાખે અચળ સનેહ.
ઉદ્ધવગીતા આદરે કરી, ભણે ભણાવે ગાય;
નેહ વધે નંદલાલશું, તેના કામાદિક રીપૂ જાય.
એક સો ઉપર આઠ કડવાં, સત્તાવીશ પદ સાર;
દામ અમુલ્ય અઠોત્તરી, હરિભક્તને શણગાર.
સંવત અઢાર ને એસીયો, કૃષ્ણ પક્ષ શ્રાવણ માસ;
અષ્ટમી બુધ વાસરે, થયો પૂરણ ગ્રંથ પ્રકાશ.
દુર્ગપત્તન કરી શુભ, ગીતા અર્થ ગંભીર;
ગાય શિષ્યે જે પ્રેમશું, તેને રીઝે શ્રીબળવીર.
ઉદ્ધવગીતા જે સુણે, સદ્ગ્રંથ કેરું સાર;
મુક્તાનંદ તે પ્રેમી થઈને, પામે ભવજળ પર,

પદ ૨૭ મું.—રાગ ધોળ.

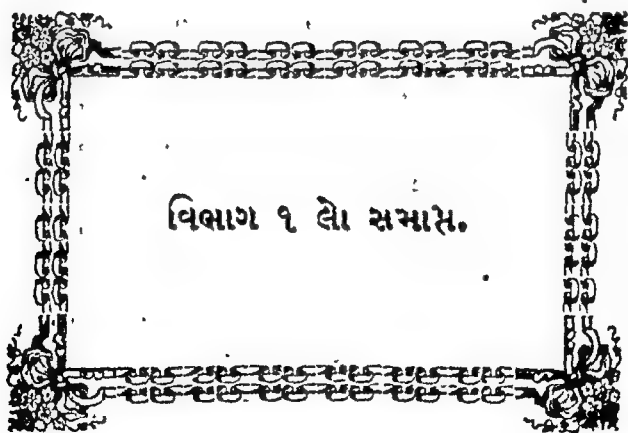
ભક્તિ જોઈને વ્રજનારીની, ઉદ્ધવળ હરખ અપાર રે;
પ્રેમ અચળ જે શ્રીકૃષ્ણમાં, એ છે સર્વ ગ્રંથનું સાર રે. ભ૦
નવધા ભક્તિ છે સર્વ ગ્રંથમાં, એકુટીમાં નવ નવ અગ રે;
એકયાસી સ્વરૂપે એ ભક્તિ થઈ, માંહે માંહી પામીને પ્રસંગ રે. ભ૦
પ્રેમભક્તિ છે એથી વસમી, નવધાથી ન્યારું તેનું રૂપ રે;
વ્રજની નારીમાં તે વ્યાપી રહી, તે માટે એ ગોપીકા અનૂપ રે. ભ૦

પ્રગટ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણનું, તેમાં જોણે બાંધી દઢ પ્રીત રે;
 તેને નથી કાંઈ કરવું રહ્યું, પ્રેમીજન પરમ પુતીત રે. લ૦
 તન મન અરપી શ્રીકૃષ્ણને, જગ જિતી પ્રજા ફેરી નાર રે;
 મુક્તાનંદ કહે સર્વ ગોપીકા, પોતી ક્ષર અક્ષરને પાર રે. લ૦

~~~~~

ઉદ્ધવગીતા સંપૂર્ણ.

~~~~~

વિભાગ ૧ લો સમાપ્ત.

વૃહત્ કાવ્ય દોહન.

વિભાગ બીજો.

ભા લ ણુ.

નરસિંહ મહેતાનો સમકાલીન કવિ ભાલણુ છે, તથાપિ
એની ભાષા વગેરે નરસિંહ મહેતાથી ઘણી જૂદી છે.

શિવ લીલડી સંવાદ.

પ્રથમે ગણપતિ વરણવું, જેના જશ છે પ્રૌઢ;
સૂરરાય સેવે સદા, દેવતા તેત્રીસ કોડ.
વામાંગે ફરસી ધરી, કરે મોદીક આહાર;
લક્ષ લાલ સૂત જેહના, શુદ્ધ શુદ્ધ ઘેર નાર.
શિવ સેવતા શોભિયે, ત્રિલોકે વિક્ષાત;
માત લવાની મયા કરો, શ્રીશંભુ મુજ તાત.
શિવ હમિયાને તજી કરી, તપ સાધ્યું જૈ વન;
આઘ ઈશને અતુલવી, સ્થીર રાખ્યું જૈ મન.
પાંચે ઇંદ્રિ વશ કરી, એઠા આસન વાળી;
સંપ્રજ નેત્ર શંભુએ કર્યાં, ધ્યાનની લાગી તાળી.

પ્રયત્ન તપ જે ઇશનું, બ્રહ્મા વેદ વખાણે;
 ઈંદ્ર વિરચી વરમ કરી, કારણ કે નવ જાણે.
 અગમ ઉત્તમ જે ઇશનું, ઉમયા હતાં દૈવાશ;
 ત્યાં આવ્યા નારદ ઋષિ, ઉમયા કેરી પાસ.
 અર્ધ પાદ પૂજા કરી, ઉમયાજી લાગ્યાં પાયે;
 દીન જાણી દયા કરી, આવ્યા ઋષિ રાયે.

નારદ—ખેમ કુશલ ઋષિયે પુછીયું, ઉમયા કહાં છે ઇશ;
 પાર્વતી—ઉમયા કહે શિવ તપ ગયા, ભુમિ ધરીયુંજી શિશ.

નારદ—નારદ કહે ગિરિજા સુણો, તમને ગયાજી વાહી;
 જટા મધ્ય ઝીલી જાડનવિ, તપ શાનુંરે બાધ.
 ભાવે લજે છે જેહને, તે તો સૌ કે જાણે;
 અહો દિવસ કોડા કરે, તું તો દિવસ ન જાણે.
 પુણ્ય પવિત્ર જલ આલવી, ગંગા પાતિક ટાળે;
 મન માન્યું મહાદેવનું, તે તું સામું શાનું ભાળે.
 અતિ મનોહર માનુની, મન મોહ ઉપજાવે;
 શંભુ વન ક્રીડા કરે, તે ઘેર શાને આવે.
 એક વાર દૈવાસમાં, ખેડા શ્રી ત્રિપુરારી;
 તવ મેં પૂછ્યું તે સમે, બહાલી કવણ છે નારી.
 તારે ત્યાં કહું હવું, મુજને વહાલી ગંગ;
 સ્પર્શ કરવું નહિ ગમે, પારવતીકરે અગ.
 એ દૃષ્ટાંત મળ્યું સહિ, મન જોતાંજી આજ;
 દુભણ તું માને રખે, કહું છું તુજના કાજ.
 એવું કહી નારદ ગયા, તારે માંડ્યોજી ખેદ;
 સત્ય જોવા મહાદેવનું, લલો કીધાજી ભેદ.
 ભાલડીના વેશ લેછ કરી, હું તો જાઉંજી વન;
 ધિરજ જોવા જુગદીશની, વીમાસુંજી મન.
 એવું કહીને સુંદરી, માંડ્યો છે શણગાર;
 પ્રિય વસા વનફલ પહેરી, ગુંજ્યા મણિના હાર.
 બાંહે બાજુબંધ ખેરખા, શોભિત કંકણ ગાજે;
 આણવટ પાયે વીણુડા, લલા છંદે વાજે.

શિર ઓળિ સિંદૂરે ભરું, ભર્યું કાળલ આંખ;
કાય અરિસા કર ધરી, સુની હાલેજી મુખ.
સોમણ ઝાલ પીતલ તણી, કર મુદ્રિકા ધાલી;
તેજ આણી ત્રણ લોકનું, ચતુરા વનમાં ચાલી.
પાયે નેપુર અતિ શોભતાં, ધૂધરડીંબહુ ધમકે;
શંકર પાસે આવતાં, ચાલંતી અતિ ઠમકે.
નયણ તણા ચાળા માહે, જોતી ત્યાં જુગતંબે;
ઈંદ્રપુરીની સુંદરી, મોહિ સ્વર્ગે થંભે.
સુરપતિ બ્રહ્મા સાંભળે, ભાળે તેત્રીસ કોડ;
ધન્ય ધન્ય અંત્રીક્ષથી, વાત કરે કર જોડ.
નાદારંભ માંડ્યો રંગશું, ઉમિઆજી આણુંદે;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, સૌ મોહ્યાં અતિ હંદે.
મણિધર મોહો મહિ સ્થળે, રહો મસ્તક ડોલે;
શુન્યરે શબ્દ પંખી થયાં, મુખથી નવ જોલે.
શંભુ પાસે આવીને, વળી પાછી ફરતી;
તાન માન રંગા રંગશું, ત્રિપુરારિનું મન હરતી.
મોહિની રૂપે કામિની, દીડી જોણી વાર;
મુહાંગત શંભુ હવા, સ્થંભ્યો શ્વાસ તે ઠાર.
આસવાસ કરી પ્રેમદા, આળખ્યો રાગ મહાર;
કામળ કર જાણ્યો કામિની, જાઆ શ્રીત્રિપુરાર.
પાંચે બાણ ભેદ્યાં તદા, મોહ્યા કામ્યની સારી;
શિવની સંધાથે જળ કરી, રામા આણી વધ નારી.

શિવ—તારે શંભુ કહે સુણ સુંદરી, તું આવિ કવણ કાળ;
સકળ કરો મુને પ્રેમદા, ભજો મુજને આજ.
દેવી કે દેવાંગના, ઈંદ્ર કે ઈંદ્રાણી;
રમા કે ઉર્વશિ, કહો છો સાચી વાણી.

કોણુ સ્થાનક છે તાહરું, કવણુ તજ ભરથાર;
શિવ વાણી વદી રહ્યા, પછે જોલી તે નાર.

પાર્વતી—ભીલ ભરથાર છે માહરો, તે તો શંભુ સમાન;
આઘ અંત કો જાણે નહિ, તું તો સાચું જાણુ.

મહા બળિચ્છા તે તહાં છે, કા નહીં સમ તોલે;
 તે તણી છજ કામિની, વિચારીને જાલે.
શિવ-શંકર મુખ જોલ્યા તદા, જ્ઞેને વાત વિચારી;
 મુજ આંગળ બળ બીલનું, શું વખાણે નારી.
 આણુ ગણ્યાં મરતક હણ્યાં, જિત્યાં મેં ત્રિપુરાર;
 અનેક દૈત બીજા હણ્યાં, તે તો કર્યા સંહાર;
 હું તો બાળીને પ્રલ્યે કરું, કહે તો સહસ્ર વિહારું;
 પિનાક તણે ત્રાશે પડે, કહે તો ત્રિશૂલે મારું.
 બીલ મેલ ભમતા કરે; કરે વન ફલાહાર;
 રાજ્ય જ્ઞેય તું કામિની, છજે મૂજ દાર.
 નહિ સ્વર્ગપુરિ બ્રહ્માસને, વૈકુંઠ એક કમળા;
 ત્રેલોક નથી સુંદરી, તેવી છું તું અખળા.
 રવી શશી જે તપે તેજથી, દીસે ઝાક અમાળ;
 બીલ તણી સુણી સુંદરી, ઉઠી મુજને જવાળ.

પાર્વતી-અરે વેગજો રહેજે જ્ઞેગટા, અડકશ માં મુજને;
 પ્રતિપત મુજનું ભાંગશે, સાચું કહું છું તુજને.
 તું ધરડો થૈ લાજે નહિ, મુખ જોલતો એમ;
 હું છું ફલવંતી સુંદરી, તોશું જોલુંજ કેમ.
 તું તો વૃદ્ધ થૈ તપ આચરે, આવીને આ વન;
 પણ સ્ત્રીને દેખી તન તારું, સ્થિર નવ રહે મન.
 તું અભિચારીશું જોલતાં, મુજને આવે લાજ;
 તું તો પ્રેરે વનમાં રહ્યો, મારે ઘેર છે કાજ.
 એવું કહીને માનિની, કરે નેત્ર આળા અનેક;
 તે દેખીને શિવ તણું, મન સાલે છે વિશેક.
 તુછકાર કરીને નીસરી, બીલડી તે તેણી વાર;
 અંગ અતિશે મોડતી, ચાલી તે નિરધાર.
 પ્રાછળથી જઈ સંભૂચે, કર સાહી રાખી નારી;

શિવ-ઉભી રહેરે કામ્યની, કર્યાં જાય છે આ વારી.
 હું ધશ તું ધધરી, મળી સરખી જ્ઞેડ;
 ધન આણી ફૂંચેરનું, પો'ચાકું તુજનાં કોડ.

તે માટે સુણ સુંદરી, આપણ જૈયે કૈલાસ;
સેવા કરશે તાહરી, મારે છે બે દાસ.
ભીલનું સુખ શું ભોગવે, જીને મન વિચારી;
સેવક થૈ સેવા કરું, હું આગનાકારી.
સિદ્ધિ સંપત્તિ છે અતિ ઘણી, તે તો તારી જાણ;
હું વશ વરતીશ તાહરે, માન મન નિરવાણ.
એક મુકતામણિ હાર છે, તે તુજને આપું;
ભિમિયાથી અદકી કરું, વેગે લૈને થાપું.
પલંગ સુખ છે અતિનવા, ત્યાં બેસી રહેજો;
કામ કાજ જે ઉપજે, આવી મુજને કહેજો.
અહો દિવસ કાડા કરો, મન ગમે તે રંગે;
તેથી સુખ પામીશ ત્યાં, ભીલડા ફરે સંગે.
આ વનમાં વ્યાધસંગ છે, વાસ રૂડો નહિ વાસી;
મેરુ તણે મસ્તકે રહીએ, જવું સ્થાનક કાશી.

પાર્વતી-તારે ભીલડી વાણી આચરી, સાંભળ વ્યાભિચારી;
ત્યાં આવીને શું કરું, તાહારે છે બે નારી.
લાલ શો ઘેર સોક બે, વળી આવી કરણી.
સ્વેત થયો નખશીખ લગી, હજી દિસે છે તરણી.
ગિરિરે સુતા ગિરિજા સતી, તે તો ધરી અરધાંગ;
વૃંદા વલ્લભ કૃષ્ણને, તેમ તૂજને ગંગ.

શિવ-તું કહે તો તેને તબ્બું, ક્ષણુંએ ન વિલંબ લાવું;
દેવ સહુ દેખતાં, અધરા સમ ખાળી.

પાર્વતી-હું કેમ કહું જે તેને તબ્બું, જિહ્વા શતખંડ થાય;
અખળાને ઉવેખતાં, ભૂમિ રસાતલ જાય.
પરણીને જે પરહરે, તેનું મોટું પાપ;
નીરગમ નરકે પડે, વિચારોને આપ.

શિવ-શંકર કહે રે કામ્યની, સાંભળ ને કહું મર્મ;
આ જીગમાંહે એવા ઘણા, ક્યાં ગયાં છે કર્મ.
આગે રામે જનકી, મેલ્યાં વન્ન વિસારી;
આપીને શહયા કરી, ગૌતમને ઘેર નારી.

નૈષદ કરે ભૂપતિ, તજ દમયંતી વન;
પાપે ન હોય તેહને, જો જો વિમાસી મન.
શિવે તો નારી તજ, હિત માત ને તાત;
તુજ કરે કારણે, જેને તજું હું સાક્ષાત.

પાર્વતી—ઉમયા ગંગને પરહરિ, રહેશે અમ પાસ;
માન અપમાન પામશે, તો થાશે ઉપહાસ.

શિવ—કામ બાળી પ્રલ્હે કરું, જીવો વિચારી નારી;
શંકર ખોળા પાથરે, નારી કરે નકારી.
પછે પ્રગટ પાર્વતી થયાં, જગ્યા છે ત્રિપુરારી;
વસ્ત્ર લઇ આડું ધર્યું, રહ્યાં તે વ્રુધટ વાળી.
ઉમયા હસ્યાં મહાદેવશું, દેધ કરમાં તાળા;
શિવ સનમુખ જોઇ રહ્યાં, નયણાં નીચાં ઢાળી.
તપ જાણ્યું ત્રિભુવન ધણી, ચાલોને ઘેર જૈયે;
કામ રૂપ જે કામ્યની, કહે તે બોલ સહિયે.
સુર સાહેર પારાશર ઋષિ, શશિ સરખો જાણું;
જો વિષયી જોવા ધણા, માર્યાં છે મોહ બાણું.
દિન વચન ઉમિયાજી કહે, હું તો માગુંજી માન;
ગૃહસ્થ તણાં સુખ ભોગવો, શું જનવુંજી રાન.
તે માટે ઉઠા જૈયે, ચાલો શ્રીકૈલાસ.
ખાન પાન નાનાં ભોગવો, કરો લીલા વિલાસ;
શંકર જોવું સાંભળી, ઉડીઆ તતખેવ.
પુષ્પવૃષ્ટિ સુરપતિ કરે, અંત્રિક્ષથી દેવ.
ગિરિ કૈલાસે આવિયાં, ઉમિયાજી ને ધરા;
ગિરિજા કહે છે સ્વામી મહારા, રખે ધરતા રીરા.
શિવ ને શક્તિ એક છે, જીવો મન વિચાર;
જોવું સાંભળી શિવ હસ્યા; વસ્ત્રો જોજેકાર.
હર સંવાદ પૂરો થયો, જે શીખે ને ગાય;
સુખ પામે સંસારમાં, અંત્યે વૈકુંઠ જાય.
એકે મને સાંભળે, તેની પહોંચે આશ;
ભાલણને પ્રભુ રાખજે, તીયે ચરણની પાસ.

ગોપી ગોવિન્દનો સંવાદ.

પદ ૧ લું.

ઐણી વાટે ન જઈયે બાઈ, નદકુંવર રહે છે-ટેક.
અંસીઝટની વાટમાં ઐણે, માંડી છે ખંધાઈ;
કંસરાયને મન ન આણે, અળીયા છે બે ભાઈ. ઐણી વાટે.
ગોવરધન ગિરિધારી મારે, વાધી તેની વડાઈ;
રાધા સરખી રૂપે રૂડી છે, થીજની ચતૂરાઈ. ઐણી વાટે.
ચાલોની આપણુ સઘળાં જઈયે, જમનાજીને ધાટ;
લાલણુ પ્રભુ રુધનાથજીનો, જોઈયે જઈને ઠાઠ. ઐણી વાટે.

પદ ૨ જું.

દુધ પીયો જવા દો અમને, શાને રોકો છો વન;
એકલડી વન કેમ રહું, ધુજે મારું તન-દુધ પીયો-ટેક.
કુમળી આંગળી મરડાશે, મુકાની મારો હાથ;
હું આવી આગળ થકી, પુઠે આવે સૈયર સાથ. દુધં
દિવસે પરણ્યા પીયુ સાથે, હલાં રહું નવ જાય;
નંદજીના સમ અળગો રહે તે, પરથું કેમ જોલાય. દુધં
પિયુ મારો ચતુર નથી તે, શું જાણે ભોગની રીત.
તેણે હું પ્રીછું નહીં જો, પુરુષ કેવી પ્રીત. દુધં
જો રસ જેણે આખ્યો નહીં રે, તે શું જાણે તેહ;
નેન નઆવો છો ધણાં, હું પ્રીછું નહીં કંઈ પ્રેહ. દુધં
તમ સરખી હોય તેને વાહો, મુકાની મારો હાથ;
બાળપણે એવું કરો જો, આગળ વાઘે લાજ. દુધં
કાલ પિતા પરણાવશેરે, ઉત્તમ સુંદર નાર;
પરથી ધર વસે નહીં એ, વેદતણા વહેવાર. દુધં
સુખ ટળે શરીરનું જો, કાષ્ઠશું લાગે મન;
ચિતવ્યું તો નવ પામીએ, અતિ દોહિલા દુરીજન. દુધં
ચતુર હશે તે જાણશેરે, ચતુરાઈની પેર;
મેં મન તમારું જોગખ્યું, અવસરે આવજો ઘેર. દુધં
મારગમાં ન જોલાવીએરે, આવતા દેખે લોક;
લાલણુ પ્રભુ રુધનાથજી, જુઠાં આળ ચહડાવા શેક. દુધં

પદ ૩ શું.

જાઓ નંદના ગોવાળીયા, તું શેનું માગે દાણ;
 જો તું આવે દુકડો તો, કંસરાયની આણ. જાઓ.-ટેક
 ગેર જઈ- પુછ માતનેરે, છાશ વેચંતી કાલ;
 દાણી થઈ વનમાં રહો, કૈની શીખ્યો તું ચાલ. જાઓ.
 પાંપણ ઉપેર પાધડી ને, અણીવાળાં લોચન;
 કરમાં કાળી કાંબલી કાં, વદે મીઠાં વચન. જાઓ.
 અંગ મા મોડીશ આવડું તું, રાખજે તારો ભાર;
 ચંચળ ચાળા શા કરાં, હું તે વાળી નહીં નાર. જાઓ.
 મેં તુંને નિરમળ સાંભળ્યોરે, વસંત પ્રદાવન;
 ભરમે ભોળી ના જાણતો, અતિ કઠણ છે મારું મન. જાઓ.
 પાધરે મારગે ચાલીએરે, ગોવાળિયાની સાથ;
 છેલ્લણું નવ કીજીએ, ભાલણ પ્રભુ રૂઢનાથ. જાઓ.

પદ ૪ શું.

ઉભી રહેરે આહીરડી, તું જોલતી વાંકા જોલ;
 તારી આંખડીને મેં જોળખીરે, અવર નહી કૈની તોલ. ઉભી રહે.
 મારગે છોડી અંખોડલોરે, હીંડતી મોડા મોડ;
 સાચું જોઈને ચાલીએ પંથ, આવડો શાનો શોર. ઉભી રહે.
 સતી ન સાચું ભાળીએરે, નીચું જોઈને ચાલ;
 પરપુરુષથી વેગળી રહે તેની, આંખડલીમાં નહિ માલ. ઉભી રહે.
 દાણ લાગે આ ઠામનું, અહીં નથી કંસનો લાગ;
 વણુ પ્રીછે આવે નહીં, આવે તો મારો ભાગ. ઉભી રહે.
 આવતાં આવી કામિની, હું જે માણું તે આપ;
 ભાલણ પ્રભુ રૂઢનાથજીને, અંતર આણી થાપ. ઉભી રહે.

પદ ૫ શું.

ઓરા આવરે આહીરડા, મેં જાત તારી જાણી-ટેક.
 જીલમ કરાં છાં જોરાવરે, કંસરાયને કહીશું;
 નીત ઉડીને દુખડાં છાં તારું, ગોકુળ મુકીને જઈશું. ઓરા આવરે.
 અમે દાણી નંદરાયનારે, મન માને તે લઈશું;
 કહેજે તારા કંસરાયને, અમે ઉત્તર દઈશું. ઓરા આવરે.

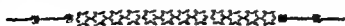
તું સરખા મારે ઘેર ધણુરે, ગાયને પાએ પાણી;
તારું જોલ્યું સાંખું હું નો, નંદનો કુંવર બાણી. ઝોરા આવરે.
ચાલની સિધે મારગ ગોપી, ગોવળીયાની સાથ;
લટપટપણું નવ કિણ્યે, ભાલણ પ્રભુ રૂઢનાથ. ઝોરા આવરે.

પદ ૬ હું.

બીખુભાંડેરી જેટી, રાધા છે મારું નામ;
દધીતણો જો ખપ કરે તો, આવજો ગોકુળ ગામ. બીખુ.
લંપટ સંપટ નાથજીરે, કપટીયાળા કહાન;
દધીતણું જો દાણ લેશે તો, કંસને થાશે બાણ. બીખુ.
મંદાવનની વાટમાં તમે, શાને રોકો ઘાટ;
તારી માતા તો આવડું મોટું, લેતી મહીનું માટ. બીખુ.
રાધા તો દાણ ન આપેરે, તમારું શું જોર;
પિતા મારો જો બાણશે તો, કરશે પાધરા દોર. બીખુ.
સિધલે મારગ ચાલીએરે, ગોવાળીયાની સાથ;
છેલપણું નવ કીણ્યે, ભાલણ પ્રભુ રૂઢનાથ. બીખુ.

પદ ૭ મું.

જખીલા નંદનારે, તારી ચાલનો ચટકો જો;
છોરા આહીરનારે, તારા મુખનો મટકો જો. જખીલા.
ચાલનો ચટકો મુખનો મટકો, મોહિની નાંખે એમ;
કાળી તારી કાંચલીમાં, કામણ દીસે છે કેમ. જખીલા.
ચટકો તારી ચાલનો, પાવડીએ કંગર કોર;
જુમક જુમક ધુધર વાજે, નેનમાં નાચે મોર. જખીલા.
તાણીને આંધે પાવડીરે, કળકતો મુકે તોર;
શેરીએ લડથડતો હાંડે, મોરલી ધનધોર. જખીલા.
મુખ દેખડાવીને ઘેલાં કીધાં, બાણ હવેરાં દોર;
ભાલણ પ્રભુ રૂઢનાથજી મારા, ખીતલડાના ચોર. જખીલા.

વલ્લભ ભટ.

એ કવિએ ગુજરાતી કવિતામાં પહેલા ગરબા
ગરબી દાખલ કીધાં છે.

શણુગારનો ગરબો.

પ્રથમ પાર્વતીના પુત્રને, પાંચે નમું રે લોલ;
દીન જાણિ વાણિ દીજીએ, કહું સમું રે લોલ.
સરસ્વતી તણાં ચરણ, પ્રતાપથી રે લોલ;
નવે નીધ રીધ સીધ, આપો આપથી રે લોલ.
કરું ગાન ધરું ધ્યાન, બહુચરાતણું રે લોલ;
કરો સાર વાર વાર શું, કહું ધણું રે લોલ.
આજ બહુચરાજી માત, ગરબે રમે રે લોલ;
સૂર નર મુનિવરે, સર્વને ગમે રે લોલ.
માજી રૂપ રાધિકાથકી, ધણું બણી રે લોલ;
કોટિ કામ શશિ સૂર્યની, છબી હણી રે લોલ.
રાત રોહિણી રત્નાદે, આદિ સુંદરી રે લોલ;
પલક પલવટે ઉમા રમા, પુરદરી રે લોલ.
વેણુ વાસુકી સરીખી, શિશ રાજની રે લોલ;
મુદ્ધ ધંટ ગોફણા ને, મધ્ય ગાજતી રે લોલ.
લરી માંગ મૂગતા તે, મહા મૂલ્યની રે લોલ;
રાજે રાખડી રુડી તે, રત્ન તુલ્યની રે લોલ.
કુલી ખેટલી સેથો ભયો, સમો પજો રે લોલ;
ચાક ચમરીશું ચોટલો, કટી અજો રે લોલ.
સ્વરણ સિંદૂર આકાર, સર્વ સીપના રે લોલ;
ઝાળ શોભિતા શણુગાર, સર્વ નીપના રે લોલ.

કાને વાળિયો જડાવ, ઝાલ ઝુમખા રે લોલ;
 નેતિ મોતિયે પેરેબાં, હુણે હુણખા રે લોલ.
 સોના સાંકળી સરી, શિકા-જડામણી રે લોલ;
 કાર તોરણ મોતિની, દિસે દામણી રે લોલ.
 તેજ શું કહું તારંકતણે, લોલકેરે લોલ;
 કળાપુલ જહ્યાં નંગ, તે અમૂલકેરે લોલ.
 અર્ધચંદ્રમાં કપોળ, શું કહું કથીરે લોલ;
 ચૌદ ભુવંનમાંહી બહુચરા, સમું નથીરે લોલ.
 લાલ લાલ આડ કુમકુમની, રાતડીરે લોલ;
 તપે દીલડી કહી ન જાયે, વાતડીરે લોલ.
 ત્રિપટી મધ્યે સિંદૂરની, બીંદી કરીરે લોલ;
 ચોખ્ખા ચોખ્ખા કપોળ, લોલશું ભરીરે લોલ.
 ભુકુટી કમાન કાન, કારશું અડીરે લોલ;
 કીર નાસિકા વિદેહિ, કરે તે ધડીરે લોલ.
 આંખ ઉપમાને નાવે, કોપ પલવટેરે લોલ;
 વરણ વરણું જે અન્ય, ઉપમા ઘટેરે લોલ.
 પદ્મ દીપક તારાના, તેજ ત્યાં ગળ્યારે લોલ;
 મીન ખંજન મૃગ માન, મૂકિને પળ્યારે લોલ.
 લક્ષ લક્ષ કાંતિ તિલકની, લીલા જીવેરે લોલ;
 ગોશ ગાલમાં ત્રિલોક મોહ્યાં, તાજીવેરે લોલ.
 મોહરૂપ ધર્યું બહુચરાજિ, બાળિયેરે લોલ;
 ગ્રહ ચાર રહ્યા વેરસની, વાળિયેરે લોલ.
 ગુરુ હેમ લાલ ભોમ, ભુગ્ય મુક્તમારે લોલ;
 શની કીકિયે જોતાં, જણાય જીવતમારે લોલ.
 અધર બિંબ કે પ્રવાળ, લાલમાં મળીરે લોલ;
 દંતપંકિત જીવિત દાડમ, ફેરી કળીરે લોલ.
 ચળકે ચૂનિયો જડાવ, લાવ રેખમારે લોલ;
 વદન નિરખતાં ન આવે, મીન મેખમારે લોલ.
 હાથ લાવશું કટાક્ષ, નેન સેનનુંરે લોલ;
 ત્રિબુક ચાર વીચ ધંદુ, બિંદુ મેનનુંરે લોલ.

કંઠ કોકિલા કપોત, જ્ઞેત' પોતનીરે લોલ;
 લાતુ જુક્તિને પ્રમાણ, તે ઉઘોતનીરે લોલ.
 કાટે ચીનમાળા ચંપકળી, ચમકતીરે લોલ;
 ઘણી ધૂધરી અરીસે, દિસે ધમકતીરે લોલ.
 ગળે ધરેણાં થયાં ઘણાં, ધચુંબલેરે લોલ;
 કનક સાંકળી તુશી દોરે, ને ઝૂમણેરે લોલ.
 હિરા સાંકળી પોશીની, સેર આરનીરે લોલ;
 મુક્તામાળા તે એકાવળના, હારનીરે લોલ.
 બે હમેલમાં હિરાના, અપકારડારે લોલ;
 પારિજતક મંદારકેરા, હારડારે લોલ.
 બાહુ-દંડ જુગમ સુંઠ, સરખા સહીરે લોલ;
 હાથ હાથની હાથેળિયે, મથ્યાં મહીરે લોલ.
 અતિ અદ્ભુત અંગૂઠા, સંગ આંગળીરે લોલ;
 અનૂમાનમાં આવે તે, મગની પ્રળીરે લોલ.
 વીશ નખ રાત દીવસે, તારા તપેરે લોલ;
 અન્ય ઉપમાનો અર્થ, વ્યર્થમાં ખપેરે લોલ.
 બાંહે બાજુબંધ બેરખા ને, ઝૂમતારે લોલ;
 બાંધ્યા બાદલા બન્યા રહ્યા, ઝૂમતારે લોલ.
 પાણુ ચૂડલો પ્રમાણુ, ચતુર રગનોરે લોલ;
 અતિ અરુણુ તરુણુ દંત, તે મતંગનોરે લોલ.
 બાહુ કોરમાં જડાવ, લાલ લંકણીરે લોલ;
 મધ્ય માણેક હિરાના, હાથ કેકણીરે લોલ.
 હાથે પોંચિયો જવાળી, લાળી કેંગણીરે લોલ;
 છલા છાપ આરશી, અતિ સુચગનીરે લોલ.
 બીર ચોપતું રસાળ, તે વિશાળનુરે લોલ;
 કમળ કોશકુચ અગ્રમાં, મરાળશુરે લોલ.
 કેચુકી કનક તાર, હારચું બનીરે લોલ;
 ચુવા ચંદન ચરચીત, શોભે શોભતીરે લોલ.
 લેલો લાલનો પેયોં તે, રંગ જૂજવેરે લોલ;
 કસળ કાગ જેર સાળુ, કશુંજે ચુવેરે લોલ.

પેટ પોયણી પ્રમાણ, ક્ષીણ હૃદયશીરે લોલ;
 સજી મેખળા રસાળ, કર્શી કિંકણીરે લોલ.
 ઉદર ઉપર તે ત્રીવળી, વળી રહીરે લોલ;
 ગિરિશ્વેત દેહ મધ્ય, ત્રિવેણી વહીરે લોલ.
 નાભિ કામળ ફૂવો, કર્યો સુમારનોરે લોલ;
 ભર્યો વારિ તે આમૃત, ઇંદુસારનોરે લોલ.
 કંઠ હેઠ ઠેડ વાંસો તે, એકત્ર છેરે લોલ;
 અઘો મૂખનું અખંડ, કેળ પત્ર છેરે લોલ.
 કટિ કેસરી હરી, નિતંબ દળીરે લોલ;
 જંઘા જુગમ તે અઘો મુખે, છે કદળીરે લોલ.
 આરુ ચરણામાં ચિત્ર લખ્યાં, ચોદશીરે લોલ;
 પગ આંગળાં વળ્યાં, ચંપા કળી જશીરે લોલ.
 ભરી જલક કટોરિ હેમ, નાનિયોરે લોલ;
 ઇંદુ બિમ્બને આકારે, એડિ પાનિયોરે લોલ.
 જોહર લંઘર તોડાલે, ધૂધરી તળેરે લોલ;
 પાગે નેપુર ને વીછુવે, મુનિ ચળેરે લોલ.
 નયણે કાજળ સાર્યાં તે, કુમકુમ રોણશુરે લોલ;
 મંદ હાસ્ય કરે મુખ ભર્યાં, તંબોળશુરે લોલ.
 ઠંડી ઠાંઠ આઠ આઠ, સખી સંગમારે લોલ;
 બાળી બહુચરા કલોલ, કરે રંગમારે લોલ.
 કરે ગાન તાન પાન-પાત્ર હાથમારે લોલ;
 રમે રમક ઝમક ઠમક, સખી સાથમારે લોલ.
 દંત ધૂધટ ગ્રહી રહી, રસાળિયોરે લોલ;
 એક એકથી લે હાથોહાથ, તાળિયોરે લોલ,
 કેશ-પાસ કરી વાળિયા, અખોડલારે લોલ;
 ફેર ફૂદડી પ્રેરે ને લે, હંખોડલારે લોલ.
 એ અચંડ ખેલ ખેલે, બાળિ બહુચરીરે લોલ;
 તણે દેવ લેછે વારણાં, ફરી ફરીરે લોલ.
 વિષ્ણુ વાંસળી વગાડે, શબ્દ નાદશુરે લોલ;
 ડાક વગાડે મહાદેવ, મરન્નદશુરે લોલ.

ધરી પાણિ પોથિયો, તે મહા મૂનમરિ લોલ;
 અક્ષા વેદ લણે મૂખ, ચારે ધૂનમરિ લોલ.
 પુષ્પ ચંદન વરસાવે, વળી દેવતારે લોલ;
 અડચાશી-સહસ્ર ઋષિ, ચરણ સેવતારે લોલ.
 ગિરિશ્વેત તથા સેવક, કાજે ધશીરે લોલ;
 કળિ કાળમાં ચુંવાળમાં, આવી વસીરે લોલ.
 ભૂર શું લહે ભવાનીકરા, ભેદનેરે લોલ;
 આઘ અંત એ અગમ્ય, વાદ વેદનેરે લોલ.
 આ અખંડ ગરબો ગાય, જે કાંઈ માનવીરે લોલ;
 ચરણ ચરણને ઉચારે, સ્નાન જાહનવીરે લોલ.
 નવે નિદ્ધ રિદ્ધ લીછગે, આતારણરિ લોલ;
 દેવી વાંઝિયાં બંધાવે, દ્વાર પારણરે લોલ.
 મન મોહાં ગોખ ચાચર, સોહામણેરે લોલ;
 ભટ વલ્લભ મેવાડે, માને ભામણેરે લોલ.

કળિકાળનો ગરબો.

પરમેશ્વરીને પામે પડી હો બહુચરી, કહું કળિજુગનાં કર્મ;
 અકલ નથી કાંઈ એવડી હો બહુચરી, શક્તિ રાખજો શર્મ.
 જીવનું જીવન તું જડી હો બહુચરી, મૂરખ નવ લે મર્મ;
 અવતારીને આ ઘડી હો બહુચરી, આઘજિયે રાખ્યા ધર્મ.
 આ દિન દુઃખ દેખડાવિયાં હો બહુચરી, જનમી કીધા જ્નેખ;
 સમે સરવ સંપડાવિયાં હો બહુચરી, ગુણવત કીધા ગોખ.
 હવે હૈયું નથિ આલતું હો બહુચરી, કહણ જ આવ્યો કાળ;
 તું વિના કો નથિ આલતું હો બહુચરી, પ્રજા થઈ પિડપાળ.
 કળિજુગ આવ્યો કોપતો હો બહુચરી, કરવા શુભ સંહાર;
 લાજ મર્યાદા લોપતો હો બહુચરી, બ્રજ ક્યાં આચાર.
 દુર્નતિ દીધી દેશને હો બહુચરી, સુમતિ કરાવી તાજ;
 વિપરીત ધારી વેશને હો બહુચરી, કળી કરે છે રાજ.
 પ્રથમ પહાણ વરસાવિયા હો બહુચરી, પછે પૃથ્વી ડુબાઈ;
 કાળે દુકાળે આવીયા હો બહુચરી, પ્રજાન પ્રીછે કાંઈ.

કુમારગ સૌ ઉલટે હો બહુચરી, તજ સુમારગ પંથ;
 રહે કુકર્મ કુળે ઘટે હો બહુચરી, અરે ન આવે અંત.
 મહાજન મોટાં મહેશ્વરી હો બહુચરી, માને બધા માનંત;
 ત્રૂંઠ્યાં દેખીને તપેશ્વરી હો બહુચરી, જાત ન જાણી અંત.
 ગૌઆહાણુ સેવા તજ હો બહુચરી, જોગી જતિને ધાય;
 હાણુ હોય નવ લે હજી હો બહુચરી, લક્ષ્મી લહેર જાય.
 કથા કહે કુપાત્રને હો બહુચરી, ગમે જોષીના જોશ;
 જોડું તજ જાય જાતરે હો બહુચરી, દિલમાં ન ગણે દોષ.
 ઉંચ નીચ એકઠા મળિ હો બહુચરી, જોસે બહુ એકાંત;
 માને મનમાની રળિ હો બહુચરી, જાણી ન આણે બ્રાંત.
 હિંદુ તરકમાં એહવી હો બહુચરી, સમજ્યા સારોધાર;
 જાત ન જાણી જૂજવી હો બહુચરી, વરતો એકાકાર.
 ધર્મ ગયો ધરણી ધરી હો બહુચરી, પુણ્ય ગયું પાતાળ;
 પાપ રહ્યું સધળે વસી હો બહુચરી, નર નારી વૃદ્ધ બાળ.
 દયા દેવ લોકે ગઈ હો બહુચરી, દિસે નહીં લવલેશ;
 કૂડાં કર્મ કરે કઈ હો બહુચરી, અવર ન દે ઉપદેશ.
 સત્ય રહ્યું સંતાઈને હો બહુચરી, સૂઝે નહીં સ્વલ્પ માત્ર;
 ઘટમાં રહ્યું ઘુંટાઈને હો બહુચરી, કળિયે કિંધાં કુપાત્ર.
 શત્રુ સગાં સંસારમાં હો બહુચરી, વધ્યું વાલામાં વેર;
 અવલોકો આ વારમાં હો બહુચરી, કળિ કરાવે કર.
 પ્રીતની રીત બધી ઘટી હો બહુચરી, સ્વારથીયો થયો સ્નેહ;
 માયા મનમાંથી મટી હો બહુચરી, તુરત દગો દે તેહ.
 બલિચારી વાધ્યા ઘણા હો બહુચરી, કુળમાં ન ગણે દોષ;
 માઠામાં ન મુટી મણા હો બહુચરી, હદ હજાહજા હોય.
 કુળવધુ કઈ કુટિલા થઈ હો બહુચરી, ગણે ન ગુરુજનલાજ;
 પૈસે પર-પુરુષે ગઈ હો બહુચરી, પ્રગટ પેખતાં આજ.
 આણુઘટતું અવલોકિયે હો બહુચરી, ઘટે તે ઘટતું સર્વ;
 કેમ કરિ કોઈને ટોકિયે હો બહુચરી, પ્રજા પૂર્વતું પર્વ.
 વય વિના વનિતા વેષમાં હો બહુચરી, ગર્ભ જ ધરે અનેક;
 દશ દિવસ દાખ્યું દેશમાં હો બહુચરી, વાધ્યો વિષય વશેદ.

લક્ષણ લઘુતાનાં વખ્યાં હો બહુચરી, તુચ્છ તરુણ થાય;
 નદિયે નીર બધે ધટ્યાં હો બહુચરી, આયુષ્ય અલ્પ ઉપાય.
 સંવત સત્તર સત્યાશિષ્યે હો બહુચરી, સૃષ્ટિ તબલ્યું સત્ય;
 અકળાવ્યા અઠાશિયે હો બહુચરી, વિધવિધ પડી વિપત્ય.
 અકરાકર અતિ થયું હો બહુચરી, માઠા પુઠ્યા મેહ;
 દૈવત દુનિયાનું ગયું હો બહુચરી, દુર્બળ દીસે દેહ.
 વિત્ત વિના વસુધા કરી હો બહુચરી, રસ કસ ન રહ્યો રેપ;
 અમૃતતા અળગી ધરી હો બહુચરી, સ્વાદ ન પામે શેપ.
 અન્ન અતિ મોંઘાં હુવે હો બહુચરી, અધર્મ વાધ્યો અસાધ્ય;
 કો કોની કરણી જુવે હો બહુચરી, એક થકી એક અગાધ.
 ઉદર થકી ઉપજવિયાં હો બહુચરી, ઉભયતણે જે અંશ;
 તે તન પેટ તબલવિયાં હો બહુચરી, વિકૃત કિંધા વંશ.
 નિર્મળ જન મન નિસ્તર્યું હો બહુચરી, એજ અધિક ઉતપાત;
 વિશ્વ બાધામાં વિસ્તર્યું હો બહુચરી, વિશ્વાસીશું ધાત.
 આપી થાપણ આળવે હો બહુચરી, જુઠા ખાયે સમ;
 ભરમે ભરને ભોળવે હો બહુચરી, કુડાં કરે સૌ કર્મ.
 આપી સુકૃત આપનું હો બહુચરી, લક્ષ્મીથી લલચાય;
 જે ધન જોડ્યું પાપનું હો બહુચરી, તે ધન તેમ વવરાય.
 જે હકિમ રક્ષા કરે હો બહુચરી, ગયા તે હકિમ હાડ;
 અવળું આ જુગ આચરે હો બહુચરી, ખેતર ખાયે વાડ.
 ચોર ચાડિયા તેવડે હો બહુચરી, નગર થયું નિર્ધન;
 ત્રાહિ ત્રાહિ તણિ પડે હો બહુચરી, રાત દિવસ અનુદીન.
 માણસ જ્યાં ધણાં મુવાં હો બહુચરી, પરાં શહેર નદી પાર;
 કહિ મંદિર ખાલી હુવાં હો બહુચરી, ભૂ ભાસે ભયંકાર.
 દેહ ધારી દુખિયાથકી હો બહુચરી, દયા ન આણે મન;
 દિન દિન દુકૃતતા થકી હો બહુચરી, કાષ થયાં વન વન.
 છળ છળભેદ ન છુટિયે હો બહુચરી, પ્રસર્યો બહુ જ પ્રપંચ;
 ખૂટ્યામાં નવ ખૂટિયે હો બહુચરી, ખરું ન રાખ્યું રંચ.
 વાંક વિધાતાનો નથી હો બહુચરી, વાળ્યું તેમ લણાય;
 આપ ન જાણ્યું આપથી હો બહુચરી, ભુંડે ભલું કેમ ચાય.

નવ દીર્ઘ નવ સાંભળ્યું હો બહુચરી, આ દુઃખ દુનિયા માંય;
 પાપ પ્રભ જનનું મળ્યું હો બહુચરી, કહો જે કહિયે ક્યાંય.
 ભૂતળ-ભુર-દેવે નહી હો બહુચરી, સૂર-પુર કર્યા પ્રયાણ;
 હાજરાહજુર તમે છો અહીં હો બહુચરી, પુરુષ નમ્યા પરમાણુ.
 અપલક્ષણ સંસારમાં હો બહુચરી, લોકે વાળી લીક;
 અરજ સુણી આ વારમાં હો બહુચરી, બહુચર ભાંગો ખીક.
 ઈંદ્ર આદિ બધા દેવનાં હો બહુચરી, કંઈ કંઈ કાપ્યાં કષ્ટ;
 નીર મોભે ગયાં નેવનાં હો બહુચરી, શક્તિ રાખજો સુષ્ટ.
 મહાકાળી મહાકાળમાં હો બહુચરી, સુણી કરો છો સાર;
 તે બળ બહુચર બાળમાં હો બહુચરી, ઉગારો આ વાર.
 હૃદય વળી હવે શું જુઓ હો બહુચરી, પાપે પૃથ્વી ખવાય;
 સર્વનું સોમપણું ખુવો હો બહુચરી, પુણ્યે પાપ પળાય.
 કોઈક સાધુને સતે હો બહુચરી, શંખલ પુરથી જગ;
 છેક વળે છે તું છતે હો બહુચરી, હોલવ બળતી આગ.
 ત્રાણ કરો ત્રિપુરેશ્વરી હો બહુચરી, તમે તમ સામું જોઈ;
 પ્રીત કરો પરમેશ્વરી હો બહુચરી, ખરી આળસને ખોઈ.
 સરન્યાં સર્વે શક્તનાં હો બહુચરી, સુરનર જાયા જેહ;
 જોછ જનેતા જગતનાં હો બહુચરી, છોરુને નવ દો છેહ.
 ઉછેરીને ન ઉશેટિયે હો બહુચરી, કોઈ પ્રભ હોય પેટ;
 વિષમ વેળામાં વેઠિયે હો બહુચરી, મા નહિ ધૂટો નેટ.
 પાળ્યાં ભાં લગિ પોખિયે હો બહુચરી, પેટ તણી પરજાય;
 સમર્થ લગિ સંતોખિયે હો બહુચરી, મેહરમાં ન કરો મણાય.
 ઘણી ગઈ થોડી રહી હો બહુચરી, તેમાં નિત્ય ચડાય;
 યોગિયે નહિ આંહે ઝહી હો બહુચરી, પાર કરો પ્રભુતાય.
 નજર કરો નવ્યાશિયે હો બહુચરી, નગર કરો સરદાર;
 વિશ્વ અવાસે વાસિયે હો બહુચરી, પરાં શહેર નદિપાર.
 મ્હો માઝ્યા મેહ મોકલો હો બહુચરી, ખટ રસ નાવે ખોટ;
 સર્વતાણા હરિ શોક લ્યો હો બહુચરી, કરુણા કીજે કોટ.
 કામદુધા ચઢ દુનિયે હો બહુચરી, સુખ પામે સંસાર;
 સ્ત્રમ ખાતામાં સંજિયે હો બહુચરી, નોધારાં આધાર.

ભૂતળ ભુરને દીનિયે હો બહુચરી, ભાત ભાત રસ ભોગ;
 લાડ લડાવી લીનિયે હો બહુચરી, ભલાં ટળે વીન્નેગ.
 આદ્યમિ છોટા નાંખીયે હો બહુચરી, છોરુ ઢોરુ ને ગ્રામ;
 ભગવતિ ભવમાં ભાખિયે હો બહુચરી, સમસ્ત્યાં પૂરો કામ.
 નેઉવેથડી નારાયણી હો બહુચરી, દેશમાં દો નવનિદ્ધ;
 દેવી સદા સુખદાયિણી હો બહુચરી, પરમેશ્વરી પ્રસિદ્ધ.
 ગરબો સુણી કાળિકાળનો હો બહુચરી, જથા શકિત દે દાન;
 પરતો બહુચર બાળનો હો બહુચરી, પામે ધન સંતાન.
 વરણુ અધિકાર વેદમાં હો બહુચરી, ભગવતિ બ્રહ્માણિ એક;
 ઉચર્યો અધિક ઉમેદમાં હો બહુચરી, ત્રિપુરા ન તળે ટેક.
 તમે છો ત્રિભુવનનાં પતિ હો બહુચરી, શ્રુર સુરેશ સમાન;
 વલ્લભ ગુલામની વિનતિ હો બહુચરી, સુણુજો સઘળી કાન.

રત્નો

આ ભાવસાર ખેડાનો હતો-એની કવિતા
રત્ન જેવી ઝળકારો મારી રહી છે.

મહિના.

સાખી.

કારત રસની કુંપળી, નયણામાં ઝળકાય;
અંગ સમારે રાધિકા, મનમથ રહ્યો શોભાય.
કારતકે કંથ મેલી ગયા, સાંભળ સૈયર વાત;
ગોકુળનીરે ગોવાલણી, ધસવા લાગીરે હાથ.
વાયદા ઉપર વધતા ગયા, દિવસ ગણતારે માસ;
અમોરે વિશ્વાસે વળગી રહ્યાં, મોહન મળવાની આશ.
સમારે સહોદર છે ઘણાં, નાથવિનારે શી નાર;
બળરે કરી નવ યોદિયે, મસ્તક નહિરે મોરાર.
અમોરે મળતાં શું મળી ગયાં, બાકી રાખ્યું ન કાંચ;
કહેવા સરખું રહ્યું નહીં, જાણે જલ્દવરાય.
પૂર્વનિ પ્રીત સંભારિયે, જાણે પોતાની દાસ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, પૂરો અબજાની આશ.
આધવજરે સંદેશડો, કહેજો મથુરા મોઝાર;
જેરે દહાડાના ગયા નાથજી, ઝુરે વ્રજની નાર. આધવજરે.

સાખી.

માગશર મન મેગળ થયો, ઉપર નહીં ભરથાર;
મધુપુરમાં વાસો વસ્યો, અંકુશને દેનાર.
માગશર મહિના આવિયો, નાબ્યા નંદકુમાર;
સંભારતાં સાસો પડે, આંખે આંસુની ધાર.
આશા ઉમેદે અવતર્યા, અબજાનો અવતાર;
કહેને અમે કેમ કાળિયે, મેલી ગયારે મોરાર.

પ્રથમ તો મધુકર મોહ્યો, બહારે કાવ્યો છે જોમ;
આપણુ અમળાને એ ઘટે, જો જો કરમના ભોગ.
ધરમાં તે હળવી હું પડી, બહાર નવ રે યોલાય;
ક્રૂપા તે કરી છાંપડી, ક્રૂપામાં રે સમાય.
મળતાં મોટમ નવ રાખિયે, આવો શ્રી ભગવાન:
રત્નાના સ્વામી રે શામળા, દોને દરશન દાન. ઓધવછરે.

સાખી.

પોષે તો પરવશ પડી, મેહ વ્યાધો અતિ અંગ;
ઓપડ સુણ લાગ્યો નહીં, ડશિયો સ્યામ ભૂજંગ.
પોષે તે પહેલા પૂરમાં, જોખન આજેરે વેપ;
પૂરણુ પાપ તેનાં મળ્યાં, જેનો પિયુ પરદેશ.
આછી પટોળીરે આઢવા, શિયાળાનીરે ટાઢ;
પાંચ પહોરની રાતડી, બહારે કીધી છે રાઢ.
સાંજ સંજોગે સૌ મળ્યાં, જીવે વાલાની વાટ;
વસાર્યા કેમ વસરે, ઉભા જમુનાને ઘાટ.
ઘણરે ગાહું, કરી રાખિયે, હૈકું નવ રહે હાથ;
શ્રીત કરી કેમ પરહ્યાં, નાવ્યા નગણુરે નાથ.
બળતી યોલું છું હું હવે, રખે રાખતા રીશ;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, પાયે નામું છું શીશ. ઓધવછરે.

સાખી.

મહા મહિને મન માહરું, આકુળ વ્યાકુળ થાય;
રૂવે વિજોગણુ રાધિકા, એકે ન સુઝે હિપાય.
હજિ હરિ શે નવ આવિયા, આવ્યો મક્કર માસ;
લાગ્ય વિના કેમ પામિયે, બહાલાજનો વિલાસ.
કુખળ સરખી કામિની, આવિ હરિનેરે હાથ;
આપ કાળા ને એ કૃપડી, ભલી ભજિછેરે ભાત.
સરખા સરખી સાહેલડી, જમુના નહાવારે બથ;
પૂજને માગે રે પ્રેમદા, મળજો જાદવરાય.
એક દુઃખે અમો દાઝિયે, બીજું કુખળનું શૂળ;
નિર્ગુણ જોગ વળી લખે, દાઝયા હિપર લૂણ.
દ્યારે દમોદર દિલ ધરી, ભેટો શ્રી ભગવાન;
રત્નાના સ્વામીરે શામળા, ક્યારે મળશેરે કહાન. ઓધવછરે.

સાખી.

કાગળ આવ્યો હે સખી, કેશું પ્રુદ્યાં રસાળઃ
હૃદે ન પ્રુલી રાધિકા, લમર કનૈયોલાલ.
સધળો શિયાળો વહિ ગયો, આવ્યો કાગળ માસઃ
અંતરમાં અતિ ઉપજે, હોળિ રમવાની આશ.
વસંત વધાવવાને હું જતી, કુમકુમ ભરીને કચોળઃ
કેસરી સાળુરે પહેરવા, મુખ ભરીને તંબોળ.
અખિલ ગુલાલ ઉડે ધણું, વાગે તાલ મૃદંગઃ
કોકિલ શબ્દ સોહામણા, કંપે અખળાનું અંગ.
તરુવર આંખો મહોરિયો, પ્રુદ્યાં કેસુડાં વનઃ
અમો અખળાને એ ધટ્યું, મરવું મુંઝાઈ મન.
વેરી વિધાતાએ લખ્યો, વહાલાતણો રે વિભેગઃ
રતનાના સ્વામીરે શામળા, આવી કરેરે સંભેગ. ઓધવછરે.

સાખી.

ચૈત્રે ચતુરા સંચરી, ઉભી જમુનાને તીરઃ
પંથ ન્યાળતી પ્રેમદા, રડતાં લીંબે ચીર.
ચૈતર માસનો આંદલો, રૂડી નિર્મળ રાતઃ
સ્વપનામાં સ્વામી રમી ગયા, હૃદે થઈ રળિયાત.
જગીને ભેતાં દીસે નહીં, કાળ પડી છે પેટઃ
બોલાવ્યા બોલે નહીં, નાશી પેઠા રે નેટ.
કોમળ કર ધરિ દીવડો, ચતુરા ન્યાળે ઓપાસઃ
ખોળતાં ખુટીરે રાતડી, ન મળ્યા શ્રી અવિનાશ.
પાછલી રાત પરાલિયું, ઉડી પ્રાતઃકાળઃ
ભેશીડા ભેશ સંભાળજે, આ શું આળપંપાળ.
સૂખ સ્વપ્નાનું સાંભરે, ભીતર ભડકારે થાયઃ
રતનાના સ્વામીરે શામળા, આવી મળે તો ઓલાય. ઓધવછરે.

સાખી.

વૈશાખ આવ્યોરે સખી, વહી ગયા ખટમાસઃ
હજી સંદેશો નાવિયો, કાગળની શી આશ.
વૈશાખે વાયારે વાયલા, પામ્યાં દાડમ દ્રાખઃ
પાકી તે રાયલુ આંખલી, ગળી આંખાની સાખ.

કુકનાં લહેરાં લાગે ઘણાં, બહાર નવ નીસરાય;
ધરતી ધણે ને રવિ તપે, દ્રામળ મુખ કરમાય.
પુલડાંની સેજ સમારિયે, બહેકે ચંપે ને જાય;
જ્ઞાલાજિ કેરે વીંઝણે, કેને દોળુરે વાય.
માંગ સમારું રે મોતિએ, સેથે ભરુંરે સિંદૂર;
નાથજિ લ્હાવો લીંબિયે, જોગન જાય ભરપૂર.
ગ્રીષ્મ ઋતુ અતિ દોહેલી, જ્ઞાલા વિચારો મન;
રતનાના સામીરે શામળા, સોંપ્યું તન મન ધન. આધવજીરે.

સાખી.

જેઠ જોડી સોગડી, પાસા લીધા હાથ;
જાણ્યું પડશે પાધરા, અવળા પડ્યા નાથ.
જેઠ લગી જોઈ વાટડી, દોષ આવે ને જાય;
કાગળ કટકે મળ્યો નહીં, લખવા જાદવરાય.
મરતું તે મુખથી દેમ કહું, મરણ હરિનેરે હાથ;
પ્રીતમગત મૃત્યુ થઈ રહી, જાણે વૈકુંઠનાથ.
સગપણુ સારું સૌ કહે, પ્રીત પીતળ ફેક;
એરે ઉખાણો સાચો મળ્યો, ભલા હસાવ્યા લોક.
દોષ અમારાં અદૃષ્ટનો, વાલાજનો શો વાંક;
સુખ દુઃખ સરજ્યું દેહને, મારી વિધાતાએ ટાંક.
અતુર થઈ નવ ચૂકિયે, જાણો અમળાનો ધર્મ;
રતનાના સ્વામીરે શામળા, વળતી બેસશે કર્મ. આધવજીરે.

સાખી.

અશાડ આવ્યો હે સખી, દેમ કરિ કાહું દન;
નાથ નમેરા થઈ રહ્યા, હાદે પડિયારે રતન.
અસાડોરે ધન ઉલટ્યો, માગ્યા વરસેરે મેહ;
વીજલડી ચમકારા કરે, જ્ઞાલે દીધોરે છેહ.
મોરના સોર સોહામણા, દાદુર જોલેરે જોર;
કોયલડી ટોંકા કરે, નાવ્યા નંદકિશોર.
રાત અંધારિ ઊડે આગિયા, દેખી ઝખકેરે મન;
દીવડો દીસે બિહામણો, નાવ્યા જગના જીવન.
લીલા ચરણા અવનિએ ધર્યાં, તરુવર ગેરગંભીર;
પંખીડે, માળારે ધાલિયા, જ્યાં ત્યાં ભરિયાંરે નીર.

જોગીડા પણ પંથ પરહરી, ઘેઠા એક આસન;
રતનાના સ્વામીરે શામળા, આવો જનન! જીવન. આધવજીરે.

સાખી.

આવણુ માસે સજ થઈ, દરપણુ ન્યાળે અંગ;
તતક્ષણુ તે ધરણી દળી, બાણે ડચ્છો ભુજંગ.
આવણુ માસે સાહામણો, હિણડોળાના રે-દંત;
હિંચે તે ગોરી રાધિકા, ધણું પીડે અનંગ.
સખિરે સાહેલી સૌ મળી, જમુના નાવારે જય;
કેસરી તિલક સાહામણાં, કામળ રંગારે પાય.
ગૌરી પૂજે સાહેલડી, કરમાં પુષ્પની માળ;
ખીજા રે કરમાં ડુંકાવડી, મુખે શ્રીગોપાળ.
ચાર પહોર જાગરણુ કરે, ગોરી ગરબારે ગાય;
રાત થોડી ને રમત ઘણી, રખે વહાણુરે વાય.
આવણે પાક્યો આંખલો, કોને કરિયે ભેટ;
રતનાના સ્વામીરે શામળા, આડો જમુનાનો ખેટ. આધવજીરે.

સાખી.

ભાદરવે ભવન પાંચમે, ખલંક હિંદોળાખાટ;
પુષ્પને પંખે પકિણી, જીવે બહાલાની વાટ.
ભાદરવો ભરપૂરમાં, ભલું જણાયે જોર;
ગગન વિષે કરે કાટકા, નાવ્યા નંદકિશોર.
ઉત્તર દેશથી ઉલટયો, થયો ઘોર અંધાર;
વીજલડી ચમકા કરે, નાવ્યા નંદકિશોર.
પંચરંગના આલમાં, મોટા તાણ્યા રે મચ્છ;
અંપક વરણી રે રાધિકા, ચીર ભીંજયે સ્વચ્છ.
નદિયે નીર ભર્યાં ધણાં, નવ દીસે ઉતાર;
વેરણુ જમુના પૂરે ચઢી, પીયુડો પેલેરે પાર.
ખાલ્ય બધું સુખ દેહનું, જેનો નાથ નહોર;
રતનાના સ્વામીરે શામળા, બળતી બાલું છું જોર. આધવજીરે.

સાખી.

આસોએ આશા હતી, મળવાની મનમાંય;
આધવજી ભલે આવિયા, વીરા થાગ્યો વિદાય.

દુઃખનારે દહાડા વહી ગયા, આવ્યો આસોરે માસ;
 સૌકા સપરમે દહાડલે, વસે પેતાને વાસ.
 નવરે દહાડા ગયાં નોરતાં, નાવ્યા દશરા રે માંય;
 મોટો યોદ્ધા દીવાળીનો, આવી કરજે ધંધાંય.
 સખી સાહેલી સૌ મળી, હરિને લેવાને જાય;
 આણે મારગ હરિ આવશે, ઉલટ અંગ ન માય.
 ધનતેરશે ધન ધોધને, સજ્યા સોળ શણગાર;
 નયણે તે કાળજી સારિયાં, મળવા નંદકુમાર.
 કોમળ કરમારે દીવડો, હાઈ હરખ અપાર;
 હરિને નિહાળવા નીસરી, ઉભી આગણું બહાર.
 મનના મનોરથ વહિગયા, એકે સિધ્ધું નહિ કાળ;
 રતનાના સ્વામીરે શામળા, દોહલું કીધું છે રાજ. યોધવછરે
સાખી.

અધિક માસ વળિ આવિયો, તેથી ઉપલ્યો ત્રાસ;
 વળિ એ કેવો વીતશે, વીત્યા બારે માસ.
 બારે માસ તો વહી ગયા, તેરમાની શી પેર;
 પુરુષોત્તમ પહેલો નથી, દ્રોણે કીધો છે કેર.
 બાર રવિ બાર પર્વણી, અધિકું આણું ન થાય;
 અધિક માસ કર્મે કયાં લખ્યો, ધણો થયો દુઃખદાય.
 વર્ષ પછવાડે વાછરું, મુક્યો છે મળમાસ;
 રખે વળી યૌદ્ધો કરે, એનો શો વિશ્વાસ.
 રાધા ને લલિતા ચંદ્રાવળી, લામા આવે જે વામ;
 સૌકાનાં મન મનાવિયાં, આવ્યો સુંદરશ્યામ.
 તેરે માસ પૂરણુ થયા, જે કો પ્રેમે રે ગાય;
 સાંભળતાં સુખ ઉપજે, જોહુ વૈકુંઠ જાય.
 પદ આગણોતેર રાગ સોરડી, બતરીસો રે બંધ;
 ગુણીજન મન વિચારજે, એ છે રસનોરે કંદ.
 સંવત સત્તર પંચાણુંઓ, માસ માગશર સાર;
 પ્રથમ પક્ષ એકાદશી, ઉત્તમ ચંદ્ર વાર.
 મન કર્મ વચન શુદ્ધ કરી, રચ્યા ત્રયોદશ માસ;
 રતનાના સ્વામીરે શામળા, પ્રીતે પૂરજે આશ. યોધવછરે.

જીવરામ ભટ.

પ્રેમાનંદ ભટના વિવેકવણ્નરાની નકકલ કીધી છે.

જીવરાજ શેઠની મુસાફરી.

હીરછંદની ચાલ.

શિવરાજ શેઠ પુત્ર જીવરાજને, મોકલે વિદેશમાં કહી મુકાજને;
 જાઓ મૃત્યુ લોકમાં શુભાસ્તા લેખને, માલ વોરજોળિ પુત્ર શુદ્ધ જોખને.
 સાથ રાખજો દલાલ સંત કોખને, લેવરાવશે મુમાલ સારા જોખને;
 આગવો મુસંગ લેઈ રાખજો કને, ધીરશે મા કામ કોષ લોલ ચોરને.
 મૂકજો કુસંગ કાંસિયાતણી પુરી, આવશે અપાર મોહિની નદી ખરી;
 જેસજો વૈરાગ્ય નાવમાં ફરી ફરી, ચાલજો મુવાટ પેલી પાર, લાતરી.
 વિકટ છે અવાટ ખીછ વાટ ચૂકશે, જાણુ દેશ રહિ જશે અજાણુમાં જશે;
 વિષય ધૂર્ત મધ્ય જાળમાંહિ દૂલશે, કામરૂપ દંભ ત્યાં વિવેક બૂલશે.
 પરખ્યા વિના પ્રપંચ માલ વોરશે, લાલ કાળ વહિ જશે દેવાણું ફૂકશે;
 તો ત્રસાજો ખોટ દેખી પોક મૂકશે, કાષ્ઠ ધીરશે નહીં વિદેશ શું કરશે.
 દેશ દેશ કાઠજો દુકાનો ધર્મની, છાંડજો પ્રપંચ વાત ફર કર્મની;
 ધારશે ન કર્ણુ વાત વિષય વાતની, કાવજો લલાઈ આપ સારી વાતની.
 યત્ન રાખજો શરીર વાટ વાટમાં, તાપમાં ન આવશે કુકર્મ સાથમાં;
 જ્ઞાન યોગ ભક્તિ માલ જો ગમે તને, ખોટ લાલ પૂછજો ને વોરજો તમે.
 એટલી વિવેક વાત ચિત્ત રાખશે, તો ભવાટવી તરી સ્વપૂર આવશે;
 એક વાર સર્વ વસ્તુ લેઈ આવશે, તો પ્રદેશ પરહરી સ્વધામ જેસશે.
 શીખ લેઈ શેઠશ પ્રદેશ સંચર્યા, નાત જાત નગર લોક સર્વને મળ્યા;
 નગર શેઠ પુત્ર જીવરાજ નીકળ્યા, રામ રામ જોગોપાળ શબ્દ કહી વળ્યા.
 હર્ણુ મૂકીને નવા પોશાક પેરિયા, દેખતાં પિતાએ નેત્ર નીર ખેરિયાં;
 ત્યાં કુંડુળ નાત લોક તો રહી ગયા, જીવરાજ શેઠ ત્યાં થઈ વિદા થયા.

શહેર બહાર સર્વ સાથ એકઠો થયો, શિવરાજ શેઠ ત્યાં વળાવવા ગયો;
 પુત્રને વળાવી શિવરાજ ત્યાં રહ્યો, જીવરાજ ત્યાં થકી વિદેશમાં ગયો.
 જીવરાજ વ્યસનના તરંગમાં અજ્યો, મનોવેગ તુર્ત મૃત્યુલોકમાં પડ્યો;
 કર્મયોગ ત્યાં લવાળિધ પાર ના જાયો, ધણિકવાર જીવરાજ તીર્થ આથબ્યો.
 દૈવયોગ એક દેહ નાવ સાંપજું, દ્વારસમ ઉર્ધ્વ કાળ શિલ્પિતું ધજું;
 પંચ પાટિયાં પ્રપંચ લોહતું જજું, જૈ લવાળિધ નીલ પંકજનળમાં પજું.
 સ્ત્રી જીવાન એક બેડી દીડી નાવમાં, બુદ્ધિ આગળી સ્વરૂપ હાવલાવમાં;
 મંદ હાસ ચતુર છે વિચાર વેણમાં, મધુરી વાણીમાં અનંત મૃગાક્ષિ નેણમાં.
 શેઠ પાસ આવી વાત પૂછી સાનમાં, કોણ માત તાત કોણ નાત જાતમાં;
 કોણ નામ હામ વાસ કોણ દેશમાં, કેમ છો ઉદાસિ આ વિચિત્ર વેશમાં.
 સ્વસ્થ ચિત્તે શેઠ કહે વિચારિ વાત, કોટિ લક્ષ જન્મ કોટિ લક્ષ માત તાત;
 કોટિ લક્ષ નામ કોટિ લક્ષ નાત જાત, મૂળ નામ એક છે સુણો પિતાની વાત.
 શિવરાજ છે વિદેહી નગર શેઠિયા, પુત્ર તેમનો હું જીવરાજ વેઠિયા;
 ઉદ્યમાર્થ અર્થ મૃત્યુલોક આવિયો, ભૂલમાં હું આ લવાળિધ મધ્ય ભટકિયો.
 પાર ના જડિયો હું દેખતો જ આંધળો, ભૂલમાં ભમ્યો હું ચાલતો જ પાંગળો;
 જાત નાત તાતથી થયો હું વેગળો, તાત છે સમીપ તેમને હું ના મળ્યો.
 આશરા વિના ગયો ધણો હું આકળો, વાટ હામ તું મળી થયો હું મોકળો;
 ધણિક નાર મેં કરી તથાપિ એકલો, દુઃખ સોચના થકી થયો હું દૂખળો.
 નવ મટે થનાર વાત કર્મની લખી, આજ દુઃખ વિસર્જ્ય થયો ધણો સુખી;
 ગુણ વાત મેં કહી તને ન આળખી, મેં કહ્યું તને તમે મને કહો સખી.
 તે નિવૃત્તિ નાર શેઠને કહે કથી, આળખો મને પવિત્ર માત તાતથી;
 મન પિતાં સુબુદ્ધિ ને કુબુદ્ધિ માતથી, ત્રણ બેન નીપતી બને ન મળથી.
 મન પિતાનું હેત અહું મા કુબુદ્ધિથી, મારિ મા સગી સુબુદ્ધિ તેથકી નંથી;
 હું નિવૃત્તિને તમે સ્વયંવરે હરી, શેઠ જે વિદેહ નામ શહેર જન્મ વરી.
 માત તાત પાસ હું નિવૃત્તિને ધરી, નાથ મૃત્યુલોકમાં ગયા તમે પ્રરી;
 ત્યાં ગયા પછી પ્રવૃત્તિ બ્રાતિને વર્ષો, તેમનું સ્વરૂપ ભેદને તમે ધર્યાં.
 લંપટિ કુબુદ્ધિ સાસુના કલાગરા, મૂળથી ખરી સુબુદ્ધિ સાસુ વિસર્જ્યા;
 તવ સુબુદ્ધિ માત મારિ પાસે આવિયાં, માત દિકરી વિદેહ શહેરમાં રહ્યાં.
 શિવરાજ સ્વસુર આશરે સુખી થયા, સ્વસુર સાસુનાં પવિત્ર ચરણ સેવિયાં;
 ત્યાં તમારિ શાંતિ મા રડી રડી મરે, શિવરાજ તાત તે ઉદાસમાં મરે.

દેહ વસ્તુ સાક્ષિરૂપ ગર્વ ના ધરે, રોજગાર ના કરી વૈરાગ્ય આદરે;
 સમર્પણ ધર્યું હશે નવું ન સંધરે, આગલી કમાઈ સંતને મુખે ધરે.
 ગૂણથી અતીત પંથ એકલો દરે, આપ ના પિયે ના પુત્ર પુત્ર ઉચરે;
 એકવાર હું નિવૃત્તિ ઘેર આવિયા, સ્વમુરછ અમારિ પાસ ગળગળા થયા.
 કહે વહાળિ તમ પતિ વિદેશમાં ગયા, કોટિ કલ્પ વહિ ગયા હજુ ન આવિયા;
 ક્યમ થયું હશે મળ્યા શું વિષયિ કાશિયા, કામ ક્રોધ લોભ તરકરે શું લૂટિયા.
 કે શું લેવું દેવું અધિકન્યથી રહ્યા, કે કુસંગ ધૂર્ત સંગથી વહી ગયા;
 જા વદ્ધ નિવૃત્તિ આપ મૃત્યુલોકમે, વૃદ્ધ આ મુનિમ સુસંગ સાથ લો તમે.
 સાથ લો દયા સંખીથી વાટ નિર્ગમે, તું ગયા વિના ન થાય અર્થ આ સમે;
 લેઈ આજ્ઞા થયાં સવાર તે સમે, આ દયા સંખી મુસંગ સાથ બે અમે.
 મૃત્યુલોક આવિયાં લવાબ્ધિ તીરમે, દેશ દેશ બોળિયા મળ્યા નહીં તમે;
 ધણિકવાર બોળિ બોળિ થાકિયાં અમે, ઠાહું નાવ દેખિયું લવાબ્ધિ નાળમે.
 પૂછિયું ન કોઈને હું બેઠી આ સમે, તેટલેજ શેઠ દષ્ટિયે પડ્યા તમે;
 આજખું તમોને મને ન આજખી તમે, શીઠ આજખો ગરીબ નાર છું અમે.
 હું વિનાં અનેક નાર ઇશકિને ગમે, આજ કાળ બ્રાંતિ નારમાં રમે તમે;
 ક્યાં ગઈ પ્રવૃત્તિ બહાલી નાર આ સમે, માત તાંત વસત્યાં પ્રવૃત્તિ નારમે.
 હું નિવૃત્તિ વીસરી લલી જ બ્રાંતિમે, આવડા અન્નાણુ શેઠ ક્યમ થયા તમે;
 અમ જેવી દયાની વાત કાનમાં ધરો, મુનિમ વૃદ્ધ આ મુસંગનું કહ્યું કરો.
 પૂર્વ નાર હું નિવૃત્ત ચિત્તમાં ધરો, શિવરાજ શાંતિ માની સેવના કરો;
 બ્રાંતિ પ્રવૃત્તિ નારિ વેગળી કરો, તો લવાબ્ધિ આ શરીર નાવથી તરો.
 ઘાટ ઘાટ ફેરવો સુમાલથી ભરો, વસ્તુ સારી લઈને સ્વદેશ સંચરો;
 છેલું છેલું શેઠજી ચડો શરીર બહાણુ, હું નિવૃત્તિ નાર હાથમાં ગ્રહું મુકાણુ.
 આગુવા લલા દયા મુસંગ છે પ્રમાણુ, પૂર્વદેશ જતાં વાટ રોકનાર કોણુ;
 જીવરાજજી થયા પ્રસન્ન ચિત્તથી, હાથ સાહી નારને ચલ્યા સુમાનથી.
 પંચ માસનું કળેલ બહાણુ નાળથી, હાલતું થયું તથાપિ નીકળતું નથી;
 જીવરાજ ફેરવે ઘણું ઘણું મથી, નાળ સાંકડેથી લાગ લાગતો નથી.
 તે સમે અનેક બંદગી કરે કથી, કાઢ બહાણુ કાઢ બહાણુ નાથ નાળથી;
 બહાણુ નીકળ્યા પછી છ માસ દૂધ પીશ, ચાર પાંચ વર્ષ પાંધડી વિના કરીશ.
 વર્ષ એક બે મુનિવૃત્તને ધરીશ, કાઢ બહાણુ કાઢ બહાણુ હે કૃપાળ ઇશ;
 મુનિમ વૃદ્ધ આ મુસંગનું કહ્યું કરીશ, મનસ્વસુરથકી મુણદિ સાસુ મેળવીશ.
 સ્ત્રી નિવૃત્તિ સંગ પતિવ્રત આચરીશ, શિવરાજ શાંતિ માનિ સેવના કરીશ;
 આ દયા સંખીની વાત કાનમાં ધરીશ, મનસ્વસુરથકી કુણદિ સાસુ પરહરીશ.

બ્રાંતિ ને પ્રવૃત્તિ નાર વેગળી કરીશ, આજથી પરાંગનાને દૂરથી તજશ;
 એકવાર બહાણુ સાથે બહાર નિકળીશ, તો ફરીથી રોજગાર બહાણુને તજશ.
 દૂરથી કુસંગ કાંશિયાથી કરીશ, કામ ક્રોધ લોભ ચોર વેગળા કરીશ;
 એ પ્રકારે જીવરાજ બંદગી કરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિ સાથે ભક્તિ ભાવને ધરે.
 તે સમે પ્રસૂતિ કાળ વાયુ સંચરે, દેહ બહાણુ નાળમાં અહીં તહીં ફરે;
 નાળમાં નવેક માસ એકલું ખડ્યું, સૂતિકા પ્રયંડ વાયુ ડોલમાં પડ્યું.
 ત્યાંથી મહા ભવાન્ધિ પૂરમાં પડ્યું, મોટલું થયું અનેક ખડકે આથડ્યું;
 પૂર્વના ગુમાસ્તા શીવરાજના હતા, એ નવાણુ શેઠની ખખર પૂછતા.
 જીવરાજ કહે હું આળખુંછું લે જતાં, નિર્વિકારને લેઈ વિકાર મૂકતાં;
 ગુણ અર્થ સમજ્યા વિવેકિ રિજ્યા, દેહ સાધના કરી વિદેહમાં ગયા.
 છુદ્ધિહીન મૂર્ખ લોક તે ન સમજ્યા, વિષય તુચ્છ લોભથી ભવાન્ધિમાં વધ્યા;
 એ કથા રહી પછી વિચાર શા થયા, મૃત્યુલોક વાયુ જેટલે જ લાગ્યા.
 કેટલેક માસ બહાણુ ચાલતું કરે, બાર વર્ષ બાળપણમાં જઈ ફરે;
 તે પછી પલાણુ જોખન અશ્વતું કરે, નવનવા પોશાક ખાન પાન શું ભરે.
 કારમે કુસંગ મિત્ર સાથે સંચરે, તેવિ વાત ચિત્ત કર્ણ દેશમાં ફરે;
 બ્રાંતિ ને પ્રવૃત્તિ નારિ ચિત્તમાં વસે, મનસ્વચ્છર કુશુદ્ધિ સામુથી ઘણું હશે.
 બહાણુ ફેરવે જીવાની અશ્વ ખેલવે, ઘાટ ઘાટથી પ્રપંચ દ્રવ્ય મેળવે;
 દેશ દેશમાં નવી દુકાન ખૂલવે, ત્યાં મુનીમ છે ધણા હીસાખ ચૂકવે.
 નાત શેઠ પારડી લડાઈ શીજવે, કારમું કરુંબ માત તાત રીઝવે;
 મુખ્ય સાહુકાર લાખે લેખું લેખવે, અન્યની હુંડિ પાછી નવ પ્રેરે.
 દેશપાળ હાથમાં દિવાન જઈ નમે, અમલનો છટેલો સર્વ લોકને દમે;
 કીર્તિ લોભિયાંની વાત આપને ગમે, દ્રવ્યને મદેથી સાધુ સંતને દમે.
 ઉછમે અજળુ પક્ષક નિર્ગમે વૃથા, ધર્મ વાસના ન થાય કૃષ્ણની કથા;
 દામ સાહેબીતું અભિમાન સર્વથા, સ્વાર્થમાં ખુશાલ પરમાર્થમાં વૃથા.
 નવનવી મિઠાઈ દૂધ ફૂરશું જમે, રંગ મહેલમાં પ્રવૃત્તિ નારિશું રમે;
 લોભ લાભ પુત્ર પાસ લેઈને ભમે, ભાવહીન આપ કીર્તિ સર્વથા ગમે.
 જરકશી પોશાક ઢીનખાખ ખોળિયાં, પામરી રમાડ રંગચોગ માળિયાં;
 વેદ વાંકડાં અમુલ્ય કર્ણ ચોકડાં, હીમરુ ગલેચા શેઠ ગાદિચ પચા.
 રંગ તાન નાચ થાય છે ખડા ખડા, થયા ભાઈ સાહેબ તો અમલથી ખડા;
 ઘેર તાયફા અખંડ નાચતા વડા, ત્રેમથી વેચાય રોજ પાનના પડા.
 ચૌદ માગની હવેલી ખુશ બંગલા, હીંગકો પલંગ ત્યાં સુવર્ણ સાંકળ્યા;
 સામ્ય પાંશરેયિ સર્વ વૈભવો મળ્યા, વાંકડું ચતાંજ વૈભવેયથી ટળ્યા.

દેવ કોપાતાં જ દેશપાળ કોપિયો, સેજ વાંકમાં અનંત માત્ર કુંડિયો;
 દેશ દેશની દુકાન સર્વ અટકિયો, માત્ર ખોટ જોઈ હવરાજ પટકિયો.
 ઉધરાણિ બંધ કરજ તો ખરું થયું, કાઈ ધીરનાર નહીં કામ કુંખીયું;
 કરજદારે ઘેરિયો દીવાળું પુકિયું, એ પ્રકારે પાપ ક્રય અસ્ત થઈ ગયું.
 હાથ દેવ હાથ દેવ કાંઈ નવ રહ્યું, છપન ઉપર બેરતાન ભુંગણું ગયું;
 નાત શેઠ તે હવે ન કો કરે કહ્યું, અલ્પભોજ્ય દાન પુન્ય કાંઈ ના થયું.
 ભાગતી દશાયે તોલ ભાગતો ગયો, મહા દગ્ગિતામાં આદ્યાર યોગણો થયો;
 અદ્ધ ખરાખસ્ત કારભાર ના રહ્યા, માન દીન આપડો ફરે વઘો વઘો.
 એ સ્થિતિમાં જુવાની ઘોડિ ચુઝરી, સ્ત્રી પ્રવ્રત્તિએ જાણી ખરાખી દીકરી;
 લોભ લાભ પુત્ર તે સમે ગયા મરી, દુઃખમાંથી સાંભર્યા જ શ્રીદરી.
 કાળ પેંગડેધિ વૃદ્ધ ઘોરણે ચલ્યો, ટેક લાકડી લગામ ચેત કાઢ્યો;
 વેગદીન વ્યાકતો તે જો કદી પડ્યો, માર ચાખખાનિ ચોપથી કરે ખંડ.
 કાળનું ભરેલ દેહબાણુ પૂરિયું, આ ભવાખિય તીર નામ નર્મદા ગયું;
 ચક્રપાણુ આરસંધ ઘાટ છીપિયું, શ્રી કુળેર સોમનાથ ભેટવું થયું.
 તીર્થવાસી વિખણુ ભક્તને મળ્યો જઈ, તેમને સમાગમે કથા સ્વી થઈ;
 તે સમે મુસંગ મિત્ર તે મળ્યો જઈ, ભેટતાં પ્રવ્રત્તિ આંતિ વેગળી રહી.
 ચરણુ વેપ ફેરવ્યો નવો ધર્યો તરી, વૃદ્ધ જ્યેષ્ઠ જોઈ લાગપૂરમાં વરી;
 તે વઘા પછી પરંતરો રહ્યો નહીં, તે પછી મુસંગ મિત્ર આળખ્યો સરી.
 આળખ્યા પછી ફરી વળ્યો દુસીધસી, ભેદ ભાંગતાં પ્રવ્રત્તિ આંતિ ગઈ ખરી;
 પૂર્વની વિવેક વાત ચિત્તમાં વસી, સાંભરી નિવ્રત્તિ નાર ને થયો ખુશી.
 મિત્ર મેળવો નિવ્રત્તિ નાર આ સમે, શીવરાજ શાંતિ માત્ર ભેટવો તમે;
 દેહમાંથી લઈ જશો વિદેહમાં ક્યમે, તો તમારો પાડ ખુબ માનશું અમે.
 એ પ્રકારે હવરાજની ફરી મતી, તે સમે મુસંગ તે થયો કથા પતી;
 મુણિ બોધ હવરાજને થઈ ગતી, અલ્પભાવથી જડી પ્રકાર પદતી.
 મનસ્વસુર મુશુદ્ધિ સામુ એકદાં કર્યા, પૂર્વની નિવ્રત્તિ રાખી ચિત્તમાં ધર્યા;
 કાટિ વર્ષના વિયોગ સ્થાણાં હર્યા, અસલનું મળ્યું કુટુંબ દુઃખ વીસર્યા.
 નિવ્રત્તિ નાર સંગ પ્રિતડી થઈ વણી, હવરાજ વશ કર્યો નિવ્રત્તિયે ધણી;
 પ્રથમ ભક્તિ દીકરી નિવ્રત્તિયે જમ્પી, હવરાજ વશ શેઠને ગઈ વધામણી.
 તે સમે આનંદી ચિત્ત શેઠનું થયું, કાંઈ ન રાખિયું કને સદુ સમર્પીયું;
 નવ પ્રકાર ભક્તિનું સ્વરૂપ સાધિયું, તે સ્વરૂપ જોઈ પ્રેમરૂપ વાધિયું.

પ્રેમનો ભરેલ શેઠ નાચતો ફરે, રોમહર્ષ થાય ગાય 'ગદગદ સ્વરે;
 પાપ ધુધરા સતાર વાજતા' ફરે, સમસ્તર ભલાથી તાન ગાન ઉચરે.
 ભક્તિ પાંચ વર્ષની થતાં પિતા ડરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિથી વૈરાગ્ય પુત્ર અવતરે;
 હર્ષનો ભયો વધાર્થ મસ્તકે ધરે, વણુ મુસંગ વાત ચિત્ત કાંઈ ના કરે.
 જ્ઞાન પુત્ર તે પછી થયો નિવૃત્તિને, ગઈ વધામણી વિવેક શેઠની કને;
 સમર્પણ કર્યું સાહુ તદ્દા વિવેકને, વિધિ નિષેધના વિવેકની થઈ બને.
 જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય પુત્ર હાથમાં ધરે, સ્ત્રી નિવૃત્તિ ભક્તિ પુત્ર સાથ સંગરે;
 યોગમાર્ગમાં મુસંગ આશુવો કરે, લિંગ દેહ ત્યાગિને વિદેહ પરવરે.
 ત્યાં ગયા પછી સ્વધર્મમાં ધસ્યો વળી, જીવરાજ શીવરાજમાં ગયો મળી;
 પરમશાંતિ-માત આપિ તે સમે વળી, શોક મોહ જન્મમરણની પિડા ટળી.
 જીવરામ-ભટ્ટ નામ ગામ ઘોળકું, ટોળક દ્વીજત બામણોલનું પખું;
 તે નરે વિવેક વાત જોઈને લખ્યું, આ અધ્યાત્મ દીપ જીવ શીવ પારખું.
 આ વળી નવીન ગ્રંથથી વિચારજો, ઘણુંક વાતનો પરંતરો ખુલી જોજો;
 લિંગદેહ જીવને વણિક પ્રમાણજો, શેઠ ને વણિક વિષે ન ભેદ આણજો.
 ધામ જે વૈકુંઠ પૂર્વ દેશ જાણજો, શીવરાજ નામ વિષ્ણુ દેહ માનજો;
 જીવરાજ તેજ લિંગ દેહ માનજો, શાંતિ માત તેજ મુક્તિ દેહ જાણજો.
 મન મળે કુબુદ્ધિ માત દામલીન થાય, મન મલિનમાં પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ જો ભરાય;
 તે પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિથી કુકર્મ કાંઈ કરાય, ને કુકર્મ બાંધિ જીવ દેહમાં ભરાય.
 બ્રાંતિતામસીધિ બ્રમણતા અભણ થાય, રજગુણી પ્રવૃત્તિથી વિચારમાં પડાય;
 મન મળે સુબુદ્ધિમાં ન દામલીન થાય, નિર્મળી નિવૃત્તિ શુદ્ધ સાત્વિકી જાણાય.
 પ્રથમ મુખ્ય મુખ્ય તીર્થ સેવના હજો, તીર્થ સેવતાં કથાતણી રચી થજો;
 કથા રચી થતાં મુસંગ મિત્ર ભેટજો, મિત્ર ભેટતાં પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ છાંડજો.
 પ્રવૃત્તિ બ્રાંતિ-નિવૃત્તિ ચિત્ત રાખજો, નિવૃત્તિ ચિત્ત રાખે ભક્તિ સ્વાદ આખસો;
 ભક્તિને નવે પ્રકારમાં રમાડજો, તે રમાડતાં પ્રભૂથી પ્રેમ આણજો.
 પ્રેમ આણતાં વૈરાગ્ય તુર્ત લાવશે, તે સમે પ્રપંચ વાત તુચ્છ લાગશે;
 જ્ઞાન આવતે વૈરાગ્યમાં ઠશી જશે, તે સમે વિવેક સત્યદાર્થનો થશે.
 વિધિ નિષેધના બધા અનિત્ય જાણશે, તે સમે સમાધિ યોગ માર્ગ આલશે;
 યોગમાર્ગ આલી લિંગ દેહ ત્યાગશે, લિંગ દેહ ત્યાગે જીવ શીવ થઈ જશે.
 સંવત અદાર પડવો પોષ માસનો, આ નવીન ગ્રંથ પૂર્ણ તે સમે બન્યો;
 હું કવિ, અજાણ દોષ દૂર સ્વ દીર્ઘનો, જાણતો નથી સુધારજો કવીજનો.

પ્રીતમદાસ.

એની કવિતા વેદાંત તથા વૈરાગ્યમાં સરસ છે.

કંકડે ૧ લો.

છપાયાછંદ.

કંકડા કર સદ્ગુરુનો સંગ, હૃદે કમળમાં લાગે રંગ;
અંતરમાં અન્વાણું થાય, માયા મનથી દૂર પળાય;
લિંગ વાસના હોએ લંગ, કંકડા કર સદ્ગુરુનો સંગ.
ખખખા ખરેખરી છે વાત, તે શ્રીમુખે કહી સાક્ષાત;
જ્ઞાની મૂની ભેગી જતી, ગુરુ કૃપા વણુ સિદ્ધિ નથી;
જન્મ મરણની મટશે વાત, ખખખા ખરેખરી છે વાત.
ગગ્ગા ગુરુની સેવા કરો, પરનિદા પરધન પરહરો;
પ્રપંચ તે પડવાનો ઠામ, સાચે રાચે સીતારામ;
એ શીખામણુ ચિતમાં ધરો, ગગ્ગા ગુરુની સેવા કરો.
ધધ્ધા ધણું કહે શું થાય, લવ તરવાનો એ જ ઉપાય;
સમજીને સંશય ટાળવા, બાલ્યાભ્યંતર હરિ લાળવા;
જેતાં જીવ દશા તો જાય, ધધ્ધા ધણું કહે શું થાય.
નન્ના નિર્મળ તેની દશા, જેને હરિ હૃદયમાં વસ્યા;
પોતાના અવગુણને હણે, પરના તો હૃદયે નવ ગણે;
કોના દોષ ન દેખે કશા, નન્ના નિર્મળ તેની દશા.
ચચ્ચા ચિત્તમાં ચેતી લે, માથે મરણતણો છે ભે;
કાયા ઉપર તાકે કાળ, મોહ પારધિયે માંડી જાળ;
તેમાં હરિ રાખે તો રહે, ચચ્ચા ચિત્તમાં ચેતી લે.

છછછા છે માયા ગુણમયી, જળવૃંતી પાણુ દીસે નહી;
 દાનવ માનવ ને દેવતા, અધીન થઈ સૌએ સેવતા;
 હરિજન આગે હારી રહી, છછછા છે માયા ગુણમયી.
 જન્મન વિરલા જાણે ભેદ, માયા પ્રપંચ વિધિ નિષેધ;
 તે માયાનું તજવું માન, માયાપતિ ભજવા ભગવાન;
 અંતરમાં ઉપજે નિર્વેદ, જન્મન વિરલા જાણે ભેદ.
 ઝઝઝા ઝાંખી જોને જોહ, વણુ વાદળ ન્યાં વરસે મેહ;
 વિના સરોવર અંધુજ સાર, વિના ભમર ઉઠે ગુંબર;
 વિના અર્ક અજવાણું જોહ, ઝઝઝા ઝાંખી જોને તેહ.
 નના નામ નાવ છે સાર, જે જોસે તે ઉતરે પાર;
 કાળ કર્મ નહિ લાગે લેશ, છે આનંદી હરિનો દેશ;
 તે પદ પામે નિરધાર, નના નામ નાવ છે સાર.
 ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે, અંતરજમી ઘટમાં મળે;
 નાના મોટા હરિના ઘાટ, કાંઈ સૂક્ષ્મ ને કાંઈ વૈરાટ;
 હરિને ભજતાં હુંપદ ગળે, ટટ્ટા ટેક જનમનો ટળે.
 ઠઠઠા ઠેકાણું છે ઠીક, ન્યાં ન મળે ખીજની ખીક;
 નિર્ભય નારાયણનો વાસ, પ્રેમ ધરીને રાખે પાસ;
 સમજી માની લેને શીખ, ઠઠઠા ઠેકાણું છે ઠીક.
 ડડા ડાપણ મૂઢી દે, સંતગુરુને શરણે જૈ રહે;
 વચનતણા રાખી વિશ્વાસ, કુકલ્પનાનો કરજે નાશ;
 ઉપાધિથી અલગો રહે, ડડા ડાપણ મૂઢી દે.
 ઢઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું, રૂડા પુરુષને હૃદયે રહ્યું;
 સમજ્યા તેણે લીધો સાર, ગાફલ નર તો ખાશે માર;
 જોતામાં જોખન તો ગયું, ઢઢા ઢોલ વગાડી કહ્યું.
 રેણા રણ ચોરાશીતણું, તેનું વ્યાજ વધે છે ઘણું;
 દાણીગણમાં ફુલી ગયો, દેવાણું કાઢીને રંધો;
 જમકિકર કરશે તાપણું, રેણા રણ ચોરાશીતણું.
 તત્તા તારું આપ તપાશ, ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં તું જાશ;
 ખેપ કરીને ખોળી કાઢ, હરિશ હોય તો લાગે હાડ;
 મૂરખના મનમાં નહિ ત્રાસ, તત્તા તારું આપ તપાશ.

અથા થિર તો રહેવું નથી, કોણ રેક કોણ પૃથ્વીપતી;
આજ કાલમાં જાતું સહી, કોટિ ઉપાયે રહેવું નહી;
ભાવ ધરી ભજ કમળાપતી, અથા થિર તો રહેવું નથી.
દદા દેહ દેવળમાં દેવ, સેવક અધન કરની સેવ;
પ્રેમ પુષ્પ ને ચંદન હાર, જ્ઞાન દીપક ઘટમાં અજવાળ;
અંતરનો ટાળે અહમેવ, દદા દેહ દેવળમાં દેવ.
ધક્ક ધરજે ધારણ ધીર, વાચ કાજ રાખે વીર;
શબદતણી ગ્રહજે સમશેર, શત્રુ દળમાં પાડે મેર;
સદગુરુ બકતર પ્હર શરીર, ધક્કા ધારણ ધરજે ધીર.
નન્ના નિશાન ગુરુનું છેય, ધીર વીર પગ રોપી રેય;
કાયર નરનું નહિ ત્યાં કામ, શરવીરનો સાચો સંગ્રામ;
જિત્યા નિરગુણ જગમાં જોય, નન્ના નિશાન ગુરુનું છેય.
પપ્પા પૂરાતી જે પ્રીત, મેરુ ચળે પણ ન ચળે ચિત્ત;
ધ્રુવની પેરે અવિચળ રહે, સ્તુતિ નિંદા ને સુખ દુઃખ સહે;
નારાયણને નિરખે નીત, પપ્પા પૂરાતી જે પ્રીત.
ક્રક્રક્ર શેગટ તે કોણ પ્રે, સચેત થઈ હરિ સ્મરણ કરે;
જન્મ મરણમાં આવે નહીં, જેનું મન વસિયું હરિમહી;
જહરાવાસ ન નિશ્ચે કરે, ક્રક્રક્ર શેગટ તે કોણ પ્રે.
અબ્બા બોલે તેને બાણ, મૂઝી દેને મનની તાણ;
હું મારું હૃદયથી ટાળ, પરમારથમાં પિંડ જ ગાળ;
દયા દીનતા મનમાં આણ, અબ્બા બોલે તેને બાણ.
ભભભા ભજનથડી ભય ટળે, નિશ્ચય કાલ કરાળ ન ગળે;
ભેખ ધરે ભે સિદ્ધિ થાય, ભાંડ ભવેયા વૈકુંઠ જાય;
જેવો ભાવ તેવા હરિ પ્રણે, ભભભા ભજનથડી ભય ટળે.
મમ્મા માયા મનની બાણ, મારું તારું ખેંચા તાણ;
સધળે સરખો આત્મારામ, સાંધા વાંધા મનનું કામ;
માટે મન હરિ ચરણે આણ, મમ્મા માયા મનની બાણ.
યય્યા યોગ્ય નહિ જેહને, સંશય શોક સદા તેહને;
આતમ શુદ્ધિ ન ઉપજે કદા, આશા તૃષ્ણા બહુ આપદા;
દેહ ધરિશ દેખે દેહને, યય્યા યોગ્ય નહિ જેહને.

રરરા રામ લજનમાં રહે, ખીલું બકું મુકી દે;
 વળતો શીઠ વદે છે વાદ, નીર વલોવે ના આવે સ્વાદ;
 હરિનું હારદ હેતે રહે, રરરા રામ લજનમાં રહે.
 લલ્લા લે તું આતમ લાવ, ફરી ફરી નહીં આવે દાવ;
 છતી બાળ હારિશ નહીં, સમજીને શીખામણ કહી;
 હવે ન ચુકીશ આવો દાવ, લલ્લા લે તું આતમ લાવ.
 વવ્વા વેદ વચન નિરધાર, જે પ્રીછે તે પામે પાર;
 ઊંચ નીચનો અંતર નથી, સમજ્યા તે પામ્યા સદગતી;
 સંશય સૌ તજવો અહંકાર, વવ્વા વેદ વચન નિરધાર.
 શસ્થા સાધન સર્વે થયું, જેનું ચિત્ત હરિ સરણે રહ્યું;
 હરતાં પ્રરતાં હરિનું ધ્યાન, તપ તીરથ તેને બાહુ દામ;
 કોટિ વિધન લાય દુકૃત ગયું, શસ્થા સાધન સર્વે થયું.
 ખખખા ખાંડનાં ખીખાં ભરે, કોપલ કાગડો કુંજળ કરે;
 મીન મગર બાહુ જળચર જાત, જેવું ખીખું તેવી ભાત;
 મિસકિ જ્ઞેતાં તો મન ઠરે, ખખખા ખાંડના ખીખાં ભરે.
 સરસા સધળે સુંદર સ્યામ, હરી વિના નહિ ઠાલો ઠામ;
 અનેક રૂપે એનાં નામ, આદે અંતે એક જ રામ;
 જો સમજે તો પૂરણ કામ, સરસા સધળે સુંદર સ્યામ.
 હહહા હરિ ભાળો ભરપૂર, દોષ કર્મ તો રહેશે દૂર;
 રવિને રજની નહિ કો કાળ, તેમ આતમા પૂરણ ભાળ;
 નિર્મળ નયણે નિરખો નર, હહહા હરિ ભાળો ભરપૂર.
 સૌ અક્ષર સંપૂરણ થયા, હરિ ગુરુ સંતે. કીધી દયા;
 અક્ષર અક્ષર આતમ બોધ, જો સમજે તો ટળે વિરોધ;
 ક્રક્રમાં કંઈ કપરું જ્ઞાન, માને મન તો ચિત્તમાં આણ.
 સંવત અઠાર જત્રીની સાલ, ચૈત્ર મુદી સાતમ સોમવાર;
 સંઘેસર સાધુનું ધામ, ઠંકોર કુંજબિહારી નામ;
 પ્રીતમ પ્રેમે અક્ષર કહ્યા, હરિ ગુરુ સતે કીધી મયા.

કકકો ૨ જો.

(રાગ ધોળ.)

કરિયે કૃષ્ણ ઉપાસના, ધરિયે રુદ્યામાં ધ્યાન; કરિયે.
 કરિયે નહિ ગર્ભવાસમાં, ઠરિયે ઠીક નિદાન. કરિયે.
 ખોટો ખેલ સંસારનો, આતસખાજનો રંગ; કરિયે.
 કરતાં વર્ષ વિત્યાં ધણાં, કાણમાં થાશે તે ભંગ. કરિયે.
 ગુરુગમ ગાધ્યે ગોવિંદને, જીવનું જોખમ જાય; કરિયે.
 દયા દાન ને દીનતા, તે તરવાનો ઉપાય. કરિયે.
 ઘટ ઘટ પ્રત્યે રચના ધણી, ભરિયા રત્ન ભંડાર; કરિયે.
 હીરા મોતીની હાટડી, સદગુરુ ખોળણહાર. કરિયે.
 નિર્મળ નામ નારાયણનું, ભુગતે જપશે જે કોય; કરિયે.
 અવિચળ પદવી તે પામશે, આવાગમન ન હોય. કરિયે.
 ચિતવન કરિયે ચિદરૂપનું, ઇશ્વર જોલે છે આપ; કરિયે.
 એને સમર્પે સુખ ઉપજે, ટળશે ત્રિવિધના તાપ. કરિયે.
 છે છતિ વસ્તુ દેખે નહીં, જીવનું જોને અજ્ઞાન; કરિયે.
 માયા પડ્યો મધ્યે પડ્યો, ભૂલવણીનું એ ભાન. કરિયે.
 જન્મ મરણતણી આપદા, નથી કાંઈ સંકટસેલ; કરિયે.
 ધંધો કરતાં ઢળી પડ્યો, જેમ કોઈ ધાણીનો ખેલ. કરિયે.
 ઝાઝે લોભે લાગી રહ્યો, માયાની મધલાલ. કરિયે.
 તેમ તેમ તૃણા વધે ઘણી, ફૂટાંયો કંઈક કાળ; કરિયે.
 નૌતમ દેહ દુર્લભ દેવને, ગ્રાણી પામ્યો છું તેહ; કરિયે.
 હીરા નીઝારે નાંખીયો, એમાં ન રહે સંદેહ. કરિયે.
 ટેક ધરીએ નિજ નામની, સેવા સમરણ ધ્યાન; કરિયે.
 તે હરિરસ પીજીએ, મૂઝી માન ગુમાન. કરિયે.
 ઠીક ઠીને રે જોશીએ, રાખીને રે વિશ્વાસ; કરિયે.
 જઠરામાં જેણે જાળવ્યો, ખરહર પારકી આશ. કરિયે.
 ડગમગ ઠાલી શાને કરે, તારું ધાર્યું નહિ થાય; કરિયે.
 ગમતું થાશે ગોવિંદનું, કોઈનું જાણ્યું નહિ જાય. કરિયે.
 ઢાંક્યો પાવક ધૂંમરે ઢાંક્યો - વાદળે સર; કરિયે.
 માયાયે ઢાંક્યો આતમા, સમજણ રહિ ગઈ છે દૂર. કરિયે.

રણુ સંબંધે આવી મળ્યાં, મૃત વિત દારા ને દેહ;
 લેવાં દેવાં જ્યારે મટે, મારગ લાગશે તેહ. કરિયે,
 તોલ્યું તત્વ ત્રિલોકમાં, નહિ હરિ સમાન નામ;
 ખીજું સરવે એ બાદલું, અંતે આવે નહિ કામ. કરિયે.
 થિરતા કરિને તું ન્યાળજે, હ્રદે કમળમાં રૂપ;
 બાંહ્યાંબંધંતર લાળજે, હરિતું અકળ સ્વરૂપ. કરિયે.
 દેહતાણું પ્રણ એહ છે, ભાવે ભજ્યે ભગવાન,
 ખીજાં સાધન સંસારનાં, નહીં હરિ નામ સમાન; કરિયે.
 ધ્યાન ધરજે પરિશ્રમનું, જેમ કાંઈ લોભીને ધન;
 કામીને જેમ કામિની, એવું કરિયે ચિતવન. કરિયે.
 નિશ્ચે જાણો રહેવું નથી, જૂઠો જગત વિલાસ;
 એથી રહેજે તું અળગો, આઠે પહોરે ઉદાસ. કરિયે.
 પ્રીત નિરંતર કિજ્યે, સંદેશુર સંતની હાથ;
 રમે દોળી તું નાંખતો, અમૃત આવ્યું છે સાથ. કરિયે.
 ફાગટ શ્રદ સંસારનો, સ્વારથનો તે સનેહ;
 અંતે કાંઈ કાંઈનું નથી, તું તો તેનો રે તેહ. કરિયે.
 બાવન ઉપનિષદ વેદનાં, તેનું તત્ત્વ વિચાર;
 તત્ત્વપદ ત્વંપદ ત્યાગીને, અસિપદમાં ચિત્ત ધાર. કરિયે.
 ભારે ભેદ શુદ્ધેવનો, કો ન પામ રે પાર;
 શિવ વિરંચી ને સારદા, સેવે પદરજ સાર. કરિયે.
 માયા મુળ વની વરખડી, મોરી ત્રિભુવન માંધ;
 નીત્ય નૌતમ ફૂલે દળે, તાતી શીતળ છાંય. કરિયે.
 શ્રવ અનેક નીપજવતી, સેવે સુરતર વૃદ્ધ;
 આણુની આઘે અજ્ઞ ધરા, સૌને સરખો આનંદ. કરિયે.
 રહિયે ધશ્વરને આશરે, ધારણુ ધારીને ધીર; ૪
 સુખદુઃખ એણીપેરે આવશે, જેમ કાંઈ નાળીયેરમાં નીર કરિયે,
 લીલા કાંઈએ લેતું નથી, એની ભૂલવણિ ચોય;
 નટ જેમ નંજર બંધી કરે, કળી શકે નહિ કાચ. કરિયે,
 વિશ્વ રહ્યું સહિ મોહીને, જૂઠી બાજીને જ્ઞેષ્ઠ;
 તેનો કરતા કોરે રહ્યો, જાણે તે જ્ઞન કાંચ. કરિયે.

શશા શોધ સ્વરૂપને, તેને સમજે સુખ થાય;
 નિદ્રા માંહી દુઃખ ભોગવે, તે તો બળ્યેથી બળ્ય. કરિયે.
 ખોળે ખોટું સરવે પડે, નજરે નામ ને રૂપ;
 બાંધી રુંધી ઉભું કર્યું, જેવું કાષ્ટ સ્વરૂપ. કરિયે.
 સંશય તેને શાનો રહ્યો, જેને બ્રહ્મ-વિગ્યાર;
 અગ્નિને ઉઘેછ અડે નહીં, રવિને નહિ અંધકાર. કરિયે.
 હરિનો મહિમા અપાર છે, નિગમ નિરંતર ગાય;
 અજ ઉમયાપતિ અહિપતિ, નિશિદ્ધિ ધ્યાનમાં ધાય. કરિયે.
 પ્રેમ પયોધયે ઝીલીએ, સદ્ગુરુ સંતોને સંગ;
 પ્રીતમ તમને તે થકી, પ્રગટે પૂરણ રંગ. કરિયે.

ગુરુમહિમા.

સાખિયો.

પ્રથમ નમું ગુરુ દેવને, જેણે આપ્યું જ્ઞાન;
 જ્ઞાને ગોવિંદ આળખ્યા, ટળ્યું દેહાભિમાન.
 તત્ત્વ સાર ત્રિલોકમાં, ગુરુ ગોવિંદજી રૂપ;
 આદ્ય અંત્ય મધ્ય એહ છે, હરિગુણ સંત સ્વરૂપ.

મોતીદામછંદની ચાલ.

હરિ ગુરુ સંત સદા પદ સેવું, જેનું નિત્ય નામ નિરંતર લેવું;
 ગુરુ ગોવિંદ એક રૂપ બળુ, રખે ભિન્ન ભાવ હૃદયમાં આણુ.
 ગુરુ ગોવિંદથકી છે અધિક, જેની પરમારથ કારણ શીખ;
 ગોવિંદના સરભ્યા પડ્યા જિવ બળ, ગુરુ તેનિ મુકિત કરે તતકાળ.
 એવા ગુરુ પૂરણ પ્રેમ દયાળ, પોતાનો બળીને કરે પ્રતિપાળ;
 ગુરુતાણું જ્ઞાન ગ્રહું શુકદેવ, સંસાર સમુદ્ર તર્યા તતખેવ.
 મળ્યા ગુરુ નારદને સુખ રાશિ, તો ટાળિ તતક્ષણ માયા ચોરાશિ;
 ગુરુ વિના કોઈ ના પામે પાર, જેના જશ ગાય ઉમા ત્રિપુરાર.
 વિરંચી વ્યાસ વદે ગુરુ ધૃષ્ટ, ન બળે મહીમા આણિ પાપિષ્ટ;
 તેને ગુરુ દ્રોહિ કૃતદ્રી કહીયે, જેણે ગુરુ જ્ઞાન ધર્યું નહિ હૈયે.

ગુરુને આપ ખરાખર જાણે, તેને જમ દૂત વૈતરણિમાં તાણે;
 ગુરુને ગાળ કાઢે તે કપૂત, તેનું મુખ સૂળે ભરે જમ દૂત.
 ગુરુની સેવામાં ચૂક પડાવે, તેને હરિ ચક્રની ધારે ચઢાવે;
 ગુરુની નિંદા મુણે નિરધાર, સિંહું ગાળિ રેડે તે શ્રવણ મોઝાર.
 ગુરુને ચરણે નમાવે ન શીશ, તેને શત્રુ રૂપે ગણે જગદીશ;
 ગુરુની સેજે જે પગ ધારે, તેને ત્રિલોકમાં કાણ ઉગારે.
 ગુરુ મરણદ ન રાખે કાંઈ, તે તો નર-રણમાં રાક્ષસ હોય;
 ગુરુ વિના ચાકટ જેવો સાપ, જેનું, મુખ દીઠે ચઢે બહુ પાપ.
 ગુરુ વિના નગરો ફરે જન જેહ, મુવા પછિ ઢોર અવતરે તેહ;
 એવું ગુરુ ગીતામાં કહે શિવરાય, જેને વેદ શાસ્ત્ર નિરંતર ગાય.
 ગુરુ બ્રહ્મ કેવળ જ્ઞાન સ્વરૂપ, જેને હૃદે આતમ તત્ત્વ અનૂપ;
 છે તત્ત્વમસિમાં અખંડ આનંદ, ત્રિગુણાતીત ટાળે ભવપ્રંદ.
 એવા ગુરુ પ્રેમે કરી જે પૂજે, તેના ઘટ માંહિ ત્રિભુવન સૂજે;
 ગુરુનું પ્રેમે ચરણોદક પીધું, તેણે ત્રિલોકનું તીરથ કીધું.
 પામે પરસાદ ગુરુનો પ્રીતે, જાણે તેણે જન કર્યા લક્ષ નીત્યે;
 ગુરુને પ્રેમ સંતોષ પમાડયા, જાણે તેણે ચૌદે લોક જમાડ્યા.
 ગુરુને પ્રક્રમાં કરી લાગે પાપ, તેને સહુ સાધન સેજે થાય;
 એવા ગુરુ જાણિને આન્યો શરણ, નિવારો નાથ જન્મ ને મરણ.
 ધરિ દેહ પામ્યો મહા દુઃખ, હવે હરિ આપો અવિચળ સૂખ;
 પિડાયો પાર વિના મહારાજ, હવે હરિ બાંહગલાની લાજ.
 જ્ઞેશો અપરાધ અમારા ઇશ, ત્યારે કાર્ધકાળે હું કેમ તરીશ;
 જ્યારે નિજ માત બાળકને મારે, ત્યારે તેને બીજું તે કાણ ઉગારે.
 અલય પદ બિરદ તમારું હોય, આવે શરણે તેને હણે ન કાય;
 તમો ગુણ ગાયે જે કર્મન નામે, ત્યારે કાણ ચરણ તમારાં ઉપાસે.
 રવિને ઉગે રહે અંધકાર, ત્યારે તેને શીદ ઇચ્છે સંસાર;
 અમૃતને પીધે જો રોગ ન જાય, ત્યારે શો અમૃતનો મહિમાય.
 સુરતર સેવે ન લાગે ભૂખ, ત્યારે તેને કાણ કહે સુર વૃક્ષ;
 ગંગાજી નહાયે ન જાયે પાપ, ત્યારે શો ગંગાજીનો પરતાપ.
 પારસને પરશે ન હોય હેમ, ત્યારે તેને પારસ કહિયે કેમ;
 સિંહને શરણે જંતુકે ખાય, ત્યારે સિંહ શરણે ગયે શું થાય.

રામ નામ લીધે દ્રમે અન્નાન, ત્યારે કોણુ કંટોળે લક્ષ્મી ભગવાન;
 કામ કોષ કોણુ છુટે જ્યારે ચોર, ત્યારે શું નાથ તમારું જોર.
 ધણીમાં જ્યારે મળે નહિ દંગ, તેની ત્રીયા કરે ઉઘાડે અંગ;
 પતિવ્રતા નાગિ પતિને લાજ, જીવો મન માંહી તમે મહારાજ.
 પિણ પામે દાસ પ્રભુને ખોટ, અમોખર કાળ ગુલાવે ચોટ;
 પ્રભુનું ભજન કરે તે પિણય, તેનો તમને બહો છે જહુરાય.
 આપો નિજ લક્ષિ સંઘ ઉમરાવ, હાટે ખેડું ઉજડ પ્રેર વચાવ;
 એસારોને એરખ નામ તમારું, તેણે કરી કારજ થાય અમારું.
 ત્યારે પ્રિ નગર ન છુટે કોય, જ્યારે રખવાળું હરિનું હોય;
 આવી પ્રભુ કરો હાથેમાં વાસ, ત્યારે સહુ થાય અવિદ્યા નાશ.
 વરતાવોને એક તમારી આણુ, ઉઘાડોને રામ રતનની આણુ;
 દીનપણું દૂર કરો જહુનાથ, હવે હરિ હેત કરી ઝાલો હાથ.
 જોશાવી પાસ એસાડો આપ, પમાડો શીદ હવે પરિતાપ;
 ભમાવો શીદ હવે ભગવાને, જ્યાં કરિ દીજે અસયપદ દાન.
 નાંહે નહિ જુદો ત્રિબુવન નાથ, ન મૂઠું સ્યામ તમારો સાથ;
 ઘેરી મેઘ બિંદુ અરાખર હોય, તમારો સંગ ન મૂઠું તોય.
 માયાને વારો તમો રામરાય, નથી મુને જંપવા દેતી જગત;
 કરે છે સાંધા વાંધા બહુ જોર, એવું એનું કારમું કામ કંઠાર.
 હરિ શુર સંતમાં અંતર પાડે, જીવને લાલચ લોભ દેખાડે;
 એને કોઈ જિતે મહારાજ વીર, ડો નહિ ધર્મ ધુરંધર ધીર.
 સાગર સાત તે અંજલિ નીર, ગોપદ ભૂમી ગગન સમીર;
 જન્ય પૂરણુ દેખે સાથ, મૃત્યુ તેને અમૃતનું કળ હોય.
 સિદ્ધિ સિદ્ધિ મારે ન જોઈએ મુક્તિ, ન મારું જોગ સિદ્ધિની લુક્તિ;
 ન મારું એક જીવ-સમ રાજ, કંઈતણા આસનનું શું કાજ.
 ઈચ્છું નહિ અનપદ ને કૈલાશ, ન મારું ગૌલોક વૈકુંઠ વાસ;
 પદ્મજ એક ચડાવું શીશ, તમારી મહેર માયાને અધીશ.
 ઈચ્છું નહિ અન્ય પદ્મરથ કાંઈ, રાખો નિજ ચરણ કમળની જાંઈ;
 મારું પ્રેમ લક્ષિ સત સંગ સાર, મારું જશ ગાવા લીલા અવતાર.
 મારું હરિ પદ્મજ ચહે મૂળ શીશ, એ મારું પ્રભુ દો આશીશ;
 નડે નહિ કોઈ મને સંચાર, મહું નિજ નામ તણો આધાર.
 પ્રીતમ પતિ ઉવારણુ નામ, તાર્યાં કંઈકોટી પાખ્યા નિજ ધામ;

સાખી.

સલ નામ પ્રભુ તમ તાણું, સત્ય સંત પુરુષ વિચાર;
કહે પ્રીતમ શુધ લાવશું, દીજે નિત્ય દેદાર.
ગાય શિખે ને સાંભળે, ધરે નિરંતર ધ્યાન;
કહે પ્રીતમ નર નારમાં, નહિ કો તેજ સમાન.

જ્ઞાનભાસ.

સાખી.

સદ્ગુરુને ચરણે નમું, માણું પ્રેમ પ્રસાદ;
દયા કરિને દ્વિજિયે, હરિ રસ અમૃત સ્વાદ.
વાણી શકે ન વરણવી, સદ્ગુરુતાણું સ્વરૂપ;
બુદ્ધિ બળ પહોંચે નહીં, ઉપમા રહિત અનૂપ.
પરંથમ પૂરણુ પ્રેમશું, વંદુ સદ્ગુરુ ચર્ણું;
તાપ ટળે સંસારના, મટે જન્મ ને મર્ણ.

(રાગ સોરઠ—રત્નાના મહીનાનો.)

સાંભળા શુદ્ધ ચિત્તે કરી, હરિના ગુણુ ગાન;
પ્રીત સહિત નિત નાથનું, હૃદયે ધર ધ્યાન.
ગુરુપદ પંકજ પૂજતાં, ચૌદ લોક પૂજાય;
શિવ વિરંચિ ને સારદા, ગુરુના જશ ગાય.
અંતઃકરણ હોય ઉજળાં, જડ તિમર ટળી જાય;
સરવે લાગે સુજ્યા, પદરજ મહિમાય.
જપ તપ તીરથ જોગનું, જ્ઞાન જે કહેવાય;
પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, તે તો સરવે થાય સાંભળ.

સાખી.

સદ્ગુરુની કરુણા થકી, ઉપજે નિરમળ જ્ઞાન;
શુદ્ધ ચૈતન્ય તુરિયા પદે, રહે નિરંતર ધ્યાન.
કારતકે ચિત્ત ચેત્યાં નહીં, ધડી લાખેણી જાય;
વળતી વિચારીશ છવડા, પછેથી પસ્તાય.

જે બાણે તો બાંધજે, પાણી પહેલી પાળ;
નીર ગયે નહીં નીપજે; શીર તાકે છે કાળ.
કાયા કુસુમ છે કારમું, વેગે વણસી રે જાય;
અમર થાય જેમ આતમા, એવો કરજે ઉપાય.
કહે પ્રીતમ તું પ્રીછજે, ઇચ્છજે કલ્યાણ;
સંત સમાગમ કીજિયે, મૂકી મનની રે તાણ સાંભળ.

સાખી.

મનના પ્રપંચ મૂકજે, કરજે તત્ત્વ વિચાર;
રત્ન પદાર્થ જન્મ છે, નાવે વારંવાર.
માગસર માથા ઉપરે, મોટું મરણતું સાલ;
મારગ વહે છે ઉતાવળો, કોઈ આજ ને કાલ.
અંતે કોઈ કોઈનું નહી, રામનું લેને નામ;
એક ઘડી ન વિસારિયે, સૂખ સાગર શ્યામ.
જુડી બાણ જોઈને, મનમાં આવી ભૂલ;
રૂડાં રંગે રણિયામણાં, સિમળાનાં ફૂલ.
સુત પિત મંદિર મુંદરી, સૂખ સુપન વિચાર;
કહે પ્રીતમ સાહુ કારમું, દીસે છે દિન ચાર સાંભળ.

સાખી.

મોતી સૌ ઉદ્ધતણાં, તેના હાર ન થાય;
મિથ્યા મન મોદક કરે, તેણે ભૂખ ન જાય.
પોસે તે પ્રાણી પ્રીછજે, જેને ગુરુગમ હોય;
પરમારથ પાકું રત્ન છે, જલન કરશે જે કોય.
આણુછતું આપું માનીને, દુઃખ પામે અપાર;
ધ્યાન સમાન આ છવ છે, વહે શકટનો ભાર.
સામગ્રી સર્વે હરિતણી, ભોગવે સંસાર;
મારું મારું તે કરી રહ્યા, તેણે ખાયછે માર.
તન મન જોણે સોંપિયું, શ્રીહરિનેરે હાથ;
કહે પ્રીતમ તે પામિયા, વૈકુંઠનો સાથ સાંભળ.

સાખી.

તજશે આપે આપદા, લજશે પૂરણ બલ;
પલકમાંહિ પ્રલય જ થશે, કોટી જન્મનાં કર્મ.

માહ મહિને માયાતણો, મર્મ જાણે જેહ;
 ભૂલવણીમાં ભૂલે નહીં, તરે ભવજળ તેહ.
 બાહુગરનો બાળકો, ગ્રહે હાથ ભુજંગ;
 વ્યોષધ બુટીને વ્યાળખે, વીષ વ્યાપે ન અંગ.
 નામ અમૃત જન જે પિયે, તે તો અમર થાય;
 જનમ મરણની આપદા, તેની તતક્ષણ જાય.
 અજ ઉમયાપતિ, અહિ પતિ, જપે નિશદ્ધિ જેહ;
 અનંત કોટી ગૃહી આધાર્યા, પ્રીછે પ્રીતમ તેહ. સાંભળ.

સાખી.

સદગુરુ સંત કૃપા કરે, પ્રગટે નિરંમળ જ્ઞાન;
 રવિ ઉદયે રજના ટળે, રહે નિરંતર ધ્યાન.
 કાગળ પુલ્યો સાહામણો, પુલી જુજની જાત;
 જોયાની રચના ધણી, રંગ જૂજની ભાત.
 વિધ વિધ પેરની વાસના, ઉઠે અનંત અપાર;
 મન ભમરો ભોગી થયો, રહ્યો વનમોઝાર.
 હારે હારે દુમ હાંકિયા, આશા અમરવેલ;
 નવપક્ષવ નૌતમ સદા, કોકિલ કરે કુળ.
 લીલા લલિત સાહામણી, શોભાનો નહીં પાર;
 જન પ્રીતમ એવું જોઈને, રીજ્યા હૃદયમોઝાર. સાંભળ.

સાખી.

નિરંમળ નયણે નિરખતાં, દરશે નિજ દેહાર;
 સાગરમાં સૌ ઉપજે, લહરી લોહ અપાર.
 ચૈતરે ચિત્ત ચિદરૂપમાં, થઈ રહ્યું તદ્દલીન;
 નિમિષ માત્ર ત્યારે નહીં, જેવું જળનુરે મીન.
 ચૈતન્ય સિન્ધુ ઝીલતાં, થયું શુદ્ધ શરીર;
 સૌ મધુર સૌને વિષે, જેમ મણિકામાં હીર.
 એને આધારે સૌ રહ્યું, પિડ ને અત્તાંડ;
 સગરાચર શોભી રહ્યો, અવિનાશી અખંડ.
 પ્રભ જથારથ ભાળતાં, ભાગે મનનીરે બ્રાંત;
 પ્રીતમ પ્રીછે પાધરું, થાય સમજે તે શાંત.

સાખી.

સદચિદ-આનંદ સરવમાં, ભરી રહ્યો ભરપૂર;
દિન રજની રહે રંગમાં, નિરમળ વર્ષે નૂર.
વૈશાખે જોતાં વેદમાં, મહા વાયક જ્ઞાન;
તત્ત્વમસિ તે તુંજ છું, અળગો નહિ આન.
વાયુને જોળે વટોળિયો, એમ ધૈર્ય જીવ;
વસ્તુ વિચારતાં એક છે, શ્યામ સૂત્ર સદીવ.
અરસપરસ છે એકમાં, જેમ તરણીમાં તેજ;
ભિન્ન નહીં એમ બ્રહ્મથી, જોળખે પદ એ જ.
સરિતા સાગરમાં રહે, સાકર માંહે મીઠાઈ;
પ્રીતમ પુષ્પમાં વાસના, એવી ગુરુગમ પાઈ. સાંભળ.

સાખી.

પદ તંતુ ન્યારો નહીં, જ્યમ હાટકને હાર;
જડ ચૈતન જગદીશમાં, તેજ પુજ એક તાર.
જેઠે જનમ સફળ થયો, બાપ્યા જગદીશ;
અખિલ ભુવનનો આતમા, ગુણ માયાનો ધરા.
વિશ્વ વિચિત્ર છે જેવડે, કરે રંક કલોલ;
ચંભ વિના ચંભાવિયું, બ્રહ્માંડનું ગોળ.
રમવાને બાજી રચી, ધરી નવનવાં સ્વરૂપ;
સંશય શોક સ્વભાવથી, થયો જીવ સ્વરૂપ.
વિષય વૃત્તિને આંતરે, અવરાયો અનીત;
પ્રીતમ પોતાને વિસર્યો, કરે પરશું પ્રીત. સાંભળ.

સાખી.

અંતરજામી આતમા, માનો મિથ્યા ગર્વ;
માયાને પડદે રહી, મોહ પમાડ્યું સર્વ.
આશાડે અમરિતતણી, વરસ્યા વરસાદ;
હરિ હરિ સધળે થૈ રહ્યું, થાવર જંગમ જાત.
ચિત આતક રંગે રટે, જોલે મન મોર;
જ્યાં ત્યાં ચૈતન-બ્રહ્મના, ઊગતા અંકાર.
સુખ સાગર સેજે ઉજળ્યો, સલિતા શુભસાર;
બ્રહ્મ નિરંતર જળે ભર્યો, કોઈ ન પામે પાર.

માણે મત્સ મેળન થઇ, મરજવા સંત;
પ્રીતમ પલક તારા નહીં, રસિયા રસવંત. સાંભળ.

સાખી.

મહા મુગટ જાણે જગત, જે આપે અદ્વીત;
અણુલિંગી આકાશવત, સ્વયંપદ શબ્દાતીત.
આવણુ સાધન શૂં કરે, સમરણુ ને ધ્યાન;
અહંકર્તા ઉડી ગયો, ગયું સરવ સમાન.
પંચ કાશપદ હું નહીં, નહીં અંતઃકરણ.
ઈંદ્રી અવસ્તા ઉરમી નહીં, નહિ વેષ ને વર્ણ.
છવ નહીં ધ્વિર નહીં, નહિ માયા ને જ્ઞાન;
ત્રિધાવૃત્તિ ત્રિગુણુ નહીં, નહિ જ્ઞાતા ને જ્ઞાત.
સહુ પ્રકાશિત સરવનો, સાક્ષી ગુહ્ય સ્વરૂપ;
પ્રીતમ તે પરમાતમા, એ તો અકળ અનૂપ. સાંભળ.

સાખી.

એન ચરિત્ર જને નહીં, સૌમાં વ્યાપક સૌય;
પ્રીતમ તેને પ્રીછતાં, આવાગમન ન હોય.
લાઠરવે એક રસ લયો, સચરાચરમાંય;
પ્રવચ સમે પાણી વિતા, દીસે નહિ કાંય.
કાર કિનારો પાળી નહીં, નહિ આવરણુ ને આડ;
એક ત્રિદાનંદ જોઇને, જળ-વિદ્યા જાડ.
અવતંતર અંતર નહીં, આલમ્બ્યંતર બ્રહ્મ;
એમ જાણે તે ઉપાસના, એ વિના મોટો ભ્રમ.
બ્રહ્મનિષ્ઠા પાણુ નવ યજે, અનન્યતા એક;
પ્રીતમ પૂરણુ બ્રહ્મણુ, જને સાચો રનેહ. સાંભળ.

સાખી.

દષ્ટ અદ્વરથ જેટલું, તેનો થયો અભાવ;
તનમય તન તુરિયાતણો, તેણું અન્યો અનાવ.
આસો લીલા અખંડ છે, નીરખી નિરધાર;
ઓઘ વળ્યા આનંદના, અખ સિન્ધુ અપાર.
હરજી રૂપી ઈશ્વરકાંતી, અગમ્ય દેવાસ;

નહિ વૈકુંઠી વાસના, લાલ્યો બ્રહ્મવિલાસ.
અધિકારીને આવશે, સમજણ ને સાન;
મુક્ત થઈ તે માનશે, મૂઢી દેહાભિમાન.
સદચરની ધીરપાથકી, ઉપનો આનંદ;
પ્રીતમ તે પદ પામીઆ, નહીં શર ને ચંદ. સાંભળ.

સાખી.

જાણવું તે જાણિયું, નથી જાણવું કાંય;
પોતે પોતામાં લાલ્યો, જ્યમ પ્યાલો પાણીમાંય.
ઉત્તરસંદે આદર કર્યો, રચ્યા દ્વાદશ માસ;
ખુદજે પ્રેમે પૂરા કર્યા, આણી અંગે ઉલાસ.
સૌરઠ રાગ સોહામણો, સુંદર શુભ સાર;
અક્ષરે અક્ષરે અતિથણો, અનુભવ લંડાર.
સંવત અઢાર આડત્રીશે, કીધો એ વિચાર;
ચૈત્રવદી તીથી સમમી, ઉત્તમ ગુરવાર.
ગાશે સાંભળશે શીખશે, કરશે હૃદયે વિચાર;
કહે પ્રીતમ પદ પામશે, નહીં સંશય લગાર. સાંભળ.

શૃંગાર સંગ્રહ.

પદ ૧ લું.

રસીએ રંગ વધારિયા, અતિ આનંદમાં;
મોહનજી મંદિર પધારિયા, આત આનંદમાં.
દયા કરી દુઃખ ટાળિયું, અ; લાવશું સનમુખ ભાળિયું, અ.
પ્રભુ પ્રેમે પરસન કીધલાં, અ; આજ અમને દરશન દીધલાં, અ.
બંધાવું તોરણ બારણે, અ; તન મન ધન કીજે વારણે, અ.
ઉત્તમ આસન આપિયાં, અ; લવકેરાં બંધન કાપિયાં, અ.
પય સાકર પ્રેમે પીળ્યે, અ; મુખ બીડી નાથની લીળ્યે, અ.
સુખ સેજડલીનું સાર છે, અ; હૈડામાં હરખ અપાર છે, અ.
હું રસબસ થઈ રસમાં રહી, અ; રંગમાં રજની વીતિ ગઈ, અ.
પ્રીતમનો સ્વામી શામળો, અ; અળખા ઉપર અઢળક ઢળ્યો, અ.

પદ ૨ જી.

સ્નેહ વધારી શામળે, રંગ ભેર રમતાં;
જેહેના દરશનથી દુખડાં ટળે, રંગ ભેર રમતાં.
કમળ નેન કરુણા ભર્યાં, રંગ; જોઈ લાલે લાખેણાં કર્યાં, રંગ.
રસ વ્યાપ્યા પૂરણ પ્રીતમાં, રંગ; વહાલો વસ્યો ચતુર વર ચિત્તમાં, રંગ.
મન અટક્યું મોહનલાલમાં, રંગ; ખંત લાગી લાલાઈના ખ્યાલમાં, રંગ.
સખી સુખ સાગર સેજે ઉછળ્યો, રંગ; મનગમતો વર મુજને મળ્યો, રંગ.
પ્રીતમનો સ્વામી પ્રાણપતિ, રંગ; ક્યમ મૂકાય માહારી વંતી, રંગ.

પદ ૩ જી.

પાતળિયો પ્રાણ આધાર છે, લાવે લજ્જે;
હોંશી હૈયાનો હાર છે, લાવે લજ્જે.
વર વરવા સરખો છે સહી, લાવે; એ સરખો નર ખીજે નહીં, લાવે.
પ્રેમી જન કેરો પ્રાણ છે, લાવે; સુંદરવર ચતુર સુખણ છે, લાવે.
એની રૂપ કળાશુભ્રાતુરી, લાવે; છે મોહન મુરત્ય માધુરી, લાવે.
સુખ સાગર નાગર નંદનો, લાવે; શુભ પામી જોકુળ ચંદનો, લાવે.
પ્રીતમનો સ્વામી મન વસ્યો, લાવે; ન્યમ હીરા હાટકમાં રસ્યો, લાવે.

પદ ૪ થું.

તનની પીડા સહિ ટળી, મોહન મળતાં;
મહા રસ વ્યાપ્યા વેલા, વળી મોહન મળતાં.
તનમન પલટું તે વારતું, મોહન; સુખ દીકું જુગદાધારતું, મોહન.
હૈડામાં હેત વધારીયું, મોહન; સેજે સહિ કારજ સારિયું, મોહન.
આનંદે સુખ આપીયું, મોહન; દુખ જનમે જનમતું કાપિયું, મોહન.
સંશયનું સર સમાવિયું, મોહન; એહેતું રૂપ રસીલું લાવિયું, મોહન.
એ પ્રકૃલિત હેતે હૈયે, મોહન; રસ પ્રીતમ પ્રેમે શું પિયે, મોહન.

પદ ૫ મું.

શામ સોહાગી આપિયા, નવલે નેહે;
ભુદરજી ભોતર લાવિયા, નવલે નેહે.
નેણુ ભરીને નિહાળીયા, નવલે; તન તાપ ત્રિવિધિ ટાણિયા, નવલે.
એહેતું રૂપ રસીલું જોઈને, નવલે; રહ્યું મનડું મહારું મોહીને, નવલે.
નવ અંબુજ નેન વિશાલ છે, નવલે; શિર મુગટ કુંડલ ગળે માળ છે, નવલે.
પિતાંબર જામે જરકસી, નવલે; રહ્યા ચરણ કમળ ચિત્તમાં વસી, નવલે.
પ્રીતમના સ્વામીને લળું, નવલે; ખીજું સહિ તુચ્છ કરીને તળું, નવલે.

પદ ૬ મું.

નવ રસના ભર્યા નાથજી, નૌતમ વયમાં;

રહે સદા અમારી સાથજી, નૌતમ વયમાં.

વદન સુધાકર સાર છે, નૌતમ; તે તેજ તણો ભંડાર છે, નૌતમ.
અંધર અરણ્ય આપે વળી, નૌતમ; દીસે દશન કુંદ ફરી કળી, નૌતમ.
નાસા જળ મુત મોહાવ્યું, નૌતમ; બ્રૂ મનમથ આપ ચઢાવ્યું, નૌતમ.
નેણુ બાણુ તીખી અણી, નૌતમ; હેલામાં મન લે છે હણી, નૌતમ.
રવિ નંદક કુંડલ કાન છે, નૌતમ; રસીયાજી રૂપનિધાન છે, નૌતમ.
મૃગમદ અંદન ટીકા કર્યો, નૌતમ; મણિ મુગટ લસીત જોગો ધર્યો, નૌતમ.
નટવર જીખી જોધને, નૌતમ, ભજ પ્રીતમ ચીતકુંડ પડોધને, નૌતમ.

પદ ૭ મું.

પામી પ્રેમ સ્નેહીને, પૂરણુ પ્રીતે;

રસ પીધો હિરપર લેધને, પૂરણુ પ્રીતે.

પ્રેમે પીડિજી માણિયો, પૂરણુ; જુગજીવન જુગતે જાણિયો, પૂરણુ.
જે કારણુ જોગી દેહ દમે, પૂરણુ; તે રસીયો અમ સંગે રમે, પૂરણુ.
દિવ દેખી આવે ધર્યો, પૂરણુ; તે ટાણે નહીં અંતર કશે, પૂરણુ.
જન પ્રીતમનો સ્વામી મળ્યો, પૂરણુ; ભવસાગર ડેરા ભે ટળ્યો, પૂરણુ.

પદ ૮ મું.

સખી શામળીયો વર સાર છે, વા'લે વરીએ;

શુભવંતો શુભુ ભંડાર છે, વા'લે વરીએ.

સહિ મુખદાયક લાયક હરિ, વા'લે; નિશદિન નીરખું નેણાં ભરી, વા'લે.
એનું રૂપ દયામાં રાખિયે, વા'લે; મુખજનમ કરમ જશલાખિયે, વા'લે.
એ મુખ આનંદનો આલ છે, વા'લે; ભુદરજી ભજવા યોગ્ય છે, વા'લે.
પ્રીતમ રસ પૂરણુ પીજીએ, વા'લે; એને ચરણ કમળ ચિત્તદીજીએ, વા'લે.

પદ ૯ મું.

પ્રેમ સુધારસ પીજીએ, આનંદ રસિયો;

સહિ સોપી લાહો લીજીએ, આનંદ રસિયો.

કલ્પદ્રુમ તરણી તણો, આનંદ; તે પ્રાણો પ્રુણો છે ઘણો, આનંદ.
જીવતી જુગ સેવે સદા, આનંદ; તેની સદા સમાવે આપદા, આનંદ.
ધન્યજી દક્ષ શુભમાં નામનાં, આનંદ; પૂરે જેની જેની મનકામના, આનંદ.
પ્રભુ પ્રીતમનો ચતુર શિરોમણિ, આનંદ; તે અમર અખંડ વર એ ધણી, આનંદ.

પદ ૧૦ મું.

સખી શ્યામ કિશોર કુંવર જોને, કુંવર જોને, કુંવર જોને;
 ઝોહનું મુખ જોઇ મનના વિકાર ખોને, સખી શ્યામ કિશોર કુંવર જોને-ટંક.
 વસુદેવ ને દેવકીના સુત કહાવે, ધનુષ જાગ જોવા આવે; સખી.
 કાલ કુખજનું ચંદન લીધું, તેહનું રૂપ કમળા સરખું કીધું; સખી.
 હુતા નંદરાય ઘેર ગોકુળમાં, મધવાનું માન હસ્યું પળમાં; સખી.
 નિત્ય નિત્ય નીરખે નાર વ્રજની, લોચન સફલ કરોની સજની; સખી.
 રસીક શિરોમણી રંગરસિયો, પ્રીતમનોસ્વામી મહારે મન વસિયો; સખી.

પદ ૧૧ મું.

જીવે જીવંતી જરખે જાંખીને, જાંખીનેરે, જીવે જાંખીને;
 કહે' પરસ્પર પાંકીને; જી.
 કરે મનુની મનોરથ મધુપૂરની, જાખી નેહે નીરખે નાથ નટવરની; જીવે.
 મોર મુકેટ કુંડળ વનમાલ, નખ શિખ સુંદર રૂપ રસાળ; જીવે.
 તડિત સમાન પીત પટરાજે, શોભા જોઇ મનમથ લાજે; જીવે.
 અમૃત દષ્ટિ ગંભીર ગેહરી, સહ કોઇ કહે કંસના વેરી; જીવે.
 જ્યાં જ્યાં જાય શ્યામ સુખરાશિ, મોતીડે વધાવે પુરવાસી; જીવે.
 વરવા જોગ સખી આ વર છે, સુંદરતાનો એ સાગર છે; જીવે.
 માત તાતને કાણે ભરમાવ્યાં, અવર પુરુષને પરણાવ્યાં; જીવે.
 અવર ખીજું સખી શું કરીએ, પ્રીતમ સ્વામી પ્રેમે વરીએ; જીવે.

પદ ૧૨ મું.-રાગ પરજ ગોડી.

આ આવેરે આ આવેરે, અલખેલો આનંદ રસિયો;
 સુંદર શ્યામ સલોણો સજની, મોહનજી મહારે મન વસિયો. આ.
 કરમાં ગેડી ને કમળ ફેરાવે, શિરસોહે ફેટા ફૂલ ભયોં; આ.
 શ્રી ગિરિરાજ ધયોં નખ ઉપર, ધ્રિતણો અહંકાર હયોં. આ.
 બકી બકાસુર શકટ તરણાવત, ધનુક વજાસુર પ્રલંબ હણ્યો;
 કાળી દૂર કીધો દાવાનળ પીધો, કેશી કંસ ને કીટ ગણ્યો. આ.
 કલ્પદ્રુમ વ્રજજીવતી ફેરે, સંત તણો સુખકારરિ;
 પ્રીતમનો સ્વામી પ્રેમ સનેહી, નટવર નવલ ખિહારીરે. આ.

પદ ૧૩ મું.

ચાલ સખી જોવાને જાંખે, જીવંત જોવા સરખો રે;
 રૂપ કળા શુણ લક્ષણ પૂરણ, નેણ ભરી ભરી નરખો રે. ચાલ.

ઘેરથી ગોપીજન નિસર્યાં, કર ધરી કંચન થાળ રે;
અગર કપુરે આરતિ સાજી, સુંદર રૂપ રસાળ રે. ચાલ.
પપ પકવાન મીઠાઈ મેવાં, ખીડાં બહુ તાંબુલ તણાં રે;
અધર રસ અરપે અંગ સમરપે, વળ જીવતીનાં જીવ થણાં રે. ચાલ.
કામ્યની કનક કમળ વન કૂલ્યો, મધ્ય મધુકર મોહન લાલ રે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, લક્તવચ્છલ પ્રતિપાલ રે. ચાલ.

પદ ૧૪ મું.

સુરભિ સંગ શામળિયો આવે, જેમ ઉડગણુમાં ઇંદુરે;
બાલ મરાલ વિશાળ મંડળી, ચરણ કમળ રજ વંદુરે. સુરભિ સંગ.
ફૂલીસ કમળ કુળ જવ જાંબુ ફળ, ચહેન ખટકશ જોયરે;
હાટિક તડિત ઉડિત રવિ રંગે, અંગ પીતાંબર સાયરે. સુરભિ સંગ.
કેસરી લંક અલંકૃત ભૂષણ, ભુજ અંબુજ નખજોતીરે;
વદન સુંધાકર સુંદર શોભે, અમ નિરમળ મોતીરે. સુરભિ સંગ.
અરુણ અધર ધરી મધુર મોરલી, પ્રેમે પાસ યોલાવેરે;
રસ ભર્યાં લોચન ભવલયમોચન, આનંદ અતિ ઉપજવેરે. સુરભિ સંગ.
રવિ નંદક હુંડલ કર્ણુ સાહે, મદન કોટી છબી છાજેરે;
કુટિલ કેશ આનન અંબુજપર, મધુપ મંદીલ ખિરાજેરે. સુરભિ સંગ.
મૃગમંદ ચંદન તિલક ખિરાજે, તેહેનું તે તેજ અપારે;
મૃગટમય મણિપર મોર ચંદ્રિકા, ઇંદ્ર ધનુષ આકારે. સુરભિ સંગ.
નખ શિખ રૂપ નાથનું નિરખી, રાખ્યું હૃદયમોઝારે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, પ્રાણતણો આધારે. સુરભિ સંગ.

પદ ૧૫ મું.

સુંદર રૂપ રસિકવર કેરું, કોટીક મનમથ લાજેરે;
કમળ વદન અંબુજ આંખડલી, લાલ તિલક રંગ રાજેરે. સુંદર રૂપ.
મોર મુકૂટ મકરાકૃત હુંડલ, કર શિરિરૂઢ સાહેરે;
નાલિ નલિન નવલ પદ પંકજ, મુનિ મન મધુકર મોહરે. સુંદર રૂપ.
કુસુમહાર શણગાર શોભિતા, નીરખી નેન શરાયરે;
પ્રીતમનો પ્રભુ પ્રેમ સ્નેહી, ભેટે ભવ દુઃખ બાયરે. સુંદર રૂપ.

જ્ઞાન તથા ભક્તિ પ્રકાશ.

પદ ૧ લું.

રામજી સત્ય છે સાંભળ સાચું કહું તુજને, એક વાતડલી ચિત ધરજેરે;
 જો સુખ ઈચ્છે આપણું, તો સંત સમાગમ કરજેરે.
 સંતસંગે સુખ છે ધણું, દુઃખ કોટિ જનમનું કાપેરે;
 જીવતણી બુદ્ધિ પાલટે, સુધ જ્ઞાન જથારથ આપેરે.
 શીતલ નિરમલ સંતને, કાંઈ વદન સરોજની વાણીરે;
 સાંભળતાં સંશય ટળે, મળે પ્રેમે સારંગપાણીરે.
 શબ્દે સંસાર ધૂટીયે, જમકંકરનો ભે લાગેરે;
 નૌકાસ્વરૂપી સંત છે, ભવ તરતાં વાર ન લાગેરે.
 એહવી સંગત્ય સંતની, તનમનના તાપ નિવારેરે;
 પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું, સુખસાગર સ્નેહ વધારેરે.

પદ ૨ જું.

સંત વિના સંસારમાં, કો હરિનો મરમ ન જાણેરે;
 શ્રીસુખ મહીમા સંતનો, પ્રભુ પૂરણ પ્રીતે વખાણેરે.
 નારદ પ્રત્યે નાથજી, તે સંત તણા જશ લાખેરે;
 સંત મને વહાલા ઘણા, નીત રૂપ હૃદયામાં રાખેરે.
 સંત સદા સુખધામ છે, માહરે રેવાનું નિર્ધારેરે;
 સંતની રક્ષા કારણે, ધરે અવનીમાં અવતારેરે.
 અસર પરસ રહું એકમાં, જેમ સાકરમાં મીઠાધરે;
 પુષ્પ મધ્યે જ્યમ વાસના, તેમ સંતમાં સહુ સમાધરે.
 તરણ તેજ ન્યારું નહીં, કનક કુંડળ ભીન રૂપરે;
 જલ તરંગ નહીં જૂળવા, એમ સંત તે માહારું સ્વરૂપરે.
 સંત ચરણ રજ વંદશે, તે સર્વ શિરોમણિ થાશેરે;
 શિવ વિરંચિ સારદા, તે સંતતણા ગુણ ગાશેરે.
 મૂલે પાણી સિંચતાં, ફલફલ પાંદડે ફરશેરે;
 જે સંતોખે સંતને, તેહનાં સધળાં કારજ સરશેરે.
 સંત તણો મહીમા ઘણો, તે કોઈ વીરલા જન જાણેરે;
 પ્રીતમ પૂરણ પ્રેમશું, પ્રભુ સંતનો સુજશ વખાણેરે.

પદ ૩ જું.

સંત તે તીરથ રૂપ છે, માહે રામ સુધાજલ ભચ્યુંરે;
વચન લેઈ આનંદમાં, તન પરસે પાતક હચ્યુંરે.
સાધુ . ચંદન બાવના, સેવે તે શીતલ થાયરે;
તાપ પાપ ભવ આપદા, સૌ દુક્રીત દૂર પળાયરે.
કામધેનુ ચિન્તામણિ, મનકામના પૂરણ થાયરે;
હૃદે કામળ નવનીતથી, પરતાપે ઝોગળી જાયરે.
સંત સજીવન ઔષધિ, ભવ રોગોનો તાપ નિવારેરે;
સંસાર અપાર સમુદ્ર છે, એક પલકમાં પાર ઉતારેરે.
સંત વચન બિંદુ સ્વાતિનું, મન છીપમાં મુક્તા થાયરે;
પ્રીત સહીત ચિત્ત પ્રોધ લે, તેનું જનમતાણું દુઃખ જાયરે.
જે જાણે સુખ સંતનું, તે પળભર સંગ ન છાંડેરે;
પ્રીતમ પૂરણ પ્રીતડી, તે મન કમ વચને માંડેરે.

પદ ૪ થું.

પ્રીત વિના પ્રભુ દૂર છે, તમે જે જે જુકત કરીનેરે;
શુદ્ધ પ્રેમ જેને પ્રગટે, તે ભાવે ભેટે હરિનેરે.
પ્રીત જુઓ મજનારની, જેણે વશ કીધા વનમાળીરે;
તન મન સદા વિસારિયાં, લોકલાજ મરજદા ટાળીરે.
સાચી પ્રીત એક મીનની, તે નીર વિના નવ જીવેરે;
જુઓ પ્રીત પતંગની, તે દેહ દહન કરે દીવેરે.
ચિત્ત ચોટ્યું ચંદ્રારનું ચંદ્રશું, તે પ્રીતે પાવક પ્રાશેરે;
રવિ રહે લખ જેજને, જળ મધ્યે કમળ પ્રકાશેરે.
પય ને પાણીને પ્રીતડી, એકમેક થઈને જાયરે;
આપ બળે પય ઊગરે, તે સાચો સ્નેહ કહેવાયરે.
પ્રીત જુઓ પંખી તણી, જળ ચાત્રક ચંચ ન જોળેરે;
અંશુ પીએ આકાશનું, અવનીનું નીર ન ડોળેરે.
નર માદ્ય મોતી જુઓ, સત જેજનપર વેંચાયરે;
આવી મળે તે એકઠાં, અધક્ષણું અળગાં ન થાયરે.
પ્રીતમ એવી પ્રીતડી, ગુરુ સંતની સાથે સાચીરે;
તે પૂરણ પદ પામિયા, કાંઈ કહેણી ન રહી કાચીરે.

પદ ૫ મું.—રાગ બીજો.

ગુરુ ગમે ઘટમાં જોયોરે, સંશય સરવ દબ્યો;
 અવિનાશી જ્યૈતન્ય રે, શબ્દાતીત મલ્યો.
 ચતુર દલ ચીતવી રે, ખટ દલ માંહે ખલ્યો;
 દશ દલમાં દીઠો રે, દ્વાદશ દશમાં મલ્યો.
 પોડશ દલ ખુખ્યો રે, દ્વિ દલમાં દરસો;
 સહસ્ર દલ અદ્યો રે, પંખી થઈ પરસો.
 નહીં નાદ ને વાણી રે, રવિ શશી જોત્ય રહી;
 શુદ્ધ સ્વયં પ્રકાશી રે, દુનિયા લાસ નહીં.
 નહીં અબ્ર એ ઉરમી રે, નહીં માયા મમતા;
 પ્રીતમ સ્વયે પોતે રે, શત્રુ શિખર સમતા.

પદ ૬ ઠું.

આ તનમાં તીરથરે, તત્ત્વ વિચારતાણું, જ્યૈતન્યસાગરમારે, નહાવાનું કળ છે ધણું;
 ગલકડીમાં જીલોરે, નિરમલ નિરવડે; ગંગા ને જમુનારે, સરસ્વતી પૂર ચઢે.
 પરભાતમાં પ્રાગેરે, તાહાં થાયે તરવેણું; મરજ્યા જોગીરે, ઝીલે દીન રેણું;
 કાયા કાશીમારે, વિશ્વના નાથ વસે; પ્રીતમ પદ પરગેરે, તે તદ્દરૂપ થશે.

પદ ૭ મું.

સદ્ગુરુને શબ્દરે, સહિ તીરથ તેહને; પંડમાં છે પોતેરે, જિતી પ્રે જેહેને;
 ગુરુદેવ દયા કરેરે, તેહને સહિ સૂઝે; જોલે બહુનામીરે, બીજો શું ખૂઝે.
 અંતરગત્ય ધૃશ્વરે, આપે અવિનાશી; પોતાની ભૂલેરે, લમે લખ ચોરાશી;
 છે શ્રીમંત સુખિયોરે, રાંક થઈ રજબ્યો; માયાને સંગેરે, ત્રિવિધિ તાપે અબ્યો.
 સદ્ગુરુને સેવેરે, તો નીજ રૂપ જડે; તનમાંહે તપાસેરે, પોતે પોતા વડે;
 નખશિખ લગી ન્યાબોરે, ન મળે કોઈ બીજો;
 પ્રીતમ એક અદ્રીતરે, જોઈ હૃદયે રીઝો.

પદ ૮ મું.

પુરણાનંદ પોતેરે, પરપંચ પરહરતા;
 કારણનું કારજરે, લઈ અલગું કરતા.
 નભ પવન નહીરે, નહીં અંધુ અવની;
 પંચ વીસ ચંતુષોરે, નહીં ચુદામ નવની.

દશે ઈંદ્રિ અવસ્થારે, નહીં સ્થાનું ફેડાણું;
મુરજ જેમ સાક્ષીરે, એમ આત્મા જાણું.
અન્વય વ્યતિરેકરે, ન્યમ છે સમ જોયું;
પ્રીતમ છે સ્વરૂપેરે, નહિ પામ્યો નહિ ખોયું.

પદ ૯ મું.

ભૂલ થણી ભાંગીરે, બ્રહ્માનંદ ભાસ્યો;
શુદ્ધ ચૈતન્ય સાક્ષીરે, સધળે પ્રકાશ્યો.
ટળ્યું તિમિર ત્રિગુણનુરે, તુરિયા તેજ થણું;
અખંડ અજ્ઞાણુરે, નિરમળ નામતણું.
એકરસ અવિનાશીરે, શુદ્ધ રૂપ સ્વેન્નેતી;
તરવેણી તારેરે, પ્રોથું મન મોતી.
હરિ હાર હીરાનોરે, પહેરો પ્રીત ધરી;
થઈ પ્રેમ સોહાગનોરે, પૂરણ મન મોહભરી.
પામી અચળ એવાતણુરે, અખંડ વર વરતાં;
પ્રીતમના સ્વામીરે, સંગ આનંદ ધરતાં.

પદ ૧૦ મું.

જગતનું મુખ ઝાકળનું છે પાણી રે, જાણી લે;
વણુશી જતાં વાર નહીં સત વાણી રે, જાણી લે.
સીસાખાણ સંસારનો છે ખેલ રે, જાણી લે;
એ વિચારી અહંકાર તું મહેલ રે, જાણી લે.
જોતાં જોતાં જાતું છે તતકાળ રે, જાણી લે;
રહેટ તણી ગેડ્યો જેવી ધટમાળ રે, જાણી લે.
એક ભરાયે એક ઠાલી થાય રે, જાણી લે;
એક અવતરે એક મરીને જાય રે, જાણી લે.
પરમારથને પથે પગલાં માંડ રે, જાણી લે;
કુડ કપટ ને જીવિલા તું છાંડ રે, જાણી લે.
પાપ પુણ્યનો ઉત્તર દેવો પડશે રે, જાણી લે;
જમકેકર ન્યારે આવી પડશે રે, જાણી લે.
માટે ગરવ તણ ગોર્વિંદ ગુણ ગાજે રે, જાણી લે;
પ્રીતમ પ્રભુને ભજીને પાવન થાજે રે, જાણી લે.

૫૬ ૧૧ મું.

મિથ્યા માયામાં શું મોહો મૂઢ રે, ચેતી લે;
 હું હું કરતો શું હિંડે છે હૂડ રે, ચેતી લે.
 કુણુદિથી તાહારું કરતવ્ય કાર્યે ન ચાલે રે, ચેતી લે;
 હરિના હુકમ વિના તો તરણ ન હાલે રે, ચેતી લે.
 મુરખ મિથ્યા મમત કરિયે શું થાય રે, ચેતી લે;
 તુંજથી ત્રુટો વાળ નવ સંધાય રે, ચેતી લે.
 મહારું મહારું કરતો જો સમરીને રે, ચેતી લે;
 મનુષા દેહ તે મળ્યો નથી હરિને રે, ચેતી લે.
 મલીન માયા મૃગ તૃણાનું તોય રે, ચેતી લે;
 આસતણા મોતીના હાર ન હોય રે, ચેતી લે.
 અંબલિનું જળ ક્ષણું ક્ષણું આછું થાય રે, ચેતી લે;
 એણીપેરે આવરદા તાહરો જાય રે, ચેતી લે.
 આવો બનાવ બને નહીં બીજવાર રે, ચેતી લે;
 પ્રીત પ્રભુને લજતાં લવનો પાર રે, ચેતી લે.

૫૬ ૧૨ મું.

હું માહરું તે સંસાનું છે મૂળ રે, સમજ લે;
 ક્ષણ ક્ષણ ચાલે સંશે રૂપી શળ રે, સમજ લે.
 માહરું તાહરું મટતાં લવનો અંત રે, સમજ લે;
 સૌ શાસ્ત્ર પોકારી કહે છે સંત રે, સમજ લે.
 દુમ તણે દષ્ટાંતે આ વૈરાટ રે, સમજ લે;
 પત્ર તણી પેરે આવે જાયે ધાટ રે, સમજ લે.
 કનકકુટ જમ ધાટ ધરીને લાળે રે, સમજ લે;
 એમ એને બ્રહ્માંડની વાર ન લાગે રે, સમજ લે.
 ઈંદ્રજાળ જ્યમ બાજીગરનો ખેલ રે, સમજ લે;
 કમર કોકડાં ગુંગાયાં ઉકેલ રે, સમજ લે.
 શું સુતો છે અચેત આલસ આણી રે, સમજ લે;
 આયુષ્ય તાહરું આસતાણું છે પાણી રે, સમજ લે.
 સંસાર મુખથી રહેજો સદા ઉદાસ રે, સમજ લે;
 જ્યમ મધુકર ન કરે અંપક વનવાસ રે, સમજ લે.

શ્વાસે શ્વાસે સમરણ કરજે સાર રે, સમજી લે;
રખે ધરતો તું દેહ તણો અહંકાર રે, સમજી લે.
હરિ નામ હીરો હૃદયામાં રાખે રે, સમજી લે;
પ્રીતમ પ્રેમે પ્રેમ સુધારસ ચાખે રે, સમજી લે.

પદ ૧૩ મું.

રામ રસાયણ પ્રેમ ધરી જે પીશે રે, માણી લે;
તેહને અખીલ લોકોનું દૈવત દીસે રે, માણી લે.
અમર થાય તે મરે નહીં કાંઈ કાળ રે, માણી લે;
અપાર હીત થઈ આપોયું સંભાળ રે, માણી લે.
અનર પાલો અધર પ્રેરે છે જોડે રે, માણી લે;
મરણવા હોય તે મુખમાંડી લેહ રે, માણી લે.
આણસ નિદ્રા ભુખ તરસ સહિ ભાગે રે, માણી લે;
ત્રિભોવન પતીશું તનમાં તાળી લાગે રે, માણી લે.
અખંડ બ્રહ્મ બુદ્ધિ એક મેકથઈ જાય રે, માણી લે;
સાગર નીર લબ્ધું ન્યારું નવ થાય રે, માણી લે.
તેહના સુખને અવર ન જાણે કાંઈ રે, માણી લે;
અમૃતપાન કરી અતિ આનંદ હોય રે, માણી લે.
મહા મગન થઈ મુંગો મીસરી ખાય રે, માણી લે;
પતિનું સુખ સુંદરીયે ક્યમ કહેવાય રે, માણી લે.
શુદ્ધ વિચાર કરી સુખ માંહે સમાયો રે, માણી લે;
કહે પ્રીતમ તે રંગમાંહે રંગાયો રે, માણી લે.

પદ ૧૪ મું.-રાગ કોલેરો.

જાણે નહીં જગજીવન અભાગી, મરણ તણો લય મોટોરે;
કાયા કુંભ બરાબર કાયા, જેવો જળ પરપોટોરે. જાણે.
કૌરવ, કુંસ, જરાસંધ, રાવણ, દંતવક્ત્ર, શિશુપાલરે;
એહવા ગયા તેહની નહીં ગણતી, દેતા સાગર ફાળરે. જાણે.
મણિધરના મુખ માંહે, મીડકી માખ્યને મારેરે;
એહવો આ સંસાર ખેલ છે, પીરલા જ્ઞાન વિચારેરે. જાણે.
જગત જીવ ચતુરાનું ચવણું, કે ખાધા ને કે ખાશેરે;
પ્રીતમ પ્રભુનું લજ્જન કરી લે, તે નર નીરભે થાશેરે. જાણે.

૫૬ ૧૫ મું.

પરમારથ પ્રીછો નહીં પ્રાણી, ઇચ્છો આપ સવારથરે;
 મહમતિ માયામાં મોહો, ખોયો જનમ અકારથરે. પરમારથ.
 આપણી હોંસે હેડમાં પેઠો, અચેત પામર પોતેરે;
 કામધેનુનું પય દોળીને, શું જડ સ્વાની દોહાતોરે. પરમારથ.
 રત્ન પદારથ જનમ ગમાયો, ધાયો ધંધા મહિરે;
 કહે પ્રીતમ તે અંતની વેળા, કામ ન આવ્યું કંચિરે. પરમારથ.

૫૬ ૧૬ મું.

સાકુટ નરનો સંગ ન કરીએ, મરીયે મહા વિષ ખાધરે;
 પરવત ચઢી પડીયે પાવકમાં, તેથી દુષ્ટ દુઃખદાધરે. સાકુટ.
 લેછ સાણસા અંગ મરોડે, વીંછી તોડે તનરે;
 સિંહ ખાયે ભાવે વસિયે ભુજંગમાં, પાણુ મળશે નહીં દુરિજનરે. સાકુટ.
 નર તે કેહને કહિયે, જેહને હૈયે દ્રેષ ધણોરે;
 હરિશુર સંતની કરે અવગણના, શત્રુ સહિ ભુગ જીવ તણોરે. સાકુટ.
 નહીં આધીન શુરુ ગોવિંદનો, જ્ઞાન હીણને ધણું શુમાનરે;
 કહે પ્રીતમ તેને પરહરીયે, જ્યમ ખર સુકરે જ્ઞાન સમાનરે. સાકુટ.

૫૬ ૧૭ મું.

જે મુખમાં નહીં સીત ચરણામૃત, તે મુખ નહીં ન હોય પવિત્રરે;
 બલ્યા ધરના ગોસ બરાબર, જેણે ગાયાં નહીં ગોવિંદ ચરીત્રરે. જે.
 સુકર કુકર પ્રેત તણી પેરે, પોણ્યો પિંડ બહુ પાપેરે;
 અડયા થકી સ્નાન ઉપજે, સદા અશચી આપેરે. જે.
 મરિયે પાણુ સુપને નવ કરીયે, એહવા પુરુષનો સંગરે;
 સંગ થકી સહિ સુકીત નાસે, પડે લજનમાં લંગરે. જે.
 કૃપા કરે શુરુ દેવ દયાનિધિ, તેનાં તાળાં ત્રૂટેરે;
 પ્રીતમ પ્રભુનું લજન કરી લે, લવનાં બંધન છૂટેરે. જે.

૫૬ ૧૮ મું.

સત્ય સુધા શ્રીકૃષ્ણ નામ છે, જે જન ભુગતે ચાખેરે;
 પ્રીત સહિત નિત્ય નેહધરિ, હરિરૂપ હૃદયામાં રાખેરે. સત્ય.
 કાચ કહે સુધા રહે સિંધુમાં, કાચ કહે શશિમાં છે સહીરે;
 કો કહે વનિતા વદન રહે, જ્યમ કહે છે લમ વાત નહીરે. સત્ય

સાગરમાં હોય તો નોય ખારો, શશિકલા ક્યમ ઝાંખા હોયરે;
પીયુ પ્રેમદાને વદન વસે તો, પતિ પોતાનો નાશ ન હોયરે. સત્ય.
પ્રેમ પીયુષ મુખ વસે વૈષ્ણવને, પ્રેમ ધરે તેહને રસ પાયરે;
કહે પ્રીતમ પીતા હોય અમર, જનમ મરણનું જોખમ જાયરે. સત્ય.

પદ ૧૯ મું.

કુરમ કહીપેરે અંગ સમેટે, ઉપર દીસે નહીં આકારરે;
જીવ જંત જોધને વળે પાછો, તેહને એ ન મળે સંસારરે. કુરમ.
ધંદ્વી દેવ વિષે ગુણુ વરતી, સરવ સંકોચ ન કીજે રે;
માતી કાન્ય પહે મરજીયા, એમ અમીરસ પીજેરે. કુરમ,
જોગીના જીવ જડે નહીં જમને, કાલ રહે શીર કુટીનેરે;
અમૃત પાન કોટિ થયાં અમર, શું કરે રવિસુત રૂઢીનેરે. કુરમ.
રવિનાં કીરણુ રહે જ્યમ રવિમાં, સરિતા સાયરમાંહે રહેરે;
કહે પ્રીતમ એમ હરિમાં હરિજન, નિમિષ માત્ર તે ન્યારાન રહેરે. કુરમ.

પદ ૨૦ મું.

કાચારે તાહરી કામ ન આવે, જો કરે કાટો ઉપાયરે;
વણુશી જતાં વાર નહીં લાગે, જો કુંદન કાપીને ખાયરે. કાચારે.
દેહીના રનેહી સકળ સ્વારથિયાં, અંત્યે અળગાં રહેશેરે;
એક ધડીં ધરમાં નહીં રાખે, કાઢો કાઢો કહેશેરે. કાચારે.
પાંચ સાત દિન કાયક સંભારશે, વળતી મૂકશે વિસારીરે;
પોતે પોતાને મારગ લાગશે, કાણુ પુરુષ કાણુ નારીરે. કાચારે.
સુપનાનું ધન જોયા સૂધી, તેણે કાંઈ કારજ નવ થાયરે;
પ્રીતમ પ્રણુનું ભજન કરી લે, અમુલ્ય અવસર જાયરે. કાચારે.

પદ ૨૧ મું.

જે જન હરિનું નામ ન જાણ્યું, તે પસ્તાયા પ્રાણીરે;
વેઠ વેળુ દળી તે પુરુષે, મૂગજળ માયા માણીરે. જે જને.
ધન દારા સુત કુટુંબ કમીલો, મૂઢમતિ શું મોહોરે;
ચિંતામણિ પામ્યો મનુષ્યા દેહ, તે ખડલડમાં જોયોરે. જે જને.
જનમ ધરી ભુગદીશ ન જાણ્યા, હરિ રસ અમલ ન પીધોરે;
કહે પ્રીતમ જોગે ગયો અવસર એક અરથ ન સીધોરે. જે જને.

જન્યત સ્વપન સુષુપ્તિ તુરીયા, રોમ્ય રોમ્ય રહ્યો પ્રકાશી; તું તારું.
તું છે સુક્ષ્મ કારણનો દ્રશ્ય, આનંદરૂપ અખિલ અવિનાશી; તું તારું.
ઉઃ પીઠકુ લાટક સાહાટક, ભમર શુક્ર બ્રમરંધ વિનાશી; તું તારું.
આઠ પહોર રહે એ સુખમાં, પ્રીતમ તેહની ટળી ચોરાશી; તું તારું.

પદ ૩૦ મું.

તું તો રામ રટણ કર રંગમાં, અંગમાં, ઉપજે આનંદ;
ગોવિંદ ભજ ભાવણું.
પરમારથ અરથ વિચારીએ, તજ સ્વારથ માયાનો કંદ; ગોવિંદ.
કહીએ કાયા તે તારી કારમી, તેને વણસતાં નહીં લાગે વાર; ગોવિંદ.
એસ ઉદ્ધ બીડી બરાસની, તેને ઉડ્યતણો આંતબાર; ગોવિંદ.
મુગ તૃણાજળા બસક ભર્યાં, એવો બણો સકળ સંસાર; ગોવિંદ.
ગુંજ વહનિ તે મરકટે માનિયો, તેણે ટાઢ ટજે નહીં લગાર; ગોવિંદ.
સુખનામાં સમૃધિરે પામિયો, બગી ભેતાં મળે નહીં જરાય; ગોવિંદ.
ધુમરના તે ઢગ સોહામણા, તુજ મૂડીમાં ન ભરાય; ગોવિંદ.
સાચી સંગત સદશુર સંતની, જેણે જીવપણું ટળી બનય; ગોવિંદ.
કહે પ્રીતમ પ્રભુને સંભારતાં, મહા પાપી પાવન થાય; ગોવિંદ.

પદ ૩૧ મું.

સંત પારસ ચંદન ખાવના, કામધેનુ કલ્પદ્રુમ સાર; સમાગમ સંતનો.
પ્રેમ સમજણો અંતર ધણો, તરુ પારસ ત્રણ પ્રકાર; સમાગમ.
એક પારસથી પારસ બને, એક પારસથી બને હેમ; સમાગમ.
એક પારસ લોહ કુંદન કરે, સો વસા એમનું એમ; સમાગમ.
એક ચંદનથી વિષ ઉતરે, એક ચંદને અગ્નિ ઓળખાય; સમાગમ.
એક તલભર તેલમાં બે પડે, ફરી તાતું ક્યારે નવ્ય થાય; સમાગમ.
સૌ ગજ શિર ભોતી ન નીપજે, સહ નાર્ય સતી નવ હોય; સમાગમ.
સૌ સેના શરી નવ બળીએ, એવી બ્યુગત વિચારી બેય; સમાગમ.
જ્ઞાન હીણ શુર નવ કીજીએ, વાંઝ ગાય સેવ્યે શું થાય; સમાગમ.
કહે પ્રીતમ બ્રહ્મવિદ ભેટતાં, ભવ રોગ સમૂળો બનય; સમાગમ.

પદ ૩૨ મું.

સંત લક્ષણ ત્રીસસોહામણાં, જેહની ચિત થઈ વૃત્તિ શાંત;

એવા જન હરિતણા.

અંધાનંદ અધારમ ભોગિયા બજ પ્રશિષ્ટ ત્યાગી બાંધ એવા.

દયા દાન દારીત્ય અતિ ઘણું, જ્ઞાન લક્ષિત વિવેક વૈરાગ્ય; એવા.
 ક્ષમાવંત તપે નહીં તાપમાં, આશા રહિત અમલ અનુરાગ્ય; એવા.
 અક્રોધ ઈંદ્રીજિત અનુભવી, કવિ કામળ શીલ સંતોષ્ય; એવા.
 આશા રહિત અમૃત વાણી વદે, સેહેજનંદ આનંદ કોશ; એવા.
 શુદ્ધ સ્નેહી સવારથ નવ મળે, પરમારથ ઉપર પ્રીત; એવા.
 શશિ સુરજવત સાક્ષી રહે, ઉદાર અરણ્યવની રીત; એવા.
 હરખ શોક વિષે કોલે નહીં, અર્થ નિમિષ તજે નહીં નામ; એવા.
 સુરતરુ સુરધેનુ ચિંતામણી, મળતાં પહોંચે મન કામ; એવા.
 પરિપૂરણ વળણ સંતનાં, બતરીશમાં ઓછાં બે; એવા.
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ સંતને, સહિ સોંપીને શરણ રહે; એવા.

પદ ૩૩ મું.

સદ્ગુરુના તે શબ્દ વિચારતાં, મટે માયા મોહ વિકાર; હરિરસ પીળ્યે.
 આળી ભસ્મ કરે બીજી વાસના, ઉર પ્રગટે પ્રેમ અપાર; હરિરસ.
 એવો અજર અમીરસ જે પીયે, તેહનાં નેણ વેણ પલટાય; હરિરસ.
 લાગી બ્રહ્મ ખુમારી નવ ઉતરે, મુખ મુખે કહ્યું નવ બાય; હરિરસ.
 તેને સંભવ નથીરે શરીરનો, થયો આં તેમ દુષ્ટે ઉઘાડ, હરિરસ.
 મરણવો થઈ હરિને મળે, ગળે જ્ઞાન હિમાળે હાડ; હરિરસ.
 બ્રહ્મ ધ્યાને ગગનવત્ થે રહે, જ્યમ કુંભ મહાજળ માંઈ; હરિરસ.
 કૃષ્ણ પોતામાં, પોતે કૃષ્ણમાં, કૃષ્ણ વિના ન દિસે કાંઈ; હરિરસ.
 જે સરિતા સાગરમાં ભળે, તેહનું નામ નદી ટળી જાય; હરિરસ.
 કહે પ્રીતમ સદ્ગુરુ સેવતાં, ટળે અંતર એકરસ થાય; હરિરસ.

પદ ૩૪ મું.

કાયા બનીરે તાહરી કારમીરે, તાહારો અમર નથી અવતારે;
 હરિનું ધ્યાન ધરજે.
 કાચો તે કુંભ જળે ભર્યોરે, તેહને લાંબતાં કેટલી વારે; હરિનું.
 તરવરથી પ્રજા છુટીયુરે, તે ફરી ન ચોટે ડાળેરે; હરિનું.
 ગયો અવસર આવે નહોરે, ખાંધ પાણી પહેલી પાળેરે; હરિનું.
 નદી યોગે હેરી નાવ જર જડીરે, માહે બેઠા મૂઢ ગમારે; હરિનું.
 ખોટો છે માહે ખારઓરે, તે તો હોડીનો હાંકણહારે; હરિનું.
 કર્મ વા આવી આજળેરે, માહે મોહનાં મોજાં થાયરે; હરિનું.
 તેડ ન સૂઝે તેહનીરે, તેહનો કરવો કાણ ઉપાયરે; હરિનું.

કથીર કાંસુ હેમ ન હોયે, કોટી પારસ પરસે જોને;
 શન્ય છીપ તે ઉપર નાવે, સોમણ સ્વાતિ વરસે જોને.
 અચેતને ઉપદેશ ન લાગે, શિવ પ્રહા સમજાવે જોને;
 જેનાં અવળાં અંતઃકરણો, તેને સમજણ નાવે જોને.
 કુણ્ણિ કાળપ જોને હૃદયે, તેને ન લાગે રંગ જોને;
 અડદ ઉજળા ક્યમે ન થાયે, જઈ જમોળે ગંગ જોને.
 કુશકા કુટેથી શું થાય, કણુ ન જડે તેમાંથી જોને;
 મંદ અલાગી મૂરખ નરને, સમજણ આવે ક્યાંથી જોને.
 પાપીને પરચોધ ન કરિયે, મુન્ય ગ્રહીને રહિયે જોને;
 કહો પ્રીતમ તુલસી દલ તોડી, પ્રેત ન પુજવા જઈયે જોને.

પદ ૪૦ સું.

હરિ મહિમા મોટા જન જાણે, સનકાદિક શકદેવ જોને;
 અંજતનયા ઊમયાપતિ વંદે, કરે કમળા પદ સેવ જોને.
 વેદ વિરંચી વ્યાસ વખાણે, અપાર લીલા એની જોને;
 નાથ વિનાળીજનહિ બળિયો, જોયું ચિત્તમાં ચેતી જોને.
 માટે મારું મનકું મોહું, રસિક વરને રંગે જોને;
 સદા સરવદા સુખમાં ગીલું, સુંદર વરને સંગે જોને.
 અમૃતકેરા સાગરમાંહે, મગન થયું મન મીન જોને;
 એક નિમિષ ન્યારું નવ થાયે, રહું તેરસમાં લીન જોને.
 અગરચંદનનાં વનમાં જઈને, ભોગી ભમરો ગેઠો જોને;
 ઉડીને અળગો નવ થાયે, સ્વાદ સુખમાં પેઠો જોને.
 કમળનેનની સુંદર શોભા, નિરખું નિત્યે નિત્ય જોને;
 પ્રીતમના સ્વામીની સાથે, બાંધી પૂરણ પ્રીત જોને.

પદ ૪૧ સું.

સંત કૃપાથી છૂટે માયા, કાયા નિર્મળ થાય જોને;
 શ્વાસોચ્છ્વાસે સમરણ કરતાં, પાંચે પાતક બાય જોને.
 કેસરીકેરે નાદે નાસે, કોટી કુંજર જૂથ જોને;
 હિંમત હોય તો પોતે પામે, સંઘળી વાતે સ્થ જોને.
 અગનીને બિધંબ ન લાગે, મહામણિને મેલ જોને;
 અપાર અંધ મહાજળ લેતાં અમીને મન સારેલ જોને.

આછગરની આછ તે તો, જંબુરો સહિ બાણે ભેને;
હારની માયા બહુ બળવંતી, સંત નજરમાં નાણે ભેને.
સંત સેવતાં સુકૃત વાધે, સહજે સીજે કાજ ભેને;
પ્રીતમના સ્વામીને ભજતાં, આવે અખંડ રાજ ભેને.

પદ ૪૨ મું.

ભજન કરી લે ભાવેરે, ભવ ભટકણુ ભાંગે;
સંસાર સાગર તરતારે કાણું વાર ન લાગે.
માયા મોહ નિદ્રામારે, ગાફલ શું ઘોરે;
પાંચ ચોર વસે પાસેરે, આતમ ધન ચોરે.
અચેત શું ઉઘિછેરે, ભેને આંખ ઉઘાડી;
વેગે વણુશી જાશેરે, કાયાની વાડી.
ચેત ચિદાનંદ મળશેરે, દળશે અંધારું;
આ અવસર છે રૂડેરે, હોય કારજ તારું.
મહા પુરુષનો મારગરે, તે પગલું સહાજે;
પ્રીતમ પ્રેમ ધરીનેરે, હરિના ગુણ ગાજે.

પદ ૪૩ મું.

જા સદચુરને શરણેરે, સૌ સંશય હરશે;
શ્રવ દશાને ટાળીરે, હરિ સરખો કરશે.
ઉત્ર દશા અનુભવીરે, છે સમજણુ મોટી;
મન કેવળને કસવારે, ગુરુ જ્ઞાન કસોટી.
હોય હેમ લોહ કેરુંરે, જેને પારસ પરશે;
થાય મહા મુકતાઈજરે, જળ સ્વાંતિ વરસે.
છીપ રહે સાગરમારે, માંચ મોતી નિપજે;
જ્ઞાન મીનકા પરસેરે, તેને ઝડતુ ઉપજે.
સતસંગે નર સમજેરે, સૌ દુગ્ધા જાશે;
પ્રીતમ તે પ્રાણીનુરે, સૌ કારજ થાશે.

પદ ૪૪ મું.

કર હરિ સમરણ સાચુંરે, કાચું તન તારું;
મનથી મૂંઝી દેજેરે, માયાનું લારું.

માયા છે મહા ડગણીરે, ડગ વિદ્યા કરશે;
 જ્ઞાન ધ્યાન ધન ધીરજરે, હેલામાં હરશે.
 માયા બંધન બહુ છેરે, તેને તું તજને;
 મોહ ઉપજવે સૌનેરે, મુરનર મુનિ અજને.
 અપાર બળ માયારે, ડાહ્યા જન બાણે;
 જોણે ગોવિંદ ગુણ ગાયારે, તે લય નવ આણે.
 લજન પ્રતાપે ભવજળરે, ગૌપદની પેરે;
 અખંડ અભેદ માણેરે, આનંદની લહેરે.
 સદા સરવદા સુખમારે, દુઃખમાં નવ દેખે;
 પ્રીતમ સરવે પ્રભુનરે, પરમારથ લેખે.

પદ ૪૫ મું.

જે પરમારથ પ્રીછેરે, તેને પાપ ન પશે;
 રૂપ અનૂપમ હરિનરે, સચરાચર દર્શે.
 સૌ સામગ્રી હરિનીરે, હરિનો થઇ રહેજે;
 હરિને અર્પણ કરીનેરે, ઉગરે તે લેજે.
 સાચે રાચે રસિયુરે, પરપંચ પરહરજે;
 હેતારથ હરિજનશુરે, દુરજનથી ડરજે.
 હું મારું હૃદયેથી, ટાળીને રમજે;
 વિશ્વ આત્મા વિખણુરે, નિરખીને નમજે.
 અસત્ય આલાપ ન કીજેરે, સત્ય વચન ઉચરજે;
 પ્રીતમ પ્રેમ નિરંતરે, પ્રભુજીયું કરજે.

પદ ૪૬ મું—ધોળનો રાગ બીજો.

સખી આજ આનંદ રંગ અંગમાં; નેહે નિરખ્યા શ્રીનંદ કિશોર,
 આ તન રંગ અંગમાં.
 હરિને મસ્તક મુગટ સોહામણો; તે પર ચમકે છે ચંદ્રિકા મોર, આં
 હરિને લિલવટ તિલક કેસરતાણું; બહુ દુંડળ અંગકે છે કાન, આં
 નાકે નિર્મળ મોતી મકરાતાણું; સુંદર લોચન કમળ સમાન, આં
 ઓપે અધર અરણુ પરવાળાં શી; મુખ સુંદર રૂપ રસાળ, આં
 કણે હીરા મોતીના રે હારડા; કળી કુસુમ ગુંળ મણિમાળ, આં
 ભુજ ભૂષણ રતન જડાવનાં; પોંચી મુદ્રિકા વેદ વિશાળ, આં

નાભિ અગમ ઉદર રેખા ત્રિવલ્લી; કંઠે કંઠોરો મણિકૃતમાલ, આ૦
પગ પદ્મ પંકજ પાંખડી; નખ ચંદ્ર છટા છભી જોર, આ૦
અમકે અંજર વમકે રે ધુવરી; શબ્દ સંગીત નાદના ઠોર, આ૦
પેર્યું પીતાંબર ઘૂતી દામની; તન નવ-ધન તરુણ-તમાલ, આ૦
સ્વામી પ્રીતમનાની શોભા ઘણી; સદા સેવકનો પ્રતિપાળ, આ૦

પદ ૪૭ મું.—રાગ ગરબી.

શું કર્યું ગીતા ગાધને રે, તે શું કર્યું ગીતા ગાધને; ટેક.
ભણ્યો ગણ્યો પણ ભેદ ન જાણ્યો, ધિક પડ્યો પંડિતાધનિરે; તે શું.
પોથી વાંચિને પરમારથ ન કીધો, કુટુંબ પોંખ્યું કમાધનિરે; તે શું.
ભાગવત ભાંખ્યું હેતહદે ન રાખ્યું, રહ્યો આપ સ્વારથ સાધનિરે; તે શું.
જોપને માથે મણિ છે તોયપણ, જીવે છે જીવ ખાધને રે; તે શું.
કહે પ્રીતમ પોતાના ડહાપણથી, ગયો ચોરાશિમાં વહેંચાધનિરે; તે શું.

રેવાશંકર.

આ નાગર કવિએ કૃષ્ણલીલા વગેરે ચંદ્રાવળામાં
બહુ કવિતા લખેલી છે.

બાળલીલા.

છંદ ચંદ્રાવળા.

મહા મંગલમાં મુખ્ય મનાયે, ગુણુનિધિ ગણુપતિ દેવ;
સિદ્ધિ બુદ્ધિ દાયક સિદ્ધિ બુદ્ધિ નાયક, ઉત્તમ સર્વ અવેવ.
ઉત્તમ સર્વ અવેવ તે એના, જશ પ્રસિદ્ધ જગતમાં જેના;
પગરણુમાંડી પ્રથમ પુજાયે, મહા મંગળમાં મુખ્ય મનાયે.
શારદ હારદ કોડે કહું છું, હેતે જેડી હાથ;
હરિગુણ ગાવા હરખ થયો, તે ગરવી આપો ગાય.
ગરવી આપો ગાય તો ગાઈ, કિરતન કરી કૃતારથ થાઈ;
શરણ તારે તે સારું કહું છું, શારદ હારદ કોડે કહું છું.
રમણ દ્વિપ રણછોડ બિરાજે, સકળ સુરાસુર ભૂપ;
અમર અમર કરમાં લૈ ઉભા, કોટિક સમર સ્વરૂપ.
કોટિક સમર સ્વરૂપ તે શોભે, લોચન લાવણ્ય નેષ્ટને લોભે;
ત્રિવિધ ત્રિવિધ શૃંગાર તન સાજે, રમણ દ્વિપ રણછોડ બિરાજે.
શ્રીરણછોડને શરણે રહેતા, અકૃત બધ અધાર;
રેવાશંકર ભૂપ ભયંકર, જમકિંકરનું જેર.
કરે કૃતારથ કીર્તન કેતાં, શ્રીરણછોડને શરણે રેતાં;
જય રણછોડ જદુકુળ નાયક, જગપતિ જગદીશ.
અજ ઈદ્રાદિક અમર ઝાળખે, ઇશ નમાવે શીશ;
ઇશ નમાવે શિશ આનંદે, પ્રભુપદ પૂરણ પ્રતિ શું વંદે.

વરણુવે વેદ ભેદ વર લાયક, જ્ય રણુછોડ જદુછળ નાયક;
 પરમ દયાળ કૃપાળ કમળાવર, ઠંકાર ડંકાર દેવ.
 ખિદ રાખ્યું ખોડાણુકિર, સહજ માનિ લે સેવ;
 સહેજ માનિ લે સેવ સંબંધ પ્રગટ પધાર્યા પ્રેમ પ્રબંધ.
 સુણિ શરણે થયો રેવાશંકર, પરમદયાળ કૃપાળ કમળાવર;
 દર્શન કીધે દુકૃત જાયે, દુર્ભતિ થાયે દૂર.
 ડંકાર ઠંકાર દેવ શિરોમણિ, ભકિત આપો ભરપૂર;
 ભકિત આપો ભરપૂર પ્રાણીને, કૃપા નિજ જન જાણીને.
 મહિમાંહિ મોટો મહિમાયે, દર્શન કીધે દુકૃત જાયે;
 ભુક્તિ ઝમકે ઝડ જરા ન જાણું, નથી અભ્યાસ અતુપ્રાસ.
 મૂઢમતિ અતિ મૂઢમતિમાં, કવિ કોવિદનો દાસ;
 કવિ કોવિદનો દાસ કહેવાળો, ચંદ્રાવળા કરવા ચિત્ત ચાહું.
 જ્યમ ત્યમ જડતા અક્ષર આણું, ભુક્તિ ઝમકે ઝડ જરા ન જાણું;
 શ્રાવણુમાસ મહા સુખકારી, કૃષ્ણાષ્ટમિ મધરાત.
 રોહિણિ શુદ્ધ શુદ્ધ જોગ શુભ સુંદર, કરણુ બાળવ વિખ્યાત;
 કરણુ બાળવ વિખ્યાત તે વારે, જ્યોતિષ શાસ્ત્રતણે અનુસારે.
 મહર ઘેર સુતજન્મ દુઃખહારી, શ્રાવણુ માસ મહા સુખકારી;
 પુત્ર પ્રગટ થયો સાંભળી કાને, ગુરુજી ગર્ગાચાર.
 મંદ નિલય આનંદથી આવ્યા, આશિર્વાદ ઉચાર;
 આશિર્વાદ ઉચાર. તે કીધો, આઘેથી અતિ આદર દીધો.
 સનમુખ જઈ લાવ્યા સનમાને, પુત્ર પ્રગટ થયો સાંભળી કાને;
 પ્રોહિતને પધરાવી પાટે, પ્રેમે જોડી પાણુ.
 કેવો કુંવર થાશે કુલ દીપક, કહો ગુરુજી ગુણુ જાણુ;
 કહો ગુરુજી ગુણુ જાણુ તે જોઈ, સાંભળી સુખ પામે સૌ કોઈ.
 લખીયા શા શુભ લેખ લલાટે, પ્રોહિતને પધરાવી પાટે;
 ગ્રહ સધળા સેવા સુખ લેવા, આવ્યા શુભ આગાર.
 પૂર્ણબ્રહ્મ પૂરણુ પુરુષોત્તમ, પણુ સંસાર વિહાર;
 પણુ સંસાર વિહારની રીતે, જન્મપત્રિ લખી પ્રોહિત પ્રીતે;
 દાસ થઈ મંગળ ફળ દેવા, ગ્રહ સધળા સેવા સુખ લેવા.
 ગુરુજી-વૃષભલગ્ન મધ્ય વિધુ વિરાજે, અરુણુ ઈંદુ-સુત ચાર;
 શત્રુસ્થાને શુકર શનિ કેતુ, અમર-ગુરુ અગિયાર.

અમર-ગુરુ અગિયાર આગારે, રાહ બળવંત યેઠા બારે;
 ભાગ્ય ભુવન ભુવિનંદન બ્રાજે વૃષભલગ્ન મધ્ય વિધુ વિરાજે.
 અહ ગુણુ જોઈ ગુરુ જોલે, બાલક બહુ બળવાન.
 સુર સમૂહની સહાય કરશે, અસુર અધમ અભિમાન;
 અસુર અધમ અભિમાન ઉતરશે, પ્રાંઠ પરાક્રમ પૃથ્વીમાં કરશે.
 ત્રણ લોકમાં નહીં કોઈ તોલે, અહ ગુણુ જોઈ ગુરુ જોલે.
 દીર્ઘાયુ ઈંદિરા અખંડિત, અતુલ્ય પ્રતાપ અવનીશ;
 અજ ઈંદ્રાદિ અમર ઝાળગશે, અહોનિશ બ્યાને ધશ;
 અહોનિશ બ્યાને ધશ તે ધરશે, વિપુલ વિશ્વમાં જશ વિસ્તરશે.
 પ્રણય પ્રણામ કરશે મહા પંડિત, દીર્ઘાયુ ઈંદિરા અખંડિત.
 કૈકતણાં કલ્યાણુ એ કરશે, હરશે ભૂમી-ભાર;
 આદિ પુરુષ અવિનાશી પોતે, ઉદર ધર્યો અવતાર;
 ઉદર ધર્યો અવતાર તે ધારી, વ્રજવાસીની વાત વધારી;
 બાલ ગોધન લૈ વનમાં ફરશે, કૈકતણાં કલ્યાણુ એ કરશે.

કવિ-ચૈલ પલ્લવ ચોકે ચિત્રામણુ, ચોદશ છાયાં ચીર.
 ઢોલ નિશાન નફેરી નોખત, વાજે સ્વર ગંભીર;
 વાજે સ્વર ગંભીર તે ગાજે, મંગળ કળશ માનની સાજે.
 ત્રણે વેદ રસ ભીના બ્રાહ્મણુ, ચૈલ પલ્લવ ચોકે ચિત્રામણુ.
 ધામ ધામથી ધાધ ધસમસતી, અંગે ઉમંગ અપાર;
 કુમકુમ આડ લલાટ લટકાળી, શોભતા 'સેજ શૃંગાર;
 શોભતા સેજ શૃંગાર શરીરે અતિ અનૂપ ને રૂપ રચીરે;
 હરણુ નેણિ હસતી મસમસતી, ધામધામથી ધાધ ધસમસતી.
 નંદને ઘેર શેહેર સહુ મળિયું, ફળીયું ઝાક ઝમાલ;
 મંગળ ગીત પ્રીતથી ગાયો, ગાયો લઈ ગોવાળ.
 ગાયો લઈ ગોવાળ તે ગવે, વાફે વાજિત્ર સામટા સવે;
 ગાજિ રહ્યું બાધું ગોકળિયું, નંદને ઘેર શેહેર સહુ મળિયું.
 ગોપી તનિયા ટોપી લધને, ગોપ ગોરસને ધૂત;
 દૂધે દંભી દધિભત દિશોદિશ, નંદ નિકેતે નૃત.
 નંદ-નિકેતે નૃત તે કરતા, ગાય ગોકુળ ગલિયે ગલી ફરતા;
 એમ ઉભા આંગણમાં જમને, ગોપી તનિયા ટોપી લધને.

નંદ નિલય આનંદથી આવી, ઉમા અગ્નિર મોઝાર;
 ગત કર્મ કરવા કુશ કર લઈ, ઝાંઝ ઝાંઝર ઝલુકાર.
 ઝાંઝ ઝાંઝર ઝલુકાર તે થાયે, પૂરણુ પ્રેમે પિતૃ પુન્યથે;
 ભર્યા લંગર દિવા હુંડાવી, નંદ નિલય આનંદથી આવી.
 દિવ્યદંતિ શુશુવંતી ગાયે, દ્વિજને દીધાં દાન;
 ભાત ભાતનાં બુપાયુ ભાવે, પેર પેરનાં પરિધાન.
 પેર પેરનાં પરિધાન પેરાવે, માગતા માગણી મેલુર આવે;
 તોય નૃપતિને નૃપતિ નવ થાયે, દિવ્યદંતિ શુશુવંતી ગાયે.
 સાત શૈલ તિલના તે ટાણે, રૂત મેળવી માટે;
 સ્વસ્તિવાચન કરી વિપ્રને આપ્યા, અંગ ઉમંગ ઉત્સાહે;
 અંગ ઉમંગ ઉત્સાહે તે ઉરથી, પુષ્પ ટ્રિષ્ટિ થાય સુરપુરથી;
 વ્રજ વાસીનાં ભાગ્ય વખાણે, સાત શૈલ તિલના તે ટાણે.
 અસન વસન અતિ ઓપતાં અંગે, આપ્યાં એમ અનેક;
 સુંદરિયો સદુને શણગારી, વદિને વિનય વિવેક;
 વદિને વિનય વિવેક કરીને, જયોભતિ કહે વુવતીને હરીને;
 શો આશિષ ઉચરંગ ઉમંગે, અસનવસન અતિ ઓપતાં અંગે.
 એક અખચૂત વિભુત તન ધારી, અચૂત ઉત્તતલ અંગ;
 અલક અરુપ સકળ સુર સેવે, અદ્વિસુતા અરધંગ.
 અદ્વિસુતા અરધંગ તે આણી, રમરુ ડાક પિનાક છે પાણી;
 દેવાશંકર શુભકારી, એક અખચૂત વિભુત તન ધારી.
 આંગણે આવી અલક જગાવી, ડીધો શિંગી સોન;
 નંદરાણી ગભરાણી ધરમાં, ગોપમાં વાયો દોર;
 ગોપમાં વાયો દોર તે જઈને, માતા મનમાં વિરમય શ્રદ્ધને;
 સુતને લીધો હૃદય લગાવી, આંગણે આવી અલક જગાવી.

જયોદા-જયોદા જંગીરાજને નીરખી, ભાવ ભરી ભરપુર;
 લ્યો સિક્કા રક્ષા કરો સુતની, દૃષ્ટિ પડે રહેા દુઃખ;
 દૃષ્ટિ પડે રહેા દુઃખ કિંખર, પેરો તો આપું પર અંખર;
 દુર ઉત્તર દુરે દે છે દુરખી, જયોદા જંગીરાજને નીરખી.

શિવજી-આજ પુરુષ ને અલખ નિરંગન, જે અનંત અવિનાશ;
 રોમ રોમ અલ્યાંડ લમે તે, પગપામાં લેઈ પાસ;

પડખામાં લેઇ પાસ પલંગે, અલંકૃત જાણીને ઉછરંગે;
અંબુજ આંખે આંજતી અંજન, આદ્ય પુરપને અલખ નિરંજન.

કવિ-અવણુ સુણી શુભ વેણુ શંકરનાં, વાધ્યો ત્રિત્ત વિચાર;
કારમો ક્યમ લઇ જાઉં દુંવરને, 'સર્વાંગે સુકુમાર;
સર્વાંગે સુકુમાર શરીરે, શિશુ સંકુચાયે શીત સમીરે;
વચન જાય ક્યમ જોગેશ્વરનાં, અવણુ સુણી શુભ વેણુ શંકરનાં.

શિવજી-જશોમતી બીજું કાંઇ ન જાયું, સાચું કહું સુણુ વેણુ;
અંતરમાં અભિલાષા એવી, નંદ દુંવરને નેણુ;
નંદ દુંવરને નેણુ નિહાળી, પુત્ર પધરાવ વચન પ્રતિપાળી;
રૂપ જોઇ હૃદયામાં રાચું, જશોમતી બીજું કાંઇ ન જાયું.

કવિ-જાત કરી જશોદા મહતારી, બાળક લાવી બહાર;
દર્શન કરી દિગંધર રીઝ્યા, ઉમંગ્યા ઉર અપાર;
ઉમંગ્યા ઉર અપાર અવિનાશી, કર્યું કુતુહલ કેલાસ વાસી;
તાંડવ નૃત્ય કર્યું ત્રિપુરારી, જાત કરી જશોદા મહતારી.
પરસ્પરે પ્રભુતાયે પરખ્યા, રીઝ્યા હૃદય મોઝાર;
અદ્ભુત અવિગતિની ગતિ દેખી, તૃપ્ત થયા ત્રિપુરાર;
તૃપ્ત થયા ત્રિપુરાર તે ટાણે, અન્યો અન્ય અન્યો મન જાણે;
હસીયા હરિ હર હૃદયે હરખ્યા, પરસ્પરે પ્રભુતાને પરખ્યા.

શિવજી-પ્રજાપાલ છે બાળક બાઇ, કંસ કેસિનો કાળ;
લીલા કરવા લઘુવેશ ધર્યો, દેવના દેવ દયાળ;
દેવના દેવ દયાળ દુઃખ હર્તા, સર્વ સૃષ્ટિને મહા સુખ કર્તા;
કોક અવતારની રૂળી કમાઇ, પ્રજાપાલ છે બાળક બાઇ.
ત્રણે લોકતણે જે ત્રાતા, શ્રુતિ શાસ્ત્રનું સાર;
પુત્ર થઇને પારણે પોઢ્યો, ઉદર ધરી અવતાર;
ઉદર ધરી અવતાર તે આપે, જે જોગીને જડે ન જાપે;
લાડ લડાવી લાવો લે માતા, ત્રણે લોકતણે જે ત્રાતા.

કવિ-શ્રીધર શશિધર રમા ઉમાવર, શિવ કૃશવ બળદેવ;
ગોધર ગંગાધર ને નગધર, પન્નગધરની સેવ;
પન્નગધરની સેવ જે કરશે, પ્રૌઢ પાપ પરિતાપને હરશે;
હેતે કરીને લલ્લે હરિહર, શ્રીધર શશિધર રમા ઉમાવર.

શિશ નામી આશીષ દધને, ધન પામ્યા આનંદ;
ધન્ય વસુધા વ્રજવાસી વનિતા, ધન્ય જશોદા નંદ;
ધન્ય જશોદાનંદ નરનારી, વિશ્વમાં ખ્યાત વિખ્યાત વધારી;
પછે પધાર્યા પ્રસન્ન યદને, શિશ નામી આશીષ દધને.

નાગદમણ-વળી વિવેકે કરી વખાણું, પ્રભુએ પ્રાક્રમ કીધ;
હાથથકી હલવે હરજીએ, દડો દોડાવી દીધ;
દડો દોડાવી દીધ તે દડિયો, જલ કાલંદી દ્રોહમાં પડિયો;
ધ્રુવ જોળખી સહુ અકલાણું, વળી વિવેકે કરી વખાણું.
પાછળથકી પધાર્યા પોતે, પાણીમાં કરી પ્રવેશ;
નાગણના ગણ નયણે નરખી, કરતી ધણો કલેશ;
કરતી ધણો કલેશ કળકળતી, ગદગદ કંઠે થઈ ગળગળતી;
મોહ પામી મુખ મુખમાં જોને, પાછળથકી પધાર્યા પોતે.
ક્રોમળ ક્રમળ સુક્રમસમ કાયા, સર્વાંગે સુક્રમાર;
ક્રમ આવ્યો કહે કેનો કુંવર, નામ દેને નિર્ધાર;
નામ દેને નિર્ધાર તે મુખે, મૃત્યુ માગી લીધું શે દુઃખે;
માત તાતે ઉતારી માયા, ક્રોમળ ક્રમળ કુસુમ સમ કાયા.

કૃષ્ણ-નાગણી નીર ભરો કાં નેણે, નિશ્ચે કહું છું નામ;
કહાન કુંવર હું નંદજીકેરો, ગોકુળ મારું ગામ;
ગોકુળ મારું ગામ તે ગમતું, દુષ્ટ દુર્મતી કોય નથી દમતું;
નિર્વિષ નીર કરું કહું વેણે, નાગણી નીર ભરો કાં નેણે.

નાગણી-વપૂ ચિત્તને વધે વિચારે, વદને વદને વાત;
સુણશે સર્પ તો દર્પ ઉતારશે, કરશે કાળી ધાત;
કરશે કાળી ધાત તે તારી, માટે માન શિખામણુ મારી;
પ્રથમ કહું પરિણામ પ્રચારી, વપૂ ચિત્ત ને વધે વિચારી.

કૃષ્ણ-કાળનો કાળ હું કહાન કહેવાઈ, નાગણી નિશ્ચે જાણ;
નાક ચીરીને નાથ લૈ ધાલું, આલું હાથ નિરવાણ;
આલું હાથ નિરવાણ અડપથી, અહિ આવ્યો છું એજ અડપથી;
ક્રમળ કંસને કાળ લેઈ જાણી, કાળનો કાળ હું કહાન કહેવાઈ.

કવિ-વિષમ વેણે લાગ્યાં વિષધરને, કારમો કીધો કરોધ;
બળ કરી બળબંધુને બાબ્યો, વાંધ્યો ધણો વિરોધ;

વાધ્યો ધણો વિરોધ તે વળગ્યો, અંગથી અહિ નવ થાયે અળગો;
 સહજ ક્રીડા સરખું શ્રીવરને, વિષમ વેણુ વાઝ્યાં વિષધરને.
 પ્રભુએ પ્રોઢ સ્વરૂપ ધરીને, એવું વધાર્યું આપ;
 કંધ કુટે પાણુ બંધ ન છુટે, સંધથી તૂટે સાપ;
 સંધથી તૂટે સાપ સંકળાણો, આરતથી અહિપતિ અકળાણો;
 ઉભી નાગણી નંમાન કરીને, પ્રભુએ પ્રોઢ સ્વરૂપ ધરીને.
 નાક ચીરીને નાથ લેઈ ધાલી, નાચે નંદકુમાર;
 નંદને મન આનંદ થયો નરખી, હરખી જશોદા નાર;
 હરખી જશોદા નાર મળતાં, ગોપમાં થયો સંતોષ સાંભળતાં;
 ચોદશથી સહુ આલ્યું ચાલી, નાક ચીરીને નાથ લેઈ ધાલી.
 પરસ્પરે પરિચાણ કરીને, પુતના પાપણુ નાર;
 તેડી કંથું તતક્ષણ તું જા, શિશુનો કર સંહાર;
 શિશુનો કર સંહાર સધાવી, ગોકુળ મહરતણે ઘેર આવી;
 હળવે હળવે લઈ હરીને, પરસ્પરે પરિચાણ કરીને.
 ૧—ધાધ ધરીને ધાધ ધવરાવી, કપટ કરીને કહાન;
 ૨—પરપંચે પ્રભુને પોઢાડી, ઝોઢાડી પરિધાન;
 ૩—ઝોઢાડી પરિધાન તે અંગે, અખળા બોલે ઉર ઉછરંગે;
 ૪—ચરણે કીધો ચૂર વિચાર્યો, તતક્ષણ તરણાવૃત્તને તાર્યો.
 ૫—પ્રાણુ લીધો પયપાન કરતાં, પુતના પામી પીડ;
 ૬—ખાળકમાં આવડું ખળ અ્યાંથી, રીસમાં પાડે રીડ;
 ૭—રીસમાં પાડે રીડ તે રોતે, જનુની ગતિ દીધી જગ ભેતે;
 ૮—વાર ન થઈ વૈકુંઠ વરતાં, પ્રાણુ લીધો પયપાન કરતાં.
 ૯—પ્રખળ પ્રલંબ ધેતુકને ઢાલ્યો, અધ બગ આદિ અસુર;
 ૧૦—વિકટ શકટ સૂતાં સંહાર્યો, ચરણે કીધો ચૂર;
 ૪—વળગતાં વનિતાને વહવરાવી, ધાધ ધરીને ધાધ ધવરાવી;
 દંલ દાવાનલ દૂરથી લાલ્યો, પ્રખળ પ્રલંબ ધેતુકને ઢાલ્યો.
 એમ અનેક અસુર ઉડાડ્યા, મળની કીધી વાર;
 જન આરત હરવા અવતાર્યા, ભૂમિ ઉતારણુ ભાર;
 ભૂમિ ઉતારણુ ભારભુતળમાં, થઈ ગોવાળ પ્રયાં ગોકુળમાં;
 સુત જાણી રાણિયે રમાડ્યા, એમ અનેક અસુર ઉડાડ્યા.

ગાપિયો-કેસ ત્રોડે ને વચ્છ વછોડે, ફોડે માખણ માટ;
 હામ દોળે ને ધામ ઢંદોલે, ખંખોળે છે ખાટ;
 ખંખોળે છે ખાટ ને ખાતે, આવી આળ કરે એકાંતે;
 કરગરાટ કરતો કર જોડે, કેસ ત્રોડે ને વચ્છ વછોડે.
 ઘેર ધણી થૈ ધરમાં પેસે, જોતે ગોરસ વૃત;
 સુખથી સહુના સુખમાં મેલે, દુઃખ દે છે દિન પ્રત;
 દુઃખ દે છે દિન પ્રત તે દહાડે, તાણીને તાળાં બિધાડે;
 આળક થઈને બારણે બેસે, ઘેર ધણી થૈ ધરમાં પેસે.
 મારગમાં મટુકી ઉધારી, દહાડી માગે દાણ;
 વગડે પણ અગડે જીવતિને, જનની જીવન પ્રાણ;
 જનની જીવન પ્રાણ તે જાણી, સુતને ઘો શિખામણ રાણિ;
 કંસને કહું તો મુકશે કાઠી, મારગમાં મટુકી ઉધારી.
 શણગટ પનઘટ માંહે સાહે, અણખટ કરે અપાર;
 વારે વારે વારે તો નવ, હારે નંદ કુમાર;
 હારે નંદકુમાર ન જાણે, છેડ કરે ને છેડલો તાણે;
 વળગે ને વળી વાંસળી વાહે, શણગટ પનઘટ માંહે સાહે.
 નાહિયે ત્યાં પણ નીર ઉછાળે, વળી કરે વણસાડ;
 ચિર ચોરીને ચતુરાંકેરાં, ચડે જઈને આડ;
 ચડે જઈને આડ તે લાડે, એમ ઉદકમાં અંગ ઉધાડે;
 નિર્લજ નીચો વળી નિહાળે, નાહિયે ત્યાં પણ નીર ઉછાળે.
 પ્રસન્ન થઈને વસન ન આપે, વૃક્ષ કરી વિલાસ;
 નિરમાં નગન શરીર સહૂનાં, અબળા અતિ ઉદાસ;
 અબળા અતિ ઉદાસ બિધાડે, દુરથી લઈ દુઝલ દેખાડે;
 સુંદરીને સેહેજે સંતાપે, પ્રસન્ન થઈને વસન ન આપે.

જશોદા-કોણ કહે કાતુડો કુડો, બેહેકયું બોલ ન બાળ;
 શું સમજે સુત શિશુ સંકોમલ, અબળા આપો આળ;
 અબળા આપો આળ તે આવી, બાંહ બાલીને દિયો બંતાવી;
 રાણીએ ઉત્તર દીધો રૂડો, કોણ કહે કાતુડો કુડો.

કવિ-અનેક ઉત્સવો આળ ચરિત્રો, કીધાં અપરંપાર;
 શ્રીકૃષ્ણ રાધાજીકેરા, વ્રજવધૂ સહિત વિહાર;

પ્રજવધુસહિતવિહાર પ્રજમાયે, અખંડ લીલા અવનીપર થાયે;
 ગાય મુણેથી થાય પવિત્રા, અનેક ઉત્સવો બાળ ચરિત્રા.
 પ્રજમાં પ્રજવાસી વધુ સંગે, પ્રજવનમાં વિહાર;
 વૃંદાવનમાં રાસ રમ્યા અતિ, નાગરિ નંદકુમાર;
 નાગરિ નંદકુમાર તે પ્રેમે, સદા સમર હું રનેહે કેમે;
 રેવાશંકર લજે ઉમંગે, પ્રજમાં પ્રજવાસી વધુ સંગે.
 રાસ રમણ ને મૃત્તિકા પ્રાસન, અવર ચરિત્ર અનેક;
 કળિમાંહી કીધાં ધણાં કૃષ્ણે, વરણુવું શો વિવેક;
 વરણુવું શો વિવેક વાણિયે, આગળ શાસ્ત્રે જાણ્યું પ્રાણિયે;
 પ્રગટયા પ્રણુ નિવારણુ ત્રાસન, રાસ રમણુતે મૃત્તિકા પ્રાસન.
 ગિરિ ધાયોં વર્ષાને વાયોં, સંહાયોં શકટાસર;
 કંસ માયોં તરણાવૃત તાયોં, ચૂર કીધો આણુર;
 ચૂર કીધો આણુર ચપટિયે, કીધો કોટી કળા કપટિયે;
 નાગ નાથીને દોષ નિવાયોં, ગિરિ ધાયોં વર્ષાને વાયોં.

રાધિકાનું રુશાણું-કૌસ્તુભ કંઠે હરિયે ધરી, જ્ઞેષ પોતાની આંધ;
 સંહેજે સાકપતણે સંદેહે, માન ધર્યું મનમાંય;
 માન ધર્યું મનમાંય મુઝાણી, ઉડી રૂડી અતિ અકળાણી;
 કહ્યું લહ્યું નહિ કાને કરી, કૌસ્તુભ કંઠે હરિયે ધરી.
 આળવાળ ઉર બાળ ઉપજિયું, માનવેલીનું મૂળ;
 અંગ અંગ ઉરઝી અગ્નિજાને, આબ્રણુ દિવ્ય દુકૂળ;
 આબ્રણુ દિવ્ય દુકૂળ દેખાણી, પ્રતિપાળી પાઘ મદે ખાણી;
 સર્વ શરીર સ્થામથી સન્નિયું, આળવાળ ઉર બાળ ઉપજિયું. —
 રાધારાણી રિસાણી જાણી, જ્ઞેષ નંદ કુમાર;
 મનમાંહે મુઝાધ ઉઠયા, તેડાવવા તૈયાર;
 તેડાવવા તૈયાર તે થયા, દૂતી તેડી સમાચાર કહ્યા;
 શ્રીમુખ જોલે મૃદુલતા વાણી, રાધારાણી રિસાણી જાણી.
 સખી સયાણી મોકલી સ્થામે, સ્થામાને સમજવ;
 જ્ઞેમ તેમ કરી જ્ઞેષ જીવતીને, તતક્ષણુ તેડી લાવ;
 તતક્ષણુ તેડી લાવ તે ટાણે, સુરજન દુર્જન કોય ન જાણે;
 અદ્ય કલ્પના કીધી આ મેં, સખી સયાણી મોકલી સ્થામે.

મનની વાત મોહનની જાણી, ચાલી ચંચલ નાર;
ચડવડ ચડવડ ચરણે ચોપે, ન્યાં વૃષભાન કુમાર;
ન્યાં વૃષભાન કુમાર ત્યાં ગધ, કર જોડીને ઉભી રહી;
મુખથી બોલી મધુરી વાણી, મનની વાત મોહનની જાણી.

સખી-પ્રમદા તું કાં પીઠ દધને, પોલી રહી પલંગ;
કરગરી ક્યારની કહું છું કામની, ઉઠ આળસ તણ અંગ;
ઉઠ આળસ તણ અંગ અસાની, તું મોહનના મનમાં માની;
પ્રીત રીતથી જીત જધને, પ્રમદા તું કાં પીઠ દધને.
હજી તણ હઠ શઠ સાહેલી, સજી સહજ શૃંગાર;
જુક્તિ જાણુ તો માણુ મોહનશું, તાણુમાં હાણુ અપાર;
તાણુમાં હાણુ અપાર તે પામે, લુલ્યમાં અજાણુ માનની લામે;
મુખથી બોલ મરબદા મેલી, હજી તણ હઠ શઠ સાહેલી.
હરી વારીને હરિનેણી, મૂક્તી નથી મરોડ;
લાડલી લીધી વાત ન મેલી, કીધી કળા કરોડ;
કીધી કળા કરોડ હો કામા, સમા ન ઉત્તર દીધા સામા;
એવી ન દીડી એકલવેણી, હરી વારીને હરિનેણી.
વનિતા વિનય વિવેક કરીને, વિનવી વારંવાર;
અક્ષર એક ન લાગ્યો અંગે, એવડો શો અહંકાર;
એવડો શો અહંકાર ઉરમાંહે, વાતમાં રાત જઈ વહાણું વાહે;
હવે હેત નહિ રહે હરિને, વનિતા વિનય વિવેક કરીને.
મેલ રીશ કહું શિષ્ય નમાવી, નેહ નિપુણ સુંણ નાર;
વાલંમ વિરહ વ્યથા હરવાને, કરવા વિવિધ વિહાર;
કરવા વિવિધ વિહાર તે વનમાં, મેહેર આણુ મારી તું મનમાં;
સમય જોઈ દે સ્મર સમાની, મેલ રીસ કહું શિષ્ય નમાવી.
હરિ કરી હેત સકેત સિધાવ્યા, ચેત ચતુર ચિત્તમાંય;
આળખે નહિ અવસર આગળથી, પાછળથી પસ્તાય;
પાછળથી પસ્તાય તે પોતે, પુનર જ્યાણ જડે નહિ જોતે;
લરમમાં લાવ સરવ સંભાળવ્યા, હરિ કરી હેત સકેત સિધાવ્યા.
સોળ સહસ્ર સુશિળ છે સ્યામા, બીજી વળિ બહુ બાળ;
હાથ મારે હરિણાક્ષી હમણાં, તેડવું તતકાળ;

તેડાવું તતકાળ તે તરુણી, ચતુર શિરિમણી ચંપકવરણી;
 સમજ શ્લેષ કલેશ તજ કામા, મોળ સહસ્ર સુશિલ છે શ્યામા;
 સુંદરી સાંભળ શ્રવણુ ધન, કહું કહાનની વાત;
 તું સરખી તરુણી ધણી, તેને રંગ રમે દિનરાત;
 રંગ રમે દિનરાત તે સાથે, માટે વાંકું લેતા માથે;
 માન મેલી વેલી મળ જીને, સુંદરી સાંભળ શ્રવણુ ધન.
 દૂતી કહે સુતી શું સળંગ, રોતી રહિ કાં આમ;
 કોથ કીચમાં છકી ગઇ તું, ભરમાવી ગઇ ભામ;
 ભરમાવી ગઇ ભામ કા ખીજ, તેણે તરુણી તું મુજને ખીજ;
 એવી ક્યમ થઇ તું નિર્લગ્ન, દૂતી કહે સુતી શું સળંગ.
 કોથ રોધથી જોધ ન લાગે, રોધથી વધે વિરોધ;
 ભેદ જીવતી ઝાઝો નવ કીજે, મેલ અહંપદ આધ;
 મેલ અહંપદ આધ ને લીધી, ફર કઠિન દ્રણે કરી દીધી;
 કહ્યા વિના ક્યમ સદેહ લાગે, કોથ રોધથી જોધ ન લાગે.

રાધા-કિતવ કહાનની કીર્તિ કરતી, લાજતી નથી લગાર;
 જમર પેર પરધરનો ભોગી, વનિતા કાં નવ વાર;
 વનિતા કાં નવ વાર વિચારી, આંહિ વદે તું વધૂ વધારી;
 વચલી વાત મેં વેણમાં વરતી, કિતવ કહાનની કીર્તિ કરતી.

સખી-વિલસે વસંત વનમાળી વનમાં, રહી રંગ મોઝાર;
 નંદલાલને નેહે નિરખી, થાશે હરખ અપાર;
 થાશે હરખ અપાર તે તુંને, એટલું મન નિશ્ચે છે હુંને;
 તરુણી તમ થૈ રહીશ તું તનમાં, વિલસે વસંત વનમાળી વનમાં.
 રાધે રોષ રસિયા શું છોડી, વિલસે વસંત વનમાં;
 સધન હુંજ તરુણી તનયા તટ, ખેલને અતિ ઉત્સાહ;
 ખેલને અતિ ઉત્સાહ ભરીને, રસભરી રમી રિઝવ તું હરીને;
 હવે હડીલી હઠ દે ત્રાડી, રાધે રોષ રસિયા શું છોડી.
 ખંદ ઋતુ માંહી વસંત ઋતુ રહી, કલરવ કોકિલ કીર;
 વન વેલી અલખેલી સર્વે, સુંદર શીત સમીર;
 સુંદર શીત સમીર તે વહે, ઉન્નમદ મધુપ મંડળી રહે;
 કાનનમાંહે પુલી કેસુડી, ખટ ઋતુમાંહી વસંત ઋતુ રહી.

અલખેલી ઉભી કાં અળગી, રસમય આ ઋતુરાજ;
 સંજની સજ શૃંગાર સોહંતા, તજની લૌકિક લાજ;
 તજની લૌકિક લાજ તે સર્વે, ગુણ ગુણવંત અનંત નહિ ગર્વે;
 કર વિહાર વાલમ કર વળગી, અલખેલી ઉભી કાં અળગી.

કવિ-રોમ રોમ રસ થયો રાધાને, હૃદયે રહ્યો નહિ રોષ;
 સહી વાયક સુખ દાયક શ્રવણે, સુણતાં થયો સંતોષ;
 સુણતાં થયો સંતોષ શરીરે, તરણી ચાલી તરણિજ તીરે;
 બોલી બાળ તણ બાધાને, રોમ રોમ રસ થયો રાધાને.

પત્ર લખ્યા સર્વત્ર સંભળાવો, સૌંધ્યાં સમીર સુખણ;
 પૃથ્વીપર પળમાં પહોંચાડે, જીવતી જનને જાણ;
 જીવતી જનને જાણ ને કરવું, આજ્ઞા આપી તમ અતુસરવું;
 સમય તણને શરણે મુજ આવો, પત્ર લખ્યા સર્વત્ર સંભળાવો.

આલ તું આગળ કાગળ આવી, વાંચે વિવિધ વિહંગ;
 ચક્રવર્તી થયો ચોદશ ચતુરા, અવનીમાંહી અનંગ;
 અવનીમાંહી અનંગ અહંકારી, રમશે ગમશે જે નરનારી;
 રહીશ માં હવે હૃદય રીસાવી, આલ તું આગળ કાગળ આવી.

રસમાં રસ રાધાને વાધ્યો, અધિકો અંગ અનંગ;
 સખિ વાયક શ્રવણે અધિકરું, સુણી માન કર્યું ભંગ;
 સુણી માન કર્યું ભંગનિજ પ્રિયથી, સુખ સવંત જાણ્યું ધણું જિયથી;
 ખેલ કરવા કલેશ તણ બાધો, રસમાં રસ રાધાને વાધ્યો.

ચાલી ચતુર અપળ ચાલેથી, ખાતે કરવા ખેલ;
 કર ચામીકરની પિચકારી, શિર કેશરની હેલ;
 શર કેશરની હેલ ભરીને, જિતવા જતી ઇશ અરીને;
 શ્રમજળ સખળ વહે ભાલેથી, ચાલી ચતુર અપળ ચાલેથી.

ઋતુરાજનું રાજ થયું રાધે, રતિપતિ પાસ પ્રધાન;
 સંજેગી ભોગી સુખદાયક, માનવતીનું માન;
 માનવતીનું માન મૂકાવે, લોક લાજ ચરચા ચૂકાવે;
 વિલસે હસે વિરોધ ન વાયે, ઋતુરાજનું રાજ થયું રાધે.

ચડ્યો મેન લેઈ સેન સપરાણું, પાંચ બાણ લૈ પાણ;
 નાત જોગી તપસી સંન્યાસી, ભેખમાં પડ્યું ભંગાણ;
 ભેખમાં પડ્યું ભંગાણ તે ભાગ્યા, નગન પગે નીસરિયા નાગા;
 ગિરિ ગહવર આપ્યું ઢેકાણું, ચડ્યો મેન લેઈ સેન સપરાણું.

સંજેગી ભોગીને આપે, મહા સુખ થઈ સહાય;
 હાસ વિલાસ વિવિધ વિધકેરા, રાત દિવસ ઋતુરાય;

રાત દિવસ ઝતુરાય રસ રીતે, પ્રસન્ન પુરુષે પ્રેમાનંદની પ્રીતિ;
 સ્તંભ દંભ ને બહુ સંતાપે, સંભોગી ભોગીને આપે.
 મંત્ર મૂકિયો મહા મુનિ મારે, આપ્યો એ ઉપદેશ;
 વિષય વિલાસ વિદ્યા વિધિકરો, અખળાનો આવેશ;
 અખળાનો આવેશ તે આવે, અંગો અંગ ઉછરંગ ઉપભવે;
 આસન કરીને ઉર આગારે, મંત્ર મૂકિયો મહા મુનિ મારે.
 નૂતન પલ્લવ નયણે નિરખી, હરખી હૃદય માંય;
 વ્રજ વનિતા વન વાટે વેગે, જમુના ઘાટે જાય;
 જમુના ઘાટે જાય ઉમંગે, રમવાને સુંદર વર સંગે;
 સુંદરી સર્વે સરખા સરખી, નૂતન પલ્લવ નયણે નરખી.
 મતું કરીને માનિની મનમાં, આલરણ સંજ્યા અંગ;
 સાડી સાંધે ભરી સુગંધિત, કંચુકિ કેસર રંગ;
 કંચુકિ કેસર રંગ તે રૂડી, જળકે જાલ ને અળકે ચુડી;
 ઉદિયો અનંગ તતક્ષણ તનમાં, મતું કરીને માનિની મનમાં.
 પ્રપ્રુલિત લલતિ લતા રહી લેહેકી, માંહિ બેહેકી રહ્યા મોર;
 મધુકર નિકર ચક્રાર આતક, પિક શુક સારસના સૌર;
 શુક સારસના સૌર સુહાવે, ઉરમાંહી ઉત્સાહ ઉપભવે;
 આળ દેખિ બહુ બોલતિ બેહેકી, પ્રપ્રુલિત લલિત લતા રહી લેહેકી.
 ફુંદી કોમળ કમળ ને કરણી, કેતકી ને કણવીર;
 સુમન સુગંધિત સહજ સુશીતળ, સુંદર વહે સમીર;
 સુંદર વહે સમીર સુખકારી, વય વનિતાનો વિરહ વિચારી;
 ચોંપે ચાલતી ચંપકવરણી, ફુંદી કોમળ કમળ ને કરણી.
 લાડલિ લેહેકંતી લધુ વેષે, રાધકાજી રસ રાસ;
 હરિતું મન હરિને હરિનેણી, હળવે કરતી હાસ;
 હળવે કરતી હાસ તે હેતે, ભામિની ભેળી થઈ સંકેતે;
 વાક વિદગ્ધ ને છાક અશેષે, લાડલિ લેહેકંતી લધુ વેષે.
 આજ ગોપી સહુ લાજ લોપીને, રાંપીને રિપુ રાજ;
 છળ બળ કળથી સકળ અકળ રહી, કરવું છે એક કાજ;
 કરવું છે એક કાજ તે કરિયે, ભોળવીને ભૂધરને ભરિયે;
 કેલિમાં શું કરે કહાન કોપીને, આજ ગોપી સહુ લાજ લોપીને.
 ચંદ્રલાગા ચંદ્રાવળિ ચંચળ, ચક્ષુયે કરતી ચેન;
 પળમાંહી પ્રભુ પાસે પહોંચી, વાંસે વનિતા વહેન;
 વાંસે વનિતા વહેન તે વહેનું, લોક લજ્યા ને કોઈ નથિ લેનું;
 શ્યામે વરતો સાનમાં સંચળ, ચંદ્રલાગા ચંદ્રાવળિ ચંચળ.

કૃષ્ણજીરામ.

કળીકાળનું વર્ણન.

ગરબા હંદ.

- કેશવ કૃપા નિધાન, અરજી ઉરમાં આણે;
- લક્ષ્મી પ્રિય લગવાન, જીવ દયા મન બાણે.
- પુરુષોત્તમ પ્રતિપાલ, આ અવસર તો આપ્યો;
- કુટિલ કર્મથી કાલ, કેટલોક તો કાપ્યો.
- હજી રહ્યો અવશેષ, બિહાર કરતાં બશે;
- રીઝ કરો નષ્ટિકેશ, સકળ તમે સુખ થાશે.
- આળસ દેખે બાહિ, પ્રીતે કરે તે પૂઠે;
- હઠે અતાવે હાથિ, છાતીમાં છળિ ઉઠે.
- એમ હું અંતરયામી, હેત દેખાડો હરખું;
- ગોવિંદ ગરુડગામ, થોડા દુઃખથી થરકું.
- સેવકને સનમાન, કરીને સોંપો કામું;
- દાસ હું ઠરી દુકાન, નિલ લખું નિજ નામું.
- ઉધરાણી ધરધર, કરવી ન મુજથી સાધે;
- મન ધ્રુજે થરથર, બોલ લોકના બાધે.
- ત્રિકમ ન રહ્યો તાલ, અર્થ નથી કંઈ સરતો;
- કળિનો આવ્યો કાળ, કડકડાટ બહુ કરતો.
- વિમળ મતિ વિપરીત, વહેવા લાગી સહુની;
- પરમારથની પ્રીત, બહાર ખરી ગઈ બહુની.
- ઉત્તમ ચારે વરણ, ઉત્તમતાને મૂકી;
- કરે અધર્માચરણ, ચિતન હરિનું ચૂકી.
- વાડવ વિદ્યાવાન થઈ, પણ ધર ધર ડોલે;
- શટતાણું સનમાન નહિ, પણ આશિષ બોલે.

કંઈ ધન કાળે થાય, વોહોરાના વાણોતર;
 કંઈ કાસદિયે જાય, કંઈ ભીખતા ધર ધર.
 કંઈક નાંખતા ટેલ, કંઈ વિંટણિયો વીટે;
 કંઈક હાંકતા બેલ, શકટ ભરીને ધટે.
 કંઈક કરંતા રાસ, નારી રૂપ થઈ નાચે;
 મશકરિયોથી હાસ, કંઈક કરાવે સાચે.
 કંઈક પાણી ભરનાર, કંઈક રસોઈ કરંતા;
 કંઈ હોય નાદાર, કંઈક કરોડે ફરંતા.
 કંઈ લે ભરિને દામ, સરપણુ શકટ ધજારે;
 કંઈ શેઠોનાં કામ, બેઠા કરે બજારે.
 એક નાતમાં નાત, કળિયે બીજી કીધી;
 ગૃહસ્થ ભિક્ષુક જાત, દીકરિયો નવ દીધી.
 નમસ્કારની રીત, તણ સલામો કરતા;
 પરનાતિની પ્રીત, મનમાં કદી ન ધરતા.
 વાડવ થયા વકીલ, ધરધર ફેરા હાંકર;
 દિવ્ય વધારે દીલ, યવનતણા થઈ ચાકર.
 ફારશિઓના હરફ, વસ્યા વિપ્રની વાણે;
 ગજલ રેખતા તરફ, ગમતા દીઠા ગાણે.
 દીકરિયોના દામ, હુદયે લાગ્યા રશિયા;
 કરે કારમાં કામ, કેશ ધરે કાનશિયા.
 બેસે બનીને બેશ, ચકલે ડંબર હાંકે;
 અરધ હિરાડે કેશ, તારુણિયોને તાંકે.
 કંઈક કીધાં કામ, વેળા જોઈને વંડી;
 નીચ જનોને નામ, આપી આંધે કંઠી.
 કંઈક પૂજતા પીર, અવલોકે જઈ ઓરસ;
 પયમાં નાંખી નીર, કંઈ વેચતા ગોરસ.
 કંઈ પરણેલી નાર, પ્રહાર કરે ત્યાં પેખી;
 કંઈ કરે વ્યભિચાર, દાર પારકી દેખી.
 સાહે વર્ષે સાન, કંઈક મૂકી ધરેણે;
 વારુ થઈ વિદ્વાન, ફરી ફરીને પરણે.

નાથે કાઢ્યો નરક, પોતે પાછો પેસે;
 ગદ્દાઇમાં, ગરક, બાધા થઇને જેસે.
 વાડવ ઉપર વેર, આવડું તે કયમ આણ્યું;
 કળિએ કીધો કેર, કારણ કાંઈ નવ જાણ્યું.
 ભલા તમે ભગવાન, હરિ ઉઠાવો હાની;
 ગોવિંદ આપો જ્ઞાન, મુખ્ય આહ્વાણને માની.
 આ અવસર અલોપ, થઇ જળમાં કયમ ઝીલો;
 કરીને કરડો કોપ, કળિએ લીધો કીલ્લો.
 નરપતિ થઇને ન્યાય, પૂછી જોઇ ન પ્રીછે;
 ધન લેવાને ધાય, અનર્થ કઇના ધ્રુછે.
 વિપ્રને વપુનો દંડ, દેતાં દયા ન આવે;
 પેષે પણ પાખંડ, લાંચો લઇ લલચાવે.
 કધક વધારી કર, રાંક લોકને રગડે;
 જ્યાં જ્યાં દેખે જર, બુદ્ધિ ત્યાં ત્યાં અગડે.
 પરદારાનો સંગ, રાતે તેથી રમતા;
 ધારી નવ જીવે ઢંગ, દક્ષ જનોને દમતા.
 ફૂડી ધરતા કાન, યુગલ જનોની ચાડી;
 ધટવા લાગ્યું જ્ઞાન, દંભી સંગે દહાડી.
 વેદ શાસ્ત્રની વાત, કદી ધરે નહિ કાને;
 રાજી રહે દિન રાત, ગુણિકાકેરે ગાને.
 ગૌ આહ્વાણ પ્રતિપાળ, કદી કરે નહિ ફૂડા;
 રાખે નહિ સંભાળ, ભક્ત જનોની ભુંડા.
 શાક ભાજિયો ફળ, એપર અંત ધનરા;
 વળી બતાવે બળ, ઝોળીવાળા ન્યારા.
 કાષ્ટ શકટથી કાઠ, કેટલાક તો કાઢી;
 કડકા ભારે સાઠ, દરવાનાદિક દહાડી.
 વર્ષે વર્ષે સવાઇ, ધનરદારિ વધારે;
 રખત રુવે રગડાઇ, કો આગળ પોકારે.
 ચૌટે જાણુવે તોર, દોડાવીને ઘોડા;
 રાતે આવે ચોર, ધર ધર પડે દરોડા.

ચોરોના અસવાર, પાન પકડતા લૂંટે;
 દરવાજેથી બહાર, બહાર કરે નહિ પૂટે.
 દરવાજે દરવાન, રાંક જનોને રોકે;
 કોઈ ધરે નહિ કાન, રહે બિચારા પોકે.
 અન્યાયોના દામ, લેઈ ઠરાવે સાચા;
 ન્યાયીનાં લે જે નામ, તો તો હણે તમાચા.
 રાખ્યતાણાં સંતાન, રાય આપણને માને;
 દુશ્મન થઈ દીવાન, કેદ કરે રાજને.
 થોડો જેઈ અપરાધ, મંદિરિયાને મારે;
 બળવતોનો બાધ, કરી શકે નહિ ક્યારે.
 વરતાવે નહિ ધર્મ, રખ્યત જનનો રીતે;
 પોતે પણ સતકર્મ, કદી કરે નહિ પ્રીતે.
 ઉત્તમ જનને આંચ, વિષથી નિત્યે દમતાં;
 વર્ષ ચાર કે પાંચ, એટલામાં આયમતાં.
 કંઠિયે કીધો કેર, જેમ શશિ ને રાંદ્ર;
 માધવ કરિયે મહેર, જેઈ પોતાના બાદ્ર.
 વૈશ્ય કરે વિપરીત, તોલ ન સાચાં તોળે;
 પરમારથની પ્રીત, મૂકી મગદળ ચોળે.
 બાર પાણનો માલ, વીશ પાણે વેચતા;
 દોડાદોડ ફલાલ, કેળહળ કૈક કરતા.
 કહે ધર્મના સમ, ધર્મ ધસરડે ધૂળે;
 તોયે ત્યમનું ત્યમ, મરદી નાંખે મૂળે.
 હેતસ્વી થઈ હાણુ, કરીને લે જે અશિયે;
 વદે પેસ્પર વાણુ, પોતાની પારશિયે.
 દમડી માટે ગાળ, મુખથી માને દેતાં;
 એક એકની આળ, જઈ દરબારે કહેતા.
 શાણા થઈને શેઠ, પાન તબાકુ આવે;
 વાડવ પાસે વેઠ, કાયાતણી કરાવે.
 લેઈ આપ્યાની આશ, મનમાં ફરી ન રાખે;
 દામતણા થઈ દાસ, મુખથી ભુંકું બાખે.

જતિ ગુરુ બ્રાહ્મણ દેવ, ગોસાંઈ વિધવાનાં ધન;
 સંધરવાની ટેવ, અંતે ઝાળવ્યાનું મન.
 આર રામની ધર, થઇને કરતા કાળું;
 જિરવી કંઈનાં જર, દેખાડે દેવાળું.
 મનમાં રાખે મેલ, મૂખ જણાયે મીઠા;
 ઘૂતમાં ધાલી તેલ, દેતાં કંઈને દીઠા.
 કહી બતાવે કાંચ, આપે વસ્તુ બીજી;
 મગન થયે મનમાંય, તાળી આપે રીજી.
 વૈષ્ણવ થઇને વેષ, અબળાને આરાધે;
 કરે ધર્મનો દ્રેષ, શિવની નિંદા સાધે.
 સમર્પણી થઇ સ્વાદ, શીરા પૂરી જમતા;
 ગુરુનો લેઈ પ્રસાદ, રામા સંગે રમતા.
 વિપ્ર અડે જો અંગ, છુવાઈ જગને થૂકે;
 ઉરમાં અતિ અનંગ, માની જણી ન મૂકે.
 સાચા મનથી તરણુ, ગુરુ ચરણે ન રહેતા;
 કરે અધર્માચરણુ, કલ્પી કંઈ મન દેહતા.
 અજ મૂકાવી ધન, હિસકને ચવરાવે;
 માણસ લાયક અન્ન, શ્વાનોને ખવરાવે.
 જીવ દયા પ્રતિપાળ, થઇને કરે ઈજારા;
 કંઈના આણે કાળ, શ્રાવક થઇને સારા.
 ધર્મ એટલો લાલ, જોલે પણ નવ પાળે;
 ગર્ભિણિયોના ગાલ, ઝોપધ આપી ગાળે.
 પરધનથી પરતંત્ર, સમજે નહીં શીખામણુ;
 જપે મુઠના મંત્ર, કંઈને કરતા કામણુ.
 પરનારીને સંગ, પ્રીતિ મનમાં ખેસે;
 અલંકારથી અંગ, સરસ સમારી બેસે.
 વેદ વિનાના ધર્મ, વાંચે નિત્ય વખાણે;
 કૃષ્ણચંદનાં કર્મ, જીવ સરીખાં જાણે.
 કળિ એમ કચ્ચરધાણુ, કરીને પીડે પ્રાણી;
 કૃષ્ણ કરે કલ્યાણુ, ઊર આપણા જાણી.

દંભી જનનો દાસ, થઈને શિશ નમાવે;
 વિદ્વલતણે વિશ્વાસ, શુદ્ધોને મન ભાવે.
 ઉત્તમનાં આચરણુ, કનિષ્ઠ થઈને કરતા;
 સજ્જન જનનું શરણુ, ઝાળખિ નવ આચરતા.
 રાજ સેવાની રીત, જાણે નહીં પણ રાખે;
 મુખમાંહેથી નિત્ય, મંમો ચર્યો ભાખે.
 દેખે પરની નાર, રૂપાળી મનમાની;
 દંડ ભરી દરબાર, તે છંડાવે જાની.
 સંતાનોના સહિત, અથ મંગળે આણે;
 નારી પામે નીત, જગ જિત્યો ઐમ જાણે.
 ગરીબ કેરું ધર, ઉલાળીને ઐ લે;
 છતનો વાઘે જર, મેલા થાયે મેલે.
 નવ ટુંકાણે જઈ, આવે દશમે દ્વારે;
 કાંતા તેને કહી, સુવરણથી શણગારે.
 પાપી પંડ પ્રણામ, આહાણુને નવ કરતા;
 દુઃખે જોડી દામ, દરબારોમાં ભરતા.
 લેખી ન જુવે લેશ, નિર્મળ જનને નાગા;
 નિત્ય બતાવે બેશ, દેવ મંદિરે વાગા.
 જાત્રા જતાં સંગ, જખરા બેલ જોડાવે;
 જ્યમ વળગ્યું હોય વંગ, ત્યમ ગાડી દોડાવે.
 મલીન મેલું મન, સંત સંગતિ નવ સૂઝે;
 કલ્પિત ગાય કીર્તન, જાત જાતને પૂજે.
 ગૌ આહાણુને દાસ, કરીને ધર્મે ધાવે;
 સેવા આહાણુ પાસ, કણખી થઈ કરાવે.
 આતું હોય જો જર, તો તો તાણા તણાવે;
 વળી ધરણાં ધર, આનંદ કરી ચણાવે.
 શુદ્ધ ધર્મની વાત, હઠથી ઘાલી હેડે;
 જમે જમાડે જાત, જર્યાં જમાઈ તેડે.
 દૌતુક સરખું દામ, કળિયે કીધું ભારી;
 રક્ષા કરજો રામ, પ્રજા પોતાની ધારી.

કડિયા સુતાર મજૂર, વચન પ્રમાણે ન ચાલે;
 બેખમ કરે જરૂર, ધર કરતાં ધર ધાલે.
 સોની દહ વિશ્વાસ, કાલને વાયદે દેતું;
 આપે આઠે માસ, સોનાનું કરી મૃતું.
 ઘોખી સાળવિ સહ, ક્રાંટાં વસ્તર સાંધે;
 રોડે મજૂરી લઈ, પણ પોતાનું રાંધે.
 વેદ થયા વાળે, શાસ્ત્ર-ગ્રાંથ સતાણી;
 સંધ્યાદ કરી સણુંદ, પાય મંત્રીને પાણી.
 બ્રાહ્મણ વિના અનંત, ગૃહસ્થ થઈને ભીખે;
 શેરિયે શેરિયે સંત, ટેલ નાંખવી શીખે.
 વૈરાગી ગોસાંધ, શસ્ત્ર અંગપર ધરતા;
 મારે માંહોમાંધ, મમતા માની મરતા.
 અંતરમાં અભિમાન, આનું હરિનું બહિને;
 દિવનું મોડે માન, બ્રાહ્મણ પાસે લાણિને.
 ઉલટી વરણ અઢાર, વૈરાગીને વેધે;
 ગામ ગામને બહાર, બાવા થઈને બેસે.
 કરીને ચારે ધામ, પૂજા કરે પૂજારી;
 દેવતાનાં લેઈ દામ, નિકળી જાય લે નારી.
 દેંધ બ્રહ્મણને ધન, ભારે વિદ્યા ભણતા;
 વળતા વ્યાસાસન, બેસે સિદ્ધજ બણતા.
 તિલક છાપ ને માળ, ધરીને કરથી ખેંચે;
 કણીક ચોખા દાળ, કંઠના લાવી વેચે.
 કરમાં લે નહિ દામ, મોટમ રાખે માઝા;
 લઈ પુસ્તકનું નામ, જર લે કંઠના ઝાઝા.
 માંડીને ધરખાર, લોટ માગતા વહાણે;
 લાવી લાકડાં ચાર, જમી આવે જ્યાં જાણે.
 વિક્રલજનો વેપ, હીડે વિક્રમ વગોતા;
 મુંડાવીને કેશ, જરને હીડે જોતા.
 ફરીર થઈને ફળ, ભાલાનું કર પકડે;
 પૈસા લે કરી બળ, રાંકે જનોને રગડે.

ગૌ બ્રાહ્મણને ત્રાસ, વધતો દ્વિતી વાધે;
 રૂડી વસ્તુની આશ, સાલે સાતે સાધે.
 અંબુ વરસે અલ્પ, તે પણ નહીં મુખ માગ્યું;
 સત્ય રહ્યું છે સ્વલ્પ, તે પણ જવા લાગ્યું.
 લલા પુરુષને લાઇ, લાવે છળવાઇ કરાં;
 ડાહ્યા ડહાપણમાંથી, થઇને કરે અનેરાં.
 પૃથ્વી પણ ગળી જાય, ધન દારૂં કર નાવે;
 રગડે નિયે રાય, જ્યમ જો જનથી કાવે.
 પિતા પુત્રમાં વેર, લાઇ લાઇને લાડે;
 જાત જાતમાં ઝેર, મુખ કા કાથી ન માડે.
 સગાં સહોદર સાથ, વાધે વેર વધારે;
 નર થઇ નારી હાથ, પુત્ર પિતાને મારે.
 પૂરણ પાપે તન, આ અવસરમાં આવે;
 લેઇ તાતનું ધન, અંતે બહુ અથડાવે.
 લાગે નરને અંગ, કામિનિયોનાં કામણ;
 માને મન થઇ દંગ, સાજાની શીખામણ.
 રનેહી સગાં સમસ્ત, કટ કાળજી કરે;
 દાવે દેખી વસ્ત, આપ આપમાં ચારે.
 મુખ તંબાજે લાલ, પહેરે જામા નીચા;
 જુઠાં જકડી માલ, સત્ય કરાવે વીમા.
 રાખીને વેવાર, ગાળી નાખે નાચું;
 માગે જા દેનાર, જુવે ન તેના માચું.
 કરવું આપ્યું રોક, નાણું તે પણ નાપે;
 સમજે કરવું શોક, વળી ઉલટું શાપે.
 મેજે ખેજે જાય, ડાહ્યા કામને દરદે;
 કામિનિયોની કાય, પણ મંદિરમાં મરદે.
 ખીતળના શણગાર, સુવરણ સરખા કરિને;
 વેચે મધ્ય બજાર, ધન લઇ જાય હરિને.
 રૂપેયામાં રાજ, ત્રાણુ ધાલે ચેખી;
 કરી લરતા તોલ, મારે ઉપર ચેખી.

દામે ડળકે ડાઢ, મનુષ્ય મનુષ્યને મારે;
 ખોદી ધાલે ખાડ, અલંકાર ઉતારે.
 માત પિતાનું ધન, મૂક્યું ચોરી જતા;
 માનિનિ કરી મગન, ખાતે ખાતું ખાતા.
 ગમે ગેરોડા જોશ, પોમલિયો કરજોતી;
 નિર્મળ જનનો દોષ, કલ્યો ન જાયે દોષી.
 દુનિયા સધળી ડાહી, પોતપોતાના મનથી;
 સંત રહ્યા સંતાઈ, ઝેર ભરેલા જનથી.
 કળિ કરે કલ્યાંત; કૃપણ જનોને કરડે;
 સધાય નહિ સિદ્ધાંત, સાખિ શિખીને ભરડે.
 ચતિવ્રતાની પેર, નારી જનની નાકી;
 મરદાઈ ગઈ મહેર, માનિનિયો થઈ માકી.
 દશ એકાદશ બાર, વર્ષે ગર્ભ જ ધરતી;
 વિહ્વલ થઈ વ્યભિચાર, કામિનિયો બહુ કરતી.
 થયા વામણા વેપ, આઠે હાથની સાડી;
 લાજ રહી નહિ લેશ, તરુણી ઉઠે તાડી.
 ઠરી ન જોસે ઠામ; ધરોધરે અથડાતી;
 દીલમાં ધારી દામ, પર પુરુષોને અહાતી.
 જીભે ભરિયું ઝેર, બકાર કરતી બોલે;
 વરથી રાખે વેર, ડાકણુ સરખી ડોલે.
 સાસુને કહે સોક; વહુ સામી રહી વઢતી;
 પછી મૂકતી પોક, રાંક સરખી રડતી.
 મારે જો ભરતાર, સામું બોલે સડતું;
 ખરે ધરીને ખાર, ફેવે મૂકે જઈ પડતું.
 સાસુ પણ વહુ સાથે, કહે બાપની બધ્યર;
 લાંબા કરીને હાથ, સુણતાં સધળી સધ્યર.
 નાંગી થઈને નહાય, વિખાણુ ત્યાં પણ વાંચે;
 શૌચ જવાને જાય, એક કળશિયે પાંચે.
 મેળી કોયને કોક, ત્યાં પણ બડબડ કરતી;
 જેમ સાંભળે લોક, એ રીતે ઉચરતી.

વાટે કરતી વાત, કંઈ મળીને કળવળ;
 જાણી જાયે ન જાત, ખસે ન કરતી ખળજળ.
 કલ્પિત કાધા એમ, ધર્મ દિવસ ધોવાના;
 નિરખે નહીં કંઈ નેમ, પરવ દિવસ રોવાના.
 કરે કમોતે મરણ, જે દિલમાં એ રૂઠે;
 વ્યંડળ સરખાં વરણ, પુરુષ પોકારે પૂઠે.
 એક એકથી એક, આગળ પડે ઉભતી;
 અળખા મળી અનેક, પ્રૌઢ પરજિયા ગાતી.
 ફૂટે કંઈ કપાળ, મૂકી ઊર ઉઘાડાં;
 જાણાય નહિ જંજળ, સંધટ પેઠાં ગાડાં.
 સાયં પ્રાતઃકાળ, મુખ વાળીને રડતી;
 લીંટ આંસુ ને લાળ, દેઘ જીવોને નડતી.
 સેજ સ્વારથ કાજ, પતિ પુત્રોને મારે;
 દિલમાં રાખે દાઝ, હઠ પેતે નવ હારે.
 અપરમાત થઈ આપ, દાસ પુત્રને દમતી;
 પ્રૌઢ થાય જ્યાં પાપ, ત્યાં જઈ જાની જમતી.
 ખાય શેર બેચેક, તોય કહે નવ ભાવે;
 લડે તજીને ટેક, પોજો ચાર જગાયે.
 તેલ સરસિયું રાઈ, ખાતી એકું ટાકું;
 શિક્ષાથી રીસાઈ, અળખા બોલે આકું.
 જાની લેઈ જાય વસ્ત, મહિયરમાં મનમાની;
 માંડે જીલ્લ થઈ મસ્ત, પાછી ન ધરે પાની.
 કાંઈને શાટે કાંઈ, વસ્તુ બતાવે બીજ;
 ઘરનાં જન ઘરમાંઈ, ખરું કહેતાં રહે બીજ.
 પીટ્યા કહિને ગાળ, શિશુને દેઈ પછાડે;
 પતિતણી પ્રતિપાળ, કરે નહિ પણ ત્રાડે.
 નમ્ર નદીને તીર, નરને તનુ નિરખાવે;
 થતિને નિજ મંદિર, નિત્ય કરડવા ધાવે.
 ન્હાય હાય કહી આઘ, વાત કરે વિસ્તારી;
 મૂકી નિજ મર્યાદ, નિર્લજ થઈ કુળનારી.

વિવાહ મંગળ દિન, ભુંડું ગાતી લામા;
 જાત જાતના જન, સાંભળવા રહે સામા.
 હોળીની પણ ઘેર, હાડી ખસે જમ મહારી;
 ગાય ત્યમ પૂરણ પેર, નરને મુણતા નારી.
 નિરધન ને ધનપાત્ર, મુલાબ્યવંતી કે રાંડી;
 અળી માનિતી માત્ર, કંતે ચરખા માંડી.
 ગેરિયે કરતી સાર, શ્યામા શરમ ન આણે;
 દિવસ ચડે જ્યાં પહોર, ઘરમાં ઘંટી તાણે.
 ઘરમાં હોય જો દુઃખ, ગમતાં ન મળે ઘરણ્યાં;
 મરડીને કહે મુખ, પાંપે તમને પરણ્યાં.
 જીડે ન વીણે ઘાય, તરત ન દેતી તડકા;
 રસોઈમાં પણ હોય, કાચકાકા દડકા.
 ચકલે ચકલે ગાય, ગરખાં મળિને ઘણિયો; —
 જાત જોવાને જાય, લામા, એવું ભણિયો.
 સાસુ વહુને શિષ્ય, પ્રથમ પેરાવે વારી;
 અંતે કરતી રીશ, કહે ઘોડાની લારી.
 સાસુ જોઈને મુખ, વહુકે મન ખીજે;
 વહુનું જોઈને દુઃખ, સાસુનું મન રીજે.
 અપરમાત કે માત, મુતના ઘરમાં આવી;
 જે કાંઈ આવે હાથ, તે તે જાય સધાવી.
 દીકરિયો થઈ દૂત, કાસલાવી લે માનું;
 શળી ન પામે સૂત, કરવા કાર્ય પીતાનું.
 મરે જિવે ભરથાર, વગોવી વનિતા વરને;
 નીકળી જાય કુળનાર, લેઈ પારકા નરને.
 શ્યામા મુતને કાજ, વીર્ય ધરે કંઈ કંઈનું;
 મૂકે કુળની લાજ, જ્યમ પાસુ હોય લયનું.
 પિતા પુત્ર ભરથાર, સમ ખાવાને જૃંહે;
 ચડે ઘડી દિન ચાર, વ્યાંખ યોગતી ઉઠે.
 પિતાનું કરે ન માન, માનિનિયો મન માનું;
 સ્વારથની રહી સાન, કળિમાં સ્વયં ક્ષાનું.

કંથ ખાસ બહુ કામ, ધરનાં નિત્ય કરાવે;
 ધરનો કરી ગુલામ, અહરનિશા અથડાવે.
 વિધવા પણ જણિ બાળ, જઈ ટાંકામાં નાંખે;
 ગુણવંતી થઈ ગાળ, સર્વ જનોની સાંખે.
 પરપુરુષોથી વાત, હસિ હસિ વાટે કરતી;
 ઉડી અરધી રાત, અબળા નવ યોસરતી.
 દેવ મંદિરે જાય, નિત્યે રજળતી રામા;
 અન્ય પુરુષ અથડાય, સુંદરિયોના સામા.
 ન કરે કદિયે તાર, સેવા નિજ સ્વામીની;
 વાત કરે બ્યભિચાર, કાંતા જન કામિની.
 ભાગે, પર ધરસૂત્ર, તેવી વાતો અણતી;
 થાય પુત્રને પુત્ર, તો પણ પોતે જણતી.
 બાળા યુવતી વૃદ્ધ, ચડભડતી નવ ચૂકે;
 બડબડ કરતી બોધ, મમતા મનથી ન મૂકે.
 સાચી જૂઠી વાત, સુણી લડાઈ લડતી;
 સમ ખાતી સાક્ષાત, રગડે રામા રડતી.
 વાંધા પાડી વિશેક, સવળે અવળું સમજે;
 એક એકથી એક, ટક્કર લેવી ન તજે.
 જંગા જાય ત્યાં જાન, પરનું થતું ન જાણે;
 કરી એકદું ધાન, છાંડે શરમ ન આણે.
 કૃષ્ણ-કથામાં વાત, એક એકથી કરતી;
 કરે આપની ધાત, કાન કથા નવ ધરતી.
 મનમાં જાણે ડહાઈ, વરણન નિજનું ભાવે;
 રુકું કહે રિસાઈ, જાય કથામાં નાવે.
 કેટલાં કરું વિખાણ કળિતા જનનાં કંઠે;
 ભજન પડે ભંગાણ, વાણી વળતી વંઠે.
 સર્વ જનોને સાથ, નમસ્કાર છે મારે;
 બેડીને કહું હાથ, હું છું દાસ તમારો.
 કરશે કોઈ નહિ રોષ, સૌથી હું બહુ પાપી;
 સૌના ગાવા દોષ, વાણી જ્યારે બ્યાપી.

કળિમાં છે જે શુભ, દારા તણા નિદાલક;
 કળી શકે તે ફણ, પોતાના પ્રતિપાલક.
 મન ચિંતવ્યાં સત્કર્મ, શીઘ્ર સફળ તે થાશે;
 અંકે કર્યે અધર્મ, મનન કર્યે મરદાશે.
 કૃષ્ણતણાં કીર્તન, ગાવાં મુણવાં ગમશે;
 થાશે પાપ પતન, સંકટ સઘળાં સમશે.
 માટે શ્રીમહારાજ, મુજ સામું કાંઈ જોઈએ;
 અન્નાદિકને કાજ, ખોટી થતું તે ખોઈએ.
 નાથ દાસને નીત, આ અથડામણ ન ધટે;
 પ્રભુ કરેા તો પ્રીત, સાચી મનમાં પ્રગટે.
 કાને કહું કિરતાર, આતુર થયો અતિશે;
 શ્રીધર કીજે સાર, દિન મારા ન્યમ દિશે.
 નરતનુ કેરું નર, રહી ન જાય વિશંભર;
 હરિજી રાખો હજૂર, અથડાવો મા ધૈર.
 દેવ ન જોઈએ દોષ, દાસતણા મન ધારી;
 રંક ઉપર શો રોપ, મહેર કરેા મોરારી.
 અન્ય જનોની આશ, કરવી લાગે કરડી;
 જોઈએ જગત નિવાસ, પ્રભુજી પાસું મરડી.
 પતિત પાવન નાથ, શરણાંગતના વત્સલ;
 મેં માન્યું મન સાથ, ગિરદ તમારાનું બળ.
 સત્ય સચ્ચિદાનંદ, વચન તમારું જાણી;
 આવ્યો ધરી આનંદ, શરણે સારંગપાણી.
 વિદંબણાની વાત, દૂર કરેા દામોદર;
 જદુપતિ જાણો જાત, સંકટ કાપેા સત્વર.
 પ્રભુજી રૂડી પેર, ડગતું મન સ્થિર કરિયે;
 માધવ કરિયે મહેર, અરજી ઉરે ધરિયે.
 ગૌ આદાણુ પ્રતિપાળ, આશરે રાખો અમને;
 કૃષ્ણરામ કંગાલ, ચરણ શરણ છે તમને.

દેવીદાસ.

નાનો ઈશ્વર વિવાહ.

રાગ ધોળ.

શંકર શારદાને શિશ નામુરે, ગરુવા ગણપતિ જીવો મુજ સામુરે;
સમરે શારદા સમરથ જાણીરે, અંખા આપો અવિચળ વાણીરે.
પરમોદીને પૂછે છે વાતરે, કેમ પરણ્યા તે શંભુનાથરે;
વિવાહ વૈકુંઠનાથે વખાણ્યોરે, એવો દેવીદાસે ન જાણ્યોરે.
પ્રભુજનું નામ પ્રિછતુરે, વિવાહ વિગતે કરીને ગાઊરે.

ઢાળ.

વિવાહ વીગતે વરજીવું, મારી માતાજી કરોને મયાય;
દીન વચન દેવીદાસનાં, સેવકને કરોને દયાય.
એક સમે નારદ આવિયા, જ્યાં હતા શંભુનાથ;
પ્રિતેશું પ્રભુજને પ્રીજીવી, કહે ઋષિ આગળ તે વાત.
નારદ કહે નયણે નીરખતાં, એવી કન્યા ન જાણું કાય;
સમોવડ શંભુનાથની, સરખા તે સરખી હોય.

રાગ પ્રથમનો.

વળતી ઋષિએ માંડી છે વાતરે, તમે સાંભળો શંભુનાથરે;
અર્હાથી દૂર ધણી ભૂમિ થાયરે, તહીં રહે છે હિમાચલ રાયરે.
તેને ઘેર છે મેના નારીરે, તેને ફૂળ છે કન્યા કુંવારીરે;
કાંડે શોભા તેની ધણી કહાવીરે, મહા રૂપ અનુપમ લાવીરે.
દિસે દેવીતણો અવતારરે, શોભા કહેતાં ન આવે પારરે;
હિંડે હંસતાણી ગતિ ધરતીરે, ભૂમિ ઉપર ડગલાં ભરતીરે.
કદિ જાણિયે કેસરી લંકરે, અવની પર આડો અંકરે;
વેણે વાસુકી નાગ લજ્જયરે, દિસે કંચન સરખી કાયરે.

ચરણ કદળી સ્થંભશાળાણું, તપે ઋષિથી અધિક વખાણું;
 એકી છે તે બાળ કુંવારીરે, સ્થામા શોધે છે વરને વિચારીરે.
 કહે નારદ નયણે મેં નરખીરે, દેવ કન્યા છે શંભુ સરખીરે;
 શંભુ કહે તમે નારદ જાણીરે, ઋષિ વાયુથી વેલા આવોરે.
 શુભ કામ કરો શ્રમ આણીરે, ઋષિઆદ્યાસુણી એવી વાણીરે;
 એમ કહીને ત્યાં નારદ આવ્યારે, મહાદેવનાં માગાં લાવ્યારે.
 જ્યથી માત પિતા મન મોહરે, એવો વર કન્યાને મોહરે;
 વળતિ ઋષિયે માંડી છે વાતરે, વર સારો છે શંભુનાથરે.
 જેને સુરવર મુનિવર જાણીરે, જેને વેદ રૂડો તે વખાણીરે;
 ત્યારે જોલિયાં મેના માયરે, કોણ ખંડનો છે વરરાયરે.
 એનું કુળ છે કેવી જાતેરે, એ તો વર કેવી છે નાતેરે;
 કહે નારદ સાંભળો બાઈરે, એને કુળ છે આઘ વડાધરે.
 એનું સુંદર કુળ બહુ સારુંરે, દેખી મન માને છે મારુંરે;
 જ્ઞકોષઅણુગુણું કહે તમનેરે, તેની ખોટ વરધ છે અમનેરે.
 ધ્વિરજી છે વિવાહ સરખારે, એવાં વચન સુણી રાય હરખ્યારે;
 જ્ઞયા વિના અજ્ઞયું કીધીરે, શંભુનાથનું શ્રીફળ દીધીરે.

હાળ.

રાય કહે ઋષિ સાંભળો, જુકતે શું લાવો જાનું;
 મોટા તે મહિપતિ આવશે, રૂડી પેરે વધશે માન.

રાગ પ્રથમનો.

નારદ કહે તમે સાંભળો રાયરે, કહું મહાદેવનો મહિમાયરે;
 અભાદિક ને શ્રી ભગવાનરે, સાથે આવશે સરવે સમાનરે.
 એવાં વચન કહી ઋષિ વળિયારે, શંભુજીને પથે પળિયારે;
 મહાદેવને મંદિર આવ્યારે, ઋષિ રૂડા સમાચાર લાવ્યારે.
 હિમાચળે તે કન્યા દીધીરે, શંભુનાથની સગાઈ કીધીરે;
 એવી વાત કહી છે જ્ઞાણીરે, શિવે હરીને દીધી છે તાળીરે.
 ચાલો જગદીશ પાસે જઈયેરે, વિવાહ વૈકુંઠનાથને કહીયેરે;
 ક્ષત્રિમ-વરને તેડી લીજોરે, પરિચાણ પ્રભુજીનું કીજોરે.

હિમાચળને હરખ ન માયરે, મહા મંડપ રચ્યો ત્યાંયરે;..
 તેજ્યા સલાટ સુતાર સોનારે, તેજ્યા કારીગરો તે ઠારે..
 બ્રહ્માજીએ મુદ્દર્ત સારું સાંધીરે, દિશા જોઈને દોરડી બાંધીરે;
 ભૂમિ ચાર જોઈને ભરી લીધીરે, પરવાણાની પૂરણી કાઢીરે.
 મણિ જડિત મોડ ધડાવ્યારે, ત્યાં બ્રાહ્મણો સરવે આવ્યારે;..
 ભુમિ ઉંચાં ભવન આકાશેરે, માંહિ જડિત જ્યોતિ પ્રકાશેરે.
 માંહિ જુકિતતણી ગતિ જાણીરે, નવરંગની રચના આણીરે..

ઢાળ.

રંગની રચના આદરી, જુજવી જુજવી જાત;
 મેઘમાળા ને ચિત્રશાળા, ભલી આપે છે ભાત.
 મેરુ પર્વત પંખી પ્રગટ્યાં, ફૂલ વેલ સુખકાર;
 નયણેથી તે નીરખતાં, કહેતાં ન આવે પાર.

રાગ પ્રથમનો.

એવી મંડપ રચના માંડીરે, ચંતુરાઈથી ચિત્રી જ કાઢીરે;..
 માંહિ ભેદ ભૂલવણી ભારીરે, માંહિ બાજીગર રચના ન્યારીરે.
 માંહિ વેદ ભણંતા જોશીરે, માંહિ વણજ કરંતા દોશીરે;..
 માંહિ મનમોજી મન ગમતારે, ભાટ ચારણુ રમતા ને ભમતારે.
 માંહિ ગોપ વાંસજિયોવાળારે, ત્યાં તો ચાલતા મારગ ટાળ્યારે;
 દ્રાઘ ઘોડે ચડ્યા અસવારે, બકતર પાખરનો નહિ પારે.
 માંહિ મત્ત મેગળમદ ઝરતારે, માંહોમાંહિ લડિ મસ્તાઈ કરતારે;
 શુંદ વાળાને સાંકળો છાજેરે, ગળે બાંધ્યા તે હયવર ગાજે રે.
 માંહિ મધ્ય પ્રતિજ્ઞા કરતારે, માંહિ ગાંધર્વ ગાન ઉચરતારે;..
 ત્યાંહાં આનંદ આજીવ થાયરે, એવું લખિયું છે મંડપ માંયરે.
 બીજી નાટક વાત જાણીરે, વનસ્પતિ શું સુખથી વખાણીરે;
 માંહિ અનુપમ આંખા ફળિયારે, જોવા જોવાં જાંબડાં ગળિયારે..
 ગળ્યાં ખારેક ને ખજૂરરે, ફળ ફેફળ ને નાળિયેરરે;
 લીલી દેજો ને કર્મદી પાકીરે, બોરડિયે રહ્યાં બોર બાઝીરે.
 વળી બદામો ને બીલીરે, તે તો દીસે છે નવરંગ લીલીરે;..
 નવરંગી તે નાગરવેલીરે, શોભા વૈકુંઠની લાવી મેલીરે..

વનસ્પતિ તે ભાર અઢારે, માંહિ પંખિતણો નહિ પારે;
જ્યારે મધ્ય મંડપમાં આવ્યારે, ત્યારે હરખે 'શું હંસ લખાવ્યારે.
માંહિ મોર મધૂરા જોલેરે, જોતાં નાવે ક્રોધલડી તોલેરે;
માંહિ નવરંગ સારસ રુડારે, માંહિ કાળેર ચકલી ને સૂડારે.
માંહિ પાર વના પોપટ પઢતારે, ત્યાં તો કુરંગી ફકડા વઢતારે;
મેના જોલે છે શબ્દો મીઠારે, બગ ધ્યાન ધરીને જોઠારે.
પર ભૂમિતણાં જે પંખીરે, તેની જાત લખી છે અસંખીરે;
એવી મંડપ રચના કહાવેરે, કેવિ જન શંભુનાથ લાવેરે.
મઠી આગળ માંડવા ધાડ્યારે, શંભુનાથ પરણવા ચાડ્યારે;
શિવે જુકતે શું જટા બાંધીરે, પહેરી શટેલી કંથા સાંધીરે.
ભાર ભાંગ ધંતુરાનો આણ્યોરે, મહાદેવ પોડીડો પડ્યાણ્યોરે;
ગળે પેરી છે રેઢની માળારે, અંગે લપેટ્યા છે ભોરિંગ કાળારે.
શંભુનાથ સમાચાર કહાવેરે, એવો વેષ ધરી વર આવેરે;
નવ જોખની નેણ સમારીરે, સામૈયે આવી સુંદર નારીરે.
જોવા ગયાં છે જન જમાધરે, પડ્યાં મેના ત્યાં મૂર્ચ્છા ખાધરે;
ભુંશેા પ્રાહ્મણ ભુંડોજણ્યોરે, અણુગમતો આંગણિયે આણ્યોરે.
એવાં વચન કહી સહુ જાયરે, જઈને કહ્યું હિમાચલ રાયરે;
માતા કુંવરીને એમ કહાવેરે, તારો બળદે ચડી વર આવેરે.
કુંવરી કહે કર્મની વાતરે, વર પામી હું શંભુનાથરે.

ઢાળ.

મેનાનું મન માને નહીં, તેના કંઈક અવગણુ ગાય;
પેરે પેરે કરી પ્રીછવે, આધીન થઈ ઉમિચાય.
જનમ આપે જનેતા પણ, કર્મ ન આપે કોય;
પાણી પીને ધર પૂજિયું, તેની જાત ભાત શી જોય.
આંગણે આવ્યો વર આશાકરી તે, વર્યા વિના કેમ જાય;
કરમ બંધન કીજિયે તો, દોષ લાગે મોરી માય.

રાગ પ્રથમનો.

જે મને ઝડપિયે વર આપ્યોરે, તે મેં સત્ય કરીને આપ્યોરે;
જણુ લોકમાં તપ મેં કીધુંરે, શંભુનાથનું સગપણ લીધુંરે.

એવાં વચન કહી કરી વાતરે, મુખથી જોડ્યાં મેનામાતરે;
 આ તો પુત્રી મેં ક્યાંથી જાણી, વિપની ગળથુંથી કાં ન પાદરે.
 વણુ દીઠે શું વરને વખાણોરે, હંસ કાગને કાટે અંધાણોરે;
 પહેલાં પોંખવા જે કાઠ જાશેરે, તેને સર્પ તે કરડી ખાશેરે.
 એમ મેના તે મનમાં વિમાસેરે, કાણુ જાય તે જોગી પાસેરે;
 દેવકન્યા એને કેમ દીજેરે, માટે રુદ્ધુ ગમે તેમ કીજેરે.
 સહુ હાંસી કરે એને દેખીરે, કન્યા કેમ દીજે દેખી દેખીરે;
 ભ્રમ ભ્રે કુળવંતો જમાઈરે, દેખી નોરી પડી મૂર્છા ખાઈરે..

ઢાળ.

મેનાનું મન માને નહીં, એને આંગણે ઉભા ઈશ;
 પારવતીનો પ્રેમ જોઈ, રૂપ પ્રગટ્યું ઉમિયાધીશ.
 સૂર્ય સમોવડ વદન ઝળકે, કળા કોટી પ્રકાશ;
 જોતામાં ખામી નહિ જરા, તે તો કહું શો તાસ.
 હવે હરખ્યા શ્રીહરિ ને, અંગે વધ્યા ઉછરંગ;
 શણગાર સજ સહુ મુંદરી, બહુ નારી બની નવરંગ.
 ધૂશળ મૂશળ કર ધરી, મલપતિ મંગળ ગાય;
 પોખી કરી પધરાવિયા, મહાદેવ મંડપમાંય.

રાગ પ્રથમનો.

વર મંડપમાં પધરાવ્યારે, ત્યાં તો મોટા મુનીન્દ્ર આવ્યારે;
 બ્રહ્મા સાથે સોઢે બ્રહ્માણીરે, ઈંદ્ર સાથે સોઢે ઈંદ્રાણીરે..
 રવિ સાથે તે રાંદલ જાણીરે, ચંદ્ર સાથે છે રાહિણી રાણીરે;
 હિમાચળની સાથે છે મેનારે, વળી કરું વખાણુ કેનાં કેનારે..
 શિવ જોડા પલાંડી વાળીરે, મધુપર્કમાં કાંસાની થાળીરે;
 લક્ષ્મી શિવને લૂણુ ઉતારેરે, સત્યભામા તે સહુને વારેરે.
 સહુ નાટક જોલે છે જોલરે, નાવે જાંબુવતીને તોડરે;
 રુખમણિ એણીયેરે ગાયરે, રાધિકાંજલ તે વારણે જાયરે.
 સહુ જોલે શંભુજીની પક્ષેરે, જળ આપ્યાં મેનાને ચક્ષેરે;
 અતિ આનંદે પરણ્યા ઈશરે, સાથે જનૈયા શ્રીજગદીશરે.

કન્યાદાન દે હિમાચલ રાયરે, મળી માનિની મંગળ ગાયરે;
 ધન્ય ધન્ય થયો અવતારરે, વાળં વાગે હુંદુલિ અપારરે.
 બ્રહ્મા શાશ્વતું મુદ્દરત સાંધીરે, લીલા વાંસની ચોરી બાંધીરે;
 સુંદર મંગળ વરત્યાં છે ચારરે, શિવજી આરોગ્યા કંસારરે.
 શિવને હાથ ગ્રહણું ત્યાં થાયરે, દાન આપે હિમાચલ રાયરે;
 રાયે હસ્તિ આપ્યા શણુગારીરે, ઉપર અંકુશ ને અંખાડીરે.
 લાંબી ડોકના સાંઢિયા સારરે, ગાયો લેશોના ટોળાં અપારરે;
 રાયે રથ આપ્યા છે કોડરે, સાથે ઘોળા ઘોરીની જોડરે.
 પ્રભુને પેરામણી ધણી કીધીરે, સહસ્ત દાસો સેવામાં દીધીરે;
 ઘેડ બંધ દિસે ધરચોળારે, ધણાં લાંબાં પનાદાર પોળારે.
 ભરજરિયા જામા મન ભાવેરે, મન ગમતા મસરુ મંગાવેરે;
 વળી લાવે ખીજાં નવરંગીરે, જાન માંડવે અતિ ઉજરંગીરે.
 ધણી ભુકતે જમાડી છે જાનરે, આપ્યાં જાવંત્રી ફેફળ પાનરે;
 ગાય ગંધર્વ અપ્સરા ગાનરે, ધૂટ્યા બંધથકી બંધીવાનરે.
 શંભુ પરણિને આલ્યા કૈલાસરે, મૃત્યુલોક મેલ્યો દેવીદાસરે;
 વાસાવડમાં વાસો વસેછેરે, અતિ આનંદે વિવાહ કહેછેરે.
 જે કોઇ ઇશ્વર-વિવાહ ગાશેરે, તેનાં પાતિક પ્રલે થાશેરે;
 જે કોઇ સાંભળશે નર નારીરે, તેની આશા પૂરે ત્રિપુરાસીરે.
 વિવાહ સાંભળી ધરશે ધ્યાનરે, તેને રીઝે તે શ્રીભગવાનરે;
 તેને કૃપા કરે શંભુનાથરે, આલે સંકટ વેળાએ હાથરે.
 ધન ધાન્ય પુત્ર પરિવારરે, આપે પારવતી ભરથારરે.

હાળ.

પ્રીતિ શું આપે શ્રીહરિ, તેનાં મનની તે પૂરે આશ;
 શ્રોતાજન સૌ સાંભળી તે, જોલો શ્રીઅવિનાશ.

રાણછોડ ભકત.

રાધા વિવાહ.

ધોળ ૧.

શ્રી ગુરુ શારદા વરણુનું, પ્રેમે લાગું પાય;
વિવાહ ગાઉં રાધે કૃષ્ણનો, હમ્મે હરખ ન માય;
વર રે વિકૃલ કન્યા રાધિકા.

પ્રજનાં મંદિર અતિ શોભતાં, રુડું બરસાણું ગામ;
આહિર સહકા રે ત્યાં વસે, અધિપતિ વૃષભાન.
તેને રે એક પુત્રી થઇ, પાડયું રાધિકા નામ;
કાલું ને ઘેલું બોલતી, લાગે તે બહાલી ઠામ.

વર રે.

વર રે.

સાત વરસ થવા આવિયાં, આબ્યોરે કન્યા કાળ;
માત પિતા સહુ હરખિયાં, ધાલિયે હવે વરમાળ.
એમ કરતાં ટોળે સૌ મળ્યાં, રમવા સૈયરનો સાથ;
વીટાર્ધ વનિતા સહ મળી, આલી એક એકનો હાથ.

વર રે.

વર રે.

સર્વે મળીને વિચારિયું, ન જાણે રાધાની માત;
હિપવન રમવા આપણુ જઈ, રમિયે રાધાની સાથ.
કંઠે બાંધલડી કર ગ્રહી, રમવા આત્યા જિવન;
વનને વિષે રે શોભા ઘણી, સહકો કહે ધન્ય ધન્ય.

વર રે.

વર રે.

હિપવન અતિ રણિયામણું, આડી જાળારે જાળ;
લવિંગ લતા ને કેતકી, પક્ષી કરે બહુ કલ્લોલ.
મેર બપૈયા ને કોકિલા, કરે સારસ ઉચ્ચાર;
પાંખડાં રાધે રાધે રટે, કહેતાં આવે ન પાર.

વર રે.

વર રે.

રમત રૂડી રમવા તણી, કરે અન્યો અન્ય ખ્યાલ;
શોભા તે સમે શી વર્ણવું, રમે પ્રજની રે બાળ.

વર રે.

ગોવાળની મંડળી લેઇ, નિસર્યા દીન દયાળ;
 પુષ્પતણા હાર પેરિ, દૂર રમે નંદનો લાલ. વર રે.
 હરખ ધરીને જોળે લિધાં, વૃષભાન કુમાર;
 પેરિયાં વસ્ત્ર વિવેકથી, શોભિતા શણુગાર. વર રે.
 પુલના ચરણા પુલનિ ઝોઢણી, પુલના સૌ શણુગાર;
 પુષ્પની યોળિયો શોભતી, શોભા બનિ રે અપાર. વર રે.

ભુજંગીની ચાલ.

રમે રાધિકા રંગથી રૂપ રાતી, કરે કામિની કેલ જોગનમાતી;
 સહ સુંદરી એકડી હામ પામી, મળ્યો મોહનો સુંદરીનો જ સ્વામી.

રાગ પ્રથમનો.

ગેડી દડે રમે કાનજી, રમતા ચાલ્યા જિવંન;
 દડો લીધો છે દામોદરે, રમવા જગજિવંન. વર રે.
 દડો દામોદરે નાંખિયો, પોંચ્યો રાધાની પાસ;
 મોહને વળતો માગિયો, આણિ મનમાં હુલાસ. વર રે.
 હરખે રાધા લેઇ આવિયાં, દડો પોતાને હાથ;
 રનેહ કરી પછી સાંપિયો, બોલ્યા દીનો રે નાથ. વર રે.
 આવો અહીયારે રાધિકા, રમિયે તે રંગે રાસ;
 હાથ પકડી તેડિયાં, રાધા થયાં હુલાસ. વર રે.
 કૃષ્ણ સંગે બેઠાં રાધિકા, શોભિ બન્નેની જોડ;
 તે સમે સોભા શી વરણવું, નહીં ખાંપણ કે ખોડ. વર રે.
 બોલ મેળાપ જ ત્યાં થયો, લીધાં શ્રીફળ હાથ;
 પીડી તે પ્રભુજીને ચડે, બેઠારે દીનોનાથ. વર રે.
 વનને વિષે રે ઝોઝ્યવ થયો, ગોરડિ મળી સહુ ગાય;
 વર તમે થાવ રે વિટલા, કન્યા રાધિકા થાય. વર રે.
 આંખ આંજી અગળા મળી, રીઝ્યા શ્રીનંદલાલ;
 ગાળો તે દે સહુ ગોપિકા, એ તો ગાયનો ગોવાળ. વર રે.
 એક કદમને રે છાંયડે, ઠરીને તેજ હાર;
 પેર કરી પરણાવવા, હર્ષ વાધ્યો અપાર. વર રે.
 હસ્ત મેળાપ કીધો હરિ, ગીત ગોપિકા ગાય;
 છાસ પિનારો એ છોકરો, રૂડી રાધા ચોરી બાય. વર રે.

ભુજંગીની ચાલ.

સહ સુંદરી ગાય છે શર્મ તોડી, શું જાણે ગોવાળો વળી જન જોડી;
કહે ગોપિયો કૃષ્ણમાં શુદ્ધિ થોડી, જીવો આઢણી લેધને માથે આઢી.

રાગ પ્રથમનો.

અતુરાએ ચોરી રચી, કાધી સઘળી રે રીત;
મંગળ દેરા ત્યાં કર્યાં, કરી ખૂસણ પ્રીત. ૧૨ રે.
ગોવાળિયા સહુ આવીયા, પાસે જોડાજી તર્ત;
હાસ્ય વિનોદ જ સહુ કરે, અગ્નિમાં હોમ્યાં ધૃત. ૧૨ રે.
સતિ રે શિરોમણિ રાધિકા, ખીડી લીધી રે હાથ;
લેધને મેલી મુખમાં પ્રીતે, ઠગિયા તે દીનોનાથ. ૧૨ રે.
આસા માગે ધ્રુજ દેવની, પેત્યાં કંકણ હાથ;
છોડ્યા ને છોડો દોરડા, તેડાવો નંદ તાત. ૧૨ રે.
પરણિને ઉઠ્યાં રાધિકા, ગયાં પોતાને ઘેર;
માતાએ આવી જાણીને, પૂછી પુત્રીને પેર. ૧૨ રે.
ઘેર આવ્યાં છે રાધિકા, કાઠ જાણે ન વાત;
ધુંધટ રાધાએ કર અલ્લો, પૂછે કીર્તિજી માત. ૧૨ રે.
કાં લાજે તું દીકરી, શાને ધુંધટ ખેંચે વળી;
અસુર કાં તુંને હવું, સૈયર સૌ તુંને હળીમળી. ૧૨ રે.
સાસુ તે મારી જશમેતી, સસરો તે નંદરાજ;
કૃષ્ણજી કંથ કાડામણી, પરણી હું તેને આજ. ૧૨ રે.
આડોશી પાડોશી સહિ મળ્યાં, તાલી લે છે રે હાથ;
કાઠધે ન અડશે રાધાને, પરણી કાળાને સાથ. ૧૨ રે.
કાળો કાળો કરશે નહીં, કાળો છે ત્રિભુવન નાથ;
ભવોભવ મારે એ હજો, આલ્યો હરજીએ હાથ. ૧૨ રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળ ગામને, ધન્ય વૃન્દા રે વન;
ધન્ય રે આહિરની ગોપિકા, નીરખ્યા જગજીવન. ૧૨ રે.
જેરે ગાય ને જે સાંભળે, તેનો વૈકુંઠ વાસ;
વિવાહ ગાયો રાધે કૃષ્ણનો, કહે રણછોડદાસ. ૧૨ રે.

નરભેરામ.

નીતિ પ્રેમ વિષે.

છરપા.

નથી નિપજતો પ્રેમ, વાડિમાં પાણી પાતાં;
 નથી નિપજતો પ્રેમ, તેલ ચોળ્યાથી તાતાં;
 નથી મળતો કાંઈ પ્રેમ, ગાંધી દોશીને હાટે;
 નથી મળતો કાંઈ પ્રેમ, ખોળતાં વાટે ધાટે;
 નથી મળતો પ્રેમ તપાસતાં, ગુજરી ગામો ગામની;
 કહે નરભો પ્રેમ પૂરો મળે, કૃપા હોય શ્રીરામની.

મળ્યો પ્રેમ વ્રજનાર, મગન થઈ મનમાં ફૂલા;
 કહાન કહાન કહિ ફરી, ભાન ગઈ દેહનું ભૂલી;
 પ્રેમિ વિદુરની નાર, નાહતાં નાગી ધાઈ;
 એ લક્ષણ પ્રેમનું, જઈ ભેટી જદુરાઈ;
 તે ગર્ભને કાઢી નાંખતી, છોડાં મુખે ધરાય છે;
 કહે નરભો પ્રેમનું પારખું, છબિલો છોડાં ખાય છે.

ન્યારે પ્રગટ્યો પ્રેમ, તુલસીના દળથી રાજ;
 ન્યારે પ્રગટ્યો પ્રેમ, ખાધી ખિચડી ને ભાજ;
 જોને પ્રગટ્યો પ્રેમ, પ્રેમને તે નર બાણે;
 જોને પ્રગટ્યો પ્રેમ, તેહને વેદ વખાણે;
 મનમાં જો પ્રેમ પ્રગટ થયો, એક રતીભર જોહને;
 કહે નરભેરામ ગુરુચક્રી, નિત્ય બલિહારી તેહને.

કરીને યજ્ઞ અનેક, વ્રત વિધિ બહુ પાળે;
 વળી આપે ગૌદાન, હાડ હિમાળે ગાળે.

ગીત વેદનાં ગાય, તિર્થ પણ બહુ ફરિ આવે;
દધી દૂધ ધૃત ખાંડ, વિપ્ર પોષે મન લાવે;
ઝોવાં સુકૃત કીધાં ધણાં, શું આપું છમે ગણી;
કહે નરભેરામ એ સર્વથી, જ્ઞાન જ્ઞાન શિરોમણી.

ખારાં જળનો છવ, મિઠા જળમાંહી મરે છે;
મિસરી મીઠી ઘણી, ગધાના પ્રાણ હરે છે;
સિંહણુકરું દૂધ, કનકને પાત્રે જામે;
ખીજ ધાતુ બદ્ધ માંહી વિરામ ન પામે;
છે એમ હરિ રસ આકરો, પ્રેમીને દિલ બહુ ઠરે;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, દુરજનને વિરમય કરે.
નથી મૃત્તિકામાં પ્રભુ, નથી પિત્તળમાં પેઠા;
કનકની મર્તિ કરે, નથી ઇશ્વર મહિ ઝેઠા;
નથી ઘોરોમાં પીર, નથી જૈનોને દેરે;
અસલ જુવે નહિ કોય, સહ નકલોને હરે;
છે રામ નામ અક્ષર અસલ, ખીજું નકલ કહેવાય છે;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, પ્રેમે પ્રગટ જ થાય છે.
શાસ્ત્ર પુરાણો વેદ, કમાવા કારણ શીખે;
આઠ પહોર દિન રાત, જઈને ઝિકણું ઝીકે;
વાણી મધુરી વદે, મોરના જેવી કહિયે;
સર્પ વિછીને ખાયે, ઝેર એવું છે હૈયે;
જો રામ રટણ કાંઈ નહિ કર્યું, તે ગવાર છે તૈડિયા;
કહે નરભો ખરને લાલ શો, મિસરી ભર 'કે મૈડિયા.
જુવતી જળને કાજ, જુવો પનઘટપર જાએ;
જેને જેવો અર્થ, તેટલું તે જઈ લાવે;
લાણે ભર્યાં પકવાન, ભૂખ સમ ભોગ કરે છે;
હદ આવી જે વાર, હાથ આડા જ ધરે છે;
ભાગવત પકવાન પણ ભટ કહે, અક્ષર એક જેથી પળે;
કહે નરભેરામ ગુરુથકી, સત્ય વસ્તુ તેને મળે.

પ્રજ્ઞપતિની ઘોડિ, રાંઠ શિદ દુરિજન જાયો;
 પેટ ભરે કરિ વિપય, એહમાં શું એ કમાયો;
 નિદ્રા મૈથુન આહાર માંહિ, તું શું થયો રાજ;
 એ આણી સર્વને, વિચારી જોતે પાજ;
 જો રામ રટણ કાંઈ નવ કર્યું, અંતે કારજ શાં શર્યા;
 કહે નરભો પેટ સર્વે ભરે, ગદ્યાં બિલાડાં ફતરાં.
 મેગળ નિસરી બહાર, ચાલતો મહાસુખ માણે;
 નહિ શત્રુ નહિ મિત્ર, વિશ્વને સરખું જાણે;
 પૂઠે ભસે બહુ ધ્યાન, કેટલાં જોસી રહે છે;
 મેગળને મન નહીં, માન અપમાન જ દે છે;
 એમ હરિજન મેગળ રૂપ છે, જેને હરિનું ધ્યાન છે;
 કહે નરભેરામ ગુરુશ્રી, દુરિજન સઘળા ધ્યાન છે.

લકૃ પડ્યો અવતાર, જેની પરનારે પ્રીતી;
 લકૃ પડ્યો અવતાર, જેહની ચાલ અનીતી;
 લકૃ પડ્યો અવતાર, હરિ ગુણ ગાતાં લાજે;
 લકૃ પડ્યો અવતાર, પરાયાં સુખ જોઈ દાજે;
 વળિ લકૃ પડ્યો અવતાર, જે મોહો મોટમ માનતે;
 કહે નરભેરામ રટયા નહીં, શીદ વણસાડ્યું ધાનને.

ધા ખાધું તે ધૂળ, નહીં વહાલા રઘુરાય;
 ધાન ખાધું તે ધૂળ, વળી જે વિપયા થાય;
 ધાન ખાધું તે ધૂળ, પાપ કરી પેટ ભરે છે;
 ધાન ખાધું તે ધૂળ, ધાત વિશ્વાસ કરે છે;
 સામાનું સુખ જોઈ દાઝતો, નરકે જશે નિદાનરે;
 કહે નરભો કૃત ગવેડીના, શિદ વણસાડ્યું ધાનરે.

કર જોડી કહું કૃષ્ણ, સાંભળો અક્ષર મારે;
 મનુષ્ય દેહ દઈ ભલે, શીદ બ્રાહ્મણ અવતાર્યો;
 અણસમજીતે એમ, જન્મ બ્રાહ્મણનો મોટો;
 મુજને ભાસે એમ, જન્મ બ્રાહ્મણનો ખોટો;
 જે જમે લિધાર સાથે થયું, તેનો ધરં છું શોકરે;
 કહે નરભો હાથ ધરી સદુ, સાધન સૌંધું લોકને.

કોઇ કહેશે રે એમ, હાથ તો શિદને ધરિયે;
 હાથ ધર્યે જવાય, નહીં તો પેટ ન ભરિયે;
 ધરિયે નહીં જો હાથ, નવસ્ત્રાં કેમ પૂરાય;
 હાથ ધર્યાં પરતાપ, ટાઢ તડકો તે જાય;
 જે હાથ ધર્યાં વણ મહેનતે, જીવવું તે તો ઠીક છે;
 જન નરભે તો નિશ્ચય કર્યું, હાથ ધર્યાંમાં ધીક છે.

વગર મહેનતે ખાય, પારકા માગી મેવા;
 વગર મહેનતે ખાય, હરાયા - સાંઠો જેવા;
 જીવે પારકું ખાધ, એહ અવતાર ન સારો;
 જોતો નથી વિચારી, લાલ લૂટાયે મારો;
 જે માલ પારકો ખાઈને, મૂર્ખ હૈયે હરખાય છે;
 કહે નરભો લાલ બધો ખુવે, નાગો શું લૂટાય છે.

ખાતરવિન ભૂમિમાં, સહસ્ર મણ બાજરી વાવી;
 ખાર બધું ખાઈ ગયો, પાછી પાશેર ન આવી;
 વિવેક સમજ્યો નહીં, પાત્ર કુપાત્ર ન જોયું;
 ખાધું તેને ના પચ્યું, ખવરાવ્યું તેણે ના ખોયું;
 સઘળી ભૂમિ સરખી નથી, કંઈ છાયા કંઈ તાપની;
 કહે નરભો કુપાત્ર થાય તો, દસુંદ આવે પાપની.

જાયક જીવન ધીક, વગર મહેનત જે જીવે;
 જાન જાયકે થાય, જીવો દેખાડું દીવે;
 માગે સાકર ગોળ, તનુજને ટપલી મારે;
 જાયકને નોતરી, જમાડે ઘીની ધારે;
 જાયક તો તે નથી જાણતો, જાન અતિશે થાય છે;
 કહે છે નરભો મોટમ પણે, લાખો જર લૂટાય છે.

રઘુનાથદાસ.

આ ગરબીઓ ગુજરાતમાં અતિ ઘણી પ્રસિદ્ધ છે.

આધવજનો સન્દેશો

ગરબી ૧ લી.

આધવજ આવ્યારે વેગે વ્રજમાં, મથૂરાંથી મોકલીયા છે અમ જો;
 વાલાને વાલારે વ્રજ આહિરડાં, ગોપિ જનનો જોવા કારણ પ્રેમ જો. આ૦
 ગોકુળની શોભારે સુંદર શી કહું, નેહ આવ્યા નંદજીને ભોવંન જો;
 પુરુષોત્તમ જાણીને મળિયાં પ્રેમથું, પ્રીત કરીને કરાવોયાં ભોજન જો. આ૦
 કુશળતા પૂછીરે વાસુદેવની, કુંવરનાં સંભારી સધળાં કામ જો;
 જશોદા રુવે ને સુખડાં સાંભરો, સૌ કો કહે કેમ નાવ્યા સુંદર સ્થામ જો. આ૦
 વાંસળિયો ને વલોણાં વાગે ઘણાં, ઘેર ઘેર ગાય ગોકુળિયામાં ગીત જો;
 આ મંગળ કીધારે દશ દિશાતણાં, તણ લોકમાં કરે છે પુન્ય નિત્ય જો. આ૦
 આંગણિયે આવીરે સરવે ગોપિયો, રથ કાંઈ છુટ્યો દીઠો નંદને દ્વાર જો.
 અધર્મી અકૂર પ્રીઆવ્યો હશે, એ જ લોડા ને એ જ દિસે અધાર જો, આ૦
 આપણા સ્વામીને એ તેડી ગયો, ત્યાં જઈ એણે મરાવ્યો છે દંસ જો;
 ગ્રાણ લેખને પાછો કેમ આવ્યો હશે, માસીસો કરવાને લેશે માંસ જો. આ૦
 જમનાજીમાં નાહિને એટલે આવિયા, જીવતિયે તો જાણ્યા ગ્રીલગવાન જો;
 રઘુનાથના સ્વામીના સેવક આગળ્યા, અરસ પરસ ત્યાં દીધાં ઝાઝાં માન જો. આ૦

ગરબી ૨ જી.

આધવજ અમ સાથે રસીયો રૂશણે, રીસાયા કેમ કહોને દીલની વાત જો;
 આંટી ને ધૂંટી તો નવ અમે જાણીએ, મોહનજીના મનમાં મોટી ધાત જો. આ૦

લક્ષણુ સૌ જાણ્યારે લોભી લાલનાં, ગુણવંત છે પણ ગાયોનો ગોવાળ જો;
 આહિરડો શું સમજે રસની રીતમાં, કાનુડો કાંઈ કુડાં ચઢાવે આળ જો. ઓ
 જીવન સંગે રમવા જોખન જાળવ્યાં, જાળપણમાં ખાંતે કરતાં ખેલ જો;
 મનડાંની વાતોરે સૌ મનમાં રહી, મેલી ગયા કાંઈ દુઃખડાંકેરી હેલ જો. ઓ
 વચને અમને વાહારે એ વિઠ્ઠલે, જાતાં જાતાં જૂઠા દીધા કાલ જો;
 છોકરડા સરખેરે અમને છેતર્યાં, તજી ગયો એ તરકરનો શો તોલ જો. ઓ
 મહિયરિયે જાઉં તો મુજને ખીજવે, સાસરિયામાં સાસુનો સંતાપ જો;
 નહાનીતે નણદલરે જાળે જોલડે, પૂરણુ લાગ્યાં પાડોશજીનાં પાપ જો. ઓ
 દુઃખડાની વેળાયેરે સુખડાં સાંભરે, અંત સમે તો કાચ ન આવે કામ જો;
 સગપણુ તો સોનુરે પીતળ પ્રીતડી, વાલપણમાં વેર કરી ગયા સ્વામ જો. ઓ
 દયા નવ આવીરે દિલથી ઉતર્યાં, દાસીનો તો દોષ ન જાણ્યો કાંચ જો;
 પરમેશ્વર જાણીને પ્રીતે પૂજતાં, હરિજીને અમે હાથે કરતાં છાંચ જો. ઓ
 ભણકારા વાગે છે ભોજન પીરસતાં, જમણુ કરીને જોધ્યે હરિની વાટ જો;
 સાસુજી પૂછેરે વહુ તમે સાંભળો, રસોઈ કરતાં આવડો શો ઉચાટ જો. ઓ
 અવગુણને ગુણુ શારે અખળા રાંકના, વાંક ઘણો પણ વનિતા સંગશું વેર જો;
 રઘુનાથના સ્વામીને કહેજો એટલું, ઘણી થઈ હવે પ્રભુ પધારો ઘેર જો. ઓ

ગરબી ૩ જી.

આધવજી માધવરે મેલી કેમ ગયા, કહોને વીરા શો છે અમારો વાંક જો;
 નમેરા થયારે નંદના લાલજી, રણુ વગડામાં રેતાં મૂક્યાં રાંક જો. ઓ
 ધીરજની વાતોરે ધરથી સાંભળો, પહેલી પ્રીતે હસ્યા અમારા પ્રાણુ જો;
 કાળજડાં છેઘાં રે ભીંતર ભેદિયાં, મરમ કરીને માર્યાં મોહનાં આણુ જો. ઓ
 ખાધાં ને પીધારે ખરચ્યાં વાપર્યાં, એને અમારે આણુવેચી મીરાત જો;
 લજ્જાતો લોપીરે દુરિજન લોકની, મોહન માટે તન્ન્યાં કુટુંબ ને જાત જો. ઓ
 વલોણું વલોવતી હું તો ત્યાં જઈ, કહેતી હું તો જાગો જશોદા માત જો;
 મહિડાંને મશે મળતી મહારાજને, તેને મશે કરતી વળી હું તો વાત જો. ઓ
 પરલાતે પાણીરે જમુના હું જતી, શેરડિયામાં સામા મળતા સ્વામ જો;
 અલખેલો કરતો અમશું અતીથણુ, જૂઠા જગડા જોતું બાધું ગામ જો. ઓ
 ઉઘાડો રમતોરે મારે આંગણુ, છોકરડામાં માગી પીતો જાચ જો;
 માખણુને મશેરે મચકે નાચતો, અલખેલાની મોટી અમને આશ જો. ઓ

મેળાવો કરતોરે આઝાં માંકડાં, સ્ના ધરમાં જઈને કરતો સાન જો;
બાળકડાં બીજાં એ અવસર આવતાં, દહીં ગોરસડાં પાતો સઉને કાન જો. આં
મોભારે ચડતોરે માંખણ ચોરવા, રાડ લેઈને કરતો રસની રેલ જો;
લાખેણી લીધારે એવી લાલની, ખાંત કરીને કરતો નવલા ખેલ જો. આં
વિસ્તારી વાતોરે કીજે કૃદલી, સાંભરતામાં થાય ઘણો સંતાપ જો;
રઘુનાથના સ્વામીને સરવે સાંભરે, તમે તમારું જીવો વિચારી આપ જો. આં

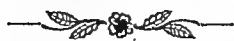
ગરબી ૪ થી.

આધવજી સંદેશો, કહેજો સ્વામને, મારા સમ જો મૂંઝી મનનો મેલ જો;
કાતુડો કપટીરે આવડો કેમ થયો, જી કરીને છેતરિયે નહિ છેલ જો. આં
આટલા દિવસરે આવું નવ જાણતી, ધરથી ન જાણ્યા ધૂતારાના ઢંગ જો;
પાણીડાં પીનેરે ધર શું પૂછિયે, બાળપણમાં કીધા એશું સંગ જો. આં
અણુતેડ્યાં જાતારે નંદને આંગણે, વણ કરાવ્યાં કરતાં ધરનાં કામ જો;
એવે રે મિશે જઈ મળતાં માવને, પલકે પલકે કરતી હું પરણામ જો. આં
દીવડિયા મિશેરે દૂરથકી આવતિ, વડો કરીને વળતી વારંવાર જો;
મોહનનાં મુખનાંરે લેતી મીઠડાં, જશોદા મુજને કહેતાં નિર્લજ નાર જો. આં
માડીથી છાના રે મેવા લાવતાં, વાટકડીમાં દોતાં ગૌરી ગાય જો;
દુધ ને દહિયેરે હરિને સિંચતાં, મેં જાણ્યું જો જીવન મોટા થાય જો. આં
વેરીડાં કીધાં રે પ્રજનાં લોકને, વાલા કીધા ગોખી ગિરિધર લાલ જો;
કુલડિયે પાંખડિયે હું નહિ દૂખતી, કેમ વિસાર્યું વિઠ્ઠલજીયે બહાલ જો. આં
જમાડી જમતાંરે જીવન પ્રાણને, પવન કરીને પોઢાડતી પર્યંક જો;
એવારે મુખડાં તો મુખને વહી ગયાં, વેરી વિધાતાયે અવળા લખિયા અંક જો. આં
આભૂષણ ધરતારે હરિને અતી ઘણાં, મોર મુગટ ને કુંડળ ઝળકે કાન જો;
રાજની રીતિએ મોહન માલતાં, નિત્ય નિલ નિરખી જોતી નવલે વાન જો. આં
વાસીદું વાળતાં ધરતી માતનું, રખે રજ ઉડે રસિયાને અંગ જો;
આંખડી આગળથી હરિ નવ મૂકતી, શા માટે હરિ તજ્યો અમારો સંગ જો. આં
દુઃખડાંની વાતોરે ક્યાં જઈ દાખવું, કહિયે છિયે પણ કહ્યું ન માને કોય જો;
કુવાની છાંયડી તે કુવામાં સમે, તસ્કરની મા કોડીમાં પેશી રોય જો. આં
અમારા અવગણુરે હરિના ગુણ ઘણા, જોઈ નવ કરિયે વડા સંધાતે વેર જો;
રઘુનાથના સ્વામીને કહેજો એટલું, મળવા આવો મનમાં રાખી મહેર જો. આં

ગરબી પ મી.

ઓધવજી અખળા તે સાંધન શું કરે, વાલા વિના તો પ્રેહતી પ્રગટી આગળે;
 સંદેશો લાવ્યારે ભુંડા ભેગનો, નથી ખમાતો દાઝ્યા ઉપર ડાગળે. ઓ
 ભેગીડાં થઈએ તો જગમાં લાજ્યે, ભોગીડાં ક્યમ ધરિયે ભગવો ભેખળે;
 વિશ્વાસે વસું છું વાલમ આવશે, અંગ માંહિથી ઉપની રંગની રેખળે. ઓ
 જંગમની જુગતી તો સર્વે જાણિયે, સમીપ રહે પણ શરીરનો નહીં સંગળે;
 એકાંતે વસવું એકજ આસને, ભેદ પડે તો પડે ભજનમાં ભંગળે. ઓ
 ફફારી સાધ્યાનું તો ફળ પામિયે, દમન તજીને દીલ કરિયે દરવેશળે;
 દેવને દેખેરે દીલ દેદારમાં, પોકારિયે શું પ્રભુ નથી પરદેશળે. ઓ
 સંન્યાસી થઈએ તો સુખદુઃખ સાંભરે, વસ્ત્ર તજીને વનમાં કરિયે વાસળે;
 પૂરણ પ્રીત વિના તો પ્રભુજી નહીં મળે, દેહ દમનમાં દુઃખડાં બારે માસળે. ઓ
 જૈની તો જાણેરે જ્યાં ત્યાં જીવને, જતિ ખરા જે જાણે જીવની જાતળે;
 અલખેલો મેલીને નહિ થાઉં આરજ, ભુલું નહીં કાંઈ દેખીને વળિ ભાતળે. ઓ
 આલ્મજી તે જાણેરે સાચા બ્રહ્મને, વિપ્ર વિવેકી વેદ તણા લે સારળે;
 ઋષિપતની રીઝીરે હરિના રંગમાં, પ્રેમ કરીને પૂજ્યા નંદકુમારળે. ઓ
 ખટકર્શનવાળાને તો દુઃખડાં ખરાં, બાંધ્યું મારું મોહન સાથે મનળે;
 જ્ઞાન ગૂઢારથ તો મનમાં ગમતું નથી, સુંદર વરને સૌખ્યાં તન મન ધનળે. ઓ
 આ સાચું જાણો તો શે નથી રાખતા, જપ તપ સાંધન જગત માંહિનું કામળે;
 વહોરતિયાં વિના તો વસ્તુ નહીં મળે, મધુકર એનો તો ન્યારો છે ઠામળે. ઓ
 હરિ પાસે હતું તે અમને આપિયું, અમ પાસેથી ભરી પ્રેમની પોકળે;
 રધુનાથના સ્વામીને કહેજો એટલું, હેત હતું તે આવ્યું હૈયાનું હોડળે. ઓ

નિષ્કુલાનંદ.

વૈરાગ્ય તો એ જ કવિનો સર્વોપરી છે.

વૈરાગ્ય વિષે.

પદ ૧ લું.-રાગ જંગલો.

જનની જીવોરે ગોપીચંદની, પુત્રને પ્રેયો વૈરાગજ;
 ઉપદેશ આપ્યો એણીપેરે, લાગ્યો સંસારિડો આગજ. જનની.
 ધન્ય ધન્ય માતારે દુવતણી, કહ્યાં કહણુ વચનજ;
 રાજ સાજ સુખ પરહરી, વેગે આલિયા વનની. જનની.
 ઉડી ન શકે રે ઉટિયો, બહુ યોલાવ્યો બાજંદજ;
 તેને રે દેખી ત્રાસ ઉપનો, લીધી ફકિરી છોડ્યો ફંદજ. જનની.
 ભલોરે ત્યાગ ભરતરીતણો, તજ સોળસે નારજ;
 મંદિર ઝરુખા મેલી કરી, આસન કીધલાં બહારજ. જનની.
 એ વૈરાગવંતને જાહે વારણે, બીજા ગયારે અનેકજ;
 ભલારે ભુંડા અવની ઉપરે, ગણુતાં નાવે છેકજ. જનની.
 કયાં ગયું કુળ રાવણુતાણું, સગરસુત સાઠ હજારજ;
 ન રહ્યું તે નાણું રાજા નંદનું, સર્વ સુખન વેવારજ. જનની.
 છત્રપતિ આલી ગયા, રાજ મૂકી રાજનજ;
 દેવ દાનવ મુનિ માનવી, સર્વે જાણો સુખનજ. જનની.
 સમજ મૂકો તો સારું ધણું, જરૂર મૂકાવશે જંમજ;
 નિષ્કુલાનંદ કહે નહિ મટે, સાચું કહું આજ સમજ. જનની.

પદ ૨ લું.

જંગલ વસાવ્યું રે જંગિયે, તજ તનડાની આશજ;
 પાત ન ગમે આ વિશ્વની, આઠે પહોર ઉદાસજ. જંગલ.

ઝેજ પલંગરે પોઢતા, મંદિર અરુખાં માંયછ; જંગલ.
 તેને નહિ તૃણ સાથરો, રહેતા તરતળ છાંયછ. જંગલ.
 શાલ દુશાલા ઝોઢતા, ઝીણા જરકશી જમછ; જંગલ.
 તેણે રે રાખી કંથા ગોઢડી, સહે શિર શીત ધામછ. જંગલ.
 લાવતાં ભોજન જમતા, અનેક વિધિનાં અન્નછ; જંગલ.
 તેણે રે માગવા લાગ્યા દુકડા, ભીક્ષા ભવને ભવનછ. જંગલ.
 હાથ કહેતાં હળરો ઉઠતા, ચાલતા લશ્કર લાવછ; જંગલ.
 તે નર ચાલ્યારે એકલા, નહીં પેન્નર પાવછ. જંગલ.
 રહો તો રાજ રસોઈ કરું, જમતા જમ્યા ભોગીરાજછ; જંગલ.
 ખીર નિષ્ખવું ક્ષણું એકમાં, તે તો લિક્ષાને કાજછ. જંગલ.
 આહાર કારણ ઉભો રહે, એકની કરી આશછ; જંગલ.
 તે ભોગી નહીં ભોગી જાણવો, અંતે થાય છે વિનાશછ. જંગલ.
 રાજ સાજ સુખ પરહરી, જે જન લેશે રે ભોગછ; જંગલ.
 તે ધન દારામાં નહિ ધશે, રોગ સમ જાણે ભોગછ. જંગલ.
 ધન્ય તે ત્યાગ વૈરાગને, તછ તનડાની આશછ; જંગલ.
 કુળ રે તછને નિષ્કુળ થયા, તેનું કુળ અવિનાશછ. જંગલ.

પદ ૩ જી.

હું બલિહારી એ વૈરાગને, ઉપનો, જેને અંગછ; હું બલિ-
 ઝોઢ લોક ને ચતુરધા, ગમે સુખનો સંગછ. હું બલિ-
 સુખ ન ધજી સંસારનાં, સમજે સુખ સમાનછ; હું બલિ-
 વાત ગમે એક વૈરાગની, તન સુખ ત્યાગવા તાનછ. હું બલિ-
 દુઃખારે દેખે આ દેહને, રહે રાજ તે મનછ; હું બલિ-
 અનરથનું આગાર છે, જાણી ન કરે જતનછ. હું બલિ-
 રાતદિવસ હૃદિયા વિષે, વરતે એમ વિચારછ; હું બલિ-
 આ હું રે કાણુ ને જઈશ ક્યાં, કરું તેનો નિર્ધારછ. હું બલિ-
 કરું ઉપાય હવે એહનો, ડોળી દીશ વિદીશછ; હું બલિ-
 કાચરે ઉગારે મને કાળથી, સોંપું તેને જૈ શિશછ. હું બલિ-
 રહે આતુરતા અંતરે, દેખી દેહ અન્તિયછ; હું બલિ-
 સુખ ન માને આ સંસારમાં, ન કરે કોઈશું પ્રીતછ. હું બલિ-
 એવી દશા આગ્યા વિના, ન હોય તનસુખ ત્યાગછ; હું બલિ-
 ઉપરનો લાગેરે લજ્જાભણો, વગોણા સરખો વૈરાગછ. હું બલિ-

હરિયુરુ દેવ દયા કરે, આપે એહ વિચારછ;
નિષ્કુલાનંદ નિશ્શંક થઈ, મેળે તારે સંસારછ. હું બધિ.

પદ ૪ થું.

ત્યાગ ન ટકેરે વૈરાગ વિના, કરિયે કોટિ ઉપાયછ;
અંતર ઉડી ધ્રુવ રહે, તે કેમ કરીને તબયછ. ત્યાગ.
વેપ લીધો વૈરાગનો, દેશ રહિ ગયો દૂરછ;
ઉપર વેપ આછો બન્યો, માંહિ મોહ ભરપૂરછ. ત્યાગ.
કામ ક્રોધ લોભ મોહનું, ન્યાં લગી મૂળ ન જાયછ;
સંગ પ્રસંગે પાંગરે, જોગ ભોગનો થાયછ. ત્યાગ.
ઉપજુરતે અવની વિધે, બીજ નવ દિશે બહારછ;
ધન વરસે વન પાંગરે, ઈંદ્રિ વિપય આકારછ. ત્યાગ.
અમક દેખીને લોહ ચળે, ઈંદ્રિ વિપય સંજોગછ;
અણભેટેરે અભાવ છે, ભેટે ભોગવશે ભોગછ. ત્યાગ.
ઉપર તળે ને અંતર ભળે, એમ ન સરે અરથછ;
વણુઓરે વણુશ્રમથકી, અંતે કરશે અનરથછ. ત્યાગ.
ભ્રષ્ટ થયો જોગ ભોગથી, જેમ બગચું ફૂંધછ;
ગયું ધૃત મહિ માંખણથકી, આપે થયું રે અશુદ્ધછ. ત્યાગ.
પળમાં જોગીરે ભોગી પળમાં, પળમાં ગૃહીને ત્યાગછ;
નિષ્કુલાનંદ એ નરનો, વણુ સમજો વૈરાગછ. ત્યાગ.

પદ ૫ મું.

અમેરે જડ ભરતિ જોગીયા, ધ્રુવું નહિ વૈભોગછ;
જગત પદારથ જીવને, રૂચે નહિ જેમ રોગછ. અમેરે.
ખટરસખાવા નહિ ખોળિયે, જમશું જે મળશે અન્નછ;
નિરમાને દિન નિર્ગમશું, રેશું મનમાં મગ્નછ. અમેરે.
જીવનાં પુરાણાં પદ પેરશું, નહિ ધ્રુવું નવીનછ;
શીત ઉજળુ શિર સહિ રેશું, રાખી કંથા કોપીનછ. અમેરે.
પ્રીત સૌશું પરહરી, કરશું કૃષ્ણ ભજનછ;
મોહ અમારા મનમાં, મને કરતું વિધનછ. અમેરે.
હરખ શોક હાણુ વૃદ્ધિને, સહેશું દુઃખ તનછ;
નિષ્કુલાનંદ કહે નહિ દૈયે, નિજ કુળને લાંછનછ. અમેરે.

પદ ૬ મું.

ઋષભકુંવરની રીતને, સુણો સંત સુજાણુ;
સમરથ ભરત નામે કરી, પાડ્યો પંડ પ્રમાણુ. ઋષભ.
રાજ તણ તપ આદ્યું, તણ સૌ શું સનેહણ;
દ્યામાંથી દુઃખ ઉપનું, થયો મૃગસું સનેહણ. ઋષભ.
તેને કરી તન ધારિયું, રહ્યું જ્ઞાન અલંગણ;
અંગિરા કુલમાં ઉપના, રહ્યા સૌથી અસંગણ. ઋષભ.
મા આપ મેલી મરી ગયાં, રહ્યાં ભાષ ભોજાણ;
જડ જાણીને જેવું તેવું, અન્ન આપે ખાયણ. ઋષભ.
ટોવા સારુ ખેતર મોકલ્યાં, ચોર લે ગયા ત્યાંયણ;
દેતાં બલિદાન દેવિયે, કરી આવીને સાંયણ. ઋષભ.
ત્યાંથી જડભરતને છોડિયા, રાયે દષ શિક્ષાયણ;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નૃપને, કર્યો મુખનો ઉપાયણ. ઋષભ.

પદ ૭ મું.

જડરે ભરતની જાતના, જોગી જે જગમાંયણ;
ધંદ્રિય મનની ઉપરે, રહે શત્રુ સદાયણ. જડરે.
વિકળ ન થાયે વિષયમાં, રહે પરવત માંયણ;
ધરમ ધીરજ મૂકે નહિ, મર મુસ્તક બાયણ. જડરે.
આઠે પહોરમાં એક ઘડી, નવ માને નીજ દેહણ;
તેનારે સુખ સારું શું કરે, ઉપાય ન કરે એહણ. જડરે.
હરિ ધ્યાન્યે હરે ફેરે, કરે જીવના ઉદ્ધારણ;
જેને મળે એવા જોગીયા, પામે તે ભવ પારણ. જડરે.
એવા જોગીને આવી મળે, જાણે અજાણે જનણ;
નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરને, પળમાં કરે પાવનણ. જડરે.

પદ ૮ મું.

જોગી જીવો રે એવા જગતમાં, સગા સૌના સોહાયણ;
શત્રુ શોધતા સંસારમાં, જેને નવ જડે કાયણ. જોગી.
સ્થાવર જંગમ સ્થૂળ સૂક્ષ્મ, ચરાચર જે જનણ;
મન કર્મ વચને દૂભે નહિ, દ્યા દિલે અનંતણ. જોગી.
નિશ્ચે એવાને નિરખીને, દ્યા દુષ્ટને નોયણ;
ખીજા તે સર્વે દ્યા કરે, જ્યારે એવાને જોયણ. જોગી.

દેહદર્શી દુઃખ ભોગવે, કરે સુખને ઉપાયજી;
આત્મદર્શી આનંદમાં, રહે સુખમાં સદાયજી. જોગી.
મૂલ્યે પોતાનું ભાસે નહિ, ત્રણ કાળમાં તંનજી;
નિષ્કલ્યાનંદ એમ સમજી, જોગી ન કરે જતનજી. જોગી.

પદ ૯ મું.

પ્રથમ વૈરાગ જેને પ્રગટે, તજે સકળ સંસારજી;
રાજસાજ સુખ સંપત્તિ, મેલે માલ લંડારજી. પ્રથમ.
આસન વસન ભૂષણ સન્યાં, એથી ઉતારે મનજી;
અતર વૈરાગ્ય ન્યાં ઉપને, તજી ભુવન ધજી વનજી. પ્રથમ.
સત્ય ધાતુ સોત્રણ લગે, વાંછે નહીં વાસણજી;
ગામ ભોગ તે ગમે નહીં, ધજી અરણ્યમાં આસનજી. પ્રથમ.
માતા તાત સુત સંબંધી, તજે લગિની લાઘજી;
નારી ન ગમે દીઠ નૈણે, તોડે સૌ શું સગાઘજી. પ્રથમ.
એટલાં તજી નર નિસરે, વળતો લિયે. વેશજી;
સુખ દુઃખ સહે શરીરને, દેખી દેશ વિદેશજી. પ્રથમ.
પછે ઘેસે કોઈ થાનકે, જોઈ સુંદર જગજી;
નિષ્કલ્યાનંદ કહે એ નરનો, વળતો ન રહે વૈરાગજી. પ્રથમ.

પદ ૧૦ મું.

વૈરાગને વિધન ધણાં, તાસી રહ્યાં તૈયારજી;
માન મોટાઈ છે મારવા, દોળાવવા ધન નારજી. વૈરાગ.
ઉપરથી અભાવથી, ટકે નહિ કાદ ટેકજી;
પાંચ વેરી પ્રચંડ છે, અધિક એકથી એકજી. વૈરાગ.
ખાતાં પિતાં મુતાં જગતાં, વસવું વેરીને વાસજી;
જમતાં સૂણતાં જોલતાં, તેનો કરવો તપાસજી. વૈરાગ.
તપાસ વિના જે ત્યાગિયું, હોડે કરી હૈયાજોરજી.
તે કોઈ દહાડે કચવાઈને, કંઈક ભાગશે ભૂરજી. વૈરાગ.
અંતર ઉડા અભાવથી, કરિયે તનમન ત્યાગજી;
વિષયને વિષ કરી જાણિયે, રાખિયે નહિ રાગજી. વૈરાગ.
સાચે કારજ સર્વે સરે, કાચે રાચે નહિ રાગજી;
નિષ્કલ્યાનંદ કહે નહિ જીવ, આણસમણુ બેદાગજી. વૈરાગ.

૫૬ ૧૧ મું.

વૈરાગ્ય વિણ એ વાણી વદે, સમજ્યો નહીં લેશછ;
 મોટા સંતની સેવા ક્યાં મળે, એમ આપે ઉપદેશછ. વૈરાગ્ય.
 તન ધન સંત વડે કરી, સેવા સાધુની કીજેછ;
 વિધ વિધના વિજનશું, રૂડી રસોધઓ દિજેછ. વૈરાગ્ય.
 આગ્રે સાધુને અર્પિયાં, સૂત વિત ધરખારછ;
 એવા ભક્ત લખાયા ભક્તમાળમાં દેખો દીલના ઉદારછ. વૈરાગ્ય.
 આજ સાધુને આપતાં, ક્યારે મુંઝાયે મનછ;
 સંત કલમને કારણે, દોડી ખરચો છો ધનછ. વૈરાગ્ય;
 અમેરે ત્યાગી સર્વે ત્યાગિયું, ત્યાગ્યાં રાજ ને પાટછ;
 તમારા કલ્યાણને કારણે, સંત વરતાવે વાટછ. વૈરાગ્ય.
 એ વણુ શા વૈરાગ્યની વાતડી, સૂણુજે નર નારછ;
 નિષ્કુલાનંદ કહે એ નરનું, કેમ પડશે પારછ. વૈરાગ્ય.

૫૬ ૧૨ મું.

જેતુરે મન, વનશું વર્તતું અતિ રહેતા ઉદાસછ;
 તો તાક્યા વસ્તીએ વસવાં, બાંધી સૌ સાથ આશછ. જેતુરે.
 જેને ગમતી છલકુંથા જેવું તેવું જળ કામછ;
 તેણે રંગ્યાં રૂડાં તુંબડાં, વસ્ત્ર માગે ગામો ગામછ. જેતુરે.
 રસે રહિત અન્ન જમતા, દેવા દેવને દંડછ;
 તેનેરે જોધ્યે તીખાં તમતમાં, ખાવા ખીરને ખંડછ. જેતુરે.
 જેનેરે જાગ્યા આગ લાગતી, ગમતું નહિ સળ્યા ને ધરછ;
 તેનેરે આસનાથી ઉઠાડતાં, જગાડવો મણિધરછ. જેતુરે.
 પોતાનો પરિવાર પરહરી, ચાલ્યા એકલા આપંછ;
 તેનેરે રનેહ બાંધ્યો શિષ્યશું, લીધો પરનો સંતાપછ. જેતુરે.
 આઘી સમજ એ જે આદરે, કાચો ચંદ્ર કાચછ;
 નિષ્કુલાનંદ કહે તે નરને, અતે એમ હોયછ. જેતુરે,

૫૬ ૧૩ મું.

વાય વાય જે કુમતિ મતિ તારીરે, મેલિ મોહન વદન જોધ નારીરે;
 હાથો હેવાન કુણુદિ છતી બાજરે, લાગી પેજર ન આપી લાજ પાજરે.
 તેં તો ખારી બલાને ખાળિ લીધીરે, તેં તો વાધણીસું વાલપ કીધીરે.
 તછ મહા રસના પ્રભુ મેવારે, બાણિ એરું બધા પારણું લેવારે.

તેં તો સ્નેહ કીધો સર્પણિ સાથેરે, માગી લીધું મૂરખ દુઃખ માથેરે.
ઘણી ઘાત થઈ છે ઘરમાંધરે, તેનાં તુજને વિચાર નહીં કાંધરે.
તારું વિષય સંગાતે ચિત્ત બાંધ્યુરે, આંખ તજીને આક પ્રજા બાધુરે.
તેં તો વણસાડ્યું છે કાજ તારુરે, કહે નિષ્કલ્યાણંદ તે સારુરે.

૫૬ ૧૪ મું.

ધિક ધિક તારો જો અવતારે, તેં તો ન કર્યો નર જો વિચારે;
ચૌદ લોકને ગઈ છે નારી ચાવીરે, તુંને તેની પ્રતિત કેમ આવીરે.
અહા સરખાને જોજો જો ભોળાબ્યારે, શિવ સરખાને જોજો જો ડોલાબ્યારે;
જોજો એકલશૃંગીને અંધ કીધારે, જોજો પરાશર પકડીને લીધારે.
કીધું નારદ્વાણું તે મુખ કાળુરે, ઋષિ શૌભરિતણું તે તપ દાળ્યુરે;
જોજો અંધ તે અસૂર કુળ કીધુરે, કહિ અમૃત ને જો વિષ દીધુરે.
જોજો રાવણુતણું કુળ બોધુરે, લાં તારું તે મન કેમ મોહ્યુરે;
લિધું દુઃખ તે અલ્પ મુખ સાઠેરે, કહે નિષ્કલ્યાણંદ તે માઠેરે.

૫૬ ૧૫ મું.

બજો બજો કુમતિ મતિ તારીરે, તેં તો વાત કાંઈ ન જોઈ વિચારીરે;
કાં ગઈ તારી અકલ અભાગીરે, તજી મુખ દુઃખ મુખ લીધું માગીરે.
તુંને વિષય મોહિક કેમ ભાવેરે, થાવા હડકાયાની હોંસ કેમ આવેરે;
તારું ધન દારા દેખી દિલ ડોલેરે, થૈ આવશેને હક બક બોલેરે.
તારું અસત્ય ધંધે તે મન લાગ્યુરે, સુતા સિહને ઉઠાડી વિષ માગ્યુરે;
મન ગમતિ બાધી તેં ડગ મૂળીરે, તજી મુખસેજ સૂતો જઈ શૂળીરે.
કેટલું કુમતિ મતિ તારીરે, તજી મહિ ને વલોયું જઈ વારીરે;
કહે નિષ્કલ્યાણંદ નર તુંનેરે, વળી કહીશ કંઈ નહીં મુનેરે.

૫૬ ૧૬ મું.

એક અચંપો આવે છે અતિ ભારીરે, તુંને લાજ નથી આવતી લગારીરે;
લખ ચોર્યાશિ કુંડુખ કુળ તારુરે, ખર શકરમાં કેને કુંજ સાંકુરે.
અંડ ઉદ્ભિજ ને સ્વેદ જરાયુરે, વાર અનેક તું ઉપજી મરાયુરે;
ઉચ્ચ નીચમાં લીધો તેં અવતારે, આવે શ્વપચ દઈ વર્ણ અઢારે.
એક એકને ઉદર નર આવ્યોરે, તું તો સરવે તણો સુત કહાવ્યોરે;
તેની લાજ તુંને ન આવી લેશરે, હવે આપિયે તે કિયો ઉપદેશરે.
દીઠો નહિ તુજ જેવો કોય ડાહ્યોરે, તું તો ભુખ ને દુઃખથી નકાચોરે;
કહે નિષ્કલ્યાણંદ તુંને કેટલુરે, માન તજી હજી માને તો છે ભલુરે.

૫૬ ૧૭ મું.

સત વાત એક સાંભળોને સારીરે, જોજો જન મન વાત એ વિચારીરે;
આખી મનુષ્યા દેહ તે સ્થા માટેરે, આગ્યો કુણ કામ આલ્યો કુણ વાટેરે.
તેની સંતને ન પૂછીવાત સારીરે, તું તો આપણે ડહાપણે રિયો રચીરે;
કરે સુખના સમાજ કાજ કામરે, તારું મન મોહું દામ વામ ધામરે.
કરે મનોરથ મન નિન્ય નવારે, વિષે સુખ વળી ભોગજે ભોગવારે;
આજ સુધી તેનો અભાવ ન આવેરે, કેમ ધંતુરાનાં ડીઝાં ભુંડાં ભાવેરે.
લખ્યો ભોયંગ ને લાગે લિંગ મીઠારે, કરિ કમાણી ને હાલ્યો નર હિઠારે;
શી અક્લ લીધી છે નર તે શિખીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ નર દેખીરે.

૫૬ ૧૮ મું.

એક વાત વળી સાંભળી છે સારીરે, કહું વિવિધ પ્રકાર જો વિચારીરે;
એક આવડો ખેસાર્યો વળી વહાણેરે, માન્યું મુરખ પડ્યો હું બંધિખાનેરે.
ચડ્યો ફેરને દીકું છે સર્વે ફરતુરે, માન્યું મનમાં જો પાચ્યો હવે મરતુરે;
થયો આકળો અભાગી લાગી લેરીરે, ખરા ખારવા વિશેષ જાણ્યા વેરીરે.
ચડી ડોલ ને દીકું છે દુઃખદાદરે, મારી ઠેક છે પડ્યો પાણિ માંધરે;
એમાં દોષ કોહો કેને હવે દધીરે, મલ્યો સતસંગ તરી તણ જધીરે.
તણ સુખ પડ્યો દધિ દુઃખ માંધરે, એ પ્રકારમાં ન જાવ કચાધરે;
સર્વે સુખ દુઃખ વાહાણું જો સહિયેરે, કહે નિષ્કુલાનંદ પાર થધીરે.

૫૬ ૧૯ મું.

એક મૂરખને હાથ મણિ મળિરે, જોધ આખી સુંઘી ન લાગી ગળીરે;
હતો વેવલો ને કાવતો વિવેકીરે, જોધ ત્રોડી ફોડિ નાંખ્યું નરે ફેકીરે.
તેમ સતસંગ મલ્યો શિરોમણીરે, હતિ જાળ શુદ્ધિ કુશુદ્ધિને ધણીરે;
તેણે સતસંગ રંગ અંગ ત્યાગ્યેરે, કાળા કામજાને કસુંબો ન લાગ્યેરે.
રહે પથ્થર કેરો જો પાણી માંધરે, જેમ જળ મળે જવાસો સુકાધરે;
મળિ મરકટને રાજ સાજ સિદ્ધિરે, દેખી ટોપરું ને તરત ટેક દિધિરે.
મળિ અલ્પમતિને વાત મોટીરે, કરે અનમાન જ્ઞાન કહે ખોટીરે;
મળિ અનુપમ મોજ તેજ ત્યાગીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ એ અભાગીરે.

૫૬ ૨૦ મું.

જેમ સર્પને પાળીને દુધ પાયરે, તે તો ધરના પરનાને ખિન્યો ખાયરે;
જેમ વેરીને શિખવે વિદ્યા વિધેરે, કરે દાવ દાવ પાછો પરસિદ્ધરે.

દેખે દિનમાં અંધારું ખાતે ખોળીરે, એવા અંધ નર ઉલુકની ટોળીરે;
એવો નર કોઈ દિલો નં નહારેરે, મળ્યું કલ્પવૃક્ષ માગ્યો છે કુહારેરે.
પણું અવળું ન સૂઝે ખીલું સાબરે, રિઝ્યા રાજ પાસ માગી છે પિયાબરે;
કરિ કલ્પવૃક્ષ સમ કહાવેરે, મળે તેને તેવું જેને જેવું ભાવેરે.
કેશે દેવનો ચોર મેલું દેખીરે, પણ અંતરની ધજા ન ઉવેખીરે;
પડી જન્માંતરે વાત પાછીરે, કહે નિષ્કુલાનંદ એ સાચીરે.

૫૬ ૨૧ મું.

લટકાળો લટકતોરે આવે, મોહન મોરલી વાતોરે; લટ-ટેક.
સખાને સંગે અતિ ઉછરંગે, ગીત મધુરાં ગાતોરે; લટ.
કેસરિયે વાઘે કચુંબલ પાઘે, કેસર રંગમાં રાતોરે; લટ.
પુલોના તોરા ગજરાની ટોપી, પુલોને હારે પુલાતોરે; લટ.
નિષ્કુલાનંદનો સ્વામી શામળિયો, આવે અમીરસ પાતોરે; લટ.

૫૬ ૨૨ મું.

શામળિયો સ્નેહનો ખાંધો, આવે છે અલગલોરે; શામ-ટેક.
રંગમાં રાતો ને વાંસલી વાતો, છોગાળો છેલ છખીલોરે; શામ.
અતિ પ્રસન્ન વદન વહાલાનું, અળવેં લયોં અલ્પવિલોરે; શામ.
દરશન દેવને કાંઈ એક દેવા, રસ થસ કરવા રસિલોરે; શામ.
નિષ્કુલાનંદનો સ્વામી શામળિયો, આવે વાલપશું વહેલોરે; શામ.

૫૬ ૨૩ મું.

છખીલાની છખી જોઈને, મોહી રહું મન મારુંરે; છખી-ટેક.
નેણું વિશાળ ને વાણી રસાળ, તેપર તન મન વારુંરે; છખી.
વહાલાનું વદન મુખનું સદન, શોભે છે સુંદર સારુંરે; છખી.
જીવન જોઈ હું મનમાં મોહી, મીઠે મટકું ન મારુંરે; છખી.
નિષ્કુલાનંદના નાથને નિરખી, અંતરમાં ઉતારુંરે; છખી.

૫૬ ૨૪ મું.

છોગાળા તારા છોગલાં ઉપર, વાલમથ જાઈ વારીરે; છોગાળા-ટેક.
નટવર નાગર મુખના સાગર, મન માન્યા મોરારીરે; છોગાળા.
કાન ગોવાળા ને વાંસળીવાળા, તમે મીરાત્ય છો મારીરે; છોગાળા.
નંદના લાલા લાગો અતિ વાલા, ગુણવંતા ગિરિધારીરે; છોગાળા.
નિષ્કુલાનંદના સ્વામી શામળિયા, હું છું દાસી તમારીરે; છોગાળા.

અહ્માનંદ.

એ જાતનો ચારણ હતો, એની કવિત્વ શક્તિ મોટી
અને તાત્કાલીક હતી.

શૃંગારનાં પદો.

પદ ૧ લુ. રાગ ધનાશ્રી.

છેલા ચાલંતા ગજ ચાલ, આવો મારે આંગણે,
હું તો મોહિ છું મોહનલાલ, તોરે પુલડાંતણે-ટેક. આવો.
પ્રીતમ પેર્યો પ્રેમથી, તમે સોનેરી સુરવાળ,
જરકસિયા જામાતણી, મારા ચિતડામાં ખુંતી ચાળ; આવો.
રૂપાળો રતને જડ્યો, કાળુ શોભે કુમર કંટાર,
શુણિયલગજ-મોતિતણે, રાજે હૈડા ઉપર હાર; આવો.
સુંદર મુખ સોહામણું, જોધ લાજે શશિયર કોડ,
અહ્માનંદના વાલમા, તારા મોળિડાનો અજબ મરોડ; આવો.

પદ ૨ જ્યું.

ઓરા આવોને પ્રાણ આધાર, વાલા મારે ઓરડે,
હું તો મોહિ છું નંદકુમાર, બાલુકેરે ઓરડે-ટેક. વાલા.
સોનાકેરાં સાંકળાં, પેર્યો રસિયા જાદવરાય,
હરિવર બટકાં હાથનાં, મારે અટક્યાં અંતરમાં; વાલા,
અજબ અલૌકિક અંગુળી, રાજે નખં મંણી-લાલ સમાન,
શોભા વિટી વેઢની, કાળુ રાજે છે રસિયા કાન; વાલા.
અંગ અંગ પ્રતિ આપતા, શોભે સુંદરવર શણુગાર,
અહ્માનંદના વાલમા, તારી બાનકની બલહાર; વાલા.

પદ ૩ જું.

વાલી લાગે છે વ્રજવંદ, પ્યારા તારી પાધડી,
 મરમાળા બાળમુકુંદ, જીવડલામાં જડી;—ટેક. પ્યારા.
 ટુલ દડો ઉછાળતા, બ્યારે સાંમા આવો છે સેણ,
 બદલ સામું જોઈને, મારાં નાથ ઠેર છે નેણ; પ્યારા.
 અતિ મરમાળી આંખડી, કાંચક મુંદર રાતી દાર,
 આડી નજરે હેરતા, કાણુ લાગો છે નંદકિશોર; પ્યારા.
 આટો ઉપરણીતણો, લાળી વાઘે છે મનમાં લાવ,
 બ્રહ્માનંદ બચ વારણે, તારા મુખડા ઉપર માવ; પ્યારા.

પદ ૪ થું.

રૂડી લાગે છે વ્રજરાજ, જામી તારી શામળા,
 કાના મનકું લેવા કાજ, ચાલો છો ઉતાવળા;—ટેક. જામી.
 આવીશ હું અલખેલડા, વારિ ગિરિધર તારી ગેલ,
 કથુદ્ધિડાં નિંદા કરી, છોને મૂરખ ઘોતાં મેલ; જામી.
 રસિયા તારા રંગની, લાગી અટકી ચિત્તડામાંય,
 શંકા તજી સંગ ડોલથું, હવે જગથી ડરે રે બલાય; જામી.
 અચળ તમારો આશરો, મારે નહીં બિન્નની આશ,
 બ્રહ્માનંદ કહે રાજનાં, અમે દામ વિનાનાં દાસ; જામી.

પદ ૫ મું.

હેલિ જોને આ નંદકુમાર, સલુણો શોભતા;
 ચાલે મદ્ય ગજની ચાલ, રસિક ચિત્ત લોભતા.
 પ્યારી લાલ મુરંગી પાદ, અલૌકિક આંધણિ;
 છુટા પેચ કુક્યા ચહુકાર, અધિક શોભા અણી.
 રૂડી રાજે છે નલવટ રેખ, મનોહર માવને;
 જોતાં કેસર તિલક અનુપ, વધારે લાવને.
 ઉભા અલવ કરે અલખેલ, સખાના સંગમે;
 ખેલે બ્રહ્માનંદનો નાથ, રાજેસર રંગમે.

પદ ૬ ટું.

શોભે નટવરજીને શિરા, કલંગી વાંકડી;
 પુખરાજ પીરાજ લાલ, મોતિડેથી જડી.

તોરો પુલતણો નવરંગ મોલિડા ઉપર;
 ભેષિ કાનકુવરનું રૂપ, મારાં નેણાં હરે.
 સખિ આંટાદાર અરૂપ, પિયાણી પાધડી;
 તે તો નહિ વિસરે પણ એક, જીવડામાં જડી.
 લલકે કુંડલ કાનું માંહિ, કે મોંધા મૂલના;
 માંધ્યા અહ્લાનંદના નાથે, કે બાણુ ફૂલનાં.

પદ ૭ મું.

આંખડલિ શરદ સરોજ, રસિલા લાલની;
 દેખિ મનકું પામે મોહ, તિલક જપિ લાલની.
 નાસા સુંદર દીપ સમાન, અતિ શોભિ રધ;
 મુખ નિરખીને શશિયર ભેત, ગગનમાં ઝાંખી થઇ.
 લીધી લટકાળ નંદલાલ, કે હાથ કબાણુને;
 એનિ ચટક રંગીલિ ચાલ, હરે મન પ્રાણુને.
 કાણુ મોતિડે જડિત કટાર, કમર કશી લીધલો;
 નિરખી અહ્લાનંદ કહે જન્મ, સુફલ મારો કીધલો.

પદ ૮ મું.

સખિ કેસર ભીનો કાન, હરે ભેષિ જાતડી;
 રુડિ આંખડલિમે રેખ, મનોહર રાતડી.
 એનિ સાંભળતાં ગુલતાન, થઇ એના ગીતમે;
 રસિયા વર કેરો રંગ, ચડ્યો મારા ચિત્તમે.
 સમઝાવી મુજને શામ, નેણું કેરિ સાનમે;
 મુને મગન કરી મસ્તાન, અમૃત રસ પાનમે.
 કાણુ રાજે જે ગૌર કપોલ, સુભગ તિલ ત્રાજવી;
 શોભે અહ્લાનંદનો નાથ, રસિલો રાજવી.

પદ ૯ મું.

લટકાળાં તારે લટકેરે, લેરખડા હું લોભાણી;
 પાંસલડી કેરે કટકેરે, ચિતડાને લીધું તાણી.
 જોગલિયું તારું છેલારે, આવી અટક્યું અંતરમાં;
 વણ દીઠે રંગના રેલારે, એહી અકળાઈ ધરમાં.

રાતી આંખલડીની રેખુંરે, મનડામે ખુંતી મારે;
ડોલરીઆ હું નવ દેખુંરે, જંપ નથી થાતો જ્યારે.
મરમાળી મૂર્તિ તારીરે, વાલમ મારે ચિત્ત ચડી;
અહાનંદના હાર હજારીરે, કેમ કરી મેલું એકે ઘડી.

પદ ૧૦ મું.

રુડું ભાળ તિલક રૂપાળુંરે ઢોડે ડીધું કેસરનું;
ભાવે હું સુંદર ભાળુંરે, કામડલું મેલી ઘરનું.
વાંકી બુકુટિ જોઈ વનમાળીરે, મારું લોભાણું મનડું;
મોહન નાસા વનમાળીરે, દોષલી વેળાનું ધનડું.
તારાં લોચનીયાં નંદલાહારે, રંગભીના રંગ ભરિયાં;
મજાજીવન નટવર વાલારે, શુણ્ણિયલ અંતરમે ગરિયાં.
લટકાળા મોહની લાગીરે, ભાવે મુખડું ભાળીને;
અહાનંદના શામ મુહાગીરી, એડી જગલય ટાળીને.

પદ ૧૧ મું.

માણીગર મોહિડું તારુંરે, સુંદર પુલકેથી જાયું;
મોહન તેમાં મન મારું રે, દીક કરીને ઠેરાયું.
રૂપાળું રંગનું ભરીયુંરે, શોભે ટાચું જાનરી;
છોગલિયું નૌતમ ધરિયુંરે, લાડકડા વાલમ લેરી.
કાળુ નવલ કલગી નિર્મિરે, ચિત્તડામાં લાગી ચટકી;
થઈ ગઈ દીવાની સરખીરે, લોક લજ્યા સર્વે પટકી.
ખડું અંતરમાં રસ અસિયુંરે, ગરક કસુંખી મોલીડું;
અહાનંદના મનમાં વસિયુંરે, મોહન તારું મોલીડું.

પદ ૧૨ મું.

મજા જીવન શામ વિહારીરે, લાવણુમાં હું લેવાણી;
મેં તો મેલ્યો જગ વિસારીરે, કાનુડા તારી કેવાણી.
સુંદર વર રંગડો ચડિયોરે, મરમાળા મોહન તારો;
જગ તુણ સરખો ત્રેવડિયોરે, કુણ માને જોના ડારો.
તમસાથે પ્રીતિ આંધીરે, કાષ્ઠની શંકા કેમ ધરું;
ચિન્તામણિ સુંદર લાંધીરે, રાંક થઈને શીદ કરું.
તમ સાથે રંગનાં ભીનારે દિલડું માન્યું ડોલરિયા;
અહાનંદના નાથ નવિનારે, વાલમ અમે તમને વરિયા.

પદ ૧૩ મું.—રાગ ગરબી.

ચાલો ચાલો સૈયરનો સાથ, વૃન્દાવન જાઈએ; સખી છેલ્લે છખીલાને સંગ, હજી મળી ગાઈએ. વહાલો જીવે છે આપણી વાંટ, ઉભા છે વનમારે; સખી આપણે સાથ એકાંત, મળ્યાનું છે મનમારે. બહાલે મોરલી લીધી છે હાથ, વજ્રે છે ઘેરીરે; આવી ઉભા છે જમુનાને તીર, પિતાંબર પેરીરે. વાલે પેરયા છે પુલડાંના હાર, બાંધ્યા છે બાજુરે; એને લોકે છે કાનો માંધ, કુંડલિયા કાજુરે. વાલે મૃગલાં પમાળ્યાં મોહ, બંસીને નાદેરે; હરિ ગાય છે સુંદર ગીત, મધુરે સાદેરે. હરિને હેતે કરીને હાથ, આલ્યાનો હેવારે; સખી અહ્લાનંદનો નાથ, રમવા જેવારે.

પદ ૧૪ મું.

જેને જેને સખી એનું રૂપ, મનોહર રાજેરે; મુખ લાવણ્યતા જેઠ કામ, કે કાટિક લાજેરે. જેને પુલડાંના તોરે શિશ, સુંદર શોભેરે; જેઠ લાલ સુરંગી પાધ, મનકું લોભેરે. બહાલો નણે જણાવે છે નેહ, હેતે હેરેરે; મુને ન્યાલ કરી નંદલાલ, આજુને રેરેરે. પેરી શોભીતા શણુગાર, રૂડા લાગે રમતારે; વાલો પ્રજ નારીને ચિત્ત, ગિરિધર ગમતારે. મારાં લોચનિયાં લોભાય, નટવર નિરખારે; હું તો મગન થઈ મનમાંય, દિવાની સરખારે. ઉભા ગીત મધુરાં ગાય, ગોપીજન સંગેરે; બહાલો અહ્લાનંદનો નાથ, રમે રસ રંગેરે.

પદ ૧૫ મું.

આવો આવોને નંદજીના લાલ, આ પણુ રમીએરે; રૂડાં ભોજનીઆં બહુ ભાત, જમાડું તે જમીએરે. વારી શામળીયા તમ સાથ, લાગી પ્રીતિરે; હવે શું કહેશે સંસાર, કાંઈથી નથી ખીતીરે.

મન હેતુ છે. હૈયના હાર, તમાર વારરિ:
 વન કમ કેલીલ શન, મેં લેજ સમારિ.
 મારે તમથી જગનાં કેસ, બીજું નથી વહુરે;
 જે જે જોઈએતે જાતરાય, આણી આણી આણી.
 હાં મરવન મુંદર શ્યામ, હુનપર વારેરે:
 તારા જેણિયાનાં શ્યામ, માણું મન મારેરે.
 બ્રહ્માનંદના બહાવા ગુણવાન, પધારોને પ્યારારે:
 તમને એક ઘડી અલગેલ, નહિ મેલું ત્યારારે.

પદ ૧૬ મું.

તારી આંખઘડી અલગેલ, અતિ અણીયાળીરે:
 હું તો ગરક થઈ ગુણતાન, કે ભૂધર લાગીરે.
 માથે લાલ કુચુંખી પાધ, તોરો લટકેરે;
 છખી જોઈને મુંદર શ્યામ, મન મારું અટકેરે.
 રૂડી કેસર. કેરી આડ, કે લાલ વિરાજેરે;
 જોઈ મુખની શોભા માન, પુરણ શશી લાજેરે.
 શોભે ધુધરડીના ઘોર, કેડે કંદોરો રે;
 ગળે મોતીડાની માળ, ચિતડું ચોરો રે.
 શોભે મુથલુલી સોરંગ, રૂપાળો રેટો રે;
 બહાવા પેરીને પ્રાણ આધાર, લાવેલું ભેટો રે.
 બહાવા બ્રહ્માનંદનાં નાથ, આવી મુખ આપોરે;
 મુને મહેર કરી મોરાર, પોતાની કરી થાપો રે.

પદ ૧૭ મું.

સખી નન્દતણે દરખાર, માહા રંગ રેલે રે;
 બહાલો ગોવાળાની સાથ, ખાંતીલો જોલે રે.
 મુને કાનુડાનાં કોડ, ગઈતી જોવા રે;
 બહાલે કીધો અલૌકીક ખ્યાલ, મારું મન મહોવા રે.
 કાને ગોપી ગોવાળાને ઘેર, ગોપ જમાજારે;
 રૂડાં લટકાં કરી નંદલાલ, કે ખૂળ રમાજારે.
 હસી હેત કરી હરિ રાય, અલી મુને હાથેરે;
 બહાલે દુધતણી લે હેલ, દોળી મારે માથે રે.

મુને કીધી રસખસ કાન, લીંછ મારી સાડીરે;
મુને ચસકો લાગ્યો એ સાથ, જઈશ હું તો દહાડીરે.
બહાલો કોલે ગોવાલીડા સંગ, બોલે સારું સારું;
હેલી અહ્માનંદને નાથ, મોહું મન મારું.

૫૬ ૧૮ મું.

ઝોરા આવોને સુંદર સ્થામ, એકાંતે મળીયેરે;
બહાલા દિન જાણીને દયાળ, અદળક-દળીયેરે.
વારી મુરતી તમારી માવ, વસી દિલ મેરેરે;
હું તો જોઈને થઈ ગુલતાન, પુલો ફેરે તેરેરે.
બહાલા તમને મળ્યાનાં છે કાડ, કરિયે વાતુરે;
વાલા તમ વિના પણ એક, નથી રેવાતું રે.
તમે દીલડાના દરીઆવ, કે છેલ છોગાળારે;
મારા મનનાં માન્યા મોરાર, છો મરમાળારે.
આવી તમ સાથે અલખેલ, પ્રીત બંધાણીરે;
મુખ લાવણ્યતા જોઈ માવ, હું લોભાણીરે.
તમે મોટા થઈ મહારાજ, શું લલચાવોરે;
વાલા અહ્માનંદના નાથ, હસિને બોલાવો રે.

અહ્માનંદના નાથ

ઈશ્વરને લજવા વિષે.

૫૬ ૧૯ મું.-રાગ ગરબી.

પ્રભુ સાથે કરને રે નર તું પ્રીતડીરે, મેલિ દેને મોહ-મત્સર અભિમાનરે;
દિન આજા રહેવું નથીરે આ દેહમરિ, હૈયાપુટા શાને થાય છે હેરાનરે-પ્રભુ.
સમજીને શરણું તું લેને સાચા સંતનુરે, જાય તારા અનંત જનમનો રોગરે;
દુર્લભ મનુષ્યજનમ ભરતખંડમારે, વારે વારે એવો મળે નહિ જોગરે-પ્રભુ.
સમજી વિચારિને જોને તું કોણુ છે રે, ક્યાંથી તું આવ્યો ને જઈશ કેને ઘેરરે;
ચારને દિવસરે રહેવું આ સંસારમારે, અમૃત તજીને ખાય છે ઝેરરે-પ્રભુ.
મમતાને માંહીરે માયા લગી ખુતિયોરે, મારું મારું કરી રહ્યો મંદરે;
કહેને તારું હરિ વિનારે સગું કોણુ છેરે, માટે સત્ય કહેછે અહ્માનંદરે-પ્રભુ.

પદ ૨૦ મું.

શરણું તું તો લેનેરે મુંદર આમનુરે, તજી તેને મુરખ દાલી તાણુરે;
વારિને વલોવેરે વૃત નવ નીકળેરે, તેવું છે આ જગનું ડહાપણુ જાણુરે—શરણું.
કુશુદ્ધિને મેલીનેરે જતન કર જીવનુરે, જીને તારિ ઉમર છુટી ગયરે;
પ્રભુના લજનરે વિના તને પ્રાણીયારે, કાંઈ દિન સુખ સુખને નહીં થાયરે—શરણું.
મોટેરા થઈનેરે ફેરે અભિમાનમારે, જાણુ તું જીવાડું પરિવારે;
શકટને હેઠેરે જ્ઞાન જેમ ચાલતુરે, માને સર્વે પોતાને શિર ભારે—શરણું.
ભરણુ ને પોષણુરે સહનું હરિ કરેરે, સુખ દુઃખ સહનું હરિને હાયરે;
જ્યેનું તું જાણીનેરે તજ અહંકારનેરે, ભજી લેને અહ્માનંદનો નાથરે—શરણું.

પદ ૨૧ મું.

માનિકે શિખામણુરે ડહાપણુ તારું મેલિનેરે, ધન તન જોખન સુખનું જાણુરે;
ચાર તે દિવસનારે જીવતર કારણુરે, ભટકીશ પરવશ ચારે ખાણુરે—માનિકે.
મનમાં વિચારિરે જીને તું તો મૂરખારે, નથિ આંહિ રહેવાનું નિદાનરે;
મહેલ અગિયારે મંદિર માળિયારે, મેલિ દેખને વસતું છે મેદાનરે—માનિકે.
સગાં ને કુટુંબારે રહેશે રોષ કળકળારે, દાટ્યા સર્વે રહેશે ઘરમાં દામરે;
અંતકાલે કાલે હાથે જાતું પ્રાણી એકવારે, કાંઈ નહિ આવે તારા જીવને કામરે—મા.
શરીર સાચવિયુરે જ્યાંન કીધું જીવનુરે, સાચો કીધો નરક ચોરાશીનો લેખરે;
અહ્માનંદ કહેરે છુટ્યો જમપુરમારે, દિલમાં સમજી વિચારીને તું દેખરે—માનિકે.

પદ ૨૨ મું.

વિપયમાં વળુંધ્યારે હરિને વિસારીનેરે, ફેરે મરડાતો અતિ મનમાં કુલરે;
જેના વચ્ચે જીવેરે તેને નથી જાણુતોરે, મણમાં તારે આઠ પાંચશેરીના ભુલરે—વિ.
તોડ્યા વિના ખર થઈને ભાર તાણુતોરે, હાંકતાં સૌ કહી તને હાડ હાડે;
મટાડી પથુરે કીધો તને માનવીરે, પ્રભુનો કાંઈ નથી જાણુતો પાડે—વિ.
જહરાગ્નિથીરે રાખ્યો તને જાળવીરે, મુંદર દીધો તનનો સાજરે;
અન જળ દુઃખણુરે તેનું દીધું ખાપ છેરે, તેનું નામ લેતાં આવે છે તને લાજરે—વિ.
લુંડપ કંકરે ભાતું તે તો આંધિયુરે, માથે લીધો મમતા કેરો યોજરે;
અહ્માનંદ કહેરે હરિ નવ ઝાળખ્યારે, ફરતો કાલે જેવો વનનો રોઝરે—વિ.

પદ ૨૩ મું.

રે સગપણુ હરિવરનું સાચું, બીજું સર્વે કાણુલાંગુર કાચું રે; સગ-ટેક.
 રે સૌ સાથે પ્રીતિ ટાળી, રે લાગ્યું મન મિથ્યા લાળી;
 છે વરવા જોવા એક વનમાળી; રે સગ.
 રે થિર નહીં આવરદા થોડી, રે તુચ્છ જાણીને આશા તોડી;
 મે જગતા જીવન સાથે જોડી; રે સગ.
 રે ફેગટ ફેરા નવ પ્રિયે, રે પરધર પાણી શું ભરિયે;
 જો વરિયે તો નટવરને વરિયે; રે સગ.
 રે ભૂધર ભેટ્યા ભય લાગો, રે સૌ સાથે તોડ્યો ધાગો;
 એ રસિક રંગીલાથી રંગ લાગો; રે સગ.
 રે એવું જાણીને સગપણુ કીધું, રે મેણું તો શિર ઉપર લીધું;
 અહ્યાનંદનું કારજ સીધું; રે સગ.

પદ ૨૪ મું.

રે લગની તો હરિવરથી લાગી, મેં તન ધનની આશા લાગી; રે લગની. ટેક.
 રે વાત કહું સુણુ, સાહેલી, રે બળિયોજી કીધા બેલી;
 માયું પેલું પાસંગમાં મેલી; રે લગની.
 રે ન ઉરું હું લોકતણી લાજે, રે શિર ઉપર ગિરિધર ગાજે;
 આ દેહ ધર્યો નટવર કાજે; રે લગની.
 રે શિરપર જો બીજો ધારું, રે તો બગડે જીવતર મારું;
 હું જીતી બાજી તે કેમ હારું; રે લગની.
 રે હરિ વિના બીજને વરવું, રે ગજ તણ ખર ચડીને ફરવું;
 રે જીવ્યાથી રુડું મરવું; રે લગની.
 રે મરજદા જગની મોટી, રે બાંધી પ્રેમતણી પેટી;
 અહ્યાનંદનો બહાલો ભેટી; રે લગની.

પદ ૨૫ મું.

રે શિર સાટે નટવરને વરિયે, રે પાછાં તે પગલાં નવ ભરિયે; રે શિર.-ટેક.
 રે અંતર દષ્ટિ કરી જોવ્યું, રે હાપણુ ઝાંઝું નવ ડોલ્યું;
 એ હરિ સારુ માયું જોવ્યું; રે શિર.

રે સમજ્યા વિના નવ નિસરિયે, રે રણુ મધ્યે જઈને નવ રિયે;
 ત્યાં મુખ પાણી રાખી મરિયે; રે શિર.
 રે પ્રથમ ચહે શરે થઈને, રે લાગે પાછો રણુમાં જઈને;
 તે શું હવે ભુંડું મુખ લઈને; રે શિર.
 રે પેલું જ મનમાં ત્રેવડિયે, રે હોરે વારે જુદે નવ ચડિયે;
 જો ચડિયે તો કટકા થઈ પડિયે; રે શિર.
 રે રંગ સહિત હરિને રડિયે, રે હાક વાગે પાછા નવ હડિયે;
 અહ્લાનંદ કહે તાં મરી મડિયે; રે શિર.

પદ ૨૬ મું.

રે ધરિયા અંતર ગિરિધારી, શું કરશે ઘોળ્યા હવે સંસારી; રે ધરિયા-ટેકે
 રે હું કોઈની ન રહું આલી, રે વહાલાને ઢાવા મ્હાલી;
 રે શિર કરમાં લઈને આલી; રે ધરિયા.
 રે જેમ ગજ નય બળરે ખુશી, રે ચાન મરે બહુલસીરે ભસી;
 તે હાથીને નહીં શંકા કરી; રે ધરિયા.
 રે બળવા ગઈ જો સતી સાચી, રે રોમ રોમ પીયા સંગ રાચી;
 તે પડમાં નય ન વળે પાછી; રે ધરિયા.
 રે જો પડથી પાછી આવે, રે લાજ તણ મન લલચાવે;
 તે સતી મટી કુતી કહાવે; રે ધરિયા.
 રે અહ્લાનંદ એમ વિચારી, રે બીક સર્વે કાઠી બારી,
 રે મળીયા મોહન સુખકારી; રે ધરિયા.

દેવાનંદ.

એના પદમાં બોધ સાથે સપાટા છે.

પ્રભુ સાથે પ્રીતિ કરવા વિષે.

પદ ૧ હું.-રાગ ગરબી.

કર પ્રભુ સંગાથે દ્રઢ પ્રીતડીરે, મરી જાવું મેલી ધનમલા;
અંતકાળે સગું નહિ કાઢનુરે.-ટેક.
સંસ્કારે સંબંધી સર્વે મળ્યારે, એ છે જુદી માયા કેરી જાળ. અંત.
મારું મારું કરીને ધન મેળવ્યુંરે, તેમાં તારું નથી તલભાર. અંત.
સુખ સ્વપ્ના જોવું છે સંસારનુરે, તેને જાતાં ન લાગે વાર. અંત.
માટે સેવજે તું સાચા સંતનેરે, તારાં દળશે ત્રિવિધિના તાપ. અંત.
અતિ મોટા પુરુષના આશરેરે, બળે પૂર્વ જનમનાં પાપ. અંત.
એવું સમજીને લજ લગવાનનેરે, સુખકારી સદા ધનસ્થામ. અંત.
દેવાનંદનો બહાલો દુઃખ કાપશેરે, મન વાંછિત પૂરણ કામ. અંત.

પદ ૨ જી.

મળ્યો મનુષ્યનો દેહ ચિંતામણિરે, તારા અંગમાં છે રોગ અસાધ્ય;
નથિ લેતો નારાયણ નામનેરે.-ટેક.
માથે જનમ મરણ મોટું દુઃખ છેરે, તારા અંતરમાં હરિને આરાધ્ય. નથી.
ધણું સુજે છે કામ સંસારનુરે, કરે સગાનું બહુ સનમાન. નથી.
હેત કરતો નથી હરિદાસમારે, હમ્યા પુટા તું લૂણહરામ. નથી.
પરનારી સંગાથે કરે પ્રીતડીરે, તારો એજે ગયો અવતાર. નથી.
બહુ નામીની બીક નથી રાખતેરે, ખરેખાતે મળીશ તેમ ખુવાર. નથી.
અતિ કઠણ વેળા છે અંતકાળનીરે, પછી થાશે તુંને પસ્તાવ. નથી.
દેવાનંદની શિખામણ માનજેરે, તારા અંતરમાં કરીને ઉચ્ચાવ. નથી.

પદ ૩ જું.

તારા મનમાં જાણે છે મરવું નથીરે, એવો નિશ્ચય ક્યો નિર્ધાર;
તેમાં ભૂલી ગયો ભગવાનનેરે.—ટેક.
ધન દોલત નારી ને ધણા દીકરારે, ખેતિવાડી ઘોડી ને ધરખાર. તેમાં
મેડી મંદીર જરૂખા ને માળીયાં રે, સુખદાયક સોનેરી સેજ. તેમાં
ગાદિ તકિયા ને ગાલમથુરીયારે, અતિ આડ કરે છે એજ. તેમાં
નિચિ ખાંધ કરીને નમતો નથીરે, એવું સાધુ સંગાતે અભિમાન. તેમાં
મરમાળી મોહનજીની મૂર્તિરે, તેની સાથે ન લાગેલ તાન. તેમાં
પાપ અનેક જન્મનાં આવી મળ્યારે, તારી મતિ મલિન થઈ મંદ. તેમાં
દેવાનન્દના બહાલાને વિસરી ગયોરે, તારે પડ્યો ગળે જેમ ફંદ. તેમાં

પદ ૪ થું.

તારે માથે નગારાં વાગે મોતનારે, નથી એક ધડીના નિર્ધાર;
તોય જાણ્યા નહિ જગદીશનેરે.—ટેક.
મોટા મેલીને રાજ મરી ગયા, જને જતાં ન લાગી વાર.. તોય
તારું જોખન ગયું જપ મારતુરે, માથે કાળા મટી ગયા કેશ. તોય
અતકાળે લેવાને જમ આવિયારે, તેનો ભાળી ભયંકર વેશ. તોય
રોમ કોટી વીજ્રુતણી વેદનારે, દુઃખ પામ્યો તું દૈવના ચોર. તોય
સગાં સ્વારથી મળ્યાં સર્વે હુંટવારે, તેને જરાએ ન ચાલે જોર. તોય
જીભ ટુંકી પડી ને તૂટી નાડિયોરે, થયું દેહ તળ્યાતું તતકાલ. તોય
દેવાનંદ કહે નવ જાણ્યા મારા નાથનેરે, મળ્યો મનુષ્યનો દેહ વિશાળ. તોય

માયાની મોહિનીમાં ઈશ્વરને ભૂલી ગયો.

પદ ૫ મું.

ભળ્યો નહિ ભગવાનને, મળ્યો મનુષ્યનો દેહ;
પ્રીત કરિ પરનારથું, નીચ સોખંત સ્નેહ. ભળ્યો.—ટેક.
મિથ્યા માયાના જોરમાં, થયો અંધ અજ્ઞાણ;
લાજ વિટાણો લોકની, કરે આપ વખાણ. ભળ્યો.
ચિતાં ઘણી ચિત્તમાં ભરિ, હાલ હુંડા હેરાન;
પુટેલ હૈયું ને શ્રેલ આવડે, મિથ્યા મોટપનું માન. ભળ્યો.

જુઠા જોલો નથી જાણતો, માથે મરવાની ધાત;
દેવાનંદ કહે જમ આવશે, માર મુરખ ખાત. લજ્યો.

પદ ૬૬.

અંતે જાવું છે એકલાં, સંગે આવે ન કાય.
માત પિતા ને ભાઈ દીકરા, નારી કુટે છે રાય. અંતે-ટેક.
ભુખે મરી ભેળી કરી, માયા લાખ કરોડ;
ડાટી રહેશે દરબારમાં, જોને આંખ્યું ના ફેડ. અંતે૦
જીવ સંગાતે જાય છે, પુન્ય પોતાનાં પાપ;
સુખ દુઃખ ફળ તેનાં ભોગવે, જમપુરીમાં આપ. અંતે૦
રાજા ધરમની આગળે, ખાસો મુરખ માર;
દેવાનંદ કહે દેહ ધારશો, લક્ષ ચોર્યાશી વાર. અંતે૦

પદ ૭ મું.

ભુલિ ગયો ભગવાનને, ગયું જોખન બાળ;
આંખ્યું જુઠાપણ અંગમાં, કેડે આવે છે કાળ. ભુલિ-ટેક.
ધરનાં માણસ જાણે ઘેલડો, કાષ્ટ ન માને વાત;
અકલ ધટી ને વધી આપદા, કેદી મરશે કુળત. ભુલિ૦
મનમાં અતિ ધન ધાંખડી, વાલા વિષે વિકાર;
આકું જોલે તે અકિણિયો, દુઃખ પામે અપાર. ભુલિ૦
શરીરનું ચાંમડું સુકું થયું, થયો અંધ અધીર;
દેવાનંદ કહે હરિ ન લજ્યો, બહુનામી બળવીર. ભુલિ૦

પદ ૮ મું.

પ્રભુ ભણ લેને ગ્રાણીયા, ધન દોલત ને નાર;
તેને તણ જાવું એકલાં, સગું કુટુંબ સંસાર. પ્રભુ-ટેક.
જેણે લજ્યા જગદીશને, લવ પામ્યા તે પાર;
એને વિસારીને આથડે, ગોચાં ખાય ગમાર. પ્રભુ.
લખ ચોર્યાસી જાતનાં, આવે દેહ અપાર;
જન્મ મરણ ગર્ભવાસનું, દુઃખ વારંવાર. પ્રભુ૦
વૈદ કાઠિ વાંસે ફરે, કરે ઔષધ અનેક;
રંચ ન દાળે રોગને, દેવાનંદ કહે વિવેક. પ્રભુ૦

પદ ૯ મું.—રાગ ગરબી.

જન્મ સંગાતી વિસર્યા જગદીશનેરે, એળે ખોયો માનસનો અવતારે;
 સગું નથી કોઈ જાણે તારા જીવનેરે, સુખના જેવો જુહો આ સંસારે—જન્મ. ૮૬
 ડાહ્યો થઈને ડોલે નિર્વજ નાતમરે, મરમ કરીને એલે મિથ્યા વેણુરે;
 શેરીમાં મરડાતો ચાલે માનમાંરે, રાતાં દિસે રોપ ભરેલાં નેણુરે—જન્મ.
 નારી આગળ એક રતી ન હિજરે, ડાપણુ મેલી ત્યાં દોરે ત્યાં નાથરે;
 નિર્વજ થીને નાચે કુણ્દિ કણુમારે, વિષે ભરેલો ગરબુ ગોથા ખાયરે—જન્મ.
 અંતરમાં કપટી ને હીડી છપારે, સાધુ જનનો રેશ ન કીધો સંગરે;
 દેવાનંદ કહે જમ જોરાવર આવશેરે, ભાંગી કરશે બુદ્ધ તારું અંગરે—જન્મ.

પદ ૧૦ મું.

ભવસાગરનો પાર ન આવે પ્રભુ વિનારે, તપ તીરથ કરિયે કોટી ઉપાયરે;
 પુન્ય કરી અમરાપુરનું સુખ પામીયેરે, અંતે પાછો કોગટ ફેરો થાયરે—ભવ.
 માયાની મોટપ તે મિથ્યા જાણુજોરે, નદિએ આવ્યું જેમ પાણીનું પૂરે;
 તેની પેઠે ધન જોખન ને જીવવુરે, આકતણાં જેમ હીડી જાએ તૂરે—ભવ.
 સગાં કુટુંબ મેલિને મરતું એકધુરે, લખ ચોરાશી ધરતું વારંવારે;
 પાપતણાં દ્રવ્ય આગળ તારે આવશેરે, કર્મ કરીને ભરિયા તે કોઠારે—ભવ.
 આજ અમુલ્ય માણસનું તન આવિયુરે, ભજવા સારુ ભાવ કરી ભગવાનરે;
 દેવાનંદ કહે માન તજીને માનજોરે, વાત વિચારી ચતુર સારી ચતુરસુખણુરે—ભવ.

પદ ૧૧ મું.

સગપણુ સારું જાણે શ્રી ધનશ્યામનુરે, કેવળ ખીજું માન કુડાકુટરે
 સગાં સંબંધી સ્વાર્થ કેરાં સોખતારે, મેલી જાશે સુખમાં નાંખી ધૂરે—સગ.
 દેશ વિદેશે ડોલે ધનને કારણેરે, પ્રભુ વિસારી લાલચમાં લપટાયરે;
 ભાગ્ય વિનાનો ભટકે પામર પ્રાણીઓરે, જોને તારું જોખન એળે નાથરે—સગ.
 કાળ અચાનક મોજું આવે કારમરે, ઘેરી લેશે તારે ધરતું ખારે;
 નાડી તુડી આંખું બારે નિસરારે, તે ટાણે શામળિયો કરતલ સારે—સગ.
 એટલા સારુ કરજે એનો આશરેરે, માથે પડતો મટશે જમના સારે;
 દેવાનંદ કહે દાસપણામાં લાલ છેરે, પ્રેમ કરીને રાખો મનમાં પ્યારે—સગ.

પદ ૧૨ મું.

દેખ વિચારી દિલમાં તારા દેહનેરે, નથી રહ્યાનો એક ધરી નિરધારે;
મમતા મોટી ખોટી બાજી ખેલ છેરે, ભુડપ કેરો માથે લે માં ભારે-દેખ. ટેક.
વરણગીમાં વડ પેપાંતી હારનેરે, ઉપ રાતો માતો રંગનો છેલરે;
લિંતર કાચો ભેખ ધરીને ભોળવેરે, ફેગટ ફરતો કરતો કુડા ફેલરે-દેખ.
આતમ સાધન કાંઈ ન કીધું આળસુરે, વિષયમાં વિંટાણો બારે માસરે;
હરિજન સાથે હેત ન કરતાં આવડ્યુરે, કપટી તારો કોણ કરે વિશ્વાસરે-દેખ.
સુખ થયો ધન સંચીને ભેળું કર્યુરે, મરતાં સૂધી ન ખરચ્યું ને ખાયરે;
દેવાનંદ કહે મધમાખી લૂટાય છેરે, હાથ ધસીને પામરે તું પસ્તાયરે-દેખ.

પદ ૧૩ મું.—રાગ ધોળ.

હૈયાના કુટ્યા, હરિ સંગે હેત ન કિધું;
લખ ચોરાશિ કેરું લગડું માથે માંગી લિધું રે. હૈયા.
પેટને અરથે પાપ કરતાં, પાછું ફરી નવ જ્ઞેયું;
ચાર દિવસના જીવતર સારુ, મન માયામાં મોહ્યુરે. હૈયા.
જન્મ મરણ દુઃખ ગર્ભવાસનાં, તે નવ શકિયો ટાળી;
માત પિતા સુત જીવતી સંગ, વિસાચ્યા વનમાળીરે. હૈયા.
આળસ ને અજ્ઞાન અતિશે, કામ બગાડ્યું તારું;
દેવાનંદ કહે દેખ વિચારી, માન કહ્યું તું મારુરે. હૈયા.

પદ ૧૪ મું.

દુનિયામાં ડાહ્યો, ડાપણમાં દુઃખ પામે;
લવતારણુ લગવાન વિસારી, ચડિયો ઠાલે ભામેરે. દુનિયા.
મનુષ્ય દેહ મળ્યો અતિ મોટો, ખોટો જાણી ખોયો;
ચોરે ચોટે જીવું જોલ્યો, નાહક નિર વલોયોરે. દુનિયા.
હરિ હરિજન સંગ હેત ન કીધું, પીધું વિષનું પાણિ;
સુખ સંસારી પામ્યા સારુ, મુવા લગી ધર તાણીરે. દુનિયા.
હરખ શોકની નહિયો મોટી, તેમાં જન્ય તણાણો;
દેવાનંદ કહે હરિ ભળ્યો નહીં, ધણે દુઃખે ઘેરાણોરે. દુનિયા.

પદ ૧૫ મું.

અજ્ઞાની તારા, અંતરમાં દેખ વિચારી;
અંત સમે કાઢ કામ ન આવે, સગાં કુટુંબ નરનારી. અજ્ઞા.

જોખન ધનતું જોર જણાવે, ફાટી આંખે ફરતો;
કાળ કરાળ કંઠણું શિર વેરી, દિલમાં કેમ નંથી ડરતોરે. અગ્ના.
માલ ખજાના મંદિર મેલી, મુઝ્યા ભૂપ મદમાતા;
શ્વાન શુકરનાં દેહ ધરીને, ધર-ધર ગોથાં ખાતારે. અગ્ના.
આજ અમૃતપ અવસર આવ્યો, હરિ લંબ્યાનું ટાણું;
દેવાનંદ કહે દેહ મનુષ્યનો, ન મળે ખરચે નાણુરે. અગ્ના.

પદ ૧૬ મું.

પામર તેં પ્રાણી, વિસાચ્યા વનમાલી;
મિથ્યા મુખ માયામાં મોહ્યો, મૃગ તૃણા જળ લાળીરે. પામ.
આડે પહોર અંતરમાં અણિયો, ધણે ધણાને ધાયો;
રણી ખપી ધન ભેજો કીધો, ન ખરચ્યો ન ખાયોરે. પામ.
નારી આગળ નિર્લજ જૈને, બિહિતો બિહિતો બોલે;
હડક લાવે હશી બોલાવે, કરે તરણાને તોલેરે. પામ.
સાજો સસરો સગાં સંબંધી, તેની સેવા કીધી;
દેવાનંદ કહે સાધુ જનનિ, સેવા તજી તેં કીધીરે. પામ.

ઈશ્વરને ઓળખવા વિષે.

પદ ૧૭ મું. રાગ કાફી.

આવો રડો અવસરે, ઓળખવાં એક હરિ;
મોંધું મનુષ્ય તનરે, નાવે તારે ફરી ફરી. આવો..
ધન જોખન તન રંગ પતંગી, વણસે વારંવાર;
તે સારુ જતન કરે છે, સપનું આ સંસાર;
મેલી એને મરવુરે, ડરવું દિલ દોષ ધરી. આવો..
વાસ કરે નિત વૈષ્ણવ જનમાં, મનમાં માને વાત;
દાસપણું દેવતાને દુર્લભ, લજેથી જન્મ દુઃખ જાત;
લકિત કરજો ભાવેરે, ધર્મની ટેક ધરી. આવો..

સૌમ્ય સ્વભાવ પરમ સુખ સંપત્તિ, એહિ પામ્યાનો ઉપાય;,
 પ્રગટ સ્વરૂપ, આળખજો એવું, દુર્લભ દેવ ગવાય;
 એવું તન આવ્યું રે, લેજો વ્રજરાજ વરી. આવો.
 માયાની મોટમ મિથ્યા, નથી, ધડીનો નિરધાર;
 દેવાનંદ કહે ભજ દુઃખલંબન, કરુણાનિધિ કિરતાર;
 કંઠણ વેળામારે, રહેશે તારાં કારજ સરી. આવો.

પદ ૧૮ મું.

કાયા માયા કુડીરે, રાખી તારી રહેશે નહીં;
 જ્નેને તું વિચારીરે, ઘેલા કેમ અક્ષલ ગધ. કાયા-ટેક.
 નંદ રાજને અળગળ નાણું, ભરી સંચી ભંડાર;
 કોડી અંતે કામ નઆવી, જતાં ન લાગી વાર;
 ન ખાધી ન ખરચીરે, વેઠે મુવો ભાર વહી. કાયા.
 રાવણુ રિધ સિધ પૂરણુ પામ્યો, ઈંદ્ર અધિક અભિમાન;
 અજ્ઞાને અવરાણું અંતર, ભૂલિ ગયો પ્રભુ ભાન;
 વાદળની છાયારે, જ્નેતાં જ્નેતાં છેટે ગધ. કાયા.
 ભજ ભગવાન માન તન મેલી, બેલી કર બળવીર;
 લાલચ રાખે લક્ષ્મીવરની, ધરજો મનમાં ધીર;
 અધમ ઉધારણુરે, અભેદ આપે સહી. કાયા.
 મૃગ જળ ભરવા મુરખ માણસ, દોડે સૌ સંસાર;
 વાત વિચારી પાછો વળજે, પામ્યા નથી કોઈ પાર;
 દેવાનંદ કહે દેખીરે, વિવેકની વાત કહી. કાયા.

પદ ૧૯ મું.

કાળ તારી કેહેરે, આયુષ્યને આછી કરે;
 મમતામાં મૂરખરે, ખુતો તોએ ખખર ન રહે. કાળ-ટેક.
 બાળપણું જ્નેબન ગયું જ્નેતાં, ધરડો થયો તું ગમાર;
 આજ કાલ આવ્યો તારો વાયદો, માથે છે જમનો માર;
 વાર નથી ઝાઝીરે, દીલમાં હજી ન ડરે. કાળ.
 લવ નિમેષધડી મૌરત માપે, પોહોર દિવસ પરમાણુ;
 ખાર માસે કરી વરસ કહાવે, સધકે જુગ સુજાણુ;
 માથે તારે મોટુંરે, ફરતું એવું ચક્ર ફરે. કાળ.

ચાર જુગની એક ચોક્કડી, એકોતેર અલપાય;
 ઈંદ્ર પટે અધિકારથી, સારે તું કાણ માત્ર કહેવાય;
 ચોર્યાસીનું લગકુંડે, માગી શીદ માથે ધરે. કાળ.
 કર કર સંત સમાગમ સાચો, અવસર આવ્યો અમૂલ્ય;
 દેવાનંદ કહે દેખ વિચારી, અંતઃકરણ અદ્ભુત;
 ભલ્યા વિના ભૂધરે, જીવ બહુ જનમ ધરે. કાળ.

૫૬ ૨૦ અં.

પ્રભુ ભજ પ્રાણરિ, કે કીધી નર દેહ દયા;
 હરી હેતકારરિ, તારે સાર પ્રગટ થયા.—પ્રભુ દેહ.
 કલ્પતરુ કરુણાનિધિ કેશવ, મન વાંચિત કૃણ દેત;
 એ મૂર્તિ અંગમાં ધરતાં, લાલ અસૌકિક લેત;
 અગણિત આગળરે, જોને જગ ઇતી ગયા. પ્રભુ.
 ભક્તાધિન નિગમ નેતિ ગાવત, આવત અવની માંય;
 અકળ રૂપ આગળજે એવાં, કરવું રહે નહીં કાંય;
 જાણ્યા વિના જગમારે, વહેતે પૂરે જશો વહ્યા. પ્રભુ.
 રાખો ધરમ રમાપતિ રીઝે, કીજે મુક્તિ કાજ;
 માન બડાઈ મોટપ મેલી, શ્રેયઃ દેહી ટળ આજ;
 નિરભેની નાખતરે, વાગી પછે કુશળ કાયા. પ્રભુ.
 નાખ્ય ખજનો નિરખી નાણું, કરગોવિંદ ગુણ ગાન;
 દેવાનંદ કહે દોષ નિવારણ, ભવતારણ ભગવાન;
 કરુણાના સાગરરે, વાલાથ્થને વેદે કલા. પ્રભુ.

પ્રેમાનંદ.

આ કવિનું બીજું નામ પ્રેમ સખી હતું. વિલેગની
ગરબી જ્યારે કવિએ ગાધ, ત્યારે શ્રોતાઓની
આંખમાંથી આંસુ વહ્યાં હતાં.

સ્વામીનારાયણનો વિલેગ.

પદ ૧ હું.-રાગ ગરબી

સજની શ્રીજી મુજને સાંભરિયારે, હૈડે હરખ રહ્યો ઉભરાય;
નેણે આંસુની ધાર વહેરે, વિરહે મનકું વ્યાકુળ થાય. સજની.
સુંદર મુરતિ શ્રી મહારાજનીરે, સુંદર કમળ સરીખાં નેણ;
સુંદર કરતી લટકાં હાથનાંરે, સુંદર અમૃત સરખાં વેણ. સજની.
શી કહું શોભા અંગો અંગ તણિરે, નિર્ખી લાજે કોટિક કામ;
હસતા હસતા હેત વધારતારે, એવા મુખ નિધિ શ્રીધનશ્યામ. સજની.
સદા શ્વેતાંબર શ્રીજી ધારતારે, અંબર જરકસિયા કોઈવાર;
ગુચ્છ કલગી તોરે ખોસતારે, ગજરા બાણુ ગુલાબી હાર. સજની.
એ છબી જોવા તલખે આંખડીરે, મધુરાં વચન સાંભળવા કાન;
એ હરિ મળવાને હૈકું તપેરે, પ્રેમાનંદના જીવનપ્રાણ. સજની.

પદ ૨ જી.

મનકું મુર્તિમાં વળગી રહ્યુંરે, ચિન્તવન કરવા ચિત્ત આતૂર;
તરણ મનોહર મુર્તિ નાથનીરે, રાજવ લોચન જોયન પૂર. મનકું.
સોળે ચિહ્નસહિત આતિ શોભતારે, સુંદર ચરણ કમળની જોડ;
હળવિ રહીને હેતે આંખડીરે, ક્યારે હવે પૂરશે મનના કોડ. મનકું.

પિંડી જનું નિયે નિરખતારિ, રૂડિ સાથળ ચિહ્ન સહિત;
શ્યામ કટિ જોઈ જાદવરાયનારિ, નિત નિત નૌતમ ઉપજે પ્રિત. મનકું.
હંડી નાલિ કમળ સરીખડારિ, ત્રીવક્ષી નિખિ ઉદર માંય;
છાતી ઉપડતી અતિ આપતારિ, હવે ક્યારે ભુજ ગ્રહી આથ ભરાય. મનકું.
મુખની શોભા જોઈ મહારાજનારિ, લાજે પંડજ પૂરણ ચંદ;
નાસા નેણુ બ્રહ્મડી જોઈ લાળનેરે, જાઉં અગ્નિહારી પ્રેમાનંદ. મનકું.

પદ ૩ થું.

સજની નીમખ ન વિસરે, નાથજીરે, નિત્ય નવા તરુણપણના ખેલ;
આ આસરિયે આવી ખેસતારે, આ ઢોલિડે નટવર છેલ. સજની.
આ તકિયે તે વાંસો મેલતારે, માળા આ ફેરવતા શ્યામ;
ગાતા ગોટિડાના સાથમારે, ઘેરે સાદે પૂરણ કામ. સજની.
આ મોજડિયું બહોલો પેરતારે, આ છડી લેતા કર વર માંય;
આ પાદુકા પેરી આવતારે, મારે મદિર મુનિના રાય. સજની.
આ કૃણીયામાં ઘોડા ફેરવતારે, માણકી મતવાલી મહારાજ;
સંતની સલા કરી હાં ખેસતારે, શ્રીહરિ મુરનર મુનિ શિરતાજ. સજની.
કિરતન મુનિવરને ગવરાવતારે, લેળા ગાતા સહેજનંદ;
એવા ધરમ કુંવર હરિ ઉપરેરે, તન મન વારી પ્રેમાનંદ. સજની.

પદ ૪ થું.

લટકાં લટકાળા ધનશ્યામનારે, ખટકે ઉડાં અંતર માંય;
પ્રીત કરી મુજને યોલાવતારે, તે સંભારી બહુ દુઃખ થાય. લટકાં.
આ સન્ધ્યા તે શ્રી મહારાજ તણુરિ, આ આજઠે ખેસતા લાલ;
આ ઠેકાણે નાતા નટવરજીરે, છુતા અંગ કર લઈ રુમાલ. લટકાં.
આ ઠેકાણે જમવા ખેસતારે, જમતા વિધવિધનાં પકવાન;
સુંદર શાક કરી, વંતાકનારે, જમીને દેતા પ્રસાદી કાન. લટકાં.
આ ખળખળિયે નહાતા નાથજીરે, નાઈને હરિજન મુનિ લઈ સાથ;
આવતા માણક્યોકમાં મલપતારે, પુરજન થૂતાં જોઈ સનાથ. લટકાં.
વાલો ખેસતા જઈ પુલ આગમાંરે, પેરતા ગજરા ગુલાબિ હાર;
જેમ જેમ સાંભરે તેમ થાય વેદનારે, પ્રેમાનંદના પ્રાણ આધાર. લટકાં.

સહજનંદ અંગ વર્ણન.

પદ ૫ મું—રાગ ગરબી.

શોભા શી કહું રે, રૂડી વરણુન કરતાં જાય ચિત્ત છુડી;
હરિવર જોયારે રંગમાં, મોહિહું તો રસિયાજના અંગમાં;
ઉદર અનોપમરે નિરખી, ઉપમા પિપળ પાનના સરખી;
ત્રિવલ્લી સુંદરે શોભે, જોઇ જોઇ ચિત્તકું મારું લોભે.
નાભિ ઉડીરે રૂપાળી, બ્રહ્મા જોશે તે આસન વાળી;
કટિ લંક જોઇનેરે મનમાં, મૃગપતિ લાજી રહ્યો મહા વનમાં.
હરિજી ઉપવિતરે ધારી, મુનિના મનને આનંદકારી;
નિરખી આનંદરે પામી, આવ્યાં રૂડા પ્રેમ સખીના સ્વામી.

પદ ૬ મું.

હરિને નિરખ્યારે તેણે, વાલાને વર્ણવું સુંદર વેણે;
સ્થામ શરીરે શોભે, અજ્ઞાનપાહુ ચિત્તકું લોભે.
મૂત્ત ઉચીરે વખાણું, સવા ચોસઠતાણું પરમાણું;
જાડા સુંદરે શરીરે, પિતપટ પેચાં છે બળવારે.
ઘેરે સાદેરે ગાળે, સાંભળી મેઘ નગારાં લાળે;
હસતા આવેરે પાસે, કેસર સરખો સુગંધ શાસે.
કુતૂહલનારે પૂરિઆ, જોગ કળાના પૂરણ દરિયા;
બ્રહ્મ વિદ્યાનારે સ્વામી, આવા રૂડા પ્રેમ સખી વર પામી.

પદ ૭ મું.

રંગનો ભીનારે જોઇ, હરિના જુગલ ચરણપર મોહી;
રૂડા સાથળરે કેવા, નિરખી મનમાં રાખ્યા જોવા.
ગોળ છે જાડારે સ્વરૂપે, ઉપમા કદળી સ્થંભની ઝાપે;
શોભિત શોભારે ધામ, વ્રજ વનિતાનાં પૂરણ કામ.
સુંદર શોભેરે જાનું, નિરખી ધન્ય લાજ્ય કરી માનું;
જંધા જુગલનેરે નિરખી, ચંદન ચરચિત મનમાં હરખી.
ધુંટી અનુપમરે પાની, નિરખી મનમાં રાખું જાની;
જો પદ ઉર મારે ધારી, પૂજી પ્રેમ સખી બલિહારી.

પદ ૮ મું.

ચરણ હરિનારે શોભે, જોઈ જોઈ મુનિ મન મધુકર લોભે;
છખી અલૌકિકરે ન્યારી, સોળે ચિહ્ન તણી બલિહારી.
મચ્છ તે મહા સુખ આપે, ત્રિગુણ ગોપદ દુઃખડાં કાપે;
કળશ ધનુષનેરે ધારે, યોમ તે તાપ હૈયાના ટાળે.
અર્ધચંદ્ર ઉગ્યારે ભારી, સ્વસ્તિ અષ્ટકુણ મંગળકારી;
જવ ને જંથુરે રળે, વજ્ર પ્યજ અંકુશ અતિશે જાળે.
અંબુજ શોભારે સારી, લાગે ઉર્ધ્વરેખા અંતિ પ્યારી;
શુક જેવા જોગીરે વિચારે, નિત્ય ઉડી પ્રેમસખી ઉર ધારે.

પદ ૯ મું.

એ ચરણનારે ભોગી, શિવ સનકાદિક શુક જેવા જોગી;
મનમાં વિચારીરે પ્રિતે, તેણે કરી કામાદિક રીપુ જિતે.
ધ્યાનમાં નખમણિરે દેખે, ઊણિ ઊણિ આંગળીયુંની રેખે;
જોવે ચિહ્ન જમણેરે અંગુઠે, ખીજે ન રાગે લાંમે જુદે.
ઋષિગણ પૂજેરે આનંદે, લવ બ્રહ્માદિક નિત્ય ઉડી વંદે;
શેષ સંભારેરે મનમાં, પૂજે ગોવાળ વૃંદાવનમાં.
કુચને કુમકુમરે સમારી, ઉરપર રાખે પ્રજની નારી;
ઉપનિષદનારે સાર, પ્રેમ સખી કરી રાખે ઉર હાર.

પદ ૧૦ મું.

સુંદર શોભેરે રસિયો, વાલો મારે હ્રદે કમળમાં વસિયો;
રૂપ અનોપમરે જોઈ, ઉપમા તુલ્ય ન આવે કોઈ.
નિત્ય ઉડી નારદરે ગાવે, શેષ સહસ્ર મુખ પાર ન પાવે;
શ્રી નારાયણરે સ્વામી, હું તો જોઈને આનંદ પામી.
નખશિખ શોભારે વખાણી, સફળ કરું છું મારી વાણી;
અંગોઅંગનેરે ગાઉં, હવે હું તો લવમાં પાછી નાઉં.
હવે હું તો થઈ છું રે માતી, હરિના ગુણ સાગરમાં નહાતી;
વહાલો મુને આલીરે હાથે, રસિયે પ્રેમ સખીને નાથે.

શૃંગારનાં પદ.

પદ ૧૧ મું.

હું તો વારીરે ગિરિધરલાલ, મોળીડે તારેરે;
 આવી અટક્યા છો અલખેલ, ચિતડે મારેરે.
 તમે રાજ થઈને મહારાજ, મારે ઘેર આવોરે;
 હું તો તલખું તમારે કાજ, હસિને ખોલાવોરે.
 મારે મંદિરિયું મહારાજ, પાવન કરવારે;
 આવો અલખેલા આધાર, ચિત મારું હરવારે.
 તમે આવતાં અલખેલ, ખીક મા આણોરે;
 મારે મંદિરિયે મહારાજ, ગમતું માણોરે.
 તારું મુખકું જોવા નાથ, થઈ છું ઘેલીરે;
 આવો પ્રેમાનંદના પ્રાણ, છોગલાં મેલીરે.

પદ ૧૨ મું.

આવો રસિયા રાજીવ નેણ, નંદના લાલારે;
 મારા પ્રાણ તણા છો પ્રાણ, મુજને વાલારે.
 મારે સુખ સંપત સુખ ધામ, નામ તમારુંરે;
 તારા નામ ઉપર વ્રજરાજ, સરવસ વારુંરે.
 મારે જોગ સમાધિ પ્યાન, દરશન તારુંરે;
 તારા મુખપર શ્યામ શરીર, તનમન વારુંરે.
 તારાં લટકાં ઉપર લાલ, જાજી હું તો થોળીરે;
 મુને લટકાં જોવા માવ, લીધી ખોળીરે.
 વાલા આવો ને આવો શ્યામ, રહો દ્રગ આગેરે;
 નિજ સેવક પ્રેમાનંદ, એ વર માગેરે.

પદ ૧૩ મું.

મારી પ્રીતિ પ્રાણ આધાર, તમે સંગ લાગીરે;
 મેં તો અસલ જગતથી નાથ, આશા ત્યાગીરે.
 એક તમે તમારા જન, તે મને પ્યારારે;
 મારા જીવલડાથી નાથ, ન રહો ન્યારારે.

શૃંગારનાં પદ.

જહાલા તમથી વિમુખ નર નાર, પશુવત હિસેરે;
 તમ વિના તે બીજે ક્યાંય, મન નવ હિસેરે.
 વાલા કલ્પતરુ તમે શ્યામ, સુંદર છેવારે;
 ચિંતામણિ ચતુર સુખણ, છો અલખેલારે.
 બીજું તમ વિના શ્યામ, સિન્ધુ ખારેરે;
 મારે પ્રેમાનંદના નાથ, ભરેસા તારેરે.

પદ ૧૪ મું.

નહીં મેલુરે સુંદર શ્યામ, કુંજખિહારીરે;
 હું તો દામ વિનાંની નાથ, દાસી તમારીરે.
 તમે ગુણવંત સુખના ધામ, સારંગપાણીરે;
 હું તો હાથે તમારે નાથ-જી વેચાણીરે.
 જેમ રાખે તેમ રહું નાથ, એક પગે ઉભીરે;
 નહીં વરતું કાઢ દિન નાથ, તમને દૂભીરે.
 તારા અરણ્યતણી રજ શ્યામ, થઈને આહુરે;
 કહો તો વ્રત રાખું વ્રજરાજ, તમને જહાલુરે.
 જે કહેવું ઘટે તે કાન, મુજને કહેજેરે;
 જહાલા પ્રેમાનંદપર નાથ, રાજી રહેજેરે.

ધીરો ભક્ત.

કાફીનાં પદ તે ધીરાનાં જ ગણાય છે. એ કવિ જ્ઞાની,
વૈરાગી સાથે બાધડ તથા મરકરો હતો.

આત્મજ્ઞાન વિષે.

પદ ૧ છં. -રાગ કાફી.

આત્માત્ત્વ શોધારે, જ્ઞાનીજન ગોતો ધરમાં;
બોલે તે નહિ બીજારે, આળખી લેજો અંતરમાં;—આત્મા-ટેક.
વિશ્વંભર દરિયો સભર ભરિયો, માંહે રવિશશિ તેજની ન્યોતિ;
શૂરાપૂરા તારા એ જળમાં ઝંપલાવે, કોઈ મરણવા લાવે મોતી;
કોઈ પહેરે પનોતિરે, અખંડ ચુડીલો કરમાં.—આત્મા.
કાગડાં બાગલાં હોલાં કાંઠે, હરિયો તો જડે નહિ ચારે;
માન સરોવર માંહે મુક્તાશ્ન, કોઈ હંસ ચરે તેને ચારે;
ખીર ને નીર ભેળારે, જીજ્ઞવાં કરી પીએ પળમાં.—આત્મા:
સદ્ગુરુ સંગતમાં જે જન સમગ્રે, તેનું નિશ્ચે થાશે કાજ;
દર્પણમાં તન દરશે પોતાનું, એમ માંહેથી મળે મહારાજ;
પોતાને પોતે પરખારે, ભરો સંભરા ભરમાં.—આત્મા.
હે હો હરિ ગુરુ સસોથીર રૂપતે, જન્ત્ર વાજિન્ત્ર બળવે;
શબ્દ ઘટા વલક્ષિણી મધ્ય ડોલે, હરિનાદે નામ તે ધર આવે;
ધીર સુખ સાગરરે, નિરખો નિજ અંતરમાં.—આત્મા.

પદ ૨ જ્યું.

સંત મળે સાચા રે, અગમની તે ખખર કરે;
ભાવે ભેટું તેને રે. સરવે મારું કાજ સરે;—સંત-ટેક

હિવટી સરિતા પેડે ગગનપર, વિના વાદળ વરસાય;
 વિના આલ વિજળી ચમકે, ગેળી ગરજના થાય;
 ધીરે ધીરે વરસે રે, વરસીને અમર ભરે.--સંત.
 તેતરડે સિંચાણે પકડ્યો, શશે સપડાવ્યો સિંહું;
 કાયર ખડ્ગ કહાડીને દોડ્યો, ત્યારે શરે પાડી ચીંટું;
 મંઝારી ચૂવે મારીરે, રૈયતશું ગળન ડરે.--સંત.
 વિના વાજિત્રી વાજું વાજે, વિના કંઠ હોય ગાન;
 દો કર વિના તાળી વાજે છે, તોલં વિના જડે માન;
 વિના વાડી પુષ્પ જરે, પદ્મ વિના ભ્રમર ફરે.--સંત.
 વિદેહની વારતા મરણવા, માની માની હુરખાય;
 ગુરુ ગમવાળા સંત મળે તો, તેને લંબીલળી લાગું પાય;
 દાસ ધીરે કહેછે રે, ત્યારે તો મારું મનકું ઠરે.--સંત.

પદ ૩ જી.

તરણા આથે કુંગરરે, કુંગર કાઈ દેખે નહીં;
 અળ જીથ માહેરે, સમરથ ગાજે સહીં;--તરણા-ટેક.
 સિંહ અળમાં કરે ગર્જના, કસ્તુરી મૃગ રાજન;
 તલને આથે જેમ તેલ રહું છે, કાથમાં હુતાશન;
 દધિ આથે ઘૂતજ રે, વંસ્તુ એમ છુપી રહી.--તરણા.
 કોને કહું ને કોણ સાંભળશે, અગમ ખેલ અપાર;
 અગમકેરી ગમ નહીરે, વાણિ ન પહોંચે વિસ્તાર;
 એક દેશ એવો રે, બુદ્ધિ થાકી રહે તહીં.--તરણા.
 મન પવનની ગતિ ન પહોંચે, છે અવિનાશી અખંડ;
 રહ્યો સત્યરાત્ર ભર્યો બ્રહ્મપૂરણ, જેણે રચ્યાં બ્રહ્માંડ;
 હામ નહિ કો હાલેરે, એક આણું માત્ર કહીં.--તરણા.
 સદ્ગુરુજીએ કૃપા કરી ત્યારે, આપ થયારે પ્રકાશ;
 શાં શાં દોડી સાધન સાધે, પોતે પોતાની પાસ;
 દાસ ધીરે કહેછે રે, જ્યાં જોઈ ત્યાં તુંહી તુંહી.--તરણા.

પદ ૪ થું.

મન તુંહી તુંહી જોલેરે, આ સુપના જેવું તન તારું;
 અગ્યાનકે ઉડી જશેરે, જેમ દેવતામાં દારુ.--મન-ટેક.

આકળ જળ પળમાં વળિ જશે, જેમ કાગળને પાણી;
 કાયાવાડી તારી એમ કરમાશે, થઈ જશે ધુળધાણી;
 પાછળથી પસ્તાશેરે, મિથ્યા કરી મારું મારું-મન.
 કાચનો કુંપો કાયા તારી, વળુસતાં ન લાગે વાર;
 જીવ કાયાને સગાઈ કેટલી, મૂકી ચાલે પનમોઝાર;
 ફેગટ પુલ્યાં પ્રવુરે, ઓચિતું થાશે અધારું-મન.
 જયું તે તો સરવે જવાનું, ઉગરવાનો ઉધારો;
 દેવ ગાંધર્વ રાક્ષસ ને માણસ, સઉને મરણનો મારો;
 આશાનો મેહલ ઉચોરે, નિયું આ કાચું કારભારું-મન.
 ચંચલ ચિત્તમાં ચેતીને ચાલો, ઝાલો હરિનું નામ;
 પરમારથ જે હાથે તે સાથે, કરો રહેવાનો વિશ્રામ;
 ધીરા ધરાધરથી રે, નથી કોઈ રહેનારું-મન.

પદ ૫ મું.

અંતે સંતને તેડાવેરે, હરિનું લજ્જન કરવા;
 કરમાં માળા આલીરે, મુરખ ન્યારે મુતો મરવા;-અંતે-ટેક.
 નાનપણે ધરધંધામાં ધાયો, વૃદ્ધપણે હરિગુણ ગાય;
 ધર લાગ્યું ત્યારે કુવો ખોદાવે, એ અગ્નિ કેમ આલવાય;
 જીતી બાજી હાર્યોરે, પથ્થરને નાવે ખેઠો તરવા;-અંતે.
 અંતસમે છાપ તિલક બનાવે, ભૂલી ગયો ન્યારે ભાન;
 એરણીની ચોરી સોયનું દાન એમ, કેમ આવે વૈમાન;
 ગુરુ જ્ઞાન નાવ્યું રે, શુદ્ધિ તારી ગઈ ચરવા;-અંતે.
 ભુવંતી તારીને જેવી પુરુષની આશા, એમ હરિ ભજે કૃપા થાય;
 વૃદ્ધ નારીને નહીં પુત્રની આશા, એનો એજે જન્મ વહી જાય;
 હરિને ખેઠો ડગવારે, એંસી વરસે વર વરવા;-અંતે.
 વિશ વર્ષે વિશ્વંસર મળે, લકિત કરે ભૂખ જાય;
 હરિશું ધાયા તે બહુ કમાયા, તેને મળિયા નિરંજન રાય;
 દાસ ધીરા કહેછેરે, મંટયા ચોરાશી ફરવા;-અંતે.

પદ ૬ મું.

ખખરદાર મનસુબાજી, ખાંડાની ધારે ચડવું છે;
 હિંમત હથિયાર ખાંધીરે, સસ લડાખે લડવું છે;-ખખરદાર-ટેક.

એક ઉમરાવને ખાર પટાવત, એક એક નિચે ત્રીસ ત્રીસ;
 એક ધણિને એક એક ધણિયાણી એમ, વિગતે સાત ને વીસ;
 સો સરદારે ગઢ વેયોં રે, તેને છતી પાર પડ્યું છે.—ખખરદાર.
 પાંચ પાદલ તારી પુઠે ફરે છે, ને વળી કામ ને ક્રોધ;
 લોભ મોહ ને માયા મમતા એવા, જીલમી જોરાવર જોધ;
 અતિ બળીષ્ઠ સ્વારી રે, એ સાથે આખડવું છે.—ખખરદાર.
 પ્રેમ-પલાણુ ધરી જ્ઞાન-ઘોડે ચઢી, સદ્ગુરુ શબ્દ લગામ;
 શીલ સંતોષ ને ક્ષમા ખડ્ગ ધરી, લજ્જન લડાકે રામ;
 ધર્મ ઢાલ ઝાલી રે, નિર્ભે નિશાને ચઢવું છે.—ખખરદાર.
 સુરત તુરત ને ઇડા પિંગળા, સુધુમણ્ગંગાસ્નાન કીજે;
 મન પવનથી ગગનમંડળ ચઢી, ધીરા સુધારસ પીજે;
 રાજ ધણું રીડે રે, લજ્જનવડે ભડવું છે.—ખખરદાર.

પદ ૭ મું.

સુનિજન મોહારે, મહામસ્તાની માયા;
 બંધને બંધાવારે, રંકને રાણી બયા;—મુનિ-ટેક.
 મોટા મોટા નર વિધાણા, ધિર વીર સમરથ શર;
 જોગી જંગમ જતિ શેવડા, ચોળી કર્યા ચક્રચૂર;
 સંન્યાસી ને સ્વામીરે, લાલચમાં લપટાયા.—મુનિ.
 ખેપ કરીને ક્ષત્રીરે ખાધા, બ્રાહ્મણ શર ને વૈશ્ય;
 નાથી ભેદી પડિત પુરાણી, પછાડ્યા પરમહંસ;
 વિવેકના સાગરરે, વિષયમાં બહુ વિટાયા.—મુનિ.
 પારાશર સૌભરી પુરંદર, નારદને વશ કીધ;
 ચંદ્રમા ચિતમાં લલચાયા, લક્ષણવંતા લુટી લીધ;
 એકલશૃંગી ઋષિ રે, ગ્રાણમાં અટવાયા.—મુનિ.
 વિશ્વ બધું છે એના વશમાં, મોહ્યા ચૌદે લોક;
 બ્રહ્માશિવસનકાદિક મોહ્યા, એની આગળ ડહાપણ દોક;
 દાસ ધીરો કહેછે, કોણ માનવ કાયા.—મુનિ.

પદ ૮ મું.

થાણુદાર થયારે, થાણુને રાખો ઢેકાણે;
 મોનદુર્લભ દેહ નગરીરે, માંહિ એઠા માણે;—થાણુદાર.—ટેક.

ફડા પાંચ પચીસ ઠંગારા, રઘ્વતને રંગડે;
 ચંચળ ચોર કરે માહિ ચોરી, લવન બહુ લાગડે;
 ધરપત ન ધારે, ધરાયો નહિ ભરે ભાણે.—થાણદાર. ૧
 સત્ય ધરમ રૂપી પટાવાળા, હુકમ કરે તો બાંધી આણે;
 તરકરે સઘળાને વશ કરીને, નાખોને બંધીખાણે;
 દડ દેધ તેનેરે, ધાલો અવળે ધાણે.—થાણદાર. ૨
 છુપિ રહ્યા છે દોતિયા બે રૂડા, તેને તું નવ જાણે;
 જે જે કર્મ કરોછો પ્રતિદિન, તે લખી લેશે તે દાણે;
 દક્ષતર દેશે ધણીનેરે, હિસાબ લેશે દાણેદાણે.—થાણદાર. ૩
 પાંચ પ્રકૃતિના કર શુભ બાંધી, વૃત્તિ રાખો ધિર થાણે;
 ધીંગાંધણી છે દાસ ધીરાના, એને ઓળખી લેજો એધાણે;
 અવિચળ ગાદી આપેરે, આપ રૂપ પરમાણે.—થાણદાર. ૪

પદ ૯ મું.—રાગ ધનાશ્રી.

જગજીવન મને મોહન મળિયારે, જન્મ મર્ણના મારા ફેરા ટળિયારે.—ટેક.
 આપે ગુરુ આપે શિષ્ય, જ્ઞેયા મેં તે જગદિશ;
 અંતરજની ધરાના ધરા, બ્રહ્મો બ્રહ્મ લળિયારે. જગ.
 મલચકૃતી આધે ચઢિયા, ગનીચકે આવી અડિયા;
 વૈકુંઠની પારે પડિયા, વિષ્ણુવેણુ પળિયારે. જગ.
 કૈલાસ માંહે કલ્લોલ, આત્મારામ આકમઝોળ;
 ત્રિવેણી માંહે જો કાલ, ફેરા આરા ધળિયારે. જગ.
 ખટસે એકવીસ હજાર, ઉર્ધ્વમુખે સધાધાર;
 અખંડ ઇંદ્રીપાળ, બળવંતા બળિયારે. જગ.
 સેનશિખરપર, અમરઅજરનર, પરમ પ્રભુ વિશ્વંભર;
 ધીર ધણી ધરણીધર, અદ્વળક દળિયારે. જગ.

પદ ૧૦ મું.—રાગ ધોળ.

આજ સાહેલી અમર વર પામી, સાચો સ્વામી અંતરજમીરે; અમર.
 પૂર્વની પ્રીતેપિયુડો મંદિરીઅઆવ્યા, મોટે મોટે માતીડે વંધાવ્યારે; અમર.
 ન્યોતે ન્યોતે જગજીવન જડી આવ્યા, તેમાં રામ દૃષ્ટે પડિયારે; અમર.
 આજ આનંદ મારા અંગમાં વાધ્યો, હરિ હીરા હાથે લાધ્યારે; અમર.
 સુતી જોવું તો મારી સેજમાં દીઠો, બેઠો જોવું તો પાસે બેઠારે; અમર.

રાત દિવસ વસે પાસે પિયુડો, પહેર્યો અવિચળ ચૂડો; અમર.
સાસુ મારી સૂક્ષ્મણા શાણી, નણદી નિવૃત્તિ નાણીરિ; અમર.
દયા દાતા દેવબાઇ દેરાણી, પ્રેમકુંવર જોડાણીરિ; અમર.
સસરો અમારો સત્યધર્મસંગી, પરણ્યો આત્મારામ રંગીરિ; અમર.
રસ બસ ટીધી રસીએ રંગરચી, છેલ છખીલે છડાવીરિ; અમર.
દાસ ધીરાના સ્વામી અઢળક ઢળિયા, મનુષ્યના ફેરા મારા ડ્રળિયારે; અમર.

રાસલીલા.

પદ ૧૧ મું-રાગ લલીત.

મહારાજની વાંસલડી વાજેરે, રુડાં છંદમાં, ચાલો જોવા જમ્જમ;
રાસ રચ્યો રઢિયાળો રંગમાં-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
વાંસલડી સાંભળી પ્રેમ જાગી, પ્રેમકટારી કાળજડામાં વાગી;
રુડા લાડકડાની મને લેહ લાગી-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
પહેર્યાં ચરણાં ચોળી ચુંદડીઓ, અલબુમણાં અળકે પાંદડિયો;
સોલ સોલ વર્ષની નારી નાનડિયો-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
આપીતાં આભૂષણ અંગે ધર્યાં, વિધવિધકેરાં પટકૂલ પહેર્યાં;
એવાં આહીરપુત્રી લેરાં ચેર્યાં-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
ઘણું ઘેલાં થયાં વ્રજનારી, સાસુ સસરાનો લય ભારી;
આદ્યાં ધર ધંધો સહુ, વિસારી-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.
રુડી રજની શોભે શરદ્દતણી, સહુ સંચર્યાં વૃંદાવનભણી;
લાં મળિયો દાસ ધીરાનો ધણી-મહારાજની વાંસલડી વાજે રે.

પદ ૧૨ મું-રાગ ગરબી.

હરિ મારે ઘેર આંખ્યા હેલીરિ, મારા કુળની મરજાદા મેલીરિ.-ટેક.
મારે આજ આનંદની હેલીરિ, ગુણવંતાને જોઇ થઇ ઘેલીરિ;
મારે પૂર્વ જન્મની પ્રાતડી પહેલીરિ, રસબસતે રંગની રેલીરિ.-હરિ.
કરે છંદ છખીલો છખીલીરિ, હરિ ચંપે વીટાણી હું વેલીરિ;
એની સ્નેહની વાત નથી સ્હેલીરિ, દાસ ધીરાના સ્વામીસંગે ખેલીરિ.-હરિ.

મંજુકેશાનંદ.

અજ્ઞાન નરને શિખામણુ.

પદ ૧ હું-રાગ સોરઠ.

નર અજ્ઞાની, સાંભળને શિખામણુ મૂરખ મારી;
કહું હેત કરી, સત્ય માની અંતરમાં લેજે ધારી-ટેક.
તું માહા દુઃખ પામીશ મૂઢ મરી, નર અજ્ઞાની.
મંજુનવલબ્યા નર દેહ ધરી, આણી ખોટામાં પરતીત ખરી;
સુત નારી કુટંબી જે કહાવે, તે તારા ભેળાં નહિ આવે;
તોય મૂરખ તારે મન લાવે, નર અજ્ઞાની.
તું ઘર દોલત સાચાં જાણી, તેમાં બંધાણો અતિશે પ્રાણી;
માટે નવ ઓળખ્યા સારંગપાણિ, નર અજ્ઞાની.
તારું ધન જોખન સર્વે કાચું, જમ લઈ જશે કરડી ડાચું;
કહે મંજુકેશાનંદ સાચું, નર અજ્ઞાની.

પદ ૨ જું.

શું સમજીને, મુખથી વેણાં જોલે ચાવી ચાવી.
વળી જ્ઞાન કરે, ભોળો જનને ખોટી સાખ્ય બતાવી-ટેક.
તું ખોટા શરુને સાચા જાણે, તેના દોષ હૈયામાં નવ આણે;
તને પડશે ખખર મરવા ટાણે, શું સમજીને.
ખાવળમાં આંખ બુદ્ધિ લાવે, તેને કરી ક્રેદીયે નવ આવે;
તેની શુભ વાગી પીડા પાવે, શું સમજીને.
વળી નપુંસકની નારી કહાવે, તેને પુત્રતાણું સુખ નવ આવે;
તેને રાત દિવસ દુઃખમાં જાવે, શું સમજીને.
તેમ ખોટા શરુને શરણે જાય, તેનું કલ્યાણકારે નવ થાય;
મંજુકેશાનંદ એ સત્ય ગાય, શું સમજીને.

પદ ૩ જી.

જ્ઞેને જગીને, અંતરમાં અંધારું મૂરખ તારે;
 સાચા સંત હરિ, ઝાળખીને તું હૈડામાં નવ ધારે-ટેક.
 તું દેહમાંથે પ્રભુને શોધે, તે કપટી ગુરુ કરે બોધે;
 તેમાં તારું મનકું નવ રોધે, જ્ઞેને જગીને.
 નાગપાંચમ આવે ન્યારે, કરી સર્પ લિટા પૂજે ત્યારે;
 સાચા નાગને લાકડિયે મારે, જ્ઞેને જગીને.
 જેમ ઘુડ રવિને નવ દેખે, તેમ અજ્ઞાની પ્રભુ નવ પેખે;
 તેના મનુષ્યા દેહ જાય અલેખે, જ્ઞેને જગીને.
 તને જમડા લઈ જશે તાણી, મુખથી ન બોલાય વાણી;
 મંજુકેશાનંદ કહે સત્ય વાણી, જ્ઞેને જગીને.

પદ ૪ થું.

નર તન પામી, હાર્યો છતી બાણ મૂઢ અજ્ઞાની,
 ખોટા સંત તણી, શિખામણુ તે અંતરમાં સલ માની-ટેક.
 કામીકોધી ગુરુતુને એમ કહે છે, તારો દેહમાંથી જ પ્રભુ રહે છે;
 તું બહાર તે થું શોધે છે, નર તન પામી.
 એમ કહી પરનારી સગ કરે, કરી ચેલા તેનું દ્રવ્ય હરે;
 તેનું પાપ હૈયામાં નવ ધરે, નર તન પામી.
 કોઈ કહે છે મન મારો ભાઈ, કોણ છે ભગની પુત્રી માઈ;
 તેના સંગ કરે મહાતમ ગાઈ, નર તન પામી.
 એમ દૈત્ય ગુરુ શિક્ષા દે છે, તેને મૂરખ સત્ય માની લે છે;
 મંજુકેશાનંદ સાચું કહે છે, નર તન પામી.

પદ ૫ મું-રાગ કાફી.

સારને અસારે, વિવેક જે કાપ ન કરે;
 એવા અજ્ઞાનીરે, લખ ચોપાંશી પ્રે; ટેક.
 બાતું બતાવે ભોળા જનનું, ધર્મ ન પાળે લેશ;
 ધર્મ શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ કરે મનુષ્યને, આપી અસત્ય ઉપદેશ;
 એવાને અસત્યેરે, જનમે ન મરે; સારને.

જે નર ધન ત્રિયાના ત્યાગી, તેને સંગે રાખે રોપ;
 નારીથી ભાગે તો ક્યાંયકી આવ્યા, એવો દેખાડી દોપ;
 પોતે પંરનારીરે, સંગે ફરે હરે; સારને૦
 કાચા હોય તે નારીથી ભાગે, પાકા ન ભાગે ક્યે સાર;
 બતાવે જનને નિશ્ચે કરે મનમાં, કરે કુકર્મ અપાર;
 એવા ખળ અજ્ઞાનીરે, ભવજળ નહીં તરે; સારને૦
 અગ્નિ પોસે બેસેને તાપ ન લાગે, જળમાં શીતળ ન હોય;
 મંજુકેશાનંદ કહે નારી પાસે, વિકાર કદી ન જોય;
 એ તો વાત ખોટીરે, જે જન ઉર ધરે; સારને૦

પદ ૬ કું.

નામ તો બતાવેરે, રામને નવ જાણે;
 દેહ અભિમાનીરે, ઉર તૃણા આણે. રેક.
 દશરથ કરા પુત્ર રામને, નવ માને મતિમંદ;
 ભેષ્ય ધરોને જળ ભરમાવે, તેને સેવે સૌ જન;
 બહુ દુઃખ સેવેરે, જીવ મરવા ટાણે; નામ૦
 પ્રગટ રામનું ભજન કરીને, તથા જીવ અનેક;
 ર ને મ એ અક્ષર જપિને, તથા ન દીઠા એક;
 પ્રગટ રામ મહી રે, ન તરે રામ બાને; નામ૦
 વાલ્મિક સવરી વાનર આદિક, ભજ પ્રગટ શ્રીરામ;
 વૈકુંઠમાં નિવાસ જઈ પામ્યા, તે વિભીક્ષણ લે નામ;
 રામને ઉચારીરે, પડી ગયા કે ઠેકાણે; નામ૦
 તેમજ પ્રગટ શ્રી કૃષ્ણ ભજને, ગોપી ગોવાળ મુજાણ;
 પાંડવ ઉદ્ધવ ઋષિ પત્ની, આદિક ભક્ત પામ્યા જ્ઞાન;
 મંજુકેશાનંદ કહે, ગૌલોક જે મુખ માણે; નામ૦

પદ ૭ મું.

મુખે બહા લાખેરે, જીવ સમ વર્તે છે;
 વિષયને ચાખેરે, મોટાની આથલે છે. રેક.
 બહા રૂપ પોતાને માની, નારીને કહે તું બહા;
 પાપ ક્યાં છે જમપુરી ક્યાં છે, ક્યાં છે ધર્મ ને કર્મ;
 એવા અસુરરે, ભવમાં ભટકે છે; મુખે.

શુક નારદ નવ યોગી પોતે, વર્ત્યા બ્રહ્મ સમાન;
ચરાચરમાં ખોલ્યા શુકજી, તોયે ભજ્યા ભગવાન;
અધુની અજ્ઞાનીરે, એવાને પણ ભજવે છે. મુખે.
વેદપુરાણને કલ્પિત કહીને, ધર્મ ન પાળે એક;
હરિઅવતારને ખોટા કરે, એ અચળ હર ટેક;
ખીજીને પણ એવોરે, નિત્ય ઉપદેશ દે છે. મુખે.
સત્પુરુષ સત્શાસ્ત્ર પ્રમાણે, વરતે વરતાવે આપ;
મંબુકેશાનંદ કહે એવાને શરણે, જ્યે તો મીઠે સૌ સંતાપ;
એવા સંત મુકીરે, અસંત પાસે શીદ રહે છે. મુખે.

૫૬૮ મું.

કાયાથી જીવ ન્યારેરે, તેને આત્મા કહીયે;
એને બ્રહ્મ માનીરે, હરિને શરણે જ્યે. ટેક.
ત્રિદાકાશમાં તેજ પુર મધ્યે, રહે સદા ભગવાન;
એ જ પ્રભુએ કરી કાપા, પધાર્યા ભોમીપર સુખધામ;
એવા તો શ્રીહરિનારે, ભજનમાં ઝુંકી રહીયે. કાયાથી.
અનંત, બ્રહ્માંડમાં વ્યાપક થૈને, ત્યારા રહે પ્રભુ આપ;
એવા નિરંજન શ્રીકૃષ્ણ ભજીએ, તો મીઠે સૌ સંતાપ;
માટે નારાયણનું રે, નામ સહજ તો લેયે. કાયાથી.
બ્રહ્મરૂપને જાણ્યાવિના, કહે જગત છે બ્રહ્મ;
જીવ ધશ્વર ને પુરુષોત્તમનો, મૂઠ ન જાણે મર્મ;
માટે ઉપમારે, પામરને શી દધી. કાયાથી.
અનંત બ્રહ્માંડને સમજાવે, પ્રલે નાશ કરે પ્રભુ એક;
મંબુકેશાનંદ કહે માટે, કરવો સંત વિવેક;
પ્રભુ ભજીનેરે, પરમ આનંદ પામે. કાયાથી.

ભોળો ભકત:

જ્ઞાનના ચાખકા.

પદ ૧ લું.

દેસિ સંતતણી લાવીરે, ભેળાં ફરે આવો ને આવી.—ટેક.
મોટાં કપાળે ટિલાં કરે ને, વળી ટોપી પટકાવી;
કથો ને ખલતો માળા ગળામાં, કાને મુદ્રા લટકાવીરે. દેસિ.
સંત સેવામાં સુખ ઘણુંને, કરે સેવા મન લાવી;
તન મન ધન સોંપો એ સંતને, પ્રીતિયો લગાવીરે. દેસિ.
એવું ને એવું જ્ઞાન દિયે, બહુ હેતે બોલાવી;
ભોળો ભગત કહે રાખ્યા આહુમાં, ભેખે ભરમાવીરે. દેસિ.

પદ ૨ જું.

ભેખ તો ભાવર થકી હુંડારે, મેલા અંતરમાં ઉડા.—ટેક
ટકો પૈસો ટેલગામગામ નાંખે, વળી ખેતર ખેતર ફુંડાં;
જેની વાંસિ ધાય તેનો કેડોન મેલે, જેમ કટકનાં હુંડારે. ભેખ
ત્રાંબિયા સારુ ત્રાણું કરે ને વળી, કામ કોધના ઉડા;
ધન ધુતવા દેશ દેશમાં ફરે, જેમ મલકમાં મુંડારે. ભેખ
ગામ બધાની ત્યાકરી કરેને, ઘેર રાખે અગન ફુંડાં;
ભોળો ભગત કહે કર્મની કોટી, પાપતણાં જુંડારે. ભેખ

પદ ૩ જું.

જોષ લો જગતમાં આવારે, ધર્યાં ભેખ ધુતિને ખાવા.—ટેક.
ન્યાં પ્રેમદા ઘણી પાણીભરે, ત્યાં જાય નિત નિત નાવા;
રાંડીછાંડીનારનો નર ધરન હોય ત્યારે, આવોજીએસે ગાવારે. જોષ લો
લોકનાં છોકરાંને તેડી રમાડે, વળી પરાણે પ્રીત થાવા;
ગૃહસ્થની સ્ત્રી રીસાવી જાય ત્યારે, આવોજી જય મનાવારે. જોષ લો
રૂપ કરે ને આવો ધ્યાન ધરે, ભોળા લોકને ભરમાવા;
ભોળો ભગત કહે ભાવેસું સેવે એને, જમપુરીએ જવારે. જોષ લો

પદ ૪ મું.

ભરમાવી દુનિયાં ભોળીરે, આવો ચાલ્યો ભલુતી ચોળી.—ટેક.
 દોરાં ધાગા ને વળી ચીટ્ટી કરીને, આપે ગણકાર ગોળી;
 જીવને હણુતાં દયા ન આણે, જેમ ભીલ કાપર કોળીરે. ભરમાવી.
 નિત નિત દર્શન નીમ ધરાવે, ઘેર આવે ત્રિયા ટોળી;
 માઇ માઇ કરીને આવો બોલાવે, હૈયે કામનાની હોળીરે. ભરમાવી.
 સઘળા શિષ્યને ભેળાં કરી ખાય, ખીર ખાંડ ને પોળી;
 ભોળે ભગત કહે ભવસાગરમાં, આવે માર્યાં બોળીરે. ભરમાવી.

પદ ૫ મું.

મૂરખો રળી રળી કમાણો રે, માથે મેલસે મોટો પાણો.—ટેક.
 ધાઇ ધુતીને ધન ભેળું કીધું, કોટિધ્વજ કહેવાણો;
 પુણ્યને નામે પા જૈ ન વાવયોં, અધવચથી લૂટાણોરે. મૂરખો.
 ભર્યાં કોઠાર તારા ધર્યાં રહેશે, નહિ આવે સાથે એક દાણો;
 અસાણુની રાખમાં રોળઇ ગયા કઇક, કોણુ રંક ને કોણુ રાણોરે. મૂરખો.
 મંદિર માળિયાં મેલી કરીને, નીચે જઈ ઠેરાણો;
 ભોળે ભગત કહે મુવા પુઠે જીવ, ઘણો ઘણો પસ્તાણોરે. મૂરખો.

પદ ૬ મું.

મૂરખો માની રહ્યો મારું રે, તેમાં કાંઈયે નથી તારું.—ટેક.
 સાત સાયર જેની ચોકી કરતા, ફરતું નીર ખારું;
 ચૌદ ચોકડીનું રાજ્ય ચાલ્યું ગયું, રાવણાદિક વાળું રે. મૂરખો.
 દુઃખને તો કોઇ દેખે નહી, ને સુખ લાગે સારું;
 વેળા વેળાની છાંયડી તારી, વણિ જશે વારું રે. મૂરખો.
 હરિ ભજનમાં હેત જ રાખો, સ્મરણુ કરો સારું;
 ભોળે ભગત કહે રાખો હૃદયમાં, પ્રભુનું ભજન પ્યારું રે. મૂરખો.

પદ ૭ મું.

ભક્તિ શિશતાણું સાદુંરે, આગળ વસમી છે વાટું.—ટેક.
 એક દિવસ તો આવી બની, રાજા મૂરખજને માથે;
 કાશિએ જઈને કરવત મુકાબ્યું, હરિજનને હાથે રે. ભક્તિ

સત્યને કાળે ત્રણે વેચાયાં, રોહિદાસ ને રાણી;
 ઋષિને વાસ્તે રાજા વેચાણો, ભરવાને પાણી રે. ભક્તિ.
 પેરે પટોળાં પ્રેમનાં રે તમે, શરવિર થઇ ચાલો;
 ભોળે ભગત કહે ગુરુ પરતાપે, આમરાપર માલોરે. ભક્તિ.

પદ ૮ મું.

દૂનિયાં દીવાની કહેવાશેરે, ભુંડી ભિતોમાં ભટકાશે.-ટેક.
 પાપ જ્યારે એનું પ્રગટ થશે ત્યારે, ભૂવા જતિ ઘેર જશે;
 ધુણી ધુણી એની ડોક જ દુઃખસે, ને લેનારો લેઈ જાશેરે. દૂનિયાં.
 સ્વર્ગમાં નથી સુપડું ને, નથી ખાંડણિયો ને ઘંટી;
 દુધ ચોખ્ખાના જમનારા તમે, કેમ કરી જમશે બંટીરે. દૂનિયાં.
 દોગ કરીને ધુતવાને આવે ત્યારે, હાથ બતાવા સૌ જશે;
 ક્યારે આના કર્મનું પાનું રે ફરશે, અને ક્યારે પુત્ર જ થાશેરે. દૂનિયાં.
 કીમિયાગર કોઇ આપી મળે ત્યારે, ધનને વાસ્તે ધાશે;
 ભોળેભગત કહેશ્રમણામાં ભમતાં, ગાંઠની મૂડિ ગમાશેરે. દૂનિયાં.

રા મ કૃષ્ણ ભક્ત

કૃષ્ણલીલાનાં પદ.

પદ ૧ લું.—રાગ ખિલાવલ.

પહેરોને પિતામ્બર લાલ, પલવટડી તમે વાલોછ;
જીવતિ જનને મોહારે લાલ, લડસડતી ગતે ચાલોછ.
અમલ કલમ દલ લોચન લાલ, ભવમોચન ભવ ભાવોછ;
કંઠડે કોકીલ લાજેરે લાલ, ઝીણે સાદે ષોલાવોછ.
દીઠડે દુઃખડાં નાસેરે લાલ, મીઠડારે લીજે મુખનાંછ;
રામકૃષ્ણ (કૃપા) રસ પીતારે લાલ, લેખાં શાંરહે સુખનાંછ.

પદ ૨ જું.

સુંદર કાંઈ ન દેખુરે લાલ, તમ સરખું શામળિયાછ;
અમસુ સુકૃત સાધ્યુંરે લાલ, મહી વેચંતાં મળિયાછ.
સુર નરને નહિ સુણોરે લાલ, જોગીને નહિ જોતાછ;
ઘેર અમારે આવોરે લાલ, લાજે નહિ ગઈ દોતાછ.
વૃંદાવનમાં વસતારે લાલ, સગપણ થયું છે સાચુંછ;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસિયારે લાલ, નામે તમારે નાચુંછ.

પદ ૩ જું.

નામ તમારું સુણતારે લાલ, તાન જ આવે તનમાંછ;
રૂપ તમારું રડુંરે લાલ, વારું વસિયું મનમાંછ.
લોક કહે છે ઘેલીરે લાલ, વનમાં દોડું અંકેલીછ;
મોહન મુખડું જોતારે લાલ, આનંદની થાય હેલીછ.
કણકણતી ને કાલીરે લાલ, વહાલાને છું વહાલીછ;
રામકૃષ્ણ રસ ભીનીરે લાલ, બલિયે બાથે બધાલી.

પદ ૪ થું.

ટેવ પ્રડી છે તમનેરે લાલ, ભામનીઓ બહુ ભાવેછ;
બાહે ગ્રહી ષોલાવોરે લાલ, અમને અચરજ આવેછ

રસિયા ને રંગીલારે લાલ, વહાલ લયીં નેણુ વારુજ;
 મુખ દેખી મલકાઉંરે લાલ, લાજ કરો શા સારુજ.
 રંગભર રમથું તમથું રે લાલ, નેહ ધરીને નમથુંજ;
 રામકૃષ્ણ રસમાતારે લાલ, આળ કરો તે ખમથુંજ.

પદ ૫ મું.— રાગ રામગ્રી.

નિરખતાં નાથને મારી, આંખ થઇ છે ટાઢીરે;
 નિત નિત નવલા મુખ મુજને, દામોદર દેહે દાડીરે. નિરખત
 છેલ છખીલા કહાનજીનું મુખ, જોતાં તૂમ ન થઇએરે;
 ભાવે પૂરણુ લાળી એના, ભામલડાં તો લધ્યેરે. નિરખત
 જસોદાનો સુત જીવણુજ, સહુ સહીયરને મુખદાધરે;
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ પામિયાં, કાંઇ પૂરણુ પુન્યે બાધરે. નિરખત

પદ ૬ મું.

સ્નેહે બાંધી સુંદરી, સુંદર વર જોવા જાયરે;
 મોહનજીને મરકલડે, કંઈ ઉલટ અંગ ન માયરે. સ્નેહે.
 કોની અચલે ચુંદડી ને, કોની લલકે પુલ્કીરે;
 મુખડું જોતાં માવતું હુંતો, મચકો ગઈ છું ભૂલ્કીરે. સ્નેહે.
 એક વધાવે પુલકે, એક ફરી ફરી આશિષ બોલેરે;
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ પેખતાં, કાંઈ દેવાંગના શી ડોલેરે. સ્નેહે.

પદ ૭ મું.

મહારા કહાનજી તમને કામલડી, તે કેવી સારી દીપેરે;
 મોર પીછને મુંજળ ગોડીએ, માનુનીનાં મન હિસેરે. મહારા.
 પર્મ પનોતા પાતળીઆ તમા, જે પહેરે તે ગોઠેરે;
 ચાલતણી ચતુરાઈ જોતાં, લક્ષ્મી ચરણે લોટેરે. મહારા.
 અણીયાળીશી આંખડલી તે, જોગ ભોગનું જમણુરે;
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસ ભર્યા, કાંઈ કીકીમાંહે કામણુરે. મહારા.

પદ ૮ મું.

વહાલા વિકલજી રે હો, દુર્લભ દીઠલાજીરે હો.—ટેક.
 તમ માટે દીલડી કરુંરે, પહેરું પટોલી હો;
 નેન સમારું નિરમળાં, નીત નવલ રંગ ચોલી હો. વહાલા.
 અપ્પળાને ઉજમ ધણેરે, તમથું રમવા હો;
 કાલ મુણતાં વાંસલડી ઘેરે, ન રહી જમવા હો. વહાલા.

ઐવાં લાડ લડાવીએ, કાંઈ અમને વહાલા હો;
રામકૃષ્ણ રસ ઘેલડા, હું ચાણું રહી બાલા હો. વહાલા.

પદ ૯ મું.

મુજને તુજવીણુ ન ગમે હો, વેરી વિરહ દમેછે હો.—ટેક.
તુજ માટે મયકા કરીને, આતું તીરે હો;
અણુદીઠે મન અણુમણું, તો સુખ ન શરીરે હો. મુજને.
મનડું હચું માહેરું તે, કહીએ કેવું હો;
નરનારી છે અતિ ઘણાં, કા ન મળે એહવું હો. મુજને.
પહેરું આહું પાતળી તે, કાંઈ એક સારું હો;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ નથી અળગા, તન મન સૌંધ્યાં વારુ હો. મુજને.

પદ ૧૦ મું.

નંદના છૈયા છોજી હો, લક્ષણે લૈઆ છોજી હો.—ટેક.
ઘણા દિવસ તમે અમશું, કાંઈ કાંઈ ટળતા ચાલો હો;
હવડાં સહુ સહીઅર મળીને, હલકે હાલો હો. નંદના.
મહિ વેચતાં માવજી તમે, પકડી પાડી હો;
આથ લઈ ખેંચી મુજને, દોળી પાડી હો. નંદના.
એ રસ લીલા લાડકી, કહો કહાં રમાશે હો;
રામકૃષ્ણ જન રસ ભર્યો, જુગ જુગ જશ ગાશે હો. નંદના.

પદ ૧૧ મું.

પ્રેમ પુષ્ટ કર્યાં છો હો, વલ્લભ મન વર્યાં છો હો.—ટેક.
ગોકુળમાં રાખી રહ્યા, અમો અતિ અન્યાધ હો;
પાડ માનો અમતણો, તમે કુંવર કનાઈ હો. પ્રેમ.
પ્રેમે ગોરસ મારા ઘર તણાં, ખોળીને પિધાં હો;
જે દિન ગોરસ નવ લુટ્યાં, ત્યારે હૈડાં દાઝ્યાં હો. પ્રેમ.
ઝંઘડો કરતાં ઝંટકે, બિરમાળા તુટી હો;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રાખીએ, છીએ બાંધી મુડી હો. પ્રેમ.

પદ ૧૨ મું.

ગોપી ઘેલી દીસે હો, મુજપર દંત પીસે હો.—ટેક.
તે નર હું હો નહિ, તુંજ હાથે આતું હો;
ખ્યાત ઘણી છે તુજને, તે સૌ સમાવું હો. ગોપી.
તુંએ છે હુતારડી, હું એ પણુ નથી આછો હો;
ઘણું દોહલે બળજે, મુજને જડવો છોછો હો. ગોપી.

તે દિન દાણ માગતા, આવી અમથું બાથે હોઃ
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રડું થયું, હું તો નાગર સાથે હો. ગોપી.

પદ ૧૩ મું.—રાગ સારંગ દેશી.

આવ હરિ વહાલા આવરે, આવ હરિ વહાલા;
મનની ગમતી વાત કીજ્યે, છબીવારે છોગાલા. આવ.
તુજ મળતાં મન મહારે, હીમિ આનંદ પામેરે;
રજની આખી રંગભેર રમીએ, તો રસ બહુ જામેરે. આવ.
એ સુખ કાંઈ કહ્યું ન જાએ, કહાનડ કાલારે;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ અનુભવ કીજે, અતિ છો વહાલારે. આવ.

પદ ૧૪ મું.—રાગ ગરબી.

નંદનજનો કુંવર ક્રોડામણો, સાહેલીરે; ગોવરધન મન ભાવનો, સાહેલીરે.
ગોકુળયું રળીઆમણું, સાહેલીરે; જમુના તટ મોહામણું, સાહેલીરે.
વ્રજ સુંદરીના સગમાં સાહેલીરે; રાસ રમે વહાલો રંગમાં, સાહેલીરે.
ત્રેમ તે સીધુ સુખ પુજમાં; સાહેલીરે; વૃંદા તે વનના કુંજમાં, સાહેલીરે.
રાસ રમે સાહેલડી, સાહેલીરે; થઈ વહાલાનેકંઠે બેલડી, સાહેલીરે.
સુંદરીને રગની રેલડી, સાહેલીરે; મુરલીને નાદે થઈ બેલડી, સાહેલીરે.
રમતાં રમતાં રાતલડી, સાહેલીરે; કહી નવ જાએ વાતલડી, સાહેલીરે.
પહોડયાં તે બેઠે સુખસેજમાં, સાહેલીરે; શ્યામ શામાળ બહુ હેજમાં, સાહેલીરે.
નીરખી સખી વૃંદમાં, સાહેલીરે; રામકૃષ્ણ પ્રભુ નાચે આનંદમાં, સાહેલીરે.

પદ ૧૫ મું.

પહેલે તે મોહન મીઠડો, સાહેલીરે; અહિયાં ઉભો મં દીઠડો, સાહેલીરે.
તે છબી મન ગોડી ગઈ, સાહેલીરે; શીર બેડું ને ઉભી રહી, સાહેલીરે.
ગોઠ કરે ક્રોડું ધણી, સાહેલીરે; દષ્ટિ તે ફેરવે મુજ ભણી, સાહેલીરે.
કુંવર હશે એ કેહનો, સાહેલીરે; મારે છે માર એ મોહનો, સાહેલીરે.
સાચા તે બાપનો બેટડો, સાહેલીરે; મોલીકું તે ભારે મરેડતો, સાહેલીરે.
ઉભા રહ્યાની શી ઠોણ છે, સાહેલીરે; એવું તે સુંદર કોણ છે, સાહેલીરે.
કોણ તે દેશનો કહાનો, સાહેલીરે; ન હોય તે આપણા હાંનો, સાહેલીરે.
ઝાઝી વાર ત્યાં ઉભી રહી, સાહેલીરે; મન પાખી મંદિરિયે ગઈ, સાહેલીરે.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ મન હયું, સાહેલીરે; તે દિનથી કાંઈ કામણ કયું, સાહેલીરે.

પદ ૧૬ મું.

ધુતારા ધરણીધર તારી વાંસળીરે લોલ;
વાંસળીયે કંઈ થેલું કીધું ગામ જો—ધુતારા.—ટેક

સખી નહતાં ઘોતાં દ્રોતાં વલોવતાં નીસચારે લોલ,
 ટળતાં પડતાં રહતાં મૃત્યાં બાળ જો; હુતારા;
 સખી સાચુ સચરો જો જોણી નવ લલારિ. લોલ,
 કંથજીને ચહુની મુઠી રીસ જો; હુતારા;
 સખી મંધરાતે મોહનજી જો કદમ ચડિરિ. લોલ,
 ગોખીજનનાં હરીયાં છે કંઈ ચીર જો; હુતારા.
 સખી અવળાં વચ્ચ ને અવળાં આમણુ પહેરીયારિ. લોલ,
 કાન તણાં લઈ દેઢે લાલ્યાં કોટે જો; હુતારા.
 સખી રામકૃષ્ણ પ્રભુ લલે પંધાર્યા શેરીચેરે લોલ,
 ગોખીજનની પૂરી છે કંઈ આરા જો; હુતારા.

પદ ૧૭ મું.

હસવા સરખી હરિમું મારે ગોંડારિ લોલ;
 હસવા સરખું સિજમંડલ શુભ લાભ જો. હસવા.—૨૬.
 સખી નાહતાં ને ગાતરિ શુભ ગોવિંદનારે લોલ;
 વસવા સરખું વૃંદાવન શુભ ગામજો. હસવા.
 તીરથ મારે કીરત દેશવરામનું રે લોલ;
 પીવું મારે પ્રેમતણું રસપાનજો. હસવા.
 નાત હમારી નીરમળે નંદકુંવર શું રે લોલ;
 સાત હમારી બુધરજી શું લગતી જો. હસવા.
 રામકૃષ્ણ પ્રભુ લલે પંધાર્યા શેરીચેરે લોલ;
 ગોખી સચળી શુભ તમારા ગાયજો. હસવા.

પદ ૧૮ મું.

નહીં જાઉં તે જમના પાણીરિ મા, હુંને ખીજવે તે સંચરં સમાધીરિ મા.
 મુને કુંવારી કુંવારી સદુ દેહજો મા, મારી સંચરો તે મેણાં દેહજો મા.
 જળ જમનાજીને ઘાટે મા, હુંને કાદનજી કાદવંડ જોટે મા.
 જાલો દે નેણાના ચાળારે મા, મેં તો કદાનવર સાંભળ્યા કુંવારારે મા.
 હુંને કદાન વરને પરણાવેરે મા, મારી વજ્રમાં તે વાત વખણાવેરિ મા.
 મળે સરખાતે સરખી જોડે મા, મુને પોષતાં તે પહોંચશે કોડે મા.
 હેવા રામકૃષ્ણ વર રંગારે મા, હુંને અર્પડ પહેરાવો ચુડારે મા.
 હેવા રામકૃષ્ણ વર રંગારિ મા, મારા જન્મ જનમના સંગારિ મા.

રાજે.

કૃષ્ણ પ્રત્યે ગોપીના પ્રેમ વિન.

પદ ૧ લું.

હરિ મેં હાવે ક્યમ રહેવાયે, હુંપણુ આતે ક્યમ સહેવાયે;
એ તો અંધ થઈને તાંણે, પ્રેમની વાતો પશુ શું જાણે..
આવી અમથાં ખુંદી મારે, સાચો શબ્દ કોઈ ન ધારે;
મોહન વાત તું સાંભળ મારી, હું તો બેઠી સહુથી હારી.
દુરીજન દે છે મુને મેહણાં, મારાં તમશું લાગ્યાં નેણાં;
વહાલા વેરી વાંકુ બોલે, તે તો પડશે તેને બોલે.
હાવે જે બોલે તે સહીએ, મનની વાતો કાને કહીએ;
સઉકા બોલે છે આડું આડું, વાંક હું કોનો કહાડું..
એ તો શિખામણુ છે જાણો, મનમાં દુલાણુ કાંઈ ન આણો;
રસીઆ છો રાજેના વાલા, ભગતતારણુ છો નંદલાલા.

પદ ૨ જું.

તેં તો ઘેલું કીધું ગામ, કાને હાથ ન લાગે કામ;
જેને મળીઆ તું મોરાર, તેને મૂકાવ્યાં ઘર બાર.
હાવો કોનો કાડું વાંક, ત્રીકમ તજથી આડો આંક;
રસીઆ રંગ રમાજ્યા એમ, વળતાં તે વિસાર્યાં કેમ.
જે કો જળ ભરવાને જાણે, તે તો વાટે ખોટી થાણે;
કાનું ચોરી લીધું ચંત, એવો કામણુગારો કંથ.
વિકૃલ વહાલાં તારાં વેણુ, મહારાં તમશું લાગ્યાં નેણુ;
મારે તમશું લાગ્યો નહ; તમને સોંપી-સુંદર દેહ.
ધરના છો ધૂતારા કાહાન, મનમાં મુકાવો છો માન;
રસીઆ છો રાજેના નાથ, સર્વે સોંપ્યું તમારે હાથ.

૫૬ ૩ શ્લોક.

વહાલા વાટે તે વાત ન થાય, તમે જાણોજો જાણવરાય;
હું કાંઈ લખે સંસાર, અમે અખલાનો અવતાર.
ઉભાં રહીએ ઘોલે દિસ, વળતા વેરી કાઢે વેશ;
ત્રીકમ તમારું કંઈ ન જાય, વળતી અમને દુલહુ થાય.
વહાલા અઢ્યાં ન ઉતરે આળ, જુગમાં રહેવું મદા જંગલ;
મોહન મળવું તે એકાંત, એવી મનની વિચારો પ્રાંત.
માહારે સાચીનું સાથ, જોતાં જોહણી દે ગાળ;
જમ કાંઈ મીન રહે જલમાટે, પાણી પીવું તે કહો કાંઈ.
વહાલા વાત સાંભળો એક, વિદ્યુત વારું કાંઈ વિવેક;
દુરીજન દેખે હામે હામ, શાને મેલાવો છો મામ.
મારે અંતર ઉપને દુઃખ, તમે માનો શાનું સુખ;
રસીઆ છો રાજેના નાથ, તાહારા નેનમાં છે કાંઈ ધાત.

૫૬ ૪ શ્લોક.

મારા મન ગમતા મહારાજ, મારે ઘેર આવોને;
હું તો તલસું તમારે કાજ, હસીને ઘોઢાવેને.—ટેક.
વિલંબ ન કરીએ વિદ્યારે, આવોને અમ ઘેર આગ;
પેર પેરનાં પકવાન બનાવું, ત્રિકમ તમારે કાજ. મારા.
મનમાં હું તે માવજી, સુખડે કેમ કહેવાય;
આવી શકા તો આવજો, મારું જોતાં જોખન જાય. મારા.
આ જોને આંગણિયે ઉભો, રંગીઓ રણુછોડ;
રાજેના સ્વામી પ્રભુ અંતરજનમી, પૂરો મારાં મનનાં કાડ. મારા.

૫૬ ૫ શ્લોક.

હું જોલે તમારી સાથ, જાણવજી જાણવારે;
આતો નાહે મોટાની રીત, પરવેર માંડવારે.—ટેક.
વાટ જોતાં રજની ચીતી, આત્યા ઉગમતે સુર;
કામલુગાર કાનજી, વાલે અમને વિસાર્યો દૂર. જીવજી.
પરનારીની પ્રીતડી તમે, કરી આવો હામે હામ;
અહીંઆ આવીને શું કરો, જોનો ઘેર ઘેર દોલ વિશ્રામ. જીવજી.
કાને તે મંદિર તમે કાનજી, કરી આત્યા લીલા લેર;
રાજેના સ્વામી પ્રભુ અંતરજનમી, કાણુ જાણે તમારી પેર. જીવજી.

પદ ૬ કું.

જેનો પીયુડો તે પરધેર જાય, સખી હવે થું કરીએરે;
 એકલડાં નવ રહેવાય, ગુરી ગુરી મરીએરે. સખી.
 રૂપ જોવતાં રસીઓ વાલો, પરાણે કરે છે પ્રીત;
 વણ તેડ્યો પરમદિર જાએ, જોહેવી છે એની રીત. સખી.
 સમજાવ્યો સમજે નહિરે, કહો હવે કરીએ કેમ;
 શેરડીએ સામો મજે, ત્યારે હાજે નીચાં નેણ. સખી.
 છળભેદ છાનો રમેરે વાલો, વાતોમાં મને વાય;
 રાજેના સ્વામી પ્રભુ અંતરજામી, એતો અરથ પડ્યે જાળખાય. સખી.

પદ ૭ મું.-રાગ ગરબી.

કાગળ મોકલુરે, વહાલા વાંચો હેત કરી;
 એકવાર આવજેરે, નીરખું મુખડાં મૂઝ લરી.
 વીનતા પ્રેહે તણીરે, લખતાં લોચન આલે નીર;
 અખલા અવતયારિ, વાલા કહો કેમ ધરીએ ધીર.
 બાળે વેશમરિ, લાગી પરણ્યા પહેલી પ્રીત;
 વર વિદ્વલ વચારિ, અવર વરવાની શી રીત.
 ત્રિકમ તમ વિનારે, સુકાં સહુ વાડીનાં વન;
 લીલાં કેમ રહેરે, વહાલા પલ્લવ છે આ વન.
 સહુ અળખામણુરે, મુજને કુટુંબતણો પરિવાર;
 વહાલાં વીજે ભયારિ, વેરી બાલે સહુ સંસાર.
 અન્ન પાણી તન્યારિ, હવે પડશે પાપી પ્રાણ;
 સુનું તમ વિનારે, વહાલા લાગે છે અહ્યાંડ.
 જાંહાં હરિ રંગે રમ્યારે, તે મને જાગી ખાવા ધાય;
 તે સુખ સાંભરેરે, તમ તમ હાડે હોળી થાય.
 રહેવાતું નથીરે વહાલા, કહું છું મૂકી લાજ;
 મળજે દયા કરીરે, રસિયા રાજેના મહારાજ.

પદ ૮ મું.

ઉગા શરદ પુનમનો અંદ, મહારે હિપનારે આનંદ;
 ગોરી ગરબે રમવા આવે, રમશે જોખી જોવાળ માંહે.

રમવા ભુધર સાથે લાવ, આપણે આવ્યો છે આ દાવ;
મળીએ સરવે સરખી નાર, સજીએ શોભિતા શણગાર.
ઠમઠમ વીછીવાનો ઠમકાર, ઝમ ઝમ અંઝરનો ઝમકાર;
ઝાઢો આપે એવાં ચીર, આપણે બનું જમનાં તીર.
ઝાળી ચંપક વરણી પેહર, આપણે કરવી લીલાલે
ન્યમ કાંઈ વશાયેર માડે ફેણ, એવી ગુંથાવોની વેણ.
લેહેકે હૈડા ઉપર હાર, નૈણે નીરખાને મોરાર;
રસિઆ છે રાજેના નાથ, અમને રંગે રમાડો રાત.

પદ ૯ મું.

આજની ધડીરે રળિયામણી.

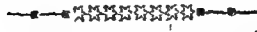
હારે મહારા બહાલાજી આવ્યાની વધામણી હરે; આજની.—ટેક.
હારે સોહાસેણ પૂરેની સાથીયા,
હારે ઘેર મલપતા આવે તે હરિ હાથીયા હરે; આજની.
હારે સખી આવેરા વાંસ અણાવીએ,
હારે મારા બહાલાજીને મંડપ રચાવીએ હરે; આજની.
હારે સોહાસેણ ચાર તેડાવીએ,
હારે મહારા બહાલાજીને મોતીડે વધાવીએ હરે; આજની.
હારે સોહાસેણ મળશે જે ધડી,
હારે મહારા પ્રભુજી પધારે તે ધડી હરે; આજની.
હારે મલ્યા દાસ રાજેના સ્વામી કાંકડા,
હારે હુંતો મોહી રહી મુજના આંકડા હરે; આજની.

પદ ૧૦ મું.

આવોની લાલ વરણાગીયા.

હારે ઘેર આવોની રચામ સવાદીયા હરે; આવોની.—ટેક.
હારે કહાના આવો તો શીખવું ચાતુરી,
હારે આપણુ રમીએ તે રંગલર રાતડી હરે; આવોની.
હારે ચાલો જમ્યે જમનાજીના ઘાટમાં,
હારે પેલા હુરિજન લોહ દેખે વાટમાં હરે; આવોની.
હારે રૂડા દાસ રાજેના સ્વામી વાંકડા;
હારે હું તો મોહી રહી મુજના આંકડા હરે; આવોની.

ભૂખણુ ભકત.

ઈશ્વરને લજવા વિષે.

અષ્ટક, ૧ સું.-છંદ ભુજંગીની ચાલ.

કશી વાતનો ખરખરો મન નાણો, સુખ દુઃખ તે દેહના ધર્મ નાણો;
કરોને તમે કોટી લક્ષ પ્રકાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
હરિશ્ચન્દ્ર રાજા મહા પુણ્યવાન, નહીં કોય સંસારમાં એ સમાન;
તેણે નીચ ઘેર વસ્યો નીર ભાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
સતી મુખ્ય કહાવે અહલ્યાજી જેહ, જેના નામથી થાય નિષ્પાપ દેહ;
તેણે ધન્ધ સાથે કયો વ્યભિચાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
જીવો જનકીજી પક્ષાં દુષ્ટ હાથ, જેના શ્વામિ છે કોટિ પ્રહ્લાંડ નાથ;
આપોઆપ લક્ષ્મીતણો અવતાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
વળી પાંડવોની કહું એક વાત, જેના સારથિ નિત્ય વૈકુંઠનાથ;
હાર્યા રાજ રિક્તિ તથા નીજ નાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
મહા પુણ્યકારી જેને સિદ્ધ નાથ, ચાલી નીસર્યા નારી લઈ વન સાથ;
અહુ કષ્ટ વેઠ્યું તેણે વર્ષ બાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
શા માટે તમે ભાર માથે ધરો છો, વળી હું કરું હું કરું એ કહો છો;
કરોને તમે ચિત્ત સાથે કરાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.
કરી વિનતિ સર્વને હું કરું સત્ય વાત, રચ્યા ભૂખણુ તે સુણો શ્લોક સાત;
ઘણું સાંભળ્યા જોગ સાધુ વિચાર, લખી વાત મિથ્યા ન થાયે લગાર.

અષ્ટક-નવપદી ૨ સું.

પિતા માત સંતાન ને મિત્ર બ્રાત, એ તો સર્વ છે આજપંપાજ વાત;
એમાં અંતકાળે નાવે કોય કામ, તે માટે લજો સર્વથા રામ નામ.
ઘડીમાં ઘડી જાય આયુષ્ય અદ્ય, ભમંતાં ભમંતાં થયા કોટિ કલ્પ;
આથે મર્યું કેરી મહા એક લામ, તે માટે લજો સર્વથા રામ નામ.

ઘણીવાર સંસાર માંડી ધ્યાં છે, પથુ પક્ષી યોની વિધે અવતર્યાં છે;
હવે આ સમો છે તર્યાનો જ હામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.
કરો છો બીજી અલ્પ વસ્તુનું યત્ન, તલ્લે છો હરિ નામ જેવું જ રત્ન;
નથી બેસતું મૂલ્ય એક બદામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.
જરાયે ઘણો દેહ તો જીર્ણ થાશે, શરીરિથકી સર્વ સામર્થ્ય બશે;
થશે રોગ પીડા જશે સર્વ હામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.
જેને સેવતાં કોટી કલ્યાણ થાય, બાહુ જન્મનું પાપ તો સઘ બાય;
વળી પામિયે જે થકી સિદ્ધ ધામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.
જવું એકલાં ત્યાં નહીં કોય સાલ, વળી જીવને દુઃખ અત્યંત થાય;
તેણીવાર રક્ષા કરે, મેઘશ્યામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.
જે કો જનકીનાથના હોય દાસ, ન પામે કદી તે ફરી ગર્ભ વાસ;
કરે લોક આ સર્વ તેને પ્રણામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.
રમ્યા ભૂખણે તે મુણો શ્લોક આઠ, હેતે સાંભળે ને કરે નિલ પાઠ;
થશે તેથકી દુઃખકરો વિરામ, તે માટે લગ્ને સર્વથા રામ નામ.

અબ્દક-અગિયારપદી-૩ જી.

ઘણા પુન્યના ભાવથી દેહ પામ્યાં, હસંતા રમંતાં મુખે દીન વામ્યાં;
ગયા નાથનું નામ તો સઘ ચૂકી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
લણ્યા શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતની સર્વ વાત, નથી ઝાળખ્યા ત્રી તમે પ્રાણુનાથ;
વિવેકી થઇ કાં કરો શુદ્ધિ કુંડી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
પરસ્ત્રી પરદ્રવ્યનો ત્યાગ આણી, હૃદેમાં ધરોને તમો ચક્રપાણી;
એ તો દુષ્ટ માયાતણી સર્વ ભૂકી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
મંદે અંધ દષ્ટિ થયાથી ન દીકું, કુસંસારનું સૂખ લાગે છે મીકું;
જરા આવશે આ થશે દેહ મૂકી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
ઘણા જલથી દેહને મુખ દીકું, ઘણા ભેદથી સર્વનું દ્રવ્ય લીકું;
જવું એકલાં સર્વ સંપત્તિ મૂકી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
ઘણા રમ્ય વૈભોગથી દેહ પોખ્યો, કરી તીર્થ બત્રા કદાપી ન સોખ્યો;
મળી મિત્ર ટોળે દેશે સર્વ કુંડી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.
જદા આવિને જીવને મૃત્યુ ગ્રેશે, તદા સર્વ સંબંધી ત્યાં જોઇ રેશે;
ન રક્ષા કરે પૈઘ કે ક્વાથ ભૂકી, લગ્ને રામને કામને દૂર મૂકી.

કહે વ્યાધિયે કંઠનો રોધ થાશે; હૃદમાં થકી જ્ઞાન તો સર્વ જશે;
તદા જીવ જીહ્વા થશે સંઘ દૂંડી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.
નથી જાણતા ધર્મની રીત ઠીક, નથી રાખતા મરણની મંત્ર બીક;
ગુમાને લય્યા ચાલ ચાલો છે ઝૂકી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.
જમકિકરા મારશે દુષ્ટ મારે, તદા નાથ પાળે નહીં કાય તારે;
જીવો મૃત્યુ માથે રહે નીત ઝૂકી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.
સદા ચૈતન્યજ્ઞાતિ મહા રંક કહાવે, કયા રામની તો જોને મન લાવે;
રચી ભૂખણે તે સુણો જ્ઞાન કૂચી, લજ્જે રામને કામને દૂર મૂકી.

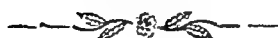
અષ્ટક-નવપદી-૪ શું.

તમે અવતર્યા લક્ષ્મ્યોરાશિવાર, નથી પામિયા તોય સંસાર પાર;
માટે આ સમે જાપમાળા ધરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
હૃદમાં અધો મસ્તકે બ્યાં રહ્યાતા, ધણા વ્યાકુળ તો તમે ત્યાં થયાતા;
હવે તે સમે કાં ગમે વિસરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
સંચું દ્રવ્ય તો દ્રવ્યને ઠામ રહેશે, સગા મિત્ર સંસારની રીત કહેશે;
જોતામાં જશે પ્રાણ તો નીસરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
એ તો દેહ સંબંધી જાણો અનિત્ય, પ્રભુનાથનું નામ તો એક સત્ય;
નાવે જેથકી ગર્ભવાસે કરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
અભિમાન આડે નથી કાંઈ જોતા, કદાપિ નથી કૃષ્ણનું નામ લેતા;
અરે મૂઠ લોકો જવું છે મરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
કહું માનજો સર્વથા એક મારું, નથી કોઈ સંસારમાંહી તમારું;
માટે સંગ માયાતણો પરહરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
કળિકાળમાં જન્મ મિથ્યા વગોયો, મહારત્નને કાચને મૂલ ખોયો;
ધરો ધ્યાન ગોવિંદનું આદરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
જોણે ગોપિકા નાથનું નામ લીધું, તેણે જન્મ પામ્યાતણું સાર્ય કીધું;
ગયા તે તો સંસાર સજે તરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.
એ તો વિષજી લક્ષ્મિતણો છે પ્રબોધ, સુણીને રખે આણતા મંત્ર કોષ;
કહું ભૂખણે મોક્ષ આઠે કરીને, લજ્જે લક્ષ્મિ લાવે સદા શ્રીહરિને.

અષ્ટક-પારપદી-૫ શું.

અમ્યા રંગ તે ગોપિકા સંગ રાસ, ઘણે પ્રીતિલાવે કરીને વિલાસ;
કહાવે તથાપિ સદા પ્રજાચારી, જાણે દુઃખ હારી સદા શ્રીમુગ્ધરી

આવી ગોઠુળે કામ અત્યંત કીધું, પિતા માતને સુખ સંપૂર્ણ દીધું;
 એ તો નંદનો નંદ આનંદકારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 ધણા દુષ્ટ મારી હયો ભૂમિ ભાર, કૃપાયે કરી ભક્ત તાર્યા અપાર;
 જેણે નંદની ધનું નવલક્ષ્યા ચારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 સુદામાતણી સાર અત્યંત કીધી, મુઠી તાંદુળામાં નવેનિધ દીધી;
 કૃપાનાથ સાધુતણા હિતકારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 જન્મ-કિંકરે દુઃખ અત્યંત દીધું, ત્યારે નારાયણ પુત્રનું નામ લીધું;
 એવામાં અન્નમેળ લીધો ઉગારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 સ્તુતિ સાંભળી ભક્તની ભીડ જાણી, આન્યા સદા વૈદ્યુથી ચક્રપાણી;
 મૂકાવ્યો ગજ ગ્રાહ નાંખ્યો વિદારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 અરે શુદ્ધિહીણા ન જાણો હરિને, તેણે આવશ્યો ગર્ભ વાસે કરીને;
 બુવોને તમે જ્ઞાન દુષ્ટે વિચારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 હરિભક્ત પાપે વૃથા જન્મ જશે, પછી અંતકાળે ઘણું કષ્ટ થાશે;
 તે માટે તમે વાત બીજી વિચારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 વિપય વિપરૂપી તેને શું વખાણો, આ સંસાર તે સ્વપ્નને તુલ્ય જાણો;
 વિવેકે કરી મોહ માયા નિવારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 અતુર્ભજ શ્રીનાથ છે સત્ય. શર્ણુ, મહાલક્ષ્મી એવે જેનાં નિત્ય ચરણ;
 એ તો શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 તેણે શું થયું જે ઘણું એક ડાહ્યા, તેણે શું થયું દ્રવ્ય ઝાંઝું કમાયા;
 તેણે શું થયું જે રમ્યા રંગ નારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 પ્રભુનાથ પોતે દિસે છે દ્યાળ, કરે નિત્ય ભક્તોતણી પ્રતિપાળ;
 તેને જો લજ્જે તો ગતિ થાય સારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.
 સદા ગામ વેલાળ મધ્યે નિવાસ, પ્રભુજીતણો નિત્ય દાસાતુદાસ;
 સ્ત્રી બુખણે તે સુણો મોક્ષચારી, લજ્જે દુઃખહારી સદા શ્રીમુરારી.

શાંતિદાસ.

આ કવિનાં પદ સ્ત્રીઓમાં બહુ ગવાય છે

કાનુકાની બાળલીલા વિષે.

પદ ૧ લું.

કોઈએ દીઠડો કાન કોડામણો રે, સખી જોને, દીઠડો કાન કોડામણો.—ટેક.
છેલ જખીલો ને છોગાવાજો, રડો ને ખૂબ રણિયામણોરે; કોઈએ..
મહિ જળવાની વાલો બુદ્ધિ નિપાવે, શામળિયો સાંહ્યામણોરે; કોઈએ.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, પોતે થઈ ગયો વામણોરે; કોઈએ.

પદ ૨ જું.

જુઠડાને ક્યાં આલું, જુવોને સખિ, જુઠડાને ક્યાં આલું—ટેક.
વચન મોહનનાં લાગે છે મીઠડાં, ફેવું જોલે છે કાલું કાલું; જુવો.
એકવાર વાલોજી આરા આવે તો, ઘેંરીને ઘરમાં ધાલું; જુવો.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, એથડી ખીતી હું ચાલું. જુવો.

પદ ૩ જું.

કોઈ કન્યા નહિ આપે, ફેવરને, કોઈ કન્યા નહિ આપે.—ટેક.
સારાં ન લક્ષણ ફેવરજીકરાં, નિત ઉડીને સંતાપે; ફેવરને.
રડો તે વર શોધીને કાઢ્યો, રાધિકાજીને આપે; ફેવરને.
શાંતિદાસનો પ્રભુ રસિક શિરોમણી, ફેવારો રહેશે એને પાપે; ફેવરને.

પદ ૪ થું.

કાનુકો કાળજીની કોર છે, બેની મારે, કાનુકો કાળજીની કોર છે.—ટેક.
અટપટી પાધ ને કેસરિયો વાઘો, માથે કળાયલ મોર છે; બેની.
વૃંદાવનમાં વાલે વાંસળી વળગી, મોરલીનો સ્વર જોર છે; બેની.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, ગોપી સંગ પાંધરો દોર છે; બેની.

પદ ૫ મું.

કાનુડે કામણુ ડીધલાં, ઓ બેની પેલે, કાનુડે કામણુ ડીધલાં.—ટેક.
કામિનિયોનાં કાળજાં કારવા, આણુ જ માયાં સીધલાં; ઓ બેની.
લવિંગ સોપારી ને પાનનાં બીડલાં, અમને કાંઈ એક દીધલાં; ઓ બેની.
શુંય કંઈ ને વાલો શું વળિ કરશે, એવું બાણીને બહુ બીધલાં; ઓ બેની.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, આંખે અમીરસ પીધલાં; ઓ બેની.

પદ ૬ મું.

બને ગોવાલણી બૂદી, અહીંથી, બને ગોવાલણી બૂદી.—ટેક.
મહિ વેગવાને તું કાલે આવીતી, આંખણિયે પેરીને અંચુડી; અહીં.
બુઠા બોલ તું શાને બોલે છે, મહિની મટુકિ ક્યારે ફરી; અહીં.
હસતાં આળ ચઢાવે રે-બેડી, મારું ગેડી ને કરું ફંડી; અહીં.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, માલ તારામાં નથી મૂંડી; અહીં.

પદ ૭ મું.

મનડાં વ્યાકુળ હરિઆવતાં, બેને બેની, મનડાં વ્યાકુળ હરિઆવતાં.—ટેક.
પારણિયાં પરશાળે મૂક્યાં છે, બાળક મૂક્યાં છે ધાવતાં; બેને બેની.
સાદ કરંતા સામા મળિયા, સ્વામિ પેલાં બોજન પાવતાં; બેને બેની.
વલોણું તાણુતાં બાઝતા મોહન, માંખણુ ખાતા ઘી તાવતાં; બેને બેની.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણી, હરખે હરિ ગુણુ ગાવતાં; બેને બેની.

પદ ૮ મું.

મન માને લાં બાંઓછોછ, તમારું મન, માને લાં બાંઓછોછ.—ટેક.
આવાં રૂડાં બોજન મેલીને, કાઢરાને શીદ બાંઓછોછ; તમારું.
આવાં રૂડાં તીરથ મેલીને, બાંઓચિયામાં શીદ નાંઓછોછ; તમારું.
નાના હતા લારે ઢોરાં ચરાવતા, હમણાં મોટેરા થાંઓછોછ; તમારું.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, અમને વાથદા વાંઓછોછ; તમારું.

પદ ૯ મું.

વારો જ્યોદ્ધા માવડી, હુંવરને, વારો જ્યોદ્ધા માવડી.—ટેક.
વાછડાં છોડીને વાલો વનમાં પંધારે, હાથે ગેડી ને પગે પાવડી; હુંવરને.
નિત્યનિત્ય ઉડી વાલો વનમાં સંધારે, ગોવિંદ ચરાવે ગાવડી; હુંવરને.
મોળિયું મરડીને બાંધે મારો વાલો, બાંધણી એકંદ્ર પેરે આવડી; હુંવરને.

કોણુ જાણે શું ખાધનિ જનમિયો, કંધે છે ભાતની કાવડી; કુંવરને.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણિ, શીખ શી દેઢ મૂકી આવડી; કુંવરને.

૫૬ ૧૦ મું.

જળ ભરવાને કેમ જાળી, જશોદા મા, જળ ભરવાને કેમ જાળી.—ટેક.
પાટે જતાં વાલો પાણી માગે છે, માણસમાં કેમ પાળી; જશોદા.
નાથજી નિર્લજ થઈને ખેડા, હુંય નિર્લજ કેમ થાળી; જશોદા.
સોના રૂપાનો મારો ઘાટધૂલો, ઊઠાંણી રત્ન જડાળી; જશોદા.
આણી તીરે ગંગા ને પેલી તીરે જમુના, વચે સરસ્વતી નાળી; જશોદા.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, હરખે હરિ ગુણ ગાળી; જશોદા.

૫૬ ૧૧ મું.

આવો મારે ઘેર માણુવા, હોજી રાજ, આવો મારે ઘેર માણુવા.—ટેક.
સરવેથી સારું જોરસ મારું, હીરને તાંતણે તાણુવા; હોજીરાજ.
સૌ સૌને ઘર ધંધે લાગ્યાં, પુરુષનાં વચન પ્રમાણુવા; હોજીરાજ.
કહેશે તેને ઉત્તર દેખું, ઉત્તર બિજેથી નથી આણુવા; હોજીરાજ.
પાતળિયાજી મારે ઘેર પધારો, નથી ખેડું કોઈ જાણુવા; હોજીરાજ.
શાંતિદાસના પ્રભુ રસિક શિરોમણિ, મારે તારા ગુણ વખાણુવા; હોજીરાજ.

૫૬ ૧૨ મું.

ક્યારે મળશે કહાન, જોશીડા, જોસ જુઓતી.—ટેક.
સાત સોપારી ને પાનનું ખીડું, જાળિરે જોસીડાને ધામ; જોશીડા.
દુઃખે તારે હમે દુખખારે, જાણે પાકું પાન; જોશીડા.
દુખડું તો રે કુંગર થઈ ખેડું, સુખડું સ્વર્ગ સમાન; જોશીડા.
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણિ, ગેરી રહ્યો સારું ગામ; જોશીડા.

૫૬ ૧૩ મું.

માછીડારે હોડી હલકાર, મન છે મળવાનું.—ટેક.
તારીરે હોડીએ હીરલા જડાવું, ધરતી સુકાવું ધુધરમાળ; મન છે
મુનાંખી દહંગી ને રૂપાંખી દહંગી, દહંગી ગલનદા હાર; મન છે
આણી તીરે ગંગા ને પેલી તીરે જમના, ખીચમે ખડોરે નંદલાલ; મન છે
મન કરું મણુંવો ને તન કરું તણુઓ, જીવ મુકુરે રખવાળ; મન છે
શાંતિદાસનો સ્વામી રસિક શિરોમણિ, કૃષ્ણજી ઉતારે પેલે પાર; મન છે

થોભણુદાસ.

રાધિકાના રોષ વિષે.

પદ ૧ છં.

રંગભેર રમતાં રાસમારિ, હાંહારિ રંગ જામ્યો છે ઢગલે;
 કુમકુમની ઢગો પડેરે, હાંહારિ પાતળીઆને પગલે.
 ફર ફર ફરતાં પુદ્ડીરે, હાંહારિ પાયે ધુધરી ઘમકે;
 મેઘ સમો મારો વાલમોરે, હાંહારિ ગોપી વિજળી ચમકે.
 ફર ફર ફરતાં જે ફરેરે, હાંહારિ તેનો કર સાહી રાખે;
 હસી હસીને ચુપ્પન કરેરે, હાંહારિ કંઠે આંહડી નાંખે.
 મસ્તક મુગટ સોહામણોરે, હાંહારે માંહી મુગતા ખીરાજે;
 સામાં ઉભાં તે રાધિકારે, હાંહારિ તેનું પ્રતિબિંબ નાચે.
 સોળ વરસની સુંદરીરે, હાંહારે તેની દષ્ટિ આવી;
 નારી થોભણુના નાથનીરે, હાંહારે રાધે ચાલી રીસાવી.

પદ ૨ જું.

રુસણું મુકાને રાધિકારે, હાંહારે ઘેલી હઠ ના કીજે;
 મુખથી બોલો બોલડારે, હાંહારે મુનિવ્રત ના લીજે.
 વાલો વન ચરાવે ગાવડીરે, હાંહારે ઉભા જમુના આરે;
 મોરલી તે કેરા નાદમારે, હાંહારે રાધે રાધે પોકારે.
 વાલા એકધડી નવ મૂકતારે, હાંહારે રહેતા શામા સંજોગે;
 દિવસ રેણી કેમ જાય છેરે, હાંહારે મારા વાલા વિજોગે.
 સુંદરીનો સોહામણોરે, હાંહારે શામળો સુખકારી;
 એરે વહાલો ક્યમ વિસરેરે, હાંહારે ફટ નાર ધુતારી.
 કંઈ ન માન્યું કામિનીરે, હાંહારે દૂતી પાછી તે આવી;
 નારી થોભણુના નાથનીરે, હાંહારે નહિ સમજી સમજવી.

મારોનાથ બન્યા નવભેળનારે, હાંહારે પહેરી પીળી પટાળો;
કમલ વેલીનો કંચવોરે, હાંહારે કસી લીધાં છે ભેળી.
વહાલે વેણુ ગુંથી વિવેકશુરે, હાંહારે પૂઠે ગોફણો લળકે;
વાલે સંથો પૂર્યો સીંદુરશુરે, હાંહારે ચૂવા ચંદન ઝળકે.
વાલે નૈણે તે કાળજી સારીઆરે, હાંહારે કાને ઝાલ અણુધી;
વાલે મધ મધ ચોડી ટીલડીરે, હાંહારે નાકે નિરમલ મોતી.
પાયે વીછુવા વાળતારે, હાંહારે હાથે ખણુ ખણુ ચુડી;
સઘળી સૈયરમાં શોભતારે, હાંહારે એની શોભા છે રૂડી.
લટકો કરીને લાડણીરે, હાંહારે આડે ધામ ઉતરીયાં;
દાસ થોભણુ રૂડી રાધિકારે, હાંહારે તેનાં કારજ સરીયાં.

કૃષ્ણવિરહના મહિના.

કારતક માસે મેલી આલ્યા કંતરે, વહાલાણ;
પ્રીતલડી તોડીને આણ્યો અંત, મારા વહાલાણ.

પિયુષ મારાશું આલ્યા પરદેશરે, વ. મંદરિયામાં મેલ્યાં ખાળે વેશ; મા.
ભર દરિયામાં મેલી મુજને વહેતીરે, વ. આવડલી ઘાતો તે હું નવ લેતી; મા.
હું તો બાણુતી ઉજળું એટલું દુધરે, વ. બવાને દીવસડે માંડ્યું જુદ; મા.
સાગરિયા તમે રીત થયાછો ખારારે, વ. કે આગળ જો કરિયે કષ્ટવિસારા; મા.
તમે અમારાં દુઃખડાંના છો બાણુરે, વ. પ્રીતલડી ઉપર બંધાણા પ્રાણુ; મા.
થોડેને દીવસડે અમને મળજોરે, વ. થોભણુના સ્વામીજી વહેલા વળજો; મા.
માગસર મહિને મંદીર ખાવા ધાયરે, વ. એકલડી દાસીના દિન કેમ જાય; મા.
શરીર મારું સર્પતણો છે ભારોરે, વ. ઉગરવાનો નથી એકે આરો; મા.
જાય મારું ભેળનિયું ભરપૂરે, વ. આવે દિવસે કંથ ગયા કેમ દૂર; મા.
નાગરવેલ તો નીર વિના સૂકાયરે, વ. મુજમાંથી ઉપજી મેહની લાય; મા.
વાલાતમારી વાડિયો વણુશી જાયરે, વ. ટોયા વગર તો પંખી જોડાં ખાય; મા.
ધણી વિના તો નીધણિયાં લટાયરે, વ. ગોઠુળમાં કેની આથે રહેવાય; મા.
પિયુષ મારા પ્રણુ કિરપા કરજોરે, વ. થોભણુના સ્વામીજી વહેલા વળજો; મા.

પોષ માસે પડ્યો અમને શોષરે, વ. તેડાવો જ્ઞેશીડા જીવે જ્ઞેષ; મા.
 શા કારણથી નાચ્યા સુંદર સ્થામરે, વ. તરછેડીને ચાલ્યા ગોકુળગામ; મા.
 એઉ બંધવના લખજો કુશળ ક્ષેમરે, વ. વધામણી વાચતાં વાઘ પ્રેમ; મા.
 હૈયામાંથી નથી ઓગાતો ખટકારે, વ. કાગળિયો લખી મોકલજો કટકા; મા.
 સાહી વીના તે હરતાળો દેવાયરે, વ. ભૂધંરજી તમે કેમ ભૂલ્યા ચતુરાધ; મા.
 ચતૂર હોય તેને ચારે દશે કૂમરે, વ. શામળિયા સાંભળજો મારી ખૂમ; મા.
 ઘડી ગણતાં માસ ગયા છે ત્રણેરે, વ. થોભણના સ્વામીજી રાખો શરણે; મા.
 માહ મહિનાની સેજલડી છે સુનીરે, વ. ગાતરની ઘાટડિયો ભીડું કેની; મા.
 બાંહલડી તે કેની કંઠે નાંખુરે, વ. હૃદયાના હડિાળા મનમાં રાખુ; મા.
 વાવલિયા તે ઠંડા શીતળ વાયરે, વ. હીમાળો હાલ્યા તે કેમ રહેવાય; મા.
 અમ ઉપર તે દુઃખનો ડુંગર વાલ્યોરે, વ. શા માટે શિયાળો ઘેર ન ગાલ્યો; મા.
 તેજ અમારી આંખતણાં તો ઉલ્યોરે, વ. હમણાંનું હસવું રમવું ભૂલ્યાં; મા.
 દેહતણાં તે દુઃખડાં કાને કહિયોરે, વ. આંસુડાં ગાળીને થાક્યાં રહિયો; મા.
 આશિતાં આવીને પડ્યાં દુખડારે, વ. થોભણના સ્વામીજી આપો મુખડાં; મા.

ફાગણ મહિને પુલ્યાં સુંદર ફૂલરે, વ. એ દેખી અંતરમાં ઉપજો શળ; મા.
 વસંત ઋતુમાં વિરહ ઉઠે ભારીરે, વ. જાતાં એર દધન કેમ ન મારી; મા.
 પેલાં આહિરડાં ખેલે હોળીરે, વ. સરખી સૈયરની મળી છે ટોળી; મા.
 ચૂવાચંદન ઉડે અખીલ ગુલાલરે, વ. ભેરભુંગરણ ને વાગે મૃદંગ તાલ; મા.
 જ્ઞેરે બની છે ગ્રેય્યાની ટોળીરે, વ. આ પેલી પડોશણ રંગમાં રોળી; મા.
 હરિ અમારે હૈયે હરખ ન માયરે, વ. ગોકુળની ગોખીઓ તમને ગાય; મા.
 આ વેળા તમે આકાશથી ઉતરજોરે, વ. થોભણના સ્વામીજી વારે ચઢજો; મા.

ચૈત્ર માસે મહોટી તારી વાડીરે, વ. કરમાણાંતાં તેણે કુપળ કાઢી; મા.
 વૃદાવનમાં ભારે દાડમ કાલ્યોરે, વ. ભીતરિયાંમાં ભારે દુઃખડાં સાલ્યાં; મા.
 ભાત ભાતનાં પ્રલડાં પ્રલ્યાં યોળારે, વ. લીલાં ને પીળાં ને રાતાં ઘોળાં; મા.
 કાળી કાયલ યોલે મધુરા મોરારે, વ. ભમરા ગુંજરવના ઉડે સોર; મા.
 ડમરો મરવો ગુલાબ ને શલતોરારે, વ. છોગલડા મુકાવાને આવો ઓરા; મા.
 અગર ચંદનની શોભા નથી અધૂરીરે, વ. તેને તજે તો ખેસો સલા પૂરી; મા.
 જળજમુનાનાં છાંટણિયાં છંટાવુંરે, વ. થોભણના સ્વામીજી તમને ભાવું; મા.

વૈશાખ માસે વાટ તમારી ન્યાળું, વ. આંખલડી ઉઘાડી ચોદશ લાળું; મા.
 અંખનામાં તો નય છે આઠે પહોરરે, વ. મંદિરિયામાં નથી વેતું સોર; મા.
 જીવ અમારો આંકુળવ્યાકુળ થાયરે, વ. ધડી એકમાં તો જન્મારો વહિનય; મા.
 દુઃખડાંમાંથી સુખનો લેતાં લાભરે, વ. યોચિતો અમઉપર પાડ્યો આસ; મા.
 જળનાં જીવડાં દળવાદળકેમ સહેશેરે, વ. તરણા ઉપર કેમ મેરુ રહેશેરે; મા.
 કીડી ઉપર કટક ચડાવી લાવ્યારે, વ. વાલપણામાં વિખના છોડ વાવ્યા; મા.
 શું નાંખોછો તાણી ને તરછોડીરે, વ. થોભણુના સ્વામીને કહું કરજોડી; મા.
 જોડે માસે જોડે રહી છું ઠેરે, વ. ઉનાળો ઉલ્થો પાણુ નવ થૈ ભેટ; મા.
 ધડી ગણતાં માસ ગયા છે આડે, વ. આગળ આવ્યા અષાડના ઘાટ; મા.
 જીવનજી તમને બહુ ધણી લૂ વાંશેરે, વ. ઉનાળાની આંચ દેહ કરમાશે; મા.
 પિયુડા તારી કુમકુમ વરણી મોળરે, વ. મંદિરિયે આવીને ચંદન ચોળ; મા.
 વીંઝણિયે તે વાવલિયા ઢોળાવુંરે, વ. શીતળ જળ ઝારીયો આગળ લાવું; મા.
 તારે અર્થે આંગણું સ્વચ્છ કરાવુંરે, વ. શીતળ વા સંગાતે રીસ સમાવું; મા.
 જાદવ તમને ઝીણું વસ્ત્ર પેરાવુંરે, વ. થોભણુના સ્વામી લાડ લડાવું; મા.
 આષાઢ માસે આવી મેઘ ધડકેરે, વ. વીજળિયો ચમકે ને જોર અખૂંકે; મા.
 અવધ ઉપર સર્વે આવી ઉભુંરે, વ. શામળિયાજી કોની જોડે શોભું; મા.
 ઘેર વળ્યા જે ગયા હતા પરદેશેરે, વ. પિંડિજી મારાં કોનાં આઠાં લેશ; મા.
 આ ચોધડિયે એવો ઉપનો નેહરે, વ. પ્રાણુ તબું કે પાકું મારો દેહ; મા.
 કાં જાણું જે ભેરવ-જપ જૈ ખાવુંરે, વ. કાંશીએ જૈને કરવત મૂકાવું; મા.
 કાં જાણું જે જોગ ધરીને જાગિરે, વ. તારેને વિજોગે ચોદશ ધારી; મા.
 જોયા વિના તે જંપ જ નથી વળતારે, વ. થોભણુના સ્વામીજી શે નથી મળતા; મા.
 શ્રાવણુ માસે સરવડિયાંની ઝડિયોરે, વ. હેલીની નથી ઉઘડતી ધડિયો; મા.
 વા વાદળ ને વાય છે બહુ સોરરે, વ. નાની મોટી નદીએ આવ્યાં પૂર; મા.
 કંથ વિના કાનનિયે કેમ ખમાશેરે, વ. પરદેશી પિયુની પ્રીત જણાશે; મા.
 જે કાનૂડે કંસનું કર્યું નિધનરે, વ. તે કાનૂડે કોનું ઠારે મન; મા.
 આ વાલાનો અધૂરો ધરવાસરે, વ. માસી મારી તેનો શો વિશ્વાસ; મા.
 ઠોરાં ચાર્યાં તેનો શો તોલરે, વ. વાટે ને ઘાટે દો જૂદા કાલ; મા.
 ભૂધરજી તમે ભરવાડા વટં રાખીરે, વ. થોભણુના સ્વામી જૂવો અંખી; મા.

ભાદરવે ભરનિદ્રા લાગી મીઠીરે, વ. સ્વપ્નામાં, તો તારી મૂર્તિ દીડી; મા.
 માથે મૂગટ પીતાંબર છે પેચીરે, વ. તિલક છાપ ને ટપકાં કેસર કેરાં; મા.
 પાતળિયાનો પટકો જોઈને અટકીરે, વ. તે વેળાએ દુઃખડાં ચાલ્યાં છટકી; મા.
 કાને કુંડળ કોટે મોતીહારે, વ. જરકશીને જામે અળકે તાર; મા.
 વાંસલડીની વરણાગી 'શી કહીયેરે, વ. ધૂધરિયો દેખીને ઘેલાં થઈયે; મા.
 વધામણી તો આવે વારંવારે, વ. થોભણના સ્વામી મળિયા મોરાર; મા.
 આસો માસે આવી વાયસ યોલેરે, વ. ચોકમાં આવીને ચાસ ડોલે; મા.
 વધામણી કોઈ લાવે આણી વારે, વ. કંઠથી ચાલું એકાવળ હાર; મા.
 તારિયાં તોરણ બાંધું મારે દ્વારે, વ. ધરમાં ધાલું કુમકુમ વરણી ગાર; મા.
 સોનાને શ્રીફળે પૂરું થાળેરે, વ. ભે ભુંગળ વજડાવું મૃદંગ તાલ; મા.
 ચાલો સજની વૈકુંઠનાથ વધાવારે, વ. થોભણના સ્વામીજી મંદિર આવ્યા; મા.
 બારે માસે આવી આવ્યો હાથરે, વ. મોતીડે વધાવ્યા વૈકુંઠનાથ; મા.
 પુરુષોત્તમજી પુરુષોત્તમ મસવાડોરે, વ. દયા કરી તે દીવાળીનો દહાડો; મા.
 હરિ અમારે આનન્દ ઓછવ થાયરે, વ. માનિનિયો મળીને મંગળ ગાય; મા.
 સેવક સરવે આરતિયો ઉતારેરે, વ. અલખેલાજી ઉપર તનમન વારે; મા.
 ખાનપાન પકવાન મીઠા મેવારે, વ. જમુનાંજળ અરીયો આવ્યમન લેવા; મા.
 લવિંગ સોપારી એલચી આદરમાનરે, વ. વાળિ આપું બિડલે બાસઠ પાન; મા.
 સુખ શબ્દમાં પોઢાડું નંદલાલરે, વ. થોભણના પ્રભુ નિર્ભિને થાઉં ન્યાલ; મા.

દયારામ.

શૃંગાર રસમાં આ કવિના જેવો ગુજરાતી
ભાષામાં એક પણ કવિ નથી.

ચાતુરીનો ગરબો.

સર્વ કામ છોડીને પરથમ, ગુરુગોવિંદને લજ્જેછ;
સકલ કામના જેથી સિદ્ધિ, વારે તેને તજ્જ. શિક્ષા શાળાને.
મૂળથી મ્હોટી સંગે કરિયે, નીચ સંગત પરહરિયેછ; શિક્ષા.
સંગત તેને વશ મન રહે છે, જેથી તરીયે મરીયે; શિક્ષા.
હર પ્રકારે પ્રીત મૃદુવાણી, મ્હોટા જન તે બલેછ; શિક્ષા.
નિર્દય આપસ્વારથી જુઠા, તે નીચા પરમાણે; શિક્ષા.
ખરી મહેનતનું ફળ જોડિયે, નીચ નજર ના કરિયેછ; શિક્ષા.
પાછળથી પરતાવે ઉપજે, હાંસીથી તો કરિયે; શિક્ષા.
સાહસ કર્મ ન કરિયે કદાપિ, કરિયે હરિ જગને મારેછ; શિક્ષા.
ઉતરેલું જલ મોતીનું ન ચડે, વળતું કોટી પ્રકારે; શિક્ષા.
રીતે ચાલતાં દુઃખ પડે તો, લલું મુખ અનીતે કુંડે; શિક્ષા.
જેથી નાવ છુડે નહીં કહેવત, તરી ઉતરે તોહે ભુકું; શિક્ષા.
વિના વિચારે કામ કરે, તે પાછળથી પરતાયેછ; શિક્ષા.
અગતી બુંદ જે હોજ ન સુધરે, મગે ન જે તક નયે; શિક્ષા.
કોનું કહાડીને ખરચ ન કરિયે, કોટી ના સહિયે દુઃખછ; શિક્ષા.
જેવી સંપત તેવું ભોજન, સદા પામિયે મુખ; શિક્ષા.
પૂર્વે વૈર તાંહાં સ્નેહ ન કરિયે, પૂર્વે મિત્રશું વેરછ; શિક્ષા.
મિત્ર કોક દીન ગુંજ પ્રકાશી, શત્રુના ધરે જેહેરે શિક્ષા.
આપ વખાણુ અવરની નિંદા, પરપતિયું હાસ્યછ; શિક્ષા.
અતિ ભાષણુ કંડે છલ ચત્રાવે, મ્હોટપણાનો નાશ શિક્ષા.

સુખ આવે છાકી નવ જમ્યે, દુઃખ આવે નવ ડરિયેછ;
 આપણથી અધિકાને જોઈને, ગરવ કંઠેશને હરિયે; શિક્ષા.
 લોભીજનન ધન વડે સાધિયે, ગરવી જોડી પાણુછ;
 મુરખનું મનગમતું કરિયે, પંડિત સાચી વાણુ; શિક્ષા.
 હરિ ગુરુ સાહેબથી સાચા રહિયે, સ્ત્રીયું જુઠું કહિયેછ;
 મોટાં આગળ કોઈ સમે પણ, મુખે મોટાં નવ થયે; શિક્ષા.
 રીત નભે નહીં રંદા કેરી, વાંસલે વરવું થાયછ;
 કરવતની કક્ષા ગ્રહી રાખે, ઉભે લોક સુખદાય; શિક્ષા.
 કેવળ સ્વાસ્થ્ય કૃતી વાંસજાની, સહુ પરમાસ્થ્ય રંદોછ;
 કરવત જોવાસ સરખું છાંડે, રહે ધર રહે હરિખંદો; શિક્ષા.
 લાખ ગમાવા સાખ રાખજો, સાખે મળશે લાખછ;
 લાખ ખરચતાં સાખ નવ મળે, સાખ ગયે સહુ ખાખ; શિક્ષા.
 મળી રહેજ પોણી નવ તણ્યે, દુર મોદક અલિલાપેછ;
 ઉછંગ સુત અળગો કેમ કરિયે, ઉદરગર્ભની આશે; શિક્ષા.
 સામાને શોભા આપેથી, આપણે શોભા આવેછ;
 પતિસુખ શોભા સ્ત્રીને કરે જેમ, સ્ત્રીને પતિ દરશાવે; શિક્ષા.
 જે કરતાં પરિણામે હાણી, તે દારજ નવ કરવુંછ;
 આપણી પૌંચ પ્રમાણે સઘળે, સમજી ડગલું ભરવું; શિક્ષા.
 જેથી પ્રીત વધ્યાની ધમ્મજા, તે ધર ત્રણથી ડરિયેછ;
 વિવાદ ધન વહેવાર પરાક્ષે, વામા વાત ન કરિયે; શિક્ષા.
 માતપિતાયું હેત ધરિયે, કદી ન ધરિયે દોષછ;
 નાગરવેલ વણુસે પણ દળ ન વણુસે, જે પૌંચું શતકોશ; શિક્ષા.
 કૃષ્ણવિના કોઈ થકી કદાપિ, નરપ્રાત ના કરિયેછ;
 ગળે પડી છૂટે નહીં કેમે, પાપતાપ પતિ મરિયે; શિક્ષા.
 થોડું જોલ્યામાં સુખ શોભા છે, બહુ જોલે પત જાયછ;
 ચો કોડીના આંલો ભાળે, સત ના પાછળ થાયે; શિક્ષા.
 કામ વિવેકે કરિયે કદાપિ, કદ પડું તે માહેછ;
 તે પછી હરિ ધમ્મજા એમ લહેવું, દરખાવું નહીં તાહે; શિક્ષા.
 પાણી વાણી ને દષ્ટિ દઢ, રાખી સઘળે જમ્યેછ;
 મોહોટપ આવે માન પામિયે, કહિં દુખીયાં નવ થયે; શિક્ષા.

જે ભાવે જે પૃષ્ઠે તેને, તેહવો ઉત્તર દધ્યે; શિક્ષા.
 ભાષણમાં ભિતરનું હારદ, સેજે સમજ લધ્યે; શિક્ષા.
 જે વિના ચાલે ના તેની, મરજી રાખી રહેવું; શિક્ષા.
 સમો આપણો સમજ લેવો, ભૂલ્યું બગડ્યું સહેવું; શિક્ષા.
 તન મન વસનસું વિમળ રાખિયે, આળસ કોધ ન કરવો; શિક્ષા.
 પરદુઃખ દેખી પ્રસંન ન થવું, પાખંડધર્મ ન ધરવો; શિક્ષા.
 મ્હોટા જનની અદ્ય રાખવી, બાળને શિક્ષા દેવી; શિક્ષા.
 ગુરુજન સેવા દયા દીનશું, સ્ત્રીને વશ કરી લેવી; શિક્ષા.
 દીવસે વાત વિચારી કરિયે, નિશા વિવેકે છાની; શિક્ષા.
 કોઈ સમે કોઈ કેવું સાંભળે, ઉપજે મ્હોટી હાની; શિક્ષા.
 મ્હોટા સાથે નવ બગાડવું, નીચ ભલાઈ ન સારી; શિક્ષા.
 નૃપ યોગીનો નહીં આસંગો, ક્ષણમાં કરે ખુવારી; શિક્ષા.
 નમી ભીંતપર ના લો બારી, નવ ઠરવું તે હેઠ; શિક્ષા.
 ભગ્ની બ્રહ્મ તન કળા પરતાવો, વણુ સ્વાસ્થની વેઠ; શિક્ષા.
 જનર જુગારી તરકર વ્યસની, વિશ્વાસે નવ રહેવું; શિક્ષા.
 વહેવારે વેપારે લજ્જા, નવ ધરવી સટ કેવું; શિક્ષા.
 હરિ વિના ક્યાંઈ લુબ્ધાઈ ન જાવું, જૂઠું સર્વ સમજવું; શિક્ષા.
 કાગ ઝપેટો પચક લાગશે, ભગવત ભજન ન તજવું; શિક્ષા.
 જે જે વાતે મીઠું કડવું, આપણને જેમ લાગે; શિક્ષા.
 તેજ પ્રમાણે સમજ લેવું, સહુને સુખ દુઃખ જાગે; શિક્ષા.
 દંપતિ વચ્ચે દૂત ના થવું, કુડી સાખ ના ભરવી; શિક્ષા.
 ના કરીએ અરી ફેરી યુગલી, અધરમ પક્ષ ન કરવી; શિક્ષા.
 માણસ જોઈને કામ પાડીએ, મૂરખ મિત્ર ન કરિયે; શિક્ષા.
 હં ના કરવી યોટી વાતે, ફૂરને દેષે મરિએ; શિક્ષા.
 દીન સગાને દહ ન માગવું, દે ધણું માગે વાલી; શિક્ષા.
 દાનો દુશમન ગુણે મારીયે, શકે ન ઉંચું ભાળી; શિક્ષા.
 મરમ વચન કોઈને નવ કહિએ, સુણતાં તે સંકાય; શિક્ષા.
 વાટે જતાનું કષ્ટ કાપિએ, જાહાંબગી આપણી પોહોય; શિક્ષા.
 મધુરી વાણી વદિયે સહુથી, ઉદર રાખીએ ઉંડું; શિક્ષા.
 મળ્યા મનુષ્યને ગ્રાણુ આપીએ, કેવું ન કરિયે ભુંડું; શિક્ષા.

કૃતિ ઉપર ના બુલી જઈએ, શુભ સધળેથી લેવોછ;
અનંદાતાને આધિન રહેવું, લાલચ દગો ન દેવો; શિક્ષા.
મ્હા મ્હોદું કંઈ સંકટ આવે, શ્રી હરિ ચરણે ભેવુંછ;
હીંમત રાખી ઉપાય કરવો, પ્રાણ મુક્ત ના થાવું; શિક્ષા.
મૂરખથી કહીં મમત ન કરવો, ગાંઠ ગોદકે દેવીછ;
અણી ચુકાવી કામ કહાડવું, આગળ વણસે કેવી; શિક્ષા.
કદળી ઢોલ કુટીલજન કાંડી, કુટ્યવણુ ફલ નાપેછ;
દુષ્ટની સામાં સાધુ ન થાવું, ચતાં અતિ સંતાપે; શિક્ષા.
કામ કપેચું કાંઈક આવે, ધીરા થાવું બાણીછ;
જલદ થયાની ભેખમ લાગે, પથ્થર નીચે પાણુ; શિક્ષા.
જેવો સમો વિધિ પણ તેવી, કરતાં કરજ થાયછ;
એકે રીતે અટકી નવ રહેવું, રોગ પ્રમાણે ઉપાય; શિક્ષા.
અગમ વિચારી સરવે કરવું, ગફલત કહીં ન રહેવુંછ;
સહનું વચન વિચારી ભેવું, રોમરોમ ચિત્ત દેવું; શિક્ષા.
શુભવંતને ઇતરાઈ ન કરવી, વૃદ્ધપણે લાલાઈછ;
શુમાન ગરજ સમે નવ ધરવું, ભાગી જાએ લલાઈ; શિક્ષા.
પરધરે જઈને દુઃખ ના રોવું, કોઈ નવ થાય વિલાગીછ;
પાછળથા ખસતાવો ઉપજે, ભાર જાય સહુ ભાગી; શિક્ષા.
પરધરમાં અચાનક ન જાવું, વાત કરી નવ હસવું;
ગુંજ કરતાં હોય એ જણાં ત્યાં, વણુ તેડ્યા નવ ધસવું; શિક્ષા.
કૌતકમાં કુમક વણુ સળજન, દુરિજન સાથ નવ વડવુંછ;
ગજ ઝેવાનો સામાન લઈને, બકરી બંધન ચડવું; શિક્ષા.
રીતે પણ ખોટાની સાથે, વાદ ન કરવો વાતેછ;
ખરાબ ઠામે પથ્થર નાંખી, ઇંટાવું નીજ હાથે; શિક્ષા.
ઉલટી કૃતિ ઘેલાની અહિયે, દાસ દક્ષ ના અધ્યેછ;
સર્વ ઠામથી શુભ અહીં લેવો, એમ ચતુરાઈ લહિયે; શિક્ષા.
કલેશની ઉપર કલેશ રાખવો, કોધની ઉપર કોધછ;
મન મોહ મદ મચ્છર ના ધરવો, મનનો કરવો ખોથ; શિક્ષા.
આ બેવાર ચાતુરીની શિક્ષા, ધરશે ઉરમાં રાખીછ;
લવ મુખ હરિ પદ શુભ કીર્તિ, આગરના અભિલાખી; શિક્ષા.

પચીસ પચાસનું ખત ના લખિયે, અંતે આવે. એકછ; ગળે પડે કોઈ ગુલામ માણસ, હાનિ વાત વિવેક; શિક્ષા. સકળ ચાતુરિ એક વચનમાં, કહું છું સહુ સાંભળજ્ઞેછ; હરિ ગુરુ હરિજન સેવા સમરી, જનમ મરણથી ટળજ્ઞે; શિક્ષા. આશ્રમ ચારવિધે ગૃહસ્થાશ્રમ, એક વાતથી મ્હોટોછ; શ્રી હરિની સેવા બની આવે, માટે નહિ તે ખોટો; શિક્ષા. મન ભાવે આશ્રમને માંડે, મારે નહિ લેવા દેવાછ; દયો કહે મારે તે મ્હોટો, કરે કૃષ્ણની સેવા; શિક્ષા.

મીરાં ચરિત્ર.

મીરાં મન મોહનસું માન્યું; વરિયા વરિયા શ્રી ગિરિધર લાલ, જાણે જગ નથી કાંઈ છાનું.—ટેક. જ્યેમલ રાઠોડની દીકરીરે સુણો, મીડતાં એવું ધામ; રૂપશુભ કોઈ સમોવડ નહીં રુઢું ધર્યું મીરાંખાઈ નામ. મીરાં. જ્ઞેશીએ વાંચી જનમોતરીરે, તેમાં લખ્યું નીકળ્યું એહ; વરશે વિશ્વભરનાથનેરે, કરશે નંદકુંવરજીયું નેહ. મીરાં. ઉદ્યોતપુરનો રાણો રાજ્યોરે, તે સાથે છે સગાઈ; પરણાવીને વળાવ્યાં સાસરે કંઈ, લૌકીક રીતે મીરાંખાઈ. મીરાં. દેવીને દેવા વધામણારે, આટ્યાં વરકન્યા સહુ જન; રાણે પારવતીજી પૂજ્યારે, મીરાંનું તો મોહનમાં મન. મીરાં. સામુ કહે સૌભાગ્ય વધેરે વહુ, નમો શક્તિને પાય; મીરાં કહે મસ્તક મારું નહીં નમે, વિના શ્રાગિરિવરધરરાય. મીરાં. સામુ કરે સાગી ખોલી આજથી મારે, નથી એ વહુનું કામ; પુત્રને કહું એહને રાખો પરી એક, ન્યારું રચાવો એવું ધામ. મીરાં. એવું સુણીને મીરાં મગ્ધ થયારે, લલ્લું થયું ભાંગ્યો જંજળ; સાધુની સંગે દિન રેણુ નિર્ગમશું મુખે, સેવીયું ગાઈયું ગોપાળ. મીરાં. નંદનંદન સાથે ન્યારાં રથારે મીરાં હરિજન આવે ઘણા ઘેર; નિત્ય લજન કથા કીરતન આચ્છવ, હરિને લગાવે કરે લેહર. મીરાં.

નાશુંદ આવી મીરાંબાઈની પાસે, લાલી આશો માંડ્યો ઉતપાત;
 સાસરે રાણાછતું કુળ લળવ્યું વહુ, મહીચેર લળવ્યાં માતતાત. મીરાં.
 અંબર આબણ પહેરો અનુપમ, સભે સુંદર સણગાર;
 મહેલે પધારો રાણાછતણેર, રમી રીઝવી લ્યો ભરથાર. મીરાં.
 છાપાં તિલક આ શી તુલશીની માળા, નાચો ખુંદો વેરાગીને વેશ;
 સંગ મૂકી દો સાધુ સન્તનોરે, રાણાછ તો કરે સુણી કલેશ. મીરાં.
 મીરાં કહે રે બાઈ કલેશ ટળવાનો, એક જ છે ઉપાય;
 કહેજો રાણાછને સાધુને સેવે પ્રેમે, નૃત્ય કરીને હરિ ગાય. મીરાં.
 વળી સોનું રૂપું પહેરે શું સુધર્યુંરે, કહાડી નાખો ડાકડમાળ;
 છાપાં તિલક ધરી સાધુઆમાં બેસો, આ લો પેરો તુળશીની માળ. મીરાં.
 તમો પણ જાઓ શીઠ સાસરેરે બાઈ, વૃથા વટાળો શાને દેહ;
 મનગમતા મોહનવર સાથે તમો, સરવ તણને કરો રનેહ. મીરાં.
 કહેજો તમારી માતનેરે વૃદ્ધ, થયાં ગોવિંદ ગુણ ગાયે;
 હરિવિના કોટી દેવ સેવશો તોચે, જનમ મરણ નહીં જાયે. મીરાં.
 સુણી એમ છણકતી ખીજતીરે બાળા, આવી બંધવની પાસ;
 આ લાઇ લાલી કહેછે થાઓ વેરાગી સહુ, મૂકી દો રાજ અવાસ. મીરાં.
 એવું સુણીને આલ્યો રોષ રાણાને, પ્રેયોં સેવક મીરાંને અવાસ;
 લાવો ખબર છે શા રંગમારે, કાણ કાણ બેઠું છે એની પાસ. મીરાં.
 અનુચરે આવી એમ કહ્યું જે, નથી ત્રીજું માણસ આ વાર;
 રાણીછ સાથે કાંઈ પુરુષ ખીજો છે, ઘરમાં થઈ રહીછે ચૈથેકાર. મીરાં.
 સુણતામાં રાણો થયો રાતડોરે, ખેંચી ખડગ ધાયો છે તેણીવાર;
 પેદા મીરાંને મહેલે એકલોરે, કાંઈ આવે ના ધાઈ દીધાં દાર. મીરાં.
 આવી જોયું તો મીરાં એકલીરે, પ્રભુએ તેને ના દીધું દરશન;
 પૃથ્વું મીરાંને પેલો પુરુષ ક્યાં છે, તાહારે લાગ્યું જેસું લગન. મીરાં.
 ક્યાં છે પૂછો શું રાણા રોષમારે, તે તો સધળે વસે છે ભરપૂર;
 બ્યાનમાં જીવે જોગી પ્રેમી પ્રલક્ષ દેખે, રહેછે દુઃખચક્ષી દૂર. મીરાં.
 કહાડી નાંખોછ આ કલેશ કપટ સંગે, નિર્ભળ કરો મન;
 પ્રેમ ભક્તિએ પરબ્રહ્મ લગ્ન તો, તમને થાય તેહનાં દરશન. મીરાં.

એવું સુણીને આગ લાગી ધણીરે, પણ લાવ ના આવ્યોરે ભૂપ;
 કોધ કરીને શસ્ત્ર વાવરે એહેવે, દીઠાં મીરાંનાં જે રૂપ. મીરાં.
 તોહે મુરખ સમન્થો નહીરે, મન સાથે ન કીધો વિચાર;
 ખીલું ખડગ એણે ખેંચીયુરે, તારે હરિયે દેખાડી મીરાં ચાર. મીરાં.
 છોભો પડ્યો પાછો ક્યોરે, રાણો આવ્યો પોતાને ઘેર;
 વિધનો પ્યાલો મોકલ્યો પીળે, કહાવ્યું રાણાએ આણી ઝેર. મીરાં.
 લીધો મીરાંએ મન મર્ગન થઇનેરે, પ્રભુને દેખાડી કર્યું વિષપાન;
 અમૃત સરીખું થઇ ગયુરે, એને સમર્થ ધણી લગવાન. મીરાં.
 મીરાંબાઇ આવ્યાં વંદાવનમરિ, પ્રેમે નીરખ્યા શ્રી વ્રજરાય;
 શ્રી જમુના પયપાન કર્યું ન કરી, જવા ગોંસાઇને શિક્ષાય. મીરાં.
 હરિજન જાણી મીરાંમળવાનું કહાવ્યું, તેણે કાવ્યું નાજેડી સ્ત્રીનું મૂખ;
 મીરાં કહે સારું થયું સવારું મુજને, પરપુરુષ જોએથી દુઃખ. મીરાં.
 આજ લગી હું એમ જાણતી જે, વ્રજમાં કૃષ્ણ પુરુષ છે એક;
 વંદાવન વસી હજી પુરુષ રહ્યા છે, તેમાં ધન્ય તમારો વિવેક. મીરાં.
 એવું સુણીને જ્ઞાની પામિયારે, જવાગોંસાઇ મળ્યા છે સામા ધાઇ;
 હળી મળીને હરિની વાત કરીને આવ્યાં, મેવાડદેશ મીરાંબાઇ. મીરાં.
 કરી તખ્યારી ચાલ્યાં દ્વારીકરે, પ્રેમે નિરખ્યાં શ્રીરણુછોડ;
 તાસ પુરીને પ્રભુની પાસે રહ્યાં સદા, પહોંચ્યા છે મનના કોડ. મીરાં.
 પાછળ પસતાવો રાણાને થયોરે, ગયું ઉતરી મનનું ઝેર;
 મુખે માગે તે આપું તેહને જે કોઇ, લાવે મનાવી મીરાં ઘેર. મીરાં.
 ઉપરા ઉપરી તેડાં મોકલ્યોરે, આવીને લાગ્યાં સહુ પાય;
 આજ પધારો મેવાડમાં, પહેલાં, રાણાજી તો અંત ન. પાય. મીરાં.
 જરલગી તમે રહેશે દ્વારીકરે, ત્યાંલગી કરું અપવાસ;
 આગ્રહ દેખી મીરાં વિદાય માગવાને, આવ્યાં શ્રી પ્રભુજીની પાસ. મીરાં.
 હરિએ હકીકત સાંભળીનેરે, હસી ચાંપી હૃદય સાથ;
 શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપમાં સમાઇ ગયારે મીરાં, જે જે શ્રીદ્વરિકાંનાથ. મીરાં.
 ચરિત્ર એ મીરાંબાઇનુરે જે કો, શિખે સાંભળે ને ગાય;
 પ્રેમભક્તિ તેહેને મળે ને જુઠું, દયાનો પ્રાતમ વ્રજ રાય. મીરાં.

પ્રેમ પરીક્ષા.

ગરબો.

આધવછ છે અળગીરે, વાત એક પ્રેમતણી;
 કાઠ અનુભવી જાણેરે, કહેતાં તો નાવે બણી.
 પ્રસુતાનો પીડારે, વંઝા તે શું જાણે;
 જાણ્યું કેમ આવેરે, આણ્યાને પરમાણે.
 મૂંગે સફર ખાધીરે, ગુંગાને સ્વપ્ન થયું;
 સરવે મન જાણેરે, બીજાને ન જાય કહ્યું.
 ધામ્યેલનાં દુઃખનેરે, કાચર તે શું પ્રીછે;
 અજ્ઞાની લહે નહીરે, રતીની ગતિ શી છે.
 નીમ સરવે નાશેરે, જ્યારે પ્રેમ તે આપે;
 નિદ્રા જેને આવેરે, તે ઉત્તર કેમ આપે.
 આશુક સાશુકમારે, રૂપ શુભ શા દેખે;
 જેવું ભાસે છે તેહનેરે, અવર તેવું નવ પેખે.
 જેવું ચિત્ત જ્યાંહાં ચાલ્યુંરે, તેને તેથી મુખ થાયે;
 શા છે સ્વાદ અગ્નિમારે, ચક્રાર ભાવે ખાયે.
 રીત પ્રીતની એવીરે, તેવું મુખ તે જાણે;
 અનુભવથી અજાણ્યુરે, એના અવગુણ આણે.
 નેહ મુખથી ન વાઘેરે, દેખી દુઃખ નવ ઘટે;
 જેમ વૃક્ષને વળગીરે, વેલા તો ફરી ના લટે.
 શાખે સાંભળે ગાયેરે, આધવ ગત પ્રીતતણી;
 કરવી નથી પડતીરે, એની મેળે આવી બણી.
 પ્રીત ખાઝે તો સહેજેરે, છૂટે ન પછે છોડી;
 મચ્છને દુઃખ દે છે રે, ગળ્યા પછે અંકડી.
 સાચી પ્રીત તે પ્રાણ લેરે, સાધારણ થયા પરી;
 દાદુર જળવણુ શવેરે, માછલડાં તો જાય મરી.
 મોટી મનની મોહિનીરે, બીજી પ્રીતથી ન મળે;
 પણ જડ જુઓ લોહુરે, ચમકને દેખી ચળે.
 છીપ રહે સાગરમારે, ઈચ્છા સ્વાતિ શુંદતણી;
 જુઓ દષ્ટિ ચક્રારનીરે, અચળ રહે છે ઈંદુલણી.

લગ્યા સુધ સુધ સાત્રથરે, પ્રેમી જનમાં ન ટકે;
 મધુકર વાંસ કોરેરે, કમળ ભેદી નવ શકે.
 મૃગ સહેજે મરે છેરે, પલાયણુ અભ્યાસી;
 રાગ અનુરાગ પાસેરે, બાંધ્યું ન શકે નાશી.
 દષ્ટિ પ્રીતની ખાટેરે, પતંગ દીપકમાં બળે;
 જાળ પ્રાણ પોતાનારે, તોયે સ્નેહીને મળે.
 રહે આત્રક તરશ્યુરે, સદા બાર માસ લગી;
 પીચ સ્વાતિનું વારિરે, અવર પડશે ન ડગી.
 વીખના વસનીનેરે, સાકર પણ સુખ ના કરે;
 પથ પાણીથી ઉત્તમરે, મીન તેમાં નાંચે મરે.
 જેનું મન 'જેથું માન્યુરે, તેને સુખ તેથી મળે;
 તે વિના તેથી સારુરે, નાવે તેની આંખતળે.
 જે વૈરાટનાં લોચનરે, ઈંદુ ભાનુ ભેદ કરી;
 કંજ કરમાય ચંદ્રેરે, ધ્રુવે રવિ મેહ વસી.
 કંઠ વળગી ના છૂટેરે, એ પ્રેમતણી ફાંસી;
 કાચો માટે ફૂટેરે, સુણી જગની હાંસી.
 છે અગમ પંથ સ્નેહનોરે, આધવણ તે નથી દીઠા;
 સાં લગી જ્ઞાન ગોઠેરે, જોગ છે પણ મીઠા.
 જોગ તો તેને જોધ્યેરે, જેનું મન જગમાં ભમે;
 તે 'તો અચળ હમારુરે, ચિત્ત રસિયામાં રમે.
 જેનું મન માનેરે, જોગ સુખેથી ગ્રહો;
 અમો તો એહ માગુરે, પ્રીતમણ્યું પ્રીત રહે.
 તમારા તો હરિ સધળેરે, અમારા તો એક સ્થળે;
 તમો રીઝો ચાંદરણેરે, અમો રીઝું ચંદ્ર મળે.
 ઈંદુને અવલોટીરે, ચકોરનું ચિત્ત ચળે;
 તે પ્રકાશને ચેખીરે, તેને સંતોષ વળે.
 હેવાં વચન સુણીનેરે, આધવણી બ્રાંતિ ટળી;
 જોગ જંજળ છૂટીરે, ગયું મન સ્નેહમાં મળી.
 અભિમાન મૂકીનેરે, આધવ ગોપીપાય પળા;
 કુંદ દયાનો પ્રીતમણેરે, નિશ્ચે એક તમને જળા.

હનુમાન ગરુડસંવાદ.

લાવણી.

એક સમે હનુમાન ગરુડ, બેહુ એક સ્થળ મળિયા;
કોઇ કોઇનાં ગાંઠ્યા ન જાય, એક એકપેં બળિયા. ટેક.
નિકટ દારીકા શ્રીકૃષ્ણ તણો, એક બાગ હતો ચારુ,
ચોક્કી ત્યાં ગરુડજી કરતા, પતિને પ્રિય સારુ;
હરિધ્વજા હનુમાન ત્યાંહાં, એકદા સુધા ભરમાં,
આવી અચાનક પ્રળ ભક્ષી, તરુ ફેંક્યાં સાગરમાં;
તજી વિવેક વાટિકા બિગાડી, ગરવ ઘણો લાવી,
જોઇ અનીતિ વિહંગમપતિએ, હસ્ત ગ્રહો આવી;
જોઇ સમોવડ સુભટ વિકાસ્યા, વૃક્ષથક્ષી પળિયા. કોઇં એં
ગરુડ કહે અલ્યા હિમો રહેજે, છે અનુચર કહાને,
વિના કહે એમાં કેમ પેઠો, બાગ વીશે જાને;
એ વાડી શ્રીકૃષ્ણતણી છે, એહની તને દુહાઇ,
નિકળ બહાર કે શિક્ષા કરી, હું કહાડીશ કર સ્થાઇ;
એમ સુણી કપિરાય કોપિયો, રીસ ઘણી આણી,
રહે અજગો શ્રીકૃષ્ણ હીમાયતી, વિચારી વદ વાણી;
શ્રીરામદૂત તે હજી નથી દીઠા, અવણે નથી સાંભળિયા. કોઇં એં
શ્રીરામદૂત જાણ્યા ઢાંક્યા રોહો, થું જાઓછો ફૂલી,
અહીરાવણુના પ્રતિહારનો, માર ગયા ભૂલી;
શ્રીકૃષ્ણદાસથી હાપ્યાં માટે, ધ્વજપર પહું રહેવું,
મનમાં જાણો છો પણ પુલ્યા, માટે પડ્યું રહેવું;
જાણ્યું બળ વાળીના ભયથી, વસ્યા હતા વનમાં,
હુંભકરણુ ગળી ગયો હતો, વળી વિચારી લો મનમાં;
ત્રણ તાત ને માત હુંવારી, એવા હુંવર કળિયા. કોઇં એં
અરે ગરુડ ત્હારા જશ કહું હું, સાંભળી રહે જાને,
શોકતણી દાસી ત્હારી મા, તું તે સુત કોહોને;
ભાઇ બીચારો એક પાંગલો, નહિ કંઇ ઠેકાણું,
સુરજતણો સારથિ થઇને, ભટકે નીશ વહાણું;
૫૫

ઝોરમાઇ પણ લાઇ પોતાનો, તેહને તું મારે,
 વહાલાનો વેરી તું તેવો, સ્વામી પણ ત્હારે;
 માતપિતા બંધનમાં પોતે, આહિરમાં લળિયા. કાઇં ઝેં
 ગરુડ કહે કપિ ત્હારે પતિઝે, જશ ઝાઝો કીધો,
 પરણી સ્ત્રી એકલી અબજાને, બહારવટો દીધો;
 સહિત પ્રેમદા પુત્ર પોતાના, આહણે પાળ્યા,
 નય સરવ વૈકુંઠ વસાવ્યું, આપ તાત ટાળ્યા;
 બહાલ ધરી એક વિનતા, આવી વરવાને કાળે,
 તે નારીનું નાક છેદાવ્યું, ત્હારે રધુરાળે;
 જુઠાં ફળ સવરીનાં ખાધાં, અવિત્ર પણ અળિયા. કાઇં ઝેં
 મહારા પતિનાં લક્ષણ કહે, ત્હારે ઘેર શો ટોટો,
 તુજ પતિ આહિરડાંનું એકું, ખાઇ થયો મોટો;
 મારી પુતના અબજા જાતિ, જેનું પય પીધું,
 વચ્ચે પ્રલંબ બક અબજાર; માર્યો અધટિત કૃત કીધું;
 લિક્ષ્મીક આહણુને ઘેર, લિક્ષ્મી માંગીને જમિયો,
 પણ પરણી બહુ અબજા સાથે, રંગે પણ રમિયો;
 વ્યભિચારી પ્રજનાથ, રધુવર, એકપત્નિ પરણિયા. કાઇં ઝેં
 મુજ પતિને બહુ સ્ત્રી પણ, સહુને મુખ લીલા દાખી,
 ત્હારા પતિને એક પ્રેમદા પણ, ન શક્યો રાખી;
 રધુનંદન રામાનો રસિયો, નથી તે પણ જ્ઞેયો,
 મહેલાં માટે હે સીતે, હે સીતે કરી રાયો;
 મોટો અધરમ પણ વાંકે, વાળી વાનર તાડયો,
 ક્ષત્રી થઇ આહણુની વિનતાને, પગ અડકાડયો;
 આહણુકેરુ દૈવત લીધું, એમાં શું રળિયા. કાઇં ઝેં
 ત્હારે કૃષ્ણે સહુનાં આબ્રણ, ઉતરાવી લીધાં,
 વ્યંડળનો રથ હાંક્યો, પાંડવદાસપણું કીધાં;
 શિશુપાળની ગાળો ખાધી, પરાક્રમી પૂરા,
 કાળયવનથી રણમાં નાહા, જાણ્યા બહુ શરા;
 હેની આંસા હું નહીં માનું, એમ કહ્યું બ્યારે,
 પ્રેયો દૂત પ્રભુની પાસે, વિહંગમપતિ ત્યારે;
 શ્રીકૃષ્ણ કહાવ્યું રામ આણુ દો, દેતામાં ઢળિયા. કાઇં ઝેં

હરીશ કહે આરામ કિહાં છે, મુજને દરશાવો,
વિહંગમ કહે દારામતિમાં, મુજ સંગે આવો;
જદુનાથક રઘુનાથ થયા, રક્તિમણી જનકી જોડે,
પવન પુત્ર પરણામ કરીને, સ્તવન કરે કાડે;
એ જ કૃષ્ણ શ્રીરામ થઈ, માત્ર્યો લંકાભૂપ,
જુગલ નામ પણ જોતાં દીસે, ઉભય એકરૂપ;
મળ્યા માયા હનુમાન ગરુડ, સંદેહ સહુના ટળિયા. કાઈ એ
એ વાણીવિલાસ કર્યો, નથી નિંદા ઉચારી,
ઉર અવળું ભાસે અંતર, જોતાં છે સ્તુતિ ભારી;
ઉપાસનાની ટેક બતાવી, નથી ગાયું અવળું,
લક્ષ્મણસલનો ભેદ સમજશે, તે હશે સવળું;
એ રામ કૃષ્ણ મુજને પ્રિય, હોજો પ્રાણજીવન મહારા,
સદૈવ એના નિર્મળ જશ, મુજ વદન વહે ધારા;
દાસ દયાના પ્રીતમ, શ્રી સીતાવર શામળિયા. કાઈ એ

શુંગાર.

ગરબી ૧ લી.

પ્રેમની પીડા તે કોને કહિયે, હો મધુકર, પ્રેમની પીડા તે.—ટેક.
થતાં ન જાણી પ્રીત જાતાં પ્રાણ જાયે, હાથનાં કીધાં તે વાગાં હૃદયેરે; હો.
જને કહિયે તે તો સરવે કહે મરુખ, પસ્તાવો પામી સહિ રહિયેરે; હો.
ધીકિયે હાથ્યાં રાત દિવસ અંતરમાં, ભુખ નિદ્રામાં નવ લહિયેરે; હો.
દાઝા ઉપર લુણ દીધું એ દમોદરે, સાકલડી સુણિને કાળજ રહિયેરે; હો.
અખળાનો અવતાર તે પરાધીન, રંકે કહિયે પણ કિહાં જઈયેરે; હો.
સ્નેહનો દઝાડ્યો ધણો મર્ણુચકી માઠો, શું કહિયે વાઢ્યાં તે વહિયેરે; હો.
દયા પ્રભુ આવે તો પ્રસિદ્ધ સુખ થાયે, દુઃખ દીધું નંદજીને જીયેરે; હો.

ગરબી ૨ જી.

પ્રીતડીની રીત અતી અટપટી, આધવજ છે પ્રીતડીની રીત.—ટેક.
થાવાનો ઉપાય પણ જાવાનો જડે નહીં, વજરેહેણે જટી તે જટી; આ.
પ્રીત ના કહેવાય તે તે સ્વારથ સમજવો, આર દિવસ પ્રગટી ને મટી; આ.

પીડાની ભરેલી પ્રીત તોયે કરે પડિત, દુઃખ પામે તોય ચ્હાયના ધરી; યોઃ
કહ્યા સમઝ્યામાં ન આવે એ વસ્તુ તો, જાણે જેને હોય વીતતી વડી; યોઃ
દયાના પ્રીતમ વિના પ્રીત તે જ પીડા, ધરમ લાજ ખોયને મરે ખડી; યોઃ

ગરબી ૩ જી.

શ્યામરંગ સમીધે ન જાવું, મારે આજઘડી, શ્યામરંગ.—ટેકઃ
જેમાં કાળાસ તે સહુ એકસરખું, સરવમાં કપટ હશે આહવું; મારે.
કસ્તુરીની ખીંદી તે કરું નહીં, કાજળ ન આંખમાં અંજાવું; મારે.
કોકીલાનો શબ્દ સુણું નહીં, કાગવાણી શકુનમાં ન લાવું; મારે.
નીલાંબર કાળી કંચુકી ના પહેરું, જમનાનાં નીરમાં ન ન્હાવું; મારે.
મરકત મણી ને મેઘ દુષ્ટે ના જોવાં, જંથુ વંચાક ન ખાવું; મારે.
દયાના પ્રીતમ સાથે મુખે નીમ લીધો, પણ કહે મન પલક ના વિલાવું; મારે.

ગરબી ૪ થી.

આવોની મહારે ઘેર માણુવા, હોજી રાજ, આવો માહારે ઘેર.—ટેકઃ
પ્રેમરસ પ્યાલો તે પીવા ને પાવા, જોળન ટુરીને પલાણુવા; હો. રા. આ.
પડતી રાતે પધારજો પ્રીતમ, કાષ્ઠ નથી યેહું જાણુવા; હો. રા. આ.
માહારી શેરીના છે સંતસાધુ, પરની ન વાત યેસે જાણુવા; હો. રા. આ.
પ્રભાતે જાતાં કાષ્ઠ પૂછશે તો કહીશું, તેજાતા વલોણું તાણુવા; હો. રા. આ.
સર્વ તજે પણ સમો સંભાળે, રસિયા તે પરમાણુવા; હો. રા. આ.
રાજની રૂપાળી જોયે ચિત્ત મારું ચોર્યું, સમરથ નથી વખાણુવા; હો. રા. આ.
વણાદીની આશ મારા મનમાં દ્યા પ્રભુ, મ્હારે મ્હોલે એકવાર આણુવા;
હો. રા. આ.

ગરબી ૫ મી.

આંખ ભરો મા અલખેલડારે, લાડલી લાવું,
એક મુહુરત પ્હેલી મહારાજ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું. ટેકઃ
વાંક તમારો કહી હોય તોયે, લાડલી લાવું,
નહિ તો નામ ધરું ન લલીતાય, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
લાલ લોચન શીદને કરોછો, લાડલી લાવું,
ઉડા નિંસાસા મુકશે મા નાથ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.
એક વાતડીમાં વિહુલ કરીને, લાડલી લાવું,
સોપું હાથ તમારો હેને હાથ, શીદ સંતાપ કરો છો; લાડલી લાવું.

લટું કરી લગાડું લત, લાલજીરે, લાડલી લાવું,
 એક બુટી ચુંદાડું બુદ્ધિરૂપ, શીદ સંતાપ કરે છે; લાડલી લાવું.
 સ્વધર્મો કાળજી કહાડી કાળજતણેરે, લાડલી લાવું,
 એવું કારજ કરું છું અનૂપ, શીદ સંતાપ કરે છે; લાડલી લાવું.
 મર્મ માલમ છે મુને માનનેરે, લાડલી લાવું,
 વિના કહે સરવ વ્રજરાય, શીદ સંતાપ કરે છે; લાડલી લાવું.
 એમ કહીને સખી સંચરીરે, લાડલી લાવું,
 લાગી દયા પ્રીતમજીને પાય, શીદ સંતાપ કરે છે. લાડલી લાવું.

ગરબી ૬ કી.

લલિતાજીઆવ્યાં પ્રેયી લાલનારે, માનુની મનવ્યાં,
 આવી પાગ કર્યો છે પરણામ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.—૨૬.
 કોણ જાણે શું કહ્યું કાનમારે, માનુની મનવ્યાં,
 જેથી રોશનું રહ્યું નહિ નામ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 અમ પડ્યો નહીં સ્વલ્પમારે, માનુની મનવ્યાં,
 કણમાં કણ કર્યું છે ગુરુમાન, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 જગની આતુરતા ઉલટીરે, માનુની મનવ્યાં,
 લાગી લાલ લક્ષ ટળ્યું ખીજું ભાન, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 પધરાવી લાવ્યાં પ્રેમે કરીરે, માનુની મનવ્યાં,
 પ્રિયા બેસાડ્યાં પ્રીતમજી પાસ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 આનંદ સાગર ઉજળ્યોરે, માનુની મનવ્યાં,
 વાળ્યું મુખ થયું દુઃખ નાશ, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 હૃદ્યાં મલ્યાં હરખ્યાં ઘણુરે, માનુની મનવ્યાં,
 જેમ રિદ્ધ પામે મહા રંક, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.
 દાસ દ્યાનો પ્રીતમ પ્રસન્ન થયોરે, માનુની મનવ્યાં,
 પછે રતિ રસ પોઢ્યાં પરીયંક, વિનય વિવેકશુરે; માનુની મનવ્યાં.

ગરબી ૭ મી.

શીખ સાસુજી દેછેરે, વાહજી રોહો ઢંગે;
 આવડો શો આસંગોરે, સામળિયા સંગે.
 વાટે ને ઘાટેરે, વળગો છે વાટે;
 કહ્યું કોઇનું ન માન્યુરે, દીકું મારી જાતે.

વહુવાર માણસરે, ડાહ્યાં બહુ થાશે મા;
 જળ ભરવા એકલડારે, હવે પછી જાશે મા.
 અલખેલો આ શેરીએરે, આવે વહુ તમમાટે;
 તમો તેને કાળેરે, જાવો જમુના ધારે.
 ચતુરોધ્યાં તંમારીરે, સરવે હું બાણું;
 કોં દહાડો નથી કહેતીરે, આજ મુખે આણું.
 સાંસરિયામાં રેવુરે, તારે એમ નવ કરિયે;
 તમો થયાં નિરલજરે, હમો લાણ મરિયે.
 હું તો મુખોમુખે કહું છુંરે, લોકો પુંઠળ કહેછે;
 આડોંસી પાડોંસી, મમો મહેણાં દેછે.
 વિવેક વાત કરતારે, વહુજી દુઃખ નવ ધરશે;
 દયાના પ્રભુકરીરે, સંગત હવે નવ કરશે.

ગરબી ૮ મી.

એવાં વચન સુણીનેરે, વધાં વળતાં વહુજી;
 ગંગાજળ સરખારે, સાંભળો સાસુજી.
 જેના મનમાં જેવુરે, તેવું તે તો દેખે;
 સારાં ને નરતારે, પોતા સરખાં પેખે.
 કાહેછો તેવાં હોશારે, તારે એમ સૂઝેછે;
 દોષ પ્રભુમાં શો દીકારે, જેને જગ પૂજેછે.
 હવે વાંક ન મારેરે, કહું છું કહ્યા પૃદી;
 એમાં કાંઈ ન સાચુંરે, એ ગત સર્વે જૃદી.
 જેમ ખુંદી ખમુંજુરે, નચાવી નાચું છું;
 તોયે પુંઠ ન મૂકીરે, તારે જાઓ સાચુંછે.
 હવાં તો નીત જમુંજુરે, શામળિયાની સંગે;
 વૃદાંવન ધાટેરે, સદા રમીયું રંગે.
 મન લાવે તો બોલજેરે, સહેવાય તો સહેજે;
 ચાલે તે કરજેરે, ગમે તેવું કહેજે.
 તમારોં કહ્યા ઉપરરે, જાઓ નિશ્ચે કરવું;
 દયાનો પ્રભુ લજવોરે, કાંઈથી નથી ડરવું.

ગરબી ૯ મી.

હું શું જાણું જે જાલે મુજમાં શું દીકું;
 વારેવારે સામું લાળે મુખ લાગે મીકું. હું શું જાણું જે.
 હું જાઉં જળ ભરવા ત્યાં પુઠે પુઠે આવે;
 વગર જોલાઓ જાલો જહેડલું ચડાવે. હું શું જાણું જે.
 વહું ને તરછોડું તોયે રીસ ન લાવે;
 કાંઈ કાંઈ મીષે મ્હારે ઘેર આવી જોલાવે. હું શું જાણું જે.
 દૂરથકી દેખી જાલો મુને દોડ્યો આવી દોટે;
 પોતાની માળાં કહાડી પેરાવે મ્હારી કોટે. હું શું જાણું જે.
 મુને એકલડી દેખી ત્યાં મ્હારે પાવલે લાગે;
 રંક થઈ કાંઈ કાંઈ મ્હારી પાસે માગે. હું શું જાણું જે.
 મુને જ્યાંજ્યાં જાતી જાણે ત્યાં એ આવી દૂકે;
 જેની દયાનો પ્રીતમ મ્હારી કેડ નવ મૂકે. હું શું જાણું જે.

ગરબી ૧૦ મી.

હવે હું સખી નહીં જોહુંરે, કદાપિ નંદકુંવરની સંગે;
 મુને શશિવદની કહીછેરે, ત્યારની દાઝ લાગી છે અંગે. હવે.
 ચંદ્રખિંખમાં લાંછન છે વળી, રાહુ ગળે ખટમાસેરે;
 પક્ષે વધે ને પક્ષે ઘટે કળા પૂરણુ, નિત્ય તે નવ પરકાશે. હવે.
 તે કરતાં ચંદ્રવદની કહી તો ઠયી, હું ને ચંદ્ર એકરાસેરે;
 ત્યારે મુજ મુખ પાખે શું અટકયું, છે જોશે ચંદ્ર આકાશે. હવે.
 નહિ તો શિવને સમીપ રાખશે ને, લાલે ચંદ્ર દેખાશેરે;
 પ્રસંન થઈ પાસે રહેશે નહિ તો, કહેવાય નહીં નિજ દાસે. હવે.
 એવડો અમ પણુ શીદ કરે જુઓ, ચંદ્ર પોતાની પાસે;
 વામ ચરણમાં ઈંદુ અગળ છે, શીદ રહે અન્યની આશે. હવે.
 દયાના પ્રીતમને કહેસખી જુઓ, શશિમુખ સરખું મુખ પાસે;
 કોટી પ્રકારે હું નહીં આવું, એવા પુરુષની અડાસે. હવે.

ગરબી ૧૧ મી.

કાળજકું કોચું તે કાને કહિયેરે, ઓધવ છેવ છખીલડે. ટેક.
 વેરી હોયે તો વઢતારે કાવિયે, પણુ પ્રાણુથી પ્યારો એને લહિયેરે. ઓધવ.
 ધીકિયે ઢાંક્યા તે કહે નવ શોભિયે, ડાહ્યાં શું વાહ્યાં ન્હાને છબિયે. ઓધવ.

સોડનો ધાવ માર્યો રનેહી શામળિયે, ક્રિયા રાજને રાવે જઈયેરે. આધવ.
 ટળ ન પડે કાંઈ પેર ન સૂઝે, રાત દિવસ ઘેલાં રહિયેરે. આધવ.
 કાંઈ વસ્તુમાં ક્ષણ ચિત્ત ન ચોહોરે, અલખેલો આવી યોદો હુઈયેરે. આધવ.
 દયાના પ્રીતમછને એટલું જઈ કહેજો, ક્યાં સુધી આવાં દુઃખ સહિયેરે. આધવ.

ગરબી ૧૨ મી.

માનીતી તું છે મોહનતણી, હો વાંસલડીરે,
 તુંને વાલમ કરે છે ધણું વહાલરે, હો વાંસલડીરે,
 પીએ અધરામૃત પીયુતાણું, તું વાંસલડીરે,
 અમારે સોમ્ય સરીખું તું સાલરે, હો વાંસલડીરે,
 મીઠો આવડો શો સોહોર, મોલો નંદનો કિશોર,
 તારું આવડું શુ જોરે, લુંડી કાલજડું માં કોરે. હો વાંસલડી.
 વાણ વાણ ને વિહ્વળ કર્યો, હો વાંસલડી,
 તું તો પીડે અમારા પ્રાણ રે, હો વાંસલડી,
 સુણતાં પડે છે હૃદે સાંસરાં, હો વાંસલડી,
 તાહારા ટલિકારાથી મોહ્યાણુ રે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
 જેર ધણું છે તારી ઝપટમાં, હો વાંસલડી,
 લલાં તુંથી લાલાં તરવાર રે, હો વાંસલડી,
 એકી વારે તું હણી નાખની, હો વાંસલડી,
 એ લુંડી થોડે થોડે મા માર રે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
 પતિવ્રતાનાં પણ મુકાવીયાં, હો વાંસલડી,
 તેં તો છોડાવીયાં સતીયોનાં સત્યરે, હો વાંસલડી,
 વન વન કુંજ કુંજ ફેરવ્યાં, હો વાંસલડી,
 તેં તો સહુની કરી છે એવી ગત્યરે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
 ગરજે ગુમાન ભરી આવડી, હો વાંસલડી,
 તું તો જોની વિચારી તાહારી જતરે, હો વાંસલડી,
 જોતાં તું કાષ્ટકેરો કરકડો, હો વાંસલડી,
 તુંને આજ મળી છે રકરાત રે, હો વાંસલડી.—મીઠો.
 ગતવિહીણાં તેં ઘેહેલાં કર્યો, હો વાંસલડી,
 તે તો લગાડ્યું લાલશું લગન રે, હો વાંસલડી,
 ચોરની સંગે શીખી ચોરવા, હો વાંસલડી,
 વહાલે માખણ ચોર્યું ને તેં તો મંનરે, હો વાંસલડી.—મીઠો.

માન રાખ્યું માનિનીતાણું, હો વાંસલડી,
તેં તો સહુને કચ્ચાં પાએમાલ રે, હો વાંસલડી,
ધ્યાના પ્રીતમની દાસી તું ખરી, હો વાંસલડી,
તેડે સહુને ઘેડી તું તો ઠામ રે, હો વાંસલડી.—મીરાં.

પદ ૧ લું રાગ—સૌરઠ.

ચાલ બહેલી અલખેલી પ્યારી રાધે;
તને તારો કાન યોલાવે, તને ધનશ્યામ યોલાવે;
તને તારો પિયુ યોલાવે, સરસ સમય સાધે સાધે; પ્યારી રાધે. ચાલ બહેલી. ટેક.
નથી તુજ સમ કોઈ અખિલ ત્રિશ્વમાં;
શચી સાવિત્રી ઉમા રમા;
તે પણ નહિ સમોવડ અવર કોણ કામા;
તહારી તુલના તહારી તુલના, એક તુંજ વ્રજભૂપ;
તું તદ્દુપ, ગુણ સ્વરૂપ, વાસદેવ, અખ્ય યુપ;
સકૃત રૂપ એહુ અનૂપ, ગતિ અગાધે અગાધે. પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.
કેસરી આમિષ તણ તૂણ કેમ ખાય;
સ્વાતિ સલિલ વણુ ન ચાતક તરસ બાય;
વન વિશાખા અગ્રજજ સીપ ચહાય;
એ દટાંત, એ દટાંત, અર્થ આણુ, ધ્યાન ગાન, મૂઢી માન;
પ્રીતમ કહાન, દે રસદાન, અધરપાન લાઅવાન ન કો આન;
તું સમાન, સુતા ભાન; તજિ ઉપાધે ઉપાધે, પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.
સલિલ હીન મીન છવે ન કોય,
જલાવહીન થયું બગડે તે તોય,
તડિત મધ મેધ તડિત વણુ ન સોય,
કરી જો વિચાર, કરી જો વિચાર, વાર વાર, એજ સાર;
માર્યા માર, ધારધાર, સહુ શૃંગાર, મકર વાર, નંદુમાર;
પ્રાણુઆધાર, ને ઉરહાર, કર અગાધે અગાધે, પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.
એમ કહી પતિ અતિ રતિરમૂતિ કરાવી,
સજબ્યા શૃંગાર જેમ તેમ સમજાવી,
લાવી લલિતા પટરાણીને પધરાવી,
સોંપી શ્યામા, સોંપી શ્યામા, સુંદર શ્યામ, કરી પ્રણામ;
વળી વામ, કુંજલામ, પૂરણકામ, નિગમ યામ, સો વિશ્રામ;
તે ગુણુઆમ, કથે આમ, દ્યારામ, હર્ષ વાધે વાધે; પ્યારી રાધે; ચાલ બહેલી.

પદ ૨ જી. - રાગ કાફી.

ચતુરા ચેટક એવું બાણીરે. એણે કઈ વેળાનું કામણ કર્યું. છે ચતુરા. રેક.
 બોલીને મધુરી વાણી, મહારં મન લે છે તાણી,
 નિરખ્યા વિના નહિ રહું નંદલાલને, જેમ ચંદ્ર ભેઈ ચંદ્રાર, શું ચળ્યું; છે ચ૦
 મળ્યા એને એમ ન કીજે, પોતાનો કરીને લીજે,
 તું તારા ધીરજથી ગુણ બાણેરે, નૈણામાં આવી અંબુજ કર્યું; છે ચ૦
 પ્રીત કરીને પ્યારા, શું રહોછો નૈણાંથી ન્યારા,
 વછોડ્યાં બહાલાં જીવં નહિ થાયરે, જેમ સરિતાનું નીર સાગરમાં લળ્યું; છે ચ૦
 તેણે કરી આનંદ પામી, મળ્યો દયારામનો સ્વામી,
 એવાં પુણ્યે પૂરણ પામી પારરે, મનડું તો વિકલમાં વળ્યું; છે ચ૦

પદ ૩ જી.

મુને અંગોઅંગ લાગી લાલ, કાળજડું કોઇ કાપેરે;
 મારું પ્રેહે દુઃખ સહ્યું નવ જાય, કાળજડું કો કાપેરે-રેક.
 મુને રોમરોમ વીંછી વળગિયા, લાગી નખશીખ તાલાવેલ;*
 પ્રાણનાથજી પ્રભાતે પધારશે, મારા હૃદયમાં મારી સીલ. કાળજડું.
 પીયુજ પહેલાં તું તો ક્યમ નથી જાતો, નેહં મારા પાપી પ્રાણ;
 મોહનવર તો મધુપુરી વસશે, પછી તારા જીવન કોણ. કાળજડું.
 અરે દૈવ મુને શીદ સરજી, શીદ આપ્યો અખળાનો દેહ;
 શે ન કરી મુને મુરખ થાત નહીં, નંદકુંવરશું રનેહ. કાળજડું.
 ક્યાંહાં જઈયે સખી કોણુને, કહિયે ને કરિયે કવણુ કિપાય;
 પાયે પડું કોઇ એવું કરેરે, બહાલાજીનો વિન્નજ ન થાય. કાળજડું.
 અરે વૃદ્ધ ગોપ કોઈ કેમ નથી વારતા, મૂઠ સરવકો અજાણુ;
 અરે વિધાતા વિધન પાડ એવું, પિયુજ ના કરેરે પ્રંયાણુ. કાળજડું.
 ચાલો સખી મરજદારે મૂઝી, રોઝીએ રસિયો રાય;
 તેથી ન માને તો પડો ચક્ર વચ્ચે, મારીને જાય તો જાય. કાળજડું.
 પ્રેમ પીડાતી ને મન અલિલાખીને, વ્રજલાલના વ્રજજૂપ;
 પરિરંભણુ કરતાં સાદુ પ્યારીને, હૃદે રોપ્યું નીજ રૂપ. કાળજડું.
 હરિ રથ પ્વજ રજ પણુ રહી ઉડતી, ધરણી ઢળી સ્ત્રી જનન;
 દયા પ્રીતમ શ્રીગોવરધનધર, દીધું સકળ હૃદે દરસન. કાળજડું.

*કહિયાવડામાં 'ધાલાવેલી' કહે છે.

પદ ૪ થું, -રાગ સાંખી.

લોચન મનનોરે, કે ઝગડો લોચન મનનો;
 રસિયા તે જનનોરે, કે ઝગડો લોચન મનનો. -ટેક.
 પ્રીત પ્રથમ કાણે કરી, નંદકુંવરની સાથ;
 મન કહે લોચન તે કરી, લોચન કહે તારે હાથ. ઝગડો લોચન.
 નરવર નિરખ્યા નેણ તે, સુખ આવ્યું તુજ ભાગ;
 પછી બંધાવ્યું મુજને, લગન લગાડી આજ. ઝગડો લોચન.
 મુણ ચક્કુ હું પાંગળું, તું મારું વાહન;
 નિગમ અગમ કહ્યું સાંભળ્યું, દીઠા વના ગયું મન. ઝગડો લોચન.
 ભણું કરાવ્યું મેં તને, મુંદરવર સંજોગ;
 મને તણ તું નિત મળે, હું રહું દુઃખવિજોગ. ઝગડો લોચન.
 વનમાં જાણાણ કને, હુંય વસું છું નેણ;
 પણ તુંને નવ મેળવે, હું નવ ભોગવું ચેન. ઝગડો લોચન.
 ગ્રહેન નથી મન ક્યમ તને, બેટે સ્યામ શરીર;
 દુઃખ મારે જાણે જગત, રાત્ર દિવસ વહે નીર. ઝગડો લોચન.
 મન કહે ધીકું હદે, ધૂસ પ્રગટ ત્યાં હાથ;
 તે તુજને લાગેરે નેણ, તે થકી તું દોષ. ઝગડો લોચન.
 એ બેહુ આવ્યાં છુદ્ધિકને, તેણે મુક્યો ન્યાય;
 મન લોચનનો પ્રાણ તું, લોચન તું મનકાય. ઝગડો લોચન.
 સુખથી સુખ દુઃખ દુઃખથી, મન લોચન એ રીત;
 દયા પ્રીતમ શ્રીકૃષ્ણશું, બેહુ વડેથી પ્રીત. ઝગડો લોચન.

નીતિ ભક્તિ.

હરિનામમાળા.

સવૈયો એકત્રીસો.

ગુરુ ગોવિંદ કૃપાનિધિ દેશવ; કમળનાથ કૃપાળ;
 કમળનયન કરુણાસાગર, શ્રીકૃષ્ણ હરે ગોપાળ.
 ગોપીજનવલ્લભ ગિરિધારી, ગોપીનાથ ગોવિંદ;
 ગોકુલેશ ગરુડધ્વજ, ગોવર્ધનધારી ગજચંદ.

ગોઠુળચંદ્ર ગદાધર, ગોમતીપ્રિય રમેશ;
 નારાયણ નરસિંહ નિરંજન, નિરાકાર નરેશ.
 નરકાંતક નરવીર નરોત્તમ, નંદલાલ નરરૂપ;
 જગન્નાથ જળશાથી જનાર્દન, જ્યોતિરૂપ જગમૂપ.
 જગદ્ગાદર જયોદ્ધાનંદન, જગજીવન જગતેશ;
 શ્રી જમુનાવલ્લભ જગદવંદન, જુગદીશ્વર જમુનેશ.
 ચક્રપાણી ચતુર્ભુજ ચત્રચુત, ત્રિદાનંદ શુભકંદ;
 ચતુર્બાહુ ચાણુરતનમર્દન, શ્રીધર પરમાનંદ.
 દયાસિંધુ દામોદર દિનપતિ, દીનાનાથ દયાળ;
 દીનગંધુ પ્રભુ દેવકી નંદન, નરપતિ મુરપતિપાળ,
 શ્રીપતિ પદ્માપતિ રાધાપતિ, ક્રમળાપતિ ભવેશ;
 દ્વિજનપતિ રુક્મિણીપતિ સાગર, મુતાપતિ ઋષિકેશ.
 પદ્મનાભ પુરુષોત્તમ પરિબ્રહ્મ, પરમપુરુષ પરમેશ;
 પુષ્કરાક્ષ પરમ પ્રભુ, મદુસૂદન મયુરેશ.
 ધરણીધર અવનીધર ભૂધર, વસુમતિધર મહિધારિ;
 કૌસ્તુભધર પીતાંબરધર, બંસીધર કુંજવિહારિ.
 માધવ મુરમર્દન મધુમરદન, મતિવિક્રમ મુખધામ;
 મુકુંદ મેઘવર્ણ મહાબાહુ, જદુપતિ સુંદરશ્યામ.
 રામચંદ્ર પ્રભુ દશરથનંદન, દયાસિંધુ ભગવંત;
 માં પાહિ માં પાહિ પાહિ માં, પૂર્ણાનંદ અનંત.
 આઘ્રોત્તરશતનામકૃષ્ણનાં, ગણિ ગણિ જે જન ગાય;
 રોગદોષ દુઃખ કલેશ જશે, વળી પળમાં પાપ જ નય.
 મન પાંચિત પ્રળ તેને મળશે, દયો કહે ધ્રુવ વાણિ;
 ક્રોટિકે કારજ તજિને ભાજિયે, દદ કરી સારંગ પાણિ.

ગરબી ૧ લી.

શરણ પડ્યોહુરે શ્રીહરિ, નથી મંહારે અવર આશ વિસ્વાસ;
 ગ્રીવલ્લભવરનારે લાડીલા, અનન્ય આપતણો હું દાસ. શરણ.
 નહીં કોઈ દેવી રે દેવતા, નહીં કોઈ આપતણા અવતાર;
 ધરનો ગુલામરે રાવણો, મનક્રમવચને નંદકુમાર. શરણ.
 માહારે નથી બળ સાધનરે ધરમનું, નથી બળ ભક્તિ જ્ઞાન વિવેક;
 એવા સમરણે ના મળે, મેં નથી સતસંગ ક્યો ક્ષણું એક. શરણ.

પણ ખાનું તમારુ જોધને, મુજને જગત કહે હરિ ભક્ત;
હું છો જુહોરે જીવણુજી, નથી મહારૂ મન તમથી વ્યાસકત. શરણુ.
તે અંતે ઉધડીરે વાગશે, પાસું દેશો જો મહારાજ;
બળવંત ખાનુરે લાજશે, હું નિરલજને શાની લાજ. શરણુ.
પણ એક ભરોસારે એ છે, અંતરજામી છો તમે સાક્ષ;
બરદ વિચારીરે કૃપાનિધે, સહજે કરશે કૃપા કટાક્ષ. શરણુ.
મોઘમ રાખેરે મોટમ ધણી, ઉઘાડું પાડે આજી જણાય;
સાચો સંગ્રહ રે સહુ કરે, જુહું નભવે જગ જશ ન થાય. શરણુ.
જેહેવો તેહેવો છું હું રાજનો, દીન લહી કરિયે કરુણાનંદ;
દાસ દયાનીરે વિનતિ, કૃષ્ણ કૃપાનિધિ ધરજો કાન. શરણુ.

ગરબી ૨ છ.

દરશન ઘોનીરે દાસને, માહારા ગુણનિધિ ગિરિધરલાલ;
નાથ નિવારેરે વાસને, આપો આપ ઉપર અતિ વહાલ. દરશન.
શ્રીનટવરનંદનરે નંદના, ભાવે મુને મદનમનોહર રૂપ;
ચિત્ત ના ચોહોટરે માહુરે, મુને અનુભવ વ્યાપક બ્રહ્મ અનૂપ. દરશન.
જપું નહીં અજપારે જાપને, ગમે ના સુણુવો અનહદ નાદ;
યત્ર સમાધિરે ના ગમે, ન ગમે સ્વરગ મુક્તિના સ્વાદ. દરશન.
અન્ય ઉપાસનરે ના ગમે, વિના એક પૂરણ પુરુષોત્તમ;
શીકાં લાગેરે સાધન સહુ, પડી મુને પ્રેમ ભક્તિમાં ગમ. દરશન.
મુને શ્રી વલ્લભસુતરે ગુરુ ગમ્યા, સહુ વિધિ શ્રીકૃષ્ણજી સમાન;
જીવતાં સાધનરે ના જીવે, વહાલો નિજબળે કરે નિજનંદવાન. દરશન.
સરવ તપાચુરે પ્રી પ્રી, કિંચિત્ ક્યહું ના દીર્ઘ સાર;
સુખ એક દીર્ઘરે સરવથી, સેવા સમરણુ નંદ કુમાર. દરશન.
શ્રી મહાપ્રભુનીરે કહાણુથી, મુજપર રીઝો રાધા નાથ;
સમુળ અવિધારે તો ટળે, હરિજી આલો મુજ હાથ. દરશન.
શ્રી વૃંદાવનનીરે કુંજમાં, જાંહાં ક્યોં જુગલકિશોરે વિલાસ;
દાસ દયાનીરે વિનતિ, મુને દાસી કરી રાખો નીજપાસ. દરશન.

ગરબી ૩ છ.

જીવ જાણી લે, જાગ્રીત જુગદીશ વિના નવ સારી;
મન માની લે, પૂછી જો અનુભવિ હોય જે નરનારી. જીવ-ટેક.

એમાં ડાહ્યા, ઘેલા થઈ જાયે, પણ તેજા તે પુંજ ધાયે;
 ના ગણે જગમાં હાંસી થાયે, જીવ જાણી લે.
 તેની લગ્ન સ્વધર્મ સહુ જાયે, ને નષ્ટ નિર્લજ કહેવાયે;
 શું કરે મનમાં બહુ દુઃખ થાયે, જીવ જાણી લે.
 જે પાંચ લોકમાં પંકાયે, જેનું શુદ્ધિજન કર્યું નવ જાયે;
 તે પણ સ્નેહીને વશ થાયે, જીવ જાણી લે.
 તેનું વિકળ ચિત્ત સહુથી થાયે, તેને વિચારમાં વહાણું વાયે;
 તે કલેશ કાઢતે ના કહેવાયે, જીવ જાણી લે.
 થઈ જાય તેજ યશની હાનિ, તેની નિદા કરે સહુ મનમાની;
 તોયે ન છટે પામે ગ્લાની, જીવ જાણી લે.
 તેને ભોજન નાલાવે ભાણે, તેહની મન પીડા કાઢ નાજણે;
 તેહના સર્વ કાઈ અવશુણુ આણે, જીવ જાણી લે.
 કાઈ શિક્ષા દે તે શર લાગે, વિખવેણુ અમૃત સ્નેહનાં લાગે;
 તે જાણે જેને અનુભવ જાગે, જીવ જાણી લે.
 એવા પ્રેમ જેને પ્રભુશું લાગે, તેનાં સરવેદુઃખ સહેજે લાગે;
 દ્યો કરગરી કૃષ્ણ પાસે માગે, જીવ જાણી લે.

ગરબી ૪ થી.

મોટાનું વચન મુખધામ, કૃતિ રીતે કરીયે;
 તે કરે આહાય તે કામ, આપણુ તો મરીયે. મોટા.—ટેક.
 પરનારી કીડા કરી કૃષ્ણે, તે તો આપણે થાયરે;
 ઉર્ધ્વરેત અગની પીવા, ગોવરધન કેમ ધરાય. કૃતિ રીતે.
 શિવ અર્ધાંગે ઉમીયા રાખે, પણ આપણને બીહીવુંરે;
 ત્યમ કરીયે જે કામ બાળિયે, બણે હળાહળ પીવું. કૃતિ રીતે.
 સુધર માંસને ભોગે ભવાની, આપણે હડીયે ત્યાંથીરે;
 સિંહ ચઢી દાનવ દળવાં એ, કાંડીએતે બળ ક્યાંહાંથી. કૃતિ રીતે.
 ખરું જોડું પણ પુત્રીલાંછન, બ્રહ્માને કહેવાયરે;
 તે જોઈ ત્યમ કરીયે પણ, આ સૃષ્ટિ કેમ રચાય. કૃતિ રીતે.
 ચંદ્ર ઈંદ્ર ગુરુપત્ની રમીયા, ત્યમ કરવું તો સુલભરે;
 અંડ પ્રકાશ અમી સૃષ્ટિ નર્મ, ખાંખો છેદન દુર્લભ. કૃતિ રીતે.
 અગ્નિ ભક્ષણુ સર્વ કરે પણ, કાઈ કહે નહીં મેલોરે;
 તે જોઈને તું તેમ કરીશ, તો સર્વે કહેશે ઘેલો. કૃતિ રીતે.

કલેશ પ્રિય નારદને છે જ્ઞેય, રખે તું વેલાં કહાડેરે;
 તેહેનો સંગ ભવભયભંજન ને, તહારો સંગ ભવ પાડે. કૃતિ રીતે.
 અમુર પ્રતિગ્રહ સુરાપાન, શુદ્ધાર્ય નવ જ્ઞેયોરે;
 દિવ્ય કુતી મૃતસંજ્વન-વિદ્યાવેળા પછી રોજો. કૃતિ રીતે.
 ગંગામધ્યે મુનિ પારાશર, ઢીમર કન્યા ભોગવીરે;
 વ્યાસ પ્રગટ મહર્ગંધા, મૃગમદ્ગંધા ફરી એ યોગી. કૃતિ રીતે.
 કુંતા કૃષ્ણા પંચ પતિ, સતી શિરોમણી કહાવેરે;
 તેહેનું જ્ઞેય સ્ત્રી અન્ય કરે તો, નીચે નર્કમાં આવે. કૃતિ રીતે.
 શંકરસ્વામીનું જ્ઞેય શિષ્યે, સ્વપચના દુકડા ખાધારે;
 સીસું નવ પીવાયું સંગે, થયા બહિમુખ આધા. કૃતિ રીતે.
 પુત્રીતણી જે પુત્રી કશ્યપ, થઈને પિતામહ વરીયારે;
 તેના દોષ આપણે ના જ્ઞેયો, તે ઘર હરિ અવતરીયા. કૃતિ રીતે.
 જવની રાખી જગન્નાથ પંડિત, તે તો સદુજ બની આવેરે;
 બાવન સીદી ગંગા ચઢાવી, તે તો વેવલાં વિણાવે. કૃતિ રીતે.
 મેહેતે અનામિકને ઘેર આચ્છવ, કીધા તે નવ જ્ઞેયોરે;
 હરિએ હાર મહેતાને આપ્યો, તે વેળા પત ખોદ્યોરે. કૃતિ રીતે.
 માટે પ્રમાણ વાટે ચાલવું, ભજવા ગિરીવરધારીરે;
 મ્હોટાની ગતિ મ્હોટા જાણે, દયા દીનતા સારી. કૃતિ રીતે.

ગરબી પ મી.

જે કાષ્ઠ જન કસ્યાણે આહોતે, સ્ત્રીની સંગત તજજ્ઞેરે;
 દુઃખ દરીઓ પાપ પુતળી, શાણા સમજ ભજ્જેરે. જે૦
 જડ જુદી નીરદે લોભીને, ગંદી જળ રચનારીરે;
 સાદસ કરતી નીચ હડીલી, સદાકાળ સદુ નારીરે. જે૦
 સ્વારથ થાતો હોય તદા, સ્ત્રી પતિ પુત્રાદિક મારેરે;
 ના કરવાનું કરે વિદ્વતાં, વિધિ નિશ્ચિન વિચારેરે. જે૦
 મન્યા પછી પાછા પ્રણય નહીં, જર જશ તપની હાનીરે;
 હરિની વાત હૃદમાં ન આવે, અનુભવી લેજે માનીરે. જે૦
 પળ ન મળે પરવાર બહાં લગી, ગમતો પુરુષ નવ લાધેરે;
 નારદને હરિ કશું પતિવ્રત, તાંહાં લગી સ્ત્રી સાધેરે. જે૦
 અશીમ ને અમળા જે સરખી, ગળે પડ્યાં નવ છુટેરે;
 તન ધન મુધર્મ સદુ વણસાડે, નરક પડે તન ફેરે. જે૦

પ્રેમદા પુષ્પ સરીખાં સમજી, નીરખે મન મોવાએરે;
 ગોળ્યા પાછળ તેવાં ન રહે, ચિત્ત પસ્તાવો થાએરે. જો
 શણગારી તરવાર ઉપર સારી, અંતર રહે કટારીરે;
 તેમ સુંદર સ્ત્રી મોહનવરની, કાળજીમાંથી કટારીરે. જો
 દામે દામે ચિત્ત ન ચાહે, સંત સગાં વહાલાં જોહનેરે;
 દ્યો કહે તે સાચો, શ્રીહરિ ન તજે તેહનેરે. જો

પદ ૧ લું.-રાગ હોળી સાથે કટાવ.

રટ શ્રી રાધા રાધાવર ગિરિધારી,
 શું પૂરણ પ્રેમ ધરી, પ્રમાદ દૂર કરી, આ સમય ક્યાંથી કરી.
 એવું મન ધારી ધારી રટ શ્રી રાધા રાધાવર. રેક.
 પાપ ચતુરાવધી પલકમાં પળાશે, ત્રિવિધ તાપ તુર્ત ભસ્મભૂત થાશે;
 અભય પરમાનંદ સિંધુ ઉર ભરાશે.
 તે વિના જ્ઞાન આનંદ ધર્મ, દાનકર્મ, તપ ન ધર્મ, તીર્થસર્મ.
 સ્થિતિ હર્મ, અભિદ્યવર્મ, વક્રતુચર્મ, મયીનર્મ પ્રાપ્તિવર્મ,
 શ્રુતિ પુકારી પુકારી, રટ શ્રી રાધા રાધાવર.
 અવિદ્યા ટળે કૃતાંત કંપ આગે, લુંડા ભાળ, અંક અટળ પણ ભુસાયે;
 વૃંદ વૃંદાવરમાં પ્રેમસાયે.
 માટે ચેત સ્વરૂપ કાળ, ગા ગોપાળ, નંદમાળ, દીનદયાળ, પ્રણતપાળ;
 કંસકાળ, મહાકૃપાળ, રૂપરસાળ, શ્રીવતમાળ, હર્ષભાળ;
 કષ્ટ હારી હારી, રટ શ્રી રાધા રાધાવર.
 શેષ એ જ નામ રટે પળ ન ભૂલે, ઉમાશંકર મન મનન દેરી કુલે;
 નારદાદિક આનંદ ડોળ બુલે;
 વળિ ચતુર સનકુમાર, નિગમચાર, સદ્વિકાર, ગિરાદાર;
 શુક શું પ્યાર, ધી શૃંગાર, ધનાગાર, ભા અંખાર વિદ્યાધાર,
 સુર સરદાર, શ્રી મુખકારી કારી, રટ શ્રીરાધા રાધાવર,
 વણ પ્રયાસ મન પ્રમોહ લાગે, ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ રક્ષ લાગે;
 એવી પ્રેમ ભક્તિ સહજ હૃદય જાગે;
 તદ્દુપરાંત, નિલરાસ, બુગવિલાસ, શ્રી અવિનાશ, આનંદરાસ;
 કેલિ હાસ, જ્યાંહાં પ્રકાશ, ત્યાંહાં નિવાસ, અનાયાસ, નિપટપાસ;
 દ્યોદાસ, કરે વિહારી વિહારી, રટ શ્રી રાધા રાધાવર.

પદ ૨ જુનું.

ચિત્ત તું શિદને ચિંતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે.-ટેક.
સ્થાવર જંગમ જડ ચૈતનમાં, માયાનું બળ ઠરે;
સમરણ કરે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું, જન્મમરણ બાથ પરે. કૃષ્ણને
નવ માસં આણી કૃષ્ણચંદ્રનું, ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
માયાનું આગળ, કસ્યું ત્યારે, લક્ષ ચોરાસી કરે. કૃષ્ણને
તું અંતર ઉદ્દેગ ધરે, તેથી કારણ શું સરે;
ધણીનો, ધાર્યો. મનસુઓ, હર બ્રહ્માથી નવ પ્રેરે. કૃષ્ણને
દોરી સરવની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
જેવો જન્મ વગાડે જન્મી, સુર તેવો નિસરે. કૃષ્ણને
થનાર વસ્તુ થયા કરે જ્યમ, કૃષ્ણ પ્રળ પાણી ભરે;
જનાર વસ્તુ એણીપેરે જશે, જ્યમ ગળ કોહું ગરે. કૃષ્ણને
જેહેવું જેટલું જે જ્યમ કાળે, તે તેહને કર ઠરે;
એહેમાં ફેર પડે નહીં કોઈથી, શીદ કુટાઈ તું મરે. કૃષ્ણને
તહાકું ધારવું થતું હોય તો, સુખ સંચે દુઃખ હરે;
આપપણું અજ્ઞાનકુળ એ, મૂળ વિચારે પરે. કૃષ્ણને
થાવાનું આણ્યિતવ્યું થાશે, ઉપનીપદ આચરે;
રાખ ભરોસા રાધાવરનો, દયા શીદને ડરે. કૃષ્ણને

પદ ૩ જુનું.-રાગ લાવણીનો.

સાંભળ શિક્ષા તું મન મારી, સાચિ કહું એક વાત;
મનુષ્યા દેહ દુર્લભ ભજ હરિને, ન્યાં લગી તન કુશલાત;
સમો ગયે પરતાઈશ પાર ક્યાં, ચોરાસી અચડાતાં;
તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
ખર અવતાર યશે હરિ ભૂલ્યે, પીઠ લાદ્યો તારી;
ભૂખ્યો તરસ્યો કોઈ નહીં પૂછે, શીત વૃષા તપ ભારી;
પાછળ માર ધડાધડ પડશે, કાંઈએક મંદ ચલાતાં;
તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
ધ્યાન અછશ ભગવાનને ભૂલ્યે, હંકારસ ઘેર ઘેર;
મળ મુત્રાદિક ખાનપાન બહુ, કષ્ટ સહીશ શી પેર;
પદ

કહ્યું નહીં આ જન્મ જશે એમ, લાત લાકડી ખાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 ધણું ગંદુ તન વિટવરાહનું, હરિ ન ભજે તો ત્રાશે;
 મુત્ર પુરીષની હાર વાસ ત્યાં, તને અડી સહુ નાશે;
 નાશે દિને ઝાની ભુંડા, જ્યાં ત્યાં ફરે મરાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 કૃષ્ણકીર્તનમાં આળસ આણે, આજ કુર્કટ પડે થાવું;
 વણુ વાંકે પાળે ને વેચે, કસાઈ કરમાં જીવું;
 અકાળ મૃત્યુ શસ્ત્રમાર પીડા, અતિશય કંઠ કપાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 હરિ ન ભજે ધ્યાનિક અધમ તેનો, ગણતાં આવે પાર;
 નરક કુંડની અખંડ આંચનો, કેમ કરું ઉચ્ચાર;
 કેશવ વણુ કોઈ શકે ન છોડવી, જમ કંકર લેખ જતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.
 દયા પ્રિત વિષે રહ્યું ઉંઘ્યું, ને ચેત હજી તો ચેતાય;
 વિષય સુખ સહુ યોનીમાં, ત્યાં કૃષ્ણ ભજન નહિ થાય;
 આ અવસરમાં લે સમરી, પછી પાર નથી પસ્તાતાં;
 તે કરતાં શું દુઃખ ધણું છે, ધરમાં ગોવિંદ ગાતાં.

પદ ૪ થું.

જે કોઈ પ્રેમઅંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે.—ટેક.
 સિંહણકેરું કૃધ હોય તે, સિંહણ સુતને જરે;
 કનકપાન પાંખે સહુ ધાતુ, કોડીને નિસરે. પ્રેમરસ.
 સંકરખોરનું સાંકર જીવે, ખરના પ્રાણ જ હરે;
 ક્ષોર સિંધુનું માછલકું જ્યમ, મીઠા જળમાં મરે. પ્રેમરસ.
 સામવેલી રસપાન શુદ્ધ જે, બ્રાહ્મણ હોય તે કરે;
 વગરવંશીને વસંતે કરાવે, વેદવાણી ઉચરે. પ્રેમરસ.
 ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે, તેદપિ અર્થ ના સંરે;
 મત્સ્યભોગી બળલો મુકતાફળ, દેખી ચંચુ ના ભરે. પ્રેમરસ.
 એમ કોટી સાધેને પ્રેમવિના, પુરુષોત્તમ પુંઠ ન ફરે;
 દયા પ્રીતમ શ્રીગોવર્ધનધર, પ્રેમ ભક્તિયે વરે. પ્રેમરસ.

પદ ૫ મું.

સાધુ શ્રમના કરશેરે, કોટી પ્રયત્ને ગરધવ થશે નહીં ગાય;
માટે શ્રમના કરશેરે, કઠણુ ઝોલી કાળજ બાળે;
હરિજન ભુલાય, માટે શ્રમ કરશેરે.—ટેક.
કામળા કેરી કાળપ સોમળ, સાધુથી ના જાય;
શ્વાનની પુંછડી થાય ના સીધી, કરે અનેક ઉપાય. માટે શ્રમ.
કુલક્ષણથી શીથળ પજો, પુરુષે પુરુષ થાય;
પણ વંઠલ મરદ હોય ન કદા, સોમળ પારો ખાય. માટે શ્રમ.
કસ્તૂરી ક્યારે વાવો તોહે, લસણ તો ગંધાય;
ફળે ના ફૂલે ન નેતર, સુધા જો સીંચાય. માટે શ્રમ.
આઠે પ્રહર ઉકાળીયે તોહે, કાંકણું ન બકાય;
વાંસ એરડો થાય ન ચંદન, મળીયાચળને વાય. માટે શ્રમ.
જોહને કાળે જો સરજ્યાં છે, તે તેહમાં લોભાય;
હરિના ભકતો હરિ વિના, બીજે નહીં બંધાય. માટે શ્રમ.
પરાપુરવથી પ્રભુના છે તે તો, પ્રભુતાણા ગુણ ગાય;
દ્યો દુષ્ટને ડાખા મૂકી, ભજે શ્રીવજરાય. માટે શ્રમ.

પદ ૬ હું.—રાગ કાફી.

સાચું તે સગપણુરે, સમજ મન શ્યામતાણું;
બાકી સહુ જૂઠું રે, કશું નથી કામતાણું.—ટેક.
માત તાત મુત બ્રાત ને ભગિની, સગાં સહોદર સોય;
કુળકુટુંબસખા ગોત્રને જ્ઞાતિ, એહમાં તારું છે નહીં કોય;
સચું એ તો સરવે રે, સુખ તે દામતાણું. સાચું તે.
જનુની જનક એવાં કર્યાં કેટલાં, તેં જોટલી ધરી દેહ;
દોહણાદોહણીનો સંબંધ તુટ્યો, ત્યારે મૂકી ગયાં તેહ;
કોઈએ ના બતાવ્યુરે, ઠેકાણું વિશ્રામતાણું. સાચું તે.
જ્ઞેની આ હરિવણ હેત ધરીને, કોણુ આપે મનુષ્યવતાર;
પશુ પક્ષી ફેડીને આપ્યો, તને ભજનતાણો અધિકાર;
ભજે તેને આપે રે, પદ નીજ ધામતાણું. સાચું તે.

આણું આસડિત ક્યહું મા રાખીશ, માયા મનથી છોડ;
નિશ્ચિત થઈ સહુ શોક તજીને, પ્રીત પ્રભુજીશું જોડ;
દયા દિનરજની રે, રટણ કર રામતાણું. સાચું તે..

પદ ૭ મું.

મનજી મુસાફર રે, ચાલો નીજ દેશલણી;
મુલક ધણા જોયા રે, મુસાફરી થઈ છે ધણી.—ટેક.
સ્વપુર જવાનો પંથ આવ્યો છે, રખે ભૂલતા ભાઈ;
ફરી આ મારગ મળશે નહીં, એહેવી છે અવળાઈ;
સમજીને ચાલો સીધારે, ના જશો ડાખા કે જમણી. મનજી.
પરે પ્રાંશીઆ વાટે મારવાને, જોડા છે ચાર;
માટે વળાવા રાખો જે ત્રણેક, ત્યારે તેના નહીં ભાર;
મળ્યો છે એક ભેદીરે, કહેલી ગતિ સહુ તે તણી. મનજી.
હાવાં માલ વોહોરો તો વોહરો શેઠના નામનો, થાય ના ક્યહું અટકાવ;
આપણો કરતાં જોખમ આવે, ફાંવે ધણીનો દાવ;
એટલા સારુ રે, ના થાવું વોહરતના ધણી. મનજી.
જો-જો જુગથડી જાવું છે, કરજો સંભાળીને કામ;
દાસ દયાને એમ ગમે છે, હવાં જઈએ પોતાને ગામ;
મુઝે છે હાવાં હેવું રે, અવધ થઈ છે આપણી. મનજી.

મીરાંબાઈ.

ગુજરાતી ભાષામાં સ્ત્રી કવિમાં પહેલી મીરાંબાઈ
પટરાણી શોહે છે. એની કવિતામાં ભક્તિ
ભાવનો પ્રેમરસ અજળળે છે.

સતભામાનું રુશયું

જાણ્યું જાણ્યું હેત તમારું જાદવારે લોલ, હેત જ હોય તો હૈડામાં વરતાયજ્ને;
અમે તમારી આંખડિયે અજખામણારે લોલ, વાલ હોય તો નયણામાં
અજકાયજ્ને; જાણ્યું જાણ્યું.

પારિજાતકનું પુલરે નારદલાવિયારે લોલ, જૈ સોંપ્યું રાણી રુક્મિણીને દરબારજ્ને;
એક પાંખડલી મારે મંદિર ન મોકલારે લોલ, કીધી મુજથી એ અદેકરી
નારજ્ને; જાણ્યું જાણ્યું.

અચરતં પામ્યાં ને આનંદ ઉતયોરે લોલ, જાઓ જાઓ નહિ જોણું સુંદરશ્યામજ્ને;
રુક્મિણીને મંદિર જૈને રંગે રમો રે લોલ, હવે તમારે અમસાથે શું કામજ્ને;
જાણ્યું જાણ્યું.

અજગા રહો અલખેલા મને અડશે નહીરેલોલ, તમસાથે નહિ જોણું નંદકુમારજ્ને;
મોલે તો પધારે માનીતી તણેરે લોલ, આજ પછી નવ આવશે મારે દ્વારજ્ને;
જાણ્યું જાણ્યું.

નારદે કહ્યું સતભામા સાંલળેરે લોલ, એ નિર્લજ્જને નથી તમારું કામજ્ને;
કાલા ને વાલા કરતો તે આવશેરે લોલ, મોટા કુળની મૂકશે મા તમે મામજ્ને;
જાણ્યું જાણ્યું.

ઉતાર્યાં આગ્રણે સર્વે અંગથકીરે લોલ, લો શામળિયા તમારો શણગારજ્ને;
મારા રે મૈયરની ઓહું ઓહણીરે લોલ, બીજું આપો માનીતીને દરબારજ્ને;
જાણ્યું જાણ્યું.

ચરણાં ચીર ઉતારી ચોળી ચુંદડીરે લોલ, ઉરચડી ઉતાર્યો નવસર હારજો;
કાંપી ને કડલારે ત્રોટી દામણીરે લોલ, સર્વ સંભાળી લેજો નંદકુમારજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

આગળથી નવ જાણ્યું મેં તો એવડુંરે લોલ, ધરથિ ન જાણ્યો ધુતારાનો ઢંગજો;
ખાળપણાંની પ્રીત અમારી પાલટીરે લોલ, એ નિર્લજને શાનો દીજો રંગજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

ધીરજની વાતો ધરથી જાણી નહીરે લોલ, પ્રીત કરીને પરવશ કીધા પ્રાણજો;
કાળજડાં કારીને લીંતર ભેદિયારે લોલ, મીટડલીમાં માર્યાં મોહનાં બાણજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પ્રીત કરી પરહરું નોતું પાધરુંરે લોલ, થોડાં દિવસમાં શું દીધાં મને સુખજો;
સ્વપ્નાનાં સુખડારે સ્વપ્ને વહી ગયારે લોલ, દેહલડીમાં પ્રમદ્યાં દારણુ દુઃખજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પૂરણ પાપ મલ્યાંરે એ અખળાતણારે લોલ, જેનો પરણ્યો પરધેર રમવા જાયજો;
અખોલડા લીધારે જાળે વેષથીરે લોલ, તે નારીનું જોખન જોલાં ખાયજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પાણીડાં પીનેરે ધર શું પૂછિયેરે લોલ, વેરી પિતાએ પૂરણ સાધ્યાં વેરજો;
ઉછીરી આપીરે એના હાથમાં રે લોલ, ગળથુળામાં ઘોળિ ન પાયાં ઝેરજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

શોકલડીનાં વેણું મને બહુ સાંભરેરે લોલ, નયણાંમાંથી છૂટે જળની ધારજો;
હૈડું ન ફાટ્યુરે હજુયે અમતાણુંરે લોલ, ઉર ઉપર કાંઈ ઉઠ્યા મેઘ મલારજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

એવાં તે મેણાં શું બોલો મુખથકારે લોલ, ભાળાં મનની શું આણો છો પ્રાંતજો;
નારી મતઃ શું રાખો નારદને કહેરે લોલ, કુળવંતી તમે કેમ કરો કલ્યાંતજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

પટરાણી તમથી ખીજી પ્યારી નથીરે લોલ, શું સતભામા કુડો આવ્યો કોધજો;
કપટી નારદિયાનાં કહેણું ન માનિયેરે લોલ, ઘણો વધારે ઘેર ઘેર જઈ વિરોધજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

સાચુંજો કહુંતો તમે નવ સાંભળેરે લોલ, કહો સતભામા ખાજી તમઆગળસમજો;
કાળડાં નાગને આપું આંગળીરે લોલ, તો એ તમારું મન નવ માને કયમજો;
જાણ્યું જાણ્યું.

મોહનજી કહેરે સતી તમે સાંભળો રે લોલ, કહોતો મંગાવું પારિભતનું ઢાડજો;
આણીને રોપવું તમારે આંગણેરે લોલ, રાણી રોપ તણને મૃદા રાડજો;

નળ્યું નળ્યું.

હરખીને જોત્યારે હરિથી હેતશુરે લોલ, સતભામાને સૌકા લાગ્યાં પાયજો;
વાળં ને વાગેરે વાંસળીરે લોલ, ગીત ગાન ને નૌતમ ઉચ્ચ થાયજો;

નળ્યું નળ્યું.

કુમકુમ ને કસ્તૂરી જોહેકે કેવડોરે લોલ, ચૂવાચંદન ઉડે અમિલ ગુલાલજો;
આનંદ આછવરે થાય અતિ ધણોરે લોલ, ભેરભુંગળ ને વાજે મદંગ તાલજો;

નળ્યું નળ્યું.

સ્થાણું ગાયુરે રૂડી રીતશુરે લોલ, સતભામાનાં મનાવ્યાં છે મનજો;
મીરાંનો સ્વામીરે મોલ પધારિયારે લોલ, સતભામાનાં જીવન કીધાં ધન્યજો;

નળ્યું નળ્યું.

—ૐૐૐૐૐૐ—

કૃષ્ણકીર્તનનાં પદ.

પદ ૧ જુ.—રાગ પ્રભાત.

મુજ અખંજાને મોટી મીરાત* બાઈ, શામજો ધરેણું મારે સાચુરે.—ટેક.

વાળી ધડાવું વિદુલ વરકેરી, હાર હરિના મારે હૃદયેરે;

ચિત્તમાળા ચતુરભુજ ચૂડલો, શીદ સોની ઘેર જઈયેરે. મુજ.

ઝાંઝરિયાં જગજીવનકેરાં, કૃષ્ણજી કલ્લાં ને કાંખીરે;

વિંછુવા ધુધરા રામં નારાયણના, અણુવટ અંતરભમીરે. મુજ.

પેટી ધડાવું પુરુષોત્તમકેરી, ત્રિકમ નામનું તાણુરે;

કુચી કરાવું કરુણાનંદકેરી, તેમાં ધરેણું મારું ઘાલુરે. મુજ.

સાસરવાસો સજિને જોડી, હવે નથી કાંઈ કાચુરે;

મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હરિને ચરણે નળુરે. મુજ.

પદ ૨ જુ.

ક્યાં ગયોરે પેલો મોરલીવાળો, અમારા ધુંધટ જોલીરે;

ક્યાં ગયોરે પેલો વાંસળીવાળો, અમને રંગમાં રાળીરે.—ટેક.

હમણાં વેણો ગુંથી હતી, પેરી કચુંબલ ગોળીરે;

માત જસોદા સાખ પૂરે છે, કેસર છાંટ્યાં ઘોળીરે, ક્યાં.

જળ જમુનાનાં ભરવા ગયાંતાં, બેઠું નાંખ્યું ઢાળીરે;
માતળિયો પરખ્યો ભરિયો, અમે તે અબળા ભોળીરે. ક્યાં.
પ્રેમતણી પ્રેમદાને અંતર, ગેળની મારી ગોળીરે;
મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, ચરણકમળ ચિત્ત ચોળીરે. ક્યાં.

પદ ૩ મું.

બોલ મા બોલ મા બોલ મારે, રાધાકૃષ્ણ વિના ખીલું બોલ મા.—ટેક.
સાકર સરડીનો સવાદ તણને, કડવો લીમડો ઘોળ મારે, રાધાકૃષ્ણ.
ચાંદા સૂરજનું તેજ તણને, આગીયા સંગાતે પ્રીત બેડ મા રે, રાધાકૃષ્ણ.
હીરા રે માણેક ઝવેર તણને, કથીર સંગાતે મણિ તોળમાં રે, રાધાકૃષ્ણ.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, શરીર આપ્યું સમતોલમાં રે, રાધાકૃષ્ણ.

પદ ૪ મું.

પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમનીરે, મને લાગી કટારી પ્રેમની.—ટેક.
જળ જમુનામાં ભરવા ગયાંતાં, હતી ગાગર માથે હેમનીરે. મને.
કાચે તે તાંતણે હરિજયે બાંધી, જેમ ખેંચે તેમ તેમનીરે. મને.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, શામળી સુરત થુલ એમનીરે. મને.

પદ ૫ મું.

લેહ લાગી મને તારી, અલ્યાળ લેહ લાગી મને તારી.—ટેક.
કામકા જ મુકયું ને ધામ જ મુકયું, મનમાં આહું છું મોરારી. અલ્યાળ.
ખભે છે કાંમળી ને હાથમાં છે વાસળી, ગોડુળમાં ગાયો ચારી. અલ્યાળ.
સોળસહસ્ર ગોપિયોને તમે વરિયા, તોય તમે બાળબ્રહ્મચારી. અલ્યાળ.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, ચરણ કમળ બલિહારી. અલ્યાળ.

પદ ૬ મું.

કાલે પરણાવશું ગોપી, કુવરને કાલે પરણાવશું ગોપી;
લાજ મરનાદ સર્વ લોપી, કુવરને કાલે પરણાવશું ગોપી.—ટેક.
કાનવર મારો ઘોડે ચડશે, માથે મુગટ આરોપી. કુવરને.
રાધિકા બ્યારે મંદિર પધારશે, મંદિર રહેશે ગોપી. કુવરને.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, લીલા વાલા ને મીળી ટોપી. કુવરને.

પદ ૭ મું.

હારે કાઠ માધવ લ્યો માધવ લ્યો, વેચતી વજનારીરે. હારે.
માધવને મરુડીમાં ધાલી, ગોપી લટકે લટકે ચાલીરે. હારે.

હરિ ગોપી ઘેલું શું બોલતી જાય, મહુડીમાં ન સમાયે. હારે.
નવ માનો તો બુલો ઉતારી, માંહી બુલે તો દુઃખિહારીરે. હારે.
વૃંદાવનમાં જતા દહાડી, વાલો ગૌ ચારે છે ગિરિધારીરે. હારે.
ગોપી આલી વૃંદાવન વાટે, સૌ કૃષ્ણની ગોપીયો સાથેરે. હારે.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, જેનાં ચરણ કરળ મુખસાગરે. હારે.

પદ ૮ મું.

ચનક થનક તાથધરિ, નાચે નાચે નંદનો નાનડીયો.—ટેક.
તાળબંધ તાળી વાગે ધુધરુ ધમકે, હરિ લાલ મોરલી બળવે લધરિ. નાચે.
નારદ નૃત્ય કરતારે આગે, હરિ વળી સાથ રાધાને લધ લધરિ. નાચે.
બ્રહ્મા વેદ બાણુતારે આગે, હરિ ત્યાં તો સ્પર્જ રહ્યો મોહી મોહીરે. નાચે.
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હારે ત્યાં તો કૃષ્ણજીએ મોરલી બળાધ. નાચે.

પદ ૯ મું.—રાગ પરજ.

ગોવિંદો પ્રાણુ અમારો રે, મને જગ લાગ્યો ખારો રે;
મને મારો રામજી લાવેરે, બીજો મારી નજરે ન આવે રે.—ટેક.
મીરાંબાઈના મહેલમાં રે, હરિ સંતનનો વાસ;
કપડીથી હરિ દૂર વસે, મારા સંતનકેરી પાસ. ગોવિંદો.
રાણાજી કાગળ મોકલે રે, દો રાણી મીરાંને હાથ;
સાધુની સંગત છોડી ઘો, તમ વસોને અમારે સાથ. ગોવિંદો.
મીરાંબાઈ કાગળ મોકલે રે, દેજો રાણાજીને હાથ;
રાજપાટ તમે છોડી રાણાજી, વસો સાધુને સાથ. ગોવિંદો.
વિપનો પ્યાલો રાણે મોકલ્યો રે, દેજો મીરાંને હાથ;
અમૃત જાણી મીરાં પી ગયાં જેને, સહાય શ્રીવિશ્વનો નાથ. ગોવિંદો.
સાંઠવાળા સાંઠ શણગારજે રે, જાણુ સો સો રે કાશ;
રાણાજીના દેશમાં મારે, જળરે પીવાનો દોષ. ગોવિંદો.
ડાળો મેલ્યો મેવાડ રે, મીરાં ગર્ધ પશ્ચિમમાંપ;
સરવ છોડી મીરાં નીસર્યાં જેનું, માયામાં મનકું ન કાંપ. ગોવિંદો.
સાસુ અમારી સપુમણારે, સસરો પ્રેમ સંતાપ;
જેઠ જગજીવન જગતમાં મારો, નાવલિયો નિદોષ. ગોવિંદો.
ચુંદડી આંદું ત્યારે રંગ ચુલે રે, રંગ જોરંગી હોય;
આંદું હું કાળો કાંબળો, દુજો ડાગ ન લાગે કાંય. ગોવિંદો.
મીરાં હરિની લાડણી રે, રહેતી સંત હજાર;
સાધુ સંધાતે રનેહ ધણો પેલા, કપડીથી દીલ દૂર. ગોવિંદો.

કુળ્યા બાઈ.

આ નાગર સ્ત્રીનાં ગીતો ગુજરાતમાં બહુ પ્રસિદ્ધ છે.

સીતાબાની કાંચળી.

શ્રી રામજી કહે ચરણે નમીને, સીતા કાંચળી પ્રીતેરે;

શ્રી રામ લક્ષ્મણનું વંદન કરીને, ગાવું છું નૌતમ; હો રમતાં રઢ
લાગી રાણીને.

દશરથસુતે આસા પાળી, ધર તજી ચાલ્યા વનરે;

લક્ષ્મણ બંધવ, જોડે લીધા, સ્નેહ ગાવું ધન ધન. હો રમતાં.

પંચવટીમાં નિવાસ કરીને, આનંદ બહુ ઉપજાવેરે;

દિન પ્રત્યે ચોપટ બહુ ખેલે, જનકીને મન લાવે. હો રમતાં.

પર્ણકુટીમાં સરોવર પાસે, જ્યાં ખેલે સીતારામરે;

કનકતાણે ફૂરંગ દીઠો એક, આવ્યો તેણે ઠામ. હો રમતાં.

સોનાનાં શીંગ ને ત્વચા કનકની, નાલિયે કસ્તુરી બેહેકરે;

ડમરો ચરતાં દીઠો જનકિયે, નાચે નૌતમ લેહેકે. હો રમતાં.

સીતા—તે દેખી સીતાને રઢ લાગી, રામ એ મૃગ મારી લાવેરે;

આપણે જ્યારે અજોધ્યા જાઈશું, કાંચલડી શીવડાવો. હો રમતાં.

રામ—સરોવર તીરે મૃગલો ઉભો, દીસતો ઘણો રુડેરે;

ઘેલી સીતા ઘેલું શું બોલો, મૃગ છે હૈયાનો ફૂડો. હો રમતાં.

બ્રહ્માએ જ્યારે સૃષ્ટિ રચી લારે, સોનાનો નથી નિપજાવેરે;

નથી દીઠો નથી શ્રવણે સાંભળ્યો, કોઈક કારમો આવ્યો. હો રમતાં.

સીતા—પ્રત્યક્ષ પારખું મારા પીયુષ, સાચો હશે તો સહાશરે;

કૂડ કપટથી આવ્યો હશે તો, હમણાં શીટી જાશે. હો રમતાં.

રામ—સાચો હોય તેને કયમ હાણિયે, ક્યાં ગયું તમારું જ્ઞાનરે;

પોતાના સ્વારથને માટે, લ્યો છો પશુના પ્રાણ. હો રમતાં.

સીતા—સીતા કહે સાંભળો રધુનંદન, વિદ્યા તમારી કયીરે;

જનિતો મારિ લાવો મૃગને, તો જાણું વિદ્યા સાચી. હો રમતાં.

- રામ-ખીજનં વિદ્યાનાં કામ ધણું છે, શાખા પત્ર ફળ ફેલેરે;
પોતાનો સ્વાસ્થ સરતો હોય તો, પાપ ન કરિયે મૂળ. હો રમતાં.
- સીતા-સીતા કહે એક મૃગને હણતાં, શાનું ખેસે કર્મરે;
મહારાજને મૃગયા રમવી, ખરે ક્ષત્રીનો ધર્મ. હો રમતાં.
- રામ-મૃગયા માટે અમે નથા આવ્યા, અમને શાની આશરે;
ત્યાં જેવે આશ્રમે રહેવું, ત્યાં તેવો અભ્યાસ. હો રમતાં.
- સીતા-સાધુપણું ત્યારે એવાં આદર્યાં, ધનુષ્યાણુ શાને આલેરે;
સાધુ થઈને રહો એકાંતે, ધર્મ પોતાનો પાળો. હો રમતાં
- રામ-રામ કહે એ રાજપુત્રને, લખિયાં છે એંધાણરે;
કદાપિ કોઈ ખળિયો દુઃખ દે તો, તેના લેવા પ્રાણ. હો રમતાં.
- સીતા-શૂર્પનખા લગિની રાવણની, તેનો શો હતો વાંકરે;
વણુ અપરાધે તે અખળાનાં, છેઘાં કર્ણ ને નાક. હો રમતાં.
- રામ-શૂર્પનખા કહે મુજને પરણો, તે મારે મન નવ લાવેરે;
એકથઈ અમે વાજ આવ્યા તો, ખીજને કાણુ લાવે. હો રમતાં.
- સીતા-સંસારમાં ત્યારે રહેવું કંથળ, કાયર થયે કેમ આલેરે;
સંસારનો લાવો મારા કંથળ, નારિ માગે તે આલે. હો રમતાં.
- રામ-ઘેર ખેઠાં માગો તે આણું, કાયર ન થાઈ ક્યમરે;
વનમાં આવીને લેવાં સ્થળાં, નહીં સતીનો ધર્મ. હો રમતાં.
- સીતા-એવો કમખો મેં નથી પેયો, કોટિ ઉપાયે કંથરે;
જાત લલી ને ભાત અનોપમ, ઉગ્ગતલ અંગ અનંત. હો રમતાં.
- રામ-એથી રડો કમખો શીવડાતું, સોનાના તાર નંખાણરે;
વારુ પુલ ઉપર વેલ ફરતી, વચે મોતી દંકણું. હો રમતાં.
- સીતા-નિપજળી જે વસ્તુ નીપજે, તેમાં તે શી વડાધરે;
આણુનિપજ ને અમુલ્યક જેની, જગમાં દિસે લુગતાઈ. હો રમતાં.
- રામ-એવા સ્વાદ હતા ત્યારે તમને, શિદ આવ્યાં છો સાથેરે;
ઘેર ખેઠાં નવ રહીરે ઘેલી, ઓઠત પહેરત ખાતે. હો રમતાં.
- સીતા-પતિવ્રત મારું વ્રત પાળવું, પ્રિય વિના કેમ રહેવાયરે;
એક ઘડી નવ દેખું તો, અભાંડ વહીને જાય. હો રમતાં.
- રામ-પતિવ્રતા જે હોય પ્રેમદા, પિયુનું માને વચનરે;
મૂખે ન માગે હૈયામાં દાઝે, ધીરજ રાખે મન. હો રમતાં.
- સીતા-દેખ્યા પાખે શાનું દાઝે, નજર પડે મોહ લાગ્યેરે;
થોડું કામ ને આળસ કરવું, હજી નથિ ગયો આવો. હો રમતાં.

દિયરિયા તુંને શાનું દાઝે, વહાલા નહોં શ્રારામરે;
બંધવ હોય તો રણમાં દોડે, કરવાને સંગ્રામ હો રમતાં.

લક્ષ્મણ-તમને અહિયાં કે સારું મેલું, સાંસો કરું છું તેણેરે;
તમને જો લાંછન લાગે તો, વળતા મરિયે મેહેણે. હો રમતાં.

સીતા-તેવાં ભોળાં અમે નહિ દિયરિયા, મન વસિયા મહારાજરે;
અવર પુરુષ સાથે યોદ્ધું તો, લાગે કુળને લાજ. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ-કેટલું બળ તમ અબળાકરું, તનક તાલ ને હેલારે;
રાધ્યું ધાન ને પ્રેમદા સરખી, વણસતાં નહીં વેળા. હો રમતાં.

સીતા-સીતા કહે તું શું સમજાવે, સાસુતાણા સુત કાલારે;
એકલો ઉજડમાં શાને જાણ્યે, પ્રાણ તને તારા વહાલા. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ-મુજને પ્રાણ જો વહાલા હોય તો, શીદ જાઉં હું વનરે;
વન ફળ મેવા વિણી લાવુંછું, એમાં કરોછો ભોજન. હો રમતાં.

સીતા-સીતા કહે તું શું દિયરિયા, મુજને રાખે વારીરે;
તું જાણે છે રામ પડે તો, હું ભોળું આ નારી. હો રમતાં.

લક્ષ્મણ-લલી સીતાજી શુદ્ધિ તમારી, મુજને એવું ન કહિયેરે;
એક દહાડે હસ્યો હઉંતો, સર્વે સાચું લહિયે. હો રમતાં.

સીતા-કપટી હોય તે ક્રોધયું હસે નહિ, રાખે મનમાં જાણીરે;
જળ કાઠે બગ આન ધરે તે, મચ્છને લેવા તાણી. હો રમતાં.

પંડિતા-વચન બાણ વાગ્યાં લક્ષ્મણને, તોપ ઉપન્યો તનમારે;
બહુએ પેર પડી લક્ષ્મણને, ઝુરણ લાગી મનમાં. હો રમતાં.

શિલિમુખ રેખા કીધી લક્ષ્મણે, દીધી રામની આણરે;
ફૂડે કપટે જે ક્રોધ આવે, તેના જાળે પ્રાણ. હો રમતાં.

એમ કહી લક્ષ્મણજી ગયા, તારુણીને લાગ્યો તાપરે;
કંઠણ વચન કલાં દીધરને, તેનું લાગ્યું પાપ. હો રમતાં.

લાગ જોઈ લંકાપાત આવ્યા, પાપિયે ચલાવ્યા ચરણરે;
પરદારાને હરવા કારણ, માથે લાવ્યા મરણ. હો રમતાં.

ભગવાં વચ્ચ ને ભેખ સંન્યાસી, કરમાં કમંડળ ધારણરે;
હુધાર્થીને લિક્ષા આપો, આવી એમ ઉચરિયું. હો રમતાં.

આવો પ્રભુજી જોસો ઋષિજી, અમૃત યોધ્યાં વાણરિ;
ઉઠીને આસન ત્યાં આપ્યું, ગૃહસ્થાશ્રમધર્મ જાણી. હો રમતાં.

રાવણ-કોણ પિતા કોને ઘેર પરણ્યાં, કોણ તમારો ક્યરે;
ઉજડમાં એકલડાં મેલીને, ક્યાંક ગયા બળવંત. હો રમતાં.

સીતા-જનક પિતા ને દશરથ સસરો, કૌશલ્યાજી સાસુરે;
તાતતણાં વચન પાળવાને, અમે ત્રણે થઈ વન વાસ્યું. હો રમતાં.

સોનાના શિંગોના મૃગ આવ્યો તો, કંચુકિની થઈ અલિલાખારે
 મૃગલો મારવા પિયુષ ગયા છે, કરીને શિલિમુખ રેખા. હો રમતાં.
 પંડિતા-શલિમુખ રેખા ઉપર મેલી પાવડી, પાપી જોલે મર્મરે;
 આપર પગ મેલી દો લિલ્લા, રહેશે તમારો ધર્મ. હો રમતાં.
 પાપીનો પ્રપંચ ન પ્રીછ્યો, લાભિની થઈ હુષ્યે ભોળીરે;
 પોતાની વાત જે પરને કહેશે, તે રહેશે આંખો ચોળી. હો રમતાં.
 સીતાએ સીતાફળ આપ્યાં, પગ પાવડિયે ધરિયારે;
 ઉપાડી લીધી અખળાને, હરણ કરીને સંચરિયો. હો રમતાં.
 ત્યારે તારુણિને ત્રાસ જ પડ્યો, ધાજે લક્ષ્મણ રામરે;
 આ પાપી કોઈ હરી નય છે, કરીને દુષ્ટનું કામ. હો રમતાં.
 તે શબ્દ સાંભળી પંખી આવ્યો, દશરથનો જે મિત્રરે;
 સીતાને મૂકાવા કારણ, માંજું જુદું વિચિત્ર. હો રમતાં.
 રાવણે એક કપટ જ કીધું, પર્વત પાછળ રહીનેરે;
 સ્થિરાણા પાષાણુ ગળાવ્યા, ભારે પડ્યો થઈને. હો રમતાં.
 ત્યાંથી રાવણુ લેઈને ગયો, લંકાના ગઢ માયરે;
 મૃગ મારીને રામજી વળિયા, જે જે રાધવરાય. હો રમતાં.
 નથિરે સીતા નથિરે સીતા, નથિરે મહુલી માંયરે;
 કાશારીજી ત્યાં થઈ રહ્યો છે, ચક્રડોળ વાતે ત્યાં. હો રમતાં.
 પગલે પગલે શોધતા તેને, ગયા તે જોહુએ ભાષરિ;
 અધ્યમૂક પર્વતમાંહિ પહોંચ્યા, ન્યાં છે વાંદરાનો રાય. હો રમતાં.
 સુગ્રીવ સાથે કરી મૈત્રી, વાળીને નાંખ્યો મારીરે;
 વાળીનું રાન્ય સુગ્રીવને આપ્યું, ઉપર આલી નારી. હો રમતાં.
 નર વાનર એકઠા કરીને, સાગર આંધી પાન્યરે;
 રાવણને મારી કરીને, વિલિષણને આપ્યું રાન્ય. હો રમતાં.
 જુદું કરી સીતાને લાવ્યા, દોલ નિશાન વજ્રાવીરે;
 સીતાહનાં લાડ પાળ્યાં ને, કાંચલડી શીવડાવી. હો રમતાં.
 સ્વામી આજ્ઞા આજાંગીને, મમત ધર્યો બહુ મનમારે;
 સતી સીતાને દુઃખ ઉપનું, તાપ વ્યાપિયો તનમાં. હો રમતાં.
 પહેલે સીતાવિવાહ ગાયો, રુદ્રમણીહરણુ રુદુરે;
 સીતાકંચુકી શોભ વરણુવ્યો, કૃષ્ણુ વિના સૌ ફેડુ. હો રમતાં.
 સતી ગુણુ કૃષ્ણાખાંધ ગાયે, વડનગરમાં વાસેરે;
 રામલક્ષ્મણુ જનનંદીનો જય, સાથે હનુમંત દાસ. હો રમતાં.
 જે જન હરિગુણુ ગાય સાંભળે, તેહતણાં દુઃખ વાસેરે;
 ધર્મ અર્થ ને કામ મુક્તિ ફળ, ચાર પદારથ પામે. હો રમતાં.

પુરીબાઈ.

તળ ગુજરાતની સ્ત્રી કવિ તે માત્ર એ જ છે.

સીતામંગળ.

કડવું ૧ છું.—રાગ ધોળ.

સતી સીતાને ચરણે લાગુંછ, નિર્મળ વાણીને શુદ્ધ બુદ્ધ માગુંછ;

ઢાળ.

માયું છું શુદ્ધ બુદ્ધ મનોહર, સ્વામી સારંગપાણ;
 ગુણ વરણુવરે હું તોહરા, મને આપ અવિચળ વાણ.
 સિવરા મંડપ રચ્યો ન્યારે ને, તેડાવ્યા ભૂપ;
 ઋષિ સાથે રાધવ આવ્યા એતું, મહા મનોહર રૂપ.
 પાતાળનારે પત્તણ તેડ્યા ને, આવ્યા ગગન સુનિ દેવ;
 રાવણ કહે હું ધનુષ લાગું ને, કન્યા વરું તતખેવ.
 સતી જનકિયે સામું જોયું ને, દીક્ષા શ્રીમહારાજ;
 સ્વામી ભવોભવ હું પદસેવક, કેમ વિસારી આજ.
 સતી તે કેરાં વચન સુણીને, હસ્થા શ્રીરઘુવીર;
 ક્ષણમાં રે વરું હું જનકી, તું રાખ મનમાં ધીર;
 કરજોડી પૂરી લાણે જોના, અમરાપૂરીમાં વાસ;
 સ્વામી સૌ સંતની દાસ છું, રઘુનાથ રાખો પાસ.

કડવું ૨ છું.—ઢાળ.

રતનાણી સીતાજીએ વેણ વછોડી, શેષ નાગ સળકી રહ્યા કરજોડી;
 પુષ્પની છપી અતિ બુદ્ધિ શોધયેજિમાંડી, રોહિણી પતિ દરશને આવ્યા બાઈ.
 નાસિકા શુક્રચંદ્ર અધરરસ શોહે, દત્ત દેખીને માનવીનાં મન મોહ;
 શણગાર સજે રાજા જનકકુંવારી, તેની શોભા બની ત્રણ લોકથી ન્યારી.

કર કોમળ ને રાતા કુમ કુમ જેવા, ચુડલો રતનાળો બાબુબંધ તેવા.
કોદંડને ભાગતાં હાથ ચપાણા, મોટાં ભૂપતિ માંચ પડ્યા ખશિયાણા;
સ્વામિ આજ તમે મને કેમરે વિસારી, જુગજુગ માંહી હું તો હતીરે તમારી.
ત્યાં તો ધનુષ ભાંગિને શત ખંડ કર્યારે, પછી જનકની કુંવરીને રામ વર્ચારે;
ત્યારે ચૌદ લોક માંહિ ચાલી વધાઇ, કરજડીને એમ કહે પુરીબાઇ.

કંડુ ૩ જી.-ઢાળ.

જન લઈ આવ્યારે દશરથરાય, હસ્તી ઘોડા બહુ કહ્યા નવ જાય;
કાળા કાખારા ને રાતારે ધણી, સુંદર તે મહારાજારે તણા.
લીલા પીળા ને ઘોળા જેહ, ઘોડા પાખરિયા પલાણ્યા તેહ;
રથ સુખપાલોનિ રચનારે બણી, જન વખાણુરે રાઘવતણી.
ભારે શેષ પાતાળે ગયા, રજે સૂરજ ઝાંખારે થયા;
ભેર ભૂંગળ બહુ નાદ જ થાય, જનની શોભા કહી નવ જાય.
હાંભાં પહોંચ્યારે દશરથરાય, સામ્યે રામ જનકજી જાય;
ભેટ્યા વેવાઇને મળિયાં મન, રાજ જનક કહે દિવસ ધનધન.
એલચિએ વાસ્યારે જળ આણી, ખાંડ ઘોળીને પાયારે પાણી;
જન જોઇને રાજ જનકજીહસ્યા, એ આગળ આપણુ રામરે કસ્યા.
ચંદનના ચ્યારડારે ઉઘાડ્યા, દશરથ રાયને ત્યારે ઉતાવ્યા;
પાલખડી મેલોરે પરશાળ, જોતાં સામી દીસેરે રસાળ.
જનરડિએનીરે જુકિત જ બણી, પાથરણુરે આખ્યાં પાથરી;
ઘોડાનીરે ઘોડારો ધણી, વળી વિધ કરી રૂડી માફાતણી.
આવી જનકજી યોત્યા વાયકા, કંલુઓ લઈ ચાલો નાયકા;
નાગરી સહ મળી નારી જેહ, કલુવો લઇને ચાલી તેહ.
ગાતી ને વાતી જનિવાસે જાય, ધણું સંતોખ્યારે રાઘવરાય;
કૌશલ્યા આખ્યેરે દીધાં માન, સહિકોને આખ્યાં ફેફળ પાન.
જનક રાજની જે વહુ દીકરી, તેને તેને તે શેફળ આખ્યાં ફરી;
માતા તે નયણે અંજન કરે, કંકુ ચંદન રધુપતિને ધરે.
માતા તે મનમાં એવું લણે, રખે કુંવર કોની દષ્ટે પડે;
ભરત શત્રુધન લક્ષ્મણુ ધીર, વર પાસે યેઠા ત્રણુ વીર.
માતાજી ચિંતા ન કરશે તમે, રક્ષા કરીશુરે રાઘવ અમે;
એ તો કહિયેરે કારણુ રૂપ, સૂરજવંશમાં મોટો ભૂપ.

પુરીબાઈ.

ધનુષ તો એણે લાંગિયું, ઘણા અસુરનું કુળ લાગિયું;
તોરણે ને છજે નાચે મોર, મંડપમાં દીસે ધનધોર.
મંડપમોરે ઊભાં મહામતી, તેણે નવરાવ્યાં મહાસતી;
ગોત્રજ આગળ એઠાં સીત, રાધવજી શું પૂરણ પ્રીત.
ગોત્રજ માંય જીયાવર-આવિયા, હૃદે કમળમાં તે ભાવિયા;
દશરથનાં દદામાં ગડગજાં, રધુનંદન વરઘોડે ગજા.
કર જોડીને કહે પુરીબાઈ, લગન સાધવાની વેળા થાઈ.

કડવું ૪ થું.-ઢાળ.

ચંચળ અશ્વ અર્ધ્યા રધુનંદન, ઢોલ દદામાં ગાજેજી;
સીતાનો વર શોભે તોરણ, જોઈ કાટી કામ લાજેજી.
કાટી કામળ ત્યાં મેખલા સોહિયે, પાયે નેપૂર વાજેજી;
બાંહે બાજુબંધ બાંધ્યા છે, કોટે કૌસ્તુભમણિ જાજેજી.
જનરડી વરની માડી સગાતે, ગીત મધુરાં ગાયેજી;
સાસુ પ્રેમે પનોતી ધાઈ, વરને પોંખવા જાયેજી.

કડવું ૫ મું.-ઢાળ.

નાક સાહિને નિરખ્યા અંતરજામી, મારી લાડકવાઈ રૂડો વર પામી.
એની ચોરિયે ચોતરફ હિરની દોરી, રાજ જનક કહે સીતા રામથી ગોરી.
ત્યારે મધુરી શી વાણી કૌશલ્યા જોલે, ત્રિલોકમાં નહિ મારા રામને તોલે.
સીતા પહેલું મંગળ વરત્યું રધુરાય, ત્યાં તો મધુપદ્મકેરાં દાન અપાય.
સીતા બીજું મંગળ વરત્યું રધુરાય, ત્યાં તો સુદ્રીકા કેરાં દાન અપાય.
સીતા ત્રીજું મંગળ રામની સાથ-કીધાં, ત્યારે જનકરાયે મહાદાન દીધાં.
સીતા ચોથું મંગળ વરત્યું રધુરાય, ત્યાં તો કન્યાકેરાં દાન અપાય.
ત્યાં બરાનપુરની બાજેડી મંગાવો, ત્યાં વીસલનગરની થાળી આણવો.
ત્યાં કુંગરપુરની ઝારીરે આણી, કંસાર પીરસે રાજ જનકની રાણી.
કંસાર પીરસ્યો તે રૂડી રીતે, સીતા રામ જમ્યાં તે પૂરણ પ્રીતે.
ત્યાં પાન સોપારીની છાજ જ છોડી, સીતા રામ રહ્યાં છે જેઉ કર જોડી.
કર જોડી પૂરી કહે જે જે રે કીજે, ત્યાં કન્યા સંજોડનાં લામણાં લીજે.

કડવું ૬ કું.-ઢાળ.

ઉત્તમ જળ ઉજોડે મેલ્યાં તે, કાણુને નાવણ કાજેજી;
પાટ પરિણ ને સોના આડણિયા, તે જનને આસન દીજેજી.

વીસલનગરની થાળિયો અણાવો, ને કુંગરપુરની ઝારીજી;
 વાટકડા વીજપુરી મેલો તો, સુવરણુ લોટા શુભકારીજી.
 કાઠા ઘઉંની લાપશિ પિરસો તો, માંહે માળવિયો ગોળજી;
 ધી તો ગવરી ગાયનાં પિરસો ને, દહિ દુધ કેરી છોળજી.
 શાક તો સૂરણનાં પિરસો તો, રાધતાનો નહીં પારજી;
 દાળ અંપાના છોડશિ પિરસો ને, વિધ વિધ માંહી વધારજી.
 શેવ સુંવાળી સુંદર પિરસો ને, પાપડ પૂનમ ચાંદજી;
 ભાત કમોદતણો પિરસો તો, જોખલે પીરસો ખાંડજી.
 ભોજન રૂડાં લાવથિ કીધાં, સંતોકિં સર્વે જનજી;
 શુદ્ધાચમન લેછ બાર પધાર્યાં ને, આપ્યાં દ્રોણ પાનજી.
 પેરામણીનો સમય થયો છે, માગી લ્યો જે ભેધયેજી;
 દશરથરાયને સોનાનું ટીકું તો, રધુનંદનને જનોધયેજી.
 પાંચે વસ્ત્ર આપ્યાં રધુનંદનને, રંગ કસૂંજે જોળીજી;
 ધરશાહી ધરચોળાં અણાવો ને, પાટણનીજ પટોળીજી.
 જનરડીને ઝુલતી સાડી ને, માંડવે આવીને પેરેજી;
 ઝાલ ઝુમણાં ને નાકે વેસર, સીતાબાઇ ફેરેજી.
 સીતાબાઇ સોસરે આલ્યાં ને, દાદાના દેશ મૂક્યાજી;
 સીતા વિનાં તો સુનું લાગે ને, તુલસીના ક્યારા સૂક્યાજી.
 પાછું વાળી જુવે સીતા પનોતાં ને, દાદાને આશિષ દેયજી;
 ધણું જીવજ્ઞે દાદાજી મોરા ને, રાજ અવિચળ રહેયજી.
 ધણું જીવજ્ઞે વીરજી મોરા ને, ભાભીના નવરંગ ઘાટજી;
 સીતાબાઈને પાસે જોલાલીને, કહે છે પોતાની માતજી.
 ગદગદ કંઠે થયા જનકજી ને, આંસુડાં ઢોળે માયજી;
 મારી સીતાને તમે સુખ દેજે ને, યૌદ જીવનના રાયજી.
 લાડકી સીતા કહું કરજે તું, લાજ વધારજે તારીજી;
 રમકડાં રળિયામણાં આલ્યાં ને, દીધી શિખામણુ સારીજી.
 સીતાબાઇ સહિયરોને મળીને, પછી સાસરિયે જાયજી;
 પૂરીબાઇ કહે છે કડવાં તે, પ્રીતે પૂરણુ થાયજી.
 ગાયશિષ્યે ને સાંભળે, તેના વેંકુઠ થાયે વાસજી;
 અડસઠ તીરથનું ફળ મળશે, પાપ થશે સૌ નાશજી.

ગવરીબાઈ.

ગીરપુરની આ નાગરણુ બ્રહ્મજ્ઞાની હતી.

પદ ૧ લું.

સોહં સોહં બ્રહ્મ એ લજ, સોહં સોહં બ્રહ્મ એ લજ.—ટેક
પંચ કોસિકા તું સાખીરે, ચૈતન્ય સમજી લે એ ભ્રમ; સોહં.
જન્મ જરા મૃત્યુ નહીં તોહું, નહીં તો એ કાલની ક્રમ; સોહં.
નહીં તું શ્વેત પીતળ ને રક્ત, નહીં તું શીતળ ત્રમ; સોહં.
નહીં તું બંધ્ય, નહીં તું મુક્ત, નહીં તું એ દેહનો ધર્મ; સોહં.
નહીં તું દીર્ઘ, નહીં તું સૂક્ષ્મ, ગવરી સ્વતંત્ર બ્રહ્મ; સોહં.

પદ ૨ જું.—રાગ મલાર.

પૂર્ણુ બ્રહ્મ પુરી રહ્યો, અખંડ એક સ્વામી—ટેક.
ચૌદ ભોવન વ્યાપી, રહ્યો હરિ ત્યાંહી,
બાહીર ભીતર બ્યાંહી, તુંહી મોહ નામી; પૂર્ણુ.
અંદરે તું ચૈતન્ય તું, સુરજ મેં તું તેજ,
નાહક બજે તું વિના, દસોદીશ જામી; પૂર્ણુ.
રૂપ નહીં, રંગ નહીં, વર્ણુ નહીં વિભૂ,
નિરંજન નિરાકાર, નહીં માયા કામી; પૂર્ણુ.
ગવરિ ગુરુજ્ઞાન પ્રકાશ, તિમિર ભયોરિ નાશ,
ભાગ્યો બ્રહ્મ ત્રિદ વિલાસ, પૂર્ણુપદ પામી; પૂર્ણુ.

પદ ૩ જું.—ગરબી.

જયજય દીન દયાળ, હરિ હવાં કરો અમારી સાર—ટેક.
કાલના કાલરે કહાવો, ભવ પાસ છોડાવાને આવો; જયજય
કરુણાકારી આરત બંધુ, હરિ તમે દયાના છો સિંધુ; જયજય.
તારા ચરણ હરિ ના સેવે, તે સુખ પરમ કહાંથી લેવે; જયજય.
પૂર્ણુબ્રહ્મ સનાતન સ્વામી, અખંડાનંદ તું બહુ નામી; જયજય.
ધાવધાવ રઘુપત રાયા, હરિ હું પડું તારે પાયા; જયજય.
દીન દયાળ દયા કીજે, બુડતાં હિંગારીરે લીજે; જયજય.

ખિંચ પ્રતિખિંચથી રે ન્યારા, આત્મારામ અવિનાશી મારા; જયજય.
 નિત્ય સેત અનંતરે સચરાચર, જોગી ધ્યાન ધરે નહિ ક્ષણભર; જયજય.
 બ્રહ્મ અગ્નિ મેં કરને ખાલી, દશમે દ્વારે જોએ તને ન્યાળી; જયજય.
 શિવ બ્રહ્માદિક ભેદ ન જાણે, હરિ તું વેદ પુરાણ વખાણે; જયજય.
 સૂક્ષ્મ પરમાણું ન થાય, હરિ વેદ નિરંતર ગાય; જયજય.
 મન વાણીથીરે અપાર, કોઈ ન જાણે તારો પાર; જયજય.
 આદ્ય ને અંત નહી તારો છેડો, હરિ તું મંજુક થકી છે નેડો; જયજય.
 કાલજી કારણ ન મલે લેશ, હરિ તું નેતિ નેતિનો શેશ; જયજય.
 મોહના પાશ સર્વરે કાપ, ટાળો ત્રિવિધના સૌ તાપ; જયજય;
 ભક્તવત્સલરે પ્રતિપાળ, આવો ગવરીના ગોપાળ; જયજય.

પદ ૪ શું.-રાગ કાફી.

હરિનામ ખીનારે ઓર ઝોલના ક્યા, હરિ ક્યા ખીનાઓર સુનના ક્યા;-ટેક.
 સુખ સાગર સામલીઓ ત્યાગી, કુપ ડાખમે ડોલના ક્યા; હરિ.
 ઘટ ગિરિધર ગિરિધારી પાયા, બાહુરદીંગ અખ ઝોલના ક્યા; હરિ.
 આત્મા અખંડ આવે ન જાવે, જન્મ નહીં તો શીર મરના ક્યા; હરિ.
 ગવરી બ્રહ્મ સકળ મેં જાન્યા, જાન્યાતો તો જદ ઝોલના ક્યા; હરિ.

પદ ૫ શું.-ગરબી.

- આત્મજ્ઞાન વિના પ્રાણીને સુખ ન થાએરે;
- આત્મજ્ઞાન વિના મન વિશ્રામ ન પાએરે.
- આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ સાધે જોગની જુગતીરે;
- આત્મજ્ઞાન વિચાર વિના ન પાવે મુક્તિરે.
- આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ કોઈ અડસઠ તિર્થ નાહરે;
- કામ કોઈ કરા ન રહ્યા કે મુક્તિ ન પાએરે.
- આત્મજ્ઞાન વિના કોઈ ધરતજી વંન ખંડ જાયેરે;
- ફલ ફુલ વિંછીને ખાએ કે મુક્તિ ન પાએરે.
- આત્મજ્ઞાન વિના પવન સાધે કે ગુફા સમોરેરે;
- આત્મજ્ઞાન વિના ન ચડે રંગ કરારેરે.
- આત્મજ્ઞાન વિના મુનિ મતખાળા ફરેરે;
- ઉપર રાતા ને બીતર કાચા કે મુક્તિ ના મીલેરે.
- આત્મજ્ઞાન વિના જટા વધારે જોગીરે;
- નોકી તૃણા નાંહી જુઝી કે જ્યાંનો રોગીરે.

આત્મજ્ઞાન વિના કોઈએ પંચાગ્નિમે તાપેરે;
કંઈ ઊંધે મંસ્તક જૂલે મુકિત ન આપેરે.
આત્મજ્ઞાન ધ્યાનમે મેળ્યા અંતર જમીરે;
ગવરી પરમાત્મા પૂર્ણ બ્રહ્મને પ્રેમે પામીરે.

પદ ૬ કું.—રાગ કલ્યાણ.

બ્રહ્મનો ભેદ જાણે જન અનુભવી, ભેદ જાણ્યા વિના બ્રમણા ન જાવે;
બ્રમણા ગયા વિના કરમ કહો કેમ ગણે, કર્મ ગયા વિના મરમ ન પાવે. બ્રહ્મ
મરમ લક્ષ્યા વિના સંશય ન ટળે, સંશય ટળ્યા વિના સર્વ કાર્યું;
કથની કથે અર્થ બહુ અનુભવે, રહેણી વિના પદ કેમ પામે સાચું. બ્રહ્મ
સાચું સિદ્ધાંતનું રહસ્ય સમજે નહીં, ન સમજ્યે અર્થ કર્યું ન સરે;
અનાત્મા સુઆત્મા બુદ્ધિ જોએ, તેણે કરી વાસનાનું લિંગ ન ગણે. બ્રહ્મ
આણ્લિંગીને અનુભવી જાણુજો, તે જ તત્ત્વદર્શી રહે જોઈ;
ગવરી આત્મા પરમાત્મા એક ભયે, દ્વૈત ભાવ ન છોસે કોઈ. બ્રહ્મ

પદ ૭ મું.

પ્રથમ પંચમ ભાગથી, પિંડ રચ્યો તું જાણ;
આઠ અવયવમાંહે મેળવ્યા, પીછે અંત વેશ પ્રમાણ.
બીજે તે બીજોયોલે નહીં રહે, મેં તો જોયો વિવેક વિચાર;
પાંચ પચીસમાં પોતે રમે, જેમ છે તેમ એ સાર.
ત્રીજે તે તિમિર ટળ્યારે, માંહે ઉગ્યો ભાણુ ઉગસ;
કમળ પુલ્યાં સોહામણાં, જ્યાં લમર લેવે વાસ.
ચોથે તે ચિત્ત ચોંપે ચડ્યું, આઘી અનુભવ અંજે પાંખ;
ચિદાકાશમાં ઉડે સદા, જણે જરુએ અંખ.
પાંચમે પ્રભુજી પ્રગટ્યા, મારા હૃદય કંદરી માંહે;
આણુજીતું આપણુ ટળી ગયું, કલહ કલ્પના મોટાય.
છઠ્ઠે તે સ્વરગ વૈકુંઠની, મને વાત ન સોહાય;
નિર્ગુણ સગુણથી ન્યારો સદા, લખ્ય લખ્ય માંહે સમાય.
સાતમે કોનું સાધન કર્યું, નથી બીજો કોઈ પરિબ્રહ્મ;
બીજો કહેશે ત્યાં લાગે બંધન, એમ વેદ વદે છે મર્મ.
આઠમે આત્મા એક છે, એક ઉદ્ધક એક ખાણુ;
વા બીજ મેં જેમ વિસ્તરો, તેની અન્ય ચાલે વહાણુ.

નામે નિરાલંબ તુંડી, જાણે તત્ત્વદરશિ સંત;
 ધર ધરમે વ્યાપી રહ્યો, જેમ માળા વિશે તાંત.
 દશમે દશ દિશા માંહે, ઓછું અંતર દટ દેખ;
 હરિ વિના અન્ય કો નથી, સંચય કલ્પના તું છેડ.
 એકાદશી અદ્વૈત કરી, બ્યાં દ્વૈત નહીં કો લાલ;
 વરતું વિચારે સંસાર મુખન, વંધ્યા મૂતનો પરિવાર.
 આરસે ખીજ બળી ગયાં, ફેલી અગન ન પાલ;
 સદગુસ્તી કૃપાથી, અણુલિંગી અગત્ય થાય.
 તેરમે ત્રિગુણ નીદા ટાળી, કોઈ જાગ્યા મહાજન;
 તમપદનો લેખ લખી, વાંચી લેને ધન્ય.
 ચતુરદશા ઉપમા તરે, તુરીયા અજિત તું જાણ;
 બાહીર બીતર બ્રહ્મ માયાને, વિશુદ્ધિપર માન.
 પૂરણ છે પરમાત્મા, સદગિદ આનંદ ધન;
 ગવરી સ્વપદ પાઘઆ, ઉદ અસ્ત નહીં રહેણી દન.
 સોળે કળા સંપૂર્ણ થઈ, નીજ ધામ કૈવલ્ય એમ;
 કે બાદ બી ઉપજે ખમે, ખણ ખગ તેમતું તેમ.

પદ ૮ મું.

આદ અનાદિનો એક છે, એક પૂર્ણ પરિબ્રહ્મ;
 બીજું તેનું જાણજો, મિથ્યા કલ્પીત મરમ.
 સોમ સમાધિ માંહે રહે છે, અણુલિંગી આસે;
 મીટવા એક જાળ, સકળ સાધન નાસે.
 મંગળ વર તે માંહે, આત્મ સ્વેપ્રકાશે;
 નાહી નિધિની સેહ, પાપ પુનકો આશે.
 લુધ થઈ વ્યતરીક છે, ગુણ ઈંદ્રી રહી તે;
 રવિ શશી જો નહીં, નહીં ત્યાં દિન રજની સહી તે.
 ગુરુ અષ્ટીની મહેર, મીટ્યું દેહજો લાને;
 સુદૃત દુષ્ટૃત ક્રમ જાણ્યા, બ્રહ્મ અગ્નિ માંહે.
 સતી સ્તંધ થયો નિરાશ, નહીં ત્યાં ધુમર તો ધમે;
 સ્થાવર જંગમ માંહે, વિલાસો પૂર્ણ પરિબ્રહ્મે.
 છેએ સ્વતંત્ર ગવરી અણુજતો, નામે નહીં દ્વૈત;
 કો કાળ એને જાણવો, અખંડ એક અદ્વૈત.

પદ ૯ મું.—રાગ પ્રભાતી.

સુખ સાગર શિવરાજ સદાએ, સુખ સાગર શિવરાજ;
 વનેશ્વર વિશ્વમાં વીલસ્યા, જેમ પુલનમેં બાસ. સુખ.
 વગડે વાસ પુરેરે વનેશ્વર, જેમ સાગર ગંગપાસ;
 નરનારી મીલ દર્શન આવે, પૂરો સખનકી આસ. સુખ.
 ઓરકુંતો રિદ્ધ સિદ્ધ બક્ષિશ દેવે; ખાનપાન મીઠાસ;
 આપકું તો આક ધંતુરે, ભાંગ અંગ ભભૂતિ ઉગ્ગસ. સુખ.
 શિવ હરિમે ભેદ નહીરે, વેદવાણી ઉચરે સાચ;
 દાસ ગવરી સદાશિવ ચરણે, ટાળો મોહનો પાસ. સુખ.

પદ ૧૦ મું.

માયા તણી શોભા જોધને, ન પામે મોહ; માયા.
 ભુખા ભમોરે જગ વિશે, તે મોટીરે હાણુ; માયા.
 આપ વિચારો મન વિશે, કાણુ વ્યાપ એક; માયા.
 બુચારે તમે છે એક જે, પરિ પૂર્ણ બ્રહ્મ; માયા.
 રૂપ રેખ તે નવ મળે, એવો સ્વામી એક; માયા.
 સર્વ હૃદયમાં વ્યાપ છે, અવિનાશિ તું બનણુ; માયા.
 મદ મોહને તે લાગીને, મન ધીર ધાર; માયા.
 ન જોઈશ તું રંગને, એ તો મિથ્યા માન; માયા.
 જરા મરણુ ત્યાગીને, શુદ્ધિ નિશ્ચે ધાર; માયા.
 ગવરી કહે અનહદ જો, મન શાન્ત થાય; માયા.

પદ ૧૧ મું.

માયા મોહકો છાંડી કે, મન નિશ્ચય ધારો;
 એકહી વ્યાપક આત્મા, દુજો નાહી પ્રમાણો. માયા.
 જહાં દેખો ત્યાં વહી રહ્યો, મન નિશ્ચલ બનણો;
 આવાગમન સંશય છાંડી કે, મન માંહી વિચારો. માયા.
 રાગ દ્વેષકો ત્યાગહી, મન માંહી કરી લેનો;
 અહંત્વકો ત્યાગજો, મન નિશ્ચલકો ધારો. માયા.
 ગવરી કહે સુંદરકું નિશ્ચલ, એક બ્રહ્મ બનણો;
 માયા મોહકો છાંડી કે, મન નિશ્ચલ ધારો. માયા.

જૈન કવિ.

ઉદયરત્ન.

શ્રીઓને શિખામણની સજ્જાયા. (સ્વાધ્યાય.)

એક અનુપમ શીખામણ ખરી, સમગ્ર લેખેરે સવળી મુંદરી.

તુરક.

મુંદરી સેજે હૃદય દેજે, પરસંગે નવિ ખેસિયે;
ચિત્તથકી ચુકી લાજ મૂકી, પરમંદિર નવિ પેશિયે.
બહુ ઘેર દિડે નારિ નિર્લજ, શાસ્ત્ર પણ તજવી કહી;
જમ પ્રેત દષ્ટે પડ્યું ભોજન, જમવું પણ ભુગવું નહીં.

ઢાળ.

પરશું મસ નવિ ખોલીયે, દંત દેખાડીરે શુંઝ નહિરે ખોલિયે.

તુરક.

શુંઝ ધરનો પરતી આગળ, કહો કેમ પ્રકાશીયે;
વળી વાત જે વિપરીત ભાખે, તેથી દૂરે નાશીયે.
અમુર સવારે અને ગોચર, એકલાં નવિ જાળીયે;
સહ સાતકારે કામ કરતાં, સહજે શીળ ગમાળીયે.

ઢાળ.

નટ વિટ નરશુંરે નયંણુ ન જોડીયે, મારગ જતારે આધું ઓઢીયે.

તુરક.

આધું ઓઢીયે વાત કરતાં, ઘણું જ રડાં શોભીયે;
સામુ અને માના જણ્યાવિણુ, પલક પાસ ન ચોભીયે.
મુખ દુઃખ સરળ્યું પામિયે, પણ કુલાચાર ન મૂકીયે;
પરવશે વસંતા પ્રાણુ તોપણ, શીળથી નવી ચૂકીયે.

હાળ.

અસનીની સાથેરે, વાત ન કીજીએ, હાથોહાથેરે તાળી ન લીજીએ.

નુટક.

તાળિ ન લીજે નજર ન દીજે, ચંચળ ચાલે ન ચાલીયે;
વિષય યુદ્ધે વસ્તુ કેની, હાથે પણ નવિ આલિયે.
કાટિ કંદર્પ રૂપ સુંદર, પુરુષ પેળી ન મોહિયે;
તાણખવાને ગણો તોલે, ફરિ પાછો નવ જોઈયે.

હાળ.

પુરુષ પરાયેરે વળી ન વખાણીયે, વૃદ્ધ તે પિતા સરીખો જાણીયે.

નુટક.

જાણિયે પિયુવિણ પુરુષ સધળા, સહોદર સમાવડે;
પતિવ્રતાનો ધર્મ જોતાં, નાવે કાષ્ઠ તડોવડે.
કુરૂપ કુષ્ટિ કૂખડો ને, દુષ્ટ દુર્બલ નિર્ગુણો;
ભરથાર પામી ભામિની તમે, ઈંદ્રથી અદેકા ગણો.

હાળ.

અમર કુમારેરે તજિ સુરસુંદરી, પવન કુમારેરે અંજની પરિહરી.

નુટક.

પરિહરી સીતા રામે વનમાં, નજે દમયંતી વળી;
મહા સતી નિર્મળ કષ્ટ પડ્યે, શિળથી તે નવિ ચળી.
કસોટીયે જિમ સુવર્ણ કસતાં, કંતશું વિછડે તહી;
તત્ત મન વચને સત્ય રામે, સતી તે જાણો સહી.

હાળ.

રૂપ દેખાડીરે પુરુષ ન પાડીએ, નિર્લજ થઇનેરે મન ન બિગાડીયે.

નુટક.

મન ન બિગાડીયે પુરુષપરતું, જોગ જોતાં નવિ મળે;
કલંક માથે ચડે કુડાં, સગાં સઉ દૂર ટળે.
અણુસરજ્યો ઉચ્ચાટ થાયે, આણુ તિહાં લાગી રહે;
આ લોક પામે આપદા, પરલોકે બહુ પીડા સહે.

હાળ.

અમને રૂપેરે સૂર્યણખા મોહી, કામ ન સિંધુ અને ઈજત ખોઈ.

તુરક.

ધજત ખોઈ દેખિ આલિયા, શેઠ સુદર્શન નવિ ચલ્યો;
ભરથાર આગળ પડી ભુંડી, અપવાદ સધળે ઉછલ્યો.
કામની થુદ્ધે કામિનીએ, વંકચુલી વાણો ધણું;
પણ શીળથી ચૂક્યો નહી, દણાંત એમ કહેતાં ભણું.

ઠાળ.

શીળ પ્રભાવેરે, જુઓ સોલે સંતી, ત્રિભુવનમાંહી તે થઈ જતી.

તુરક.

જતી થઈ જો શીળ રાખ્યું, કલ્પના કીધી નહી;
તે નામ તેહનાં જગત જાણે, વિશ્વમાં ઉગી રહી.
વિવિધ રત્ને જડીત ભૂપણ, રૂપ સુંદર કિન્નરી;
પણ શીળ વણુ શોભે નહી, તે સત્ય ગણુજો સુંદરી.

ઠાળ.

શીળે સુરનર સહિ સેવા કરે, નવે વાહું રે નિશ્ચળ જે ધરે.

તુરક.

ધરે નિર્મળ શીળ ઉજ્જવલ, તાસ કિરતી જળહળે;
મન કામના તે સિદ્ધિ પામે, અણલય દૂરે ટળે.
ધન્ય ધન્ય તે જાણો ધરા, જ્યાં શિયળ ચોખું આદરે;
આનંદના તે આધ પામે, ઉદયરત્ન જશ વિસ્તરે.

સોળ સતી-ચોપાઈ.

ઉઠે પ્રાણી સૂતો જાગ, ધર્મતણે મારગ તું લાગ;
સોળ સતીનાં લીજે નામ, જ્યમ પામીજે ઉત્તમ ઠામ.
પહેલી સમરૂં આહી સતી, ચંદનખાળા ખીછા ભાગવતી;
રાજેમતિ જાણો મનરંગ, ચોથી દ્રૌપદી શીળ સુચંગ.
કૌશલ્યા ને મંગાવતી, સુલસા સીતા વંદુ ગુણવતી;
સુલદ્રા ને શિવા સુજાણ, કુંતા શીળવંતી મન આણ.
નળ દમયંતી મહા ગુણયુતી, પુષ્પયુલા ને પ્રભાવતી;
પદ્માવતી પ્રમુખ સુંદરી, સોળ સતી જાણો ગુણસરી.
સોળ સતી જગમાં અભિરામ, કર જોડીને કરૂં પ્રણામ;
ઉદયરત્ન મુનિવર એમ ભણે, સતી નામે નવનિધ આંગણે.

કુમુદચંદ્ર.

પુરુષને શિખામણી સંજ્ઞાય. (સ્વાધ્યાય)

મુણ મુણ કંથરે શીખ સોહામણી; પ્રીત, ન કાળે પરનારીતણી.

ત્રુટક.

પરનારી સાથે પ્રીત પીયુડા, કહો કૃષિ પેર કીજીએ;
એક ઉંઘ વેચી આપણી, ઉભગરો કેમ લીજીએ.
કાછડી ધૂટો કહે લંપટ, લોકમાંહે લાજીએ;
કુળવિષે ખાંપણ નિખર લાગે, સગામાં કેમ ગાજીએ.

ઢાળ.

પ્રીત કરતારે પહેલાં બીજીએ, રખે કાષ્ઠ જાણેરે મનમાં ધ્રુજીએ.

ત્રુટક.

ધ્રુજીએ મનશું ઝુરિયે, પણ જ્ઞેગ મળવો છે નહીં;
રાત દિન મન ઝુરતાં જાય, અવટાઈ મળવું છે સહી.
નિજ નારિથી સંતોષ ન વળ્યો, પરનારીથી શું હશે;
જે ભર્યે લાણે તમ ન વળ્યો, જ્યદું ચાટે શું થશે.

ઢાળ.

મૃગતૃણાથીરે નહીં ટળે, વળું પીલ્યેરે તેલ ન નીકળે.

ત્રુટક.

નવ નીકળે પાણી વિલોવતાં, લેશ માખણ તો વળી;
છુડતાં બાચકો ભર્યો ફીણે, તર્યા વાત ન સાંભળી.
તેમ નારી રમતાં પરતણી, સંતોષ ન વળે એક ધડી;
ચિત્ત ચટપટી ઉચાટ લાગે, નૂણે નાવે નિદ્ધી.

ઢાળ.

જેવો ચટકોરે રંગ પતંગનો, તેવો લટકો પરજી સંગનો.

ત્રુટક.

પરસ્ત્રી કરો સંગ પિયુડા, રખે મન બાણે ખરો;
દિન ચાર રહેશે રંગ રુડો, પછે રહે નહિ નિરધરો.
જે ધણું સાથે પ્રીત માંડે, છાંડો તે શું વાતડી;
એમ બાણી નવિકર નાવલા, પરનારી સાથે પ્રીતડી.

ઢાળ.

જે પતિ વહાલોરે છાંડી પાપિણી, પરશું પ્રેમેરે રાગે સાપણી.

ત્રુટક.

સાપણી સરખી વેણુ નિરખી, રખે શીળથકી ચળે;
નયણુ લટકે મુખને મટકે, દેવ દાનવને છળે.
મને કાળી અતિ રસાળી, વાણિ મીઠી શેલડી;
સાંભળી ભોળા રખે ભૂલો, બાણુજને વિષ વેલડી.

ઢાળ.

સંગ નિવારોરે પરરામાતણો, શોક ન કીજેરે, મન મળવાતણો.

ત્રુટક.

શોક શાને કરો ફેગટ, દેખવો પણું દોહલો;
ક્ષણ મેડિયે ક્ષણ શેરિયે, ભમતાં તે લાગે સોહલો.
હિસાસને ને નીસાસ આવે, અંગ ભાગે મન ભમે;
વળી કામ વાપે દેહ દાઝે, અન્ન દીઠું નવ ગમે.

ઢાળ.

એકલડો થઈ મન શું કળપવે, હિન્મત્ત થઈનેરે વળી અક્ષળ લવે.

ત્રુટક.

લવે એલફેલ એમ અબાણે, મોહે ઘેલો મન રડે;
મદન વેદન કંઠિણુ બાણે, મરણુ વારુ ત્રેવડે.
દશ અવસ્થા કામકેરી, કંથ કાયા તે દહે;
એમ બાણી નારી પારકી, જે તજે તે બહુ સુખ લહે.

ઢાળ.

પરનારીનારે પરલવ સાંભળો, કથા કીજેરે ભાવશું નિર્મળો.

ત્રુટક.

નિર્મળે ભાવે નેહ સમજ, પરવધુ સંગ પરિહરે;
આંશીયા કોચક બીમસેને, શિલા હેઠે સાંભળ્યો.

જૈન કવિ.

રણુ પડ્યાં રાવણુ દશે, મસ્તક રવડતાં ગ્રંથે કલાં;
મુજપતિ અતિ દુઃખ પામ્યો, અપજશ જગમાંહે રલાં.

ઢાળ.

શીળ સલૂભારે માનવ સોહીએ, વિણુ આલરણુરે જગ મન મોહીએ.

ત્રુટક.

મોહિયે સુર નર કરે સેવા, વિષ અમૃત-સાગર ભરે;
કેસરીસિંહ વિશાળ થાયે, અગ્નિ અતિ શીતળ કરે.
સાપ થાયે પુલમાંના, લક્ષ્મી ઘેર પાણી ભરે;
પરનારી પરહર શિયળ મનધર, મુકિત વધુ હેલા વરે.

ઢાળ.

તે માટે હુરે પ્રાલમ વીનવું, પાયે લાગીરે મધુર વચન કહું.

ત્રુટક.

વચન માંરું માનજે, પરનારીથી રહો વેગળાં;
અપવાદ માથે ચડે ફૂડા, નરકે થાયે દોહિલા.
ધન્ય ધન્ય તે નર નારી જગમાં, શિયળ પાળે ઉજળો;
તે પામશે જશ જગતમાંહે, કુમુદચંદ્ર કહે સમજલો.

સવૈયો.

કવિતાવનમાં વિચરી પ્રેમે, સંગ્રહ કીધાં સુમન અનેક;
તેતાણી માલ રચિ અતિ સુંદર, કંઠ ધરે સંજન સવિવેક;
શીતળ તેમ સુવાસિત રનેહવધારણુ છે વસુધાતલ છેક;
તે સજશે પરિપૂરણુ પ્રેમે, જેહ રસજ હશે નર નેક.

સમાપ્ત.

કઠણ શબ્દનો કોશ.

અઠત- પાપ નકારે કૃત.
 અઠર-દયાળું.
 અખિલ-સધળું.
 અખેપાત્ર-જેમાં રાખેલું ખૂટે નહીં તેવું વાસણ.
 અગમ-પુરાણ; ભવિષ્ય, હોનાર.
 અગવો-આગેવાન, ભોમિયો.
 અગાધ-હંડું, પારવનાતું.
 અગોચર-દેખાય નહીં તેવું.
 અગ્ર-આગળ, આગી, મુખ્ય.
 અગ્રજ-પહેલી.
 અગ્રિમ-આગળતું.
 અધ-પાપ, પાતક.
 અધાર-ભય ભરેલું, ભયંકર.
 અચર-ખેસે નહીં તેવું.
 અચ્યુતાનંદ-સદા આનંદ.
 અજ-અજ-અકરો, બ્રહ્મા.
 અજર-જરા ન આવે તે. આનાકાની.
 અજર-પરસાળ.
 અઠાઠ-ધણું સાર વિનાતું.
 અઠન-ફરવું, ભ્રમણ, પ્રવાસ.
 અંડકઠાહ-બ્રહ્માંડ, તાળવું.
 અઠળક-ધણું.
 અણમિલ-મળે નહીં તે.
 અણરાગ-અણખનાવ.
 અણગાર-નિયમ.
 અણલિંગી-વિદેહી, મુક્ત.
 અણિમાદક-યોગની આઠ સિદ્ધિમાંની એક.
 અતિથિ-પરોણો, અભ્યાગત.
 અતીત-વૈરાગી.
 અતિમાત્રા-ધણું ખાતું.
 અદખદ-અદ્ભૂત, અપૂર્ણ.
 અ દીક-નદેખાય તેવું.

અદ્વિસુતા-પાર્વતી.
 અધર-હોઠ.
 અધવધરો-મધ્યમ જાતિનો.
 અધ્યયન-ભણવું.
 અધ્યાપન-ભણાવવું.
 અધ્યાપક-ભણાવનાર.
 અધ્યારોપ-વૃથા ભાસવું.
 અધ્યાસ-ખોટું ભાસવું.
 અધિષ્ઠાન-ઉપરીપણું, સત્તા.
 અધોમુખ-હંડું મોહડું.
 અનન્ય-એના જેવો ખીલે નહીં.
 અનલ-અગ્નિ.
 અનહદ-હૃદયગરવું.
 અનિત્ય-નિત્ય રહે નહી તે, ફાણભંજર.
 અનિલ-વાયુ, પવન.
 અનિહ-અપાર.
 અનુચર-સેવક, ચાકર.
 અનુચિત-અયોગ્ય.
 અનુદિત-હૃમેશાં, દરરોજ.
 અનુપ-હિપમા ન અપાય એવું.
 અનુપ્રાસ-મજાતા અક્ષર લાવવા તે.
 અનુરાગ-પ્રીતિ.
 અનુસંગ-સાથે જોડેલું, સાંધેલું.
 અનંગ-કામદેવ.
 અનંગળ-અગણિત.
 અનેરું-ભૂદી તરેહતું.
 અપ-જળ.
 અપચ્ચ-કૃપચ્ચ, કંડી ન પાળતી.
 અપૂર્વ-પ્રથમજન, જેની પહેલાં કંઈ ન હોય
 અખંધુત-જોગી.
 અભ્ર-વાદળો.
 અભિચાર-મંત્રની સાધના.

અભિધાન-નામ.
 અમર-દેવતા, મરે નહીં તે.
 અમિત-અપાર.
 અમિ-અમૃત.
 અમોઘ-કુળદાયક, લાભકારી.
 અમૃત-દશ ઉત્તર.
 અરણ્ય-હરિયો, સસુદ્ર.
 અરવિંદ-કમળ.
 અર્ક-સૂર્ય, આકાશ.
 અર્ધાંગિના-સ્વપત્ની, સ્ત્રી.
 અર્ભક-બાળક.
 અરુણ-સૂર્ય, રાણ.
 અલક-ચોટલો.
 અલકાપુરી-કુબેરનું શહેર.
 અલખ-જેવામાં ન આવે તે.
 અલખત-વૈભવ.
 અલવણ-મીઠાં વગરનું.
 અલી-ભમરો.
 અલોકન-જોવું.
 અઅકત-સંભળાય-સમજાય નહીં તેવું.
 અવિદ્યા-અજ્ઞાન.
 અસિ-તરવાર.
 અશાત-પીડા.
 અસત-હાડકાં.
 અશ્વત્થ-પીપળો.
 અશ્વિની-એક નક્ષત્ર છે, ઘોડી.
 અષ્ટમાસિદ્ધિ-અષ્ટમહાસિદ્ધિ, અણિમા, મહિમા
 પિંગેરે આઠ.
 અહિપતિ-રોષનાગ.
 અહોનશ-દિવસ રાત.
 અક્ષરબ્રહ્મ-અવિનાશી, બ્રહ્મ.
 અક્ષરાતીત-આત્માથી નહોતો પરમેશ્વર.
 આગાર-ધર.
 આગમાધાહી-ઉત્પત્તિ, નાશવાન.
 આયેરી-આધી, દૂર.

આત્મ-ધી.
 આહોમ-આપક, ભરેલો.
 આહુત-ગોટો ડોળ.
 આંદુલમાન-પ્રસન્ન,
 આચ-ગુંથ.
 આદર્શ-આરસી.
 આધિ-મનથી બધા.
 આભ-આકાશ.
 આભરણ-ધરણું.
 આભા-શોભા.
 આભાસ-પ્રકાર.
 આમિલ માંસ.
 આરટું-અટવાવવું.
 આવસત-રોજ ત્રણ વખત હુંડમાં હોમ કરે છે તે.
 આયાસ-શ્રમ, મહેનત.
 આયુધ-હથિયાર.
 આલિંગન-બાથમાં લેવું.
 આવરવું-ઢાંકી દેવું, ફેલાવવું.
 આવિર્ભાવ-હોવાપણું.
 આરત-આરતી, પીડા.
 આરોપવું-મૂકવું.
 આરોહ-ચઢવું.
 આવરણ-આડે આવવું.
 આવાગમન-ચાલવું તે જવું.
 અશન-જમવું, ખાવું.
 આજવાળ-કચારો.
 આવિર્ભાવ-પ્રકટ થવું.
 આળાપવું-ગાવું.
 આળીગાળો-અટક્યાળો.
 ઇચ્છાચારી-મરજી પ્રમાણે વર્તનાર.
 ઈડા-એક નાડી.
 ઇન્દ્રિય-આંખ, કાન, નાક વગેરે.
 ઇન્દ્રિય-લક્ષ્મી.
 ઈન્દુ-ચંદ્રમા.

ધન્દુસુત-બુધ.
ધન્ધણધોરી-હોઠ.
ધંપણ-ધમ્બા.
ધસુ-શેરડી.

ઉક્તિ-વાણી.
ઉખાણો-કહેવત.
ઉચ-મોઢું.
ઉંગ-ખોળો.
ઉહ-સાડા તણ હાથ.
ઉડગણ-તારા.
ઉદવત્સ-ઉનડ.
ઉદધિ-સમુદ્ર.
ઉધડકી-અપકી.
ઉપરછળા-ઉપરચોડીયા.
ઉપરતિ-વિરામ, વૈરાગ્ય.
ઉપાંગે-ઉપાયે.
ઉમરણુ-ઉમેરો, ભરતી.
ઉલસે-પ્રકાશી રહે.
ઉલકાપાત-ઉત્પાત.
ઉલુક-ધુવડ.
ઉરણનાભ-કરોળિયો.
ઉર્મિ-મોભં, તરંત.
ઉણાઇ-ઉત.
ઉસરણુ-કાઢી લેવાતું.

એધાંણુ-નિશાની.
એકાવળ-એકસેર.
એળે-અમથો, ફોફર.
એધ-ઢગલો.
એધો-ધાસની ગંજ.
એન-તેન, પ્રકાર.
એઝાથો-પડછાથો.

અંકુર-ફણગો.

અંગત-પુત્રી, દીકરી.
અંતઃપુર-જનાનખાતું.
અંતરપટ-પટ્ટો.
અંતરીક્ષ-આકાશ.
કુટી-કેડ, કંમર.
કહુતા-કરવાસ.
કપ્પયકા-ધણું ઝીણું.
કતાળ-કલેશ.
કદળી-કેળ.
કપિ-વાંદરો.
કપોળ-ગાલ.
કમકે-કાચળો.
કમળા-સદમી.
કરસણી-કૃષીવિદ્યા, ખેતીવિદ્યા.
કરાળ-અર્થકર.
કરિંગી-હાથણી.
કરણાકર-દયાની ખાણ.
કલત્ર-ત્રી.
કલ્પદ્રુમ-દેવતું ઝાડ.
કલરવ-હંસનાં બચ્ચાંનો અવાજ.
કવરધુ-કુખ લગાડનારું.
કકોરા-એક ભતતું ફળ.
કંકુ-ખરજ, ચળ.
કંદર્પ-કામ.
કની-કહેલું.
કલીબ-નપુંસક.
કતાંત-યમ.
કરાણુ-અગ્નિ.
કાકવંધ્યા-કામડાની પેઠે એકવાર વિ-
કાજ-કાજડી. [યાથ લે.
કાંત-સ્વામી.
કાંતા-પોતાની સ્ત્રી.
કામ-કામદેવ, કાર્ય, ઇચ્છા.
કામદુધા-દેવતાની ગાય.

કાચકર્મ-સુખની ઇચ્છાએ કર્મ કરવાં તે.

કાયક્લેશ-કાયાનો ક્લેશ.

કાર્મુક-બાણ.

કાયાસ્થિષ્-શરીરદમન.

કારાગ્રહ-બંધીખાતું.

કિંકર-સેવક, ચાકર.

કિતર-દેવની એક ભત.

કિશોર-બાળક.

કિલમિષ-પાપ.

કુકુટ-કુકડો.

કુચ-સ્તન.

કુટજ્ઞાની-ખોટો જ્ઞાની.

કુતર્ક-ખોટો વિચાર.

કુતોહળ-કૌતક.

કુરગ-હરણ.

કુસુમ-ફુલ.

કુશ-દર્ભ.

કુશીલ-નકારા સ્વભાવનો.

કેતકી-કેવડાતું ઝાડ.

કેશપાશ-ચોટલો.

કલ્પ-મોક્ષ.

કોકિલા-કોયલ.

કોડામાંણા-હોંસિલો.

કોદંડ-ધનુષ.

કેવિદ-વિદ્વાન.

કૌસ્તુભ-એક મણિ.

ખ-આકાશ.

ખગ-પક્ષી.

ખગવાહન-વિષ્ણુ.

ખગેમ-પક્ષીઓનો રાજા, ગરુડ.

ખટદર્શન-છશસ્ત્ર.

ખટરસ-છ રસ.

ખદ્યોત-આગીયા-પતંગિયા.

ખાધાવેધ-એક ખીનતું ભુંડું.

ખાંડું-તલવાર.

ખેચરી-પક્ષિણી.

ખેચર-પક્ષી.

ખોડ-મોટું ઝાડ.

ખોહ-ગુફા.

ખ્યાત-કીર્તિ.

ખંજન-એક ભતનું પક્ષી.

ખગન-આકાશ.

ખન-હાથી.

[રી સ્ત્રી.

ખનગામા-હાથણીની માફક ચાલના-

ગણ-સમૂહ, ટોળી.

ગર્થ-નાથું.

ગર્દભ-ગર્ધડો.

ગર્ભાધાન-સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે તે.

ગરુડગામી-વિષ્ણુ.

ગચણ-આકાશ.

ગચવર-મોટો હાથી.

[આસ.

ગવાનિક-ગાયને મારે કાઢેલું ચત્ર-ગો-

ગામેઠ-ગામનો ગોર.

ગિરિ-પર્વત.

ગીરા-વાણી.

ગીર્વાણ-સંસ્કૃત વાણી.

ગુંત-ચણોલી.

ગુંતર-ભમરાનો ગણગણાટ.

ગુણાતીત-ત્રણ ગુણથી ત્યારો.

ગુદર-માફ કરે છે.

ગુહ } -જાતું.

ગૂઢ }

ગોહ-ધર.

ગોખર-ગાયમાં ઉછરેલો ગાયો.

ગોતલું-રોધધું.

ગોપદ-ગાયનું પગલું.

ગોમય-ઝાણ.

ગૌરી-પાર્વતી.
ગૌરીપુત્ર-ગણપતિ.

ધર-ધરો, શરીર.
ધન-વરસાદ.
ધાતક-મારનાર.
ધારણ-ઉંઘમાં ઘેરાવું.
ધોષ-અવાજ.

અકપાણ-સિ-વિષ્ણુ.
અખલીણ-આંધળો.
અતુરધા-આર પ્રકારની મુક્તિ.
અતુષ્ઠ્ય-આરનો લથો.
અપલા-વિલખી.
અરણો-ચોરણો-ધાવરો.
અરણોદક-પગ ધોયેકું પાણી. [કિલ્મિર્દ્ય.
આરખાણુ-સ્નેહન, અંદન, લદણુન અને
આર પદાર્થ-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ.
અિદ્ધન-પ્રદા.
અિનવું-નાણું.
ઔતન્ય-જીવ.
ઔલ-વજ્ર.

છેદરી-હલકી.
છર-અસ્ત્રના અપકા.
છાર-રાખ.
છિદ્ર-કાણું.
છિલર-નાતું તળાવ.
છેલ-અંત.

જગતી-પૃથ્વી.
જન્ની-મારનાર.
જરી-મૂલી, ગરી.
જનની-મા.
જલપુત્ર-ખડકું.

જલદાજલદ-જલ ચેતન્ય.
જન્ય-જનકપણું, મૂખાંક.
જનું-ગોદણુ, હીંચણુ.
જનવર્ધ-જન્મ સમયની ક્રિયા.
જનન-પ્રદુર, પદુર.
જમિની-રાત્રી.
જનની-ગંગા.
જવન્મુક્ત-જન્મ મરણથી, ત્રિવિધ તા-
જનાતક-પારથી. [પથી દુરેયો જવ તે.
જુગલ-એ. [અલ્પજ્ઞાન થવું તે.
જુવતિ-જુવાન સ્ત્રી.
જ્યેષ્ઠ-મેટો.
જ્યેષ્ઠિકા-લાકરી.
જેનન-યોનન (આર ગાક.)
જેપિતા-સ્રી. [ધર્મનો જોગી.
જંગન-હરી ફરી શકે તેવી વસ્તુ. એક
જંથા-જંથ.
જંમુક-શિયાળ.

એમક-અમક, કવિતામાં વારવારે આ-
આમર જોગ-ખેટો રોગ. [વતા રાખે.
આમણ-દલીને આધરવા માટે દલી
હુંઝર-સકાર્થ કરનાર. [જીવણી.

દાળી-વગર.
દીકી-પકું.
દેલી-વાંકી.

કાણુ-સ્થાન.
કેવે-હરેકી, તોફાની ગાયને ગળે લાકું.
કમક-વાતું. [આથિ છે તે.
કાકરમાલ-રોળ, આરંબર.
કંબર-રોલા.

તક-છાસ.

તત્પદ-ઈધરપદ.

તક્ષણ-તે વખતે, તરત.

ત્રિહં-પીડા.

ત્રિધાવૃત્તિ-ત્રણ પ્રકારની વૃત્તિ.

ત્રિપુંડ્ર-આહું દીલું, સૌથી કરે છે તે.

તમ-અંધારું.

તમાલ-તમાલનાં પાંદડાં.

તનયા-દીકરી.

તરણી-સૂર્ય.

તરપેટ-ત્રિપેટ, ત્રણ ગામની સીમ એકઠી

તજા-ડાહ્યો. [યતી હોય તે.

તાત્પર્ય-સાર, મતલબ.

તાપસ-તપ કરનાર, તપસી.

તામ-તમોશુણી.

તાસ-નેવાદ, હેજનત.

ત્રાણ-રક્ષણ.

ત્રાવડ-તાવડું.

ત્રિશુણાત્મક-રજ, તમ અને સત્વ એ

ત્રણ શુણેને જવાડનાર.

ત્રિશુણાતીત-રજ, તમ અને સત્વ એ

ત્રિપુરારી-શિવ. [ત્રણ શુણેથી ન્યારો.

ત્રિયા-સ્રી.

ત્રિવેણી-ગંગા, યમુના અને સરસ્વતી

એ ત્રણ નદીઓ, ત્રણ નદી

એકઠી થાય તે જગા.

ત્રિવિધતાપ-અધિભૂત, અધિદેવ અને

અધ્યાત્મક, એ ત્રણ જાતનાં

તિર્થિંગળ-મગર. [દુઃખ.

તિમિર-અંધારું.

તુલા-તોળવાનો કાંટો, એક રાશિ છે.

તુષ-સાળનાં ફોતરાં.

તોય-પાણી.

તોરાશે-તે-પાછડીનો.

તણચર-ધાસ ખાનાર.

દૃઢ-દાઢિયું.

દત્ત-આપેલું હોય તે.

દદામા-નગારાં.

દધિન્ન-લક્ષ્મી.

દનુજ-રાક્ષસ, દૈત્ય.

દર્પ-અભિમાન.

દરી-ગુફા.

દશાનન-રાવણ, દશમુખ.

દળ-પાંદડું, લશ્કર.

દક્ષ-ડાહ્યો.

દાદુર-દેડકો.

દામણાં-દોરડાં.

દામિની-વિજળી.

દારા-સ્રી.

દાસણ-વિકરાલ, ભયંકર.

દાસત્વ-દાસપણું.

દિગ્પાળ-દિગ્વિજય-દિશાના દેવ.

દિગંબર-દિશા છે વસ્ત્ર જેનાં એવો નમ્ર.

દિવ્ય-તેજસ્વી, ભભકાદાર.

દીક્ષિત-દીક્ષા દીધેલું એવું, બ્રાહ્મણોમાં

એક અટક છે.

દીર્ઘાયુ-લાંબા અયુષવાળો.

દુક્કલ-વસ્ત્ર.

દુધા-દુગ્ધી.

દુર્ગ-કોટ, કિલ્લો.

દુરિત-પાપ.

દુર્ભિક્ષ-દુકાળ.

દુલારી-દીકરી.

દેવાંજના-દેવતાની સ્રી.

દેહદર્શી-શરીરને યોતાતું જાણનાર.

દોહન-દોહડું, સાર.

દોહન-દોષ.

દગ-આંખ.

ધુત-જીવાર.

દ્રવણ-ગળણું.

દ્રવંતિ-! વિરહથી ગળતી.

ધુતિ-કાંતિ.

દંતી-હાથી.

દંપતી-સ્ત્રી અને પુરુષ.

દ્વરકાણુ-ખીકણુ, ડરકણુ.

ધનદ-કુંભર.

ધનિક-પૈસાવાળો.

ધરણી-પૃથ્વી.

ધરાધર-ધરા-પૃથ્વી, ધર-ધરનાર, ધૃ-

ધાતા-બ્રહ્મા. [સ્ત્રીને ધરનાર-રોષ.

ધૂર્ત-ધૂતારો.

ધૂમ્ર-ધૂમ્રાડો.

ધેનુ-ગાય.

ધ્યેય-ધ્યાન કરવા યોગ્ય પદાર્થ.

ધ્વનિ-શબ્દ, સ્વર.

ધ્વજ-ધ્વજ.

ન-નિષેધમાં વપરાય છે-નહીં.

નગ-પર્વત.

નગદ-રોકડું. નાચનારો, શ્રીકૃષ્ણ.

નટવર-નટ-નાચનારો-વર-શ્રેષ્ઠ, સારો

નફેરી-એક જાતનું વાળું.

નભ-આકાશ.

નરતો-નરસ્યો.

નરહરિ-નરસિંહ.

નરેડાટ-ઉજળડ, વેશન.

નર્તન-નાચવું તે, નાચ.

નવનીત-માખણ.

નવનિધ-નવ પ્રકારની નિધિ.

નયા-નય.

નષ્ટ-નાશ પામેલું.

નાગર-ચતુર.

નાટકી-નાટક કરનાર.

નાથ-ધણી.

નાદ-સ્વર.

નાદી-તોરી.

નાપિક-હજમ, વાળંદ.

નાયક-હિપરી, આગેવાન.

નારકી-નરકવાસી.

નાગગોળે-તોપને ગોળે.

નિકટ-પાસે. હુંકડું.

નિકર-સમુદાય.

નિકેત-ધર.

નિગમ-વેદ.

નિત્ય-નૈમિત્તિક-નિત્યનાં સ્નાન સંધ્યા

નિદાન-કારણ [અને કંઈ નિ-

નિધન-મોત. [મિત્તે. કરવાની

નિધાન-ભંડાર. [ક્રિયા, એકાદશાહ

નિપત-નફર, ખેશરમ. [દ્વાદશાહાદિ શ્રાદ્ધ.

નિધિ-ભંડાર.

નિપાત-મરણ, નાશ.

નિપુણ-કુશળ, પ્રવીણ.

નિબંધાં-તુચ્છકારવું-નિદંડું.

નિમિષ-થોડો વખત, આંખ હધાર મીંચ

કરતાં જે વખત લાગે તે.

નિમંત્રણ-નોતરું.

નિર્બોધ-અવાજ, શબ્દનો ધોર.

નિર્મિત-કેરવેલું.

નિર્વાણ-છેલ્લું, મોક્ષ, મુક્તિ.

નિર્વેદ-કંટાળો, ઈર્ષ્યા, આતુરતા, નમ્રતા.

નિશા-નિશ-નિશી-નાત્રી.

નિષેધ-વારવું, મના કરવી.

નિષ્કંટક-કાંઠા વિનાનું.

નીક-પ્રવાહ.

નીલ-કાળું, ભુરું.

નીલકંઠ-નિળવટ-મહાદેવ.

નૂતન-નવું.

ન્યૂન-ઓછું.

નૃપતિ-નૃપ, રાજા.

નેહો-સ્નેહ, પ્રેમ.

નેતિ-અપાર.

નેપૂર-નેહરી-નૃપુર-આંજર.

નેષ્ટિક-આરિયક.

ખખાલણું-ધાણું.

ખગણુ-અવસર, રૂઠો દિવસ.

ખટ-ખટકુલ, લુગડું, વસ્ત્ર.

ખટોળું-એક જાતનું રેશમી લુંગડું.

ખડો-ઢોલ-પડાદાર-ઢોલ વગાડનાર.

ખતિત-પટેહું, થાપી.

ખતાકા-ધન્ના.

ખક્ષતિ-આંધેલું ધોરણ.

ખયોધર-દરિયો, વાદળ, સ્તાન.

ખરાગ-ફૂલમાંની ઝીણી રંગ.

ખરાતપર-માયાથી ભુલો.

ખરજન્ય-વરસાદ.

ખરા-ગ્રેષ્ઠ.

ખરિગ્રહ-દાન લેણું.

ખરિધાન-પહેરણું.

ખર્ણકુટ્ટી-પાંદડાંથી જાયલી સુંપડી.

ખર્વણી-ખર્વ.

ખરિધ-ફરતો ઘેર, ઘેરાવો.

ખરિધાન-ખટકુલ.

ખરિમાણુ-પ્રમાણુ, માપ.

ખરોક્ષ-નજરે ન પડે ત્રેમ, પુંઠપાછળ.

ખલાશ-ખાખરો.

ખલ્લવ-પાંદડાં.

ખલાંડુ-ડુંગલી, કાંદા.

ખશુપતિ-શિવ, સિંહ.

ખસાય-પ્રસાદ, કૃપા.

ખળણું-નાસણું, બાગી જવું.

ખાખર-ઘોડાનું ખખતર.

ખાધ-ખાધ-ખાધી, (ર) ખગ.

ખાંગરવું-ખીલવું.

ખાંડુર-ફીકું.

ખાણિગ્રહણુ-પરણુવું.

ખાતક-ખાપ.

[રચેલું છે.

ખાતાંજલિ-એક મુનિ, જેણે યોગશાસ્ત્ર

ખાદોદક-પગ ધોયેલું ખાણી.

ખાય-ખગ.

ખાયકા-માળા.

ખાર્ય-અર્જુન.

ખારદ-ખારો.

ખારધી-શિકારી.

ખારો-માળાનો મણિકો, એ નામની

ખાવક-આગ્રિ. [એક ધાતુ.

ખાવન-પવિત્ર.

ખાહિ-ખાળણું.

ખિક-કાયલ.

ખિનાક-શિવનું ધનુષ.

ખિખાસા-તુષા.

ખિશાચી-ડાકણ.

ખિશુન-ચાડિયો.

ખિષ્ટ-આટો.

ખીંગાણી-કુપેલની વાડકી.

ખીત-ખીણું.

ખીન-કાકણ.

ખીયાવો-ઢોરને ખાણી ખાવાનો કર.

પુદગલ-શરીર.

પુણ્યશ્લોક-જેનાં નામ સ્મરણથી પુણ્ય.

પુનરપિ-ફરીને પણ. [થાય એવો.

પુનિત-પવિત્ર.

પુર-રોહર.

પુરીષ-વિદ્યા.

પુરન્દર-ઇન્દ્ર.

પુરન્દરી-ઇન્દ્રાણી.

પુરી-નગરી, ખાવાની પુરી.

પુંશ્રલી-ગુણક, વેશ્યા.

પુષ્પિત-પુષ્પાળ, ફળેલું.

પૂન્ય-પૂજવા ચોગ્ય.

પૂર્વપક્ષ-વાદી, પહેલું પળવાડીયું.

પેય-પીવાનો પદાર્થ.

પેન્ડર-ખાસડું.

પેશકશી-એવે નામે લેવાતો એક ક્ષ.

પોત-વહાણ.

પેકમા-પ્રદક્ષિણા.

પ્રચંડ-મોટું, ભયંકર.

પ્રચારવું-ટોકવું.

પ્રજાપતિ-કુંભાર, રાજ, બ્રહ્મા.

પ્રણવ-ઓંકાર.

પ્રણય-નમ્રતા.

પ્રણિપત-સ્તુતિ.

પ્રતિકાર-ના કહેવી.

પ્રતિબોધ-ધીરજ.

પ્રત્યવાય-દોષ, હરકત.

પ્રત્યક્ષ-પ્રગટ.

પ્રથક-નૂડું.

પ્રબળ-વધારે બળવાન.

પ્રબંધ-કવિતા, બાધણ ઇત્યાદિનો સંગ્રહ,

પ્રભા-પ્રકાશ, કાંતિ. [નિબંધ.

પ્રભાવ-મહિમા, પરાક્રમ, સામર્થ્ય.

પ્રમથવું-વલોવવું.

પ્રમાદ-આળસ, ખેડરકારી.

પ્રમદા-પ્રેમદા-સ્ત્રી.

પ્રલંબ-લાંછું.

પ્રવૃત્તિ-ઉદ્યોગ.

પ્રશમ-શમતા, શાંતિ.

પ્રશસ્ત-મોટું, મોક્ષનું મન.

પ્રસૂતા-માતા.

પ્રસૂતિકાળ-જન્મ સમય.

પ્રસ્થાન-પ્રદેશ જવા ઘેરથી નિકળવું તે

પ્રહાર-માર. વિળા સુકન જોવાને.

પ્રક્ષાલન-ધોવું. [કંઈક વસ્તુ અગા-

પ્રજ્ઞા-બુદ્ધિ. [ઠીથી મૂકી આવવી તે.

પ્રાશન-ખાવું.

પ્રાસાદ-મહેલ, હવેલી.

પ્રછવું-સમજવું, જાણવું.

પ્રેરવું-મોકલવું, ઉત્કરવું.

પ્રોહિત-પુરોહિત, ગાર.

ફનો-સમૂહો નાશ, પાયમાલ.

ફાળ-જેરમાં દોડવું, ચમકી જવું, ગ્રાસ,

(૨) છુગડાંના ફાળ, ખેફાળ,

ફાલું-ફાઉડી. [ત્રિકાળ, ચોકાળ.

ફીલ-દરિયાનું ફીણ.

ફુટડિયા શોભતા, ફુટડા.

ફેફાળ-ળી-સોપારી, તેલુંગાદ.

બગ-બંગલો.

બડી-નિંદા.

બદ્ધિ-બેરડીનું ગાદ.

બળ-જેર, કૌવત.

બળબંધુ-બળદેવનો ભાઈ, કૃષ્ણ.

બહુલતા-બહુ.

બાહુવાં-બિચારાં.

બાનક-બાંધણી.

બાવના ચંદન-એક જાતનું ચંદન.

બાલાભયંતર-બહાર તથા અંદર.

બાહુ-હાથ.

બાળાબંધ-બાળકને માથે બાંધવાનો

ખિંટુ-શન, મીડું, ટપકું. [કિંટા.

ખિંબ-પ્રતિખિંબ, ઘિલોડું (એક ફળ).

ખિરદ-પણ, પતિજ્ઞા.

ખુદખુદા-ખાણીના પરપોટા.

ખુંબારવ-ગોંધાટ, હેકારા.

ખુસદિયો-શ્રીમંત વખતે ભાણીને તેનો

દિયર કંકુવાળા હાથ કરી ત-

ખુહારવું-ગાડવું.

[માથો મારનાર.

ખેબાકળી-ગાભરી, ઉશ્કેરાયલી.

બેલડી-બડી.

બ્રહ્મ કન્યા-સરસ્વતી, બ્રહ્માની દીકરી.

બ્રહ્મવેત્તા-બ્રહ્મને-પરમેશ્વરને બળુનાર.

બંદીબન-ભાટ, ચારણ.

બંધુ-ભાઈ.

ભખવું-ભક્ષ કરવું, ખાવું.

ભગિની-બહેન.

ભડવું-લડવું.

ભણે-કહે.

ભર્ત્તા-ધણી, પાળનાર.

ભરત્યાં-ભમાવ્યાં.

ભવ-સંસાર, જન્મમારો, શિવ.

ભવન-ઘર.

ભવાટવિ-સંસારરૂપી વન.

ભવાધિ-ભવસાગર.

ભવ્ય-પ્રૌઢ, સુંદર, શોભવું.

ભક્ષ-ખાણું.

ભાખવું-ખોલવું.

ભાગીરથી-ગંગા.

ભાજન-વાસણ.

ભાનુ-સૂરજ.

ભામની-ભામિની-ભામ-ભામા-ઝી.

ભામો-ભ્રમ, વેહેમ.

ભારતી-સરસ્વતી.

ભાલ-કપાળ.

ભાવન-ભાવવું.

ભિત્ર-ભદ્રું.

ભીતિ-ભય.

ભીર-સહાયતા.

ભુક્તા-ખાનાર.

ભુક્તિ-ઉપયોગ.

ભુજ-હાથ.

ભુજંગ-સર્પ.

ભુવન-જગત, લોક, ધર.

ભુસો-બગાડવું, ચહેરવું.

ભૂત-પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, આકાશ,
(પંચમહાભૂત). પિશાચ.

ભૂતબલી-ધર્મની એક જાતની ક્રિયા.

ભૂતળ-પૃથ્વી ઉપર.

ભૂધર-રોપનાગ, પર્વત.

ભૂતિ-ધણું, આબાદી,

ભૂતા-પૃથ્વીના, મટોડીના.

ભૂવિનંદન-ભૂવિ-પૃથ્વી, નંદન-એકરો.

ભૂપણ-ધરણું. [પૃથ્વીનો છાકરો.

ભૃકુટી-ભમર. [મંચળ.

ભૃગુ-શુક.

ભૃંગ-ભમરો.

ભેક-દેડકા.

ભેર-ભેરી.

ભેવ-ભેદ, મર્મ.

ભેવળ-ઓસડ.

ભેળ-ભેળું, છુટ. ખેતરમાં ઢોર પેસા-

ભેંસર-પાડો, [શી ખવરાવી દેવું તે.

ભોક્તા-ભોગવનાર.

ભોગાસક્ત-ભોગવવાની ઇન્દ્રિયાવાળો.

ભોમ-મંચળ.

ભોર-સવાર, પ્રભાત.

ભૌતિક-પાંચે ભૂતોમાંથી થયેલું તે.

ભકરાકર-મગરના આકારનું.

મગ્ગ-માર્ગ

મગ્ગ-ગરક થયેલું, પ્રસન્ન.

મધવા-ઈંદ્ર.

મન્ન-ચરખી.

મત્સર-અદેખાઈ.

મદ્મગ-મગદળિયાં.

મદન-કામદેવ.

મધુકર-ભમરો. [જન કરવું તે.

મધુપર્ક-ફલી, દુધ, મધ, વિગેરેથી પૃ-

મધુરભાષણી-મીઠું બોલનારી.

મંથુવન-વૃંદાવન.
 મંથુસૂદન-વિષ્ણુ, મંથુ નામના દૈત્યને
 મનન-વિચાર. [મારનાર.
 મનમથ-કામ.
 મનસા-મનથી, મનવડે.
 મયણુ-કામદેવ.
 માયા-દયા, માયા.
 મરાલ-હંસ.
 મરકટ-વાનર.
 મર્દની-મારનારી, મર્દન કરનારી.
 મરજીવો-સસુદ્રમાંથી મોતી કાઢનાર.
 મહતારી-આજ્ઞાનીની વરણની. [કાસ.
 મહાભૂત-પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, આ-
 મહાવાક્ય-વેદાન્તનું એક વાક્ય છે.
 મહિધર-પર્વત, શેષ, વિષ્ણુ.
 મહિષ-ખડો.
 મહિષી-રાણી, ભેંસ.
 મહુઅર-વાઘીની વાંસળી.
 મશકલો-મ્હેરો દેવાનું હથિયાર.
 મા-લક્ષ્મી, માતા.
 માગધ-વેહીવંચા.
 માણુવું-ભોગવડું.
 માતંગ-હાથી.
 માર્તંડ-સૂરજ.
 માદક-કેરી.
 માધવ-વિષ્ણુ.
 માનિતતા-અભિમાનપણું.
 મામ-મમત્વ.
 માયા-હેત, પ્રિત.
 માયીક-માયીક-માયામાંથી થયેલું.
 માર-કામ.
 માત્ત-પવન, વાયુ.
 મીટ-ટુંછિ, નજર.
 મીન-માછલું. ૨ બાર રાશિમાંની એક.
 મીરાત-મીલકત.

મીમાંસા-છ શાસ્ત્રમાંનું એક શાસ્ત્ર.
 મિત્ર-મળેલું, શેષભેળ.
 મીસરી-ખાંડ.
 મુક્તા-મોતી.
 મુક્તિપૂરી-અધ્યાત્મા, મધુરા, માયા, કા-
 મંજુલ-સુંદર. [શી, કાંચી, અવન્તિકા, અ-
 મંચન-વલોવડું. નિ દારિકા, એ સાત છે.
 મુઘ્યા-અજ્ઞાની, થોડી સમજણવાળી.
 મુંહ-માથું.
 મુદા-આનંદ.
 મુદ્દા-છાપ.
 મુદિત-આનંદી.
 મુદ્રિકા-વીટી.
 મુન્ય-મુનિ.
 મુમુક્ષુ-મોક્ષની ઇચ્છા રાખનાર.
 મૂશળ-સાળેલું.
 મૂષક-ઊંદર.
 મેખલા-કંદોરો.
 મેગળ-હાથી.
 મેઘાડંબર-વરસાદના જોવા ડોળ.
 મેદ-ચરણી.
 મેન-કામ.
 મેરુ-એક પર્વત, માળાનો ઉપરનો મણકો
 મેરુ-મોઠાઇ.
 મોડલું-બાંગલું, મરડલું.
 મોદવર્ધન-હર્ષ ઉપજવનારી.
 મોરારિ-વિષ્ણુ, મુરારિ.
 મેવાસ-ચોરને રહેવાની ઝાડી.
 મેયો-મેષ-આંખ હથાણી ને મીચવી.
 મેહેરામણુ-સસુદ્ર.
 મેશણુ-કંસાર હલાવવાનો ચાલવો.
 મોદ-આનંદ.
 મહેર-છાપ.
 મોચન-શુદ્ધિ.
 મોલીડું-ફેંટો-માથે બાંધવાનો.

મોહકમ-ધણો છુપો.

મૃગ-હરિણ.

મૃગજળ-ઝાંઝવાં.

મૃગયા-શિકાર.

મૃગાક્ષિ-હરણના જેવી આંખવાળી સ્ત્રી.

મૃત્તિકા-માટી.

મૃદુલ-કોમલ.

મંગલ-કલ્યાણ, એક ગ્રહ.

મંજન-માંજવું, નહાવું.

મંદાર-દેવતાનું ઝાડ.

મંદ્રાચળ-એક મોટો પર્વત છે

અક્ષર્કર્મ-શરીરે ચાળવાની એક જાતની

ચળન-હોમ કરવો.

[પીઠી.

ચળવું-પૂજવું.

ચયા-જેમ.

ચવન-સુસલમાન.

ચાળન-પૂજ.

ચુવા-જીવાન.

ચુકા-જી.

ચોગમાર્ગ-ચોગીનો માર્ગ.

ચોળના-ગોઠવણ.

ચોદ્ધો-લડવૈયા.

ચક્ર-રાતું લોહી.

ચળની-રાત.

ચળે-ચળેજી.

ચટવું-ખોલવું.

ચણુ-ચેતીનું મેદાન, કરજ, ચુદ્ધ, સંગ્રામ.

ચણકાર-અવાજ.

ચતિ-પ્રીતિ, કામદેવની સ્ત્રી.

ચતિભોગ-ઇરાક.

ચદ-દાંત.

[યાય એવી વાવ.

ચસકપિકા-જેના પાણીથી લોહાનું સોનું

ચમણીદ્વિપ-દ્વારકાનો બેટ.

ચમણી-સ્ત્રી.

ચમ્પ-સુંદર.

ચમા-લક્ષ્મી.

ચવિનંદ-ચમરાજ.

ચસિક-ચસવાળું, ચસ સમજનાર.

ચસના-જીભ.

ચહસ્ય-જાનું, ગુણ, મર્મ,

ચહેણી-ચહેવાની રીત, ક્રિયા.

ચાણવ-કમલ.

ચાવણું-સભા, રાજમંડળ.

ચાસભ-ગધેડો.

ચાશી-જથો.

ચિદ્ધિ-પૈસા.

ચિપુ-રાત્ર.

ચીડ-ખૂમાટ.

ચચિર-ગમતું, ભાવતું.

ચંદમાળ-માણસના માથાની માળ.

ચતુરાજ-વસંત.

ચતુર્વંતી-ચડકાયલી, રજસવલા.

ચદે-દૃઢ્ય, અંતઃકરણ.

ચદ્રાણી-પાર્વતી.

ચંધન-રોકવું.

ચોધ-અટકાવવું.

ચેચુ-રજ.

ચેન-રાત્રી.

ચેવંત-વોડો.

ચેકવ-ચાકવાળ બ્રાહ્મણ.

ચેમહવ

ચેમોચિત.

} ચપાંચ હાંચ યાય તે-

ચેમાવલિ-ચવાટાંની હાર.

ચેહિણી-ચંદ્રની સ્ત્રી, એક નક્ષત્ર.

ચૌરવ-નરકનો કુંડ છે.

ચેનાદે-સૂરજની સ્ત્રી.

ચેભા-એ નામની એક અપ્સરા.

લાખ-લાખ.

લગડું-છાલડું.

લઘુ-નાનું.

લલાયતી-ચંચલાઈ.

લાઇ-લક્ષ્મી.

લતા-વેલ.

લભ્ય-મળે એવું.

લલિત-સુંદર.

લલૃતા-નૃપણા.

લક્ષ-ધ્યાન, લાખ.

લાઘવ-લઘુતા, ચતુરાઈ.

લાઘવું-નરડવું.

લાવણ્ય-મંદુરતા, વાણીની મીઠાશ.

લિંગદેહ-સૂક્ષ્મ શરીર.

લીટ-હદ.

લિલવટ-કપાળ.

લીલા-ખેલ.

લૂખા-પ્રમખા.

લોકોત્તર-સાધારણ લોકના વિચારથી

લોચન-આંખ. [પર, પરલોક.

લોલ-ચંચળ.

લકત્ર-ખોલનાર.

લકત્ર-મોઢું.

લગણવંશી-ભેગવાળો, વર્ણસંકર.

લજોડી-જુટું મૂકવું.

લજ-ઈન્દ્રનું હથિયાર.

લણુ-વિના, કપાસ.

લણુસવું-નારા પામવું.

લણુસાડ-ખગાડ.

લતા-હનમત.

લત્સ-ખાળક, વાહરડો.

લત્સલ-પાળનાર.

લદન-મુખ.

લદવું-કહેવું, બોલવું

લઘુ-લઘુ, લઘરિ.

લનકુળ-ઝાડના પાંતરાનાં વચ્ચ.

લનચર-લનમાં ફરનારાં જનવર.

લનમાળી-વિષ્ણુ.

લનરાય-સિંહ, લનરૂપતિ.

લલ્લિ-અગ્નિ.

લપન-હનમત.

લપુ-શરીર.

લમન-હલડી.

લયણુ-લયન.

લતિક-શ્રાવકોના જાતિ.

લર્ધન-લધારનાર.

લરચવું-કંટાળવું.

લરજવું-તણ દેવું.

લરવું-હઝરડવું.

લરત-રેટ અથવા કોરાનું દોરડું.

લરતિ-શ્રાવકોના જાતિ.

લરાંસે-ભરંચે.

લરાહ-ભૂંડ.

લરિય-મોટી, મોટું.

લરુ-નાહર નામનું જનવર

લણુધ્યા-ગુંચવાયલો, ધેંધ્યો.

લલો-જાસમાંથી માખણનું વિખરણ જવું.

લલોચું-દહાને રવાઈયે હલાવવું તે.

લસન-વચ્ચ.

લસંત-લાસવ-ફાગણ તથા ચૈત્રની ઋતુ.

લહવરાવવું-વહી જવું.

લહાયા-ખેંચાયા.

લહુવર-મોટી લહુ.

લાદ-વાણી.

લાદવિદગ્ધ-વાણીમાં ચતુરાઈ દેખાડવી.

લાગલાં-ફાંફાં.

લાધાંખર-લાધના આમડાનાં વચ્ચ.

લાચ-વાણી, લાચા.

લાંછવું-ધચ્છવું.

વાળ-તોળા પામવું, કંટાળવું.
 વાછ-થોડો.
 વાટીકા-વાડી.
 વાડવ-આહાણ.
 વાન-શરીરનો રંગ.
 વાપી-વાવ.
 વામ-શિવ, ડાબું અંગ.
 વામણું-ઠીંગણું.
 વામા-સ્ત્રી.
 વાચ-કાગડો.
 વાચુચર-પવન ખાઈ જવે તે.
 વારાંગના-વેશ્યા.
 વારિ-પાણી.
 વારિધિ-સમુદ્ર.
 વારિનિધિ-પાણીનો ભંડાર, દરિયો.
 વારુણિ-દારુ.
 વાસક-દિવસ.
 વાસુકી-નાગની એક જાત.
 વાસનિક-વાસનાવાળો.
 વાસવ-ઈંદ્ર.
 વિકટ-ભયંકર, મુશ્કેલ.
 વિકૃત-વેચાણ.
 વિકલ્પ-રાક, સંદેહ, વેમ.
 વિકલ-એન વિનાતું, આકળું.
 વિકાશાલુ-કુલવું, ખીલવું
 વિખિયા-સ્ત્રી, ચંદ્રહાસની સ્ત્રીનું નામ.
 વિગય-ખાવાના રસ.
 વિઘટવું-ઘટવું.
 વિચરવું-જવું.
 વિનયા-ભાંગ.
 વિત્તરાહ-ભૂંડ.
 વિતંડ-પાખંડ.
 વિત્ત-દ્રવ્ય, પૈસા.
 વિદગ્ધ-ડાહ્યો.
 વિધુત-વિજળી.

વિદ્યત-વિદ્યાન.
 વિદ્ય-દેહ્યા-વગરનું, આખું અન્ન.
 વિદારવું-ફાડવું.
 વિદ્યુમ-રાતો મણિ.
 વિદેહ-દેહથી ભૂદા આત્મા.
 વિદેહી-શરીરનું ભાન નહીં હોય તે.
 વિધાતા-બ્રહ્મા.
 વિધાત્રી-બ્રહ્માની સ્ત્રી.
 વિધિ-બ્રહ્મા.
 વિધિનિષેધ-કરવું ન કરવું.
 વિધુ-ચંદ્ર.
 વિનય-નમ્રતા.
 વિનોદ-આનંદ.
 વિપર્યય-નાશ.
 વિપાક-પરિણામ.
 વિપિન-વન.
 વિપુલ-મોહોદ્રું.
 વિભૂતિ-રાખોડી, ઐશ્વર્ય.
 વિમુખ-હલકું, અવળું.
 વિશ્વેશી-બ્રહ્મા.
 વિરજ-વીર્ય, ધાતુ.
 વિરલા-જવલા, કોઈ એક.
 વિરહ-વિરહ-વિયોગ.
 વિહ્વણી-વિભ્રેગાણી.
 વિરાયવું-વિરોધ થવો.
 વિલાસ-સુખ, આનંદ.
 વિલાસવું-શોભવું.
 વિવર-પોલાણ, દર.
 વિરાદ-ધોળું.
 વિશાળ-પહોળું.
 વિષય-રાષ્ટ્ર, સ્પર્શ, સ્પર્ષ, રસ, ગંધ.
 વિષાદ-ખેદ, દિલગિરી.
 વિષધર-નાગ.
 વિષમ-અસામાન નહીં તે.
 વિષ્ણુ-સુલેહ.

વિસ્તરવું-વિસ્તાર કરવો, વધવું.
 વિસ્તીર્ણ-વિસ્તારવાળું.
 વિસ્મય-અચરત, હેરત.
 વિહંગ-વિહંગ-પક્ષી.
 વિહાર-આનંદ કરવા માટે અહીં તહીં
 વિહિન-વિના. [કરવું.
 વિજ્ઞાન-સવિસ્તર જ્ઞાન, અતુભવ જ્ઞાન.
 ચીર-ખડાદ્વર.
 ચીરક્ષેત્ર-ખડાદ્વર જગો, વડોદર.
 શીણાપાણિ-નારદમુનિ.
 કુકુલ-જવું.
 કુંદ-ટોળું.
 ક્ષા-કોસી.
 ક્ષિ-વધારો.
 વૃશ્ચિક-વિંછિ.
 વૃષભ-ખળદ.
 વૃષ્ટિ-વરસાદ.
 વેણુ-ચોટલો.
 વૈતરો-વહેનારો.
 વૈદાંત-એક શાસ્ત્ર છે.
 વૈસર-નાકનું ધરેણું, છુલાક.
 વેળુ-રેતી.
 વૈતરણી-વૈખરી-નરકની નદી.
 વૈદેહી-સીતા, દમયંતી.
 વૈરાટ-રહોડું, બ્રહ્માંડ.
 વૈશેષિક-એક શાસ્ત્ર છે.
 વૈષ્ણવી-લક્ષ્મી.
 વૈથેલ-શુદ્ધિ વાસ્તે હોમ.
 વંગ-ગાંડું, વાંકાં.
 વંચક-ઠગ, વિદૂષક.
 વ્યક્ત-આકાર, ગુણ નાણી શકાય તે.
 વ્યંજન-વિંચણો.
 વ્યંડળ-નપુંસક.
 વ્યતિરેક-નહું.
 વ્યથા-પીડા.

વ્યાધ-શિકારી.
 વ્યોમ-આકાશ.
 વ્યોમચર-પક્ષી.
 શકટ-ખાડું.
 શકરખોર-શાકરનો જીવડો.
 શક્ટ-રખેને.
 શક-ધંદ.
 શમ્પી-છંદાણી. [રમાં ખોરો છે તે
 શાણગ-શાણકો, સાડીનો છેડો જે કમ-
 શતરાખી-સો ડાળીવાળું.
 શનિ-હળવે, ધીમે.
 શખ-શવ-મુડદું.
 શખ્દાતીત-શખ્દથી બૃદો.
 શખ્દાવેધી-શખ્દ સાંભળીને નિશાન મારના
 શમ-ધનિદ્રાથી નિયમમાં રાખવી.
 શયન-સૂવું.
 શર-ખાણુ.
 શરણાંગત-આગ્રે આવેલો.
 શરદ-છમાંની એક ઋતુ, બાદરનો, આસો.
 શરદેદુ-શરદ ઋતુનો ચંદ્ર.
 શરાસન-ખાણું આસન-ધનુષ.
 શર્વરી-સત્રી.
 શર્વરીપતિ-ચંદ્ર.
 શરવો-તુરત સાંભળનાર.
 શલભ-ટીડ.
 શશિ-ચંદ્ર.
 શશિધર-મહાદેવ.
 શાખા-ડાળ.
 શામળ-કાળું.
 શમ્ભા-સ્ત્રી.
 શાંભવી-શિવની સ્ત્રી.
 શરદ-સારદ, સરસ્વતી.
 શિખ-શિખાંમણ, રમ.
 શિખા-ચોટલી.

શિખિઝ-પાલખી.

શિખિર-તંબુ.

શિલિમુખ-ખાણુ, ભ્રમર.

શિલ્પિ-શિલ્પતું કામ કરનાર, કારીગર.

શિવ-મહાદેવ, કલ્યાણ.

શિશિર-એક ઋતુ, પૌષ્ઠ તથા માઘ.

શિશુ-ખાલક.

શિલ્પોદર-ઉપસ્થ અને પેટ.

શીયાણા-ખાન, એક જાતનું પક્ષી.

શીઘ્ર-જલદી.

શીત-ટહાડ, ઠંડું.

શીર્ષ-માથું.

શીમળો-એક જાતનું ઝાડ, જેનાં ફુલ.

દેખાવે સારાં હોય છે. અણુ-સાદન-ધર.

કંઠ-કામમાં આવતાં નથી.

શુક-પોપટ.

શુકર-ભૂડ, ભૂડણી.

શુદ્ધાચમન-જમીને આચમન કરવું તે.

શૂન્ય-મીઠું, ઉજડ.

શુભટ-શરો.

શેઠ-પથારી.

શેણુ-નજર.

શેષ-શેષનાગ.

શૈલ-પર્વત.

શોણિત-લોહી.

શૃંગી-શીંગડું, એ નામના એક ઋષિ.

શ્રમજળ-પરસેવો, ધામ.

શ્રવણ-કાન.

શ્રીધર-લક્ષ્મીને ધરનાર, વિષ્ણુ.

શ્રીપાત-સંન્યાસી.

શ્રીમત્-શોભાવાળું.

શ્રીમુખ-શોભીતું મુખ.

શ્રીરંગ-પરમેશ્વર.

શ્રીવદ્-વિષ્ણુના હૃદયમાં ચિહ્ન છે તે.

સ્રુતિ-વેદ.

ઓતા-સાંભળનાર.

શ્લેષ-ખીલે અર્થ.

શ્વસુર-સસરો.

શંકરધણુ-પરમેશ્વર.

સકટ-ગાડું.

સંકુચાવું-સંકોચ પામવો.

સખા-મિત્ર.

સચરાચર-સ્થિર અને અસ્થિર.

સત્યાનૃત્ય-સાચું ખેાડું.

સાત્વ-ત્રણ ગુણમાંનો એક.

સાત્વર-તરત.

સણગટ-ધુંમટો-સાજ.

સદન-ધર.

સદ્ય-તરત.

સદયણુ-નક્ષત્રાવા.

સદળી-જાડી.

સદૈવ-હમેશાં.

સદોદિત-હંમેશાં.

સનાતન-અનાદિ.

સપરાણું-ઉપરાણું.

સમક્ષિત-ધર્મનો સાચો રસ્તો.

સમર-કામદેવ.

સમર્પણુ-સોંપવું.

સમપિત-સરખા જાણનાર.

સમાજ-સભા, મંડળી.

સમીપ-પાસે.

સમીર-વાયુ.

સમુદાય-જથો.

સમુદિત-જૈનના મત પ્રમાણે ઝીણા જીવ.

સમૂહ-જથો.

સમોવડ-બરાબરીયું.

સરવો-ઉદાર.

સરોહો-સર્વાવાસ, સર્વ વસે તે.

સર્વોગ-આપું શરીર.

સર્વોત્તમ-સર્વથી જૂંદો.
 સરિતા-નદી.
 સળકવું-આમ તેમ હાલવું.
 સલિતા-નદી.
 સલિલ-પાણી.
 સલુથું-સરસ.
 સવત્સ-વાછરાંવાળી ગાય.
 સત્ય-સવળું.
 સહકાર-આખો.
 સહનનંદ-નિરંતર આનંદ.
 સહસ્રશીર્ષા-હજાર માથાનો.
 સહિષ્ણુ-સાંખી રહેવું.
 સહોદર-એક માળાપનાં છોકરાં.
 સાંઈ-ઘેટવું.
 સાકર-અધર્મો.
 સાંખ્ય-એક શાસ્ત્ર છે.
 સાત્ત્વિક-સવ ગુણવાળો. સાદર-આદર-
 સાધક-ભક્ત. [ભાવ-અધરણીવાળી સ્ત્રીને
 સાતુકુંળ-મદદગાર [તેના ધણી તરફનાં
 સાધ્ય-અની શકે તેવું. [લાડ.
 સાધવી-સારાં આચરણવાળી સ્ત્રી.
 સાયરો-સાદી કે કામળો.
 સામદ-સરદાર.
 સામરો-સમાં કરવાં.
 સાયર-સાગર.
 સારંગ-આણ.
 સારંગપાણિ-વિષ્ણુ.
 સારથિ-ગાડીવાન.
 સારિકા-મેના.
 સાવજ-સિંહ.
 સાવિત્રી-બ્રહ્માણી.
 સિદ્ધ-જોગી.
 સિંધુ-સમુદ્ર. [પાક.
 સિંહિકા-રાહુની મા. [વાની શસ્ત્રચાતનો
 સિંથો વરણે-જુના વખતમાં અવ્યાસ કર-

સીમા-સીમારો.
 સીમંત-અધરણી.
 સુકર-સહેલું.
 સુધી-સોય દરજીની.
 સુખમા-સોખા.
 સુત-દીકરો, એક પુરાણી, ગાડીવાન.
 સુતા-દીકરી.
 સુગ-પોષ્ટ.
 સુદર્શન-વિષ્ણુનું ચક્ર.
 સુધા-અમૃત.
 સુધાકર-ચંદ્ર.
 સુમત-કુલ.
 સુર-દેવ.
 સુરચક્ર-બૃહસ્પતિ.
 સુરત-ચહેરો, નગર.
 સુરતક-દેવનું ઝાડ.
 સુરદુમ-ક્રુરપક્ષ.
 સુર્યેતુ-કામ કુધા.
 સુકમ્બા-ચંદીરની ત્રાસુ નાકીમાંની એક.
 સુકમ-ઝીણું.
 સુતિકા-સુવાવડી.
 સૂર-સૂરજ.
 સોધો-પરો પાનડી.
 સોમવદી-એક નતનો વેલો, એવું કહે-
 સોહાગ-જેડું ભાગ્ય. [વાય છે કે જો
 સોમણકાર-સોની. [ખરો બ્રાહ્મણ
 સૌખ્ય-નરમ, માયાળુ. [હોય તો તેને
 સૌભરી-એક મુનિ. [પર્યે નહીં તો
 સંકલ્પ-વિચાર. [હિલડી થઈ જાય.
 સંકર્ષણ-અળદેવ, શેષ.
 સંક્રમ-આપવું.
 સંકેત-કાવ, સિચિત, એકું કરેલું.
 સંનયની-ચમપુરી.
 સંતતિ-પરિવાર.
 સદરણો-કપદેશ.

સંના-ભાવના.
 સંપ્રદ-જોરથી બંધ કરવું.
 સંમાર્જની-સાવરણી.
 સંયમ-મન નિયમમાં રાખવું.
 સંવત્સર-વર્ષ.
 સ્તંભ-થાંભલો.
 સ્તંભતીર્થ-ખંભાત.
 સ્થૂલ-જડું.
 સ્તવન-સ્તુતિ.
 સ્ફટિક-એક જાતનો મણિ.
 સ્માર્ત-સ્મૃતિ પ્રમાણે ચાલનાર.
 સ્મિત-મલકાવું.
 સ્મૃતિ-ધર્મ શાસ્ત્ર.
 સ્વતઃસિદ્ધ-પોતાની મેળે બનેલું.
 સ્વછંદ-સ્વતંત્ર.
 સ્વર્ણગાર-સોનાનું ધર.
 સ્વયં-પોતે, સ્વેચ્છાથી. [કન્યા.
 સ્વયંવર-પોતાની ઈચ્છાએ પરણનાર
 સ્વસ્તિવાચન-આશિર્વાદનાં વચન.
 સ્વેદ-પરસેવો.

હણવું-મારવું.
 હર્ય-હલેલી.
 હલશલ-હથ-ઘોડો.
 હરિણાક્ષિ-હરણના જેવી આંખોવાળી.
 હરિવદની-ચંદ્ર જેવા મોહોવાળી.
 હવિષાત્ર-જવ, ડાંગર, હોમવાનું અન્ન.
 હલેતું-હળવું અથવા ધીમું.
 હસ્તામલ-હથેલીમાં આમળું હોય તે.
 હળધર-બળદેવ.
 હાટક-સોતું.
 હારણ-કાચર, ધીરજ.
 હારદ-સારાંશ.
 હારી-હરનાર
 હાવભાવ-કામને હતપત્ર કરે તેવી ચેષ્ટા.
 હળાહળ-ઝેર.

હિક્કનાદ-હૈયામાં નાદ ઉઠે તે.
 હિર-સાર.
 હિરણ્યગર્ભ-બ્રહ્મા, સૂર્ય, ઇશ્વર.
 હિસક-હિસા કરનાર,
 હિમરુ-હીરાગળ.
 હીસવું-હરખવું.
 હેસારવ-હણહણાટ.
 હુતદ્રવ્ય-અગ્નિમાં હોમવાની સામગ્રિ.
 હુતારાન-હુતાર, અગ્નિ.
 હેન્ને-નેનેહ, હેત.
 હેડો-હળી જવું.
 હેદળ-ઘોડાનું ટોળું.
 હેમ-સોતું.
 હેરવું-જેવું.
 હેલ-ખેડું, ઘડો અને ગાગર, ભાર.
 હેલી-સખી.
 હેલો-ઝપાટો.
 હદ-પાણીનો ઝરો.

ક્ષત-ધા વાગવાથી પડેલો ખાડો.
 ક્ષમ-તરત.
 ક્ષમા-માફ.
 ક્ષર-નારાવંત-વરતુ.
 ક્ષિતિ-પૃથ્વી.
 ક્ષિપ્રા-ખીચડી.
 ક્ષીણ-ઓછું.
 ક્ષીર-દુધ.
 ક્ષુદ્ર-હલકો.
 ક્ષુદ્રધંટા-ધુધરી.
 ક્ષુદ્રધંટાળી-ધુધરીવાળો કન્દોરો.
 ક્ષુધા-ભુખ.
 ક્ષુધાર્તિ-ભુખથી ખીડાયેલો.
 ક્ષુધિત-ભુખ્યો.
 ક્ષોણી-અક્ષોહિણી, હાથીઓ, પેદળ,
 પાળા, રથ વિગેરેથી મુકર કરેલું
 લશ્કર.

વેદાન્ત.

રૂ. આ. પૈ.

- ૧ પંચદશી-વિસ્તારવાળા વિવરણ સહિત ... ૬-૦-૦
- ૨ ચન્દ્રકાન્ત પ્રથમ ભાગ (છઠ્ઠી આવૃત્તિ.) ૨-૮-૦
- ૩ ચન્દ્રકાન્ત-બીજો ભાગ (ત્રીજી આવૃત્તિ) ... ૨-૮-૦
- ૪ ચન્દ્રકાન્ત ભાગ ૩ ને (બીજી આવૃત્તિ) ... ૨-૮-૦
- ૫ શ્રી અધ્યાત્મ રામાયણ (બીજી આવૃત્તિ) ... ૧-૮-૦
- ૬ પંચરત્ન ગીતા (રેશમી) (છઠ્ઠી આવૃત્તિ) ... ૧-૦-૦
- ૭ ભગવદ્ગીતા શ્લોક અને ભાષાંતર સહીત રેશમી ૦-૮-૦
- ૮ ભગવદ્ ગીતા-મૂળ, ગુજરાતી, હિંદી ને શુક્રવિતા ૦-૮-૦
- ૯ ભર્તૃહરી શતક ચતુષ્પયસંગ્રહ (૩ જી) ... ૦-૧૪-૦
- ૧૦ સુક્તિપ્રકાશ (સાધુ નિશ્ચલદાસજીકૃત) ... ૧-૦-૦
- ૧૧ યોગવાસિષ્ઠ મહા રામાયણ પ્રથમ ભાગ ... ૫-૦-૦

ધર્મ.

- ૧૨ શ્રીમદ્ભાગવત, પૌથી આકારમાં સંસ્કૃત શ્લોક તથા ગુજરાતી દીકા બાલબોધ લીંપીમાં ૮-૦-૦
- ૧૩ શ્રીમદ્ભાગવત પદબંધ મોરલીધરનું (૨ જી) ૫-૦-૦
- ૧૪ શ્રીમદ્ભાગવત ગુજરાતી ગદ્ય ભાષાંતર મંગળાદેવરૂપનું (ચાથી) ... ૪-૮-૦
- ૧૫ શ્રીમદ્ભાગવત ઝીણા ટાઇપ ... ૨-૪-૦
- ૧૬ શ્રી વાલ્મીકિ રામાયણ (બીજી-સચિત્ર) ... ૫-૦-૦
- ૧૭ વ્રતરાજ ... ૩-૮-૦
- ૧૮ ધર્મ વિચાર (કવિ નં. લા. બીજી આવૃત્તિ) ૧-૮-૦

કાવ્ય.

- ૧૯ નર્મ કવિતા (ત્રીજી આવૃત્તિ) ... ૭-૦-૦
- ૨૦ બૃહત્ કાવ્યદોહન ભાગ ૨ ને (૫ મી) ... ૨-૮-૦
- ૨૧ બૃહત્ કાવ્યદોહન ભાગ ૧ લો (બીજી આવૃત્તિ) ૧-૮-૦
- ૨૨ બૃહત્ કાવ્યદોહન ભાગ ૩ ને છંપાય છે ... ૩-૦-૦
- ૨૩ બૃહત્ કાવ્યદોહન ભાગ ૪ થો ... ૩-૦-૦
- ૨૪ બૃહત્ કાવ્યદોહન ભાગ ૫ મો ... ૩-૦-૦
- ૨૫ બૃહત્ કાવ્યદોહન ભાગ ૬ હો ... ૩-૦-૦
- ૨૬ દુષ્ણયરિત (ગીરધરકૃત ટપાલ સાથે) ... ૨-૧૦-૦

ગુજરાતી પ્રીટીંગ પ્રેસ: મુંબઈ.

રૂ. આ. પૈ.

૨૭ દયારામકૃત કાવ્ય સંગ્રહ (ત્રીજી આવૃત્તિ)	૧-૮-૦
૨૮ નર્મકવિતા ભાગ ૧ લો	૦-૬-૦
૨૯ નળાખ્યાન (કવિ ન. લા. ટેકરેટબુક)	૦-૫-૦
૩૦ સવિતાકૃત કવિતા	૧-૦-૦

નવલ કથા.

૩૧ કથાસરિસાગર (ખીજી આવૃત્તિ છપાય છે)	૪-૦-૦
૩૨ અરેબીયન નાઇટ્સ (૧૭૫ ચિત્ર સાથે સંપૂર્ણ)	૩-૮-૦
૩૩ દિલ્લીપર હલ્લો (ખીજી આવૃત્તિ)	૧-૦-૦
૩૪ શાહબદો અને લીખારી	૨-૦-૦
૩૫ ઔરંગઝેબ અને રાજપુતો... ..	૨-૦-૦
૩૬ અરાડમી સદીનું હિંદુસ્તાન... ..	૧-૮-૦
૩૭ હેરટીંગ્સની સોડી	૨-૦-૦
૩૮ પાણીપતનું યુદ્ધ	૨-૦-૦
૩૯ ગંગા-એક ગુર્જર વાર્તા	૧-૮-૦
૪૦ લીલા-(લાઈ લીટનકૃત. યોગની એક વાર્તા)	૧-૪-૦
૪૧ માલતી માધવ... ..	૦-૫-૦
૪૨ વિક્રમોર્વશીય	૦-૩-૦
૪૩ શકુન્તલા... ..	૦-૩-૦
૪૪ સરળ કાદમ્બરી... ..	૧-૦-૦
૪૫ આંદખીખી (ઐતિહાસીક નૉવેલ)	૨-૦-૦
૪૬ વિક્રમની વિસમી સદી... ..	૩-૦-૦
૪૭ અદ્ભૂત વિક્રમાદિત્ય	૧-૦-૦

નીતિ.

૪૮ શુક નીતિ (પાકાં પુઠાં)	૨-૪-૦
૪૯ " (કાચાં પુઠાં)	૧-૧૨-૦
૫૦ વિદુરનીતિ ગુજરાતી (ત્રીજી આવૃત્તિ) ...	૦-૨-૬
૫૧ નીતિસુધાતરંગિણી	૧-૦-૦
૫૨ કળા વિલાસ (ખીજી આવૃત્તિ)	૦-૮-૦
૫૩ આર્યચર્યા (ખીજી આવૃત્તિ)	૦-૨-૬

શુ જ રા તી ઓ દો ગ પ્રે સઃ સુ ખ ઈ.

૫૪ પુત્રીશિક્ષા	૦-૪-૦
૫૫ નીતિબોધ	૦-૬-૦
૫૬ હિતવચન માલા	૦-૧-૦
૫૭ પંચતંત્ર (ખીછ આવૃત્તિ)	૧-૨-૦
૫૮ રાજધર્મ	૦-૮-૦

ઐતિહાસિક.

૫૯ રાજતરંગિણી. ભાગ ૧ લો. (કાશ્મીરનો પ્રાચીન ઇતિહાસ)	૩-૦-૦
૬૦ હૈદર ને ટીપૂ	૧-૪-૦
૬૧ લોર્ડ લોરેન્સ	૧-૪-૦
૬૨ લોર્ડ વિલિયમ બેન્ટીક	૧-૪-૦
૬૩ આંરંગઝેબ	૧-૪-૦
૬૪ મહારાણીનું જીવનચરિત્ર (ખીછ આવૃત્તિ)	૧-૮-૦

નાટક.

૬૫ વિદ્યમોર્વપીય નાટક-(કવિ કાલિદાસ દ્વારા લેલે- લના વિદ્યાર્થીઓને હુપયોગી)	૧-૧૨-૦
૬૬ રાજભક્તિ વિરંબાણ (ભાણ)	૦-૨-૦
૬૭ તમાસંવરણ નાટક	૦-૨-૦
૬૮ બાળકૃષ્ણ વિજય નાટક (ન. લા. પા. પુ.)	૦-૮-૦
૬૯ " (કાવ્યાં પુકો)	૦-૬-૦
૭૦ દ્રૌપદી દર્શન નાટક (ન. લા. ત્રીછ આવૃત્તિ)	૦-૧૨-૦
૭૧ રામ જનકી દર્શન (ન. લા.)	૦-૧૨-૦
૭૨ સાર-શાકુન્તલ (ન. લા.)	૦-૮-૦

બાળકો માટે.

૭૩ સચિત્ર પાંચનમાળા	૦-૪-૦
૭૪ બાળકોનો આનંદ ભાગ ૧ લો	૦-૧૦-૦
૭૫ " " ભાગ ૨ લો	૦-૧૦-૦
૭૬ પ્રશ્નપંચાનન	૦-૨-૦
૭૭ પર્વોત્સવતિથિવાંચળી	૦-૪-૦

શુ જ રા તી ઓ ટી ગ પ્રે સઃ સું બ ઈ.

३. आ. पं.

५४ पुत्रीशिक्षा	०-४-०
५५ नीतिबोध	०-६-०
५६ हितवचन भासा	०-१-०
५७ पंचतंत्र (भीष्म आश्रित)	१-२-०
५८ राजधर्म	०-८-०

ऐतिहासिक.

५९ राजतरंगिणी. भाग १ दो. (काश्मीरनो प्राचीन इतिहास)	३-०-०
६० हैदर ने टीपू	१-४-०
६१ लोर्ड लोरेन्स	१-४-०
६२ लोर्ड विल्यम बेंटिंक	१-४-०
६३ औरंगजेब	१-४-०
६४ भट्टारानीसुं जवनयस्त्रि (भीष्म आश्रित)	१-८-०

नाटक.

६५ विक्रमोर्वशीय नाटक-(कवि कालिदास कृत कोवि- लना विद्यार्थ्याने उपयोग)	१-१२-०
६६ राजलक्ष्मि चिरंभाषु (भाषु)	०-२-०
६७ तत्सारासंवरण नाटक	०-२-०
६८ भाण्डवेषु विनय नाटक (न. ला. पा. पु.)	०-८-०
६९ " (कात्यां पुकां)	०-६-०
७० द्रौपदी दर्शन नाटक (न. ला. श्रीष्म आश्रित)	०-१२-०
७१ राम लनकी दर्शन (न. ला.)	०-१२-०
७२ सार-शाकुन्तल (न. ला.)	०-८-०

भाण्डो भाटे.

७३ सचित्र पांचनभाणा	०-४-०
७४ भाण्डोनो आनंद भाग १ दो	०-१६-०
७५ " " भाग २ दो	०-१०-०
७६ प्रश्नपंचानन	०-२-०
७७ पर्वोत्सवतिथ्यावणी	०-४-०

गु न रा ती श्री टी ग रे सः सुं ष ड.